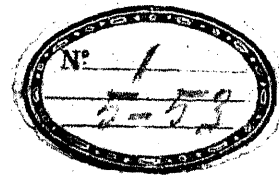

Universitat de Catalunya
SALE A
Estatut
Tabla

18-a

11

0
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26

Universitat de Catalunya
SALE A
Estatut
Tabla
Número 119

18-19

9. 10. 68
COMMENTARIORVM
IN VNIVERSAM ARISTOTELIS
DIALECTICAM VNA CVM DVBIIS,
ET QVÆSTIONIBVS HAC TEMPESTATE
AGITARI SOLITIS

Del Colegio de San Jeronimo POSTERIOR PARS *Imp. de San Jeronimo*

DVOS LIBROS PERIHERMENIAS, SEV DE
interpretatione, necnon duos alios de posteriori Analyfi, aut resolutione
cũm quinque tractatibus de habitibus intellectualibus ad partem Posteriori-
risticam spectantibus complectens. Quibus accesserunt duo locupletes
indices, quorum prior discussas controuersias refert, resverò
consideratione dignas posterior.

AUCTORE PATRE ANTONIO RVBIO RODENSI,
Doctore Theologo Societatis IESV, Theologieque professore.

Anno

1603

1603

CVM PRIVILEGIO.

Compluti. Ex Officina Ioannis Gratiani apud Viduam.

Del Colegio de la Compañia de Jesus de Granada

INDEX MENDO RVM.

Prior numerus columnam, posterior versum designat.

5. 3. ipsomet, ipsomet.
 11. 26. quarū visē iungūtur: quarū vi seiungūtur
 32. 23. cognitiones, cognitione.
 31. 23. substitui potest, substitui non potest.
 42. 40. impugnare, impugnari.
 52. 38. pendens ergo, pendet ergo.
 62. 41. sed verum est, si verum est.
 68. 7. proposito, propositio.
 71. 33. parte, parti.
 73. 3. ique, æque.
 74. 26. inferi, infert.
 86. 36. collocant, non collocant.
 97. 27. magister, magistrum.
 114. 32. primum, secundum.
 120. 38. ac ente, asserente.
 118. 48 non vt dictio, non vt affirmatio.
 143. 40. monti, montis.
 153. 28. prioris, posterioris.
 213. 52. reddi, reddit.
 227. 47. oppositio, opposito.
 258. 54. demonstrationem, demonstratione.
 312. 9. producat, producit.
 324. 8. vnaque, vnaquæque.
 335. 31. terminus, terminis.
 336. 11. actus, habitus. & 12. habitum, actum.
 346. 42 moueri, mouere.
 337. 3. commune, communi.
 351. 21. nata, nota.
 357. 21. definitio, definitio.
 360. 1. quod est esse, quod esse.
 408. 19. perfe, perfecta.
 412. 11. tenorum, terminorum.
 430. 22. leue, leuem.
 472. 53. proportionibus, propositionibus.
 509. natura, naturam.
 537. 32. Aristotem, Aristotelem.
 538. 8. appositione, a positione.
 553. 25. a nullo, nullo.
 581. 11. circo, circa.
 598. 10. vocamus, vocamus.
 610. 17. prosta tu, pro itatu.
 640. 40. ac, at.
 668. 42. scintifico, scintifico.
 704. 7. immediata, mediata.
 731. 35. mendicatur, mendicat.
 740. in margine. IIII. mēbra. IIII. membrū.
 col. II. tractatum. lin. 28. fit, fit.
 56. 48. obiectum, obiectorum.
 64. in margine. paris, pars.
 82. 20. superiori, superiori.
 83. 11. euidentiæ, euidentiā.
 87. 3. non potest esse, non posse esse.
 94. 41. modi ficandam, modificandam.
 150. 8. ptoprio, proprio.
 151. in margine. prolatur, probatur.
 180. 11. expectent, spectent.
 181. in fine. quæ non est se, que non ex se.

*Licenciatus Franciscus
 Bancya de la Llana.*

COMMENTARII IN DVOS LIBROS

PERIHERMENIAS, SIVE DE INTERPRE-
TATIONE, VNA CVM DVBIIS, ET
QVÆSTIONIBVS HAC TEMPE-
TATE DISCVSSIS.

A PATRE ANTONIO RVVIO
*Rodensi, Doctore Theologo Societatis IESV,
Theologiaq; professore, compositi.*

PROOEMIUM TOTIVS OPERIS.

ERVM, ac
vorum simpli-
cium explora-
ta natura pro-
sequitur Ari-
stoteles alteram
Dialecticę
partem explicare,
quam

perihermenias, siue de interpretatione
inscribere voluit, vt hoc titulo materiã,
aut obiectum, finem, atque vtilitatem to-
tius operis, necnon ordinem eius, cum
cæteris eiusdem Dialecticę partibus ob-
oculos poneret: quid autem interpreta-
tio significet obscurum non est cū idem
sit, atque explicatio, vel declaratio. De
interpretatione igitur inscribitur opus,
quasi de declaratione eius, quod in men-
te haberetur. Sed dissentire iam incipiunt

interpretes Aristotelis circa interpreta-
tionem, de quibus nam dicatur? Videli-
cet de simplicibus vocibus, nomine, ver-
bo, cæterisque orationis partibus: vel de
sola enuntiatione verum, aut falsum sig-
nificante: nam cuncta cõprehendere sim-
plicia, tenuit expresse Magnus Albertus
in Prooemio huius operis, Porphyrium
sequutus, qui primus ibidem id docuit,
ea fortassis ductus ratione, quia non so-
lum enūtiatio (quamuis hac præcipue)
sed vox qualibet significatiua, rem ali-
quam designat medio conceptu eius in
mente formato, ergo qualibet vere, &
proprie mentis interpres iure appellan-
da est. At D. Thom. le 1. horum com-
mentar. cum Amonio solam orationem
enuntiatuam, mentis declaratiuam esse
arbitratur, quia ille solum interpretari
aliquid proprie dicitur, qui aliquid ve-

Albertus
Magnus.

D. Thomas
Amonius.

Quid inter-
pretatio
ritatis,

Quid sit in-
terpretatio

Dubium,

fr̄ie d̄ici-
tur.

ritatis, aut falsitatis in eo contentū exponit, ergo interpretationis nomine, solum insignitur illud, quod veritatis, aut falsitatis in mente existentis declaratiuum est, sed id solum enuntiationi conuenit, ergo cum ea interpretatio conuertitur. Simplicia vero partes dumtaxat interpretationis appellare sufficit, & quidem non omnia, quemadmodum neque ex omnibus componitur, sunt enim voces quaedam, vel nutus aliquem animi naturalem affectum, naturaliter exprimentes, vt brutorum, aut etiam hominum gemitus, ac singultus, sed interpretationis nomine non insigniuntur: quia nec verum, aut falsum denotant, neque partes sunt, ex quibus enuntiatione verus mentis interpret componatur, de sola enuntiatione ergo dicitur interpretatio.

Quid sit obiectum huius tractatus.

3e

Ecce titulus sic explicatus materiam torius operis, siue obiectum ostendens, conueniunt itaque hi duo modi interpretandi interpretationem, quod vterque, tam simplicia enuntiationem componētia, quam enuntiationem ipsam aliquo modo interpretationem vocat, & sub titulo huius operis comprehendit: sed primus simpliciter in recto, quanquam solum enuntiationem principaliter, postremus vero non nisi enuntiationem in recto, simplicia vero in obliquo, ac secundum quid. Quem magis probamus, enuntiationem videlicet cuius partes, hoc est simplicia, nomen, & verbū explicantur, & de qua probatur proprietates, vel passionēs, & hic est communis omnium interpretum consensus. Ceterum enuntiatione duobus modis considerabilis est: in communi, prout comprehendit simplicem & compositam, quā aliis verbis categorica, & hypothetica vocatur; & in particulari pro sola categorica, aut simplicis, quo autem ex his modis accipitur, dum obiectum huius operis esse dicitur, non est certū apud omnes, nam ex antiquioribus, Boetius, & Amonius, quos secuti sunt

Enuntiatione dupliciter consideratur.

Prima sententia.

Boetius.
Amonius.
Lobanici.
Masius.

Lobanicienses, in proemio huius operis, & ex modernis Magister Masius tenet solum simplicem enuntiationem pro obiecto accepisse Aristotelē, & reprehendit acriter author iste Villalp. & Tolet. nostrum, contrarium tenentes: videlicet enuntiationem in communi acceptā, prout vtranque

comprehendit: affertq; in primis pro se D. Thom. vbi supra hypotheticam enuntiationem excludentem. Quod etiam ratione confirmat, quia nullibi Aristotel. rationem eius, partes, vel proprietates tradidit, sed solum categoricā, ergo haberi solum pro materia huius tractatus assumpsit. Accedit antiquorum ratio in eo fundata, quod enuntiatione composita non continet absolutam veritatem, aut falsitatem, sed quasi ex suppositione, putabant enim solum conditionalem esse hypotheticam, & quia hec non est vera, vel falsa, nisi ex quadā hypothese, vt, si currit mouetur, hoc est supposito, quod currit non uebitur: vniuersaliter affirmabant, non continere absolutam veritatem, hinc ducentes tale argumentum ad probandum non comprehendit sub obiecto huius operis. Enuntiatione apta ad syllogismum ea est quae aliud de aliquo absolute enuntiat: nam per hanc solum aliquid de aliquo concludi potest, sed hypothetica nihil absolute enuntiat, vnde nihil ex ea concludi potest, nisi virtute categoricā subsumpta, vt si ita arguas; si homo currit, mouetur, sed ita est, quod currit, ergo mouetur, ex quo euidenter videtur deduci non pertinere ad praesentem considerationem, quia opus hoc ad syllogismos ordinatur, ergo eam dumtaxat enuntiationem habet pro obiecto, ex qua syllogismus conficitur, qualis est sola simplex.

Secunda sententia.

Aristotel.

Opposita nihilominus pars non est, tā aliena à mente Aristot. & ratione, vt praedicti authores eam sustinentes iustam reprehensionem mereantur. Nam Aristotel. cap. 4. lib. prioris de enuntiatione in genere agens eā diuidit in proprias species, scilicet in vnam, & plures; vnam in simplicem, & coniunctionem vnam: siue in categoricam, & hypotheticam, & ambas suis propriis definitionibus explicat, vnde sequitur non exclusisse enuntiationem compositam ab huius operis consideratione, & obiecto.

Primaria ratio.

Probatur efficaci ratione, quia enuntiatione composita verum, vel falsum importans per se pertinet ad considerationem Dialecticam, non ad alteram eius partem, quia in nulla de enuntiatione, eiusq; speciebus differitur, nisi in ista, ergo per se ad illam pertinebit, atq; adeo ad obiectum eius.

Secunda ratio.

Huius rationi, quā attulit Tolet. noster

efficacia.

D. Thom. Primum argumentum.

4.

efficaciorem aliam adiungere placet, argumentum illud antiquorum interpretum, quasi in ipso met retorquentem. Tractatus iste per se ordinatur ad syllogismos, ergo per se considerat enuntiationem quamlibet per se ad syllogismum aptam, sed talis est non solum simplex, sed etiam composita, vel hypothetica, cum apertum sit, quosdam esse syllogismos ex illis, quosdam ex his compositos, ergo sicut vterque syllogismus ad libros priorum (in quibus proinde syllogismum vtrique communem pro obiecto accepit Aristot.) pari ratione vtraque enuntiatione spectabit ad considerationem huius operis, eiusque obiectum; ac tandem, quia eiusdem scientia est considerare genus, eiusq; species, vt docet expresse Aristot. 1. de posteriori resolutione tex. 39. sed enuntiatione in genere hic definitur ab Aristot. hic consideratur: ergo vtraque eius species videlicet simplex, & composita: Quod autem antiqui interpretes docuerunt, solum conditionalem esse hypotheticam aperte falsum est, & Aristoteli aduersum, qui definiens enuntiationem vocat coniunctionem vnam, sed coniunctiones, quibus vinciuntur propositiones categoricā ad constitutionem hypotheticā, non solum sunt conditionales, sed copulatiuā, ac disiunctiuā, vt vel Dialecticā tyronibus prauum est, ergo non solum conditionalis censenda est enuntiatione composita, sed principaliter copulatiua, atque disiunctiuā, in quibus absoluta veritas reperitur.

Aristotel.

Prima assertio.

Secunda assertio.

D. Thom. 5.

Nostra igitur sententia, his duabus assertionibus explicatur. Prior est communem enuntiationem simplicem, & compositam ambientem esse ad aequatum huius partis obiectum. Posterior, solum simplicem explanasse Aristoteles cum suis partibus, & proprietatibus: de composita autem pauca admodum tradidisse, quia illa praecipua species enuntiationis est, & principalis huius considerationis materia: tum etiam, quia ad finem constituendorum syllogismorum illa fere deseruit, haec vero raro admodum, cum non sit frequens hypotheticorum syllogismorum usus, & hoc est quod D. Thomas voluit, vt verba illius ostendunt, neque enim ait de sola simplici enuntiatione agere Aristotel. sed de

hac sola determinate, quasi dicat eius dumtaxat rationem partes, & proprietates ex professo tradere, quod admittimus: sed non propterea ab obiecto penitus exclusa censetur, cum non nihil de ea tradiderit. Nihil fere de quibusdam vltimis praedicamentis, tradidit Aristoteles, in praecedenti lib. quia raro eis in compositionibus vtimur, raro ite in disputationibus sese offerunt, nec tamen propterea ab obiecto eiusdem operis excluduntur, sic ergo de enuntiatione composita in praesentiarum censendum est.

Ex eodem titulo innotescit finis, seu institutum eiusdem operis, quod non est aliud, ac enuntiationem orationem, eiusque partes non solum materiales, vt nomen, & verbum, sed etiam subiectiuas, vt affirmationem, & negationem nobis exponere, eiusdemque proprietates ostendere, vt cap. statim primo, Aristot. ipse se facturum promittit dicens. Primum oportet ponere quid nomen, & quid verbum, postea quid est negatio, & affirmatio, & enuntiatione, & oratio, &c.

Quis sit finis & institutum.

Aristotel.

Obiectio.

Sed opponet fortasse quispiam, iam de simplicibus egisse Aristotel. in lib. praedicamentorum, cum non sit aliud praedicamentum, quam simplicium praedicatorum ordinatio, atque etiam in libro de priori resolutione, cap. 1. vbi terminum descripsit, quod sit extremum propositionis, in quod resoluitur propositio. Ibidemque de propositione ex professo agit.

Solutio.

Respondet Albert. Magnus, in proemio huius operis enuntiationem, & propositionem re idem esse, & quaedam ratione accidentali differre. Nam enuntiatione dicitur propositio in quantum disposita in syllogismo secundum ordinem trium terminorum, medij scilicet, & extrematum, sed in quantum vnum de vno enuntiat, nondum in syllogismo posita, apta tamen poni, enuntiatione vocatur: propterea Aristot. duobus illis locis de syllogismo ac demonstratione agens non enuntiationem, sed propositionem descripsit, tanquam eius actualementem partem. Ceterum hoc loco enuntiationem, vt à tali ordine actuali ad syllogismum abstrahentem tradit. Ideo non sub propositionis nomine, sed enuntiationis: subdiuersis igitur

considerationibus ac respectibus oratio eadem enuntiatiua propositio, & enuntiatio vocatur, ad diuersasque Dialectica partes pertinet. Eodem modo respondere possumus ei, quod de nomine, & verbo obicitur: simplicia quidem tradidisse Aristot. in predicamentis, ex quibus fieri enuntiationes possunt, notitamen, vt eiusdem enuntiationis actuales partes sint, sed vt in categoriis disponuntur, secundum debitos modos subiectionis, & predicationis, hoc est, in quantum predicari, & subiici apta sunt. In presenti autem opere eadem simplicia tradit, sed in quantum actuales partes enuntiationis sunt, ac propterea, vt nomina, & verba vocatur, sub his enim nominibus eam actu componunt. Eadem etiam simplicia tradit in resolutionibus prioribus, prout extrema sunt syllogistica propositionis in modo, & figura disposita: syllogismum, vt partem eius actualem componentem. Hic vero vt tanquam nomina, & verba enuntiationis partes sunt.

Quem loci obtineat pars hac.

Titulus etiam docet quem locum pars hac inter ceteras Dialectica obtineat, & quonam modo cum eis ordinetur, tenet enim (vt egregie Albertus Magnus) mediū inter omnes, quia post categorias proxime collocatur primum tenentes locum: & ante libros omnes de syllogismis in vniuersali, & in particulari disserent, tenentelque postremum, quod ex ordine operationum intellectus, quas Dialectica dirigit plane colligitur. Agitur enim hac in parte de secunda operatione componente ac diuidente. In predicamentis de prima apprehendente, & ordinante simpliciter. In libris syllogismorum de tertia, secundum autem inter primum, & tertium mediam tenet sedē. Sic autē cum eis ordinatur, vt finis proximus categoriarum sit, & quasi mediū ad syllogismos ordinatum, vnde tanquam medium participat vtroque extremo, est enim interpretatio ex simplicibus categoriis ordinatis, quid compositum, & comparatione syllogismorum, quid componens, atque adeo respectu illarum, quoddam totum. Hortum autē comparatione quāda pars proxima quidem, nam ex simplicibus etiam quasi ex partibus remotis propositione media,

(quam componunt) syllogismos extruimus.

Utilitatem denique eiusdem tractatus, non modicum ostendit inscriptio, finis etenim totius Dialectica est syllogismum constituere, tanquam vniuersale instrumentum artis differendi, sed precipue demonstratiuum, ad quem tanquam ad finem principalem omnes partes Dialectica ordinantur, ad hunc autem finem consequendum, non solum utilis est interpretatio, de qua in hac parte agitur, sed omnino necessaria, nō secus ac elaborati lapides, ac ligna necessaria sunt ad domum perficiendam, est enim enuntiatio proxima materia syllogismorum, ac demonstrationum, sine qua proinde minime constare poterunt.

Qua sit utilitas eius.

Authorem non indicat titulus, sed colligitur plane, ex eadem verborum concisione, & obscuritate per omnia simili ei, qua in ceteris partibus vitur, & sufficeret communis totius scholae vox, qua opus hoc sicut cetera Dialectica partes Aristoteli semper adscripta; quapropter nec audiendi sunt, nec referendi quidam, qui absque vllō rationis, vel authoritatis momento, id negare ausi sunt, nescientes profecto quid per passionem animae intelligat Aristoteles, quas in lib. de anima se explicuisse ait, & ideo negantes de illis in eo opere egisse, quod cum ex officina eius prodiisse constet, colligunt non esse ei presentem tractatum adscribendum, quod profecto non inferrent, nisi ignorassent actus animae internos (de quibus copiose disseruit in libro de anima) passionum nomine designasse, vt traditur inferius. Modus autem procedendi, ex discursu totius operis cognoscitur, qui plane scientificus est per diuisiones, definitiones, quibus mediis proprietates enuntiationis demonstratiue ostendit.

Vnde colligatur autor huius operis.

Diuisio denique non est eadem apud Græcos, Latinoq; interpretes, nā Græci sub vno eodemq; libro vniuersum claudentes opus, nulla ferme diuisione vitur, sed iam vniuersa schola cōplectitur diuisionem Latinorū, in duos libros. In quorū primo, de enuntiatione, & eius partibus; verbo, nomine, oratione, affirmatione, nega-

In quos libros diuidatur.

negatione, appositione differitur. In secundo de enuntiationibus modo affectis, quas ideo modales vocant. Primus liber diuiditur in sex capita, quorum primus quasi totius operis proemium est, in quo Aristot. subiectam proponit materiam. In secundo, de nomine, & verbo differit. In tertio, orationem, atque enuntiationem propriis definitionibus explicat. In quarto, variis diuisionibus vitur, quibus mediis earundem subiectiua partes, vel species manifestantur. Quintum oppositiones enuntiationum, & regulas veritatis earundem continet. Postremum vero de quibusdam diuersis veritatis modum à ceteris habentibus agit, quales sunt enuntiationes de futuro contingenti, in eius autem operis commentatione eundem nos seruabimus modum procedendi, ac in ceteris Dialectica partibus explicatis, vt primo nudam textus expositionem pramittentes notabilia: deinde, quibus magis illustratur, adiiciamus minora rursus dubia ex textu iam elucidato exorta, actandem methodicas quaestiones, quibus grauiora proponuntur ac soluntur dubia.

CAPVT PRIMVM.

Primum oportet ponere, quod sit nomen, & quid verbum, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

Bimembris diuisio capituli.

BIMEMBRIS est diuisio primi capituli, cuius prior pars quasi proemium est totius operis, in quo natura eius proponitur, posterior vero de vocum, & conceptuum significatione agit. Materiam totius operis hęc verbis proponit Aristoteles. Primum oportet ponere, hoc est definire quid nomen, quid verbum, postea quid negatio, & affirmatio, & enuntiatio, & oratio, &c.

Ad quamlibet enim scientiam pertinet partes subiecti explicare, non solum essentielles, sed etiam subiectiuas (si eas habuerit) quia, vt in posterioribus resolutionibus videbimus, eadem est facultas de genere, eiusque speciebus differens. Ex praedictis autem quadam sunt partes essentielles enuntiationis, quasi physica, seu materiales nomen, & verbum.

Metaphysica vero oratio cum sit, quasi proximum genus, alia sunt subiectiuas, vt affirmatio, & negatio, cum apertum sit enuntiationem in affirmatiuam, & negatiuam, tanquam genus in species diuidi; sensus igitur huius praefatiunculae talis est.

De enuntiatione actiua, eiusque passiones, vel proprietates probatur, oportet partes eius definire, ex quarum rationibus definitio ipsius enuntiationis apertior fiat, quam etiam praemittere necesse est, cum sit tanquam medium accipiendum ad praefatas proprietates demonstrandas. Praeceptum namque est in initio, cuiuscunque scientia observandum ab eodemque Aristotele iradendum. i. lib. de posteriori resolut. capit. i. de subiecto duo haec praemittenda esse, an sit, & quid sit: quid autem subiecti per definitionem explicatur, ideoque praemittenda est definitio enuntiationis, quam designabit Aristoteles cap. 4. huius primi libri partibus eius, in tribus antecedentibus prius expositis. Quod autem in hoc proemio enuntiationem priusquam orationem enumerauerit, ponere etiam, potius quam definire dixerit, nullum habet mysterium, ac proinde in his, & in similibus immorandum non erit, sed ad secundam capituli partem elucidandam proferendum.

Sensus praefationis.

In qua de vocum significatione agit Aristoteles dicens. Sunt ergo ea, earum quae sunt in anima passionum nota, & ea, quae scribuntur eorum quae sunt in voce, &c. Inter res, conceptus, voces, atque scripturam talis est ordo, vt à rebus tanquam ab obiectis imprimantur conceptus in mentes, quos nisi oporteret aliis significare, non essent necessariae voces, & si praesentibus dumtaxat, redundarent scripturae, sed quia vtrunque conditio hominum postulat, vt videlicet cum praesentibus, atque absentibus agat, propriosque conceptus eis explicet, ideo voces, & scripturae necessariae reputantur, & vtrisque significationes esse omnino oportet; à rebus igitur tanquam à primis conceptus discernuntur, quos voces praesentibus designant, absentibus vero scripturae, sed tria haec ad primum, hoc est ad rem significandam, iuxta praedictum ordinem tendunt.

Secundum membrum.

Conceptus proprii res & voces propter conceptus.

De vocum autem significatione tria docet, primum quod significant conceptus, eisque mediis res. Secundo modum significationis ostendit. Tertio quo pacto se habeant ad veritatis significationem, nam id, quod vocibus significare intendimus veritas est.

Tria ad vocationem spectant.

D. Thom.

vel falsitas in intellectu res percipiente clara. Ad primum igitur accedentes aut sunt ergo ea, que sunt in voce, non autem sunt voces, quia ut bene D. Thomas voces ex se non significant conceptus, nisi ad significandum imponantur, unde vox se habet quasi materia nominis aut verbi; significatio vero tanquam forma, ut suo loco ostendetur: bene igitur nomina, & verba, quibus passiones anime significantur, in voce esse dicuntur, id est, quasi ex voce adiuncta significatione coalescere, passionem autem nomine non intelligit naturales, (quas etiam bruta animalia quibusdam articulatis vocibus significant, ut dolorem, vel tristitiam, similes de naturales anime sensitivae affectus, nam in his nihil veri, aut falsi contineri potest, neque ullus proinde ordo ad enuntiationem;) sed conceptus mentis, quos res intelligendo formamus, in quibus veritas, vel falsitas consistere possunt, & ex quibus enuntiationes fiunt. Quos propterea passiones anime vocat, quia in anima recipiuntur, eorumque receptio passio quodam modo vocatur, quamvis perficiens potius quam ad corruptionem disponens, itaque voces significant conceptus, scriptura autem voces, quarum vise inveniuntur, sed modus significandi conceptuum, vocum, & scripturarum diversus est, nam conceptus significant res naturaliter, voces autem conceptus, & res, ex libera hominum impositione, & simili modo scripturae voces, conceptus, & res. Probat Aristot. primum, quia natura hominum, ceterarumque rerum nunquam variatur, sed semper eodem modo se habet, cum sit determinata ad unum, & idcirco eadem apud omnes est, semper igitur calefacit, semper sursum tendit, unde sequitur, quod ea, que naturalia sunt, eadem semper sunt apud omnes, sed conceptus non sic, atque res, quas significant, iidem sunt apud omnes, non quidem numerica identitate (nam hec pro eadem hominum diversitate variatur) & distinctum numero conceptum format Petrus a Paulo, sed eosdem esse conceptus apud omnes vult Aristot. significatione, & modo significandi, ita ut conceptus, quem Graci de homine formant, sive etiam Barbari, hominem ipsum representet, tanquam naturalis eius similitudo, non minus, quam a Latinis, vel aliis cuiuslibet alterius lingue, vel nationis formatus. Quemadmodum homo ipse eiusdem rationis est apud omnes, quantum ad essentiam, & naturam; voces autem, & scripturae non sic, sed ex hominum beneplacito ad significandum imponuntur. Quod

Conceptus naturaliter res. Voces vero ipsos conceptus, & res ad placitum significant.

Conceptus rerum iidem sunt apud omnes non numero, sed specie.

7.

opposita, sed non minus certa ratione ostendit: si naturalia eadem sunt apud omnes si quidem eadem dicitur non esse naturalia, que apud diversas rationes variantur, sed talis est significatio vocum, & scripturarum, ergo non erit naturalis, sed ex libera hominum voluntate dependens. Probat minor, quia diversis longe vocibus significatur homo apud Hebræos, Græcos, & Latinos diversis characteribus, literisque variatur ad tales voces exarandas. Docet postremo quemam modo se habeant voces, & scriptura in ordine ad veritatem, vel falsitatem. Ut hinc etiam nobis innoteat, quomodo se habeant ad enuntiationem, in qua verum vel falsum reperitur; videlicet tanquam partes eam componentes. Modus autem talis est, ut quemadmodum operatio intellectus est duplex, ut in libro de anima text. 1. statuitur: una, que vocatur simplex verum apprehensio, que nihil veri vel falsi continet, altera compositio, aut divisio, quam proprie veram vel falsam appellamus. & ex consequenti conceptus per tales operationes formati etiam sunt simplices, & compositi, ut conceptus hominis, & conceptus huius, quod est eum esse animal rationale: ita se res habet in vocibus, atque scripturis, que correspondent conceptibus, nam simplices dictiones vocales, seu scripta nihil veri aut falsi important, ut nomina, aut verba per se sumpta, etiam qui simplicem vocem homo, vel animal profert, nec verum dicit, nec falsum, sed voces composita in modum enuntiationis, verum iam vel falsum dicunt. Proferenti enim simplicem vocem nominis aut verbi, nec possumus ei attribueri, quod verum dicat, nec opponere quod dicat falsum. Bene tamen si propositionem hanc forte protulerit homo currit vel ambulat, & par est ratio de simplici voce scripta, atque etiam de compositioe, idque probat Aristot. exemplo nominis composita figura, quasi argumento a maiori, si una aliqua vox per se sumpta verum contineret, aut falsum, maxime illa, quam compositam vocamus, ut hircu ceruus, aut hypocentaurus; nam cum verum, aut falsum in compositioe reperitur, harum vocum compositio, maiorem præferat apparentiam significationis veri aut falsi, quam aliarum simplicitas, sed qui tales voces profert, aut scribit nihil verum, vel falsum dicit, neque enim obicere ei possumus, quod mentiatur, ergo in una simplici voce, vel composita, non reperitur veritas, vel falsitas nisi addatur, inquit Aristot. esse vel, non esse simpliciter, vel secundum tempore

Voces non eadem apud omnes. Quomodo se habeant voces, & scriptura in ordine ad falsitatem, vel veritatem.

non dum verbum nomini adiungitur, iam dicitur rem se habere, sic aut in tali tempore, in quo verum potest esse, vel falsum, tanquam in enuntiatione ex eis composita, & his continetur sententia totius capitis.

CIRCA EXPOSITVM textum adnotanda.

NOTABILE I.

Quid per animam passionet Aristot.

9.

ED ut expositio textus illustrior reddatur libet notabilia quedam subiicere. Et si primum tanquam certum præsupponens per passiones anime conceptus, & intellectiones denotare Aristotelem, quod non est alienum ab eius doctrina, & modo loquendi, ut quidam voluerunt, ex eo ducentes argumentum ad probandum opus hoc non fuisse ab Aristotele editum, nam I. lib. de anima. text. 12. 13. & 14. (in quem locum eorum considerationem remittit) omnes anime tam sensitivae, quam intellectivae operationes sub nomine passionem comprehendit. Quo supposito intellectiones, vel conceptus per voces significari hac in parte docet, nam & si ad res tandem significandas ordinatur conceptus, voces, & scripturae, sed voces proxime solos conceptus significant, & scripturae solas voces.

10.

D. Thom.

Probat utrumque aperte, quia voces significant ex libera hominum impositione, homines autem non imposuerunt eas ad significandas res nisi prout ab ipsis cogitas, unde secundum modum cognitionis sunt semper modus inpositivis, quod præsertim verum est, ut egregie D. Thomas in vocibus significantibus res universales, quas constat non esse tales a parte rei, ut Platonis schola profitebatur, sed in quantum cognoscuntur per abstractionem a singularibus, in quibus sunt, ac de quibus prædicantur, nec enim significat vox homo hominem in communi a parte rei existentem, sed ut per intellectum a singularibus abstractum operatione intellectus cognoscens ipsum, non consideratis singularibus, & ad eum sic cognitum significandum imposita sunt vox, que proinde conceptum hominis, proximum significat, & eo mediante hominem ipsum; accedunt voces sic ad significandos internos conceptus ad inventas, atque impositas esse, ut si posset homo absque vocibus eos propalare, aliisque hominibus aperire, minime eis uteretur, neque ad significandum imponeret, cuius il-

lud est evidens signum, quod quia Angeli per solam ordinationem internam suorum conceptuum ad alios, eos quoties volunt, & quibus volunt aperire, nec vocibus vel alio signo sensibile utuntur, imo nec nos ut nostros eis manifestos faciamus, unde infertur evidenter ad significandos conceptus ad inventas fuisse, tantundemque de scripturis censendum est voces proxime significare, quia in earum supplementum adinventa sunt, & ad significandum imposita, si enim posset homo absentes alloqui, vel eis proprios conceptus declarare, cessaret proculdubio scripturarum necessitas, & usus. Conceptus itaque primo significant res, cum ex earum impressione formentur. Voces primo conceptus, & quasi remote res per eandem significatas; scripturae primo voces, & quasi remote conceptus vocibus significatos, & remotius res, quod eleganter docuit D. Augustinus, lib. 15. de Trinitate, cap. 10. in fine his verbis. Inventa sunt etiam litera per quas possemus, & cum absentibus colloqui, sed ista signa sunt vocum, cum ipsa voces in sermone nostro earum, quas cogitamus signa sunt rerum. Et hunc ordinem, ut innueret Aristot. illo verbo usus est. Quorum autem hæ primorum primo notant eadem omnibus passiones anime sunt, &c. Quasi dicat quarum rationum primarum primo significantium res, & ad quas proxime significandas imponuntur voces, hæc scilicet nomina & verba, aut hæc scilicet voces ipse nota sunt, id est signa.

D. August.

Aristoteli

12.

NOTABILE II.

Secundo observandum est, circa modum significandi vocum, scripturarum, & conceptuum, diverso longe modo conceptus significant res, ac voces conceptus, & scripturas voces, ut bene B. Thomas in commentariis huius cap. horum enim quodlibet iuxta propriam conditionem significat, & cum conceptus ex propria conditione, habeant esse quasdam similitudines ex rerum impressione formatas, per modum naturalis similitudinis, easdem representant.

Voces autem, & scripturae non sic, non enim ex rerum, vel conceptuum impressione habent esse, nec ex propria natura aliquid significare, sed cum voces sint sonus quidam de articulatus, & scripturae, quod figura calamo formata ex libera hominum voluntate ad significandum determinatur, nihil ergo in eis similitudinis

Quomodo in significatione differant voces, scripturae, & conceptus.

D. Thom.

Aristot. reperitur, sed sola constitutio: ac propterea Aristot. de modo significandi conceptuum loquens illis verbis usus est. Quorum hæc similitudines, res etiam eadem, id est quarum rerum hæc, scilicet passionibus similitudines sunt. De vocibus autem non dicitur esse similitudines passionum, sed solum nota, hoc est ex hominum institutione signa; & pari ratione de scripturis intelligendum est, non significare voces per modum similitudinis, sed solum esse earum notas.

NOTABILE III.

Quomodo accipiat doctrina Aristot. circa simplices voces.

13.

Prescribens Aristoteles ordinem, quem ad veritatem significandam habent voces, docuit simplices non significare verum vel falsum, quod exemplo nominis compositi ostendit, hoc autem accipiendum est de simplicibus nuda acceptis, hoc est absque aliqua virtuali significatione, vel subintellectione alterius vocis, ex cuius coniunctione verum, vel falsum possunt significare, verbi gratia, verbum ambulatio, quod prima persona sit, virtualiter habet inclusum, aut subintellectum pronomen ego, tanquam suppositum, ratione cuius dum proferitur in communi modo loquendi verum, vel falsum significat. Si tamen nuda accipitur, hoc est absque tali subintellectione, id non habet, simplex etiam nomen adhiberi contingit ad respondendum interroganti verbum eiusdem interrogationis subintellectum habens, ratione cuius verum, vel falsum significat, ut dum interroganti quis nate respondemus, piscis, idem verbum nate subintelligitur. Horum autem ratio est, quia propter utramque subintellectionem, nomina, & verba, alioquin simplicia, modum enuntiationis habent. Id circo verum, vel falsum significare possunt.

NOTABILE IIII.

14. Explicatur Aristot.

Negans Aristot. simplicia significare veritatem aut falsitatem conditionalem illam adiecti, nisi addatur esse, vel non esse, vel simpliciter, aut secundum tempus, indiget autem explicatione utrunque, primum quidem: ne intelligatur solum per additionem huius verbi, sum, verum vel falsum significare, cum non minus significetur per additionem aliorum verborum, ut si dicamus hominem ambulare, currere, vel disputare. Sensus igitur est: simplicia non significare verum, vel falsum, nisi addatur verbum, ex cuius additione iam enuntiat quidpiam esse, vel non esse,

ut cursum deambulationem, aut aliquid aliud iuxta significationem verbi, in quo veritas reperitur vel falsitas.

Postremum quoque exponere necesse est, cum non constet quid per verbum simpliciter, quid etiam per verbum secundum tempus intelligatur, exponitur autem multipliciter ab interpretibus, sed ex multis expositionibus placuit se ligere res, quæ magis videntur mentem Aristot. attingere, duas posuit Albertus Magnus. 2. de partibus enuntiationis. cap. 2.

Primam per verbum simpliciter intelligentem verbum non limitatum ad certum tempus per adverbium temporis adiunctum; & per verbum secundum tempus, quod sic limitatur, additur verbum simpliciter dum hominem currere disputare, aut legere enuntiamus. Additur autem secundum tempus, si dicamus hodie currere, legisse heri, & disputaturum eras. Et expositio hæc non est propria ipsius Alberti, sed quam ipse ex Amonio desumpsisse videtur. Ideo expositio, secunda Avicene, Alexand. & Magni sit, magis ei placuit, quam ut intelligamus observandum est, prædicationes esse induplici differentia, nam quedam sunt, quorum prædicata ad essentiam subiectorum pertinent, vel proprie passionibus eorum sunt, ut homo est animal rationale, vel visibile, aliarum vero prædicata, nec sunt prædicata, nec se habent tanquam proprie passionibus, sed accidentia, vel in re ipsa, vel ex modo prædicandi: & in prædicationibus primi generis verbum non unit extrema pro aliqua differentia temporis, sed absoluitur, ut aini, a tempore, & solum denotant naturalem rerum connexionem, & propterea dicuntur propositiones perpetuæ veritatis, quia, similes extremorum connexiones nullum tempus præscribunt, sed perpetuæ sunt, semper eodem modo se habentes: prædicata vero aliarum propositionum non semper se habent eodem modo, sed adesse, & ab esse possunt, ad esse hoc tempore, & ab esse se altero, limitatur autem per copulam ad certum tempus inhesionis, pro quo vera, vel falsa indicatur propositio, & id circo dicitur tale verbum secundum tempus, sed verbum in propositionibus primi ordinis, utpote non variens extrema pro aliqua differentia temporis verbum simpliciter nominatur.

Ultimam expositionem attulit D. Thom. per verbum simpliciter intelligens verbum presentis temporis, quod solum tempus simpliciter propterea vocatur, quia nihil temporis existit, nisi nunc presentis coniungens partem præteriti cum futuro, quod ratione talis coniunctionis tempus presentis

15.

Quid sit verbum simpliciter vel secundum tempus. Triplex expositio. Albertus Magnus.

Primæ expositionis.

Ammonit. Secunda expositio. Avicene.

Nota. 16.

Aristot.

ii.

Confirmatur.

Tertia expositio D. Thom. 17.

presens vocatur, illud autem quod actu existit appellatur tale simpliciter, præteritum autem, & futurum, cum non existit non dicitur nisi secundum quid, & ex consequenti verbum, unum vel alterum denotans, non appellatur verbum simpliciter, sed secundum tempus, hoc est secundum differentiam temporis determinati non suscipientis determinationem temporis simplicem, sed cum addito præteriti vel futuri.

QUESTIO I.

An voces significant conceptus, & scriptura voces ad placitum, conceptus veronaturaliter res.

Rationes in oppositum proponuntur.

EXAMINE indigent, quæ de significatione, & modo significandi horum trium docet Aristot. & in primis videretur falsum, quod voces significant conceptus, nam ut idem Aristot. ait i. lib. elench. cap. i. Vocibus utimur non potentes res ipsas ad locum disputationis nobiscum ferre, ideo enim eis pro rebus utimur, quemadmodum luso res calculi pro pecuniis, non ergo pro conceptibus, vide audita hac voce homo, vel equus, res ipsas, non conceptus intelligimus, res igitur significant non conceptus? Ad hæc: illud est significatum vocis, pro quo vox ipsa in propositione substituitur, aut supponit, sed voces non supponunt pro conceptibus, sed pro rebus, ergo non conceptus sed res significant: Probat minor in hac propositione, homo disputat, vel ambulat, non supponit subiectum pro conceptu hominis, de quo falsum est utrunque affirmare, sed pro homine ipso qui utranque exercet actionem, ergo solus ipse per talem vocem significatur. Secundo, illud voce significari dicitur, in cuius cognitionem, signum, quod eam significat, facit aliquem devenire. Homines autem ex verbis devenimus in cognitionem rerum, non cogitationum eorum, qui nobis loquuntur, nisi quando etiam indicare nobis volunt, hoc, aut illud se cogitare, tunc

enim ipsa cogitatio est significatum vocis, non res cogitata, ergo ex propria impositione, communique usu vocum intelligitur solas res significare, aut solos conceptus, non utrunque.

Tertio, quæ de modo significandi conceptuum, & vocum docet Aristot. non minus falsa videntur, nempe conceptus naturaliter significare, voces vero ex hominum instituto. Probat primam, natura ratio quam ad id probandum attulit alsum supponit, nempe conceptus eisdem esse apud omnes, quia de eadem re non omnes eundem conceptum formant, sed valde diversum, ut de ente concipiunt nonnulli, quod univocum sit respectu substantiæ, & accidentis, alij quod analogum, de relatione vero, quod entitas sit distincta à fundamento, alij vero quod eadem, sic & de cæteris rebus, quæ in opinione versantur, & de nomine æquivoco non unum, vel eundem formamus conceptum, sed plures, atque diversos, ut constat de nomine, canis, ergo conceptus diversi sunt, atque adeo non significant naturaliter.

Probat tandem, falsum esse, quod voces significant ad placitum: nam plures sunt naturaliter significantes animi affectus & passionibus, ut gemitus, ac suspiria, & omnes significant naturaliter prolatorem, nam per locutionem distinguimus hominem, à cæteris animalibus, suas etiam voces edentibus, ergo non bene assignatur discrimen inter conceptus & voces, quod illi naturaliter, ista vero ex libera hominum impositione significant.

Referuntur variae sententiae.

Dvplex modus dicendi refertur circa conceptuum, vocumque significationem; antiquior unus, affirmans nomina & verba solos conceptus, & non res significare, modernus alter ex directo oppositus est, tenens solam rem significare, conceptus vero non significare, sed solum exprimere, quid autem intersit inter significationem, & expressionem explicatur: hoc supposito quod significatum nomen, & verborum est duplex immediatum, ac minus præcipuum appellatum quo, & remotum

Primus modus dicendi.

Secundus modus.

Aristotel.

ac precipuum appellatum quod, primū significatum sunt cōceptus; postremum res etenim nomina, & verba adiuuenta fuere ad manifestandos conceptus occultos, atque etiam, ut rerum loco substituātur in propositione, ut Aristot. docuit. i. elench. cap. i. Sic igitur se habent ad cōceptus, ut eos declarent, non tamen, ut pro eis substituātur, & hoc est eos exprimere, & non significare, illius enim duntaxat, quod aliquid significat, locum tenere potest, ac propterea res dicuntur, significare pro quibus ponuntur, quas tamen non exprimunt: conceptus itaque expriment, & non significant, res vero significant, & non expriment.

Magus.

Pro hac sententia, ita explicata retulit Magister Masius, Sotū lib. i. summul. in solutione ad primum, & Mercatum, in commentariis eiusdem loci, si tamen quisquam Sotum consuluerit videbit oppositū tenere, licet enim probabile ducat, iuxta definitionem signi ab Augustino traditam, & à nobis mox referendam, nihil prorsus significare, nisi illud quod sensibus speciem alterius rei à se distincta ingerit, qua mediante illam ei cognoscere facit, atque adeo conceptum tali conditione carentem, non proprie significare, sed tandem ne communem sententiam deseruisse videatur eum proprie significare admittit hisce verbis: *Nihilominus; ne tam longe eiciamus modum loquendi scholarum, concedimus duos modos significandi formaliter, & instrumentaliter, & dicimus Augustinum, tantum loquutum fuisse de modo significandi instrumentaliter.*

Mercatus.

Mercatus vero licet cōceptus non eodem modo significare arbitretur, ac voces, quia non ducunt audientem in cognitionem eius rei, quā representant; quod tamen nomina, & verba præstant, simpliciter tamen eos significare concedit: non est ergo cur eis dicta sententia attribuat.

Adnotanda pro totius controuersia decisione.

Nota pro solutione.

SED pro solutione nostræ, atque communis, quadruplex diuisio signi, aut eius quod est significare explicanda est, ut ceteras interim missas faciamus. Diuiditur primum signum, in diuisio signi, primum atque improprium. Duplicem

conditionem postulat propriū, priorē, ut in alicuius à se distincti notitiam venire faciat, posteriorem, ut in tale officium sit ab ipsa natura, aut imponentis voluntate ordinatum, utranque conditionem habent suspiria, & gemitus, similesque brutorum voces, & ideo naturaliter significare dicuntur. Internos animi affectus; à qualibet autem si defecerit signum improprium censetur, ut si nihil præter se cognoscere faciat, cuius modi sunt voces non impositæ, ad rem aliam à se significandam, ut Blitiri, & similes, vel certe si in alicuius rei notitiā deuenire faciat, non sit tamen in id officij destinatum, ducit nos vestigium naturaliter in notitiā animalis, vox in notitiā proferentis, & effectus quilibet in cognitionem suā causā, sed propterea a proprietate signi deficient, & impropria iure vocantur, quia non ordinantur ad id præstandum à natura, quæ propria rationem eis concessit à tali officio minime dependentem videlicet, ut essent qualitates, substantiæ, vel quidpiā aliud generis alterius, seu prædicamēti. Omisso improprio signo, subdiuiditur proprium in naturale, ad placitum, & ex consuetudine, quod certe magnam cum naturali similitudinem habet, cum consuetudo (ut aiunt) altera sit natura, signum igitur naturale est, quod à natura ordinatum est ad aliquid significandum, ut brutorum voces naturaliter significant eorum passiones; ad placitum, quod non ex propria natura, sed ex libera hominum impositione, ut ramus pro foribus pendens: ex consuetudine vero, ut vox ipsa ostendit, quo consueuimus aliquid significare, quo pacto mappæ appositæ tempus prandij adesse denotant.

in propriū
acque in improprium.
21.

Secunda diuisio signi proprii, in naturale, ad placitū, & ex consuetudine.

Tertia diuisio signi in externum, & internū.

Tertia diuisione necesse est diuidere signum in externum, & internum, externum est idem quod sensibile mediis sensibus aliquam speciem, aut similitudinē in intellectu nobis imprimēs; per quam in eius rei notitiā, quam significat deueniamus, cuius modi sunt voces: aliud est internum spirituale, vel corporeum, internum ideo vocatum, quia non patet exterius, internum signum, (licet corporeum) dicitur idolum, quod imaginatio, vel phantasia fabricatur rem possibilem, seu existentem, vel omnino fictā representans, ut montem aureum, vel quidpiam simile, internum etiam signū est exemplar domus fabricandæ ab artifice in mente formati, ad cuius similitudinem domus struitur, & quicumque conceptus mentis externum dumtaxat signum, descripsit D. August. 2. lib. de doctrina Christiana. cap. i. his verbis. *Signum est, res præter speciem quam ingerit sensibus aliud aliquid ex se faciens in cognitionem venire, sicut vestigio viso transisse animal, cuius vestigium est cogitamus, & fumo viso ignem subesse cognoscimus, & voce animalis audita affectionem animæ eius animaduertimus.*

D August.

reprentans, ut montem aureum, vel quidpiam simile, internum etiam signū est exemplar domus fabricandæ ab artifice in mente formati, ad cuius similitudinem domus struitur, & quicumque conceptus mentis externum dumtaxat signum, descripsit D. August. 2. lib. de doctrina Christiana. cap. i. his verbis. *Signum est, res præter speciem quam ingerit sensibus aliud aliquid ex se faciens in cognitionem venire, sicut vestigio viso transisse animal, cuius vestigium est cogitamus, & fumo viso ignem subesse cognoscimus, & voce animalis audita affectionem animæ eius animaduertimus.*

Quarta diuisio. Signi in manifestatiū & suppositiū.

Quarta ac postrema diuisio est, signum vnum est manifestatiū dumtaxat, aliud manifestatiū, & suppositiū simul: primi generis est illud, quod rem aliquā à se distinctā significat, aut repræsentat, pro qua non substituitur, ut sonus campæ manifestatiū est lectionis signum, sed non supponit pro ea, manifestatiū autem, & suppositiū est, quod non solum nos ducit in alterius rei cognitionem, sed pro ea substituitur, ut prorex dicitur hoc modo repræsentare personam Regis.

Quintum illatum.

Ex quibus diuisionibus elicitur primo, duplicem esse vocum significationem, propriam vnā, & impropriam alterā, hanc naturalem, illam ad placitum, hanc communem eis etiam, quas significationis expertes vocamus, imo quibuscunq; effectus suas causas naturaliter indicantibus: illam vero peculiarem: Naturalis significatio communis atque impropria est, qua voces prolatores significant, & qua semetipsas repræsentant, ad placitū vero specialis, & propria, qua significant res illas, ad quas significandas imponuntur.

Secundū illatum.

Secundo elicitur nomina, & verba diuerso modo cōceptus, & res significare, nam respectu rerū signa sunt significatiua, & suppositiua simul, cum pro eisdem rebus, ad quas significandas imponuntur substituantur in propositionibus, ceterū respectu conceptuum significatiua tantum, non suppositiua, significat quidem vox homo conceptum, quem de homine formamus, sed in propositione non supponit pro eo, sed pro solo homine, & hoc fortasse est, quod secunda illa sententia voluit dicens nomina, & verba solas res

significare non conceptus, de significatione suppositiua (ut sic loquamur) intelligens.

STATUTUM PROPRIA SENTENTIA MEDIUM TENENS, INTER VTRIVQUE EXTREMUM.

MEDIA via incidendum est circa vocum significationem, si à doctrina Aristot. & communi consensu, tam antiquorum, quā modernorum interpretum recedere volumus, quam duobus asserionibus explicamus. Prior est, voces significant, immediate, ut quo, ac minus principaliter, conceptus, res vero immediate etiam, ut quod, ac principaliter, & quidē quod conceptus significant, aperta est sententia Aristot. ac D. Thomæ, Aristot. namq; in huius capituli initio, hæc verba protulit. *Sunt ergo ea quæ sunt in voce earū, quæ sunt in anima passionum nota, &c.* Vbi verbum, nota, tantundem ac signa valere, & passionum nomine interius animi conceptiones designari, docent vniuersi interpretes, quod & nomen ipsum plane indicat: nam passio animæ, internū eius affectum seu cogitationem, aut conceptionem importat, quare remota valde est, à mente Aristotel. & à propria verbi significatione, modernorum expositio; qui per passiones animæ, non conceptus formales, ut significant res, sed potius eandem res significatas (quas obiectiuos conceptus appellant) designasse Aristotel. asseuerant, cum tantæ res extra existens, nec ab eo, nec ab alio vnquam nomine passionum animæ fuerit designata, Diuus autem Thomas, non minus expresse id docuit; pluribus quidem suæ doctrinæ locis, his præsertim duobus; quæstione 8. de potentia, articulo. i. ubi hæc verba scripsit. *Cōceptio differt ab actione intellectus, quia consideratur quasi terminus actionis, & tanquam quoddam per ipsum constitutum, hæc autem cōceptio intellectus; in nobis proprium verbum dicitur, hoc enim est, quod verbo exteriori significatur, vox enim exterior, neque significat ipsum intellectum, neque speciem intelligibilem, neque actum intell. eius, sed intellectus conceptionem, quā mediante refertur ad rem, &c.* prima parte, quæst. 27. articulo. i. *Vbi sic loquitur; quicumque intelli-*

252

262

git.

git, ex hoc ipso quod intelligit, producit aliquid intra ipsum; quod est conceptio rei intellecta, ex vi intellectiva proveniens, & ex eius notitia procedens, quam quidem conceptionem vox significat, & dicitur verbum cordis significatum verbo vocis.

Sed rationibus iam probatur. Prima, quia dum aliis loquimur non solum cogitationes nostras significare volentes, sed res mentem nostram eis aperimus: ergo eandem res a nobis conceptas significamus; & ex consequenti conceptus, quibus mediis eas interiorius concipimus, alioqui veritas enuntiationum vocalium, non esset prius ac principalis in mente, quam in rebus significatis, aut vocibus, quod plane falsum esse inferius monstrabimus.

Secunda ratio, voces imponuntur ad significandas naturas uniuersales, sed non sunt uniuersales, quatenus sunt extra, sed vt ab intellectu concipiuntur a singularibus abstracta, ergo nec significantur per voces, nisi mediis conceptibus communibus de eisdem formatis, conceptus igitur significantur per voces. Argumentum est a D. Thoma, in expositione Aristotelici textus constitutum: quod autem proxime significantur, & vt quo, tantum, vt assertio nostra profiteretur naturae eorum consentaneum est: nam si res significantur per voces, vt a nobis concipiuntur, ergo conceptus quasi medij sunt, quibus res conceptas designamus, proxime ergo significantur, & eadem ratione non sunt, quod exprimitur, aut quod dicitur vel intelligitur, sed quo exprimitur, aut dicuntur res. Non ergo sunt qui significantur, sed quibus obiecta ab eis representata designantur.

Posterior eiusdem assertionis pars, quod res significantur etiam proxime, vt quod, non est minus necessaria, licet primo aspectu videatur priori contraria. Etenim si conceptus, vt quo tantum significantur. Tamen si proxime designentur non tollitur quin res etiam proximum significatum sit, quia illud dumtaxat ceteretur remotum significatum, quod altero medio significato etiam, vt quod designatur, quemadmodum voce hominis significantur homo, & Petrus, & quia vterque significatur tanquam quod, solum homo proximum significatum dicitur,

tur, remotum vero Petrus. Sed per vocem sola res significatur medio tamen conceptu, ergo non tollitur quin proxime significetur, itaque vtrumque significatum in suo ordine, & gradu proximum existimatur, quia vnicum est, & neutrum tollit, quin alterum immediatum sit, propter diuersum modum, & ordinem quo significantur.

Solum superest probandum, quod res principalis significantur, quam conceptus, id autem conuinci potest: primo, quia nomina, & verba illud praecipue significant, ad quod significandum fuerunt imposita, sed imponuntur absque dubio ad res significandas, conceptus vero non significant, nisi quia ad eas intelligendas formantur. Vt earum naturas, & proprietates inuestigare possimus, quo fit vt scientiae non circa conceptus, sed circa res ipsas conceptas, vocibusque significatas, tanquam circa obiecta propria versentur, ergo res erit praecipuum significatum vocis, conceptus vero solum, tanquam medium significantur.

Et hinc desumitur secundum argumentum, nam illud censetur praecipuum in aliquo ordine, quod se habet tanquam finis aliorum, cum finis sit, cuius gratia sunt caetera, sed in ordine significationis conceptus sunt propter res quas representant, & non res propter conceptus, quos non formamus, nisi pro rebus percipiendis, ergo cum res, & conceptus designentur per voces, illae erunt praecipuum significatum, conceptus vero minus praecipuum.

Assertio postrema: voces significant conceptus, & res ad placitum, & similiter scripturae voces, sed conceptus significant res naturaliter, cuius vtraque partem, non solum expressit Aristot. sed et Aristot. significati ratione probauit. Quia voces, & scripturae ex libera hominum voluntate, determinatur ad significandum, conceptus vero ex propria natura id habent, vtriusque autem illud est euidentis signum, quod diuersae nationes, diuersis vtuntur vocibus ad easdem res significandas, diuersis item characteribus, non tamen diuersos, sed eosdem conceptus formant, ergo horum significatio naturalis est, eorum vero libera, accedit diuersa vocum, & conceptuum natura, & modus, quo formantur,

29.

Assertio postrema.

Aristot.

30.

mantur, nam voces per collisionem instrumentorum mutuam fiunt, lingua vi delict, dentium, ac palati, & non ex impressione alicuius obiecti: vnde ex conditione naturali id solum habent, quod est esse sonos quosdam tali modo, talibusque instrumentis dearticulatos, qua perfectione carent brutorum voces, & si aliquam eius similitudinem habent ex humanae prolationis analogia, eam participant, vt Psittacorum voces testes sunt. Scripturae item ex calami impressione fiunt, non secus, ac imagines ex impressione penicilli, vnde tales quaedam figurae sunt ex propria natura, non aliud quam se ipsas representantes, superueniente igitur hominum impositione, qui eis cum absentibus agentes vtuntur, quidpiam aliud significant. Sed vnum circa scripturas animaduersione dignum puto, videlicet, quod quemadmodum voces diuerso modo sunt conceptuum, ac rerum signa, pari ratione scripturae, non eodem modo res significant, & voces, sed longe diuerso, nam rerum sunt signa, non solum significatiua, sed etiam suppositiua, cum pro eis impressione scripta substituantur: vocum vero significatiua duntaxat, nec enim absentibus voces nostras scriptas designamus, sed res, quas mente concipimus, sicut presentibus per voces: vnde eadem continent veritatem scriptae propositiones, atque vocales; haud dubie quin ex eisdem rebus, atque conceptibus significatis, cum de quacunque propositione vocali vel scripta pronuntiatum sit illud ab Arist. cap. de substantia, ab eo quod res est, aut non est, vera vel falsa dicitur propositio, vnde fit pro rebus significatis in propositionibus supponere, non secus, atque voces. Sed quemadmodum necessitas vtriusque vocibus loco rerum, inde ortum habuit, quod non possumus hominibus medijs sensibus res percipientibus conceptus nostros aperire, atque adeo res conceptas eisdem notas facere, nisi medijs vocibus & modo simili, quia cum absentibus non possumus vocibus agere, ad easdem res conceptas eis manifestandas vtuntur scripturis. Caterum, sicut voces pro solo ultimo, ac principali significato supponuntur, ita etiam scripturae. Itaque necessitas vocis, & scripturae ex proximo significantur,

31.

Aristot.

nificatio ortum habuit. Veruntamen non nisi pro principali substituantur, quia tota earum impositio, & significatio ad illud ordinatur.

Soluntur rationes oppositae.

NVNC autem argumenta solvere oportebit, & testimonium Aristot. probat quidem; nomina, & verba ad res significandas esse imposita, pro quibus eis in disputationibus vtuntur, sed quia disputationes non sunt de nudis rebus, sed a nobis disputantibus conceptus, vnde, & diuersorum opinionantium mentem referre necesse est ad veritatem exquirendam, id circo conceptus proxime significant, quos per voces manifestos facimus, quanquam non nisi rerum significatarum gratia. Necessitas itaque vtendi vocibus in disputationibus pro rebus, ostendit medijs conceptibus eas significare, quemadmodum non nisi eisdem medijs explicatur a nobis earum natura, conditio, seu proprietates.

Ad primum argum. ex Aristot. 31.

Confirmationem soluit allata a nobis distinctio, de signo suppositiuo, vel solum significatiuo, etenim licet illud sit significatum vocis praecipuum atque vltimum, pro quo substituitur in propositione, habet tamen aliud proximum, & quo mediante in illud nos ducit: primum significatum est res ipsa, conceptus vero tanquam medium significatum, nec enim res principaliter designatas percipere possumus, nisi per conceptus, quos de eisdem auditus vocibus facimus, cum intelligere nostrum, pro hoc statu sensuum ministerio perficiatur, vnde eo ipso, quod res praecipuum est significatum vocis, necesse est conceptum in suo ordine, & gradu significare.

Ad contra.

33.

Secundum argumentum, probat quidem praecipuum significatum vocis rem esse, & non conceptum, quia in eius notitia deuenire nos facit. Caterum cum non rem nudam, vt est extra per vocem cognoscamus, sed a loquente conceptam, necesse est aliquo modo conceptum etiam significari per vocem, si non vt quod, nec tanquam finem, vt quo saltem, & tanquam medium significanti rem conceptam. Et id quidem ex discrimine inter voces

Ad secundum.

voces hominum, & brutorum inuento facile potest conuinci. Per has namque internam aliquem affectum intelligimus, & nudum quidem, hoc est, non ab eis conceptum. At per humanas voces, à quocunque prolatas, non nudas res, sed ab eis conceptas, & nobis significatas: quod vsque adeo verum est, vt si posset quisque conceptus aliorum, absque signo aliquo externo percipere; non foret necessarius vsus vocum, vt constat in Angelis, quorum vnus alteri loquitur per solam, quæ in nationem conceptus interni. Necessitas igitur vtendi humanis vocibus ostendit, res quidem præcipue significare, conceptus vero loquentis, tanquam medium quo res ipsæ significantur nobis.

Ad tertium.

Tertium argumentum, de modo significandi conceptuum procedit, cui negare minime possumus diuersas opiniones versari de eisdem rebus, diuersosque proinde à diuersis conceptus formati, quod certe nec menti, nec rationi Aristotel. contrarium est, nec enim in hoc sensu, vult eosdem esse conceptus apud omnes, neque id necessarium est ad naturalem eorum significationem, sed sufficit hos diuersos conceptus, idem apud omnes representare, vt in eisdem exemplis in argumento assumptis ostendere possumus, diuersi sunt conceptus à diuersis formati, de distinctione quantitatis à substantia, aut relationis à fundamento quibus vidam distingui accipientibus, aliis eandem rem esse. Caterum conceptus isti apud omnes diuersi sunt, vnde eandem prorsus rem apud omnes representant, conceptus quidem distinctionis cuiusque representat distinctionem, & conceptus identitatis, cuiusque representat identitatem, siue Græcus natione, siue lingua sit, siue Latinus, aut Hispanus, Barbarus, vel Scyta, in quo sensu eisdem apud omnes, voluit esse Aristotel. quæ identitas non minus est inuariabilis, quam id entitas rerum naturalium, itaque non minus cernitur naturalis significatio conceptuum in iis, qui identitatem representant, quam in representantibus distinctionem, quia non minus inuariabilis est illorum, quam istorum representatio, quod in vocibus, atque scripturis, haud quaquam contingit, non enim per

eandem vocem res eadem apud omnes significatur, quia non eadem, sed diuersa vruntur diuersæ nationes, ad eandem rem significandam, atque etiam in diuersis characteribus, atque scripturis diuersis, nunquam tamen diuersis conceptibus, sed eisdem rei eundem semper formant, & diuersa diuersum.

34.

Secunda conclusio.

Vnde secundo, possumus respondere eosdem omnino conceptus esse apud omnes, non quidem diuersarum rerum, quia hoc plane repugnat, petit etiam rerum diuersitas, conceptuum diuersitatem, sed earundem, quod etiam verum est, vbi reperitur diuersitas opinionum, rem namque eandem esse, aut diuersam duobus modis contingit, materiali, & formali ratione, & eodem modo concipi solet, vnde diuerso modo opinantes, circa distinctionem vnius rei ab altera, aut circa aliterum modum se habendi in se, vel in ordine ad aliud, diuersam rem formaliter concipiunt, licet eandem materialiter, & ideo diuersum conceptum formare necesse est, vt in eisdem exemplis constat, vnus enim conceptus format quantitatis, vt rei distincta à substantia, alius vt eiusdem: itaque non sunt diuersi, de re vt eadem, sed vt diuersa, atque adeo de rebus formaliter diuersis, aut de diuersis rationibus formalibus eiusdem rei, qui apud omnes diuersi sunt, vt verum semper sit diuersos conceptus diuersarum rerum, vel rationum formalium, apud omnes esse diuersos, eosdem vero, si eiusdem sint rei, vel rationis formalis, & hoc est conceptus simpliciter esse, apud omnes inuariabiles, sicut inuariabilis est natura rerum: ex quo euidenter infertur naturalis eorum significatione. Ex quibus etiam soluitur illud, quod de nomine æquiuoco in eodem argumento opponeretur, etenim cum diuersa sint res significata, necesse est diuersos conceptus de illis formari, qui apud omnes diuersi sunt, quemadmodum diuersa est apud omnes earum rerum conditio, & ex consequenti inuariabilis eorum significatione.

35.

Plato.

37.

Finali argumento libenter damus voces, non nihil habere naturalis significationis, in quantum aliquem animi affectum denotant, vel certe prolatores, tanquam efficietem causam representant,

Ad vltimum.

36.

NOR

non secus, atque effecta quæcunque, sed quantum ad modum significandi res alias, pro quibus accipiuntur in propositionibus valde à conceptibus differunt, siquidem ex libera hominum impositione, & non à natura ad eas significandas ordinantur, vnde diuersa nationes (vt dictum est) diuersis vruntur vocibus ad eandem rem significandam, diuersisque characteribus pro absentibus, cum tamen conceptus earundem rerum iidem apud omnes sint, & diuersarum diuersi. Illud tamen prætereundum non est, quod & si libera sit vocum ad significandum impositio: maxime tamen conformatur naturæ rerum, ita vt prudentes impositores propriam singularum conditionem attendentes, iuxta eam singulis adaptauerint determinatas voces. Vnde non sic est pure ad placitum talis significatio, quin aliquid de naturali admixtum habeat, obidque fortassis Plato (vt referunt) naturalem eam vocabat, non secus ac nos artificialia, quæ valde imitantur naturam naturalia vocamus, in si quis velit naturalem appellasse vocum significationem, non qua ordinatur ad significandum res determinatas ex impositione, sed qua suum prolatores indicant, seu aliquem animi affectum, quod commune habent nonnullæ voces humanæ, cum inarticulatis brutorum. Solet hac in parte tractari à modernis quibusdam de verbo mentali, nomine conceptus designato, de modo, quo per actum intelligendi producitur, ac de distinctione eiusdem ab intellectu. Quæ cum Dialecticorum captum valde superent, Philosophis relinquenda statui, & in tertium librum de anima referenda, vbi commodius explicabuntur, & capientur: & pariter ad Metaphysicam referendum censeo tractatum de natura veritatis, quem huic etiam capiti adiungendum putant.

CAPVT SECVNDVM, DE nomine.

NOMEN igitur est vox significatiua, secundum placitum sine tempore, cuius nulla pars significatiua est separata, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

PROPOSITIO totius operis materia, vocum significatione explicata, ac modo, quo veritas in eis inuenitur quasi continuo sermone prosequitur Aristoteles intendens primam orationis partem nomen videlicet describere, inquit nomen est vox significatiua, secundum placitum sine tempore, cuius nulla pars significatiua est separata: nihil aliud in toto capite agens, nisi quædam huius definitionis partes explicare, nominaque infinita, & obliquos casus ab ea excludere.

Prima pars definitionis est, vox, quasi pro genere posita, per quam separatim intelligitur nomen ab inarticulatis sonis naturalibus quidem, vel instrumento alicuius artificis editis, nam vox quid aliud perfectius imperat, cum sit sonus ab animalis ore prolatus, cum imaginatione quadam, vt docet Aristoteles, secundo libro de anima, tex. 90. Significatiua rursus dicitur, vt separaretur à vocibus nihil significantibus de articulatis, vt blitiri secunda persona, & inarticulatis, vt si bilus, aut quid simile, & secundum placitum, quia nullum nomen significare dicitur, nisi quando sit nota, hoc est signum, id est quando ad significandum imponitur, vt à vocibus naturaliter significantibus separatim censeatur, cuius modi sunt infirmorum gemitus, aut leonum rugitus, & has omnes particulas, nec explicuit, nec probauit Aristoteles, quia ex vocum significatione cap. precedenti tradita, satis patent, sed nec sequentem nominis significationem, sine tempore esse docens, ipsumque à verbo distinguens, quia explicatio eius ex eiusdem verbi definitione sequenti cap. tradenda pendet, opponitur enim quantum admodum significandi nomen, & verbum, cum tempore significare videbimus, & explanatio modo significandi cum tempore manifestum erit quid sit, sine illo, significare. postrema definitionis particula est, cuius nulla pars significatiua est separata, per quam distinguitur nomen ab oratione, cuius partes separate non minus quam cuncta significant. Hanc particulam simul explicat, ac probat Arist. tali argumento si partes aliter quo probat Arist. postremam definitionem particulam.

Explicita sigillatim definitio nominis particula.

38.

Argumentum quo probat Arist. postremam definitionem particulam.

4.

tanquam

tanquam partes saepe completatur, maior profecto ratio erat, ut separata significarent, quam partes simplicis, quae syllabae potius quam integra nomina sunt. Maior syllogismi evidens est, sed minorem probat, quia partes huius nominis equiservus si ab eo separantur, nullam prorsus significationem habent: cum equiservus non significet idem ac equus servus, sed aliud animal ab equo distinctum, significari ergo minime potest per partes separatas, unde fit nihil significare, ut partes talis nominis sunt, si separantur.

Addit tamen Aristoteles, quod si nihil significant, videntur tamen significare, cum per se sumpta integra sint nomina, cum tamen partes nominis simplicis vnius dumtaxat syllabae rationem habentes, nec significant, nec significationis apparentiam habeant, ut partibus homini equi, vel leonis satis est manifestum.

Excluduntur a definitione nomina infinita.

5.

Excludit tandem ab hac definitione nomina infinita hac de causa, quia omne nomen significat aliquam rem determinatam, pro qua infinitum in propositione substitui potest, sed nomen infinitum quale est illud, quod negatione afficitur, ut non homo, non leo, nihil determinatum significat, nam cum ex negatione accipitur, supra verum nomen cadente, tam de eo quod est, quam de eo quod non est enuntiari potest, ea dumtaxat excepta re supra quam negatio cadit, leo enim dicitur non homo, chimera, & hirco cervus similiter, & quod summum est, nihil dicitur non homo, carens igitur determinata significatione a vera nominis ratione, merito excluditur, quod addit Aristoteles, quia cum non sit oratio, nec negatio, hoc est nec propositio negativa, siquidem eius partes nihil separate significant, solum cum hoc addito diminutive vocari potest nomen infinitum, ut voce ipsa indicetur defectum potius nominis, quam verum nomen esse.

Obliqui demum casus a vera ratione nominis degenerant sicut a perfectione casus recti, ut Catonis, & Catoni, nam impositio in recto facta est, cuius significatio ad obliquos deviat, & idcirco casus nominis, potius quam nomina vocantur, ut efficaciter ostendit haec ratio, quia hoc est proprium nominis, ut verbo adiunctum significet verum vel falsum, ut homo currit, vel legit: sed casus obliquus adiunctus verbo, non significat verum aut falsum, ut hominis currit, hominis legit, ergo non sunt vera nomina, sed quaedam veluti nominis derivationes, aut participationes.

CIRCA EXPOSITIVM textum notabilia.

NOTABILE I.

PRIVS QVAM alia animadversione digna expendamus, ratione reddere oportet, ob quam a nomine initium sumptum sit Aristoteles: obiectum huius tractatus, ut fuit a nobis superius constitutum, est enuntiatio, scopus vero naturam eius explanare, sed cum totum quoddam sit, cuius cognitio ex partium notitia dependet, ab his fuit necessario incipiendum. Partes autem enuntiationis, ut bene adnotavit D. Thomas, in commentariis huius capituli, duces sunt Physica, ac Metaphysica: prioris conditionis sunt, nomen, & verbum, hoc enim se habet tanquam forma, illud tanquam materia: posterioris vero oratio, quae genus est enuntiationis, & significatio veritatis, aut falsitatis locum differentiae tenens, inter utrumque autem genus partium, physicae sunt cognitiones priores, quibus entitas rei consistit, & a quibus tanquam a radice seu fundamento accipiuntur genus, & differentia, unde prius illa in considerationem veniunt pro totius natura investiganda, ex quibus materia prius consideranda est, tanquam primum subiectum a quo forma dependet, ex cuius potentia educuntur, & in qua veluti in primo proprioque subiecto recipiuntur, habet autem in enuntiatione nomen, locum materiae, verbum forma, cuius est predicatum cum subiecto coniungere, ideo prius nomen consideratur. Accedit alia ratio D. Thomae Alberti Magni, atque Anthonij non contemnenda, nomen enim ex proprio modo significandi, quasi substantia est, cum rem designet, quae subicitur, aut predicatur, verbum autem actionem, vel passionem, quae sunt accidentia, substantia autem prior est natura, & consideratione accidentibus.

Tertiam rationem adiecit Toletus noster, ex nominis simplicitate desumpta, etenim cum nomen rem simplicem significet, simplicius verbo est, quasi compositum quoddam, significante actionem, videlicet cum tempore, simpliciora vero ordine natura notiora sunt, cum ex paucioribus eorum notitia dependat, qua ratione ductus Aristotel. 1. lib. poster. cap. 23. Arithmeticae priorem Geometria posuit, quia quantitatem discretam contemplatur, non habentem in continuo positionem, & ideo simpliciorum linea a Geometria considerata, his igitur de causis me-

rit

6. Cur prius de nomine egerit Aristot.

rito inter enuntiationis partes, primum locum nomini concessit.

NOTABILE II.

An sit effectus definitionis nominis.

D. Thom.

Cur D. Thomas sententia sit probabilior.

CIRCA contextum totius capituli totaque nominis definitionem illud adnotatione dignum est, quod a quibusdam est his scilicet verbis constare dicitur, nomen est vox significativa, cuius nulla pars separata significativa est. Alij vero, ut Petrus Hispanus, & Magister Sorus, 2. lib. summarum, cap. 1. quos sequitur Toletus, diminutam esse arbitrantur, nisi duae aliae particulae addantur, videlicet finita & recta, ut per priorem excludantur nomina infinita, per posteriorem obliqui casus, utrisque enim praecedentes omnes particulae conueniunt, ut consideranti facile constare poterit: primum sensum tenent D. Thomas, quem nonnulli sequuntur, posterum vero moderni, praesertim Toletus usque in huius expositionis principio, ubi egerunt Aristotelis lib. 1. 1. 1. commendat, qui non statim integram definitionem proposuit, sed paulatim, quia partes probatione indigebant.

Placet nihilominus sensus D. Thomae magis verberum contextui conformis, nam dum in principio capituli definitionem proposuit Aristoteles illas solas particulas expressit post vero nullam esse addendam docuit, sed infinita nomina & obliquos casus a proposita definitione exclusit, si autem eas particulas addebat voluisset, eas profecto exprimeret, nam definitionis verba expressa esse oportet, quod autem non sint necessaria, sed priores sufficienter patet, nam per eas satis exclusa censentur nomina infinita, atque obliqui casus, si enim nomen est vox significativa, finitum omnino esse oportet, quia infinitum nullam rem determinatam significans, non dicitur simpliciter significare postquam non minus de his quae non sunt, quam de his quae sunt enuntiari potest, ad placitum autem significare, non nisi in casu recto dicitur nomen, quia secundum eum impositio facta est, obliqui autem casus non sunt, nisi derivationes quaedam, aut variationes eius, quare nec dicuntur significare ad placitum, nisi ex participatione recti, nec perinde nomina absoluta appellatione vocantur, sed pro solo casu recto supponit nomen, ideoque absque vlla additione rectus dumtaxat censetur definitus. Sufficienter igitur pro integra nominis definitione particulae ab Aristotele designatae, nomen est vox significativa ad placitum sine tempore, cuius nulla pars separata significat.

DVBIVM VNICVM.

An voces equiuocae, sint nomina.

VIDENTUR plane vera esse nomina, quibus omnes definitionis particulae conueniunt. Canis enim vox est significativa secundum placitum, cuius nulla pars separata significativa est, ergo verum nomen, quod autem dicitur multa, ac diuersa significare, ac propterea non esse vnam, sed multiplicem vocem non soluit argumentum, nam quod multiplex sit non tollit esse vocem saltem in plurali, & si in singulari accipiat modo in ordine ad vnam significatum, modo in ordine ad alterum aptari ei, poterit integra definitio, ut videtur argumentum conuincere. Respondetur tamen equiuocum, per primam particulam exclusum censeri, cum non sit vox, sed potius voces, licet enim materialiter non sit, nisi vna vox, formaliter tamen, haec est, ex parte significationis, est plures cum plura, ac diuersa significet, negandum est igitur quod ei integra definitio conueniat, nam si in ordine ad vnum duntaxat significatum accipiat non est, iam nomen equiuocum, quemadmodum etiam, neque aduersus, tota definitio competit, nihil per se significantibus, sed consignantibus, quae perinde exclusae censentur, per secundam particulam.

Ratio dubij.

10.

Respondetur ratione dubitandi.

GRAVIORES CONTROVERSIAE EXAGITANDAE.

QUATVOR se se offerunt grauioribus controuersis examinanda circa definitionem. Primum, an bene definiatur nomen per vocem. Secundum, an definiatur nomen per vocem, ac per verum genus. Tertium, an verum sit nomina significare ad placitum. Quartum, an partes compositi nominis sint per se significativae, & rursus an nomen infinitum sit a definitione excludendum, ac demum an obliqui casus sint vera nomina, & ita sex controuersis agitatae absoluemus totum caput de nomine.

QVÆSTIO I.

An bene definiatur nomen per vocem.

Variae sententiae proponuntur.

PRO negatiua parte haec videntur facere, quemadmodum dantur menta-

B

mentales termini, atque scripti, pari ratione nomina, quibus proprie quadrare definitio minime potest, tum ex parte vocis, tum ex parte significationis, ex parte quidem vocis constat, cum voces non sint, ex parte autem significationis, conceptibus saltem non ad placitum, sed naturaliter significantibus.

Et confirmatur, quia non minus in mente sunt propositiones, quam in vocibus, & scriptis, sed longe perfectius, cum harum veritas vel falsitas ab eis dependeat, sed propositiones qualibet nominibus, & verbis constant, ergo vere sunt nomina, & verba in mente, dari igitur debuit communis quaedam definitio omnia comprehendens, aut certe per vocem diminuta designatur, non omnibus competens, quibus competit definitum.

Doctores Lobanienf. Respondent Lobanienfes, in scholiis huius capituli, definitionem, solum conuenire nomini vocali, adaptari tamen posse mentali, & scripto paucis mutatis, ut si loco vocis scripturam ponamus, nominibus scriptis accommodabitur, quibus certum est ceteras particulas conuenire, mentali vero duabus particulis mutatis, nempe vocem, & secundum placitum, cum nec mentale nomen vox sit, neque ad placitum, sed naturaliter significet, & hunc modum dicendi sequitur **Magister Masius**, questione prima huius capituli.

An vniuocete dicatur nomen de vo ali, & scripto Sed an vniuocete de nomine mentali, vocali, & scripto predicetur nomen in communi negatiuam partem tenet contra Sotum. 2. lib. summularum capit. 1. vniuocete predicari affirmantem, cui tamen se non subscribere ait, quia cum significatio nominis vocalis a mentali dependeat, cui primo conuenit etiam nomen de hoc per prius dicitur, quam de vocali, & scripto.

Alia tamen longe diuersa est sententia Magistri Soti si fideliter referatur, distinguit enim de homine, ac de signo, aitque, nomen prout a nominando dignum sic dici analogice de illis tribus, ut proprie de vocali, & scripto, de mentali vero, non nisi per metaphoram, quia non proprie nominamus, nisi per voces: at si de nomine sermo sit pro signo, vniuocete cum conceptu conuenire docet, quam-

nis principaliter eidem conceptui conueniat, ut animal vniuocete conuenit homini, & equo, licet homini principaliter.

Resolutio questionis.

EGO vero diuersam in primis esse questionem de eo de nomine, ac de signo: nam etsi ad rationem nominis spectet significatio: hanc tamen sola non constituit nomen, sed simul cum pluribus aliis in eius definitione positis, stare igitur poterit in ratione nominis, & signi diuerso modo (e habere, quidquid ergo sit de ratione signi, de qua statim dicemus, ad formam propositae questionis respondere oportet, an exacta sit definitio nominis per vocem designata: non enim satis est dicere posse mentali atque scripto adaptari paucis mutatis, cum constet, vel vno solum mutato verbo, definitionem mutari, in aliamque valde diuersam transire, quam eo ipso, quod mentali, & scripto accommodaueris non poterit conuenire vocali, & si vocale dumtaxat nomen per hanc definitionem voluit Aristoteles explicare (quod indubitatum profecto est) reddere oportebit rationem, ob quam illud solum descripsit non mentale, aut scriptum.

Duabus igitur his assertionibus respondemus. Prior est, nomina proprie loquendo in vocibus dumtaxat reperiri, non in mente: quamuis reperiantur conceptus propriissime significantes eadem res.

Qua sic probo, nomen proprie loquendo est id, quo rem aliquam exterius designamus iuxta conceptum mentis de ea formatum, vnde cessaret nominum necessitas, cessaret eorum impositio ad significandum, cessaret demum eorum usus, nisi operaretur aliis hominibus nostris conceptus exterius aperire, ut Aristoteles. 1. lib. elench. capit. 1. his verbis plane insinuauit. *Nam quia fieri non potest, ut res ipsas ferentes disseremus, sed nominibus pro rebus utimur signis, & quod accidit in nominibus, in rebus quoque arbitramur accidere, eumadmodum ut qui calculis supputat, &c.* Oportet nomina sic se habere ad significandas res, sicut se habet calculi in ludis,

ludis, quibus pro numis, vel argenteis designandis vtuntur ludores, quemadmodum ergo calculi non dicuntur mentales conceptus, quibus mediis, absque dubio fiunt suppositiones exterius per calculos designatas: pari ratione, non dicuntur nomina, nisi voces ad significandum compositae, quibus vtuntur homines ad proprios conceptus aperiendo, alienosque percipiendos.

Confirm. Confirmatur ex eodem Aristotele, in ante predicamentis, ubi aequiuoca definitiens ea esse ait, quorum nomen commune est, ratio vero substantiae nominis accommodata diuersa: per rationem autem substantiae, iuxta omnium interpretum expositionem, conceptum intelligit, censet igitur nomen a conceptibus distingui.

Probat. 1. Probat. secundo. Quia certum est prius fuisse conceptus proprios rerum in mente, quam essent nomina, & haec tunc primum cepisse, cum primum voces fuerunt impositae ad significandum, nomina igitur proprie loquendo solum in vocibus reperiantur, non in conceptibus. Probat. utrunque assumptum in antecedenti, ex sacro text. Genes. 2. ubi haec verba legimus. *Formatis igitur Dominus Deus de humo cunctis animalibus terrae, & vniuersis volatilibus caeli, adduxit ea ad Adam, ut videret quid vocaret ea, omne enim quod vocauit Adam anima viuens ipsum est nomen eius, &c.* Ex quibus plane colligitur res non habuisse propria nomina, prius quam certis quibusdam vocibus fuerunt a primo totius humani generis parente compellatae, imo neque nomina ultra extitisse his exceptis: quod Deus ipse ad primum ipsum parentem significandum imposuit, & primus ipse parens ad designandam mulierem: cum tamen proprios singularum rerum conceptus, non solus Deus, nec soli Angeli, sed primi homines in mente haberint, de solis igitur vocibus dicuntur proprie nomina, non de conceptibus.

Probat. 3. Probat. demum euidenti experientia: nam dum non habemus vocem propriam ad aliquam rem significandam impositam, dicimus talem rem innominatam esse, quamquam proprium eius conceptum in mente habeamus, ergo communis modus concipiendi, & lo-

quendi in vocibus tantum nomina proprie agnoscit, ad quarum similitudinem conceptus eadem res significantes naturaliter, nomina possunt vocari: & ex quarum participatione in scripturis reperiantur nomina huius rei gratia ad significandum imposita, quia cum absentibus non possumus agere vocibus, vnde quasi quoddam vocum supplementum dicuntur, & ideo ratio nominis a vocibus deriuatur in scripturas.

Assertio secunda est: exacte Aristotelem definisse nomen per vocem: haec sequitur plane ex priori, nam si in solis vocibus reperiantur proprie nomina, quamquam ad conceptus per similitudinem, ad scripturas per participationem deriuentur, non oportuit communiorum aliam definitionem trahere, sed satis fuit illud definire, cui proprie, ac primo conuenit ratio definitionis, ex eius namque definitione, facile est rationem aliorum, ad qua deriuatur, intelligere.

Ad primum autem argumentum in principio propositum dicimus: nomina, & verba proprie sumpta non componere quamlibet propositionem, sed solum vocalem: mentalis vero non ex his, sed ex conceptibus constat, qui termini mentales propriissime dicuntur: vniuersalior est enim ratio termini ratione nominis, cum terminus de quolibet propositionis extremo dicatur, nomen vero de sola voce imposita, qua vtimur ad nostros conceptus propagandos. Et eadem fere est solutio confirmationis, nam propositio in communi sumpta non componitur ex nominibus, sed ex terminis mentalibus; aut vocalibus, sola autem vocalis nominibus proprie, ac vocibus constare dicitur: sunt quidem in mente conceptus rerum significatarum sine tempore, atque etiam copulae coniungentes praedicatum mentale cum subiecto, qui tamen nec nomina proprie, nec verba dicuntur, quamquam similitudinem cum utrisque habeant; ad solas etenim voces, quibus cum hominibus exterius agentes vtimur, nomina & verba limitantur, si proprie de illis loquendum est.

Assertio. 3.

Ad primum Argumentum.

Ad confirm.

An nomen definiatur per vocem tanquam per verum, ac proprium genus.

VPPOSITO quod per vocem convenienter definiatur nomen, adhuc circa eandem particulam inquirendum superest an per eam, vt per verum genus definiatur, vel certe tanquam per subiectum, vt definiti accidentia solent.

Refertur prima sententia affirmativa. Et opposita D. Thomæ.

QVIDAM, de quorū numero sunt Michael Pselus, August. Niphus, & Ludouicus Lemosius, in huius loci commentariis, distinguendum putant de voce, nam si accipiatur materialiter, prout est sonus quidam certis quibusdam instrumentis ab animali factus, certum est non esse genus nominis, sed subiectum, vel materiam: si vero formaliter prout iam ad significandum imposita, verum genus nominis est, & pro tali collocatur in definitione, nō enim in quantum nulla vox genus est nominis, sed totum hoc, vox significatiua ad placitum: reliquæ vero particule habent locum differentiarum, per quas ab eis vtrique separatur nomen, cum quibus in tali genere communitur.

Probari potest hæc sententia. Primo, quia vox significatiua ad placitum prædicatum quidditatum est nominis, orationis, atque enuntiationis, & vt tale prædicatur de his tribus specie abique dubio differentibus, verū igitur erit genus. Probatur antecedens, nā vox significatiua ad placitum non est materia prædictorum, sed comunem importat formam, nempe significationem, communis autem formæ eorum, que distinguuntur specie genus est.

Et confirmatur, quia quāuis aliquid materiæ clauderet ex parte vocis, nō est id a generis ratione alienum, quod inter partes speciei intrinsecas locum materię tenet.

Secundo, quia vox non potest esse materia nominis, nā ex materia, & forma vnum fit totum essentiale, aut accidentale, sed ex voce, & significatione non potest fieri vnum totum, quia vox est ens reale, significatio ens rationis, & ex ente reali, & rationis plusquam genere diuersis, non componitur aliquid vnum.

Tertio, si vox esset materia, haberet quidem rationem subiecti, cui inhaeret forma, sed forma nominis nō inhaeret in aliquo subiecto, sed solum est in intellectu obiectiue, vt cetera entia rationis, ergo non habet vocem pro subiecto. Adde, si placet entia rationis esse quasdam relationes ab intellectu excogitatas, ergo significatio erit relatio inter aliqua extrema exercita, sed nullum est extremum, ad quod referatur vox, aut si ad aliquod refertur, non nisi relatione reali, cū ipsa sit ens reale, ergo nō erit subiectum significationis, neque ex consequenti materia nominis, sed verum genus, per quod quidditatiue definiatur.

Opposita sententiam tenuit cū Amonio D. Thomas; vocem nō genus, sed nominis materiam esse, per eamque ab Aristotele definiti, tanquam per subiectum, quam sequuntur iam omnes fere moderni eam, ex doctrina Aristotelis, elicientes 2. lib. de generatione animalium, cap. 7. vbi de animalium voce differens, hæc de humana subiunxit. Hanc enim facultatem natura homini potissimum tribuit, quoniam oratione solus animalium homo utitur, orationis autem materia vox est, &c. Ex quibus tale argumentum constituunt materia: nec in rebus naturalibus, nec in arte factis generis rationem habet, sed vox est materia nominis, ergo non potest esse genus eius, maiorem inductio ostendit, nā lignum, quod est materia statuarum, non est genus eius, neque corpus quod est albi substratum.

Secundo res naturales, & arte facta genere distinguuntur, cū hæc ad prædicamentum qualitatis illæ ad prædicamentum substantiæ spectent, sed vox est res naturalis, nō arte confecta, nā significationem, quæ est quasi forma nominis, humana ratio fabricatur per liberam impositionem; quemadmodum statuam per specialem artem: genere igitur distinguuntur, quare

Confirmat.

quare repugnat vnum esse alterius generis. Et confirmatur nam genus entis rationis debet esse ens rationis non reale, sed nomen est ens rationis, vox autem ens reale ad prædicamentum qualitatis pertinens, ergo non erit genus illius.

Pro resolutione questionis notabilia.

Nota. Aristotel.

PRO solutione huius questionis præsupponenda sunt, quæ de natura vocis egregie tradit Aristotel. 2. lib. de anima, cap. 8. de auditu. Est autem primum genus vocis esse sonum, nam omnis vox sonus quidam est, sed non omnis sonus est vox, vt ex propria definitione soni erit manifestum, qui non est aliud, vt docet Aristotel. cap. eodem, quam producta qualitas in aere, vel aqua ex collisione duorum corporum, quod quidem voci conuenit, sed addit ab animali esse emissum, ac certis quibusdam instrumentis factum nempe gutture, palato, dentibus, lingua, & aliis cū imaginatione aliquid significandi, vnde significatiuus quidem sonus est. Vox (vt verbis eiusdem Aristotelis utar) duplex est, vox inarticulata, vt rugitus leonis, aut mugitus bouis: & dearticulata, hoc est, syllabis distincta, ita vt describi possit, vt homo, & animal, & hæc adhuc subdividitur in eam, quæ ad significandum non est imposita, vt blitiri, & significatiuam, vt leo, & bos, & paratione inarticulata diuidi potest in significatiuam, vt gemitus, aut mugitus, & nihil significatam, vt si bilus, qui sine causa, vel sine proferri solet. Ex his igitur diuersis vocibus nomen solum est dearticulata vox, ad significandum imposita, vt verba definitionis docent, ita vt vox sit materia: vt verba Aristotelis, in. i. argumento secundæ opinionis relata ostendunt, forma vero significatio, non naturalis, nam voces animalium naturaliter significantes non sunt nomina, sed ex impositione procedens. Vnde fit nomen, oratio, & enuntiatio, quorum communis materia est vox de genere artificiorum esse, cathedræ, vel statuarum similia, quemadmodum enim statuarius ex ligno pro materia suæ artis assumpto statuam efficit paratione primi sapientes, voces pro ma-

teria affumentes, easque ad significandum imponentes nomina, ac verba diuersa ediderunt, ex quibus orationes, atque enuntiationes componimus: nomen, itaque; & verbum quasi quædam concreta arte facta censenda sunt, pro subiecto vocem, & pro formali significatione importantia, non secus atque in naturalibus albu, aut coloratum, quæ pro substrato corpus, pro formali albedinem, aut colorem important.

Secundo, tanquam certum in doctrina Aristot. præsupponendum est proprium modum definiendi artificiatam esse per materiam, aut subiectum loco generis, & per talem formam loco differentiarum, vt si domum ait 8. metaphys. tex. 6. definire velis, dices esse lapides, & ligna tali modo adaptata, aut composita: si limen, lapidem, aut lignum sic positum pro foribus. Non quod hæc non possint per genus, & differentiam suo modo explicari (vt ibidem docet) sed quia clarius, distinctiusque eorum natura per materiam, & formam explanatur: ex quibus modus essendi proprius euidentius constat: eundem etiam modum definiendi cuncta accidentia inconcreto tradit, maximeque commendat D. Thom. opusculo de ente, & essent. cap. 7. vt album per corpus, statuatam per arbor, aut lignum.

Quibus prælibatis vtraque sententia proposita, illud tanquam certum admittit, nudam vocem, non esse genus nominis, nec per eam tanquam per genus definitum esse, sed tanquam materiam, quod euidenter probant argumenta secundæ opinionis, sed quia hoc etiam admittit prima, arbitror eam non recte impugnanare: distinguunt enim eius patroni vocem, secundum esse naturale, quod habet, qua parte sonus quidam animalis est cum imaginatione aliquid significandi factus, aut emissus, quam nos iure appellamus nudam, vtpote à significatione abstrahentem, & rursus in quantum iam ad significandum impositam: & sub consideratione priori libenter admittunt non esse genus nominis, aut orationis, sed materiam, aut subiectum, nec per eam hoc modo sumptam fuisse ab Aristotele definitum, sed vt significatiuam ad placitum, quo pacto rerum genus esse affirmat, itaque sola vox

B nec

Secundo nota ex Arist.

In quod conueniat vtraque sententia.

nec genus est, nec vicem generis in presenti definitione habet apud ipsos, sed tantum illud, *Vox significatiua secundum placitum*; quod profecto non impugnatur argumentis secundæ opinionis, nec enim negatur ab his authoribus vocem in cõmuni sumptam esse nominis, atque orationis materiam, vt docuit Aristoteles, nec etiam asseritur materiam esse genus rerum arte factarum, cuius oppositum conuincit primum argumentum, sed ex toto ipso, ac præsertim ex forma earum genus esse accipiendum, ac per illud definienda. Nec demum negat illud, quod secundum argumentum assumit, naturale non esse genus artificialis, nec ens reale genus entis rationis, sed negant indefiniri, vt nomen non definiatur per vocem, vt significantem secundum placitum, sic enim sumpta formaliter est ens rationis, & sub artificiatorum genere comprehensa.

Resolutio questionis D. Thomæ sententiam anteponeus.

Scelus quæstionis.

HV C ergo reducitur controuersia, hic certe status quæstionis est, an videlicet per vocem in cõmuni sumptam definiatur, ac per materiam, vel subiectum vice generis, ceteris omnibus particulis pro differentia positis, vel per illud totum, vocem significatiuam ad placitum, tanquam per verum genus, duabus dumtaxat particulis rationem differentie habentibus. Et videtur mihi probabile hoc postremum, nam vox significatiua ad placitum, idem valet, ac signum vocale, sed signum est verum genus ad naturale, sub quo continetur conceptus, & ad signum ad placitum, sub quo continentur nomen, verbum, & oratio, ergo erit proximum genus vocale signum ad nomen, verbum, & orationem, per quod optime poterit quodlibet eorū definiiri, & hoc est quod Aristoteles sustinet in scholiis huius capituli nomen inueniens per vocem esse ab Aristotele definitum hac in parte, sed potuisse per signum, tanquam per verum genus definiiri, cui nos addendum esse censemus; probabile esse, quod hoc modo fuerit ab Aristotele definitum.

Prima conclusio.

Nihilominus probabilius longe est per vocem, tanquam per materiam esse definitum nomen hac in parte, & non per totum illud vox significatiua ad placitum, tanquam per verum genus. Quod sic probatur, nam cum modus iste definiendi artificiata, & quæcunque accidentium concreta magis sit ab Aristotele probatus, magisque congruat eorum natura, quæ clarius, atque edistinctius explicatur: credendum est eo potius quam altero usum fuisse in his definitionibus.

Secundo, quia cum sigillatim posuerit omnes has particulas vocem, & significatiuam, & ad placitum, & per hanc postremam separauerit nomen à vocibus brutorū naturaliter significantibus, vocem dumtaxat eis communem designauit, ceteris pro differentia positis, sed vox non potest esse verum genus, vt ex omnium opinantium consensu constitutum est, ergo tanquam subiectum, vel materia ponitur, & vt talis officio generis fingitur, non secus atque corpus in definitione albi, aut homo in definitione risibilis.

Nostri igitur sententia tria continet. Primum, totum illud, vox significatiua ad placitum, æquiualeus signo vocali, proximum genus nominis, & verbi esse, per quod vtrunque de finiri potest, & hoc tanquam certum affirmamus. Secundum, probabile esse, quod sic fuerit ab Aristotele definitum. Postremum, longe probabilius esse, non per verum genus esse definitum, sed per solam vocem, tanquam per materiam, vel subiectum loco generis, & per ceteras particulas loco differentie, vt mos est artificiata, & quæcunque accidentium concreta definiiri.

Prioris sententia rationibus satis fit.

PRIMUM argumentum cum confirmatione, solutione non indiget, cum id probare cõtendat, quod nos libenter admittimus, nempe hoc totum, vox significatiua ad placitum, verum genus nominis esse, per quod definibile sit: quod vero sic definiatur, in quo tota quæstionis difficultas consistit, omnino negamus.

Id

Secundæ conclusio.

24. Probatur primo.

Probatur secundo.

Resolutio quæstionis.

25.

Ad primum cum confirmatione.

Ad secundum.

Id etiam, quod secundum argumentum assumit concedendum est, videlicet ex materia, seu subiecto, & forma fieri vnum substantiale, & accidentale, neque obstat quod vox sit ens reale, & significatio ens rationis: nam ens rationis accidentaliter potest conuenire enti reali, & vt genus, & species animalis, & homini, nec etiã repugnat ex his quæ genere, & plusquam genere differunt vnum accidentale coalescere, vt contingit in albo, quod vnum accidentale est, ex rebus diuersi generis constitutum.

Ad tertium.

Vltimo etiam argumentum dicitur vocem esse subiectum significatiouis, non quidem, vt accidētis vere inherētis, sed per modum inherētis, nam entia rationis, & si non inherēant aliud subiecto, sed concipiuntur ab intellectu, ad modum relationum realium inherētium, quod sufficit, vt cum subiecto, cui attribuitur vnum quid efficiant accidentale, in reale, sed rationis, sunt enim in rebus rationis concreta, & abstracta, ad similitudinem eorum quæ in entibus rebus reperiantur: quod denique additur in confirmatione eiusdem argumenti, significatiouem esse relationem rationis vltimum est, & ita refert vocem ad rem significatiuam, nec sequitur talem relationem fore realem, eo quod vox ipsa, quæ refert realis sit, nam multa sunt entia realia, quæ non referuntur relatione reali, sed rationis ad ea, ad quæ non ordinantur ex propria natura sed per apprehensionem intellectus, & liberã voluntatem eam imponētis ad significandum.

26.

Q V Æ S T I O III.

An verum sit nomina significare ad placitum, vt in eadem definitione dicitur.

Negatiua sententia, & alij dicendi modi proponuntur.

Primum argumentum

HÆ C est secunda particula definitionis, per quã profitetur Aristoteles, voces, quas nomina appellamus, nõ esse signa naturalia, sed

ex libera hominum voluntate, ad significandum imposita, quod tamen falsum apparet. Primo quia facultas loquendi naturalis est, habet igitur naturalia instrumenta, tenet plane consecutio, nam quibus facultatem natura tribuit instrumenta ad usum eius apta tribuere debuit, alias frustratoria esset talis facultas, & natura deficeret in necessariis, sed instrumenta locutionis sunt voces non nudæ, nam bruta loquerentur, sed dearticulata, & significatiue, quia locutio ad proprios conceptus significandos ordinatur, quod vique adeo verum est, vt eadem brutis concesserit natura qualdam significatiuas voces, ad naturales affectus propalandos vt gemitus, ac suspiria, voces igitur humana naturalem habent significationem, atque adeo nomina, & verba, quæ non sunt aliud quam humana voces significatiua.

Secundo essentia rerum sunt naturalia, sed ad essentiam nominum, ac verborum spectat significatio, qua sublata nullum est nomen, nullum verbum, id est in eorundem definitionibus ponitur, naturaliter ergo eis conuenit, & non ex libera hominum impositione, vt voluit Aristoteles.

Triplicem de hac re dicendi modum extitisse inter antiquos Philosophos, refert D. Thomas in commentariis huius cap. Primus fuit eorum, qui posuerunt nomina, & verba naturalia rerum signa, vt nos de conceptibus censemus, & hæc videtur esse opinio Heracliti, & Cratilli, quam Pythagora, eiusque sectatoribus tribuit Dexippus lib. 1. quæstionum, in categorias cap. 6. Secundus modus dicitur, ex diametro oppositus profitebatur nominum significationem sic ex hominum placito esse profectã, vt non differat quo nomine res quælibet significetur, sed integrum esse cuique diuersa nomina ad res diuersas significandas imponere: huc modum dicendi tenuisse videtur Hermogenes, quidam Philosophus Aristotele, & Platone antiquior: vt Plato ipse in Dialogo de Cratillo retulit, cuius fundamentum fuisse videtur, quod postquam nominum significatio non est naturalis, sed ex libera hominum voluntate dependens, liberum cuique erit his, aut aliis vti nominibus ad res significandas,

Autore D. Thomæ

Secundum argumentum

Triplicis dicendi modus. 22. D. Thomæ. Primus eius parous.

Secundus modus.

Eius Patris.

ficandas, & quibus utitur hodie, cras mutare alia de nouo imponendo, quid enim refert voces à pristina impositione, & significatione cadere, aliamque nouam successu temporis acquirere? nihil certe, si eorum impositio, & significatio libera est, nihil enim tam variatum, nihil tam subiectum mutationibus, quam quod ex hominum beneplacito dependet.

Verâ sententia D. Thomæ explicatur.

Tertius dicendi modus

POSTREMVS mediâ inter utrunque extremum tenet viam, non nihilum significationem non esse à natura admittens, quemadmodum significatio conceptus, sed neque omnino liberam, ut pro libito quisque his, aut illis vocibus indifferenter utatur ad res significandas, sed rerum naturis congruere, ita ut singulis iuxta propriam naturam accommodata sint nomina, quibus significantur. Itaque libera hominum impositio discretam quandam considerationem habuit comitem, vel certe præuiam, per quam singularum rerum cognitio naturis nomina tribuit eis similia, cui similitudini non obstat (ait D. Thomas) quod res eadem multis nominibus significetur, cum constet eidem rei multa posse assimilari. Hanc sententiam sequuti sunt Plato, in dialogo illo nuper memorato, ubi de vocum significatione, copiose disserit Aristoteles, cap. præsentis, ac sequenti; & ubicunque de hac re sermonem facit Cicero, i. Academicarum questionum. Quintilianus lib. 8. institutionum, cap. 6. Maximinus Tirus, ferm. 23. D. Thomas, Albertus Magnus, cum ceteris antiquis, ac modernis expositioribus, unde communis est totius peripateticæ scholæ vox, quæ sic explicanda, simul ac probanda est.

Probatur.

Nam res in duplici sunt differentia, quædam naturales, alia artificiales, & illis constat prædicta comitante discretionem nomina fuisse à communi hominum parente accommodata, hoc enim sibi volunt verba illa nuper à nobis recensita. *Formatis igitur Dominus Deus de humo cunctis animantibus terræ, & vniuersis volatilibus celi, adduxit ea ad Aclâ, ut videret quid vocaret ea, &c.* Quod in conspectu eius esse posita, qui per insufflam scientiam

absolutissimam omnium rerum notitiâ habebat, ut ex ea iuxta singularum naturas nomina accommodaret, quibus perpetuo significarentur. *Omnia enim quod vocauit Adam anima viuens, ipsum est nomen eius.* Sic itaque libera fuit impositio, ut ex diuina, atque speciali in primis commiissione fieret, deinde ut ex perfectissimâ rerum notitiâ procederet, & ab eo certe qui maxime hinc discretionem pollebat, & qui cum esset omnium rerum dominus à Deo constitutus, totiusque naturæ caput, nomina non ad tempus, sed in perpetuum duratura scûctis rebus naturæ constantibus imponebat, & similis est ratio de arte factis, nam maxima certe cum ratione coniunctum est, ut bene adnotauit Plato, ubi supra arte factorum nomina non esse à quolibet cuiusque artis tyrono imponenda, sed à peritissimâ, qui quasi eiusdem artis Princeps, ac dominus habetur, ut singulorum instrumentorum, atque effectorum per illam artem explorata natura conuenientia nomina accommodare possit, hoc est talia, quorum significatio ex effectu, vel modo quo fiunt, aut ex aliqua eius proprietate desumatur, quod tamen humano more oportet accipere, ita ut maiori ex parte verum esse censeamus, non semper, quæ contingere potest, ut nulla talis similitudo in nominis significatione, aut impositione seruetur, & quemadmodum hæc in communi vera sunt, ac necessaria pari ratione, quantum ad singulas Nationes inuolabiliter obseruata: Ita ut iuxta propriam linguam propriis, atque adeo diuersis utantur nominibus ad easdem res significandas, sed seruata semper impositione eorum. Eandem rerum similitudine, & ex hac nominum varietate, & conceptuum vni formitate deduxit Aristoteles cap. præcedenti efficax illud argumentum ad probandum: conceptus naturaliter significare; voces ad placitum, quæ apud omnes eadem sunt, naturalia censentur, cum natura ad vnum sit determinata, & semper eadem, quæ autem variantur apud diuersas nationes, non censentur naturalia, sed ex hominum beneplacito pendet, sed conceptus sunt iidem apud omnes, voces vero diuersa, ergo illi naturaliter significant, istæ ad placitum, tantum de-

30. BA

31.

31.

nique de nominibus apud diuersas nationes, valde diuersis iudicandum erit. Ex quibus intelligitur, quod cum res quædam arte fabricata sit nomen, materia constat, & forma artificialis; non secus ac cætera arte facta, materia quidè naturalis est, nempe vox, supra quam impositoria ars (ut sic loqui liceat) significationem tanquam formam fabricatur, unde ex parte materiae naturæ quid est nomen, ex parte verò formæ, quasi arte factum, & quemadmodum forma artis materiam sapit, in qua fundatur, & ex discretionem artis procedit, pari ratione nominum significatio, quasi ab exemplari, hoc est, rerum significandarum proprio conceptu ortum habet, sicque vocis ac rei significatæ naturam sapit.

Negatiue partis fundamenta soluntur.

Ad argum. primum. Prima solutio.

ET ex eadem significationis explanatione facile soluitur utrunque argumentum positum, & primum quidem falsum assumit, nam ut bene adnotauit Amonius in huius capituli commentariis, sæpe cõtingit facultatem operandi naturalem esse, instrumenta vero per artem fabricata, cum tamen facultas ipsa naturalis sit. Quæ doctrinam in solis humanis virtutibus, aut facultatibus veram esse crediderim, nam in cæteris rebus homine inferioribus naturalia absque dubio instrumenta sunt, non secus ac facultates. Huius autem discriminis ratio est eiusdem hominis perfectio, qui cum rationis, ac discretionis capax sit, valet sibi instrumenta perquirere, per artemque fabricare. Unde natura ipsa sæpe facultate operandi ei tributa instrumenta sibi per artem fabricanda relinquit, cuius appositisimum exemplum in corporalibus indumentis habemus: animalibus enim indumentum corporis nescientibus querere tributum est ab ipsa natura. Solus homo nudus omnino nascitur, sed ratione ac discretionem valens indumenta querere, sibi que fabricare, non ergo sequitur nomina, & verba naturalia esse, quanquam loquendi facultas naturalis sit, cum possit ea omnia sibi constituere, naturales voces ad significandum imponendo.

Secunda solutio eiusdem argumenti, *Secunda solutio.* negat plane nomina, verba, & orationes esse loquendi instrumenta, sed fabricata certe mediis instrumentis, quæ sunt guttur, palatum, dentes, & lingua, à quibus de articulatione fiunt voces, quæ libera hominum impositio significatiua facit, sub forma nominum, verborum, & orationum constituit, hæc solutio ex Aristotel. cap. 4. huius primi libri de prompta est.

Secundum argumentum soluit hæc *Ad secundum distinctio;* rerum essentias naturales esse, duplicem exhibet sensum: prior est, quod sint ipsismet rebus intima, ac necessario conuenientes, & quæ pro libito variari minime possunt, & sensus iste non solum in rebus naturalibus, sed etiam in arte factis verissimus est, nam licet quædam arte fiant, sed haud dubie quin iuxta præscriptum eius, & similes omnino exemplari in mente artificis existenti, à quibus quantum deficiunt, tantum a vera ratione artefactorum degenerant.

Posterior sensus est, essentias esse naturales, id est, principis naturalibus materiae, & formæ naturalis, & subiecti constantes, & modus iste non omnibus congruit, sed solis iis, quæ ab authore natura, ut tali mediis causis naturalibus fiunt, à quibus valde differunt arte facta, quæ potius ex principis artis procedunt, & à causis liberis, quanquam iuxta artis præscriptum operantibus, quam etiam naturalem materiam præsupponentibus, circa quam artificiatam operantur formam, quam ex potentia eiusdem materiae obedientiali extrahentes integram rem artificiatam producant, & huius ordinis cum sint nomina, & verba, non oportet essentiam habere, hoc posteriori modo naturalem, sed solum modo priori.

QVÆSTIO IIII.

An verum sit, partes nominis separatas non esse significatiuas.

TERTIA definitionis particula prætermissa, qua dicitur nomen sine B s tempore

33.

34.

tempore significare commodius exami-
nanda capite sequenti. Superest postre-
ma: *Cuius nulla pars est per se significatiua,*
quam probauit Aristotel. argumento à
maiori ex nomine composita figura de-
sumpto, cuius partes potius separate sig-
nificarent, quam nominis simplicis, nihil
tamen significant, vnde sequitur nullius
nominis separatas significantias esse.

Partes nominis separatas esse significantias.
Quod secundo probatur argumento à
posteriori: sed efficaci, si partes nominis

Primum
argument.

QUAM nihilominus particula eo-
dem argumento, in oppositum con-
uerso efficaciter impugnatur. Co-
positum nomen habet partes per se sig-
nificantes, ergo eis non quadrat, atque
adeo definitio minus bona erit, utpote
cunctis nominibus non conueniens, pro-
batur antecedens, compositum nomen se-
pe numero constat multis nominibus, ut
equiferus, hircus, ceruus, & Republica,
aliquando etiam nomine, & verbo, ut
agricola, sed quodlibet nomen per se
sumptum, aut ab alio separatum integra
habet significationem, atque etiam ver-
bū separatum à nomine, ut colo ab agro
partes nominis compositi separatae pro-
prium significationem retinent: nec fit
latis argumento, dum dicitur significare
quidem, non tamen iuxta significationem
totius: natura enim, aut essentia totius
intrinsicè pendet ex partibus, & condi-
tio eius, iuxta conditionem partium est.
Probat vtrunque natura hominis, qua
corporalis est ex parte corporis, & spiri-
tualis ex parte animae, & ex parte eiusdem
rationis, sed significatio nominis est to-
talis pendens ex partibus, erit igitur to-
talis: propter talem conditionem partiū
diuersa est significatio Republicae, à sig-
nificatione equiferi: quia ex diuersis par-
tibus, diuersam significationem habent-
ibus componitur, sicque de ceteris, to-
tum igitur significat iuxta significationem
partiū, & partes proinde iuxta sig-
nificationem totius: si ergo separatae sig-
nificant, significant iuxta significationem
totius, qua non est alia à significatione
partiū.

Secundo ar-
guitur.

Quod secundo probatur argumento à
posteriori: sed efficaci, si partes nominis

compositi, ut agricola, aut Republica:
caderent à propria significatione, & im-
ponerentur ad res diuersas significandas,
ut possibile est, caderet totum ipsum à
propria significatione, ut si ager impone-
retur ad significandū parietem, & colo
deambulationem: proculdubio agricola
non posset significare hominem agrum
colentem, intrinsicè igitur pēdet, ex sig-
nificatione partium, quas proinde iuxta
significationem eius separatae significa-
bunt, agrum videlicet, & actionē ipsam
colendi, vnde fit omnibus modis esse sig-
nificatiuas.

Vera sententia proponitur, & probatur.

MAGISTER Soto. 2. lib. sum-
mularum, cap. 1. Inter exponen-
dam definitionē nominis, hanc
difficultatem tetigit, cui respo-
det, nomini composito, tanquam quidam
incomplexo simplicem conceptum in
mente correspondere, vnde cum partes
per se sumptae, integras ac diuersas ha-
beant significationes, quibus diuersi cor-
respondent conceptus, non dicuntur sig-
nificare iuxta significationem totius, ne-
que eandem ab eis dependere: hoc ta-
men, nodum difficultatis minime soluit,
quia licet vnica sit significatio totius co-
posita, absq; dubio ex partibus in quan-
tum significatiuis, nam ex vocibus nihil
significantiis repugnat nomen compo-
ni, ut ex blitiri, & Synapsus nullum
nomen significatiua coalescere potest,
& pendens ergo ab eis intrinsicè, ut sig-
nificantibus, atque adeo ex earum signi-
ficationibus, quod ergo incomplexum
sit, & simplici conceptui subordinetur,
non tollit dependentiam, nam quibus-
cunque etiam rebus naturalibus compo-
sitis: ut homini, aut leoni, simplex corre-
spondet conceptus; simplex igitur pore-
rit correspondere nomini composito, &
nihilominus compositam esse signifi-
cationem eius, & ex partibus significanti-
bus dependentem: vnde sequitur nō tol-
li quin partes separate sint significantiae,
iuxta significationem totius, nam dum se-
parantur, eandem quam habent in toto
significationem retinent, ut colo, & ager
agricolam componentia ostendunt, dif-
crimen

M. Socu.

crimen autem solum esse potest, quan-
tum admodum, in quantum eadem sig-
nificatio, qua totum componens, partis
habet rationem, separata ab eo cōsequi-
tur rationem totius. Sicut in partibus ho-
mogenei corporis cōtingit, qua eiudem
naturae sunt dum totum componunt, ac
dum ab eo separantur, propter eandem
formam specificam, & solum differūt ex
modo se habendis; nam in toto habebant
rationem partium, separatae vero quali-
bet habet rationem totius, ut in aqua,
eiusque partibus, vtrunque cernimus.
Quemadmodum ergo ex his partibus pē-
det tota aqua quandiu in ea sunt, & se-
paratae habent esse iuxta formam totius,
cum quo conueniunt in eadē forma spe-
cifica, pari ratione de partibus compo-
nentibus nomen, verum vtrunque erit,
salumque, quod à Magistro Soto, mul-
tisque aliis interpretibus dicitur; signifi-
cationem nominis compositi non pen-
dere ex partibus significantibus ex qui-
bus resultat, & hanc esse potissimam
rationem, propter quam separatae non
significant.

37.

Resolutio questionis ex D. Thoma.

SOLVTIO igitur questionis, ex
doctrina D. Thomae, in commenta-
riis huius capituli petenda est, qui dū
in explicatione huius particulae in-
cideret, bene adnotauit significationem
nominis esse quasi eius formam, sed que-
admodum partes separatae non habent
formam totius, sic nec partes nominis
compositi totius significationem retine-
re possunt.
Hac tamen doctrina D. Thomae, ut ex
ea questionem soluere possimus, hac di-
stinctione illustranda est, totum duplex
est, homogenum vnum atque imperfe-
ctum, cuius partes eandem formam to-
tius habent, quam separatae retinent, ut
in partibus aquae cernere licet, quilibet
enim, aqua est dum est in toto, & melius
dum ab eo separatur: aliud est totū etero-
geneum ad sui compositionem partes
diuersae rationis postulans, vnde talis na-
turae est eius forma, ut neque in parti-
bus, dum sunt in toto, adequatae sit, neq;
in eis possit separatis conseruari: exem-

38.
Et si nobis potest esse homo, & quodlibet
aliud perfectum animal, ut leo, bos, &
similia, cuius forma plures, ac diuersas
partes postulat, tanquam adequatum
perfectibile, vnde licet informet singu-
las, quamlibet tamen non perficit, vel
informatur ut adequatum perfectibile, sed
inadequatum, utpote eam simul cum ca-
eteris postulans pro adequata informa-
tione: vnde fit neque in singulis à toto se-
paratis conseruari posse, sed quemadmo-
dum ad primam informationem diuersi-
tatem partium postulat: ita, ut in vnā nō
possit naturaliter introduci, pari ratio-
ne, nec in ea conseruari: non introduci-
tur anima rationalis, in prima generatio-
ne hominis in solū caput, aut in solos pe-
des, sed simul in vtrumque, & postquam
genitus est homo in omnibus simul ab
anima informati: si quamlibet à toto se-
paraueris, statim desinit eam informare,
abscisa enim manus, aut pes, nō retinet
animam rationalem. Vtriusque autē po-
tissimam rationem, ex animae definitio-
ne licet colligere, nam cum sit actus cor-
poris Physici organici potentia vitā ha-
bentis, ut tradit Aristot. 1. lib. de anima,
in principiis, plura ac diuersa organa, quae
sunt partes corporis, postulat intrinsicè
pro sui introductione, atque etiam pro
sui cōseruatione, similis est animae perfe-
ctorū animalium significatione nominis co-
positi, qua ei pro forma est, cum notum
sit, ex multis ac diuersis partibus, hoc
est, diuersae significationis coalescere, ex
partibus enim eiudem significationis,
qualia sunt nomina synonyma, ut gladius
& ensis, nullum nomen componere po-
teris, quemadmodum ergo ad primam
eius constitutionem petit intrinsicè for-
ma huius nominis plures partes diuersae
significationis: sic etiam ad sui conserua-
tionem, sicut in vna dumtaxat non inci-
pit esse, sic non potest in vna conseruari,
sed quamlibet si separaueris totius signi-
ficationem statim destrues, & melius si
vtrunque, ita ut nihil eius in partibus se-
paratis permaneat, quemadmodum ne-
que anima in manu, vel pede absciso
permanet.

Prima ratio.

Aristotel.

39.

Accedit alia ratio ex eadem similitu-
dine desumpta, nā licet significatio no-
minis compositi, ex multis partibus com-
ponentibus resultat, sed in indiuisibili
consi-

Secunda ratio.

confistit quemadmodum anima rationalis, ac perfectorum animalium indiuisibilis est, & alio certo modo indiuisibilis, nam anima sic est indiuisibilis, ut non solum in toto corpore sit tota, sed etiam in qualibet eius parte, significatio vero, quodammodo indiuisibilior est, cum nec pars eius sit in parte componente, nec tota, sed solum sit in eis, in quantum simul coniuncta totum nomen componunt, & hoc est esse incoplexam: hoc etiam simplicem conceptum ei in mente correspondere, atque ex consequenti ipsimet nomini composito (ut bene in hoc Magister Sorus, hoc est etiam partes separatas non significare iuxta significationem totius, quae licet ex eis coalescat ab eisque dependeat, longe tamen diuersa est à propriis significationibus per se sumptis, extra compositionem, ut in equifero, & Republica constat: non enim significat equiferus equum ferocem, sed aliud animal longe diuersum; nec Republica quodlibet publicum negotium, sed congregationem ex certis quibusdam hominibus, ex eisdem legibus ordinatis compositam: si ergo propriae significationes partium longe diuersae sunt à significatione totius, quae tanquam in indiuisibili consistens statim perit separata qualibet parte, sequitur plane partes separatas propriam significationem retinentes diuerso modo significare, atque dum erant in toto, & potius iuxta propriam conditionem significare, quam iuxta significationem totius longe diuersam, & iam omnino oblitam.

Conclusio. Solutio igitur quaestionis est recte appositam esse ab Aristot. hanc particulam, cuius partes separate non sunt significatiuae, quam efficaci proculdubio argumento probauit ex partibus nominis compositi: de quibus euidenter à nobis ostensam est, nihil eius significationis retinere, quam habuit totum, & quam habuerunt ipsae illud componentes: & in hoc distinguitur compositum nomen ab oratione, cuius partes non solum separatas, sed etiam coniunctas eam componentes propriam significationem retinere exploratum est: unde euidenter etiam inferitur partes nominis simplicis, nihil separatas significare, cum nec nomina sint, nec verba, sed syllabae ex literis, tanquam ex

primis elementis compositae, syllaba autem separata nullam habet significationem, sed principium dumtaxat significationis est eius nominis, quod componit, non secus ac unitas qualibet separata numerus non est, sed numeri principium, quem cum ceteris constituere potest.

Prioris sententiae argumentis respondetur.

ET ex doctrina tradita sit satis argumentis oppositis, quae sic applicanda est eorum solutioni, ut dum obiecit primum argumentum nomen compositum partibus constare per se significantibus, distinguendum sit: nam si intelligatur separatas eandem retinere significationem, quam habebant componentes totum, fallum censendum est, si vero propriam, verum. Definitio autem negans separatas significare primum sensum tenet, ut nomen ab enuntiatione, & oratione separet, quarum partes eandem significationem habent separatae, quam habuerunt componentes: ex quo satis constat non significare, iuxta significationem totius, quod vero propriam retineat significationem nihil refert, postquam illa valde diuersa est à significatione totius, ut ostendimus.

Ad formam secundi argumenti respondentem, negant plures, partibus à propria significatione cadentibus, totum quaeque significationem amittere, quod profecto nunquam mihi persuadere potui, sed cum ostensum à nobis sit significationem compositi nominis ex partibus, ut significatiuis coalescere; & particularem huius nominis, vel illius ex his, vel illis partibus talem significationem habentibus, à quibus absque dubio dependet, non secus ac totum quodlibet à suis partibus: certum mihi est eis à propria significatione cadentibus, nomen ipsum compositum significationem amittere, quod in quibuscunque aliis rebus compositis exemplari inductione probari potest, si enim dederis partes domus propriam significationem amittere, ut duritiam, robur, & quid simile, domus ipsa incunctanter corruet, sicque de ceteris constat compositis, tatum igitur erit de nomine composito iudicandum, quo admissio negandum est partes eius separatas

tas significare iuxta significationem totius, quae cum omnino pereat separata qualibet parte, repugnat in partibus separatis vilo modo conseruari, hoc est, nec totaliter, nec partialiter, sed quam partes tunc retinent propria est valde, quae ab ea, quam totum componetes habuerunt, est diuersa, & hoc est quod voluit Arist. significare, dum in definitione posuit praedictam particulam, (cuius partes separate non sunt significatiuae) quasi diceret: nihil antiquae definitionis retinere, quanquam retineant propriam.

QVÆSTIO V.

An nomen infinitum propterea sit à ratione nominis excludendum, quod tam de iis, quae non sunt, quam de iis, quae sunt, enuntietur.

VN V M praesupponit quaestio, & aliud inquit: praesupponit nomen infinitum à vera ratione nominis exclusum, & querit an ratio illud excludendi ea sit, quia non solum de his quae sunt enuntiat, sed de iis etiam quae non habent esse, ut de chimera, aut de hircoceruo. Primum autem licet expresse fuerit ab Aristot. definitum, circa sine capitis, adhuc tamen discutendum est. Habebit igitur quaestio duplicem partem: prior erit, an nomen infinitum verum nomen sit, cui definitio Aristotelis congruere possit: posterior an de cunctis etiam non entibus enuntiabile sit, ac propterea à vera ratione nominis excludendum.

Explicatio Masii.

Ut autem prior quaestionis pars melius intelligatur; explicanda est propria ratio nominis infiniti, circa quam adnotat Magister Masius quaestio. huius cap. 3. Hanc vocem duobus modis sumi posse: & ut est negatio vim habens remouendi vnum ab altero, aut in quantum transit in naturam cuiusdam syllabae amissa facultate negandi: obtinet vim negationis, in hac enuntiatione, homo non est lapis: vim syllabae, & non negationis, dum

componit nomen infinitum, non homo, aut non leo; ubi nihil negat, sed cum aliis duabus syllabis ho, & mo, totum ipsum nomen non homo componit, unde quando dicitur in hominibus infinitis, praeposendam esse negationem homini infiniti, sumenda est negatio, aut, non in vi negationis, sed in syllabae naturam transfertur.

Haec tamen explicatio nominis infiniti, naturae eius plane aduertatur, nam iuxta illam, in compositione eius, nihil à nomine finito, cui adiungitur, negabitur: cum negatio vi negandi penitus careat, quod quam sit falsum tripliciter ostendo: Primum nomen infinitum non retinet significationem finiti nominis cui adiungitur negatio, sed ab eo penitus remouetur, non homo enim non significat hominem, nec de eo enuntiarum potest, sed non remouetur ab eo, nisi ratione negationis adiuncta, quam si abstuleris, statim redibit, ergo negatio in tali compositione, non omnino amittit vim negandi.

Secundo, homo, & non homo sunt termini contradictorie oppositi, quibus repugnat de eadem re enuntiarum, sed oppositio contradictoria claudit ex vna parte negationem in vi negationis, nam inter terminos positiuos, nequaquam versatur, ergo vim negationis habet, non, in compositionem termini infiniti veniens. Quod demum probat significatum eiusdem nominis, de nullo prorsus enuntiabile positiuum, sed in quantum natura eius negationem finiti nominis, cui negatio adiungitur claudit; non enim significat leonem non homo, propter positiuam eius naturam, sed in quantum negationem hominis importat, & huius rei gratia de non entibus, atque impossibilibus enuntiat, ut in secunda parte quaestionis patet, quia licet non habeant veram essentiam, negatio tamen hominis nihil positiuum, nullamve essentiam importat.

Alia igitur distinctione utendum, ut propriam rationem infiniti nominis explicemus, qua utitur Magister Sorus. 2. lib. sumularum. cap. 1. notab. 5. dicens negationem duobus modis sumi, negatere quidem, dum cadens supra copulam propositionis, totam propositionem negat, ut dum dicimus hominem non esse lapidem

Refutat. 1.

Refutat. 2.

46.

Explicatio M. Soto.

lapidem: alio modo infinitanter, dum vis eius alligatur termino, cui proxime adiungitur ulterius non transiens, unde etiam si subiecto propositionis adiungatur non reddit negatiuam propositionem, ut constat de hac, non homo est leo; utroque itaque modo in vi negationis sumitur, sed priori sine limitatione negandi, in quo sensu solet dici negationem esse malignantis naturae, quia quidquid post se inuenit destruit, & oppositum reddit: posteriori vero cum limitatione ad significatum dumtaxat illius nominis, cui proxime adiungitur, & quia illud negat, ex quo determinata erat significatio eius, infinitam efficit, hoc est, non determinatum ad rem unam aut alteram significandam, sed ad omnes extensum, ea dumtaxat excepta, quam sine negatione significabat, quod usque adeo verum est, ut etiam si infinitae forent, eas omnes significarer, de cunctisque enuntiabile esset, qua etiam ratione iure vocatur infinitum: unde fit negatione sic sumptam utrunque praestare: nam, & nomen componit tanquam syllaba, & significatum eius negat tanquam negatio; pugnat etenim cum natura negationis omni prorsus negandi vi carere, in quo deceptus plane apprehenditur Mafius eam negandi officio penitus absoluens. Et ex his intelligitur propria conditio nominis infiniti.

An nomen infinitum sit verum nomen.

Probat. 1.

Quibus praemissis, probatur iam non esse a vera ratione nominis excludendum. Primo, quia si excludi deberet maxime propter late patentem significationem, ut voluit Aristotel. quia cuncta significat, de cunctisque enuntiatur, ea dumtaxat excepta re, quam significat nomen cui adiungitur negatio, nec solum de entibus, sed etiam de non entibus. Haec autem ratio insufficientis est, cum similem conditionem habeant vera nomina, ut imaginabile, & intelligibile, & id genus alia, tam de entibus, quam de non entibus enuntiabilia: nam & impossibilia sub imaginatione cadunt, & intellectu percipi possunt; bene enim concipit intellectus chimeram, & hircoceruum esse impossibi-

lia, haec igitur ratione non feret excludendum nomen infinitum.

Secundo probatur, quia eiusmodi in determinata significatio non conuenit cunctis nominibus infinitis, ergo etiam si quaedam excludantur, non debent excludi omnia: probatur antecedens, nam si transcendente nomina infinita redderis adiuncta negatione, ut non ens, non verum, non bonum (quod profecto non est impossibile) non dicentur de entibus, sed de solis non entibus, determinatam proinde significationem habebunt, veraque erunt nomina.

Circa solutionem huius quaestionis, duo adnotat Magister Mafius ubi supra. Primum duplex esse significatum infiniti nominis, vnum quod negatur, aliud a quo negatur, ut non homo significat hominem tanquam id, quod negatur, equum, leonem, & quodlibet aliud tanquam id quod ab homine negatur: illud vocat materiale, hoc formale: illud expressum, ac distinctum: hoc vero quasi implicitum, & confusum: nam homo expresso, ac distincte negatur, quodcunque aliud non expresso, aut distincte importatur, sed quasi confusum sub negatione hominis qua cum ceteris ab homine conueniat, significari eo ipso per infinitum nomen dicuntur.

Adnotat secundo. Plus aliquid ad rationem nominis esse requisitum, quam ad rationem signi, nam ad rationem signi, hoc vnum est requisitum, & sufficiens, ut aliquid potentiae cognoscituae representet, siue in communi, siue in particulari, confusum, aut distincte; ratio autem nominis exigit determinatam alicuius representationem, quia nomen significare debet naturam, ut homo, aut certam personam, ut pronomen demonstratiuum hic homo, vel certe, utrumque simul, ut Socrates, aut Plato.

His duobus adnotatis duo alia de nomine infinito affirmat: primum, esse verum ac legitimum signum (vtor verbis illius) secundum non esse verum nomen. Probat primum hoc argumento, verum signum est, quod potentiae cognoscituae aliquid representat, sed voces infinitae sunt eiusmodi, nam audita ac voce, non homo, statim se offert intellectui leo, bos, aut equus, quidpiam aliud, quod non sit.

Secundo probatur, 47.

Notat. 2. Mafii.

Notat. 2. 48.

Magi sententia duo affirmans.

Probat. 2.

fit homo, ergo eiusmodi voces vera erunt ac legitima signa.

Probat. 1.

Probat secundum, quia expressa sententia Aristotelis est excludentis ad finem huius capituli eadem voces a definitione nominis. Ratione quoque, quia nomen, significare debet certam naturam, aut personam, vel utrunque simul; sed vox infinita, nihil horum certum designat, non leonem, non boem, aut asinum, sed omnia, & singula, sub quadam confusa ratione: deficit ergo a vera ratione nominis.

Probat. 2.

Secundo verum nomen representat intellectui quid res sit, vel certe quid ei conueniat potius, quam quid non sit, aut quid non sit ei attribuendum, sed voces infinitae potius representant, quid res non sint, ut non homo illud de formali significat, quod non est homo, nihil aliud determinate importans, neque enim designat, quid sit leo, aut bos, sed solum quod non sint homines, ergo vera nomina, haud quaquam censenda sunt.

Refutatur praedicta sententia.

Quidquid sit de diuersis significatis materiali, & formali infiniti nominis, de quibus mox dicemus, graue patitur difficultatem aliud, nempe quod nomen infinitum, verum sit, ac legitimum signum, cum non sit mentale, aut scriptum, erit verum, aut legitimum signum vocale; erit etiam ex consequenti vox, vere ac proprie significatiua, non naturaliter, ergo ad placitum, & sine tempore, cuius nulla pars separata significatiua; quare erit verum ac legitimum nomen, cui integra definitio conuenit, quod enim a quibusdam particula finita, & recta adduntur, iam fuit a nobis refutatum, & quanquam finita adderetur, non nisi ob defectum significationis, quem non habebit, sed verum est ac legitimum signum.

Secundo. Vox infinita non potest alia ratione excludi a definitione nominis, nisi propter modum significandi imperfectissimum in duobus consistentem. In primo quidem, quia nihil determinate significat, in secundo, quia nihil positiuum formaliter, nam, & si de cunctis rebus ab ea, qua nomen significat dicatur, ut non homo de cunctis praeter hominem, non tamen sub ratione eorum positua, sed negatiua videlicet, quia non sunt homo: itaque vox non homo, non significat leo-

50.

nem, quia leo est, sed quia non est homo, nec significat naturam leonis positiuam ut talem, sed praecise, ut negationem hominis claudit, vel ut vno verbo rem explicemus, solum significat negationem hominis in ea. Unde fit nullam entitatem, nullam naturam, imo nullam rem significare formaliter, sed puram negationem, & hinc desumpsit occasionem Aristotel. excludendi illam a definitione nominis, quia cum per modum negationis significet omnia, & pura negatio vnius rei, tam non entibus, quam entibus conueniat, de cunctis enuntiabitur, ac propterea a ratione nominis excludetur. Ex quibus euidenter sequitur excludendam esse a ratione signi: nam si verum ac legitimum signum est, quod aliquid intellectui representat, vox infinita non representat aliquid intellectui formaliter, sed solum negationem alicuius, ergo non est verum, ac legitimum signum, nisi forte secundum aliquam similitudinem, sicut figuram hominis hominem vocamus.

Et hinc demum intelligitur, quae praeter naturam, & modum significandi vocis infinitae sit, primum illud, quod Magister Mafius docuit; videlicet vocem infinitam de materiali significare rem illam, quae negatur: de formali vero, ceteras praeter illam, ut non homo de materiali hominem, de formali vero boem, leonem, & quascunque alias: potius enim dicendum est de formali solum negationem cuiusdam determinatae naturae significare: quamcunque autem rem positiuam, ut positua est materialiter, ut non homo de formali solum negationem hominis, leonem autem, & boem, & quolibet aliam rem existentem, aut possibilem, seu etiam impossibilem materialiter, quod probatur euidenter, quia solum eam significat in quantum cadit sub negatione hominis, cuius comparatione propria eius natura materialiter se habet. Et habemus exemplum appositissimum in albo, quod de formali solum albedinem significat, corpora vero in quibus inhaeret, materialiter cuius caest ratio, quia solum ea significat in quantum sub albedine cadunt, aut ab ea denominantur: idem ergo de non homine censendum est.

(?)

Vera

Prima af-
fertio.

NO STRA igitur sententia tribus assertionibus explicatur. Prima est: vox infinita, nihil de formali positivum significat, sed solum negationem alicuius, quamlibet autem naturam, aut rem positivam, non nisi materialiter in quantum cadit sub eadem negationem.

Secunda af-
fertio.

Secunda: non est verum ac legitimum signum, sed similitudinem eius tenet, in quantum negationem, ac si aliquid positivum esset, importat: utraque assertio predictis rationibus efficaciter confirmata est.

52.

Tertia af-
fertio.

Postrema. Iure optimo exclusa est a ratione, ac definitione nominis, quae praeter verba Aristotelis expressa, & communem omnium interpretum vocem, praefataeque rationes, sic probari potest ex doctrina tradita: nomina, & verba ex propria institutione, & conditione ordinantur ad constituendam propositionem doctrinalem, hoc est, aptam ad syllogismum, & demonstrationem, quibus mediis doctrina, ac scientiae traduntur, sed demonstratio, ac syllogismus talis versantur circa rem aliquam, de qua doctrina, vel scientia, aut certe opinativa cognitio traditur, ergo tales oportet esse propositiones, taliaque proinde nomina, & verba ex quibus componuntur, per quae res aliqua significetur, de qua doctrina, scientia, aut opinio, tradi possit, quod vocibus infinitis absque dubio non quadrat, nihil tale per se ac formaliter significantibus, sed solum negationem alicuius, ergo a vera ratione nominis plane deficient.

Primum argumentum ad secundam partem quaestionis, nos vocat inquirendum, an infinitum nomen, tam de his que sunt, quam de his, quae non sunt: tam de possibilibus, quam de impossibilibus enuntietur.

Dubium an nomen infinitum de impossibilibus aequae, ac possibilibus enuntietur.

Ratio dubi-
tandi ex di-
versis locis
Aristotelis.

CIVS affirmativam partem licet expresserit hac in parte Aristotelis, ex his tamen quae docet. i. lib. de priori resolutione cap. vltimo.

mo differentiam constituens inter propositionem de predicato infinito, & negativam de predicato finito, ex eisdem terminis constitutas, sic impugnari potest. Hoc interest inter hanc, & illam propositionem, quod propositio de predicato infinito, cum sit affirmativa, non est vera, nisi subiecto existente in rerum natura, sed negativa vera esse potest etiam non existente, ut si dicas, est non album lignum, praesupponis lignum esse, si vero dixeris lignum non est album, minime. Nam etiam si lignum non sit, verum est quod non sit album. Verba Aristotelis, ita habent. *Est non album lignum, & non est album lignum, non simul sunt: si enim est lignum non album, erit lignum, quod autem non est album lignum non necesse lignum esse.* Ex quibus duplex illud vulgatum apud Summulistas receptissimum emanavit principium. Propositionem affirmativam de subiecto non supponente, hoc est, non existente in rerum natura tempore per copulam designato esse falsam. Secundum: a propositione de tertio adiacente ad propositionem de secundo necessariam esse consecutionem: exemplum primi, ut Adam est, aut Antichristus est: exemplum secundi, ut Petrus est albus, ergo Petrus est, & ex eisdem verbis tale argumentum defumi potest: propositio de predicato infinito, nisi copula sit alia negatione affecta, est affirmativa, ergo praesupponit subiectum esse, quare non poterit predicari de non entibus, aut impossibilibus, sed falsum erit enuntiare Adam est non, homo, aut chimera est non homo, sequetur enim chimeram esse in rerum natura, si vera esset, & cum non sit, falsa erit propositio, cum sit affirmativa de subiecto non supponente.

Aristotelis.

Conciliatio-
tur a Mag.
Soto.

Duo haec testimonia Aristotelis, quae opposita plane videntur: conciliantur a Magistro Soto, dicens aliud esse, quod nomen infinitum significet tam ea quae sunt, quam ea, quae non sunt: possibilia, vel impossibilia, aliud quod de cunctis in propositione verificetur: primum namque verum est, & ab Aristotele intentum cap. praesenti. Secundum autem plane falsum probatur ex posteriori libro, nam de his, quae non sunt, vel impossibilia sunt, non potest dici, nisi in propositione affirmativa, & de subiecto non supponente,

nente, atque adeo falsa: nec mirum id videri debet, nam nomen Adae primum pariter modo significat, de quo tamen non verificatur in propositione defectu existentiae actualis, quae requirit subiectum, ut supponere dicatur in propositione, atque adeo ut propositio affirmativa, in qua de eo dicitur predicatum, vera sit. Oppositum nihilominus tenet expressit D. Thomas in his commentariis cum Boetio, & Amonio, quos ipsemet retulit hisce verbis. *Imponitur non homo a negatione hominis, qui equaliter dicitur de ente, & non ente, unde non homo potest dici indifferenter. Et de eo quod non est in rerum natura, ut si dicamus chimera est non homo, & de eo quod est in rerum natura, sicut dicitur equus non est homo, ut Boetius, & Amonius dicunt.*

D. Thom.

55.

Prima rat.

Aristotelis.

Et hanc sententiam, utpote ab Aristotele expressam cap. praesenti, & ex intrinsicca conditione infiniti nominis evidenter elicita tenent iam moderni ferre omnes, verba Aristotelis haec sunt. *Non homo vero non est nomen, quoniam similiter in quolibet est, & quod est, & quod non est, &c.* Quae non solum significatione sonant, sed enuntiationem infiniti nominis de non entibus. Ratio autem potissima ex intrinseca conditione eiusdem haec est, quia id est discriminis inter propositionem affirmativam de predicato finito, & infinito, quod predicatum finitum ponit aliquam formam, aut rationem positivam in subiecto, ac propterea existentiam illius actualem postulat, aut certe veram essentiam, licet non existentem, cui convenire possit: infinitum vero nihil ponit circa subiectum, sed solum negationem alicuius: pura autem negatio, neque existentiam postulat, neque essentiam, ergo de non entibus, ac impossibilibus enuntiare potest.

Confirmatio.
ratio.

Explicatur amplius, & confirmatur simul, nam dum dicimus chimeram esse non hominem, non affirmamus esse aliquid, neque habere essentiam, sed negationem hominis tali monstruo a nobis ut impossibili concepto quadrare, quae cum nihil ponat, non petit eam esse, nec esse possibilem: nam verum est eam non esse simpliciter: si verum est quod sit non ens, & verum erit, quod sit non homo, quia sicut homo est inferior ente, sic non homo est inferior non ente, hoc verificatur de chimera, ergo & illud.

Secundo predicata contradictoria habent immediatam oppositionem, ergo de quolibet ente, aut non ente necesse est alterum illorum enuntiare. Sed homo, & non homo sunt predicata contradictoria, ergo necesse est eorum alterum de chimera, vel quavis alia re impossibili enuntiare, non enuntiat homo, ergo enuntiat non homo: nec argumentum ex Aristoteli testimonio defunctum convincit oppositum, nam propositio affirmativa de predicato infinito duplex est, una de predicato pure infinito, alia de predicato non pure infinito, sed quasi mixto ex termino finito, & infinito, utriusque exemplum possumus in eisdem terminis designare: prioris quidem, ut si dicamus, lignum est non album, posterioris, hoc est lignum non album: ita ut ex parte subiecti nomen demonstrativum ponatur, quasi sensus sit, hoc, quod demonstratur, est lignum non album, est autem latum discrimen inter utranque, nam cum predicatum pure infinitum, nihil ponat in subiecto praeter negationem alicuius, non praesupponit subiectum esse, sed nec esse possibile, unde nec tenet in ea consecutio ad secundum, ut si dixeris, lignum est non album, ergo lignum est: predicatum autem mixtum licet ex ea parte qua infinitum, nihil ponat in subiecto, caeterum ex parte finiti aliquid ponit, & quidem quod non pertinet ad essentiam subiecti: non est enim de essentia rei demonstrata ut talis, esse lignum, licet re ipsa, quod demonstratur sit lignum, unde praesupponit aliquam existentiam eius, alioqui falsa erit propositio affirmativa enuntians: hoc est lignum non album, si non sit in rerum natura. Aristoteles ergo loquitur de propositione de predicato infinito mixto, quae absque dubio non est, simul cum negativa, non requirente ad veritatem existentiam subiecti, quod de propositione de predicato pure infinito (de qua ibidem est sermo) etiam est verum, & ideo negativam infert, ab eaque infertur, bene enim sequitur, lignum est non album, ergo lignum non est album: atque conuerso, lignum non est album, ergo lignum est non album, & utraque vera est etiam ligno non existente: imo etiam si non esset possibile.

57.

Et ut illa duo axiomata deducta universalia exponamus, alia distinctione utendum est, nam vel predicatum propositionis

Distinctionis

fitionis affirmantis, per se conuenit subiecto, ut non per se, sed accidens eius est, vel modum accidentis habet, & quidem si per se conueniat, non verificatur de illo secundum actualem existentiam, sed secundum naturalem ac necessariam connexionem, quæ cum nullum tempus determinet, sed perpetua sit eodem modo semper se habens, propositio quoque perpetua veritatis esse dicitur, & copula à tempore (vt aiunt) absoluitur eadem extrema non coniungens, pro vlla temporis differentia, si vero non conueniat per se predicatum, absque dubio coniungitur subiecto, vt actu existenti, quia accidentia non inhaerent, nisi in subiecto existenti, & copula propositionis, pro determinata differentia temporis ea coniungit, quare ad veritatem eiusdem propositionis omnino requiritur, vt subiectum supponat, hoc est, vt significatum eius sit in rerum natura tempore per copulam importato: alioqui falsa erit propositio, & de hoc genere propositionum intelligitur vtrunque axioma. Necessaria est enim consecutio in his à propositione de tertio adiacente, ad propositionem de secundo, vt si dixeris, homo est albus, ergo homo est: in eisdem etiam falsa est propositio affirmatiua de subiecto non supponente: neutrum autem intelligitur in propositionibus primi generis; ad quarum veritatem non requiritur extremorum suppositio: cum non coniungantur secundum existentiam, sed soluni secundum necessariam connexionem; ac propterea nec tenet consecutio à tertio adiacente ad secundum, si dixeris: homo est rationalis, ergo homo est, equus est hinnibilis, ergo equus est, hæc distinctio ad propositiones de predicato infinito applicanda est, ac dicendum nomen infinitum, per se significare, tam entia, quam non entia; tam possibilis, quam impossibilia, quibus negatio alicuius formaliter significata per se, & æqualiter conuenit: vnde sit propositiones de predicato infinito, siue de subiecto possibili, aut impossibili enuncientur, esse necessarias ac per se, & in quibus copula non coniungit extrema secundum actualem existentiam, sed secundum naturalem connexionem extremorum, nec

58.

59.

pro illa temporis differentia, sed absolute omnino à tempore, & perpetua veritatis propositionem constituit, in qua neque extrema supponere necesse est, neque consecutionem tenere a tertio adiacente ad secundum, vera est igitur in iisdem proposito affirmatiua, de subiecto non supponente, vt chimera est non homo; aut chimera est monstrum, ex quibus non licet inferre, quod chimera sit, cum non sint vere secundum existentiam, sed propter necessariam extremorum connexionem.

Diuersa autem ratio est de intelligibili, aut imaginabili ex vna parte, ac de nomine infinito ex altera, vt primo illi argumento ac principali fiat satis: nam duo illa nomina naturam positiuam significant ab iis potentiis intellectu, & imaginatiua potentia perceptibilem, vt proprium, & adæquatum obiectum, sub qua non entia, aut impossibilia eatenus comprehenduntur quatenus ac si aliquid positiuum essent ac apprehenduntur, vel certe in quantum negationem illius continent, ad eandem namque potentiam pertinent opposita: nomen autem infinitum nihil de formali significat præter negationem alicuius rei, vt iam ostendimus, & hinc habet æque de entibus, ac non entibus dici, æque de possibilibus, ac impossibilibus, ac propterea merito excluditur à ratione nominis, itaque non tam propterea patentem significationem, quam propter modum significandi solam negationem, & nihil prorsus positiuum, nisi materialiter.

Dubium, an transcendentia nomina possint infinitari.

SECVNDVM argumentum aliam tangit difficultatem à natura infiniti nominis non alienam, an videlicet ex solis particularibus nominibus, adiuncta negatione, componatur, vel etiam ex vniuersalissimis, vt ex ente bono, & vno atque id genus aliis, quod aliis verbis inquiri solet, an vniuersalissima nomina, quæ transcendentia vocantur possint reddi infinita, & videtur idem argumentum, negantem partem

60.

Pro parte negatiua.

partem conuincere, nam si ad rationem nominis infiniti pertinet, vt nuper definitum est, vt tam de entibus, quam de non entibus sit enuntiabile, sequitur prædicta nomina, non posse reddi infinita, nam si ens infinitum reddideris adiuncta negatione, non de entibus, sed de non entibus enuntiabitur, sicut de vno vero, ac bono sentiendum est, vnde infinita fieri, haud quaquam possunt.

Pars affirmatiua.

Ex alia vero parte non videtur, negandum vniuersalissima hæc nomina posse infinita reddi, quia istæ propositiones, & similes, chimera est non ens; nihil est non ens, absque dubio sunt de predicato infinito, cum sint affirmatiue, atque istæ etiam, homo non est non ens, cum sint negatiue, ergo non ens erit nomen infinitum.

Propter vtrunque argumentum (quod vobis difficile est) diuisi sunt interpretes Aristotelis, nam propter primum tenuit

Albertus Magnus.

Albertus Magnus, in huius libri commentariis, tractat. 2. cap. 5. cum Auicenna, quem ipse refert eiusmodi transcendentia, in vniuersalissima significatione accepta, non reddi infinita, secus si contractionem habeant, vt si pro ente reali dicitur, aut pro ente rationis, aut pro sola substantia accipiuntur, quam sententiam amplectuntur Tolet. quest. vnica, & Masius quest. 5.

Mag. Scotus.

Sed propter secundum tenuit Magister Scotus infinita posse fieri. 2. lib. summul. cap. 1. notab. 6. cui subscripsere Suesanus, & Lobanenses in scholiis huius capituli.

Propria sententia auctoris.

Nota distinctionem.

NOS vero distinguendum in primis de transcendentibus putamus, cum hæc sint in duplici differentia: nam quadam important rationem particularem, quam addunt supra ens distincta ratione formali, ab ente ipso à cæterisque transcendentibus, & tales sunt omnes passionis entis, vt vnum quod addit supra ens indimensionem; aliquid rationem particularem (aliquid enim quasi ens particularizatum sonat) vt si liceat loqui, & res addit supra ens ratum, aut validum, seu

constans, bonum ordinem ad voluntatem, & verum ad intellectum, & quamquam hæc omnia re idem sint, formaliter tamen distinguuntur inter se, & ab ente, nam ratio boni formaliter, non est ratio veri; aliud est, transcendens vniuersalissimam rationem importans, omnia ambientem, quod vocari merito potest primum transcendens, & hoc est ens: nam passionis eius liget transcendentia, quia vniuersa ambiunt predicamenta, sed quia speciales, atque inter se formaliter distincta, non se ambiunt formaliter, & ideo quasi partici passionem ab ente, & quasi secundaria licebit transcendentia appellare, sicque de intelligibili, atque imaginabili iudicandum erit, nam si omne ens sit intelligibile, atque imaginabile, sed ratione boni ex pli gratia, non est intelligibilitas, nec formale obiectum imaginationis, vnde nec rationes eorum includit formaliter, nec ab eis excluditur.

Qua distinctione præmissa. Primo, i. Assertio.
tanquam certum in hac re tenendum arbitror omnia transcendentia, præter ens infinitari posse: ita tenet Albertus Magnus, vbi supra, Probatur (ni fallor) euidenter ratione, nam si eis negationem adiunxeris, tam de entibus, quam de non entibus enunciari possunt, vt non vnum de multis, non verum de bonis dicuntur formaliter, sicque de cæteris, quod vero de non entibus exploratum est, ergo bene possunt esse infinitata, cuius fundametalis est ratio nuper designata, quia se ipsa omnia ambiunt, sub formali tamen, ac propria ratione, nec se se ambiunt, nec ideo omnem rationem formalem particularium entium.

2. Assertio.
Certum si secundo est ens posse infinitari si limitatum accipiatur pro ente reali, vel pro solo ente rationis, aut pro sola substantia, nam sic acceptum, tam de entibus, quam de non entibus enuntiabitur.

Tota igitur difficultas huius rei in solo ente vniuersaliter accepto posita est, an possit esse nomen infinitum, his affirmantibus, negantibus vero illis.

Ego vero distinguendum, adhuc censeo, quia cum enti possit adiungi negatio, ac de non entibus predicari

in propositione affirmatiua, de entibus quoque negari in propositione negatiua, tanquam predicatum infinitum necessario videtur admittendum, quod aliquo modo possit infinitum reddi, sed dupliciter id contingere potest vniuersaliter, simpliciter, ac perfecte, vel ex parte. Primo modo redditur nomen infinitum si nullo modo limitatum maneat, sed ad omnia prater significatum, cui adiungitur negatio, se extendat, ex hoc enim appellatur infinitum, quo pacto sola nomina particularia infinita esse possunt, nequaquam vniuersalissimum ens, nam si negationem ei adiuueris, eo ipso limitatum ad sola non entia, aut impossibilia efficitur, ideo non potest absoluta appellatione vocari infinitum, ex parte vero imperfecte, & secundum quid, non repugnat infinitum fieri, in quantum ad non entia, & impossibilia, absque limitatione extenditur, & aliquo modo ad omnia entia, quorum respectu in negatiua saltem propositione predicatum esse potest infinitum, & hac nostra distinctio argumentum vtriusque partis facile soluit, nam dum Aristoteles de nomine infinito agit tam de entibus, quam de non entibus enuntiabile esse docet, de perfecta ac vniuersali infinitatione (vt sic loquamur intelligit) quam nos quoque admittimus vniuersalissimo enti non conuenit: argumento autem opposita partis satisfacit infinitatio ex parte ac secundum quid, quam euidenter probatum est ei non repugnare: Ex quibus etiam solutum est secundum argumentum, quod posteriori parte quaestionis occasionem dedit.

Primum dubium appendix.

SED duo supersunt breuissima dubia pro complemento quaestionis, de natura infiniti nominis. Primum: an nomina infinita inter absoluta, & connotatiua veniant numeranda.

Cui respondet Tolet. quaestione vnicuique ad finem, absoluta potius esse, quam connotatiua: cuius ea est ratio, quia connotatiua duo significant, de formali vnum, de materiali alterum, vt album de materiali corpus, de formali al-

bedinem: sed infinitum solum negationem concretam significat, vt non homo solum negationem hominis in concreto, ergo non sunt connotatiua sed absoluta.

Ego vero ad connotatiua potius reuocanda esse arbitror, propter idem argumentum sic in oppositum conuertitur, Connotatiua vnum de materiali, aliud de formali significant, sed id habet nomen infinitum, siue ad entia, siue ad non entia comparatur, ergo ad connotatiua reducitur, potius quam ad absoluta, probatur minor, quia non homo de materiali significat bouem, aut leonem, de formali vero negationem hominis, non enim de eis enuntiat, propter proprias naturas, sed praecise propter negationem hominis, quam claudunt, quemadmodum album non dicitur de corpore, quia corpus est, sed quia albedine afficitur, ergo simile est albo quantum admodum significandi, vnum de materiali, de formali aliud; ac propterea ad connotatiua reducitur: tantundem habet, si ad non entia comparatur, vel impossibilia, in quibus materiale significatum in apprehensione saltem reperitur, nempe monstrum illud, quod fingimus, & impossibile reputamus, & quod ab eadem hominis negatione, suo modo denominatur: reduci autem ad connotatiua dicimus nomen infinitum, potius quam esse connotatiuum, quia nec negatio est vera forma, nec substratum verum subiectum, sed similitudinem formae, atque subiecti tenent.

Secundum dubium appendix.

SECVNDVM dubium est, an vniuoce dicatur infinitum nomen de entibus, & non entibus, vt non homo de leone, & chimera. Apparet enim statim non vniuoce, sed aequiuoce, aut analogice dici, quia si vniuersis entibus nihil commune vniuoce esse potest, minus multo entibus, ac non entibus, magis enim haec inter se distant, quam illa.

Bene nihilominus D. Tolerus vniuoce vtraque significare docet, quia solum negationem alicuius formaliter significat

significat, negatio autem aequae dicitur de entibus ac non entibus, vt negatio hominis aequi leoni, & hircos cerbo conuenit, cum nihil in eis ponatur, ergo vniuoce vtriusque quibus & si nihil reale possit esse commune, bene tamen ens rationis, esse etenim genus aut speciem, vt in praedicabilibus adnotauimus, vniuoce conuenit naturis substantialibus, & accidentalibus, vniuoce naturis realibus, & entibus rationis, sed negatio quam de formali importat nomen infinitum, est ens rationis: ergo nihil prohibet vniuoce de entibus ac non entibus praedicari, atque ex consequenti, nomen ipsum infinitum.

QUESTIO VI.

An obliqui casus, vera nomina censenda sint.

Sententia affirmatiua suadetur.

NON tam propter difficultatem, (qua exigua certe est, qua propter complementum totius disputationis, de natura nominis quaestionem hanc vltimam proponimus de obliquis casibus: an vera sint nomina, & quanquam negatiua pars expresse sit ab Arist. de infinita, non deseruerunt eum sic interpretantes, vt solum docere voluerit imperfecta esse nomina, sed simpliciter & absolute talia, quam sententiam (secutus videtur commentator in expositione huius capituli, quosdam fortassis stultos secutus, quos pro ea retulit Antonius, habet autem haec fundamenta.

Primum, obliquus casus vt Catonis, Cato est vox significatiua ad placitum & sine tempore, cuius nulla pars est separata significatiua, es igitur quadraginta integra definitio nominis, cum per nullam ex his particulis excludi possit, quod enim recta aequiuocum additur vt casus isti excludantur, gratis profecto, & absque fundamento rationis sit, cum neque Arist. eam addiderit neque vlla possit ratio afferri per quam addendam esse conuincatur ex praedictis qui quidem particulis sufficienter constat, nominis explicatio.

Secundo si quaeratur excludendi essent, maxime quia verbo adiuncti non conueniunt enunciationem, vt vniuoce aut falsum significantem, vt Aristoteles affirmat, sed haec eius ratio in duobus deficit: in primo quidem, falsum affinit, nam dum per obliquos casus sic loquimur, praenitere peccasse, mea inter est legere, verum absque dubio aut falsum significamus, deficit etiam in altero quia licet verum esset, verbo adiunctos enunciationem non constituerent minime tamen necessarium videtur ad nominis rationem vt verbo adiunctum enunciationem constituat, quare non forent propter ea a nominis definitione excludendi, nam adiectiua vera sunt nomina, vt albus aut musicus, tamen non semper verbo adiuncta verum vel falsum significant, nihil enim tale significamus dicentes albus est, nisi forte substantiue accipiatur, vt albus est, aut album currit.

Postremo, vt D. Tho. expresse docet, quod 4. ar. 17. diuersus modus significandi non separatur diuersa nomina, nisi diuersa sit res significata: vnde infer idem esse nomen per omnes casus variatos, & rursus eum eadem sic res significata, per rectum, & per obliquos: idem conceptus eis correspondebit in mente, ex hac autem, & illa vnitatem plene sequitur: eandem rationem nominis iudicisibi re-cto & obliquis in esse atque adeo non solum casum rectum, sed obliquos esse vera ac legitima nomina licet imperfecta, quia perfectionem habet ille significandi modum.

Statuitur vera sententia Arist.

ADEO expressa sunt verba Aristotelis, quibus obliquos casus definitione nominis excludit, vt nullam expositionem patiantur, a cuius sensu, nullum antiquorum aut Modernorum interpretum recedit, & merito quidem cum ex ipsamet origine, & impositione nominis manifestum sit, prius etenim impositores nomina, ad significandum simpliciter destinauerunt. Deinde ad eandem diuersis nominibus significandum, per modum impositionis atributionis, aut aliis ex cogitataui variatio per casus, qua adhuc non inuenta si sequaretur, absque dubio nominum impositio

& significatio, quod vique adeo verum est, vt non desint nationes, & Prouincię nulla prorsus variatione vtētes, hæc igitur non constituit vera nomina, sed quādam eorum participationem.

Probat. 21

Quod secundo probatur, nam obliqui casus nihil significant, nisi per dependentiam, & attributionem ad rectum, à quo deriuatur, ergo si aliquam nominis rationem habēt, pure absque dubio partem partem ab eo, quod est per se tale, sed esse participatum, non vocatur tale simpliciter comparatum ad esse per se à quo deriuatur, ergo ratio nominis per se inuenta in casu recto, per solam participationem ab eo in obliquis analogā est, analogia attributionis, & ideo non simpliciter in eis reperta, sed in solo recto.

Probat. 3.

Postremo; quia ratio partis ex comparatione ad totum consideranda est, sed nomen ex intrinseca conditione est pars enuntiationis, quam simul cum verbo constituit, eius igitur ratio per comparationem ad enuntiationem erit accipienda, sed obliqui casus non cōstituunt per se enuntiationem cum verbo, vt si dicas Petri currit; Petro ambulat, ergo nō sunt per se partes enuntiationis, nec per se nomina, & hac potissimum ratione probauit Aristot. casus obliquos excludendos esse à definitione. Dicimus per se non constituere enuntiationem cum verbo, quia si aliquando eam constituunt, per accidens est, cum non ratione sui, sed recti, in quem resoluuntur, aut propter verbi imperfectionem talem modum significandi ex parte nominis postulantis id habeant, vt de impersonalibus notum est.

Aristotel.

Rationes in contrarium adducte diluuntur.

Ad primū argum.

NEQUE argumenta pro altera sententia præiacta, quidquā probant. Non primū, quia obliqui casus non sunt voces significatiuæ ad placitum ex se, sed in quantum quædam deriuationes sunt à recto descendentes, in quo facta est impositio independenter proculdubio ob eis, cum tamen ipsi intrinsecam dependentiam à recto habeant, propter quam præcise vocantur nomina, soli igitur recto conue-

niet definitio per se, & simpliciter, obliquis tamen per quandam attributionem, & ideo non simpliciter, sed secundum quid, quo solum modo nomina vocantur.

Ad secundū argum.

Ratio autem Aristotelis, quam secundum argumentum enervare intēdit, efficax est, neq; vllum defectum patitur ex his qui obiciuntur, quia casus rectus per se habet esse partem enuntiationis, obliquus vero minime, quod ex eo probatur euidēter, quod rectus semper id habet, vt verbo adiunctus enuntiationem constituat, obliquus vero raro, quod notanter voluit exprimere Aristot. in calce capitis dicens, casus nominis cum est vel fuit, vel erit, neque verum, neque falsum est, nomen, vero semper: quæ autem non semper alicui conueniunt non per se, aut ex propria natura, sed per accidēs conuenire censentur, cum ergo nomen ex intrinseca conditione sit enuntiationis pars (huius enim rei gratia ad significandum imponitur) sequitur obliquos casus, quibus non per se id conuenit, nō esse vere ac simpliciter nomina, ex quibus patet, quod nec secundum patiatur, negandum est enim ad rationem nominis, non esse per se requisitum, vt possit verbo adiunctum enuntiationem conficere, quod autem de adiectiuis nominibus obicitur difficultate caret, nā id est discriminis inter substantiuum, & adiectiuum, vt ex propria vtriusque etymologia plane colligitur, quod substantiuū significat rem, vt per se subsistētē, vnde per se reddit suppositum verbo, per seque constituit propositionem: adiectiuum vero non significat rem vt per se subsistentem, sed vt alteri adiacentem, vnde non est per se pars propositionis, sed substantiuo præsupposito cum verbo, à quibus iam est propositio constituta, licet non ita perfecta, ac simul cū ipso, vnde sequitur adiectiuum vt tale nō esse nomen, nisi ratione alterius, atque adeo secundum quid, vt de obliquis casibus constitutum est.

71.

72.

Ad vltimus argum. Nota.

Pro solutione vltimi argumenti notare oportet, idem esse nomen per omnes casus variarum ex parte rei significatæ, quam rem per se primo significat, obliqui vero non nisi in quantum ab eo deriuantur, vnde secundum modum deriuationis

uationis est etiam modus significatiōnis, videlicet possessionis, aut attributionis: modus autem iste diuersus sufficit, vt diuersus conceptus in mente eis correspondeat: diuersus quidem non ex parte rei representata, sed solum ex parte modi, vnde non sunt nisi modaliter diuersi, & hæc est sententia D. Thomæ, & communis omnium interpretum, vt Magister Sotus vbi supra refert, quam Doctor Tolet. & Masius, cū ceteris modernis sequuntur, quod enim ex D. Thomā obieciimus, non est ab eo assertū, sed in argumento, sed contra oppositum, cui respondet in solutione ad tertium propriam sententiā, ita proferens. Ad tertium dicendū, quod diuersitas consignificationis tollit nominis identitatem, in tantum quod obliqui secundum Philosophum, non sunt nomina, sunt tamen vnum nomen, non simpliciter, sed in quantum conueniunt in vno ordine declinationis. Ex tali igitur nominis identitate, vel conceptuum diuersitate, non inferitur casus obliquos esse vera nomina, cum vtranque habeant simul, ac significatiōnem, per puram participationem recti, atque adeo per attributionem ad illum, vel in quantum aliquid eius sunt.

D. Thom.

73.

CAPUT TERTIVM, De verbo.

VERBUM autem est quod consignificat tempus, cuius pars nihil significat seorsum, & est semper eorum, quæ de altero prædicantur nota, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

Diuisio textus.

PER omnia simile est caput hoc præcedenti, in quo tria præstat Aristot. definitionem verbi proponit vnam; vel alteram eius particulam explanatione indigentem exponens, infinita deinde verba, & casus verbi à definitione excludit, vt fecit de nominibus infinitis, obliquisque casibus nominis, ac tandem in quibusdam nomen cum verbo conuenire ostendit.

Definitio verbi.

Definitio verbi talis est, verbum autem est, quod consignificat tempus, cuius pars nihil significat seorsum, & est semper eorum quæ de altero dicuntur nota. Subiicit autem Aristoteles præcedentes particulas in definitione nominis

expressas, quæ absque dubio conueniunt, verbo, sicut nomini, videlicet esse vocem significatiuam, secundum placitum, imo eas non expræsit, quia verbo sunt cum nomine communes, vt bene D. Thom. quare facile à quocunque in presenti intelligi possunt, & integra definitio verbi talis erit, vox significatiua, ad placitum consignificans tempus, cuius pars nihil significat seorsum, & est semper eorum quæ de altero prædicantur nota.

Explicatne definitio verbi.

Et quemadmodum præcedentes particulas præstitit, sic etiam earum explanationem prætermissit, sufficiens in definitione nominis explicatas præsupponēs, ac propterea à primā particula per quam verbum à nomine separatur elucidare definitionē incipit: videlicet, quod consignificat tempus, cuius sensum hac distinctione virtualiter præmissa manifestum facit: Aliud est significare, aliud consignificare: significare enim aliquid, est illud representare intellectui: consignificare vero est aliquid principaliter significare, sed cum eo denotare, aut connotare aliud: gratia exempli: Hoc nomen albedo significat albedinem, quia eam facit intellectui præsentem: albus vero eandem albedinem principaliter significat, sed vt in corpore existentem, ideo consignificare, aut connotare dicitur corpus: ita ergo aliud est significare tempus, aliud consignificare illud: primum non aliud importat, quam tempus ipsum facere intellectui præsens, sicut quamlibet aliam rem significat am: postremum illud simul cū altero significare: hoc est rem alteram principaliter, denotando simul quod in tempore fiat, & tempus quidem significare, nomini absque dubio conuenit, vt anno mensi, ac diei. Quemadmodum enim homo hominem, leo, leonem significat: pari ratione hæc vox tempus designat durationē illam motus, quam vocamus tempus, & annus certam illius partem, aut mensuram, consignificare vero tempus soli verbo, quia proprium illius est actionem significare, denotando simul, quod in tempore fiat, vt amat currit, iure igitur Aristot. de nomine protulit, quod sit vox significatiua ad placitum sine tempore, de verbo vero quod tempus consignificet, aut re certe cum tempore, hoc est, connotado quod tempore fiat, aut exercetur. Secunda particula est: cuius nulla pars separata aliquid significat. Separans verbum ab oratione, & enuntiatione, quarum partes nō minus separatæ, quam dum eas componunt significationem retinent, vt de partibus huius orationis, homo albus, certum est, hanc autem particulam non exponit, eam ex cap. præcedenti satis elucidatam præsupponens, sed gradum ad tertiam facit.

Est eorum quæ de altero prædicantur nota: hoc est signum coniunctionis prædicati cum subiecto, nominum officium est prædicari, aut subiecti: verbi autem utrunque copulare, & quia id habet in quantum est vox significatiua, copulationem ipsam intellectui repræsentat: manifestamque efficit, & hoc est proprie esse notam eorum, quæ de altero prædicantur, ea cum subiectis coniungens: simulque coniuncta ostendens, quæ in his propositionibus constat homo est albus, equus est hinnibilis, in quibus verbum, est, coniungit prædicatum cum subiectis, & coniunctione ipsam significat, hoc est, intellectui præsentem facit extrema ei coniuncta simul ostendens, & hæc vltima pars definitionis excludit à ratione verbi quædam quibus præcedentes competunt, ut participium, & verba aliorum modorum ab indicatio, quæ licet consignificent tempus non habent extrema coniungere, nec cum eis compositionem verum, vel falsum significantiem, nisi ratione eiusdem indicatiui facere, ideoque non sunt nota eorum, quæ de altero prædicantur, nec proinde verba.

Excludit in secunda parte à definitione, verba infinita, & obliqui casus: illa quidem, quia licet tempus consignificent, & prædicata esse possint: quorum ratione consideretur alicui esse verba, siquidem minus virumque verbo est proprium, nihilominus verba non sunt, quia ad rationem verbi pertinet natura aliquam determinatam, vel determinatam certe actionem aut passionem significare: illud vero verbo substantiuo competit, hoc vero actiuis, aut passiuis, verbum autem infinitum, ut non lego, aut non est. Nihil horum determinate significat, sed tam de re, aut actione existenti, quæ de non existenti dicitur, tam de possibili, quam de impossibili, ea solum excepta, cui negatio adiungitur, ut non lego de cunctis præter actionem legendi, ut de actione loquendi, aut currendi, atque etiam de chimera, aut hircu ceruo quibus non minus negatio legendi conuenit, quæ quibuslibet veris actionibus: quæ propter infinita merito appellanda sunt, quasi nihil finitum, aut determinatum designantia.

Casus autem verbi ut valuit, & valebat, etiam excluduntur: quia verbum ex propria conditione habet actionem, aut passionem significare, connotando quod in tempore fiat: sola autem actio de presenti talis dicitur simpliciter, non præterita neque futura. Cum illa iam non sit, hæc vero nondum sit, nec tempus præteritum, aut futurum appellatur simpliciter tempora eadem ratione, sed cum illo addito diminuento, futuri, aut præteriti: ergo solum verbum præsentis dicitur tale sim-

placiter: verba autem præteriti aut futuri, ab v. roq; deficient, quia neque actionem, aut passionem significat, neque consignificant tempus, nisi secundum quid: ac propterea non verba simpliciter vocanda sunt, sed quasi verbi casus: quia quemadmodum casus obliqui derivantur à recto per declinationem, parivariatione verba præteriti, aut futuri temporis à presenti per coniugationem.

Verbum tandem cum nomine conuenire ostendit, in duobus, quorum primum est, quod verbum per se sumptum, aut prolatum, hoc est, extra propositionem existens rem aliquam significat sicut nomen, ut curro cursum, probat id, nam qui audit verbum prolatum, non solum conceptum ipsius vocis (quem non vltimum vocant) format, sed conceptum rei, qui vocatur vltimatus, sed qui conceptum vltimum format quiescit, nec vltius progreditur, sicut ille qui solum habet conceptum vocis quærens naturaliter conceptum rei, ergo vere in eo conuenit verbum cum nomine, ut per se sumptum signum rei sit, cuius conceptum in animo audientis imprimat.

Conuenit secundo, in eo quod sicut nomen per se sumptum, nihil verum, aut falsum significat, solum pari ratione verbum seorsum acceptum. Probat, nam si aliquod verbum per se sumptum, id haberet maxime substantiuum, vtpote omnium absolutissimum, sed hoc non: quia veritas, aut falsitas, solum reperitur in compositione, aut diuisione, per quæ cuiusdam aliquid esse, vel non esse, at verbum est, per se sumptum nihil est, id est, non importat talem compositionem, aut diuisionem, quam sine extremis, hoc est sine subiecto, & prædicato non est intelligere, ergo nec verum significabit, nec falsum.

CIRCA EXPOSITVM textum notabilia.

NOTABILE I.

CIRCA primam particulam definitionis, videlicet consignificare tempus, obseruandum est: nomen in eo conuenire cum verbo quod actionem, vel passionem, etiam significare potest, ut cursus actionem currendi, amatum passionem, qua aliquis amare ab altero dicitur, ac modo simili dilectio, atque dilectum, sed in modo eam significandi ab eo distinguitur, quia nomen non per modum actionis, vel non ut actionem, & passionem, sed ut rem: verbum vero, ut actionem, cuius ea est ratio, quia proprius modus actionis, & passionis esse

esse fluxum ab agente in passio receptum, temporeque mensuratum: unde tunc solum significatur per modum actionis, aut passionis, quando sic significatur, & quia verbum, sic, vnam, aut alteram significat, ideo ab eo solum significatur, ut actio, & passio, & ex tali modo significandi, dicitur verbum significare cum tempore, aut consignificare tempus, nomen vero non hoc modo actionem significat, aut passionem connotando, quod tali tempore fiat, sed quasi nuda nihil aliud denotando, ac propterea, non per modum actionis, sed ut quamlibet aliam rem, unde fit absolute pronuntiandum esse: nomen non significare actionem formaliter, sed solum verbum. Fit etiam, quod dum verbum actionem, ut rem quandam significare contingit; ut cum dicimus currere est moueri: non in vi verbi accipitur, sed in vi nominis: quare non solum prædicatum, sed subiectum propositionis esse potest, quod à propria conditione verbi alienum est.

NOTABILE II.

CIRCA totam verbi definitionem adnotare secundo oportet: ei esse applicanda tria, vel quatuor, quæ circa definitionem nominis capite præcedenti adnotata sunt. Primum, bene defini per vocem in definitione subintellecta: nam nomina, & verba, primo ac per se de voce dicuntur, per similitudinem vero conceptibus conueniunt: scriptura vero tanquam supplemento cuidam vocem ad agendum cum absentibus, verbum quidem secundum vniuersaliorem significationem, quæ de verbo mentali, ac vocali dicitur, in quantum illud per internam mentis actionem expressum est, hoc vero per externam locutionem, primo ac per se mentali conuenit: vocali vero minus principaliter, in quantum signum illius est, nunc autem specialius de verbis loquimur in quantum actionibus in tempore significandis adaptata sunt, quemadmodum nomina rebus impastata: ita ut singulas, per singulas voces designemus, atque intelligamus, & hoc modo dicimus proprie in solis reperiri vocibus, quod cap. præcedenti efficaciter ostendimus. Secundo intelligendum est verbum non defini per subintellectam vocem, tanquam per verum genus, ut de nomine adnotatum est, sed tanquam per materiam, & subiectum, ut reliqua arte facta, vel accidentalia concreta solent defini. Tertio, illud etiam definitioni verbi applicandum est: quod circa definitionem nominis adnotauimus: non esse ei addendas duas alias particulas, scilicet, & recta, ut multis interpreti-

bus placuit cum eas non addiderit Aristot. sed per sola verba præcedentia completam esse voluerit: ita ut per vocem significatiuam, hoc est, rem aliquam significantem excludantur nomina infinita, nullam rem significantia, sed solam negationem, atque etiam obliquos casus nihil significantes, nisi ex sola participatione rectis: his itaque particulis perfectam esse voluit definitionem verbi. Verbum est vox significatiua ad placitum cum tempore, cuius nulla pars separata significat, & est eorum, quæ de altero prædicantur nota, per quam sufficienter exclusa censentur verba infinita, atque etiam casus verbi, absque alterius particula additione, prelixitas cum in definitionibus summo opere cauenda est.

MINORA DVBIA circa expositionem textus exorta.

DVBIVM I.

Qua nam ratione iterum posita sit illa particula, cuius nulla pars separata significat, in definitione verbi.

RESPOSITIO dubitandi est, quia id circa particulas præcedentes, nempe vox significatiua ad placitum, suppressit Aristot. quia cum communes sint verborum nomine noluit eas repetere, sed facile à quocumque suppleudas reliquit, sed prædicta particula etiam est communis verbo cum nomine, ergo non fuit in hac definitione repetenda.

Huius dubio respondet Ammonius, quæ retulit D. Thom. per hanc particulam, separari nomen & verbum ab oratione, sed oratio duplex est: vna ex nominibus composita, ut homo albus; altera ex verbis, ut currere est moueri: in definitione igitur nominis posita est, ut nomen separaretur ab oratione ex nominibus composita: repetenda igitur fuit in præsentis definitione, ut verbum etiam separaret ab oratione, ex multis verbis composita.

Hæc solutio non omnino placuit D. Thom. merito: quia hæc particula, quomodocumque accepta, nullam prorsus orationem admittit, siue ex nominibus, aut verbis compositam, cum partes cuiuslibet orationis separatæ sint significatiuæ, semel igitur posita in definitione nominis, à qualibet oratione nomen separabit, & verbum,

101

Respondet Ammonius

Reiicitur hæc respositio.

verbum, cum commune utriusque sit non habere partes per significans. Et rursus, vel nomen separavit a qualibet oratione, vel non, sed ab ea solum, quae ex nominibus componitur: si hoc secundum admittis, evidenter sequitur non esse sufficienter nomen distinctum ab oratione, atque adeo, nec exacte definitum. Si primum, eo ipso, quod nomen ab utriusque orationibus separavit, sequitur etiam fuisse separatim verbum: superflua tamen erit ergo omnino repetitio.

Melius respondet D. Thomas.

Quare aliter respondet D. Thomas speciale difficultatem esse in verbo circa significationem partium, nam cum ex propria conditione sit nota eorum, quae de altero predicantur, & ideo compositionem significet extremorum, eamque utrumque coniungens faciat, maior dubitandi ratio circa illud, quam circa nomen suboriri poterat, an aliquo modo esset complexum, cuius partes separate aliquid significarent, quae tollere omnino oportuit expresse eam in definitione praesenti iterum collocando.

3. solutio.

His solutionibus tertiam adiungit D. Toletus, inquiens, diversam esse rationem, de his particulis, ac de precedentibus: nam illa unius generis locum obtinent, communis quidem nominis, & verbo, quae ex aequo sunt enuntiationis partes, ideo communi generi suppresso, differentias addidit, quarum altera est praedicta particula, ceterum cum haec non minus sit utriusque communis, quam praecedentes, specialem necessitatem, aut rationem designare oportet, iterum eam repetendi. Placet igitur expositio D. Thomae, particularem rationem in ipsamet natura verbi fundamentam tradens, quae cum non militet pro particulis precedentibus, non fuit necessarium illas repetere, & sic soluitur augmentum pro ratione dubitandi propositum.

DVBIVM II.

Quid sibi velit Aristot. in extrema definitionis parte, asserens verbum semper esse notam eorum quae de altero predicantur.

Ratio dubitandi.

Complexus est ratio dubitandi, circa hanc extremam particulam, prior, quia sufficeret dicere verbum esse notam eorum quae de altero predicantur, nec oportuisset addere, semper: nam si hoc est verbo intrinsicum, necesse est ei semper convenire. Posterior, quia

35.

sufficeret etiam dixisse eorum, quae de altero predicantur, nec oportuisset addere, ut eorum quae de subiecto dicuntur, vel in subiecto sunt, nam quodlibet predicatum propositionis, utrumque habet, videlicet ut de subiecto enuntietur, & in eo sit, imo hoc posterius est fundamentum prioris: ex eo enim, quod quidpiam est in altero, habet, ut de illo enuntiare possit, sufficienter ergo natura verbi explicata esset per solas particulas praecedentes, eorum quae de altero predicantur.

2. ratio dubitandi.

Duplicem refert solutionem Doctor Toletus, prioris parte huius dubitationis a diversis designatam, & utramque reiicit: prior solutio est Boetii in commentariis huius capituli, dicentis verba actionem semper, aut passionem significare, quae accidentia sunt, & de substantia enuntiantur semper: nomina autem non semper accidentia significant, sed saepe substantiam, idcirco verbum semper dicitur esse nota eorum, quae de altero predicantur.

1. solutio.

Secunda expositio, non omnino dissimilis est, quam Anonius, & Psellus adhibent aentes, verbum semper obtinere locum praedicti, & nunquam subiecti, & hoc sibi voluisse Aristot. dum semper esse notam, aut eorum quae de altero predicantur: quod intelligendum est, si formaliter, ut verbum accipitur, nam dum materialiter accipitur, ut si dicamus curvo est verbum, etiam est subiectum, & ideo non habet vim verbi, sed quasi nomen est, quod indifferenter potest esse subiectum, & praedictum, utraque solutionem non sine causa reiicit Doctor Toletus, prioris quidem, quia non semper verbum actionem, aut passionem significat, nec semper proinde accenditur: cum extant verba substantiva, ut sunt existo, & subsisto, substantiam, aut existentiam, seu substantiam significantia: prioris autem, & posterius simul, quia haec particula non est posita ad distinguendum verbum a nomine, cum iam sit per primam distinctum, videlicet per consignificare tempus, sed ut a participio, & verbis aliorum modorum ab indicatione separaretur, ut bene D. Thomas in eius explanatione, non est igitur sensus, quod verbum sit semper praedictum, vel locum praedicti teneat.

2. solutio.

Reiicitur utraque solutio.

14.

Propterea Doctor ipse Toletus aliam adhibet solutionem, verbum semper esse notam eorum, quae de altero predicantur, id est semper significare aliquid, ut de altero dicitur, quod est semper aliquid predicare de altero, quod duobus modis contingere aut, uno, ut id solum praedictum quod significat, ut in propositionibus quae vocantur de secundo adiacente, non habentibus aliud praedictum ab ipsomet verbo, quales sunt homo dicitur,

Quoniam sit propositio de secundo adiacente.

disputat, homo loquitur. Alterum dum sola propria significationem, sed alteri adiunctam praedicat, ut in propositionibus de tertio adiacente homo est animal, vel homo est abbas, aliquando enim praedictum, quod significationi verbi adiungitur substantia est, aliquando accidens, & dum proprium duntaxat significatum praedicat, vocatur a commentatore praedictum, quod dum simul cum eo rem alteram, praedictum quo.

15.

Tertia solutio non omnino iuxta Boetium.

Non omnino dissolvetur, quod haec expositio docet, ut suo loco ostendam, sed expositio ipsa non mihi videtur mentem Aristotelis attingere, quae absque dubio ab eo abstracta est, quod est verbum aut significatum eius esse praedictum propositionis, & proprium duntaxat verbi officium indicat in eo consistens, quod est praedictum, cum subiecto coniungere, seu nexum utriusque esse talemque conjunctionem significare, & quia talis conjunctio extremorum, quaedam compositio est, proprium minus verbi est esse compositionis notam, in qua unum de altero praedictum, quod habere posse constat, cum in hoc proprium significationem nudum, aut alteri admixtum praedicet (quod modo, nec recipimus, nec reprobumus, abstracta itaque esse non tam eorum, quae de altero predicantur a significato proprio, vel ab alia re quacunque de altero enuntiat, & solum in communi dicitur verbum esse signum compositionis extremorum, in qua unum (quod vis illud sit) de altero praedictum, & quia id efficit, non solum intrinsicum, sed propriissimum verbo est cum in vi verbi accipitur, & quasi ultima eius differentia, propterea Aristoteles asseruit esse notam eorum, quae de altero predicantur: hanc solutionem, uno verbo innuit D. Thomas, in expositione eiusdem particulae inquiens, dicitur ergo verbum semper nota eorum, quae de altero predicantur, eo quod importat compositionem, qua praedictum componitur subiecto, &c.

Solutio ex D. Thom.

Ad secundam rationem dubitandi.

Solutio D. Thomae.

16.

Circa expositio nem etiam sequentium verborum, quam posterior ratio dubitandi postulat, ut eorum quae de subiecto, vel in subiecto sunt, non consentiant interpretes, nam Boetius cum Porphyrio, utrumque ad accidentalia praedicta consequenter refert, nam accidentia aut, & in subiecto sunt, & de subiecto dicuntur, imo ideo dicuntur quia sunt: multus tamen D. Thomas diversa praedicta utrumque verbo importari aut, primo quod in hoc est (eorum quae de subiecto) praedicta substantia, postquam hoc est, (vel in subiecto sunt) accidentia, quod his verbis docet. Est ergo intelligendum, quod

verbum, semper est signum, quod aliqua praedicentur, quia omnis praedicatio fit per verbum ratione compositionis importatae, siue praedicetur aliquid essentialiter, siue accidentaliter, &c. Quibus etiam praeteritam nostram solutionem priori parti dubij adhibitam magis confirmat.

DVBIVM III.

Quem nam tenuerit sensum Aristotel. dum in calce capituli verba per se sumpta nominibus equiparavit?

Occasionem praebet dubitandi Aristot. ipse dicens, ipsa igitur sententia se dicta verba nomina sunt, quibus verbis cum nomine videtur verbum confundere, quod non videtur, nullo modo verum esse partes propositionis specie diversa sunt, quomodo accipiuntur, & in aliis dubitantur essent verba subiecta statim ad probandum verbum cum nomine identitatem, quia neutrum aut per se sumptum, verum, vel falsum significat. Si enim verbum, est per se acceptis, nihil est, esse autem nihil in nullo sensu verum esse potest. Diversis modis responderetur, hanc dubium a diversis interpretibus, omnes tamen in eo consentiunt, quod Aristot. verba non vocaverit nomina per identitatem sed per similitudinem, quae tamen in eodem collocant, sed quaedam ut Boetius & Sursanus, in eiusdem rei significatione contingit enim saepe numero eandem proferri rem nomen, & verbum significare, ut valco, & valetudo, verbum: amen quasi per modum actionis, nomen per modum qualitatis.

Ratio dubitandi ex Aristot.

Prima solutio.

Solutio D. Thomae.

Aliter sentit D. Thomas, cum Anonius inquit nomen duobus modis usurpari in communi, & in particulari: in communi accipitur pro dictione aliquid significante, quae utriusque absque dubio communis est, nam & verbum rem aliquam significat, non sicut ac nomen, in particulari vero pro vice significationis sine tempore assimilatur ergo verbum, & nomen in hoc quod utrumque est dicitur quaedam aliquid significans, quando ergo Aristot. ait verbum per se sumptum esse nomen, non accipit nomen specialiter, ut a verbo distinctum, in qua acceptione illud cap. praecedenti descripsit, sed in communi pro dictione alicuius rei significationis: non placuit haec

hec expositio Doctori Tolre. quia non est cre-
dendum ait, in eodem fere verborum con-
textu equivoce locutum esse Aristot. de nomine
cap. videlicet proceden i vno modo illud acci-
piens, & presenti, altero: quapropter primam
potius expositionem ipse approbat, quod simili-
tudo teneat quantum ad rem significatam.

Solutio.

Ego vero utranque expositionem approbans,
tertiam aditio duo in verbo distinguentem,
nam, & rem significat sicut nomen, & predica-
tum subiecto contingit ex proprio munere, quod
tamen non exercet nisi in propositione, unde si
extra propositionem minus non exercet, nihil
fere l. b. bit, per quod a nomine distinguitur,
sed ei valde assimilabitur, non solum in signifi-
catione, sed etiam in modo essendi, in quo sensu
vere vocatur nomen ab Aristot. & fauent huic
expositio ni verba illius, ait enim. Na aliquid
significat, quasi dicat, nam ab officio ab solu-
tum nihil aliud habet, quam aliquid significare
sicut nomen. Postrema etiam verba, de quibus
secunda ratio dubitandi procedit, videlicet: Si
ipsum est nudum dixeris, nihil est. Non
eodem modo exponuntur, nam Alexander in
commentariis huius capitis, ideo dictum esse ar-
bitratur, quia ens vel verbum substantiuum sum,
(eadem namque de utroque ratio est, quantum
ad rem significatam) equivoce est, aut analo-
gum, equivoce autem cum non significet ali-
quid unum, sed multa atque diversa, nihil esse
dicuntur, quantum ad significationem, ideo a
ratione nominis, & verbi vnum exclu-
denda.

Aristotel.

Expositio
Alexandri
recipitur.

Hec tamen expositio frivola est, & ut talis
reicitur a D. Thom. quia nullus unquam ver-
bum est, a ratione verbi exclusit, nec nomen
ens, a ratione nominis: cum non sint equivoce,
sed ad sumis analogia, hec tamen vnum ali-
quid significant in cunctis analogis secundum
attributionem, aut proportionalitatem repertum.

Recipitur
expositio
Porphyrii.

Eadem fere ratione excludenda est expositio
Porphyrii, qua approbat Magister Masius quod est.
I. aientis verbum est non significare, rem de-
terminatam, sed solum conjunctione cum subie-
cto, quod visus est indicare Aristot. dicens qua-
dam compositionem significare quam sine extre-
mis non est intelligere, hoc tamen potiori ratio-
ne, nihil appellari potest, quam verbum est, nam
si nullam rem significaret, ut bene D. Thom. nec
nomen esset, nec verbum, de quorum ratione in-
trinseca est alicuius rei significatio esse.

Germane
expositio ex
D. Thom.

Germanumigitur sensum verborum Ari-
stot. tradit D. Thom. ex Amonio dicente ver-
bum est per se sumptum nihil esse quantum ad

verum, vel falsum significandum, neque aliam
sensum potuit tenere Aristot. cum illis verbis
nihil aliud contenderit, quam similitudinem,
verbi per se sumpti, cum nomine probare, ex co
quod sicut nomen per se sumptum, non dicit ali-
quid esse, vel non esse, & ideo non significat, ve-
rum aut falsum, pari ratione verbum, quod ar-
gumento a maiori conuincit a verbo est, om-
nium absolutissima desumptio, dicitur per se sum-
ptum nihil esse, id est, nihil deesse, vel non esse
importare.

D V B I V M I I I I.

An verum sit, quod audito
verbo audientis; animus
quiescat.

AD probandum, quod verbum per se
sumptum aliquid significet, sicut nome-
eum rationem attulit Aristot. Con-
stituit, inquit, intellectum in ani-
mo audientis, qui profert verbum, & qui
audit quiescit. Ergo aliquid significat, quia ia
men falsum supponere videtur, nam sola oratio
perfecta modi indicatus, integrum sensum ef-
ficiens quantum reddat animum audientis, nihil
ulterius de re inquirentis, quam quod per eam
enuntiat, quo separatur ab oratione imperfe-
ta aliorum modorum, per quam cum nihil de
re probata enuntietur, neque animum eam au-
dientis quiescit, sed ulterius expectat, quid de
ea enuntietur aut a ea remouatur, sep verbum
per se sumptum nihil importat de esse, aut non
esse, nec est oratio perfecta, aut imperfecta, ergo
non est verum de eo quod animum audientis,
quietum, aut inquietum reddat, & quanquam
v. rum esset, non est ad propositum, nam ad sim-
plicem verbi significationem, non est necessarium,
quod quietum reddat animum audientis, sed sa-
tis est si ei aliquid representet.

Hanc dubio bene respondet D. Thom. in ex-
positionis dicens, duplicem esse operationem
intellectus. Primam que est simplicem appre-
hensio, & secundam, que est compositio, aut di-
uisio, qui igitur verbum profert constituit animum
audientis, hoc est conceptum simplicem ultima-
tum in eo efficit, quantum ad primam opera-
tionem, quod non efficeret vox non significati-
ua, ut bliviri, qua audita solum conceptum non
ultimatum formamus, & cum in hoc separer-

201

Responde-
tur recte
D. Thom.

210

111

tur conceptus ultimatus & non ultimatus, quod
iste solus vocis est, & non alicuius rei significa-
ta, sicut ultimatus, efficax est argumentum Ari-
stotelis ad probandum verbum aliquid significa-
re, quia eo audito, quiescit animus audientis:
hoc est conceptum rei format nihil ulterius in-
quirens, quantum ad primam operationem in-
tellectus pertinet, quod non prestaret vox nul-
lius rei significata, sed ea audita adhuc expecta-
ret animus quid per eam significetur aut intelli-
gatur, quantum vero ad secundam operationem in-
tellectus, sola oratio perfecta quietum potest ani-
mum redere, de qua non loquitur Arist. conce-
denda, ergo sunt que obijciuntur, sed nihil ad-
uersus rationem Aristotelis probare possunt.

GRAVIORES CONTRO-
uersiæ, circa ea quæ ab Arist. cap.
presenti statuuntur
agitandæ.

TRIA super sunt alicuius momenti circa
naturam verbi grauioribus expedienda co-
trouersis. An verbum consignificet tempus. An
si pars propositionis. An propositio esse
infinitum, vel necesse sit negatum esse quoties ne-
gatione afficitur. Et ideo triplex erit eodem ordi-
ne questio exagitanda.

Q V Æ S T I O I.

An verum sit verbum consi-
gnificare tempus, ut prima
particula definitionis asserit.

Pars negativa si adetur.

220

Probat. 1.

230

CONSIGNIFICARE tem-
pus idem est ac significare cum te-
pore, ut titulus questionis notior
fiat: quod autem non semper ver-
bo conueniat, nec pro inde ei sit essen-
tiale, his argumētis videtur conuinci.
Primo: propositiones per se, ut homo
est animal rationale, homo est risibilis
sunt perpetuæ veritatis, in quibus prop-
terea verbū non vnit extrema pro dif-
ferentia temporis presentis, imo nec
pro villo tempore determinato cum an-
te omne tempus fuerint vera, & futura
sunt etiam cessante tempore cum mo-
tu cæli, id circo communi scholæ voce

dicitur in eis copulam absolui a tempo-
re, quod profecto argumento est non sig-
nificare tempus, nam si illud significat, a
quo nam absolui diceretur?

Secundo, si verbum significat cum te-
pore maxime, quia significat actionem
tempore mensuratum, sed multa sunt
verba, quæ actionem non significant, sed
substantiam, vel actum essendi, vt sub-
stantia omnia, & ex adiectiuis plura, vt
quiesco, permaneo, non solum non signi-
ficant actionem, sed priuationem eius,
ergo non conuenit omnibus verbis co-
significare cum tempore.

Sed iam quod semper, & omnibus ver-
bis conueniret, non solis, sed etiam no-
minibus, ergo non est verbo proprium,
nec per hanc particulam separatur a no-
mine, vt voluit Aristot. probatur antea
dicens, nam participia, vt currens amans
non sunt verba, sed nomina cum indiffe-
reter possint esse subiecta, ac predica-
ta propositionis, quod verbo repugnat,
& tamen significant cum tempore, nam
currens, & actionem currendi significat de-
notans, quod tempore presenti fiat. Præ-
terea cœna absque vlla controuersia est
nomen, & tamen significat actum come-
dendi, connotando; quod tali tempore
fiat, & similiter ientaculum, illa quidem
nocturno, hoc vero matutino, ergo con-
significant tempus.

Opposita sententia Aristotelis explicatur.

HIS tamen non obstantibus ex-
pressam Aristotelis sententiam,
pro essentiali differentia verbi ref-
pectu nominis in definitione po-
nentis, Quod cum tempore significet, re-
cipiunt omnes eius interpretes, tam an-
tiqui, quam moderni, quos propterea su-
peruacaneum est recensere: veruntamen
quia non ab omnibus eodem modo ex-
plicatur quidnam sit consignificare tem-
pus, aut significare cum tempore, opere
pretium erit, quid nam sit in hac re iux-
ta mentem Aristotelis, & rei proprietatem
tenendum asserre, vt melius intel-
ligatur quonam modo ad essentialiam ver-
bi spectet.

Et prius id quod apud omnes, absque
controuersia recipitur statuendum est,
nempe

Argum.

Argum.

240

Quid sit
significare
tempus.

tempore conſignificare tempus, ut ipſa-
met nominis aymologia aperte indicat,
non eſt aliud, quam aliquid de princi-
pali ſignificare, & ex conſequenti tem-
pus in quo eſt, vel ſit ut intelligatur, quã
diuerſa ſunt ſignificare, & conſignificare
tempus, vel ſignificare cum tempore, nam
quod ſolum tempus ſignificat, apertum
eſt non conſignificare tempus, aut ſigni-
ficare cum tempore, ut de nocte, die, &
anno conſtat, ſed ſignificare de princi-
pali aliquid, & ex conſequenti tempus ſi-
mul in quo ſit, duobus contingit modis
ab intrinſeco, & ab extrinſeco. Ab in-
trinſeco quidem quando res ipſa princi-
paliter ſignificata, aut ex ſe, aut ex modo
certo quo ſignificatur, habet quod ſa-
li tempore fiat, aut meſuretur, & huius
conditionis eſt actio per modum actio-
nis ſignificata, aut aliquis alius actus, ſi
per modum actionis ſignificetur, non
actio, vel re ipſa motus eſt, aut mutatio,
vel certe cum motu, vel mutatione
exercetur, conuenit autem mutationi, &
motui ab intrinſeco, tempore meſura-
ri, cum tempus nihil aliud ſit, quam nu-
meris, ſeu meſura, motus ſecundum
prius & poſterum, ut Ariſt. 4. lib. Phyſ.
teſtis eſt. Ab extrinſeco autem tempus
ſimul cum re altera ſignificatur, quan-
do non ex natura eius, aut modus quo
ſignificatur, certum tempus adiunctum
habet, ſed quia ex communi hominum
conſuetudine talis tempore fieri ſolet, cum
ex modo quo ſignificatur nullum deſi-
gnet tempus, & ex hoc modo ſimul cum
re altera, eſt tum deſignat tempus, coena,
& prandium: nam de principali ſigni-
ficant actionem comedendi, non quidem
per modum actionis in tempore facte,
ſed per modum rei, quo pacto ſignifica-
tur per curſum, vel deambulationem, unde
de nec ut tali modo ſignificata tempus
vllum poſtulat, in quo fiat, aut quo me-
ſuretur, ſed quia ex communi hominum
conſuetudine nocturno tempore, aut me-
ridiano fieri ſolent.

Conſignificare igitur tempus, vel ſigni-
ficare cum tempore primum modum con-
ſignificationis importat verbo intrinſe-
cum, quia actionem ſignificat per mo-
dum actionis, cui intrinſecum eſt tem-
pore meſurari, vel certe al. quem actum
per modum actionis, quo pacto verba

Ariſtotel.

26.

ſubſtantia ſignificant actum eſſendi.
Ab extrinſeco autem tempus quodam
modo connotare, non eſt conſignifica-
re tempus ſimpliciter, aut cum tempore,
ac propterea poteſt etiam nominibus co-
uenire.

*Examinatur quomodo verbum tempus
conſignificet.*

SED adhuc ſignificare cum tempore
duobus modis exprimitur, à diuer-
ſis interpretibus, nam quidam dicunt
ſignificare cum tempore, non eſſe
aliud quam rem de principali ſignifica-
re, prout ex ſe petit fieri in tempore: unde
cuſto ſignificat cum tempore, quia
ſignificat actionem prout tempore pre-
ſenti ſit: curſus vero minime, nã actio-
nem currendi, non per modum actionis
in tempore facte, ſed per modum rei ſigni-
ficat, ut albedo albedinem: unde autem
participium non ſignificare cum tem-
pore, quia non ſignificat actionem, ver-
bi per modum actionis, ſed per modum
formæ connotando ſubiectum, in quo
eſt, ut currens, loquens, vel docens, huc
modum interpretandi attulerunt Porphy-
rius, & Niphus, in expoſitionibus huius
capitis, quibus ſubſcripſit R. Franciſcus
Suarez in ſcriptis eandem ſententiam
authoritate, & ratione confirmant.

Nam Ariſtoteles explicans, quid ſit
conſignificare tempus, ſic loquitur. *Dico
autem, quod conſignificat tempus, ut valeudo
quidem nomen eſt, valet vero verbum, ſignifi-
cat enim nunc eſſe,* quali dicat ſignificat
vnum ſimul conſignificando quod hoc
tempore ſit.

Duplici autem ratione probat, quod
participium non ſignificet cum tempo-
re, iuxta eandem interpretationem. Pri-
ma: nam currens actum currendi ſigni-
ficat connotando ſubiectum, in quo eſt,
non tempus in quo ſit, magis quam al-
bum, & coloratum, ergo ſicut hæc non
dicuntur ſignificare cum tempore, ne-
que illud: unde ſicut album poteſt con-
iungi copula cuiuſcunque differentie
temporis, cum dicamus eſt album, fuit
album, erit album, & id circo nullam de-
terminat: pari ratione participium, ut ſi
dicamus eſt currens, ſicut currens erit
currens.

Secunda

Ariſtotel.

Participium
non ſigni-
ficat cum
tempore.
Probat. 1.

Prob. 2.
28.

Secunda, iſta voces, videns, intelliges,
abſolute ſignificant actus animæ in con-
creto abſque vlla temporis conſignifi-
catione, ergo eadem eſt ratio de cæteris
participiis, & ſi forte ei obieceris per
hanc particulam definitionis ſeparatum
fuiſſe verbum à participio, quod iuxta-
eorum ſenſum non ſignificat cum tem-
pore, atque adeo per vltimam particu-
lam, & ſemper eſt eorum, quæ de altero
prædicantur, nota à nullo ſeparari, atque
adeo redundare omnino in definitione,
admittit libenter pro ſe afferens com-
mentatorem aſſerentem, non eſſe de ſub-
ſtantia definitionis, & Petrum Hiſpanum,
qui eam plane à definitione ſubſtraxit,
lib. 2. ſummularum cap. etiam. 2. hiſce
duntaxat verbis verbum definiens. Ver-
bum eſt vox ſignificatiua ad placitum
cum tempore, cuius nulla pars per ſe eſt
ſignificatiua, ſeparata, finita, & recta, &
hinc eſt, ait, quod participium apud Dia-
lecticos ſub nomine includitur ſicut pro
nomen.

Expoſitio
Mag. Soto.

Magiſter Soto lib. 2. ſummularum,
cap. etiam 2. ſic explicat ſignificare cum
tempore, ut in primis non ſit vnire ex-
trema in ordine ad aliquam temporis dif-
ferentiam, ut quidam moderni Dialecti-
ci voluerunt, quia vnire officium verbi
eſt, ſignificationem cum tempore præ-
ſupponens, & ideo per diuerſam particu-
lam ad Ariſt. explicatum: At ſigni-
ficare cum tempore proprius modus ſigni-
ficationis eius, ſicut proprius modus ſigni-
ficandi nominis, eſt ſine tempore; unde
ſicut nomen etiam extra propoſitio-
nem dicitur ſine tempore ſignificare, pari
ratione verbum etiam ſi extrema non co-
pulet: eſt igitur, inquit, ſignificare cum
tempore actionem ſignificare; aut ali-
quid per modum actionis, aut paſſionis;
in ordine ad aliquam differentiam tem-
poris, hoc eſt, ut ſunt in fieri, & motu; nã
motus meſuratur, & cognoscitur per
tempus, ut curro ſignificat curſum, ut eſt
in fieri, & de præſenti, & cucurrit, ut fuit
in fieri, & curret, ut erit in fieri, ſed curſus
ſignificat curſum, ut rem quandam non
ut in fieri. Unde infert primo participium
ſignificare cum tempore, neque in hoc
differre à verbo, ut amans, amaturus, nã
ſignificat actionem ut in fieri: quod pro-
bat, quia modificatur eiſdem aduerbiis,

29.

quibus modificatur verbum, nam dici-
mus velociter currens, aut tarde currens,
ſicut velociter, aut tarde currit, quam ta-
men modificationem, non recipit curſus,
vel aliud nomen ſignum igitur euidens
eſt, quod participium ſignificat actionem
ut in fieri, non ſecus ac verbum, & ex
conſequenti cum tempore ſicut illud.
Infert ſecundo, quod verbum non ſigni-
ficat tempus, nec connotat illud, ſed ſo-
lum ſignificat actionem, vel motum, ut
eſt in duratione, quæ meſuratur per tem-
pus, vel inſtans, in quo ſenſu ait accipien-
dum eſſe illud, quod dici ſolet verbum
includere tempus, vel inſtans.

Has duas ſententias quantum ad mo-
dum explicandi, quid ſit ſignificare cum
tempore, ſolis verbis differre inuenio: nã
prima non eſſe aliud aſſerit, quam rem
ſignificare prout de ſe petit eſſe, aut fie-
ri in tempore, aut eſt motus, ſeu muta-
tio, vel certe actio, aut paſſio, quæ mo-
tui, aut mutationi coniungitur, vel quid-
piam aliud, quod per modum actionis
concepitur, aut ſignificatur, licet vere ſit
actus ſubſtantialis, unde idem erit ſigni-
ficare cum tempore; iuxta hanc ſenten-
tiam, quod actionem, aut paſſionem for-
maliter ſignificare, & conſequenter tem-
pus, quod ex propria conditione meſu-
rantur.

Et hoc idem eſt, quod aſſeruit ſecun-
da; videlicet ſignificare actionem prout
in fieri, quo pacto tempore meſura po-
ſtulat. Hoc igitur ex vtraque ſententia
accipere poſſumus ad explicandam no-
ſtram: videlicet ſignificare cum tempo-
re non eſſe aliud, quam ſignificare actio-
nem per modum actionis, vel aliquid mo-
dum eius habens, & conſequenter per
locum ab intrinſeco tempus, quo meſu-
ratur: nam cum actio ſit principale ſigni-
ficatum, & tempus quali ſecundarium,
ſed intrinſecum, in quantum in prima-
rio ex neceſſitate admittetur non dici-
tur ſignificari, ſed conſignificari, hoc eſt
quasi cum altero principali ſimul deſi-
gnari; ut à nomine ſeparatur, quod de
principali poteſt ſignificare tempus, atque
etiam de principali actionem, ſed hanc,
ut illo meſurari petit, vel illud, ut hanc
meſurat, minime niſi vnum eorum dũ-
taxat; ſine correſpondentia ad alterum;
videlicet aut actionem, aut tempus, ut

30.

In quo con-
ueniat vtra-
que ſententia.

31.

tes

In quo disse-
runt utraque
sententia.

res quaedam sunt, in hoc ergo absque dubio conveniunt duae istae sententiae. Differunt autem omnino in quantum ad participium, nam prior profitetur, non significare cum tempore, sed esse purum nomen per hanc particulam a verbo separatum sicut cetera: posterior vero significare cum tempore admittit, & ideo non per hanc particulam, sed per extremam separari: ratio autem huius differentiae est, quia prior arbitratur non significare actionem per modum actionis, sed per modum cuiusdam formae, sicut cetera concreta, & subiectum sicut illa connotare, ut legens, aut loquens: at posterior, actionem formaliter velut est in fieri significare docens, consequenter affirmat consignificare tempus, quo mensurari postulat.

Vera sententia de consignificatione verbi.

Vera sententia,
32.

NOS vero quasi medium tenentis participium inter nomen, & verbum censemus, utroque participans, ut vel ipsum nomen participij indicare videtur, significat quidem eandem actionem cum verbo, sed non omnino sicut verbum: nam verbum puram, seu nudam actionem, participium vero, ut in subiecto existentem, ab eoque exercitam, amans enim actionem amandi, ut talem ab (sue dubio importat, sed ut in amante inherens, ab eoque exercetur, in quo nomini quoque assimilatur concreto designanti formam, & connotanti subiectum in quo est, & ex hac parte a verbo degenerat, quod pura actionem significare diximus, hoc est solum ut ab agente egressam, non connotando subiectum, quod denominat, unde fit participium tuo modo esse connotativum, & indifferenter posse esse subiectum, & predicatum propositionis; indifferenter etiam coniungi posse, verbo praesentis praeteri, & futuri, sed semper significare actionem, ut sit, ut exercetur a subiecto indeterminata temporis differentia, semper enim amans actionem amandi importat, ut exercitam a subiecto tempore praesentis, siue dicas Petrus fuit amans, siue est amans, aut erit amans, in hoc enim deceptio prioris sententiae consistit (nisi

ego fallor) quod putat ex eo participium non significare actionem, ut actio est, quia subiectum connotat, cum tamen hoc non tollat modum, aut formam actionis subiectum respicientis ex ea parte qua accidens est; licet in ultima ratione talem respectum non exprimat, ut de relatione diximus in predicamento ad aliquid: actionem itaque, ut actio est, importat, quaequam non ita pura, ac verbum, sed simul connotando subiectum, in quo ad nominis naturam declinans a ratione verbi degenerat, sed utriusque similitudinem tenens, quasi medium ex extremis participans.

Nostram igitur sententiam tribus assertionibus explicamus: primam, significare cum tempore non est aliud, quam actionem, ut actio est, significare, significando simul tempus, quo ex propria conditione mensuratur, in hac re vera conveniunt omnes, licet duae illae sententiae verbis videantur differre.

Secunda participium vere significat cum tempore, cum significet actionem sub forma, & modo actionis, atque adeo determinatam differentiam temporis in qua fit, vel qua mensuratur. Haec est contra primam sententiam, eam tamen simul cum praecedenti profitetur D. Thomas expresse in commentariis huius loci, priorem quidem hisce verbis. *Cum sit verbum significans actionem, consignificat tempus, quia proprium est motui tempore mensurari, actiones autem nobis notae sunt in tempore &c.*

Posterior vero inter explicanda ultimam particulam definitionis, quod verbum sit nota eorum, quae de altero predicantur, per quam separari, ait, a participio, cum quo in cunctis praecedentibus particulis communicat: & haec est communis fere omnium sententia, quam secuti D. Thomam, tenuerunt. (Praeter Magistrum Sotum, & Mercatum, 2. lib. summularum, cap. 2.) Paulus Venetus tractatu 2. de partibus propositionis cap. 2. D. Tolerus, Masius, Oña, cum ceteris modernis, in expositione huius capituli, & ex ipsomet Aristotele probatur, qui ultimam particulam definitionis, tanquam necessariam, & propriissimum verbi officium explicante, posuit ad separandum participium, singularis est igitur, Petrus Hispanus

33.

Assertio

2. Assertio

34.

D. Thom.

Probat
ex Aristot.

35.

Hispanus eam a definitione auferens, sine qua diminutam plane verbi definitionem constituit, & ex adiunctis etiam adverbis tarde, velociter, bene probatur a Magistro Soto, participium significare cum tempore: nec enim haec adiunguntur, nisi his, quae motum vel actionem, ut actio est, significant, cuius proprium modum denotant.

Tertia assertio.

Tertia assertio: licet verbum non significet tempus principaliter, illud tamen simul cum actione principaliter denotata significat: quod potius est consignificare, vel cum eo actionem significare. Haec est contra Sotum, qui videtur negare, quod verbum ullo modo significet tempus, & probatur euidenter ex verbis Aristoteles, dicentis verbum est, quod consignificat tempus, consignificare enim; idem est quod simul cum altero significare, & cum Sotus ipse concedat verbum significare cum tempore, non potest negare, quin aliquo modo tempus significet, cum idem sit significare actionem cum tempore, ac tempus ut est mensura eiusdem, nec oportet, tot argumenta adversus Magister Sotum congerere, quot congestis Magister Masius, quae 2. huius capituli: cum verbis potius, quam sensu id videatur negasse, sed ad solvenda argumenta properanda est.

36.

Quomodo propositiones aeternae veritatis absolvantur a tempore.

ET circa solutionem primi, de propositionibus per se (quas perpetuae veritatis vocant, & in quibus verbum a tempore absolvi aiunt) variae sunt interpretum sententiae: quidam enim ex antiquioribus, quinque differentias temporis posuerunt: videlicet possibile, & imaginarium, praeter tres communes praeteriti, praesentis, & futuri, & in his propositionibus copulam, tempus significare, aiunt, possibilem saltem, aut imaginarium, quod in infinitum se extendit, cum aeternum esse potuisse valde probabile sit, a quo non absoluitur copula in praedictis propositionibus, licet absolvat a reliquis tribus differentiis determinatis temporis.

Prima solutio.

Refutatio.

Sed haec ampliatio temporis frivola est,

quam, nec verbum significare potest; nam omnne verbum ex proprio sua significationis modo habet determinatas, ac distinctas differentias temporis, praesentis praeteriti, atque futuri, ultra quas significationis eius non se extendit, nisi aliam. Velis verborum variationem instituire ad plures differentias temporis, neque vllus unquam Philosophorum alias partes temporis inuenit, cum neque motus (cuius numerus est) alias habeat, si ergo ab his absoluitur verbum, absolute dicendum erit a tempore absolvi.

Prima ratio.

Secundo: quia veritas harum propositionum, neque ex vero, aut existenti tempore dependet, neque ex possibili, aut in agnario: nam quantum nullum esset tempus possibile, nec motus, nec sub imaginatio ne cadere posset: & priusquam mobilia corpora fierent, aut etiam si nunquam fierent, eandem prorsus veritatem invariabilem haberent; non ergo alligantur tempori, etiam possibili, aut imaginario.

Secunda ratio.

37.

Propterea alij copulam in his propositionibus, quantum est ex se tempus significare aiunt: necessariam nihilominus connexionem extremorum, significationem eius impedire: unde fit ex duplici munere, quod in ceteris propositionibus verbum exercet, nempe consignificare aliquam differentiam temporis, & extrema pro ea unire; a priori quidem omnino absolvi, nullum significans tempus, & posterius solum exequi extrema, absque vlla temporis significatione connectens.

Secunda solutio.

Refutatio.

Sed nec solutio haec veritatem attingit, nam vel consignificatio temporis accidentalis est verbo, aut essentialis, accidentalem esse non concedes, cum ex propria definitione id habeat, imo ex propria impositione ad significandum: quae admodum enim essentialis est nomini significare, & significare sine tempore: quod a verbo essentialiter separatur, pari ratione essentialis est verbo significare: & significare cum tempore, quo ab eodem nomine essentialiter separatur, quod si essentialis est ei consignificare tempus, sequitur plane, a tali consignificatione nullo modo absolvi posse, nisi velis eo ipso absolvi ab essentia.

38.

Non est multum ab hoc dissimilis alius modus dicendi, quem Mag. Sor. retulit, 2. lib. summularum, cap. de verbo, verbum

Tertia solutio refuta.

Dum

bum videlicet non coarctari ad vnā aliquam differentiam temporis, sed significare omnes, vel certe omne tempus: absoluti igitur à tempore, non erit aliud quā nō coarctari ad aliquod determinatum, quem modum dicendi merito, excludit, quia ex propria impositione, aut variatione habet verbum praesentis, hoc solum tempus significare, non praeteritum, aut futurum, & verbum praeteriti hanc solum differentiam temporis, ecquis enim vnquam somniauit verbum, *sum*, aut *est*, significare tempus praeteritum, aut futurum? Nullus certe, vnde nisi noua fiat impositio, noua ve variatio (vt bene Magister Sotus) non erit possibile verbum praesentis alias differentias temporis significare, vel omne tempus: vnde qui hoc dicunt confundunt sane omnes differentias temporis.

Alia solut. Magister Masius, primis duobus modis dicendi acquiescens, tertium adiecit ex propria sententia dicens, Aristorem nomine temporis, quod consignificare verbum docet, omnem durationem intellexisse temporis, æui, aut aternitatis: vnde licet verbum in his propositionibus nullum tempus significet, sed ab eo omnino absoluatur, significat tamen durationem aternitatis à qua repugnat absoluui, ac propterea similes propositiones aternæ veritatis iure dicuntur, quia copula extrema coniungit pro mensura, vel duratione aternitatis eadem mensurantis, nouum proculdubio, & à mente Aristot. atque à verbi natura alienum.

Refutat. 1. Ostendo primum, nam ideo Aristoteles, verbum consignificare tempus docuit, quia actionem de principali significat tempore mensuratum, sed actio mensuratur tempore, & non aternitate, quia fit cum mutatione, vel motu, cum ergo motus quisque tempore finito mensuratur: tantundē de actione necessario sentiendum erit, atque adeo de verbo iuxta mentem Aristotelis, non durationem in communi; non auum, aut aternitatem, sed finitum tempus consignificare.

Refutat. 2. Natura etiam verbi id postulat, quod ab intrinseco habet variationem temporū, & pro qualibet parte temporis, praesentis videlicet, praeteriti ac futuri designatur casus verbi distinctus, rectus quidē, quo nomine intelligimus verbum praesentis,

ris, & obliquus: nam hoc nomine significamus verba praeteriti, ac futuri; pugnat igitur cum propria verbi impositione, ac variatione aliam durationem à tempore consignificare.

Diluitur argumentum ex propria sententia.

EXPLICARE igitur oportebit quonā modo ab eo absoluui in praedictis propositionibus possit. Pro cuius explanatione obseruandum est, verbum duo habere, & rem aliquam cum tempore significare, & extrema vnire, quæ vt distincta esse in eo significaret Aristot. per distinctas particulas definitionis vtrumque explicuit: per primam quidem consignificationem temporis, per postremam vero officium copulandi extrema, dicens semper esse notam eorum, quæ de altero prædicantur: extrema autem vnire iuxta propriam eorum conditionem: ita vt si actualement inhaerentiam, aut existentiam in subiecto importet prædicatum, secundum actualement existentiam illud cū subiecto copulet, & in hoc sensu vera, vel falsa iudicanda sit propositio; si vero intrinsecam solum connexionem cum eo, secundum eam illud subiecto vniret, & non secundum existentiam: exemplum habemus, in his duabus propositionibus, homo est albus, homo est rationalis, nam prædicatum prioris non potest subiecto conuenire, nisi ratione actualis inhaerentia in eo, cum essentia vtriusque valde diuersa sit, iuxta eam igitur subiecto coniungitur officio verbi: prædicatum vero posterioris essentialē gradum importat intrinsecam connexionem habentem, cum subiecto: vnde secundum hanc intrinsecam connexionem, aptum natum est ei conuenire, potius, quam secundū actualement existentiam, quā absque dubio non importat: nam rationale essentialis est differentia hominis: actualis vero existentia extra essentiam illius est; vnde fit, secundum essentialē connexionem subiecto coniungi debere.

Quantum etiam ad consignificationem temporis, duo in verbo consideramus, actionem significare, cum tempore, & extrema vnire pro illa temporis differentia quam consignificat, & illud est verbo essen-

Verbū duo habet.

40.

essentiale, & quasi actus primus: hoc vero non nisi accidentale, & quasi actus secundus: itaque vnire extrema essentialē est verbo, sed vnire pro tempore significato, accidentalis actus consignificationis, qui circa extrema exercetur, quæ admodum essentialē est homini esse ratiocinatum, sed actu ratiocinari accidentale: vnde eorundem extremorum conditio expectanda est, vt iuxta illam exercetur, si apta sint pro ea coniungi, vel suspendatur, si non sint apta: & quidem extrema propositionum accidentalium non necessario vnuntur, cum prædicatum adesse, & abesse possit subiecto, vel re ipsa, aut saltē ex modo se habendi ad illud: vnde nec apta sunt semper coniungi, sed pro determinato tempore, ac propterea circa illa semper verbum, actum vniendi pro determinata differentia temporis, quam consignificat, exercetur: ceterum extrema propositionū per se, necessariā habent connexionem, & semper eodem modo se habent, quare non petunt, pro determinato tempore vniri: ideo circa illa non exercetur actum vniendi pro differentia temporis, quam significat, sed ea coniungit, secundū necessariam connexionem, à tempore abstractam in ipsomet vniendi actu: vnire itaque extrema simpliciter, sed non coarctat vnionem ad determinatam differentiam temporis, extrema potius vnita in propria relinquens natura, & conditione, & hoc est absoluui à tempore: hoc item similes propositiones esse perpetuæ veritatis, quemadmodum eorum conexio necessaria est, atque perpetua, & semper eodem modo se habens, à tempore proinde nulla modo dependens.

Soluntur rationes oppositæ initio questionis.

Adformam argument.

AD formam igitur argumenti, dū obiicitur verbum in his propositionibus absoluui à tempore, admitendum est, negandum tamē quod inferitur, ergo non significat tempus, non enim absoluui à tempore, hoc est à significatione cum tempore, sed ab actu vniendi extrema pro determinato tempore, cuius exercitium natura ipsa extremorum impedit, & vt hoc verbo

tem absoluamus, ex tribus quæ habet verbum, nempe significare cum tempore, extrema vnire, & vnire eadem pro differentia temporis consignificata, à duobus absoluui repugnat, cum sint essentialia, sed à tertio, quod est actus accidentalis consignificationis circa extrema prout eorum natura postulat exercendus, absoluui potest, & vere absoluui in propositionibus per se, earum extremis perentibus, vt non pro tempore significato per copulam vniantur, sed secundū connexionem intrinsecam importatam.

Solutio secundi argumenti facile colligitur ex adnotata doctrina: dum enim dicimus verbum consignificare tempus, quia significat actionem tempore mensuratum: non solum de vera actione, sed de quocunque actu essendi, vel existendi, per modum actionis significato intelligitur, necnon de priuatione eiusdem actionis, quæ tempore mensuratur, non secus ac ipsa actio, vt enim verba motus aut mutationis tempus consignant, quo mensuratur, pariter verba quietis, nam priuatio, & habitus eidem mensuræ subiacent.

Vltimum etiam argumentum eadem doctrina soluit: nam de participio diximus, medium quoddam inter nomen, & verbum tenere, & vtroque extremo participare: nomine quidem, in quantum vnā rem significat, & eius subiectum connotat (quod concretorum nominum proprium est) verbo autem nā res significata, est actio per modū actionis, atque adeo vt certo tempore mensurata, quod est ab intrinseco consignificare tempus, vel aliquid cum tempore.

Quod vero de aliis nominibus actionem significantibus, connotando simul determinatū tempus, in quo fiunt, vt de cena, & prædio obiicitur, hac distinctione soluendum est: connotare tempus duobus modis contingit, vno ab intrinseco, hoc est, ex natura rei significatæ, quæ nō solū est actio, sed habens modum actionis tempore ab intrinseco mensurata, alio ab extrinseco, id est, non ex natura rei significatæ, quæ licet sit actio non significatur per modum actionis, nisi per modum rei, aut formæ, sed ex hominum extrinseco beneplacito, qui tali tempore eam ex consuetudine perficere consue-

D 2 uerunt,

Ad secundū argument.

43.

Ad vltimū.

44.

uerunt: connotare igitur tempus primo modo, idem est ac significare cum tempore, vel connotare tempus, vt verbo attribuitur, vnde per talem particulam etiam ab his nominibus separatur, quæ cum solum ab extrinseco tempore connotent, non proprie dicuntur connotare tempus, nec proinde significare cum tempore. Et hinc habes quo pacto intelligendum sit, quod à Magistro Soto vbi supra, nonnullisque aliis Dialecticis dicitur, non esse, idem connotare tempus, & significare cum tempore, vel connotare tempus: nam connotare tempus ab intrinseco, idem prorsus est: ab extrinseco vero, diuersum valde, vnde si iuxta posteriorem sensum accipiatur (vt accipi ab eis credendum est) verum erit, si vero iuxta priorem, plane falsum.

QVÆSTIO II.

Sit ne verbum vera pars propositionis.

Negativa sententia suadetur.

Primum Argument.

45.

Si officium verbi attendamus, videbimus non esse partem propositionis, etenim cum propositio sit quoddam artificiatum vt domus: sic erit de partibus eius iudicandum, ac de partibus domus, quæ sunt ligna, & lapides: illud autem quo mediante coniunguntur, non partis rationem, sed nexus partium habet, ac verbi officium est partes propositionis vnire, & quasi ligare, nepe subiectum, & prædicatum, ergo non erit pars, sed partium nexus.

Et si dixeris, verbum etiam significare actionem, quam prædicat de subiecto, vt constat in propositionibus, quas vocat de secundo adiacente, vt homo disputat homo loquitur, ratione cuius prædicatum propositionis erit, atque adeo eius pars: verum dicis, sed consideratio hæc verbi quasi materialis est: & in qua conuenit prorsus cum nomine: vnde eam attendens Aristot. in calce capitis protulit, verba per se sumpta esse quadam nomina, ex ea igitur solum habetur verbum materialiter acceptum, tanquam nomen, partem pro-

positionis esse, sed adhuc nodus argumenti, non est solutus, cum ex formali eius officio, non nisi partium nexus quidam sit, in his adhuc propositionibus, in quibus res ab eo significata est prædicatum.

2. Argum.

Sed adhuc sub materiali consideratione, probatur secundo, verbum non esse partem propositionis, de verbo præsertim substantiuo, nullam actionem significantem, atque adeo nullam rem prædicantem de subiecto. Et si dicatur actum essendi, seu existentiam significare, verum dicitur, sed hanc non semper de subiecto prædicari probatur: nam in propositionibus de tertio adiacente sæpe contingit, non prædicari vnum de altero, secundum existentiam, sed secundum essentialem connexionem, vt in his: homo est animal, homo est rationalis: tunc ergo nullum verbi significatum prædicabitur, nec proinde verbum ex parte rei significata prædicatum erit: Aliquando etiam additur eadem existentia, tanquam expressum prædicatum, vt si dicamus, homo est existens: tunc ergo nihil ex parte verbi prædicabitur, nisi bis velis idem prædicatum nugatorie repetere.

46.

3. Argum.

Tertio, in eadem res soluitur partes, quodcumque compositum ex quibus consistit, sed propositio non resoluitur, nisi in subiectum & prædicatum, vt Aristot. testis est 1. lib. de priori resolutione, cap. etiã 1. vbi terminum describens ait, est in quæ propositio resoluitur, tanquam in subiectum, & prædicatum; ergo solum hæc duo partes propositionis erunt. Et confirmari potest, ex cap. statim sequenti, vbi de conuersione propositionum agens, solum secundum transmutationem prædicati, ac subiecti fieri docet, verbo semper manente, non solum in eodem situ, scilicet in medio propositionis, sed idem prorsus officium exercente, vniendo extrema. Si ergo circa illud nulla sit transmutatio, non erit pars propositionis, quæ per transmutationem partium conuertitur.

Aristotel.

Argumenta hæc, illi sententiæ robur adiciunt, quæ quidam professi sunt aientes, nullum verbum esse partem propositionis, sed partium nexum, atque etiam alteri, eorum qui temperatius locuti, id de verbo saltem substantiuo tenuerunt: priorum retulit, ac secutus est Magister Sotus, in prima editione sumularum, posteriore vero, nostra adhuc tempestate, sustinet

sustinet Villalpandus, & Suesanus, vbi rationem, circa materiam terminorum elucidantes.

Proponitur secunda sententia, & questionis satis sit.

NIHILOMINVS apud præcipuos Aristotel. interpretes, pro constanti semper habitum est, nomen, & verbum esse partes enuntiationis, & verbum quidem præcipuam, & quasi formalem: materialem autem nomen, ita tenuere Porphyrius, Ammonius, Boetius, & D. Thomas in elucidationibus huius capitis, Albert. Magn. 1. lib. de interpretatione tractat. de verbo. cap. 1. vbi dignitatem verbi quinque prædicabilibus ex eo præfert, quod ipsum solum sit formale prædicatum propositionis: illa vero non nisi materialia, hos sequuntur posteriores, vt Magister Sotus. 2. lib. sumularum, in secunda editione. Lobaniëses, in scholiis huius cap. Card. Tolet. Mercatus, & quorquor Aristot. viua voce interpretantur, quod non solum de verbo adiectiuo actionem, aut passionem significantem, sed de substantiuo etiam significantem actum essendi intelligunt.

D. Thom.

Cæterum, quia in verbo duo considerantur. Primo, quod rem cum tempore significet, actionem, videlicet, vel alium actum per modum actionis, & quod eam cum subiecto copulet: moderni quidam de quorum numero est Magister Mafius quærit. 3. huius cap. conc. etiam 3. Quasi mediam quandam inuenerunt viam inter hæc extrema asserentes, verbum ratione rei significatæ esse partem propositionis nempe prædicatum, sed in quantum extrema copulat, non partem, sed nexum, quod primum, & secundum argumentum nostrum, videntur conuincere.

Expenduntur conditiones verbi.

Note.

48.

PRIVS tamen quam nostram proferamus sententiã, duo in verbo inuenta diligentius expendemus: primum quidem, quod rem cum tempore significet, quod non solum in propositione habet, sed extra illam, curro

enim etiam per se sumptum actionem currendi significat, connotans tempus presens, quo mensuratur, & in que fit, & hoc modo significandi separatur à nomine, quod rem sine tempore significat, habet secundo esse notam eorum quæ de altero prædicantur (vt verbis Aristotelis vtamur) quod non est aliud, quam esse signum compositionis prædicati cum subiecto: sic enim rem cum tempore significat, vt eam simul applicet alteri, vt curro in hac propositione, homo currit, sic actionem currendi significat, tempore præsentis factam, vt eam simul homini applicet, & cum hæc applicatio sit formalis compositio, verbum absque dubio continet, & significat formalem compositionem: prædicatur itaque cursus de homine, & componitur cum eo, sed verbum curro est quod illud de homine prædicat, & cum homine componitur: cursus est quod passivè, & quasi materialiter enuntiat: verbum quod quasi actiue & formaliter cum de homine enuntiat: cursus demum est prædicatum, quod: cum de eodem homine enuntietur, sed curro est quasi prædicatum quo, cum sit ratio, & quasi forma enuntiantis: vnde sit cursum, & quancunque aliam rem, quæ de subiecto enuntiat esse materiale prædicatum, verbum formales bene ergo D. Thom. verbum non solum ratione rei significatæ, se tenere ex parte prædicati, cum de subiecto illa enuntietur, sed vt est nota compositionis: cum sit hoc modo, quasi prædicatum formale, affirmat.

Sed duobus modis contingit verbum rem cum tempore significatam applicare subiecto: vno quidem nudam, aut solam, vt in propositionibus de secundo adiacente, homo currit, aut disputat, in quibus solam actionem à se significatam cum subiecto componit. Altero, modificatam per aliud prædicatum, vt in propositionibus de tertio: homo est risibilis, homo est albus, in quibus non solum, esse, quod verbum significat, enuntiat, sed simul cum albedine, aut risibilitate: nam sensus earum est, homo est illud ens, quod risibilitate, aut albedine afficitur, seu ens risibilitate, seu albedine affectum, iuxta primum igitur modum totale prædicatum est significatum verbi, iuxta secundum partiale, sed iuxta utrumque materiale, & verbum formale.

Quibusmodis verbum rem cum tempore significet.

49.

Afferio & rem. quaf. duplici parte contenta.

QVIBVS ita expensis, vnica assertione explicatur nostra sententia, verbum quodcunque siue substantiuum, siue adiectiuum sit, non solū est pars propositionis in quātum actionem, vel rem aliquam cum tēpore significat, sed longe melius in quantum eam vnit, aut componit cum subiecto: hac est absque dubio cōmunis sententia, sic ab vniuersis interpretibus, quos pro ea retulimus intellecta, quam in hunc sensum egregie explicant D. Thomas, Albertus Magnus, & nouissime Doctor Tolletus.

Probaturs. pars.

Probaturs. pars. Probatur prima pars aduersus primā sententiam: nam verbum quodcunque, vt ex eius constat definitione, est vox significatiua ad placitum cum tempore, ergo aliquid ex propria conditione significat: illud autem de subiecto predicat, vt in cunctis propositionibus cernimus; ergo (saltem ratione rei significatæ predicatum est propositionis semper: totale quidem in propositionibus de secundo adiacente, partiale vero in propositionibus de tertio, atque adeo eiusdē propositionis pars.

Secundo specialius probatur: primō in verbis adiectiuis, actionem, vel passionem significantibus, quam subiecto propositionis applicant: dum dicimus homo currit, homo disputat, de substantiuis vero non minus euidenter probatur: nam dum dicimus homo est, aut homo existit, verum, aut falsum significamus, sed verum, aut falsum non est, nisi in compositione, qua vnum de altero enuntiatur, ergo cōstituiimus compositionem, vnum de altero enuntiantes, & nihil est aliud, quod de homine enuntietur præter actū essendi, aut existendi, verbo significatum, ergo significatum verbi, absque dubio predicatur, atque adeo verbum ratione illius erit predicatum, & pars propositionis.

Et hoc argumento impugnatur etiam secunda sententia, negans verba substantiua esse partes propositionis.

2. pars probatur. i. si.

Secunda pars nostræ sententiæ probatur aduersus tertiam sententiam mediā: Primo, ex verbis Aristo. in calce textus, vbi explicans quid sit, verbum esse no-

tam eorum quæ de altero prædicantur, ait compositionem significare, quam sine extremis non est intelligere; sed compositio est pars formalis enuntiationis, ergo & verbum, in quantum prædicatum cum subiecto cōponit: probatur minor, nam partes materiales cōpositionis sunt subiectum, & prædicatum: componuntur autem per verbum vnum, applicans alteri, ergo in verbo est formalis ratio cōpositionis, verbum est quod formaliter componit, & id circo, quod formaliter prædicatur, hoc est, tanquam ratio cōponendi, à qua cōposita dicuntur subiectum, & prædicatum.

2. Ratio.

Secundo probatur: nam partes propositionis, non vniuntur materialiter per verbum, sicut lapides, luto, aut calce ad constitutionem parietis, aut ligna: clauo ad constitutionem cathedrae, sed formaliter ab eo quod eorū vniōnem, & compositionem significat; ab eo quod per modum signi eā componit, ergo in eo consistit ratio formalis compositionis, & prædicationis, quare, si id quod materialiter prædicatur pars propositionis est, perfectiori longe modo pars eius erit prædicatum formale, hoc est id, ratione cuius de altero prædicatur.

Et hæc ratio (nisi fallor) deceptionem huius sententiæ luce clarius ostēdit, ideo verbum, vt copulam partem propositionis esse negantis, quia illud quod partes vnit, non est pars, sed partium nexus, quod verum est in eo, qui materialiter vnit, sed plane falsum in eo, qui formaliter, hoc est, vniōnem ipsam significans, & continens formaliter, quo pacto verbum venire, extrema docuit Aristoteles, & nos ex ipsiusmet enuntiationis natura ostendimus.

Obiectio.

Et si forte dixeris prædicatum se habere, vt formam in propositione iuxta omnium opinantium consensum, & proinde formalem partem propositionis esse, non materialem, vt profitetur nostra sententia, verbum formalem partem efficiens.

Solutio.

Respondemus prædicatum esse formā, si cum subiecto conferatur, quod absque dubio determinat, si vero vtrunque cum verbo conferas, & ad totam propositionem compares, inuenies esse partem materialem. Probatur euidenter, nam si præ-

si prædicatum est forma subiecti maxime, quia per cōiunctionem illud determinat, ad talem compositionem constituendam, sed verbum, est, quod formaliter continet significat: efficitque talem compositionem vtrunque copulans; ergo ipsum est forma totius compositionis, & ex consequenti subiecti, ac prædicati, ex quorum compositione resultat propositio: necessario igitur fatēdū est, vtrunque se habere, vt materiam, si cum eo conferatur, & ad totā propositionem comparatur.

Prioris sententiæ argumentis respondetur.

Ad primū.

PRIMUM argumentum procedit de ligamento, vel nexu materiali, quod fatemur non esse partē rei artefactæ: negamus tamen sic se habere verbum in propositione, sed vt continens, atque significans totam compositionem extremorum: vnde in ipso est formaliter compositio, à qua subiectum, & prædicatum rationem compositionis participant: ac propterea pars formalis, ac præcipua propositionis est, vt nota eorum quæ de altero prædicatur, quasi materialis vero ratione rei significatæ, nec tamen existimandum est rationem materialem, verbi esse significare actionem cum tempore, cum per eā à nomine distinguatur essentialiter, sed formalis est absque dubio quanquam comparatione eius, quod est esse notam eorum, quæ de altero prædicantur materialis vocari possit vnde licet ratione rei significatæ, quam prædicat de subiecto sit quasi eius forma: si tamen cum semetipso conferatur, vt est nota, materia rationem habebit, aut partis materialis, simul cum nomine, vt expositum est.

Ad secundū.

Argumentum secundū, de verbo substantiuo, sum, aut est, procedit, cuius significatū est ens, & hoc prædicat de subiecto, in propositionibus quidem de secundo adiacente solum, & tanquam prædicatum totale, in propositionibus de tertio modificatum ab altero, & ideo tanquam prædicatum partiale, sed cum ens non solum actum existentia, sed essentia importet, vnum, aut alterum prædicat, iuxta exigentiam extremorum, nam

si prædicatum quod subiecto cōiungit, per se respiciat subiectum, aut essentialiter, non componit illud cum subiecto medio actu existentia, sed essentia, vt in his propositionibus contingit. Homo est animal, homo est rationalis, quia hoc modo cōiungi potest: si vero accidentale sit secundum actum existentia cōiungitur, quia actualē inherentia in subiecto perit: nullam connexionem intrinsecam cum eo habens, & si aliquando ex parte prædicati exprimat actualis existentia, cum hæc eadē sub significatione verbi cadat: non est distinctum prædicatum ab eo, quod per verbum significatur, sed idem, quare non cogimur prædicatum negatore geminare.

Ad tertium.

Testimonium denique, quod extremum argumentum obicit, non habet difficilem solutionem: terminus namque, quem eo loco definit Aristoteles, non comprehendit omnes partes propositionis, sed solum extremas, vt vox ipsa indicat, videlicet subiectum, & prædicatum, & adhuc inter has cōmmerandum est verbum, tanquam præcipua cū ratione rei significatæ sit prædicatum, integrum, aut saltem partiale propositionis, atque etiam in quantum nota, tenet se ex parte prædicati, est sit formale prædicati, & vt quo: vnde licet materialiter non sit extremum, quia nō est quod prædicatur est tamen formaliter, non enim coniungit subiectum, & prædicatum, sicut punctum partes lineæ, sed tanquam continens, & significans eorundem extremorum cōpositionem, vt docuit Aristoteles. Ex quo habet esse præcipuam propositionis partem, licet mediū locum secundum situm materialiter teneat, nam formaliter (vt bene D. Thomas) semper verbum se tenet ex parte prædicati.

Ad obiectio.

Quod denique de cōuersione obicit, eandem fere solutionem habet, nam cum verbum sit ratione rei significatæ, prædicatum, ex parte illius etiā variatur propositio, vt dum conuertimus hæc propositionem, homo currit, dicentes currēs est homo, & adhuc vt nota suo modo variatur, cū sit formale prædicatū, & diuerso modo extrema variata coniungat, ac demū quanquā nullomodo ex parte illius variationis cōiungeret, posset esse pars

propositionis, nam conuersio non fit per mutationem omnium partium, sed extremorum materialium.

QUESTIO III.

Possit ne verbum infinitum in propositione collocari.

Explicatio.

V N V M presupponit titulus questionis, & aliud querit, presupponit illud, quod apud Aristotel. & omnes indubitatum est, videlicet verbum infinitum dari sicut nomen: statim namque ac definitionem verbi perfecit Aristoteles, verbum infinitum ab ea his verbis excludit. Non valet autem, & non laborat non verbum dico, significat enim tempus, & semper de aliquo est, differentia autem huic, nomen positum non est, sed infinitum verbum sit, &c. Et ipsiusmet verbi natura postulat, ut infinitum fieri possit, si ei negatio adiungatur, non secus ac natura nominis: nam cum rem sicut nomen significet per adiunctam negationem, negabitur ab eo expositum: vt de quibuscunque entibus, ac non entibus dicatur, cum possit talis negatio eius rei, quam significat cunctis conuenire, vt cum dicimus, non curro, non disputo, infinita hec verba efficitur, cum possint quibuslibet entibus, aut non entibus conuenire; comedere enim, viuere, & legere, chimera, & hircoceruus sunt, non disputare, & non currere: verbum itaque secundum se sumptum infinitum esse posse nemo vnquam dubitauit.

Aristotel.

56.

Sed an in propositione officium verbi exercens possit esse infinitum, hoc est quod questionis titulus sciscitatur.

Pars negativa probatur.

D. Thom.

P A R T E M negatiuam tenent grauissimi interpretes Aristotelis, vt Boetius in commentariis huius loci, Albertus Magn. tractatu de verbo. cap. 2. & cap. 1. secundi libri de interpretat. vbi etiam D. Thomas, eandem videtur admittere his verbis. Infinitum verbum constituitur per additionem infinita particule, quae quidem addita verbo per se dicitur,

id est, extra enuntiationem posita remouet ipsum absolute, sicut addita nomini remouet formam nominis absolute. & ideo extra enuntiationem potest accipi verbum infinitum per modum vnius dictionis, sicut & non in infinitum, sed quando negatio additur verbo in enuntiatione posito, negatio illa remouet verbum ab aliquo. & sic facit enuntiationem negatiuam, quod non accidit ex parte nominis: non enim enuntiatio efficitur negatiua, nisi per hoc, quod negatur compositio, quae importatur in verbo. & ideo verbum infinitum in enuntiatione positum sit verbum negatiuum. Quibus plane sentit, quoties verbo adiungitur negatio in propositione, toties esse negatum, & negatiuam propositionem constituere, atque adeo nunquam esse infinitum.

57.

Quod Aristot. etiam sentire videtur. 2. lib. huius operis, cap. 1. vbi enumerans propositiones de subiecto, & praedicato infinitis, non meminit propositionis de verbo infinito, vnde sequitur nullam talem apud ipsum reperiri, nam si daretur absque dubio recensisset.

Ex Aristot.

Et videtur ratione conuincitur: nam id est discriminis inter negationem negantem, & infinitanter sumptam, quod haec nunquam propositionem negat, cum vis eius non se extendat ad totam propositionem, nisi ad solam vocem, cui proxime adiungitur, sed repugnat negationem adiungi verbo in propositione quin eam neget (vt bene D. Tho.) ergo repugnat infinitanter teneri, atque adeo verbum in ea positum infinitum reddere.

1. Argum.

Probatur minor. Repugnat negationem adiungi verbo quin illud negetur, sed negata copula negatur tota propositio, quomodocunque se habeant extrema, ergo semper negatio verbo propositionis adiuncta efficit eam negantem, atque adeo nunquam verbum infinitum.

2. Argum.

Probatur secundo. Nam negatio adiuncta verbo, in propositione aliquid operatur, ergo negat saltem significatum verbi, supra quod proxime cadit, quemadmodum adiuncta nomini negat significatum eius: alioqui non efficeret verbum infinitum, vt dum dicimus homo non currit, aut non laborat, negatur plane cursus, vel labor, sed negata actione verbi de subiecto efficitur propositio negatiua, cuius sensus est, cursum aut laborem homini non conuenire plane negatiuus, ergo

58.

ergo nunquam efficitur propositio infinita, sed semper negatiua, & ex consequenti nec verbum, cui proxime adiungitur negatio.

3. Argum.

Probatur tandem de verbo substantiuo, sum, vel est, cuius significatum non est minus vniuersale, aut transcendens, quam significatum entis, sed ens non sit infinitum intra, nec extra propositionem, ergo nec infinitabitur vnquam verbum substantiuum saltem in propositione.

Affirmatiua sententia refertur, & praefertur negatiua.

Arist.

O P P O S I T A M sententiam, quod verbum non solum extra propositionem, sed in ea positum, possit esse infinitum ex duobus locis Arist. euidenter colligo. Prior est cap. praesentis, vbi haec verba legimus. Non valet autem & non laborat, non verbum dico, conueniens enim tempus, & semper de aliquo est. Quibus aperte docet verbum infinitum (de quo loquitur, cum neget esse absolute verbum) & conueniens tempus, & de aliquo enuntiat, quod non contingit, nisi in propositione affirmatiua, sentit igitur in propositione posse collocari: eamque affirmatiuam efficere, non ergo negatam, sed de verbo infinito.

Secundum testimonium.

59.

Secundum testimonium habetur. 1. lib. de post. resolutione cap. 10. vbi ostendens demonstrationem, quia procedere ab esse ad conuertibilem cum causa ad ipsammet causam; Hanc demonstrationem in prima figura constituit stellae non scintillantes sunt prope nos: Planetae non scintillant: ergo sunt prope nos, lex autem primae figurae inuolabiliter seruanda est, quod minor non sit negatiua: alioqui viciosus redditur syllogismus: minor igitur praedicatae demonstrationis, videlicet Planetae, non scintillant, non potest esse negatiua, sed copula eius negatione afficitur: ergo erit de verbo infinito, & sic affirmatiua, cuius sensus est, Planetae sunt non scintillantes, irrefragabile igitur argumentum est, conuincens verbum in propositione infinitum effici posse ex mente Aristot.

2. Ratio.

Quod etiam conuincit ratio, nam verbum extra propositionem, id circo infinitatur, quia rem aliquam, aut actionem

significat, quae de eo negari potest: & negata expositum manet verbum, vt de quibuslibet entibus, ac non entibus dicatur, sed verbum in propositione eandem retinet significationem: ergo simili modo poterit infinitum effici adiuncta negatione.

Insolutum

Et si forte dixeris, diuersam esse rationem in propositione, & extra: nam licet vtrouque eandem significationem retineat: ceterum in propositione officium, verbi exercet copulans praedicatum cum subiecto: vnde si negatio ei adiungatur necesse erit vtrunque negari, & significationem, & coniunctionem: haec autem negata propositione negans efficitur: vnde pure negatum erit verbum, non infinitum. Quod autem necessarium sit vtrunque negari patet: nam eo ipso, quod negatur verbum, vt copula, negatur subinde significatum eius, ergo eadem erit conuersa ratio: quod si negatur significatum, negabitur etiam coniunctio. In oppositum est, quod haec duo distincta sunt in verbo esse vocem significatiuam cum tempore, & esse eorum quae de altero praedicatur notam: bene igitur potest negari primum absque negatione secundi. Quod ex eo suaderetur, quia negatio infinitanter sumpta, solum negat significatum vocis, cui adiungitur, nec vis eius ulterius transit, minime tamen primum, nisi negato etiam secundo, quia dum negatur compositio per verbum significata negatur propositio, & ideo negatio neganter accipitur: sic autem accepta malignantis naturae vocatur, destruens, quidquid post se inuenit, & oppositum reddens, hoc est, negas totum, significatumque proinde verbi simul cum compositione.

60.

Hanc igitur partem tenent iam cum Patroni Ammon. omnes moderni interpretes, Suesanus, Toletus, Mafius, in expositione huius cap. Magister Scotus, & Mercatus. 2. libro summularum, capite 2. de verbo.

Patroni lius.

Vt discrimen inter has duas sententias percipiamus, adnotandum est in eo conuenire, quod verbum illa duo habet sub intrinseca ratione, & significare actionem, seu aliquid per modum actionis cum tempore, & esse notam eorum, quae de altero praedicantur, hoc est compositionem extremorum continere, ac significare, &

No que conueniant haec duo sententiae

quod ex his duobus primum dumtaxat extra propositionem habet: nam tunc non copulat extrema, nec proinde significat eorum compositionem, sed solam actionem cum tempore, quam in propositione applicat alicui subiecto, & ideo utriusque habet in compositione.

Secunda est sententia.

Differunt.

Secundo conueniunt, extra propositionem infinitari posse, cum possit per negationem adiunctam significatum eius negari, & talem negationem dumtaxat, significans de cunctis entibus, & non entibus dici.

Differunt autem circa consideratione verbi in propositione existentis, ubi cum compositionem extremorum significet, arbitratur prima sententia non posse negationem ei coniungi, quin compositio negetur, quo supposito euidens est non infinitari: nam compositio negata, statim propositio negatiua efficitur, atque adeo de verbo negato, non infinito, & negato quidem, non solum secundum compositionem, sed etiam secundum re significatam, quae cum ex parte praedicati se teneat negatione etiam afficitur. Posterior autem sententia non putat necessarium, quod compositio negetur, sed fieri posse, ut negatio adiuncta verbo solum cadat supra significatum eius, quod proinde neget, non negata compositione, & cum res significata habeat locum praedicati relinquetur propositio affirmatiua, de praedicato infinito.

Duplex fundamentum secundae sententiae.

Primum.

Cuius fundamentum duplex est, vnu, quia duo haec in verbo distincta sunt, nempe significatum, & compositio: unde fit negationem posse supra illud cadere, non negata compositione, quod est infinitum fieri.

Secundum, nam verbum in quantum neta est eorum, quae de altero praedicantur, non est capax infinitationis: quolibet siquidem compositio extremorum limitatur ad duo illa extrema, nempe ad tale praedicatum, & tale subiectum, quae proinde negata tota propositio negatiua efficitur non infinita: potest enim propositio esse de subiecto infinito, ut non homo disputat, atque etiam de praedicato infinito, ut homo est non leo, sed ipsammet propositioem esse infinitam repugnat, quia pro compositioe supponit, quam necesse est negatiuam esse, aut affirma-

tiuam, neque vllum admittit medium: itaque infinitatio nomini, & verbo conuenit, in quantum sunt voces res aliquas significantes, & non alio modo, vnde sicut nomen, tam extra, quam intra propositionem potest esse infinitum, quia utrobique potest significatum eius negari: ita ut negationis vis ulterius non transeat, pari ratione verbum extra, & intra propositionem infinitatur, absque villo prauiudicio compositionis significatae, quam non est necessarium negatione semper afficere, & haec absque dubio est probabilior sententia, & in doctrina Aristotelis expressa, ut duo illa testimonia a nobis inducta euidenter probant.

Rationibus pro negatiua sententia relatis satis fit.

VERBA autem D. Thomae (ut argumentis satisfaciamus) de iis quae frequenter accidunt intelligenda sunt: accidit autem frequenter, ut negatio adiuncta verbo in propositione neganter accipiat, & ideo compositioem neget, & ex consequenti significatum verbi, quod est verbum ipsum negare: totamque propositionem negante efficeret: raro autem contingit infinitanter accipi, & tunc non negat infinitari verbum: hunc autem tenuisse sensum ostendunt verba statim sequentia, quae ita habent. *In nullo variatur veritas enuntiationis, siue ut accepta negatiua particula, ut infinitant e verbum, vel ut faciente negatiuam enuntiationem. & ideo accipitur semper in simpliciori intellectu, prout est magis in proprio: quibus aperte videtur concedere verbum posse infinitari in propositione.*

Ad verba D. Thomae.

63.

D. Thomae.

Ad Aristotelem.

Aristoteles vero specialem mentionem propositionum de verbo infinito: propterea non fecit, quia eadem est ratio de illis, ac de propositionibus de nomine infinito, quantum ad oppositionem eo loco consideratam: opponuntur enim propositiones ex parte subiecti, aut praedicati, & ex parte subiecti finiti, aut infiniti, atque etiam ex parte praedicati finiti, aut infiniti: & cum propositio de verbo infinito sit affirmatiua ac de praedicato infinito, quia infinitatio verbi tenet se ex parte rei significatae, locum praedicati partialis, aut totalis tenentis eadem prorsus ratio est de illa,

de illa, ac de propositione de nomine infinito, ex parte praedicati se tenete: quod enim praedicatum infinitum nomen sit, aut significatum verbi, non variat modum oppositionis: ideo non necesse fuit mentionem infiniti verbi facere, ut propositio eo constans distingueretur ab ea, quae constat nomine infinito, nisi velis secundo cum Doctore Tolet, in eiusdem loci commentariis, dicere verbum etiam infinitum, simul cum nomine euenisse Aristotelem (ut verborum contextus ostendit) quod quia difficile apparebit, verba perpendiculari, solutioni primae omnino standum est.

64.

Ad primum.

Primum argumentum soluit distinctio illa verbi, ut compositionem extremorum significantis, vel actionem cum tempore, quae ad minorem sic est applicanda, ut cum dicitur, negationem verbo adiunctam ipsum negare, verum sit quantum ad secundum, & hoc est illud infinitum facere: falsum autem quantum ad primum, quod intellige de negatione infinitanter accepta: nam si neganter accipiat, totum negat: posse autem negari significatum verbi, non negata compositione ex eo intelligitur, quia cum valde diuersa haec sint in verbo, non repugnat vim negationis supra vnum cadere, & non supra aliud: praesertim quia infinitanter accepta, non potest supra compositionem cadere, sed solum supra re significatam, quae negata, propositio affirmans permanet, de verbo, ac de praedicato infinito.

Ad secundum.

Ad formam secundi argumenti dicendum est, aliud esse quantum ad effectum negationis, & formam propositionis praedicatum negari de subiecto: aliud vero negationem praedicati ei attribui: aliud est enim dicere homo non currit, aliud homo est non currens, nam illud fit per directam remotionem praedicati a subiecto, & per propositionem negatiuam, hoc vero solum per indirectam, ac per propositionem affirmatiuam, qui enim de homine affirmat negationem currens, indirecte ab eo remouet positiuam actionem, & hoc est discrimen inter negationem adiunctam verbo infinitanter, aut neganter sumptam, nam si hoc modo sumatur, directe remouet actionem verbi a subiecto, eamque negare dicitur, & propositio-

tionem negatiuam constituere: si vero modo priori, solum indirecte remouet, nec eam negare dicitur, nec propositionem negatiuam constituere, sed affirmatiuam de praedicato infinito, cuius ea est discriminis ratio, quia dum neganter accipitur directe, & proxime cadit supra compositionem verbo significatam, quae negata, actio quoque negata censetur, sed dum accipitur infinitanter directe, & proxime supra significatum verbi, quod cum ex parte praedicati se teneat, non habet vim negandi copulam, ipsum cum subiecto coniungentem, sed affirmatiua relinquitur propositio, ac de praedicato infinito, quod negatam actionem verbi continens, subiecto attribuitur, quae propter non licet inferre negatiua esse propositionem.

65.

Obiectis.

Et si forte dixeris eundem esse vtriusque propositionis sensum: negatiue, scilicet de praedicato finito, & affirmatiue de praedicato infinito, ut homo non currit, & homo est non currens, & mutuo se inferre: bene etenim sequitur homo est non currens, ergo homo non currit, atque etiam homo non currit, ergo homo est non currens: si ergo negatur actio verbi de subiecto in negatiua, pariter, & in affirmatiua, imo si vna negatiua est pariter altera.

Solutio.

Respondet eundem esse sensum peraequivalentiam: ideoque mutuo se inferre, sed longe diuersum secundum formam propositionis, unde non sequitur, quod si prior est negatiua, etiam sit negatiua posterior, quemadmodum non sequitur prior esse affirmatiuam, ex affirmatione posterioris: refert autem multum diuersa forma propositionis affirmatiuae, aut negatiuae ad oppositiones, & syllogismos constituendos: nam propositio affirmatiua, homo currit, opponitur negatiuae, homo non currit: non tamen affirmatiuae de praedicato infinito, homo est non currens, quantumcunque negatiua aequipolleat, nam oppositio formam negationis, & affirmationis in terminis, & propositionibus intrinsece postulat, & in ordine ad formam syllogisticam, ex vtraque negatiua, nullus consistit syllogismus, ex vtraque affirmatiua, nullus in secunda figura, & ex minori negante nullus, in prima, neque in tertia.

66.

Viti.

Ad ultimum.

Ultimum argumentum difficultate caret, nam idem defendendum est, quantum ad infinitationem, de verbo sum, vel est, ac de nomine eius, quemadmodum ergo de nomine diximus non posse perfecte infinitari, si accipiatur secundum totum ambitum suae significationis, sed solum ex parte, posse autem perfecte, si secundum contradictionem significationem: videlicet pro ente reali, vel rationis, aut pro solis existentibus, pro solis substantiis, aut pro solis accidentibus, sic de verbo suo modo sentiendum est, & haec de verbo notata sufficiant.

68.

CAPUT QUARTUM, De enuntiatione.

ORATIO autem est vox significatiua, cuius partium aliqua significatiua est separata, vt dictio, sed non vt affirmatio, vel negatio, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

Intentum.

1.

UTRAQUE parte materiali enuntiationis explicata, prosequitur Aristot. inuestigare partes formales, genus videlicet & differentiam, atque etiam subiectiuas, quales sunt diuersae eius species, & quia genus eius est oratio, agit prius de oratione.

Diuisio textus.

Definitio orationis.

Præstat autem in toto cap. tria, definitionem, orationis elucidatam tradens, enuntiationem, rursus definens, ac diuidens quadruplici diuisione, ac tandem de contradietione inter enuntiationes reperta differens.

Definitio orationis talis est. Oratio est vox significatiua, cuius partium aliqua significatiua est separata, vt dictio, sed non vt affirmatio: in qua vicem generis habet vox, quemadmodum in definitione nominis, ac verbi, per quam non definitur tanquam per verum genus, sed tanquam per materiam, aut subiectum, cum sit res arte facta vt patet, vox autem non solum est communis respectu simplicium, aut incomplexarum vocum, quales sunt nomen, & verbum: sed etiam ad complexas, & ideo locum generis hac in parte obtinere potest, in qua conuenit oratio cum vocibus nihil significantibus, a quibus per secundam separatur particulam, sibi cum vocibus naturaliter significantibus communem, sed ab his separatur per tertiam, nempe secundum placitum, quam tamen subiecit Aristot. non solum quia communis est nomini, &

Aristotel.

verbo, & ideo in definitione nominis sufficienter explicata: quam ob causam diximus eam in definitione etiam verbi suppressisse, sed quia commodius tradenda est in decursu capitis, & necessitate quidem cogente, vt cuncta tunc obiectetur Platonis fiat satis.

A nomine autem, & verbo separatur oratio per se quatenus, nempe cuius partes separatae aliquid significant: vniueque enim commune est, non habere partes, quae separatae significant (vt copiose traditum est cap. de nomine: partes autem orationis etiam separatae significant: vt constat de partibus huius orationis homo, est albus, addit tamen Aristoteles, vt dictio, non vt affirmatio, nisi forte in potentia, si eis, adiungatur verbum: tunc enim certum est, vt affirmationem significare, vt homo inquit, qui pars est huius enuntiationis, homo est albus, & ab ea separatae aliquid significat, non tamen, vt affirmatio, & negatio: quia nihil de esse, aut non esse importat, nisi si addideris verbum, affirmationem constituit, nec tamen (ait Aristoteles) oportet vniuersas orationis partes significare, vt dictiones, sed solum proximas: nam remota vt syllaba, ex quibus proxima componitur, nihil separatae significant, vt constat in hac dictione rex, cuius altera pars est rex, per se quidem regem significans, nihil tamen, vt pars eiusdem dictionis separatae: sic enim rationem duntaxat vnius syllaba habet, & per rem esse rationem docet, de partibus compositorum nominum, quae nihil prorsus significant separatae iuxta totius significationem, vt cap. de nomine fuit constitutum.

Sed circa modum significandi orationis, ac partium eius fuit error quorundam Phil. sophorum Aristotele antiquorum, quem multi (vt refert D. Thom.) adscribebant Platoni, in dialogo Cratilo ac ente, naturaliter significare; dicebatur autem hac ratione.

Potentia interpretatiua, per quam conceptus nostros, aliis aperimus est naturalis, ergo instrumenta eius sunt naturalia, sed oratio, & eius partes sunt instrumenta huius facultatis, quibus vimur ad manifestandos internos conceptus, ergo naturaliter significantur.

Vt hunc errorem excludat Aristoteles, constituit orationem non significare, vt instrumentum naturale, sed ex hominum beneplacito, vt de partibus eius, praecedentibus capitibus docuit, argumento desumpto ex. 2. li. de anima, cap. de autem ubi ait instrumenta locutionis, aut interpretatiuae virtutis esse pulmonem, guttur, palatum, dentes, & linguam, quibus humanae voces formantur: formatae vero ad significandum imponuntur

Ter quid separetur oratio a nomine & verbo

Error quorundam

Reicitur hic error ab Aristot.

tur ex eis que impositis, tanquam effectis instrumentorum naturalium, orationem fabricatur ratio: quemadmodum ars fabricatur domum lignis & lapidibus praesuppositis, quapropter res est potius per artem impositionis facta, quam naturalis, ex liberaque hominum impositione significans cum suis partibus.

4.

Oratio duplex.

Exposita definitione orationis, eam tanquam genus assumit ad definiendam enuntiationem, in secunda parte capitis, dicens. Non tamen omnis oratio enuntiat, sed ea solum, cui verum vel falsum dicere conuenit, quibus verbis (vt bene adnotat D. Thom.) tacite diuidens orationem: eam simul definit, diuisio est, oratio, vna est nec enuntiativa, enuntiativa altera.

Vt vtrumque membrum diuisionis explicemus, adnotare oportet cum eodem D. Thom. orationem duplicem esse: vnam imperfectam, quae non generat perfectum sensum in animo auditoris, sed quasi suspensum efficit, & aliquid ulterius expectantem, qualis est ea, quae sine verbo efficitur, vt homo albus, homo iustus, expectat enim animus, quid de eo ulterius dicatur: altera est oratio perfecta, integrum sensum efficiens, vt dum verbum adiungimus praedictis orationibus: iam enim aliquem conceptum, quasi completum formamus, sed hac adhuc perfecta oratio duplex est, vna per quam aliquid de aliquo enuntiamus, aut ab eo remouemus, quod per solum verbum indicatiui fit, & haec continet, atque significat verum, aut falsum, quod proprie ex attributione, aut remotione alicuius ab aliquo causatur: vt si illi orationi, homo albus, verbum indicatiuum, disputat, adiunxerit quis, iam aliquid de illo affirmat eam veritatē absque dubio, aut falsitatem: alia est oratio perfecta nihil enuntians, sed praecipiens, aut optans, quales sunt orationes ceterorum modorum, qui enim imperat, vel optat, nihil verum aut falsum dicit, vnde neque verum continent, aut significant similes orationes: quas propterea ad artem Dialecticam, minime pertinere, ait Aristoteles, sed Rhetoricam, ac Poeticam relinquendas esse.

5.

Cuius ratio ex fine Dialectica accipienda est, qui non est alius quam veritatis indagatio, in quem finem consequendum argumentationem insituit, tanquam praecipuum instrumentum, cuius partes sunt, non omnes orationes, sed enuntiativae duntaxat, bis igitur solis Dialectica videtur. Rhetor vero, atque Poeta, alius etiam utuntur ad finem earundem artium accommodatis, quod si verum est imperfectam orationem, quae nihil de esse, aut non esse importat, non significat

verum aut falsum, nec perfectam, per quam nihil alteri attribuimus, aut ab eo remouemus, licet verbo consistat. Colligit Aristoteles solam enuntiationem, cui vtrumque quadrat verum, aut falsum significare, & hanc esse definitionem eius: enuntiatio est oratio, in qua verum aut falsum est, cuius genus est oratio, differentia vero esse veram, aut falsam, per quam ab orationibus imperfectis, atque etiam perfectis aliorum modorum, ab indicatiuo separatur, quod tamen non sic oportet accipere, vt vtrumque conuenire possit eidem enuntiationi, hoc enim plane repugnat, sed vnum, aut alterum, aut vnum vni, alterum alteri, quibus verbis indicatur prima diuisio enuntiationis, in enuntiationem veram, & falsam: vera enuntiatio est, quae significat rem esse sicuti est, vt homo est rationalis, falsa, quae significat rem esse aliter, ac est, vt homo est lapis.

6.

Sed omnibus diuisionibus illud esse necessarium praemittendum, ait Aristot. vt enuntiatio quaecumque illa sit, verbo, aut casu verbi constet, hoc est, temporis praesentis, vel certe praeteriti, aut futuri, quae casus verbi appellat, quia sicut nomen per casus variatur, sic verbum indicatiuum, quod simpliciter tale est, per tempora.

Nota quomodo veretur verbum sicut nomen.

Vnde infert definitionem esse quidem orationem, vt animal gradus bipes: & esse vnam orationem, nihilominus non esse enuntiationem, quia neque verbo, neque casu verbi constat: unde nec aliquid de esse, aut non esse importat, nisi ei alterum eorum addideris, statim enim enuntiationem eam facies, vt si dixeris hominem esse animal gradus duobus pedibus.

Definitionem autem esse vnam orationem, posse aliquis suspicari, quia sine interruptione alicuius coniunctionis proferatur, quod licet verum sit (ait Aristoteles) non tamen est sufficiens, cum multa possent dictiones sic proferri, quae nec orationes sint, nec unitatem proinde orationis habeant, vt homo, leo, bos, mus, muscus, reddere igitur rationem unitatis eius (inquit Aristot.) alterius est speculationis.

7.

Secunda diuisio est, enuntiatio, alia est vna, alia multiplex, vna est, vel quae vnum significat, cuius species sunt affirmatio, & negatio, vt homo est animal, vel cuius partes coniunctione vniuntur, vt Petrus currit, & Ioannes loquitur, multiplex vero, quae vel non significat vnum, sed terminis aequiuis constat, vel cuius partes non vniuntur per coniunctionem, vt Petrus loquitur Ioannes ambulat.

Secunda diuisio.

Sed ne aliquis suspicetur nomen, aut verbum esse enuntiationem vnam, propter vnum significatum, explicat Aristoteles, quo pacto enuntiatio

Dilutus obiect.

8. **Terria di- alio.** **Quarta di- uisio.** **Vltimum cap.** **Primilla- rum.** **Illarum.**

ratio dicatur ab vno significato: videlicet quia affirmando, aut negando vnum aliquid de alio enuntiatum significat nomen autem, & verbum, vnam aliquam naturam, absque affirmatione, & negatione: & tacita hac obiectione soluta pro sequitur diuisiones enuntiationis certam exprimens, quae sub diuisione est prioris membri praecedentis in eo insinuat, videlicet enuntiatione vna, altera est simplex, vnum de vno enuntians, alia composita plures simplices coniunctione vnitatis claudens: exemplum prioris, vt homo est animal: exemplum posterioris, vt homo est albus, & equus est hinnibilis, & eadem ratione possumus sub diuisione enuntiationem multiplicem, in simplici multa significantem, propter aequiuocum terminum, vt canis est substantia: & in compositam plures claudentem simplices coniunctione non vnitatis, vt Petrus legit, Ioannes tacet.

Vltimum cap. **Primilla- rum.** **Illarum.**

Agit tandem Aristot. de contradictione inter enuntiationes repertam cuius naturam vt explicet praemittit quatuor modos, quibus possibile est vnum de altero enuntiar, quorum primus est si enuntiamus non esse quod est, vt si quisquam enuntiet hominem non esse rationale. Secundus, si enuntiamus esse quod non est, vt hominem esse lapidem. Tertius, si enuntiamus esse quod est, vt hominem esse visibilem. Postremus, si enuntiamus non esse, quod non est, vt hominem non esse equum: ex his autem modis enuntiarum duo priores constituunt enuntiationes falsas: duo posteriores veras, cuius aperta est ratio nam ab eo quod res est, aut non est, vera, vel falsa enuntiatio dicitur, sed priores modi cauant rem aliter ac est, posteriores vero sicut est, illi ergo falsas, isti veras enuntiationes constituent.

Ex horum modorum explicatione duo colligit Aristot. primum, vniuersaliter verum esse, quod quidquid de aliquo affirmatur, negari eadem potest: & quidquid negatur posse affirmari, nam si enuntiar possumus non esse quae sunt, & esse quae non sunt, euidenter inferitur, quacumque, ac de quocumque affirmari posse sicut negantur, & negari sicut affirmantur.

Secundum, hanc esse vniuersalem contradic-

tionis legem, vt affirmatio negationi contradicatur, aut ei opponatur, & negatio affirmationi: non tamen quacumque affirmatio negationi opponitur, aut negatio affirmationi, sed ei quae eodem subiecto, & predicato consistit: non enim versatur contradictio inter has duas enuntiationes: homo est rationalis, equus non est lapis; licet prior affirmatiua sit, negatiua posterior, quia diuersis constant extremis sed duae istae opponuntur Petrus est rationalis, Petrus non est rationalis.

Ex quibus talem definitionem contradictionis, aut oppositionis elicit: contradictio est affirmatio, & negatio eiusdem subiecti, de eodem predicato, ad quam illam conditionem in primis requisitam esse docet, vt terminis vniuersis vtraque enuntiatio constet: nam si aliquem terminum aequiuocum habeant, erunt quidem eiusdem de eodem voce, non res vt canis latrat, canis non latrat, & propterea non opposita, quia ad significata diuersa referri possunt: ita vt vtraque sit vera, vel vtraque falsa, ceterasque conditiones seruandas esse admonet, quas asserre ipse solet aduersus captiosas, nimisque melibrosas sophistas, vt importunitates eas enim atulit. x. lib. c. lxxv. cap. 4. quas tamen hoc loco in re suppressit.

QUESTIO I.

An oratio secundum totum suum ambitum, vt perfecta, & imperfecta simplicem, & compositam comprehendit, definiatur.

Tres sententiae inter se oppositae referuntur.

TRIPLICEM, de hac re sententiam inuenio. Nam Albert. Magnus. i. lib. de interpretatione, tract. de oratione, cap. i. expresse tenet eum Philopono non omnem, sed solam orationem perfectam defini, cuius ea est ratio, quia oratio eo modo est definitum huius definitionis, quo genus in definitione enuntiationis; eatenus enim sub praesentem considerationem cadit, quatenus genus enuntiationis est: enuntiatio autem non definitur per orationem in communi, sed

1. Argum.

ni, sed per orationem perfectam: nam haec sola genus proximum illius est, communis vero, remotum, & bona definitio per genus proximum tradenda est.

Huic adenda est ratio Philoponi, nam partes, inquit in ordine ad totum accipiuntur, sed oratio imperfecta, non est totum, quia totum perfectum quid sonat, ergo non habet veras partes, vt definitio postulat, dicens, orationem esse vocem significatiua: at haec oratio imperfecta non distinguitur a nomine complexo, non enim petit, nisi plura nomina, vt cunque ordinata, quae etiam complexum nomen efficiunt. Vt homo albus, homo iustus; ergo potius cum eo conuenit vniocce, cum oratione autem perfecta ad summum analogice, vnde non potest cum ea simul defini.

2. Sentent.

Alter sententia est Aspasij, atque Porphyrij, in commentariis huius loci, qui solum orationem simplicem explicatam esse volunt, quia haec sola potest esse genus enuntiationis: non enim quacumque enuntiatio definitur, sed simplex, cum haec sit talis simpliciter, composita, non nisi secundum quid.

1. Ratio.

Quorum sententia hoc argumento roboratur, ab ipsa definitione desumpto, oratio est vox significatiua, cuius partes separatae aliquid significant, vt dictiones non vt affirmationes, sed partes orationis compositae significant, vt ostendit haec oratio composita: homo loquitur, & equus currit, cuius vtraque pars est enuntiatio affirmatiua; ergo non quadrat ei definitio, sed solum orationi simplici partes significatiuas habenti vt dictiones, non vt affirmationes.

Pars affirmans cum D. Thoma eligitur.

3. Sentent.

NIHIL OMNIUS, cum Boetio tenet D. Thomas in huius definitionis elucidatione: orationem in communi, sub qua perfecta, & imperfecta, composita, ac simplex continentur, definitam esse ab Aristot. quod tribus argumentis conuincitur.

1. Ratio.

Primo, integra definitio conuenit cum orationibus; ergo oratio eas comprehendens definitur, & ad probationem antecedentis assumo imperfectam, aut

compositam, in quibus difficultas prima & secunda sententiae consistit, qualibet harum est vox significatiua, cuius partes separatae significant, vt dicitio non vt affirmatio, & negatio, ergo cuiuslibet conuenit definitio.

Secundo, orationem a se definitam diuidit statim Aristot. in vnam: significationem, & coniunctionem, hoc est, in simplicem, & compositam; ergo vtramque non minus definitio, quam diuisio comprehendit.

Postremo in exemplum orationis attulit Aristot. definitionem, asserens esse orationem, & vnam orationem, sed definitio est oratio imperfecta, vt cunctis patet, cum nullum verbum claudat, sed ex multis nominibus ordinatis fiat; ergo orationem etiam imperfectam definire, absque dubio voluit.

Argumentis aliarum opinionum occurruntur.

PRO argumentorum solutione obseruandum est, quodlibet genus habere sub se plures species: non aequae perfectas, sed perfectione, absque dubio inaequales: sunt enim, vt inquit Aristot. quasi numeri in quibus nullos reperies aequales, sed quilibet addit supra alterum vnitatem, & ideo inferior numerus semper est imperfectus comparatione superioris: huc etiam pertinet, quod communi scholae voce dicitur, sub quolibet genere esse, vnam primam speciem quae sit, quasi ceterarum regula, & mensura, ita vt per maiorem ad illam propinquitatem, maior earum perfectio iudicanda sit.

His autem inaequalitatibus, & imperfectionibus non obstantibus; vna eademque definitione explicatur genus, in quantum omnes species comprehendit, quia sub ratione, & conceptu illius vniocce conueniunt, quantumlibet magis, aut minus perfecta sint ratione differentiarum, ita ergo iudicandum est de orationibus perfecta, atque imperfecta, simplici, & composita, quae licet ex propriis rationibus inaequales sint, sed sub communi ratione orationis ab Aristot. definita, vniocce conueniunt, neque enim per vllam particulam definitionis aliqua excludi potest,

rest, nec refert aliquid imperfectam esse, aut compositam, quia etiam communis ratio quae definitur imperfecta est, non minus à differentiis perfectis, quam imperfectis abstrahens.

Ad Primū. Admittendum est igitur, quod primū argumentum assumit: eam orationem esse definitam, quae genus est enuntiationis: negandum tamen, quod per genus proximum definitur, sed per remotum cum omnibus inferioribus differentiis, qui perfectior modus est definiendi, quā per solum genus proximum, cum vltima differentia (vt 2. lib. de posteriori resolutione vidimus) per talem namque definiendi modum elarius, ac distinctius explicantur omnes gradus perfectionis, ex quibus essentia definiti completur: sic ergo definita est enuntiatio; nam significatio veritatis, & falsitatis perfectā orationem importat, & insuper enuntiatuā, ab imperfecta in primis oratione, ac deinde à perfecta non enuntiatuā.

Ad argum. Phylolop.

Argumentum Philoponi multum probat, ac propterea nihil conuincit; nam propositio illa: omne totum est perfectū distinguenda est: si enim de perfecto absolute accipiatur, quod sic definitur, cui nihil deest, plane falsa est, cum nullum compositum sit hoc modo perfectum: inā compositio ipsa plures secum imperfectiones affert, non est ergo absolute accipiēda, sed in genere, vel ordine, in quo sensu perfectum erit totū, si nullā ei pars desit ad complementum suae naturae, requisita, licet imperfectum sit, cum aliis eiusdem generis, vel ordinis comparatū. Totum est ergo simpliciter oratio imperfecta, cui nulla pars deest, ad complementum suae naturae requisita: licet imperfectum comparatione enuntiationis, & hoc sufficit, vt partes habeat per se significantes.

Confirmatio vero à nobis addita, sic soluenda est: oratio imperfecta coincidit saepe ipsa, cum nomine complexo, sed semper distinguitur ab eo formaliter, per ordinem intrinsecum, quem ad diuersa important: nomen enim complexum, ex intrinseca ratione nominis importat ordinem ad enuntiationē, vt pars eius materialis, aut integralis: oratio vero eandem respicit, tanquam formalis, & me-

taphysica pars, quae est eius generis: ideo diuersa est vtriusque ratio formalis, & sufficiens, vt nomini complexo, vt tali definitio orationis minime conueniat.

Argumento demum pro secunda opinione praescripto: respondet cum Alexandro, Aphrodisio, D. Thomas, verbum Aristotelis, vt dictio, nō vt affirmatio, & negatio accipiendum esse, de partibus proximis orationis simplicis, & de remotis compositae, nihil ergo prohibet proximas eiusdem significare, vt affirmationes.

Hac autem solutio sic explicanda est vt melius argumento satisfaciatur in definitione ea proponuntur, quae per se conueniunt definito, hoc est, vt tali, nō quae alicui particulari dumtaxat, ex propria ratione attribuantur, gratia exempli, in definitione animalis, solum ponuntur, quae conueniunt naturae sensitiuae, vt tali, non quae conueniunt homini, vt homo est, nā si haec poneretur vitiosa redderetur definitio, non conueniens omnibus sub definito contentis: vnde in definitione orationis, eas partes ponere oportuit quae orationi, vt tali conueniunt, quales sunt quae separatae significant, vt dictio, non, vt affirmatio, & negatio: has enim omnis oratio habet, siue sit simplex, vel composita: partes autem significantes, vt affirmatio non pertinent ad rationem orationis in communi, sed talis, ac propterea nihil refert, ex eis componi orationem hypotheticā; dummodo partes habeat simplices, vt nomen, & verbum in propositionibus (ex quibus componitur) intrinsece inclusas, & quae ei conueniunt, sub communi ratione orationis definiunt.

Ad formam igitur argumenti, sic est applicanda solutio, vt dum dicitur orationem compositam habere partes significantes, vt affirmationes, distinguendū sit: nam vel in quantum oratio accipitur, & sic negandum est: nec enim conuenit ei tales habere partes, vt oratio, quo pacto definitur, sed vt composita, quando ergo additur in definitione, non vt dictio, sensus est: orationem, vt talem solum habere partes significantes, vt dictiones, quod si habeat etiam significantes, vt affirmationes, non certe, vt oratio habebit, sed alia ratione particulari ad definitionem minime pertinente.

Ad argum. secundae opinionis D. Thomae

Quomodo explicetur solutio,

24.

25.

Si

An oratio sit genus enuntiationis.

1. Sentent.

2. Sentent.

16.

Si autem interrogas, an oratio verum sit enuntiationis genus?

Quidam respondent non esse, praesertim, vt hac in parte definitur; nam enuntiatio, non solum in voce, (sed etiam in mente, & scripto reperitur, hic autē definitur sola oratio vocalis, ergo nequit esse enuntiationis genus.

Nos tamen verū genus eam ponimus, cū vniuersis antiquioribus, & modernis interpretibus, vno ore id pronuntiantibus: predicatur enim quiditatiue de enuntiatione, ceterisq; orationibus perfectis, atque imperfectis, & tanquam superius predicatum, erit igitur verum genus.

Sed vt singulis, singula respondeant; oratio geminam habet considerationē: vniuersalem quidem, à vocali, mentali, & scripta abstrahentem, & si hoc modo foret definienda, non certe per vocem, sed per signum, tanquam per verum genus.

Alia est consideratio eius particularis, prout mediū est, quo mentem nostrā aperimus ceteris, & hoc modo praecipue reperitur in voce, à qua deriuatur ad scripturam: in mente vero non sic, sed tanquam naturale signum, atq; internum quod tamen per orationem vocalem manifestum facimus: volens ergo Arist. eam sub hac secunda consideratione definire, per vocem, tanquam per materiam, vel subiectū eam explicuit, vt solet cetera arte facta definire; quemadmodum enim de nomine, & verbo diximus, pro fundamento esse naturalia, nempe voces per naturalia instrumenta formatas, sed pro formali, esse à ratione fabricata arte impositionis; & quia species à forma accipitur, connumeranda esse in arte factis, pari ratione de oratione dicendum est: ac propterea per vocem, tanquam per materiam definitur, sicut illa: oratio igitur pro vocali accepta genus est vocalis enuntiationis: vniuersaliter vero considerata, erit etiam genus enuntiationis vniuersalis.

QUESTIO II.

An enuntiatio sit ens reale, vel rationis.

HOC est primum de enuntiatione: ne inuestigandum, pertinens ad esse eius, an videlicet reale sit, vel rationis? ad titulum autē explicandum non oportet repetere, quae in predicabilibus copiose tradita sunt, de natura entis rationis, & modo quo distinguatur ab ente reali, sed tanquam nouū praesupponendū est; ens reale esse illud, cuius natura non pendet ab aliqua denominatione intellectus, sed ante illam est in natura rerum: ens autem rationis non esse aliud, quam denominationem ab intellectu attributam rebus, vt à se cognitis, quas vniuersales, subiecta, vel quidpiam simile denominat: id est ergo quod nunc quaerimus, an enuntiatio, seu propositio sit realis denominatio, vocibus, atque conceptibus, seu compositioni ex his constitutae conueniens naturaliter, vel ex attributione intellectus? Et quidam de scripturis, vocibus, atque conceptibus, ex quibus integratur propositio; citra dubium est, quod sint entia realia, sed an propria forma enuntiationis, seu propositionis, ex natura reali, quam habent eis conueniat, vel non nisi ex modo quo cognoscuntur ab intellectu; in hoc est posita controuersia: in qua adhuc est certum realem esse operationem intellectus, per quam in modum subiecti copulae, ac praedicati ordinantur, vt sic ordinata constituant propositionem, sed an talem compositionem constituere sit in eis aliquid reale, à quo realiter compositio ipsa dicatur enuntiatio: quaestiois locum habet.

Cuius statum, vt hoc solo verbo explicemus, certum est propositionē pro fundamento vocum, atque conceptuum ordinatorum realem esse, sed an forma ipsa, aut formalis denominatio propositionis realis sit, aut rationis, & ita pronuntiandum sit; propositionem non solum fundamentaliter, sed etiam formaliter esse ens reale, vel rationis? In hoc solum potest esse desidium: non quidem inter antiquiores interpretes, à quibus nec verbum de hac re scribitur, sed inter modernos, & paucos admodum qui nouam hanc controuersiam agitare ceperunt.

Explicatio quaestiois.

27.

28.

Status controuersiae.

E

Refertur

Refertur sententia Masii, & aliorum recentiorum.

1. Sentent.

Q V O R V M primus ex his qui scripta sua typis mandauerunt fuit Magister Masius, q. 2. huius cap. qui distinctione opus esse censuit de vocali, & scripta enuntione, pro certo ducens formaliter esse entia rationis: nam cum voces, & scripturae non significant naturaliter, sed ex libera hominum impositione, nihil reale in eis significatio erit: nihil reale denominatio nominis, verbi ac propositionis, sed quemadmodum vniuersales dicuntur res, ab intellectu eas cognoscente, per abstractionem a singularibus, vel certe per comparisonem ad illa: pari ratione voces, & scripturae ad significandum imposita enuntiatione, non ex propria natura, sed ex eo quod tali modo cognoscuntur, & ordinantur ab intellectu constituunt, nec in earum natura inuenitur propositio, sicut nec inuenitur nomen, & verbum, subiectum, & attributum, sed denominationes istae a solo intellectu imponuntur.

Ceterum de enuntiatione mentali, aliter statuendum censeo, videlicet esse ens reale, propter diuersam conditionem conceptuum, ex quibus componitur; qui non solum habent esse reale materiale, sicut scripturae ac voces. Sed realem plane significationem, quae non est aliud quam naturalis representatio rerum, quae obiectantur intellectui: motus enim, aut excitatus ab obiectis mediis speciebus, imprimis elicit rerum notitiam, seu cognitionem, per quam apud se format conceptus earundem rerum, ut hominis, & animalis, ex quibus conceptibus componitur propositionem, quam mentalem vocamus, quia in mente manet: hanc igitur propterea vocat ens reale, quia realis est, non solum quantum ad materiale entitatem conceptuum, sed etiam quantum ad significationem: propterea realem, quia naturalem, & non ex hominum impositione procedentem; sicut significatio vocum, & scripturarum.

2. Argum.

Probat utrunque ex definitione enuntiationis, cuius tota essentia, inquit, est verum vel falsum significare; sed significatio veri, vel falsi, in enuntiatione vocali,

31.

& scripta est ens rationis, cum ex libera hominum impositione procedat, quae nihil reale in ea ponit; ergo, & enuntiatione ipsa ens rationis est: ex opposito vero, quod verum, aut falsum significet enuntiatione mentalis, non pendet ab impositione, sed ab ipsa rei natura ortum habet; ergo naturalis est, & realis: probatur hoc vltimum, quia significatio conceptuum, ex quibus componitur est eadem apud omnes, ut docuit Arist. 1. cap. huius lib. ergo est naturalis.

2. Argum.

Secundo, Illud, quod primo, & per se fit ab agente reali est effectus realis, sed enuntiatione mentalis fit primo, ac per se ab intellectu formante, in se rerum notitias; ex quibus componitur propositionem mentalem; ergo absque dubio erit ens reale: efficit quidem intellectus entia rationis, non tamen primo, & per se, sed quasi secundo, ac per accidens, cum non sint aliud, quam denominationes rerum consequentes, talem earum cognitionem: ac cognitiones ipsas, & conceptus eas terminantes cum sit proprii actus, per se primo elicit, unde necesse est reales esse.

32.

Confirm.

Eandem sententiam possumus hac ratione efficaciter confirmare: veritas complexa est realis, sed haec reperitur in propositione vocali, & scripta, solum ut in signo, in mentali formaliter; ergo propositio mentalis significat simul, & continet realem veritatem, ut subiectum continet propriam formam realem: est ergo ex proprio modo suae significationis ens reale, atque adeo formaliter, cum sit formaliter significatiua realis veritatis, & haec sit eius essentia.

Formale enuntiationis esse ens rationis suadetur.

Probat. i.

D V P L I C E M partem continet haec sententia: prior est negatiua de propositione vocali, & scripta, de quibus nullus vnquam dubitauit, quod sint entia rationis, posterior affirmatiua de mentali, quod sit formaliter ens reale: aduersus quam haec argumenta, mihi certe difficilia oppono. Primo, etiam si conceptus, ex quibus mentalis propositio, integratur naturalem significationem habeant, sed non est eis naturale esse subiecta,

cta,

cta, aut praedicata, sed denominatio certe ab intellectu attributa, in quantum sic ab eo ordinatur, ut vnus supponatur alteri, & alius ei attribuitur: unde qui in vna propositione denominatur praedicatum, quia alteri attribuitur ab intellectu, in altera denominatur subiectum, quia alteri supponitur, aut alteri attribuitur, ut idem conceptus hominis, qui in hac propositione mentali, homo est animal, subiicitur in hac, Petrus est homo, denominatur praedicatum: non ergo habent a natura vnam, neque alteram denominationem; quia naturalia non variantur, sed ab intellectu, in quantum hoc, vel illo modo ordinantur.

Probat. 2.

Secundo: denominatio praedicabilis (neminem dissentiente) est ens rationis, ergo denominatio actualis praedicati. Probatur euidenter sequella, quia actus, & potentia eiusdem ordinis sunt, praedicabile se habet, ut potentia, praedicatum ut actus; ergo si illud est ens rationis formaliter, etiam hoc; pugnat igitur cum ratione harum denominationum alicui conuenire realiter, siue illud sit res, siue vox, aut conceptus: nam res sunt, quae praedicantur, in quantum vocibus significantur, atque conceptibus esse igitur praedicata, & ex consequenti subiecta, componereque propositionem mentalem, non conueniunt conceptibus a natura, sed accidunt ex ordinatione intellectus.

Masius.

Vidit Masius hoc argumentum, cui hoc solum respondit: conuincere de praedicatis, & subiectis, atque enuntiatione vocali, non de mentali, sed qua sit infirma haec solutio, quis non videat: cum plane conuincat argumentum: non minus accidere conceptibus, postquam ab intellectu formari sunt, subiecta, vel praedicata denominari, aut propositionem componere, quam nominibus, & verbis, postquam ad significandum sunt imposita: in vtriusque ergo sunt denominationes rationis, ex noua comparatione, & ordinatione intellectus conuergentes.

Probat. 3.

Postremo, Terminum, propositionem, definitionem, & syllogismum, nemo in rerum natura concessit, sed rebus, conceptibus, & vocibus accidere ex tali ordinatione intellectus Peripaterici omnes ab Arist. edocti affirmant: ita ut postquam conceptus producti sunt ab intellectu,

35.

necesse sit eos ab eodem intellectu ordinari, & ex tali ordinatione prouenire eis denominationem subiecti, aut praedicati, & composito ex eis denominationem enuntiationis: itaque conceptus hominis naturaliter, & realiter representat hominem, & conceptus animalis animal, sed neuter habet esse subiectum, aut praedicatum naturaliter, neque vnquam consequetur talem denominationem, nisi per ordinationem intellectus, ergo absque dubio tales denominationes, non reales, sed rationis sunt; unde fit propositionem mentalem, formaliter esse ens rationis, sicut subiectum & praedicatum: sicut tibi obsecro voces significare naturaliter, ut nonnullos posuisse vidimus; & tunc rogo, an inde fieret esse praedicata, & subiecta, aut componere propositionem naturaliter, & realiter? vel necessaria adhuc foret comparatio intellectus subiectum praedicatum, & propositionem quasi fabricantis: quas proinde denominationes, nullus sane mentis naturales, aut reales vocaret, sed rationis; par ergo erit ratio de conceptibus: etiam naturaliter significantibus, qui nihilominus, subiecta, praedicata, & propositiones, non nisi per denominationem intellectus vocabuntur.

Confirmat.

Et confirmatur. Nam si propositio mentalis sit ens reale formaliter, non spectabit ad Dialecticam considerationem, iuxta communem sententiam ponentem obiectum eius ens rationis; quidquid enim subenterationis cadit, vel tale esse debet, vel certe aliquo modo ab eo denominari; quod patet non conuenire subiectis, & praedicatis mentalibus, atque enuntiationibus, si entia realia formaliter ponantur.

36.

Pro resolutione questionis notabilia.

Notatio. a

P R O huius questionis decisione adnotandum est: propositionem mentalem differre a vocali, & scripta, nam ista nihil reale habent praeter materiale vocum, & scripturarum, cum significatio sit in eis ens rationis, non secus, ac in pecunia valor: pendet enim illa ex libera hominis impositione, sicut iste, ex voluntate, & impositione principis: conceptus autem, ex quibus propositio mentalis extruitur, non solum secundum materialem

E 2

terial em

terialem rationē erunt reales, sed secundum significationem naturalem certe, & nullo modo pendentes ex voluntate, & impositione hominum; nihilominus naturalis hac significatio non constituit conceptus in esse predicati, aut subiecti, nec sufficiens est, ut plures eorū enuntiationem cōstituant, sed eiusmodi denominationes dependent plane ab intellectu, sic eas ordinante, ut unus subiiciatur alteri, & alter alteri attribatur, ex qua ordinatione resultat enuntiatio, & denominatio predicati, ac subiecti, quam proinde non esse realem, sed rationis sub dubiū, minime cadere potest: cum constans sit intellectum, nihil reale in eis ponere per talem coordinationē: itaque si significationem mentalis enuntiationis spectes realis est, si denominationem predicati, & subiecti, atque enuntiationis, non nisi rationis.

Nota. 27

Secundo adnotandum est aliud discrimen inter enuntiationē mentalem ex vna parte, vocalem, & scriptā ex altera, quantum ad veritatē, aut falsitatem: quod in illis non est veritas, aut falsitas, nisi tanquam in signis eius veritatis, quæ in intellectu reperitur, hoc est, in propositione mentali, in qua absq; dubio reperitur formaliter; hæc itaq; non est vera, aut falsa tanquam signum, sed tanquam subiectum: formaliter denominatum, ut animal nō est sanum tanquam causa vel signum, sed tanquam proprium sanitatis subiectum unde si definienda esset enuntiatione mentalis secundum proprium modū veritatis, non esset dicendum, orationē esse verum aut falsum significantem, sed formaliter continente nō res quidem cōceptas significant conceptus, & enuntiatione mentalis ex eis constructa, & ex tali significatione resultat in eis veritas, aut falsitas, à qua formaliter denominantur: unde fit, nō esse veritatis signa, sed subiecta: nam signum veritatis, sicut, & sanitatis, eam in altero existentem, non in se significat, unde notanter Aristoteles, non definiuit enuntiationem per significationē veritatis (ut quibusdam verba eius nō attendētibus placuit) sed in qua verū aut falsum est: sic enim habet definitionis verba, ut omnes cōprehenderet; nam in illis est, ut in signo, in mentali non nisi tanquam in subiecto; quod si per significa-

37.

tionē definiret, aut eius definitio per significationem exponatur, non definir etur enuntiatione mentalis, sed vocalis solum, atque scripta.

33.

Resolutio questionis & argumentorum solutio.

QUIBUS prelibatis nostra sententia duabus cōclusionibus aperienda est. Prior. Enuntiatione vocalis, & scripta; omnino sunt entia rationis formaliter, hoc est, siue spectes significationem, siue denominationem enuntiationis, nā vtraque pendet ab intellectu imponente quidem nomina, & verba ad significandum; & rursus iam imposita ordinatē secundum modum subiecti, & predicati, atque enuntiationis, quidquid igitur provenit vocibus ex vtraque operatione intellectus, ens rationis est.

1. Assertio.

Posterior. De enuntiatione mentali distinguendum est: dū quæritur sit ne formaliter ens reale, aut rationis: nā si spectetur formalis significatio rerū, & formalis contentia veritatis, aut falsitatis ens reale est. si vero formalis denominatio subiecti, predicati, atque enuntiationis, non est realis, sed rationis; priorem partem probat efficaciter argumenta opposita opinionis; posteriorem vero, quæ à nobis aduersus eā proposita sunt; itq; ratio per omnia similis de syllogismo, ac demonstratione, ac de enuntiatione. Nam si quæsieris, an formaliter sint entia realia, aut rationis? sub eadem distinctione respondendum est; nam si mentales propositiones, ex quibus discursus ipse integratur, consideres, earundem veritatem, & causalitatem, entia realia esse inuenies; si vero ordinationē intellectus, per quam sub forma, figura, & modo, disponuntur, & ex qua dispositione resultat formalis denominatio syllogismi, ac demonstrationis, non nisi entia rationis.

2. Assertio.

39.

Et iuxta sensum huius distinctionis potest explicari prior sententia, quo pacto modificata vera erit; cuius argumentum nihil aliud probat, quam enuntiationem esse ens reale formaliter, spectata formali significatione, quod non habent vocalis, & scripta, de quibus absolute pronuntiandum est, non nisi materialiter esse entia realia; quod vero ens reale sit secundum formalem denominationem

Explicatio prioris sententia. & responsio ad argumentum 1.

Notand. 2.

nationem

nationem predicati, subiecti, & enuntiationis non probat.

Ad secundum. Aliud etiam argumentum in fauorem eiusdem sententiæ à nobis additum, solum conuincit realem esse, mentalem enuntiationem ex parte veritatis, quam formaliter continet, quod admittimus, sed non ex parte denominationis formalis; nam conceptus ipsi, in quibus veritas reperitur formaliter: denominatione formalem predicati, subiecti, & enuntiationis suscipiunt ab intellectu eos ordinante, ad formamque enuntiationis redigente.

Dubium. Sed si quispiam sciscitetur. Vtrum potius, absoluta locutione dicendum sit; videlicet enuntiationem mentalem, formaliter esse ens reale, aut rationis? **Responsio.**pondeo postremū potius; quia sicut nomen predicati, & subiecti sonant denominationem ab intellectu, his vocibus attributam, pari ratione enuntiatione formaliter, potius denominationem hanc compositioni communicatam ab intellectu sonat, quam realem significationem conceptuum; & hoc est, quod conuincunt cetera argumenta à nobis præiacta pro opposita parte.

40.

QUESTIO III.

An definiatur enuntiatione per veritatem, aut falsitatem quidditative.

ENTITATE enuntiationis, quæ ad questionem an sit pertinet, cognita; sequitur iuxta ordinem scientificum quæstio quid sit, pertinens ad essentiam: & cum per veritatem, aut falsitatem fuerit ab Aristotele definita, merito inquirimus, an hæc sit eius quidditas, vel essentia: & quidē de genere definitionis, nemo ambigit esse orationem, tanquam superius predicatum, & quidditativum, sub se continens enuntiationem orationem, ac ceteras species ab ea diuersas; de veritate igitur aut falsitate tota controuersia est, an sit essentialis differentia.

Vtriusque partis fundamenta adducuntur, & pars negatiua præsertur.

CVIVS affirmatiuam partem tenet Magister Maffius, ubi supra, cōclusionē 2. affirmans enuntiationis essentiam esse verum, aut falsum significare. Quod probare in primis possumus; nam has particulas posuit Aristoteles in definitione, ut eam à ceteris, non enuntiationis orationibus separet; ergo pro differentia eius essentiali: & ita est, quod non separatur ab eis per aliud, cum quibus tamen sub genere orationis cōuenit; ergo per hanc differentiam fit species ab eisdem distincta, eritque proinde essentialis.

Prima sententia assertiva.

1. Argumentum.

Secundo, enuntiatione ex propria cōditione ordinatur ad syllogismum, & demonstrationem, sed veritas efficit eam ad cōponendam huiusmodi instrumenta aptam; ergo erit eius essentia.

2. Argumentum.

41.

Nihilominus, si naturā eius diligenter expēdamus, inuenimus nō, in significatione veritatis, aut falsitatis, sed in eo quod est, vnde de altero enuntiare, ponendā esse quidditatē, vel essentiā, quam sententiā tenuerunt antiquiores interpretes Aristoteles. Alexandri, Ammonius, & Niphus, in huius loci commentariis, addentes, per veritatem, aut falsitatem eam descripsisse Aristoteles, eo nobis notiore, quo plus ab externis rebus significatis dependentem; & prior pars quod significatio veritatis, aut falsitatis non sit ei essentialis, colligitur plane ex doctrina Aristoteles, cap. de substantia, ad finem. Vbi cum intimam substantiæ proprietatem posuisset, quod vna numero permanens sit susceptiua contrariorum, sibi que statim obiecisset, eandem proprietatem conuenire enuntiationi, cum eadem numero permanēs mutetur, de vera in falsam: Respondet suscipere quidem contraria non per sui mutationem, sicut substantiam, sed per solam mutationem extrinsecam; nempe rei significatæ, à qua eius veritas, aut falsitas dependet: ex quibus tale argumentum elicio. Eadem enuntiatione Petrus sedet, mutatur de vera in falsam, ex mente Aristoteles, nam dum sedet vera est, falsa vero eo surgente; ergo significatio veritatis, aut falsitatis, non est ei essentialis, nam mutata essentia, non esset eadem, sed cum immutata manens de vera transeat in falsam, accidentia

Secunda sententia negatiua.

Alexandri, Ammonius, & Niphus.

42.

Probatum primo partem.

Eius

eius erunt; & vere ita est, vt docet Aristot. quod eadem propositio; *Petrus sedet*, permanet sub veritate, & falsitate successiue, cum idem sit predicatum, idem subiectum, eadem vtriusque significatio, atque idem enūtiandi modus; non ergo pertinebunt ad essentiam eius veritas, aut falsitas, quod Aristotel. duobus aliis locis non obicure indicat: nam primo lib. de priori resol. cap. 1. propositionem definiens, ait esse orationē, quæ aliquid de aliquo affirmat, aut negat, & primo lib. de post. cap. 2. propositionem, inquit, esse alteram partem enuntiationis, in qua vnum de vno enuntiat, nulla vtrouque veritatis, aut falsitatis mentione facta, sed alterius, quod prius enūtiationi, tanquā essentiale conuenit.

Secundo probatur

Probatur secundo eadem pars; nam verum aut falsum significare, non est simplex predicatum, sed quasi ex oppositis disiunctum, cuius qualibet pars inderminata est: essentialia autem predicata simplicia, & determinata esse omnino oportet; neque ex oppositis constare, ergo verum, vel falsum, non potest esse enuntiationis essentia; nec sit satis argumentum, si dicatur, significare veritatem essentialia esse enuntiationi veræ, falsæ vero significare falsitatem: nā hoc profecto, non est aliud quam idem per idem explicare, ac si dixeris: essentiam albi esse albedinem, nigri vero nigredinem; aliud ergo prius constitutum in essentia designare oportet, cui veritas conueniat, & aliud, cui falsitas, quemadmodum dicimus homini conuenire, quod rationalis sit, & equo, quod sit irrationalis.

Refertur secundo.

Et secundo excludi potest eadem solutio: Nam vel enuntiationi, vt enuntiatio est, conuenit essentialiter veritas per se sumpta, aut per se sumpta falsitas, non primum, quia omnis enuntiatio esset vera; neque secundū, quia omnis esset falsa; ergo non nisi totum disiunctū essentialia erit, quod tamē falsum esse probat argumentum tertium.

Tertio probatur.

Tertio, quia enuntiatio genus est admentalem, vocalem, & scriptam; sed veritas, aut falsitas, non potest eis vniuoce conuenire; ergo non erit differentia enuntiationis in communi. Probatur minor. Nam veritas, aut falsitas, conuenit mentali formaliter, vocali, &

scriptæ, non nisi tanquā signo; ergo analogice, sicut sanitas vrinæ, & animali.

Nec soluitur argumentum, si dicatur mentali quidem, essentialiter competere, quod sit vera formaliter, vocali, & scriptæ, quod veritatem, aut falsitatem significant; & enuntiationi in communi, quod verum, aut falsum contineat, abstractando, ab vtroque modo, signi, aut subiecti: hoc, inquam, non soluit argumentum. Quia conuenire veritatem, vt sic, analogum est eis, ergo non est essentialia enuntiationi, vt sic, in qua vniuoce conueniunt; esse etiam signum veritatis, vt sic, & subiectū, diuersissima sunt, vnde non possunt differentia esse eiusdem generis, nec diuersas eius species constituere.

Refellitur solutio.

Secunda vero pars, quod enuntiare vnum de altero sit enuntiationis essentia, probatur ex ipso nomine, hoc absq; dubio designante. Et præterea, quia ex eo prouenit, quod enuntiatio verum, aut falsum significet; quia vnum de altero enuntiat: nam si ita res habet, vt enuntiat, vera est enuntiatio, si aliter, falsa; ergo quod primo in enūtiatione intelligimus, illud est; hoc autem nō nisi eo præsupposito; quod volens ostendere Aristot. cap. 1. in simplicibus, qualia sunt nomina, & verba, atque in intellectu ea apprehendente (qui simplex propterea vocatur) ait, non esse veritatem, aut falsitatem, nisi addatur esse, vel non esse; censeat igitur hinc prouenire, quod enuntiatio verum significet, aut falsum, quia enuntiat aliquid esse, aut non esse. Et capit. præsentis definitionē, inquit, esse orationem: non tamen enuntiationem, quia nihil de esse, aut non esse continet: fieri autem enuntiationem eo ipso, quod ei addideris esse, aut nō esse. Et rursum orationes modi indicantis, enuntiationes esse, verumque, & falsum continere, quia esse, aut non esse enuntiant: aliorum autem modorum nullam; ex eo solum, quod non dicunt rem esse, aut non esse.

Secundo verò pars probatur.

Essentia propositionis.

45.

Et confirmatur, nam causalis hæc propositio vera est, quia enuntiatio vnum de altero enuntiat, vera est aut falsa, conuertens vero plane falsa, quia verum, vel falsum significat, vnum de altero enuntiat, vt consideranti constabit. Signum igitur euidens est prius hoc conuenire

Confirm.

nire enuntiationi, & ideo essentialia esse; posterius, illud, & ideo extra essentiam.

Partis affirmatiue argumenta soluantur.

Ad primum argument.

PRIMUM argumentum solum est ab antiquioribus interpretibus, aientibus, per veritatem, aut falsitatem, vt per quid nobis notius definitam fuisse enuntiationem, non tanquā per essentialia differentiam. Ad syllogismum autem, (vt secundum soluamus)

46.

Ad secundum argument.

non sit apta enuntiatio, per veritatem, aut falsitatem, cum exploratum sit formam syllogisticam, indifferenter posse consistere, ex veris, aut falsis propositionibus, imo ex non significantibus, in quibus exempla apposuit Aristot. naturam eius explicans in lib. de priori, ac posteriori resolutione, non tamen ex affirmatiuis, aut negantibus: nam sæpe ex vtraque affirmante constat syllogismus, & ex vtraque negante nunquam: demonstratio vero, cum sit specialis, ac perfectissimus syllogismus, non fit, ex quibuscunque enuntiationibus, nec ex quibuscunque veris, sed solum ex necessariis, & per se: vnde ex eius constitutione non potest desumi argumentum, ad probandum enuntiationis essentiam in vno, potius quam in altero consistere.

Dubium cum responsione.

Nota.

Si autem scisciteris: quonam pacto se habeat significatio veritatis, aut falsitatis, ad enuntiationem; si extra essentiam eius est: sit ne propria eius passio, vel commune accidens? Respondeo. Quantum ex Aristot. in predicamento substantiæ, & ex natura enuntiationis exposita licet colligere, quamlibet partem per se sumptam commune accidens esse, totum autem coniunctum ex vtraque, quasi propriam eius passionem: quemadmodum essentialium est quantitas discreta, diuisibilis in plures vnitates, par, vel impar proprietas eius, si sub forma huius disiuncti accipitur, nam quodlibet per se non est, nisi commune accidens. Probatur primum, nam veritas per se sumpta non recipitur enuntiatione, ergo nō est proprietas, & rursus ad esse, & ab esse potest salua eius essentia, cum de vera transeat in falsam, non solum eadem numero enuntiatio, sed omnino

47.

immutata, vt docuit Aristotel. ergo est commune accidens tantumdemq; de falsitate probari potest.

Quod vero, disiunctum sit proprietas, patet, siquidem cum enuntiatione conuertitur, & essentiam eius, in eo positā, quod vnum de altero enuntiet naturaliter consequitur; vnum de altero enuntiare conuenit simpliciter enuntiationi simplici, compositæ vero non nisi ratione suarum partium, ex quibus integratur, quæ sunt multæ enuntiationes simplices.

QUESTIO IIII.

An enuntiatio mentalis, sit vna simplex qualitas.

AD simplicitatem enuntiationis, spectat præsentis controversia, quid sit essentia eius iam discussa in præcedenti, sed solum de mentali procedit, vt titulus ostendit: nam de vocali, & scripta apertum est, quod sit composita, ex diuersis vocibus significantibus, predicato, subiecto, & copula, aut certe ex multis propositionibus simplicibus, coniunctione aliqua vnitis, & quia mentalis enuntiatio, qualitas quadam mentis est realis, per actum eius formata, merito inquirimus, an sit simplex qualitas, vel composita.

48.

Distinctio enuntiationis formalis, ab obiectiua, & ab apprehensione, tam simplici, quam composita, quæ in statum controversiæ perducit.

QUOD vt clarius fiat obseruandū est: ad secundam operationem intellectus duo spectare: videlicet apprehensionem, & iudicium, & vtraque operatio, ordine naturæ præsupponit in nobis simplicium cognitionem, aut apprehensionem: primum namque, quod intellectus efficit, vocibus simplicibus res significantibus auditis est, eas diuersis cognitionibus simplicibus apprehendere, eo modo quo visus apprehendit diuersas res visibiles: vnde merito, prima hæc operatio vocatur simplicium apprehensio: his autem apprehensionibus

simplicibus predicati, subiecti, & copulae presuppositis accedit secunda operatio componens, ex eis enuntiationem; sed nondum iudicans de veritate eius, aut falsitate: hoc enim munus est alterius actus, etiam sub nomine secunda operationis comprehensi, quem iudiciū vocamus, quia de composita apprehensione, quasi sententiā profert intellectus, iudicans predicatum conuenire subiecto, atque adeo veram esse, vel non conuenire, & ideo esse falsam.

Circa hunc ordinem operandi oportet adnotare, duo habere omnino certa: alterum vero, non omnino certum, sed communi fere omnium sententia firmatum. Certum namque est intellectum simplicia apprehendere, ex quibus enuntiationem constituit, nec minus certum, eundem intellectum iudicium ferre de conuenientia, vel de discouenientia vnius respectu alterius, per quod iudiciū mentale, exprimit enuntiationem, in qua verum, vel falsum consistit; non est tamen

ita certum enuntiationem compositam in apprehensione reperiri, sed à quibusdam plane negatur, existimantibus, intellectum non componere enuntiationem, nisi per iudicium: ita vt eadem sit prorsus operatio eius, per quam iudicat vñ conuenire alteri; ac per quam enuntiatione componitur, & hoc idem esse tale iudicium ferre, & enuntiationem componere, quod iudicium nulla præcessit, nec præcedere potuit compositio in intellectu, sed apprehensiones dumtaxat simplicium; quare apud hos, de sola enuntiatione iudicata procedit controuersia, an sit vna qualitas simplex, vel ex multis simplicibus composita, non de enuntiatione apprehensa; cum non solū nullam esse compositionem in sola apprehensione, sed nec esse possibile sentiant, quod hoc argumento conuinci putant: quia nulla potest esse compositio extremorum in intellectu, nisi cognita conuenientia, vel discouenientia vnius respectu alterius, sed cognitio conuenientia, vel discouenientia, est iudicium, ergo repugnat plane extrema componere intellectum, nisi per iudicium.

Duo notandum.

49.

Sententia assertionalis esse compositam apprehensionem.

Vnicū fundamentum

Arist. & commentaria sententia.

Communis tamē consensus interpretum Aristot. lib. 1. de Interpretat. cap. 11. & lib. 1. de prioribus solutionibus. cap. 12. in

1. Compositam apprehensionem ponit à iudicio distinctam, imo iudicium ipsum ordine natura præcedentem, quibus ego libens assentior, propter hæc duo argumenta; primum ex natura apprehensionis, & iudicij desumptum: Postremū ab experientia ipsa petitur; & primū eiusmodi est. Iudiciū ex propria natura præsupponit aliquam apprehensionem, quod oppositum opinantes etiam admittunt, sed apprehensio præcedens iudiciū, non semper est simplex, sed saepe composita; ergo non in solo iudicio reperitur compositio, sed etiam in apprehensione: probatur minor, primum quod audire solemus est integra compositio; ergo primū est etiam, quod apprehendimus, ita vt non prius simplicia separata apprehendamus, quam coniuncta, in prolata, & audita enuntiatione, & tunc certe vel sola compositio apprehensa præcedit iudiciū, vel si præcedant apprehensiones simplicium, non separatæ, sed coniunctæ in eadem compositione.

Et si forte dicatur, statim nos, ac integram enuntiationem audimus, & ad intellectum nostrum peruenit, iudicare de conuenientia, seu discouenientia extremorum, atque adeo primam operationem componentem esse iudicium, & primam compositionem esse enuntiationem iudicatam; extat secundum argumentum ab experientia ductū, quod videtur conuincere oppositum: contingit enim aliquam nos enuntiationem audire, & cognoscere, de qua non possumus iudicium statim ferre, quia non constat nobis an predicatum sit conueniens, vel discoueniens respectu subiecti: vt audita, & cognita hac enuntiatione, *Astra sunt paria*, non statim iudicamus, vera ne sit, vel falsa, sed quasi suspensus manet intellectus iudicare nesciens; reperitur ergo enuntiatione hæc in apprehensione, ante iudicium; quare non est impossibile reputandum, quod compositio, sit in apprehensione. Nec solum in speculatiuis, sed frequentius in practeis idem euenit, vt dū proponitur aliqua propositio, circa quā in eundem sit consilium, vt in bello, sit ne aggrediendum, vel non; aut circa quā sit in pace deliberandum, vt an hoc, vel illud sit hic, & nunc expediens, aut exequendum: in quibus casibus enuntiationem

Probat. 1.

Secundum argumentum.

Experientia altera ostenditur.

50.

nem apprehendimus, nodum circa illam iudicium ferentes, ergo necesse est fateri, quod composita apprehensio sit in intellectu, iudiciumque præcedat, & non solum simplex.

Soluitur fundamentum oppositæ sententiæ.

De quo præcedat difficultas.

Nec argumentum prioris sententiæ conuincit. Quia non semper, ac intellectus cognoscit compositionem, aut eā facit: cognoscit statim conuenientiam, aut discouenientiam vnius extremi respectu alterius, vel quia cognoscere eam non valet, vt in exemplis designatis constat; aut quia licet facile posset eā cognoscere, non statim eam considerat, quare non semper componit iudicando, sed saepe solū apprehendendo. Quo præsupposito: Quæstio tam de apprehensione, quam de iudicio procedit, cum in vtroque actu intellectus suo modo reperitur enuntiatione mentalis.

Quæ tribus modis accipitur, pro actu videlicet intellectus apprehensionem componens, aut de illa iudicatis, pro termino huius actus intrinseco, & pro termino extrinseco. Quam distinctionem vt intelligamus adnotare oportet, per quolibet operationem intellectus speciem expressam produci, tanquam terminum eius intrinsecum representantem obiectum, vt actu intellectum: quemadmodū per impressam representatur, vt intelligibile, & talem speciem appellamus verbum mentis, & conceptum; itaque per simplices apprehensiones subiecti, & predicati, & copulæ producit intellectus eandem rerum simplicium diuersos conceptus simplices. Ex quibus per secundam operationem, quam apprehensionem compositam vocamus, enuntiationem componit, de qua iudicat postea, an predicatum eius subiecto conueniat, & vera sit, an potius ab eo remoueat, & sit falsa; & hoc iudicium etiam habet pro termino compositionem conceptuū, quasi iudicatam. Et ecce tibi actus diuersos secundæ operationis intellectus: videlicet apprehensionem, & iudicium, & diuersos terminos per eos productos, quorum primus vocatur compositæ apprehensio ex conceptibus, alter compositio eorundem conceptuum iudicata, & enuntiatione mentalis, pro vtroque accipi consuevit, nempe pro actu, vel operatione, atque etiam pro termino eius, quæ

51.

quæ vere & proprie, pro hoc solo accipienda sit; quia vere, & proprie appellatur qualitas mentis, nam operationes non ad predicamentum qualitatis, sed actionis pertinent, sed terminus iste duplex est, vnus intrinsecus, qui vocatur mentalis enuntiatione formalis, ex conceptibus formalibus composita: alter obiectiuus, qui non est aliud, quam res significata per conceptus formales eiusdem enuntiationis formalis, & vocatur enuntiatione obiectiuas; quam distinctionem vocalis enuntiatione declarat; qua ex vocibus significantibus componitur, & ex significatis rebus, vt hanc propositionem vocalem: homo est animal, pro vocibus accipimus, & pro rebus significantibus: ex quibus veritas eius, aut falsitas dependet; pari ergo ratione eadem enuntiatione mentalis: homo est animal, pro conceptione totali representante eandem rem: videlicet hominem esse animal, accipitur, quem vocamus formalem, & terminum apprehensionis, aut iudicij intrinsecum; & pro eadē representata, quam vocamus conceptū obiectiuum, & terminum extrinsecum, quia medio conceptu mentali obicitur intellectui, & eius operationem extrinsece terminat.

Quibus præmissis distinctionibus certa sunt, ab incertis separanda, vt ad statum quaestions breui possimus deuenire: certum est igitur, quod si enuntiatione mentalis accipitur, pro operatione intellectus secundum se considerata, quam apprehensionem vocamus, seu iudicium, non sit composita, sed simplex, quia vnico actu simplici efficit intellectus compositionem, ex simplicibus conceptibus predicati, & subiecti, vnico etiam actu ferit iudicium de ea.

Certum est etiam secundo, quod si enuntiatione mentalis accipitur pro obiectiuas: non sit simplex, sed composita, nam res significata per hanc propositionem mentalem, homo est albus, non est vna ac simplex, sed plane ex multis, & diuersis composita, siue mentalis enuntiatione, per quam representatur sit qualitas simplex, siue composita. De hac igitur enuntiatione mentali, quam formalem vocamus, procedit quaestio, an cum vere, & proprie sit qualitas mentalis, mentalis, atque simplex; an, aut certe, ex multis

Altera ad statum certam sententiam veram proponitur.

Enuntiatione obiectiuas est composita.

Termini quaestions extrinseci planari.

multis qualitatibus, simplicibus composita.

Propositur sententia negativa.

Probat. 1.

ET videtur plane non esse simplicem, sed compositam, primo, quia par est ratio, de mentali, ac vocali enuntiatione: cum hæc sit illius signum, sed vocalis non est una vox simplex, sed composita ex multis, nempe ex voce significante rem, quæ prædicatur, & ex altera significante rem, quæ subiicitur, atque ex verbo; ergo enuntiatione mentali, non erit vnus simplex conceptus, sed compositus ex multis simplicibus, videlicet ex conceptu representante prædicatum, & ex representate subiectum, & copulam, neque aliud videtur intelligibile.

Probat. 2.

Secundo: conceptus sumit suam simplicitatem, aut compositionem à re, per eum naturaliter representata, sicut, & vox à re significata, ex impositione, sed res representata per propositionem mentalem est composita, ex multis simplicibus, videlicet ex homine, & albedine, de eo enuntiat; ergo mentalis enuntiatione composita quoque erit, ex multis conceptibus simplicibus earundem rerum. Et confirmatur: quia prædicatum, & subiectum aliquo modo sunt opposita, ut constat in his propositionibus: homo non est non homo, & album non est nigrum; ergo implicat contradictionem per vnum simplicem conceptum representari, sed representantur per enuntiatione mentalem; ergo illa non est vnica, ac simplex conceptus, seu qualitas mentis, sed composita.

Probat. ult.

Postremo id est: discriminis inter hominem, & Angelum, quod iste non intelligit componendo, nec diuidendo, sicut nec discursu vitur, sed vnico intuitu: vnicoque; ac simplici conceptu fertur in totam compositionem, atque in totum discursum à nobis constitutum: itaque quod nos per plures conceptus, ille per vnum, ac simplicem intelligit: quod nos plures conceptus simplices in formam propositionis redigentes præstamus, ille vnico ac simplici: nos prædicatum, & subiectam huius propositionis, homo est albus, per plures species, ac per plures

conceptus simplices percipimus, ille vero vnico, ac simplici, quo absque dubio totam propositionem à nobis fabricatam intelligit; unde sit enuntiationem talem, apud illum simplicem qualiter esse. Cessaret igitur hæc differentia, à cunctis posita: si etiam nos vnico ac simplici conceptu, apprehenderemus eandem enuntiationem vocali, vnico ac simplici conceptu iudicatio apprehenderemus prædicatum conuenite subiecto, hoc est enim admittendum, si admittamus simplicem qualitatem esse mentalem nostram enuntiationem: & non minus simplicitate, nec minus perfecte intelligeremus, quam Angelis quod absurdum, ut fugiamus fatendum est, ex multis conceptibus, aut qualitatibus, quibus mediis diuersas res percipimus esse compositam. Et confirmatur, quia complexum, & incomplezum, non solum in voce datur, sed etiam in mente: At enuntiatione quid complexum est; ergo vere datur complexa in mente, atque adeo non qualitas simplex, & ita tenent ex modernis interpretibus Aristotelis non pauci.

Opposita sententia simplicem qualitatem esse affirmans.

SIMPLICEM nihilominus qualitatem esse opinantur Soto 2. lib. Summul. cap. 5. Doctor Tolet. 3. lib. de anima. q. 19. & videtur colligi ex D. Thom. 1. p. 1. artic. 9. ad primum, ubi sic loquitur. *Aliquæ potentia cognoscitivæ sunt, quæ ex speciebus primo conceptis abias formare possunt, sicut imaginatio, ex præconceptis speciebus montis, & auri format speciem monti auri, & intellectus ex præconceptis speciebus generis, & differentie format rationem speciei, &c.* His verbis ostendens, superiorum potentiarum virtutem, ut phantasie, aut imaginationis, & intellectus, quæ geminas habent operationes, simplices, & compositas: ita ut per simplices, quasi minutatim res simplices percipiant, singulas per species singulas: non secus ac potentia inferiores: per compositas vero simul plures, & per vnam aliquam speciem. Itaque secundum has operationes, non solum inferiores potentias superat, sed semetipsas, in ordine ad simplices operationes consideratas, in quantum

54.

Confirm.

55.

Eminentia superiorum potentiarum.

Duplex ratio huius eminentie.

quantum vnam aliquam speciem sibi formare possunt id totum representantem, quod per multas representatur inferioribus potentiis, & sibi metipsis quantum ad simplices operationes.

Et huius eminentie duplex est ratio vniuersalis vna, particularis altera. Vniuersalis ratio est, quia vniuersaliter verum est vnica esse in superioribus, quæ in inferioribus sunt dispersa, quemadmodum in sole vnica virtute continente, atque operari potente, quidquid multis, ac diuersis continent, & operari possunt aqua & ignis: pari ergo ratione, in potentis superioribus vnica esse virtutem, quam inferiores habent, quasi dispersam censendum est: ita ut sensus communis vnica virtute possit percipere, quidquid diuersis possunt quinque sensus externi. Ratio vero particularis est, quia superiores potentie, sicut cause duobus operantur modis: vno quidem quasi per inferiores limitata, quo pacto limitatum habent effectum, sicut inferiores ipsæ, ut sol concurrens cum homine ad generationem; non nisi hominem operatur: alio modo per se, & absque tali limitatione, ut dum sol per illuminationem, aut influentiam, calorem, simul, frigiditatem, & plures alias producit qualitates in diuersis subiectis: & pariter operatione vnica dum operatur quasi per inferiores limitata, hoc est, circa obiectum, non dum à se perceptum, sed ab inferioribus propositum, limitatam operationem habent: non secus, ac ipse met inferiores sigillatim percipientes obiecta singula: videlicet per singulas species, at dum absque tali operantur limitatione, circa obiectum quidem, non ut immediate inferiorem ministerio propositum, sed ut iam à se perceptum, per earundem ministerium: vniuersaliorum habent, ac nobiliorem effectum, & modum particulari operandi inferioribus potentis non alligatum. Per primam itaque operationem inferioribus conformantur, quantum ad modum operandi, & sigillatim res percipiunt per species singulas: in secunda vero superiorem potius virtute ostendunt: nam vnica cum sit, quidquid multis operationibus successiue percipitur ab inferioribus, simul percipit, & consequenter per vnica speciem quicquid illæ per-

57.

Secunda ratio.

58.

plures: nam per qualitatem, & extensionem speciei, quæ est principium operationis, qualitas, & extensio eiusdem operationis mensuratur.

Et hanc doctrinam veram esse in phantasia, vel imaginatiua potentia, nemo ambigit, quæ inferioribus potentis conformatur, in simplici operatione, per vnam, non nisi vnicum obiectum simplex percipiens, atque etiam per vnam speciem, sed in operatione composita, non solum eas, sed semetipsam simpliciter operantem excedit, cum per vnam multa simul sensibilia percipiat, cuius operationis principium est vnica etiam species, quæ ex particularibus: quæ simplicibus operationibus principium dederunt propria virtute format, ut ex speciebus montis, & auri, speciem vnam montis auri, ac propterea composita species vocatur, quia ex multis simplicibus formata est, cum tamen in se simplex sit qualitas, & si imaginatiua potentia, quia inter sensitiuas superiori, hanc virtutem omnes concedunt, non poterit profecto denegari intellectui, qui quasi suo sibi iure veditat supremum inter omnes cognoscitivæ potentias locum, ac dignitatem: habet igitur virtutem elicendi operationes simplices, per immediatam propositionem obiectorum, ab inferioribus potentis; in quibus proinde eis conformabitur, minutatim obiecta intelligens, sicut proponatur, nempe singula per species impressas, atque expressas singulas: habebit etiam virtutem elicendi operationes compositas, per quas multa simul simplicia obiecta cognoscatur: non iam modo operandi inferiori potentiarum alligata sed specie, vna ex multis simplicibus propria virtute formata, per quam multa obiecta simplicia, sub ratione vnus compositionis, sibi represententur, ut vnum videlicet complexum, vnam definitionem (ut exemplo D. Thom. vtamur) vel vnam certe enuntiationem constituunt: itaque totum hoc complexum, homo albus, integram hanc definitionem animal rationale, ac enuntiationem integram, homo est risibilis, vnica specie expressa representari intellectui censendum est, composita quidem, in quantum ex multis simplicibus formata, sed in se absque dubio simplicis, & hæc est virtus componendi, & diuidendi.

Exemplum ostenditur.

59.

60.

uidendi, quam intellectui nostro concedunt omnes. hac etiam operatio, per quam talem speciem sibi format compositio vocatur, hac demum species formata integram compositionem, aut enuntiationem representans vocatur, & est propositio mentalis apprehensiva, aut iudicativa, iuxta utriusque operationis conditionem, & hac sunt principia huius sententiae fundamenta, quam deinde confirmare possumus.

Ultima ratio.

Nam tota definitio, totaque enuntiatione habet modum unius obiecti: percipitur per unam operationem, quae vocatur apprehensio, aut iudicium, ergo representatur per unicum conceptum, non subiecti, aut praedicati, quia conceptus subiecti, aut praedicati, non nisi rem simplicem representat; ergo totius compositionis, quemadmodum singulas partes domus per operationes singulas: singulosque conceptus percipimus, sed totam ipsam domum uniuersas includentem, per unum totalem conceptum: per unum ergo, totam enuntiationem, quae duabus de causis, (illis quidem extrinsecis) compositus vocatur, prior est, quia ex multis simplicibus formatus: posterior quia re compositam representat, sed in se, ac secundum se simplex est, & qualitas simplex vocari debet: quemadmodum iudicium nostrum, & apprehensio compositae operationes vocantur, quia circa totam versantur compositionem, & quod amplius est conceptus Angelicus, & operatio, per quam eandem enuntiationem cognoscit: in se tamen simplices sunt operationes, & simplicissimus est conceptus.

Expenditur utraque sententia, & prior tanquam magis doctrinae D. Thomae & mentalis enuntiationis naturae consona praesertim.

UTRAQUE opinio proposita, & corroborata innititur plane modo intelligendi nostro, ex quo proculdubio depedit huiusce rei veritas: diuersa tamen via incedunt; nam posterior, similem efficit modum intelligendi nostrum Angelico, cum velit per unam simplicem speciem expressam totam nos enuntiationem apprehensam, vel iudicatam intelligere, sicut integra

representatur, per unam illam speciem, & hoc est non esse compositam qualitatem, sed simplicem: at sententia prior non tantum intellectui nostro tribuit, nec modum intelligendi Angelicum ei concedit, sed longe inferiorem: ita ut neque unam simplicem speciem expressam formare valeat, integram enuntiationem representantem, nec ex consequenti per unam, sed per plures eam intelligat, vel certe per unam compositam ex duabus, aut tribus simplicibus: quod si ita sit, non erit simplex qualitas, sed composita ex pluribus, & vere in hoc est posita tota difficultas, & iste est huius controuersiae status.

Mihi quidem (ut verum fatear) magis semper placuit prior sententia, quod modus noster intelligendi, nequeat attingere Angelicam perfectionem expositam, nec enuntiationem exprimere, quae sit simplex qualitas, sed vere composita ex conceptibus diuersis praedicati, & subiecti: non secus, ac vocalis ex multis vocibus composita est. Quam sententiam reperio apud doctissimum P. Gabrielem Vazquez nostrae Societatis, tom. 2. i. par. dist. 13. cap. 3. & arbitror expressam esse a D. Tho. 1. p. quaest. 58. artic. 4. ad primum hinc verbis: *Non qualiscunque multitudo intellectum compositionem causat, sed multitudo illorum intellectuum, quorum unum attribuitur alteri.* Quibus rationem satis efficacem indicat, ex proprio, ac naturali modo intelligendi nostro desumpta. Etenim si homo enuntiationem, ex multis intellectibus, seu conceptibus, unum attribuens, alteri constituit: non nisi mentalis erit: quae ex conceptibus representantibus res constituitur, sicut vocalis ex multis vocibus, sed diuersi conceptus sunt diuersae qualitates; ergo mentalis enuntiatione non erit qualitas simplex, sed composita, ex multis simplicibus qualitibus. Probatum secundo, ex compositione ipsa, atque ex modo componendi; enuntiatione enim quaelibet, siue sit vocalis, aut mentalis, compositio est, aut diuisio, sicut affirmatio, aut negatio: affirmatiua enim compositio dicitur, & negatiua diuisio, sed componere unum cum altero, aut illud de eo affirmare, & rursus unum ab altero diuidere importat multipliciter, ergo enuntiatione mentalis,

Sententia propria.

P. Vazquez

D. Thom.

1. Argum.

62.

inqua id necessario reperitur, ex pluribus erit qualitatibus composita, & non simplex: cum in simplicibus non sit unum, & alterum: modus etiam componendi per attributionem unius ad alterum, idem conuincit; cum multipliciter necessario praesupponat.

Argum. 1.

Sed probatur tandem ex enuntiatione vocalis nam voces significant res mediis conceptibus, & iuxta modum concipiendi imponitis, ad eos significantes fuerunt impositae, sed enuntiatione vocalis non est simplex, sed composita ex multis, ergo nec mentalis erit simplex conceptus, sed ex multis compositus; quod praesertim necessarium probatur, ubi extrema propositionis sola ratione distinguuntur, ut homo, & animal, quae distinctui repugnat, nisi diuersi conceptus de utroque formantur: dum ergo unum de altero enuntiamus in mente, enuntiationem ex conceptibus utriusque componimus, quare nequit esse simplex qualitas enuntiatione.

3. Argum.

Argumentis opposita partis obuiam itur.

Testimonium D. Thomae explicatur.

NEC difficile est, argumenta prioris sententiae diluere: nam & si admittamus phantasia, & intellectum habere virtutem concipiendi unam speciem ex multis, ut D. Thom. docet, & experientia confirmat, non tamen per modum attributionis unius ad alterum, nec per modum affirmationis, aut negationis, quod omnino necessarium est ad enuntiationem constituendam, sed in quantum simplici quodam verbo, aut specie expressa exprimere valent: totum, quod per plures impressas representabatur: nihil tamen attribuendo alteri, sed per modum simplicis operationis.

Diluuntur caetera argumenta.

Caetera vero argumenta, eminentiam intellectus supra sensitivas potestas opponunt: & rursus similitudinem eius cum intellectu Angelico. Primum vero difficultate caret, cum haec eminentia in multis aliis cernatur, & in modo adhuc iudicandi, aut apprehendendi enuntiationem cernitur, quia caetera potentiae iudicium per attributionem unius ad alterum non attingunt: imo neque apprehensionem compositam, sed simplicia dumtaxat ap-

63.

prehendunt, & ad summum per modum simplicis operationis, specie expressam eliciunt, representantem totum illud, quod per multas simplices impressas representabatur: nihil prorsus componendo, aut diuidendo: ut de phantasia admittimus: Quod vero additur, virtutem in inferioribus dispersam debere esse in superioribus unitam, verum est, accipiendum tamen intra proprium ordinem, ac perfectionem; quo pacto in intellectu reperitur, quasi collectum, quidquid in cunctis potentiis sensitivis sparsum est; ex quo non bene colligitur eum posse integram enuntiationem, per unam simplicem speciem expressam apprehendere, vel iudicare: nam hoc excedit planam mensuram proprie perfectionis, & Angelorum proprium est; nec ab intellectu nostro attingi potest; cuius ratio est, quia illi non intelligunt componendo, ac diuidendo, sed absque attributione unius ad alterum simplici notitia cognoscunt ei conuenire; quod hos nisi per plures, ac diuersos conceptus cognoscere non possumus; quos attributio, atque etiam compositio, & diuisio necessario praesupponunt. Et hinc est, quod tota enuntiatione representatur illis per unam; ac simplicem speciem: nobis vero non nisi per plures, aut per unam ex pluribus compositam, ut in discursu constat, qui per plures species compositas nobis representatur; illis vero per unam simplicem: quia discurrendo non intelligunt, hoc est, unum deducendo ex altero, sicut nos, sed simplici intuitu causam, & effectum contemplantur, cognoscentes simul, quod caula eius sit.

QUESTIO V.

An enuntiatione genus sit ad affirmantem, & negantem.

AD partes subiectiuas enuntiationis, iam pertinet controuersia haec: nam tales sunt species respectu generis; quarimus ergo: an affirmas, & negas sint species enuntiationis, & ita diuisio enuntiationis in eas generica sit, ac dum animal diuidimus in hominem, equum, & leonem.

Explicatio tituli quaestiois.

Diuersa

1. Sc. sent. HANC quaestionem tetigit D. Thomas, in commentariis huius loci: referens Alexandri sententiam putantis aequiuocam esse enuntiationem ad affirmationem, & negationem comparatam, vel ad summum analogam; ideo censet in haec duo membra diuidi, tanquam aequiuocum, aut analogum in diuersa significata, aut analogata, quam sententiam secuti sunt Philoponus. 7. lib. de posteriori resolut. cap. 21. Aspasius, & Burana. 1. lib. de priori resolut. cap. 1. Eiq; ansam videtur tribuisse Aristotel. capite praesenti sic loquens: *Est autem una prima oratio enuntiativa affirmatio, deinde negatio;* quibus verbis enuntiationem primo conuenire docet affirmatiuae, & quasi secundoario negatiuae, vt etiam 1. lib. de post. resolut. cap. 21. testatur, sed quod multis conuenit secundum prius, & posterius est analogum; ergo cum genus aequaliter ab speciebus participetur, analogata erit enuntiatio ad haec duo membra comparata.

Argum. Quod his rationibus comprobatur. Affirmatio ex propria conditione importat compositionem, negatio diuisionem: compositio autem ordine naturae, prior est diuisione. Affirmatio praeterea importat formam positiuam, qua priuat negationem, sed habitus est prior natura priuatione; ergo & affirmatio negatione, analogata, ergo erit communis ratio enuntiationis, respectu vtriusque.

2. Argum. Secundo. Negatiua dicitur ex additione ad affirmatiuam, qua proinde secundum ordinem naturae praesupponit: nam non est aliud negans propositio, quam affirmans addita negatione, ex quo etiam habetur simpliciter esse affirmatiuam, & ex utroque intentum, quod sit prior, atq; adeo quod non sint enuntiationis species, sed quasi diuersa significata, cuiusdam aequiuoci, aut analogi.

3. Sentent. M. Soto. Magister Soto. 2. lib. summularum affirmationem, & negationem diuersas qualitates enuntiationis esse arbitratur, sicut albedo, & nigredo, sunt diuersae qualitates corporis, & ideo enuntiationem affirmantem, & negantem, non esse aequiuocam, tanquam si dicitur, quod est

dam in diuersa accidentia, vt corpus in album, & nigrum; cuius sententiam hoc argumento probare possumus; accidens est quod ad esse, & ab esse potest subiecto, salua eius essentia, vt Porphyrius docuit cap. de accidenti, sed ita se habent respectu enuntiationis affirmatio, & negatio, ergo sunt accidentia eius: probatur minor: eadem propositio immutata transit, de affirmatiua in negatiuam, atque etiam de negatiua in affirmatiuam; ergo salua eius essentia hoc ei accidit: exemplo nobis esse potest haec enuntiatio; homo est albus, cui si negationem adiunxeris efficitur negans, & si additam negationem abstuleris affirmans redditur, & tamen eadem semper est secundum substantiam; cum idem praedicatum, & subiectum habeat, non ergo variatur essentialiter, sed secundum diuersas qualitates.

Communis tamen sententia proficitur diuersas esse species affirmantem, & negantem, sub genere enuntiationis; quam tenuerunt non solum antiquiores interpretes, Porphyrius, Ammonius, Boetius, ac Simplicius, in expositione huius cap. quos D. Thom. ibidem securus est, sed etiam moderni, vt Lobanienfes, Suesanus, Lemosius in his commentariis, & Doctor Tolet. quaest. 2. & ita est omnino tenendum.

Fundamentum praecipuum huius sententiae (ni ego fallor) illud est, quod superius de essentia enuntiationis agentes stabilitum reliquimus: nempe, primum conceptum, in quo eius essentia posita est, non esse alium, quam vnum de altero enuntiare; a quo emanat, vt veritatem, aut falsitatem contineat; vnum autem de altero enuntiare contingit per affirmantem, aut negantem; ergo intrinseca, absq; dubio sunt membra, in qua diuiditur enuntiatio secundum essentiam, quod est esse species illius.

Secundo probatur. Enuntiatio in communi praedicatur quidditatiue, de affirmatiua, & negatiua specie differentibus, ergo est verum vtriusque genus. Probat. 2. quod prior pars antecedentis, non vna sunt praedicationes istae, affirmatiua est enuntiatio negans, & enuntiatio, quarum praedicationum vna si communis, erit absque dubio species, & quidditatiua.

Probatur.

67.

3. Sententia autem totis.

Probatur.

Probatur.

Nam quid magis essentialiter, potest esse vtrique, quam vnum de altero enuntiare. Probatur deinde posterior pars, quod essentialiter inter se distinguantur. Affirmans enuntiatio, importat ex propria conditione compositionem, aut unionem praedicati cum subiecto; negans diuisionem, aut separationem ab eo, quae sunt rationes formaliter diuersae, atque adeo essentialiter differentiae, vt pote ex propriis modis enuntiandi desumptae, constituunt ergo diuersas species sub eodem genere.

Notabile vnicum pro argumentorum solutione.

Nota.

PRO solutione autem argumentorum adnotandum est illud, quod optime docuit Tolet. affirmatiuam, his modis esse priorem negatione, vt primum, & secundum argumentum a nobis propositum assumunt. Primo simplicitate, nam cum negatio fiat, ex affirmatione aliquo superaddito, maiorem compositionem, quam illam importat. Secundo cognitione, nam per affirmationem cognoscitur negatio. Tertio significatione, significat enim affirmatiuam esse, negatio, rem non esse, esse autem prius est ordine naturae, non esse, cum negatio cuiuslibet fundetur, supra esse eiusdem positiuum; & idcirco hoc illam semper praecedat. Quarto perfectione; cum entitas positiuam per affirmationem significata sit perfectior negatione: prior denique est ad modum operandi intellectus comparata; nam intellectus prius componit, quam diuidat, & affirmatio compositionem, negatio diuisionem importat.

69.

Vnum esse altere prius duobus modis.

His autem modis vnum esse altero prius, (vt bene adnotauit D. Tho. vbi supra) dupliciter contingit: & secundum rationes proprias, quibus constituuntur, ac distinguuntur; & secundum communem, quam participant; & primus modus prioritaris in aperto est, quod non alias vniuocationem requisitam ad rationem generalem nam binarius prius est terminus secundum propriam rationem, & non alio generis animalis speciebus, & ex vno verbo male proferamus exempla, de hoc genere prioritaris intelligitur vniuocationem illam

ab vniuersis receptum: In quolibet genere oportere, vt detur vnum primum, quod sit ceterorum mensura: vnam videlicet speciem multum prioris, ac perfectioris ceteris: ita vt per minorem, aut maiorem accessum, aut recessum ab ea perfectiores sint, aut imperfectiores reliquae: ratio huius est, quia talis perfectio prioritas ve, non tollit aequalem participationem generis; aliud est enim communem naturam a multis participatam perfectiorem esse, in vno quam in ceteris, aliud in aequaliter esse participatam: perficitur enim magis per differentias perfectiores, sed aequaliter participatur: ostendit vtrumque species humana, in qua perfectior reperitur natura sensitiva, propter coniunctionem cum rationali: sed non participatur in aequaliter, quia maior ista perfectio non ratione sui, sed differentiae contrahentis contingit: vnde potius est inter differentias vnam esse priorem, ac perfectiorem ceteris, quam comunem naturam prius, & perfectius ex parte sua a particularibus participari; & iste est secundus modus prioritatis analogiae constituens, & vniuocationem ad rationem generis requisitam tollens, vt constat in ente, cuius ratio perfectius participatur a substantia, quam ab accidentibus, & quidem ex propria eius conditione: nam prioritas substantiae, & maior perfectio eius, ab entitate perfectiori, absque dubio prouenit, quia modus intrinsecus per se, non addit supra entitatem nouum gradum perfectionis.

Axioma quoddam explicauit.

71.

72.

Satisfit argumentis aliarum opinionum.

ET haec distinctio ad affirmantem, & negantem enuntiationem applicata; argumentorum difficultatem pro prima sententia oppositorum, propterea tollit: nam omnes illos modos prioritatis (quos affirmanti non possumus negare) habet etiam ex parte differentiae prioris, ac perfectioris non ex parte communis rationis enuntiationis, aequaliter participat ab vtraque, quod hoc argumento ostendit: postquam nam in tantis omnibus modis prior est, in quibusdam affirmans, quae ratio substantiae, vel generis non consideranda, & ceterum dicitur

Ad argumentum 1. sententiae

taxae

taxat ab ea abrahente, nullam prorsus prioritatem inuenies: & rursus, si negatem, non ut talem, sed ut enuntiantem vnum de altero, aut ut veram, vel falsam confideres, inuenies, non dependere vilo modo ab affirmante, ut tali, quod profecto argumento est, ex parte folius differentie prioritatem, aut dependentiam contingere, quam attendens Philosophus posuit affirmantem, primam vocari enuntiationem, absque praeiudicio vniuocationis, ad rationem generis requisita.

Solutur 1. Argumen.

Quod autem secunda opinio opponit: affirmationem, & negationem esse qualitates enuntiationis, negandum est in sensu accidentali, sed eo modo potest admitti; quo differentiae essentiales dicuntur qualitates generis: nam cum sint quasi essentiales formae, & omnis forma importet quandam rationem communem qualitatis, in quale dicuntur praedicari, non absolute, sed cum illo addito in quale quid: ostendente rationem qualitatis, non propriam, a qua constituitur predicamentum qualitatis, sed in cunctis repperam generibus, ac praedicamentis, & ideo communem, qua proinde essentialem vocant.

Solutur 2. argument.

Aliud argumentum distinctione soluendum est: nam quod affirmatiua enuntiationis, eadem permanens in negatiuam mutetur: duobus modis intelligi potest, materialiter, aut formaliter. Et primo modo eadem permanet, nequaquam secundo: permanere autem materialiter eandem, non est aliud, quam non mutare materiale praedicatum, & subiectum, sed cum mutetur modus enuntians per attributionem, vel remotionem enuntiationis intrinsecus, ut probauimus: mutatur plane enuntiationis ipsa formaliter in alteram speciem: vnde fit negationem, & affirmationem, non esse accidentales, sed essentiales differentias, cum salua essentia enuntiationis mutari, haud quamquam contingat.

QUESTIO VI.

An enuntiatio, sit genus ad simplicem, & compositam.

HÆC est altera diuisio, qua Aristoteles hisce verbis proposuit: *Est autem una oratio enuntiativa quae vnum significat, vel enuntiatione vna, plures autem, quae plura, & non vnum vel non vnum.* Per eam, quae vnum significat simplicem intelligens, atque vniuocis terminis constantem: vnde duplicem diuisionem eisdem fere verbis claudit: prior est enuntiationis simplicis, in vnam, hoc est vnum significantem, & plures, quae plura significat, & ideo non vna, sed multiplex est, ut canis est substantia: licet voce vna sit, tres continet valde diuersas; nempe canis latrabilis est substantia, syndus est substantia, & piscis est substantia; & de hac diuisione nemo ambigit esse analogam, cum aequiuoca enuntiatio, non sit vna nisi solo nomine, imo neque sit enuntiatio, sed enuntiationes. Posterior diuisio est enuntiationis vniuocae, in simplicem, quae vocari solet categorica, hoc est praedicatiua, in qua vnum de vno enuntiat: ut homo est animal; & coniunctione vnam, quam vocant non categoricam, quia partes eius proximae, non sunt praedicatum, & subiectum: & ideo neque vnum in ea proximo de altero enuntiat: sed hypotheticam, aut coniunctam; quia multas continet enuntiationes coniunctione vnitatis, ut homo est albus, & equus est hinnibilis; & ideo vocat eam Aristoteles vnam de coniunctione. Qualitas igitur huius diuisionis in controuersiam vocatur: videlicet an vniuoca sit, atque adeo tanquam genus diuidatur enuntiationis in haec duo membra, vel certe, ut analogum in diuersa analogata.

Explana. tituli. Prior diuisio enuntiationis.

75.

Posterior diuisio.

Duae sententiae referuntur, & earum fundamenta.

TRIPLICEM de hac re sententiam inuenio. Prima tenet esse diuisionem genericam: probatque ex definitione orationis vniuocae competenti simplicis, atque compositae, ac tanquam diuersis speciebus eiusdem generis, quod & nos ex multorum interpretum sententia, tanquam probabilius secuti sumus; erunt igitur diuersae species orationis, ergo etiam diuersae species enuntiationis. Probatur sequella iam quae vniuocae

sententia. Probat. 1. 76.

vniuocae continentur sub genere superiori, necesse est etiam vniuocae conuenire sub praedicatione inferiori: ut si duo animalia diuersa, vniuocae conueniunt sub genere vniuocae, necesse est sub animali etiam vniuocae conuenire: enuntiatio autem est praedicatum quidditatiue contentum sub oratione; ergo cum simplex, & composita sint diuersae species orationis, & conueniant sub enuntiatione, vniuocae erit conuenientia, atque adeo generica, cum per diuersas rationes formales simplicis, atque compositae separentur.

Probat. 2.

Secundo significare veritatem, aut falsitatem, quod est enuntiationis essentia, aut certe, quasi eius proprietates conuenit vniuocae simplicis, & compositae: ergo enuntiatio erit etiam vniuoca respectu vtriusque, atque adeo verum genus. Probatur antecedens; quia enuntiatio composita simpliciter est vera, aut falsa; ergo simpliciter est enuntiatio: non ergo analogice, sed vniuocae cum enuntiatione simplicis. Hanc sententiam tenet Magister Sor. 2. lib. 1. sum. mult. cap. 6. quem sequuntur Mercat. in argumentis sed contra, lib. 1. sum. oppositis, & Pater Fraciscus Suarez, in scriptis huius cap.

Opinio. Probat. 1.

Secunda opinio, quorundam modernorum accidentaliter solum differre sentit, tanquam magis, & minus compositum; quemadmodum in genere artificiali distinguuntur parietes, & tota domus; simplicem namque enuntiationem, aiunt, quis dubitet esse compositam, sed quia non componitur ex multis enuntiationibus, sed solum ex subiecto, praedicatione, & copula; tanquam ex partibus simplicibus vocatur simplex; quemadmodum nomina ex syllabis composita simplicia appellantur comparatione eorum, quae ex multis nominibus constant, sed nomen simplex, & compositum non distinguuntur specie, sed solum accidentaliter; ergo nec propositio simplex, & composita.

Probat. 2.

Secundo. Enuntiatio categorica composita ex altera, accidentaliter solum differt ab ea, quae ex nomine, & verbo componitur, ut constat de his; homo est animal; & homo est animal, est vera enuntiatio: propterea, quod solum differat, ut magis, & minus compositum; ergo nec plus differt enuntiatio composita, ex mul-

78.

tis ab ea, quae ex vna componitur; vel certe ex nomine, & verbo; & iuxta hanc sententiam diuisio enuntiationis, de qua praefens controuersia procedit, nec generica erit, nec analogica, sed subiecti in accidentia; quemadmodum si nomen, aut verbum diuidatur in simplex, & compositum.

Tertia sententia D. Thomae superioribus antepontur.

D. Thomae Boetii Ammonii, Tolet. Massii, Suelanab.

POSTREMA sententia analogica facit enuntiationem, ac diuisionem eius in praedicta membra, quam sustinent, non solum antiquiores interpretes, Boetius, & Ammonius, in commentariis huius cap. & cum eis D. Thomas, opusc. 48. cap. 6. sed etiam moderni, Suelanus, Tolet. & Massius, in quaestio. 2. iste quaest. 5. & haec est longe probabilior, & magis doctrinae Aristoteli consentanea, qui simplicem vocat vnam propter significatum vnum, compositam non nisi coniunctione vnam; quali dicat simplicem esse vnam simpliciter, compositam, non nisi vnam secundum quid.

Probat. 1.

Quod autem probabilior sit, hac potissimum ratione ostendo, nam enuntiatio est oratio vnum de altero enuntians, sed haec ratio competit simplicis per se primo, composita vero non nisi ex participatione eius; ergo analogice: probatur mihi: nam simplex est, in qua praedictum enuntiat de subiecto: composita vero nihil de alio enuntiat; nec formam enuntians habet, sed ex eo solum vocatur enuntiatio, quia simplicis claudit coniunctione vnitatis; in quibus vnum de altero enuntiat, & ideo dicitur coniunctione vna; quasi coniunctione enuntians, ergo solum habet modum, ac rationem enuntiationis propter simplices, quas coniunctione proprias partes efficit.

79.

Probat. 2.

Secundo. Veritas compositae, pendet intrinsece ex veritate simplicium, vel certe ex earum causalitate, vel consecutione. Primum constat in copulatiua, ac distinctiua secundum, in causali, & conditionali; ergo veritatem habent participata simplicis, quare nec erit enuntiatio vniuocae compositae, nec vniuocae.

Postremo

Probatur
ultim.

Postremo vna species non componitur ex altera formaliter, sed hypothetica enuntiatio componitur; ex simplicibus formaliter, hoc est vt enuntiationes simplices sunt, in quibus predicatum enuntiat de subiecto, & in quantum sunt vera, aut falsa; nam quolibet sublato, nequaquam partes illius esse possunt; ergo non sunt species enuntiationis, nec enuntiatio genus ad illas componitur quidem numerus ex numero (vt exemplo id confirmemus) vt ternarius ex binario, non tamen formaliter: nam eo ipso quod ternarius binario additur, definit esse binarius, formam amittens, & solū remanet materialiter in ratione dualitatis unitatis, sed enuntiationes simplices conuertiunt ad compositionem hypotheticam retentis, absque dubio propriis rationibus formalibus enuntiandi vnum de vno, propria etiam veritate, aut falsitate: nihil enim horum amittunt, ex eo, quod coniunctione vniuntur; ergo secundum proprias rationes formales ea componunt, quod certe repugnat speciebus. Et his rationibus probatur nostra sententia aduersus primam. Sed probatur iam quod non differant solum; vt magis; & minus compositum; & ideo accidentaliter, aduersus secundam, sed modo etiam formali enuntiandi, cum simplex, ab intrinseco habeat formam enuntiandi, quæ caret certe composita, cuius forma potius consistit in vnione simplicium, vnde de altero enuntiantium, quam in modo enuntiandi, quem proinde non habet, nisi ex participatione, ac propterea vocatur ab Aristot. non vnâ propter vnum significatum, sed propter coniunctionem, quod non contingit in his; quæ solum, accidentaliter distinguunt per maiorem, aut minorem compositionem, vt in exemplis præ eadem sententia adductis facile constare potest: nam per se primo paries est ens artefactum, sicut domus, quanquam ad illam ordinetur.

Aristotel.

80.

Fundamentis aliarum opinionum respondetur.

Ad argu.
1. Sentent.

N V N argumentum vnde sententia iuris facta est, vt in prælo appropinquante per se sententia

datus enuntiationem simplicem, & compositam vniuoce conueniunt sub genere orationis, tanquam diuersas species eius: negamus tamen inde fieri, vt sub enuntiatione eodem modo conueniant: cuius ea ratio est, quia enuntiatio longe perfectior est oratione; quam perfectionem; ex se non attingit oratio composita, sed ex participatione simplicis, licet ex se attingat perfectionem orationis; vnde licet vniuoce (sub oratione conueniant) minime sub enuntiatione: & licet huius rei exemplum, in rebus naturalibus difficile inueniatur, quia earum natura; non est ita variabilis: bene tamen in eisdem rebus arte factis, quales sunt oratio, & enuntiatio; nam vniuoce conueniunt sub genere relationis rationis individuum, & species, sub predicabili vero, quod est quasi genus in seipso; non nisi analogice: nam cum individuum de vno solo predicetur, hoc est, de se ipso, analogice predicatur, quæ admodum predicatio identica analogice vocatur talis.

82.

Ad secundum.

Et pari ratione, de eisdem enuntiationibus sciendum est, quantum ad veritatem, & falsitatem, vt secundum argumentum soluat: nam simplex ex se, hoc est, absque dependentia a composita, verum; aut falsum significat, composita vero, non nisi per intrinsecam dependentiam a simplici, cuiusque participationem; vt superius probauimus: Analogice igitur, etiam sub consideratione veritatis, aut falsitatis conueniunt.

Ad argum.
2. Sentent.

83.

Ad argumentum secundæ opinionis, respondendum est negata similitudine, inter nomen simplex, & compositum, ex vna parte, & orationem simplicem, & compositam ex altera: nam compositum nomen, non dependet a simplici, nisi materialiter: oratio vero composita, etiam formaliter a simplici dependet, hoc est, in quantum tali; eam siquidem componit eodem modo enuntiandi: eademque veritatis, aut falsitatis significatione retenta, quod non contingit in nominibus: nam diuersam longe significationem habet nomen compositum a simplicibus, quæ in compositione propriam significationem, vel proprium solè pro eodem significandi amittunt: & hoc

84.

& hoc est materialiter solum concurrere ad compositionem. Falsum igitur est, quod præsupponit hæc sententia solum differre orationem simplicem, & compositam, secundum maiorem, aut minorem compositionem; neque est simile, quod affertur de enuntiatione simplici, ex altera composita, cum materialis sit solum, talis compositio, & materialiter accipiatur enuntiatio, ex parte subiecti, aut predicati posita: compositio autem hypothetica enuntiationis, ex simplicibus, formalis est in hoc sensu, quod ad eam componendam, secundum proprias rationes formales concurrunt.

D I V I D I T V R E N U N T I A T I O iuxta quantitatis notas: enuntiationum oppositiones assignantur, circaque ipsarum veritatem, ac falsitatem regula traduntur, ac qua sit vna affirmatio, vel negatio determinatur.

CAPVT QVINTVM.

Q V O N I A M autem sunt hæc quidem rerum vniuersales, illæ vero singulares, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

81.

C A P V T hoc quasi continuatio præcedentis est, in cuius extrema parte capit Aristotel. agere de contradictione inter enuntiationes reperta, sub comuni quidem ratione solum importante affirmationem, & negationem, eiusdem predicati, de eodē subiecto, qua explicata, prosequitur nunc speciales modos oppositionis. Est autem trimembris totius capitis diuisio: nam primo diuisiōnem ultimam enuntiationis apprimè necessariam præmittit; deinde inserit modos oppositionis: ac tandem præscribit regulas, quibus infallibiliter cognoscamus, quonam pacto se habeant in ordine ad veritatem, vel falsitatem.

Quantitas secundum se accidens est corporeū, consequens materiam, & cum inter partes enuntiationis subiectum locum materia teneat, si ex parte illius enuntiationis, quantitatem accipiendam esse, quo supposito duo adueniunt.

Nota. i.

2.

Primo omnis enuntiatio, bene affirmans, bene negans sit, aut est de subiecto vniuersali, aut particulari; quod hoc argumentum probat, vt in quæ-

libet enuntiatione principaliter enuntiat, vna res simplex, de altera: nam voces non enuntiantur, nisi in quantum signa rerum, sed rerum simplicium alia sunt vniuersales, alia singulares; ergo quælibet enuntiatio aliquid enuntiat de re vniuersali, aut de singulari: vnde fit de subiecto vniuersali, aut singulari esse; & hæc est diuisio eius secundum quantitatem. Probat minores diuisiōnem illam rerum continentem, vtrumque membrum definiens; vniuersale quidē hisce verbis. Vniuersale dico, quod in pluribus predicari aptū est. Per aptitudinem autem, & nō per actualem predicationem designatur; quia ratio vniuersalis, non consistit in actu, sed in aptitudine (quam predicabilitatem vocant.)

Vel secundo: vt bene adnotauit D. Thomas, quia multa sunt naturæ vniuersales non habentes plura individua, de quibus enuntiantur, sed habere potentes, quibus proinde actualis predicatione de multis non conuenit: bene tamen aptitudo, sufficiens profectō, vt vniuersales sint, & appellantur. Singulare vero ait esse, quod nō est de pluribus predicari aptum, sed de vno solo, vt Petrus, vel Ioannes.

D. Thom.

Nota. i.

Secundo adnotat dupliciter contingere predicatum enuntiarī de vniuersali subiecto, aut vniuersaliter, quando de quocumque sub eo contento enuntiat, quod fit, dum de eo aliquo signo, aut syncategoremate vniuersali affecto enuntiat, vt si dicamus, omnis homo est albus, nullus homo est albus. Secundo non vniuersaliter, vt homo est iustus, homo non est iustus. Tertio, in vna vniuersaliter, in altera non vniuersaliter, vt omnis homo est iustus, homo non est iustus: quibus præmissis singulas oppositiones singulis assertionibus explicat. Prior est, si de subiecto vniuersali aliquid affirmatiue, & negatiue vniuersaliter enuntiat, contraria est vniuersalis enuntiationis oppositio; vt omnis homo est iustus, nullus homo est iustus: talem autem oppositionem merito vocari ab Arist. contrariam, ait S. Thomas, quia contraria sunt, qua maxime inter se distant, atque secum pugnant, vt album maxime distat à nigro, & à frigido, calidū; vnde fit media non proprie esse contraria, nisi per participationem extremorum: vt de medijs coloribus palido, & fusco, & viridi exploratū est. Sed enuntiationes, in quibus idem predicatum de eodem subiecto vniuersaliter enuntiat, affirmatiue, & negatiue, maxime distant, ac secum pugnant, cum affirmans vniuersaliter ei in esse ponat, hoc est quibuslibet individuis sub eo contentis, negans vero nullis; ergo quæ vocantur ab Arist. contraria.

1. Assertio.

4.

Secundum

2. Assertio. Secunda assertio, quando de vniuersali quidem enuntiamus, non tamen vniuersaliter, ut homo albus est, homo albus non est. (Homo enim vniuersale subiectum est, sed non accipitur vniuersaliter, cum non afficiatur signo vniuersali, & ideo non necesse est predicatum cunctis singularibus sub eo contentis convenire) tales enuntiationes affirmatiua, & negatiua, non sunt contrariae, imo nec proprie opposita, sed vocari solent sub contrariae, quorum quolibet contrariatur sub vna vniuersali, & ambae sub duabus contrariis, ut homo est albus, sub illa affirmante, omnis homo est albus, & homo non est albus sub illa negante, nullus homo est albus. Addit tamen Aristotel. easdem propositiones aliquando, ut contrarias significari dicens. Quae autem significantur, esse aliquando contrariae, quae verba diuersis exponuntur modis a diuersis. Quidam enim interpres Boetio antiquior, quae refert ipse in commentariis huius loci, talcm esse sensum dicebat, huiusmodi sub contrarias significari aliquando ut contrarias, quia in materia necessaria, atque remota habent se, ut contrariae, quantum ad veritatem, aut falsitatem. Non enim possunt stare simul in veritate, neque in falsitate, sed si vna est vera, necesse est, alteram esse falsam. Reicitur tamen haec expositio a D. Thom. & merito, quia nondum Aristot. de oppositis enuntiationibus, quantum ad veritatem, aut falsitatem verba fecerat facturus postea in extrema parte, cap. non ergo loquitur de his sub contrariis, quantum ad veritatem, & falsitatem.

1. Expositio. Propterea Porphyrius, Ammonius & Pellus, quos sequitur, & explicat Doct. Tolet. non tam ad integras enuntiationes, quam ad praedicata eorum eadem verba referunt, quasi dicere voluerit Arist. aliquando ex parte praedicatorum significari, ut contrarias, ut cum praedicatum negatur subiecto, quia contraria ei qualitas inest, ut in his, homo est albus, homo non est albus, ideo animal album esse negari solet, quia est niger, & tunc praedicata vtriusque contraria sunt, id tamen non semper contingit: nam cum praedicata sunt substantialia, ut in his homo est animal, homo non est animal, non habet locum talis contrarietas. Ceterum neque expositio haec placuit D. Thom. quia Arist. ait. Non loquitur modo de contrarietate rerum, sed enuntiationum cui addere etiam possumus ratione praedicti, non dicit, nec esse propositiones contrarias: imo si praedicata contraria habent, eo ipso non sunt opposita, cum non sint eiusdem praedicti de eodem subiecto: quis enim aliquando dixit has esse contra-

rias propositiones, omnis homo est albus, nullus homo est niger? Cum potius sint, equipollentes.

Ducenda est expositio D. Thomae, cum Alexandro tenentis propterea Aristotel. has aliquando significari ut contrarias, docuisse, quia licet subiectum nullo afficiatur vniuersali signo, aliquando tamen ei attribuitur vniuersaliter per praedicatum: non minus quam si eo afficeretur, in se ipso sensu propositionum, quare contrariis equipollent, ut in materia necessaria, & remota, in quibus tantum valet, sic enuntiare, homo est animal, homo non est animal, vel homo est lapis, homo non est lapis, ac si vniuersaliter enuntietur, vniuersaliter enim verum est, & ab omnibus admissum propositionem indefinitam, in his materiis equipollere vniuersali, si d quia in materia contingenti, non sic enunt: ideo Aristoteles, ut contrarias aliquando designari protulit non semper, & sensus iste potius videtur mentem Aristot. attingisse.

Sed quia posset quibusdam dubitare circa propositiones contrarias, qui fieri possit, ut solum ex parte subiecti se teneat vniuersalitas vniuersaliter, & non ex parte praedicti, quod in affirmatiua non distribuitur, sed confusse stat, cum tamen etiam ex parte illius videatur attendenda: nam cum sit pars enuntiationis praedicti, ab ea etiam oppositio desumenda erit. Respondet Aristotel. nullo modo esse addendam vniuersalitatem, ex parte praedicti, quia repugnaret veritati propositionis, & fieret semper esse affirmatiua falsam, ut si dicatur omnis, homo est omne animal, & genus nunquam possit vere de speciebus enuntiar: imo neque vllum superius de inferiori, & quod summum est, neque aequale, siue definitio sit, aut differentia, vel etiam propria passio, falsum est enim sic enuntiare, omnis homo est omne rationale, aut omne risibile, cum sit sensus de quolibet homine id enuntiar posse, pro quo absque dubio distribuitur subiectum: unde dicendum esset Petrum, esse omne rationale, & Ioannem omne risibile, quod est aperte falsum; causam huius rationis adiungit D. Thomae, & optimam quidem; nam cum praedicatum enuntiationis, se habeat tanquam forma subiecti, & forma determinetur per materiam, quantum pertinet ad quantitatem, quia quantitas accidens est, ex parte materiae se tenens, ex parte subiecti, solum fuit addenda vniuersalitas pro quantitate propositionis determinanda, & si ex parte etiam praedicti adderetur, his esset determinatum, hoc est per vniuersalitatem ei addendam.

3. Expositio D. Thomae.

8.

Dubit.

Respondeo Aristotel.

9.

Etiam, & per adiunctam subiecto, quod cum naturae propositionis repugnet, non mirum est si eam semper efficiat falsam.

3. Assertio. His expositio, est tertia assertio pro contradictoria oppositione: quando de vniuersali subiecto, enuntiamus in vtraque propositione affirmatiua, & negatiua, sed in vna vniuersaliter, in altera non vniuersaliter, opponuntur contradictorie: ut omnis homo est iustus, non omnis homo est iustus; nam non omnis tantundem valet ac aliquis non, & haec in secunda par. capituli.

3. Pars cap. In tertia, regulas praescribit, per quas intelligere possimus, quoniam pacto se habeant ad veritatem enuntiationes oppositae. Et est regula prima, si de vniuersali vniuersaliter omnino enuntiemus, qualiter in contrariis contingit, non possunt simul in veritate stare, sed necesse est, alteram esse falsam, si vna sit vera, & ratio est euidentis, quia repugnat idem praedicatum in esse subiecto vniuersaliter, hoc est, cunctis sub eo contentis inferioribus, & simul ab eo vniuersaliter, hoc est, a cunctis remoueri, quod contingeret, si ambae istae enuntiationes contrariae, simul in veritate starent: omnis homo est iustus, nullus homo est iustus: addit tamen Aristot. particularis contrariis oppositas, posse simul in veritate stare, ut aliquis homo est iustus, aliquis homo non est iustus; eiusmodi enim sic ad contrarias se habent, ex eisdem constitutas extremis, ut affirmatiua sit contradictoria, vniuersalis negatiua, & negatiua contradictoria affirmatiua, & has vocare solemus nos subcontrarias, quasi sub propositionibus contrariis positas, quod autem simul in veritate stare, non repugnet, non est minus certum, cum constet posse idem praedicatum conuenire alicui singulari contento sub subiecto, & alicui non conuenire, ut Petro quod sit albus, Ioanne existente nigro; & hoc satis est ad veritatem vtriusque, nam ad veritatem particularis satis est vna singularis vera, cum particulare signum non distribuat subiectum, sed illud potius pro vno aliquo singulari, & vago determinet.

2. Regula pro contra dictoriis. De contradictoriis diuersam aut esse praescribendam regulam: nam tribus modis se habere possunt. Primo, ita ut vtraque sit de subiecto vniuersali, de quo tamen vniuersaliter enuntietur, praedicatum in vna, & non vniuersaliter in altera, ut omnis homo est albus, non omnis homo est albus. Secundo, ita ut sit de subiecto singulari, ut Petrus est albus, Petrus non est albus. Postremo, ut de vniuersali sint subiecto, sed in neutra enuntietur praedicatum vniuersaliter, ut homo albus est, homo albus non est quorum subiectum, cum nullo afficiatur vniuersali, nec particulari signo.

quasi indeterminatum, aut indefinitum permanet, atque indifferens, ut vno, aut altero afficiatur, & propterea communi scholae voce appellantur indefinita. Nunc igitur, si primo, aut secundo modo se habeant, nec in veritate, nec in falsitate stare simul possunt, quia vera reperitur inter eas oppositio contradictoria si vero modo vltimo non repugnat, simul in veritate stare, verum namque vtrumque esse potest, & quod homo sit pulcher, & quod pulcher non sit, quod probat Aristot. a contrariis: nam si vnus aliquis homo est turpis, aut de formis, verum erit quod homo sit turpis, ergo ex consequenti, quod non sit pulcher.

Sed obiicit sibi statim Aristot. nam cum subiecto, dum in his non afficiatur particulari signo, nec determinatur profecto ad aliquod singulare, quare videbitur tantundem valere hanc, homo non est pulcher, ac nullus homo est pulcher; & tunc erit quidem vera oppositio contradictoria inter eas, ac si primo modo se haberet, nec simul praedicata in veritate stabunt.

Et respondet in definitam negationem, ne quaquam significare idem cum negante vniuersali, neque eandem habere veritatem. Probatur primum, nam vniuersalis enuntiat vniuersaliter de subiecto, vide licet nullus homo est pulcher: indefinita vero, homo non est pulcher, nam enuntiat vniuersaliter. Probat secundum: nam illa falsa esse potest, haec vera; constat vtrumque, si vnus saltem homo pulcher non sit: tunc enim falsum erit pulchritudinem a cunctis singularibus remouere: verum autem ab vno aliquo quod satis est ut indefinita, cuius subiectum non distribuitur, sit vera.

Assertit tandem Aristot. vni negationi non opponi multas affirmationes, sed vna; quod probat ratione, & exemplis: ratio talis est, haec idem, quod affirmatio ponit, negatio destruit, cum ex directo repugnet; ergo quaelibet affirmatio propria, atque vnicam habet negationem sibi oppositam. Exempla vero in vniuersalibus ac singularibus oppositis producit: nam hinc, Socrates est albus, contradicit illa, Socrates non est albus; & huic omnis homo est albus, non omnis homo est albus; vel aequiuacens, aliquis homo non est albus; atque isti, homo est albus, illa homo non est albus. Observandum etenim omnino est in specialibus oppositionum generibus, quod ad finem precedentis capituli, in contradictione cunctis commune praescriptum, scilicet idem praedicatum de eodem subiecto, enuntiantum esse, tam in affirmatione, quam in negatione: nam si aliud praedicatum in vna, aliud in altera enuntietur,

Obiectio.

Respondet.

3. Regula.

vivam, falsam. Secundu, nam si id admitteretur, sequeretur evidenter, id simul esse, & non esse. Probatur, na si accipiamus has duas propositiones, bellum navale futurum erit, bellum navale non erit futurum, & dicatur affirmantem esse falsam, sequitur negantem esse vera, atq; a deo bellum navale non esse futurum; & rursus si negans falsa est, affirmativa vera erit, atq; adeo bellum navale futurum: quod est simul esse futurum, & non esse futurum navale bellum; quod cum absurdum sit, dicendum erit neutram quidem de terminatam veram esse, aut determinatam falsam, sed indifferenter posse quamlibet esse vera, vel falsam, ne impossibilia illa admittere cogamur, quod nihil casu, aut fortuito evenitur sit, nihil contingenter, ad utrumlibet, nihil, quod sub consulatione cadere possit, aut de quo negotiandum sit.

Quod autem absurda sint haec, ex duobus ostenditur. Ex priori quidem, quia certissimum est hominibus esse concessum liberum arbitrium, cuius est deliberare de rebus futuris agendis, vel non agendis, admonere ut sic vel aliter fiant; & in fine ordinantur consilia, haec autem aliquid esse contingenter futurum praesupponunt, circa quod admonitiones, correctiones, consilia, atq; electiones verificantur. Ex posteriori vero, quia tam in rebus naturalibus, quam in arte constantibus eandem veritatem experimur. In his quidem, nam velle incidere, aut non incidere contingens est, cum possit accidere, aut vetustate consumi; & tunc non sciendatur: & potest etiam in scissione perire, quod autem indifferenter fieri potest, aut non fieri, aut sic aliterve fieri contingens est, ergo vere dantur in his rebus contingentes effectus. Atq; etiam in naturalibus, nam possibile est quod aliquando evenit, nimirum hominem quatuor digitis praeditum nasci, aut etiam sex, & ut plurimum quinque praeditus nascitur: aliquando etiam fortis robore, aliquando infirmus, quorum effectuum contingentium ratio, materia est, apta quidem hoc, aut illo modo disponi, hoc aut illo modo recipere formam: negari igitur non potest contingentia in utrisq; rebus, tam arte, quam natura constantibus: Ita ut effectus quidam raro eveniant, quales sunt thesaurorum inventiones, aut frequentes, ut quod homo quinque digitis praeditus nascatur, aut etiam ad utrumlibet, si ex libero arbitrio dependeat, ut Petrum, aut Ioannem, bene, vel male virtuosos, atq; ex consequenti necessario dicendum est, enuntiationes singulares de futuro significantes eosdem effectus contingentes, non esse determinate, aut necessario veras, vel falsas.

In ultima tandem parte capituli, veritatem tenendam ex dictis colligit Aristoteles, quam pra-

16.

11.

12.

Ultim. pars

cedantibus concluderat rationibus ad impossibilia ducentibus, videlicet aliter in enuntiationibus de praeterito, ac praesenti contingentibus veritatem, aut falsitate contineri, aliter in propositionibus de futuro; nam in illis una ex contradictoriis vera est necessario, altera falsa; in his vero, neq; una, neq; altera vera est necessario, neq; etiam falsa, se d' indeterminata ad veritatem, aut falsitatem; quod ut clarius ostendat, in veritas, & falsitas enuntiationis, necessitas, atq; contingentia eiusdem, a rebus significatis dependet: duplicem modum necessitatis verum, tam simplicium, quam complexarum distinguit, de ipsis, ut in se, sunt loquens, duplicem alium rei complexae cum suo opposito comparata; & totidem modos necessitatis, atq; contingentiae enuntiationum. Requiruntur simplicem esse necessariam duobus contingit modis: Prima absolute, quando ex propria consideratione talis est, ut non possit aliter se habere, ut caelum. Alio modo sunt res necessariae non ex propria conditione, sed ab extrinseco, hoc est ratione temporis, ut cursus tempore praesenti factus, aut existentia Petri actualis, ex proprio modo res sunt contingentes, cum possint esse, & non esse, sed ex conditione temporis praesentis, quo mensurantur necessaria dicuntur, na supposito quod nunc sunt, non possunt non esse, & in rebus complexis Petrum esse, Petrum currere, necessariae sunt ex suppositione temporis praesentis: Nam dum sunt, non possunt non esse; & hoc est quod Arist. universaliter protulit, videlicet: Res esse quando est necessariu esse, sed addit ab hoc necessitatis extrinseco modo, ad primum intrinsecu non tenere argumentum: non enim sequitur Petrum esse quando est, aut currere, quando currit, necessarium est; ergo Petrum esse, aut Petrum currere absolute est necessarium: quia est argumentum ab eo quod tale est, secundum quid ad tale simpliciter, esse namq; rem necessariam ex suppositione temporis, in quo est simpliciter esse contingentem, & secundum quid necessariam, & haec est prior distinctio necessarii, eodem modo applicanda ad enuntiationes: ita ut quaedam sit enuntiatio absolute necessaria, hoc est, ex propria habitudine praedicati ad subiectu, ut homo est animal; altera solum ab extrinseco, ex suppositione, & secundum quid, ut Petrum currere, eo currente necessaria sit enuntiatio est.

Secunda distinctio necessarii est, quaedam sunt necessaria in se, hoc est absq; comparatione ad alterum. Ut hominem esse animal, aut Petrum currere pro tempore quo currit: alia non nisi ex comparatione ad suum oppositu, ita ut res, quae per se sumpta contingens est, simul cum suo opposito accepta

13.

1. Dist. necessaria.

14.

2. Distinctio

accepta dicatur necessaria, quo pacto contingens est Petrum album fore, & Petrum non fore album; si tam haec simul accipiantur, sub eiusdem distincti forma, necessitate habent, non est enim contingens hoc totu, quod est, Petrum fore, aut non fore album, sed necessarium, non ab intrinseco, aut simpliciter, cu qualibet per se sumpta pars, contingens sit, sed ex modo quo simul accipiuntur. Et par est ratio de enuntiationibus; nam qualibet haru enuntiationu, Petrus futurus est albus, Petrus non est futurus albus, contingens est, disiunctum vero, seu hypothetica enuntiatio ex utraq; constituta, nempe Petrus futurus est, aut non est futurus albus, necessitatem habet, ex ipomet conjunctionis modo; & in hac distinctione necessitatis pari ratione est veru, quod in prima, videlicet argumentu non tenere a necessitate totius disiuncti, ad necessitatem singularium partium, non enim valet, Petrum futurum esse, aut non esse futurum album; ergo esse album futurum; neq; etiam, quod non sit futurus albus, cum necessitas non trahatur ex partium natura, sed ex earum coniunctione.

Quibus suppositis ait: enuntiationes de praesenti, ac praeterito, etiam in materia contingenti esse determinate, ac necessario veras, aut falsas, non ab intrinseco, aut simpliciter, sed ex conditione, aut suppositione temporis, & secundum quid: enuntiationes vero de futuro, nullae prorsus determinatione veritatis habere, quod intelligendum esse docet, si per se sumantur, na totum disiunctu, ex duplici contradictoria factum determinate, & necessario est verum; & haec est determinatio quaestionis, & sensus totius capituli.

NOTABILE VNICVM, circa expositum textum.

Duplex ratio dix contingentia.

Adnotandum est, duplicem contingentiae radicem futurorum effectuum attigisse Arist. in qua eorum contingentia, atq; indeterminata veritas propositionum fundatur. Prior est libera, posterior naturalis: libera est ratio, & voluntas nostra, a qua procedunt electiones, admonitiones, & consilia, cuius etiam ductu geruntur humana negotia, actibus quidem liberis. Radix posterior naturalis est, cum in rebus naturalibus, sit potentia ad esse, & non esse, ad hoc illove modo essendum, ut in corporibus ad hoc, ut calefiant, vel infrigidentur, quod infirmetur, vel sanitate fruantur, quod demum hoc aut illo accidenti infestentur, ac cito intereant, aut ab eo liberentur in vitamque diu permanant. Radix autem huius potentiae, ad

Prior libe ta.

17.

recipienda diversa accidentia materia est, apta, ut bis, aut illis accidentibus disponatur, pro forma recipienda. Unde evenit, ut dissoni possit pro diversis, aut contraria ab ea, quam habet, & cum amittens altera recipere, ex eo etiam, quod corpora haec inferiora, propter conditione materiae, universalibus causis subdantur, multi eveniunt casuales effectus, praeter particularium causarum intentione. Casu eveniunt corporu laciones, praematurae mortes, & id genus multa, quae possent non evenire, ac proinde necessaria non sunt, sed contingentia: & quae per singulares enuntiationes significantur: unde enuntiationes ipse future non possunt determinatam habere, aut necessariam veritatem. Hanc autem Philosophi daemone, & laudamus, & valde comendamus, cum sit non solum vera, & in principiis vere Philosophia certa, sed Christianae Fidei valde consentanea, & haereticis nostri temporis arbitrii libertatem tollentibus adversa.

DVBIVM VNICVM.

An futurum contingens, quando iam est praesens, sit adhuc contingens vel necessarium.

Quod necessarium sit, docuit expresse Aristot. dicens. Omne quod est, quando est, est necesse esse; ergo dum futurum contingens est, erit necessarium: quod etiam suadet ratio; quia necessarium est illud, quod non potest aliter se habere, sed dum est, non potest aliter se habere, cum non possit tunc non esse, ergo erit necessarium.

Secundo repugnat, idem simul esse, & non esse; ergo dum est, non potest non esse, erit ergo pro tunc necessarium. Ex quibus inferre licet non esse contingens: nam contingens, & necessarium ex directo opponuntur, si rationem utriusque consideremus; necessarium namque est, quod non potest non esse: contingens, quod potest esse, vel non esse, contradictionem ergo involvit, quod eidem rei utrumq; simul conveniat, necessitas videlicet, & contingentia; si ergo futurum dum iam est extra causas necessarium dicitur, nequaquam erit contingens, & rursus, si contingens est, quod potest non esse, & dum est

18.

2. Naturae

19.

Partem af firmatiu teneat Ari.

1. Probat.

2. Probat.

20.

non potest non esse, non erit dum est contingens.
 Probatur Terrio. Contingens dicitur aliquid ex coparatione ad suam causam non dū determinata, & ipsa met causa dicitur etiā contingens, dū indeterminata est ad operandū, & non operandū hoc est enim ad vtrumlibet contingens; sed futurū dū iam est dicitur esse extra suā causam, & causa ipsa iam est determinata; ergo neq; ipsa, neq; effectus sub contingentium ordine continentur.

Nota.

Pro solutione huius dubij adnotanda est distinctio necessario; est enim duplex, vnū ex propria natura, & quod vocant ab intrinseco, alterū ex hypothesis, & quasi ab extrinseco; necessarium ab intrinseco est illud, quod ex propria natura est determinatum ad esse, ita vt non esse repugnet, vt hominē esse rationalem, aut visibilem; necessarium vero ex hypothesis, vel ab extrinseco est illud: quod ex propria quidē conditione potest nō esse, Sed ab altero quod supponitur necessitate incurrit, vt quod currens moueatur non est necessarium ab intrinseco, cum possit qui currit nō moueri, facta autem hypothesis, quod currat necessarium est quod moueatur.

12.

Cont.

Et quidem necessarium sub priori acceptione ex directo opponitur cōtingenti: est enim cōtingens, quod potest esse, & potest non esse; vt per primam partem distinguatur ab impossibili, per secundā à necessario, sub acceptione vero posteriori non opponuntur necessarium, & cōtingens, sed possunt in eandē rem concurrere: stare enim potest, vt illud quod ex propria natura contingens est, ex hypothesis autē ab extrinseco necessarium dicatur: ratio autem propter quam id non repugnat est, quia extrinseca ratio, vel conditio non tollit, neque mutat rei naturā, & ita se res habet in proposito.

Solutio dubij.

Quare solutio dubij est, futurum contingens etiam dū actu est, esse simpliciter, & ex propria natura cōtingens, ex hypothesis vero, & quasi ab extrinseco necessarium; quia ex propria natura consideratū, ita est, vt possit non esse. Causa enim libera sic ad operandum accipitur, vt possit determinari ad oppositum; sed supposita actuali eius determinatione, non potest non esse determinata, nec potest futurū contingens iam actu esse, cum manifestum contineat repugnantiam, causam simul esse determinatam, & non esse determinatam; eius effectum simul esse actū et non naturā, propter eius determinationē, & non esse.

Nota.

Quod in huiusmodi possit intelligi, & commode argumentum fieri adnotandum est. Libera causam sicuti causa, & principium esse sic natura sua actu; unde si per eandē instanti tempore, in quo se ad operandum determinat, operatur, non potest non esse determinata.

ri, quam determinatio ipsa, aut actus, quem ex determinatione elicit: in illo autē priori, vt indifferens consideratur ad operandum, & non operandū, ac vt potens se in vtrumlibet partem flexum. Et propterea verum est, quod in eode instanti quo se ad operandum determinat, potest se non determinare, & quod in eodem instanti, in quo operatur, potest nō operari: non quod vt iam est determinata possit non esse determinata, vel vt iam operatur, non operari, hoc enim repugnat propter necessitatē suppositionis, sed quod simpliciter sit in eodem instanti temporis indifferens, & simpliciter possit dum operatur non operari; eiusmodi enim locutiones ad naturā prioritatis, in qua indifferens consideratur causa libera referuntur. Ex quibus intelligitur adhuc in eo instanti temporis, in quo operatur simpliciter esse liberam, aut contingentē, & ex consequenti esse etiā, qui ex suppositione presentiaitatis, & quasi ab extrinseco appellatur necessarius.

Ex his etiam patet argumentorū solutio: nam Arist. futurū contingens necessarium esse docuit non ab intrinseco, sed ex suppositione, quē quasi extrinseca ratio eius est. Vnde non negant esse simpliciter, & ab intrinseco contingens, cum id habeat adhuc, dum est ex coparatione ad suā causam in eode etiam instanti liberam; nec repugnat esse simpliciter cōtingens, & ex hypothesis necessarium. Nam cū coparetur adhuc dū est ad suā causam in priori natura indifferenti, licet in eode instanti temporis determinatā, locū habet intrinseca cōtingentia, cū necessitate extrinseca.

Ad Argū respōdetur

QUESTIO VNICA.

An singulares enuntiationes de futuro contingenti veritatem, & falsitatem determinatam habeant.

Disputati à quibusdam sicut, circa materiā huius capituli, an denent in rebus, cōtingentes effectus ad aliquam eis Diuina voluntas imponat necessitatem. & his similia Theologis proprie, quae eadem differenda relinquunt ad propriam Disputationem committuntur: quae Aristoteles tetigit agendum. Et ut sic adnotandum est an singularibus enuntiationibus, aut cōtingentibus, vel determinatis, sit determinata, aut cōfusa, sit determinata, aut cōfusa.

Differens de effectibus cōtingentibus, cum Theolo.

si dū taxat: de solis autem contingentibus in dubiū id reuocauit Aristoteles; nā de his, quae in materia necessaria, aut remota consistunt, exploratum est determinatā habere: siue vniuersales, particulares, aut singulares sint; necessarig nāq; determinate vere sunt omnes, & si in materia sunt remota affirmantes falsae, & negantes verae; nec tamen de quibuslibet contingentibus controuersiam instituit, sed de solis singularibus, atque futuris, tanquā certum praemittens enuntiationes de praesenti, ac praeterito determinate veras, aut falsas esse, atq; etiā de futuro, si vniuersales sint, particulares, vel indefinitae, ac siue de cōtingenti raro, frequēti, seu ad vtrumuis. Cuius ea est aperta ratio, quia praedicatum contingens raro, vel nunquam ab vniuersis remouetur; vnde sit vniuersales enuntiationes tam affirmantes, quam negantes, in quibus pro cunctis singularibus distribuitur subiectum: fere semper esse falsas, particulares vero, aut indefinitas, quorum veritas ab vno, vel altero solum dependet, fere semper veras; de solis ergo singularibus, potuit esse dubiū, an veritate, aut falsitate determinatam habeant.

Refertur, & corroboratur prima sententia extrema.

2. Sententia nullam veritatem aut falsitatem eis tribuit.

DE qua re dua versantur extreme sententiae, & altera media; prior quidem opinio extrema nullā penitus veritatem, aut falsitatem eis concedit. Sed neutras vocat, quam Antonius Cordub. vir doctissimus, lib. I. sui quaestionarij, quāst. 55. dubio 2. adscripsit Aureolo, qui hoc ait voluisse Aristotelem, capite praesenti, dum asseruit, non esse determinate, veras, aut falsas quasi diceret nullam habere veritatem, aut falsitatem: nam quod determinatum non est in se, vel ad aliquod singulare, nihil prorsus potest esse extrinsecum: nisi idea Platonis iam superioris assignata: vel ergo determinatam rem, quae falsitatem habere existimatur, non habet nullam: constat autem determinatam rem non concedere Aristoteles, arguente reas facillē, hoc est, veritatem, & falsitatem experire, credendum est quod huiusmodi argumentis probari possit.

Veritas, vel falsitas enuntiationis accipitur per conformitatē ad rem significatā, Probatur 1. sed singularis enuntiatio de futuro cōtingenti nō est conformis, nec deformis rei significatæ; ergo non habebit vllā veritatem aut falsitatem: minor sic ostenditur: res significata per hanc enuntiationē, Petrus peccabit, non est actu in rerū naturā; ergo respectu illius non potest accipi actualis veritas, est enim in potentia suae causae, quae cum sit contingens ad vtrumuis, sicut potest esse actu, potest etiam non esse; ergo adhuc respectu esse potentialis, non plus conformitas, quam difformitas accipi potest: imo neutra profecto, quia quod non est non potest esse obiectū conformitatis, nec difformitatis. Adde si placet talem enuntiationem, conformem esse rei significatæ, aut difformem; si primum admiseris, sequitur esse veram, & determinate verā: si secundū, sequitur esse falsam, & determinate falsam: neutrum admittit Arist. ergo iuxta mentē eius neutra erit appellanda.

2. Ratio.

Secundo; contraria non possunt in eode subiecto simul reperiri, veritas autem, & falsitas contrariae sunt; ergo nequeunt simul eidē enuntiationi conuenire: si autē veritas aliqua, aut falsitas concedatur enuntiationi de futuro cōtingenti, incūctanter sequitur simul esse verā, aut falsam, ergo nec vera, nec falsa, dicenda est. Probatur minor, quia cū res significata indifferens sit, ad esse, vel nō esse, & non plus ad vnū, quam ad alterū determinata, nec magis erit ei conformis enuntiatio, quā difformis; quare si aliquā ei conformitatem tribuamus, & iuxta illā veritatem aliquam; non minus inerit ei difformitas, atque adeo falsitas; ac propterea, vel vnū; si simul habebit, quod cōstat esse impossibile, vel neutrum certe, quod videtur necessarium.

Ultima ratio.

Postremo, quicquid actu est in rerū natura, determinatum esse debet in suo ordine, & gradu; si ergo enuntiatio hęc, Petrus legit aliquid contingens veritatem, etiam sine veritate actu in rerū natura, proindeque determinatē consequens non admittit Aristoteles, ergo sentit expresse: quod si est, totius veritatis, ad illius.

Adnotanda sententia prima proponitur.

Secunda sententia asserens de minimata habere veritatem, aut falsitatem.

OPPOSITA profus est secunda sententia, quae non solum veritatem, aut falsitatem tribuit his enuntiationibus, sed determinatam: idque probat duplici argumentorum genere.

Primum genus procedit ex principiis fidei; secundum ex principiis verae Philosophiae, earundemque enuntiationum natura. Et quod ad fidem attinet duo continent. Primum pertinet ad diuinam scientiam, de qua tam aperte sacra pagina docet Deum optimi ab aeterno cognouisse futuros effectus, eosdemque per singulares enuntiationes de futuro contingenti praenunciasset. Vt patet 3. Reg. 11. Certissime enim auertent corda vestra, ut sequamini Deos alienos. Ioannes 5. Si uenerit alius in nomine suo illum accipietis. Et capit. 6. Cum sciret, quia uenturi essent, ut facerent eum Regem, &c. Ac demum Christus praedixit Petro. Priusquam gallus bis uocem dederit, ter me negabis. Quod ab aeterno cognouisse, sicut praedixit in tempore manifestum est.

Ex quibus plane sequitur similes enuntiationes, de futuro determinatam habuisse veritatem, cum Deus certo, ac determinate eas cognouerit: nec enim de rebus, aut enuntiationibus quidpiam cognoscit, quod in eis non sit, nec aliquid, in quo aliqua ratio veritatis non reperitur, cum verum sit adaequatum obiectum intellectus, falsum autem nihil sit, nec nisi per oppositionem, aut negationem veritatis cognoscatur; ergo si similes enuntiationes nullam veritatem continent, non cognoscentur a Deo, & si non determinatam, non cognoscentur determinate; quorum utrunque uerbis Sacri textus contrarium est.

Ex Prophetis.

Secundum uero non est minus notum, uidelicet easdem enuntiationes cognouisse, ac protulisse Prophetas, ut Sacra pagina ueteris Testamenti passim docet; haud dubie quin ex reuelatione diuina quod fieri non posset, nisi determinata ueritas eis in eslet; nam indeterminatam, seu confusam ueritatem determinate, ac distincte proferre, periculo falsitatis, ac mendacij expostum est. Neque fit satis dum a quibusdam dicitur, Deum quidem cognouisse, ac praedixisse futura per singulares enuntiationes, in qua-

tum ei fuere ab aeterno praesentia, quae etiam protulerunt Prophetae, ex Diuina reuelatione, quae participatio quaedam est eiusdem scientiae; itaque nec Deus ipse, nec Prophetae tales effectus, ut contingentes futuros cognouerunt, sed tanquam praesentes Diuinae, atque aeternae cognitioni: nam, si ut futuri accipiantur, non subdunt certe cognitioni, quia incertum, ac indeterminatum esse habent in causis liberis, nondum determinatis; & cum designentur per singulares enuntiationes, sub tali esse indeterminato, indeterminatam quoque habebunt ueritatem. eadem enuntiationes: hoc inquam non satisfacit propter duo, primum, quia uel Deus cognouit hos effectus esse futuros, uel non: si primum admiseris, cum notitia eius fuerit ab aeterno determinata, sequitur cognouisse eos esse determinate futuros, atque adeo enuntiationes, eos significantes determinate ueras.

Si uero dixeris non cognouisse eos esse futuros, sequitur plane nec eos uideri praesentes: euidens namque consecutio est, Deus uidit ab aeterno opus liberum Petri, ut sibi praesens, ergo determinate cognouit esse futurum: quia futurius per ordinem ad praesentiam accipitur, ut mox ostendetur; quo circa determinata praesentia infert determinatam futuriorem. Ex eodem igitur quod asseritur, Deo extitisse ab aeterno praesentes effectus futuros, infertur necessario eos cognouisse, ut determinate futuros, & ex consequenti enuntiationes de futuro eos significantes, ut determinate ueras.

Secundum, quia ut sancti Patres affirmant, & ratio ipsa suadet, non ideo futura contingentia sunt, quia cognoscuntur a Deo per scientiam uisionis; sed ex opposito, ideo cognoscuntur, quia sunt; non ita ut creatura sint causa Diuinae scientiae, nisi forte secundum illationem, in quantum eam necessario inferunt; nam si sunt, necesse est a Deo cognosci; ergo praesupponuntur Diuinae scientiae nostro modo intelligendi, quare si ut iam determinata ad esse cognoscuntur, ex determinatione propriae causae proueniet eis determinatio, ac propterea, ut per enuntiationes designantur, erunt determinata, ueritatemque determinatam eis conferent;

Occurritur obiectioni. 29.

Excluditur propter duo.

Confirmatio ex sanctorum Patrum locatione.

rent; antecedens huius argumentationis probatur, qui a scientia uisionis speculatiua est nostro modo intelligendi practica praesupponens, per quam res fiunt, quae cognoscuntur, ergo ex consequenti praesupponit, iam factum obiectum creatum quod cognoscit, sub quo comprehenditur futura contingentia: praeterquam quod realis praesentia futurorum, in aeternitate secundum esse reale, nullo implicatur difficultatibus, ac propterea non est ei innitendum.

Probatur argumentis Philosophicis.

Secundum argumentorum genus, Philosophicum est, & ex propria conditione earundem enuntiationum procedit. Tempus enim praeteritum, & futurum regulantur per tempus praesens, ita ut praeteritum tale sit, quod aliquando fuit praesens, & futurum quod aliquando erit praesens, ergo enuntiationes de praeterito, & futuro, regulantur per enuntiationes de praesenti, quantum ad ueritatem, & falsitatem; quod ex ipsarum etiam conditione constat; nam uera enuntiatione ea est, cuius praedicatum inest subiecto, aut ab eo remouetur tempore per copulam designato; ergo enuntiatione de futuro uera erit: si praedicatum conueniat subiecto, aut ab eo remoueat, iuxta conditionem futuri temporis, quae talis est, ut per tempus praesens regulatur; quod est dicere, ueram esse si praedicatum inest subiecto aliquando de praesenti, falsam uero si nunquam.

Ratio.

31.

Illatio.

Confirmat.

Ex quibus plane fiet determinationem earundem enuntiationum, quantum ad ueritatem ab eodem praesenti tempore sic dependere, ut illa censeatur determinatam habere ueritatem, quae aliquando erit determinate uera de praesenti: sed omnis propositio singularis de futuro contingenti uera est de praesenti aliquando, aut nunquam; ergo priorem conditionem habens erit determinate uera, posteriorem uero determinate falsa. Quod sic potest confirmari, & explicari simul integrum significatum enuntiationis de futuro, sic refertur ad tempus praesens, ut nihil aliud per eam enuntietur, quam quod aliquando praedicatum enuntietur de subiecto pro praesenti tempore; gratia exempli, enuntiatione haec, Petrus disputabit. Hoc sibi uult, quod aliquando uerum sit, de praesenti Petrus disputat: uade si aliquando

disputatio de praesenti Petri continet, uera erit: si nunquam, falsa; determinatio igitur eiusdem enuntiationis de futuro pendebit profecto, ex determinatione eiusdem de praesentia: ut si haec fuerit determinate uera de praesenti, determinationem quoque habere censeatur sub forma futuri: patet autem de praesenti esse determinatam, dum disputat Petrus; ergo determinata quoque fuit in ueritate de tempore futuro; aut si nunquam determinabitur de praesenti, sequitur plane determinate falsam fuisse de futuro.

32.

Ratio.

Secundo. Enuntiatione de praesenti, dum pro eodem tempore praedicatum, etiam contingens conuenit subiecto, censeatur necessaria saltem ex suppositione: ut expresse docuit Aristoteles capite praesentis, inquit. Omne quod est, quando est necesse est esse. Est igitur a fortiori determinate uera; pari ergo ratione enuntiatione de futuro, cuius praedicatum etiam contingens, aliquando attribuetur subiecto de praesenti, erit necessario futura ex suppositione; quod idem est, ac si dicamus praesens necessario est praesens. Futurum necessario est futurum: erit igitur determinate uera; nam si eius significatum necessario, ac determinate futurum est, ex suppositione, eadem ipsa conditionem subire debet, quantum ad ueritatem.

Ratio ex Aristoteli testimonio.

33.

Tertium argumentum accipitur ex altero principio ab Aristotele expresso capite praesentis, Ab eo quod res est, uel non est, uera, aut falsa enuntiatione perhibetur. Quod licet in enuntiationibus de praesenti, duntaxat expresse intelligatur, certum est secundum eandem proportionem accommodari enuntiationibus de praeterito, & futuro. Ita ut ab eo quod res fuit, uel erit uera, aut falsa censeantur; ex quo statim infero ab eo, quod res determinata est, fuit, aut erit, eadem enuntiationes esse determinate ueras, aut falsas; sed res significata per enuntiationem de futuro determinate erit, aut non erit; ut si Petrus disputabit, erit determinate, si minus non erit determinata, imo neque uillo modo uera, aut falsa determinate censeari debet: & si id negaueris, poterit a contrario sensu hunc in modum confirmari.

Quisquis ambiguum aliquid, determinate

minate contingisse, aut futurum esse affirmat, falsam enuntiationem profert, cum opposito modo se habere rem designet, ac verè se habet, sed enuntiationes singulares de futuro determinate affirmat, aut negant aliquid esse, aut non esse futurum, vt Petrus disputabit, aut Petrus non disputabit; ergo eadem ratione, quæ dicitur non esse determinate veras, vel falsas, probatur habere determinatam falsitatem, cum enuntient tanquam determinate futurum, quod indeterminate est.

Probatur
vltim.

34. Probatur tandem, ex altero principio eiuſdem Aristotelis, qui capite etiam præſenti ad mittit (vt necessario admittendum est) enuntiationes vniuersales de futuro contingenti, particulares, aut indefinitas determinate veras, aut falsas esse, solumque à communi hac regula excipiendas fore singulares.

Vnde fit ex his contradictoriis, *Omnis homo disputabit; aliquis homo non disputabit.* Vnam esse determinate falsam, & alteram determinate veram. Supponamus ergo falsam esse vniuersalem, quod magis est rationi consentaneum, & tunc necesse est dicere, particularem esse determinate veram, cuius veritas iuxta summarum regulas, per ascensum disiunctiuum probanda est, per singularia determinata discurrendo, quousque ad aliquod perueniatur, de quo determinate verum est, quod disputabit: & ecce tibi singularem propositionem de futuro contingenti determinate veram; & si dicatur satis esse, si vna aliqua singularis vera sit ad veritatem particularis; non quidem determinatam, sed quasi vagam, seu confusam, plane falsum esse constabit.

Explicatur
solucio.

Si ad memoriam reuocetur discrimen inter confusam, ac determinatam suppositionem: illa etenim non permitit de aliquo determinato singulari enuntiarī subiectum, aut prædicatum confuse supponens: hæc verò necessario id postulat: primum ostendit prædicatum huius enuntiationis, *omnis homo est animal;* aut subiectum huius, *homo est species,* de quibus notum est de nullo singulari determinato enuntiarī: postremum hæc, *aliquis homo disputat,* cuius subiectum non de aliquo singulari vago, aut còtòle, sed de aliquo determinato dicitur: & ex eo probatur

veram esse, aut si de nullo determinato, probatur falsa; quo circa indefinita propositio determinate vera aliquam singularem determinatam postulat, & determinatam veritatem habentem.

Hanc sententiam secuti sunt Scotus, in primo distinctio. 3. quæst. 1. §. *Ad argumenta principalia.* Bonauentura distinctio. 38. artic. 2. quæst. 1. ad primum. Ricardus. artic. 1. quæst. 5. ad primum. Gregorius. quæst. 1. artic. 2. Ocham. quæst. 1. ad primum principale. Gabriel. quæst. 1. artic. 1. notabili. 7. Marsilius. in quæst. 40. ad tertium principale. Holcot. in 2. quæst. 2. artic. 7. Magister Sotus, in caput 9. epistola ad Romanos, part. 5. circa finem. Corduba. lib. 1. quæstionarij, quæstio. 55. dubio 2. & ex modernis, doctissimi viri nostræ Societatis, Doctor Franciscus Suarez, opusculo de absoluta scientia futurorum contingentium, cap. 2. num. 6. & Pater Gabriel Vazquez disputat. 67. primæ partis cap. 3. tom. 1.

Media sententia veritatem, aut falsitatem concedens enuntiationibus de futuro contingenti, sed indeterminate.

36. **M**EDIA sententia inter præfata extrema, aliqualem veritatem tribuit his enuntiationibus, non tamen determinatam, sed confusam, aut indeterminatam; ita vt ex duabus contradictoriis, *Petrus disputabit, Petrus non disputabit,* neutra per se sit determinate vera; integrum tamen disiunctum ex vtraque constatum. *Petrus disputabit, vel non disputabit,* determinate verum, ac necessarium. Vtrumque autè hoc modo explicatur. Cum futurum contingens, quandiu futurum est, non sit extra causas, sed in earum potentia contineatur, fit neque determinatum esse habere, quousque causa libera se ad operandum determinauerit, nec vt quidpiam determinatum per enuntiationes singulares significari; & cum veritas enuntiationum à re significata desumat, fit similes enuntiationes non esse determinatas quantum ad veritatem, aut falsitatem; sed quasi indifferetas ad vtrumque; ita, vt sicut vere, sic etiã falsè esse possint; quod est solū esse veras, aut falsas confusas quoad rationem, & quasi

Autoreshu
ius secundæ
opinionis.

36. Tercia
sententia
mediam
tenens.

quasi in potentia ad vtrumlibet determinabili.

37.

Disiuncti
veritas nec
cessaria.

Nihilominus cum ex vniuersalissimo principio, necesse sit de quolibet verè esse affirmationem, aut negationem, & planè impossibile, quod idem simul sit, & non fiatque ad eò quod eadem res sit futura, & nõ futura, necessario sequitur totum disiunctum, ex quibus enuntiationibus singularibus oppositis constat determinatè verum esse, quia determinate, verum ac necessarium est, *Disputationem Petri futuram esse, aut non futuram.* Veritas itaque cuiuslibet partis, per se sumpta indeterminata est, ac potentialis, determinata vero actualis, atque distincta totius disiuncti. Hæc sententia sic explicata videtur expressa Aristotelis capite præſenti vt ex verbis, & ex còtextu totius capitis intelligi potest, atque etiam ex antiquorum interpretum expositionibus Porphyrij præſertim, Alexandri Ammonij, ac D. Thomæ, eam sequuntur sunt Albertus Magnus. 1. lib. de interpretatione, tractatu de oppositione cap. 4. Ambrosius Catherinus, in opusculo de veritate enuntiationum. Lobanientes in scholis huius capituli, & Cardinalis Tollerus, ibidem quæstione vnicà. Eamque probauit Aristotelis hac potissimum ratione ad impossibile ducente. Quod determinate verum est, necessarium existimatur: si ergo propositio singularis de futuro contingenti determinate vera est: Erit quoque necessario vera: vnde fiet futura omnia necessario euenire. Ita vt non possint non esse futura; quare nulla relinqueretur libertas, nec locum habebit consultatio, aut deliberatio, quæ circa actus liberos indeterminatos, & ad vtrumlibet contingentes versantur; quæ cum non solum falsa, sed plane absurda sint, sequitur tales enuntiationes non esse veras, aut falsas determinate.

Aristot. ratio
deducens ad
impossibile.

38. 1. fundam.

Huius fundamento, duo alia addere possumus, ex propria natura, & conditione effectuum liberorum, aut contingentium desumpta. Primum est, atque in ordine secundum: singularis enuntiatione præſenti, etiam in materia contingenti eo ipso, quod determinate vera est, confertur necessaria, quia quicquid est, quando est, necesse est esse; gratia exempli, si verum est Petrum disputare, eo ipso est

necessarium; siquidem disputatio eius iam præſens; non potest non esse extra causas; pari ergo ratione, si enuntiatione de futuro contingenti determinate vera sit, necessaria erit, nam dū aliquid est futurum; non potest non esse futurum; quare necessario est futurum, nihil ergo erit contingens futurum, sed omnia necessario euenient, vt primam fundamentum intulit.

Secundum & in ordine tertium: Ab eo quod res est, vel non est, vera, aut falsa enuntiatione vocatur, vt sepe Aristoteles in hoc opere inſulcat, sed effectus contingens, quem enuntiatione de futuro contingenti significat, nõ habet esse determinatum; ergo neque enuntiatione ipsa determinatam habet veritatem, aut falsitatem. Probatur minor: nam cetera ex se patent: effectus contingens significatur per talem enuntiationem nõ vt præſens, sed vt futurus: non vt iam actu existens. Sed adhuc in potentia sua causæ, & causæ quælibet libera, nondumque proinde ad operandum determinate, sed quasi sicut determinari potest: sic etiam non determinari; ergo vt futurum non habet esse determinatum, sed quasi indifferens ad esse, vel non esse; quare nec enuntiatione ipsa erit determinata; ad veritatem, sed indifferens, ita, vt sicut vera, sic etiam falsa esse possit. Hic autem res apertior hoc exemplo: enuntiatione hæc *Petrus disputabit,* non significat disputationem Petri, ut iam præſentem, ac determinatam. Sed vt futuram, & solum habentem esse in sua causa, hoc est, in voluntate Petri libera, & nondum determinata ad disputandum; ergo significatio talis enuntiationis in determinatum est, ita vt possit esse, aut non esse, & ex consequenti indeterminata erit veritas eiusdem enuntiationis.

2. Fundam.

Explicatur
hoc exemplo.

39.

Quæstio
tabilia.

Totius controuersie enodatio.

DE C I S I O huius controuersie ex duorum explicatione maxime dependet; primum est, quid sit determinata veritas: nam ex hoc non erit difficile intelligere, quid sit propositionem habere determinatam veritatem. Si enim concedatur enuntiationem, *Petrus disputabit,* hanc non esse determinatam

Quid sit veritas determinata.

40.

contingenti, erit autem determinata veritas, si distincta sit, & actualis. Distincta quidem ad differentiam confusae, quae reperitur in propositionibus aequiuocis: quas distinguere oportet in diuersa significata, ut vera, aut falsa censentur, nam quasi suspensa à veritate censentur; actualis vero, quae in ordine ad actuale significatum accipitur: nam si solum sit in potentia indifferenti nullam habebit actualem veritatem, sed à veritate, etiam suspensa dicitur: actuale autem significatum enuntiationis dicitur, quod actu, atque extra suas causas est, non quomodocunque, sed iuxta tempus per copulam importatum, ita ut, si propositio sit de praesenti, actualem, ac determinatam veritatem habeat, si res significata tempore praesenti existat, & si sit de praeterito, erit etiam determinata eius veritas. Si eius significatum aliquando extiterit, licet modo iam non extet; si denique sit de futuro, censetur habere determinatam veritatem, si eius significatum extra suas causas aliquando futurum sit. Gratia exempli, haec enuntiation, *Sol orietur cras*, determinatam habet veritatem, quia licet ortus solis crastinus, nunc non extet, extabit autem tempore futuro per copulam importato: oportebit igitur duplicem enuntiationem, de futuro distinguere. Sicut etiam de praeterito distingui potest. Vnam, quae aliquod tempus determinat, alteram, quae nullum, sed vniuersum, quasi indefinitè importat: primi generis est enuntiation haec, *Petrus disputabit cras*, postremi vero ista, *Petrus disputabit*, & ut determinata sit veritas prioris, necesse est disputationem Petri crastina die extare: ut autem determinata sit veritas posterioris, non id requiritur. Sed satis erit, si aliquo tempore habitura sit esse actuale, ac determinatum, ita ut verum sit de praesenti tunc enuntiare, *Petrus disputat*.

Duplex necessarium.

Postremum. Necessario explicandum, est veritatem enuntiationis duplicem esse, necessariam ab intrinseco, & contingentem: necessaria censetur illa, quae à re significata, ex propria conditione necessaria accipitur, qualem habet propositio cuius praedicatum ex propria natura conuenit subiecto, quia vel pertinet ad eius essentiam, vel proprietas est, aut in se a-

rabile accidens; vel certe si effectus est, à causa naturali ad vnum determinata procedit; quod secundum eandem proportionem accipiendum est in enuntiationibus de praesenti, praeterito, & futuro: nam tales sunt homo est, aut uuit, aut erit animal: homo est, aut fuit, aut erit rationalis. Cygnus est, fuit, aut erit albus: sol ortus est, & fuit, atque etiam oriectur. Altera est determinata veritas enuntiationis, non necessaria ab intrinseco, sed contingens, aut libera, & talis esse intelligitur, dum praedicatum subiecto conuenit tempore per copulam importato: non ex propria natura, aut ex necessitate causae, sed contingenter, aut ex contingentia, seu libera determinatione, vel concursu, qualis erit, quae in his propositionibus censetur, *Petrus disputat*, aut *Petrus disputauit*: non enim disputationis conuenit Petro de praesenti, aut praeterito ex propria natura, sed ex libera, & contingentia determinatione suae voluntatis, quae sicut ad disputandum se determinat, aut se determinauit, potest non se determinare, & tunc non ei conueniret actualis disputationis.

Notanter autem adiecit illud verbum, *Ab intrinseco*, in praefatis explanationibus, quia determina veritas ex propria natura contingens, ab extrinseco necessaria esse potest, hoc est, ex conditione temporis, ut in proximis exemplis constat, nam disputationis Petri ex propria natura contingens est, siue de praesenti fiat siue tempore praeterito peracta fuerit, cum apertum sit potuisse simpliciter non fieri, aut non esse: nihilominus propter conditionem temporis, necessaria dicitur, quia supposito quod iam determinata est, aut fuit voluntas ad disputandum quantumuis libere, & contingenter, non potest non esse, aut fuisse disputationis, & quod de enuntiationibus de praesenti, & praeterito dicitur, de enuntiationibus de futuro accipiendum est, ita ut contingens sit earum veritas simpliciter, & ab intrinseco, & non nisi ab extrinseco, & secundum quid ratione temporis necessaria, quod hunc in modum expediendum est: sicut propositio de praeterito, cuius copula non determinat particulare tempus, sed indefinitè quodcumque praeteritum dicit, a se vera censetur, si aliquando

42.

43.

quando de praesenti fuit vera: & falsa, si nunquam licet eius veritas simpliciter sit, & ab intrinseco sit contingens; non censetur, ac determinatio causae, ex qua sortitur veritatem, contingens fuit, & libera, & solum ab extrinseco hoc est, propter temporis conditionem in necessitate modum simili propositio singularis de futuro contingens in actualem habet veritatem, si de praesenti fuerit, aliquando vera, & actualem falsitatem, si nunquam fuerit. *Serua sententia praefata de determinatione in enuntiationibus de futuro contingens* non est. **V**era sententia. R. A. igitur est sententia se cum vna, & fidei nostra valde consentanea, affirmans enuntiationes singulares de futuro contingens, si de determinatione veras, aut falsas, quarum ratiōnem non est necessaria, sed contingens. Quam sententiam praeter alias rationes hunc in modum ostendo. Primo. In singularibus enuntiationibus de futuro contingens certum tempus determinans habet, qualis est haec, *Petrus legat die crastina*, quod legere vera est de praesenti, ergo priusquam legeret, vera fuit heri de futuro, & determinate vera, quod ita probo: ab eo quod res est, vel non est: enuntiationis dicitur vera, vel falsa, ergo ab eo quod res habet determinatum esse, erit enuntiationis etiam significans determinate vera, quod si de re probatur in enuntiationibus de praesenti, & praeterito, determinate veritas, quae contingens esse effectus, quae enuntiationis de futuro significat, quae enuntiationis de futuro significat, erit determinatus die crastino, qui est tempus per copulam importatum, ergo determinate verum fuit heri enuntiare, quod futurum esset, atque adeo enuntiationis de futuro eum significans, fuit determinate vera: nec tali determinationi obstat, quod potuerit non esse determinatus, quia cuius praeteritus effectus, ac praesens, si contingens sint, ita sunt, & fuerunt determinati, ut potuerit non esse: quod non tollit eorum determinationem, sed ostendit fuisse effectus, aut liberam. Pari ergo ratione probatur effectus posse ab intrinseco esse, &

Vera sententia.

44.

Prima ratio.

Secunda ratio.

Tercia ratio.

enuntiationem, eius futuram, sed solum ostendit fore contingens, ita ut possit causa non se determinare ad tali tempore operandum, & si non se determinaret, tuisset profecto determinate falsa eadem enuntiationis de futuro. **P**robatur secundo. In ceteris enuntiationibus, tempus non determinans habet. Nam tales propositiones, non solum potentiam, seu libertatem causae enuntiant, nec solum liberam determinationem, vel actum eius, ut in potentia, sed ut aliquando futurum determinat, ut ad esse de praesenti, ac enuntiationis haec, *Petrus peccabit*, non solum libertatem Petri, & possibilitatem peccandi, aut peccatum, ut in potentia enuntiat, sed determinationem, & peccatum aliquando futurum, si ergo hoc fuerit, aliquando praesens, voluntate se determinante, quantumuis liberè determinata erit veritas talis enuntiationis de futuro, & si nunquam, determinata erit, eius falsitas, probatur à parte consequentia, quia res significata, aliquando erit determinata de praesenti, ergo determinate verum est nunc enuntiare, quod futura erit; hoc enuntiant propositiones singulares de futuro, si ergo determinate vera sunt, & ecce argumentum hoc, non solum efficaciter confirmat sententiam nostram, sed luce clarius ostendit deceptione oppositae in eo consistens, quod dicitur futurum contingens significari per enuntiationem singularem, solum, ut est in potentia libera, non determinata, cum tamen plane coniungatur non praesens, ut est in potentia, sed ut aliquando in actu futurum designat, unde si tale sit habiturum à deum, per eiusdem voluntatis liberam, determinationem determinate verum est enuntiare de futuro quod futurum, & si nunquam futurum sit, determinate falsum.

Secunda ratio.

Tercia ratio.

48.

actus eius praesens est: tunc autem iam non est vera enuntiatio de futuro, ut ex se patet, sed de praesenti; ergo ut de futuro nunquam habet, nec habere potest actualem veritatem: quare, nec dicitur habere veritatem in potentia, neque villo prorsus modo, quod satis falsum, & absurdum est.

Quarta ratio. Ex hoc argumento aliud non minus efficax deducitur: nam dum causa determinatur ad operandum liberum, & contingente effectum, iam habet talis effectus esse determinatum: ac propterea determinate veram constituit enuntiationem de praesenti; ergo verum fuit toto tempore praeterito, quod talis effectus habiturus erat aliquando determinatum esse extra causas; & ex consequenti propositio de futuro talem determinationem voluntatis futuram enuntians, determinatam habuit veritatem; itaque sicut enuntiatione de praesenti vera ostendit veritatem enuntiationis de futuro: pari ratione determinata veritas eius ostendit determinatam illius veritatem.

Explicatio Aristotelis. Quid ergo ad Aristotelem dicendum, qui secundam sententiam aperte sequi videtur. Diversi diuersimode eum interpretantur. Capreolus in primis talem sensum tenuisse docuit, ut non negauerit ex duabus contradictoriis vnam esse veram, alteram falsam, sed quamlibet per se aequae ad veritatem, & falsitatem se habere, prorsusque indifferentem esse.

Reiicitur. Hac tamen expositio merito a modernis reiicitur; quia idem est quamlibet propositionem per se indifferentem esse ad veritatem, & falsitatem, ac non esse veram, neque falsam determinate: quod enim aequae ad vtramvis partem indifferens est, ad neutram determinatur, hoc autem falsum esse ostensum est; & Capreolus ipse fatetur; ergo in exponendo Aristotele sibi contrarius est.

Secunda explicatio. Quare alij ex modernis quibus praecedens expositio non placet, aiunt, sensum Aristotelis esse, quod ex oppositis enuntiationibus de futuro, non sit vna distincte ac determinate vera, altera distincte ac determinate falsa, quae a nobis designari, aut cognosci valeat, et enim cum non sit vna distincte ac determinate vera, nec vera, nec falsa cognoscimus, nec cognoscimus, nec cognoscimus, nec cognoscimus.

47.

cabit, Petrus non peccabit, vera sit, aut falsa: at verò secundum se quilibet habere veritatem, aut falsitatem distinctam, ac de terminatam; ergo Aristoteles, aiunt, non determinatam veritatem denegare voluisse his enuntiationibus, quae ex se habeant, sed quam nos distincte, aut determinate cognoscimus.

Hunc tamen interpretandi modum non esse ad mentem Aristotelis, facile ab alijs probatur. Primo, quia etiam inter enuntiationes de praesenti inveniuntur plures, quarum veritas, aut falsitas nobis non innotescit, quales sunt quae internum animi affectum significant, quibus tamen Aristoteles determinatam veritatem, aut falsitatem concessit, sicut ceteris de praesenti; ergo non intendit talem sensum, quod rursus apparet ex eo, quod Aristoteles intulit capite praesenti ita arguens: si altera pars contradictionis in enuntiationibus de futuro determinata foret in veritate, sicut modo vera est: sic etiam ante mille annos vera esset: unde verum esset bellum nauale futurum esse, siue enuntiaret aliquis, siue non, quia ab eo quod res est, vel non est, vera aut falsa enuntiatione dicitur: non ex eo quod ab aliquo proferatur, cum propter nostrum affirmare, vel negare nihil in rebus ipsis ponatur, nihil ut detrahatur, neque vlla mutatio fiat: ac tandem quia Aristoteles ex determinata veritate harum enuntiationum intulit nullam fore libertatem, cessare consilia, ac negotiationes, ergo non solum eisdem negavit talem veritatem in ordine ad nostram cognitionem, sed etiam si secundum se accipiantur.

His ergo reiectis expositionibus tenet modernum quidam deceptum plane fuisse Aristoteli. & aduersus diuinam cognitionem, quae circa futuros, atque contingentes effectus versatur, locutum fuisse, & plane aduersus fidem nostram Deo (ut par est) certissimam notitiam eorum tribuentem.

Ego vero cernens Aristotelem perspicillam habuisse arbitrij nostri libertatem, & ex consequenti contingentiam futurorum effectuum, quos singulares enuntiationes designant, credere non possum veritatem ab eis penitus abstulisse: sed in eo plane sensum determinatam veritatem eis denegasse, quo eam concessit eisdem enuntiationibus contingentibus de praesenti.

Reiicitur.

48.

Aliorum expositio.

Autoris sententia circa Aristotelis.

49

Anist verb.

50.

Math. 18.

senti, ac praeterito, imo & enuntiationibus de futuro vniuersalibus, particularibus, atque indefinitis, quales sunt istae, omnis homo disputat, aliquis homo disputat, aut homo disputat, disputauit, aut disputabit; eodem denique modo singularibus partibus contradictionis, in enuntiationibus singularibus de futuro contingenti denegauit veritatem determinatam, quo eam concessit toti disiuncto, ex vtraque parte confecto, quale est hoc. Petrus disputabit vel non disputabit, ut ex his verbis eiusdem Aristotelis pene in fine capituli prolatis videor mihi colligere. Sed & in contradictione eadem ratio est, esse quidem, vel non esse omne necesse est, & futurum esse, vel non; non tamen diuidentem dicere alterum necessarium; dico autem, ut necesse est futurum esse bellum nauale cras, vel non futurum esse: non tamen cras fieri bellum nauale necesse est, neque non fieri: fieri tamen, vel non fieri necesse est. His autem omnibus determinatam veritatem concessit, quae habent futuri effectus, ex determinatione causa contingentis ad alteram partem: vniuersales namque ac particulares enuntiationes de futuro contingenti determinatae sunt verae, aut falsae; quia licet non sit necessarium aliquem hominem singularem disputare, aut peccare, in commune tamen necessarium reputatur peccare, aut disputare aliquem, quod satis est, ut vniuersales reputentur necessario falsae, & particulares, vel indefinite necessario verae, nam in hoc sensu protulit textus sacer: *Necesse est, ut veniant scandala, &c.* Singulares etiam enuntiationes contingentes de praesenti, & praeterito determinate verae sunt ob determinationem causa praesentem, aut praeteritam, ex qua, determinatione sortiuntur effectus per eas designati; & determinatio haec necessitatem quandam inducit, saltem ex suppositione, ut idem Aristoteles capite praesenti docuit dicens. *Omnis res quando est necesse est esse, & ex suppositione quod fuit, necessarium est fuisse; totum denique disiunctum, Petrus disputabit, vel non disputabit, necessarium quoque reputatur; quia licet contingens sit causam liberam se determinare, aut etiam se non determinare: & idem effectus designatus, disputationis contingenter futurus sit, esse tamen, vel non esse contingenter,*

merito iudicatur necessarium, quia necesse est causam quantumlibet contingentem operari, aut non operari; cum sit plane impossibile, de aliquo affirmari quod nec sit, nec non sit, quod nec futurum sit, nec futurum non sit; negauit igitur Aristoteles enuntiationes singulares de futuro contingente esse determinare veras ex determinatione causa, aut effectus contingentis, sicut concessit esse determinate veras vniuersales, & particulares de futuro, & singulares de praesenti, ac praeterito; quia istae sic sunt determinate verae, ut ex suppositione saltem determinationis, etiam sint necessaria, nec possint non esse verae. Negauit denique sic esse determinate veram quamlibet partem contradictionis, sicut concessit esse determinate verum totum disiunctum, ex vtraque confectum; sic enim determinate verum est, ut etiam sit necessarium, cum tamen ne vna pars villo modo necessaria sit, sed penitus contingens: non tamen negauit esse determinate veras, aut falsas singulares enuntiationes, veritate, aut falsitate contingente: quia ita sunt verae, ut possint esse falsa, aut ita falsa, ut possint esse verae; quae contingentiam in determinationem appellauit; & merito quidem, nam quantum effectus contingens, ut futurus significatur, non ut determinatus, sed ut determinandus designatur, quod non habet ut significatus de praesenti, aut praeterito: unde enuntiatione ipsa de futuro, quodammodo indeterminata censetur in veritate, aut falsitate, & solum determinata vocatur determinatione contingente, quae conditio diminuens, absque dubio est, in ratione determinationis: si autem enuntiationes istae sic essent determinate verae, aut falsae, uti alij, quas ex determinatione causa, determinate veras esse dixit: bene inferret Aristoteles, omnia euenire necessario necessitate saltem suppositionis, quae satis esset, ut consilia tollerentur, & negotiationes, nec enim res praeterita quantumlibet contingentes, nec iam de praesenti executioni mandata, etiam libere, sub consultationem, aut deliberationem cadunt, sed eas omnino praeteritae, & tandem in determinationem causa praesupponerent enuntiationes istae, ut supponerent enuntiationes de praesenti.

Expositio sententia Aristotelis.

51.

Contingentiam indeterminatam appellat Aristoteles.

52.

53.

ti, & præterito, inferre licet, quod latulit Aristot. verum fuisse enūtiare ante mille annos, quod bellum nauale hodiernum futurum esset: imo & necessarium necessitate saltem suppositionis: nam præteritum, vt præteritum quantumlibet contingens, non potest non fuisse, & præsens quoque vt præsens non potest non esse, quia & si causa libera dum se determinat possit se non determinare, & ideo libera sit simpliciter eius determinatio; vt iam tamen determinata de præfenti, a quoque iam elicito, non potest effectus non esse. Hanc nostram expositionem videntur tenuisse Ricard. in 1. dist. 38. artic. 1. quæst. 5. ad primū, & Maior. ibidem quæst. 1.

Ricard. & Maior.

Diluantur argumenta primæ opinionis.

Ad primū, primæ sententiæ.

IA.M. oportet argumenta aliarum opinionum dissoluere. Et primum quidem extremi prioris verum allūmit: nempe veritatem enuntiationis, per comparationem ad rem significatam esse desumendam; falsum tamē est quod adiecit, enuntiationem de futuro contingenti non esse conformem, nec difformē rei significatæ: nam licet futurum contingens non sit actu in rerum natura, ita vt iam sit extra causas, verē tamen dicitur esse, aut non esse tempore per copulam significato, quemadmodum res significata per enuntiationem de præterito non extat modò, sufficit tamen ad veritatem eius, quod extiterit aliquando; nam hoc solum tempus, per copulam designatur, & pariter enuntiatio de futuro refertur ad existentiam pro aliquo tempore futuro, quam si habiturum est, erit ei conformis enuntiatio, ac proinde vera: si minus erit difformis, & proinde falsa; negandum igitur est, non habere conformitatem, aut difformitatem similes enuntiationes cum re significata, quæ absque dubio erit, aut non erit tempore per copulam earum designato: confirmationi igitur eiusdem argumenti concedendū est tales enuntiationes veras esse, aut falsas, quod an doctrinæ Aristotelis contrarium sit, iam diximus.

Ad secundam.

Verum quoque allūmitur secundam opinionem in quibusdam ad suppositionem præfentis & futuræ, quæ sunt præfens, & futurum.

eiusdem enuntiationi cōuenire negamus, etiā si determinate vera censetur; quia & si futurum contingens præfens sumptum, vt est in potentia libera causæ non sit ad esse, aut non esse determinatū, cæterum in ordine ad futuram determinationem eiusdem causæ, per quam futurum est extra causas, determinatū esse habebit distinctū, & actuale; & cū per enuntiationem, hoc modo, & non solum priori significetur, sit determinatam habere veritatem, si aliquando futurum sit, aut determinatam falsitatem, si nunquam sit futurum: vt tranque verò simul ei conuenire repugnat, sicut rei futura esse, & non esse futuram.

Postremum argumentū bene probat, actuale esse debere veritatem, aut falsitatem enuntiationis de futuro contingenti, si determinate vera, aut falsa esse admittatur; & talem esse ingenuè fateamur, quidquid velit Aristoteles, cui in hac re standum non est secundū aliquorum interpretationem, vt iam vidimus; sed nos non censemus contrariū docuisse.

Explicantur fundamenta vltimæ sententiæ.

NON erit difficile fundamenta vltimæ opinionis euellere, si memoria repetamus præteritam distinctionem determinatæ veritatis, in necessariam, & contingentem, ex qua constabit in primis vitiosam esse argumentationem in primo fundamento constitutam, hoc modo inferentem, enuntiatio de futuro contingenti est determinate vera, ergo necessario vera: nam cum veritas eius, ex determinatione contingentis, ac libera causæ dependeat, contingēs ab intrinseco erit, & nihilominus determinate, vera aut falsa, cū ad determinationem libera causæ referatur, quæ sicut potest se determinare ad effectum producendum potest quoque à determinatione superfedere.

Constat præterea magna ex parte explicatio secundi fundamenti. Sed vt illustrior fiat, discrimen quoque oportebit ei adiungere inter effectum præteritum, præfentem, & futurum, in materia contingenti. Qui id habent in primis commune, vt simpliciter, & ex intrinseca conditione, & natura sint cōtingentes, cum notam sit à causa contingenti, aut libera

Ad tertium. 55.

Respondetur argumentum vltimæ sententiæ.

Ad primū.

Ad secundam nota.

56.

ex se procedere: vnde disputationem, quam Petrus peregit, libera fuisse dicimus, atque etiam præfentem, cum verū sit potuisse simpliciter disputare, & non disputare: de futuro verò res est notior, nam quandiu futurum est aliquid, sub potestate voluntatis cōtinetur, fore aut non fore, consentiunt: propterea quod ab extrinseco (vt aiunt) & ex suppositione omnes sunt necessarij: præteritū quidē, supposito quod iam præcessit, necessarius vocatur, vt disputatio Petri hesternæ ex suppositione præfentitatis: præfens verò ex suppositione præfentialitatis, quando enim res iam extra causas consistit, necessaria censetur; futura quoque contingens, supposito, quod futura est, non potest non esse futura, alioqui simul esset, & non esset futura, quod repugnat; ergo bene inferitur ex tali suppositione, quandā necessitatem extrinsecam contrahere.

57.

Et quod de effectibus dicitur suo modo enuntiationibus accommodandum est: ita vt simpliciter, hoc est, ab intrinseco sint contingentes, & ab extrinseco, & ex suppositione necessarij: in hoc tamē valde differunt, sicut effectus ipsi, sic enuntiationes: nam præteritū expresse importat præteritionem, vt Adam fuisse, aut Petrus disputasse: quare non oportet illā addere, vt necessarius censetur, & cum absolute necessarium appelleretur illud, quod sine vilo addito necessarium est, sequitur præteritum esse absolute necessarium, licet non simpliciter, quia non ex propria natura: & pariter de effectu præfentis iudicandum est, quia conditionem præfentialitatis videtur importare, seu exprimere, licet non adēdē clare, ac de præterito visum est, & cum ex præfentialitate necessitatem contrahat, quia quod est præfens, extra causas esse dicitur, atque etiam extra consilium, ac deliberationem, licet his præcedentibus præfentiam acquisierit, sequitur necesse non esse præfentialitatem addere, vt necessarium censetur; ac propterea posse appellari absolute necessarium, & ex consequenti enuntiationem de præfenti, vt Petrus disputat, absolute necessariā: quandiu autē futurum cōtingens est, importat quidem futuritionem, ex qua potius cōtingentiam, quam necessitatem habet, quare contingens vocabitur absolute,

quod à causa libera futurum est, & non necessarium; nisi adiuncta expressa reduplicatione futuri: itaque non dicitur absolute necessarium, sicut præfens, & præteritum, sed cum addito, aut reduplicatione futuritionis contingentis; & consequenter enuntiatio de futuro non erit necessaria, nisi cum expresso addito pronuntietur: necessarij igitur absolute erūt Petrus disputat, Petrus disputauit, at Petrus disputabit non dicitur necessaria; nisi addatur suppositio, quod futura sit disputatio, vel si de futuro formaliter loquamur, non dicemus disputationē Petri futuram, esse necessario futuram, nisi addamus suppositionē, quod futura sit: nam si nihil addideris dum futuram esse simpliciter enūtiās, contingentē te oportet illam appellare. Et ecce secundū fundamentum ex hac doctrina expositum, quia licet pronuntiatum illud Aristotelis: *Quidquid est quando est, necesse est esse, vt* Soluitur secundum argumentum.

Soluitur secundum argumentum.

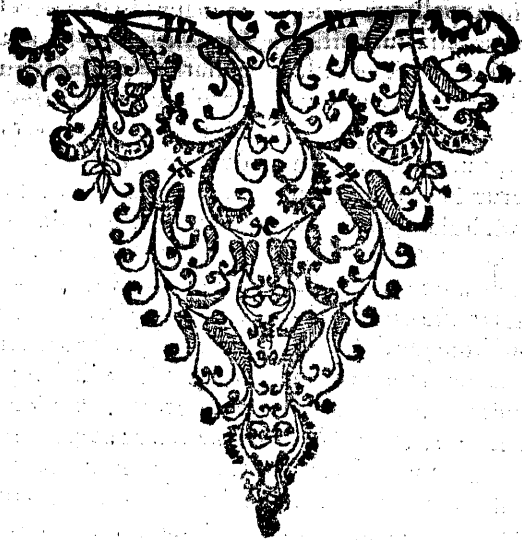
58.

Sed eiusdem doctrinæ cōplementum postulat, vt explicemus quodnam versetur discriminē inter absolute necessarium ex vna parte, & necessarium simpliciter ex altera, videntur enim profus coincidere: & si ita sit, fiet profecto enuntiationes saltem de præfenti, & præterito esse simpliciter necessarias; & cum necessarium opponatur contingenti, ac libero, non poterunt cōtingentes appellari, quod plusquam falsum est. Dicimus ergo iuxta communem vsum, modumque concipiendi, ac loquendi scholæ simpliciter tale id significare quod ex propria natura tale est: tale verò absolute quod sine addito talis ei attribuitur cōcepto, sine ex

Discrimen inter necessarium absolute, & simpliciter.

59.

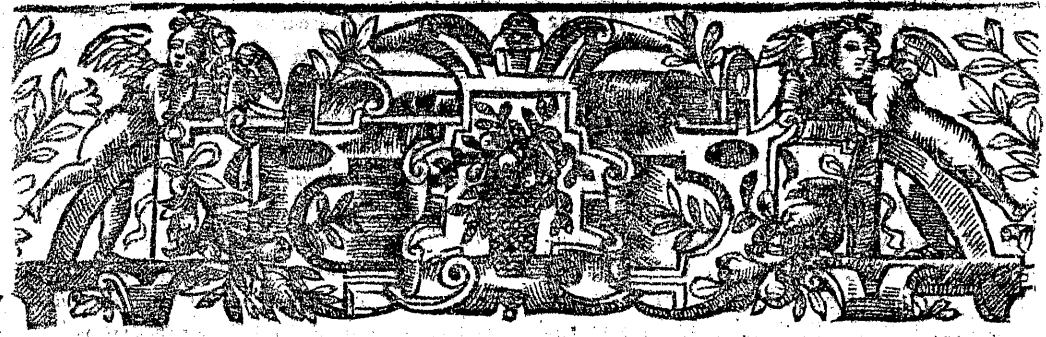
propria natura, aut causa, siue ex quacunque ratione, aut causa extrinseca: ut paries dicitur simpliciter corpus, aut substantia, quia ex propria natura eiusmodi predicata ei conueniunt, visus vero, aut dexter, non simpliciter, quia ab extrinseco, bene tamen absolute, quia sine addito ei attribuuntur: pariter ergo de prateritis, & presentibus effectibus in materia contingenti iudicandum est; nam quia ab intrinseco, hoc est, ex ordine ad propriam causam contingentem, ac liberam, eis conuenit esse in rerum natura, liberi esse dicuntur, & contingentes simpliciter; ab extrinseca vero conditione prateritionis, aut futuritionis, aut presentialitatis, ex tempore proveniente dicuntur absolute necessarii; & ecce quo pacto non repugnat eandem rem, seu effectum esse contingentem simpliciter, absolute vero necessariam; cuius ea est ratio: quia necessarium simpliciter opponitur libero, aut contingenti, ipsumque destruit, necessarium vero, quod non nisi absolute, hoc est sine addito vocatur tale, non habet directam, aut propriam oppositionem cum libero, aut contingenti simpliciter; unde nec ipsum destruit, sed secum compatitur propter diuersam rationem, a qua proueniunt iam exposita;

quate non repugnat effectus presentes, ac prateritos, & pariter enuntiationes, esse simpliciter contingentes, & sine addito, vel absolute necessarias ex conditione extrinseca, a qua intrinseca contingentia, aut libertas nullo modo laeditur: futuri vero nec simpliciter, nec absolute dicitur necessarii, ut expositum est.

Postremum fundamentum eiusdem sententia falsum assumpsit: nempe futurum contingens, solum esse in potentia sua causa; nam licet nunc solum sit in potentia, enuntiatum tamen futurum quantumuis liberum, & contingens, non importat nudam potentiam causae, sed cum ordine ad futuram determinationem, liberam quidem, & contingentem, quae si se determinauerit, determinatio eius veram efficiat enuntiationem de futuro intrinsecum ordinem ad talem determinationem significantem: unde sicut ab eo, quod res est vel non est, vera aut falsa determinate dicitur enuntiatio de presenti, pari ratione ab eo quod futura est, aut non futura, hoc est, habitura, esse determinatum, vel non habitura determinate vera, aut falsa dicitur enuntiatio de futuro.

Ad vltimū argument.

IN SECVNDVM LIBRVM PERIHERME- NIAS, SIVE DE INTERPRE- TATIONE.

BREVE PROOEMIUM.

Inter Graecos & Latinos dicitur

QUOD hoc de interpretatione non in libros partitur Graeci, sed in partes, aut sectiones.

Totius libri scopus.

Ita ut, quod interpretandum superest, non librum distinctum ab eo, quod iam est a nobis expositionibus illustratum, sed partem, aut sectionem esse velint. Refert autem nihil, Graecos potius, quam Latinos translatores, libros diuidentes sequi, cum de solo nomine partis, sectionis, aut libri dissentio sit. Librum tamen secundum cum communi totius nostrae scholae voce potius, quam secundam partem appellantes, dicimus id esse in eo institutum Aristotelis, ut enuntiationes variare secundum diuersum additum nos doceat: etenim cum enuntiatio scopus sit, in quem totius operis intentio dirigitur, natura eius, partibus, qualitate, quantitate, & ceteris ea consequentibus in priori iam libro traditis, quibus eam componere docemur, oportebat nunc ea tradere, quibus enuntiationem iam

compositam multiplicare addiscamus, ut ingentem enuntiationum copiam ad extruendos syllogismos, ceterasque argumentationes, habere possimus, & huius rei gratia in hoc libro traduntur ab Aristotele modi, quibus variantur enuntiationes secundum diuersum additum, quod suscipiunt.

Quod triplex in vniuersum esse potest, primum namque conringit per negationem additam subiecto, aut praedicato, aut vtriusque, ratione cuius infinita redditur enuntiatio, ex parte vnius, aut alterius, vel vtriusque. Secundum per additionem alterius praedicati, ratione cuius sic vel aliter se habens praedicatum principale, cui additur, ad copulam propositionis, enuntiatio constituitur vna, aut multiplex. Tertium: per additionem modi, a quo modalis vocatur: quibus expositis per tria capita, & dubio quodam ad enuntiationum oppositionem spectante proposito ac soluto, in quarto totum opus absoluitur, ut sic quadrimembris sit diuisio eius.

Hunc autem librum obscurissimum fecere tria. Primum: ipsamet additionum materia, cum constet ex negationum, aut modorum additione, obscuras reddi enuntiationes: ita ut earum veritatem, quantitatem, affirmationem, negationem,

Totius libri partitio

Quod obscuritate in gerat huius libro. 1. Causa obscuritatis.

namque de ligno est, quod non sit iustus homo: non tamen quod sit non iustus homo, quod autem vniuersale est, non infert minus vniuersale, licet ab eo inferatur, ac propterea subiicit Aristoteles, sic se habere indefinitas ad affirmationem, & negationem, sicut priuatiuas: nam quemadmodum ab infinita affirmante valet ad negatiuam simplicem, non tamen modo opposito: pari ratione valet a priuatiua affirmante ad negatiuam simplicem, & non modo opposito: sequitur namque, est homo iniustus, ergo non est homo iustus: non tamen, non est homo iustus, ergo est homo iniustus; de leone namque verum est dicere: leo non est homo iustus; ac de quacunque alia re ab homine: non tamen est verum sic enuntiare, leo est homo iniustus. Et rursus, quemadmodum ab affirmante simplici ad negatiuam infinitam tenet consecutio, & non modo opposito: pari ratione ab affirmante simplici ad priuatiuam negatiuam, sed non ordine inuerso, valet enim, est iustus homo; ergo non est homo iniustus, non tamen, non est iniustus homo, ergo est iustus homo, de vniuersis namque ab homine verificatur negatio priuatiua (vt de leone, quod non sit iniustus homo) de quibus non verificatur affirmatiua simplex: falsum est enim, quod leo sit iustus homo; & horum omnium ratio eadem est, quia negatio enuntiationis latius patet infinitatione, ac priuatiuone.

Afferit deinceps Aristoteles eandem esse rationem quantum ad consecutiones predictas de vniuersalibus, ac de indefinitis, vt subiuncta figura ostendit.

In quacernimus vniuersalem affirmantem simplicem inferre negatiuam infinitam, a qua minime inferitur: tenet namque consecutio, omnis homo est iustus; ergo non omnis homo est non iustus: non tamen ordine inuerso, non omnis homo est non iustus; ergo omnis homo est iustus: particularis enim est sensus illius huius vero vniuersalis, constat autem a particulari ad vniuersalem non tenere argumentum, & similis est ratio de duabus ceteris, tenet argumentum, omnis homo est non iustus; ergo non omnis homo est iustus, legitima est consecutio: sed vitiata, non omnis homo est iustus, ergo omnis homo est non iustus: eadem ratione, quia a sensu particulari ad vniuersalem non tenet argumentum, & hac de his enuntiationibus quarum ad consecutionem.

Sed vult deinde Aristoteles regulam quatuor-

12.

Variis illationibus...

Aperticuli ad vniuersale non tenet argumentum...

14.

dam, per quam cognoscere possimus, an simul in veritate stare possint. Quam regulam ad equipollentiam pertinere docuit Magnus Albertus. 2. libro de interpretatione, cap. 2. ad finem, & merito, nam equipollentes dicuntur enuntiationes, simul in veritate, ac falsitate stantes. Regula autem hac est: Non similiter angulares veras esse contingit, contingit autem aliquando. Obscurissima certe cum in primis non constet, quid per angulares intelligat Aristoteles, nam cum quatuor habeat angulos qualibet figura, angulares possunt vocari, qua duobus angulis superioribus clauduntur, & que duobus etiam inferioribus.

Secundo, Quae angulis perpendiculariter cadentibus. Ac tertio, quae angulis diametralibus: eiusmodi enim proprius vocantur anguli, cum angulum quilibet efficere videatur simul cum duobus aliis: quorum vnus in eadem linea superiori, aut inferiori cum eo ponitur; alius vero perpendiculariter sub eum cadit, aut supra eum est: vnde diuerso modo a diuersis exponitur verbum, angulares.

Albertus Magnus, vbi supra, his verbis, angulares explicat; hoc est, in angulis directe oppositas: quas autem vocet directe oppositas non explicat, colligitur autem ex designato a se exemplo; ait enim: vt quidam homo est iustus, quidam homo non est iustus: eiusmodi autem in angulis superioribus directe se respicientibus collocantur. Vnde angulares vocare videtur eas, quae in vtroque angulo superiori, aut inferiori describuntur.

Toletus vero eas duntaxat, quae in angulis diametralibus describuntur, & hac expositio est omnino tenenda: quia regula Aristotelis non nisi iuxta eam vera esse potest: ait enim. Non stare simul in veritate semper, stare autem aliquando: quod absque dubio de vtrisque intelligitur, hoc est, de indefinitis in priori figura descriptis, ac de vniuersalibus in posteriori, cum de vtrisque secundum consecutionem fuerit proxime locutus: nunc autem equipollentiarum regulam praescribens, non semper stare in veritate angulares affirmat, sed aliquando: quod si de solum infinitis verum esse intuleret, & non de vniuersalibus: exp. siisset profecto vniuersales nullam habere equipollentiam: supposito autem quod de vtrisque intelligatur, non possumus per angulares, nisi exintelligere, quae in diametralibus oculis collocantur: eiusmodi enim ratione sunt propriis vocantur angulares.

Regula Aristotelis.

Albertus.

Aristotel.

15.

Prima expositio regulae circa angulares.

Secunda expositio P. Toletii circa angulares.

16.

17.

Vnde

17. Germanus sensus Aristotelis. Vnde germanus sensus eiusdem regulae erit: angulares non semper stare simul in veritate, sed aliquando, quia angulares indefinitae, quas in priori descripsimus figura; Semper stant simul in veritate, si accipiantur in materia contingenti: vnde, & semper sunt equipollentes, vniuersales vero non semper sed aliquando, vt constat de vtraque nota de predicato finito, & infinito, non enim homo est iustus, & non omnis homo iustus, nam cum particularem sensum simul in veritate stare necesse est, sensus prioris, aliquis homo non est iustus, posterioris vero, aliquis homo non est non iustus.

Excluditur expositio Alberti. Si autem per angulares intelligamus eas, quas Albertus Magnus intelligit, repugnat aliquando in veritate stare vniuersales; cum ex eis altera sit vniuersalis affirmans, & idem semper falsa, altera particularis negans, & idem semper vera, vt vtraque figuram intuenti facile constare poterit: & tunc deducitur alia ratio in confirmationem nostrae sententiae: nam si de omnibus, tam vniuersalibus, quam indefinitis intellecta regula equipollentiarum vera esse potest, quia vere in vtrisque reperitur equipollentia, de omnibus intelligenda venit: constat autem non posse de omnibus intelligi, nisi per angulares intelligamus eas solum, quae in diametralibus describuntur angulis; ergo has solum angulares vocasse Aristotelem longe probabilius est.

18. Confirmatur vera expositio. Prædicta oppositiones, seu combinationes enuntiationum sunt de subiecto finito: in quibus tamen predicatum variatur penes finitum, & infinitum, praeter quas docet Aristoteles, totidem multiplicari posse, si subiectum infinitetur predicato permanente finito in quibusdam, sed infinitato in aliis iuxta formam precedentium.

Aliae combinationes propositio num. Aristotel. Verba Aristotelis sunt, Aliae autem duae ad non homo, quasi ad subiectum aliquod additum, vt est iustus non homo, non est iustus non homo, est non iustus non homo, non est non iustus non homo: & si infinitum subiectum vniuersali afficiatur seruo, emergunt aliae quatuor, vt ex posteriori figura earundem enuntiationum subiectis infinitatis facile deducitur. Has autem enuntiationes de subiecto infinito, dicit esse extra predictas de predicato infinito, id est, non inferre illas, nec ab illis inferri: sed inter easdem seruare ordinem quantum ad consecutionem, & equipollentiam, quem enuntiationes de predicato infinito seruare vidimus, & hac est prima expositio capitis.

19. In secunda eandem doctrinam applicat ad enuntiationes superiorum verborum actionem, aut particularium significantium, docens pari ratione multiplicari indefinitas, & vniuersales finitum, & infinitum, quarum exemplum producit Aristoteles, quia ex productis aliquis enuntiationibus facillime constare poterunt.

20. Sed dubitat, an quando indefinita de subiecto infinito efficienda est vniuersalis, & de subiecto infinito, negatio infinitans subiectum, adiungenda sit vniuersali signo ei addito, aut post ipsum signum apponenda, ita vt non supra signum, sed proxime supra subiectum cadat? Exempli gratia, si hac indefinita, homo sanatur, efficienda sit vniuersalis, & de subiecto infinito, dicendum sit non omnis homo sanatur, aut omnis non homo sanatur. Et respondet. Non esse adiungendam signum, sed subiecto, cuius ea, inquit, est ratio, quia signum non significat rem, sed modum rei, secundum quem vniuersaliter, aut non vniuersaliter iudicamus, predicatum conuenire subiecto, id est, cuiuslibet contento sub illo, vel alicui vage, seu indefinite, quod confirmat exemplis: nam enuntiationes istae, valet homo, non valet homo; valet non homo, non valet non homo; non differunt ab vniuersalibus, nisi, quia vniuersaliter non sunt, hoc est, quia non enuntiat vniuersaliter predicatum de subiecto: signum igitur distributionem duntaxat subiecti, significat pro cunctis particularibus, non rem, de qua enuntiat vniuersaliter predicatum, cum inuariabilis haec permaneat, siue signum adiectis, vel non; sed enuntiat dicitur infinita ex parte subiecti, aut praedicati; quia illud, quod est subiectum, aut praedicatum eius infinitum efficitur: ergo vt infinita fiat vniuersalis enuntiatione, subiecto potius, quam modo vniuersali illud distribuenti adiungenda est; & hoc ait Aristoteles, seruato circa negationem: Reticqua eadem oportet apponi, id est, ceteras oportet seruare regulas circa has enuntiationes adiectiuorum verborum, quas de enuntiationibus verbi substantiuu praescripsimus, tam circa oppositionem, quam circa consecutionem, & equipollentiam, vt per easdem prorsus combinationes multiplicentur, ac disponantur.

In extrema tandem capitis parte ostendit Aristoteles, quantum ad enuntiationibus, huius cap.

tionem de predicato infinito seruare vidimus, & hac est prima expositio capitis. In secunda eandem doctrinam applicat ad enuntiationes superiorum verborum actionem, aut particularium significantium, docens pari ratione multiplicari indefinitas, & vniuersales finitum, & infinitum, quarum exemplum producit Aristoteles, quia ex productis aliquis enuntiationibus facillime constare poterunt. Sed dubitat, an quando indefinita de subiecto infinito efficienda est vniuersalis, & de subiecto infinito, negatio infinitans subiectum, adiungenda sit vniuersali signo ei addito, aut post ipsum signum apponenda, ita vt non supra signum, sed proxime supra subiectum cadat? Exempli gratia, si hac indefinita, homo sanatur, efficienda sit vniuersalis, & de subiecto infinito, dicendum sit non omnis homo sanatur, aut omnis non homo sanatur.

21. Et respondet. Non esse adiungendam signum, sed subiecto, cuius ea, inquit, est ratio, quia signum non significat rem, sed modum rei, secundum quem vniuersaliter, aut non vniuersaliter iudicamus, predicatum conuenire subiecto, id est, cuiuslibet contento sub illo, vel alicui vage, seu indefinite, quod confirmat exemplis: nam enuntiationes istae, valet homo, non valet homo; valet non homo, non valet non homo; non differunt ab vniuersalibus, nisi, quia vniuersaliter non sunt, hoc est, quia non enuntiat vniuersaliter predicatum de subiecto: signum igitur distributionem duntaxat subiecti, significat pro cunctis particularibus, non rem, de qua enuntiat vniuersaliter predicatum, cum inuariabilis haec permaneat, siue signum adiectis, vel non; sed enuntiat dicitur infinita ex parte subiecti, aut praedicati; quia illud, quod est subiectum, aut praedicatum eius infinitum efficitur: ergo vt infinita fiat vniuersalis enuntiatione, subiecto potius, quam modo vniuersali illud distribuenti adiungenda est; & hoc ait Aristoteles, seruato circa negationem: Reticqua eadem oportet apponi, id est, ceteras oportet seruare regulas circa has enuntiationes adiectiuorum verborum, quas de enuntiationibus verbi substantiuu praescripsimus, tam circa oppositionem, quam circa consecutionem, & equipollentiam, vt per easdem prorsus combinationes multiplicentur, ac disponantur.

22. In extrema tandem capitis parte ostendit Aristoteles, quantum ad enuntiationibus, huius cap.

23. Membrum huius cap.

iam simplicibus, quam infinitis, possunt in veritate stare, ut equipollentia regulam perficiat: Et quidem de singularibus & indefinitis inter se se collatis docuit, posse semper in veritate stare: nunc autem de universalibus non solum inter se se, sed cum particulis, aut indefinitis loquitur, asserit autem tria.

Primū pro bacū Arist. Enuntiationes simplices contrariae, neque unquam simul in veritate stare, ut omne animal est iustum, nullum animal est iniustum.

Secundum pro bacum. Contradictoriae enuntiationes, siue simplices, siue infinitae, nequeunt simul in veritate stare; se tamen consequuntur simplices, ex una parte; cum infinitis ex altera: ita ut universales, finita, & infinita, possint esse equipollentes, & simili modo particulae: exempli gratia, nullum animal est iustum; aliquid animal est iustum: sunt contradictoriae simplices: omne animal est non iustum, & non omne animal est non iustum, sunt contradictoriae infinitae: & tamen simul in veritate stant universales inter se se, atque etiam particulae: universales etiam affirmativa infinita simul potest in veritate stare, cum universali negativa simplici; ut omne animal est non iustum; ergo nullum animal est iustum: particularis item negativa infinita, simul potest in veritate stare, cum particulari affirmativa simplici, ut non omne animal est non iustum; ergo aliquod animal est iustum. Au vero in his modis arguendi, ab affirmativa sit procedendum ad negativam, aut ex opposito a negativa, ad affirmativam, difficultate caret: nam cum stent simul in veritate, & vere sint equipollentes, a qualibet procedi potest; licet ab affirmativa, tanquam a digniori sit potius procedendum.

Nota. Vnum tamen animadversione dignum tenet Aristoteles hac in parte, quantum ad negationem in enuntiationibus collocandam, videlicet in singularibus nihil referre, an in principio, medio, aut sine collocetur, sed eandem veritatem enuntiationis constituit, ubilibet collocatam: idem est enim dicere, Socrates est non sapiens, & Socrates non est sapiens: ac non Socrates est sapiens; sed in universalibus multum refert eam sic, vel aliter apponere; valde enim differunt quantum ad veritatem, ac formam enuntiationis dicere; non omnis homo est sapiens, & omnis homo est non sapiens: nam haec, universalis est, & falsa; illa particularis, & vera: unde inferitur in interrogationibus; ac responsionibus ex qualibet illa

23. 24. 25.

rum singularium data, licere alteram inferre; ut si interrogatus quispiam a me, si ne Socrates sapiens? Responderit, non esse: licet mihi inferre; ergo Socrates est non sapiens: atque etiam, ergo non Socrates est sapiens: sed in universalium interrogatione, aut responsione id non licet: ut si interrogatus a te aliquis, si ne verum, quod non omnis homo sit albus? responderit, verum esse: haud quaquam tibi licebit inferre, quod omnis homo est non albus.

Tertium pro latum. Tercio quo negotium equipollentiae abfoluit Aristoteles, illud est, quod qua dicta sunt de enuntiationibus de praedicto infinito, etiam intelliguntur de his, quae habent infinitum subiectum; ita ut licet extra illas sint ista, id est, cum illis nullam equipollentiam habeant inter se se tamen eandem habent inter illas positam.

Abfoluit tandem sententiam huius capituli duobus propositis, & solutis dubiis: primum est de his negationibus, quae adduntur nominibus, aut verbis, per quas infinitantur, ut non homo, non leo, non currit, non laborat: posset enim quis dubitare; nam superius assertum est negationem non esse sine nomine; & verbo, eiusmodi autem videntur esse sine nomine, & verbo, ut non homo est negatio sine verbo, non laborat, sine nomine; ergo dabitur negationes sine nomine, & verbo, quas vocat negationes contraiacentes: id est, compositas secundum infinita nomina, & verba.

Respondet non esse negationes. Et probat, quia omnis negatio verum significat, aut falsum; sed praedicta voces negata non significant verum nec falsum, quousque eis addideris aliud; ergo non sunt negationes. Probat minorem, ex eisdem vocibus sublata negatione, homo, leo, currit, vincit, in quibus nihil verum reperitur, aut falsum: & in hac probatione, non est aliud mysterium quarendum, quam quod voces infinitae, nihil aliud praeter simplices, quibus negatio adiungitur, significant nisi negationem, sed negatio his vocibus addita nihil aliud efficit, quam simplex significatum positivum negativum reddere, atque indeterminatem efficeret significationem vocis, si ergo, dum aliquid positivum significabant, nihil verum aut falsum continebant, minus certe id continebant negatione addita: quemadmodum, si aliquis vellet probare negativam enuntiationem, non significare verum aut falsum, ex affirmativa eorundem extremorum, quam adversarius concederet, veritatis, aut falsitatis expertem, evidens argumentum ad hominem duceret: homo est

26. 27. 28. 29. 30.

CAPIT. SECUNDUM.

AN vero vnum de pluribus, vel plura, de vno affirmare, vel negare, nisi sit vnum aliquid, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

DE enuntiatione omnino simplici, in qua vnum de vno praedicatur, differunt huc usque Aristoteles, nunc autem de ea agere instituit, quia aut ex parte praedicati, aut ex parte subiecti composita est; quod etiam ad enuntiationum variationem spectat; ut videlicet maiorem enuntiationum, & argumentorum copiam habere possimus: ut enim ex capite superiori novimus enuntiationes variare ac multiplicare penes finitum, & infinitum, atque etiam diversa argumentorum genera extruere, ab vna ad alteram: sic ex praesenti docerimus easdem enuntiationes multiplicare penes vnum; & multiplex, aut penes compositum, ac divisum, & non excurrere argumenta, a divisis ad composita, & a compositis ad divisiva.

Partitur autem totum caput in tres partes: in prima, quanam sit vna, & qua multiplex enuntiatio exponit Aristoteles; & his expositis, questionem proponit in secunda; an liceat argumentum ducere a divisis ad composita, & a compositis ad divisiva: argumentis hinc inde praestatis eam ancipitem reddens: postremo quibusdam traditis regulis determinat questionem, quibus servatis legitima constituantur argumenta.

Enuntiationem vnam vocat Aristoteles, quae vnum de vno enuntiat, ut homo est albus; multiplex vero, quae multa de vno, ut Petrus est albus, & musicus; aut de multis vnum, ut Petrus, & Ioannes sunt albi: quando autem dicitur vnum de multis, aut de vno multa enuntiat: non tam voce, quam re ipsa intelligendum esse docet; contingit namque subiectum voce quidem vnum esse, significatione vero multiplex, & tunc non vnam enuntiationem constituit: sed multiplex, atque a quo vocam, ut si dixeris, canis est albus. Stare etiam ex opposito potest plures esse voces; re autem ipsa vnum subiectum, aut praedicatum, propter eandem rem significationem, & tunc vna est enuntiatio ex parte illius extremi, ut si dixeris homo est animal rationale, bipes, ac mansuetum; voce quidem multiplex est praedicatum, re autem vnum, quia circa vnam simplici re enuntiationem procedit. Ex quibus per modum

mo est animal, non continet verum, aut falsum, ergo neque homo non est animal. Probat sequella, quia negatio addita nihil aliud efficit, quam negare compositionem significatam, si ergo compositio non continet verum, aut falsum, nec negatio eius.

Secundū dubium. Postremum dubium oritur circa modum concludendi enuntiationes: nam interdum verbo postpositio, aliquando vero nomine, interdum prius positio nomine substantivo, aliquando adiectivo componi solent; dicimus namque, est albus homo, atque etiam est homo albus, aut homo est albus: posset autem dubitare quispiam, an per eiusmodi transpositionem nominum, & verborum efficiatur diversa enuntiatio, at eadem.

Respondet. Respondet Aristoteles eandem absque dubio effici; quia nomina, & verba transposita idem significant; ergo eandem enuntiationem efficiunt: quod hac ratione ducunt ad impossibile probare nititur: nam si diversa enuntiationes essent ista, est albus homo, & est homo albus, ob nominis transpositionem, se queretur eidem affirmationi duplicem esse negationem oppositam, quod superius reprobatur est. Probat sequella, nam prior illa affirmatio, hanc habet negationem oppositam: non est albus homo, posterior vero non habet hanc, non est non homo albus, (nam haec opponitur huic, non homo est, albus: sed istam, non est homo albus; quae etiam opponitur priori affirmationi; ergo duplicem sibi habebit negationem oppositam: minorem huius syllogismi non probat Aristoteles, sed quasi per se notam relinquit: nam cum eadem sit veritas utriusque negationis, utraque erit illi affirmationi opposita: unde, cum non possit duplicem habere oppositam, sit eandem esse utraque negationem; quod, si eadem est utraque negatio: affirmationes quoque eadem erunt non obstante nominis, aut verbi transpositione: unde inferit verum esse universaliter: quod nomina, & verba transposita idem significant, eandemque enuntiationem constituant, materialiter dumtaxat transpositione se habent: & haec est solutio propositi dubij, & conclusio totius capituli.

Ratio duccens ad impossibile.

DE ENUNTATIONVM Vniuersitate, ac pluralitate, & quo pacto veritas, & falsitas, in eis reperiantur, in praedicationibus coniunctis, atque diuisis.

Institutum capitis. I. Diuisio est in primis. Quae vna & multiplex enuntiatio. Primum membrum. Quae vna & multiplex enuntiatio.

cam, qualis est veritas animal rationale sit definitio hominis nec ne? non esse unam, sed multiplicem enuntiationem; cum multa predicata, et subiecta comprehendat. unde nec a sponione una ei erit satisfaciendum; nam cum viranus partem contradictionis agendam proponat, quamlibet eligere potest respondens unde sit definitio, aut quamlibet aliam enuntiationem necessariam, cum sit ad unam partem determinata. Dialecticam interrogatio nem non esse, non enim interrogatio in ho mo sit animal rationale? cum natura sit ac necessarium, sed an sit definitio hominis animal rationale? Dialecticam ergo erit interrogatio, cui cir ca genus, et differentiam multa possunt invariis partem probabiliter disputari.

Secundum membrum Vtrum legiti ma sit ar guendi ratio a diuisis ad con iuncta. Pro affirmati ua parte.

Pro negati ua.

Decisio pri mae partis.

Prima re gula.

6.

Secunda re gula.

Propositio in secunda parte, secundum membrum questionis, legitima ne sit arguen di ratio a diuisis ad con iuncta, rationibus du bitandi pro utroque parte praedictis. Pro affirmatiua quidem, nam argumen tum hoc legitimum est; Socrates est animal, et bipes, ergo est animal-bipes: atque etiam hoc; Socrates est albus, et sapiens, ergo Socrates est albus sapiens.

Pro negatiua vero, quia vitiosa sunt eius modi argumenta; Petrus est sutor, et bonus, ergo est sutor bonus; Petrus est homo albus, et est albus, ergo erit albus; et albus; Socrates est fortes, et est homo: ergo Socrates est fortes ho mo; fortes est homo, et est bipes, ergo est homo bipes.

Hanc partem questionis prius proponit, de desinit, quam oppositam, nam ex eius decisione dependet altera: decisio autem duabus contine tur regulis.

Prior est: quando plura sic attribuuntur ei dem, ut accidentaliter respectu illius se ha beant, atque etiam inter se se, vitiosum est ar gumentum a diuisis ad composita, non enim tenet; Petrus est sutor, et est bonus, ergo est sutor bonus: et ratio huius regula est, quia quae inter se, et in ordine ad tertiam acci dentaliter vniuntur, non necessario reperiuntur in eo vniita; ergo nec ab eis diuisis cer tum argumentum duci potest, ad eadem in eo con iuncta; accidentaliter autem se habere, non solum inter se, sed in ordine ad subiectum di cimus: nam si alterum saltem essentialiter se habeat, optimum deduci poterit argumentum, ut si dicamus, Petrus est animal, et est albus, er go est animal albus.

Regula posterior, quando ex duobus praedictis vnus clauditur in conceptu alterius, non deducitur argumentum a diuisis ad con

iuncta; nomen enim sequitur Petrus est bonus, et est substantia; ergo est homo substantia, aut Pe trus est homo, et est rationalis; ergo est homo rationalis.

Proponit deinceps Aristoteles alterum me brum questionis: An liceat a con iunctis ad diuisa arguere? Ratione dubitandi pro affir matiuam parte praedicta; bene enim sequitur: So crates est homo albus, ergo Socrates est homo, et est albus, ergo con iunctis ad diuisa du citur argumentum.

Hanc partem questionis duplici alia pro du cta regula soluit: prior est, quotiescumque vnus ex praedictis con iunctis fiat factum aliud pro pre nificato improprio, vel talis secundum quod, quod contingere solet aliquando dum sunt re pugnantia, non tenet argumentum a con iunctis ad diuisa, non enim sequitur: Petrus est homo mortuus, ergo est homo: nam mortuum facit stare hominem pro caduere, quod im propriissimum significatum eius est, cum cada uer non habeat nisi organizationem, aut figuram homini similem: item, imago est homo pictus, er go est homo.

Regula posterior: quotiescumque duo praedi cata sic vniuntur per accidens, ut vnum di strahat significationem alterius, amplioremque efficiat ea, quam ex propria impositione habet: non bene sequitur a con iunctis ad diuisa, talis est haec, chimera est ens imaginabile, ergo est ens: ecce quo pacto ampliorem facit entis sig nificationem imaginabile; nam ex propria impositione non significat, nisi veram entita tem; ex con iunctione vero ad chimeram distra bitur ad illud, quod imaginatione vtrunque comprehendere potest, quod solet esse ens fictum, et haec non attendentes quidam ex antiquis Philosophis, decepti putabant hoc argumento conueniri, quod non ens sit: non ens est imagi nabile, aut opinabile, ergo est: cum tamen sal lax sit argumentum, ob praedictum defectum ar guendi a con iunctis ad diuisa, praedicta di strahit ad ampliorem significationem ea, quam habet ex propria impositione.

Aliud exemplum designat Aristoteles, di cens non sequi, Homerus est poeta; ergo Home rus est: ratione indicans, quia cum est, secun dum se significet actum essendi substantialem, ra tione poesis distrahitur ad actum accidentalem; unde non tenet argumentum a tali actu ad pro prium, quem ex impositione significat.

Absolvens demum caput subdit, si ra tione oppositionis, aut accidentalis vniouis, non distrahitur praedictum, ad impropriam significationem per modum restrictionis, aut amplia

Alterum membrum questionis.

Prima re gula.

8.

Secunda re gula.

9.

Exemplum ad idem pro bandum.

Tertium memb.

ampliacionis, quod constare poterit positis de finitionibus praedictorum pro ipsismet praedi catis, semper ducitur certum argumentum a con iunctis ad diuisa, et idem intellige a diuisis ad con iuncta, ubi non occurrunt ea, quae dua bus primis regulis cauentur.

DE ENUNTIATIONIBVS cum modo, et earum ad inuicem oppositio nibus, ac consequentiis, tum ex aliorum, tum ex propria opi nione.

CAPVT TERTIVM.

HIS vero determinatis consideran dum est, quemadmodum se ha beant affirmationes, et negationes ad inuicem, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

SIMPLICIORA compositis priora sunt, cum constet haec ex additione ad illa stalia dici, et in ordine enuntiationu prior est simplex composita; nam per additionem ad simplicem haec dicitur; idcirco enuntiationem simplicem explicuit prius Aristoteles, dicit de ad compositam gradum facit.

Composita autem enuntiatio dupliciter ta lis dicitur, aut quia ex multis simplicibus con ficitur, qualis est hypothetica, aut quia ex eadem simplici per alicuius additionem, et talis est enuntiatio modalis; cuius naturam, ommissa hypothetica, inuestigare contendit capite praesenti Aristoteles: sunt autem modi plures, qui bus affici enuntiationes possunt, sed in hac par te solum considerat quatuor vniuersales, mate riam enuntiationum variantes, atque adeo ve ritatem, et conditionem earundem in ordine ad syllogismum, et demonstrationem; eiusmo di sunt possibile, contingens, impossibile ne cesse.

Præstat autem quatuor in toto capite; nam primo de modo oppositionis inter modales enun tiationes reperto, valde, ab eo, quem seruiant simplices, diuerso, differit. Secundo, de conse quentia, aut equipollentia earundem, tam se cundum antiquorum, quam secundum pro priam sententiam. Tertio, dubio quodam propo sito, ac soluto principium quoddam, ex quo sal sitatem antiquae opinionis deduxerat, verum ac necessarium esse ostendit: ac se eodem ordinem

20.

1. Prior est enuntiatio simplex quae composita.

De compo sita enun tiatione.

Intentum Aristor. in hoc cap.

Diuisio cui dem.

inter modos quibus efficiuntur enuntiationes modales ex natura ipsorum constituit. Possimus quidem nos, cum copiose de enun tiationibus modalibus, in Dialectica intro ductione tractetur, presentem commentatio nem missam facere, sed ne cursum Aristoteli ca doctrinae interrupisse, vel parum videamur (quanquam nonnulla ex ibidem adnotatis re petere cogamur) quae necessaria sunt ad expla nationem huius capitis afferemus.

Circa primum igitur, ut modalium enuntia tionum oppositionem notam nobis faciat Aristo teles, dubium quoddam proponit, quod eiusmodi est; an accipienda sit secundum esse, vel non esse earum; ita ut illa quae enuntiat rem esse, et censetur opposita, quae enuntiat non esse; et quod ita sit sentiendum probat ex simplicibus, quae iuxta esse, et non esse, censentur opposita, ut exemplari inductione probari facile potest, in enuntiationibus quidem de secundo adia cente; nam huic homo est, non opponitur illa, non homo est, sed ista homo non est, in qua esse ho minis negatur; et in enuntiationibus de tertio, non est minus notum: nam huic affirmationi, est albus homo, haec negatio opponitur: non est albus homo, et non illa affirmatio infinita, est non albus homo; alioquin si duae affirmationes, finita, et infinita essent opposita, duae enuntia tiones contradictoriae, simul in veritate stare

Prima pars ca puris, in qua propo nitur du bium.

Pro affir matiuam par te.

Si duae affir mationes finita, et in finita essent oppositae (se queretur duo contra dictoria esse simul ve ra).

Pro negati ua.

non verum probatum. Eadem est quod illas nam
due ista sunt: 'Possibile est' & 'Per
ambulare' & 'Possibile est Per ambulare'

Approbatio Aristot.

sed ex modo dicitur illam esse & videtur quod
doctus magister Aristoteles in 1. 2. de interpretatione
dicitur: 'Constat autem opposita in materia
esse & non esse' & dicitur in 1. 2. de interpretatione
quod 'Possibile est Per ambulare' non possibile est

Duplex distictio

Primum. 7.
Quod in simplicibus verbis
est: habet locum in simplicibus verbis
quasi forma primi gradus & dicitur
positio: 'Possibile est Per ambulare'

Secundum

Quod in compositis verbis
est: habet locum in compositis verbis
quasi forma secundi gradus & dicitur
positio: 'Possibile est Per ambulare'

Quomodo cognoscat veritas modalium

Quod in simplicibus verbis
est: habet locum in simplicibus verbis
quasi forma primi gradus & dicitur
positio: 'Possibile est Per ambulare'

non verum probatum. Eadem est quod illas nam
due ista sunt: 'Possibile est' & 'Per
ambulare' & 'Possibile est Per ambulare'

Et ex hoc quod dicitur in Aristotele
quod 'Possibile est Per ambulare' non possibile est
videtur quod illud non est verum
quod dicitur in Aristotele

Secunda pars capituli
de opposita modalium accipitur
quod dicitur in Aristotele

Nota est quod illud non est verum
quod dicitur in Aristotele
quod 'Possibile est Per ambulare' non possibile est

12. Modales: quarum prima est, in qua, tam unus,
quam alter sine negatione existit, ut possibile
est hominem currere, contingit hominem lo-
qui: Secunda. In qua dictum negatur, & abs-
que negatione est modus, ut necesse est homi-
nem non esse lapidem. Tertia in qua ex oppo-
sito modus negatur, & nequaquam dictum, ut
hominem legere non est possibile. Postrema cu-
ius utraque pars negatione afficitur, ut non
est possibile hominem non esse animal: & iux-
ta hanc distinctionem, ex quolibet modo effi-
ciuntur quatuor enuntiationes, ut de modo
possibile efficitur prima de utroque affirma-
to: secunda, de dicto negato, & affirmato mo-
do: tertia, de modo negato, & affirmato di-
cto: quarta, de utroque negato, ut possibile est
hominem currere: possibile est hominem non
currere, non possibile est hominem currere: non
possibile est hominem non currere: & sic ex
quatuor modis resultant, quatuor ordines ear-
um: unus ordo est enuntiationum de possibili:
alius de contingenti: tertius de impossibili:
quartus de necesse, quorum quilibet continet
quatuor enuntiationes, & omnes decem, & sex
ut considerantur consistant.

Ex quouis modo efficiuntur quatuor enuntiationes.

13.

14. Quibus ita constitutis pro maiori earum di-
stinctione adnotandum secundo est, quod que-
libet enuntiatio cuiuscunque ordinis habet in
aliis ordinibus unam aliquam sibi equipollen-
tem, hoc est, quam ipsamet infert, & a qua
infertur: ut prima de possibili, possibile est ho-
minem currere, equipollent prima de contingenti,
contingit hominem currere: tertia de
impossibili, non impossibile est hominem cur-
rere, & quarta de necesse, non necesse est ho-
minem non currere: secunda etiam de possibili,
possibile est hominem non currere, equi-
pollent secunda de contingenti, contingit ho-
minem non currere: quarta de impossibili, non
impossibile est hominem non currere, & ter-
tia de necesse, non necesse est hominem cur-
rere, habet equipollentes tertiam
de contingenti, non contingit hominem cur-
rere, primam de impossibili, impossibile est ho-
minem currere, & secundam de necesse, necesse
est hominem non currere. Quarta demum,
non possibile est hominem non currere, pro
equipollentibus habet quartam de contingenti,
non contingit hominem non currere: secundam
de impossibili: impossibile est hominem non cur-
rere; & primam de necesse; necesse est ho-
minem currere.

15.

16. Tercio est obsequendum, quod quilibet
modus modalium accipitur
quod dicitur in Aristotele

antiquis constitutas dictiones, quatuor voca-
lium, aut syllabarum, ita ut qualibet qua-
tuor quoque enuntiationes designet, singulas,
singulis vocalibus, hoc ordine, ut prima voca-
lis cuiuscunque dictionis significet modalem de
possibili: secunda, de contingenti: tertia, mo-
dalem de impossibili: quarta, modalem de ne-
cesse: ita ut cum quatuor vocales reperiantur in
omnibus a, e, i, u. a, significet modalem, de
utroque affirmato: e, de dicto negato, & de mo-
do affirmato; i, de modo negato, & affirmato
dicto; u, de utroque negato, quod hoc carmine
plane indicatur.

17. Destruit u, totum, sed a, confirmat
vtrunque. Destruit e, dictum: destruit i,
que modum. Dictiones autem sunt, amabi-
mus, edentuli, iliace, purpurea. Et ut
exemplo prima dictionis exponantur reliqua,
amabimus continet primam de possibili utro-
que affirmato: possibile est hominem currere:
secundam de contingenti utroque etiam affir-
mato, contingit hominem currere: tertiam de
impossibili negatum habentem modum, & af-
firmatum dictum, non impossibile est homi-
nem currere: quartam de necesse utroque ne-
gato, non necesse est hominem non currere; &
sic designentur dictionibus iuxta vocalium diuer-
sitate.

18. Quarto pro modalium equipollentia, un-
iversalis hæc regula infallibilis est: omnes mo-
dales per eandem dictionem significatas esse
equipollentes; itaque omnes modales, quas sig-
nificat dictio amabimus mutuo se inferunt,
& simul stant in veritate, & falsitate; & si-
militer omnes quas significat edentuli, omnes
quas significat iliace, & omnes quas significat
purpurea.

19. Oppositio autem, sicut triplex est: contradi-
ctoria, contraria, subcontractiva; tribus regulis
continetur. Prima est; contradictoria oppositio
versatur inter omnes modales de amabimus,
& omnes de iliace; ita ut omnes unius di-
ctionis opponantur contradictorie uniuersis al-
terius dictionis; & singula etiam opponantur
omnibus; hoc est, quolibet modalis de amabi-
mus, est contradictoria omnium ac singula-
rum de iliace, & quolibet de iliace, omnium
& singularum de amabimus, & pari ratione
omnes, & singula de edentuli, contradicunt
omnibus, & singulis de purpurea. Secunda re-
gula pro opposicione dicitur continet omnes, & sin-
gulas modales de iliace, & purpurea versa-

20. Tercia regula pro opposicione dicitur continet omnes, & sin-
gulas modales de iliace, & purpurea versa-

Quatuor esse dictiones ab antiquis iuventa

16.

Nota. quarta. Pro equipollentia uniuersa regula.

Primam regulam pro opposicione contradictoria

18.

Secunda regula pro opposicione dicitur continet omnes, & singulas modales de iliace, & purpurea versa-

Tercia

Tertia regula. Pro subcontraria oppositio.

Tertia regula. Oppositio subcontraria versatur inter omnes, & singulas modales de amabimus, & edentuli, ita ut omnes unius dictionis opponantur omnibus alterius dictionis, & singula unius, omnibus, & singulis alterius. Prædicta omnia cernere licet in subiecta figura.

Antiquorum sententia.

Quibus præmissis facile erit intelligere sententiam Aristotelis circa modalium equipollentiam. In primis enim sententiam antiquorum refert: qui circa tres modos, possibile, contingens, & impossibile, sic posuerunt equipollentiam, ut addita negatione modo impossibili, equipollet aliis duobus sine negatione existentibus; & hos etiam negatione addita equipollere impossibili dicebant, quantum ad primum, & secundum ordinem; nam ultimam de amabimus, quam nos de viroque negato ponimus, videlicet, non necesse est hominem currere, designabant illi de modo solum negato, non necesse est hominem currere; & rursus ultimam de edentuli, quam nos assignamus de modo solum negato: non necesse est hominem currere, ponebant illi negatam de viroque; non necesse est hominem non currere; unde sicut nos amabimus, & edentuli, sic illi amabitis, & edentulis dicebant.

Approbatio secundum partem.

Approbat igitur Aristoteles, quæ circa tres modos priores asserunt, quia veritati consonant, & ordinibus constitutis, nam se consequuntur contradictorie, id est, negatione adiuncta possibili, & contingenti, sunt equipollentes respectu impossibilis; & si hæc etiam negatio addatur, equipollet eisdem sine negatione acceptis.

Circa modum etiam necessarium, bene ait locutus esse in tertio, & quarto ordine, hoc est in iliace, & purpurea. Quarum modales cum sint contraria, bene ait, oppositionem contrariam modalium designasse; non solum circa tres modos priores, sed etiam circa necessarium; nam quarta de iliace, necesse est hominem non currere: vere contraria est quarta de purpurea, necesse est hominem currere. Vtraque enim falsa est, nec ullo modo simul in veritate stare possunt.

In quo sit error antiquorum sententia.

Solum circa quartas de necesse primi, & secundi ordinis errorem commiserunt, unde cum primus ordo, & tertius opponantur contradictorie, & similiter secundus, & quartus, non bene designant contrariam oppositionem modalium, ut videtur, & non ostendatur, hæc modalia de necesse & impossibili...

tradictorias, non necesse est hominem currere, in iliace, quas probat Aristoteles non esse contradictorias: quia possunt stare simul in veritate; nam de chimera, aut hircocerno viraque est vera, non necesse est chimeram esse; & necesse est chimeram non esse.

Et si aliquis in favorem antiquorum obiecerit, bene assignatam esse ultimam de necesse in amabimus, non necesse est esse: nam tres priores designantur affirmative de dicto, possibile est esse. Contingens est esse, & non impossibile est esse; ergo etiam quarta sic debet designari, ut in omnibus dictum eodem modo se habeat quamquam varietur modus.

Respondet Aristoteles, quod quemadmodum oportuit variare modum in tertia de impossibili, ut æquivaleret duobus primis de possibili; & contingenti invariato dicto; pari ratione, ut ultima de necesse equipollet eidem tertia de impossibili, necesse est, ut sit de viroque negato; nam si non negaveris dictum, non erunt equipollentes; ut patet in his, non impossibile est hominem currere, & non necesse est hominem currere; non enim sequitur hoc, non est necessarium; ergo non est impossibile, nam hircocerum esse non est necessarium, & tamen est impossibile; sequeretur autem si necessarium de amabimus esset de viroque negato, ut re vera esse debet: valet enim, non est necessarium hominem non currere; ergo non est impossibile hominem currere; non est impossibile hircocerum esse; ergo non erit necessarium hircocerum non esse; sed sicut consequens est falsum, sic antecedens: quod vero dictum eodem modo se habeat in omnibus modalibus eiusdem ordinis, non est necessarium, neque aliquid refert, quemadmodum quod modus non varietur.

Sed probat speciali ratione non esse bene assignatam modalem de necesse in primo ordine, negatam de modo, & affirmatam de dicto; nam ex eo fieret duas modales de necesse affirmatas de dicto: unam tamen de modo affirmatam, & alteram negatam esse equipollentes; videlicet, necesse est hominem esse animal, & non necesse est hominem esse animal; quod satis absurdum est, cum contradictorie opponantur. Probatur sequella, nam iuxta antiquorum sententiam, negativa de necesse assignatur pro equipollenti illarum trium, nempe de possibili, & contingenti viroque affirmato, & de impossibili, solum modo negato, sed etiam affirmativa de necesse est equipol-

Obiectio.

22.

Solutio obiectio.

23.

Ratio contra sententiam antiquorum.

lens earundem: ergo de primo, ad ultimum, erit etiam equipollens negativa de necesse. Probatur minor, nam bene sequitur: necesse est esse; ergo possibile est esse, nam si necessarium non est possibile, erit non possibile, atque adeo impossibile, quod repugnat; si ergo possibile est esse, erit contingens esse, atque etiam non impossibile esse, quod est esse horum trium equipollentem, quemadmodum necessaria denegato modo: quam antiqui equipollentem earundem ponunt. Quare simul in veritate stabunt, quod manifestam continet repugnantiam.

Obiectio.

25.

Solutio.

26.

Obiectio.

Respondetur.

Et si rursus dixeris, quamquam non sit bene posita, pro ultima primi ordinis, modalis necessaria de modo negato, (ut posuerunt antiqui) non subinde inferri, esse ponendam necessariam, de viroque negato, ut contendit Aristoteles, & petit ultima vocalis, dictionis, amabimus, sed posse poni unam, ex duobus aliis eiusdem modi, quæ supersunt: videlicet, aut de viroque affirmato necesse est esse, aut de dicto negato, & affirmato modo, necesse est non esse.

Respondet Aristoteles: neutram equipollere alteri modalis de possibili viroque affirmato; nam hæc, possibile est esse, simul in veritate, stat cum ista, possibile est non esse; nam possibile, ad utramque partem contradictionis extenditur, cum esse, & non esse possit, quod possibile dicitur; sed necessarium esse, non stat cum possibile non esse: & necessarium non esse, non stat cum possibile esse; ergo neutra de necesse poterit stare cum affirmata, de possibili, aut contingenti; quare omnino necesse erit ponere quartam de necesse, in primo ordine de viroque negato: non necesse est non esse, ut tribus aliis eiusdem ordinis equipollere possit, videlicet possibile est esse, contingens est esse, & non impossibile est esse: & ita non amabitis, nec amabitis, nec amabites, sed amabimus, designare debemus, pro quatuor modalibus primi ordinis.

Et si dixeris tertio: quare Aristoteles non impugnat errorem antiquorum, circa quartam necessariam secundi ordinis?

Respondetur ex imaginatione prædictæ rationis, circa necessariam primi ordinis in negatione: non enim assignatur antiquorum circa tertium, & quartum ordinem, quædam quantum ad modales de necesse, ut in Aristotele approbata, in quibus modum necessarium de viroque affirmato non designat, sed de affirmato modo de modo negato.

necesse est non esse: probato evidenter, quod quarta primi modi debeat esse de viroque negato, non necesse est non esse, non superest altera designanda in secundo, nisi negata de modo, & affirmata de dicto, non necesse est esse; cum quatuor prædictæ dumtaxat sint enuntiationes singulorum ordinum, ut ita non edentulus (ut illi voluerunt) sed eduntuli, (ut nos cum Aristotele) pro dictione secundi ordinis designanda sit.

In tertia parte capituli, ut firmiter sint ea, quæ ad impugnandum antiquorum errorem, circa modalium consequentiam, vel equipollentiam allata sunt, vult Aristoteles primum illud Enchymema, cui totus discursus innititur, examinare: videlicet necessarium est esse; ergo possibile est esse. Et proponit dubium, cum a neque legitimum sit tale argumentum? Dubitandum est, si tale argumentum, pro utraque parte prædicta dubium determinat adhibitis quibusdam distinctionibus.

Ratio autem dubitandi pro affirmativa partem talis est: quia si non sequitur ex necessario esse, possibile esse, sequitur, aut non possibile esse, vel possibile non esse, virumque enim opponitur possibile esse: sed neutrum sequitur; ergo necesse est sequi primum. Probatur minor, quia necessarium esse, sic est determinatum, ut ita sit, quod non possit non esse; ergo nec stare poterit cum non possibile esse, propter primum, nec cum possibile non esse, propter secundum; necessarium ergo oportebit esse consecutionem, a necessario esse, ad possibile esse.

Sed ex opposita parte videtur vitiosam esse; nam possibile potest esse, & non esse; ut, si ualeat possibile est Petrum ambulare, poterit ambulare, & poterit non ambulare; & si possibile est vestem incidi, poterit incidi, & non incidi; sed quæ necessarium est esse, non potest non esse; ergo necessarium non est possibile, neque illud inferre potest.

Pro solutione adnotat, Possibile id significare, quod est in potentia ad esse, si respectu actus essendi dicatur, vel ad operandum: si dicatur potibile respectu operationis, ut posse ambulare posse legere, potentia autem non est alius, quæ principium actus essendi, aut operandi respicit, ita ad videndum est virtus, per se in actu videndi elicitur possumus; quæ non potest operari, nisi dicitur, ut in prædicamento quælibet sibi existat, quæ non potest esse, quæ impotens sit, non potest esse, ut in actu videndi, videtur etiam...

274

3. Paragraphus.

Dubium a legitimum sit argumentum, cum a neque legitimum sit tale argumentum? Dubitandum est, si tale argumentum, pro utraque parte prædicta dubium determinat adhibitis quibusdam distinctionibus.

Pro affirmativa parte ratio.

28.

Pro negativa.

29.

Nota quæ sit possibilis.

29.

Potētia du-
plicata

Metaphysic. capit. 13. vbi specialius de po-
tentia agitur: potentia autem duplex est: rati-
onalis una, irrationalis altera; quam etiam
distinctionem habes. 9. Metaphysic. Text. 8.

30.

Altera rati-
onalis.

rationalis potentia, est illa, qua per impe-
rium rationis, & electionem voluntatis ope-
ratur, vel eis subditur: & tales sunt volun-
tates, intellectus, & appetitus, & quodammodo

Altera irra-
tionalis.

etiam externa membra corporis: irratio-
nalis vero, qua non est nata operari, ex impe-
rio rationis, sed ex naturali inclinatione ad

Irrationa-
lis duplex

actum, & obiectum: ut potentia ignis ad ca-
lescendum, & lapsi ad motum deorsum:
hec autem duplex est: activa, & passiva, (nam

Activa al-
tera.

rationalis omnes activa sunt) activa est ad ali-
quid agendum, passiva vero ad patiendum, &
recipiendum, ut potentia ignis, ad calefacien-
dum activa dicitur, ligni vero, ut ab eo combu-
ratur, passiva.

Passiva al-
tera.

tertio. Potentia siue activa sit illa, aut pas-
siva, duplex est; una ad opposita indifferens,
altera determinata ad unum. Sub priori mem-
bro continentur omnes rationales, & irratio-
nales passiva, nam illa possunt hanc, aut il-
lum actum elicere, aut etiam oppositum; pas-
siva vero possunt hanc, aut illam formam
accidentalem, aut substantialem recipere, ut
lignum calorem, aut frigiditatem, & calo-
rem suscipere, aut non suscipere, & materia
prima, hanc, vel illam formam substantialem,
& quamlibet potest suscipere, & non susci-
pere; ex quo dicuntur indifferentes ad opposi-
ta: sub membro secundo continentur activa
irrationales, nam nulla ex his indifferens est
ad opposita, sed omnes sunt determinate ad
unum, ut ignis ad calefaciendum: passo enim
presente, & sublatis impedimentis, non po-
test non calefacere: & hoc est ex se non esse in-
differenciam ad opposita, sed ad operandum de-
terminatam.

31.

Denique

Dupliciter denique ait, potentiam dici: nam
perfecta, & aut excludit actum, vel per actum perfecta
imperfecta est. Potentia modo priori significata imperfe-
cta dicitur, vix carens actu, per quam per-
ficitur, talis est potentia ad legendum, dum
quisquam non legit, vel ad videndum dum
dormit: modo vero posteriori significatur, ut
perfecta, dum eam quis percurrit, non ac-
tit potentiam curandi, sed eam utimur
per actum perfectam. & per hanc potest mo-
do acceptam se Aristoteles esse in rebus
immutabilibus, aut corruptibilibus, quae sunt
per se in actu, sed a parte de actu carent,
cum causam habere cum possint per se vere

potentia reperitur in his rebus, qua semper
actu sunt, & semper actu operantur, quales sunt
necessaria, atque incorruptibiles.

Illatum.

Ex quibus infert. Quod sicut potentia in
communi utranque comprehendit indifferen-
tem ad esse, vel non esse, & determinatam,
ad unum; & rursus potentiam actum exclu-
dentem, & per eam perfectam; pari ratione
possibile, cum significet id quod potest esse, vel
quod habet potentiam, ut sit, comprehendit
utranque, possibile videlicet, quod est indif-
ferens ad esse, vel non esse, & quod est deter-
minatam ad essendum; quod simul est cum
actu essendi, vel operandi, & quod actum ex-
cludit.

33.

Secundo infert. Quod sicut potentia est quid
superius ad utranque, sic possibile ad utrum-
que, videlicet ad illud, quod potest esse, aut non
esse, & ad illud, quod determinatum est ad es-
sendum, vel operandum, quod simul est, aut ope-
ratur, aut quod actum essendi, aut operandi ex-
cludit.

Illatum.

Et ex his duobus infert tertio, solutionem
proposito dubij in eo positam, quod, cum possi-
bile sit superius ad utranque: erit etiam superius
ad necessarium, & contingens; unde ab
utroque infertur, sed neutrum per se sumptum
infert, quemadmodum animal, quia superius
est ad equum, & leonem, ex utroque per se
sumpto infertur, sed neutrum per se sumptum
infert, sequitur enim est leo, ergo est animal:
non tamen est animal, ergo est leo; & modo si-
mili evidenter sequitur: est necessarium, ergo
possibile; non tamen est possibile, ergo necessa-
rium, cum possit esse contingens.

34.

Ex quibus primo constat, necessariam esse ar-
gumentationem illam, de qua procedit du-
bium, & cui innititur refutatio antiqui er-
roris, necessarium est esse, ergo possibile est
esse.

Solutio du-
bii.

Constat secundo, solutio illius argumenti,
pro ratione dubitandi in favorem affirmativae
partis propositi: nam licet evidens sit consecuti-
o, necesse est esse, ergo possibile est esse; hanc ta-
men, qua rursus opponitur, necessarium est
possibile; ergo potest esse, & non esse, vitiosa
est cum sit argumentum a superiori ad infe-
rius affirmativae, ut est animal, ergo leo est, licet
omnis sit de specie animalium: & leonem, ut si
aliam potestatem dixerimus de leone, ut
& non esse.

Ad argum.
in oppositu

Alius mo-
di ordinā
di modales

35.

Primus lo-
cus debetur
modo ne-
cesse.

36.

Medium lo-
cus tenet
modi posi-
bile, & con-
tingens.

Ultimum
habet im-
possibile.

37.

Aliae nouae
dictiones
et opposi-
tionem.

dos esse docet Aristoteles, si ordinem dignita-
tis eorum attendamus, ac ordinari solent; com-
munis etenim ordo est, ut primum teneat la-
cum modum possibile, secundum modum con-
tingens. Tertium modum impossibile, quartum, necesse: at si dignitatem eorum perpendamus, aliter ordinandi sunt, ut primum concedatur locus modo necesse. Secundus modo, possibile: tertius modo contingens, & quartus modo impossibile. Rationem autem huius non ordinis reddit, ex verum significatarum distinctione, a quibus, absque dubio sumitur dignitas vocis: sed in ordine rerum, digniores sunt res necessariae, ergo primus debetur locus modo eas significanti. Probat minor ex universo, in quo tres inveniuntur rerum ordines, quaedam sunt semper in actu, quae nunquam defecerunt, nec deficient unquam, quales sunt prima substantiae: nomine autem primam substantiarum, non quasi-
bet primas substantias intelligit, ut in praedicamento substantiae, sed separatas omnino a materia, ut Deum Optimum, atque intelligentias, quas primas propter dignitatem fortassis vocat, & quas nunquam habuisse potentiam siue actu affirmat: & his assimilari ait modum necesse; id proprie significantem, quod proprie est. Aliae sunt res, non semper habentes esse actu, sed quae esse incipiunt, ac desinunt, unde aliquando sunt, & aliquando non sunt, quibus potentia semper conuenit, sed non semper actus, & eis assimilatur modus possibile, sub quo etiam contingens comprehenditur: aliae demum sunt, quibus potentia conuenit, sed nunquam perveniunt ad actum completum, aut perfectum, nec pervenire possunt: eiusmodi sunt numerus, quantum ad numerabilitatem, & continuum, quantum ad divisionem, quibus reputat omnino pervenire ad actum, impossibile est enim, numerum incipientem numerare, ad ultimam unitatem pervenire, aut continuum dividendum ad ultimam divisionem: & cum his maxime habet similitudinem modus impossibile. Unde sit extremum locum inter modos tenere modum possibile, & contingens, primum vero, modum necesse, iuxta ordinem rerum, quae significant, & quibus assimilantur, & hanc nonnulli ordinem modalium enumerationem consuevit subiecta figura.

cunda, de possibili: tertia, de contingenti, & quarta, de impassibili. Non possunt in primis equipollentes esse, quae eadem dicti significat; nec proinde poterit certa regula opposi-
onis accipi, vnius dictionis respectu alterius (si consideranti constabit) si enim amabimus, hoc ordine significet enumerationes modales, ecce tibi quatuor, per talem dictionem significatas, Petrum currere est necesse, Petrum currere est possibile, Petrum currere, non est contingens, Petrum non currere, non est impossibile: inter quas apertum est, non esse mutua-
consecutionem: nam, & si ex modali de necesse inferatur modalis de possibili, haec tamen non inferat modalis de necesse: non enim sequitur, est possibile, ergo necessarium; cum possibile commune sit ad necessarium, & contingens: nec etiam modalis, de impossibili de modo, & dicto negato, inferat eadem de necesse: non enim sequitur, hoc non esse, non est impossibile; ergo necessarium, cum possit esse possibile, aut contingens: duersas igitur dictiones de signare oportet quatuor vocalium, ut per eas iuxta novum ordinem constriantur ab Aristotele designentur modi, & modales enuntiationes, & possit etiam cognosci equipollentia, & oppositio, iuxta regulas superiorum traditas. Videntur autem huic instituto accommodatae illae, quae optime Toletus noster, cap. 1. praesenti affert. Videlicet, Argutule, vestigia, sine metu, mutabatis: Quas per subiectam figuram sic ordinare, ac disponere placet: ut in ea cernantur equipollentia, & oppositio.

38.

39.

P. Toletus

40.

Quibus expeditis constat, error antiquorum, circa equipollentiam, & oppositionem modalium: constat rursus veritas, circa utranque iuxta vulgatum ordinem collocandi modos, & modales enuntiationes eis affectas. Primum, videlicet possibile. Secundum, contingens. Tertium, impossibile. Quartum, necesse: qui fortasse claritatis gratia hoc ordine enumerari solent: nam cum facilius sit modum possibile, ab eo fortassis, tanquam a notiori ordine scientifico initium sumitur, eademque fortassis de causa, iuxta eandem ordinem tyronibus traduntur in introductione dialectica: si tamen dignitatis habenda est ratio, (ut vult haec in parte Aristoteles) iuxta posterum ordinem collocandi debent, & hic constitutae sunt.

Notabile.

4.

AD exactam explicationem modalium enuntiationum plura forent, hac in parte adnotanda, ut quid, & quotuplex modus sit; quid & quotuplex modalis enuntiatio: a quo nā quantitas, & qualitas eius accipienda sit, & quedam alia circa equipollentiam, & oppositionem, quae consilio praetermittuntur; quia copiose tradita iam sunt in introductione Dialectica, & eade de causa, (ut principio huius capitis admonuimus) adnotata etiā possemus immiscere, sed minus interpretandi Aristotelem compulsi ea repetere.

Illud autem observatione dignum censemus, quod Aristoteles ex professo docet, de potentiarum natura loquens, potentiam aduam, aut passivam, non tolli per praesentiam actus, sed potius perficere, quod non solum verum est, de potentia ad alios actus, sed etiam ad praesentem, quem elicit, itaque dum homo videt, dum ambulat, potentiam videndi, & ambulandi retinet, etiam respectu huius visionis, aut deambulationis, quod certo certius est: nam potentia non est aliud, quam principium actus, sed dum potentia elicit actum, est principium eius; ergo est potentia respectu ipsius: quod in rebus aeternis evidentiis probatur. Deus enim Optimus semper est in actu, & in eodem actu, cum unico actu universa efficiat, atque gubernet, si ergo per praesentiam actus desineret potentia ad illum, nunquam fuisset in Deo Optimus potentia creaturae, aut conservandi, imo neque illa alia.

Hoc admonitum esse volumus, propter multos, qui decepti putant, non esse in rebus potentiam, nisi dum non operantur, cum operatione autem, vel actu non simul potentiam consistere, ad illum saltem eliciendum actum: hi profecto non nisi imperfectam potentiam agnoscunt actum excludentem; cum tamen Aristotel. cap. praesenti dimiserit potentiam in imperfectam, quae excludit actum, & in potentiam perfectam per actum.

QVOD ENUNTATIONES
contrariae magis sibi inuicem
esse dicantur.

CAPVT QVARTVM.

VTum autem contraria est affirmatio negationi, an affirmatio affirmationi, & oratio orationi, &c.

PORPHYRIUS in commentariis huius capitis, non ab Aristotele traditam esse doctrinam eius docet, sed ab altero, qui tribus precedentibus (quibus secundus continetur liber) ipsum addidit: unde, & a multis non exponitur, sed expositio praecedente, opus hoc de interpretatione ab solvunt: communem nihilominus sententiam antiquorum sequentes, qui illud non secus ac praecedentia pro doctrina Aristotelis recipiunt, commentariis illustrabimus.

Cuius institutum est, quaestionem quandam ad oppositionis naturam expectantem propendere, ac solvere, neque altera eget divisione: est autem quaestio, utrum oppositio enuntiationum accipienda sit secundum affirmationem, & negationem, eiusdem predicati de eodem subiecto, aut secundum vnae, alteram affirmationem praedicatorum contrariorum, quod est querere, an affirmationi opponatur negatio eorumdem extremorum, aut affirmatio contrariorum predicati, gratia exempli, an huius affirmationi bonum est bonum: opposita sit haec negatio bonum non est bonum: vel potius haec affirmatio contrariorum predicati, bonum est malum.

Cuius quaestionis decisionem, ab enuntiationibus mentalibus esse petendam docet: nam cum ex principio huius operis constet, voces esse signa conceptuum, in quibus veritas formaliter reperitur, sic erit accipienda oppositio enuntiationum vocalium, sicut accipitur mentalium oppositio: considerare igitur oportebit, quae nam in mente cui opinioni opponatur. Vtrum negatio eiusdem predicati de eodem subiecto opponatur affirmationi; aut potius altera affirmatio contrariorum predicati opinionis autem nomine, hac in parte non formidolosum assensum intelligit Aristoteles, ut in posterioribus resolutionibus, sed determinatum, sicut firmum iudicium, ab hesitatione (quae non dicit determinationem intellectus ad alteram partem contradictionis) distinctum: inexta illud, quod 3. lib. de anima cap. 3. protulit ipse dicens. Imaginari possumus, cum volumus, opinari autem non: id est firmum, & determinatum: in ferre iudicium, non semper possimus: cum absque aliquo rationis pondere non possit fieri: nullum autem haesitatio requirit, ac proprie, vna pro libito haberi potest: si ergo verum hoc iudicium habueris quicquam, Bonum est bonum, & haec autem falsa, Bonum non est bonum, & hoc bonum est malum: queritur. Vtrum ex his duobus, falsa, vero opponatur

1
Quid sententia Porphyrius de hoc capite.

Institutum capitis.

Quaest. proponitur.

A quo dependeat eius decisio.

Quid remaneat opinio: nis hic intelligatur.

Solutio quorundam.

4.

Impugnatio.

1.

Secundo.

Solutio quaestionis.

5.

1. Ratio.

tur negativum eorumdem extremorum, aut affirmativum extremi contrariorum.

Et prius quam ad quaestionis decisionem procedat, excludit solutionem, quam adhibere aliquis possit dicens, contrarias opiniones, aut iudicia esse, quae circa res contrarias versantur: ita ut quod circa malum versatur, contrarium sit ei, quod versatur circa bonum, quam stare minime posse, duplici ratione probat.

Priori quidem. Nam opinio contrariorum, eadem forte est (quasi dicat) non esse necessarium opposita esse iudicia, quae circa contraria versantur obiecta, neque ullam habere repugnantiam, qui enim iudicat, bonum esse bonum, & malum esse malum: non dicitur habere iudicia opposita, sed sibi inuicem consentanea, in quo dicuntur esse idem, & non secundum numerum, aut speciem, ut alii interpretes voluerunt.

Posterior ratio est. Quia licet in aliquo essent diversa, sed opposita, aut contraria, nullo modo; nam quae contraria sunt, non stant simul in veritate: sed praedictae opiniones contrariorum stant simul in veritate; ergo non sunt oppositae, aut contrariae: non est ergo sufficiens ratio oppositionis, quod opiniones, aut iudicia circa contraria versantur, sed aliam oportebit investigare; & hanc querimus, ait Aristoteles.

Est autem solutio quaestionis, oppositionem non consistere in affirmatione praedicatorum contrariorum, sed in affirmatione, ac negatione eiusdem predicati de eodem subiecto, ita ut huic affirmationi, bonum est bonum, non sit opposita haec affirmatio contrariorum bonum est malum, sed haec negatio, eiusdem bonum non est bonum.

Probat primo, hac ratione; vni vnum tantum opponitur, (ut superius statutum est) sed si affirmationi opposita esset affirmatio circa contrarium praedictum, infinita essent opposita eidem affirmationi: ergo non accipitur oppositio, ex affirmatione circa contrarium: probat minorem: nam affirmationi, quae versatur circa bonum, qualis est haec, bonum est bonum, opposita essent enuntiationes affirmantes, quae non conveniunt bono, atque etiam remanentes, quae ei conveniunt, ut bonum est odibile, bonum est inhonestum; bonum est inutile, & rursus bonum non est amabile: bonum non est vitale; bonum non est prosequendum: nam omnes versantur circa contrarium: sunt autem penae infinitae: superest ergo secundum, ait Aristoteles, oppositionem in affirmatione, & negatione,

eiusdem predicati, de eodem subiecto consistere: verba autem eius haec sunt: Sed in quibuscunque fallacia est, haec autem sunt in his, ex quibus sunt generationes, ex oppositis vero generationes, quare etiā fallacie, &c. obscurissima profecto, atque intellectu difficilia.

Sed pro eorum expositione adnotanda est similitudo reperta inter generationem, & corruptionem, ex vna parte, verum, ac falsum iudicium intellectus, ex altera: nam generatio, & corruptio ex eo censentur mutationes oppositae, quod generatio est mutatio, de non esse ad esse, corruptio vero, de esse ad non esse; opponuntur ergo per terminos oppositos, secundum esse, & modo simili se habent verum, ac falsum iudicium; nam verum iudicium assimilatur generationi in eo, quod sicut haec procedit de non esse ad esse, sic illud de non esse cognitum, ad esse cognitum: & rursus quemadmodum generatio terminatur ad esse rei; pari ratione verum iudicium eo tendit, ut res intelligatur, sicut est, imo tunc verum dicitur, quando res sic intelligitur, ut est, falsum vero quasi de esse, ad non esse imprimis procedit, cum sit quasi recessus ab eo, quod est rem esse cognoscendam, sicut est; & tendentia ad non esse, id est, ad cognoscendam rem, sicut non est; ex hoc enim falsum dicitur, quia res per illud aliter, ac est, cognoscitur. Ita quae oppositio generationis, & corruptionis in esse, & non esse eiusdem rei consistit: oppositio etiam falsi iudicij, & veri in eo, quod res eadem sicut est, aut sicut non est, cognoscitur; ergo ratio univialis oppositionis, inter opiniones, sive iudicia intellectus per esse, & non esse, seu per affirmationem, & negationem eiusdem predicati de eodem subiecto accipienda est: affirmatio enim dicit rem esse, negatio eandem rem non esse; & iste est legitimus sensus huius loci (alioquin difficilissimi) nam fallaciarum nomine falsa iudicia intellectus intelligit Aristoteles, veris sic opposita, per esse, & non esse, sicut corruptiones opponuntur generationibus.

Quibus verbis expeditis, ad expositionem rationum, quibus probat Aristoteles, sic esse oppositionem accipiendam deueniendum est, sunt enim tres distinctae, licet alij aliquando probantiones, pro rationibus accipientes, sex multiplicent.

Prima ratio est, illae sunt magis oppositae, quae magis secundum se pugnant in veritate & falsitate, sed ita se habent affirmatio, & negatio eiusdem de eodem: ergo magis oppositae sunt; manet quidem est, ex definitione contrariorum, nā

6.

Nota expositione huius loci apertissimam.

7.

Rationes Arist. ad probandum unde accipitur oppositio.

8.

1. Ratio.

contra-

contraria sunt quae maximè distant: minorem sic probat: enuntiatio hæc, bonum est bonum, verior est illa, bonum non est malum; ergo hæc negatiua, bonum non est bonum, erit magis falsa, quam hæc affirmatiua, bonum est malum; ergo duæ istæ, bonum est bonum, & bonum non est bonum, ita se habent, ut magis pugnent in veritate, quam duæ aliæ bonum est malum, & bonum non est malum; atque adeò inter quamlibet affirmatiuam, & negatiuam reperietur oppositio, sed inter priores maior: probat illud antecedens, quòd verior sit hæc, bonum est bonum, quam illa bonum non est malum: nam secundum se vera est, hoc est immediatè, nam si interrogaueris quare bonum est bonum, nulla causa reddi potest; quòd verò bonum non sit malum, secundum accidens, verum esse, ait, hoc est mediate, & per causam: nam si quaeris quare bonum non est malum. Respondetur, quia est bonum: hæc igitur bonum est bonum, prior est in veritate: unde fit ei magis esse oppositam hanc bonum non est bonum, quia magis pugnat cum ea in falsitate, quam hæc bonum est malum: nam bonum non est bonum, sine medio pugnat cum illa in veritate, cum sit negatio veritatis immediatæ: at verò bonum est malum, quæ est affirmatiua de predicato contrario, non pugnat in veritate cum eo, nisi quia pugnat cum negatiua sub ea contenta; videlicet bonum non est malum: potius ergo accipienda est oppositio, secundum affirmatiuam, & negationem eiusdem predicati de eodè subiecto, quam secundum affirmatiuam, & negationem contrariorum.

Verior est propositio bonum est bonum, quam hæc bonum non est malum.

Ratio.

Secundum argumentum tale est. Ratio formalis, aut essentialis alicuius, in cunctis speciebus reperiri debet, si fuerit generica, & in cunctis individuis, si fuerit specifica, sed affirmatio, & negatio eiusdem reperitur in cunctis oppositionibus, non verò prædicatorum contrarictas; ergo ab illa potius, quam ab hac accipienda est oppositio: probatur minor; nam oppositio reperitur, non solum in enuntiationibus significantibus accidentia, ut bonum, & malum, album, & nigrum, calidum, & frigidum, sed etiam in his, quæ enuntiant aliquid substantiales, ut in his homo est homo, animal est animal, aut homo est animal, homo est rationalis, in quibus nulla est contrarictas prædicatorum, quibus tamen non aliter contradicimus, quam negationes opposites, ut homo non est homo, animal non est animal, homo non est rationalis, affirmatio enim, & negatio eiusdem prædicati contrariorum; ergo

imperfecta; penes quam oppositio enuntiationum accipitur, & non affirmatio prædicati contrariorum.

Postremum argumentum ab oppositis sumitur hoc modo: duæ istæ enuntiationes, bonum est bonum, & non bonum non est bonum, sunt simul veræ, quanquam ex parte subiecti opponantur, penes finitum, & infinitum: & duæ istæ eodem modo oppositæ, bonum non est bonum, & non bonum est bonum: unde sequitur eandem esse rationem quantum ad oppositionem haberi, atque illarum; sed negatiua ex subiecto infinito, quæ est vna ex duabus primis, non bonum non est bonum, opponitur affirmatiuæ de subiecto etiam infinito, quæ est altera ex postremis, non bonum est bonum; ergo etiam negatiua de subiecto finito, quæ est vna, ex postremis opponitur affirmatiuæ de subiecto etiam finito, quæ est etiam altera ex primis: quòd autem negatiua infinita, non bonum non est bonum, opponatur affirmatiuæ infinita, non bonum est bonum, probatur, quia non opponitur ei aliqua ex his duabus, videlicet non bonum est malum, aut non bonum non est malum, cum vtraque sit simul cum ea in veritate, ut constat; ergo prædicta non bonum est bonum ei, absque dubio opponitur; tanquam affirmatio eiusdem prædicati quòd negat, nec enim super est altera quæ ei possit opponi. Sed probat præterea Aristoteles has esse oppositas, ducto argumento ab eadem enuntiatione, non bonum non est bonum, vniuersaliter sumpta: nam hæc enuntiatio vniuersalis, omne non bonum non est bonum, vera est; ergo non opponitur ei contradictorie aliqua particularis vera: quia tunc contradictorie simul in veritate starent, sed vtraque hæc enuntiatio particularis affirmatiua de predicato contrario est vera: nempe non bonum non est malum, & non bonum est malum: prior quidem, cum datur aliquod non bonum, quòd non sit malum in genere moris: ut constat de lapide: quòd sufficit ad veritatem indefinitæ enuntiationis, atque etiam posterior, cum multa non bona sint, & mala: ut de iniustis hominibus notum est; ergo neutra est ei contradictorie opposita, sed sola particularis affirmatio, eorundem extremorum, nempe non bonum est bonum, plane falsa.

Ratio.

11.

Alia ratio.

12.

Quæ esse argu- me nre oppositi.

Argumentum autem, ab oppositis desumptum esse diximus, quasi dicatur, ita se habent affirmatio, & negatio de non bono, sicut affirmatio, & negatio de bono, sed illa opponuntur tanquam affirmatio, & negatio eiusdem, & non ut affirmatiua contrariorum prædicatorum; ergo

Concludit

Conclusio. Concludit igitur Aristoteles, vniuersam oppositionem secundum affirmationem, & negationem eiusdem prædicati, de eodem subiecto, tam in contrariis, quam in contradictoriis esse accipiendam; nam ut opinioni, omne bonum est bonum, opponitur contradictorie, non omne bonum est bonum: pariter eidem opinioni vniuersali, omne bonum est bonum, opponitur contrarie vniuersalis alia, nullum bonum est bonum; in vtrisque enim reperitur affirmatio, & negatio eiusdem de eodem.

13.

14.

Quibus constitutis, reddidit ad illud, quòd in principio stabilitum reliquit: videlicet formalem rationem oppositionis, enuntiationum vocalium, ex mentalibus, quarum signa sunt, dignoscendam esse, sed mentales enuntiationes opponuntur secundum affirmationem, & negationem eiusdem; & non sicut duæ affirmationes contrariorum prædicatorum (ut abunde satis probatum est) ergo eodem modo erit accipienda oppositio in vocalibus; & sicut contrariae opiniones in mentales, non possunt esse simul vere de eodem; ita nec vocales contrariae, aut contradictoriae, simul verae esse poterunt de eodem: simul autem dicimus, nam successiue, aut pro diuersis temporibus non repugnat: verum est enim nunc de Petro, quòd sedet, & mox etiam erit verum, quòd non sedet, eiusmodi tamen singulares enuntiationes non censentur oppositæ, quia non pro eodem tempore accipiuntur, quòd oppositio intrinsecum est. His continetur tota sententia huius capituli.

NOTABILE VNICVM.

De qua oppositione intelligatur. CIRC A quam, id solum adnotandum occurrit, quòd licet de omni genere oppositionis, intelligatur, nempe de contradictoria, contraria, & subcontraria: præcipue tamen

de contradictoria, in qua solum reperiuntur directe esse, & non esse, affirmatio, & negatio eiusdem: quòd enim vna contradictoria enuntiat, altera ex directo negat, vniuersalis enim enuntiat omnem hominem currere, & hoc quidem ex directo negat particularis, non omnem hominem currere: quòd in contrariis non reperitur, nam quòd affirmans vniuersaliter enuntiat, omnem hominem currere, altera non ex directo contradicit negans non omne, sed secundum totam extensionem vniuersalitatis negationem continens, nullus homo currit, & idem quadam indirecta ratione, unde prouenit contradictorias pugnare veritate, ac falsitate, contrarias vero sola veritate, & hinc etiam fit formaliorum, ac potiorum oppositionem esse contradictoriam, & ipote ex directo continentem esse, & non esse eiusdem prædicati, de eodem subiecto. In subcontrariis etiam oppositione suo modo verum tenet doctrina Aristotelis, cum sit etiam secundum affirmationem, & negationem eiusdem, sed quia particulariter vtraque enuntiat, non continet plenam oppositionem, sed nimis diminutam, cum possint simul in veritate stare, sola falsitate pugnant, ac propterea subcontraria oppositio vocatur, hoc est quasi participatio quadam imperfecta contrariae oppositionis, cuius non meminit Aristoteles hæc in parte, sicut neque aliis in locis, quibus de oppositionibus enuntiationum differit, quia eam non reputauit oppositionem simpliciter, sed secundum quid.

Et hæc de quarto cap. de secundo libro, ac de vniuerso opere, de interpretatione dixisse sufficiat: ad laudem, & gloriam omnipotentis Dei, Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, & Beatissimi Deiparæ, cui consecrata esse volumus.

FINIS.

COMMEN-

COMMENTARIUM IN DVOS LIBROS

ARISTOTELIS STAGIRITÆ DE
Posteriori Analyfi, feurefolutione: vna cum
dubiis, & quæftionibus hac tempefta-
te agitari folitis.

A PATRE ANTONIO RVVIO,
Rodenfi Doctore Theologo, Societatis IESV.
Theologiae profeffore compofiti.

PROOEMIUM TOTIVS OPERIS.

Quis ar-
tium finis.

IN eum finem ad inuentas esse artes, vt naturã in suis operationibus perficiant nemo est, qui ambigat; ad operam quidem corporis conuenienti modo exercenda, ad inuentas sunt artes (quas vocant) Mechanica, vt Fabrilis, futoria, ac reliquæ: ad operationes autem animæ perficiendas (rationis præfertim, quæ primas inter omnes tenent) artes liberales. Cæterum duobus modis perficiuntur eiuſmo-

di operationes, prima perfectione, & quasi secundaria: prima earum perfectio in eo posita est, vt debito modo ordinentur simplicia in compositionem, & compositiones in discursum, quã perfectionem Dialectica confert; & id circo prima vocatur, quia talis ordinatio viam parat ad cæteras artes perdiscendas, propterea quasi secundario perficientes: unde iure optimo Principem locum Dialectica tenet inter artes liberales; & ars artium quasi cognomento appellatur; & quemadmodum totius Dialecticæ scopus est opera rationis dirigere, dirigendaque perficere; sic partes eius singulæ in dirigendis, ac perficiendis singulis operibus versantur. Simplicem animi apprehensionem perficit prædicamentorũ opus, tanquam prima Dialecticæ pars, simpli-

Dialectica
ars artium.

Totius Logice distributio acorn-
moda

cia in certis quibusdam categoriis ordinans secundum debitam subiectionem, ac praedicationem secundam libri de interpretatione, docentes modum componendi enuntiationem simplicem, & compositam, necessariam, & contingentem, in quibus veritas, & falsitas reperitur discursum denique, tanquam potissimum rationis opus, ad quod ordinantur cetera, perficit syllogismus, qui est quasi discursus arte fabricatus; cuius quadruplex est consideratio, communis prima, in quantum certam quandam formam colligendi unum ex alio continet, modo, & figura dispositam, quae ad diuersas veritates, applicata diuersos assensus in intellectu generat; scientificum quidem, si cum veritatibus necessariis coniungatur: probabilem si cum probabilibus; & si cum apparentibus appareat. Ad perficiendum igitur naturalem discursum, iuxta has quatuor considerationes, quatuor Dialecticae partes, quae supersunt ordinantur: etenim syllogisticam formam docent libri priorum, eam cum necessariis enuntiationibus copulat praefens tractatus de Posteriori analysi, vel resolutione quod perfectissimum instrumentum generandi scientiam (demonstratio vocatur) constituens. Topicorum libri ex probabilibus enuntiationibus communi formae copulatis probabilem syllogismum efficiunt. Elenchorum demum opus, fallacem quandam, solam veritatis apparentiam praeferentem componit. Ecce quo pacto Dialectica suis partibus rationis opera perficit; ecce rursus finem, in quem ex propria conditione ordinatur.

Quadruplex syllogismi consideratio.

Quod constituatur huius partis obiectum?

EX hoc discursu facile in primis deduci potest, quodnam sit obiectum huius tractatus; quanquam non idem ab vniuersis Aristotelis commentatoribus designetur: nam commentator Auerroes in hoc prooemio, pro cuius sententia referuntur Alexander, & Theophrastus, quem sequuntur nonnulli ex modernis, tenuit, non solum demonstrationem, sed simul cum definitionem esse obiectum: & cum vnitati, & simplicitati obiecti repugnet, quid complexum pro obiecto designat, mo-

Huius partis obiectum.

Opinio Auerroes.

dum sciendi suo ambitu vtraque comprehendentem docuit esse obiectum: innotuit autem huic fundamento.

Notum est definitionem per se spectare ad considerationem Logicam, cum sit quidam modus sciendi, sed nulla pars Logicae praeter istam, naturam definitionis considerari comprehendatur ergo intra ambitum obiecti eiusdem, nam & 6. lib. Topic. cap. praefertim. 2. per totum de definitione egerit Aristoteles, non certe, ut eam constituere doceat, sed iam constructam examinare, ut facile constare poterit omnes illius capituli locos considerant. Nec sit satis argumento, si dicatur pertinere quidem ad praesentem tractatum considerare definitionem, non tamen per se, sed in quantum ad demonstrationem ordinatur, vel pars eius est: ut enim in eius discursu ostendimus medium potissimae demonstrationis est definitio, ut subiuncta docet. Omne animal rationale est capax disciplinae, omnis homo est animal rationale; ergo omnis homo est disciplinae capax. Ecce animal rationale bis in praemissis sumptum, medium est: haec inquam solutio non satisfacit: nam definitio nobilior est demonstratione, ut Aristoteles insinuat 7. metaph. tex. 17. & ratio docet si quidem per definitionem scimus quid sit, per demonstrationem qualis sit: ut hominem esse disciplinae capacem; nobilior autem est scire quid rei, quam eius qualitatem cum illud ad substantiam spectet, qualitas vero accidens sit: potius ergo considerabitur per se primo definitio, tanquam instrumentum sciendi nobilius, & eius gratia demonstratio. Et rursus etiam si non esset demonstratio extaret definitio, cum prius sit ordine naturae de re quacunque nosse quid sit, quam esse talem; demonstratio vero non est sine definitione, quae medium eius est: erit ergo natura prior; prius autem sine posteriori bene potest existere, ergo definitio sine demonstratione; quo admissio non minus esset a Logico considerabilis, quam nunc demonstratione stante; qua propter consideratione demonstrationis, sed per se erit obiectum huius partis, potius quam demonstratio; ut igitur sub ambitu vniuersi obiecti

Primum argumentum.

Aristotel.

Revertitur solutio.

Aristotel.

4

obiecti comprehendatur vtraque, modum sciendi vtrique commune esse adaequatum obiectum dicendum est.

1. Argum. Secundo probatur, quia de obiecto, ut statim in 1. cap. huius primi libri docet Aristoteles praesupponendum est, an sit & quid sit de demonstratione autem id non praesupponitur, sed eius definitio designatur cap. statim. 2. ergo definitio potius erit obiectum, quae sic in opere consideratur, ut tamen non definiatur.

Aristotelis sententia, & vera proponitur.

Expressa Arist. sententia vera

Verba Aristotel.

1. Argum.

5.

EXPRESSA est in hac parte sententia Aristotelis, nam 1. lib. de priorum resolutione cap. 1. (quod est quasi prooemium harum omnium partium, nempe priorum, posteriorum, Topicorum, atque Elenchorum, in quibus de syllogismo in communi, & in speciali differit) proponens propria singularum obiecta; sic ait: *Primum dicere circa quod, & cuius sit consideratio, quoniam circa demonstrationem, & scientiae demonstratiuae, &c.* Postea vero materiam aliarum partium persequitur. cap. etiam. 1. huius primi lib. posteriorum fundamenta iacit ad intelligendam artem demonstratiuam, vniuersale illud principium tradens omnem doctrinam, omnemque disciplinam ex praexistenti notitia fieri, ut ex eo ostendat, assensum conclusionis, ex principiorum notitia per demonstrationem generari, & cap. 2. eam definit, atque in sequentibus de qualitate, hoc est, de certitudine, & necessitate principiorum agit. Manifesta item ratio ostendit, demonstrationem esse adaequatum huius partis obiectum, cuius partes, passionis, atque effectus considerantur; ut discursus totius operis ostendit, in quo si aliquid de definitione traditur, huius rei gratia profecto, quia pars quaedam demonstrationis est: nam cum demonstrationis officium, sit propter quid eius rei, circa quam versatur, ostendere, definitione constare oportet tradere quid rei; propter quid enim, quid praesupponit, secundum ordinem naturae; itaque totum quoddam est demonstratio, per se hac in parte consideratum, cuius vna pars definitio est, ac propterea, qui eam ponit adaequatum obiectum, definitionem comprehendit: non quidem

tanquam alium modum sciendi, a demonstratione distinctum; ita ut ab vtroque modus sciendi abstrahatur, ac tanquam obiectum consideretur, sed ut id, ex quo demonstratio, simul cum alio principio vtroque in modo, & figura disposito, constituitur; haec igitur sola totale, & adaequatum obiectum ponendum est, ut cum Aristotele tenent D. Thom. & Albertus Magnus, in prooemio huius operis, quos ceterorum interpretum turba sequitur, Caietanus, Sotus, Mercado, Tolemus, & Oia.

D. Thom.

2. Argum.

Secundo probatur. Quia nihil de modo sciendi demonstrationi, definitionique communi, in hoc tractatu affertur ab Aristotele, sed de sola demonstratione differitur; quaecunque enim traduntur eo spectant, ut quid demonstratio sit, qualia item esse oporteat eius principia; videlicet propositiones necessarias, de omni & per se, & his similia pateat, igitur nihil demonstratione vniuersalius, sub quo ipsamet demonstratio comprehendatur obiectum est, sed demonstratio ipsa secundum se.

Satisfit argumentis opposita sententia.

NEQUE argumenta in oppositum aliud probant, admittimus namque ad formam prioris respondentis: nobilior esse quid, quam quale, vndiquaque consideratum, atque ex consequenti scire, quid sit res, quam qualis sit. Ceterum per demonstrationem non scimus qualis sit, dumtaxat, sed propter quid sit talis: propter quid autem ipsummet quid claudit intrinsece, & ex consequenti quidquid definitio praestat, & aliquid amplius praestat demonstratio. Quod vero in eodem argumento dicitur definitionem extare posse, adhuc non existente demonstratione, verum est; sed prioris ad considerationem dialecticam, procul dubio, vno è duobus modis spectare potest; vel ut medium demonstrationis, vel certe tanquam vnum ex quatuor praedicatis: ex quibus problemata dialectica, atque adeo probabiles syllogismi constituuntur; quaecunque enim in dialectica considerationem veniunt, siue simplicia sint, vel composita, ad syllogismum ordinantur consideranda, & praecipue ad potissi-

Ad 1. Argum.

Ad secundam partem argumenti.

potissimum, qui est demonstratio; syllogis-
milis autem non extantibus (si casus
admitti potest) extaret quidem definitio,
non quidem considerata à Logico,
sed à Metaphysico, cuius est genus, ac
differentiam rerum indagare: negandū
est ergo, propter se ad Dialecticam spe-
ctare, hoc est, non in ordine ad demon-
strationem, atque ex consequenti propter
se, & non propter demonstrationē con-
siderari. Negandum est etiam in hoc so-
lo tractatu consideratam esse naturam
definitionis, sed absque dubio in Topi-
cis, non solum lib. 6. per totum, sed pri-
mo etiam, cap. 8. Vbi inter prædicata
Dialectica recensetur: ceterum in vtra-
que parte consideratur, tanquā pars de-
monstrationis, vel Topici syllogismi, ideo
sub obiectis horū tractatum clauditur,
tanquā pars sub consideratione totius.

*Ad secundum
quod arguitur.*
Ad secundū dicimus de subiecto præ-
supponendū esse, quid sit, hoc est, à prio-
ri non probandum, sed tanquam per se
notum præmittendum; cui non contra-
dicat in cuiusque operis principio defi-
nitionem eius tradere, ut facit Aristote-
les cap. 2. huius primi libri.

*Quanta sit huius partis Dialecticæ dignitas
ostenditur.*

*De dignitate
huius partis
et.*
INFER TVR secundo, quanta sit
huius partis Dialecticæ dignitas, qua-
tumq; ceteras excellat: etenim si ve-
rum est simplicia ad compositionem
ordinari: hanc autem, & illa ad syllogis-
mum, facile intelligitur eas partes Dia-
lecticæ digniores esse, in quibus de syl-
logismo differitur; omnium autem syllo-
gismorum, potissimus est demonstratio,
per quam generatur scientia: hæc igitur
pars de demonstratione, ac de proprio
obiecto agens nobilissima erit, nam ex
obiecto sortitur scientia suam digni-
tatem.

*Quanta sit
illius certi-
tudo.*
Certitudine etiam excellit ceteras par-
tes, cum non solum ex communi ratio-
ne formæ syllogisticæ certa sit, sed ex par-
ticulari forma, ac modo colligendi vnum
ex altero: & rursus in tantum alia par-
tes certitudinem habent, in quantum per
certam demonstrationem docet qualibet
proprii obiecti rationem, & constitu-
tionem: ab hac igitur demonstratione, &

quam proprium obiectum statuente cer-
titudinem accipient.

Obiectio.
Si autem dicatur convincere quidem
rationem, nobiliorem esse hanc partem
Topica, atque Sophistica, quæ admodū
demonstratiuus syllogismus, Topico, at-
que Sophistico, longe nobilior est: ceterum
cum Prioristica cōparatam, minus
nobilem esse, quemadmodum forma no-
bilior est materia: etenim Priorum libri
de forma differunt syllogistica. Postero-
rum verò de materia syllogismi neces-
saria; pars Topica, atque Sophistica, de
probabili, atque apparenti: ille igitur tra-
ctatus, utpote syllogismi formam, tan-
quam obiectum proprium considerans,
nobilior erit tribus ceteris materiā con-
siderantibus, quanquam inter eas, pri-
mum locum merito teneat pars poste-
rioristica.

*Ocurrunt
obiectioni.*
Difficile profecto argumentum: præ-
sertim si vulgari modo loquendi, fre-
quenter in schola usurpato standum sit,
partem videlicet posterioristicam à cæ-
teris separari, per materiam necessariam
syllogismi, quam considerat, & per quā
à ceteris syllogismis distinguitur demō-
stratio: convincit enim tunc argumen-
tum: posterioristicum tractatum Priori-
stico esse interiore: si tamen rem dili-
gentius expendamus, inuenimus longe
aliter se habere, & demonstrationē,
non solum materiam addere supra com-
munem formam syllogisticam, sed etiā
formam determinatam, per quam à pro-
babili syllogismo, & sophistico separa-
tur: utrumque autem (mea quidem sen-
tentia) euidenter convincitur his ratio-
nibus.

I. Argum.
Prima quidem. Quia syllogismus ge-
nus est ad demonstrationem, Topicum,
& sophisticum, generica namque sunt
prædicationes istæ, demonstratio est syl-
logismus; probabilis est syllogismus; at-
que etiam Sophisticus; addit igitur dif-
ferentiam essentialē, atque specificam
demonstratio, supra communem rationē
syllogismi, eam contrahentem ad perfe-
ctissimam speciem, sed differentia speci-
fica est formalis, non à materia, sed à for-
ma specifica radicaliter desumpta; ergo
eam addere demonstrationem supra com-
munem, atque genericam formam ne-
cessè est, & non solum materiam; & certe
si solum

si solum materiam adderet; non esset spe-
cies, sed indiuiduū, per materiam nam-
que indiuiduantur res, per formam in
specie constituuntur.

Confirmat.

Et confirmatur. Quia si non adderet
aliam formam, sed solum materiam, se-
quitur demonstrationē, ut demonstratio
est reduplicatiue, non esse formalem
consequentiam, sed materialem; unde
non repugnat in demonstratione, ut
demonstratio est, dari antecedens verū,
& consequens falsum, quanquam re-
pugnet ex parte communis formæ syl-
logistica: quemadmodum non repug-
nat dari in ceteris argumentis ex parte
materiæ tenentibus; quod tamen planè
falsum est, & naturæ demonstrationis ad-
uersum, quæ secundum propriam ratio-
nem generat assensum scientificum.

2. Argum.

Secundo probatur. Demonstratio di-
stinguitur specie à syllogismo probabi-
li, & sophistico (ut ostendit proprius eius
effectus) generat namque scientiā, pro-
babilis verò opinionem, & errorem So-
phisticus: diuersi autem effectus per se,
non possunt procedere, nisi à causis par-
ticularibus secundum speciem diuersis;
tunc ultra, distinctionem specificam, cū
sit formalis, non constituit nisi differen-
tia, seu formam; præter generalem igitur,
in qua conueniunt, particulares formas
addere, quibus specie separentur, ne-
cessè est.

3. Argum.

Tertio. Syllogismus in communi est
compositum artificiale arte Dialectica
ab intellectu fabricatum; & syllogis-
mus demonstratiuus, probabilis, & So-
phisticus, sunt cōposita particularia ea-
dem arte facta, & quidem sub hoc gene-
re artificiali specie distincta; ergo ha-
bent quodlibet suam propriam artifi-
cialem formam, per quam distinguitur spe-
cie ab alio præter communem, in qua
conueniunt, & præter materiam, à qua
specificam distinctionem procedere re-
pugnat: etenim duo composita arte fa-
cta, quanquam ex diuersa materia au-
rea, vel argentea, si eandē habeant ar-
tificiosam formam, non possunt distin-
gui specie, ut vas aureum, & argentum
ostendunt, eiusdem formæ, vel figuræ:
quæ, & si in genere naturali, specie sepa-
rentur ob metallorum diuersitatem, mi-
nime in ordine artificialium, quia spe-

*Simile ad
idem osten-
dendum.*

cifica distinctio metallorum materialis
est ad genus artificiale comparata, si-
quidem metallum, tanquam subiectum
se habet, vel materia ad artificiale for-
mam, quam in se recipit; pugnat igitur
cum natura rerum artificialium, huius-
modi syllogismos ex parte solius ma-
teriæ, esse distinctos specie; & cum
distinctio specifica constet, necesse est
aliquas formas artificiales, addere com-
munem formam syllogisticam, deter-
minantes ad diuersas species, præter
materiam necessariam, probabilem, &
apparentem.

Quæ sit autem hæc forma non est fa-
cile explicare: præsertim cum nemo de
hac re verbum fecerit; sic autem vide-
tur nobis explicandū, ut tria in demon-
stratione secundum rationem distincta
consideremus. Primum est vniuersalis
ratio formæ syllogisticæ, hoc est, dispo-
sitionis in modo, & figuræ; & hæc com-
munis est probabili, & sophistico. Secū-
dum est, specialis ratio concludendi ef-
fectum ex causa, si à priori sit demon-
stratio; vel causam ab effectu, si sit à po-
steriori; quod proculdubio specialis for-
mæ rationem habet, cum necessaria sit
connexio causæ per se cum effectu in
quibuscunque rebus, ut probat efficaci-
ter hæc ratio.

*Tria in de-
monstratio-
ne distincta
secundum
rationem.
1. Consider.
Secundum.*

Præmissæ continentem causam con-
clusionis, sunt rationes formales assen-
tiendi, à quibus assensus ipse scientifi-
cus speciem capit; ergo respectu illius
non se habent tanquam materia; sed per
modū formæ, vel mediæ formalis assen-
tiendi: unde fit, ut cum demonstratio nō
sit aliud, quam præmissæ taliter dispo-
sitæ, ut euidenter inferant assensum scien-
tificum conclusionis, & in tali dispo-
sitione, non solum claudatur modus, & fi-
gura, sed formalis ratio assentiendi, quā
præmissæ continent, ad formam demon-
strationis specialem pertineat, vtramq;
præmissam esse talem rationem assen-
tiendi, in qua virtualiter assensus con-
clusionis contineatur.

*Prob. neces-
sariam esse
connexionē
causæ cum
effectu.*

11.

Postremum in demonstratione con-
siderabile est, tres propositiones, ex qui-
bus demonstratio conflatur, necessarias
esse: hoc est, non contingentes, vel in ma-
teria remota, & huiusmodi considera-
tio distincta est à secunda, nam & si duo
hæc

Tertium.

hac re ipsa sint coniuncta, videlicet premissas causam esse per se conclusionis, vel per se effectum, & esse in materia necessaria: vniuersaliter tamē est secundū, & ideo à primo abstrahit, cum notū sit, non quilibet propositiones necessarias, esse causam per se cōclusionis: vnde sic-ri potest, vt modum formæ illud habeat, hoc verò modum materiæ.

Quæ sit forma posteriorum propria.

12.

Contracta igitur vniuersalis ratio formæ syllogisticæ per modum inferendi, vel assentiendi formalē, effectus ex causa per se, vel causæ ex effectu, speciem potissimam syllogismi constituit in materia necessaria consistentem: & syllogismum probabilem vel sophisticum, si per proprios inferendi modos probabilem, vel apparentem contrahatur, in materia contingenti, vel apparenti consistentes; & rursus à duobus his syllogismis separatur demonstratio formaliter per proprium, ac perfectissimum inferendi modum expositum, tanquam per propriam formā, ac differentiam; ac de demum materialiter per materiam necessariam, vt sic à contingenti vel remota distinctam.

Finis, & inscriptio late traditur.

Finis huius partis.

FINIS huius partis nobilissimus est, cum propriam perfectionem hominis, in quantum est rationalis, pertingat; etenim suprema hominis dignitas est esse rationis participem, à qua naturale illud desiderium oritur, cuius Aristoteles testimonium perhibet. 1. lib. metaph. cap. 1. statim in principio, sic inquit. Omnes homines natura scire desiderant: perficit autē posterioristica pars tale desiderium, potissimum instrumentum sciendi, nempe demonstrationem constituens.

Aristotel.

Vtilitas.

Ex fine autem facile intelligitur eius utilitas, quæ adeo magna est, vt instrumentum præbeat potissimum, quo non solum iuuantur, sed stabiliuntur cæteræ omnes scientiæ; tolle demonstrationem, & nulla erit comparabilis scientia; imo neque in se aliqua erit scientia, nisi sit per demonstrationem comparabilis; quæ igitur ars demonstrationem cōdere docet, vtilissima erit, ad cunctas scien-

tias comparandas, atque etiā stabiliendas.

Necessitas.

Nec solum utilis, sed omnino necessaria ad eas saltem perfecte acquirendas; nam, & si lumine naturali rationis ostendente, quasdam possimus demonstrationes efficere, quibus cæteras scientias nobis comparemus, sed imperfectas admodū: si igitur ordinate, si modo conuenienti, si perfecte acquirendæ sunt, media certe, demonstratione ab hac posterioristica arte condita.

13.

Inscribitur opus hoc de posteriori analyti, hoc est, resolutione, quam inscrip-tionem, vt explicemus melius, obseruandum est, geminā esse resolutionem, quādā est realis, & physica, vt dū res aliqua in partes realiter componentes resoluitur, & eiusmodi resolutio in eiusdem rei destructionem cedit, vt dum mixtum in elementa resoluitur: domus in tecta, parietes, ligna, & lapides; alia est resolutio in partes quidem, ex quibus res componitur, sed quæ non fit actione reali, vel physica, sed à solo intellectu considerate, vel examinante, vt dum intellectu iudicamus, mixtum vere esse quoddam compositum, ex elementis, & domum ex prædictis parietibus tali modo ordinatis, nihil ab ea auferentes.

De horum librorū inscriptione.

Sententia Cardin. Toleti.

14.

Aristotel.

Hanc resolutionem rationis partitur rursus Cardin. Toletus in prooemio huius operis quæst. 2. de inscriptione in mathematicam, & Logicam: Mathematicā esse docet, quæ propositam conclusionē in proprias causas, per quas demonstratur, reducimus, vt nihil aliud sit talis resolutio, quā inquisitio, & perscrutatio quædam causarum illius conclusionis; sicut in moralibus consultationes sunt inquisitiones mediourum ad res faciendas, vt docet Aristoteles. 3. ethicorum cap. 3. ex quo patet hanc resolutionem non esse demonstrationem: nam demonstratio per causam effectum demonstrat; resolutio verò posito effectu causam indagat, potius igitur indagatio quædam causarum appellanda est, & talis resolutio, ait, mathematica dicitur, non quod solus mathematicus evertatur, cum & aliæ scientiæ etiam in proprias causas conentur sua principia redigere; sed quod Mathematici frequentius, & clarius id efficiant.

Hanc

Impugnatur primo.

Hanc tamen diuisionem resolutionis probare nō possum, quia resolutio, quæ Mathematica appellatur, vere est eadem cum Logica: vnle mēbra diuisionis coincidere deprehenditur, sed falsum ostendit, quōd, si per demonstrationem non fiat: Nam dū propria causa alicuius effectus inquiritur, & inuenitur à Mathematico, vel certo constat eam esse talis effectus causam, vel non; si non habetur per certitudinē, dubia erit, atq; imperfecta talis resolutio, & minime scientifica, cum falsa esse possit; si verò dicās certā esse resolutionem, atq; eidentē (vt necessario dicendum est; eū sit à scientia certissima facta) vel constar eam esse causam talis effectus sola cognitione terminorū absq; discursu, vel per experientiam, aut certe per eidentem discursum: duo modi priores sunt impossibiles, ergo tertius erit necessarius, cū alius non supersit; at certus est demonstratio, ergo per demonstrationem fit talis resolutio. Probat minor. Fere semper contingit talem causam non esse primam, sed mediam, cum prima vnica sit, mediæ verò plures, tunc ergo cognoscitur esse causam ad primā reducibilem, non igitur ex terminis, vel per cognitionem principiorum, cum se habeat, tanquam conclusio, res dubilis in aliam priorem; per experientiam autem impossibilis est, quia cum Mathematicæ discipline, à materia sensibili abstrahant, nō probant suos effectus, vel conclusiones per experientiam; experientia talis enim cōlito sensibilibus est: superest ergo constare talem causam esse talis effectus, per eidentem discursum, qui est demonstratio: vnde sequitur à resolutione Logica non esse diuersam. Quod etiam secūdo ostendo. Resolutio Logica non est aliud quā reductio conclusionis ad sua principia, v'q; à prima tanquam ad veras causas per eidentes demonstrationes, hoc est enim à priori, vel propter quid demonstrare; ergo resolutio Logica est effectus in propriam causam, vt de Mathematica dicitur, vnde absque dubio coincidunt.

15.

Per demonstrationem resolutio Logica.

Secundo idem ostenditur.

Scientifica resolutio propria Ratio.

Potius ergo licentū est vnicam esse resolutionem, eamq; proprie Logicā, quod sit ostendo. Demonstratio ars nō constat sine resolutione conclusionis ad sua principia, per demonstrationem eiden-

tem Aristot. testare cap. 1. primi lib. vbi ait: Non sit qui demonstrationem horum non habet: Itaque autē de premissis demonstrationis, medio haud quaquā vacatibus; quæ necessario demonstrari posse affirmat, hoc est, reduci ad prima principia, vt assensus conclusionis ex eis deductus scientificus sit; ad eandē igitur attentionem, & resolutionem conclusionis in sua principia, atque adeo effectus in propriam causam; sed sola Dialectica docet demonstrationem constituere, ergo sola docebit resolvere effectum in propriam causam.

Vnde inferitur, eidentē resolutionē (si illatio, scientifica sit) ad solā Dialecticam per se pertinere; à qua eā mutuatur aliæ scientiæ, Physica, Mathematica, atq; etiā Metaphysica omnium perfectissima: solum igitur Mathematica, vel Metaphysica vocari potest resolutio, in quantum ad materiam harum scientiarum applicatur; quæ admodum demonstratio, vt ad Logicam tanquam ad docentem pertinet, à cæteris vero scientiis, tanquā à videntibus, quæ in se facta duplicem hanc appellationem admittunt docentis, & videntis, ea scilicet tamen sunt, quæ ab ipsa Logica sunt, & quibus cætere vtuntur scientiæ: quemadmodum Logica ipsa docens eadem est, quæ vtuntur aliæ scientiæ; & vt proprie fiat locutiones, potius licentū est, vsum Logiæ communicari aliis scientiis, dum diuisi sunt, dum syllogizant, dum demonstrant, & eodem modo de resolutione loquendum est, cum intrinsicè sit in demonstratione clausa, quasi passivè dicentem esse ad Logicā comparatā, ad alias verò scientiis quæ vtentē, vel potius eā docere Logicā; & eiusdem prorsus, quā Logica docet, & docēdo constituit, vsum esse in aliis scientiis; & ex materia earum diuersa diuersam appellationē sortitur; sed cum vna, eademq; sit secundū substantiam, ac rationē formalem, diuisionē minime patitur; nisi forte ex vfu diuersarum scientiarum; & tunc tot essent resolutiones, quot scientiæ ea videntes, & sic diuisio maximam patit confusionem, ac propterea amittenda non est.

Vnde sit, vt ad inscriptionis explanationem

Aristotel. 16.

17.

Resolutio Logica non est realis, sed rationis

tionem reuertamur) resolutionem non de reali, sed de resolutione rationis ab intellectu facta, conclusionis in sua principia, vel effectus in propriam causam accipiendam esse, hæc est enim scientifica, hæc ad demonstrationem pertinet, vt inscriptio libri maximam cum obiecto proprio, nempe cum demonstratione cognationem habeat, de posteriori autem dicitur comparatione alterius tractatus, qui syllogismum resolvere docet in principia communis formæ syllogisticæ: & meritò quidem, nam communia priora sunt, secundum ordinem doctrinæ particularibus: vnde prius est nosse syllogismum in principia resolvere, quantum ad formam syllogismi communem, quam demonstrationem in principia propria, secundum rationem formæ particularis: nisi enim præintelligamus syllogismum esse ex illa parte euidentem, impossibile est vim, & efficaciam demonstrationis percipere: prior ergo resolutio illa appellatur, posterior hæc, atq; ex cõsequenti tractatus ille de resolutione priori merito inscribitur, iste verò de posteriori.

Obiectio.

Sed obiiciet aliquis. Demonstratio est obiectum huius partis, ad quam non minus compositio pertinet, quam resolutio, quin potius, prius est eam componere, quam præmissas, vsque ad prima principia per resolutionem deferre, & vtrunque docet posterioristica ars; cum compositio quasi fundamentum sit resolutionis; quid enim resolvere possumus, nisi quod ex partibus cõpositum est? longe igitur melius inscribentur libri de compositione posteriori, vel de compositione demonstrationis, quam de posteriori resolutione.

Solut. 1. P. Tolci.

Circa solutionem huius difficultatis; refert Pater Toletus antiquorum interpretum sententiam, Philoponi, Durandi, & aliorum in principio priorum, qui fatentur vtramque ad hanc partem pertinere, nempe compositionem, & resolutionem, sed quia potior est resolutio, atque difficilior, ab ea nomen accepit, & vocata est posterior resolutio, potius quam compositio, quæ nomen non videtur recipere, sed aliter sentire sententiã hanc artem per se docere resolutionem præmissarum, in prima principia

rum quia resolutio tradi non potuit, quin prius, quid syllogismus, quid demonstratio esset explicaretur, idèd eius modi definitiones designatæ sunt: hoc tamen non est componere, sed ea ostendere, in quæ resolutio faciendâ est, fatendum denique esse affirmat, eadem arte nos doceri, & resolvere, & componere, sed illud prius.

Vera sententia duplici conclusione explicatur.

NOSTRA autem sententia antiquis cõsentanea, duplici assertionione explicatur: prima, Posterioristica ars vtrumq; per se docet, & demonstrationem cõponere, & præmissas eius, vsq; ad prima principia resolvere.

Probat. Quia Aristot. cap. 2. demonstrationem definiens statuit: Ex primis, vt vis, notioribus, causisque conclusionis constare: & cap. 4. Ex propositionibus per se, in quibus prædicatum dicatur vniuersaliter de subiecto, & secundum quod ipsum; & in sequentibus, ex propositionibus necessariis, cap. item. 10. principia demonstrationis, propter quid, conclusionis reddere, & aliquando quia, illudque præstare, dum causam eius continent; hoc verò dum effectum proprium: ac tandem potissimam demonstrationem in prima figura esse cõstituendâ; eiusmodi autem quid aliud, quâ demonstrationem cõponere docent. Præterea si in hoc tractatu, hoc per se nõ docetur, in qua nã alia dialecticæ parte cõstat certe in nulla. Quibus accedit proprium Dialecticæ munus esse instrumenta cõstere, quibus aliæ scientiæ vtantur, ex quibus potissimum est demonstratio, eam igitur cõponere non est ab instituto dialectico alienum, sed ex propria ratione huius arti cõuenit, nõ ratione alterius partis, ergo posterioristica, de qua nunc agimus.

Assertio secunda est, in demonstratione potior est resolutio, compositione, ac propterea ab ea potius, denominatio huius tractatus accipitur: quam sic explico simul, & confirmo. Conclusio demonstrationis innitur præmissis, per quas à priori demonstratur, quæ si principia sint per se nota, non innuntur aliis, sed lumini naturali, cuius virtute, statim ac termini cognoscuntur eis affertur. Similissime intellectus: si verò nõ sunt

1. Assertio.

1. Ratio ex Aristotel.

Confirm.

2. Assertio.

Probat.

20.

sint per se nota aliis innuntur, ad quæ nisi eas reducere nouerit, qui demonstrationem cõponit, nec veram habebit demonstrationem, nec veram scientiã conclusionis; sed fidem, vel opinionem: itaq; præmissis, & conclusioni robur confert, atq; virtutem gignendi scientiam resolutio, vsq; ad prima principia: vnde fit compositam demonstrationem, quasi mortuam esse sine resolutione, & vere non esse demonstrationem, nisi modo quodam materiali: resolutionem verò esse quasi animam eius, conferentem præmissis, & conclusioni certitudinẽ, firmitatẽ, atq; euidentiam, quæ omnia acute satis docuit Aristot. cap. 2. huius 1. lib. probans demonstrationem procedere exprimis principis, vel ex his, quæ ad prima principia referuntur per demonstrationem, verba eius sunt. Ex primis autem in demonstrabilibus, quoniam non sciet non habens demonstrationem ipsorum, &c. Hoc est dum præmissæ non sunt prima principia, nec scientiam, nec demonstrationem efficiunt, nisi eas vsq; ad prima principia reducere demonstrans nouerit; quia demonstratio ex primis principiis formaliter procedere debet, vel saltè virtualiter, principia enim medium habentia: prima dicuntur virtualiter, propter resolutionem, cuius virtute ad prima referuntur. Hoc exemplo fit vniuersa hæc doctrina manifesta. Cõpono ego hanc demonstrationem, omne animal rationale est admiratiuum, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est admiratiuus; cuius præmissa minor per se nota est, cum sit definitio hominis: definitiones enim rerum statim cognitæ terminis sunt per se euidentes, appellanturq; proinde prima principia in qualibet scientia, quibus mediis passionibus de subiectis demonstrantur: præmissa vero maior non est primũ principium, sed medium habet, per quod ad primum principium reduci potest, nempe aliam passionem priorem, quæ est capacitas disciplinæ, reducitur autem hoc modo. Omne disciplinabile est admiratiuum, omne animal rationale est disciplinabile, ergo omne animal rationale est admiratiuum: ecce demonstrationem principio, vtroque principio per se noto constantem: nam maior, in qua prædicatum sententia cõponitur de prima, medio vacat,

Aristotel.

21. Explicatur prædicta doctrina exemplo commo- do.

Demonstratio vtroque est admiratiuum: ecce demonstrationem principio, vtroque principio per se noto constantem: nam maior, in qua prædicatum sententia cõponitur de prima, medio vacat,

cum nullum sit inter primam, & secundam passionem: minor verò, in qua prima passio enuntiat de essentia, non est minus per se nota, cum prima passio absque vilo medio ab essentia oriatur: nunc igitur si componens primam demonstrationem, nesciat maiorem præmissam resolvere, per secundam in primum principium, nec vera erit eius demonstratio, nec scientiam habebit conclusionis: nam cum illa præmissa non sit sibi certa, sed accepta fortasse ab alio per fidem humanam, non potest certum conclusionis assensum gignere, sed erit assensus opinionis: at si resolvere nouit per secundam demonstrationem, certum habebit assensum eiusdem, veram demonstrationem, & scientificum conclusionis assensum. Ecce quo pacto resolutio robur, certitudinem, atque firmitatem demonstrationi præstat, & quasi vita ipsius est, cum solidam efficiat veritatem præmissarum: vtraque igitur cõstat demonstratio, compositione, videlicet, & resolutione; sed compositio quasi corpus ipsius est, resolutio quasi anima: est quasi corpus tantum excedit compositionem, quantum anima excedit corpus in constitutione hominis: iure igitur à resolutione accipitur huius operis inscriptio, tanquam à nobiliori, potius, quam à compositione.

Quare dicatur iudicativa pars posterioristica.

SED rursus quæri in hac parte solet, quanam sit causa, vel ratio, ob quam pars hæc Dialecticæ iudicativa dicatur, Topica verò non iudicativa sed inuentiua.

Cui vt respondeat Doctor Toletus, Cardin. Tolci. plures, ac diuersas refert sententias, pluraque consumit verba; nos verò non iudicamus in hac re minima multum immorandum, sed omisis aliorum placitis, ex his, quæ docet D. Tho. in hoc proœmio respondendum censemus. Iudiciũ in primis perfectum (ait D. Thom.) non est quæcumq; sententiã ab intellectu prolata, nec determinatio quælibet, ad alteram partem contradictionis, sed firma atq; certa, dum enim intellectus inter veramq; partem

22.

23.

Compositio est quasi corpus tantum excedit compositionem, quantum anima excedit corpus in constitutione hominis: iure igitur à resolutione accipitur huius operis inscriptio, tanquam à nobiliori, potius, quam à compositione.

Cardin. Tolci. D. Tho. sententia.

partem contradictionis habet, notum est non habere iudicium alicuius, sed hæsitatione, vel suspicionem: si verò ad alteram probabiliter sit determinatus, habet quidem assensum eius partis, cum formidine tamen alterius; atq; ex cõsequenti iudicium, sed imperfectum, cù non omnino ei adhæreat; firmã igitur esse oportet adhæsionem intellectus, atque certã ad vnam partem, vt perfectũ iudicium appelletur, & quia per demonstracionem adheret intellectus, non solum firmiter, sed immobiliter cõclusioni, vt docet expresse Aristoteles cap. 2. huius lib. 1. ad finem his verbis. *Oportet scientem simpliciter à credulitate impermutabilem esse*, plenũ habet, atq; perfectum iudicium: & hinc

Aristotel.

Topica non ars hæc iudicatiua vocatur. Topica verò, dicitur ars nõ iudicatiua, quia perfectum iudicium iudicatiua, minime continet, sed inuentiua dicitur, sed inuentiua.

Aristotel.

Argumentorum inuentione, & argumentorũ probabilitiõ Dialectice ordinationem præstat Dialectica per partem propriam.

24.

Aristotel.

quia inuentio in primis (vt bene ibidem D. Thom.) non petit certitudinẽ, & parti Topica ex propriis inuenire conuenit loca: vnde eruenda sint argumenta probabilia. Erenim Dialectici officium est de quocunq; proposito problemate disputationem instituere, vt testatur Aristot. 1. lib. Topic. cap. 1. sic inquit. *Propositum quidem negotij est methodũ inuenire, per quam poterimus syllogizare de omni proposito problemate ex probabilibus.* Ad id autem præstandum magna argumentorum indiget copia, ex diuersis locis eruenda, nempe à definitione rei, à genere, à differentia, à contrariis, vel repugnantibus, à coniugatis, &c. Vtrumq; autem nempe locorum inuentione, & argumentorũ probabilitiõ Dialectice ordinationem præstat Dialectica per partem propriam: nam & si aliqua inuentio ceteris possit conuenire facultatibus, vt Philosophia, quæ intra latitudinem proprii obiecti, vel materiae communes habet argumentandi locos; sola tamẽ Dialectica sibi vëdicat vniuersalem, ac methodicam locorum inuentionem, in ordine ad prædictum finem, cum illa sit sola, quæ sic adiuuenit, vt ad inuenta ordinet, ac certis quibusdam interrogationibus argumenta, ex inuentis locis disponat, ad probabilem disputationem de quocunq; proposito problemate instituentem, vt eadem docet Aristot. 2. lib. Topic. cap. 2. in hæc verba. *Oportet autem principem quidem eum, qui interrogare debet, conuenire*

vire, vnde sit argumentandum, secundum autẽ interrogare, & ordinare singula apud se ipsum: reliquum verò, & tertium dicere iam eadem ad alterum, quod autem inueniat locum, similiter Philosophi, & Dialectici consideratio, sub inde vero illa ordinare, & interrogare proprium Dialectici. Vnde fit artem Topicam, proprii si me inuentiuam vocaris itaq; & si iudiciũ ceteris Dialecticæ partibus cõueniat, posterioristica tamen per excellentiã, ideo desumpta ab eo denominatione iudicatiua appellatur: & licet nonnulla inuentio cunctis etiam cõueniat partibus, imo & aliis facultatibus, per excellentiam attribuitur parti topicae, ac propterea ab hac excellentia sumpta denominatione dicitur inuentiua.

Qui locus, huic parti Dialectica debeatur, ostenditur.

POST inscriptionẽ sequitur ordinatio huius partis cù ceteris Dialecticæ: circa quam non omnes loquuntur eodem modo: consentiunt tamen omnes, partem prioristicam, eam antecedere, & merito quidẽ; quia ordo doctrinæ postulat, vt vniuersalia explicetur prius, deinde ad particularia procedatur, nam ex eorum notitia, particularium cognitio depõdet: etenim vniuersale prædicatum, vt genus cum speciebus comparatum, pars est earum essentialis, præmitti igitur necesse est noticiam eius, vt species cognosci valeant: sed syllogismus in communi, genus est ad demonstrationẽ, Topicum, atq; Sophisticũ; ergo eius cognitio præmittenda est; ita docuit plane Aristot. 1. lib. de priori resolutione cap. 1. vbi in intentione prius demonstracionem cadere affirmat, tanquam finem, in quẽ forma syllogistica ordinatur, sed in executione prius esse tradendam doctrinam de syllogismo in communi, vt quid demonstratio sit intelligi possit.

Qui locus huic parti debeatur.

25.

Aristotel.

Hanc veritatem sic receperunt nonnulli, vt crederent vnum, eundemque tractatum componi ex libris Priorum, & Posteriorum, ita vt prior eius pars sint priora: posteriora verò posterior, de quorum numero fuit Villalpandus in prologo librorum de priori resolutione, quorundam antiquorum sententiam sequutus, quam confirmat. Quia statim in principio

Aliqui sentiunt Priorum, & Posteriorum tractatum esse eundem.

Villalpand.

Aristotel.

26.

Communis sententia.

principio priorum, quasi sub eodẽ prooemio comprehenduntur posteriora cum prioribus: promittit namque Aristoteles eo loco se acturũ de demonstracione, sed de syllogismo prius; & rursus 2. lib. de Posteriori resolutione cap. 10. ad finem hæc verba, quasi epilogum totius operis scripsit, quibus demonstracionem, & syllogismum, tanquam materiam eiusdem tractatus comprehendit. *De syllogismo igitur ac demonstracione, & quid vtrumque est, & quomodo sit, manifestum est, simul verò, & de scientiã demonstratiua, idem enim est.* Diuersos tamen tractatus efficit communis Dialecticorum consensus, cum D. Thom. in hoc prooemio, & verè tanquam diuersi ab Aristotel. proponuntur vt diuersa inscriptio, & connumeratio librorum ostendit; nec enim sub eodem librorum numero connumerantur, vt cõtingit saepe in his, quæ sub eodem tractatu comprehenduntur: non enim dicitur primus horum librorum, tertius de priori analysi post duos alios, sed primus de posteriori resolutione, quo insinuatur plane tractatum diuisio.

Nec refert simul in prooemio proponi demonstracionem, & syllogismum, vel sub eodem epilogo comprehendit; sepe enim contingit multa simul proponi diuersis tractatibus explicanda, cuius exemplum habemus in eodem Aristotele, qui primo libro Ethicorum cap. 2. in fine, proponit se acturum de politica ciuitatis gubernacione, quod tamen alio diuerso tractatu à libris Ethicorum præstitit: vnde fit libros de priori resolutione, tanquam diuersum tractatum præpositos esse his libris de resolutione posteriori, quem ordinem, vel ipsimet tituli plane indicant: in eo tantum dissensio est, an statim post tractatum de resolutione priori, locus sit posterioribus concedendus, vel Topica pars eis sit anteponenda?

27.

Sententia Philoponi, & Auicena in prooemio huius operis, aiunt Topicorũ opus proxime esse collocandum post librum priorum. Et huic nostro esse anteponendũ duplici de causa: tum quia intellectus ad scientificã veritatẽ capiendã ratio, ibus, solet probabilibus disponi, & quasi facilius, atq; imperfectioribus manu duci, vt perfectissimũ assensũ equalis est

(scientificus) capax fiat ergo iuxta doctrinæ ordinem prius Topicorum notitia tradenda est, quàm ars demonstratoria explicetur: tum etiam, quia probabile superius quid est ad necessariũ: valet enim hoc est necessarium, ergo probabile: nõ tamẽ è diuerso, est probabile ergo necessarium; cum probabilia omni fere ex parte sint contingentia, & quibus falsũ subesse non repugnat, sed superiora, vt potè magis vniuersalia prius explicanda sunt ordine doctrinæ (vt superius vidimus) ergo probabilia, de quibus est ars Topica, prius tradenda sunt, quàm necessaria, de quibus est posterioristica huic modo dicendi fauet testimoniũ Aristotel. expresse 1. lib. de priori resolut. cap. 1. vbi sic loquitur. *Propositio Dialectica præcedenti quidam interrogatio est contradictrix, ratiocinã autem sumptio apparentis, & probabilis, quæ ad modum in Topicis dictũ est, &c.* Quibus verbis definitionẽ propositionis Dialecticæ designatam iam à se in Topicis testatur, quod stare minime posset, nisi libros Topicorũ iam à se explicatos præsupponeret; negare igitur nullo modo possumus prius esse ab Aristotele collocatos, quàm libros Posteriorum.

2. Causa.

Ab auctore Aristotelis.

28.

Placet nihilominus cõmunis sententia D. Tho. in prooemio huius operis, Alberti Mag. lib. 1. posteriorũ tract. 1. ad finem, quos ceterorũ interpretũ turba sequitur Caietanus, M. Sotus, Copulata Lobaniensis, P. Toletus, Mercatus, & M. Oña in eodẽ prooemio, non obscure ab Aristot. insinuata 1. lib. priorũ cap. 1. vbi de demonstracione se acturũ promittit, prius tamẽ de syllogismo, quia vniuersalior est ratio formæ syllogisticæ; statim ergo post tractatũ de syllogismo vult esse collocandũ tractatũ de demonstracione. Natura etiã demonstracionis hunc postulat locũ.

Vera Dicitur Thom. sententia, & aliorum. Caietan. P. Tolet. Oña.

Primo, quia cum sit inter species syllogismi perfectissima statim post tractatum generis est consideranda.

Secundo, quia processus intellectus (vt triplex pro acute satis D. Thom. in hoc prooemio) triplex est, primus atque perfectissimus, lectus. Primus ex necessariis, & semper veris præmissis deducit cõclusionem etiam necessariam, & semper veram; processus secundus est imperfectus, atque ad id imperfectus, procedens ex præmissis non semper veris, sed quibus accidens falsum

Probat. 1.

Triplex processus est, primus atque perfectissimus, lectus. Primus ex necessariis, & semper veris præmissis deducit cõclusionem etiam necessariam, & semper veram; processus secundus est imperfectus, atque ad id imperfectus, procedens ex præmissis non semper veris, sed quibus accidens falsum

sum potest, ex quibus infert conclusio- nes non semper veras, aut necessarias, sed quibus potest sub esse falsum. Tertius est, qui non ex necessariis, vel probabilibus, sed apparentibus dūtaxat conclusionem infert, solam apparentiā veritatis habentem, & iste est imperfectissimus. Primus igitur est demonstratiuus, atq; scientificus, utpote scientiā tanquam proprium effectum generans. Secundus Topicus, generans opinionem: sophisticus tertius, generans errorem: secundus degenerat à perfectione primi, sed multo magis tertius, & vterque quasi obliquus est respectu primi, à cuius rectitudine deficit, & tātō magis à perfectione deuiat, quātō magis ab eo elongatur: vnde cum rectum (vt aiunt) sit iudex sui, & obliqui, sit vt duo vltimi per primū sint regulandi, atque ad eō per cum cognoscibiles, atque ex consequenti ordine natura, atque etiam doctrinā prius in notitiam veniat demonstratio, quā Topicus syllogismus, vel sophisticus, & primus locus debeat post tractatum de syllogismo in communi posterioribus de demonstratione agentibus, quibus succedunt libri Topicorum, ac tandem libri Elenchorum.

Ad primā rationē respondentur. Nec prima ratio alterius sententiā hunc ordinem inuertere cogit: nam, & si verum sit rationes probabiles aliquādo ad demonstrationem capiendam disponere circa vnam, vel alteram conclusionem, sed non est talis ordo necessarius inter hunc tractatum, & Topicā; sed cū demonstratio perfectissima sit species, & mensura probabilis syllogismi, prius natura in considerationem venit, vt ostensum est.

Ad secundam rationem. Secunda ratio falsum supponit, nempe necessarium esse probabile, sed disparata absque dubio sunt rationes; probabile namque talis est natura, cui non repugnat subesse falsum; at necessario, omnino repugnat, cum sit ad veritatē prorsus determinatū; vnde falsum est etiam se habere probabile, vt quid superius ad necessarium, ac propterea considerationem illius ordine natura præcedere; sed cum sint diuersæ speciei, notitiæ, vel assensus, & media ipsa, nempe demonstratio, & syllogismus probabilis, species syllogismi quasi comparata: illam prius cōsi-

derare oportuit, quæ se habet quasi huius mensura: proinde enim hæc per accessum, vel recessum ab illo cognoscibilis est. Nec testimoniū Aristotelis quidpiam continet huic ordini aduersum, non enim locum singulis his tractatibus designat, sed solum docet iam fuisse omnes à se auditoribus dictatos, vel saltē excogitatos: nam si loca designasset, Topicorum tractatus, non solum posteriora præcederet, sed priora, quod tamen falsum est, & patronis oppositæ sententiæ aduersum; qui cum cōmuni sententiā tenent, libros priorū Topica, & Posteriora præcedere.

Modus procedendi, & diuisio operis traduntur.

CIRCA modum procedendi cōsentiunt omnes, definitionibus, ac diuisionibus. procedere Philosophum in tradenda nobis natura demonstrationis, nam cap. 2. lib. prioris duplici definitione eadem definit, & in sequentibus sæpe numero vtitur diuisione; sed an etiā demonstratione procedat, non est ad eō apud omnes certum: difficile est enim naturam demonstrationis, per demonstrationem ostendere: nam demonstrationem quis poterit constituere prius, quam conditionem eius intelligat: nullus profecto; ergo nec per demonstrationem, notitiam eiusdem demonstrationis habere, vel aliis tradere.

Secundo. De obiecto sciētiæ duo esse præsupponenda docet Aristotel. cap. statim primo libri prioris, an sit, & quid sit? sed demonstratio obiectū est huius scientiæ, ergo quid sit, hoc est, eius definitio præsupponenda erit, hoc est non probanda per demonstrationem, cum sit principium per se notum in scientiā, sed simpliciter designanda: non est igitur necessarius, imò nec in doctrina Aristotelis possibilis talis modus procedēdi in hoc tractatu per demonstrationem; & certe si demonstratio probaretur per demonstrationem: infinitus quidam processus esset necessario in demonstrationibus admitendus: nā si vna demonstratio per aliam probatur: illa, quæ aliam probat, cum non minus sit demonstratio erit probabilis per alteram, & sic infinitum.

Postremo

Ad Arist.

Demonstratio hic non procedere Aristot. probatur.

1. Argum.

2. Argum.

31.

Vlt. argum. Postremo. Idē probaret seipsum, quia demonstratio illa, qua vtimur ad ostendendam demonstrationis naturā, sub demonstratione in communi, cuius naturam ostendit, comprehenditur, ergo seipsam ostendit, quod nequaquam admitti potest.

Paulus Venetus. Propter vnum, & alterum ex his argumentis Paulus Venetus in cōmentariis huius capituli tenet, definitione, ac diuisione procedere Aristotelē in hoc tractatu, nequaquam demonstratione, refertq; pro hac sua sententiā Aegidium, & videretur in eam inclinare Albertus Mag. in prooemio huius operis dicens, modū procedendi esse definitiuū: diuisiuum atque collatiuum: nam definita demonstratione notior sit natura eius ex collatione conclusionis cum præmissis, in quo nulla videtur esse demonstratio.

Refellitur hæc sententia. Hic tamen modus dicendi, non potest vllō modo sustineri, cum Aristotel. cap. statim secundo prioris libri, demonstratione vtatur ad probandū, ex primis, veris, notioribus, causisq; conclusionis demonstrationem procedere: talis autē est demonstratio. Omnis syllogismus faciens scire procedit ex primis, veris, notioribus, causisq; conclusionis; sed demonstratio est syllogismus faciens scire, ergo ex his procedere debet. In sequentibus etiā, aliis vtitur demonstrationibus ad proprietates, vel condiciones demonstrationis ostendendas; argumentis autē oppositis sic occurrendum est.

Ad primū argument. Primo quidē, hac distinctione: duobus modis cōtingit demonstrationē construere: arte quidem, vel solius naturalis luminis virtute; & modus prior perfectus est, nec possibilis, nisi habita definitione demonstrationis, aliisque conditionibus eius perspectis: secundus verò tanquam imperfectus his non indiget: etenim vt in quæstionibus prooemialibus adnotauimus à gentes de necessitate Dialecticæ, vna est perfecta, quæ scientiā vocamus, vel artem; alia imperfecta, quæ vocatur naturalis nam à natura habet homo, cū sit discursiuus, quosdam imperfectos syllogismos posse construere, etiam si naturā syllogismi ignoret, qui si sint ex propositionibus necessariis, erunt demonstrationes, licet imperfectæ: vnde sit nullam continere repugnantiam, quod conditio-

tiō demonstrationis, per demonstrationem, non artē, vel scientiā factam, sed imperfectam, per virtutem luminis naturalis ostendatur.

Vel etiam secundo respondetur, & forte melius, demonstrationem plures habere causas, habet enim finalē, quæ est generare scientiam, formalē, vel etiam materiale, nempe ex primis, veris, notioribus, causisq; cōclusionis procedere; efficientē verò naturale lumen, quo supposito fieri potest, vt definitio eius per vnum genus causā designata, alterā diuersum genus causā continentem demonstrat, & à priori quidē, si illud genus causæ prius sit, & hoc modo demonstratione procedatur in manifestanda eius natura: sic arbitror processisse Aristot. cap. 2. dum designata definitione demonstrationis per genus causæ finalis, quod est generare scientiam, ac tanquam medio desumpta, materiale, vel formalem definitionem demonstratione ostendit, vt demonstratio à nobis in exemplum producta testatur, in qua non proceditur ab ignoto, cum iam sit natura demonstrationis explorata, per finalem definitionē; hoc autem præstito bene potuit in processu huius operis, aliis vt demonstrationibus, quibus mediis alias conditiones eiusdem demonstrationis notas faceret; tunc enim non proceditur ex ignotis, cum iam sit cognita demonstratio.

Ad secundum argumentum dicimus, præsupponi de obiecto quid sit, illud dumtaxat significare, quod est, sic tradere definitionem eius, vel nosse, vt tamen à priori non demonstraretur in illo eodem genere causæ, quod continet, vt si finalis sit, in genere causæ finalis non est demonstranda: repugnat enim quid prius reperiri in tali genere causæ, per quod demonstrari valeat: cæterum in diuerso causæ genere nullam continet repugnantiam, nec eo modo demonstrare tollit, quin vere præsupposita censeatur. Nec tamen dabitur propter ea processus in infinitum, quod per demonstrationē ostendatur demonstrationis natura: nam illa demonstratio, qua vtimur ad demonstrationis manifestationem, non indiget alia, vt ostendatur, sed se ipsam ostendit diuersa ratione, nam in quantum quoddam instrumentum est par-

Secunda solutio primi argument.

Demonstratio plures habet causas.

Ad secundum argum.

Ad tertium argument.

Ad quartum argument.

particulare, quovtimur ad manifestandam communem demonstrationis naturam, seipsam manifestat, ut sub communis natura continetur, quod aliis verbis dicitur demonstrationem in actu exercito, se ipsam in actu signato sumptam demonstrare: nam & sub hac diversa ratione negare non possumus, definitionem seipsam definire: unde in ea sistendum est, nec ulterius procedere licet, & hac solutio postremo etiam argumento facit satis.

Generalis est divisio totius operis in duos libros, in quorum primo: naturam demonstrationis proponit, explicat, ac probat Aristoteles. In secundo de definitione, quae medium eius potissimum est, differit: specialis autem divisio librorum suis locis relinquenda est.

CAPUT PRIMVM.

OMNIS doctrina, & omnis disciplina intellectiva ex praexistenti fit cognitione, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

Divisio primi libri. I. Tria praestant in cap. Arist. LIBER de posteriori resolutione primus, quem interpretandi aggredimur, in tria dividitur membra. Primum continet demonstrationem esse. Secundum, quid sit demonstratio, quibus re partibus consistet. Tertium, qualis sit, hoc est, quae sint eius passiones, vel proprietates? Caput itaque hoc primum prima pars eius est, in quo Aristoteles, ut demonstrationem esse ostendat, praestat tria, primum hanc universalem propositionem proponit atque probat: Omnis doctrina, omnisque disciplina ex praexistenti fit cognitione, secundum, ut eam explicet, eiusque veritatem ostendat, docet duplicem esse praecognitionem: tria autem de quibus praecognitiones habentur: tertium, ex proposita doctrina argumentum quoddam, cui inniti videbatur Platonis sententia, (quodam alia solutione refutata) diluit.

Aristot. Aristoteles in tradenda demonstrationis doctrina videtur obscuritatem affectasse, ut in obscuritate terpretes eius non pauci adnotaverunt, & si in tem affectate. toto hoc tractatu id cernimus, maxime profectio in hoc primo capite, quod quasi caput ipsius est, sed obscuritatem literam, eiusque contextum efficit expositionum diversitas, & qua abstinentes, magis, communem modum...

tes dabimus operam, ut facile ab incipientibus accipiantur.

Ut igitur clarius procedamus, placet duo antiquorum Philosophorum, qui Aristotelem antecesserunt placita, eorumque fundamenta proponere, ut melius doctrina eius videretur, excludens intelligatur; fuerunt quidem Philosophi, Duo autem Heracitus, & Cratillus, qui cum inter sensum, quorum & intellectum minime distinguerent, & ex alia Philosphorum parte existimarent nihil esse praeter singularia phorū plēnsibilia, quae cernimus, de quibus constat non esse de habere esse fixum, sed in continuo motu versari, vi, atque adeo statim ac esse incipiunt transire, pro certo ducentes, ex conditione obiecti accipienda esse cognitionis modum, posuerunt non esse in nobis aliquam firmam, vel stabilem rerum cognitionem, sed transire statim, vel ex se desinere transiente obiecto, & cum firmam esse oporteat, atque perpetuam scientificam notitiam, eam penitus impossibilem putaverunt. Huius positionis meminit Aristotel. 4. metaph. tex. 22. quae demonstrationem ex consequenti de medio tollit, cum sublato sine cesset statim mediolorum necessitas, & si impossibilis illa reparatur, eandem impossibili atem incurvant, utpote gratia finis existentia: est autem scientia finis demonstratio. & id circo impossibilis hac erit, si illa indicetur impossibilis.

Duo autem phorū plēnsibilia, quorum & ex alia Philosphorum parte existimarent nihil esse praeter singularia phorū plēnsibilia, quae cernimus, de quibus constat non esse de habere esse fixum, sed in continuo motu versari, vi, atque adeo statim ac esse incipiunt transire, pro certo ducentes, ex conditione obiecti accipienda esse cognitionis modum, posuerunt non esse in nobis aliquam firmam, vel stabilem rerum cognitionem, sed transire statim, vel ex se desinere transiente obiecto, & cum firmam esse oporteat, atque perpetuam scientificam notitiam, eam penitus impossibilem putaverunt.

Aristotel.

Plato verò diversa via incedens demonstrationē abstulit, non quidem negans scientiā, sed de nouo ab aliquo comparari: in ea namq; fuit sententiā, si Aristot. fides est adhibenda, qui multis suae doctrinae locis praesertim. 1. & 7. lib. metaph. ad assueranter docet) ut poneret quasdam substantias separatas, quas idcas appellavit, ex quarū impressione cunctarū specierum singularia, hoc modo fiebant, ut statim ac materia eras disposita, ab agente naturali forma, vel anima, ab idca eius speciei induceretur, speciebus intelligibilibus, habitibusq; scientiarū ornata, quibus tamen nō statim utebatur h moegenitus, propter corporis impedimēta, quousq; exercitatione tollerentur; & tunc quidem scientificam notitiam habere inciperet, non aliuus rei, quā prius nesciret, sed eius quam vidē sciebat fuerat tamen impeditus ab actuali consideratione eiusdē: vnde de simlem putabat scientiam nostrā, cuidam reminiscens; qui enim aliquid reminiscitur, non dicitur illud de nouo scire, sed quasi oblivione fuisse impeditus ab actuali eius consideratione: Plato, remouet autem oblivionis impedimentum exercitium cognoscendi. Itaq; substantiam illā a materia separatam putabat Plato esse principium sciendi, & intelligendi, ex cuius impressione

Sententiā Platonis, negās aliquid de nouo comparari.

Nostrum sciendi, esse reminiscendi dicitur, non dicitur illud de nouo scire, sed quasi oblivione fuisse impeditus ab actuali eius consideratione: Plato, remouet autem oblivionis impedimentum exercitium cognoscendi. Itaq; substantiam illā a materia separatam putabat Plato esse principium sciendi, & intelligendi, ex cuius impressione

sicut esse, ita, & scire accipiebat genitus homo: & quemadmodum per actionem agentis naturalis non recipiebat formam, sed solum dispositionem materiae, pari ratione studio, aut exercitatione non comparabat scientiam, sed iam recepta cum ipso esse, sublato per exercitationem impedimento, utebatur, ac propterea demonstratione nulla indigebat ad conquirendam scientiam.

Dilemma Platonium.

Contēdebat autem id probare in dialogo quodam de scientia, & virtute Menon vocato, & quadā huius nominis persona in eo introducta, quae hoc dilemmate utebatur. Dum homo scire, cupit, atque contendit, vel inquiri illud, quod sciebat iam, vel id, quod penitus ignorabat, non dabis primum: quia inquisitione nulla opus est, ut id, quod iam scimus, inueniamus; sed neque secundum, quia superuacanea esset talis inquisitio, repugnabit siquidem illud nosse, quod nescimus, etiā si forte inueniamus: frustra enim quaeret quisquam hominem, quem nec de facie nouit, nec enim eum etiam a se inuentum cognoscit: nihil igitur respondendum super est, nisi talem inquirere id, quod antea sciebat, eius tamen fuerat quasi oblitus, & ita velut reminiscetur, & non sciet de nouo, dum illud agnoscit.

Aristotel. impugnat Platonis sententiā.

Duplicem hanc peregrinam positionem euertere conatur Aristoteles, hac vniuersali assertionē: Omnis doctrina, omnisque disciplina, ex praexistenti fit cognitione, quae vtrumque complectitur, & scientiam esse, aduersus primam, & de nouo gigni ex praehabita notitia, aduersus secundam.

Explicat. Aristotel.

Oportet autem, ut notior nobis fiat, singulas eius terminos explicare. Doctrina in primis, & disciplina intellectiva, ut D. Thom. ceterique interpretes adnotauerunt, eandem rem designant, nempe iudicium intellectus, non qualecunque, cum duplex sit, vnum quasi naturaliter habitū, per solam virtutem naturalis luminis, terminorum dumtaxat explicatione praesupposita, quale est illud: Quodlibet est vel non est, vel totum est maius sua parte: aliud non naturaliter habitum, sed medio aliquo adhibito comparatum, de quo, & non de primo absq; dubio accipienda est propositio (ut in annotationibus ostendetur) quod doctrina vocatur, prout a docente procedit: disciplina vero prout in intellectu eius, qui ab alio instruitur, recipi solet; quāvis enim proprio labore comparatur, aliquando talis est conditionis, ut ab alio recipi natum sit, ut maiori ex parte contingit, idque satis est, ut ad huc doctrina, vel disciplina dicatur: ad-

Duplex iudicium intellectus.

ditur autem intellectiva, ut bene D. Thomas, ad excludendam quamlibet sensitiuam cognitionem: nam solus intellectus potest vnam notitiam ex altera deducere. Ex praexistenti cognitione fieri, idem est quod ex alia notitia, vel iudicio prius habito, quod non coarctatur ad doctrinam, vel disciplinam, sed in communi accipitur, ut abstrahit ab eo, quod solo lumine naturali ostendente habetur, vel per medium adquiritur proprio, vel alieno labore: nam viroque modo contingit fieri ex alio, hoc est, ex alio adquisito, vel naturali, quamquam ad extremum necesse sit, ex naturali fieri, ad quod adquisitum quodlibet reducitur (ut suo loco ostendetur) sensus igitur totius assertionis est. Omne iudicium intellectus propria industria, vel aliena per medium comparatum ex iudicio alio adquisitum, vel naturali fieri.

Quam probat Aristoteles exemplari inductione in triplici genere intellectualis cognitionis, scientifica, probabili, vel coniecturali: exemplum scientifica constituit in Mathematicis disciplinis omnium certissimis, in quibus assensus conclusionis ex alio iudicio praesupposito, nempe ex assensu praemissarum gignitur, quousque ad primum principium per se notum deueniatur: sicque in ceteris artibus secundum proportionem contingere ait: artium autem nomine, ut cuncta comprehendat, non solum liberales intelligi, quae verè scientiae sunt, sed factitias, in quibus suo etiam modo vna notitia ex alia habetur: in Dialecticis item argumentationibus, cuiusmodi sunt syllogismus probabilis, atque inductio ex praexistenti notitia proceditur: praemissarum quidem vniuersalium in syllogismo, ex quibus vniuersalis etiam assensus probabilis, vel etiam particularis gignitur: singularium vero, quae per experimentalem notitiam accipiuntur, in inductione, ex quibus vniuersalis colligitur assensus; probat tandem in Rhetoricis suasionibus: duplici namque instrumento Rhetorica vititur Dialecticis simili, nempe enthymemate, & exemplo: est autem enthymema (ut bene D. Thomas) quasi detruncatus syllogismus, cui altera praemissarum deest, ut si dicas omnis homo disputat, ergo Petrus disputat, deest enim minor syllogismi; Petrus est homo: exemplum, est argumentum ab vno singulari ad aliud, de quo quaestio versatur per similitudinem inferendum: in viroque autem argumentandi genere proceditur ex praexistenti cognitione, nō secus atq; in syllogismo, & in inductione, hoc solum discrimen est, quod in syllogismo notitia conclusionis fit ex praexistenti

In Inductione probat Arist. suā sententiā In mathematicis demonstrationibus.

In Dialecticis.

In Rhetoricis suasionibus.

7. *si tenentur cognitione virtusque, praemissa, in entymemate vero ex notitia virtus: & in inductione notitia universalis fit ex multis singularibus: in exemplo vero singularis notitia inferretur ex alia singulari, quia Rhetor singularem dumtaxat notitiam persuadere nititur, Dialecticus vero universalem infert.*

Duo prae-cognoscenda. An sit, & quid sit.

De subiecto, passione, & principio. *Confirmata autem propria sententia, refutatisque aliorum propositionibus, quaedam statuit Aristoteles, quorum notitia ad eandem veritatem illustrandam videbantur oportuna: etenim si doctrina, & disciplina ex praesistente sit cognitio, intelligere oportet, quae sint praecognoscenda, ac de quibus, ut ex ea valeat generari: duo autem esse praecognoscenda, an sit, & quid sit: quidem de tribus, de subiecto, passione, & principio: tria enim sunt in demonstratione, subiectum, de quo passio ipsa ostenditur, passio ipsa ostensa, & praemissa, quibus mediis eam ostendimus: hoc exemplum producit Aristoteles in mathematicis disciplinis, in quibus subiectum primum, est unitas tanquam principium quantitatis, de qua differunt: pro passione affert triangulum, quasi primam figuram, est enim figura velut propria passio quantitatis: pro principio universalis illud omnibus notissimum, de quolibet vera est affirmatio, vel negatio: cuiusmodi autem subiecti, passionis, atque principii exempla non sic accipienda sunt, ut intelligamus in eadem posse demonstrationem reperiri: nam neque unitas eandem demonstrationem cum triangulo constituit, neque principium illud, quodlibet est vel non est, demonstrationem ullam ingreditur, sed tanquam universalissima producuntur, ut quod de eis dicitur, de particularibus scientiarum subiectis, atque principii intelligatur: pertinent itaque ad methodum potius doctrinae, quam ad demonstrandi exercitium: oportebit autem exemplis quibusdam familiaribus rem explicare, ut melius capiatur, constituamus igitur hanc demonstrationem: omne animal rationale est capax disciplinae, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est capax disciplinae: in qua homo est subiectum, capacitas disciplinae passio, utraque praemissa habet locum principii: de his igitur tribus duo illa intelligere necesse est ante conclusionem, nempe an sit, & quid sit: & vere ita est, quod de homine utrumque cognoscimus, esse videlicet in rerum natura, & quid sit, hoc est propriam definitionem, quae est minor praemissa demonstrationis, neutram enim probamus, sed tanquam per se notam ante notitiam conclusionis praesupponimus ad illam inferendam: de passione autem non praecognoscimus, an sit, sed non conclusionem*

Exemplis explicatur.

Quaedam demonstratio.

ne probamus: nam passionis esse (cum sit accidens) non est aliud quam subiecto inesse, & hoc est per demonstrationem illatum, & in conclusione contentum, nempe capacitatem disciplinae inesse homini: definitionem autem quid rei passionis eiusdem non oportet praecognoscere, non solum quia non habet propriam, sed per additamentum subiecti (ut bene adnotat D. Thom.) sed quia, & si propriam haberet, nihil refert ad inferendam conclusionem ex praemis, eam praenoscere solum igitur, quid nominis eiusdem praecognoscere necessarium est: quia absque dubio repugnat, ut principia vera esse intelligamus, nisi quid passionis nomine significetur praecognoscimus, quo enim pacto principia praedicata demonstrationis, & conclusionis eiusdem vera esse indicabimus, nisi quid capacitatis disciplinae significet praenoverimus. De principio demum praenoscere non oportet quid sit, non modo propter rationem, quam attulit etiam Magister Sotus, quia cum sit complexum, definitione caret, sed propterea etiam, quia impertinens est talis definitio ad conclusionem inferendam, non secus ac definitio passionis: sed satis est an sit, hoc est, an sit verum, praenoscere. Itaque, de subiecto utrumque praenoscere oportet, an sit, & quid sit: de passione alterum, nempe definitio quid nominis, de principio etiam alterum, nempe an sit, quod est esse verum, nam principia non habent aliam existentiam, praeter connexionem extremorum, in qua eorum veritas consistit: eiusmodi igitur praenoscere, satis est ad conclusionem inferendam, cuius proinde notitia ex praesistente praemissarum cognitione gignitur.

De passio- ne no praecognosci mus, an sit. Quid rei passionis, non est necessarium cognoscere.

Quid nominis passionis praecognoscitur. Quid praecognosci debet de principio.

Prae-cognoscitur, an sit verum. Summa eorum quae praecognoscuntur. *Pergit deinde Aristoteles explicare ordinem quo principia demonstrationis, in quibus subiectum, & passio continentur, praecognoscenda sunt: quae autem littera valde obscura, cuius ferme totae sunt expositiones, quot capita, obscuriorem eam reddentes, ex quibus unam D. Thom. antiquam afferre placet, & aliam novam Patris nostri Toletii eam impugnantis.*

Quo ordine principia demonstrationis praedemonstrantur. *Afferit igitur Aristoteles quaedam ante notitiam conclusionis praecognosci, alia simul, & prius cognosci universalis praemissam, quae maior demonstrationis est, simul vero minorem, cum sit sub universalis contenta, & producit exemplum in Mathematicis dicens in hoc syllogismo. Omnis triangulus habet tres angulos aequales duobus rectis, figura, quae est in semicirculo, vere est triangulus, ergo habet tres angulos aequales duobus rectis; maiorem prius esse cognoscimus, quam conclusionem, minorem vero non prius cognoscimus, sed simul, ac sub universalis sub-*

sumitur, cum ea cognosci conclusionem: & ita contingere in ceteris singularibus, quae simul cognoscuntur, universalis, sub quo comprehenduntur, cognitio. *Ariff. doctrina.*

D. Thom. expositio.

Hanc autem litteram sic exponit D. Thomas, ut dum prius universalem propositionem cognosci, quam notitiam conclusionis, docet Aristoteles, de prioritate temporis loquatur. Universalis enim illam prius tempore cognoscere possumus, non solum quam conclusionem, sed quam demonstrationem constituamus: at dum minorem subsumptam simul cognosci cum conclusione affirmat, de simultate temporis intelligit, & ita est, quod simul ac minor sub maiori subsumpta cognoscitur, absque ulla temporis mora cognoscimus conclusionem: nam eo ipso, quod constat nobis praedicatum eius sub subiecto minoris contineri, absque ullo alio medio cognoscitur: quemadmodum absque ullo medio in ea continetur: sicque de singularibus ceteris sub eadem maiori universalis comprehensibiles censendum est: addit autem D. Thom. ut clarius rem exponat, quod cognita prius tempore maiori universalis, dum minor subsumitur, vel talis est, de qua constat, quod sub ea continetur, vel talis certe, quod vere continetur, non tamen constat: & si prima subbeat conditionem, simul tempore, & absque alio medio cum ea cognoscitur conclusio, quia si ne medio continetur sub ea: si vero secunda, non statim habetur cognitio conclusio, quousque alio medio ostendatur vere sub universalis contineri, ut in eodem exemplo Aristotelis cervi potest: etenim si cognita prius tempore maiori, nempe omnis triangulus, habet tres angulos aequales duobus rectis, dum iam minor subsumitur, videlicet figura in semicirculo constituta est triangulus, perspicue non cerneretur ita esse, hoc est esse triangulum, profecto non statim cognoscetur, habere tres angulos aequales duobus rectis, quae est conclusio, sed oportet prius medio aliquo id ostendere: at cum oculis cernatur talem figuram esse triangularem, statim illa proposita habemus notitiam conclusionis, & absque alio medio, & sic de ceteris singularibus sub aliquo universalis contentis intelligendum est, quorum statim universalis cognitio, sub eoque subsumptis, eorum notitiam habemus, & non per aliam medium, si constet sub eo esse contenta: ceterum si non constaret, medio opus esset id ostendente & tunc simul ac subsumitur, cognoscitur: simul autem cognoscitur, cum minore cum conclusione, & singularia sub universalis docet Aristoteles de simultate temporis ne docet loquens; quemadmodum de illa locutus est in

Hanc autem litteram sic exponit D. Thomas, ut dum prius universalem propositionem cognosci, quam notitiam conclusionis, docet Aristoteles, de prioritate temporis loquatur. Universalis enim illam prius tempore cognoscere possumus, non solum quam conclusionem, sed quam demonstrationem constituamus: at dum minorem subsumptam simul cognosci cum conclusione affirmat, de simultate temporis intelligit, & ita est, quod simul ac minor sub maiori subsumpta cognoscitur, absque ulla temporis mora cognoscimus conclusionem: nam eo ipso, quod constat nobis praedicatum eius sub subiecto minoris contineri, absque ullo alio medio cognoscitur: quemadmodum absque ullo medio in ea continetur: sicque de singularibus ceteris sub eadem maiori universalis comprehensibiles censendum est: addit autem D. Thom. ut clarius rem exponat, quod cognita prius tempore maiori universalis, dum minor subsumitur, vel talis est, de qua constat, quod sub ea continetur, vel talis certe, quod vere continetur, non tamen constat: & si prima subbeat conditionem, simul tempore, & absque alio medio cum ea cognoscitur conclusio, quia si ne medio continetur sub ea: si vero secunda, non statim habetur cognitio conclusio, quousque alio medio ostendatur vere sub universalis contineri, ut in eodem exemplo Aristotelis cervi potest: etenim si cognita prius tempore maiori, nempe omnis triangulus, habet tres angulos aequales duobus rectis, dum iam minor subsumitur, videlicet figura in semicirculo constituta est triangulus, perspicue non cerneretur ita esse, hoc est esse triangulum, profecto non statim cognoscetur, habere tres angulos aequales duobus rectis, quae est conclusio, sed oportet prius medio aliquo id ostendere: at cum oculis cernatur talem figuram esse triangularem, statim illa proposita habemus notitiam conclusionis, & absque alio medio, & sic de ceteris singularibus sub aliquo universalis contentis intelligendum est, quorum statim universalis cognitio, sub eoque subsumptis, eorum notitiam habemus, & non per aliam medium, si constet sub eo esse contenta: ceterum si non constaret, medio opus esset id ostendente & tunc simul ac subsumitur, cognoscitur: simul autem cognoscitur, cum minore cum conclusione, & singularia sub universalis docet Aristoteles de simultate temporis ne docet loquens; quemadmodum de illa locutus est in

II.

Maiores prius tempore cognoscitur quam minor.

II.

Minorem simul cognoscitur, cum minore cum conclusione, & singularia sub universalis docet Aristoteles de simultate temporis ne docet loquens; quemadmodum de illa locutus est in

cognitione maioris affirmans prius tempore posse cognosci, quod non tollit naturae prioritatem, quam semper habet cognitio minoris respectu conclusionis, cum sit causa illius, in qua virtualiter continetur, & vere propter eam conclusioni assentiamus.

Hac est sententia D. Thomae pro qua refert Doctor Toletus, Aegidium Liconiensem, & Apollinarem egyptios Aristotelis interpretes, quibus adiungimus Paulum Venetum, Caetanum, & Sotum, in commentariis huius capituli, & omnes fere modernos. Unde communis iam in schola vocari potest, iuxta quam, regulam illam posterioris inveniunt sepe hac in parte repetitam: Cognita maiori, & minori simul tempore cognoscitur conclusio.

Ceterum Toletus non placuit, nam & si doctrinam veram esse admittat, extra mentem iam non placet praedicata sententia.

Prius est, quia quod de maiori dicitur prius tempore posse cognosci, tantundem de minori affirmare possumus: nam & cum prius tempore cognoscere possumus, & ea simul cum maiori passim statim habemus assensum conclusionis: cum ergo Aristoteles de sola prioritate maioris loquatur, aliquid peculiare ei conuenire intelligit, quod minori nullo modo conuenit, & iuxta illud erit germanus sensus litterae designandus.

Secunda ratio. Quia doctrina D. Thomae generalis est omnibus maioribus quarumlibet demonstrationum, ut quid ergo Aristoteles limitavit ad singularia, quae non dicuntur de subiecto? & certe (ait) verba textus expositionem D. Thomae non admittunt, ut consideranti patere poterit.

Est igitur eius sententia, sic esse verba Aristotelis exponenda, ut in primis non loquatur de assensu conclusionis sed de singularibus contentis, atque subsumptis sub universalis: & rursum nec sermo eius sit de praecognitione principiorum: quia dum docet de principii praenoscere oportere, an sit vera, non loquitur de praemis demonstrationis, quas non praecognoscimus ante demonstrationem, sed simul in ea cum conclusione: tunc autem de illis loquitur dicens est autem cognoscere alia quidem prius cognoscendum. Quia fere semper sunt propositiones medium admittentes, quae proinde cognoscuntur in demonstratione, aliis tamen prius cognitum, nempe principii per se notis, quibus innituntur, & ad quae reducti possunt: alia vero esse, quae in demonstratione cognoscuntur, ait Aristoteles, quae tamen non fuerunt a nobis cognitae, sed

Com munis autorum consensus.

Regula posterioristica.

Toletus non placet praedicata sententia.

I. Ratio.

II. Ratio.

Sententia P. Toletii.

sed simul inducentes cognoscimus; & hac sunt singularia, quae sub maiori vniuersali subsumimus, & eo ipso quod subsumuntur, absque alio medio cognoscuntur, & non quemadmodum maior ipsa vniuersalis, cuius certam notitiam non habemus, nisi medio alio discursu, quo eam ad principia per se nota reducimus, & hanc expositionem ait esse valde notandam.

Tres aliae sententiae

Tres sunt aliae expositiones huius loci antiquorum interpretum Philoponi, Themistii, & Alberti, quas refert idem Toletus: ego vero ab eis consulto abstinco, quia maiorem confusione pariuunt, atque eadem de causa praedictam sententiam omittentem, nisi ex directo esset opposita sententia D. Thomae, eamque impugnaret, quam tamen verisimam reputo, & germanum sensum Aristotelis continere non dubito.

Probabilior sententia D. Thomae

Etenim, quod Aristoteles inter principia praecognoscenda ad notitiam conclusionis non numeret praemissas demonstrationis, singulare est: cuius falsitatem explicata simul Aristotelis littera ostendimus: falsum est etiam, & a mente, ac verbis Aristotelis alienum de assensu conclusionis non loqui, sed de sola cognitione singularium: etenim si explicans praecognitiones, & ea, de quibus habentur ad eiusdem conclusionis notitiam necessaria, de assensu conclusionis loquitur, cur nondum ordinem praecognoscendorum docere vult de singularibus item agere, quae sub vniuersali subsumuntur, simulque subsumpta cognoscuntur, nisi in quantum similitudinem minoris, & conclusionis tenent ad praesens institutum, non solum alienum, sed impertinens esset: loquitur ergo, absque dubio de ordine, quo praecognoscenda sunt principia demonstrationis, quae praemissa vocantur, siue medio vacare intelligatur, vel illud admittere (de quo postea) iuxta mentem D. Thomae, & vnde commodius rem exponeret similitudinem singularium attulit.

Ad primam obiectionem

Obiectionibus autem aduersus expositionem D. Thomae praedictis facile occurratur. Priori quidem, nam & si minor per se sumpta, post prius tempore cognoscitur, quam conclusio, minime tamen si in ordine ad demonstrationem debito modo cognoscatur: nam dispositio syllogistica petit maiorem prius collocari, atque ad id prius cognoscitur, & deinde minorem, in quo negari non potest discrimen inter vtraque praemissam: loquitur autem Aristoteles, de praemissis debito ordine praecognoscendis, dum docet maiorem prius cognosci posse, nequaquam vero minorem, sed simul cum ea conclusionem cognosci, & quancumque do-

Ad secundam obiectionem

Secunda obiectio ostendit non limitatum ab

Aristotele ad sola singularia, sed exemplum in minori singulari apposuit, ut eius notitia experimentalis intentum ostenderet euidenti, nepe sic rem se habere in cunctis demonstrationibus vniuersalibus, ex consequenti vero doctrinam ad singularia quacumque extendit sub vniuersali contenta, atque subsumpta, de quibus eo ipso, quod constet sub vniuersali comprehendit, absque illo medio cognoscuntur, & hoc sibi voluit dum dixit. Quorundam vero simul cognitionem accipimus, veluti quaecumque sunt sub vniuersali, quorum quidem habetur cognitio. Est enim similitudo non parua inter cognitionem minoris, sub maiori praemissa in demonstratione subsumpta, ac cognitionem singularium sub vniuersali. Quod autem em dicitur, expositionem D. Thomae littera non quadrare, simul ac negatur, sufficienter confutatur solutum.

In calce capitis (ut soluat obiectionem Platonis, docet Aristoteles) non solum praemissas, & quae in ipsis continentur ante notitiam conclusionis praecognoscitur, sed etiam aliquo modo conclusionem: cuius assensum duobus modis, esse considerabilem, formaliter quidem, & expressi, ut iam formata conclusione ei essentur intellectus propter praemissas, aut virtualiter, ut antequam formata sit in assensu principiorum, tanquam arbor in semine, & fructus in arbore continetur: est namque assensus eorum propria causa assensus conclusionis: sumpta igitur conclusionis notitia modo priori, nullo modo praecognoscitur, sed per demonstrationem probatur: modo autem posteriori in praemissarum praecognitione, ipsa etiam praecognoscitur; sed quia in prima acceptione sumitur, ut habet iam esse a praemissis distinctum, talis dicitur simpliciter; in secunda vero, non est in se, sed in sua causa, quod est habere esse secundum quid: unde fit, ut simpliciter loquendo non praecognoscatur, nisi secundum quid.

Quibus praesuppositis conatur soluere propositum Platonis argumentum (nam fundamentum prima positionis, solutione non indiget, cum satis constet praeter singularia in continuo motu existentia esse vniuersalia ab eis abstracta, & quae in eisdem subsistunt, ut hominem, & animal, sub vniuersalibus conceptibus, a singularibus abstractis, sicque de ceteris rerum naturis, de quibus quasi de perpetuis scientia esse potest) & primo refert, ac renitit quorundam solutionem, qui respondebant dicentes eum, qui scire conatur aliquid, inquirere illud, cuius notitiam nullam habebat, nam idcirco illud non esse vult, sed urgebat Platonici solutionem impugnantes,

16.

Assensus conclusio

17.

Platonis argumentum soluitur.

Quorundam solutionem refellit Aristoteles.

res, iterumque quarentes ab his, an scirent omnem dualitatem esse parem, & cum faterentur se scire, ostendebant eis duo quadam minuta pugna clausa, quarentes, an scierint eam dualitatem esse parem, quod cum se scivisse negarent, tali argumento eos convincere conabantur, scitis omnem dualitatem esse parem, dualitas pugna clausa, est dualitas, ergo scitis eam esse parem: ipsi vero argumentum illud ebant, negantes se scire omnem dualitatem esse parem absolute, sed cum eo additamento conditionali; videlicet omnem dualitatem, de qua eis constaret, quod esset dualitas, quam evasionem non videntur refutasse Platonici: idem Aristoteles hoc argumeto eam excludit, ea scimus simpliciter, quorum demonstrationem habemus, sed eam propositionem vniuersalem, omnis dualitas est par, doct iam absque limitatione demonstramus, ergo absque aliquo de illa limitatione scitur: probatur euidenter nouo.

Argum. Platonis.

Quomodo iam absque limitatione demonstramus, ergo absque aliquo de illa limitatione scitur: probatur euidenter nouo.

18.

hac demonstratione, omnis numerus diuisibilis in duo aequalia est numerus par: sed omnis dualitas (siue sciatur esse dualitatem, vel scius) est numerus diuisibilis in duo aequalia, ergo omnis dualitas est par; ecce quo pacto simpliciter est scita talis propositio, cum sit conclusio demonstrationis, absque ulla limitatione; vana est igitur solutio haec, & quae minime satisfacit argumento. Quod tamen plenius soluit praefata distinctio: nam dum Platonici interrogant, inquirat ne, qui scire cupit, illud quod sciebat, vel nesciebat prius? Dicendum est, nec inquirere illud, quod simpliciter sciebat, neque quod omnino ignorabat, sed quod nesciebat simpliciter: sciebat autem virtute, vel secundum quid; unde locus inquisitioni relinquatur, & rem, cuius notitiam quærimus, inuenire non repugnat; nam cum in principis, virtualiter sicut nota sit conclusio, principium habet inquirens rem quam scire cupit inueniendi, & dum per demonstrationem inuenit, de nouo eam scire dicitur formaliter, atque simpliciter, quia scit in se, quod prius in alio duntaxat nouerat, & nisi hoc modo respondemus (ait Aristoteles) contingit Menontis ambiguitas vel haesitatio, hoc est, in soluta permanet.

QUESTIO I.

An de omni, & sola cognitione intellectiua, accipienda sit vniuersalis propositio Aristotelis.

HI S expositis, quae ad maiorem claritatem textus oportuna videbantur, singula, quae ab Aristotele discursiua cunctur, ex aministranda sunt eodem ordine, quo ab ipso proponuntur, ut clariorum veritas innotescat magis. Et cum sit primum, vniuersale illud theoremata: Omnis doctrina, omnisque disciplina ex praexistenti sit cognitione, meritò de illo dubitare incipimus, an de omni, & sola cognitione intellectus discursiua intelligatur: etenim quod non de omni videtur maius festu, in fide, & opinione: nam si vna fides, & vna opinio sit ex alia, in infinitum erit procedendum, cum non sit dabilis opinio, vel fides prima, cui ex terminis assentiamus: alioquin essent assensus perfecte euidentes, quasi ex sola terminorum notitia habiti, quod plane falsum est, & absurdum; cum de intrinseca ratione, vtriusque sit esse assensum in euidente, imò incertum, cui non repugnat subesse falsum.

Quod autem non de sola cognitione discursiua intelligatur, testantur reuelationes Prophetarum, & Apostolorum, qui infulsam rerum notitiam, non ex alia habuerunt, sed proxime a Deo acceperunt.

Non defuerunt (ut ab hoc secundo initium sumamus) qui existimarent, non de sola cognitione discursiua, accipiendam esse propositionem Aristotelis, sed de quacunque scientifica, ita ut Angelica etiam fiat ex praexistenti cognitione, quorum duplex esse potest fundamentum.

Primum. Quia inferiores Angeli illi minantur a superioribus: unde illorum cognitio ex praexistenti horum fieri; nam cum perfectiores sint, priores esse videntur, atque ad id eorum notitia quasi praexistens potest appellari.

Aliud vero. Quia adhuc Angelus quique causam cognoscit, atque effectum, & quidem effectum per causam: cum perfecta sit eius scientia, & res, ut se habet in se, agnoscat, fit igitur in eo notitia effectus, ex notitia causae; & esto vtriusque notitia sit idem actus realis, sed prout ad causam terminatur, prior erit se ipsa, ut terminata ad effectum, & sub posteriori consideratione, verum erit ex praexistenti fieri, hoc est, ex se ipsa ut prior.

Ratio dubitanda.

Confirmata

Quorundam sententiam, circa Propositionem Aristotelis.

Fundam.

Fundam.

Vera

Vera statuitur sententia, & satis fit argumentis oppositis.

Reiicitur predicta sententia.

Q V I B V S tamen non obstantibus veritas est, ex sola cognitione discursiua, locutum esse Aristotelem, nec assertione eius posse vilo modo ad Angelorum scientiam extendi, vna etenim notitiam, ex alia in eodem intellectu existenti fieri plane intelligit, no in diuerso; nam neque id Plato negaret cu posuerit ex impressione idealis scientie fieri eam, qua genitus homo habet, nec negare vilo modo possumus disciplinam, hoc est, notitiam in intellectu discipuli receptam, fieri ex scientia magistri. Controuersia autem solum esse potuit, an scientia de nouo fiat, ex notitia ab eodem, qui scire aliquid incipit prahabita, vel nulla de nouo adquiratur, sed scire non aliud sit, quam notitie iam habitae reminiscencia: vnde sequitur non satis esse Angelos inferiores, a superioribus illuminari, vel Prophetas, & Apostolos a Deo, vt eorum scientia, vel notitia, ex praexistenti cognitione fieri dicatur. Et rursus hoc syllogismo facile intelligemus doctrinam, vel disciplinam, ex praexistenti cognitione fieri, realem actu intellectus distinctionem denotare. Eundem actum ex se ipso fieri non est intelligibile, sed ita est quod Angeli eodem simplici actu cognoscunt causam, & effectum: non ergo satis est illa distinctio rationis, qua dicitur, & verum est, eandem cognitionem ad effectum, & causam simul terminatam ad illum propter hanc terminari, vt dicatur ex praexistenti cognitione fieri: nam de diuina ac simplicissima scientia, verum est ad effectum, propter causam terminari, a qua tamen alienum est, ex praexistenti notitia fieri.

Fundametalis ratio.

Vtriusque autem fundamentalis ratio est, quia doctrinam, vel disciplinam, fieri ex praexistenti cognitione imperfectionem discursiuae scientie importat, atque exprimit, vnde ad solum intellectum humanum refertur; qui non simul, sed successiue rerum notitiam comparat, ad notitiam vnus ex alio deueniens; de superiori igitur Angelorum scientia, ab hac discursus importat. Nota remon-

tissima, absque dubio non fuit locutus Aristoteles.

An in fide humana, teneat Theorema Aristotelis.

A N vero in fide humana, & opinione teneat idem Theorema. Respondet Magister Sotus. q. 1. huius capituli, in solutione ad confirmationem primam, secundi argumenti, tenere quidem: nam opinio, ex praexistenti cognitione euidenti, per ineuidentem consequentiam gignitur; vt dum sic argumentamur, haec sphaera tangit planum indiuisibiliter, ergo datur punctum indiuisibile. Et pari ratione in Rhetoricis argumentationibus, vt dum ab exemplo sic colligimus, iste habet enslem nudum, sanguineque conspersum prope caudauer, ergo occidit hominem: ecce in vtraque argumentatione antecedens euidens est, opinio vero, consequens; quia probabilis dumtaxat est consecutio: etenim vt scientificus gignatur ex praemissis assensus, praeter praemissarum certitudinem exigitur euidencia consecutionis, qua deficiente, probabilis dumtaxat fit assensus, nam (vt suo loco dicitur) conclusio syllogismi, sequitur debiliorem partem praemissarum, ita vt si euidens sit vna, probabilis altera, non procedat conclusio euidens, sed tantum probabilis; & eadem est ratio, dum probabilis est consecutio: nam praemissae non generant assensum certum, nisi euidencia consecutionis intercedere, si ergo haec deficiat, certitudinem deficere certum est.

De fide autem humana eodem modo loquitur inquiring, per consequentiam ineuidentem, ex praemissis euidentiibus generari, vt ex hoc euidenti principio: Homini fide digno credendum est, fit, vt vera esse ab eo dicta credamus.

Ego vero diuerso modo de vtraque sententia de opinione non sentio: nam assensus probabilis, quem vocamus opinionem, duplex est, quemadmodum assensus euidens; vnus, qui habetur per syllogismum probabilem, alius vero, qui ex terminis est naturaliter notus, cui intellectus non potest non assentire proba-

Sententia Sotus.

5.

Sotus.

7.

Non quia exterminis habetur assensus, euidens est.

Tam fides humana, quam diuina, non est cognitio discursiua.

probabiliter, & eiusmodi vocatur quasi prima principia in genere opinionum; ex quibus per euidentem consecutionem, vel etiam probabilem deriuantur alia. Gratia exempli, quod vniuersale fiat, per abstractionem intellectus, aut per comparisonem, opinio est deriuata ex illo principio euidenti, formalis ratio vniuersalis ab intellectu fabricatur, ex qua vnus deducit per hanc operationem, alter vero per illam esse fabricatum. Huiusmodi autem propositio, mater diligit filium suum probabilis est, no quia ex alia euidenti deducatur, sed ex propria conditione, nam apprehensis terminis, absque vilo medio, vel discursu, iudicamus esse probabilem, sicque de ceteris huius conditionis iudicandum est: qua opinionum distinctionem approbat idem Sotus quaest. 8. huius primi libri: nuc igitur prior opinio fit ex praexistenti cognitione euidenti, in qua sistendum est: quia se habet tanquam primum principium opinionis, ab ea per probabile syllogismum deducte: quantum in genere scientificae notitiae medium fortasse habebit: sed ad principia per se nota erit reducibilis: constat igitur in his opinionibus, nequaquam dari processum in infinitum: ceterarum vero opinionum assensus non fit ex praexistenti notitia, cu non sit discursiuus, sed ex terminis habeatur, vt de assensu euidenti primorum principiorum adnotatum est: negandum est igitur assensum esse euidente, id circo, quia ex terminis habetur, nam quaedam admodum principia scientiae per se nota, quasi innatam habent euidenciam, pari ratione principia opinionis, quasi innatam habent probabilitatem, vt ergo illis ex necessitate assentitur intellectus euidenter, ita his probabiliter.

De fide autem humana, & longe melius de diuina censo non esse cognitionem discursiuam, sed simplicem quemdam assensum, quem propter authoritatem dicentis formamus: hoc est enim discrimen valde obseruandum, inter fidem ex vna parte, & opinionem ex altera, (vt copiosius suo loco dicitur) quod haec innitur discursui probabili, fides vero non discursui, sed authoritati dicentis, vel testificantis: qua est ratio proxima assentiendi: itaque dum assensus probabilis

ex alio euidenti colligitur, non fides humana, sed opinio est; & vt exemplo eodem vtamur a M. Soto appposito, du quispiam assentitur dictis alicuius hominis fidedigni, per huiusmodi probabile syllogismum, homini fidedigno credendum est: at Petrum Romae obiisse testificatur homo fidedignus, ergo est verum; assensus talis no est fidei, sed opinionis: distinguuntur autem fides humana, atque opinio essentialiter (vt ostendemus postea) opinio disquidquid Sotus velit eadem. q. 8. Haec tinguuntur autem ad eam vera sunt, vt in fide diuina essentialiter possent euidenter constare: eiusmodi enim propositio, Christus habet duas voluntates, ad fidem diuinam pertinet, cu sit expresse definita ab Ecclesia: si tamen aliquis ei assentiat virtute huius Theologicae demonstrationis, duas naturas consequuntur duas voluntates, Christus Dominus habet duas naturas, ergo duas voluntates; no iam assensus fidei, sed scientiae Theologicae erit: itaque si ei assentiat, quia Deus Opt. Max. reuelauit per Ecclesiam definitam, assensus est fidei: si vero quia ex vna praemissa fidei, & ex altera euidenti sequitur per demonstrationem, assensus est scientificus, & minoris profero certitudinis, quia fides diuina certior est quacunque scientia; & vt ad rem veniamus, in quantum est assensus fidei, no est discursiuus, sed simplex, propter authoritatem dicentis formatus, atque adeo non fit ex praexistenti cognitione: at si accipiat, tanquam conclusio Theologicae demonstrationis vtrumque habet, & modo simili de fide humana sentiendum est, quam si formaliter consideremus, sub ratione fidei, non est assensus discursiuus, sed simplex, propter authoritatem dicentis, vnde nec fit ex praexistenti cognitione: si vero in quantum est conclusio probabilis syllogismi, habet vtrumque, de illaque iudicandum est, quemadmodum de opinione, cum in rationem formalem opinionis transeat.

Fides; opinio disquidquid Sotus velit eadem. q. 8. Haec tinguuntur autem ad eam vera sunt, vt in fide diuina essentialiter possent euidenter constare: eiusmodi enim propositio, Christus habet duas voluntates, ad fidem diuinam pertinet, cu sit expresse definita ab Ecclesia: si tamen aliquis ei assentiat virtute huius Theologicae demonstrationis, duas naturas consequuntur duas voluntates, Christus Dominus habet duas naturas, ergo duas voluntates; no iam assensus fidei, sed scientiae Theologicae erit: itaque si ei assentiat, quia Deus Opt. Max. reuelauit per Ecclesiam definitam, assensus est fidei: si vero quia ex vna praemissa fidei, & ex altera euidenti sequitur per demonstrationem, assensus est scientificus, & minoris profero certitudinis, quia fides diuina certior est quacunque scientia; & vt ad rem veniamus, in quantum est assensus fidei, no est discursiuus, sed simplex, propter authoritatem dicentis formatus, atque adeo non fit ex praexistenti cognitione: at si accipiat, tanquam conclusio Theologicae demonstrationis vtrumque habet, & modo simili de fide humana sentiendum est, quam si formaliter consideremus, sub ratione fidei, non est assensus discursiuus, sed simplex, propter authoritatem dicentis, vnde nec fit ex praexistenti cognitione: si vero in quantum est conclusio probabilis syllogismi, habet vtrumque, de illaque iudicandum est, quemadmodum de opinione, cum in rationem formalem opinionis transeat.

In quantum est assensus fidei no est discursiuus.

QUESTIO II.

An de subiecto praesupponendo sit assensus existenti?

Quod

Caietanus
quid sentiat.
19.

PLURA (quã opus est) consumit
Caietanus in explicanda hac præ-
cognitione & tandem decernit ac-
tualem subiecti existentiam præ-
supponendam esse, non quidem quã ha-
beat semper, sed temporibus à natura
statutis, vt de rosa habetur in hyeme.
scientia, quando actu non est, quã ver-
no tempore habebit existentiam: hoc au-
tem intelligendum esse, ait, in scientiis rea-
libus: nam in rationalibus satis est, ha-
beat esse obiectiuũ in intellectu, vt con-
stat de ente rationis, quod Dialectica
obiectum est.

Aristotel.

Hac in primis videtur esse expressa
mens Aristotelis, lib. 2. huius operis tex.
8. Vbi de his duobus de subiecto in scien-
tia præsupponendis, an sit, & quid sit subie-
ctum, loquens, primum esse fundamen-
tum secundi docet, ad eò vt frustra veli-
mus quidditatem eius intelligere, nisi
prius existentiam habere, vel habuisse
nouerimus. Verba Aristotelis sunt. *Quæ-
re autem quid est, non habentis quod est, ni-
hil querere est &c.* quam confirmat ratio.
Quia illud esse subiecti, docet Aristote-
les esse præsupponendum, quod in scien-
tia probari non potest, sed esse actualis
existentiæ, non probat scientia, ergo hoc
debet præsupponi.

1. Ratio.

Secunda.

Secundo. Veritas propositionis funda-
tur in esse rei; nam ab eo, quod res est, vel
non est, propositio dicitur vera, vel fal-
sa, ergo esse subiecti est quasi fundamē-
tum omnium veritatum cuiuslibet scien-
tiæ, nisi ergo præsupponatur, vana erit
scientia.

21.

Pro hac sua sententia refert Caieta-
nus Commentatorem, pluribus locorum
commentariorum locis eam tenentem,
quam post Caietanum sequitur P. Toletus.
quæst. vnica ad 5. Sed oppositam
cuiusmodi sententiã tenet Magister Sotus.
quæst. 1. de præcognitione in solutione ad
conclusionem primam tertij argumen-
ti, nempe præcognitionem hanc non
accipi ab Aristotele de esse actualis exi-
stentiæ ipsius subiecti, sed an sit, præno-
se operere stant, hoc est, an sit verum
ens, habens saltem esse possibile in cau-

Oppositam
sententiam
tenet Sotus.

sis naturalibus, alioquin non concebitur
veram habere quidditatem.

Eius fundamentũ est. Quia ante mun-
di conditionem de entibus, qua nunc
sunt, vera scientia esse potuit, ergo ab-
strahit scientia ab actuali rerum existi-
entia, quã propter eam ne cessario nõ præ-
supponit, bene tamen in suis causis pos-
sibilem; nam propterea de chimera, vel
hypocentauro nulla scientia dabilis est,
quia non sunt entia in causis possibili.

Fundamē-
tum huius
sententiæ.

Media sententia Ferrariensis verior.

MEDIVM inter hæc extrema
constituit Ferrariensis, i. lib. cõ-
tra gentes, cap. 65. quod nobis
16. valde probatur, continet autem
in duobus:

Vera sentē-
tia in dia-

Primum est. Inimica ratio scientiæ
non postulat actualem subiecti existen-
tiam, etiam in temporibus (vt ait Cai-
etanus.)

1. Argum.

Probat ut efficaciter, quia actualis exi-
stentiã, siue in particulari, siue in con-
muni non desiderat, hoc est, vt conuenit
singularibus, vel speciei, extra essentiã
est cuiuslibet entis creati, vnde licet nõ
sit accidens essentiã, modum tamẽ præ-
dicandi accidentalem habet, cum enun-
tiant, & non enuntiantur possit, saluis præ-
dicatis essentialibus: non est ergo obie-
ctum necessarium, vel perpetuum, sed
contingens, ac propterea, nec scientia,
(quã de necessitate est, & perpetua) nec
entia obiectũ, vt actu existens veritatur.

12.

2. Argum.

Secundo. Veritates scientiæ, aut sunt
principia, aut conclusiones: & quidem
principia continent prædicata essentialia
subiecti, ex quibus principium est defi-
nitio: conclusiones vero sunt propositiones,
in quibus aliqua propria passio enun-
tiatur de subiecto, de quo media defini-
tione demonstratur, vt in scientia de
homine, hominem esse admiratum, vel
risibilem; sed omnes istæ veritates abstrahunt
omnino ab actuali existentia, nam
etiam si non existat, nec extiterit ali-
quando homo, vere dicitur rationalis,
admiratiuus, & risibilis, ergo scientia de
homine abstrahit ab actuali existentia
eius: si eius existentia: siq; de reliquis scien-
tiarum obiectis censendum est.

13.

Probat ut

Primum
argumentum.

Probatur demum. Quia priusquam
conderetur mundus, vel etiam, si nun-
quam conderetur, non solum Deus, sed
Angeli haberent scientiã de speciebus,
ac naturis, ex quibus modo constitutus
est: euidenter ergo sequitur, scientiã ex
se non postulare actualem existentiam
subiecti villo modo, hoc est, nec præsen-
tem, nec præteritam, nec futuram, dũ ergo
Aristoteles alteram præcognitionem
necessariam ad scientiam esse statuit: an
subiectũ sit, non de esse actualis existentie
intelligit, sed quod verã essentiã habeat,
cui talia prædicata essentialia conueniunt,
talesq; passiones demonstrabiles, etenim
si id haberet, existere poterit extracausas
& hæc potētialis existentia sufficit, vt ob-
iectum scientiæ esse possit, per quam, a
fictitiis entibus separatur: & quantum ad
hanc partem vera est sententia Soti.

Secundo in
quo consistit
hic modus
dicendi.

16.

Secundum, in quo consistit hic mo-
dus dicendi est, quod, & si scientia ex se
non postulet vllam existentiam actua-
lem subiecti præsupponendam, ceterum
quãtum ad imperfectum modũ nostrum
illam comparandi, necesse est aliquando
extiterit, in quo diminuta videtur opi-
nio Soti, omnino negans actualem exi-
stentiã esse necessario præsupponendã:
comparare enim nos scientiam, haud
quaquam possumus, imò neque vllã in-
tellectus cognitionem, pro statu præsen-
ti, nisi sensuũ ministerio: vt autem à sen-
sibus obiectum percipiatur, existat ali-
quando necesse est, & sub accidentibus
sensibilibus, quibus per sensum percep-
tis, substantiam sub eis latitantem intel-
lectus possit percipere, definitionẽ eius
nosse, atq; ex ea proprias passiones de-
monstrare: itaque non per se præsuppo-
nenda actualis existentia subiecti prære-
quiritur, sed tanquam cõditio, sine qua
in hoc statu imperfecto, scientiam mini-
me conquirere possemus: & postquam
semel extitit subiectum, & ex eius sensi-
tiua notitia, accepta est intellectiua, non
est eius existentia amplius necessaria vl-
lo tempore, vt scientia de eo habeatur,
vel habita in perpetuum conseruetur.

Ad primã
rationem.

Ad primam rationem dicendum est
esse actualis existentia, non probari in
scientia, quia ad eam non pertinet, quã
propter non bene inferitur, vnam esse ex
præcognitionibus, sed probanda una patet

17.

foret, tale esse subiecti necessarium esse
ad inferendam conclusionem, & tunc
cum non probetur in scientia, euidenter
sequeretur esse præcognoscendum,
sic autem se habet esse subiecti pro eo,
quod est veram habere essentiã, cui
potest actualis existentia conuenire: &
non esse quid fictum: nam hoc de subie-
cto nosse necessarium est, & cum non
probetur per demonstrationem, neces-
sarium est prænosse. Ratio autem, ob
quam in scientia probari repugnat,
hæc est.

Quia esse rei, atque eius quidditas
sunt prima ceterorum prædicatorũ fun-
damenta, ac propterea repugnat aliquid
eis prius reperiri, per quod possint à prio-
re demonstrari, à priori dicimus, quia à
posteriori, hoc est, ab effectu possibile
est euidenter probari vtrumque, vt suis
locis ostenderetur.

Quare exi-
stentiã verã
improbatur

Secunda ratio soluitur negando ac-
tualem subiecti existentiam esse funda-
mentum omnium veritarum scientifi-
carum, atque ex cõsequenti ab eo quod
res actu existit, vel non, enuntiationes
esse veras, seu falsas; eas præsertim, de
quibus loquimur, quæ cum sint neces-
sariæ, ac perpetuæ veritatis, non fun-
dantur in actuali existentia, sed in ve-
ra essentiã rei, à qua eadem existentia
prodit, & quam propria passiones con-
sequuntur: licet ergo abstrahamus ab
existentia actuali omnino, vt vere ab-
strahunt scientiarum obiecta, veras ad-
huc, & necessarias enuntiationes ha-
bebimus, ex quibus conflare demon-
strationem possumus, atque ad eò de sub-
iecto, vtrumque præcognitionem an sit,
& quid sit.

Ad secur-
dam ratio-
nem.

18.

QUESTIO III.

An de subiecto præsupponen-
dum sit quid rei, vel solum
quid nominis.

DISSENTIUNT etiam circa
sententiam huius præcognitionis inte-
pretis Aristotelis, quod quidditativa de-
finitione

finitione, quam appellamus quid rei, vel certe de sola nominis explicatione accipienda sit?

Pro dubij explicatio- ne notan- dum. Oportebit autē explicare, quid vtraque definitio sit, vt melius opinionum diuersitas percipiatur. Definitio quid rei, explicat rei quidditatem, vel certe eius proprietatem: si primam conditionem habeat, quidditatiua vocatur, descriptio

definitio. verò, si secundam: definitio quid nominis non est aliud, quam explicatio significationis eius, vt dum dicimus magnitudinem esse, magnum habentem animū: infinitum, quod non habet finem; his namque non rei natura, sed sola nominis significatio explicatur: hac supposita distinctione, illud est certum, definitionem saltem nominis præsupponendam esse de subiecto, ante notitiam conclusionis: nam si quis iam ignoret, quid voce hominis significetur, nequaquam capere poterit demonstrationem alicuius propriæ passionis de eo, quin potius nec percipere, an ei conueniat, vel secus, nec solum quid per nomen subiecti designetur, intelligere necessesse est, sed etiam, per quamcunque vocem in præmissis positam: nam si alterius dumtaxat significatio lateat, impossibile erit demonstrationis vim capere.

Definitio, nis non est aliud, quam explicatio significationis eius, vt dum dicimus magnitudinem esse, magnum habentem animū: infinitum, quod non habet finem; his namque non rei natura, sed sola nominis significatio explicatur: hac supposita distinctione, illud est certum, definitionem saltem nominis præsupponendam esse de subiecto, ante notitiam conclusionis: nam si quis iam ignoret, quid voce hominis significetur, nequaquam capere poterit demonstrationem alicuius propriæ passionis de eo, quin potius nec percipere, an ei conueniat, vel secus, nec solum quid per nomen subiecti designetur, intelligere necessesse est, sed etiam, per quamcunque vocem in præmissis positam: nam si alterius dumtaxat significatio lateat, impossibile erit demonstrationis vim capere.

20. Quid nominis necessa- rio, in qua- nis demon- strationis particulari præcognoscitur.

In quo sit cō- trouersia. Dissensio igitur in eo consistit, an solam definitionem quid nominis, præcognoscere sufficiat, vel præter illam necessario sit præcognoscenda definitio, quid rei.

Sententia Caietani.

Caietani sententia.

DISTINGVIT Caietanus duplicem demonstrationē, & scientiam; vnam, quia est: aliam, propter quid est; demonstrationem propter quid vocat eam, in qua passio demonstratur de subiecto, à priori, talis est hæc. Omne animal rationale est capax disciplinæ; omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est capax disciplinæ: quasi opposita est demonstratio, quia, in qua per propriam rei passionem quod quid est eiusdem, demonstramus, vt si dicas. Quidquid est disciplinæ capax est animal rationale; omnis homo est capax disciplinæ; ergo omnis homo

27.

Vera

est animal rationale: nunc igitur in demonstratione, quia est, ait, solam definitionem quid nominis esse præcognoscendam, nam definitionem quid rei, in conclusione probamus; at in demonstratione propter quid, definitio quid rei, hoc est, quidditatiua subiecti præsupponenda est, cuius ea est ratio: quia medium est demonstrationis, quo passionem conuenire subiecto in conclusione probamus, ergo ante conclusionis notitiam necesse est eam agnoscere. Caietanum sequitur Magister Sorus, & omnes fere interpretes.

Toleti sententia.

PATER Toletus negat omnino necessariam esse talem præcognitionem definitionis quid rei, contra Caietanum, idque contendit probare duobus argumentis.

Primum est. Quia Astrologi demonstrant lunam eclipsari, per suam causam, nescientes tamen, quæ sit natura cælorum, & lunæ. Multa item Mathematici de figuris, & numeris, ignorantes eorum definitiones.

Secundò etiam. In demonstratione passionis de subiecto, per definitionem eius quidditatiuam, non oportet talem definitionem prænosse: nam, & si ante conclusionem cognoscenda sit, non tamen ante totam demonstrationem, quin potius in demonstratione ipsa cognoscetur, cum sit medium: Aristoteles autem loquitur de his, quæ præcognoscere oportet extra demonstrationem. Ex quibus inferitur, eiusmodi præcognitione subiecti, de sola definitione, quid nominis, quæ ante totam demonstrationem haberi potest, debere intelligi.

Et confirmari potest. Quia eodem tenore verborum loquitur Aristoteles, de præcognitione passionis, & subiecti dicens, de illa præcognoscendum est, solum quid est, quod dicitur; de subiecto verò vtrumque, & quod sit, & quid est quod dicitur, vel quid nomen significet; sed constat de passione, non esse præsupponendum quid rei, sed fat esse, quid nominis, ergo id etiam, de subiecto prænosse sufficet.

Opposita sententia Toleti.

22.

Primum argument.

Secundum argument.

Confirm.

Vera statuitur sententia.

Produbij solut. nota.

Demonstratio propter quid duplex est.

Prima assertio.

Eius explicatio.

24.

Secunda assertio.

PRO huius quæstionis solutione adnotare oportet, præter distinctionem scientiæ, ac demonstrationis, in quia est, & propter quid est, adhuc demonstrationem, Propter quid, (quam vocant potissimam) in duo alia membra esse distinguendam; nam vna est, in qua propria passio probatur de subiecto: alia non nisi propria causa de suo effectu, vel effectus per propriam causam; & tales sunt omnes pœne Mathematicæ demonstrationes: primi autem ordinis reperiuntur in Metaphysicâ, ac cæteris scientiis particularibus: nam vtraque Philosophia, naturalis, & moralis, fere semper procedit per demonstrationem, quia est, ex effectibus per experientiam notis, ad proprias causas.

His prælibatis nostra sententia, his tribus assertionibus explicatur. Prima, præcognitionum, ac rerum, de quibus habentur ordo, non habet locum, nisi in demonstrationibus propter quid.

Hæc non indiget probatione, cum nemo ab ea dissentiat, & ex verbis, atque contextu huius capituli, ex exemplis item designatis, satis notum sit, de hac tantum demonstratione, & scientia Philosophum loqui: demonstratio præterea, quia est aliquando adhibetur ad probandum subiectum esse; contingit enim non satis id notum esse, & tunc ex aliquo effectu, à posteriori solet probari: aliquando etiam, ad probandum quod quid est eiusdem; vnde non petit propria eius natura, similes præcognitiones.

Secunda assertio. In demonstrationibus propter quid, in quibus de subiecto, non tam propria aliqua passio, quàm rationes quædam posteriores, per priores probantur, non est necessario præcognoscenda definitio subiecti, sed eius loco sufficit proprius conceptus causæ, seu rationis eius, per quâ posterior alia, seu effectus ostenditur; & eiusmodi licet non sit, quod quid est subiecti, est tamen cuiusdam rationis ad ipsum spectantis.

Hanc assertionem, non minus quam præcedentem manifestam esse reperimus.

20. cū in hoc demonstrandi genere nihil de subiecto, ex directo concludatur, sed de quibusdam eius speciebus, seu rationibus, vt de figuris, numeris, ac de proportionibus.

Assertio postrema. In demonstrationibus propter quid, probantibus passio- nem de subiecto, non solum præcognoscenda est definitio quid nominis, sed etiam quid rei. Hanc esse mentem Aristotelis docet expresse D. Thom. 1. par. D. Thom. quæst. 1. artic. 7. ad primum, & ex processu huius operis constabit, nam (vt videmus) lib. 2. definitionem decernit medium esse in his demonstrationibus; ergo ante conclusionis notitiam cognoscenda est, atque ad eò præcognoscenda; etenim quod præcognitiones, nõ solum extra, sed in ipsamet demonstratione habeantur, ostendemus inferius; illud certe præsupponitur proprie loquendo, quod probandum in demonstratione nõ assumitur, sed tanquam per se notum acceptatur, & ex illo ad inferendam aliquam conclusionem proceditur, tale est autem quidquid in præmissis, demonstrationis assumitur, ex quibus alterum est definitio subiecti, ergo proprie erit præcognoscenda.

Assertio hæc limitatur, à quibusdam modernis, ad solam demonstrationem, in qua passio demonstratur de subiecto per definitionem: at dum vna passio demonstratur de alia, negat prænosse oportere definitionem subiecti, quia non est medium in tali demonstratione; vt si dicamus omne admiratiuum est risibile: omnis homo est admiratiuum, ergo omnis homo est risibilis. Hæc tamen limitatio falsa est: nam, & si in hac, & similibus demonstrationibus, definitio subiecti, non sit medium formale; semper tamen est virtuale, quia minorem præmissam, cum sit propositio mediata, non sciet, qui nescit illam reducere ad primum principium, vt docet Aristoteles, capite sequenti; sed primum principium, ad quod est reducenda, est definitio, ergo hanc semper prænosse necesse est, dum passionem demonstratur: etiam si non sit medium formale alicuius demonstrationis, hoc est, siue per definitionem, siue per aliam passionem demonstratur.

Limitatio quædam recentiorum reuocatur.

26.

Probatur refutatio.

doctrina

Doctrina autem Aristotelis in utroque demonstrationum, atque scientiarum genere, secundum proportionem intelligenda est; nam in cunctis scientiis, in quibus aliqua passio demonstranda est de subiecto, præcognoscendum de eo intelligit, non solum *quid nominis*, sed *quid rei*: in quibus verò passiones non demonstrantur, sed rationes posteriores per priores, vel per causas effectus, sicut erit definitio quid nominis, cum quidditati non sit, tanquam medium demonstrationis necessaria, & his argumenta, utriusque partis soluta esse constat.

Ex dictis fit satis argumentis oppositis.

Explicatur testimonium Aristotelis.

Testimonium Aristotelis explicandum superest, qui brevitati studens, unico verbo docet, quo pacto de subiecto, & passione præsupponendum est, *quid sunt*; ait autem de utroque prænosse oportere, *quid est quod dicitur*, vel *quid nomen significet*, secundum proportionem (ut bene Magister Sotus) hoc est, secundum modum, quo utrunque habet definitionem; ac rursus secundum modum, quo ad demonstrationem quodlibet concurrat; & quia passio concurrat, tanquam demonstrabilis de subiecto, per definitionem eius quidditativam, & non per propriam, quia nec propriam habet, satis est, *quid nominis* eius præcognoscere; de subiecto verò, eadem probatur ratione, non sufficere, sed requiri definitionem *quid rei*, cum sit unicum medium in hoc genere demonstrandi; quod si aliquando Aristoteles, docet medium demonstrationis esse inquirendum; non tollit certe quin præsupponatur, nam id intelligitur, dum definitio subiecti non constat, sed obscura est: tunc enim querenda est per divisiones, vel quopiam alio medio, nunquam tamen à priori in eodem genere causa probanda. Et ideo semper præsupponenda; nam & principia aliquando oportet inductione manifestare; nec propterea inferre licet, non esse præsupponendam eorum veritatem, nam ut præsupponi dicatur, satis est nunquam à priori demonstrari; sed habita explicatione, vel ostensione à posteriori, dum non patent cunctis, ex terminis esse nota.

27.

28.

QUESTIO III.

An, præcognitiones de subiecto, passione, ac principio habeantur ante demonstrationem, vel etiam in demonstratione ipsa.

CONTRORSIA hæc à nemine tangitur, quia omnes ferme intelligunt præcognitiones de subiecto, passione, & principio non necessaria ante demonstrationem haberi, sed in eadem quacumque enim cognitio, quæ ante notitiam, vel illationem conclusionis requisita est, præcognitio necessaria vocatur, si mentem Aristotelis teneamus, qui omnem doctrinam, omnemque disciplinam, hoc est, quamlibet notitiam alicuius conclusionis, ex præexistenti præmissarum haberi, docuit; ergo tam præmissæ, quam, quæ in illis continentur, nempe subiectum, & passio præcognosci, dicuntur: & certe illud proprie dicitur præcognosci, in tota scientia, & quolibet demonstratione, quod non probatur, sed tanquam per se notum præcipitur, sed talia sunt principia eiusdem demonstrationis, & scientiæ, quæ per se nota vocantur, ex quibus alterum est definitio subiecti; ergo non solum, quæ ante demonstrationem cognoscuntur, dicuntur præcognosci, sed quæ in demonstratione ipsa, vel scientia, ante illationem conclusionis; ac demum de passione, ait Aristoteles, *Præcognoscere oportet, quid est quod dicitur*, & hoc non alia de causa, nisi quia cum de subiecto sit in conclusione probanda, non capietur conclusio, nec ei intellectus assentietur, nisi prius intelligat, quid nomen significet; sed non est necessarium, talem præcognitionem de passione haberi ante demonstrationem, sed sufficit dum præmissæ proponuntur, & ad inferendam conclusionem, eis in modo, & figura dispositis assentitur intellectus, simul accipere terminorum explicationem.

Quid sit propria præcognitio.

29.

Quid dicatur proprie præcognosci.

30.

cationem; tantumdemque de præcognitionibus subiecti, & principiorum censendum est: nam satis erit in ipsamet demonstratione percipere subiectum esse, ac definitionem eius, ac verè esse principia, quæ hinc assumuntur ad inferendam conclusionem; nec minus, tunc primo eiusmodi omnia cognoscens, demonstrationem, scientiamque conclusionis comparavit, quam si multo prius eadem cognovisset: unde fit præcognitiones in ipsamet demonstratione haberi; ita sentit D. Thom. & cum eo Caietanus, & M. Sotus, ita etiam seferunt antiquissimi interpretes Aristotelis, quos inferius referam.

Opposita sententia Patris Tolet.

31.

Prima ratio.

Secunda ratio.

Oppositum tamen, constanter tenet P. Toletus, in explicatione textus, affirmans præcognitiones assignatas ab Aristotele de subiecto, passione, ac principio, intelligi ante totam demonstrationem, & non in ea. Probat, quia Aristoteles exemplum attulit in primo principio uniuersalissimo, *quodlibet est, vel non est*: in subiecto item, & passione, de quibus multo ante demonstrationem præcognoscimus, an sint, & quid sint; ergo non de his, quæ in ipsa demonstratione cognoscuntur, præcognitiones intellexit. Præterea. Præcognitiones atque ea, de quibus habentur, præsupponuntur processui demonstratio, seu scientifico; sed omnia, quæ pertinent ad demonstrationem, tam ex parte præmissarum, quam conclusionis, pertinent ad eiusmodi processum, ergo nihil ex his, quæ in demonstratione cognoscuntur, proprie dicitur præcognosci, sed de nouo esse cognitum.

Vera doctrina statuitur.

32.

QV I D autem in hac re tenendum sit, docuit bene Porphyrius, in commentariis huius capituli, quem refert, ac sequitur Magnus Albertus, 1. lib. Posteriorum, tractatu primo cap. 4. ad finem: & consistit in hac distinctione; præcognitiones sunt due, *an sit, & quid sit*: tria de quibus habentur, subiectum, passio, & principium; sed tam præcognitiones, quam præcognita bifariam

accipiuntur, in communi, & in particulari: communissima principia sunt, *Quodlibet est, vel non est. Totum maius est sua parte. Super quamlibet datam lineam, possumus triangulum constituere.* De quibus notum est, vix, aut nunquam demonstrationem ingredi communissimum etiam subiectum est veritas, & communis passio, triangulus: particularia verò sunt ea, quæ pertinent ad unam particularem scientiam, vel demonstrationem, ut in scientia de homine, subiectum est homo; passio, capacitas disciplinæ, vel admiratio: principium, hominem esse animal rationale, esse disciplinæ capacem, &c. Et de utrisque intelligitur doctrina Aristotelis secundum proportionem: de communissimis quidem respectu omnium, vel plurium scientiarum, quæ ideo ante earum acquisitionem habentur; ac de particularibus etiam respectu talis scientiæ, vel demonstrationis: itaque de communissimis subiecto, passione, ac principiis, duo illa sunt præcognoscenda, an sit, & quid sit, ante processum demonstrationis, ac scientiæ: at de particularibus, subiecto, passione, & principiis, non est necesse, ante illam præintelligi, quamuis possibile id sit, sed satis est, si in demonstratione ipsa, vel scientia ante notitiam tamen conclusionis; quod profecto sufficit, ut verè, & proprie dicantur præcognosci.

33.

De quibus præcognoscantur, an sit, & quid sit ante demonstrationem.

Hæc sine dubio est sententia D. Thomæ, Caietani, & Magistri Soti, quam efficaciter probant argumenta, à nobis in fauorem eius posita: sic loquuntur Themistius in sua paraphrasi super primum librum Posteriorum, cap. 1. 2. & 3. Paulus Venetus in expositionibus huius cap.

Patroni huius sententiæ.

Aristoteles verò, exemplum in communissimis, subiecto, passione, & principio, posuit, Magistralem doctrinam tradens, ut intelligatur eodem modo esse accipiendum, in ceteris particularium scientiarum subiectis, passionibus, ac principiis: itaque doctrina eius ad illa exempla non est coarctanda, nec propria significatio præcognitionum petit, ut ante totum processum, scientiæ, vel demonstrationis habeantur; sed solum ante notitiam conclusionis, hæc est enim doctrina, vel disciplina, ex præ-

34.

existenti cognitione facta, hoc est, ex notitia principiorum eiusdem demonstrationis, quæ si præexistens est, erit præhabita, ipsaque principia proprie erunt præcognita, atque ad eò subiectum, & passio, quæ in eisdem continentur, idq; vel ex ipso præmissarum nomine facile intelligitur, nam principia vocantur præmissa, quia eorum notitia præmittitur, præhabetur, atq; præsupponitur conclusioni, vel scientiæ: cur autē de passione, non sit præcognoscenda definitio quid rei, ac de principio solum, an sit verum, supra explicatum est à nobis.

QUESTIO V.

An assensus conclusionis fiat, ex præexistenti notitia principiorum in genere causa efficietis.

Particula ex, multiplicem habitudinem causa designat.

35.

NOTITIAM conclusionis, ex præexistenti cognitione fieri, aliud quod genus causæ denotat; quæ admodum dum dicere solemus vnum quidpiã fieri ex alio; sed particula ex, multiplicem habitudinem causalitatis designare solet: primo quidē habitudinem materialis causæ, dum dicimus cathedram fieri ex ligno: secundo, habitudinem efficientis, in quo genere causæ verum est calorē fieri ex igne: tertio, habitudinem partium componentium, quo pacto domus dicitur fieri ex lignis, lapidibus, parietibus, & cetero: ac tandem habitudinem causæ determinantis aliã: dum dicimus intellectiuam cognitionē ex sensitua fieri, sed duæ istæ habitudines, ad causam materialem referri possunt, cuius similitudinem tenet: petit autem quæstio: utro ex his modis fiat notitia conclusionis ex præmissis, in genere causæ materialis, vel efficientis?

Varia sententia traduntur.

Prima sententia.

NEGAT prima sententia efficientem causam attingere, sed materia

liter dumtaxat determinantem; quam videtur plane tenere Durandus. in secundo dist. 24. q. 2. ad quartum, ubi vniuersaliter docet, quod cum duo actus intellectus non possint esse simul, impossibile est vnum esse causam alterius efficientem, quibus verbis argumentum quoddam non infirmū insinuat id confirmans.

Primum arg.

Causa efficiens agit, in quantum est actu, sed assensus principiorum est actus diuersus, ab assensu conclusionis, cū quo simul esse repugnat, ergo non potest esse causa eius effectiua. Minor ostenditur: quia eadem potentia, non potest simul habere plures actus, sed vnum post alterum, dum ergo conclusioni assentimus, iam non extat assensus principiorum, ergo non erit efficiens causa scientiæ assensus, quia quod non est, nihil efficere potest, sed satis est respectu illius se habere per modum determinantis, in quantum post actum principiorum, scientificus se quitur, & non alius, ad modum, quo apprehensio determinat iudicium, & notitia sensitua intellectiuam, & modus iste reducitur ad causam materialem.

36.

Secundo arg.

Postremò. Si assensus principiorum est causa efficiens conclusionis, cū sit particularis, & proxima, erit vniuoca, atque ad eò eiusdē speciei, quod plane fallum est, cum assensus conclusionis sit scientia, principiorum verò intellectus. Hanc sententiam Durandi sequuntur ex modernis nonnulli.

Sententia opposita.

ALII verò oppositam ex capite presenti, deducere intendunt, nã eo ipso quod Aristot. docet assensum conclusionis fieri, ex præexistenti cognitione principiorum, sentire videtur, effectiue ab ea procedere; solū enim materialem cōcursum ei tribuere, falsum apparet, siquidem præter obiectiuam determinationem, quam habet apprehensio, aut notitia sensitua, positiue influit ad eius productionem.

Secunda sententia opposita.

Primo arg.

37.

Secundò, intellectus priusquã habeat notitiam principiorum, est quasi nuda materia, non informata vlla forma, vel certe (vt voluit Aristoteles:) Tanquam

Secundo argument.

tabula

tabula rasa, in qua nihil depictum est, per assensum autem principiorum informatur speciebus, determinaturque, & fit quasi in actu primo ad assensum conclusionis; non secus ac potentia visiva per speciem coloris ad eundem intuemum, sed forma, per quã fit agens in actu primo ad operandum, concurrunt effectiue ad operationem, ergo necesse est assensum principiorum effectiue concurrere ad assensum conclusionis.

Opinio media.

Tertia sententia media.

NON desunt ex modernis, qui medium inter hæc extrema velint constituere, ita vt plus quidē causalitatis, quam materialis, vel determinantis tribuere velint assensui principiorum respectu conclusionis, nō tamen propriam vel strictam efficientiã, sed quandam eius affinitatem, vel similitudinem, idque propter rationem Durandi de distinctione actuum.

Vera sententia refertur, & confirmatur.

Verior sententia.

VERAM nihilominus efficientiam, qualis esse potest inter actus animæ, ponendam esse inter principiorum, & conclusionis assensum arbitramur, tanquam magis consonum Aristotelicæ doctrinæ, & expresse assertum à D. Thom. in commentariis huius capituli, lect. 3. ubi sic loquitur. Principia autem se habent ad conclusiones in demonstrationibus, sicut causæ actiue in naturalibus ad suos effectus. Vnde in secundo Physic. propositiones syllogismi, ponuntur in genere causæ efficientis, & 1. lib. contra gentes cap. 57. ratione 4. In omni scientia discursiua oportet aliquid esse causatum; nam principia sunt quodammodo causæ efficiens conclusionis, vnde, & demonstratio dicitur syllogismus faciens scire, &c. Et ne putaretur particulam, quodammodo esse diminuentem, optime eam exposuit Ferraricensis in commentariis eiusdem capituli, sic loquens. Aduerte, quod S. Thom. dicit principia esse quodammodo causam efficientem conclusionis, non tamen simpliciter esse causam, quia non sunt causa se, quæ efficiant cognitionem conclusionis, tanquam agens quod s. d. tanquam ratio agendi: intellectus enim ex cognitione principiorum cau-

D. Thomas.

Ferraricns.

39.

sa t cognitionem conclusionis; in se ipso, &c. Hæc Ferraricns. quibus sententiam nostram in primis proficetur, & rursus expressam esse mentem D. Thom. docet, viamque nobis aperit ad eam efficaciter probandam hac ratione.

Principia ab intellectu cognita non sunt mortuæ quodã species, non aliã habentes virtutē, quã representandi obiectum, vel determinandi intellectū. Hoc enim modo imperfecto, & materiali concurret apprehensio terminorum, ad iudicium; sed non nihil virtutis agendi præstant, quia iudicium conclusionis producere intellectus valet: eiusmodi autem virtus non est alia, quã esse rationem formalem obiectiuam assentiendi conclusioni, hoc est, iudicandi verã esse, ac necessariã propter præmissas. Bene igitur Ferraricnsis, nō esse id, quod producit assensum conclusionis, sed rationē, seu virtutē producendi, virtutē inquam proximam determinatam, particulare in qua continetur virtualiter assensus conclusionis: nam intellectus ipse virtus est vniuersalis ad eliciedū quemlibet actū. Appositissimum exemplum vim huius rationis ostendēs est virtus seminalis, qua media viuens ab alio viuente producit, nō est enim quod operatur, vel producit, sed ratio producendi: & ita assensus principiorum quasi semen est omnium conclusionum, quod in intellectu receptum, quasi terræ mandatur, à quo pullulant conclusionum germina: vnde quemadmodum nouæ arboris, vel plantæ germinatio, est quasi partus naturæ: modo simili germinatio conclusionis per demonstrationē, est quasi rationalis partus intellectus: quem secundu rediderūt assensus principiorum; eiusmodi autem similitudo propria testatur efficientiam, talem quidē, qualē inter actus animæ esse potest, non vt diminuta, vel imperfecta censeatur, sed nō ad eò materialis, & physica, ac ea qua in corporeis generationibus reperitur, imo longe perfectior, & hanc sententiam præter D. Thom. & Ferraricns. tenuerunt Gabriel. q. 8. prologi dubio 2. M. Sorus. q. 1. ad 2. P. Toleius, in expositione primi textus, notabili 3.

Ratione probatur.

40.

Declaratur apto exemplo de semine.

Quam vt illustriorem reddamus, obseruandum est assensum principiorum, & conclusionis esse actus animæ diuersos

Quaedam notanda.

41.

cos, non solum numero, sed specie: specie quidem, quia vnus est quasi intuitiua notitia, sine vilo medio habita, sola terminorum notitia præsupsita, alius verò discursiua, quæ non habetur ex sola terminorum apprehensione, sed virtute alicuius medij, quod est ratio assentiendi: numero autem, quia vnus alium præsupsponit, ex eoque fieri dicitur, nihil autem ex se ipso proprie fieri potest; sed quonam pacto, vnus possit efficere aliud explicandum est: non enim sic intelligitur, vt proxime assensus efficiat assensum, nam potentia apprehensiua, qualis est intellectus, nihil operatur nisi ab obiecto mota, atque excitata, vnus autem assensus per se, & directe nõ est obiectum alterius, si ergo effectiue, ad eum elicendum concurrat, obiecto mediante id præstabit, & hoc modo contingit in proposito, nam principia, quæ sunt obiectum cognitum, & iudicatum per assensum (quæ vocamus principiorum) sunt quadam veritas per se nota, informans intellectum; & quasi in actu primo eum constituens; virtutemque cõferens iudicandi, veram esse ac necessariam conclusionem in ipsamet contentam, ex eaque per demonstrationem elicitam. Itaque obiectum cognitum, & iudicatum per assensum est ratio formalis obiectiua producendi aliud assensum, & quia talem habet virtutem ab assensu, per quem cognoscitur, & iudicatur, assensus etiam ipse non per se, & directe, sed quasi indirecte dicitur causare alium assensum, directe verò ab obiecto iudicato per eum, tanquam à ratione formali assentiendi causatur: huius exemplum inuenio in operationibus sensitivis, nam color, in quantum visibilis est, imprimit speciem sui in potentia visiva, qua tanquam propria virtute media effectiue concurrit cum potetia ad elicendam visionem, sed rursus color idem in quantum sensatus per visum mediante specie expressa per visionem producta, in eadem potentia visiva, imprimit aliam in sensu communi, & ea mediante concurrit effectiue, cum ea potentia ad elicendum suum actum, per quæ inter obiectum visum, & aliorum sensuum suo modo discernit. Ita ergo de principis censendum est, quæ sunt obiectum intellectus, ipsum mediante virtute

Quomodo vnus actus possibilium efficere.

42.

Exemplum

bus mouens ad elicendum assensum per se notum: idem autem obiectum vt iam cognitum, & iudicatum per talem assensum mouet intellectum, præstatq; ei virtutem iudicandi veram esse, ac necessariam conclusionem demonstrationis propter eum: præstare autem virtutem potest, qui a conclusionem ipsam virtualiter continet, veluti semen terræ mandatam, virtute continet ramusculum pullulantem: veritatem huius doctrinæ cernere licet, in communi demonstratione, omne animal rationale est capax disciplinæ, omnis homo est animal rationale; ergo omnis homo est capax disciplinæ; nam veritas significata per præmissas, quam per se nota appellamus, quia per se, hoc est, sine vilo medio est ab intellectu cognoscibilis, obiectum est mediatis speciebus mouens intellectum ad assensum, vel iudicium elicendum, hoc est, vt iudicet sine medio veras easdem præmissas (loquimur de præmissis mentalibus per vocales significatis) eadem autem veritas per vtraque præmissas significata, in quantum iam cognita, & iudicata mouet eundem intellectum, eisdem propositionibus mentalibus iam cognitis, & iudicatis mediatis, ad iudicandum veram esse conclusionem ex eis elicita, atque aded ad elicendum alium assensum, verum quidem, ac necessarium; non tamen propter se, sed propter veritatem ac necessitatem præmissarum, cuius obiectum est veritas conclusionis, per mentalem propositionem, & vocalem ex præmissis elicitam significata. Ecce quo pacto veritas principiorum iam cognita, & iudicata per assensum proprium est ratio, & virtus assentiendi veritati conclusionis, quam appellamus scientificam: itaque veritas iudicata est per se causa veritatis, cum sit quasi forma, & virtus intellectus, ad iudicandum de alia veritate, & ex consequenti, & quasi indirecte iudicium, vel assensus causat aliud iudicium, & assensum, virtute in se contentum, cum veritas non nisi per assensum iudicata virtutem habeat causandi aliam veritatem.

Obiectum vt cognitum mouet intellectum ad assensum conclusionis.

43.

44.

Solutiones argumentorum prima & tertia sententia.

ARGV-

Ad argum. Durandi, prima solutio.

ARGUMENTO Durandi cõcedimus diuersos esse assensus principiorum, & conclusionis, eadem tamen demonstratione componentes: & ideo quasi eius partes; quapropter negandum est, principiorum assensum transire statim, sed continuari posse, vsque ad assensum conclusionis, quem effectiue producat; etenim quauis in instanti eliciatur actus intellectus, continuari nihilominus per tempus potest, perseuerante intellecta in consideratione eiusdem obiecti, & esto tres sint actus diuersi præmissæ, & conclusio, habentes tamen modum vnus (vt superius expositum est) vnde nõ repugnat simul esse in intellectu, qui licet sit vna potetia, plura simul intelligere, plures habere actus, absque dubio potest per modum vnus.

45.

Non repugnat esse plures actus, simul in intellectu.

46.

Ad vltim. argument.

47.

Vltimum soluimus admittentes, esse particularem, & proximam causam, sed æquiuocam, quia effectum specie à se distinctum producant: nõ enim sola vniuersalis causa, vt sol, vel cœlestia corpora æquiuoca est, sed particularis etiã, si virtutem habeat producendi effectum in aliena specie, tales enim sunt intellectus, & voluntas respectu suarum operationum, ac terminorum, qui per eas procedunt. Argumentum tertiæ opinionis falsum supponit, vnum actum animæ non esse efficientem causam alterius; nam, & si repugnaret, licet esse efficiens, quod non repugnat, vt sit quo. Cum sit ratio producendi alterum, virtutem præbens potentia eum elicendi.

QUESTIO VI.

An principia, vel eorum assensus includatur formaliter in conclusione.

48.

SENSVS quæstionis est, an postquam intellectus assensum principis præbuit, ex quibus conclusionem infert, dum ipsimet conclusioni assentitur, iterum assentiatur principis, eodẽ

actu in hanc, & illa tendens, vel satis sit principis assensisse semel, dũ assensum maioris, & minoris elicit, & iudicet veram esse conclusionem propter illa, absque eo, quod formaliter reperantur in assensu conclusionis. Vel vt clarius, quod quæstionis titulus petit explicemus, an assensus cõclusionis pro obiecto habeat hoc solum quod est, hominem esse capax disciplinæ, vel etiam quia rationalis est, hoc enim verbo exprimuntur principia, quod præter extremitates, ex quibus fit cõclusio addunt, cum ex solis tribus terminis, medio videlicet, & extremitatibus syllogismus componatur.

49.

Tituli explicatio.

Negativa sententia eiusque argumenta traduntur.

NEGATIVAM partem tenet ex modernis nonnulli, eamq; testimõniis Aristotelis, & D. Thomæ confirmant, atque etiam rationibus non infirmis.

Negativa pars.

Aristotelis quidem, nam syllogistica ars, quam ad certam normam redegit Aristoteles præscribit medium non esse in conclusione repetendum: nam cũ syllogismus constet tribus terminis, tertiumque propositionibus, nempe maiori, minori, & conclusione, nõ nisi bis erit quilibet (iunendus, medium igitur bis in præmissis sumptum impossibile est in conclusione repeti, sed si principia claudantur in conclusione medium eam ingreditur, cum in præmissis contineatur, ergo non est id vilo modo admittendum in doctrina Aristotelis. Docet præterea cap. præsentis notitiam conclusionis, ex præexistenti principiorum cognitione fieri, si ergo cognitio principiorum præexistens est, erit etiam præsupposita, nõ ergo in conclusione clausa.

Primum argumentum ab auctoritate Aristotelis, & D. Thomæ.

50.

Diuus Thom. i. lib. contra gentes cap. 57. statuens differentiam inter diuinam cognitionem, & nostrã, quod diuina vnicò intuitu in principia, & conclusiones fertur, noster autem intellectus diuersis notitiis vtraque cõcipit, & ex principis ad conclusionem procedit, sic loquitur. Omnis ratiocinans alia cognitione intuetur principia, & conclusionem, non enim oportet cõsiderari principia ad conclusionem procedere, si

K ex hoc

ex hoc ipso quod principia considerantur, conclusiones etiam considerantur. &c. Hæc D. Thom. quibus plane videtur sentire, non vnicō actu intellectum in principia, & conclusionem tendere, sed valde diuersis, & ex vno ad aliud procedere, quod si ita est, neuter claudet alterum: & certe si principia, & eorum assensus in conclusione clauditur, & vnicō actu in vtraque fertur intellectus, cessabit ratio discursus in eo consistens, quod sic actus separentur, vt ab vno in alterum procedatur.

Primo quia, vt questione superiori definitum est, assensus principiorum est causa efficiens conclusionis, ergo diuersi sunt assensus realiter: & rursus causa efficiens extrinseca est respectu effectus, neque in eo vnquam claudi potest formaliter, sed ad summum virtualiter; ergo nō clauditur in assensu conclusionis, qui est eius effectus.

Et confirmatur. Quia experientia constat, dum conclusio inducitur, solas extremitates in ea coniungi, non cum medio, nempe hominem esse capacem disciplinæ, non quia rationalis est, hoc enim, nō exprimitur in conclusione, sed in principii solum continetur, quorum assensus præsupponitur, ergo non reperitur in cōclusionē, nec proinde in ea clauditur formaliter.

Secundo. Si principia clauduntur in conclusione, sequitur eodem actu, quo intellectus assentitur conclusioni, assentiri etiam principii, sed assensus conclusionis est scientificus, ab habitu scientiæ elicited, ergo per actum, & habitum scientiæ assentiremus principii, quod repugnat: cum assensus conclusionis sit notitia diuersa, principiorum verd, non nisi intuitiua, & sine discursu.

Tertio. In syllogismo euidenti inferitur aliquando conclusio vera, & necessaria, ex præmissis falsis, vt dum sic procedimus: Omnis arbor est animal, omnis homo est arbor, ergo omnis homo est animal; repugnat autē claudi falsum in vero assensu, ergo repugnat claudi in conclusione principia.

Verior sententia exponitur.

Opposita sententia. P R O opposita nihilominus sententia reperio viros grauissimos D. Thom.

in primis de veritate, quæst. 22. artic. 14. D. Thom. ad 3. & expressius. 1. 2. quæst. 8. artic. 3. nonnulli discipulis eius Capreolum, in 1. dist. 2. quæst. 1. in solutione ad argumenta contra quartam conclusionem. Ferrariens. 1. lib. contra gentes. cap. 57. Sonzi. 6. metaph. quæst. 10. Durandum item in 2. dist. 38. quæst. 3. ad 3. Hi omnes expresse docent intellectum, dum ex principii infert conclusionem, eodem actu ferri in conclusionem, & principia, cum ei propter principia assentiatur, & si hoc verū est, sequitur euidenter principia claudi formaliter in conclusione, cum formaliter eius assensus sit propter principia: nam si sic sunt à conclusione diuersa, vt in ea non includantur, non erit intelligibile intellectum eodem actu scientiæ in ea tendere, sed per assensum dumtaxat principiorum lōge diuersum, & iam habitum. Placet ad verbum referre primū & secundum testimoniū D. Thom. quia non solum hanc doctrinam egregie continent, sed fundamentalem eius rationem. Primum autem sic habet. *Primo intelligit aliquis ipsa principia secundum se, postmodum autem intelligit ea in ipsis conclusionibus, secundum quod assentit conclusionibus propter principia.* Secundo autem loco querens an eodem actu, quo voluntas vult media, velit etiam finem, sic responderet. *Motus voluntatis in finem. & in id, quod est ad finem potest considerari dupliciter, vno modo secundum quo a voluntas in vtrumque fertur absolute, & secundū se, & sic sunt simpliciter duo motus voluntatis in vtrumque: alio modo secundum quod voluntas fertur in id quod est ad finem propter finem, & sic vnus, & idem motus voluntatis est ad finem, & in id, quod est ad finem; cum enim dico, volo medicinam propter sanitatem, non desino nisi vnum motum voluntatis; cuius ratio est, quia finis ratio est volendi ea, quæ sunt ad finem: idem autem actus cadit super obiectum, & super rationem obiecti, sicut eadem visio est coloris, & luminis, & est simile de intellectu. quia si absolute principium & conclusionem consideret, diuersa est consideratio vtriusque; in hoc autem quod conclusioni propter principia assentit, est vnus actus intellectus tantum, &c.* Docet igitur D. Thom. si principia, & conclusiones per se accipiatur, hoc est, vt illa sunt obiecta actus, & habitus principiorum: hæc vero vt per se obiectum,

56. obiectum, cui assentimus per actum, & habitum scientificum, diuersa esse obiecta, ac diuersis omnino actibus in vtraque tendere intellectum, nec se includere obiecta, neque actus: quia si duæ species, vt tales accipiantur, pugnat cū ratione vnā alteram includere: ceterum si cōclusio accipiatur, vt cui assentimus propter principia, & principia ipsa, vt ratio formalis assentiendi conclusioni, eodem actu scientifico in hæc, & illam fertur intellectus: vnde sequitur plane principia sic accepta claudi formaliter in cōclusionē, quod vt percipiatur melius, atque etiam ostendatur, quam sit cum ratione coniunctum, adhuc eiusmodi assensus, eorumque obiecta distinguere, oportebit.

Inclusio vnus assensus in alio triplex. Inclusio vnus assensus in alio triplex, esse potest; secundum entitatem realem, secundum essentiam, seu essentialia prædicata; postremo, secundum rationē obiectiuam. Et quidem duobus primis modis certa res est, assensum principiorum, non includi in assensu conclusionis, nam cum sint diuersi actus numero, ac successiue, vnus post aliū, ab intellectu eliciatur, vnus non inhæret alteri, nec in eo proinde clauditur, per realem inhærentiam, quemadmodum albedo clauditur in albo: & rursus cum sint distincti specie, repugnat vnum de alio prædicari, ac propterea in eo includi essentialiter; quidquid enim de alio prædicatur, in eo includi necesse est: sola igitur inclusio obiectiua, locū habere in his assensibus, vel obiectis potest. Ceterum hæc duobus modis potest intelligi, vno, ita vt assensus formaliter, & directe claudat assensum: & modus iste inclusionis plane est impossibilis, cum realis, vel essentialis esse non possit, vt præcedens distinctio docuit, sed neque obiectiua, nam vnus assensus, non est per se obiectum alterius, sed quid valde ab eo diuersum. Alio modo sic est intelligibilis, vt obiectum vnus assensus, claudat obiectum alterius, vt per proprium actum cognitum, vel iudicatum, & tunc ex consequenti claudet assensum, vel iudicium, vt de obiecto visus, vel alterius sensus particularis dicebamus, quo pertinente ad sensum communem, vt sensato particulari sensus, ex consequenti, & quasi indirecte

57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

55. Eodem actu nec assensus in assensu includatur: si vero in quantum vnus est id, cui assentitur intellectus, propter aliud, eodem iudicio, vel assensu fertur intellectus in vtrumque, nempe in cōclusionē propter principia.

56.

56. obiectum, cui assentimus per actum, & habitum scientificum, diuersa esse obiecta, ac diuersis omnino actibus in vtraque tendere intellectum, nec se includere obiecta, neque actus: quia si duæ species, vt tales accipiantur, pugnat cū ratione vnā alteram includere: ceterum si cōclusio accipiatur, vt cui assentimus propter principia, & principia ipsa, vt ratio formalis assentiendi conclusioni, eodem actu scientifico in hæc, & illam fertur intellectus: vnde sequitur plane principia sic accepta claudi formaliter in cōclusionē, quod vt percipiatur melius, atque etiam ostendatur, quam sit cum ratione coniunctum, adhuc eiusmodi assensus, eorumque obiecta distinguere, oportebit.

Inclusio vnus assensus in alio triplex.

Inclusio vnus assensus in alio triplex, esse potest; secundum entitatem realem, secundum essentiam, seu essentialia prædicata; postremo, secundum rationē obiectiuam. Et quidem duobus primis modis certa res est, assensum principiorum, non includi in assensu conclusionis, nam cum sint diuersi actus numero, ac successiue, vnus post aliū, ab intellectu eliciatur, vnus non inhæret alteri, nec in eo proinde clauditur, per realem inhærentiam, quemadmodum albedo clauditur in albo: & rursus cum sint distincti specie, repugnat vnum de alio prædicari, ac propterea in eo includi essentialiter; quidquid enim de alio prædicatur, in eo includi necesse est: sola igitur inclusio obiectiua, locū habere in his assensibus, vel obiectis potest. Ceterum hæc duobus modis potest intelligi, vno, ita vt assensus formaliter, & directe claudat assensum: & modus iste inclusionis plane est impossibilis, cum realis, vel essentialis esse non possit, vt præcedens distinctio docuit, sed neque obiectiua, nam vnus assensus, non est per se obiectum alterius, sed quid valde ab eo diuersum. Alio modo sic est intelligibilis, vt obiectum vnus assensus, claudat obiectum alterius, vt per proprium actum cognitum, vel iudicatum, & tunc ex consequenti claudet assensum, vel iudicium, vt de obiecto visus, vel alterius sensus particularis dicebamus, quo pertinente ad sensum communem, vt sensato particulari sensus, ex consequenti, & quasi indirecte

57.

Inclusio obiectiua duobus modis sumitur. Primus modus.

Secundus modus.

sensatio ipsa clauditur in obiecto sensus cōmunis, gratia exempli, color est obiectum visus, sub ratione visibilis, at in quantum cognitus iam per visum, pertinet ad sensum communem, & ex consequenti visio ipsa, per quam cognitus est; & iste absque dubio est modus vnus, non solū possibilis, sed necessarius, quo principia clauduntur in conclusione, & ex consequenti, & quasi indirecte eorū assensus; iste est etiam, quem D. Thom. plane intendit: sit autem notior communi exemplo adhibito: omne animal rationale est capax disciplinæ, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est capax disciplinæ; in quo tria possumus considerare, & tē significatā per has tres propositiones, & propositiones ipsas vocales, aut scriptas, aut etiam mentales, quas ex terminis mentalibus apud se format intellectus, quæ principia vocantur, vel præmissa, & conclusio mentalis, vocalis, vel scripta demonstratiuis: postremo, iudicium eiusdem intellectus, quod iudicat veras esse, ac necessarias, quod vocamus assensum, hoc autem iudicium, aliud est præmissarum, aliud conclusionis; præmissarum tale est, vt sola terminorum significatione explorata, absque alio medio iudicet intellectus, veras esse ac necessarias: cōclusionis vero, quo iudicat non solum veram esse, ac necessariam, sed propter præmissas, hoc est hominē esse disciplinæ capacē, quia est rationalis: nunc ergo, tam res significata per vocales, & mentales propositiones, quam propositiones ipsæ, rationem obiecti habent respectu iudicij, aut assensus; iudicat enim intellectus, rem ita se habere mediante propositione mentali, apud se formata, quam per vocalem, vel scriptam exterius significat; iudicium enim actio propria est intellectus, per quam fertur in eiusmodi obiectum: nunc ergo, si vtrumque obiectum consideretur absolute, hoc est, vt id, cui intellectus assentitur per se, absque ordine ad aliud, diuersa sunt, diuersa item iudicia, vel assensus, ita vt nec obiectum in obiecto, nec assensus in assensu includatur: si vero in quantum vnus est id, cui assentitur intellectus, propter aliud, eodem iudicio, vel assensu fertur intellectus in vtrumque, nempe in cōclusionē propter principia.

58.

Exponitur D. Thom.

Triapossunt considerari in demonstratione.

59.

princi-

principia, & vnum obiectum in alio clauditur intrinsece, & formaliter, nepe principia in conclusione; & rursus, quia intellectus assentitur conclusioni propter principia, vt iam cognita, & iudicata per proprium iudicium, vel assensum: ex consequenti, & quasi indirecte clauditur iudicium, vel assensus principiorum in obiecto conclusionis, quod totum hoc claudit formaliter, nempe hominem esse disciplinam sapientem, quia est rationalis, hoc enim solo verbo conclusioni addito, exprimitur principia, quia hoc solum, praeter extremitates, ex quibus constituitur addit. Appositissimum est exemplum D. Thomae in colore, & luce, qua si entitatur, & essentialiter accipiuntur, nullo modo se includunt, vt pote numero, & specie distincta, quarum vna minime intraret alteri; sed nec obiectiue, si accipiatur quaelibet, vt per se, & tanquam quod mouere potest visum: eiusque actum terminare; nam tunc, non vno, sed diuersis actibus in vtramque fertur visus; at si vna, vt ratio alterius obiectiua, per vnum actum percipiatur, illa, quae est ratio alterius, in ea clauditur, vt lux in colore, in quantum est ratio eum videndi; sic igitur intelligendum est principia claudi in conclusione formaliter, ad cuiusque assensum pertinere, cui speciem conferunt.

Exemplum D. Thomae.

Dubitatio. 61.

Si autem dubites, quae nam sit duplex consideratio conclusionis, aut assensus eius: nonne semper consideratur, vt id, cui propter principia assentitur intellectus, & in eam fertur propter principia?

Soluitur.

Respondetur, in re ita esse, sed duplex distinguitur consideratio, vna, vt est id, in quod fertur intellectus, non considerata ratione assentiendi speciali, & tunc actus intellectus, consideratur etiam tanquam iudicium cuiusdam veritatis, non per se cognita: notum est enim posse cognosci per experientiam, aut per fidem: qua propter bene potest considerari, vt abstrahit a quocumque medio cognoscendi speciali, & haec consideratio sufficit, vt in tali obiecto non includantur principia, atque etiam vt iudicium, vel assensus sit omnino separatus, ab assensu principiorum: & vere dicamus intellectum, non vno actu, sed diuersis ferri in conclusionem, & praemissas, quia tunc quasi ma-

terialiter consideramus conclusionem: alia est consideratio formalis eiusdem, vt conclusio demonstrationis est, & tunc non fertur absolute in eam intellectus, sed propter principia, iam per proprium assensum cognita, vel iudicata, & tunc dicimus eodem actu in illam, ac principia ferri intellectum; tunc includere formaliter principia, atque ex consequenti eorum assensum: & haec est sententia D. Thomae, quam hac ratione, efficacissima quidem confirmat.

Probatur 1. Thom. quoniam hac ratione, efficacissima quidem confirmat.

Eodem actu fertur potentia in obiectum, & in rationem formalem obiectiuam, vt visus eodem actu fertur in colorem, & lumen, quod est ratio videndi colorem, sed principia sunt ratio formalis assentiendi conclusioni, siquidem conclusioni assentimus propter praemissas, ergo eodem actu fertur intellectus in vtrumque obiectum, cuius haec est ratio a priori, quia ex obiecto, & ratione formali, non duo, sed vnum totale, & completum, coalescit obiectum, ergo vnum atque eundem terminat actum; & si ita se res habet, euidenter infertur principia formaliter claudi in conclusione, atque ex consequenti eorum assensum, quia euidentis est rationem formalem obiectiuam cuiuslibet actus, vel potentiae, in eius obiecto claudi, vt lumen, vel rationem visibilitatis in obiecto visus, veritatem in obiecto intellectus, bonitatem in obiecto voluntatis.

62.

Ratio a priori.

Secundo probatur, ex eplari inductione in ceteris actibus intellectus, atque etiam in actibus voluntatis: nam actus fidei intrinsece, & formaliter claudit in suo obiecto testimonium humanum, si fides sit humana; vel diuinum, si diuina: in actibus item voluntatis, dum sanitatem, tanquam finem volumus, & rursus propter eandem sanitatem assequendam potionem sumere eligimus, apertum est non solum sanitatem esse obiectum intentionis, sed claudi, absque dubio in obiecto electionis formaliter, hoc solum discriminis est, quod intentione per se, & vt quod terminat, in obiecto vero electionis clauditur tanquam ratio formalis obiectiua potionis eligendae; pari ergo ratione censendum est, in obiecto conclusionis claudi formaliter principia, cum sint formalis ratio obiectiua assentiendi.

Secundo probatur.

63.

Ad

Vltim. argument.

64.

Ad extremum, probatur, ex distinctione specifica assensus scientifici a ceteris, hoc est ab assensu fidei, & opinionis: etenim si conclusioni praefata demonstrationis assentiremus per fidem humanam, vel rationem probabilem, assensus esset humanae fidei, vel opinionis, nunc autem dum ei assentimus, propter principia per se nota, assensus scientificus est, sola ratione formali assentiendi variata, cum eadem sit propositio materialis, hoc est, ex eisdem extremis composita: ratio igitur formalis assentiendi, variat speciem assensus; ergo clauditur intrinsece, & formaliter in obiecto, quia actus non nisi ex obiecto fortiuntur essentialiter, atque specificam distinctionem: & ad particularem rationem descendentes, assensus conclusionis constituitur in propria specie scientiae, per rationem formalem assentiendi, nepe per principia, & per eandem rationem formaliter distinguitur essentialiter, a reliquis eiusdem intellectus assensibus; ergo intrinsece, & formaliter includuntur principia in eius obiecto, quod est ipsamet conclusio, atque ex consequenti, & quasi indirecte assensus principiorum, vt expositum est.

Ex distinct. idem deducitur.

65.

Hac sententia (nisi ego fallor) plane deducitur ex his, quae docet Aristoteles cap. sequenti, certius nempe esse assensum principiorum, quam conclusionis, quibus proinde firmiter assentimus, quod tali ratione probat. Propter quod vnum quodque tale; & illud magis: sed propter principia assentimus conclusioni, ergo magis eis assentimus, hoc est, certius, & euidenter. Haec autem ratio nullam profecto vim habebit, nisi principia ponantur formalis ratio obiectiua assentiendi conclusioni, vnde elicitur plane inibita esse in ea.

Opposita argumenta solvuntur.

Ad testimonium Aristotelis resp.

Duplex medium simplex & completum.

PRIMUM testimonium Aristotelis (vt argumenta solvere incipiamus) de medio simplici, non de complexo (quod est ratio assentiendi) accipiendum est; duplex enim medium, & simplex vnum simplex pertinens ad communem formam syllogisticam, quod conclusionem, haud quaquam ingredi permitti-

tur, & est ille terminus, qui bis sumitur in praemissis: aliud est medium assentiendi conclusioni, complexum quidem, cum sit veritas per se nota, in qua conclusio ipsa continetur, tanquam in causa: & eius modi sunt principia, iam per proprium assensum iudicata, quae in conclusione non exprimentur, quia non sunt id, cui assentimus, sed ratio assentiendi: haec enim nunquam in assensu exprimitur in actu signato, semper tamen in actu exercito, gratia exempli, in assensu diuinae fidei, dum credimus, Deum esse trinum, & vnum, non exprimitur diuinam reuelationem, propter quam credimus, sed solum eam veritatem cui assentimus, sed eo ipso quod eam, quia testificaram credimus, in actu exercito profiteamur, nos credere propter diuinam reuelationem, de qua nemo dubitat claudi formaliter, in obiecto eiusdem assensus; sic ergo de conclusione censendum est, eo ipso, quod eam ex principiis deducimus, profiteri nos in actu exercito, quod ei propter principia assentiamus, atque adeo quod principia fiat nobis ratio formalis obiectiua assentiendi, in ea inclusa; non est ergo necessarium, id in actu signato exprimamus, iterum principia ipsa, vel medium praedicationis, quo extremitates coniunguntur, in conclusione reperentes.

66.

Ad secundum testimonium.

Secundum testimonium, ex capite praesenti desumptum, difficultate caret: nam conclusionis notitiam, ex praesistente principiorum cognitione fieri, solum infert distinctionem vtriusque cognitionis, efficientiamque vnius, respectu alterius, cum his autem fiat quidem bene, principia in conclusione claudi, non accepta, vt quod, nam hoc modo proprium assensum terminant, sed vt quo, hoc est, vt ratio assentiendi conclusioni, & certe nisi ita se res habeat, non est intelligibile praemissis esse efficientem causam conclusionis: in potentiis enim cognoscitiuis, vnus actus eiusdem non causet effectiue alterum, nisi obiecto eius median- te, cum hoc genus potentiarum, non nisi mediante apprehensione obiecti moueatur ad operandum: vnde fit, vt principia, vel eorum assensus non possint esse causa effectiua assensus conclusionis, nisi in eius obiecto includantur, & ita est, quia cum sit quasi eius forma, est etiam ratio

67.

tio formalis effectiua assensus; itaque principiorum notitia, non ut praesupposita, sed ut alio modo sumpta, in conclusione clauditur.

Ad resim. D. Thom. Testimonium autem D. Thom. fundamentalem ratione discursus nostri tradere intendit, quae absque dubio utrunque importat, & distinctione assensuum realem, & causalitatem unius respectu alterius: & quidem si principia sic cognoscantur simul, atque uno actu cum conclusione, ut non prius cognoscantur per proprium actum, a notitia conclusionis distinctum, cessaret ratio discursus: at cum utroque modo cognoscantur, sub diuersis considerationibus, inclusio distinctionem non tollit, nec ratione discursus laedit, quin potius illam adiuuat, cum ex inclusione causalitas unius respectu alterius ortum habeat.

Ad primū argum. Primum argumentum soluius, libenter ei dantes duo illa, quae assumit, nempe assensum principiorum specie, & numero esse diuersum, ab assensu conclusionis, atque etiam eius causam, ex quo bene inferitur in eo non claudere formaliter, sed bene in eius obiecto claudere potest ex consequenti, ut vidimus, & ratione huius inclusionis ad eum pertinere, quemadmodum obiectum quodlibet dicitur pertinere ad proprium actum, cui speciem confert: ratione itom huius inclusionis conuenit ei, ut sit causa effectiua, ut a nobis expositum est.

Ad secundū argum. Secundo argumento occurrimus admittentes, eodem actu, vel assensu scientifico, ferri intellectum in conclusionem simul, & principia diuersa tamen ratione in illam, ut cui assentitur, in hac, ut in rationem formalem assentiendi: gemina enim consideratio principiorum, permittit ad utrumque actum, & habitum pertinere, intellectus, & scientiae: nam principia secundum se considerata, nempe, ut sunt id, in quod fertur intellectus, ad actum, & habitum principiorum per se spectant: ut autem sunt ratio assentiendi conclusioni, non efficiunt assensum per se, vel ex terminis notum, sed propter aliud, & talis est assensus conclusionis: unde non mirum est, si ad aliter habeat referatur. Itaque veritas principiorum, quasi per se, ut in articulo 3. dicitur, ut quod, & in 7. dicitur, in obiecto.

diuersum actum, & habitum constituens, & eadem eius diuersa consideratio efficit, ut vnus assensus sit veritas per se nota, quasi intuitiua notitia, & sine discursu habita (nam principia ex se considerata, sine medio mouent intellectum ad sui assensum) alius vero non per se, sed per aliud nota, hoc est, per principia iudicata, & ut qualibet veritas suum constituat habitum specie diuersum.

Nec tamen id circo assensus conclusio nis, vel eius obiectum est aggregatum per accidens, quod principia in conclusione imbibantur; nam cum intra eam sint, tanquam formalis ratio assentiendi, vnum per se obiectum efficiunt; egregie enim D. Thom. docuit (ut vidimus) ex obiecto, quod, & quod, vnum per se completum coalescere, in quibuscunque potentiis, habitibus, & actibus, cui non obstat quo, & quod, habere diuersam naturam, secundum se considerata: nam etiam materia, & forma, diuersae naturae sunt sub genere substantiae, & tamē propter rationem actus, & potentiae, determinantis, ac determinabilis, vnum per se compositum efficiunt: & ita se res habet in proposito, quod principia, atque eorum assensus diuersam fortiantur conditionem, a conclusione, eiusque assensu; at in ratione obiectiua, quasi rationem formae habent in obiecto conclusionis. Ideo vnum per se obiectum cum ea efficiunt, & vnum per se assensum scientificum, cum vnitas assensus, ex obiecti vnitate accipitur.

Tertium argumentum, haud difficile solutionem habet; nam conclusio vera non inferitur in eo syllogismo, ex virtute falsarum praemissarum, sed solum syllogistica dispositionis; unde conclusio, vel eius assensus, non claudit principia, ut falsa, sed ut sic disposita; in demonstratione verò, ex virtute principiorum conclusio inferitur, & cum principia sint formalis ratio assentiendi obiectiua, clauduntur in ea, absque dubio formaliter.

Q V A E S T I O VII.

An maiori & minori cognitio assensum praebeat intellectus conclusioni in eodem instanti.

E X

Ad confirmationem secundi.

70.

Ad tertium argumentum.

71.

Nonnulla praesupponitur.

72.

EX praemissis demonstrationis docuit Aristoteles maiorem, quae vniuersalis est, semper posse prius tempore cognosci, quam cognoscatur minor, & conclusio, cui nos addimus, idē censendum esse de minori, quam possumus prius tempore, quam maiorem cognoscere. Ceterum si ordinate, vnaque cognoscenda est, hoc est, ut petit dispositio syllogistica, in ordine ad conclusionem inferendam, prius est maior vniuersalis, quam minor sub ea subsumpta cognoscenda, deinde minor, & idē Aristotel. secundum debitum ordinem cognoscendi, quem petit processus demonstrationis loquens, de sola maiori docuit posse prius tempore cognosci, quam minor, & conclusio cognoscantur, at cognita maiori, & minori subsumpta sub ea, simul cognosci conclusionem, quam simultatem, de duratione interpretati sumus, iuxta expositionem D. Thomae, nam de prioritate naturae apertum est, assensum, minoris priorem esse assensu conclusionis, cum sit eius causa.

Status dubij.

Quibus praesuppositis, quaerimus nunc, an assensus conclusionis semper sequatur in eodem instanti, ex assensu maioris, & minoris? vel aliquando impediri contingat? Multa enim sunt, quae talem confectionem impedire posse videntur.

Quaedam negatiua pars primo.

73.

Nam fieri in primis potest, ut qui demonstrationem habet huius propositionis: *Triangulus, qui est in semicirculo constitutus, habet tres angulos aequales duobus rectis*: habuerit antea errorem circa eandem, & in eo casu non poterit ei statim assensum praebere, etiam cognita maiori, & minori, errore scientiae opposito impediente: & praeterea si nimis sit radicatus, per frequentem actuum repetitionem, non poterit vnico actu conclusiuis opposito remoueri, sed oportebit, ut quemadmodum per plures radicatus est, pluribus etiam oppositis, sensim euellatur: erit igitur tempus expectandum, ad firmiter assentiendum conclusioni, & ita non semper, in eodem instanti sequitur eius assensus.

Secundo probatur idem.

Secundo. Intellectus non potest plura simul actu intelligere, ut Aristoteles testatur. 2. Topic. cap. 3. loco 33. hinc verbis. *Contingit enim plura fieri, cogitare autem non.* Et confirmat D. Thomas p. 1. q. 1. art. 1.

85. artic. 4. cuius ea videtur esse ratio: quia plurium cognitio importat plures actus intellectus, vna autem potentia non potest habere simul plures actus, atque adeo nec intellectus plures cognitiones: & si ita se res habet, cum assensus conclusionis sit distinctus assensus intellectus, ab assensibus praemissarum, repugnare videtur in eodem instanti, cum eis haberi: habebitur ergo in alio, cum intellectus in instanti operetur, & inter quolibet duo instantia est tempus medium, expectare igitur tempus aliquod necesse erit, post assensum maioris, & minoris.

74.

Postremo. Quia capacitas intellectus limitata est, ita ut tot notitias, vel assensus simul habere possit, & non plures, licet successiue possit habere infinitas; sit igitur casus, quod facultas eius expleatur ad decem, quem numerum expleant assensus praemissarum, tunc certe non poterit, simul assentiri conclusioni, quae propter, nec erit necessarium semper, cognita maiori, & minori, simul tempore cognosci.

Vera sententia statuitur, & satis fit argumentis oppositis.

HAEC nihilominus non obstant vera sententia, ab Aristotele tradita, iuxta eius ta communem omnium ferme experientiam, positorem sententiam, quod cognitio maioris, & minoris, simul tempore cognoscatur conclusio, cuius duplex est fundamentum: vnum, assensum conclusionis, ex assensibus praemissarum effectum; alterum, sub eis, tanquam particulare, sub vniuersali esse contentum, ex quibus inferitur, virtualiter in eisdem contineri, ut arbor in semine, ex quo naturaliter pullulat, dum terrae mandatur: sic igitur principia, quasi conclusionis femina sunt, quae terrae mandantur, dum in intellectu recipiuntur, per apprehensionem, & iudicium, vel assensum; & quasi paruis quidam intellectus vocari potest, illatio conclusionis, cui non sit aliud, quam in luce prodire libere, quod quasi in utero animae inclusum continebatur, quod intus Aristoteles, per argumentum clarioris solueret, docuit conclusionem cognosci.

cognitam esse in pramissis, virtualiter quid enim; nam formaliter, & simpliciter non cognoscitur, quousque ex eisdem eliciatur, elici autem, simul, ac minor pramissa, sub maiori cognoscitur, certum est; non secus, atque ex causa prodit effectus, qui in eius virtute continetur.

Eius autem simultaneam ac necessariam consecutionem, minime impediunt ea, quae in argumentis opponuntur, non primum de errore, quae admittimus haberi posse, de eadem conclusione, ab eo, qui utramque pramissam, ex qua inferitur cognoscit: ceterum cum ex directo opponatur errori assensus conclusionis, fitque longe potentior, eum expellit, & quidem in instanti: nam quemadmodum assensus scientificus, & erroneus ex propria conditione habentur in instanti, sic in instanti se expellunt: non enim indiget intellectus aliqua mora temporis, ad operandum: quod autem dicitur contingere posse, errorem esse nimis radicatum in subiecto, atque adeo non posse per unum expelli actum, solvimus distinguere res duplicem rationem in errore, formalem, in quantum intellectum inclinat, ad assensum falsum, & praesente obiecto, quasi impellit, ut circa illud eliciat assensum; & materialem, in quantum est quadam qualitas, ex actu frequentatione radicata in subiecto, & quantum ad primam considerationem, per unum actum scientificam conclusionis excluditur: nam cum demonstratio efficax causa sit, assensuique proinde scientifica, firmissime adheret, propter eam intellectus: & rursus veritas obiecti, quae latebat prius, manifestissima sit, cessat in habitu erroris vis inclinandi, seu impellendi intellectum in obiectum falsum, iam non extans: nihilominus, quia nimia eiusdem habitus radicio, in quantum est qualitas intensa in subiecto, non tollitur nisi per repetitionem contrariorum actuum, permanet in intellectu, quousque sensum expellatur: materialis tamen est talis permanentia, & quae minime impedit scientificum assensum conclusionis: non enim opponuntur formaliter habitus, nisi in quantum inclinant in obiectum contrarium: haec igitur cessante inclinatione, ex parte erroris, cessat formale impediendum, ac propterea nihil obstat, quo

Ad primū argument.

76.

77.

minus maiori, & minori cognitis, simul tempore cognoscatur conclusio, & sic soluitur primum argumentum.

Circa secundum, non est locus disputandi: an intellectus possit simul habere plures cognitiones: Sed illud nobis sufficit in praesentiarum, quod ab uniuersis, tanquam certum acceptatur, posse plura cognoscere, per modum unius, & eodem pacto, posse simul plures habere notitias, vel assensus; modum autem unius, tunc habere dicuntur, quando inter se se, vel ad unum tertium ordinantur, & utramque ordinationem inuenimus in pramissis, & conclusione eiusdem demonstrationis: nam inter se se ordinantur, in quantum conclusio habet necessariam dependentiam ex pramissis, & illa ordinantur ad inferendam conclusionem: & rursus tres isti assensus ad eandem demonstrationem componendam conueniunt: propter utramque igitur rationem, quamquam diuersi sint, habent modum unius, ac propterea simul in intellectu esse possunt: unde nihil impediunt assensus pramissarum, quin eis habitis, statim intellectus conclusioni assentiat.

Testimonia Aristotelis, & D. Thom. de actualibus loquuntur cognitionibus, hoc enim sibi vult verbum cogitare, apud Aristotelem; nam scire non nisi habitualement notitiam importat, quod igitur de habitu admittit, negat de actu, sed accipi debet de cognitione plurium, ut plura sunt, hoc est, minime ordinata: quae autem modum unius habent, pro vno reputantur, sub tali ordine accepta: an vero aliquando, seu aliquo modo possit intellectus plura, ut plura sunt, intelligere, non est praesentis instituti discutere, nec ad solutionem argumenti necessarium, cui sufficienter sit, ex adnotatis solutum.

Et magna etiam ex parte postremum; admissio enim casu, de limitatione intellectus, dicimus, quod, & si eius capacitas limitata sit ad decem assensus, vel habet iam, dum pramissis assentitur, octo, aut nouem; si primum velis, uterque assensus pramissarum, simul cum conclusione, pro vno reputatus, efficiet nouem: & si postremum, Decenarium numerum explebit, & utroque modo poterit pramissis cognitis intellectus, simul assentire conclusioni: itaque argumentum vim non

Ad secundū argum.

78.

Ad tertium de actualibus loquuntur cognitionibus, via Arist. & D. Tho.

Ad postremum.

79.

non habet, nisi assensus pramissarum, & conclusionis, per modum multorum accipiantur; tunc enim, si nouem aliunde habet, non datur pramissis locus, & si octo, pramissis datur, non conclusioni: cessat autem prorsus difficultas, dum per modum unius capiuntur.

Obiectio.

80.

Respondeatur obiect.

81.

Et si vergeas, totam demonstrationem esse unum quid, plures tamen habens partes, ad quas non potest se extendere capacitas intellectus nouem simplicibus expleta, qui licet post nouem possit attentionem ad alium applicare, non tamen ad omnes eius partes, si quidem maior requiritur ad unum assensum compositum, quam simplicem.

Respondetur: casum potius esse imaginabilem, quam possibilem naturaliter, cum non habeat terminum adeo indiuisibilem capacitas intellectus, ut ad decem se extendat, si simplices sint, & non si vltima sit composita, vel certe si terminus ita indiuisibilis admittatur, assentiet intellectus conclusioni, remissa aliquantulum attentione circa alios, iuxta vulgatum illud pluribus intentus, minor est ad singula sensus.

QUESTIO VIII.

An principiis demonstratio- nis cognitis, liberum sit, assentire conclusioni, vel omnino necessarium.

Prænotantur aliqua ad controuersiam.

82.

NOVA est in schola controuersia haec, quam neque antiqui Aristotelis interpretes, nec moderni attigerunt; in aenies quidem apud omnes, conclusionem virtualiter in principiis demonstrationis contineri, atque adeo ex eis necessario inferri, & id quidem in eodem instanti, ac eis assentitur intellectus, ut quaestione praecedenti constitutum est. Sed an haec necessitas omnino da sit, ita ut assensus conclusionis imperio voluntatis non subdatur, neque in

eius potestate sit positum, intellectum ab eo auertere, vel distrahere, ita ut actum suspendat, non disputant: moderni vero qui viua voce Aristotelem interpretantur, id in controuersiam ut care ceperrunt: cuius titulum, ut intelligamus explicare oportet, duplicem modum necessitatis, & libertatis. Duobus modis necessitatis, & libertatis. Titulus quaeritur voluntas ad operandum; circa alii quod obiectum, quantum ad specificationem actus: (ut auant) vel quantum ad exercitium: primus modus necessitatis in eo consistit, quod circa tale obiectum non possit, nisi vno modo operari: ita ut quatenus ad operandum suspendere, circa illud sibi propositum valeat, si tamen operari velit, nisi illo modo, gratia exempli, circa communem rationem boni necessitatur voluntas, quantum ad specificationem, quia si velit circa illam operari, non potest, nisi per appetitum, vel amorem; odio autem profecti bonum, sub ratione boni, nequaquam. Necessitari quantum ad actum exercitium est, propositum obiecto, ceterisque ad operandum requisitis, non posse, non operari, vel actum suspendere, hoc modo necessitari, ait D. Thom. Voluntas ne voluntatem beatorum, ad diligendum Deum clare visum, quia non solum non possunt eum odio profecti, sed nec ab eius dilectione cessare. Iuxta duplicem necessitatis modum intelligitur etiam duplex modus libertatis, quia libertas necessitati opponitur, liberam ergo esse voluntatem, quantum ad specificationem, circa aliquod obiectum est, sic se habere circa illud, ut possit hoc modo operari, vel alio diuerso, vel opposito, constat in dilectione Dei, & proximi: nam utrumque diligere, & odio habere possumus, & haec libertas vocatur etiam contrarietatis, quia per eam indifferens est voluntas ad actus oppositos, vel contrarios, ad odium, videlicet, vel amorem, vel alios similes: libertas autem exercitij est posse, circa aliquod obiectum quantumuis bonum, vel necessarium, positum etiam omnibus ad operandum requisitis actum suspendere, ut si alicui proponatur Deus, tanquam summe bonus, nulla adhuc ratione impediendo operandi potest, absque dubio actum dilectionis suspendere, nec posse, nisi si quis operari non vult.

Libera quo ad exercitium quidem

vult, vel certe, quia bonum aliud particulare, potest pro tunc diligere, & hæc libertas appellatur contradictionis, quia versatur circa operationem eliciendam, aut non eliciendam. Hos duos modos necessitatis, & libertatis, circa voluntatem potius, quam circa aliam potestatem distinguimus, quia sola voluntas formaliter est libera: ceteræ autem potentia alicuius libertatis capaces, a voluntate participant eandem libertatem formalem; ita ut actus voluntatis, sint per se primo liberi, ceterarum potentiarum, in quantum imperio voluntatis subduntur, quia ab ea applicantur ad operandum, vel ab operatione aueruntur: unde licet de intellectu controversia procedat, an circa conclusionem præmissis, cognitio necessitetur omnino, vel liberum ei aliquo modo sit actum circa eam elicere: ad voluntatem tamen recurrendum est, ut rem ita se habere intelligamus, ac determinemus: nam si aliquam habeat libertatem operandi, in tantum eam habebit, in quantum a voluntate applicari potest ad operandum, hoc, vel illo modo, vel ab operatione auerti, & sic est de ceteris potentiis, secundum proportionem accipiendum.

Premisse secundis modis possunt cognosci.

Dicitur autem præmissis cognitio, quod etiam expositione indiget, nam duobus modis cognosci possunt, primo quidem notitia evidenti, ut si sint prima principia, & habita explicatione terminorum cognoscantur; vel si non sunt prima, sed mediata, ea tamen demonstrationem construens reducere queat ad prima: secundo, si per aliquam dumtaxat rationem probabilem teneantur, neque sufficit eas cognoscere, seiunctas, vel separatas, quo pacto cognosci solent extra demonstrationem, sed cognoscere eas necesse est in demonstratione dispositas: unde ad præmissarum notitiam pertinet bonitatem consecutionis agnoscere, quod etiam duobus modis contingere potest, nam vel intelligit quis esse euidente, vel solum probabilem: cognitio ergo præmissis dicitur, hoc est notitia evidenti, & pariter evidenter cognita necessitate consecutionis.

Quomodo scilicet scitatur, an necesse sit intellectum assentire conclusioni, vel adhuc sit ei liberum

84.

85.

87.

rum? Et de necessitate specificationis loquentes dicimus, certum esse intellectum necessitari ad assentiendum, hoc est, si actum velit circa conclusionem elicere, omnino necessarium esse, ut sit assensus, quia dissentire repugnat.

Probatum efficaciter. Quia conclusio continetur virtualiter in præmissis evidenter notis, ex quibus etiam sequitur evidenter, & id totum evidenter agnoscitur, ab eo, qui demonstrationem constituit, ergo si operatur circa conclusionem, necesse est assensum eius evidenter eliciat.

Secundo, ex præmissis veris in syllogismo evidenti, non potest inferri falsa conclusio, sed in casu reputantur præmissa evidentes, atque etiam consecutio, ergo non est possibile in intellectu demonstrantis, producere conclusionem falsam, sed evidenter veram: veritati autem evidenti non potest dissentire intellectus, ergo nec possibile est dissentire conclusioni.

Status præsentis controversiæ est, an necessitetur intellectus, quantum ad exercitium actus, ita ut non solum non possit dissentire, si circa conclusionem operetur, sed nec possit, non operari, atque adeo non elicere assensum; vel liberum sit ei actum suspendere, voluntate nolente eum applicare, ad operandum, vel alio diuertente.

Prior sententia negans omnino libertatem.

NVLLAM libertatem admittunt moderni quidam, sed necessarium esse quantum ad specificationem, & exercitium actus, præmissis cognitio intellectum assentire conclusioni, nec posse villo modo actum suspendere, quia talis actus intellectus imperio voluntatis non subditur.

Probant primo. Nam potentia naturalis, posita sufficienti applicatione sui obiecti, & sublatis impedimentis, naturaliter determinatur ad eliciendum actum, ita ut non sit in potestate voluntatis eam detinere, vel alio diuertente, gratia exempli, potentia nutritiva debite approximato obiecto velit no-

uerfia.

88.

Probatum primo intellectum necessitari quo ad specificationem.

88.

Secundo probatur.

89.

Status controversiæ.

90.

91.

Prima ratio.

lit voluntas operatur. Potentia item convenienter expedita, & approximato visibili, cuius ea est ratio, quia actus harum potentiarum, opera potius naturæ sunt, quam voluntatis; sed intellectus, non est potentia minus naturalis, & ad vnum determinata, quam visus, ergo posita sufficienti applicatione sui obiecti, ut vere ponitur, dum ei representantur principia, & conclusio, naturaliter circa illud operatur: ita ut non possit a voluntate impediri: explorata enim significatione terminorum fit debita applicatio obiecti, atque etiam cognitio principii, & evidenti consecutione, debite ceterum applicatum obiectum conclusionis, ut omnino naturaliter ei assentiatur intellectus.

Secunda ratio.

92.

Secundo. Sicut si habet intentio finis, ad electionem mediæ, sic assensus principiorum ad conclusionem, ut in schola moralis Philosophiæ, fatentur omnes, præsertim D. Thomas, pluribus suæ doctrinæ locis, & ratio ostendit, nam quemadmodum finem propter se intendit voluntas: mediæ vero propter intentum finem eligit, pari ratione principii propter se assentitur intellectus, conclusioni vero propter principia, sed posita efficaci intentione finis, non est libera voluntas ad eligendum, etiam quantum ad exercitium, ergo posito assensu principiorum, non est liber intellectus, ad assentiendum conclusioni; tenet consecutio a maiori, cum maior sit libertas in voluntate, quam in intellectu.

Tertia ratio.

Postremo. Assensus fidei, & opinionis requirit piam affectionem, quæ est motus voluntatis liber, per quem voluntas inclinata, ad assensum talis obiecti applicat intellectum, ut ei assentiatur, & tota huius ratio, a cunctis designatur, quia obiectum fidei, & opinionis non convincit intellectum, ac propterea eget libera applicatione voluntatis, in qua consistit meritum Divinæ fidei, cum talis applicatio non sit aliud, quam intellectum non conuictum ab obiecto, captivari in obsequium Christi, (ut docuit Paulus. 2. ad Corinth. cap. 10.) sed principii evidenter cognitio, conclusio convincit intellectum, cum sit obiectum evidens, ac propterea, a nemine ponitur necessaria pia affectio voluntatis, ut ei assentiatur.

sentiat, neque aliquis vnuquam in actu assentiendi conclusioni, meritum posuit, ergo nec ponenda est vlla libertas.

Assensum conclusionis adhuc principiis evidenter cognitio liberum esse, quantum ad exercitium actus, omnino tenendum est.

OPPOSITA sententia, quæ liberum adhuc esse assentire conclusioni, principiis cognitio profitetur, expressa est, apud D. Thom. & inspecta natura intellectus, necessario tenenda: ostendo primum, ex prima secunda. q. 17. artic. 6. in corpore, ubi actus rationis, quantum ad exercitium semper imperari posse a voluntate docet. Licet quantum ad specificationem naturales sint aliquando, & potius naturæ imperio, quam voluntati subiaceant: prius autem quam eandem sententiam probemus, ex natura intellectus, atque etiam scientifici assensus conclusionis, vnum præsupponere oportet, videlicet totam huius rei difficultatem, in eo positam esse, an intellectus, quantum ad assensum principiorum, & scientiæ, subditus sit voluntati, aut imperio eius, ita, ut in potestate voluntatis sit, propositis principiis, & explicatis terminis intellectum auertere, aut diuertere ab assensu eorum, applicando illum ad aliam cogitationem, vel alio modo: atque etiam, postquam principii, in demonstratione dispositis, assensum præbuit, diuertere illum ab assensu conclusionis, si enim hæc potest, liberum, absque dubio erit intellectui, ut a voluntate dependenti: assentire conclusioni cognitio principii, immo, & eisdem principiis, declaratis terminis eorum, si vero eadem non possit, neque erunt liberi tales assensus, ut tenet prior sententia.

Sed dicendum erit, in his assensibus eliciendis, intellectum non subesse imperio voluntatis? nobis igitur qui liberum esse censemus utrumque assensum, quantum ad exercitium actus probare incumbit, vere in eisdem assensibus imperio voluntatis subesse. Probare autem

93.

94.

95.

D.Thom.

96.

97.

tem promissimus, ex natura, & conditio, ipsiusmet intellectus, quæ potentia rationalis est, atque ad eod voluntati subdita, quod D.Thom. ex natura obiectorum vtriusque potentia probauit. 1. 2. q. 9. articulo. 1. ad tertium. *Hisc verbis, voluntas mouet intellectum, quantum ad exercitium actus, quia est ipsum verum, quod est perfectio intellectus, continetur, sub vniuersali bino, vt quoddam bonum particulare,* quibus tale argumentum constituisse videtur. Voluntas ex appetitu boni mouetur ad operandum, & mouet etiam ceteras potentias rationales, sed quodcumque verum, circa quod versari potest intellectus, est quoddam particulare bonum: immo, & operatio quælibet intellectus circa illud, ergo potest eam velle, atque etiam non-velle voluntas, quare, & mouere, aut non mouere intellectum ad operandum, notanter vero asseruit D. Thomas, obiectum intellectus, quod est verum esse bonum particulare, vt significaret de veris particularibus, circa quæ operari potest intellectus sermonem facere, non de vniuersalissimo continente omnem rationem veri, quale est Deus Optimus, clare ostensus intellectui, qui sicut omnem rationem vere continet, sic, etiam omnem rationem boni, quare explet capacitatem intellectus, sub ratione veri, & capacitatem voluntatis, sub ratione boni, ac propterea vtraque potentia, non libere, sed quasi natura impetu, ad illum fertur: ita, vt nec in clara visione eius intellectus, subditus sit voluntati. Nec voluntas vilo modo sit libera ad eundem sic visum diligendum: & sicut bona particularia, non necessitant voluntatem, quantum ad exercitium actus, pariter, nec intellectum, quin a voluntate posset applicari, vel distrahi ab assensu eius, sed conclusio, etiam præmissis cognitis, est particulare quoddam verum, atque etiam particulare bonum, & assensus, etiam scientificus eadem sortitur conditionem, ergo in eo subditur planè intellectus imperio voluntatis. Quam rationem, hunc in modum corroborare possumus: sic se habet intellectus in ordinem ad assensum principiorum, sicut voluntas in ordine ad vltimum finem, vt sapè inculcat, D. Thomas, sed vo-

98.

Probat. 2.

99.

100.

Probat. 1.

luntas in ordine, ad fines quoscumque (excepto Deo clare viso qui perfectissimo continet omnem rationem boni) libere mouetur, quantum ad exercitium actus: ita vt possit quemlibet velle, & non velle; ergo & intellectus in ordine ad prima principia liber erit dependenter a voluntate, a qua poterit ad assensum eorum applicari: & post applicationem diuertere: cum non contineant omnem rationem veri, sed quandam particularem.

Probat. secundo, ex eadem natura intellectus, quæ talis est, vt capax sit habitus, non solum in generali, sed in particulari, circa principia, & conclusiones, nam circa illa acquiritur habitus, quem intellectus vocat, & circa has scientificum, sed habitus non potest esse, nisi in potentia indifferente, & libera, vt docet, & probat D. Thomas, ex mente Aristoteles, & ex natura, ipsiusmet habitus. 1. 2. quæst. 50. articulo. 1. & 3. ergo cum intellectus capax sit habitus circa principia, & conclusiones, sequitur planè liber esse tales assensus, saltem quantum ad exercitium, cum necessarij sint, quantum ad specificationem. Et ex eodem principio probari potest tertio, quia si, assensus principiorum, cognitis terminus, & assensus conclusionis cognitis principis, nullo modo liberi sunt, nec a voluntate dependent, erunt prorsus naturales, sicut visio oculorum, vel operatio alterius sensus, sed per naturales operationes, nullus acquiritur habitus. Immo nec potentia ipsa, in ordine ad hos actus, non sunt habitus capaces; ergo si intellectus non assentitur conclusioni, libere, aut dependenter a voluntate, quantum ad exercitium, non erit habitus capax, circa conclusionem cognitis principis, immo nec circa principia ipsa, quod patet esse falsum, cum per assensum conclusionis, cognitis principis habitum scientia comparet.

Probat. tandem, quia potentia naturaliter operantes, nec impetiorationis subditæ, propterea non sunt habitus capaces, quia cum operentur, ex instinctu, atque impetu natura, & ex determinatione ad vnum, nequeunt, in talibus operationibus, vllam facilitatem

101.

Occurritur argumentis opposita sententia.

102.

103.

104.

tatem comparare, vt in potentia visua, & vegetatiua euidentis est, sed si ponatur intellectum, operari circa principia, & conclusiones cognitis principis, absque vlla libertate, aut dependentia a voluntate operabitur ex instinctu, & impetu natura, & omnino ex determinatione ad vnum, cum operetur absque vlla indifferentia: non ergo comparabit vllam facilitatem, aut promptitudinem in his actibus, sed actus, non est aliud, quam facilitas ad eliciendum habitum, ergo neque comparabit habitum, quod aperte falsum est.

Primum argumentum opposita sententia, hac distinctione diluitur. Potentia naturalis duplex est, aut purè naturalis, non solum propter naturalem inclinationem, in actum, & obiectum, sed etiam propter modum operandi, absque vlla indifferentia, sed prorsus ex determinatione ad vnum, vtroque modo naturalis est potentia nutritiua, atque etiam visua: imo, & sensitiua omnes, quas cognoscitiuas vocamus, quales sunt sensus externi, atque interni, nam ex inclinatione naturali, ac determinatione ad vnum operantur semper, & eiusmodi naturales potentia, non subiacent imperio voluntatis: alia sunt potentia naturales modo priori, sed non posteriori, quia licet ex inclinatione naturali operentur, non tamen ex determinatione ad vnum, sed aliquam habent indifferentiam ad plura obiecta, & ad operandum circa illa, & idè nata sunt determinari a voluntate, tanquam a potentia vniuersali, quæ versatur circa vniuersalem rationem boni: eiusmodi sunt intellectus, & appetitus sensitiuus, qui proinde imperio voluntatis subduntur, & mouere ab ea possunt, quantum ad exercitium actus, ita vt applicari ab ea possint, & postquam applicata sunt, remoueri.

Ad primum igitur argumentum, dum dicitur. Naturalem potentiam necessario operari, positis omnibus requisitis ad agendum, respondemus verum id esse, de potentiis vtroque modo naturalibus, quia non subiacent imperio voluntatis, falsum vero de postremis, cum ad huc eis positis, in potestate voluntatis sit: eas applicare ad agendum, aut ab actu

105.

106.

Ad secundum arg.

107.

108.

remouere (presertim circa particularia obiecta, in quibus non continetur vniuersa ratio obiectiua nisi in commune: hæc enim tanquam imperfecta, mouent quoque imperfectè easdem potètijs, ac propterea relinquuntur, sub imperio voluntatis: quantum ad operandum, & non operandum, atque etiam quantum ad operandum circa hoc, vel illud: nam circa obiectum perfectissimum, in quo omnis ratio obiectiua perfectissime continetur, hoc est, non solum in communi, sed etiam in particulari: quælibet potentia naturaliter, & sine vlla libertate operatur, etiam voluntas ipsa, quæ formaliter est libera: & ita est, quod intellectus circa Deum clare sibi ostensum, absque vlla libertate, aut dependentia, a voluntate elicit claram visionem, & voluntas naturaliter, & absque vlla libertate, diligit Deum clare visum.

Ad secundum dicimus, non esse parua similitudine inter intellectum, & voluntatem in eo, quod assumitur, quia quem admodum voluntas, primo intendit finem, & ex eius intentione mouetur ad electionem mediorum, cuius tota ratio est eadem intentio finis, paratione intellectus, primo applicatur ad assensum principiorum, & ex eo mouetur ad assensum conclusionis in eis contentum, cuius tota ratio sunt eadem principia; quamquam autem in his conueniant, in alio differunt: nam voluntas non solum eligit media, propter bonitatem finis, sed propter eiusdem consecutionem, ex hac igitur suppositione, quod vult consequi finem, necessaria potest esse electio, & adhuc non ex hac sola, sed concurrente alia conditione, nempe quod vnicum sit medium: nam si plura extent liberum est ei, quod maluerit assumere; itaque electio medij nullam incurrit necessitatem, ex intentione finis, in quantum voluntas finis est, sed in quantum per eam voluntas eum consequi intendit, & rursus nullius medij particularis electio adhuc supposita tali intentione necessaria est, nisi ex accidenti, quod non extet aliud, sed in communi aliquod medium necessario est eligendum, si voluntas in intentione finis velit perseverare, nihil autem horum in assensu principiorum respectu, conclusionis operatur: nec enim assensus

conclusionis, ad consecutionem alicuius ordinatur, nec aliam necessitatem incurrere potest, ex notitia principiorum prahabita, nisi consequentia, quia cum contineatur virtualiter in principis necessario ex illis prodit, intellectu, circa conclusionem operante: ceterum operari, vel operationem suspendere, in potestate voluntatis est positum, cuius imperio subiacet, ideò non est necessarius talis assensus, quantum ad actus exercitium, sed solum quantum ad obiectum, vel specificationem.

Ad tertium respondetur.

Ad ultimum respondetur, assensum fidei, & opinionis liberum esse utroque modo, & libertate exercitij, & specificationis, quia proposito obiecto, non solum intellectus potest actum suspendere circa illud, sed ei dissentire, & assensum contrarium elicere, aut in eo perseverare, ad utrumque igitur est necessaria libertas voluntatis, nempe ad continendum intellectum, ne dissentiat, vel ad contrarium declinet assensum, atque etiam ad eum applicandum, ut positivus, & quantum ad exercitium eliciat assensum: & actus voluntatis intellectum determinantis pia affectio vocatur, propter primum, potius quam propter secundum, propter primum etiam qui credit revelatis à Deo, dicitur captivare intellectum in obsequium fidei, quod in assensu conclusionis minime requiritur, quia si operatur intellectus, circa conclusionem; principis cognitio dissentire non potest ullo modo, neque quantum ad assensum, vel dissentium, subditur eius operatio imperio voluntatis (ut docuit D. Thom.) sed solum quantum ad applicationem, videlicet, ut operetur, vel non operetur obiecto proposito, ideò motus liber voluntatis applicantis intellectum, ad assentiendum conclusioni, non vocatur pia affectio, sed solum libertas exercitij, in quo aliquam meriti rationem inveniri posse, si ex charitatis imperio procedens, in Deum finem supernaturalem dirigatur, negare non possumus, sed minorem longe, quam in assensu divinae fidei, qui cum plenam libertatem requirat, plenam, item meriti rationem habet.

109.

QUID SIT SCIRE, QUID DEMONSTRATIO, & quae conditiones ad eius propositiones requirantur. Quid sit propositio, immediatum principium, ac eorum species. Propositiones magis, quam conclusionem credendam esse.

CAPUT SECVNDVM.

SCIRE autem arbitramur vnumquodque simpliciter, sed non sophistico more, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

POSTQVAM Aristoteles cap. superioris scientiam, & demonstrationem esse constituit, pergit in presenti ascendere, quid utraque sit; partitur autem in quatuor partes vniuersum caput, in quarum prima, quid sit scire tradit: in secunda duplici definitione demonstrationis designata, singulas alterius definitionis particulas explicat: tertio principium describit, illudque gemina divisione dividit, ac tandem notiora esse principia conclusionem docet, & confirmat. Eorum naturam, & rationem, quae alicuius finis gratia sunt constituta, nihil aliud ostendere melius potest, quam ipsemet finis, ut bene D. Thom. in commentariis huius loci: si enim velis ostendere, qualis futura sit domus, vel ex quibus constituenda partibus, finem intueri, in quem ordinatur, & ex eo optime intelliges: huius rei gratia domus constituitur, ut à temporis iniuriis nos defendat, talis autem finis postulat, ut ex lignis, & lapidibus, parietibus, & tecto, tali modo coagmentatis constituenda sit: cum igitur demonstratio sit compositum quoddam arte Dialectica fabricatum, tanquam instrumentum quoddam, & medium comparandi scientiam, ex natura talis finis, colligenda est propria eius conditio, ideò Aristoteles in ipso statim capitis principio explicat, quid per scire, vel actualem scientiam intelligamus. Scire (ait) arbitramur vnumquodque simpliciter, & non sophistico more, qui est secundum accidens, cum causam existimamus cognoscere, propter quã res est, quod illius causa est, & non contingit, hoc aliter se habere, &c. Quae sane definitio actum potius scientiae, qui est assensus demonstratiuae conclusionis, quam habitum explicat: est autem scire verum, quod tale absolutè appellatione, ac per se vocatur; aliud verò fucatum, & apparens,

Totius capit. partitio.

1.

Quid per scire intelligit Aristotel.

2.

apparens, quod ideo non est per se, sed per accidens tale. Simpliciter, & per se aliquid scimus, quando in se ipso, ac per propria causam cognoscimus, ut hominẽ esse disciplinã capacem, quia rationalem: contingit autem scire aliquid non in se ipso, sed in aliquo alio vniuersali, in quo continetur, vel tanquam pars in toto, ut domum cognoscimus eo ipso dicimus scientifice nos agnoscere parietem, aut sicut accidens in subiecto, ut si quispiam musicum se dicat cognoscere, quia venientem (qui forte musicae peritus est) agnoscit: aut tanquam effectus in causa, ut si principia cognoscimus existimemus iam scire nos vniuersas in eis contentas conclusiones; scire aliquo ex his tribus modis praesertim, primo, & secundo vocat Aristoteles scire per accidens, vel sophistico modo, quia sophista eo modo se scire arbitrantur, cum tamen non verè, non simpliciter, non per se, sed secundum quid, & per accidens sciunt, dum ita arguunt, scio venientem, veniens est musicus, ergo musicum scientifice agnosco: per accidens autem appellatur, quia quemadmodum sub communi conceptu venientis continetur per accidens musicus, sic futor, vel faber per accidens igitur est musicum ex eo agnoscere, cum non minus possit alio accidenti affectus homo cognoscere bene igitur Aristotel. priusquam definitionem producat statuit definitum non esse scire quodcumque, sed illud dumtaxat, quod verum est ac simpliciter tale.

Scire triplicè complectitur conditionem.

4.

Cuius definitio triplicem eius conditionem complectitur, prima est, ut causam eius cognoscamus: secunda quod sit ei causa essendi, & non solum ut à nobis cognoscatur, quemadmodum actus videndi causa est nobis cognoscendi hominem esse risibilem; causa autem essendi non est haec, sed esse rationalem: unde etiam si aliquis certo cognoscat hominem esse risibilem ex actu videndi, non dicitur scire simpliciter. Tertia conditio est, ut non contingat aliter se habere, quod verbum referri potest ad rem scitam, vel ad causam, ita ut intelligamus rem scitam esse necessariam, hoc enim sibi vult non posse, vel non contingere, quod aliter se habeat, aut secundo ad propriam ipsius effectus naturam, ita ut sit sensus, non potest res, absque tali causa esse, si dicitur causa, quia effectus ipse sit: potest enim ad solam illationis necessitatem, & erit sensus, non contingit aliter se habere, quia posita causa necessario sequatur effectus, non enim habebit quispiam veram scientiam futuree pluuie ex Austri statu, cum sepe contingat eiusmodi causa posita non sequi effectum. Iuxta primum usadum exponitur à D. Thom. & huius

D. Tho.

ius expositionis ratio est, quia de contingentibus, quae aliter se habere possunt, non datur scientia. Iuxta secundum exponit Philoponus: expositionem tertiam attulit Albertus Magnus, & Albertus Magnus. neutra est à veritate, aut etiam à sensu litera penitus aliena. Probat hanc descriptionem ex communi modo concipiendi, & loquendi sapientum, atque insipientum, omnes enim tunc se scire aliquid putant, cum causam eius agnoscunt, si quidem non veram, sed quam veram esse arbitrantur, & ideo non verè sciunt, sed se scire existimant: sapientes verò veram agnoscunt causam, non solum se scire arbitrantur, sed verè sciunt. Ex hoc modo probandi bonitatem definitionis intulit D. Thom. non esse quid rei, sed solum explicare significationem vocis, quod ut denotaret Aristoteles non dixit scire est, sed scire tunc opinamur, & fat fuit illud sic explicare ad capiendam naturam demonstrationis, nã in hunc finem dumtaxat scire in praesentiarum consideratur.

Ex definitione infert Aristoteles, vel exprimit, quod in definitione non satis explicatū posuit, conclusionem scitam esse necessariam: nam si scitur causa, & quod eius causa est, & quod non contingit aliter se habere, quin ex ea effectus sequatur, cum id totum sit necessarium, nec possit aliter se habere: talis etiam erit conditio obiecti, de quo habetur scientia; alium autem sciendi modum promittit se in sequentibus traditurum, quem definitione esse nonnulli intelligunt, vel etiam principiorum notitiam, quae suo etiam modo vocari scientia potest: placet nihilominus magis expositio D. Thom. fere communis, de modo sciendi per demonstrationem, quia, ab effectu loqui Arist. quã tradidit c. 10. huius 1. lib.

Hanc demique partem concludit Aristotel. dicens, scire esse per demonstrationem intelligere, quod non est alia definitio eius (ut valuerunt quidam) sed his verbis declarare intendit Aristotel. ex designata definitione intelligi scire esse finem demonstrationis, & hoc non est aliud quam coniunctio demonstrationis cum suo fine, quasi dicat. Si scire est rem per causam cognoscere, & quod illius est causa, & quod non contingit aliter se habere, sic plane per demonstrationem nos scire, in qua istaec continentur.

Sed statim quispiam desiderabit nosse quid demonstratio sit ideo eam explicat gemina definitione, una ex fine, altera quasi ex materia; quasi distincte enim accipiuntur à cunctis expositionibus: est autem prima. Demonstratio est syllogismus scientialis, vocat autem scientialem, quia

Philoponus. Albertus Magnus.

Probat tunc sciri aliquid cum causa eius agnoscitur.

Illa tunc

Probabitur positio D. Thom. & communis. Concludit Arist.

7.

Duplicem demonstrationis definitionem.

cum habentes scimus,ideo idem est, ac si ita de finiatu, demonstratio est syllogismus faciens scire: ex hoc autem sine, per quem definitur, facile colligitur excellentia demonstrationis, supra alios syllogismos, nempe probabilem, & sophisticum, quibus qualemcumque cognitionem comparamus sed per demonstrationem scientificam omnium, quae per syllogismum sunt comparabiles, absolutissimam.

Qualem oporteat esse demonstratiuam scientiam. Ex hoc autem sine infert Aristoteles, qualē esse demonstratiuam scientiam oportet: etenim si scire est causam rei cognoscere, quod illius est causa, & non contingit aliter se habere, demonstratiuā scientiam talem esse oportebit, ut ex veris primis, atq; immediatis, notioribus, & prioribus, causisq; conclusionis procedat: nomine autem demonstratiuā scientia nō intelligit Aristot. scire ipsum, quod effectus est demonstrationis, ut Alberto Mag. placuit tract. 2. cap. 2. iuxta quā expositionem sensus huius literae est: si tale est scire, quale posuimus, sequitur ex his fieri debere, satis enim iam fuerat explicatum scire, sed nomine demonstratiuā scientiae demonstrationem potius intelligit, ut communis fert aliorum interpretum consensus, quam appellat scientiam demonstratiuam, a sine, vel effectu, per quem priori fuit definitione explicata, ac si dicat necesse est demonstrationem, tanquam proprium instrumentū comparandi scientiam ex talibus procedere.

Et melius expositio huius demonstrationis, quam tradit ipsemet Aristoteles, capiatur. Etiam sub verbis eiusdem definitionis, subiungenda est, alius ab Aristotele interpositis interim omisis.

Ex veris procedit demonstratio. Vera oportet esse, ex quibus procedit demonstratio, cuius haec est ratio, quia verum est passio entis, ergo quod non est verū, nullum esse habet, falsum igitur, ut pote verū, atq; ad eū oppositum, nihil est, ergo nec scibile esse potest, quia quod non est obiectū scientiae repugnat esse, siquidem circa aliquam rei naturam versantur omnes scientiae: exemplum producit Aristoteles in diametro quadrati, nullam cum costa eius proportionem habente, quapropter nec obiectum scibile erit eum esse castis commensurabilem.

Ex primis atque indemonstrabilibus. Ex primis etiam, atque indemonstrabilibus procedat necesse est, quia non sciet non habens demonstrationem ipsorum, principia demonstrationis in duplici differentia esse possunt, nā vel medio vacant, vel illud admittunt, & si primam fortiantur conditionem, ex terminis nota sunt, atque adeo indemonstrabilia: si vero postremā, demonstrari possunt, & tunc, vel demonstratio-

nem constituens nouit ea demonstrare. & ad primam reducere, vel non si non nouit, nec conclusio nis habebit scientiam, & hoc sibi vult Aristoteles dum ait: Quia non sciet non habens demonstrationem ipsorum, impossibile est enim certiorē esse praemissis conclusionem, cū propter ea vera sit, ac certa: sed nesciens ea reducere ad prima, ne scit causam conclusionis, ergo nec scientiam illius habebit per causam, de qua loquitur Aristot. quanquam alium modum scientiae imperfecto habere poterit, si forte per euidentem experientia praemissis nouit: quod si eas ad prima nouit reducere, tunc ex primis demonstratio procedet virtualiter saltem, nam primis principis innituntur praemissae, in quantum ad ea reducibiles sunt: & hoc est quod Aristot. de hac eade conditione demonstrationis loquitur primo Topicorum ait in hac verba: Demonstratio verō est, quando ex veris, & primis syllogismus erit, aut ex talibus, quae per aliqua prima, & vera, eius, quae circa ipsa est, cognitionis principium sumpturunt. Itaque ex his duobus locis coniunctis elicitur germanum sensum huius particulae ex primi s, talem esse, demonstratio debet procedere ex primis formaliter, aut virtualiter, hoc est, quae formaliter sint medio vacantia, vel virtualiter per reductionem ad ea, quae medio vacant. Unde infertur falso existimasse Commentatorem, quamlibet demonstrationem procedere ex primis formaliter, hoc est, ex principis nullum medium admittentibus.

Ex causis notioribus, & prioribus procedere ait: ex causis quidem, nam ex definitis constat scire esse causam rei cognoscere, causa autem natura prior est effectu, idē praemissas causam conclusionis continentis priores esse necesse est: causa item nō solum prior, sed etiam notior est, cum per eam effectus sit, ex natura rei cognoscibilis, ac propterea notiores etiam oportet esse, non solum quantum ad nominis significationem, sed etiam quantum ad earum naturā, qui enim aliquem effectum per causam demonstrat, non solū debet praenoscere, quid nomine causa significet sed naturam ipsius cause, saltem in quantum causa talis effectus est: non enim sciet aliquis (ut oportet) eclipsim lunae, nisi quid sit terra, un inter ipsam & solē interponi nouerit, quod causa propria eclipsis est, quanquam naturam solis, lunae, & terrae forte nō cognoscat, id namque minime necessarium est.

Et autem ostendat quoniam pacto principis Notiora sunt notiora, distinguit ea, quae notiora sunt in duobus membra: nam alia, inquit, sunt notiora scientia.

II.

Aristot.

Ex causis notioribus, & prioribus

II.

13.

Illatum.

Secunda expositio commentatoris.

14.

Verus Aristot. sensus

15.

D. Thom.

tiora ex propria natura: alia ad imperfectam nostram cognitionem comparata, quae cum a sensibus incipiat, sit ut nobis sint notiora se habilia, & magis materiae immixta, & talia sunt singularia: vniuersalia verō, tanquam a sensu remotissima, & idē minus materialia, cuiusmodi sunt principia, notiora sunt non quoad nos, sed ex natura rei, quod est esse notiora simpliciter: quae autem ratione conueniant, quae hic dicuntur de notioribus natura, & quoad nos cum his, quae habentur in proximo Physicorum, non est praesentis considerationis discutere, grauis enim de hac re ibidem agitur controuersia Philosophica.

Colligitur autem ex praedictarum omnium particularum expositione, Aristoteles, demonstrationem ex propriis principis, causisque procedere, his verbis. Sic enim erūt, & principia propria eius, quod demonstratur, quae tribus exponuntur modis: primo, ut hoc sibi velit Aristoteles, ut si vera sint, si prima, si causam conclusionis priorem, ac notiorē contineant, principia apta esse, & accommodata ad conclusionem demonstrandā, & hunc sensum tribuit eis Commentator Averroes, quem sequitur D. Toletus.

Expositio secunda eiusdem commentatoris est, propria debere esse principia, hoc est, non communia, ut dignitates, nisi forte contrahantur ad particularia, & sic reddant propria causam conclusionis, sed non attingit mentem Aristotelis, qui propriis principis demonstrationem constare docet, illud addens, quod si propria non sint, syllogismum poterunt constituere, minime demonstrationem; cuiusmodi autem inconueniens non sequitur in dignitatibus, quae si secundum se accipiuntur, nec syllogismum, nec demonstrationem ingrediuntur, ut quodlibet est, vel non est, totum est maius sua parte: si vero contracta ad principia particularia, sicut propria, ex quibus demonstratio conficitur, ut tenet Commentator.

Germanus ergo sensus Aristotel. est de principis communibus causam conclusionis remotam, atque inadaequatam reddentibus, cuiusmodi enim ex directo opponuntur propriis, hoc est, proximis, & adaequatis: ex eis item syllogismus fieri potest, nequaquam demonstratio, ut si quisquam ostendat hominem respirare hoc syllogismo, omne animal respirat, omnis homo est animal, ergo omnis homo respirat, optimus est syllogismus, sed non demonstratio, cum maior praemissa sit falsa, & iuxta hunc sensum exponit hanc literam D. Thomas in commentariis, quem ceteri sequuntur interpretes affirmantes

tes cum eo Aristoteli hic verbis tacite cuiusdam obiectiōni respondisse: videbatur enim quandam conditionem demonstrationis apprimē necessariam in definitione omisisse, nempe ut ex propriis principis, & causis, hoc est, non communibus procedat, nam vera esse principia possunt, & causam conclusionis remotam continere, & si talia sunt, non erunt demonstrationi apta, ut exemplum de respiratione productum continet, sed oportet propriam causam demonstrationis adhibere, videlicet, quia habet pulmonem: sunt enim animalia quaedam respiratione carentia, quia pulmonē carent: hinc ergo obiectiōni respondet Aristoteli, cuiusmodi conditionem in ceteris ad se appositis esse inclusam: nam si vera sint principia si prima, medioque vacantia, si causam contineant conclusionis: & idē pro priora sint, & notiora, propria sine dubio erunt, & non communia: nam communia non semper sunt vera, ad unum, vel alterum particulare applicata, nec sunt necessaria, cum nō solum ad unum, sed ad multa applicari possint, & quod amplius est, communis causa nō est talis, qua posita particularis effectus, quem demonstrare intendimus, necessario ponatur: non enim animalia posita ponitur necessario respiratio, & sic de ceteris causis, ac principis communibus.

Sed ut illustriorem reddat eandem definitionem, viamque aperiat ad demonstratiuam artem, definit in tertia parte capituli, quid sit primum, hoc est, principium indemonstrabile, ex quo demonstrationem procedere dicitur, & ex eius definitione occasione desumpta, diuersa principiorum genera explicat. Principium itaque ait esse demonstrationis propositionem immediatam: etenim demonstrationis principia, ex quibus conclusio inferitur, principia dicuntur, quia prima sunt, ex se sedem habentia, & non per aliud prius, ideo dicit esse propositiones immediatas, vel medio vacantes: dicuntur etiam propositiones demonstrationis, in quantum proponuntur ad conclusionem inferendam, ideo dicit principium esse propositionem demonstrationis, ac tandem dicitur praemissa quodam extensiori vocabulo, in quantum praehabentur, vel praecognoscuntur conclusioni.

Duabus itaque particulis descripsit principium, propositione videlicet, & immediata, & utramque propria descriptione explicat: primo, quid sit immediatum esse, immediata, ait, est illa propositio, qua non est alia prior, id est, quae non habet aliam, per quam a priori ostendatur, sed eius veritas

Obiectiō ni occurrit Arist.

16.

Tertia pars capite explanatur. Quid sit primum.

17.

Quid propositio imediata.

per se ipsam (percepta terminorum significatio- ne) innoteſcit, talis eſt hæc, totum eſt maius ſua parte.

Propoſi- tio deſcri- bitur.

18.

Deſcribit deinde propoſitionem inquit eſſe alteram enuntiationis partem, unum de vno, etenim enuntiationis comprehendit quamlibet af- firmationem, vel negationem, tanquam partes ſubiectiuas, quarum quælibet per ſe ſumpta dicitur propoſitio, quia ad inferendam concluſionem ſumitur, ac proponitur: qui enim ſyllogiſmum conſtituit, non accipit affirmationem ſimul, & negationem, ſed alteram dumtaxat, idem propoſitio dicitur altera enuntiationis pars, & quaſi ſpecies unum de vno, hoc eſt, in qua unum de vno affirmatur, ad differentiam æquiuocæ propoſitionis, in qua non unum, ſed plura, ut ſi dicamus canem eſſe ſubſtantiam.

Diuidit propoſi- tionem in duo mem- bra.

19.

Diuidit propoſitionem in duo membra, ut qualis eſſe debeat propoſitio demonſtrationis eſtendat: aliam eſſe aut Dialecticam, aliam demonſtratiuam; Dialectica eſt accipiens partem quælibet, demonſtratiua alteram determinate, quia verum eſt eum, qui Dialecticum, hoc eſt probabilem ſyllogiſmum conſtituit, in differenter accipere af- firmatiuam, vel negatiuam propoſitionem, ſiqui dem proprium munus eius eſt in vtravniſ partem probabiliter diſputare, unde quælibet propoſitio, ſiue affirmatiua ſit, vel negatiua, immo ſiue vera ſit, vel falſa, apta eſt ad ſyllogiſmum probabilem conſtituendum, idem Dialecticæ propoſitionem, aut, aſſumere vtramque partem enuntiationis, non quidem ſimul, ſed diuiſim, hoc eſt, indifferentem vnam, aut alteram: demonſtratiuam vero, non niſi alteram determinate; & eam dumtaxat, quæ vera eſt, nam cum ex virtute propoſitionum inferatur in demonſtratione concluſio, veram ſemper eſſe oportet propoſitionem demonſtratiuam, & huius rei gratia demonſtrationem non ſolum ex primis, ſed ex veris procedere docuit Ariſtoteles.

Enuncia- tio contra- dictionis.

20.

Et quia vtraque propoſitio, tam Dialectica, quæ demonſtratiua eſt altera enuntiationis pars, deſcribit enuntiationem, eſſe contradictionis quamlibet partem dicens, hoc eſt, tam affirmati- onem, quam negationem comprehendere (ut nos diximus) affirmatio enim, & negatio ſunt partes contradictionis, hoc eſt, diuerſa membra propoſitionis contradictoriæ, inter quæ verſatur.

Quid ſit contra- dictionis.

Contradictionem vero inquit eſſe oppoſiti- onem, cuius non eſt medium ſecundum ſe inuenire, quam definitionem non erit difficile intelligere, ſi memoria repetamus, quæ in poſt prædicamentis cap. i. de oppoſitis adnotauimus, nempe oppoſitionem contradictoriam verſari inter

affirmationem, & negationem, & eſſe omnium oppoſitionum maximam, cuius nullum eſt medium, cætera namque oppoſitionum genera medium ſere ſemper admittunt, & ſi aliquando medio vacent, ut priuatiua reſpectu euſdem ſubiecti, tunc temporis apta habere formam cum ea careant, in tantum id habent, in quantum participant oppoſitionem contradictoriam, cui non conuenit eſſe immediatam oppoſitionem ex participatione alterius, ſed ex propria natura, & conditione, & hoc ſibi voluit Ariſtoteles dum eam definiens ait eſſe oppoſitionem, cuius non eſt medium ſecundum ſe inuenire. Huius oppoſitionis duas eſſe partes docet, vna quæ aliquid de aliquo, & hæc affirmatio eſt: alia vero quæ aliquid ab aliquo, & hæc eſt negatio, ac ſi dicat vna eſſe, quæ aliquid prædicatum alicui ſubiecto attribuit, ut dum dicimus hominem eſſe animal, & hanc eſſe affirmationem, aliam vero, quæ aliquid prædicatum remouet ab aliquo, ut hominem non eſſe lapidem, & euſmodi eſſe negationem. Iſta omnia neceſſaria fuerunt ad explicandam definitionem principij.

Nunc autem diuidit principium idem in duo membra, unum eſt indemonſtrabile quidem, ſed non neceſſario præhabendum ab eo, qui aliquam ſcientiam, vel artem, addiſcere parat, & euſmodi modi principium vocatur poſitio: aliud eſt vtravniſ conditione præditum, nam, & demonſtrari haud quaquam poteſt, & neceſſario præhaberi debet a diſcens, & vocatur dignitas, vel poſitio maxima: & hinc videtur ortum habuiſſe Dialecticorum uſus in diſputationibus, qui dum aliquam propoſitionem vniuerſaliſſimam accipiunt ad ſyllogiſmum conſtituendum, maximam appellare conſueverunt ſimilitudine ex dignitatibus deſumpta, & ex huius verbi Ariſt. dignitatem vocantis propoſitionem maximam occaſione.

Sed ut ratione vtriuſque principij intelligamus ſcire oportet, quædam eſſe principia, non ſolum per ſe nota, hoc eſt, ex propriis terminis, abſque alio medio, ſed quorum euidentia cunctis eſt manifeſta, cuius ea eſt ratio, quia terminis vniuerſaliſſimis, ac notis conſtant, euſmodi ſunt, quodlibet eſt vel non eſt, totum maius eſt ſua parte; quis eſt enim, qui ſignificationem totius, & partis ignoret? quis ite cui vniuerſaliſſimum prædicatum eſſendi non ſit manifeſtum? & euſmodi principia vocatur dignitates, ea ſortis de cauſa, quia principia vniuerſaliſſima, ſunt quædam digna, quibus ſtatim à cunctis aſſenſus præbeatur: alia ſunt nota quidem ex ſe, abſque ullo medio, ſed quorum veritas, atque euidentia non omni-

Diuidit primū in duo membra.

Quædam ſcitu digna.

25.

Dignitates vocan- tur quæbeatur: alia ſunt nota quidem ex ſe, abſque ullo medio, ſed quorum veritas, atque euidentia non omni-

bus patet, quia termini, ex quibus componuntur, non ſunt adeo vniuerſales, ut eorum ſignificatio facile poſſit à cunctis percipi, ſed cum aliquis ſcientia, vel artis ſint propria, ab eadem explicentur oportet, & ſignificatione percepta, ſtatim percipiuntur, & quia à qualibet ponuntur, & explicantur arte, aut ſcientia, idem vocantur poſitiones: ponit enim Geometra hæc principia, à quolibet puncto, in quodlibet punctum poſſumus lineam ducere, & ſuper quamlibet datam lineam triangulum conſtituere, quæ non ſunt dignitates, quia non ſtatim ſignificatio terminorum patet cunctis, ſed cum ſint euſdem determinata ſcientia, ab ea explicanda ſunt, ut veritas eorum percipiatur, & id circo vocantur poſitiones: & hinc oritur aliud diſcrimen ab Ariſtotele conſtitutum, quod poſitionem non eſt neceſſe præhaberi ab eo, qui ſcientiam addiſcere parat, ſed ab eadem ſcientia explicanda eſt, ut intellecta ſignificatione terminorum percipiatur: dignitas vero præhabenda eſt, quia non pertinet ad ſcientiam determinatam eius explicatio, ſed præſupponitur; neceſſitas autem præhaberi illam, hinc procedit, quia, & ſi ex dignitatibus, non inferantur recte poſitiones, neque concluſiones particularis ſcientiæ, ſunt tamen adeo vniuerſales, ut in eis innuantur: quemadmodum enim ſpecialia, quarumlibet rerum prædicata, innuntantur prædicatis vniuerſaliſſimis entis, vel accidentis, quæ ſunt prima, quibus conſiſtunt; pari ratione principia particularia, conſiſtunt vniuerſaliſſimis: poſitiones itaque in tribus à dignitatibus differunt: primo, quia dignitates nunquam demonſtrantur, poſitiones vero, & ſi in propria ſcientia ſint in demonſtrabilibus, non repugnat in alia demonſtrari: principium eſt enim per ſe notum chirurgicæ artis, circuliare vulnus difficilius curatur, quam longiferum, cuius tamen cauſam à priori reddidit Geometra, quia latera circuli magis diſtant, idem difficilius coniunguntur. Secundo differunt, quia dignitates ſunt communes pluribus ſcientiis, vel artibus: poſitiones vero, ad vnam determinantur. Tertio, dignitates nulla via oportet probare, vel oſtendere, ut fidem habeant, & ab vniuerſis recipiantur, quia vniuerſales termini, eas manifeſtas efficiunt; poſitiones vero aliqua inductione, vel demonſtratione à poſteriori, ex effectibus neceſſe eſt eas oſtendere, ſiquidem ex propriis terminis, utpote particularibus, non ſtatim, neque omnibus innoteſcunt.

Quæ dicatur poſitiones.

24.

Poſitiones à dignitatibus differunt.

25.

Poſitio-

Poſitionem rursus paritur in illud princi-

pium, quod eſſe, vel non eſſe ſignificat, verum nis parti- continet vel falſum, quod proinde ſuppoſitionem tio. appellat, quia ſub certa diſpoſitione demonſtrationis ponitur ad inferendam concluſionem, & in eam, quæ nihil affirmat, vel negat, nec verum dicit, nec falſum, ſed ſimplicem eſſentiam rei, (ex qua ſuppoſitio fieri poteſt) continet, & euſmodi eſt definitio, ut animal rationale: definitio enim ſimplex quædam poſitio eſt, quam ſcientia quamlibet de ſuo ſubiecto ponit, ut cognita, tam, quam medium aſſumatur ad demonſtrandas poſitiones, & producit exemplum Arithmetici, qui ponit unitatem eſſe indiuiſibilem in genere quantitatis; hæc autem definitio ſuppoſitio non eſt, quia non ſunt idem tradere eſſentiam unitatis, & de illa affirmare, quod ſit.

Huc uſque principia, cum demonſtratione comparant, cuius quaſi capiteſſe conſtat: in extrema autem parte capitis, eam comparat cum concluſione, quam inferunt, docens notiora eſſe, ut autem id probet præſupponit notitiam concluſionis haberi, per demonſtrationem, procedentem, ex principijs, tanquam, exprimis, veris, & notioribus: nam ſi aliunde cognoscatur, & non per principia, ut ſi habeatur per experientiam, non erit eius notitia cum cognitione principiorum comparabilis: hoc igitur præſuppoſitio, probat intentum duplici ratione.

Prima quidem, nam concluſioni aſſentitur Prima ratio. intellexus propter principia, ergo magis, hoc eſt, certius, atque fortius principijs aſſentitur, tenet conſecutio, ex vulgato illo, à cunctis receptiſſimo, propter quod vnumquodque tale eſt, illud magis tale eſt, ut ſi Petrum propter Ioannem diligo, euidenter ſequitur me magis eum, quam Petrum diligere; credens igitur intellectus concluſioni, propter principia, maiorem eis fidem adhibeat, neceſſe eſt.

Probat ſecundo, ratione ducente ad impoſſibile, obſcuriſſima quidem, & quam interpretes non ſatis declarant, ſed (niſi ego fallor) ſic formanda eſt, ſi ſciens concluſionem per demonſtrationem, non magis principijs credit, quam concluſioni, æqualem, vel maiorem ei fidem adhibere: unde fiet perfectius eum cognoscere illud, de quo, nec ſcientiam habet, nec altioreſ aliam cognitionem, quam illud quod vere ſciit; conſequens autem plane impoſſibile eſt, ergo & antecedens falſum: probatur conſequutio poſtrema, nã prima per ſe eſt euidentis, ſi æqualè vel, maiorem fidem adhibet concluſioni; ergo non ei aſſentitur propter principia, nam tunc magis principijs crederet, ut prima ratione eſſicaciter probatum eſt; ergo nec per notitiam ſcientificam, nam

Comparatur prima cum concluſione.

27

Secunda ratio.

28.

nam

nam haec propter principia semper habetur. Sed neque alior esse potest notitia conclusionis: nam omnium cognitionum, quae per medium habentur, perfectissima est scientifica, cum demonstratio sit potissimum medium cognoscendi; ergo si perfectior est notitia conclusionis, vel aequae perfectae, & per principia non habetur, immediata, erit, quod pugnat cum natura conclusionis; solis namque principis, ut talia sunt convenit ex terminis cognoscit: conclusio vero non est per se, sed per aliud cognoscibilis; unde sequitur evidenter, si magis, vel aequae creditur conclusioni, ac praemis, demonstrator magis, vel aequae credere ei, cuius nec scientiam habet, nec altiore aliam cognitionem, quam quod per scientiam cognoscit, cuius modi sunt principia, quod satis absurdum est. Vocat autem Aristoteles notitiam principiorum scientificam, non stricte, sed extenso vocabulo ad certam, & evidentem cognitionem, etiam ex terminis habitam: & his duabus rationibus, evidenter convincit, certiore esse, ac firmiorem eorum notitiam, quam conclusionis, se notitiam usque adeo, ut qui demonstrationem habet, in principio, quae situm principis, propter quae conclusionem non: sciens enim conclusionem, immutabilis debet esse ab eius assensu, ita ut nulla via, aut modo trahi possit ad oppositum; idque propter principiorum firmitatem: & haec, de expositione textus.

Concludit Arist. firmiter esse notitiam principiorum, quae conclusio nis.

CIRCA EXPOSITUM textum notabilia.

NOTABILE I.

Quonam modo intelligendum sit demonstrationem procedere, exprimis.

Duo habent principia demonstrationis. 30.

PRINCIPIA demonstrationis, duo habent, unum, ut causam conclusionis continent; aliud ut medio careant, per quod possint demonstrari, propter illud vacantur priora, quia haec est dignitas causae, ut prior natura sit effectus, propter hoc non priora, sed prima appellantur, nam primum proprie dicitur illud, quod aliud non praecedit, primum vero quod anteceedit aliud; primum igitur principium appellatur omnis, & sola propositio, cuius praedi-

catum, siue medio convenit subiecto: hinc enim fit, ut non habeat aliud se prius, per quod demonstrari valeat; dum ergo dicitur demonstrationem procedere ex primis, idem significatur, quod ex non habentibus alia se priora, per quae demonstrantur; quod ut clarius constaret, addidit Aristoteles, Medioque vacantibus, vel ut habet alia translatio, exprimis indemonstrabilibus, quod idem est: nam cum demonstratio fit per medium, idem est medio vacare propositio nem; & esse indemonstrabilem: ex prioribus vero, primum continet sensum, valde diversum, ut inter explicandam particulam, ex causis copiosius dicemus.

Itaque principia dicuntur prima, & priora respectu conclusionis, priora quidem propter causalitatem: prima vero propter dignitatem propositio nis per se notae, quae caret conclusio. & harum duarum rationum diversitatem ostendit, plane diversitas praemissarum, quae duae non sunt principia per se nata, sed quae demonstrari possunt, non dicuntur prima, nisi virtualiter, in quantum ad prima reduci possunt, dicuntur tamen formaliter priora conclusionem, cum sint causa illius; ex quibus sequitur germanum sensum huius particulae exprimis, hoc verbo explicari, demonstratio procedit, ex principis per se notis: ut autem notior fieret, & constaret prima distinguuntur a prioribus, secundum rationem, additum est, Medioque vacantibus, aut ex indemonstrabilibus, quamquam non nihil diversum secundum rationem, adhuc in his particulis continetur: nam, & si revera idem sit, primum, ac medio vacans, vel indemonstrabile, quodammodo dicuntur respectu diversorum; dicuntur enim principia demonstrationis, prima respectu conclusionis, quae non est primum quid, sed a primo derivatum: medio vacantia, aut indemonstrabilia, non respectu conclusionis, sed in quantum priori alio, carent, per quod demonstrantur, & huius signum est quod extra demonstrationem dicuntur medio vacare, vel indemonstrabilia esse: prima vero non nisi in demonstratione, vel saltem respectu conclusionis, quae ex eis per demonstrationem derivari potest; bene igitur ad hanc rationum diversitatem explicandam adduntur praedictae particulae.

Circa textus demum elucidationem docuimus eandem particulam exprimis, non carere Etari ab Aristotele, ad sola principia formaliter per se nota, vel medio vacantia, sed satis esse, si virtualiter talia sint, in quantum ad prima reduci valent ab eo, qui demonstrationem constituit; id namque docuit expresse Aristoteles, non solum

Principia dicuntur prima, & priora. 31.

Particulae exprimis, non carere Etari ab Aristotele, ad sola principia formaliter per se nota, vel medio vacantia, sed satis esse, si virtualiter talia sint, in quantum ad prima reduci valent ab eo, qui demonstrationem constituit; id namque docuit expresse Aristoteles, non solum

solum cap. praesenti, sed primo Topico. cap. I. cuius verba ibidem retulimus, ut constaret, quam falsa sit, doctrinaeque Aristotelis opposita commentatoris sententia, in expositionibus huiusce capitis, tenentis quamlibet veram demonstrationem, ex principis formaliter per se notis obponi. Et pariter falsa est sententia Temistii cap. 5. suae paraphrasis, quem sequuntur Albertus, & Philoponus, in expositione huius capitis, qui omnes hoc verbum definitionis, ad solas dignitates coarctasse videntur, quasi haec pro loquia, ac praefata dicantur, atque adeo praehabenda sint a cunctis aliquam artem, vel scientiam addiscere parentibus, tamquam prima: cum tamen Aristoteles, primum non solum ad dignitates, sed etiam ad positiones, quae sunt principia peculiariter alicuius scientiae extendi voluerit, immo etiam ad quascunque praemissas demonstrationis, etiam medium admittentes, modo reducibiles sint per demonstrationem a priori, ad prima principia, ex terminis nota.

NOTABILE II.

Particulam ex causis declarans.

Duplex est causa. 33.

CAUSA quantum ad praesens pertinet institutum, duplex est, essendi una, cognoscendi altera, causa cognoscendi est medium, per quod alicui assentimus, quamquam in ratione essendi sit eo posterior: unde cum praemissa demonstrationis, sine medium assentire, de conclusione semper sunt causa cognoscendi, illius respectu, etiam in demonstratione quia, ab effectu procedunt, ut si se demonstrantes procedamus, quidquid est capax disciplinae, est animal rationale: omnis homo est capax disciplinae, ergo omnis homo est animal rationale: ecce capax disciplinae, quae effectus est rationalitatis, atque adeo ea posterior in ratione essendi, causa nihilominus cognoscendi est cum per eam, rationalitatem convenire homini cognoscamus: causa autem, quae est res illa, a qua procedit altera, ut in eodem exemplo rationalitas vera causa est capacitatis disciplinae: sed inter utranque causam, maximum est discrimen, nam prima ex duplici parte, non est appellanda causa simpliciter, sed secundum quid, ex prima quidem, quia non est causa essendi, sed effectus in hoc ordine: causa autem essendi sola, talis appellatur simpliciter, ex secunda vero, quia adhuc non est causa

Discrimen utriusque causae. 34.

Discrimen utriusque causae, duplex est, essendi una, cognoscendi altera, causa cognoscendi est medium, per quod alicui assentimus, quamquam in ratione essendi sit eo posterior: unde cum praemissa demonstrationis, sine medium assentire, de conclusione semper sunt causa cognoscendi, illius respectu, etiam in demonstratione quia, ab effectu procedunt, ut si se demonstrantes procedamus, quidquid est capax disciplinae, est animal rationale: omnis homo est capax disciplinae, ergo omnis homo est animal rationale: ecce capax disciplinae, quae effectus est rationalitatis, atque adeo ea posterior in ratione essendi, causa nihilominus cognoscendi est cum per eam, rationalitatem convenire homini cognoscamus: causa autem, quae est res illa, a qua procedit altera, ut in eodem exemplo rationalitas vera causa est capacitatis disciplinae: sed inter utranque causam, maximum est discrimen, nam prima ex duplici parte, non est appellanda causa simpliciter, sed secundum quid, ex prima quidem, quia non est causa essendi, sed effectus in hoc ordine: causa autem essendi sola, talis appellatur simpliciter, ex secunda vero, quia adhuc non est causa

cognoscendi, nisi tantum quo ad nos, nam ab solute, eadem est causa essendi, & cognoscendi, cum eodem modo res se habeat ad cognitionem, ac se habet ad esse.

Ceterum causa essendi talis est simpliciter, ac propterea nulla est causa essendi, quae non sit cognoscendi simpliciter, quamquam nostra cognitio imperfecta, a sensibus inchoata, ab effectu, etiam maiori ex parte incipiat: atque ut rem in pauca conferamus, alia est causa cognoscendi, & non essendi: alia essendi, & cognoscendi simul, & haec est causa cognoscendi simpliciter: illa tantum secundum quid, de qua non intelligitur particula ex causis in definitione posita, sed de causa essendi, & cognoscendi simul: nam haec sola vocatur simpliciter causa, atque etiam simpliciter causa cognoscendi.

Ceterum haec, adhuc est duplex, una vere influens in effectum, cumque producat altera similitudinem eius tenens, quantum ad prioritatem, quam proinde non tam appellamus causam, quam rationem priorem, respectu alterius, sed ad effectum demonstrationis, tantum de veritate, ac si vera esset causa, ut in anima rationali immortalitas est, ratio impassibilitatis non tamen causa, nam ubi non est distinctio, nisi solius rationis, non habet locum vera causalitas, in Deo etiam immutabilitas est ratio prior aeternitate, non quidem aliqua prioritate reali (quam in divinis non admittimus, excepta prioritate originis propter realem praesentiam unius personae ab alia, sed prioritate rationis, in opposita, quod prius sit intelligibilis a nobis, immo etiam a Deo Optimo, cuius intellectus, licet in utramque simul feratur, semper tamen intelligit unam esse rationem alterius. Eiusmodi distinctio duarum rationum, cum prioritate sufficit ad constituendam demonstrationem, ex primis simpliciter procedentem: talis est enim haec: omnia immutabilia sunt aeterna, Deus Optimus est immutabilis, ergo aeternus est. Idem dixi ad effectum demonstrationis, tantum de valere unam rationem priorem, altera, ac si una esset causa, altera effectus; ac propterea particula, ex causis in definitione posita, utranque comprehendit.

NOTABILE III.

Circa particulam ex notioribus, & prioribus.

DUPLEX dignitas, convenit cause ex propria conditione, & esse effectus prioris, causa. Dignitas & notio-

Duplex causa in ordine ad demonstrationem.

35.

et notiozem; etenim cum ex virtute cause, effectus prodeat, secundum ordinem nature cam præsupponit; et rursus cum ordo cognitionis, accipitur ex ordine essendi, ab eadē causa, aqua effectus participat, suum esse habet etiam quod sit cognoscibilis, ut igitur utraque causa dignitas exprimeretur in definitione, duas particulas addidit Aristoteles, nempe ex prioribus, et notioribus, sub particula ex causis virtualiter contentas.

Nota.
36.

Adnotare tamen oportet, ut melius intelligantur, quod licet causa ex se sit notior effectui, quemadmodum prior, atque adeo prius semper cognoscatur, ab intellectu expedito, non tamen semper est nobis notior, ob defectum nostræ cognitionis, quæ non fertur in obiectum secundum se, sed ut per sensus percipitur; contingit autem maiori ex parte, quo res sunt perfectiores, esse à sensu in cognitione magis remotas, ut capite præfati admonet Aristoteles dicens: notiora natura esse à sensibus remotissima, ac propterea difficilius à nobis cognosci, materialitate sensu obstante: effectus vero magis subduntur sensibus, idcirco notiores nobis sæpe numero sunt, et viam nobis aperiant, qua possimus ad cognitionem causa pervenire; diximus causas esse notiores natura, atque etiam prius ab intellectu expedito cognosci; nam Deus, et Angeli, expeditum habentes intellectum, feruntur in obiecta iuxta propriam naturam: idcirco semper cognoscunt per causam effectum, semper à priori procedunt in scientiis: nos vero maiori ex parte à posteriori, per effectum inuestigantes causam; quamquam in his, quæ à sensu abstractum, non certe sine magno labore, et assiduo per se ipsam aliquando cognoscimus; et ea mediante effectum, et hoc modo procedimus in Mathematicis disciplinis, et Metaphysica, et hinc est, quod eiusmodi scientias difficilius assequimur, præsertim Metaphysicam, magis à materia et sensibus abstractentem, facilius autem Philosophiam concernentem motum sensibus subiectum, in qua fere semper demonstrationibus à posteriori procedimus: itaque non semper priora, et notiora natura sunt notiora nobis, sed sæpe contingit oppositum: Aristoteles autem de potissima nunc demonstratione agens, notioribus, et prioribus constare docet, per priora, atque notiora, ea intelligens, quæ talia sunt secundum naturam et in ordine ad intellectum perfecte cognoscentem,

et aliquando etiam in ordine ad nostrum.

37.

NOTABILE POSTERUM.

Docens quid nomine immediata propositionis intelligat Aristoteles, in definitione principij.

PRINCIPIUM sic describit Aristoteles, principium est demonstrationis propositio immediata: propositio vero immediata, quæ non est altera prior; indiget autem explicatione utraque descriptio, prima quidem, nam propositio immediata, secundum totum suum ambitum, non solum necessariam, sed contingentem comprehendit: si enim immediata propositio est illa, inter cuius subiectum, et prædicatum non est medium, sed proxime ei inhaeret, immediata erit quæcumque propositio, talem habens conditionem; ergo immediata erit hæc, nix est candida, quæ tamen contingens est, et ad demonstrationem componendam minime apta: immediata est etiam hæc, homo est animal rationale, ex qua bene demonstratio effici potest; unde fit non conuerti propositioem immediatam uniuersaliter acceptam cum principio: cum tamen per eam definitur, et ita verum est, ac propterea non dixit Aristoteles, principium esse propositioem immediatam absolute (ut bene adnotauit Thomassinus, cap. 5. suæ paraphrasis in principio) sed demonstrationis addidit, ut intelligatur, non quamlibet immediatam propositioem esse principium, sed quæ necessaria est aptaque proxime, ad conficiendam demonstrationem, per quam particulam excluduntur immediate propositiones contingentes.

Principiū quid?

38.

Definitionem etiam propositioem immediatam explicare oportet, nam si secundum corticem litteræ accipiat, non videbitur exacta: propositioes namque medio vacantes, aliæ sunt uniuersales (quas dignitates vocant) ut quælibet est, vel non est; ista est maius sua parte, quæ ab omni scientia præsupponuntur, et quas præhabere docendum oportet (ut verbis Aristotelis utamur) aliæ sunt particulares, quæ à scientiis particularibus statuuntur, atque explicantur, ut à discente capiuntur, et idcirco vocantur positiones, quas non necesse est præhabere docendum: talis est in scientia de homine; homo est animal rationale, et in naturali Philosophia, natura est principium motus, et quietis; inter hæc autem duo

Definitū definitio- nis.

36.

duo genera immediata propositionis, notum est dignitates esse priores positionibus, cum sint uniuersalissima. Quo supposito non erunt positiones immediate propositiones, iuxta tenorem definitionis, cum sint aliæ eis priores, immo inter ipsas dignitates uniuersalis est prima, quæ propter non dicitur altera immediata, utpote aliam se priorem habens.

Ceterum si definitio, ut oportet explicetur, constabit omnes esse immediatas: nam dum in definitione dicitur propositionem immediatam esse, non habentem aliam priorem, cum hac limitatione accipiendum est, videlicet, per quam à priori sit demonstrabilis, et hæc ratio æque conuenit positionibus, et dignitatibus: postquam enim prædicatum in utriusque, sine medio inhaeret subiecto, æqualis est inmediate rationi (ut ita loquar) itaque nihil refert, unam esse altera aliquo modo priorem, dummodo per illam non sit demonstrabilis, et ut hoc verbo definitio explicata maneat, talis est eius sensus; propositio immediata est, quæ non est alia prior in ordine demonstrandi.

cipium, ergo nec positio, tenet euidenter consecutio, à diuiso ad alterum membrum negatiue, ut non est animal, ergo non est rationale: apparet igitur duplex contradictio aperta in verbis Aristotelis.

Ac tandem dignitatem à positione separare, quia dignitatem præhaberi à docendo, necessarium esse affirmat; minime positionem, cuius tamen oppositum experimur, cum constet aliquem habere posse scientiam huius conclusionis, homo est risibilis, per demonstrationem, etiam si nunquam assensum præbuerit, his dignitatibus, quodlibet est, vel non est, totum est maius sua parte: non est igitur necessarium, ut præhabeantur ab eo, qui aliquam scientiam, vel artem addiscere parat: nam etiam si nunquam eas nouerit, poterit nihilominus, sibi comparare plures scientias.

Plures adhibentur solutiones, à diuersis expositioribus circa primum, quibus Aristotelem à contradictione liberare intendunt, quas consulto prætermitto, quia à nemine iam probantur, solum referam solutionem à D. Thom. in his commentariis adhibitam, quam iam pene omnes moderni sequuntur, videlicet definitionem esse propositionem, non formalem, sed virtuales, quia ex ea simul, ac definito, proxime potest propositio fieri, et hoc sufficit, ut principium, et positio appellentur.

Solutio D. Thom.

1.

QUESTIO I.

An definitio, vere sit principium, quod appellatur positio, distinctum à dignitate?

Ratio dubitandi ex triplici testimonio Arist.

VTRVM QVE est apud Aristotelem difficile, et definitionem esse principium, et positionem, definiens enim principium, ait esse propositionem immediatam: et rursus de definitione loquens, ait propositionem non esse, quia nec dicit rem esse, vel non esse, nec verum continet, aut falsum, sed simplicem explicationem essentiae, ut animal rationale, definitio hominis est, et tamen nec dicit hominem esse, vel non esse, nec propositio est, cum non enuntiet, unum de alio, nec copulam importet, in qua consistit affirmatio, vel negatio; ergo non est principium: et eadem ratione, non potest esse positio, ut vult Aristoteles, cum principium diuidatur in dignitatem, et positionem: tunc enim bene sequitur, definitio non est propositio; ergo neque principium: et rursus non est prin-

Hæc tamen solutio duplicem patitur difficultatem, primam, quia si aptitudo hæc sufficit, ut definitio appelletur propositio, eadem sufficeret, ut definitio similis appellatio tribui posset, nec enim minus, ex eo, ac definitione, effici propositio potest, quam è conuersio: immò qualibet vox simplex appellari propositio poterit, siquidem ex ea componi potest.

Duplex obiecto contra solutionem.

3.

Secundam, quia Aristoteles definitionem vocat positionem, sine verò, et falso ad differentiam eius, quæ unum vel alterum continet, quam appellat suppositionem, ergo non loquitur de definitione, ut est virtualis propositio, quia sic accepta, verum, vel falsum, virtualiter etiam continebit.

Secunda obiecto.

Propterea, ut sensum Aristotelis iuxta mentem D. Thom. eruamus adnotandum

Ad solutio nem nota.

dum est definitione duo habere, & quid dicitatem subiecti simpliciter, hoc est abque affirmatione, & negatione explicare, & esse medium, quo passiones de illo demonstrari possunt, & hoc secundum ex primo oritur. Ratione primi quasi primum fundamentum est cunctorum, quae in scientia traduntur, quod attendens Aristoteles cap. praesenti docuit de subiecto praesupponendum esse quid sit, quod de vera definitione quidditativa accipiendum esse ostendimus, quasi dixerit definitionem ponendam esse, & quasi statuendam, ut primum totius scientiae elementum, ut productum a se exemplum de unitate, quod totius Arithmeticae elementum est, mathematicum facit; ex hoc itaque fortitunde definitio, prima atque potissima rationem positionis, ex alio vero habet esse, in propositione virtuali, aut secundum aptitudinem, & potentiam proximam, non quidem generalem, ut est in qualibet voce simplici, sed specialissimam, & sibi propriam; nam ex propria conditione habet esse assumptibilem, tanquam medium demonstrationis, atque ex consequenti virtutem constituendi, simul cum definito, cuius quidditatem continet, propositionem, non qualemcunque, sed immediatam, & quae vere sit demonstrationis principium: itaque ex utroque simul habet definitio, quod sit principium, & tale, quod per anthonomasiam dicitur positio, & quia utraque habet in quantum definitio, quae esse, vel non esse, verum, vel falsum, formaliter non continet, positio, dumtaxat vocatur, non suppositio: nam suppositio formaliter est propositio, cum in demonstratione supponatur, ut subsumpta minori praemissa sub ea inferatur conclusio.

Resolutio
difficultatis.

5.

Sensus igitur harum diuisionum talis est, principium aliud est positio, aliud dignitas: ita ut sub positione comprehendatur principia propria, cuiuslibet scientiae, siue sint definitiones, vel aliae propositiones immediate, qualis est illa, in qua vna passio proxima praedicatur de alia, vel prima de definitione; & rursus positio diuiditur in eam, quae ex propria ratione, prima est, & principalis, sine vero & falso formali, & haec est definitio, & in eam, quae licet generali ratione posi-

tio sit: speciali tamen suppositio vocatur, quasi dicatur, positio alia est generalis, quae ideò suppositio potius dicitur; alia specialis, quae nomen positionis retinet, quia vere non supponitur, sed quae primum omnium elementum ponitur, ideò sine vero, vel falso formaliter.

Ecce quo pacto, definitio simul est principium, & positio prima, ut à dignitatibus separetur, & à ceteris principiiis particularis scientiae, quae vocantur suppositiones. Et ex adnotatis soluitur duo argumenta aduersus solutionem D. Tho. (quae vera est) proposita: primum quidem, quia definitio cum sit medium demonstrationis, specialem habet aptitudinem, ut cum definito assumatur ad demonstrandas passiones de subiecto; assumpta autem cum definito propositionem constituit per se notam, quae vocatur principium, ideò speciali titulo vocatur propositio per se nota virtualis, & hoc sufficit, ut principium dicatur, quia verba in definitione non important actum, sed aptitudinem, praesertim dum ad aliquid efficiendum ordinantur: non est ergo par ratio de definitione, ac definito, ceterisve simplicibus terminis, in quibus sola generalis aptitudo constituendi propositionem reperitur.

Ad secundum dicimus definitionem esse positionem, sine vero, & falso formaliter, quo a suppositione separatur, in qua veritas formaliter reperitur.

Ad aliud vero de dignitatibus dicendum est, necessario praehabendas esse, tunc quia cum vniuersalibus terminis consentent, eis innituntur particularia scientiarum principia: tum etiam quia, ut docet Aristoteles in fine capitis, qui habet demonstrationem certus debet esse, non solum de veritate conclusionis, sed de falsitate oppositi, quod non est possibile nisi nonerit, simul aliquid esse, & non esse repugnare.

Quod autem dicitur, posse aliquem habere demonstrationem, alicuius conclusionis, etiam si nunquam assenserit dignitatibus?

Respon. fortasse id verum esse de assensu formali, sed virtualis saltem requiritur, qui non est aliud, quam in eam esse dispositionem, ut continuo, ac ei prononantur, absque alia explicatione assensum praebet

Soluuntur
duae obiectiones.

Ad secundam
obiectionem

6.

Ad secundum

Ad rationem
dubitantium
propositum
respondetur.

7.

praebet ei, praesertim quod est esse, & non esse simul eandem rem repugnare docet, de quo loquitur Aristoteles.

QUESTIO II.

An principia sint veriora conclusione, & vniuersaliter vna propositio, sit verior altera.

Status controversiae.

Duplex veritas.

8.

Aristoteles.

Aristoteles.

D V P L E X veritas in primis distinguenda est: vna simplex, & incomplexa, quibuslibet rebus in trineca, cum sit propria passio entis, quae ideo veritas transcendentalis appellari consuevit: de qua loquitur Aristoteles. 2. libr. meth. text. 4. hisce verbis. Quare ut secundum esse vnumquodque se habet, ita etiam secundum veritatem. Itaque veritas haec formaliter in rebus ipsis reperitur, & eius ratio accipitur, ex comparatione ad intellectum, nam cum obiectum eius sit verum, in tantum res dicitur vera, veritate hac simplici, in quantum est intelligibilis, & hunc ordinem, vel proportionem ad intellectum addit supra entitatem. Alia est veritas complexa, vel composita, quae consistit in adaequatione intellectus iudicantis ad rem: de qua fert sententiam, vel iudicium, de qua loquitur Aristoteles. 1. libr. de interpretatione cap. 1. dicens: Circa compositionem enim & diuisionem, est verum vel falsum. Eiusmodi autem veritas in tribus reperitur ad inuicem ordinatis, in iudicio intellectus, in propositione, atque in re per propositionem significata; sed in vno eorum dum taxat formaliter, nempe in iudicio intellectus, sententiam ferentis de aliqua propositione, an vera sit, vel falsa: in ipsa autem propositione vocali, mentali, ac scripta, tantum de in signo praedictae veritatis, in iudicio consentientis: in re autem complexa, per propositionem significata, tanquam in causa obiectiua, a qua in intellectu prolucitur: nam ut Aristoteles in praedicamentis, capite de substantia do-

cer, ab eo, quod res est, vel non est, vera, vel falsa dicitur enuntiatio: quemadmodum ergo sanitas formaliter in solo animali, in vrina tanquam in signo, in medicina tanquam in causa, sic veritas in intellectu, in propositione, atque in re significata inuenitur.

Conueniunt autem simplex veritas, & complexa, nam utraque consistit in adaequatione intellectus cum re ipsa, vel obiecto, aut re intellecta, sed in ordine ad intellectum simplicem, hoc est, simplicia apprehendentem, haec vero in ordine ad intellectum iudicantem, vel componentem accipitur, nostra autem controuersia non de simplici, sed de complexa procedit, cum haec sit, quae in principiis demonstrationis reperitur, & vniuersaliter in propositionibus.

Diuersae Doctorum de hac sententia traduntur.

H A C igitur praetermissa veritate, De complexa diuersimodis traduntur opinioniones: nam quidam rationem eius intrinsecam attendentes, affirmant, magis, vel minus, nullo modo suscipere, neque vnam propositionem veriorum esse altera, sed aequalem habere veritatem omnes: veritas enim consistit in adaequatione rei ad intellectum, vel intellectus cum re ipsa; sed eiusmodi adaequatio consistit in indiuisibili; ergo magis, & minus haud quam suscipiet. Probatum minor: quia vel iudicium, seu assensus intellectus conformatur rei, de qua est, quod est dicere, sic rem se habere, sicut intellectus iudicat, & tunc verum est, si autem vel minimum ab ista conformitate discrepet, non dicitur minus verum, sed simpliciter falsum; ergo veritatis meta indiuisibilis est, quam non est magis, vel minus attingere, sed attingere vel non, siue ergo propositio sit principium vel conclusio, ex eo deriuata, siue per experientiam nota, quinimo siue desit contingens, absque dubio, non erit minus vera, sed aequaliter: nec enim minus verum est Petrum esse album, albedine ei inherente, quam esse hominem, imo nec minus verum est, quam Deum esse

In quo conueniat veritas simplex, & composita.

Prima sententia.

Eius fund.

16.

esse, aut quam principium illud vniuer-

Confirm.

salissimum, quodlibet est, vel non est. Secundo; quia si duae res sint aequales in quantitate, non est possibile dari alias magis aequales, cuius tota ratio est; quia aequalitas stricte accepta in indiuisibili consistit; sed veritas est quaedam aequalitas, & quidem perfectissima, ergo etiam consistit in indiuisibili: qua propter non erit vna propositio magis intellectui iudicanti adequata, quam altera, nec ideo magis vera: licet quidem poterit, vt veritas vnius propositionis diuturnior sit, magis immutabilis, vel etiam ex se perpetua: haec tamen non efficiunt esse maiorem: nam quemadmodum veritas in his non consistit, sed quasi eius accidentia sunt, pari ratione ex eis non augetur.

Patroni huius sententiae.

Hanc sententiam plane tenet Ferraricus. 1. lib. contra gentes, cap. 13. ad 1. cuius verba referre placet, quia duplicem modum veritatis a nobis traditum optime explicant (ait) ergo: Sic veritas secundum quod est in re, fundatur in esse rei: vnde materiale quidem in ipsa est esse rei, formale autem est adequatio ad intellectum: dupliciter ergo possumus de veritate rei loqui, aut quantum ad materiale tantum, vnde licet quantum ad esse, & sic non inuenitur vnum esse altero verius, sicut vnum est altero perfectius ens, propter quod perfectissima entium dicuntur verissima: aut quantum ad formale, sive quantum ad materiale, vt stat sub formali, & sic, vnum non est altero verius: vnumquodque enim natum est adaequare sibi intellectum suo modo, & vnum quodque diuino intellectui, pro sua entitate adaequatur, nec fieri potest, vt vnum magis altero adaequetur, sicut, & in quantitatibus non magis adaequatur lignum viginti cubitorum, ligno viginti cubitorum, quam lignum vni cubito altero eiusdem mensurae, &c. Hanc Ferraricus quem sequitur Magister Sotus, 2. lib. summul. vbi veritatem ait in se, non esse maiorem, vel minorem, quamquam vna maiores causas, vel stabiliores habere possit, quam alia, & ideo vna propositio poterit habere plures, vel maiores causas suae veritatis, esse autem magis veram nullo modo.

Secunda opinio opposita.

Secunda sententia.

OPPOSITA est secunda opinio, tenens veritatem complexam maiorem esse, vel minorem in diuersis propositionibus: quae videtur euidenter colligi ex doctrina huius capituli: nam si ita est,

quod maior est adhibenda fides principiis, quam conclusioni, sequitur euidenter veriora esse, quia fides adhibetur propositioni alicui, quia vera censetur, ergo cui maior est adhibenda fides, magis vera erit, qua propter, principia quibus maior est adhibenda fides, magis vera, quam conclusio erunt, & certe ita est, quod conclusio est vera propter principia; ergo haec erunt propter se, conclusio propter aliud, sed quod tale est propter se, magis tale censetur, quam id quod a se est, propter aliud, vt Aristot. cap. praesenti testatur, ergo necesse est fateri principia magis vera esse conclusionem, & ex consequenti vnam propositionem, quam aliam.

Secundo, vna propositio est euidentior prima ratio, ergo verior: probatur plane anteceditio. euidens: euidens est claritas rei, sed vna propositio per se ipsam patet, ab intellectuque clare eius veritas cernitur: altera vero non per se est euidens, sed per aliam tanquam per medium; ergo euidentior est prior: quod autem eo ipso sit verior, non videtur minus certum: nam veritas eius etiam per se ipsam patet.

Secunda ratio.

Secundo, a nemine negatur vnam propositionem certior esse altera: nisi enim hoc verum esset, stare non posset sententia Aristotelis, quod principiis magis sit, quam conclusioni credendum: vnde enim maior est eis adhibenda fides, nisi propter maiorem certitudinem? non est certe alia causa designabilis: nec stare posset vna scientiam, esse alia certior, quo plus a materia abstrahit, vt communis est (cholera vox, atque consensus: & si certitudo non est aliud, quam firma adhaesio intellectus, euidenter profecto infertur certiora esse principia, si verum est firmitus eis assentire; quod si certitudo magis, & minus admittit, etiam veritas: nam illa super hac cadit: supponit enim certitudo veritatem: & certam vocamus propositionem, cui non potest subesse falsum: sed quae apta est omnino determinare intellectum ad assensum.

Confirmat.

Et idem argumentum fit de necessitate; necessaria enim propositio est, quae non potest aliter se habere, vel cui non potest falsitas contingere; & prius certe intelligimus veram esse propositionem, quam necessariam: nam postquam veram audimus, statim inquirimus, in quam materia con-

13.

constituatur contingenti, vel necessitati sed necessitate esse maiorem in vna, quam in alia propositione conuincit ratio: cum notum sit, tale esse vna, in qua per se ipsum, hoc est sine medio praedicatum conuenit subiectosita enim se res habet in primis principiis; in conclusionibus vero, non nisi ratione alicuius medij: magis autem tale est illud, quod est per se, quam quod est per aliud, ergo magis necessaria sunt principia, quam conclusiones.

Postremo, verum, & falsum opponuntur contrariis; sed falsum admittit magis, & minus, ergo verum: euidentius est consequentia, cum eadem sit oppositorum conditio; sed antecedens probatur: nam magis falsum est, Deum non esse, quam hominem non esse album, cui inheret albedo: magis ite falsum est, de eadem re simul verificari esse, & non esse, quam hominem non esse corpus mixtum, vel quid simile: magis deum centum, & mille aequalia esse, quam duo, & tria; ergo magis etiam verum erit vnum, quam alterum, & vniuersaliter loquendo, magis verum erit illud, quod magis distat a falso: hanc sententiam tenet Oia in fine huius capituli.

Media sententia tenenda.

ergo vero medium inter praefata extrema, necessario ponendum esse censeo, hac distinctione explicandum: veritatem propositionis, ex duplici capite perscrutari possumus: aut ex parte ipsiusmet adaequationis, quam habet propositio cum intellectu, aut intellectus cum propositione, in qua adaequatione, iuxta communem scholasticam sententiam, formalis ratio veritatis consistit: recepta, est enim a cunctis definitio veritatis, quod sit, adaequatio intellectus cum re intellecta, aut huius cum eodem intellectu, hoc enim sibi voluit Aristot. cap. de substantia in praedicamentis, dum asseruit, ab eo quod res est, vel non est, veram esse, aut falsam enuntiationem: quod etiam ostendit ratio: nam verum esse existimamus intellectum, dum ita rem intelligit sicut in se est, vel falsum, dum aliter rem intelligit, ac in se est, veram item enuntiationem, quae adaequatur intellectui recte intelligenti; ergo formalis ratio veritatis cognitionis (de qua loquimur) in adaequatione consistit, quid vero haec

Definitio veritatis.

Veram enuntiationem.

adaequatio sit, hoc est, an absolutum quid, vel respectiuum, an reale quid, vel rationis, non est praesentis instituti discutere, nec aliquid ad praesentis controuersiae decisionem referre arbitror. Secundo pensari potest veritas, ex parte fundamenti, & causarum eius, ex quibus maxima perfectio ei prouenire potest, fundamentum veritatis est entitas, vel esse ipsius rei verae: nam cum veritas sit passio entis: fundamentum absque dubio totius veritatis est: causa autem veritatis sunt necessitas rei, infalibilitas: certitudo etiam, atque euidentia: etenim cum necessitas rerum in eo consistat, quod nequeant aliter se habere, maxime perficitur veritas ex necessitate: nam si aliter se habere non potest, ergo non potest esse falsa enuntiatione, sed magis aliquid a falso distat eo censetur, magis verum, ergo necessitas, absque dubio perficit veritatem: certitudo praeterea si ex parte intellectus consideretur, firmam adhaesionem ad vnam partem importat, & si ex parte obiecti, aut propositionis, talem esse propositionem denotat, vt nata sit firmam adhaesionem in intellectu causare, quae veritatem, quasi stabilitam efficiunt. Idemque de euidentia, aut claritate rei, secundum proportionem iudicandum est. Hac autem distinctione praemissa, duplici assertionem explicatur nostra sententia. Prior est, ex parte adaequationis, aut formalis rationis veritatis, non est vna propositio magis vera, quam altera. Assertio posterior, ex parte fundamenti, & causarum eiusdem veritatis: necessario dicendum est vnam propositionem magis veram esse, quam alteram, sub qua consideratione principis, maior, aut perfectior veritas, quam conclusioni conceditur.

Causa veri tatis.

Gemina est consideratio veritatis.

D. Thomae sententia.

Vtramque assertionem expressam reperio apud D. Thom. duobus praesertim locis: quos propterea referre non grauabor? Prior locus est, q. 2. de veritate, articulo 9. ad 1. vbi sic loquitur obiectum fidei est verum: vnde secundum, quod contingit esse aliquid magis verum sic etiam contingit aliquid magis credere: cum autem veritas consistat in adaequatione intellectus, & rei, si consideretur veritas secundum rationem aequalitatis, quae non recipit magis, & minus verum, sed si consideretur ipsum esse rei, quae est ratio veritatis

veritatis sicut dicitur in secundo Metaphysic. eadem est dispositio verum in esse, & veritate: unde quae sunt magis entia, sunt magis vera, & propter hoc etiam, in scientiis demonstratiuis, magis creduntur principia, quam conclusiones: & sic etiam contingit in his, quae sunt fidei, unde Apostolus. 1. ad Corinthios, is, probat resurrectionem mortuorum, per resurrectionem Christi, &c. Ecce utramque assertionem nostram expressam iatis. Priorem quidem, illis verbis, quibus veritatem, ex parte adaequationis fatetur, non suscipere magis, & minus, quia in indivisibili constituit: posteriori vero alii quibus ex perfectiori modo esse videntur, aliisque causis magis necessariis, vnum magis, quam aliud verum esse docet, quo pacto ait principia magis esse vera, quam conclusiones.

Secundum testimoniū desumitur, ex 1. lib. contra gentes, cap. 13. vbi haec habentur verba. Potest etiam alia ratio colligi ex verbis Aristot. in 2. lib. Metaphysic. ostendit enim ibi, quod ea quae sunt maxime vera, sunt etiam maxime entia. In quarto etiam Metaphysic. ostendit esse aliquid maxime verum, ex hoc, quod videmus duorum falsorum, vnum altero esse magis falsum: unde oportet, ut alterum sit etiam altero verius: hoc autem est secundum ad proximitatem, ad id quod est simpliciter, & maxime verum.

Aristotel.

Eadem quoque assertiones elatio ex doctrina Aristot. 4. lib. Metaph. text. 18. vbi stultam illam Philosophorum positionem refellens, qui arbitrabantur contradictionem simul de eodem verificari, probat aliqua saltem ex parte falsam esse, quia vna saltem earum pars magis est vera, quam altera unde comparatione illius falsa erit, verba autem eius sunt. Attamen ipsum magis & minus inest entium naturae non enim similiter paria esse duo, sic tria esse dicimus, nec eodem modo mentitus est, qui quatuor esse patet quingis, aut qui mille, si itaque non similiter patet, quod alter minus, quare magis verum dicitur: si igitur quod magis est propinquius est, profecto erit aliquid verum cui propinquius est, quod magis verum est, quod si non est, ac etiam saltem aliquid est certius, & verius, & ita ab illa intemperata oratione remouerimus, quae prohibet quicquam mente determinare.

Assertio prior probata.

Primam vero assertionem efficaciter probant argumenta prioris sententiae: nam si formalis ratio veritatis, in adaequatione intellectus, & rei posita est (ut admittit vniuersa schola) vel iudicium intellectus

adaequatur rei, quod ita esse cernimus, si ita se res habeat extra, ac iudicat ipse, vel non, & si ita se res habeat, verum erit, si vero aliter se habet falsum: consistit ergo veritas intellectus in attingenda re intellecta sicut est, a qua si minimū declinauerit, non dicitur minus verum, sed falsum, & si eam attingit, verum erit, nec minus verum, quam aliud quodcumque, sicut non minus adaequatum, & quod de iudicio intellectus dicimus, quod mentalis propositio est, & formaliter verum, vel falsum, secundum proportionem intelligi debet de vocali, & scripta enuntiatione, in quibus veritas, vel falsitas, non formaliter, sed per extuncā denominationē reperitur, in quantum signa sunt, vel causae veritatis, in iudicio intellectus formaliter consistentis: exemplis fiet res manifesta: dum intellectus iudicat Petrum currere, aut hominem esse alium currente illo, & hoc albedinē sibi inherere habente, adaequatum est iudicium intellectus, & id circo verum, & pariter dum iudicat quodlibet esse, vel non esse, aut totū maius esse qualibet eius parte, & cū adaequatum sit respectu vniuersi; propositionis, ex parte adaequationis, non est magis adaequatum vni, quam alteri, quia adaequatio in attingenda re, vel subiecto consistit, atque ad eum in indivisibili, quia attingentia indivisibilis est: sicut in indivisibile consistit rem ita se habere, vel non: sed aliter, & si ita se habet, ad eum in iudicio veritas, si aliter se habet, a veritate deficit, & eo ipso censetur falsum: non est ergo magis vel minus attingere, sed attingere, vel non attingere inuisibiliter: quare nec maior, aut minor veritas est parte adaequationis, ut prior assertio nostra asserit.

Mentalis propositio formaliter vera.

Nec minus est vera assertio posterior, quae ex parte fundamenti, & causarum statuit vnam rem, vnamve propositionem, magis verā esse, quam alteram, quod si intelligatur, constabit profecto, quā verum sit, declaratio igitur ab eo quod Aristot. & D. Thom. asserere vidimus inchoada est, nempe entitatem rei esse fundamentū veritatis, nam haec ab entitate oritur, & proprietates eius est, nec realiter, sed ratione tantū ratiocinata distincta, ut suo loco ostendetur, quare emanatio eius ab entitate, non est realis, sed secundum rationem, in quantum entitatem,

Aristotel.

D. Thom.

Entitas fundamentum veritatis.

tatem, tanquam fundamentum, & causam intelligimus eius rationis, quam supra eam veritas addit. Unde sequitur, quo res aliqua perfectiorem habet entitatem, perfectiorem quoque ei inesse rationem veritatis: & cum Deus sit entitas quaedam prima, ac perfectissima, a qua ceterae entitates rerum dependent, & accipiunt esse, & ipsa non dependet ab alia: ex consequenti dicitur prima, & summa, atque perfectissima veritas, & sicut entitas creata, quo magis Deo appropinquat, eo est nobilior, atque perfectior. Pari ratione est maior, ac perfectior veritas: ex parte etiam causarum maiorem esse, aut minorem veritatem intelligimus, quia eadem adaequatio, quo firmiores habet causas, stabilior, ac perfectior intelligitur, cuius exemplū accipere possumus in propositionibus, quae veriores censentur, quo magis necessarias causas, magis certas, aut infalibiles habent suae veritatis, ut illa, in primis quae in materia necessariae sunt, veriores censentur, quam quae in materia sunt contingente: nam habitudo praedicati ad subiectum in illis necessaria est, & quae non potest non esse: in his vero contingens, & quae potest non esse, stabilior igitur est adaequatio intellectus, & rei in propositionibus necessariis, quam in contingentibus, etiam veris: & inter propositiones necessarias maiorem habent necessitatem vna, quam altera: ut principia quam conclusiones, quia cum principia propter se sint necessaria, hoc est, propter immediatam habitudinem praedicati ad subiectum, & propterea sine dependentia ab aliquo medio, conclusiones vero non immediatam habitudinem habeant, sed propter mediū aliquod necessariam sint, & cū dependentia ab illo, id circo magis necessariam causam habent suae adaequationes, & consequenter maior est, ac perfectior earum veritas: immo inter principia ipsa, quo minus, a materia, & motu dependent, magis necessariam connexionem praedicati cum subiecto important: cum notum sit radicem imperfectionum, ac defectuum esse materiam, & motum, quo fit, ut quo scientiae magis a materia, & motu abstrahunt, magis necessariae principia, &

Necessitas causa veritatis.

conclusiones habeant: & ex hac parte magis vera, ut Philosophia naturalis, & moralis magis materiam, & motū concernentiū, minus necessariae sunt principia, & conclusiones. Mathematicae vero disciplinae a materia, & motu modo sensibili abstrahunt, propterea magis necessariae habent principia, & magis necessariae habent etiam principia, & conclusiones Metaphysicæ, quia omni modo a materia abstrahunt, magis demū necessariae sunt vniuersalissima principia omnibus scientiis communia, quae dignitates appellantur, qualia sunt, de quibus libet verum esse affirmare, vel negare: & de nullo vera esse potest affirmatio, & negatio simul.

Principia Mathematica veriora.

Communifima principia magis vera.

Certitudo quoque perfectior est causa veritatis, quia in eo consistit, ut non possit res, vel propositio alter se habere, sed ita sit vera, ut repugnet esse falsam: unde propositio certa magis vera est, ex hac parte, quam quae certitudine caret, etiam si vera sit: & inter propositiones certas, vna est certior altera, ut principium quam conclusio, quia illud ex se, & non ab aliquo medio certitudinē habet, conclusio vero, non ex se habet certitudinem, sed a principis participat: immo, & inter principia ipsa quaedam sunt aliis certiora, sicut, & magis necessaria, & ex consequenti maior eorum adaequatio cum intellectu, ex causa certitudinis.

Certitudo causa veritatis.

Ex causa etiā infalibilitatis magis vera est propositio prolata a Deo, aut reuelata ab illo, quam prolata a quocumque homine fidedigno, quia sicut non potest Deus a se ipso recedere, pariter non potest a veritate deficere: homo autem, vel Angelus, licet vera proferat, non tamen repugnat ex parte sua, a veritate recedere, aut falsa enuntiare: & quod de his causis dicimus, suo modo de reliquis intelligi debet: & ex his constat, quā sit vera posterior assertio nostra, quam efficaciter probant argumenta posterioris sententiae: unde nec argumenta vnus, neque alterius dissoluere oportet, cum id solum conuincant, quod vtraque nostra assertio statuit, & distinctio veritatis, ex parte adaequationis formalis, atque etiā fundamenti, & causarum, vtriusque argumentis facit satis, ex eius enim explicatione constat, principia, non esse

esse veriora conclusione, ex parte adæquationis. Sed ex parte necessitatis certitudinis, & infalibilitatis, & in hoc sensu locutus est Aristoteles capite præfenti, non in priori.

Quo pacto una propositio sit magis falsa, quam altera.

ULTIMVM dumtaxat argumentum posterioris sententiæ, non nihil difficultatis ingerere possit, quia absoluta locutione, imo omni ex parte dicitur una propositio magis falsa, quam altera, ergo & omni ex parte dicitur magis, vel minus vera, hoc est non solum ex parte fundamenti, & causarum, sed etiam ex parte adæquationis, quæ est formalis ratio veritatis. Respondeo primo, falsum ex se nihil est, sed solum dicitur tale per recessum à veritate: unde quo plus à veritate recedit propositio, magis falsa vocatur, vel certe quo magis contraria est eidem veritati: nam veritas, & falsitas contrariam oppositionem habere videntur? Secundo, & melius respondetur, quod licet veritas ex parte adæquationis consistat in indivisibili, & ideo non suscipiat magis, & minus, nihilominus falsitas omni ex parte potest esse maior, vel minor, quia licet indivisibilis sit regula, vel meta, & ideo indivisibiliter attingatur, recessus tamen ab illa multiplex esse potest, & quouis modo ab illa recedi potest, magis, vel minus: vt à puncto indivisibili, vel linea, unde cum falsitas sit recessus à veritate, stare potest, vt maior, aut minor omni ex parte esse possit, quæquam formalis ratio veritatis in indivisibili consistat, nec possit maior esse, vel minor veritas ex parte illius.

QVÆSTIO III.

An semper sit necessarium, utranque præmissam certiorrem esse conclusione?

Quadam sententiæ proponuntur.

PRÆMISSÆ demonstrationis in duplici differentia esse possunt, sunt in duna vel sunt prima principia in demonstrabilia, vel demonstrari possunt: etenim cum ex eisdem principiis plures conclusiones, certè quodam ordine deriuntur, fit vt quæquam in prima demonstratione indemonstrabiles sint præmissæ, in sequentibus verò medium admittant, per quod demonstrari possunt; gratia exempli ab essentia hominis procedunt plures passionis, nempe capacitas disciplinæ, admiratio, ac risibilitas tali ordine, vt capacitas disciplinæ, sit prima, quam admiratio sequitur; postremum verò locum risibilitas tenet: itaq; capacitas disciplinæ prodit immediate, & ea mediante admiratio: admiratione autè media risibilitas, & iuxta hunc ordinem demonstrantur de homine, prima per essentiam, secunda per primam, postrema per secundam; ea igitur demonstratio, per quæ prima probatur de subiecto per essentiam, ex præmissis procedit in demonstrabilibus: est enim talis, omne animal rationale est capax disciplinæ, omnis homo est animal rationale; ergo omnis homo est capax disciplinæ; at dum secunda, vel tertia demonstrantur, non est id necessarium, nam vera demonstratio est hæc, omne animal rationale est admiratiuum, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est admiratiuus.

Quibus expositis, duo petit titulus questionis: primum an necesse sit præmissas esse certiores conclusione? vel contingere possit conclusionem certitudine non superare? Secundum, an saltem admitti, hoc possit de altera? ita vt in casu, quod minus sit certa conclusio, quæ altera præmissarum, æquale cum alia habere possit certitudinem? & quidem dum utraq; præmissa principium est indemonstrabile, dubitat nemo, quin utraq; etiam certior esse debeat, vt ex superiori questione facile constare poterit; nam cū ex terminis habeant certitudinē, & non per medium, apertum est, per se primò certas esse; conclusionē verò nõ nisi per aliud, videlicet per eandem præmissas. Solum ergo controuersia esse potest, dū utraque vel altera non

Præmissæ in duplici differentia esse possunt, sunt in duna vel sunt prima principia in demonstrabilia, vel demonstrari possunt.

35.

Explicatur titulus. 36.

De quo fit controuersia non

ra non est principium, sed conclusio demonstrabilis, an in casu, utraque, vel ea saltem, quæ medium admittit, certior semper sit conclusio?

Pro parte negativa. Primū arg. 37.

Et videtur planè nõ esse necessarium primò, quia præmissæ in casu sunt assensus scientifici, nihil minus quàm conclusio, ergo nõ habent maiorem certitudinem, quam scientialem: hanc autem habet conclusio, & non alterius, sed eiusdem scientiæ, ergo æquales sunt.

Secundo argument. 37.

Secundo. Si certior utraque præmissa semper sit, continget aliquando conclusionem omni prorsus carere certitudine; probatur plane sequella: nam vbi multæ sunt conclusiones ex principiis, vna post aliam deducta, & semper certitudo diminuitur in posterioribus, exhaurietur, tandem, ad deficient in postremis; conclusio autem non erit scientifica, si non sit certa, ergo repugnat minorem semper esse in singulis.

Tertio arg. 38.

Postremo. Si certiores debent esse, maxime propter rationē Aristotelis, propter quod vnumquodque tale, & illud magis est, sed hæc non tenet, nisi in causis efficientibus æquiocis: Petrus namq; homo est, propter Paulum parentem, & tamen parens nõ est magis, aut perfectior homo, sed imperfectior aliquando esse potest, non alia ratione, nisi quia causa vniuoca est, quæ cū effectum intra eandem speciem producat, non est necessarium esse perfectiorē eo, immo in essentialibus non est possibile; at dū præmissæ demonstrabiles sunt, tanquæ vniuoca causa generant assensum conclusionis; ergo non est necessarium eum certitudine superare: minorē ostendo, quia inter assensus scientificos eiusdem scientiæ, non habet locum distinctio essentialis, cum circa idem obiectum versentur, & ab eisdem principiis orientur.

Patronus huius sententiæ.

Propter hæc tenuit hanc partem modernus quidam Doctor, in eisdem cōtroversiis huius capitis, docens propterea Aristotelem, vniuersaliter non protulisse, maiorem fidem adhibendam esse cunctis principiis, quam conclusionibus, sed cum hac limitatione, omnibus, vel quibusdam, vt D. Thom. Philoponus, Albertus, & M. Sotus exponunt.

Prima opinio affirmat.

Circa aliud verò, an conclusio possit habere æqualem certitudinem cū altera

præmissarum non defuerunt, qui alia via affirmatiuam partem sustinerent eam secundar tribuentes Henri co. r. p. summ. art. 7. q. 2. tem que- & Aegidio. q. 5. prologi, ita contingere stionis. aiunt, dū vna præmissa demonstrationis Henricus. euidēs est: altera verò non nisi obscura, Aegidius. ad fidem diuinam pertinens, vt sequenti exemplo sit manifestum: Omnis homo est risibilis, Christus est homo: ergo Christus est risibilis: ecce conclusionem si ad fidem spectare affirmes, non solū æqualem, sed maiorem habebit certitudinem, quam præmissa euidēs, cum fides diuina certior sit qualibet scientia euidenti: si vero scientificum esse assensum contendas, cum participet certitudinem fidei, maioris eadē ratione certitudinis erit, quod vniuersaliter verum est in cunctis demonstrationibus Theologicis: nam ferè omnes modo simili ex præmissa naturali, & Diuinæ fidei conficiuntur.

Vera opinio ostenditur.

NOSTRA autem sententiæ prædictis duabus opposita tenet, in potissima demonstratione, de qua nobis est sermo, utranq; præmissam esse certiorrem, ita vt in nullo casu, possit contingere æqualis esse certitudinis conclusionem cū aliqua earum, siue demonstratio ex primis principiis, siue ex mediatis præmissis procedat, siue naturalis sit, vel Theologica.

Sententiæ oppositæ ratio.

40.

Probatur primò: nam in ea etiã demonstratione, in qua præmissæ, vel earum altera est demonstrabilis, conclusio pendet essentialiter ab utraque; tanquam ab vna causa totali efficienti, in quibus vna eademq; ratio assentiendi consistit; ergo necesse est utramque esse certiorrem, cū conclusio sit propter utramq; certa, tanquam propter rationem formalem suæ certitudinis.

Confirmatur.

Confirmatur simul, & explicatur ratio; nam præmissa demonstrabilis, duobus modis est considerabilis, vno modo tanquam conclusio, alio tanquæ præmissa alterius conclusionis; & quidē sub consideratione priori, non habet ordinem ad conclusionem, quæ nunc ex ea infertur, sed ad principia, ex quibus infertur ipsa: sub posteriori verò causa illius est, sed agens in virtute principiorum, cui innititur eius veritas, unde fit, vt cū principia

fint certiora, etiam premissa talis, eorum virtute agens ad inferendam conclusionem, certior sit: quemadmodum prior natura est, & notior.

Secunda ratio.

41.

Secundo probatur. Virtus principiorum deriuatur ad conclusiones, a quibus suo ordine participatur: ergo a proximiori, absque dubio perfectius, quam a ceteris, a quibus non nisi ea mediante: magis enim absque dubio tale est illud, quod magis ad per se primo tale appropinquat, quam aliud, quod magis remotum est, sed premissa etiam si sint demonstrabiles proximiores sunt principiis, quam conclusio; ergo perfectius certitudinem eorum participat: verum est, hanc maiorem certitudinem non esse essentialem, sed accidentalem: nam, & si primorum principiorum certitudo sit specie diuersa a certitudine conclusionis; eiusdem tamen rationis est certitudo omnium conclusionum, quae ab eisdem principiis deriuantur.

Secunda pars probatur.

Prima ratio.

42.

Secundum autem, videlicet, quod etiam in demonstrationibus Theologicis, in quibus vna premissarum est euidentis, de fide altera, conclusio neutrius certitudinem pertingere possit, euidenter (nisi ego fallor) probatur argumento communi, conclusio sequitur debiliorem partem premissarum, ita ut si altera sit opinio, quanquam alia sit euidentis, non possit esse conclusio, nisi probabilis; ergo in demonstratione Theologica, vbi altera est de fide, & ideo obscura, non erit conclusio euidentis; & vbi altera est naturalis, minorem habens certitudinem, quam premissa fidei, non habebit conclusio certitudinem fidei; sed longe minorem, cum innitatur certitudini consecutionis, quae longe minor est, quam certitudo fidei.

Secundaria ratio.

Secundo probatur in demonstratione Theologica, in qua illata conclusio pertinet etiam aliis ad fidem, ut si sic procedamus, duas naturas consequuntur duae voluntates, Christus habet duas naturas; ergo, & duas voluntates: ecce conclusio se cundum se considerata, ad fidem pertinet, cum sit expresse ab Ecclesia definita: ceterum, ut ex his premissis inferatur, non pertinet ad fidem, cum demonstrationi innitatur: vnde nec habet certitudinem fidei, sed minorem, longe, nem-

pe, quam a premissis mediante consecutione accipit; & cum certitudo consecutionis, minor adhuc sit quam premissarum, fit ut minorem etiam certitudinem habeat.

Probatur tandem efficaci ratione, cuius duae praefata innituntur: conclusio demonstrationis, tanquam ab vna causa adaequata pendet a premissis non separatis, sed vnitis sub forma syllogistica, hoc est, sub eodem medio: & rursus conclusio non est aliud, quam vnio extremitatum inter se, propter vnionem cum medio; ergo certior debet esse vnio cum medio, sub qua premissa concurrunt ad producendam conclusionem, quam vnio extremitatum inter se, quam conclusio importat, cum prior vnio sit ratio formalis posterioris, & haec sit propter illam, tanquam propter causam adaequatam, ac rationem formalem assepiendi; & hinc fit omni ex parte debiliorem partem premissarum sequi conclusionem; & cum demonstratio Theologica, possit constare vtraque premissa fidei: in tali demonstratione, veritas haec dilucidior apparebit, ut si dicamus, Ecclesia militans est visibilis, Christus Deus, & homo, est caput Ecclesiae militantis, ergo est visibilis: conclusio enim huius demonstrationis, in quantum ex premissis inferitur, minorem habet certitudinem, non profecto alia de causa, nisi quia premissa licet sint Diuinae fidei, non concurrunt ad generandum eius assensum, nisi ut vnita in syllogismo, ideo certitudo conclusionis, ab vnione dependet, nec maior ea esse potest, cum certitudinem premissarum, non nisi per eam modificatam participet: diximus conclusionem, ut ex premissis inferitur, minorem habere certitudinem, quae aliunde poterit habere aequalem, si secundum se considerata ad fidem spectet, ut contingit in eodem exemplo: nam Christum esse visibilem, plane in multis Sacrae paginae locis continetur.

Tertia ratio.

43.

Satisfit argumentis, & exponitur theorema illud propter quod vnumquodque tale, &c.

AD primum argumentum dicimus, Ad primum non nisi certitudinem scientiae habere premissas in casu, maiorem nihilominus

44.

minus quam conclusionem: nam intra latitudinem eiusdem scientiae, quaedam conclusiones sunt aliis certiores, quo proximius virtutem principiorum participant: constat autem premissas proximiores esse principiis, a quibus proximius deriuantur; ergo perfectius certitudinem eorum participabunt, ideoque certiores erunt conclusione ex eis illata.

Ad secundum argumentum.

Ad secundum argumentum respondetur, certitudinem semper esse minorem in singulis conclusionibus, quo plus a principiis elongantur: ceterum non diminuitur earum certitudo, per partes aequales, sed proportionales, ut contingit in diuisione continui, cuius quantitas semper est minor, dum successiue diuiditur, sed continuis diuisionibus non consumitur, quia diuisio fit per partes proportionales, quarum vna non est extra aliam, sed in ea clauditur; pari ratione certitudo diuisibilis in infinitum secundum intensiorem, in singulis conclusionibus diminuitur per partes proportionales intensiorem; nec tamen vnquam totaliter consumi potest: quod autem sit inter partes proportionales, & aequales discrimen non est praesentis loci disputare, sed ad Philosophiam spectat.

Ad vltimum argumentum solvendum. Nota.

45.

Aristotel.

Postremum argumentum sensum, postulat illius propositionis vniuersalis: propter quod vnumquodque tale, & illud magis: ex qua deducit Aristoteles principia esse certiora conclusionem, in cuius expositione multa congerunt diuersi interpretes, innumeras penes limitaciones ei adiicentes, quae potius ad effugiendas instantias, quam ad eruendum germanum sensum Aristotelis conferunt: nec tamen possunt omnes effugere, ideo eas silentio praeterire decreui, & ex diuersis Aristotelicae doctrinae, ac D. Thomae locis, veram expositionem eius querere, propriamque applicationem ad principia, & conclusiones, iuxta eiusdem Aristotelis mentem, atque institutum.

Eandem in primis propositionem clarioribus verbis prolatam ab Aristotele inuenio. 4. lib. metaph. tex. 4. vbi sic legitur. Nescimus porro verum sine causa, vnumquodque autem maxime tale est, praeteris cuius causa, ceteris, & nomine, & ratione idem conuenit, sic ignis est calidissimus, quod ceteris caloris causa sit, &c.

D. Thomae pluribus suae doctrinae locis expositionem eius attingit, praesertim in commentariis huius capituli. 4. meth. lect. 2. & 1. par. quaest. 87. artic. 2. ad 3. placet quidem huius postremi loci verba referre, quae ita habent. Cum dicitur propter quod vnumquodque tale, & illud magis, veritate habet, si intelligatur in his, quae sunt vnus ordinis, puta in vno genere causa, puta si dicatur, quod sanitas est desiderabilis propter vitam, sequitur quod vita sit magis desiderabilis: si autem accipiantur ea, quae sunt diuersorum ordinum, non habet veritatem, ut si dicatur, quod sanitas est desiderabilis propter medicinam, non ideo sequitur, quod medicina sit magis desiderabilis, quia sanitas est in ordine finium: medicina autem in ordine causarum efficientium; sic igitur si accipiamus duo, quorum vnumque sit per se in ordine obiectorum cognitionis, illud, propter quod aliud cognoscitur, erit magis notum, sicut principia conclusionibus, &c.

Expositio D. Thomae.

46.

Quadruplex conditio illiusmaxime propter quod vnumquodque tale, &c.

Duplicem conditionem posuit expectat Aristoteles, vnam, ut praedicatum per se primo conueniat vni, ceteris vero, ut a primo deriuatis, vel (ut dicere consueuerunt) per participationem: alteram ut nomine, & ratione, hoc est, formaliter, & vniuoce omnibus; & vtramque conditionem cernimus in igne, & ceteris calidis; nam esse calidum per se primo illi conuenit, his vero per participationem, atque etiam vniuoce omnibus: ex prima conditione sequitur euidenter alia, quae erit tertia in ordine, nempe, ut completa, adaequata, ac totalis ratio, propter quam ceteris conueniat, sit, quia a primo deriuantur: etenim si ei per se primo, & non propter aliud conuenit, euidenter sequitur, non posse aliunde conuenire ceteris, quam ex eius participatione; quia impossibile est dari aliud, cui per se primo conueniat, cum notum sit vnum praedicatum, non posse duobus conuenire per se primo. Quartam conditionem posuit D. Thomas quod in eodem ordine contineatur, hoc est, intra idem genus causae efficientis, vel finalis, &c. Ita ut si illud, cui per se primo conuenit sit finis, cetera sint media ad ipsum ordinata, & si primum efficiens, cetera sint quasi effectus ab eo procedentes.

His quatuor conditionibus concurrentibus, verissima est vniuersalis propositio

Veritas Maxima Arist.

M 5

48.

positio Aristotelis, & ex qua efficax de-
sumere possumus argumentum, ad con-
uincendum, perfectius vni, quam alteri
conuenire aliquod prædicatum: habet
autem locum sine dubio, in principiis, &
conclusionibus, iuxta præsens Aristotelis in-
stitutum, & ratio eius ad probandū no-
tiora esse, ac certiora conclusione, effi-
cacissima est: nam veritas certitudo, ne-
cessitas, atque euidencia per se primo
in eis reperitur, cum ex propriis termi-
nis, & absque vilo medio similes condio-
nes sortiantur: ex eis item tamquam ex
primo efficienti in genere assensus deri-
uantur ad conclusiones: nam, & si princi-
palior causa efficiens sint anima, & in-
tellectus: in genere tamen assensus, pri-
ma ratio assentiendi sunt principia, qui-
bus propter se assentitur intellectus, &
omnes alij assensus ab eis, medijs demō-
strationibus prodeunt: istæ hæc etiam præ-
dicata vniuoce conueniunt principiis, &
conclusionibus, quod est secundum requisi-
tum: & rursus tertium notum est con-
currere, cum ratio totalis, adæquata, at-
que completa assentiendi sint; ac tandē
in eodem ordine, vel causa genere, nem-
pe efficienti, siquidē principia rationem
primi efficientis habent, in quorum vir-
tute continentur conclusiones, & à qui-
bus tanquam effectus procedunt; qui-
cunq; enim discursus, aut processus scie-
tificus, in principiis sistit; neque ulterius
licet progredi, nisi velimus processum
nunquam terminari, sed in infinitum
abire.

Illatio ex
dictis.

49.

Ecce tibi verum, ac germanum sen-
sum Aristotelis, absque illa limitationū
congrue traditum, simul cum modo ap-
plicandi vniuersalem propositionem ad
principia, & conclusiones. Ecce vim, atq;
efficaciam Aristotelicæ rationis, qua
probauit notiora esse, ac certiora prin-
cipia. Ecce demum omnes instantias,
quæ afferri solent ad illud eludendum,
solutas, quas sub compendio indicabo.

Responde-
tur ad in-
stantias tex-
to argumē-
to positas.

Defectu namque primæ conditionis,
vnus homo, à quo alius procedit, non est
magis homo, quia ratio hominis non in-
uenitur, primo, & per se in eo, nec ex se
illam habet, sed ab alio acceptam, nec
si à Deo immediate produceretur (vt de
primo fatemur parente) fieret. Deum ef-
se magis hominem, propter defectum

secundæ conditionis; quia ratio hominis
non conuenit formaliter, & vniuoce
Deo: scio alios velle fat esse, vt ei conue-
niat eminenter, sed planè extra mentem
& propositum Aristotelis vagantur, vt
verba illius à nobis allata ostendunt:
per hanc itaque conditionem excludun-
tur cætera exempla, in quibus commune
prædicatum, non conuenit duobus for-
maliter, vel certe nō vniuoce: & per ter-
tiam genus causa formalis, & materia-
lis, propter in completam, ac partialem
vtriusque rationem: ac tandem ea, quæ
diuersum genus causæ continent, quale
est illud à D. Thom. designatum, sanitas
est desiderabilis propter medicinam: vbi
illud animaduertit velim: non mirum
esse, si in vno, vel altero exemplo ab his
conditionibus deficienti, verum sit, com-
mune prædicatum magis, vel perfectius
conuenire ei, propter quod alteri attri-
buitur: nam id per accidens, & quasi ma-
terialiter contingere censendum est, quæ
admodum fallax syllogismus, & præter
prioristicas constructus regulas, in aliqua
materia continget inferre conclusionem:
quem tamen ineptum ostendemus, si
vnam, vel alteram afferamus instātiā,
in qua ex verò antecedenti infertur cō-
sequens falsum: ita ergo existimandum
est quatuor illas conditiones, ab Aristo-
tele, & D. Thom. designatas, & à nobis
expositas concurrere oportere, vt ve-
ra sit semper vniuersalis illa propositio,
propter quod vnumquodque tale, & il-
lud magis; & vt ex ea efficax deduci pos-
sit argumentum ad conuincendum com-
mune prædicatum perfectius ei, propter
quod alteri attribuitur, conuenire.

50.

Tandem ex his soluitur argumentū,
occasione cuius, hæc adnotata sunt: nam
dum præmissæ non sunt principia inde-
monstrabilia, sed medium admittunt, ad
huc sunt veriores, certiores, ac notiores
conclusiones, non propter se: nam cū non
conueniant eis per se primo veritas, aut
certitudo, non tenebit Aristotelicum ar-
gumentum, si sub tali consideratione ac-
cipiantur; sed propter prima principia,
in quorum virtute generant certum, at-
que euidentem eius assensum: itaque ex
primaria intentione, solum conuincit
præmissas certiores conclusiones, dum
sunt prima principia; cæterum ex con-
sequenti

Solut. arg.
vltim.

51.

D. Thom.

52.

sequenti, & quasi secundaria, dum sunt
propositiones demonstrabiles, in quan-
tum in virtute eorum operatur: sic enim
considerata, licet non sint prima forma-
liter, sunt tamen virtualiter, & ex tali
virtute eis attribuitur, quod ipsismet pri-
mis ex propria. Quod verò Aristoteles
protulit omnia, vel quædam saltem prin-
cipia esse notiora conclusione: non idē
cum limitatione illa prolaturum est, quia
non semper vtraque præmissa sit notior,
neque talem expositionem D. Thom. vn-
quam somniauit, sed triplicem attulit
valde diuersam, quam ad literam refer-
re placet, & prior sic habet. *Addit autem
Aristoteles, aut omnia, aut quædam, quia quæ-
dam principia probatione indigent, ad hoc quod
sint nota, & antequam probentur, non sunt ma-
gis nota conclusione, sicut quod angulus exterior
trianguli valeat duos aequales intrinsecos, sibi
oppositos, antequam probetur, ita ignotum est, si-
cut quod triangulus habet tres angulos æqua-
les duobus rectis. Quædam verò principia sunt
quæ statim posita, sunt magis nota conclusio-
ne. Secundam verò hæc verbis adiungit:
Vel aliter quædam conclusiones, quæ sunt
notissimæ, videntur per sensum sumptæ, siue ac-
ceptæ, sicut quod sol eclipsetur. vnde principium,
per quod probatur, non est notum magis simpli-
citer, scilicet, quod luna interponatur inter so-
lem, & terram, licet sit magis notum in via ra-
tionis procedentis ex causa in effectum, &c.*

53.

Postrema solutio docet temperasse,
verbum Aristotelis, quia nō omnia prin-
cipia prius tempore, quàm cōclusionem
cognosci docuerat primo capite: iuxta
quamlibet autem harum expositionum
constat ex verbis Aristotelis, non bene
colligi, conclusionem æqualem, cum
altera præmissarum certitudinem habe-
re posse.

QUESTIO III.

An scientia semel acquisita,
possit à contrario destrui, vel
quouis alio modo amitti?

Explicatur questionis titulus.

Explicatio
tituli.

V. T. Questionis titulus intelligatur
obseruandū est, accidens tribus mo-

54.

dis posse corrūpi, primo corrupto subig-
cto, in quo sensu protulit Aristoteles in
prædicamento substantiæ vniuersalem
illam propositionem, destructis primis
substantiis impossibile est aliquid alio-
rum remanere: nam, & si de vniuersali-
bus prædicatis, quæ in ea fundantur at-
que subsistunt, præcipue ab eo intelliga-
tur, quæ corrumpi vult, quantum ad exi-
stentiam ea corrupta, cōsequenter verò
de accidentibus: etenim cum accidentia
per se sustentari, nequaquam possint,
sed subiectum pro fundamento habeant,
eo destructo, ipsa quoque perire neces-
se est. Secūdo perire potest accidens ma-
nente, subiecto, de effectu alicuius extrin-
seci, à quo eius conseruatio dependet, &
hoc modo perit lumen, ære adhuc per-
manente, in quo tanquam in subiecto re-
silet, per solam absentiam luminosi, à
quo conseruatur: abscedente enim so-
le medium hoc statim priuatur lumine:
postremo à suo contrario accidens cor-
rumpi potest, vt frigiditas aquæ adue-
niente calore igdis: & quantum ad primū
modum res est certa, non habere locum
in scientia, nam cum hæc sit in anima,
tanquam in subiecto, ex parte eius, non
contingit perire: sed nec secūdos modus
locum habet, quia non dependet scien-
tia, ab alio extrinseco conseruante, nisi
à solo Deo, qui nunquā concursum sus-
pendit, licet suspendere possit secundum
potentiam absolutam, & tunc nō solum
scientia, sed quæcunque creatura peri-
ret, cum à Deo conseruante omnes de-
pendeant: relinquitur ergò de solo vlti-
mo titulum questionis accipiendum es-
se, an scientia habeat contrarium, à quo
corrumpi possit?

Quomodo
periant ac-
cidentia.

55.

Sententia negativa refertur cum fun-
damentis.

ET pars negatiua, videtur expressa
sententia Aristotelis, in fine huius
capitis, vbi habentē demonstratio-
nem, ita certū esse debere de assensū
conclusionis a leuit, vt nō solum putet
verissimum esse, sed nihil esse magis fal-
sum, quam eius oppositum: cuius ratio-
nem reddidit, quia scientem impermu-
tabilem esse oportet, ab assensu scienti-
ficos

ficos; ex quibus plane sequitur sentire, quod penitus sit in ammissibilis scientia semel acquisita, ac propterea non habeat contrarium, à quo corrumpatur.

Hanc sententiam, non solum tenent, sed acerrimè defendunt moderni quidam, in controuersis huius capituli, quã hoc modo temperant; scientia quosdam habet habitus, sibi aliquo modo repugnantes propter vnã, vel alterã conditionem ei oppositam: triplex est enim conditio scientiã, veritas, certitudo, & euidentiã; triplex item est habitus, cui aliqua ex his conditionibus deficit, ratione cuius quodammodo contrarius scientiã reputatur: primus est error, qui non est aliud, quam opinio falsa, & propterea scientiã opponitur de defectu primã conditionis: ob defectum euidentiã Diuina fides, quã obicura est: opinio demum vera, ex defectu certitudinis; quamquam enim vera sit, non repugnat ei subesse falsum, ex parte mediã, quod est probabilis syllogismus, immo etiam si sit opinio per se nota, cui ex propriis terminis non repugnat falsitas; ceterum licet hæc ita se habeant, verè, & propriè, nullum habet contrarium scientiã, neq; à contrario corrumpi potest, sed semel comparata per solam obliuionem ammitti posse censent: vt si quispiam habes habitum scientiã, eo non vtatur, de suetudo efficiet, vt multiplicatis extraneis, ac peregrinis speciebus, proprium medium scientiã obliuioni tradatur, & diuagatus circa alia obiecta intellectus, errorem admittat, circa proprium scientiã, à quo scientiã ipsa expellatur: non propter veram contrarietatem, sed propter in dispositionem subiecti.

Primum argument.

Probant primo: nam si scientiã haberet cõtrarium, maximè errorem, sed error non est ei propriè contrarius, ergò nullũ habebit: minorem ostendunt; quia contraria debent esse sub eodem genere, sed error non cõuenit in genere cum scientiã, ergo non est ei contrarius; est enim error nõ aliud, quam falsa opinio; opinio autem non potest cõuenire cum scientiã in proximo genere, qui est habitus intellectus certus, & infalibilis, cuius quinque dumtaxat enumerauit species Aristoteles. 6. ethi cor. cap. 3. Scientiam, videlicet, sapientiam, intellectum,

Aristotel.

prudẽtiam, & artem; opinionem, & fidẽ humanam, ab hoc genere id circo reiciens, quia potest eis falsum subesse.

Et confirmatur: quia error cum sit opinio falsa, per se opponitur opinioni verã, ergò non scientiã; patet euidenter cõ, sequentiã, quia vnum, vni tantum vere, & propriè opponitur: antecedens etiam, quia opinioni verã, & falsã, conueniunt omnes conditiones contrariorum: continentur namque sub eodem genere proximo opinionis, sub quo maxime distat: nam, & si magis distet scientiã ab opinione falsa absolute, quam opinio vera; minime tamẽ sub genere opinionis: mutuo item se se ab eodem subiecto expellunt: nam cum neutra conuincat intellectum, facile potest ab vna ad alteram permutari.

Secundo, contraria talia esse debent, vt ab eodem subiecto possint se se expellere, sed scientiã non habet à quo expelli possit, ergò nec propriè contrarium; minorem probat in primis, ex verbis Aristotelis in fine capituli, vbi de habente scientiã statuit, non posse ab ea dimoueri: deinde ratione, quia scientiã fortior est quo cunque sibi opposito, vel repugnanti, cum sit habitus verus, certus, & euidens: quã autem sibi repugnant, incerta, atque in euidentiã, & falsã; ergò à nullo potest superari, neque expelli.

Et confirmatur: quia is, qui habet scientiam, euidenter cognoscit oppositorum falsitatem; ergò nunquam ea admittere poterit, vt ab eis scientiã habita destruat.

Postremo, Lux corporalis non habet contrarium, ergò neque spiritualis, sub qua comprehenduntur habitus principiorum, & scientiã. Et rursus de habitu principiorum certum est, non habere contrarium; ergò tantundem de habitu scientiã tenendum erit, si propriã rationẽ contrarietatis attendere velimus.

Diui Thomã sententia confirmatur, & approbatur.

SCIENTIA nihilominus verè, & D. Tho. sententiã propriè habet contrarium, nempe, errorem, à quo ex directo corrumpitur, vt docet expresse D. Thom. 1. 2. quãst. 5. artic. 1. hisce verbis. Aliquis habitus

habitus est in intellectu possibili ex ratione causatus, scilicet habitus conclusionum, qui dicitur scientia, cuius causã dupliciter potest aliquid contrarium esse, vno modo ex parte ipsarum propositionum, ex quibus ratio procedit; et enim enuntiationi, quã est bonum est bonum, contrariã est ea, quã est bonum non est bonum, secundum Philosophum in secundo Periarment. alio modo quantum ad ipsum processum rationis, prout syllogismus sophysticus opponitur syllogismo Dialectico, vel demonstratio: sic igitur patet, quod per falsã rationem potest corrumpi habitus verã opinionis, aut scientiã: vnde Philosophus dicit, quod decepto est corruptio scientiã, &c. Quibus ex duplici parte profiteretur, assensum scientificum, habere contrarium, & ex parte præmissarum, ex quibus deducitur, & ex parte ipsius deductionis, vel consecutionis: nam syllogismus sophysticus, & præmissis falsis apparentiam veritatis præferentibus constare potest, & consecutione falsigrapha: & ex vtraque parte inferunt conclusionem falsã, habentem aliquam veritatis apparentiam, cuius assensus, ex directo contrarius est scientificus.

D. Thom. assequitur Caietan.

Prima assertio.

Secunda assertio.

D. Thom. sequitur Caietan. & hanc puto esse communem omnium Philosophorum, & Theologorum sententiam, licet pauci admodũ id in controuersiam vertent.

Et probatur euidenti ratione: nam essentialis scientiã conditiones sunt, vt sit assensus verus, certus, & euidens; sed error habet conditiones, ex directo contrarias; ergo verè, & propriè est ei cõtrarius; est enim falsus, incertus, atque in euidens positus.

Secundo, Demonstratio, & syllogismus falsigraphus sunt directe contrarij: ergò generant contrarios assensus; nempe scientificum, & erroneum: probatur antecedens, ex conditionibus vtriusque essentialibus: nam demonstratio procedit ex veris, iste ex falsis: illa exprimit, hoc est, ex propriis terminis necessariis & euidẽtib; iste ex præmissis in materia remota consistentibus, quarum aperta est falsitas, licet verã reputentur ab intellectu decepto: procedit etiam ex ignorantis, cum falsum, vt tale non sit per se cognoscibile, ac demum tales præmissã talem generant conclusionem: vera igitur

inter syllogismos ipsos reperitur cõtrarietas, atque adeo inter effectus, qui sunt scientiã actualis, & error, à quibus geniti habitus, vere erunt contrarij.

Sed quam ratione, vel modo, error possit scientiam corrumpere explicatur optimè à D. Thom. artic. eodem ad 3. atque etiam articul. 3. eiusdem quãstionis in corpore, quibus locis duabus viis corrumpi posse scientiam ostendit; prima quidem per infirmitatem, vel alium corporalem motum, vt dum quis in amentiam incidit: nam cum scientiã nostra in intellectu, & anima, tanquam in subiecto residet, ex viribus sensitiuis, quibus mediantibus obiectum ei ministratur, dependeat, & hisce motibus corporalibus fiat, vt vel species sensibiles ammittantur, vel certè ita cõfundantur, vt amplius non possint intellectui, ad ordinatè intelligendum deferuire, necesse est vsum scientiã cessare penitus: & tunc corrumpitur scientiã, non quidem quantum ad radicem habitus (ait D. Thom.) cum etiam actu cessante permanere habitus possit.

Quomodo corrumpatur scientia ab errore.

Duobus modis scientia corrumpitur.

Secundo modo.

Alia etiam via (ait D. Thom.) corrumpitur habitus, à contrario directe, etiam quantum ad radicem habitus, cuius corruptionis principium est obliuio, nõ per se, sed tanquam causa per accidens, quã appellatur remouens prohibens: cessante enim vsum scientiã obliuioni traduntur demonstrationes, quã sunt media, quibus scientiã acquiritur, atque conferuatur; his autem obliuioni traditis locus datur falsis imaginationibus, atque apprehensionibus, quibus demonstratio nisi vsum obfisteret; ac tandẽ sic perturbatur intellectus, vt fidẽ præbeat falsis propositionibus, solam apparentiam veritatis habentibus, ex quibus syllogizans falsigraphum constituit syllogismum errorem scientiã contrarium generantem, à quo, tanquam à contrario habitus scientiã expellitur. Itaque obliuio, vel desuetudo causa per accidens est corruptionis, scientiã, remouens vsum demonstrationis, per quem falsã apprehensiones, & imaginationes excluderentur, vel certe eis obfisteretur: quemadmodum causa per accidens motus ligni deorsum est, qui remouet lapidem, à quo detinebatur: causa autem per se corruptionis, scientiã

scientia est error, per syllogismum, ex apparentibus, & vere falsis genitus.

Pro solutione argumentorum notabilis.

In quo error differat ab opinione falsa.

Quaedam notabilis.

64.

Error differt ab opinione falsa in duobus.

65.

Probat. prae dicta diffin.

PRO solutione argumentorum, valde adnotandum est discrimen inter errorem, & opinionem falsam, nam in eo consistit opposita sententia deceptio, quod pro eodem utrumque accipit, cum tamen multum differant: certum namque est, quod quemadmodum voluntas semper tendit in obiectum sub ratione boni, etiam dum peccat, illud appetens, quod vere malum est: pariter intellectus tendit semper in obiectum sub ratione veri, quamquam re vera sit falsum: unde quotiescunque aliquid opinatur, probabiliter sentit esse verum, & syllogismum, unde illud deducit Dialecticum, seu probabilem; sed aliquando ultra progreditur falsigrapho syllogismo deceptus, ut aliquam conclusionem reputet evidenter veram, cum tamen sit evidenter falsa: quia reputat euidenter esse consecutionem, quae vere deceptoriam est, solam habens apparentiam bonitatis: vel certe circa praemissas deceptus, utranque, vel alteram evidenter esse iudicat, cum sit evidenter falsa. Itaque in duobus differt error, ab opinione re vera falsa: nam in primis est assensus, cuius falsitas evidenter constat: deinde non probabilis, sed evidens reputatur, ac certus, per evidentem syllogismum deductus, vere tamen deceptorium, cuius deceptio facile ex Elenchorum regulis deprehendi potest: opinio autem, etiam si verum sit falsa, assensus probabilis debet esse, atque adeo cuius falsitas evidenter non constet, licet efficaces habeat contra se rationes: syllogismus item, per quem deducitur, probabilis debet reputari, vel certe talis esse debet, quod à cunctis sapientibus non habeatur pro evidenti, cum probabile sit iuxta definitionem Aristotelis, quod pluribus, vel sapientibus appareat: hanc enim limitationem addere necessesse est, propter illud ab Aristotele prolatum, & multis experientis confirmatum, nonnulli ita adhærent suis opinionibus, sicut alij suae scientiae.

Prædictam autem distinctionem erroris, & falsae opinionis evidenter nisi

ego fallor) confirmat distinctio syllogismi Dialectici, atque Sophistici, quae iuxta Aristotelis, & omnium Dialecticorum mentem, essentialis est, ergo assensus erroneus, per falsigraphum syllogismum genitus specie distinguitur ab opinione falsa: falsum est ergo, errorem cum opinione falsa confundere.

Sub quo autem genere collocetur, error in prædicamento qualitatis, non erit difficile intelligere, si consideremus Aristotelem. 6. Ethic. cap. 3. quinque dumtaxat enumerasse habitus intellectuales, certos suo modo, atque evidentes, ad quorum genus proximum referuntur, absque dubio alij quinque eis contrarij: nam ut de prudentia id evidenter ostendamus, ubi, quæso, habitus imprudentiae ponitur, nisi reductivè sub eodem genere, ad quod prudentia spectat? quemadmodum vitia opposita virtutibus moralibus, sub eodem genere, cum ipsismet virtutibus collocantur, itaque veri, ac certi habitus intellectuales, quinque dumtaxat enumerantur, quibus tamen adduntur oppositi.

Alterius partis obiecta diluuntur.

ET ex his facile solvantur argumenta: nam licet ad primum respondeat posse negare, contraria semper, sub eodem genere proximo esse collocanda, seu satis esse sub re moto (ut in prædicamentis adnotavimus): verius tamen dicendum est, errorem non esse opinionem falsam, sed assensum euidenter existimatum, de quo constat esse evidenter falsum, cuius habitum (si vere habitus est) ad illud idem genus proximum, sub quo collocatur scientia, referendum esse arbitramur: nam Aristoteles quinque dumtaxat certos, ac veros enumerans, non negavit esse alios eis contrarios.

Confirmatio etiam soluta est negato antecedenti, nempe, errorem esse falsam opinionem; sed dicimus esse assensum evidenter falsum, ex directo oppositum scientifico: opinio autem falsa, veræ opinioni contraria est, ut argumentum assumit, nihil proinde adversus nostram sententiam probans.

66.

Sub quo genere collocetur, error in prædicamento qualitatis, non erit difficile intelligere, si consideremus Aristotelem.

Ad primum argumentum.

67.

Ad confir.

Ad

Ad secundum arg.

68.

Ad confir.

Ad ultimum argum.

68.

Ad secundum argumentum respondemus, admittentes illam legem contrariorum: negamus tamen non habere scientiam, à quo expellatur, & dum Aristoteles, ait habentem demonstrationem immutabilem esse, ab assensu scientifico, intelligit absque dubio, dum in ea perseverat dispositione, qua mutata, de suctudine, vel obliuione intercedente, datur locus falsis apprehensionibus, ex quibus deceptorius syllogismus formatur, erroneum producens assensum, à quo scientia expellitur: fortiores etiam esse scientiam, per se sumptam admittimus, sed propter malam subiecti dispositionem debilem reddi, ad resistendum contrario cœsemus, & id circo vinci ab errore posse: quemadmodum, de Divina fide notum est, certiores longè esse, quocunque errore ei opposito, licet debilior in tali subiecto reddatur ad resistendum, ac propterea a debilissimo contrario vinci possit.

Ad confirmationem respondetur, scientiam evidenter cognoscere oppositorum falsitatem, dum scientia utitur, vel demonstrationem constituit: huius autem cognitionis per desuetudinè oblitus, ab errore superatur scientia, & consequenter à subiecto expellitur.

Postremo argumento occurrimus negata paritate rationis, inter lucem corporalem, & scientiam: hac enim non est lux spiritualis, nisi per quandam similitudinem, sed inclinatio quædam in obiectum, producta per frequentationem actuum, & idèd habere potest sibi oppositam inclinationem, in assensum evidenter falsum, sed propter deceptionem existimatum verum: de habitu principiorum diuersam esse rationem docet D. Thom. quæst. illa 53. artic. 1. quia simplex quædam cognitio est, & intuitiva, quæ non per medium, sed ex terminis habetur, quibus semel exploratis, non habet locum obliuio, nec medium deceptorium generans assensum contrarium: ex his enim causis procedit contrarietas scientiæ, & erroris (ut à nobis fuit expositum) unde nec corruptioni datur locus.

OPINIONVM CONFUTATIO, & eorum, qui omnino demonstrationem volunt, & eorum, qui omnium demonstrationem esse ponunt.

CAPUT TERTIUM.

Nonnullis quidem igitur, eo quod oportet prima scire, non videtur scientia, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

CAPUT hoc quasi appendix est præcedentis, eiusque divisio bimembris: nam duo præstat Aristoteles, refert in primis duos errores, ex universali doctrina, à se tradita exortos, deinde utrumque excludit.

Docuerat in ipso capitis principio, scire quasi finem, simul atque effectum demonstrationis esse; in fine vero, non solum conclusionem esse scitam ab eo, qui demonstrationem habet, sed etiam principia, & hac perfectius, quam conclusionem. Cum propter eadem sciatur: ex utroque autem intulerunt, quidam impossibilem esse scientiam, hac ratione ducti; qui scit conclusionem, vel ignorat principia, vel scit & primum non est possibile, quia conclusionis notitia ex principiis oritur, ergo cum ratione pugnat ignoratis principiis, conclusionem nosse: si vero dicatur scire principia, cum omnis scientia habeatur per demonstrationem, sequitur eorum notitiam demonstratione comparasse: & rursum cum ex principiis procedat omnis demonstratio, scita erunt ex aliis principiis, & hac, modo simili ex aliis, procedaturque in infinitum, ita ut infinita principia nosse oporteat ad assensum conclusionis acquirendum, sed infinita non sunt unum, post alterum cognoscibilis: ergo nec conclusio, ex eis cognoscibilis est, nec scientia possibilis.

Alij vero reputantes necessarium, principia demonstrationis ex aliis esse præmissis scit: quia nihil certo, & evidenter cognosci arbitrantur, nisi per demonstrationem, ut infinitum processum vitarent, nec omnino scientiam tollere viderentur, ad circulum confugere, ponentes conclusionem, per principia demonstrari, & rursum principia per eandem conclusionem, idèd omnium esse demonstrationem, cum omnium sit scientia.

Utrumque tamen positionem, tanquam in Membr. 1. Dialectica

Intèctum, & divisio cap.

1. Prim. membr.

Prim. error.

Secund. error.

Dialectica erroneam excludit Aristoteles in secunda parte capituli, priuam quidem, quia est principiorum notitia communi vocabulo appellatur scientia, proprio tamen non nisi intellectus vocanda est, quia non per demonstrationem, vel medio habetur alio, si de sola notitia terminorum, ideo quasi scientia indemonstrabilis dicitur, hoc est, notitia absque medio demonstrationis habita; in eo igitur, quod assumit positio prior, nempe, principia esse scita per demonstrationem, falsitas eius manifeste deprehenditur, verum quidem assumptum esset, si principiorum notitia scientifica esset, ut conclusionis, & ex eo euidenter deduceretur processus infinitus, atque adeo impossibilitas scientia; sed non sic res se habet, cum notitia principiorum aliorum sit scientifica, licet communi vocabulo scita dicantur, quia propter ex alia non gignitur, sed in ea sistendum est, neque ulterius procedendum, ut plane constet processum demonstrationis, non esse infinitum, sed in assensum principiorum terminari: & hinc etiam apparere incipit falsitas posterioris sententia, circulum in eo ponentis: et enim si per se cognoscibilia sunt principia demonstrationis, non erit necessarium per eandem conclusionem demonstrari, circulumque committere.

Circulum esse vitio sum. Prim. probatur.

Sed quam vitiosus sit, & cum ipsamet pugnant veritate, ex professo ostendit Aristoteles triplici ratione, quarum prima est: demonstratio, ut tradita eius definitio docet, procedit ex notioribus, & prioribus, ita ut principia semper sint priora, & notiora conclusione; repugnat igitur per eam rursus demonstrari: nam tunc idem esset prius, & posterius, notius, & ignotius respectu eiusdem, quod manifestam repugnantiam continet: & si dicatur diuersa ratione, id esse possibile, ita ut principia sint secundum naturam priora, & notiora, in ordine autem ad nostram cognitionem posteriora, & minus nota, sicque per conclusionem nobis notiorum demonstrari posse: minime sit argumeto satis: quia potissima demonstratio, quae sola per praecedentes definitiones explicatur, ex prioribus, & notioribus simpliciter procedit, cum procedat ex veris causis; ergo non habet in ea locum similis distinctio: si autem duplicem esse demonstrationem velit quispiam, unam ex prioribus, & notioribus simpliciter procedentem: aliam vero ex notioribus nobis, hoc est, ex effectibus; quamquam verum, hoc sit (ait Aristoteles) nondum tamen difficultatis nodum soluit, cum haec non sit demonstratio simpliciter, sed sola prior, quam propter quid appellamus, in qua talem circulum vitiosum esse euidenter probat argum. 2. 1. 1.

Sed secundo probatur, quia si per circulum demonstraretur conclusio ex principis, & rursus principia ex conclusione, non erit aliud, quam principia per se ipsa demonstrare, & vniuersaliter idem per se ipsum: quo nihil absurdius excogitari potest; & ut sequellam euidens ostendat Aristoteles, vitur clementorum, seu litterarum exemplis, primo quidem in tribus deinde in duabus literis constitutis, ut si ostendamus B. ex A. & rursus, C. ex B. sic procedentes, quia A. est, B. est, & quia B. est C. est, ergo de primo ad vltimum, quia A. est C. est: nam si A. est causa ut sit B, & B. ut sit C. euidenter sequitur A. etiam esse causam ut sit C. ex vniuersali illa regula, quidquid est causa causa, est causa causati, vel effecti: rursus assumptis duobus, nempe, A. & B. quia loco C. repetitur A. probatur intantum bene, inquit, sequitur, quia A. est, B. est, & e conuerso iuxta praedictam positionem, quia B. est A. est, ergo quemadmodum de primo ad vltimum inferabamus, quia A. est C. est, in ferre euidenter licebit, quia A. est A. est; nam si A. est causa B. & iterum B. est causa eiusdem A. per quam circulariter demonstratur, erit A. causa sui ipsius: nihilque aliud fiet per talem circulum, quam A. per se ipsum demonstrari, atque ita profere, quia A. est A. est, & vniuersaliter idem per se ipsum; cum tamen idem non sit sui met causa.

Secunda ratio.

Sed ut exemplaliter arum illustremus opere pratum erit, illa ad communes terminos significatiuos transferre: notum est hanc demonstrationem a priori esse: omne animal rationale, est capax disciplinae: omnis homo est animal rationale: ergo omnis homo est capax disciplinae: cuius praemissa iuxta praedictam positionem, non demonstrantur a priori per alias, sed per eandem conclusionem: ita ut conclusio assumpta, cum vna illarum demonstrat alteram hoc modo, quidquid est capax disciplinae, est animal rationale: omnis homo est capax disciplinae, ergo est animal rationale. Ecce conclusio iterum cum maiori assumpta demonstrat minorem: tunc igitur verum erit, animal rationale esse causam capacitatis disciplinae, & eandem capacitatem disciplinam esse causam eiusdem animalis rationalis, ac de primo ad vltimum, animal rationale, esse sui met causam, ac se ipsum a priori demonstrare: nam cum sit causa capacitatis disciplinae, erit etiam causa effectus, ex tali passione illati: si ergo animal ipsum rationale, ex ea iterum inferatur a priori, erit sui met causa, ac per se ipsum, tanquam per causam demonstrabitur.

Postrema

Tertia ratio.

Postrema ratio, etiam si positio haec ad circulum confugiens, aliqua possit ex parte admitti; in sufficiens tamen deprehenditur, quia cuiusdenter probatur, non omnes praemissas demonstrationis posse circulariter per conclusionem demonstrari, sed eas dumtaxat, quae ex terminis conuertibilibus constant: unde fit, ut cum in cunctis figuris syllogismus possit constitui, ut ostenditur primo lib. de priori resolutione, cap. 6. talis circulus non nisi in prima locum habeat, imò in solo primo modo eius, & id quidem in solis terminis conuertibilibus: vanum est ergo puerere omnium esse demonstrationem per circulum: probatur prima consecutio, in secunda, & tertia figura semper conclusio est negatiua, aut particularis, ut discurrenti per omnes earum modos constare facile potest, ubi ergo negatiua est, altera praemissarum est etiam negatiua: unde, ut affirmatiua demonstraretur assumenda erit conclusio simul cum negatiua, & ex duplici praemissa negatiua, pro maiori & minori sumpta, constituenda erit demonstratio negatiua inferens affirmatiuam; ex praemissis autem negatiuis nullus potest syllogismus coalescere, ut in secundo lib. priorum, cap. 6. & 4. libro summarum patuit, non est igitur affirmatiua, praemissa per conclusionem, & alteram negatiuam, quae in demonstratione circulari accipiuntur, demonstrabilis, sed aliunde probanda erit: si autem in his duabus figuris particularis est conclusio, altera praemissarum erit particularis, vel vniuersalis utraque, & ubi primum contingit, euidenter probatur vniuersalem praemissam, non esse per conclusionem, & praemissam particularem demonstrandam, quia inutilis est combinatio, vtriusque praemissa particularis ad syllogizandum in qualibet figura, ut eisdem in locis ostenditur: sed etiam ubi ambae praemissae sunt vniuersales, neutra ex conclusionem particulari simul cum altera accepta demonstrabitur: non enim permittit forma syllogistica, ut ex particulari praemissa vniuersalis conclusio inferatur, sed particularem necesse est conclusionem esse, ubi vna praemissarum particularis est, vel vitiosum syllogismum; quis enim vniuersalem putavit bonam esse consecutionem a particulari ad vniuersalem propositionem, quamquam ob materiae necessaria, vel remota conditionem, aliquando inferri contingat. Et eisdem probatur argumentis in tribus modis primae figurae, praeter primum, non esse quamlibet praemissarum demonstrabilem per circulum, & altera; nam vel particula-

vis est conclusio, vel negatiua. In primis modo demonstrandi, nisi termini sint conuertibiles, quia ut vna praemissarum demonstratur, necesse est conclusionem accipere simul cum altera, non quidem ut tacet, sed conuersis; vniuersalis autem affirmatiua non conuertitur nisi in partem, hoc est, in particularem, nisi termini sint conuertibiles, ut omnis homo est animal, in hanc, aliquod animal est homo; ergo ex conclusione vniuersali, & vna praemissa particulari demonstranda erit altera praemissa vniuersalis, quod non patitur forma syllogistica (ut ostensum est) unde intulit Arist. demonstrationem circularē, in his casibus secundae actertiae figurae, atque etiam prima non esse ex acceptis possibilem, hoc est, ex conclusione, & altera praemissarum; sed oportere alias praemissas extraneas accipere; & iam non continget omnia demonstrare per circulum, ut asseruit falsa haec positio.

Et his continetur expositio tertij capitis inxta communem modum exponendi omnium ferè interpretum praesertim Diui Thomae in commentariis.

QUESTIO I.

Posit ne euidenter conuinci scientias, non solum esse possibiles, sed vere ab hominibus comparari aduersus primum errorem.

Varie Philosophorum sententia traduntur.

NON propterea in quaestionem vertimus, an scientia sit possibilis, vel actu ab hominibus acquiratur, quod res sit dubia, sed ut antiquum errorem eorum, qui scientias abstulerunt, radicitus euellamus. Diuersis viis, diuersi incidentes, scientias impossibiles esse posuerunt, quidam propter obiecti instabilitatem; purantes enim non esse in rerum natura, nisi singularia in continuo motu, & fluxu posita, quae proinde obiecta scientiarum esse non possunt, cum de stabilibus, ac perpetuis scientia

Scientia esse debeat (si possibilis est) affirmare aut sunt nullam dari scientiam, quorum meminit Aristoteles. 4. metaphys. tex. 22.

Sententia secunda.

Plato vero, & si scientiam non penitus abstulerit, sic tamen eam posuit, ut crediderit animam prius esse conditam intelligibilibus formis plenam, atque adeo omnibus scientiis ornata; quas tamen corpori immerita oblivioni tradidit, sed ope phantasmatum excitari postea, & quasi reuiuiscere, fierique in homine quandam veluti reminiscenciam prioris scientiae, ideoque non esse de nouo conquistam, cuius positionis meminit Aristoteles multis suae doctrinae locis, sed praesertim, 1. lib. metaphys. cap. 7. & antiqui Ecclesiae Patres eandem retulerunt, Ireneus, lib. 2. aduersus haereticos cap. 60. D. August. 12. de Trinitate. cap. 15. D. Thom. 2. lib. contra gentes. cap. 83. & 1. par. quaest. 84. articulo. 3. Albertus Mag. in commentariis metaphys. tract. 1. cap. 8. vtrumque nos errorem cap. 1. retulimus doctrinam Aristotelis elucidantes.

Tertia sententia.

Augustin.

Superfuit antiqui Philosophi Academici nuncupati, quorum meminit August. 3. lib. contra Academicos, cap. 14. hisce verbis. *Nam si tot tantisque rationibus roboratam (hoc enim dixisti) Academicorum sententiam, qua eis placuit nihil scire sapientem, &c. Aduersus quos cap. hoc 3. disputat Aristoteles, propterea scientiam negantes, quod putauerint nihil posse esse scitum, aut euidenter cognitum nisi per demonstrationem, quo admissio plane sine dubio conuincitur scientiae impossibilitas; nam cum demonstratio conclusionem inferat ex principiis, & necesse sit illa esse scita, aut euidenter cognita per demonstrationem, atque adeo ex aliis principiis, non minus euidenter per demonstrationem cognitis, in infinitum procedatur; infinitus autem processus termino caret, ergo nunquam cognitio perueniet ad finem, quod (absque dubio) probat non esse possibilem, cum non sint cognoscibilia vniuersa ad notitiam conclusionis requisita.*

Fundamentum huius sententiae.

Hos errores huius rei gratia retulimus, ut intelligatur non esse praesentis instituti omnes refutare, nam quae admodum diuersi sunt, diuersa habentes fundamenta, non excludere ad diuersas

fas Dialecticae, Philosophiae, ac Metaphysicae partes spectat.

Nunc igitur praecipue intendimus aduersus omnium Academicorum errorem ostendere non esse propter praeditum fundamentum negandam scientiam: cui etiam aliud adiuiciunt, omnis nostra cognitio initium capit a sensibus; sensus autem (ut experientia testatur) delusi saepe in errorem labuntur; ergo intellectus, qui eos sequitur, errandi periculo exponitur, quapropter non erit certa eius cognitio, nec proinde scientificae, cuius ea est conditio Aristotele assente cap. praecedenti, ut impossibile sit aliter se habere: antecedens frequens experientia confirmat: nam sensu iudicamus solem, & stellas, minime quadam corpora esse: cum tamen veritas, sit multis partibus molem terrae superare, & id genus alia sensus vera iudicat a veritate aliena, adde si placet, non modo sensum, sed intellectum, multa tanquam verissima accipere posse plane falsa, ut dum iudicat eum, quem videt esse hominem, vel equum, Petrum, vel Paulum, cum tamen contingere possit, ut non sit verus homo, nec sit Petrus, vel Paulus, sed quid ei simile, per artem magicam, a daemone confectum (ut docet Augustinus. 18. lib. de Ciuitate Dei, cap. 17. ergo pari ratione, de quauis alia cognitione per demonstrationem habita dubitare licebit, an sit vera?

Secundum fundamentum Academicorum.

Scientifica.

Academicorum illatum.

Vnde intulerunt Academici, ut D. Augustinus testatur, latius esse a cunctis rebus assensionem cohibere, quam cum erroris periculo quidquam assueranter affirmare: multoque sapientius fore nihil certum existimare, quam falsae opinionis naufragio sapientis animum committere; turpe est enim, & sapienti indignum in errorem labi, ac propterea finalis eorum fuit sententia, sapientem nihil certo scire, sed de re quolibet id, quod verisimilius est, quaerere, atque coniectari.

Resoluitur quaestio.

DVabus nihilominus assertionibus, prima assessorum error a nobis labefactatur. *sert. contra Prior*

praeditum errorem.

Prior est non solum assensus veritatis determinatus, atque scientificus possibilis est, sed vere ab hominibus habetur.

Prima ratio.

Quam euidenter in primis probat dignitas naturae rationalis, in qua naturalis residet sciendi appetitus, ut docet Aristoteles. 1. lib. metaphys. cap. 1. cui hisce verbis initium dedit. *Omnis homines natura scire desiderant*, quem appetitum quique in se ipso reperit, adeo ut vel ipsimet. Academici ex ipsa sua positione conuincantur eum habere; etenim si sapientis (ut aiunt) est veritatem dubitando inuestigare: talis inuestigatio vnde nisi ex desiderio inueniendi prodire potest desiderium autem ex appetitu, atque inclinatione naturali pullulat: tunc ultra, naturalis appetitus, vel inclinatio capacitatem item naturalem praesupponit: & tam capacitas ipsa, quam appetitus, & potentia eius rei, in quam ordinatur, possibilitatem, nempe ipsius met scientiae, quam ideo falso reputant impossibilem. Denique si eam capacitatem appetitum, & potentiam naturalem homini indidit, natura ipsa in eandem scientiam naturaliter possibilem, tanquam in finem ordinatum, frustra esset, nisi in vno saltem, vel altero homine ad eiusdem finis conuentionem perueniret: sunt igitur absque dubio nonnulli scientiam assequentes; nisi velis Deum Optimum, & naturam frustra dedisse homini similem appetitum, ac potentiam sciendi; cum tamen nihil frustra, in rebus efficere, veritas sit a cunctis accepta (ut testatur Aristoteles, lib. 2. de caelo, & mundo tex. 59.

Arist.

7.

Secunda ratio.

8.

Secundum argumentum ad hominem (ut aiunt) constituit August. ex duobus quae ab ipsis negari nullo modo possunt: nempe certo cognoscere ipsorum quemlibet se viuere, ac veritatem dubitando (ut ponunt) inuestigare; vnde euidenter sequitur aliquem certum habere assensum: etenim licet nulli determinato assentiant, de hoc tamen quod est se non assentire sed dubitare, haud quaquam dubitare possunt, sed certos esse necessarium est; & ex eodem euidenter quemlibet cognoscere se viuere plane sequitur; dubitare enim, veritatem inquirere,

imò etiam errare, viuentis est: dormiens enim homo, vel mortuus, qui vitam rationalem non habet, vel certe non exercet, nihil inquit, de nullo dubitat, circa nihil errat, quibus adde si vis tertium, quod repugnat non esse ab eodem quolibet euidenter cognitum, nempe se esse hominem, atque disciplinae capax; vanum est igitur asseuerare nihil esse scitum, aut euidenter cognitum.

Tertia ratio.

Tertium adiungit Augustinus argumentum, in Enchiridione ad Laurentium cap. 10. in moralem errorem, & quidem intollerabilem inducens; etenim si nulli determinate assentitur homini, sed dubitanter de omnibus inquirat, sequitur euidenter in quocumque suo opere peccare; qui enim ex dubia conscientia, aut rationis distamine operatur, periculo se exponit male operandi, nam si dubitat an bonum sit, vel malum obiectum, circa quod operatur, sicut bonum ita, & malum esse poterit: vnde sicut bona, ita & mala operatio esse poterit: est autem in lumine naturali euidenter, peccare eum, qui peccandi periculo se exponit; ergo euidenter erit peccare semper eum, qui dubiam sequens cognitionem operatur, & si fidem Diuinam Christianaeque mores spectemus (ait Augustin.) detestabilem esse hunc errorem inuenimus, quem proinde, ut tale m detestatur Ecclesia Catholica, tollit namque fidem, quae certissima Diuinarum rerum notitia est, & ad aeternam salutem consequendam apprimè necessaria.

Secunda assertio, non est necessarium quamlibet euidentem cognitionem demonstratione esse comparatam, sed ad aliquam perueniendum est in processu demonstratio, quae non ex alia, neque per demonstrationem habetur, sed ex sola notitia terminorum.

Hanc veritatem docuit Aristoteles, *Secunda assertio.* cap. praesenti, ac praecedenti, ut ex ea intelligamus, non esse procedendum in infinitum in demonstrationibus: nam, & si conclusioni semper assentiamus per principia, principia tamen non per se, sed per se scire, in quibus sistendum est.

Prima ratio.

11.

Probatur evidenter ratione, nam qualibet potentia intra latitudinem sui obiecti habet aliquid per se primo ad eam comparatum, hoc est non per aliud, & in illud tale per se primo fertur, non per aliud medium; vtilis fertur in colorem ratione luminis, at in lumen ipsum absque villo medio, voluntas medium vult propter finem, hunc vero propter se appetit: obiectum autem intellectus est veritas: ergo intra latitudinem veritatis datur vna, quæ per alteram comparatur ad intellectum, alia, quæ per se ipsam sine medio, & illa quidem per hanc percipiet: hanc verò per se ipsam; ad aliquam igitur perueniendum est in processu intelligendi, præsertim scientifico, qui perfectissimus est, quam non per alteram, sed per se ipsam percipiat intellectus, & talem esse veritatem principiorum necesse est, propter quæ conclusionibus assentimus.

Secunda ratio.

12.

Secundo, non minus evidenter probatur in quibusdam principiis omnibus notissimis, qualia sunt quæ sequuntur, quodlibet est, vel non est, totum est maius sua parte, si ab æqualibus æqualia demas, quæ remanent sunt æqualia, quibus non solum sapientes, sed rustici, & agrestes homines, terminorum significatione percepta, statim præbent assensum; quædam item alia sunt, quæ per continuam experientiam habentur, ita ut statim, ac audiuntur, tanquam verissimè acceptentur à sapientibus, qualia sunt, visibilia quæcunque aliquo modo esse corporea, quæ à se motum habent vita esse prædita, & ex opposito quæ nullum penitus talem motum habent, vita expertia esse, aut mortua, hominem esse disciplinæ capacem, & his similia, ex quibus alia deducuntur per evidenter consecutionem, & appellantur conclusiones, vel assensus scientifici.

Obiectis aliis occurritur.

Ad primū argum.

ECCE quo pacto evidenter ostenditur, non omnem evidentem conclusionem per demonstrationem haberi, sed quædam veritates de

ri per se, hoc est, absque tali medio acceptatas ab intellectu, ad quas processus demonstratiuus terminatur, & in quibus sistit, quæ idem primæ veritates, in hoc genere appellantur, & prima scientiarum principia: ex quibus non modo soluitur, sed penitus extinguitur primum, ac præcipuum Academicorum fundamentum.

Secundum argumentum soluimus ad secunda assertentes, ex doctrina D. Thom. 1. par. 2. quæst. 84. articulo 6. in solutionibus argumentorum, & Scoti in 1. distinctio. 3. quæst. 4. Intellectum pendere quidem semper à sensu, sed non semper ab eius iudicio, vel sententia; ut dum prima principia audimus, solum à sensu dependet intellectus, quantum ad subministracionem sensitiuarum specierum, ut ex eis eliciat quid nomine totius, & partis intelligamus, in quo nullum habet iudicium sensus; eiusmodi autem significatione percepta, ab ipso naturali lumine ducitur naturaliter ostendente veritatem, quæ propter errare minime potest.

Secundo respondetur, in his adhuc, in quibus intellectus pendet à iudicio sensus, raro decipi, si debite seruentur conditiones, ut si sint propria sensibilia sufficienter ei approximata, circa quæ sensum non falli docet Aristoteles. 2. lib. de anima tex. 63. & si circa communia aliquando contingat deceptio, ut in exemplo argumenti (etenim magnitudo, vel quantitas inter communia refertur sensibilia) adhuc in his corrigitur sensus ab intellectu veritatem per aliam rationem evidenter deducente.

Postremo argumento hac distinctione adhibita occurrendum est; evidens cognitio, vna est, quæ circa res singulares veritatur; altera, quæ circa vniuersalem connexionem essentialium prædicatorum, & passionum eorum ratione conuenientes: & prior quidem non est talis Metaphysice, sed moraliter, aut naturaliter, hoc est, iuxta communem modum, & consuetudinem, ac naturæ ordinem: & in hoc sensu dicere solemus; evidens esse, quem oculis videmus hominem, vel equum, esse Petrum, vel Paulum; hæc igitur aliquam

13.

Secunda solutio.

14.

Ad primū argument.

aliquam pati potest deceptionem, quia iudicio sensuum innititur, & quidem circa communia sensibilia: nam ex motu, magnitudine, forma, aut figura, aliisque communibus sensibilibus id iudicamus. In tali autem iudicio, non potest esse maior evidentia: posterior verò Metaphysica est, & quæ iudicio sensuum minime innititur, sed virtuti intellectus luminis, quod cum sit ex diuina impressione acceptum, nullam penitus pati potest deceptionem; sed infalibile fert iudicium de veritate principiorum, ex quibus per evidentem, infalibilemque consecutionem deducuntur conclusiones.

QVÆSTIO II.

Sit ne circulus quicumque in processu demonstratiuo vitiosus?

Dubitandi rationes proponuntur, & communis sententia traditur.

Rationem dubitandi aliqua testimonium Aristotelis præbent.

16.

Causas in se, vi laborare causa est bona habitudinis, & esse causas. hæc laborandi; sed non eodem modo, sed hoc quidem, vi finis; illud autem, vi principium motus, &c. Eadem ferè verba repetit 5. metaphys. cop. 2. tex. 1. ex quibus intelligimus circulum in diuersis causarum generibus, minimè esse vitiosum, sed licere per finalem, efficientem demonstrare, & rursus per efficientem eundem finem: materiam item per formam à qua accipit esse specificum, & formam motige

de per materiã: nam in suo genere quilibet est prior altera.

Cap. etiam præcedenti vnam definitionem demonstrationis ostendit ex alia, quam rursus facile ex eadem ostendere possumus, & 1. libro de anima, in principio, tantundem diuersis animæ definitionibus designatis fecit.

Nec solum in diuersis causis, sed in eodem causæ genere circulum approbat 2. lib. huius operis cap. 7. tex. 15. Sic loquitur: *quod autem circulo, hoc est, in operibus autem in eodem genere apparet, sic madefacta terra necesse est vaporem fieri, hoc autem facta nubem, hoc autem facta aquam, hoc autem facta necesse est madefactam esse terram: hoc autem erat quod à principio, quare circulo circuiuit; vno enim ipsorum quocunque existente alterum est, & illo aliud, & hoc primum, &c.* Constat enim vaporem ex madefacta terra, tanquam ex materia genitum, materialem esse causam nubis, & hanc pluuiæ, & hanc madefactionis: vnde circulo uti possumus in eodem genere materialis causæ, demonstrantes, ex madefactione terræ, vaporem fieri, ex hoc nubem, ex hac pluuiam, ex qua iterum madefit terra, & gignitur vapor.

Circulo etiam vitur Aristotelis in materia demonstrationis, cap. 6. huius libri, ubi ostendit demonstrationem procedere ex propositionibus necessariis; quia procedit ex iis, quæ sunt per se: cap. autè 7. ostendit è contratio, procedere ex his quæ sunt per se, quia procedit ex necessariis: & 2. lib. de cælo, & mundo tex. 34. Circulo vtens probat motum cæli incipere ab Oriente, quia ibi est dextrum cæli: & rursus probat ibi esse dextrum cæli, quia ab ea parte incipit motus. tex. 1. de meteor. 5. eiusdem libri probat astra sphericam habere figuram; quia immobilia sunt per se, & è conuerso immobilia esse, quia sphericam figuram habent: non est igitur cur circulum omnino improbemus: nec eum improbasse cap. præsentis Aristotelis asserere possumus, nisi expressam in doctrina eius contradictionem velimus admittere.

Concluditur refutatio Aristotelis.

Circulus vitiosus non est demonstratiuus.

Circulum non esse vitiosum.

17.

Circulo vitur Arist.

18.

19. Aristotelis loca ad concordiam reuocet, simulque explicet, in quo nam sensu vitiosus sit circulus, quo etiam pacto vitio careat, eoque uti possimus: primo modo circulus constitui potest, inter causam, & effectum, ut dum ex hoc per experientiam cognito, causam nobis ignotam ostendimus, ut si ex motu terrae deorsum demonstramus eam esse ens naturale hoc modo, quidquid mouetur motu naturali constat natura, & est ens naturale; sed terra mouetur naturaliter motu deorsum, ergo est ens naturale cōstans natura: & rursus ex causa effectū, ut si in eodē exemplo terrae, ex eo quod est ens naturale demonstramus naturaliter moueri, dū fertur deorsum, sic procedentes, omne ens naturale, mouetur motu naturali, sed terra est ens naturale; ergo dum fertur deorsum naturaliter mouetur.

Secundus modus. Secundus modus circuli est inter causas diuersas, dum vnam ostendimus ex alia, & rursus hanc ex illa, ut si exemplo Aristotelis utamur, demonstrantes domum constare, ex tali materia, lapidum, videlicet, & lignorum, tecti, ac parietum, quia in eum ordinatur finem, ut à temporum iniuriis nos defendat; & rursus bene ab eisdem nos defendere, quia tali materia constat.

Tertius modus. Tertius modus est, dum in eodem genere causae constituitur, ut si velimus à priori, & tanquam ex causa demonstrare hominem esse risibilem, quia est rationalis, & rursus etiam à priori, & tanquam ex causa esse rationalem, quia est risibilis.

20. Vltimū modus. Ex his autem tribus modis vltimum dum circuli excludit Aristotel. Ex his autem tribus modis vltimum dumtaxat reprobauit Aristoteles, tanquam vitiosum, ut rationes huius capituli testantur: ex eo namque sequitur euidenter, idē esse notius, & ignotius, prius ac posterius, non solum respectu eiusdem, sed eadem ratione, hoc est, tanquam causam eiusdem generis: sequitur etiam non esse aliud tali circulo uti, quam idem per se ipsum demonstrare, quod friuolum est, & praeterquam, quod vitiosum est, non habet locum, nisi in primo modo primae figurae, & id quidem in terminis aequalibus, vel conuertibilibus. Primum autem, & secundum modum nunquam reprobauit, sed eis vsus

est in diuersis locis à nobis recensitis, in quibusdam quidem ex diuersis causarum generibus procedens, in aliis verbò ex effectu demonstrans causam, & rursus ex eadem effectu, quo etiam circulo, vsi sunt Philosophi in comparandis scientiis naturalibus; visis enim effectis, & in admirationem rapti, oculos eorū causas coeperunt inquirere, quibus cognititis iterum per easdem ad eisdem effectus reuersi sunt; quem etiam modum cap. praesenti approbasse, videtur Aristoteles, quanquam eius considerationem in alium locum distulerit.

Si quando autem in eodem genere causae circulo utitur, ut dum ex madefacta terra vaporem, & ex hoc nubem, & ex nube pluuiam, atque ex hac eiusdem terrae madefactionem demonstrari posse docet, non de eisdem numero, sed specie loquitur, ut bene D. Tho. in eiusdem loci commentariis; nec enim eadē madefactio terrae fit, ex hoc vapore, nube, & pluuia, sed longe diuersa ab ea, ex qua eiusmodi generantur.

Impugnatur communis sententia.

HÆC quidem prima (ut aiunt) facie, satisfacere videntur: at si res diligentius expendatur, non parum difficultatis adhuc superesse apparebit: etenim siue ab effectu ad causam processus demonstratiuus instituitur, & iterum ab eadem causa ad effectum regressus, vel à diuersis causis vicissim se se ostendentibus, vitiosum esse circulum sic ostendo, dum vnam causam per alteram ostendimus, ut per finalem, materiale, sequitur hanc esse nobis euidenter, in quantum ex finali demonstrata est, & si rursus ex ea finalem ostendas, non maiorem, immo neque aliam habebit euidenciam, sed eandem prorsus, quam ab ea materialis sortita est: vnde sequitur de primo, ad vltimum à se ipsa, & non ab alio euidenciam habere, quod non est aliud, ac per se ipsam esse demonstratā: quapropter nō minus ex tali circulo illud sequitur absurdū, videlicet, idem per se ipsum ostendi, quam ex eorū positione, qui in eodem genere causa eum cōmittēbant, gratia

Explicatur Arist. cum in eodem genere causa

Pro negatiua parte arguunt.

Vitiosum esse circulum ostenditur.

404 Caput III.

Exemplum. gratia exempli, si ostendamus domum ex his partibus, & tecto esse constitutam, quia in talem finem ordinatur, non habebit materia aliam certitudinem ab ea, quam à sine per talem demonstrationem accipit: & si rursus ex eadem materia sic cognita eundem finem ostendamus, non habebit aliam finem, nisi quam materiae communicauit, atque adeo per propriam demonstrabitur: & modo simili dum ex effectu per experientiam cognito causam ostendimus, non habet maiorem euidenciam causa, imo neque aliam ab ea, quam ab effectu participat, cum non sit, nisi per demonstrationem à posteriori eius existentia cognita: tunc ergo, si rursus ex causa sic cognita velis eundem effectum demonstrare, non habebit maiorem, vel aliam euidenciam effectus ex tali demonstratione, sed eandem prorsus, quam causa ab eo participauit, cum non possit ei prestare, nisi quam ab eo per primam demonstrationem accepit; & de primo ad vltimum, ex propria euidencia experimentalis ostendetur, dum iterum per causam demonstratur, quod est idem demonstrare perse ipsum, vel, ut intulit Aristoteles antiquos illos impugnans, demonstrare hoc esse, quia hoc est.

23. Huic argumento de causa per effectum demonstrata, ex qua rursus ostendimus effectum, respondere nititur noster Cardinalis Toletus, questione vniuersa huius cap. inquit, ex effectu in singulari cognito per experientiam cognoscere nos existentiam causae; sed rursus cum regredimur à causa ad effectum eundem, non in singulari, sed in vniuersali: vnde non est demonstratio circularis, nisi ab effectu in singulari cognito ad eundem cognitum in vniuersali, in quo nullum vitium esse potest. Confirmat solutionem ex Aristotel. i. Posteriori. tex. 43. vbi sic loquitur. Sed plane quod si effectus sentire triangulum, quod duobus rectis aequalibus habet angulos, quæreremus utique demonstrationem, & non quemadmodum dicunt nonnulli sentire sententia vnde est in cognoscendo vniuersale, &c. Quibus verbis non satis esse conclusionem de motivationis per experientiam cognoscere

24. 25.

Argumentum respondere Card. Tolet.

re, sed demonstrationem requiri, per quam melius cognoscitur, cum non in vno, vel alio singulari, sed in vniuersali cognoscatur.

Hæc tamen solutio nec satisfacit argumento, nec mentem Aristotelis attingit: ostendo primum, quia cognitio experimentalis duplex est, singularis vna, vniuersalis altera, quam ex multis experientis colligimus, ut hominem esse risibilem in vniuersali cognoscimus ex multis experientis singularium hominum, quos videmus actum ridendi exercere: dum igitur causam demonstramus per effectum, nō ex cognitione singulari effectus procedimus, sed ex vniuersali, quam ex multis experientis comparauimus, ut optime D. Thomas, 1. Posterior. le. 4. 2. non longe à sine his verbis. Vniuersale autem non cognoscitur sensu, sed ex pluribus singularibus visis, in quibus multoties consideratis inuenitur idem accidere, accipimus vniuersalem cognitionem. Ex hac ergo vniuersali cognitione effectus causam à posteriori demonstramus, ex qua, si rursus procedamus ad effectum ostendendum, non maiorem, vel nobiliorem eius notitiam comparemus, cū causa non nisi per effectum sit nobis cognita, vnde vitiosum committemus circulum.

Aristoteles verò sensum valde diuersum illis verbis tener, cum solum intendat (ut idem D. Thom. in eorum commentariis docet) discrimen inter sensitiuam, & intellectuam cognitionē statueret, quas antiquiores quidam Philosophi confundebant: in duobus autem differre docet: in primo, quidē, quia sensitua singularium est, intellectiua vniuersalium: in secundo verò, quod cum demonstratio vniuersalium sit, sola intellectiua ad demonstrationem pertinet; & hoc est, quod ait, etiam si per sensum cognoscamus triangulum habere tres angulos aequales duobus rectis, adhuc nos demonstrationem quaerere, ut in vniuersali id intelligamus: siquidem per sensitiuam cognitionem solum in singulari cognitum à nobis est.

Impugnatur solutio P. Toleti.

D. Thom.

Arist. sensus.

Ad solutio- nem quaestiois adu- tandum.

28.

Simile.

29.

Quid sit per eandem via & per di- uersam sic ut circulum

30.

PROPTEREA, ut haec soluan- tur, & quaestioni plenius fiat satis, obseruandum est demonstratio- nem circulem vocari sumpta metaphora ex motu locali, quem circu- larem appellamus: nam quemadmodu- motus circularis no- est ab vno in alium locum, sed ab eodem in eundem reuer- sio, sic demonstratio circularis ab eodem principio ad idem met reuersio, ut dum homine esse rationale ostendimus, quia est risibilis: & rursus esse risibilem, quia rationalis, a risibilitate proficiscimur, & ad eandem reuertimur; sed motus le- calis circularis duplicem consideratione postulat, ut formaliter sit talis, vna quidem, ut sit ab eodem in idem, alteram, ut fiat per eandem viam, qua conditio- ne deficiente non erit circularis, nisi ma- terialiter: nam licet mobile ab hoc loco profectum in eundem reuertatur, cum id fiat per aliam viam, no- reuertetur per circulum, ided non erit motus circularis formaliter, que madmodum neque re- ctus, licet ab vno in alium tendat locu- nisi per rectam lineam pergat. Eadem si- militudine circulus in demonstrationi- bus duplicem petit conditionem, ut sit formalis, priore, ut ab eodem in idem fiat, posteriore, ut per eandem viam fiat re- gressus; nam si fiat per diuersam, non erit nisi materialiter talis: quid autem sit per eandem viam fieri, quid per diuer- sam? paucis explicabo: etenim dum essen- tiam per proprietatem, & causam per effectum cognoscimus, aut nouam eius- dem essentiae cognitionem comparamus penetrantes propriam naturam ex ipsis terminis, vel non? Si noua cognitione mi- nime comparata ex sola ea, quam ex ef- fectu acquisiuimus, procedamus ad de- monstrationem effectus per eandem viam, absque dubio regredimur ad eundem terminum, vnde profecti sumus, & talis circulus formalis est ab eodem in idem per eandem viam: si vero noua cognitio- ne ex terminis comparata fiat regressus, non erit circulus formalis, sed quasi ma- terialis, nec talis erit simpliciter vocan- dus, sed secundum quid, & pari ratione censendum est de circulo procedente,

ex diuersis cau- sis: nam si vna earum per al-eram ostensa, nouam illius cognitio- nem ex propriis terminis comparemus, per aliam viam perginus ad ostensio- nem alterius: at si nullam habentes de nouo, sed ex sola ea, quam per demonstratio- nem comparauimus, per eandem; vnde formalis erit posterior iste circulus: prior vero non nisi materialis.

Quibus praebitis nostra sententia, *Vera sententia.* duabus continetur assertionibus. Prior est: circulus formalis, siue ab effectu ad causam, & e conuerso a causa ad effectum procedat, vel ab vna causa in alteram, semper est vitiosus, & omnino ab Ari- stotele reprobatus.

Quam sic probd. Demonstratio sem- per debet ex notioribus procedere se- cundum naturam; vel saltē quoad nos, ut e xpresso docuit Aristoteles cap. 2. & propria conditio ipsius met demonstra- tionis ostendit, quae in eū finem constru- tur, ut ex vnius notitia aliud cognosca- mus, nempe ex praemissis conclusionem; & cum propter praemissas cognoscatur, quae sunt nobis ratio cognoscendi, & as- sentiendi, euidenter sequitur notiores esse; sed in secunda demonstratione for- malis circuli non sunt praemissae vlllo mo- do notiores, cum earum notitia ex sola conclusione, habita sit per demonstratio- nem primam: ergo vitiosus erit talis cir- culus: & certe si notiores essent, euiden- ter sequitur idē esse notius, & ignotius respectu eiusdem, & sub eadem formali- ratione: notior est enim conclusio demō- strationis primae, ex qua demonstrata est causa, cuius nullam maiorem notitiam comparauimus; si ergo dum rursus osten- ditur per secundam demonstrationē, no- tiores sunt praemissae, minus nota erit cō- clusio eadē prorsus ratione, & respectu eiusdem: & pari ratione id sequitur eu- denter, dum circulum formalem in diuersis causarum generibus constitui- mus.

Secundo probatur, quia euidenter in- fertur illud absurdum illatum ab Aristo- tele aduersus antiquos Philosophos, no- esse aliud formalem circulum inter ef- fectū, vel causam, aut inter diuersas cau- sas constituere, quam idem per se ipsum demonstrare; vel certe demonstrare, hoc esse, quia hoc est; nam si hominem esse ra- tionalem

Secunda as- sertio.

Prima va- rio.

33.

Ab aucto- ritate D. Thom. con- fir. vtraq; assertio.

34.

rationalem demonstramus, quia est risibi- lis, & rursus ex hac sola cognitione ra- tionalis iterum esse risibilem, quid ob- cro aliud effcimus, quam demonstrare hominem esse risibilem, quia est risibi- lis? quod non modo absurdum, sed plane ridiculum est.

Assertio secunda. Circulus per aliam viam factus, quem materialē vocamus, siue fiat inter causam, & effectum, vel inter diuersas causas, non est vlllo mo- do vitiosus, neque ab Aristotele repro- batus.

Probat euidenter: nam cum cau- sam demonstramus a posteriori ex effe- ctu, & rursus ex propria natura cause ex terminis penetrata eundem effectum, a priori procedimus, & ex noua, ac perfe- cta notitia causae: vnde ex notioribus vtraque demonstratio procedit, illa qui- dem ex notioribus nobis, haec vero ex notioribus secundum naturam, atque etiam quo ad nos: nouam item, & longē perfectiorem notitiam effectus assequi- mur: nam prius per solam experientiam eum agnouimus, modo vero per propria- originem, & naturam: prius solam eius existentiam, modo non solam existentia, sed naturam, & conditionem propriam penetramus: nam cum in virtute causae effectus contineatur, a qua talem sorti- tur naturam, dum ex notitia causa cog- noscitur, natura eius penetratur.

Vtraque assertionem iam rationibus roboratam confirmare libet grauisimo quodam testimonio D. Thom. ex quo nostram hausimus sententiam: contine- tur autem. 2. lib. de caelo, & mundo lect. 16. vbi Aristot. probat stellas esse sphae- ricæ figuræ, quia sunt immobiles: arguit autem D. Thom. aduersus talem: proba- tionem, hisce verbis. *Videtur autem hac probatio non esse conueniens: nam supra proba- uit Aristoteles stellas non moueri per se ip- sas, ex eo quod sunt sphaericae figurae; vnde cum hic probet e contra, quod sint sphaericae figurae, per hoc quod sunt immobiles secundum se ipsas, videtur quod sit probatio circularis. Respondet autem ad hoc Alexan. quod ex hoc nullum se- quitur inconueniens, quia Aristoteles proba- uit stellas non moueri per se ipsas, non solum per hoc, quod sunt sphaericae figurae, sed etiam per qua- dam alia media, & non solum per hoc, quod sunt secundum se immobiles: obicit autem contra hoc*

Simplicius, quod non impeditur ratio circularis demonstrationis per hoc, quod vtraque conclusio pluribus mediis ostenditur; sed dicendum est, quod licet per hoc non tollatur ratio circularis demonstrationis tollitur tamen inconueniens, quod ex circulari demonstratione contingit, ut scilicet nihil manifestet, quia non potest ali- quid manifestari, nisi per notius: non potest au- tem idem esse notius, & minus notum; sed dum vtraque conclusio per alia media manifestatur, vna potest sumi ut manifestatiua alterius ad ostendendam conuertibilitatem conclusionum. Hæc D. Thom. quibus in primis docet vitiosum esse circulum, ex eadem noti- tia prorsus inuariata procedentem: dein de vitio carere, si ex noua conclusionis notitia, alia via comparata, secunda de- monstratio constituatur, quia tunc ex no- tioribus vtraque constabit. Et hæc est nostra sententia, circulum priorem for- malem vocans, & semper vitiosum: po- steriorem vero, non nisi materiale, & vitio semper carentem: priorem ab Ari- stotele omnino improbatum affirmans, posteriorem vero, his omnibus admis- sum locis in principio quaestiois a no- bis recensitis, quibus non quomodocun- que ab effectu ad causam, vel ex diuer- sis causis circulum constituit, sed ex noua causae notitia procedentē: ita ut de- monstratio posterior effectum a priori ostendat, nouamque eius cognitionem a prima distincta, eaque longē meliorem tradat; & modo simili dum ex vna cau- sa per aliam demonstrata, secunda de- monstratio procedit, nouam eius cog- nitionem ex terminis habitam contineat, ex qua prior causa demonstratur.

Vnum tamen animaduersum vellem in hac parte. quod superius attingere ce- pi, demonstrationes ex diuersis causis pro- cedentes sic se habere, ut licet qualibet sit a priori in suo genere, simpliciter ta- men illam solum a priori procedere cen- sendum est, quae procedit ex causa sim- pliciter priori, altera uero a posteriori; gratia exempli, demonstratio, quae pro- cedit ex causafinali, simpliciter est a prio- ri, quia finis causa est absoluta conside- ratione prior, quae vero a materia, a po- steriori, quia, & si in suo sit genere prior, eiusmodi tamen prioritas solum est se- cundum quid: absoluta autem con- sideratione, sine posterior est materia,

& sic de ceteris causis post finem loquendum est.

Corollarium.

Ex duplici nostra assertionem, rationibusque in earum confirmationem productis illud interre licet, sic nobis loquendum esse, ut circulum in demonstrationibus simpliciter, & absolute pronuntius esse vitiosum, & ab Aristotele improbatum, & non nisi secundum quid per mittendum: nam solus formalis circulus procedens ab eodem, in idem per eandem viam, hoc est, ex eadem inuariata cognitione, talis est simpliciter, & iste semper est vitiosus, ergo absolute vitiosum debemus vocare circulum: materialis vero ex diuersa procedens notitia, non nisi secundum quid circulus vocatur, ut nomen ipsum materialis indicat, ergo cum solus iste approbandus sit, solum secundum quid approbandus erit circulus; & vere ita est, quod dum Aristoteles aduersus antiquos Philosophos circulum damnat, non cum dumtaxat, qui ab eadem causa ad se ipsam procedit, condennare vult, sed quemlibet ex eadem inuariata cognitione procedentem, cum vere eadem sit de utroque ratio: & ex dictis constat germanus sensus testimonio sum Aristotelis, & solutio argumentorum: nam dum causam per effectum, & rursum effectum per causam, huius natura de nouo cognita demonstramus, materialem dumtaxat circulum constituiamus, ab eodem in idem per diuersam viam, hoc est, per diuersam cognitionem procedentes: atque etiam dum vna causa per alteram demonstrata, & de nouo eius natura cognita, priorem ex ea rursum demonstramus: & ut formalius loquamur, in prima demonstratione ex cognitione effectus quantum ad existentiam procedimus, solam existentiam causa ex ea demonstrantes: in secunda vero ex cognitione causa quantum ad essentiam, essentiam item effectus ostendimus, vnde fit, ut non idem per idem formaliter ostendamus, sed certe diuersum per aliud diuersum.

Solutio ad argum. & testimonia Aristotel.

38.

QUESTIO III.

Quotuplex nam sit propositio per se nota, & an omnis immediata sit per se nota appellanda.

CIRCA hanc questionem non solum videntur dissentire Doctores in designanda definitione propositionis per se nota, sed etiam in diuisione eius; ut igitur clarius procedamus, referre in primis placet quid quique sentiat, tam circa definitionem, quam circa diuisionem; deinde quid sit in doctrina Aristotelis certum, ut ex eo quid magis cum ratione coniunctum sit deducentes, illud postremum, quod titulus questionis sciscitatur, an videlicet omnis propositio immediata sit per se nota, definitiamus.

Intentum proponitur.

39.

Et in primis illud presupponendum est, quod bene adnotat Ferrariensis. 1. lib. contra gentes, cap. 11. ex professo agitans eandem questionem: de propositione dumtaxat per se nota ad demonstrationem pertinentem procedere, qualis est propositio vniuersalis, & necessaria; sunt enim multae contingentes quidem, singulares vel etiam vniuersales, quibus absque vilo medio assentimus ex his, quae frequenter per sensum accipimus (ut docet Aristoteles. 2. lib. Physic. tex. 6.) quales sunt, niuem esse albam, coruum nigrum; & appellantur a quibusdam per se nota, non secundum se, sed quoad nos, quia predicatum ex propria natura, non inheret subiecto immediate, licet nos sine medio eis assentiamus: eiusmodi ergo ad praesentem controuersiam minime pertinent, cum neque ad demonstrationem aptae sint, neque per se nota intellectuua cognitione, sed sensitiua potius (a qua accipiuntur, censeantur.

Pro tituli explicatio-ue notanda.

Aristotel.

Duae oppositae sententiae traduntur, eiusque fundamenta.

De sola igitur propositione per se nota demonstratiua agens D. Tho. Thom. 1. lib.

40.

Duplex propositio per se nota. D. Tho. mas.

41.

Boetius.

D. Thom.

Secunda opinio Scoti.

42.

1. lib. post. lecti. 36. & expressius longe de veritate. quaest. 19. artic. 11. 1. lib. contra gentes, cap. 10. & 11. in 1. dist. 3. quaest. 1. artic. 2. & 1. par. quaest. 2. artic. 1. Docet propositionem per se notam esse, cuius predicatum clauditur in ratione intrinseca subiecti, talis est haec, homo est animal, cum de intrinseca ratione hominis sit animal: propositionem deinde per se notam vnam esse (ait) quae ex propria natura talis est, cuius predicatum clauditur in ratione subiecti intrinseca, eius tamen terminos ignoramus, & haec dicitur per se nota secundum naturam, non tamen nobis, & talis est ea, in qua definitio nobis incognita praedicatur de definito altera est non solum ex propria natura talis, sed cuius terminos cognoscimus, & dicitur per se nota, non solum secundum naturam, sed etiam quo ad nos: quae adhuc est duplex vna, cuius termini cunctis patent, cuiusmodi sunt vniuersalissima principia, quae ab Aristotele cap. praecedenti dignitates appellantur, ut quodlibet est, vel non est, totum est maius sua parte: altera, cuius termini non omnibus, sed solis sapientibus patent, cuius exemplum attulit D. Thom. ex Boetio in libro de hebdomadibus, non longe a principio, in hac propositione, in corporalia non esse circumscriptiue in loco, sapientibus quidem notissima, sed cuius terminos vulgus ignorat, ideo non omnibus per se nota dicitur sed sapientibus. Hanc doctrinam D. Thom. sequitur vniuersa eius Schola Ferrariensis. vbi supra Capreol. in 1. dist. 2. quaest. 2. art. 1. & 2. Caietan. 1. par. quaest. 2. artic. 1. & ex professo in commentariis huius cap. M. Scotus cap. praecedenti quaest. 2. ad nonum argument. ex antiquioribus vero scholasticis Richardus in 1. dist. 3. art. 1. q. 2. Durand. eadem dist. quaest. 3. Scotus vero non placuit in 1. dist. 2. q. 2. vbi propositionem per se notam alio modo definit, diuisionem vero penitus excludit; eamque ex professo impugnat: asserit ergo sic esse definiendam propositionem per se notam: omnis, & sola illa propositio, per se nota est, quae ex terminis propriis, qui sunt aliquid eius, ut sunt eius, hoc est, ut sic concepti, & non propter aliquid aliud, quod sit extra termi-

nos proprios, habet euentem veritatem, ut omne totum est maius sua parte: proprios autem terminos, ut sunt eius voc. & formales.

Vnde primo infert, quod cum alius sit terminus definitio, a definito distinctus, alia erit propositio, in qua prima passio praedicatur de definitione, distincta simpliciter ab ea, in qua praedicatur de definito; ut cum dicimus animal rationale esse capax disciplinae, vel hominem esse disciplinae capacem, & distingui aded, ut prior sit propositio per se nota, minime posterior: distinctionem autem probat hisce argumentis.

Primo illa- tum absco.

Primo arg.

Primo. Definitio est medium demonstrationis, ut aliquid de definito ostendamus, ergo constituit distinctam propositionem ab eo. Probatur eui. et antecedens in hac demonstratione: omne animal rationale est capax disciplinae; omnis homo est animal rationale; ergo omnis homo est capax disciplinae; in qua tres termini reperiuntur: nam ex ductus non constituitur demonstratio; dua item praemissa, ergo definitio distinctus terminus est a definito, & distinctam propositionem constituit, & quidem per se notam, cum ex propriis terminis, ut sunt eius euentem veritatem habeat: ea vero, quam definitum constituit, non ex propriis terminis, sed per definitionem, tanquam per medium.

43.

Et confirmatur: quia si definitio, non esset distinctus terminus a definito, in praedicta demonstratione contingeret, probatio eiusdem per semetipsum, essetque absque dubio vitiosa, quod a nemine admittitur.

Confirm.

Secundo, repugnat eundem conceptum esse distinctum, & confusum, priorem, & posteriorem, respectu eiusdem; sed definitio importat, conceptum rei distinctum: definitum vero confusum, prius ille conuenit rei, quam iste ergo absoluta locutione distincti censeantur, distinctaeque constituere propositiones: ex distinctione autem plane infertur, vnam esse per se notam, & non aliam, ut probatum est.

Secundo arg. sum.

44.

Postremo si eadem esset propositio, ex definitione cum prima passione conflata, & ex eadem cum definito, fieret quaelibet propositio, quam Metaphysicus

eius

cus (cuius est terminos proprios eius per definitiones cognoscere) habet per se notam, esse etiam in scientiis particularibus (ad quas non pertinet definitiones, terminorum cognoscere, sed rem dumtaxat definitam confuse) non minus per se notam, quod absurdum est, cum Metaphysica excellentiam tollat.

Secundo illam ab Scoto.

Secundo infertur ex eadem definitione, minus bene distinctam esse propositionem per se notam a D. Thom. in eam, quae secundum naturam est talis, & quoad nos: minus etiam bene distinctam esse per se notam nobis, in eam, quae cunctis per se nota est, vel solis sapientibus; sed omnem propositionem per se notam, talem esse censendam secundum naturam, siue nobis sit nota, vel secus, siue cunctis pateant termini eius, vel solis sapientibus, aut etiam nullis, idque probat.

Primum argumentum.

Quia propositio per se nota secundum naturam, cuicumque intellectui, est per se nota, licet per accidens, actu non sit cognita, quia termini non cognoscuntur; ergo ex se habet evidentem veritatem, licet a nullo cognoscatur, & etiam si a cunctis; non variatur eius veritas, ergo nec ratio propositionis per se nota.

Secundum argumentum.

Secundo, propositio non dicitur per se nota, quia a cunctis, vel a solis sapientibus cognoscatur; sed quia ex propriis terminis est per se cognoscibilis; ergo quemadmodum ratio eius, ex actuali omnium cognitione, vel plurium non accipitur, sic etiam ex eadem non variatur; aliena igitur est ab eius natura similis diuisione, in per se notam, secundum naturam, & nobis, vel nobis omnibus, aut solis sapientibus.

Confirmatio.

Et confirmat similitudine quadam, ex forma syllogismorum desumpta: perfectus namque syllogismus est, qui nullo indiget, ut appareat cunctis consecutio necessaria: imperfectus vero, quibusdam indiget reductionibus, ut eius necessitas manifesta fiat: nec tamen ex hoc constituitur aliquod discrimen, inter utrumque: ergo neque inter propositiones per se notas, quod omnibus, vel nullis pateant, vel solis sapientibus constitutum est.

Tertio arguitur ab

Arguunt tertio Aureolus, & Gregorius Ariminensis, eandem Scoti senten-

tiam secuti (ut refert Capreolus in 1. distinct. 2. quaest. 2. artic. 2.) primo eam confirmantes, deinde ex directo impugnantes sententiam D. Thom. confirmant quidem: nam propositio per se nota est illa, quae ex propriis conceptibus, a quocunque intellectu formatis talis est; ergo etiam nobis est per se nota: nam, vel formamus proprios eius conceptus, vel alios distinctos? si proprios, nobis erit per se nota, si distinctos non erit eadem, sed alia; ergo propositio per se nota, ex se cuilibet intellectui erit per se nota, si eadem percipiatur; quae propter male distinguitur in per se notam, secundum naturam, & quo ad nos.

Aureolus & Gregorius de Arminio.

Confirmatio.

47.

Impugnant deinde definitionem propositionis per se notam, a D. Thom. designatam; multa sunt propositiones per se notae in mathematicis disciplinis, ut totum est maius sua parte, a quolibet puncto, in quodlibet punctum possumus lineam deducere; & in Philologia naturali, per se notae sunt, motum esse, & naturam esse (ut docet Aristoteles. 2. Phys. text. 6. ac demum in communi usu, atque experientia per se nota est haec, nix est alba, & tamen nullius praedicatum clauditur in ratione subiecti; sed extraneum quippiam est ab eo; ergo non bene definitur propositio per se nota, cuius praedicatum clauditur intra rationem subiecti.

Quartum in definitio nem a D. Thom. assignatum arguitur.

48.

Quod possumus nos confirmare, nam propositio per se nota, & immediata conuertuntur, apud Aristotelem. cap. praecedenti; sed non omnis propositio, cuius praedicatum clauditur in ratione subiecti, est immediata, ut patet de his homo est viuens, corpus, vel substantia; ergo non omnis talis est per se nota, ut voluit D. Thomas.

Confirmatio.

Traditur quaestioni vera solutio.

AVDITIS aliorum Doctorum sententias, & rationibus, quibus D. Thomas, & Scotus conueniunt. Iuxta placitum D. Thom. (quod communis fere consensus scholasticorum, & interpretum Aristotelis sequitur) tanquam proba-

Aligua in quibus D. Thomas, & Scotus conueniunt.

probabiliora, quibus plene satisfactum erit quaestioni.

Primo conueniunt.

Sit ergo primum talem esse definitionem propositionis per se notae designandam, ut cunctis conueniat, propositio per se nota est, quae non per aliud medium, sed ex sola notitia terminorum nota est: etenim, ut bene adnotat Scotus) particula ex se, non excludit terminorum notitiam, cum naturalis connexio praedicati cum subiecto non sit, nisi per proprios terminos cognoscibilis, sed solum excludit medium extrinsecum demonstratiouis; in hoc igitur discrimen inter per se notam, & demonstrabilem positum est, quod huius veritas etiam cognitis terminis non cognoscitur, nisi medium adhibeatur eam ostendens, extrinsecum quidem, cum sint principia ab ea distincta, ex quibus demonstratio constituitur: connexio autem praedicati cum subiecto, atque aded veritas propositionis per se notae habita notitia terminorum cognoscitur, absque alio medio; unde fit, ut non statim, ac termini cognoscuntur, assensum propositionis demonstrabili praebemus, sed oportere medium assentiendi adhibere conuincens intellectum, & hoc medium est demonstratio, quod iure appellatur extrinsecum: propositioni autem per se notae, statim, ac terminorum significationem percipimus, assensum praebemus, quia non indiget, imò neque habet aliud medium assentiendi, praeter naturalem connexionem praedicati cum subiecto, per se metipsam cognoscibile, & per se adaequatam intellectui, quem idcirco per se trahit ad assensum.

50.

Ex quibus constat primo; idem esse propositio nem ex propriis terminis esse cognoscibilem, & non per aliud medium esse notam, sed per se metipsam.

Secunda illatio.

Constat secundo, non esse necessarium addere, & non per aliud medium extrinsecum, cum satis sit explicatum eo ipso, quod dicitur, ex sola notitia terminorum cognoscibile esse: praeterea, eo ipso quod dicitur ex sola notitia terminorum esse notam, intelligimus talem esse connexionem praedicati cum subiecto, ut formaliter, vel virtualiter, directe, vel indirecte praedicatum claudatur proxime, hoc est absque ullo medio in subiecto: formaliter quidem, & directe clauditur, quoties

51.

definitio subiecti est, vel certe pars definitionis: ut animal rationale in ratione hominis, vel solum animal, vel solum rationale: unde omnes istae sunt per se notae, homo est animal rationale, homo est animal, homo est rationalis: indirecte vero, sed formaliter, quando in eo, quod formaliter, & directe clauditur, importatur intrinsicè: gratia exempli, totum intrinsicè componitur, non ex sola vna parte, sed ex multis, unde ex propria conditione habet quamlibet excedere: praedicatum ergo huius propositionis, totum est maius sua parte, intrinsicè clauditur in ratione totius, quod est subiectum indirectè, sicque de ceteris propositionibus per se notis intelligendum est: virtualiter demum, sed proxime clauditur, quando, & si formaliter extra rationem eius sit, in eius tamen virtute proxime continetur, ex qua tanquam ex proxima causa oritur, & talis est praedicatio primae passionis de essentia, nempe animal rationale est capax disciplinae; radicaliter namque accepta capacitas disciplinae proxime continetur, intra rationem hominis intrinsicè, ideò per se notae propositione constituitur, cum ea itaque non sufficeret virtualis continentia, nisi esset proxima: nam cunctae passionis continentur virtualiter intra essentiam rei, non tamen omnes proxime, sed prima dumtaxat, reliquae ea mediante; ideò non omnes constituunt cum essentia propositionem per se notam, sed sola prima: bene ergo D. Thom. propositionem per se notam definiens (ait) eam esse cuius praedicatum clauditur in ratione intrinsicè subiecti, praedicto modo intrinsicè in conclusionem accipiens.

Quomodo debet claudari praedicatum in subiecto.

57.

Sic enim eam exponunt Capreolus, & Ferraricus. locis nuper indicatis, & haec definitio D. Thom. sic exposita, eadem est cum definitione Scoti, licet verbis videatur diuersa: nam si praedicatum propositionis clauditur intrinsicè in ratione subiecti, eius proculdubio veritas ex sola notitia terminorum, ut sunt eius termini, erit cognoscibilis, & non per medium extrinsecum, cum inter essentiam rei, & praedicata essentialia nullum sit: definitio demum a nobis designata breuius, clariusque utramque comprehendit; & hoc est primum, in quo Diuus Thomas

Capreolus Ferraricus.

58.

Thomas, & Scotus conveniunt.

Primo con-
veniunt in
divisione.

59

Secundum est, divisio hæc, propositio per se nota, vna est affirmatiua, negatiua altera; affirmatiua est ea, cuius prædicatū cōtinetur intra rationem subiecti; negatiua cuius prædicatum, & subiectū essentialiter se se excludunt; quemadmodum enim propositio, cuius prædicatum clauditur intra rationem subiecti, ex sola terminorum notitia nota est, pari ratione illa cuius extrema mutuo se se excludunt essentialiter, cuius hæc est pulchra ratio, quia quemadmodum prædicata positiua constituunt essentiam rei, sic etiam negationes aliarum essentialium in ea clauduntur intrinsicè: vt negatio differentie essentialis equi, vel leonis, in essentia hominis: hæc igitur erit per se nota positiue; homo est rationalis, hæc negatiue; homo non est equus, vel leo, aut non est hinnibilis (si hæc sit differentia essentialis equi) hæc item erit per se nota negatiue, substantia non est quantitas; & vniuersaliter loquendo omnis alia, in qua vnum genus supremum negatur de alio, vna ite sub altera, species, vel athoma de altera. Hanc diuisionem posuit expressè Aristoteles, r. poster. tex. 38. his verbis. *Sicut quedam principia sunt indemonstrabilia, quod sit hoc illud, & quod sit hoc in illo, sic & quod non erit hoc illud, nec quod sit hoc in illo, quare hæc quidem esse aliquid, alia autem non esse aliquid erunt principia, &c.* Eandem accipiat D. Thom. in eorundem verborum commentariis, lect. 36. quam Scotus non negat.

Aristotel.

In duabus
vique di-
sentit pri-
mo.

60

Secundo.

His duobus, in quibus consentiunt explicatis, duo alia supersunt, in quibus dissentiant, vnum est definitionem, & definitum esse diuersos terminos ex se, atque adeò diuersas constituere propositiones cum prima passione, definitionem quidem per se notam secundum naturam: definitum verò non nisi demonstrabilem per definitionem.

Alterum est, non esse distinguendam propositionem per se notam in eà, quæ est per se notam secundum naturam, & quo ad nos, neque propositionem per se notam nobis in eam, quæ cūctis est per se nota, vel solis sapientibus: nam D. Tho. & omnes, qui eum sequuntur contraria his tenent, his duabus divisionibus pro-

positionem per se notam diuidentes (vt vidimus) atque etiam duas illas propositiones ex definitione, ac definito constitutas, ex natura rei nõ esse distinctas, quemadmodum nec definitio ipsa à definito ex natura rei distinguitur: vnde nec distinctas constituere propositiones, sed eandem, ac per se notam secundum naturam, solum quo ad nos distinctos esse terminos, distinctas efficere propositiones; definitionem quidem per se notam, definitum per eam demonstrabile; hoc enim docuit D. Thomas, r. lib. post. lect. 36. & vtrumque nos tamquam longe probabilius dictis Scoti recipimus.

61

Vt autem vtrumque probemus illud est tanquam certum præsupponendum.

Intellectum nostrum ex duplici parte esse imperfectum, ex priori quidem quia non valet quæcunque sunt in re aliqua, vno actu, vel conceptu capere, sed quasi per partes ea intelligens in plures conceptus diuidit, quos iterum coniungens integram rationem perficit; vnde nec statim potest rem distincte concipere, sed conuulisse prius eius conceptum format, deinde ad distinctum procedit: ex posteriori autem parte imperfectus, in quantum pro presenti saltem statu corporis a sensibus accipit cognitionem; vnde ea sunt sibi maiori ex parte notiora, quæ magis sunt sensibilia: & cū effectus, vel operationes rerum præsertim corporaliū per sensus percipiuntur, eiusmodi facilius capit, ex quibus ad causarum, rerumque spiritualium inuestigationem procedit; causas igitur natura priores, & notiores non prius percipit, sed ex effectibus earū notitiam venatur: & hinc procedit, vt quæ ex propria natura sunt notissima ac per se, hoc est, sine medio ab intellectu expedito cognoscibilia, a nostro difficilius cognoscantur, nec per se, sed per medium sibi manifesta fiāt: hinc etiam procedit, quemadmodum solum eius comparatione distinguuntur priora & notiora, quia quæ sūt talia ex propria natura, sibi sunt posteriora ordine cognitionis: pari ratione per se nota distinguenda sunt, si quidem quæ sine medio sunt cognoscibilia, non nisi per medium apta sunt ab eo cognosci: solum autem eius comparatione distingui eiusmodi dicimus quia respectu expediti intellectu

62

Primum nota
bile.

ctus, qualis est diuinus, vel Angelicus, non habet locum similis distinctio, sed quæ sunt ex propria natura priora, & notiora, prius suo modo ab eis cognoscuntur; & quæ ex propria natura sunt per se nota sine medio.

Secundum
notabile.

63

Ex priori autem imperfectione fit, vt non possit conceptum rei distinctum formare, nisi per partes eam concipiendos; nam si absque tali diuisione vnico velit eam conceptu capere, non distincte, sed cōfusse capiet; per partes autem rem intelligere, easque in vnum coniungere, vt integram eius rationem distincte perficiant, nõ est aliud, quam definitionem construere modo quidem imperfecto, quem partiales conceptus, eorumque copulatio (quæ compositio quædam est) satis aperte indicant, hæc namque in intellectu expedito non sunt necessaria, imo nec locum habere possunt; sed vnico actu, & simplici conceptu, rem totam integramque eius essentiam, absque vlla diuisione, definitione, vel successione, distincte intelligit: & ex eisdem intelligimus diuisionem essentia in partes generis, & differentia, ex quibus definito componitur; & compositionem speciei, quam metaphysicam appellamus, esse in re ipsa composita, in ordine ad nostrum intellectum eam imperfecte concipientem.

Primum co-
notarium.

64

Ex quibus inferò primo verissimum esse definitionem, & definitum non distingui ex natura rei, sed in ordine ad nostrum intellectum confusse, ac distincte eandem rem concipientem; atque adeò non nisi quoad nos distinctam propositionem constituere; at ex ipsamet rei natura, vnam, & eandem, & quidem per se notam, cum nullum sit medium inter subiectum, & primam passionem, excepta definitione, quæ solum medium quo ad nos existimatur, cum solum quo ad nos sit à subiecto distincta: Itaque non est locus distinguendi propositionem per se notam secundum naturam, ex definitione, & prima passione conflata, per quam demonstratur eadem passio de definito (vt voluit Scotus) sed solum quoad nos (vt docet D. Tho.)

Probatum va-
tione.

Quod rursus probatur ex his, quæ docet idem D. Tho. opus de fallaciis cap. 12. & Albert. Mag. r. lib. Elench. cap. 14.

nempè ex modis, quibus contingit fallacia petitionis principij, positis ab Aristotele 8. lib. Topic. cap. 4 loco 80. Primum esse quando affertur definitio rei, tanquam medium ad probandum aliquid de definito: tunc enim petitur principium, ait D. Tho. quia iam ignotum est aut in certum, quod definitioni conueniat, ac definito; & si negatur illi conuenire, nõ minus negari poterit, quod definitioni conueniat: petitur ergo vt tanquam certum detur, quod probandum superest eiusmodi autem fallacia locum non habet, nisi ex natura rei accipiendo definitionem ac definitum, quo pacto tā ignotum est vnū ac alterum, imò cum idem profus sint, non erit aliud, quam velle idem perire, quod modo simili ignotum est; nam si quo ad nos accipiantur, cum distincta sit definitio, ac definito notior legitimus erit argumentandi modus, probans prædicatum conuenire definito, quia definitioni conuenit: nec modo simili negari poterit, siquidem hæc notior est, & stare bene potest vt quispiam ignorans, quod definito conueniat, definitioni conuenire nouerit; ex qua sibi persuadeat conuenire definito: vnde fit, vt hoc modo dumtaxat distincta sit vna propositio ab altera; hoc item modo secunda sit per se nota, prima verò, quæ per eam probatur, demonstrabilis.

D. Thomas
Albertus
Magus.

65

Ex eadem adnotata doctrina inferitur secundo ita secundo, bonam esse ac necessariam diuisionem propositionis per se notæ à D. Thom. traditam, in per se notam secundum naturam, & quo ad nos.

Quod plane colligitur ex doctrina Aristotelis, cap. præsentis, & præcedenti, quibus locis expressè tenet, priora, & notiora distinguenda esse in ea, quæ talia sunt ex natura rei, & quo ad nos: quod etiam confirmat inferius tex. 30. discrimen inter demonstrationem, quia, & propter quid, designans in eadem scientia, in qua aliquando à causa procedimus quandoque etiam ab effectu, per quem demonstramus causam, & vtroque modo à notioribus; alioqui non posset esse utilis modus procedendi: verba autem eius sunt. *Alio autem modo si per immediatam quidem, sed non per causam, sed per notius eorum*

rum, quæ conuertuntur: nihil enim prohibet
corum, quæ conuersim prædicantur, notius aliquã
do esse, quod est non causa, quare erit per hoc
demonstratio, &c. Si igitur in prioribus, &
notioribus locum habet distinctio, ex
natura rei, & quo ad nos, non minus ha-
bebit locum in his, quæ per se nota sunt.

Primo pro-
batur ratio
ne.

67.

Quod efficaciter probari potest, si in-
telligatur, quid sit propositionem esse
per se notam, non est enim aliud, quam
notam non per aliud, sed notitia ter-
norum; tot igitur modis erit ex propo-
sitione demonstrabilis, quot contingit ha-
bere medium, sed vere contingit propo-
sitionem ex natura rei immediatam, me-
dium quo ad nos habere, per quod in tali
ordine nobis demonstratur, quibus alias
non erat nota; ergo quæ per se nota est,
ex natura rei, potest esse quo ad nos de-
monstrabilis, quibus tamen si eius termi-
ni noti essent, nõ solum ex se foret per se
nota, sed etiam quo ad nos.

Secunda va-
rio.

68.

Secundo probatur ex duobus, quæ ab
Aristotele, eisdem statuuntur locis cap.
præsertim 2. ex quibus simul acceptis
euidens (nisi ergo fallor) argumentum con-
stituitur aduersus Scotum: primũ est de-
finitio propositionis immediatæ, quam
hiscæ verbis tradit, propositio immediata
est, qua non est alia prior: priora, autẽ
distinguit in ea, quæ talia sunt ex natura
rei, & quo ad nos: ergo eisdem duobus
modis continget propositionem aliquã
habere aliam priorem, vel ea carere, si
careat, est propositio immediata, quã vo-
cat idem Aristoteles cap. eodem princi-
pium demonstrationis, ergo principium
demonstrationis aliud erit tale secundũ
se, aliud quo ad nos: principium autem
demonstrationis conuertitur cum propo-
sitione per se nota: hanc igitur in per se
notam secundum naturã, & quo ad nos
necesse est distinguere in doctrina Ari-
stotelis. tex. etiam 30. cuius verba reruli-
mus, de demonstratione procedente ab
effectu ait ex immediatis procedere nõ
certè ex natura rei, ergo quo ad nos; du-
plicia igitur esse censet immediata, atq;
ad eò per se nota, quæ cum eis conuer-
tuntur: peculiare autem id esse in nostra
cognitione propter imperfectionẽ eius
intrinsicam docuimus, cum in aliis cog-
nitionibus, diuina nempe, & Angelica, ta-
lis distinctio locum nõ habeat: & ex tali

cognitionum differentia intulit bene D.
Thom. locis præallegatis, hanc proposi-
tionem, Deus est, per se notam esse ex na-
tura rei, quia esse Deo conuenit essentia-
liter, & sine vilo medio: vnde, & ipsi Deo
Optim. ac beatis erit per se nota; nobis
verò immediatam connexionem prædi-
cati cum subiecto non capientibus non
est per se nota, sed euidenter eius veri-
tatem, per medium percipimus, nempe
per effectus, ex quibus eam demon-
stramus.

Ex tota hac doctrina inferitur quam-
libet propositionem immediatã esse per
se notam, quod hoc argumento euiden-
ter probatur: propositio immediata est,
qua non est alia prior (vt docuit Aristote-
les) ergo quæ non habet medium per
quod demonstratur: vnde sequitur per se
esse cognoscibilem, hoc est, ex propriis
terminis, quod est esse per se notam; sed
quemadmodum per se nota distinguitur
in eã, quæ talis est ex se, vel quo ad nos,
pari ratione immediata.

Qualibet
propositio
immediata
est per se nota.

69.

Satis fit Scoti sententia argumentis.

Argumentis Scoti primi ordinis
occurrimus admittentes propo-
sitionem per se notam esse, quæ
ex propriis terminis, vt sunt ali-
quid eius, & non ex alio extrinseco, ha-
bet euidenter veritatem (eiusmodi enim
definitio eadem est cum definitione D.
Thom. licet verbis valde diuersa appa-
reat, vt in corpore quæstionis adnotauim-
us) illud tamẽ, quod ex ea intulit Sco-
tus, nempe, distinctam esse propositionẽ,
in qua prima passio prædicatur de defi-
nitione, ac de definito, & illam esse per
se notam, hanc verò ex ea demonstrabi-
lem, distinguendum est (vt bene D. Tho.
& qui eum sequuntur) nam si ex natura
rei intelligatur, falsum est; si verò quo ad
nos, verum: & cum per definitionẽ de-
monstramus primam passionem de subie-
cto, vim demonstrationis solum habet
quo ad nos, qui definitionem tanquam
conceptum distinctũ a definito, sicut a
cõfuso separamus, minime ex natura rei,
in qua non est talis distinctio, cuius illud
est euidens signum, quod ab intellectu
expedito non fit: etenim si definitum in-
telligentes

Ad argum.
Scot. primi
ordinis.

70.

telligentes confusum dumtaxat conce-
ptum eius formamus, nec distinctum for-
mare possumus, nisi illud per partes in-
telligendo, quas coniungentes, defini-
tiones constituimus; ex nostro modo in-
telligendi imperfecto, totum hoc acci-
dit, cum tamen distincta sit essentia in
eo, & ab intellectu expedito absque ta-
li conceptuum diuisione distincte intel-
ligatur, apud quem similis demonstra-
tio primæ passionis de subiecto per de-
finitionem, locum non habet, nec se-
cundum modum discursuum, nec per
simplicem notitiam: itaque ex natura
rei solum demonstramus vnã passio-
nem per aliam de subiecto, hoc est, se-
cundam per primam, & per secundam
tertiam, sicque de cæteris: prima verò
demonstrabilis non est, sed propo-
sitionem per se notam cum eo constituit:
quidquid autem definitione median-
te vterius efficitur, solum in ordine
nostræ cognitionis imperfectæ ad pro-
cessum demonstratiuum, ac scientifi-
cum pertinet.

Ad confir.

72.

Vnde ad confirmationem responde-
tur, ex natura rei nec distinctum esse
terminum definitionem a definito, nec
distinctam propositionem constituere,
nec demonstrationem: sed isthæc omnia
modum nostrum imperfectum intelli-
gendi distinguere, atque efficere.

Ad secun-
dum argu.

Ex quibus etiam patet solutio secun-
di argumenti; nam quemadmodum quo
ad nos tantum reperitur distinctio con-
ceptus distincti, & confusi, sic etiam
prioritas; cum tamen in ipsa rei natura
neutrum reperitur.

Ad tertium
argum.

Ad tertium dicimus imperfectiones ef-
se cunctas scientias in nobis (etiam si
de Metaphysica nostra sit sermo) quæ
igitur distinctius per definitiones in ea
cognoscuntur, vel demonstrantur, quod
scientiæ particulares non attingunt, quo
ad nos fieri intelligendum est, non ex
ipsa rei natura, quæ sic est indefinito di-
stincta, sicut a nobis per definitionẽ con-
cipitur.

Ad argum.
secundũ or-
dinis.

73.

Argumenta secundi ordinis illud tan-
quam certum præsupponere videntur,
quod planè falsum est, nempe propo-
sitionem per se notam secundum natu-
ram talem esse respectu cuiusque in-
tellectus, quemadmodum falsum arbi-
est

tratur Aristoteles respectu cuiusque
intellectus priora, & notiora esse, quæ
ex se sunt talia: etenim cum non omnis
intellectus eundem modum cognoscea-
di habeat, neque est eadem comparatio
obiecti cum eo, sed ad intellectum expẽ-
ditum, atque perfectum comparatur, se-
cundum propriam naturam, velut est
in se, ad imperfectum verò iuxta pro-
prium modum, qui talis est, vt non pos-
sit quacunque per propriam naturã cog-
noscere, nisi prius ei per effectus sensibi-
les ostendantur; vnde neque propo-
sitionem quamlibet (etiam ex propria na-
tura, ex terminis cognoscibilem) sine
medio sibi proportionato cognoscere ap-
tus est, quod, & si propositio ipsa ex se
non habeat, bene tamen ad talem mo-
dum imperfectum cognoscendi compa-
rata: vnde fit, vt quamuis verum sit pro-
positionem per se notam per proprios
terminos esse cognoscibilem ab intel-
lectu expedito; non tamen ab imperfec-
to, & veluti sensibus impedito, qualis
est humanus, præsertim pro statu corporis
præsentis; & idcirco respectu huius
intellectus distinguenda est propositio
per se nota, quemadmodũ priora, & no-
tiora distinguit Aristoteles, ita vt propo-
sitione per se nota, vna sit ex se talis, & res
respectu intellectus expediti, altera verò
respectu humani, vel (vt aiunt) quoad
nos, quæ distinctio licet sit per accidens
quantum ad ipsam propositionem se-
cundum se sumptam; non tamen respec-
tu nostri intellectus, cui ex propria na-
tura conuenit similis imperfectio; nec
solum dicitur per se nota ex se, & non
quoad nos, quia a nobis non cognosci-
tur ex terminis, sed quia non est hoc mo-
do a nobis cognoscibilis, sed per mediũ
proportionatum; & eodem pacto negã-
dum est propositionem quamlibet per
se notam, ex se sapientibus, & insipien-
tibus esse per se notam: nam multæ sunt
ex terminis non cognoscibiles ab intel-
lectu humano, nisi iam instructo; vnde
respectu huius dicuntur per se notæ, non
respectu cuiusque.

Propositio
per se nota,
quomodo sit
accipienda.

74.

Confirmatio huius argumenti non
solum habet solutionem facilem, sed
nostram confirmat sententiam: nam
syllogismus secundæ, ac tertiæ figuræ,
si ex natura rei accipiatur, non minus
est

Ad confir.

75.

est uicens conclusio, quam syllogismus primæ; in eo solum discrimen est positum, quod huius forma, atque euidencia cunctis est manifesta, illius uero non omnibus, sed iam instructis, & ided, ut percipiatur ab omnibus, reductione ostensua, vel (quam uocant) ad impossibile indiget; solum ergo differunt in ordine ad nostrum intellectum; & hæc differentia sufficit, ut diuersa figura ab Aristotele, & omnibus distinguantur, ergo sufficit comparatio propositionis per se notæ ad nostrum intellectum, ut distinguatur in per se notam secundum se, & quo ad nos.

Ad r. Aureol. & Gregorij.

76.

Ad primum Aureoli, & Gregorij respondetur, proprios formare conceptus terminorum propositionis per se notæ, duobus modis contingere, ex sola notitia terminorum, vel per medium à posteriori: & quidem expeditus intellectus modo priori eos format; noster uero non nisi modo posteriori ided respectu illius per se nota dicitur, non tamen respectu nostri, nisi à posteriori demonstrabilis: falsum itaque existimandum est uniuersale illud assumptum, propositio per se nota est talis in quocunque intellectu proprios conceptus terminorum formante, sed distinguendum est; nam vel formantur ex solis terminis, & tunc censetur per se nota, vel per aliud mediū, & tunc erit demonstrabilis, saltē respectu talis intellectus sic ei assentientis.

Ad secundum argumentum.

77.

Secundum argumentum, solum est ex his, quæ in corpore questionis adnotauimus: nam in propositionibus, quæ in argumento accipiuntur, & similibus, licet directè non claudatur prædicatum intra rationem subiecti, cum partes sint extra rationem totius, & linea extra rationem punctorum, à quibus ducitur; indirectè tamen uerè clauditur, cum de ratione totius intrinseca sint reliquæ partes, quarū ratione quilibet per se sumpta maius est; uel certe si propositio per se nota negationem importet, prædicatum intrinsecam repugnantiam dicit respectu subiecti, ac propterea intrinsece ab eo excluditur: definitio enim Diu. Thomi, secundum proportionem est accipienda in propositionibus per se notis; affirmati-

tiuis, & negatiuis utriusque iuxta propriam conditionem accommodanda: de cæteris uero, quæ accidentales sunt, secundum rem, uel modum, ut motum esse, uel naturam, niuem esse albam, &c. diximus iam non numerari in propositionibus per se notis ad demonstrationem conficiendam aptis, & quæ appellantur per se; de his enim solis præter controuersia procedit, uel quod idem est (ut bene Ferrarienti.) non sunt per se notæ notitia intellectua, sed sensitiua, quas definitio D. Thom. non comprehendit, earum etenim notitia per experientiam sensuum accipitur, atq; ex eius uis, & efficacia nullo expectato medio eis assentitur intellectus.

Ad confir.

78.

Confirmatio demum à nobis addita explicationem petit harum propositionum, homo est substantia, corpus, & uiuens, & aliarum similium, quæ medium uidentur admittere, cum tamen uere sint immediata, non solum ex natura rei, sed etiā quo ad nos: præsertim apud D. Tho. nam prædicatum omnino clauditur intra rationem subiecti; cuiuslibet enim speciei essentia, atque definitio, non solum differentiam atomam, cum qua conuertitur, sed omnes superiores cum suis generibus formaliter claudit, ut homo nō solum differentiam rationalis, sed substantiæ, corporeæ, atque uiuentis, cum eisdem generibus, ex quibus completa eius definitio coalescit: unde fit, ut isthæc omnia prædicata immediate ei conueniant: ueruntamen, quia animal solam naturam sensitiuam exprimit, & rationale solum gradum rationalitatis, in quibus implicitè clauduntur cæteri, duo hæc prædicata dicuntur proxime conuenire homini, secundum hanc rationem, uel conceptum explicitum, cum tamen omnia immediata sint æqualiter absoluta locutione; nam anima rationali, à qua accipiuntur radicaliter, proxime conuenit esse formam substantialem corpoream, uiuentem, sensitiuam, & rationalem: possumus igitur, hac uti distinctione (si placet) ut clarius argumento latius faciamus: medium duplex esse, unum prædicationis, aliud demonstrationis, eius expostio uel causalitatis, & rationem illius in eo dumtaxat consistere, quod explicite, &

Secundum mediū, & eius expostio. 79.

ti, & quasi expresse proximum genus, uel differentiam rei contineat, ideo proxima appellata, quia expresse propriā, adæquatamque rationem speciei expriment, cum tamen cætera implicite, atque essentialiter in eis, atque in specie eadem æque proxime claudantur, unde merito medium hoc nudæ prædicationis appellatur, & non tale simpliciter, sed secundum quid, uel certe medium prædicamentale, quod solum prædicamentali constitutioni deseruit: medium autè demonstrationis tale est simpliciter, quia uere est causa, quare insit prædicatum aliud ex natura rei, & quo ad nos, & prioritatem respectu alterius prædicati importat; unde à priori unam propositionem per alteram ratione illius demonstramus, talis est una passio respectu alterius, ut capacitas disciplinæ respectu admirationis, & hæc respectu risibilitatis, & iuxta rationem huius medij accipienda est ratio propositionis per se notæ, quæ talis est, quia ex propriis terminis ei assentitur intellectus, & non per medium; non iuxta rationem primi, quod non est tale, nisi incerto ordine, nempe prædicamentali; propositio igitur per se nota, cum immediata conuertitur, hoc est cum ea, quæ medio caret demonstra-

Propositio per se nota, cum immediata conuertitur.

81.

tionis, non cum alia, quæ solo caret prædicamentali, nam quanquam hoc admittat, à ratione propositionis per se notæ non deficit, cum ex propriis terminis sit cognoscibilis; & in hoc sensu locutū esse Aristotelē, non obscure indicat definitio immediata propositionis; nam eam esse ait, quæ non est alia prior: unde fit, ut cum medium prædicationis nullam prioritatem, uel causalitatem importet, nec propositionem mediatam efficiat, uel demonstrabilem: & hinc etiam intelligitur non esse ueras demonstrationes, quæ ex talibus prædicationibus efficiuntur, sed euidentes quidam syllogismos, ex vno prædicato adæquato, atque explicito ostendentes alia prædicata (uere etiam, & simpliciter immediata) expresse conuenire: exemplo nobis esse potest syllogismus iste, omne animal est substantia, omnis homo est animal, ergo omnis homo est substantia; quem à uera ratione demonstrationis deficere euidenter ostendo: nam uer-

ta demonstratio ex ueris, primis, notioribus, & prioribus, causisque conclusionis constare debet; sed in tali syllogismo, & similibus nulla causalitas, nulla prioritas reperitur, ergo ueram rationem demonstrationis non attingit.

82.

Hæc de propositionibus per se notis adnotata sufficiant. Circa caput hoc tertium differunt nonnulli interpretes, de habitu primorum principiorum, eiusque natura, & conditionibus, quas nos (Deo bene fauente) ad finem huius libri commodius explicabimus.

DEMONSTRATIONIS PROPOSITIONES ueras esse ueritate necessaria. Quid sit id, quod dicimus de omni, quid per se, quid uniuersale.

CAPVT QUARTVM.

QUONIAM autem impossibile aliter se habere, cuius est scientia simpliciter, necessariū utique fuerit scibile, &c.

QUOD MODIS CIRCA PRÆDICATUM uniuersale primum errare contingat: & quomodo ipsum uere cognoscatur.

CAPVT QUINTVM.

OPPORTEt autem non latere, quod plerumque peccare, & non esse, quod monstratur primum uniuersale, &c.

VTRIVSQUE TEXTVS expositio.

QUANQUAM hæc duo capita, quarum Intentum, tum uidelicet, & quintum, communis diuisio textus, utriusque translationis Boetij, & Argrophylly separaret; expositio tamen minime separanda est, ex ea namq; constabit quintum caput non esse aliud, quā fragmentū quoddam quarti, simul cum eo necessario explicandum, ut completa sit doctrina Aristotelis, & eodem

et eodem a nobis conceptu adaequate comprehendatur.

Virumque igitur, quasi unum coniungentes in tres partes dividendum censemus: in prima statu Aristoteles demonstrativam scientiam, hoc est, quam per demonstrationem comparamus, circa rem necessariam versari, ex quo infert demonstrationem ex necessariis principis procedere, obiter illatum hoc vnicuique ratione ostendens in secunda parte tres conditiones affert, quas habere oportet praemissas, ut necessariae censentur, nempe, ut sint de omni, ut sint per se, et in quibus praedicatum dicatur de subiecto univ ersaliter, vel secundum quod ipsum, singulas conditiones sigillarim exponens: ad extremum vero tribus modis deceptionem contingere circa assignationem praedicati, univ ersalis docet, hoc est, ex tribus procedere, ut decepti putare possimus demonstrare nos aliquam proprietatem de subiecto univ ersaliter, quae tamen vere non convenit ei univ ersaliter, et ideo non leve defectum in tali modo demonstrandi committi.

Nota.

3.

Ut autem quae ab Aristotele in his duobus capitibus afferuntur melius capere possimus, aperire necesse est, quid in sequentibus intendat, sunt enim quasi sequentium proemium: est igitur intentum ostendere demonstrationem, ex necessariis, et propriis, ac perpetuis procedere: ut autem similes habeant conditiones, necesse est, sint de omni, per se, et in quibus praedicatum dicatur de subiecto univ ersaliter: ad probandum igitur principale institutum necessarium fuit explicationem horum trium terminorum praemittere, quam capite 4. et 5. tradidit.

Quod de demonstratione procedat ex necessariis.

4.

Demonstrationem ex necessariis procedere hac ratione probat (ut textus iam expositionem aggrediamur) conclusionem demonstrationis scimus ex principiis, ergo non potest aliter se habere, est igitur necessaria, ac proinde ex necessariis principiis deducta, quae propter demonstrationis ipsa, per quam deducitur, ex talibus principiis necessariis procedat necesse est: prima conclusio evidenter probatur ex definitione (circ cap. 2. designata, scire est rem per causam cognoscere, quod illius est causa, et quod non contingit aliter se habere; secunda, ex definitione necessariis, est enim illud, quod non potest aliter se habere: postrema non est minus evidens; nam licet verum possit ex falsis, necessarium ex probabilebus aliquo modo syllogizari, demonstrari vero minime, nisi ex necessariis.

Cuius haec est publica ratio, ex discrimine

inter demonstrationem, et syllogismos ceteros deducta; nam in his, non ex virtute praemissarum, sed solius illationis necessaria solet conclusio inferri, in demonstratione vero, ut potest syllogismo perfectissimo, non solum ex illationis virtute, quam haec requirit, sed praecipue ex virtute praemissarum deducitur: repugnat autem falsam esse causam veritatis, aut probabilem causam necessariam, nisi velis effectum esse causa praestantior, quod plane absurdum est: si ergo res ita se habet infert Aristoteles de sciendum esse, ex quibus praemissis sit demonstratio, et ex quibus conclusionibus constare debeat.

Tres sunt modi, quos habere oportet, tam principia demonstrationis, quam conclusionem; primus, ut in eis praedicatum dicatur de omni: dicitur autem de omni duplicem conditionem requirit apud Aristotelem, nempe, ut de quolibet contento sub subiecto, ac pro quolibet tempore dicatur, primam conditionem habet praedicatum huius propositionis, omnis homo vigilat, non tamen secundam, quia non semper convenit, sed tempore quodam determinato, ideo non dicitur de omni; habet utramque coloratum respectu hominis: quia pro quolibet temporis differentia de eo dicitur, ac propterea de omni est haec, omnis homo est coloratus.

Per se, distinguit Aristoteles in quatuor modos, quorum primus est, quando praedicatum pertinet ad essentiam subiecti, quia vel est eius definitio, vel pars definitionis, ut homo est animal rationale, homo est animal, homo est rationalis, vel certe aliquo modo ad definitionem pertinens, quod addimus propter exempla ab Aristotele appesita, de linea respectu trianguli, et puncto respectu lineae; non enim cadit in definitione linea punctum, tanquam pars eius essentialis, cum ex punctis non componatur, sed tanquam aliquid in essentia classum: punctis namque continuatur, ac terminatur, sine quibus nec esse, nec intelligi potest, ideo intrinseca sunt ei, tanquam continuativa, et quasi in obliquo.

Secundus modus est quando ex opposito subiectum, clauditur in definitione praedicati: hoc enim sibi vult Aristoteles illis verbis obscuris quidem. Et quibuscumque in existentium ipsi ipsa sunt in oratione quid est declarante, et c. id est quando subiecta definiunt ea, quae sibi in existentibus, vel ipsi inhaerent praedicata; quae modo dicitur numerus parem definit, vel impari, et linea rectam vel curvam; etenim si velis definire parem vel impari, dices esse numerum tale, si rectam, esse lineam, si se habentem, et si risibile, esse hominem, etiam a ceteris;

Tres modi in demonstratione requisiti.

Primus modus per se.

6.

Secundus modus per se.

7.

dum, et quamlibet passionem per proprium subiectum explicabis: unde quoties passio enuntiat de subiecto, in hoc secundo modo per se constituta est propositio. Et his duobus modis per se constitutis, infert Aristoteles ceteras propositiones, in quibus neutro modo praedicatum se habet respectu subiecti, per accidens esse, vel accidentales.

Tertius modus per se.

8.

Quartus modus per se.

9.

Quomodo distinguatur hi modi per se.

10.

Quibus modis per se utatur demonstrator.

11.

Expositio Boetij.

Tertium modum per se constituit substantia; quia ex propria conditione habet non in subiecto, sed per se subsistere: unde nec de aliquo subiecto dicitur, a quo excluduntur qualibet accidentia, quibus ex opposito convenit non per se, sed in alio sustentari, de alioque tanquam de subiecto enuntiar, ut albo, et musico.

Quartus modus per se efficitur ex effectu, et causa per se; contingit enim aliquem effectum ex causa sequi, sed per accidens; quia non ex virtute causae, sed aliunde, ut cornuatio ex demambulatione, vel ex terra effusione inuentio thesauri: alius est effectus, qui per se sequitur, hoc est, ex virtute causae; propositio igitur in qua iste de sua causa enuntiat per se dicitur quarto modo, et tales sunt quae sequuntur, ingulatus interit, aedificator aedificat: si vero effectus per accidens de sua causa enuntietur, per accidens omnino censetur, ut si dicamus vineam effodientem pecuniam inuenisse.

Ex his quatuor modis per se (ut bene adnotant D. Thom. Philoponus, et Themistius, quos ceterorum interpretum turba sequitur) duo primi sunt per se praedicandi, tertius per se existendi, quartus per se causandi: nam, et si ex quarto modo fiant praedicationes, non fundatur earum veritas in eo, quod praedicatum in se subiecto, quod commune esse in praedicationibus solet; sed in eo duntaxat, quod per se sequatur, quoniam ei non in se, unde non tam per se inhaerentis, vel praedicationis, quam casualitatis appellantur.

Ex horum modorum explanatione infert Aristoteles obscure admodum, sed ex cunctiorum interpretum sententia, quibus modis per se demonstratoria ars utatur: dissentiunt tamen Auctores in eis designandis, quos enumerare vult Aristoteles: nam quidam secundum enumerasse, sentiunt, D. Thom. quae sequitur Paulus Venetus, secundum, et quartum, nempe quando subiectum definit praedicatum, et est causa eius per se: alij demum, primum, et secundum, quia quartum non enumerant inter modos praedicandi.

Rem dubiam fecit obscura, et forte dimittenda Boetij translatio, cuius verba referre placet.

et, habent enim sic: Quae ergo dicuntur in simpliciter scibilibus per se sic sunt, sicut inesse praedicantibus, aut inesse propter ipsa, quae sunt ex necessitate, &c. Ecce solum duos modos enumerat, secundum videlicet primis verbis in esse praedicantibus; quae dicitur eo modo per se vii demonstratorum, quo subiecta insunt praedicatis, id est, ad eorum definitionem pertinent: quartum autem verbis extremis dicitur, aut in esse propter ipsa, id est, quando ex eorundem subiectorum virtute sequitur praedicata: fauet, absque dubio translatio haec maxime D. Thom. expositioni: sed translatio Argyropoli, clarior quidem eis fauet, qui primum, et secundum enumerasse sentiunt, his enim verbis continetur. Quae igitur in hisce, quae sub scientia simpliciter cadunt, per se dicuntur, vel eo pacto, ut sint in praedicatis subiecta, vel eo rursus, ut ipsa sint in subiectis, ea ob ipsa, & necessario sunt, &c.

Argyropoli translatio.

Ego vero, cui dilucidior haec Argyropoli translatio magis placet, existimo omnes tres modos per se, primum, videlicet, secundum, et quartum recensuisse Aristotelem (ut omnes expositiones comprehendamus) primum namque, et secundum explicavit plane dum dixit, vel eo pacto ut sint in praedicatis subiecta, vel eo rursus, ut ipsa sint in subiectis: quartum vero non minus aperte adhaeret ea ob ipsa, & necessario sunt quibus verbis usus antea fuerat in eius modi explicatione; estque valde rationi consentaneum hos omnes enumerare voluisse.

Nam omnem fere demonstrationem propter quid ingrediuntur (ut in adnotationibus ostendimus) primum quidem, et secundum in praemissis, imò etiam quartum, et iste in conclusione: rem manifestam efficit communis demonstratio: omne animal rationale est risibile, omnis homo est animal rationale; ergo omnis homo est risibilis: cuius praemissa maior in secundo, et quarto continetur modo, cum subiectum sit in definitione praedicati, et rursus causa eiusdem per se: et tantundem censendum est de conclusione: minor vero in primo, cum integra definitio de proprio definito enuntietur: illud tamen certum esse debet, quod si de sola conclusione sermo sit, de qua videtur Aristotel. locutus iuxta Boetij translationem, duo tantum modi, secundum videlicet, et quartum enumerari debuerunt: repugnat enim conclusionem demonstrationis, propter quid, collocari in primo, ideo D. Thom. de conclusione demonstrationis litera exponens secundum, et quartum modum enumeravit, cui non repugnat tertium.

Passio de subiecto in secundo vel quarto modo per se enunciat.

non addidisse Aristotelem, si de tota demonstratione loquitur, ut videtur ostendere translatio Argirypylis. Nostra igitur expositio non est illo modo contraria sensui D. Thomae.

Passionem autem de subiecto enunciari docet necessario, & per se in secundo, vel quarto modo, non solum dum una res simplex est, sed etiam si sunt duae sub distinctione; exemplum primi tenet visibilitas respectu hominis, secundi vero par, vel impar respectu numeri, rectum, vel curuum respectu lineae: huius autem postremi hanc rationem reddidit, quia sic se habet par, & impar comparatione numeri, rectum, & curuum comparatione lineae, sicut contradictorie, contrarie, vel priuative opposita: unde quemadmodum contradictoria absolute, contraria immediate, & priuatiua, circa idem subiectum sub distinctione accepta necessario ei conueniunt, quia contradictoriae aequivalent pari ratione par vel impar: idem est enim in contrariis immediatis, & priuatiuis circa subiectum aptum, calidum, quod non frigidum, caecum, quod non videndum, idcirco necessariam predicationem totum distinctionem constituit, nempe calidum esse, vel non calidum, caecum, vel non caecum, homo, vel non homo: par ratione idem est circa numerum impari esse, quod non pari, & circa lineam curuum, quod non rectum: & propterea necessaria est totius distincti predicatione, numerus est par vel impar, linea recta, vel curua, & ex consequenti per se in suo ordine, & modo.

Quid sit uniuersaliter.

Tertius terminus est uniuersaliter, nulla egens diuisione, sed simplici expositione, quae talis est apud Aristotelem. Uniuersale autem dico, quod utriusque, & de omni sit, & per se, & secundum quod ipsum, &c. Triplicem conditionem continens requisitam, & sufficientem, ut predicatum uniuersaliter dictum de subiecto, quod dicatur de quolibet contento sub illo, & pro quolibet tempore, quod dicatur per se iuxta aliquem modum ex quatuor, & quod conueniat subiecto secundum quod ipsum, hoc est, in quantum tale est. Defectu primae conditionis predicatum huius propositionis, omnis homo uigilat, non dicitur uniuersaliter, neque huius, omnis homo est coloratus, defectu secundae, nam, & si de omni dicatur, non per se; defectu tertiae non predicatur sensibile de homine uniuersaliter, quia etiam si per se ei conueniat in secundo modo, non conuenit ei secundum quod ipsum, hoc est, in quantum homo est, sed in quantum animal. Ex his exemplis facile intelliguntur alia, quae in figuris designantur ab Aristotele, ut duos rectos habere respectu figurae non dicitur de

16.

omni, idcirco neque uniuersaliter. Nec demonstrator figuram designat tanquam proprium huius proprietatis subiectum, cum notum sit quadrangulo non conuenire; conuenit autem triangulis per se, sed nulli uniuersaliter, ut aequi cruri (hoc est triangulo habenti duo latera tantum aequalia, quae se habent tanquam duo crura in homine) per se conuenit habere tres angulos aequales duobus rectis, non tamen uniuersaliter, quia non secundum quod ipsum, hoc est, in quantum aequi cruri, sed in quantum triangulo, uide de solo triangulo a particularibus abstracte dicitur uniuersaliter.

Obiter autem dixit Aristoteles per se idem esse, quod uniuersaliter, quod nonnullis turbauit interpretes, qui & D. Thomae eandem propositionem tanquam falsam attribuunt: quem autem sensum tenet, erit Aristoteles, ipse statim exposuit subdens, addere nihilominus uniuersaliter supra modum, per se, aliam conditionem, nempe ut secundum quod ipsum conueniat predicatum subiecto. Ex quo constat hoc sibi uoluisse, idem uidelicet esse per se, & uniuersaliter, ut superius predicatum idem est cum inferiori, ut de animali solemus proferre, idem esse cum homine, & eundem plane sensum tenuit D. Thomae ut fidelissimus eius interpres.

In extrema tandem parte, quam quintum efficitur caput, communis diuisione utriusque translationis, triplicem deceptionem ostendit Aristoteles contingere solitam in designatione uniuersalis, quarum prima coningeret, si unica tantum esset species alicuius generis, vel unum dumtaxat indiuiduum alicuius speciei: & demonstrantes de illo aliquam proprietatem genericam, vel specificam, putarem de illo nos uniuersaliter demonstrare, quia non extat aliud, cui conueniat, idcirco ei soli uidetur conuenire, ac proinde uniuersaliter; exemplum singularum modorum statim subiiciemus, ut clarius procedamus, quamquam Aristoteles separatim, atque in uerso ordine exempla omnia praeducat; est igitur exemplum huius primi modi apud ipsum: si non extaret alius triangulus nisi aequi crurus, & de illo demonstrarem, quod tres habeat angulos aequales duobus rectis, putarem forte nos uniuersaliter demonstrare, ex eo decepti, quod ei soli conuenire uideatur, & licet in casu soli conueniret, minime tamen uniuersaliter. Siquidem non conuenit secundum quod ipsum, hoc est, ut aequi cruri sed ut triangulo, ab eo, & aliis possibilibus abstracto. Similis est ratio in eo, quod uere contingit, si probemus lunam eclipsari, quia terra interponitur inter eam, & solem, putatis nos de

Nota.

17.

Extrema pars capituli explicatur.

Triplici modo contingit deceptio: primus modus.

18.

hac

Secundum modum.

19.

Nota.

20.

21.

hac luna, ut est haec, talem effectum, vel proprietatem ostendere uniuersaliter: quia ei soli conuenit; decipimus tamen, quia est ei soli conuenit non tamen uniuersaliter: quia non conuenit ei, ut talis est, sed ut luna, cui non repugnat multum esse cum uere.

Secundum modum potest deceptio contingere quod proprietates aliqua multis speciebus conuenit ratione alicuius generis cuius est ueritas, quod tamen innominatum est, & haec est deceptio causa; nam demonstrantes proprietatem in illa de omnibus speciebus putamus nos uniuersaliter illam ostendisse, cum non appareat aliud cui conueniat: gratia exempli, progredi conuenit equo, homini, ac leoni, multisque alijs animalibus, non ut animalibus sunt, siquidem non conuenit cunctis animalibus, neque ut sunt talia: sed secundum quod ueritas in innominatum, neque habentis uirtutem, aut potentiam progressuam; tunc ergo deceptetur quisquam, si putet se uniuersaliter eandem proprietatem ostendisse, quod de cunctis animalibus, quibus conuenit, eam ostendit; non enim conuenit singulis, vel omnibus secundum quod ipsum, atque aded neque uniuersaliter, sed habenti talem uirtutem, ut a cunctis particularibus abstractis; aliud exemplum apponit Aristoteles in numeris, lineis, corporibus solidis, ac tempore, quibus communis est commutata proportio ratione partium, a qua in cunctis possumus argumentum ducere.

Quod ut intelligamus obseruandum est (ut bene D. Thomae) proportionem esse habitum utriusque inter duas quantitates, & ut eam ad ueros tanquam ad notiores applicemus, proportio duplicata est inter duo, & quatuor; est etiam proportionalitas, nempe proportio inter duas proportionem, vel inter duos proportionatos numeros, ut si dicamus qualis est proportio duorum ad quatuor talis est quatuor ad octo, proportionalitatem constituimus: sed duobus modis potest se habere proportionalitas: nam uel est coniuncta, & tunc inter tres terminos duntaxat uersatur, ut ostendit designatum exemplum; si uero sit diuisa uersatur inter quatuor, ut qualis est proportio duorum ad tria, talis est quatuor ad sex; diuisa autem haec dicitur, illa uero coniuncta, quia adue istae proportionem numerorum non ueniunt in aliquo eorum utriusque deserviente; quod tamen habet prius: siquidem utraque eius proportio in quatuor terminis uenit utriusque deserviente; & hoc est, quod ait D. Thomae, proportionalitatem coniunctam uel uno numero uel duobus; in exemplo tamen utriusque, uel patet eadem est proportio,

permutatur uero si termini eadem permuratur ut si dicamus, si uel se habet duo ad tria, ita quatuor ad sex, quia utrobique est sexquialtera, ergo sicut duo ad quatuor, ita tria ad sex, quia utrobique est dupla.

Hoc est ueritas argumentum a permutata proportionem, quod quemadmodum in numeris constitutum est, sic in lineis in corporibus, ac tempore, secundum diuersas partes constitutum potest; eiusmodi ergo proprietates permutatae proportionis his quatuor communis est, quam & si quisquam de cunctis ostendat putans se uniuersaliter eam ostendisse, decipietur, cum non conueniat eis, ut singulis nec etiam, ut omnibus, sed sub quadam ratione communi innominata quantitates proportionabilis, ut sic loquamur.

Postremus error contingit, dum aliquam proprietatem ostendimus de aliquo toto, quae uere conuenit cunctis eius partibus, uel inferioribus, & idcirco putamus de eo uniuersaliter demonstrari: decipimur tamen, cum se habeat tanquam pars ad totum respectu illius, cui uere uniuersaliter conuenit, tanquam pars inquam obiectura, uel predicatum inferius; ut si aliquis demonstraret de animali, quod augetur putans se uniuersaliter hanc proprietatem de illo ostendere, quia cunctis animalibus conuenit: deciperetur praesertim; nam augmentatio uiuenti ut sic conuenit, cuius comparatione se habet animal, ut pars obiectura ad suum totum potentiale.

Exemplum designat Aristoteles in lineis; ete nim si quispiam ostenderet de lineis rectis aequedistantibus non coincidere, seu non concurrere, putans se uniuersaliter hanc de eis proprietatem ostendere, quia cunctis lineis rectis aequedistantibus conuenit, deciperetur, quia linea recte aequedistantes, tanquam pars in tota sunt, respectu linearum aequedistantium incommensurabilium, uel obliquis, seu curuis abstractis, quibus conuenit secundum quod ipsum; itaque rectis aequedistantibus conuenit non ut rectis, sed ut aequedistantibus, idcirco non secundum quod ipsum, neque uniuersaliter.

Ex quibus inferri Aristoteles regulam esse uniuersaliter ueram, ut quamquam de cunctis speciebus ostendatur passio conueniens superiori innominato, uel cui ueritas est uniuersaliter, non sciatur uniuersaliter, quo usque de eo demonstratur, sed sophisticis modis, cum non conueniat alicui secundum quod ipsum, uel neque omnibus simul nisi uniuersali ab eis abstractis, ut si de Isachabele, uel aequi cruri, & gradato, haec est habent tres angulos inaequales, ac de ceteris triangulis speciebus sigillatim ostendat quispiam

Tertius modus de ceptionis.

21.

Illatum.

22.

pram tres angulos aequales duobus rectis habere, non sicut talem proprietatem uniuersaliter predicari de subiecto, quousque de triangulo aequilateralibus abstracte ostendat, cuius cum designat rationem: quia si eadem esset ratio trianguli, & huiusmodi specierum, sciretur uniuersaliter, quando de una, vel pluribus, aut omnibus demonstratur, sed cum sit distincta, non satis est de inferioribus illarum ostendere, ut uniuersaliter sciatur esse autem distinctam non realiter, sed secundum rationem intelligentiam: nam ratio generica, & quaecumque superior hac sola distinctione distinguitur a particularibus, a quibus abstractatur, & in quibus est.

Vniuersalis, quae ad dignoscendum, quando predicatum uniuersaliter primo, vel secundum quod ipsum enuntiat de subiecto (eiusmodi enim res terminat ad conuenientiam dicuntur) hoc praestat.

Aristoteles in cal. e. 2. dicit, quod exiens conditiones prior est, ut tale sit illud. Cuius proprietates aliqua attribuitur, quod semper quousque cuiusque alius ad hoc conueniat: quia exempli, triangulus ut se talis est, ut tamen si ab eo separatis materialiter, vel etiam speciem leuebis, aquicurius, vel gradati, nihilominus et conuenit habere tres angulos aequales duobus rectis: unde fit, ut de eo possit uniuersaliter demonstrari, & ex consequenti eiusmodi, quae auferuntur, non sunt propria eius subiecta, nec uniuersaliter eis accommodatur.

Posterior uero dicitur est, ut tale sit quo semoto, non quomodalibet, sed primo proprietate ipsa auferitur primo (aut) quia ablati superiori auferitur passio inferioris, quae tamen non eo ipso superiori conuenit uniuersaliter, cum non auferatur primo eo ablati, sed quasi secundario, vel ex consequenti, ut ablati figura, quae triangulo superioris auferuntur tres anguli aequales duobus rectis, sed non primo, nisi quia triangulus auferitur, idcirco uniuersaliter et soli attribuitur non figurae, neque particularibus triangulis: quibus etiam ablati adhuc non auferuntur, sed triangulo conuenit.

Et his constat expositio quarti, & quinti capituli, quae ut absolutior esset, necesse fuit utrunque in unum coniungere.

NOTABILE I.

Circa particulam de omni.

DIUVS Thom. 1. posterior. l. 2. c. 9. 1. hemis. dicitur cap. 9. sua paraphrasi, Magister Sotus

in explicatione textus, quos ceterorum interpretum turba sequitur, duobus modis adnotant esse considerabilem hanc particulam de omni, primo quidem, ut nihil sit sub subiecto accipere, de quo non dicatur predicatum, quo pacto consideratur in libris priorum: sic namque predicatum dicitur de omni subiecto, ut propositio sit syllogistica, quamuis non dicatur pro quolibet tempore, si d. aliquando sit falsa. Secundo accipitur, ut pertinet ad praesentem posteriorem tractatum, & addit aliam conditionem, ratione cuius semper est in propositione ueram, nempe ut pro quolibet tempore, & hoc esse (aitur) quod sibi uoluit Aristoteles dicens: Non in aliquo quidem, in alio autem non, neque aliquando quidem, aliquando autem non, &c. quasi dicitur, sed de omni ac semper.

Vera sunt haec quatenus spectat ad dicitur de omni posteriori dicitur (ut in loquuntur) sed quae de prioribus dicitur explicatione intelligunt, ut uera censentur: dicitur de quolibet conuenit sub subiecto enuntiare predicatum duplicem sensum exhibere potest, primum secundum ueram inherentiam, primum secundum modum enuntians uniuersalem duntaxat, sicut in hoc uel secundo: & iuxta priorem sensum in falsis propositionibus reperitur pro aliqua temporis differentia ueris posterior etiam in semper falsis, de omnibus namque dicitur predicatum huius propositionis, omnis homo est lapis secundum modum enuntians, cum sit uniuersalis affirmativa, sed ideo falsa est, quia non uere conuenit subiecto iuxta modum, quo de eo enuntiat: & quidem ad artem syllogisticam non est necessarium, ut predicatum uere dicatur de omni subiecto, sed satis est, si secundum modum enuntians abstracti enim syllogistica ars a ueritate, uel falsitate propositionis, cum non minus excipere in falsis, quam in ueris: satis est igitur hoc modo dicitur de omni predicatum ad prioristicam considerationem sola firmitate syllogisticam attendentem, quae absque dubio abstracti a quacumque materia contingenti, necessaria, uel remota: huic etenim principio inniuitur, ut cum predicatum minoris dicitur, de quocumque contento sub subiecto, dicitur de predicato minoris, quod sub eo continetur, atque ex consequenti de subiecto eiusdem minoris in conclusione, de quo idem predicatum minoris enuntiat, ut si omne animal est album, & omnis homo est animal, euidenter sequitur, quod omnis homo sit albus: ut autem eiusmodi conclusio necessaria sit, impertinetis est ueris esse propositionis, aut falsis: non est enim

26.

De quolibet conuenit sub subiecto enuntians primum, quod in modo intelligatur.

27.

28.

minus necessaria in his, atque in illis, id est tamen requisitum, & sufficiens, ut secundum modum uniuersalem enuntians de omni dicatur predicatum: & hinc sequitur euidenter non esse necessarium predicatum dici de quolibet contento subiecto, iuxta ueritatem rei significata, ut dicatur de omni prioristic, sed satis est si secundum modum enuntians uniuersalem, quod uerum esse testantur exempla Aristotelis in elementis designata, quibus frequenter uirtur. 2. lib. priorum, quibus omnes affirmantes propositiones semper sunt falsae.

Modus loquendi in schola exponitur

29.

Et iuxta hanc expositionem intelligitur modus loquendi D. Thom. & aliorum de dicitur de omni prioristic, ut cum asseruerant oportere, ut predicatum dicatur de quolibet contento sub subiecto, sensus eorum sit non de ueritate rei, sed de modo duntaxat enuntians: unum tamen dicitur de omni posterioristic ueritatem rei pro quolibet tempore importet.

Et quae adnotata sunt de hac particula dicitur de omni, iuxta proportionem intelligenda sunt de opposita nempe dicitur de nullo, cum eadem sit oppositorum ratio: & ad id Aristoteles huius mentionem non secum existimans facile eius conditionem intelligi explicata positum, ac principalem, cui opponitur.

NOTABILE II.

Sufficientiam modorum per se continens.

Probat sufficientiam modorum per se.

30.

Tunc causa per se, & per accidens.

In modis per se ad notanda est fundamentalis ratio, proprietate nam non sunt plures, nec pauciores, quam quatuor ex doctrina D. Thom. in huius capitulo conuenientius, uti particulariter se tenent proprietatem sumptam quendam habitudinem cause denotare dicit, intrinsece quidem ut formalis, uel materialis in quo sensu dicere solemus, corpus uiuere per animam, & uersus esse coloratum per superficiem, eorum quasi subiectum est, quo mediante color in heret corpori & ideo materialis causa talis in heret, habitudinem etiam extrinseca causa denotat, praesertim efficitur, ut dum dicimus aquam per ignem capere accendere, causa autem duplex est, una per se, alia per accidens, per se est illa, ex cuius uirtute pendet effectus, per accidens, ex cuius uirtute non pendet, sed quasi casu, uel contingenter conuenit.

uenit, ut in motu lapidis dicitur cernimus, cuius causa per se est lapis ipse, uel qui illum fecit, per accidens uero ille, qui impedimentum remouet, quo detinebatur, ne deorsum moueretur. Ex his autem duobus sola prior dicitur causa simpliciter posterior uero non nisi secundum quid, uade priorem duntaxat denotat particula, per, in communi modo loquendi.

Quibus suppositis quemadmodum inter causas nobilior est intrinseca, sic nobilioris modi per se censetur, qui ex ea accipiuntur, atque ad id priores: & rursus quemadmodum inter causas intrinsecas nobilior est forma, a qua specus rei accipitur: pari ratione modus dicitur modus per se denotans formam modo duntaxat tamen materiam, atque ad id priores: & quia definitio, uel pars definitionis se habet respectu definiti per modum formae, merito praemium modum per se ponit Aristoteles; quomodo definitio, uel quilibet eius pars de definito enuntiat, ut homo est animal rationale, homo est rationalis: secundum uero, quando subiectum collocatur in definitione praedicti, ubi non formalis, sed materialis causa interuenit: siquidem subiectum in definitione praedicti ponitur tanquam id, cui praedictum (quod est eius proprietate) inheret, ut dum dicimus hominem esse disciplinam capacem, alius uero modus est, quando denotatur causa extrinseca efficiens, uel finalis, sed per se, & isti ponunt ab Aristotele quartum, sub quo collocantur istae propositiones, & similes, edificator edificat, ingulatus interit: particula item, per, non solum denotat causam intrinsecam, uel extrinsecam, sed etiam modum essendi nobilissimum, quo dicitur aliquid sine dependentia, uel adiuuulo alterius subsistere; & talis est dignitas substantiae ex se habentis sufficientiam, ac praeterea dicitur per se esse, quasi ex propria natura, & conditione alique dependentia ab altero subsistens, quo separatur ab accidentibus, non nisi dependentur a substantia existere potentibus: unde oritur aliud discrimen, nempe substantiam de nullo subiecto dici, accidentia uero ex propria conditione praedicti de substantia: & quoniam hic modus essendi per se, uel est intrinseca, uel erit ex intima substantia, uel extrinseca, uel erit ex intima substantia, uel extrinseca, post primum, & secundum modum statum enuntiat ab Aristotele modo per se causandi tanquam ab extrinseco procedente ultimo loco posito.

Alia etiam uia, non contemenda eorum alia tamen modo duntaxat sufficientiam de iure possumus: 110.

Illatum.

Explicatur particula, per.

32.

33. r s etenim de qua demonstramus aliquid, quatuor habet consideraciones, primam, ut in se est solitarii subsistens; secundam in ordine ad predicata essentialia; tertiam in ordine ad proprias passiones; postremam in ordine ad proprias operationes; & prima consideratio constituit tertium modum per se, secunda primum, tertia secundum, & ultima quartum &c.

NOTABILE III.

Circa eosdem modos per se.

34. EX horum modorum sufficientia constat, nec plures esse, nec pauciores quam quatuor; unde fit, ut quatuor alij quos Aristoteles enumerat. 5. Metaph. cap. 18. text. 23. Licet sub alio nomine, videlicet secundum se, & licet verbis nonnihil diversis, non sint ab his diversi, ut bene adnotavit D. Thom. in commentariis eiusdem loci lect. 19. quod ut clarius constet placet eos cursu referre; primo modo, ait Aristoteles, dicitur alicui convenire secundum se quod quid erat esse eius, ut Callias convenit secundum se animal; quoddam enim animal est

Secundus modus.

Callias; & hic est etiam primus modus per se; secundo modo convenit secundum se illud, quod predicatur de alio tanquam de primo, seu proprio subiecto totali, vel partiali, ut de superficie, quod fit alba, & de homine, quod vivere natus sit: quandoquidem primum, ac proprium vite principium est anima: patet autem hunc modum esse secundum, presentis loco enumeratum, cum proprium subiectum definitur accidens ab eo procedens, & que attributum: tertium modum esse ait prout secundum se dicitur alud, cuius non est alia causa, quo pacto homo dicitur secundum se homo: nam huius quod est esse hominem non designamus aliam causam ex natura rei ab eo distinctam; & ad hunc modum reduci ait D. Thom. quartum enumeratum hoc loco; quia per se dicimus in generalitate invenisse nullam aliam causam inventis designantes ab ipsa in generalitate distinctam: quartum denique modum, hinc verbis explicat Aristoteles: Amplius quaecunque soli insunt, & in quantum soli, eo quod separatum secundum se; quibus verbis modum solitarie existendi substantie proprium designat: soli etenim substantie, & in quantum soli convenit solitarie existere, hoc est sine dependentia ab alio.

Tertius modus.

Quartus modus Arist.

35.

Deceptio Thomasti sicut Thomasti deceptionem in sua par. 1. p. 1. b. r.

super i. lib. posterior. cap. 10. ubi tertium modum per se constituit, ex accidentibus respectu proprii subiecti, quibus immediate, ac per se insunt, ut superficies color: sub quarto autem modo, quae per se sunt, vel per se causantur, ponitur arbitrarie: huius autem deceptionis occasionem desumpsisse videtur ex predicto metaph. loco: cum tamen eodem modo loquatur Aristoteles de diversis modis huius particula secundum se, ac presentis loco de modis per se, accidentia respectu proprii subiecti in secundo modo collocans, cum notum sit per ea definiti: modum item tertium per se essendi distinguens plane a quarto modo per se causandi.

DVBIVM VNICVM.

Quemnam ordinem inter se servent tres isti modi de omni, per se, & universaliter.

36. D IVERS Thom. in huius capituli expositionibus, quem Magister Sotus sequitur, Sotus, talem ordinem inter eos ponit, qualem inter superiora, & inferiora predicata ponere consuevimus, ita ut de omni sit supremum, & de omni per se, insimul & universaliter: ut de se fit ut quemadmodum sequitur quicquid est homo, etiam est animal, & quicquid est animal etiam est vivens: minime tamen est diverso, descendendo a superioribus: non enim omne vivens est animal, neque omne animal homo: pariter ratione, quodlibet predicatum si ratiocinatur enuntiat, de subiecto dicitur per se, ac de omni, & quodlibet predicatum per se erit de omni: descendendo tamen minime sequitur, dicitur de omni ergo per se nam de omni est hoc, omnis homo est coloratus, & non per se nec etiam dicitur per se, ergo universaliter: nam per se enuntiat sensibile de homine in secundo modo, non tamen universaliter, quia non convenit ei secundum quod ipsum, hoc est, in quantum est homo, sed in quantum est animal.

Hanc doctrinam non videtur probare & T. T. letus in expositione tex. affirmans cum Thom. sicut, Phil. 1. 1. 1. quos ipse refert, non esse necessarium, ut omnes propositiones per se in secundo modo sint de omni: nam grammaticum esse convenit homini per se secundo: non tamen enuntiat de cunctis hominibus, & curvitas similiter naso.

Refutatio prima ex positionis.

Obiectio

Approbatio.

Mibi autem sententia D. Tho. explicata magis placet: in secundo enim modo per se est propositio, cuius subiectum definitur predicatum, sed non contingit sic se habere, quin omnibus singulis verbis conveniat: si enim homo definitur risibile, vel numerus parum, aut imparum, repugnat certe aliquem dari hominem, qui non sit risibilis, vel parum, aut imparum, qui non sit numerus: sicque de ceteris eiusmodi propositionibus; ergo pugnat cum ratione secundi modi per se aliquam eius propositionem non esse de omni; nec oppositum probatur illis duobus exemplis: nam Grammatica respectu humani, & curvitas respectu nasi simpliciter sunt accidentia: unde, & predicaciones istae homo est grammaticus, naso est curvus, ad quintum predicabile spectant; quoniam enim in solo homine possit grammatica reperiri, & curvitas in solo naso; eiusmodi tamen subiecta a tali accidenti possunt absolvi, realiter quidem, aut saltem per intellectum: quemadmodum de accidenti inseparabili docet Porphyrius in 5. predicabili; quod satis est, ut similes predicaciones sint accidentales, & proinde non per se.

Ad objectionem respon.

38.

De grammatica verò posset adnotari, quod & si accidentaliter inheret homini: aptitudo tamen habendi illam, per se; ideo haec propositio, homo est aptus ad grammaticam, in secundo modo per se continetur, & ex consequenti predicatum de omni homine dicitur: de similitudine etiam verum est, quod Thom. adiecit cap. 12. suae paraphrasos, per se predicari de naso simul sumpta cum suo opposito sub disiunctione, quemadmodum curvitas de linea simul cum reductivitate; itaque per se erit propositio haec, naso est simus, vel reclus, si haec circa eum quasi immediate opposita se habeant, sed tunc certe sicut per se sic de omni predicabitur: omni siquidem naso tale disiunctum convenire necesse est.

QUESTIO. I.

An haec praedicatio, & similes, homo albus est animal sint in primo modo per se.

Titulus questionis explicatur, & duae sententiae traduntur.

Certa res est, praedicationem, in qua genus denuda specie enuntiat, pro

praedicationem ad primum modum per se, cum genus sit altera pars definitionis eius; iudicia tamen de specie aliquo accidenti vestita, an sit praedicatio per se, vel per accidens, dum sic enunciamus, homo albus est animal, equus niger est vivens: nec procedit quaestio, si cum reduplicatione talis accidentis accipiantur haec, ut si dicamus homo in quantum albus est animal, equus in quantum niger est vivens; certum namque est hoc modo acceptas non solum non esse per se, sed plane falsas, cum ex ratione albedinis, aut nigredinis, solum habeat homo, vel equus esse coloratos, vel quales, nequaquam esse animalia, vel vivere.

Explicatio quaestiois.

Caterum, an sine tali reduplicatione per se sint, vel per accidens (earum veritate praesupposita, de qua dubitat nemo) in hoc posita est difficultas. Quam D. Thom. solvit in 3. distinctione 10. quaestione 1. articulo secundo, quaestio 3. affirmativam partem tenens hinc verbis. In propositionibus per se aliter est ex parte subiecti, & ex parte praedicati: quia ex parte subiecti sufficit, quod secundum unum tantum eorum, quae in subiecto continentur, praedicatum per se subiecto conveniat: ex parte autem praedicati oportet, quod quicquid est in praedicato, per se conveniat subiecto: unde haec non est per se, homo est animal album: haec autem est per se, albus homo est animal, &c.

Prima sententia D. Thom.

Confirmatio praedictae sententiae.

Et potest confirmari haec sententia, quia accidens non reduplicatum non variat essentiam subiecti, cui adiungitur; nec enim minus est animal homo albus, quam niger, vel quam si nullo colore afficiatur; si ergo de nudo homine praedicatur animal praedicatione per se, non minus praedicabitur per se de eo albedine, vel alio colore affecto.

Quidam nihilominus ex modernis, qui viva voce Aristotelem interpretantur, non probant discrimen hoc a D. Thom. constitutum inter accidens positum a parte subiecti, vel praedicati in his propositionibus, dicentes soli eius auctoritati inniti, non habens aliquid fundamentum rationis: esse arbitrantur, quod distinctione utendum esse arbitrantur, quod subiectum propositionis est complexum constans ex materiali, & formali, si praedicatum ei conveniat ratio

Secunda sententia recentiorum.

ne significati formalis erit in primo modo per se: vt homo albus est coloratus: si verò prædicatum conueniat subiecto ratione materialis significati tantum, fitque de definitione eius, erit indirecta propositio, atque aded simpliciter per accidens, & tales esse aiunt præfatas, ne pe homo albus est animal, equus niger est viuens.

Primum argument.

Idque confirmant. Primo propositio per se, in primo præfatis modo, est perpetua veritatis; sed similes propositiones possunt esse falsæ; separata enim albedine ab homine, & ab equo nigredine falsum erit sic enuntiare.

Secundum argument.

Secundo, non est aliud dicere hominem album esse animal, quàm album esse animal, cum idem sint album, & homo albus; sed hæc est planè per accidens; & indirecta album est animal, ergo eiusdem rationis erit alia.

Resolutio questionis traditur, & argumentis occurrunt.

Fundamēt. sententia D. Thom.

SENTENTIAM tamen D. Thomæ, tanquam veram amplectentes dicimus similes propositiones esse directas, & per se in primo modo: distinctio enim à D. Thom. adhibita de accidenti superaddito ex parte subiecti, vel prædicati, non soli eius auctoritati innititur, sed firmissimo cuidam fundamento à se posito. 3. par. quæst. 16. art. 7. ad 4. vbi sic legimus. *Terminus in subiecto positus tenetur materialiter, hoc est, pro supposito; positus verò in prædicato tenetur formaliter, id est, pro natura significata: & idè cum dicitur homo factus est Deus, ipsum fieri non attribuitur humane nature, sed supposito humane nature, quod est ab æterno Deus, & idè non conuenit ei fieri Deum: cum autè dicitur Deus factus est homo, factio intelligitur terminari ad ipsam humanam naturam, & idè proprie loquendo, hæc est vera, Deus factus est homo, &c.* Ecce quo pacto propter diuersum modum se habendi eiusdem termini à parte prædicati, vel subiecti, negat primam propositionem, & admittit secundam; & eandem ob causam affirmat in primo loco hanc esse per se, homo albus est animal: hanc vero accidentalem, homo est animal album: & merito quidem, nam

5.

6.

homo albus in subiecto supponit pro materiali significato, nempe pro homine absolute, non pro albo, quod est formale; & cum de essentia hominis sit animal, simpliciter est per se hæc, homo albus est animal, at ex parte prædicati non pro materiali, sed pro formali, videlicet pro albo, quod cum sit accidens hominis, accidentalem propositionem constituit.

Expositio fundamenti.

Si autem velit quispiam rationem huius fundamenti intelligere, sciat ex natura subiecti, & prædicati esse desumptam: nam subiectum in propositione se habet vt materia, cui inhaeret forma per prædicatum significata: prædicatum vero vt forma, ideo diuersa est vtriusque suppositio, & pro materiali significato oportet supponere subiectum, pro formali prædicatum: refert autem multum fundamentum hoc præ oculis habere ad intelligendam veritatem multarum propositionum, quæ circa incarnationis mysterium occurrere possunt: nam si illud reiiciamus, necesse erit plures admittere tanquam veras plus fortassis, quàm falsas: refert etiam multum credere nunquam D. Thom. sine fundamento loqui, vt persuasum habeamus solidam semper esse doctrinam eius.

7.

Ad primū argum.

Et ex fundamento D. Thom. à nobis exposito, atque confirmato, constat quid sit dicendum ad primum argumentum, nempe tales propositiones esse perpetua veritatis, cuius ea est ratio; quia licet subiectum sit, homo habens albedinem, vel equus habens nigredinem, pro supposito humano in communi accepto, atque simpliciter supponit: vnde propositio tota designat connexionem essentialem animalis cum homine simpliciter sumptis; & cum hæc sit perpetua, quia essentialis, fit perpetua veritatis esse propositionem, de qua procedit controuersa: est enim in rigore verum, hominem album semper fuisse animal rationale, etiam antequam haberet albedinem, cum idem sit ante, & postquam habet illam: est enim sensus, homo, qui habet albedinem, semper fuit animal: perpetua etiam veritatis est propositio homo currens, & dormiens est animal, cuius sensus est, homo, qui nunc dormit, semper fuit animal.

Confir-

Confirmat. solutio.

Confirmat hanc veritatem id, quod de Christo Domino dicimus, & habetur expresse in Scriptura; licet enim significet habentem Diuinam, & humanam naturam; tamen quia in propositionibus a parte subiecti positus, supponit pro supposito, quod est æternum, absolute pronuntiamus de eo, quod semper fuerit; vt ipse de se protulit Ioannis 8. Iudæos alloquens: *Amen dico vobis, antequam Abraham fieret, ego sum.* Et Paul. ad Hebræos 1: *Iesus Christus heri, & hodie ipse, & in secula.* Planè significans iuxta communem interpretum consensum, Christum semper fuisse; non est ergo dicendum has propositiones, homo albus est animal, equus niger est viuens; esse indirectas, aut per accidens, sed directas, & per se, in primo modo.

Ad secundū Argum.

10.

Ad secundum argumentum negamus parem esse rationem, de his duobus terminis album, & homo albus; nam album nullum determinat substratum, sed corpus duntaxat in communi connotat, cui accidit esse animal, saltem secundum modum se habendi: at homo albus determinat materiale, & tale quidem, ad cuius essentiam pertinet animal, cui si addideris pro eodem materiali absolute supponere, colliges planè quidditatum esse propositionem, homo albus est animal, & in primo modo per se.

QUESTIO II.

Quid nam per terminum vniuersaliter significetur? & an conueniat prædicationibus superiorum de inferioribus, vel equalium de equalibus?

Questionis titulus exponitur: & prima opinio proponitur.

Explicatio tituli.

DVO petit titulus questionis, primum expositionem huius vocis vniuersaliter, ex qua pendet: se-

cundum, quibus nam propositionibus conueniat.

Duobus modis vniuersale accipitur, vno modo, vt est proprietas subiecti constituentis vniuersalem propositionem; quod contingit, quando aliquo signo vniuersali afficitur, pro singulis que inferioribus distribuitur; vt in hac propositione, omnis homo est albus: alio modo vt est proprietas prædicati & in hac parte certum est, secundo modo sumi ab Aristotele, non primo: cum comparatione subiecti accipiatur.

Sed adhuc vt est proprietas prædicati; geminam habet acceptionem, communem atque specialem; communis acceptio eius est, pro quolibet prædicato multis communi, quo pacto in prædicabilibus accipitur à Porphyrio, & definitur ab Aristotele, 2. lib. de interpretatione, quod sit vnum in multis; sed strictius accipitur, in arte posterioristica; non pro quolibet prædicato multis communi, sed pro eo duntaxat, quod conuenit subiecto, secundum quod ipsum, vel primo, quale est prædicatum huius propositionis homo est rationalis; & in hac acceptione sumitur vniuersaliter in titulo questionis, cuius expositionem primò quaerit, nam circa eam non consentiunt vniuersi interpretes.

Quidam hoc sibi velle existimant, quod est prædicatum conuenire subiecto per se primo, hoc est non per aliam causam, sed per propriam essentiam.

Vnde inferunt duplicem conditionem habiturum esse prædicatum, vt subiecto dicatur vniuersaliter conuenire; vnam vt sit ei essentialis; alteram, vt proximè, & abique vilo medio conueniat; & talia esse proximum genus, & atomam differentiam; vnde vtraque hæc propositio est vniuersalis, homo est animal, homo est rationalis.

Hanc sententiam attribuunt quidam Alberto magno, qui tamen eam minimè tenet; alii eam attribuunt D. Tho. propter duo, primum; quia lect. 11. in expositione huius termini, expressis verbis id videtur asserere, sic scribens: *De aliquis crederet aliud esse quod in definitione vniuersalis dixerat, per se, & secundum quod ipsum est, ostendit quod per se, & secundum quod ipsum est idem est, sicut linea per se inest punctum primo*

Secunda acceptio vtilis

11.

Prima sententia.

12.

Patron.

D. Thom.

primo modo, & reditudo secundo modo; nam
 utrum que in est ei secundum quod linea est &c.
 Ecce quo pacto, D. Tho. per se, & secundum
 quod ipsum; pro eodem reputatis; sed
 secundum quod ipsum idem est quod
 vniuersaliter; ergo idem erit per se, &
 vniuersaliter, & id circo predicatum con-
 ueniens subiecto per se primo vniuersa-
 liter de eo enuntiabitur. & .2. hb. contra
 gentes cap. 15. in principio sic loquitur:
*Omne enim quod alicui conuenit, non secun-
 dum quod ipsum est, per aliquam causam conue-
 nit ei, sicut album homini, nam quod causam
 non habet primum, & immediatum est; unde
 necesse est quod sit per se, & secundum quod ip-
 sum &c.* Quae verba exponens Ferrarien.
 in eorum commentariis ait, secundum
 quod ipsum, diuerso modo esse acceptum
 a D. Tho. in his duobus locis; nam in hoc
 secundo accipitur pro eo, quod conue-
 nit alicui secundum propriam, & de qua
 tam rationem, qua ab omnibus aliis dif-
 fert, in qua acceptione non est idem, quod
 per se, sed eo inferius, addens supra per
 se, quod sit adaequatum subiecto: nam per
 se primo, solum dicit rationem essentia-
 lem etiam superiorem; at in posteriori-
 bus accipit D. Tho. secundum quod ip-
 sum iuxta, mentem Aristotelis, exposito-
 rem eius agens: mens autem Aristotelis
 est, ut conuertatur cum per se.

Ferrariens.

Ex quibus patet eiusdem sententiae esse,
 Ferrarien. nempe secundum quod ipsum,
 aut vniuersaliter ex mente Aristotelis, idem
 esse quod per se, ac propterea non solum
 vltimam differentiam vniuersaliter praedi-
 cari, sed etiam genus proximum; qua
 expressius tenet M. Scotus cap. 4. in expo-
 sitione textus. 11. cuius verba referre pla-
 cet, quae sic habent: *Et quo uno verbo dica-
 mus predicatum conuenire vniuersaliter, & qui-
 rit mutuam conuenientiam, ut scilicet tale praedi-
 catum omni, & soli subiecto conueniat, aut
 saltem sit proximum genus propriae speciei, ut
 homo est animal: Eam videtur vterque ex
 Themistio desumpsisse, qui caput 12.
 suae paraphrasos his verbis claudit: Scire li-
 cet genera, quanquam in plura se quasi fundit;
 habeantque tamen differentias proximis in esse
 vniuersaliter, mox & differentias speciebus, ali-
 quibus, si quis hoc negauerit cogitur fateri demon-
 strationem ad solas pertinere definitiones.*

Themistius.

Et apparet expressa Aristotelis huiusce
 verbis affirmantis per se, & secundum

Aristoteles
asserit per

quod ipsum idem esse: *Per se autem, & se se, & secun-
 dum quod ipsum idem, ut per se linea in est dum quod ip-
 sum esse idem.*

Et ratione probatur: nam quod per se, &
 primo conuenit, non conuenit per
 aliud; ergo secundum quod ipsum est,
 hoc est autem idem quod vniuersaliter
 apud Aristotelem, ergo non est conuenien-
 dum ad solam rationem adaequatam, &
 conuertibilem, sed etiam ad proximum
 genus extendendum.

Et confirmatur; quia idem est predi-
 catum conuenire subiecto, secundum
 quod ipsum; & conuenire in quantum
 tale est; sed homini in quantum est ho-
 mo conuenit tota eius definitio; ergo
 quaelibet pars; non ergo sola differentia,
 sed etiam genus.

Secundo. Predicatum conuenire subie-
 cto vniuersaliter, non est aliud, quam
 conuenire primo, ut his verbis docet
 Aristoteles in calce, quarti capitis. *Vni-
 uersale autem est tunc, quando in quolibet, &
 primo monstratur, sed proximum genus
 monstratur, de qualibet specie primo,
 cum per se primo, & non per aliud eis
 conueniat, de cunctis ergo enuntiabitur
 vniuersaliter.*

Postremo. Ut vniuersaliter conueniat
 predicatum, non est necesse, ut conuer-
 tatur cum subiecto, sed aliis potest con-
 uenire, ut calor conuenit igni secun-
 dum quod ipsum, qui de aere, mixtis-
 que corporibus enuntiatur; longe ergo
 melius enuntiabitur proximum genus,
 de qualibet specie vniuersaliter, etiam
 si cum ea non conuertatur, sed aliis con-
 ueniat, cum magis sit intrinsecum, quam
 calor igni.

Secunda sententia late traditur, & vera
 suadetur.

STRICTIOR nihilominus est
 significatio huius vocis, apud Ari-
 stotelem. D. Thom. ceterosque an-
 tiquos interpretes, quam, ut perci-
 piamus opere pretium erit verba Aristo-
 telis & D. Thom. in medium afferre. cap.
 4. text. 11. sic loquitur Aristoteles. *Vni-
 uersale autem dico, quod utique de omni sit, & per
 se, & secundum quod ipsum.* has autem con-
 ditiones sigillatim exponit: duas autem
 noui-

Secunda sen-
tentia vera

17

Aristot.

Aristotel. nouimus iam; quare quid de tertia sen-
 tiant audiamus: *Vniuersale autem est tunc,
 quando in quolibet, & primo monstratur, ut duos
 rectos habere, neque figura est vniuersale, quan-
 nis est monstrare de figura, quod duos rectos ha-
 beat; sed non de qualibet figura; quadrangulus
 enim figura quidem est, non habet autem duo-
 bus rectis aequales; aequicus vero habet qui-
 dem quodcumque duobus rectis aequales, sed non
 primo, sed triangulus prius: quod igitur quod vis
 primum monstratur duos rectos habens, aut
 quodcumque aliud huic primo inest vniuersa-
 le, & demonstratio per se de hoc vniuersaliter
 est, de aliis vero quodammodo, non per se, ne-
 que de aequicruris, non est vniuersaliter, sed in
 plus.*

18.

Et in fine quinti capitis regulam tra-
 dit ad dignoscendum, quando predica-
 tum dicatur vniuersaliter his verbis: *Plane
 quod quando ablati in erit primo, quemadmo-
 dum aequicruri aneo triangulo inerunt duo re-
 cti; sed & quod sit alienum ablato, & quod equi-
 crus, sed non figura, aut termino, sed non primus
 quo igitur primo: si quidem triangulo secundum
 hoc inest, & alius, & huius vniuersaliter est de
 monstratio.*

Idem.

**Tres condi-
 tiones ter-
 mini vili-
 ter inferun-
 tur primo.
 Prima con-
 ditio.**

Ex his duobus locis tres condiciones
 depromuntur expressè posita ab Aristo-
 tele tanquam requisitae, & sufficientes,
 ut predicatum vniuersaliter dicatur. Pri-
 ma conditio est, ut sic predicatum con-
 ueniat subiecto, quod quibuscumque
 aliis sublatis, adhuc ei conueniat, & eo
 solo primo ablato, nulli; tolle triangu-
 lum aneum, ferreum: & quemlibet alium
 in quacumque materia particulari con-
 stitutum; tolle rursus isochelem, grada-
 tum, & quamlibet aliam trianguli spe-
 ciem, & adhuc vera perseverat in intelle-
 ctu predicatio haec, triangulus habet tres
 angulos aequales duobus rectis: triangu-
 lo autem sublato primo repugnat con-
 uenire ceteris. Notanter dixi *ablato pri-
 mo*, propter predicata superiora, quibus
 sublatis nec triangulus permanet, neque
 aliqua species, nec proinde eis conueni-
 re potest habere tres angulos: verum ta-
 men non cessat superiori sublato primo,
 sed ex consequenti, quemadmodum non
 cessat rationalitas in singularibus homi-
 nibus sublato animali primo, sed ex con-
 sequenti, quia eo ablato aufertur homo,
 a quo eam participant: homine autem su-
 blato primo cessat, quia propria, & adae-

19.

quata est eiusdem igitur sublata figura, vel
 qualitate, cessat in cunctis habere tres;
 non tamen his primo sublatis, sed ex eo
 sequenti, quia triangulus aufertur, quo
 sublato primo cessat in reliquis; un-
 de fit huic soli vniuersaliter conuenire.

Secunda conditio est, ut ratione illius
 ceteris conueniat, quae constat in eodem
 exemplo, nam habere tres duobus rectis
 aequales, conuenit isocheli, gradato, cate-
 risque triangulis, non propter propriam
 cuiusque rationem, nam tunc non con-
 ueniret ceteris, a quibus per propriam ra-
 tionem separatur, sed nec conuenit eis,
 propter rationem communem figurarum, vel
 qualitatis, quia tunc cunctis qualitati-
 bus vel figuris conueniret, quemadmo-
 dum ratio ipsa figurarum vel qualitatis; quae
 enim attribuntur homini ratione anima-
 lis, cunctis animalibus constat esse com-
 munita; superest ergo eis conuenire ra-
 tione trianguli; unde, & cunctis trian-
 gulis conuenit, ideo soli triangulo vni-
 uersaliter.

Postrema conditio est, quod non sit in
 plus quam subiectum, hoc est quod non
 aliis, sed ei soli conueniat; unde licet con-
 ueniat per se aequicruri habere tres an-
 gulos aequales duobus rectis, negat ta-
 men Aristoteles vniuersaliter ei conue-
 nire, quia cum aliis conueniat, in plus
 est.

Ex eisdem duobus locis inferitur se-
 cundo, hos tres terminos esse conuertibi-
 les apud Aristotelem, idemque significa-
 re, quam quam diuersa sint nomina, vide-
 licet, secundum quod ipsum, primo, &
 vniuersaliter; secundum quod ipsum idem est
 atque in quantum, quod duobus modis
 accipi in schola consuevit, specificatiue
 quidem, pro quolibet ratione specifican-
 te, modo adaequata sit vel in adaequata, quod ip-
 in qua significatione concedimus homi-
 nem esse animal, esse corpus, & substanti-
 am; quia his omnibus predicatis eius
 definitio, eiusque species constituitur, li-
 cet non adaequate: secundo, modo accipi-
 tur reduplicatiue pro sola ratione adae-
 quata, quae vel est integra definitio, vel
 a thoma differentia, rem intali specie con-
 stituens, a ceterisque distinguens, in qua
 significatione non admittitur haec, ho-
 mo in quantum homo est animal, vel ho-
 mo est corpus, aut substantia, sed solum
 esse

Secunda co-
ditio.

20.

Tertia con-
ditio.

Secundum il-
latum.

Secundum
lum, quid
significet?

21.

esse animal rationale, vel esse rationalem: nunc ergo licet secundum quod, vel in quantum, utroque possit modo accipi, particula tamen ipsum, ei adiuncta reduplicatiuam determinat significationem: nam secundum quod ipsum, tantumdem valet, ac ut tale est in propria ratione constitutum, a ceteris que distinctum; vel certe idem sonat, quod secundum adaequatam rationem.

Primo quid significet. 23.

Primo, non significat idem quod immediate, nam certum est admirationem, & risibilitatem conuenire homini primo, & tamen non immediate; sed nec primo significat idem quod per se primo, ut nonnulli decepti putauerunt: nam praedicata vniuersalia conueniunt inferioribus per se primo, cum ad quidditatiua definitionem spectent, ut homini esse uiuens sensibile, sed non primo apud Aristotelem, qui primo conuenire docet illud solum praedicatum ei, cui non conuenit ratione alterius, cui primo conueniat; sed & eius ratione conuenit ceteris, quibus attribuitur: esse autem uiuens sensibile non sic de homine dicitur, ut non conueniat ei ratione alterius conuenit enim absque dubio ratione animalis; nec ratione hominis ceteris attribuitur, sed eiusdem animalis; idcirco soli animali primo conuenit.

Vniuersaliter quid significat.

Vniuersaliter demum, quod per duos praefatos terminos exponitur ab Aristotele, sic praedicatum conuenire subiecto denotat, ut ubique eius ratio inueniatur, ei conueniat, & quibuscumque etiam eam participantibus: ita ut eo ipso, quod de eo demonstratur, virtualiter de ceteris demonstrata censeatur: habere tres angulos aequales duobus rectis sic triangulo conuenit, ut ubique reperiat eius ratio, ei necessario conueniat, atque etiam quibuslibet eam participantibus, & eo ipso, quod talem de triangulo rationem demonstraueris, virtualiter de ceteris ostendisti: cum ergo eandem rationem formalem tres isti termini significant, merito Aristoteles postremum quasi obscuriorem per duos priores exposuit, clarius eam exprimentes.

Tertium illatum.

Tertio inferitur ex eisdem locis praedicata superiora non conuenire inferioribus vniuersaliter, etiam si sint proxima

genera; sed plane exclusa esse ab Aristotele illo verbo, quia sunt in plus: constat enim de quolibet genere in plus esse ad speciem comparatum, cum ei, & aliis conueniat.

Quartum illatum.

Inferitur postremo vniuersaliter ea sola praedicata dici de subiectis apud Aristotelem, quae rationem eorum essentialem, & adaequatam continent; vel certe ex adaequata ratione sequuntur, & idcirco cum eis conuertuntur; eiusmodi sunt definitio integra, vltima differentia, & propriae passionis, vel effectus ab ea procedentes; adaequatus namque effectus, & per se, etiam si ad essentialem causam non pertineat, ab ea tamen adaequate procedit, idcirco in quantum talis de ea enuntiat, & proinde secundum quod ipsa est, vel vniuersaliter: tantumdem etiam de aliis praedicatis censendum est: cum notum sit hominem esse animal rationale, esse rationalem, disciplinabilem, & admirabilem, & risibilem secundum quod talis est, & primo, atque adeo vniuersaliter; cetera autem praedicata ab his, licet conueniant subiectis per se primo, vel secundo, minime tamen vniuersaliter, quia non conueniunt eis, ut talia sunt, non primo, ideo non vniuersaliter.

25.

Quomodo sententia Ferrariensis. postea contrarietur. D. Thom.

Ex quibus constat sententiam Ferrariensis, & Magistri Soti expresse aduersari doctrinae Aristotelis. Nec minus expresse contraria est doctrinae D. Thomae, qui easdem tres Aristotelicas conditiones tanquam requisitas, & sufficientes posuit, ut praedicatum dicatur vniuersaliter de subiecto, licet verbis non nihil dixeris. 2. contra gentes cap. 15, ubi sic loquitur. Impossibile est aliquid vnum duobus conuenire, & utrique secundum quod ipsum: quod enim de aliquo secundum quod ipsum dicitur, ipsum non excedit, sicut habere tres angulos duobus rectis aequales, non excedit triangulum, de quo praedicatur, sed est eadem conuertibiliter, &c. Ecce postremam conditionem, quod praedicatum non debet esse in plus, ut vniuersaliter dicatur de subiecto: esse enim in plus idem est, ac duabus conuenire, quibus plane excludit praedicationem generis de specie, cum genus quodlibet de multis dicatur speciebus, atque adeo de nulla secundum quod ipsum, vel vniuersaliter. Paucis autem inter

26.

D. Thom.

27.

interpositis haec subiungit D. Thom. Impossibile est aliquid vnum de duobus praedicari, ita quod de neutro per causam dicatur; sed oportet, vel vnum esse alterius causam. sicut ignis est causa caloris corpori mixto; cum tamen verumque calidum dicatur; vel oportet, quod aliquid tertium sit causa vtriusque, sicut duobus candelis est causa lucendi, &c. Quibus duae aliae conditiones continentur: nam si praedicatum, quod enuntiat de duobus, non potest de neutro per causam dici, sequitur euidenter alteri conuenire non per causam, sed secundum quod ipsum, aliis vero per participationem eius: unde intulit D. Thom. esse non conuenire cunctis per causam, sed vni secundum quod ipsum, & ex eius participatione ceteris: ille est Deus, ex cuius participatione conuenit creaturis; & haec est secunda conditio; & si ita se res habet, quod vni soli conuenit praedicatum secundum quod ipsum, & ceteris per participationem, sequitur euidenter eis sublati adhuc ei conuenire: eo autem sublato nulli: quemadmodum riuus sublatis non est necesse fontem auferri, a quo emanat, sed exsiccatio fonte continuo riuos cessare necesse est.

Albertus Magnus. quomodo exponit terminos vniuersaliter. 28.

Iuxta mentem Aristotelis, & D. Thomae exponit eundem terminum vniuersaliter Albertus Magnus lib. 1. post. tract. 2. cap. 12. cuius haec sunt vltima verba. Omne vnum vniuersaliter finituum, aut non, si non est definituum, & tamen necessario inest, sic est de omni si autem est definituum, aut inest sibi, itaque non definitionis completiuum, & sic est per se, sicut genus per se, & necessario inest speciei: si autem est completiuum definitionis, tunc est illud, quod dicitur secundum ipsum: unde de omni dicitur inde finituum ad definitionem: per se autem accedit plus; & secundum quod ipsum dicitur id, quod maxime facit, & complet; hoc est igitur vniuersale.

Patroni sententiae. D. Thom.

Et hos grauissimos interpretes Aristotelis sequuntur Paulus Venerus, 1. lib. post. cap. 4. Caietanus, Doctor Toleus, & moderni omnes, & merito quidem: nam si propriam termini significationem attendamus, videbimus illud solum praedicatum vniuersaliter conuenire subiecto, quod essentialem, adaequatamque rationem eius continet, vel certe ex tali ratione adaequata proceden-

tem, & cum eo conuertibilem: vniuersaliter enim importat tali modo conuenire, ut eo ipso quod ei conuenit, quibuscumque eius rationem participantibus conueniat: ut rationale conueniat homini vniuersaliter, & ideo quicumque rationem hominis participat, rationale esse oportet, ex vi huius participationis primo: quod de sola ratione adaequata, & conuertibili verum est, non de superiori: sic enim homo est animal, ut quaecumque participant rationem hominis animalia sint, non tamen ex vi huius participationis primo, sed quasi ex consequenti; quia homo communem rationem animalis participat, non tamen est sibi propria.

Solutiones contrariorum argumentorum.

Ad testimo- nia Arist. & D. Thomae. Vt argumentis oppositae sententiae satisfacere incipiamus, dicimus, si testimonia Aristotelis, & D. Thomae integra accipiantur, non stram potius continere sententiam, quam ei fauere; nam idem esse per se, & vniuersaliter, ait Aristoteles, subiungens tamen addere, vniuersaliter, supra per se, quod conueniat praedicatum subiecto secundum quod ipsum, vel primo: ergo coniunctis omnibus integra eius sententia est idem esse; uti inferiori praedicatum idem esse cum superiori dicere consueuimus, a quo non distinguitur ut una res ab altera, vel ut vnus conceptus particularis ab alio particulari, sed solum distinctione includentis, & includi: idem ergo esse ait; quasi dicat, non ex aequo distingui: in quo sensu Aristoteles interpretatur D. Thomae si integram eius expositionem accipiamus; idemque de secundo testimonio D. Thomae censendum est, siquidem post obiecta statim verba subiungit, vnum praedicatum non conuenire duobus, secundum quod ipsum: quae verba priorum sensum ostendunt talem esse, ut secundum quod ipsum conueniat illud praedicatum, quod non conuenit per aliam causam, sed per eiusdem subiecti naturam, adaequate tamen, quod non est verum de praedicato superiori, etiam si sit proximum genus.

Corollariū. Ex quibus inferre licet Ferrariensem neque Aristotelis, nec D. Thomæ sensum penetrasse: utrobique enim eodem modo exposuit D. Thom. verbum vniuersaliter, vel secundum quod ipsum, & se habere docuit ad per se tanquam inferius; utpote addens adæquatam rationem, idque iuxta mentem Aristotelis, ut testimonia recensita plane ostendunt.

Ad primū arg. Primo argumento occurrimus negantes idem esse, non conuenire per aliud, & secundum quod ipsum, id enim requiritur, sed non sufficit: nam secundum quod ipsum duo petit, ut non per aliud, sed per se ipsum conueniat prædicatum, & in quantum tale est, hoc est, ex ratione sibi adæquata; hoc secundum excludit genus proximum, quod non conuenit speciei, ut tali reduplicatiue: sic autem conuenire oporteret, ut secundum quod ipsa est, de ea diceretur, & non satis est specificatiue, ut explicantes hunc terminum, secundum quod ipsum, adnotauimus.

Ad secundum arg. Secundo argumento fit satis ex his, quæ diximus explicantes, quid sit primo conuenire: est enim diuersum quid a per se primo: nam per se primo essentiali, ac proximam conuenientiam importat; ac conuenire, primo, non nisi adæquatam, & conuertibilem, siue proxima sit, vel ratione proximæ conueniat, ut ostendunt passionēs: non est igitur consecutio legitima hæc, genus proximum conuenit speciei per se primo, ergo conuenit primo.

Ad ult. arg. Postremum non bene probat minime necessariam esse reciprocationem prædicati cum subiecto, ut vniuersaliter ei conueniat: non enim conuenit igni, vniuersaliter, quicunque calor, sed summus, & iste ei soli conuenit non aeri, sed nec mixtis corporibus, quibus remissus adhuc, non nisi ex participatione ignis conceditur.

Secunda solutio. Secundo respondere possumus negantes iuxta ea, quæ alibi adnotauimus, neque igni conuenire calorem summum vniuersaliter, siquidem neque omni tempore conuenit, neque cuiusque igni: nam aliquando etiam naturaliter cum minori reperitur: & rursus magis, & minus suscipit, quod a propriis passionibus alienum est.

DEMONSTRATIONEM ESSĒ
ex his, quæ sunt per se, ac necessariis.

CAPVT SEXTVM.

SI igitur est demonstratiua scientia, ex necessariis principiis, quod enim scitur non potest aliter se habere, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

PRIVS QVAM expositionem literæ Variæ fæ aggreduamur, necesse est varias interpretētias citum sententias referre circa institutum ca intentionem Aristotelis, ut vnam aliquam determinatam capitis amplexentes, commodius eam ordinare, elucidare que possimus.

Diuus Thomas, quem sequuntur Aggidius, Prima D. Paulus Venetus, & Caietanus, docet intentum Thom. V. Aristotelis esse ostendere demonstrationem pro-necus. Accedere ex necessariis ad id autem probandum, quod procedat ex propositionibus per se.

Quod si opposueris in principio sequentis capituli cum probare, quod procedat ex propositionibus per se, quia ex necessariis, circumque proinde committere.

Facile respondet D. Thom. lect. 14. text. præfati ostendere Aristotelem, quod ex necessariis procedat demonstratio, non solum quia procedit ex his, quæ sunt per se, sed ex definitione eius, quod est scire, in qua dicitur, quod non possit aliter se habere; & hoc idem est, ac esse necessarium; & si necessarium est, non nisi ex necessariis oriatur; & rursus, cum sit conclusio demonstrationis oportebit eam ex necessariis procedere; & adhuc ex ea parte, qua probat ex necessariis procedere, quia ex his, quæ sunt per se: non constituit veram demonstrationem, sed argumentum quoddam ostensivum ad hominē, apud quem notum est, quod demonstratio sit eorum, quæ sunt per se; unde fit, ut nullum committat circulum.

Græci, & Arabes, quos sequuntur Philoponus in huius capituli expositionibus: Themistius cap. 14. sua paraphrasis, Magnus Albertus. 1. lib. posterior tractat. 1. cap. 15. Copulata Lobanienfis, Magister Sotus, Doctor Toletus, & moderni fere omnes opinantur potius velle Aristotelem conuincere, quod ex propositionibus per se sit demonstratio, assumere autem pro medio; quod ex necessariis procedat, tantum demum

demum in sequentis capituli principio, quasi in modum epilogi repetere.

Sententia authoris. Suam habet probabilitatem quæque harum expositionum, & fortasse probabilior est, quam attribuit D. Thomas Caterum, quia in moderni in postremam sequuntur, ne forte diuersas confusionem pariat, obscuriorque nostram commentationem efficiat, iuxta eandem elucidatum textum, salua semper vniuersaque sententia probabilitate.

Diuisio cap. trimembri. Diuisio totius capituli trimembris est, nam primo Aristoteles hanc statuit conclusionem: demonstratio procedit ex propositionibus per se, quam probat, quia procedit ex necessariis, & hoc iterum quadruplici ratione, ex quibus deinde tria quasi corollaria elicit, ut quoniam modis se habeat in ratiocinantibus necessarium doceat, ac tandem dubium quoddam ex eisdem corollariis ortum proponit, & soluit.

Primum membrū. Primum rationem, qua probat principale intentum, nullus fere expositorum distincte formare docuit; quia difficile sit literam Aristotelis ordinare: sic tamen (si ego fallor) formanda est: Per se, & necessarium conuertuntur, omnis demonstratio procedit ex necessariis, ergo ex his, quæ sunt per se: maiorem probat ex primo, & secundo modo per se: in primo prædicatum definit subiectum, & in secundo subiectum definit prædicatum: vtrumque autem importat necessariam eorum connexionem; ergo per se est necessarium. Et rursus, quæ necessaria non sunt, ut accidentia, nec per se inhaerent, ergo necessarium recipitur cum per se: minorem vero hoc syllogismo manifestam facit; conclusio demonstrationis est scire, ergo non potest aliter se habere, cum igitur necessaria: prior consecutio euidens est ex definitione, scire, in secundo capite tradita, scire est cognoscere causam rei, & quod illius est causa, & quod non contingit aliter se habere: posterior vero, quia definitio necessaria est, non posse aliter se habere: tunc ultra conclusio necessaria non potest nisi ex necessariis principis demonstrari, ergo demonstratio ex necessariis procedet.

Prima ratio antecedens probat quatuor argumentis, quorum primum procedit ex discrimine inter syllogismum, & demonstratorem: ille enim ex veris non necessariis, imò aliquando ex falsis necessariis conuenit, ut comprobant duæ ratiocinationes sequentes. Quidquid ambulat est animal, & omnis homo ambulat, ergo omnis homo est animal; omnis lapis est animal, omnis homo est lapis, ergo omnis homo est animal: prioris enim præmissæ contingentes sunt: posteriores verè

falsæ. Demonstrator vero non ex quibuscumque syllogizat, sed ex veris, atque necessariis, cuius discriminis ratio ex demonstrationis excellentia accipitur, quæ non est quicunque syllogismus, sed vndequeque absolutus; videlicet ex parte formæ, atque materiæ necessariæ, ut ex definitionibus cap. secundo exhibitis euidenter constat.

Secunda ratio procedit à signo: experientia teste didicimus omnes, qui alicui argumento obuiam ire contendunt ostendere volentes non esse demonstrationem, aut quia ita sentiunt, vel quia disputationis gratia, instantiam afferre cupiunt probabiliter suadentem, hoc vii medio, quod ex necessariis minime procedat, cum præmissæ, vel earum altera probabilis sit dumtaxat, non necessaria: signum igitur est communem esse omnium consensum ex necessariis procedere demonstrationem: unde fit stultitia notam incurere eos, qui cum ex veris quidem, sed probabilibus procedant, putant se conclusionem syllogismi demonstrasse, non considerantes demonstrationis principia, propria, ac prima generi, id est, subiecto, de quo demonstratur conclusio, esse oportere, quæ ex propria natura desumpta, à qua trahitur necessitas; quod profecto haud quaquam attingere possunt probabiliter.

Hæc fortasse addita esse ab Aristotele adnotarunt Philoponus, Averroes, & Linconensis ad irridendum vulgaram quandam demonstrationem Pythagoræ antiquissimi Philosophi, quam hoc modo formare consueuerat: qui habet aliquid, scit quid illud sit; ergo qui scit, scit quid scientia sit; cum tamen probabile sit argumentum, ex parte antecedentis non necessariū.

Crediderim nihilominus vniuersalem esse doctrinam Aristotelis, & eo sine ab eo tradita, ut omnes doceantur demonstrationem legitimam construere ex propositionibus, non minus quam necessariis.

Tertia ratio talis est. Syllogismus, quo habitus non scimus, non erit demonstratio, quæ syllogismus est faciens scire (ut superius traditum est) sed habito syllogismo ex præmissis non necessariis procedente, non scimus; ergo talis non est demonstratio, sed ut esset; procedere ex necessariis deberet: minorem ostendit; quia per talem syllogismum non cognoscimus propter quid conclusionis: etiam si conclusione existente necessaria medium probabiliter, vel contingens sit, corruptum poterit, hoc est, non esse scire non minus necessarium.

cessaria quam prius permanente conclusione; ergo tale medium non est propter quod ipsiusnam conclusionem necessariam causam quoque necessariam habere oportet: exemplo vobis esse potest syllogismus iste; omne videns est animal, omnis homo videt, ergo omnis homo est animal, cuius medium probabile est, & corrumpi potest: demus nullum hominem videre; tunc enim minor est falsa, nec tamen minus necessaria conclusio est; ergo non continet propter quod ipsius.

Quarta 110.

Quarta, ac postrema ratio presupponit illud, quod a nemine negari potest; videlicet quatuor de causis dumtaxat corrumpi posse scientiam semel acquisitam, nempe corrupto penitus subiecto, in quo inhaeret; destructo obiecto, circa quod versatur; aut oblivione intercedente: vel syllogismo demonstrativo pereunte: unde fit, ut his permanentibus scientia prius habita permaneat etiam, vel certe si non permaneat, argumento evidenti erit, nunquam conquistam fuisse, quinquam crediderimus nos eam habuisse. Hoc presupposito sic arguit Aristoteles. Existimet quispiam se habuisse demonstrationem per medium contingens huius conclusionis, homo est animal: probatur plane eam nunquam habuisse; nullo enim vidente homine, demonstrationem non habebit, siquidem medium syllogismi pereunte perit etiam notitia conclusionis per illud habita, sed adhuc permanet sciens, atque etiam obiectum, quod est conclusio, ita necessaria ac prius, ab est oblivio, adest syllogismus idoneus: evidens ergo signum est nunquam habuisse scientiam talis conclusionis; & idem proculdubio sequitur, etiam si medium non corrumpatur; nam postquam contingens est, corrumpi ex propria conditione potest, quod est non repugnare ei falsum subesse: possibili enim posito in esse nullum inconueniens sequitur: dum autem corrumpitur, constat non esse sciam conclusionis ceteris adhuc permanentibus; ergo nec unquam fuit scientifice cognita, eo proculdubio deficiente quod ex necessariis non procedit syllogismus; hoc ergo requisitum est, ut sit legitima demonstratio scire faciens.

Secundum me b. cap. Primum corollar.

Tria inferi ex dictis, ut intelligamus quoniam modo se habeat necessarium in ratiocinationibus. Primum est sic se habere, ut non repugnet conclusionem esse necessariam medio existente probabili, vel contingenti, hoc est veraque, vel saltem altera praemissarum: rem manifestam facit nuper a nobis productum exemplum, eamque probat Aristoteles, quia scire verum est non verum in amissa syllogice, et quibus

minus pari ratione necessarium ex non necessariis, sed de non trare impossibile est.

Corollarium secundum est, praemissae necessariae existentibus conclusionem necessariam inferre, quae nisi non veram esse oportet, dum praemissa sunt vera. Probat Aristoteles ex principio, cui inuititur ars syllogistica, & vocatur in libris priorum dicitur de omni: si medium necessarium est, sequitur necessario coniungere secum extremitates in praemissis, quae proinde necessario in conclusione copulabuntur inter se, cum evidens sit inter se se coniungi, quae cum tertio copulantur; ut si omne animal rationale visibile est, & omnis homo animal rationale, erit utique necessarium, omnem hominem esse visibilem. Exempla in elementis producit Aristoteles, quae consilio a nobis omittuntur; quia minus intelligibilem doctrinam eius efficiunt.

Secundum corollar.

Tertium, si conclusio non sit necessaria, nec praemissae erunt necessariae, quod verum esse ostenditur ex secundo: ponamus conclusionem non necessariam; praemissas vero, ex quibus inferretur esse necessariae, tunc ex corollario secundo constat praemissas necessarias conclusionem inferre necessariam, ergo talis conclusio ex necessariis praemissis illata necessaria erit, & praesuppositum est non esse necessariam; erit igitur necessaria, & non necessaria, quod manifestam implicat contradictionem.

Tertium corollar.

Summa horum trium corollariorum est in legitima consecutione necessarium posse ex contingenti deduci, ex necessario deduci semper, sed ex eo inferri contingens impossibile esse.

Concludit tandem ex praedictis rationibus consequens esse, ut cum necessarium sit, quod per se demonstratum scitur, per medium necessarium sciatur, quod usque adeo verum est, ut nisi dicitur, ex necessariis procedat, qui ratiocinatur, neque sciat propter quid, neque quia: sed vel existimabit se scire, si per necessaria (quae tamen vere non sunt talia) se procedere arbitretur, cum tamen vere non sciat; aut certe, si non existimet medium esse necessarium, nec se scire existimabit, nisi turpiter forte deceptus; & hoc, siue per media procedat, vel etiam per immediata, & propter quid, procedere autem per media idem significat, ac per demonstrationem quia; nam (ut capite decimo videbimus) primus modus demonstrandi, quia, est per causam remotam, ut si dicamus quia quid respicitur est animal, paries non est animal, ergo paries non respicitur; proxima namque respirandi causa est habere pulmonem, mediatam, esse animal; unde proxima non respirandi

Quid inferri contingens impossibile esse.

136

randi erit non habere pulmonem; mediatam vero non esse animal. Sed de his cap. 10. copiosius redibit sermo. Ex quibus bene intulit Aristoteles in utrisque demonstrationibus quia, & propter quid oportere per medium procedere necessarium, ut legitima sit demonstratio, & conclusio eius simpliciter scita.

Sed quia nonnulla sunt accidentia, quae videntur necessario inesse, ne aliquis decipiatur existimans ex talibus posse demonstrationem procedere, docet Aristoteles non esse ad demonstrationem apta nisi sint per se; quasi dicat accidentia esse in duplici differentia; nam quaedam sic insunt subiecto, ut ab essentia eius specifica non prodeant; sed vel ex individuali, aut certe ex aliqua causa extrinseca; unde eiusmodi separari quidem a subiecto possunt re ipsa, vel saltem per intellectum, quo pacto ab esse possunt, ut docuit Porphyrius in quinto praedicabili, licet non sint naturaliter separabilia; alia sunt ab essentia orta, ut propriae passionis, quae a subiectis proinde desuntur, & secundum modum per se consistunt, ut visibilitas, vel admiratio respectu hominis; & quidem accidentia primi ordinis non efficiunt conclusionem necessariam, nec medium necessarium, sed simpliciter contingens cum abesse possint; unde ex his non fit demonstratio, quia nec propositio necessaria, sed bene ex aliis, ex quibus propositiones necessariae sunt, & tales, quae sint per se in secundo modo.

Oritur autem ex his dubium (ait Aristoteles) in postrema parte capituli, nam si eiusmodi accidentia primi ordinis necessaria non sunt nihil ex eis necessarium elicitur, quae propter superuenientiam erit de his syllogizare, vel interrogationes facere, quando quidem nihil magis necessarium concludi ex datis poterit, quam si quas habet propositiones prohibito accipiamus probabiles, vel contingentes.

Respondet magram ad huc vilitatem asserere ratiocinationes, & interrogationes de his contingentes; nam, & si nihil vere necessarium, nihil vere scientificum deduci ex eis possit ex datis nihil hominis syllogizantes convincere possimus respondentem, ut quid primum verum: nam si non necessarium nobis concedat cum evidens syllogismus secundum formam colligendi constitui in his possit, non minus quam in necessariis. Itaque exis interrogare ad interrogata respondere, & ex datis a respondente probabiliter differere magram vilitatem asserit, etiam respectu demonstrationis, ad quam per probabilia argumenta intellectus disponitur.

Respondet magram ad huc vilitatem asserere ratiocinationes, & interrogationes de his contingentes; nam, & si nihil vere necessarium, nihil vere scientificum deduci ex eis possit ex datis nihil hominis syllogizantes convincere possimus respondentem, ut quid primum verum: nam si non necessarium nobis concedat cum evidens syllogismus secundum formam colligendi constitui in his possit, non minus quam in necessariis. Itaque exis interrogare ad interrogata respondere, & ex datis a respondente probabiliter differere magram vilitatem asserit, etiam respectu demonstrationis, ad quam per probabilia argumenta intellectus disponitur.

QVÆSTIO I.

An omnis demonstratio procedat ex necessariis?

QVAMquam probatum hoc sit ab Aristotele satis efficaciter dubitare cogit demonstratio hæc, & quilibet similis, quotiescunque terra interponitur inter solem, & lunam, sequitur eclipsis, sed dum astra hæc ad talem punctum perveniunt, terra interponitur, ergo luna ipsa eclipsatur; cuius minor non est necessaria, sed contingens, cum praedictum contingenter insit subiecto, ut pro re ad esse, & ab esse potens.

Ratio bitandi.

Diuerso modo, a diuersis soluitur controversia hæc, nam quidam: quorum mentio. minit Paulus Venetus in commentariis huius cap. respondens, lunam eclipsari accipi posse secundum actum, vel aptitudinem; & sub consideratione prioris vere est praedictum accidentale, & non necessarium, ut conuincit argumentum; quare non sic demonstratur, sed sub posteriori, videlicet, lunam esse eclipsabilem; eodē pacto, ac de homine non actus ridendi, sed aptitudo demonstratur.

Hæc tamen solutio ut bene adnotat idem Paulus Venetus, a veritate aliena est, tum quia Aristoteles (ut cap. 4. admodum) in quarto modo per se non solas aptitudines collocat, sed actus ipsos, qui per se procedunt, a suis propriis causis, ut interitum respectu singulationis, & respectu edificatoris edificandi actum, & vere eclipsis actualis, & non in sola aptitudo in Philosophia demonstratur.

Propterea Egilius, quem idem Venetus refert, demonstrationem de actu ipso accipiens, respondet necessarium triplicem esse, unum ex conditione; ut necessesse est hominem currere dum currit, in quo sensu Aristoteles lib. de interpretat protulit rem quilibet necessario esse dum est, alterum per reductionem ad causam, ut lunam eclipsari terra interposita; postremum simpliciter, ut circū moveri, & triangulū habere tres angulos. Necessarium igitur iuxta primam acceptionem demonstrationem minime ingre-

Secunda solutio.

Egilius.

ditur

dirum, bene tamen iuxta secundam, & tertiam: praefata autem demonstratio, & similes procedunt ex secunda acceptio-
ne necessarii.

Approbat.
solutio Aegidij.

Placuit Paulo Veneto solutio Aegidij, qui eiusmodi necessarium per ordinem ad causam voca, ex suppositione; & nobis profecto nondisplicet, si iuxta ea, quae capit. 4. docuimus, hoc modo explicetur; necessarium aliud est de inesse; aliud vero de ab alio esse (vt sic nobis liceat loqui) de inesse illud voco, quia importat praedicatum propositionis necessario inesse subiecto: de ab alio esse, quod non inesse, sed a subiecto esse: tanquam a causa per se: inter talem namque effectum, & causam necessaria est processio co-
nexus: & primam necessitatis acceptio-
nem important propositiones primi, ac secundi modi per se, postremam propo-
sitiones quarti, ad quem reuocantur de-
monstrationes illae, de quibus procedit
argumentum, quae videntur per accidens,
& vere tales essent si praedicatum inesse
subiecto importaret, sed cum solam pro-
cessionem importent per se sunt, non ex
suppositione (vt voluit Paulus Venetus)
sed simpliciter: nec solum per se, secun-
dum quod ipsum, vel in quibus praedica-
tum vniuersaliter de subiecto dicitur, vt
ibidem admonuimus, licet non semper a
subiecto procedat, hoc est pro quolibet
tempore, sed semper pro determinato,
quemadmodum solem oriri, & occidere, non
semper, sed statutis a natura temporibus
verum est, & nihilominus absque vlla
conditione vel suppositione necessa-
rium, sed simpliciter, non secus ac cor-
lum moueri.

Necessarium
duplex.

QUESTIO. II.

An necessarium semper habeat necessariam causam.

HOC videtur Aristoteles tanquam certum praesupponere ad probandum, conclusionem demonstratio-
nis esse necessarium, quia cum sit
simpliciter scilicet, non potest aliter ha-

bere, ex quo euidenter inferitur, ex neces-
sariis praemissis procedere demonstra-
tionem, quod utique non bene collige-
ret, nisi tanquam certum praesupponeret ne-
cessarium non posse habere causam non
necessariam, vel contingentem.

Ratio dubi-
tandi est.

Quod tamen non adeo certum esse of-
tendo, mors est effectus necessarius, &
perpetuus, postquam semel mortuum im-
possibile est per naturam ad vitam reuo-
cari, sed habet aliquando causam non ne-
cessariam; corrumpitur ergo fundamentum
Aristoteles. Probat minor: nam mors,
aliquando habet causam fortuitam, imo
& omnino voluntariam, vt quando ex le-
thali vulnere procedit: ergo non erit im-
possibile conclusionem necessariam per
medium contingens aliquando demon-
strari.

Prima solu-
tio.

Respondent quidam causam mortis
duplicem esse, per se, & per accidens, per
se est elementorum, vel primarum qua-
litarum talis alteratio, per quam fit, vt
aliqua sic praedominetur ceteris, vt debi-
tum temperamentum dissoluatur, ad cuius
dissolutionem naturaliter sequitur
mors: causa autem per accidens esse po-
test excessus circa cibum, vel potum vo-
luntarie assumptum vel quidpiam aliud
casu eueniens, aut libere appositum, de-
bitum qualitarum temperamentum tol-
lens, de quorum numero erit lethale vul-
nus, unde fit effectus naturalis, vel ne-
cessarium habere aliquando causam co-
tingentem per accidens, cuius tamen cau-
sa per se semper est necessaria, & cum pra-
missa demonstrationis semper sint causa
per se conclusionis, semper etiam oportet
esse necessarias.

Obiectio.

Si autem aduersus hanc solutionem
opposueris Aristotelem. capit. 4. praee-
denti, qui iugulationem docet esse cau-
sam mortis per se, ac propterea in quar-
to modo collocat hanc propositionem iu-
gularis interit.

Respond.

Respondent iugulationem, vel quip-
piam aliud lethale vulnus non esse per
se, & proximam causam mortis, sed
quasi per accidens, & remotam, ex qua
alterantur qualitates, & naturale repara-
mentum dissoluitur, & ex tali dissolutione
sequitur per se mors: itaque non solum,
dum ex infirmitate prouenit, sed ex
qualibet alia causa voluntaria, vel con-
tingen-

tingenti habet eadem causam propriam,
ac per se, nempe naturalis temperamentis
solutionem.

Reiicitur
praedictus
dicendi mo-
dus.

Hunc modum dicendi propterea non
approbo; quia vnum continet plane
falsum, & experientiae aduersum vi-
delicet, mortem euenire semper ex tem-
peramenti solutione; nam, & si eiusmodi
sit causa naturalis eius; semper ta-
men intercedere impossibile est, cum
non sit semper mors naturalis, sed ali-
quando violenta, vt quoties subito ex le-
thali vulnere, vel iugulatione procedit:
tunc enim nulla interueniente humo-
rum distemperie, sola diuisio, vel solutio
principalis membri, vel alterius partis
compressio respirationem tollens mor-
tem infert, vt in strangulatione, & iugula-
tione videtur, atque etiam dum globulo
alicuius dislocati tormenti pectus traf-
figitur; velle enim in his casibus humo-
rum distemperiam, vel temperamentis so-
lutionem, ex elementorum pugna causa-
tam, altero eorum praedominante, ac vin-
cente fingere, cum manifestissima pug-
nat experientia, & plane cum doctrina
Aristotelis; nam si ita esset, non posset iu-
gulatio appellari vilo modo per se causa
mortis, nec esset vilo modo per se haec, iu-
gularis interit.

Ad solutio-
nem nota.

Vt igitur difficultatis nodum iuxta me-
tem Aristotelis, & veram philosophiam
soluamus, illud in primis tanquam cer-
tum praesupponere oportet: eandem esse
rationem de morte, ac de eclipsi lune,
ceterisque priuatiuis effectibus, a nulla
causa naturali per se primo intentis; ete-
nim cum priuatio, negatio quaedam sit,
in subiecto potente talem formam, qua
priuatur habere, vel recipere, non potest
habere causam positiuam, per se primo
eam intendentem; sed in tantum effectus
per se appellatur, in quantum ex aliquo
positiuo effectus necessario sequitur; &
hoc modo ex interpositione terrae eclipsi-
sis procedit, in priuatione lucis consistens,
terra namque interposita inter solem, &
lunam propria densitate impedit illumi-
nationem solis, qua impedita, lumine,
quod ab eo recipiebat luna priuatur; &
eiusmodi priuationem sic causatam ap-
pellamus eclipsim.

Quomodo
causetur

Eodem etiam pacto causatur mors in
priuatione vitae positae; separata enim pri-
uatio

te principali a corpore, separatur ab eo
anima, quia corpus sic diuissum in for-
mare nequaquam potest naturaliter: se-
paratio autem animae a corpore priuatio
nem vitae infert; quia anima non est vitae
principium, nisi media informatione; pri-
uatio autem vitae mors est. Itaque eclipsi-
sis ex interpositione terrae, mors ex iugu-
latione, strangulatione, vel alio lethali
vulnere, tanquam ex causis per se procedunt
eodem modo, quo priuatio potest habere
causam per se, videlicet, quia natura-
liter, necessario, & inuitabiliter coniun-
gitur alicui positiuo per se producto;
neque alio modo per se factibilis, vel pro-
ducibilis est, siue ex causa naturali, vel
violenta procedat.

Prima solutio

Nec enim naturalis humorum pugna
in corpore mixto, in eius dissolutionem
per se primo tendit; sed humer, qui pra-
dominatur ceteris in propriam intensio-
nem, ac perfectionem, quam non potest
in tali subiecto comparare, nisi cum con-
trarii diminutione, atque extinctione, vn-
de ea consequenti illud extinguit, ex cuius
nimia diminutione debitum dissoluitur
temperamentum, & consequenter
corpus mixtum, cuius forma non potest
conseruari in materia sine tali disposi-
tione; dissolutio autem corporis corruptio
est, & si corpus sit viuens, mors vocatur.

Obiectio.

Quod si virgeas, effectum per accidens
esse, qui non est propter se ipsum, a cau-
sa operante intentus, nec productus, sed
ex consequenti ad alterius productionem,
vt casuales, & fortuiti testantur, qualis
est inuentio thesauri; sed priuationes is-
tae sic se habent; ergo nunquam sunt effe-
ctus per se, sed semper per accidens.

Responsio.

Respondetur esse per se intentum duplici-
ter contingere, aut per se primo, aut per
se secundo: per se primo intentum dicitur
illud, quod per se primo terminat
actionem operantis, per quam producitur,
& a quo actio ipsa specificatur; per se se-
cundo, quod ex eo naturaliter, & necessa-
rio sequitur; & vt exemplum inpositiuis
designemus, dicitur homo gignit substantiam
eius per se primo intendit a generante,
aqua generatio ipsa specificatur; ut capa-
citas disciplinae, admodum, & stabilitas;
non primo, sed secundo, quia substantiam
consecratur, sed per se, & naturaliter,
ac necessario ab hac per se ita excludam

tur causales, & fortuiti effectus, quia non sequuntur naturaliter, & necessario rem per se intentam, & productam, sed casu, vel fortuito; cuius illud est evidens signum, quod non semper contingunt, sed raro, ideo effectus contingentes merito appellantur: priuationes autem predictæ, ut eclipsis, vel mors, non sunt effectus per se primo intenti, vel producti, nec tamen per accidens, sed per se secundum, quia non casu, vel fortuito, non raro, sed semper sequuntur effectus positivos per se primo productos (ut iam ostendimus) & hoc satis est, ut constituent propositiones per se, dum de suis causis enunciantur: pro quibus quartum modum posuit Aristoteles; per se igitur est hoc modo interpositio terræ causa eclipsis, per se iugulatio talis interitus, per se demum lethale vulnus ralem infert mortem.

Ad rationem dubitandi.

Ecce dubium expeditum, ad cuius rationem dubitandi negamus contingens ex se posse necessarium producere, sed causam habere necessariam semper, ut voluit Aristoteles in demonstratione præfertim cuius præmissæ causa naturalis sunt conclusionis.

QVÆSTIO III.

An per se, & necessarium conuertantur.

Ita est, quod Aristoteles cap. præsentis ostendere vult, demonstrationem ex propositionibus per se procedere: quia procedit ex necessariis, vrget profecto difficultas propositæ questionis; quia principalis eius ratio vix formari potest, nisi per se & necessarium conuertantur: nam si necessarium superius sit ad per se, hoc solum modo eam formare poteris. Omne per se est necessarium, omnis demonstratio procedit ex propositionibus necessariis: ergo ex his, quæ sunt per se; syllogismus est in secunda figura, sed ex affirmatiuis procedens, atq; adeo plane victoriam in hac inuictiles combinationis huius figuræ enumeratur ab Aristotele in lib. Priorum, ca.

Ratio dubitandi.

quæ ex puris affirmatiuis procedit, utpote medium non distribuens, atq; adeo ex puris particularibus ex parte illius procedens: posita autem horum terminorum conuersione, bene in prima figura, atque in primo eius modo formatur: quidquid est necessarium est per se, demonstratio procedit ex propositionibus necessariis, ergo ex his, quæ sunt per se; necesse est ergo discutere, an duo isti termini conuertantur? ut vim Aristotelicæ rationis ostendamus.

De quorum conuersione antiquiores interpretes consulens inuenio Albertum Mag. i. lib. Poster. tract. i. cap. 15. partem negatiuam his verbis tenentem, *quamuis sint quedam propositiones necessariae, & non per se, sicut risibile est coloratum, & grammaticum necesse est esse hominem, hoc non obstat, quia non probamus, quod omnia necessaria sint per se, sed e conuerso, quod quæcumque propositio est per se, illa est necessaria, & hoc est manifeste verum, & sequitur si est per se, necessaria sit, quamuis non sequatur, quod si non est per se, quod non sit necessaria, &c.*

ym scia sentia.

13.

Albertus.

Potissimum autem fundamentum eius, est, necessitatem propositionis duplicem esse, vnam, ex simplici inhaerentia prædicati in subiecto, ut cygnus est albus, & coloratum est corpus, & grammaticum est homo, alteram ex causa necessitatis, quæ est in subiecto, vel prædicato, in quantum subiectum secundum se causa prædicati est, vel prædicatum causa subiecti; & talis necessitas est causata ab eo, quod est per se, & est illa, quæ est in demonstrationis principiis: hanc autem affirmat conuerti cum per se, non vero primam: cum constet in multis esse similem necessitatem, quæ non sunt per se.

Eius ratio.

14.

Necessarium vero cum per se omnino conuertunt Themistius cap. 14. suæ paraphrasæ, & omnes, qui cum ipso tenuerunt Aristotelem cap. præsentis probasse ex propositionibus per se procedere demonstrationem, quia procedit ex necessariis: nisi enim verum hoc esset, vix posset efficaciter probari, siquidem assumptum non esset vniuersaliter verum, quæcumque sunt necessaria, sunt per se.

Secunda sententia vera.

15.

Hanc partem indubitanter sequitur Caietan cap. præsentis dub. penul. & mihi non solum probabilis, sed vera videtur; nam

Ab aucto. Arist. part.

nam

nam si præsentem textum (ut pater) expendamus, videbimus hanc esse mentem Aristotelis, qui in ipso capituli principio, postquæ docuit necessaria esse quæcumque per se dicuntur, subdit. *Omne enim, aut secundum accidens, accidentia verò non sunt necessaria, &c.* Quibus verbis eiusmodi ratiocinationem constituit, quæ per se sunt necessaria etiam sunt; ut primus, ac secundus modus ostendunt, & quæ non sunt per se, sunt accidentia, ac proinde non necessario insunt, ergo cum ex necessariis demonstratio procedat, erit etiam ex propositionibus per se; quid clarius dici potuit? ut indicaretur hos terminos per se, & necessarium conuerti: eadem fere verba repetit in principio sequentis capituli.

Prima ratio.

16.

Secunda ratio.

17.

Idque ratio efficaciter conuincit; certum namque est, & à nemine unquam negatum, quæcumque sunt per se, esse necessaria, cuius ea est evidens ratio; quia quæ per se sunt, ex propria rei natura conueniunt, ita ut vel essentia alia sint, vel certe per naturalem sequellam ab essentia orta, ut propriæ passionis; sed de his constat non posse aliter se habere, ergo sunt necessaria; quod vero omnia necessaria sint per se non minus efficaciter probare possumus; nam quæ necessario alicui competunt, necessariam connexionem cum eo habent, non ergo ex causa accidentali, vel extrinseca insunt, sed ex propria natura, quod est per se inesse.

Secundo. Adæquata diuisio propositionis erit, atque immediata, si eam in per se, & per accidens diuidamus, non secus atque diuisio causæ, vel effectus: euidenter ergo sequitur, eiusmodi propositio non est per se, ergo est per accidens; sed quæ sunt per accidens, non insunt necessario, sed contingenter, ergo evidens erit etiam argumentum, non est propositio per se, ergo non est necessaria, quod absque horum modorum reciprocatione non teneret, ut ex solutione argumenti opposita sententiæ clarius constabit.

Ad solut. argu. nota.

Cui ut commodius fiat satis memoria repetendum erit illud, quod caput 4. explicantes circa primū, & secundum modum per se adnotauimus, videlicet suam habere quemlibet latitudinē gradualem, ita ut quilibetdam proportionibus principalibus conueniant, quam

aliis iuxta connexionem magis intrinsecam, quam habet prædicatum cum subiecto, vel subiectum cum prædicato, quæ regulam si nunc sequamur, dicendum nobis erit nullam esse propositionem necessariam, quæ eodem pacto, quo necessaria est, non sit per se; & sub ea consideratione, quæ non potest esse per se, necessaria esse poterit; id circo neganda est duplex illa necessitas, quam Albertus distinguit; neque enim vlla est, quæ ex natura subiecti, vel prædicati non proficiscatur, ut nostram sententiam confirmantes ostendimus, quod etiam in exemplis ab eodem Alberto productis cernere licet, & in primis propositio hæc, risibile est coloratum, tantundem valet ac ista, homo est coloratus, cum risibile a parte subiecti pro materiali, quod connotat, supponat, nempe pro homine; hæc autem homo est coloratus sub his terminis sicut non est per se sic non est necessaria, sed contingens simpliciter, abesse siquidem ab homine potest color absque eius detrimento, si non realiter, saltem per intellectum, quod satis est ut sit in quinto prædicabili, ut Porphyrius docuit, & tantum vniuersalis regula habenda est, nullum accidens inseparabile constituit propositioem necessariam, sicut nec per se; quia eo ipso quod per intellectum separabile est, non intelligitur habere connexionem necessariam, sed accidentalem, aut contingentem cum subiecto; vnde sit, ut alia propositio cygnus est albus, non sit villo modo necessaria; nam ex quo albedo aliis à cygno attribuitur, intelligimus non esse proprietatem eius ab essentia specifica procedentem, sed dispositionem quamdam ad complexionem indiuiduorum huius speciei spectantem, tantundemque de coruorum nigredine censendum erit. Posset autem coloratum prædicari de risibili, vel homine per se, si sub corporis mixti reduplicatione accipiatur; nam corpus mixtum per modum passionis conuenitur color, cum sit secunda qualitas ex mixtione primarum naturaliter procedens; ut sub ratione hominis non necessario, sed accidentaliter ei, vel contingenter conuenit.

18.

Nullus accidens inseparabile constituit propositioem necessariam per se.

19.

Ex hac distinctione intelligitur quid coloratum est sit de hac propositione coloratum est corpus, non corpus, si coloratum; nam sicut non est sit per se per se.

per se utriusque, sic non est necessaria, & quemadmodum corpori accepto non in communi, sed in particulari pro mixto, ad primum modum per se reducitur, pari ratione necessaria censetur. Illa demum grammaticum, necesse est esse hominem, sicut ex parte subiecti est necessaria, in quantum necessariam connexionem cum natura hominis dicit tale accidens, sic est etiam per se (vt cap. 4. ex multorum sententia docuimus,) & quod admodum de his propositionibus iudicamus esse per se in eodem gradu, vel ordine, quo iudicantur necessaria; iuxta regulas traditas de modis per se; sic erit iudicandum de ceteris, quae aliquo modo censentur necessaria.

QUESTIO III.

An quatuor sint causa corruptionis scientiae, ut Aristoteles docuit.

Obiectiones quaedam ad solutionem questionis traduntur.

Explicatio questionis.

QUATUOR modis, aut viis corrumpi scientiam, praesupponit Aristoteles tanquam certum; nempe cessante ratione, per quam acquisita est, subiecto, in quo recipitur, vel obiecto, circa quod versatur extinctis, aut oblivione intercedente: indeque deducit non comparari per medium contingens; nam si quisquam his permanentibus non habet scientiam, argumento est nunquam eam habuisse per rationem ex non necessariis precedentem: quod autem eam non habeat, constat, si medium sit corruptum, hoc est, de vero in falsum mutatum, imo etiam si permaneat, contingens namque cum sit, corrumpi potest, quod est non repugnare, vt ei falsum subfit.

Probat. quod. Habet autem non nullam difficultatem sententiam quilibet hanc causam, quia obiecto non nulla earum videtur, quae non corrumpitur sufficiens ad corruptionem scientiae.

Probat. sigillatim de singulis, incipiendo ab obiecto, de quo idem Aristoteles inferius cap. 8. & tex. 21. his verbis docet esse incorruptibile atque perpetuum. Manifestum autem, & si fuerint propositiones universales, ex quibus est syllogismus, quod necesse est, & conclusionem perpetuam esse huiusmodi demonstrationis, & vt simpliciter dicitur, demonstrationis, non est igitur demonstratio corruptibile, neque scientia simpliciter, &c. Vana igitur est causa haec, cum ex parte obiecti corrupti scientiam repugnet; vt etiam ratio ipsa conuincit; etenim scientia non habetur de rebus secundum existentiam, sed secundum essentiam, vel essentialium praedicatorum connexionem; neque enim passionem, quae de subiectis demonstrantur, ab eis vt existentibus procedunt, sed ab essentiis, de quibus notum est esse incorruptibiles, quantumuis secundum aequalem existentiam corrumpantur; incorruptibilis ergo erit ex hac parte scientia, & Aristoteles non videtur sibi constare in designatione huius causa.

Tantundem probatur de subiecto, quod est anima rationalis, vel intellectus; nam cum immortalis sit, corrumpi haudquaquam poterit, nec proinde scientia ex eius corruptione.

Si autem dicatur apud Aristotelem esse corruptibilem, & ideo hanc causam esse corruptibilem, & ideo hanc causam ex propria potius sententia, quam iuxta veritatem alii tribus connumerare, non satis fit argumentum; quia non est certum in doctrina Aristotelis, quid de animae immortalitate senserit, sed in opinione positum; & tanquam probabilis in schola tenetur eam posuisse immortalem (vt suo loco videbimus) cum tamen corruptionem (subiecti tanquam indubitata causam corruptionis scientiae, cap. praesentis posuerit.

De ratione autem, vel demonstratione (quamquam corrumpi possit) probatur non esse sufficientem causam; quia contingere potest multas esse rationes, per quas vna, eademque conclusio demonstratur, vt si ex diuersis ostendatur causis, vel si ex causa, & effectibus; tunc ergo singulis rationibus corruptis, non continuo cessabit scientia, cum possint permanere alia.

Oblivio tandem non potest esse sufficiens

Oblivionis sciens causa corruptionis scientiae, quia causa non co-species, per quas eam conquirimus, in inrumpti sciē tū recipiūt, vnde spirituales sunt vt probatur atque immateriales, vt intellectus ipse; atque adeo immobiliter ei adherent secundum propriam conditionem; quantumcunque ergo obliuio intercedat, non debentur, nec scientia eis permanentibus corrumpentur; quod vsque adeo verum est, vt subiecto permanente prorsus sit incorruptibilis scientia, quibus cunctae aliis cessantibus, cui si addideris eiusmodi esse ex propria conditione incorruptibile, efficietur consequens omnes causas esse impossibiles, vel insufficientes.

Vera sententia, & argumentorum dilutio adducitur.

causam quaternarium numerum non sola autoritas Philosophi confirmat; sed evidens ratio; quia ab illis quatuor intrinsece dependet scientia, quantum ad esse, fieri, & conseruari; ab obiecto quidem, a quo speciem capit; a ratione, vel demonstratione hoc ferè modo, cum principia, ex quibus per demonstrationem gignitur, sint rationes formales obiecti assentiendi; a subiecto, a quo sustentatur, quemadmodum accidit ceteris; a speciebus demum, per quas obiectum percipitur; quae nisi in memoria conseruentur, cessabit penitus vltus scientiae, a quo etiam eius dependet conseruatio; bene ergo intulit Aristoteles quolibet horum deficiente corrumpi scientiam.

HAERVM nihilominus causarum quaternarium numerum non sola autoritas Philosophi confirmat; sed evidens ratio; quia ab illis quatuor intrinsece dependet scientia, quantum ad esse, fieri, & conseruari; ab obiecto quidem, a quo speciem capit; a ratione, vel demonstratione hoc ferè modo, cum principia, ex quibus per demonstrationem gignitur, sint rationes formales obiecti assentiendi; a subiecto, a quo sustentatur, quemadmodum accidit ceteris; a speciebus demum, per quas obiectum percipitur; quae nisi in memoria conseruentur, cessabit penitus vltus scientiae, a quo etiam eius dependet conseruatio; bene ergo intulit Aristoteles quolibet horum deficiente corrumpi scientiam.

Argument. respondetur

Prima solutio.

Sed solidam esse eius doctrinam clarius constabit, si argumentis aduersus singulas causas praedictas fiat satis, in quibus soluendis, non omnes interpretes conueniunt; & in primis circa obiectum Paulus Venetus in earundem causarum expositionibus corruptionem eius distinguit secundum actum vel potentiam, actum quidem existentiam vocans, quae licet corrumpatur, permanebit nihilominus obiectum in potentia causarum; vt si fideosa sit scientia, constat huiusmodi tē pore nullam esse in rerum naturas, verum tamen quia in causarum virtute vel po-

tentia sic adest, vt suo tempore ab eisdem produci valeat, fat est, vt scientia eius perseueret; ex hoc enim permanere obiectum dicitur simpliciter, corrumpi vero secundum quid, & si utroque modo corrumpetur, indubiè ait scientiam corrumpi.

Displicuit Caiet. solutio haec, quam his verbis in fine praesentis capitis excludit: Ex hac autem tam facile fundata, & breui pugnanti. responsione apparet, quantum vagentur illi, qui scientiam remanere corrupta re idè saluant, quia remanet semper in causis suis, hoc enim est per accidens; nihil enim minus remaneret scientia mea de trianguli passionibus, & rosa, si omnia annihilarentur, me solo remanente, quam si remaneret prima causa, aut corpus caeleste; extranea enim haec sunt a scientia iam habita nulla enim mutatio ex his sequitur in ea: Hec Caietan. qui breuè, facilem, & fundatam solutionem appellat; quam verbis proximè praecedentibus attulerat. Secunda solutio vel hominem, sed esse disciplinae capacem, admiratum, vel risibilem, & eiusmodi connexiones praedicatorum incorruptibiles esse, quantumlibet obiecta ipsa simplicia corrumpantur, quod aliis solet explicari verbis, vniuersalia, de quibus sunt scientiae perpetuae esse, licet eorum singularia extinguantur.

Posset Caieta. suam confirmare solutionem ex eodem Aristotele cap. 8. tex. 21. cuius verba retulimus in argumento aduersus hanc causam propositam; illis enim expresse profertur, scientiam de perpetuis esse, non de corruptibilibus, cuius rationem reddit; quia est de vniuersalibus.

Medium inter has duas solutiones tenendum est; nam duplex est obiectum scientiae, proximum, & primum, simplex est hoc, complexum illud: habemus scientiam huius conclusionis, homo est capax disciplinae, cuius proximum obiectum, atque complexum est propositio eadem, primum vero ac simplex homo, de quorumque passio per definitionem probatur; & ab utroque scientia dependet in suo ordine, & gradu; de primo docuit Aristoteles in huiusmodi initio duo esse praesupponenda in quacunque scientia: an sit, & quid sit, quibus proximum obiectum, & tenetur demonstrationis processus fundatur; nam cum proximum sit

Verba Caiet.

tan. Veneti solutio in dit: Ex hac autem tam facile fundata, & breui pugnanti.

28.

29.

Conf.

Tertia solutio vera.

30.

con-

conclusio demonstrationis non præsupponitur sed probatur: itaque de connexionibus prædicatorum perpetuis, habetur proxime scientia; cum ex his proxime componatur demonstratio, principia namque essentiali connexionem continent, conclusiones vero proprietatum cum essentia; sed de primo tanquam de fundamento, quod necesse est esse, id est habere essentiam; nam de Hircoceruo vel chimera scientia non habetur: necesse est etiam quod quid est eius tanquam medium assumere ad demonstrandas passiones: abstrahit igitur ab existentia obiectum scientiæ (vt bene Caietanus) sed necesse est habeat essentiam, in qua prædicatorum connectio fundetur; & cum sit essentia creata, necesse est habeat esse possibile in potentia alicuius causæ, solus enim Deus

Solus Deus est independens ab alio.

Opt. independentem ab alio habet essentiam: itaque existentia possibilis conditio necessaria est obiecti, quanquam extra rationem formalem obiectiuam sit: causa autem, in cuius potentia necesse est obiectum existat, vna est proxima, altera prima; proxima est creata, aqua proxime produci potest: prima est Deus Op. aqua dependent omnes: non est autem necessarium obiectum in potentia causæ proxime existere; bene tamen in potentia prima: quæ enim a Deo producibilia non sunt, neque vllam habent essentiam, neque essentialia prædicata, vel proprietates, de quibus scientia esse possit: moderamine ergo vtraque sententia indiget: prima quidem in quantum existentiam obiecti in potentia causæ proxime exigit; postrema vero, in quantum nullam admittit tanquam necessariam: nã esto verum sit non esse necessariam ad rationem obiectiuam, quæ solam connexionem prædicatorum importat ab existentia abstractentem; necessaria tamen absque dubio est, vt conditio, hoc est, vt veræ confectur essentia, vera item essentialia prædicata, verè denum passiones, quæ in scientia demonstrantur.

Explicatur mens Philosophi.

Ad sensum autem Aristotelis venientes dicimus non esse absolutum, sed conditionalem, quasi dicere velic: cum scientia intrinsicè pendeat ab obiecto, periret absque dubio eo deficiente, siue possibile sit, vel impossibile deficere: bene igitur

in veritate stare vtrumque potest, videlicet incorruptibile esse, ac perpetuum scientiæ, & corrumpi scientiam ad corruptionem eius, si corrumpi possit; propter intrinsecam ab eo dependentiam.

De subiecto autem scientiæ, videlicet anima rationali, an corrumpatur vel secus, non est certum, quid senserit Aristoteles, sed nec præsentis instituti id inuestigare, vel discutere: argumentum nihilominus procedit, supposito quod separabilem esse a corpore, atque aded incorruptibilem, & immortalem (vt veritas habet) probabilius sit in doctrina eius; nã si ita se res habet, non erit corruptibilis scientia ex eius corruptione.

Ad 2. de subiecto scientiæ.

Respondet primo Paulus Venerus in huius causæ expositionem, quod & si Aristoteles senserit animam a corpore separari, simul tamen tenuit nihil intelligere posse, nisi per conversionem ad phantasmata, vt. 3. lib. de anima, text. 39. his verbis docet: *Et cum speculetur necesse est simul phantasia aliquid speculari, &c.* Vnde valde probabile est eum credidisse habitus scientificos a nobis conquisitos, sic a phantasmatibus dependere, vt sine illis non conseruentur, quia sine his speciebus sensibilibus, a quibus abstrahimus obiecta, nullus esse potest scientiæ, vel demonstrationis usus; cui si addideris post separationem anime a corpore nullum esse tale phantasma, quo vti intelligendo possit; qui a eiusmodi, cum corpore sint species non, nisi in potentiis organitis residere, vel conseruari possunt; colliges verò simile esse apud Aristotelem separata anima nullam acquisitam scientiam durare.

Prima solutio Veneri.

Aristotelis.

Solutio quidem non contemnenda, cum in doctrina Aristotelis non constet animam separatam, alium modum intelligendi habere, quam per species a phantasmatibus acceptas, neque harum usum esse possibilem sine actuali operatione phantasmatis.

Approbat. prima solutio.

Crediderim nihilominus in assignatione huius causæ eundem tenuisse Aristotelem sensum, ac in precedenti; abstrahit enim a vera subiecti corruptione, idque solum intendit scientiæ in sui conseruatione sic a subiecto dependere, vt si forte corrumpi possit, necesse sit simul

Secunda solutio Ambrosii.

cuna

cum eo perire; quæ in modum vniuersaliter veram est primis substantiis destructis nihil earum posse saluari, vt in prædicamento substantiæ docuit: itaque sensus illius est, scientiam ex parte sua esse corruptibilem ad corruptionem subiecti, quod non tollitur, etiam si subiectum re ipsa sit incorruptibile: verissima est enim conditionalis hæc, omnis scientia corrumpetur, si subiectum eius periret; quæ tamen nihil de vera eiusdem subiecti corruptione affirmat, aut negat; non est ergo necessarium corrumpi posse animam rationalem ad consistentiam, aut veritatem huius causæ; quare ad examinandam tertiam, nempe rationem demonstratiuam properandum erit.

Ad tertiam de ratione scientiæ prima solutio. Circa quam Egidius in eius expositione tenet, non esse nisi vnicam demonstrationem potissimam vnius conclusionis; licet plures esse cõtingat minus principales.

Refutatio. Cuius solutionem propterea non probamus: quia vt in argumento assumptum est, idque certissimum, & a nemine vquam negatum, ex quatuor causarum generibus demonstrabilis est eadem conclusio: & de Philosopho naturali docet planè Aristoteles. 2. lib. physic. a text. 11. vsque ad 15. per omnia genera causarum demonstrare.

Secunda solutio. Dicendum igitur est (vt bene Paulus Venerus in eisdem expositionibus) vere corrumpi scientiam demonstratione cessante, aut omni ex parte, ita vt nullomodo conclusio scita in intellectu permaneat, si per vnã dumtaxat rationem sciat, vel si per plures, corrumpi saltè qualibet earum cessante, in quantum per eam sciebatur; licet scita per reliquas adhuc perseveret, quæ corruptio formalis est potius, quam realis.

Ad quartam de obliuione scientiæ. Vt obliuionem tandem, quam vltimã causã posuit Aristoteles, intelligamus, modum, quo contingit explicare oportebit: non est enim vnica eius causã, sed multiplex, cum ex amentia, ex graui etiam infirmitate, atque item ex eiusdem scientiæ desuetudine euenire soleat (vt superius de modo, quo ab errore contrario destruitur, agentes tetigimus: ex quacumque autem causã contingat, illud est certum, non esse amissionem specierum intelligibilium, quæ in memoria refer-

untur; eiusmodi enim simplices quædam qualitates sunt contrario carentes, ided nunquam corrumpuntur; sed nec eiusmodi species sunt scientiæ ipsa (vt nonnulli decepti putauerunt) sed hoc modo scientiis deseruiunt, vt cum obiecta representent, eis mediantibus, talique modo coniunctis, vel ordinatis fiunt propositiones; circa quas versantur: itaque ex ordinatione specierum dependet scientiæ; & talis ordinatio ex duplici parte perire solet: primò quidem ex eo, quod phantasmata, a quibus abstracte sunt, euanescent, vel ita confunduntur, vt absque vllò ordine intellectui subministrantur, a qua ordinata subministrazione cum ordinata operatio intellectus dependeat, cessat ea cellante; & hinc fit amentes læsa phantasia non habere operationes intellectus ordinatas: hinc etiam contingere solet, vt cum ex diuturna, aut graui infirmitate potentiæ sensitiuæ infirmiores reddantur, vim etiam ordinate operandi amittant: ex quo item ordinatus specierum intelligibilium usus cessat, atque ex consequenti eiusdem scientiæ; nec solù usus cessat, sed desuetudo efficit, vt quantum libet species intelligibiles permaneant, aliarum tamen admixtione confundantur, & propositiones, ex quibus compositæ erant demonstrationes mentales, & quas eadem ordinatio specierum constatuebat, modo simili euanescent; & hoc est, demonstrationes obliuione intercedente perire, quibus percipientibus locus errori datur; ex cuius frequenti usu habitum scientiæ a suo contrario paulatim excludi necesse est; ex quibus argumentum aduersus hanc causã prædictam constat esse soluturum, nam permanentibus speciebus, his duabus viis perire potest scientiæ.

Ordinatio specierum ex duplici causa perire potest.

Obiecti.

Si autem aduersus hanc doctrinã opponatur ex ea elici obliuionem coincidere cum corruptione rationis, vel demonstrationis; quas tamen tanquam distinctas causas corruptionis scientiæ enumerauit Aristoteles.

Solutio. Responderetur (vt bene Paulus Venerus in huius causæ expositione) distingui adhuc, secundum rationem: nam si vtraque per obliuionem fiat, & corruptio rationis, & actualis scientiæ amissio; distincti sunt effectus, aled vt primus etiã sine

licet secundo sufficiens sit causa corruptio...

DEMONSTRATIONEM EX proprio constare oportere, quia est ex his...

CAPVT SEPTIMUM.

QUONIAM autem ex necessitate infunt circa unumquodque genus...

TEXTVS EXPOSITIO.

Intentu.

CONCLUSIONE, quam superiori capite probauerat, repetita, nempe demonstrationem ex his...

Diuisio 4. membris constat.

Proprium duobus modis accipitur, uno, ut ab extraneo alio, ut a communi separatur...

Repetitio superioris conclus.

Repetitio autem preterita conclusionis simul cum ratione eam confirmante talis est: demonstratio procedit ex his...

ent non sunt necessaria, paritate non sunt per se: unde fit, ut etiam si ex accidentibus semper in-

Prima conclusio est: demonstratio procedit ex principis propriis, hoc est, non ex extraneis...

Quid autem sit ab uno in aliud genus descendere, vel transire, declarat Aristoteles exemplo duarum scientiarum...

Probat conclusionem, tanquam certum premitens tria esse in scientiis, vel demonstrationibus...

Primum memb. & conc. c. 1.

4.

Ratio eadem.

tes: ex his autem tribus, dignitates quidem diuersis demonstrationibus, ac scientiis possunt esse communes...

Hoc supposito tale argumentum constituit: subiecta sunt diuersa, similiter et passiones; ergo vnius passio alteri conuenire repugnat...

Secunda ratio.

Cui secundam addere possumus in eisdem verbis Aristotelis virtualiter contentam; ex natura subiecti desumuntur principia...

6.

Illatum.

Unde infert iterum Aristoteles eodem exemplo vrens, non est ergo Arithmetica demonstrationem conuenire in magnitudinibus...

Nota.

7.

dupliciter namque contingit scientias in subiecti conuenire: primo quando subiectum superioris contractum per differentiam essentialem constituit subiectum inferioris...

superioris, ut distincta tamen ab ea simpliciter, & circa distinctum simpliciter genus subiectis in utrisque tamen licere (aut) passionem vnius per principia alterius ostendere...

Ratio:

Huius autem rationem reddit Aristoteles eodem principio: nam si non licet per principia vnius scientie descendere ad demonstrandam conclusionem alterius...

8.

Exceptis duobus casibus, de genere in genere transire non licet.

His autem duobus exceptis casibus, nullo modo licet de genere in genus transire, sed oportet medium, & extrema, hoc est, subiectum, passio, & principia...

Ratio:

Probat: quia si non sunt per se, erunt per accidens, atque a deo contra naturam demonstrationis, quae ex his, quae sunt per se, procedere debet...

9.

Explicitio Diuis Thomi.

neris a subiecto, & medio, dabitur per acci- dens in p[re]missis, & in conclusionem p[re]missis quidem, cum passio enuntietur de medio in maiori, in conclusio[n]e vero, in qua de subiecto p[re]dicari necesse est.

Exemplū.

10.

No. a.

xi.

Exemplum designat Aristoteles in Geometria, ad quam (inqui) pertinere non potest demonstratio huiusmodi conclusio[n]is, quod contrariorū eadem sit scientia, vel disciplina, qua propria est Metaphysica, vel Dialectica, aut certe suo modo ad utramque spectat, probabili medio eam ostendere: nec Geometria est demonstrare, quod duo cubi sint unus cubus, sed alterius scientie diuersae.

Quod ut percipiatur adnotandum est, cubum alium esse Geometricum, qui in corporibus reperitur: alium Arithmeticum, qui in numeris; cubus Geometricus est cubus habens omnia latera equalia, qualis est tessera, vel taxillus: numericus autem cubus vocatur ille, qui resultat ex bina multiplicatione cuiuslibet numeri supra se ipsum, ut his duo bini, qua efficiunt octos, ter tria ter, qua efficiunt viginti septem: est autem discrimen inter unum, & alterum cubum, quod corpus cubicum adiunctum alteri non faciat aliud corpus cubicum, sed irabem, cum non efficiat corpus equalium laterum: sed solum magis extensum versus longitudinem: at unus numerus cubicus alteri coniunctus, alium numerum cubicum efficere potest, ut octos viginti septem efficiunt ducenta sexdecim, qui etiam est numerus cubicus. Et ex hoc discrimine facile intelligitur, quid sit in numeris duos cubos facere unum cubum, quod uno verbo explicatis, est, duplicare cubum, hoc est, ex duobus numeris cubicis unum tertium cubicum constituere: ut in designatis exemplis octo, & viginti septem sunt duo numeri cubi; si ergo octo auccantur in viginti septem, id est, toties multiplicentur, fiet numerus ducentorum, & sexdecim, qui etiam est cubicus; unum autem corpus cubicum ex duobus efficere, non est duo talia corpora coniungere, quia non efficietur tertium corpus cubicum, ut ostendimus, sed erit multiplicare cubum (ut bene Phylapponus in expositionibus huius capitis) hoc est, designare aliud corpus cubicum in dupla proportione.

Exemplū Arist. intelligitur

Quibus explicatis facile intelligitur exemplum Aristoteles, nisi de cubis corporibus procedat, sensus est, Geometriam non demonstrare, quod duo cubi faciant unum cubum; quia cubus non est materia Geometria plana, & superficialis considerantis, sed conclusio propria est Stereometria: si vero de numeris cubicis, magis erit

aliena conclusio a Geometria, cum sit Arithmetice proprium eam demonstrare.

Itaque ex his fit, demonstrationem esse propriam. Loc est, non ex extraneis principijs procedere: & haec est prima Aristotelis conclusio.

Secunda, demonstratio procedit ex propriis, hoc est, non ex communibus multis scientijs, nec me mibi. etiam si ex veris procedatur, & in demonstrabilibus, si non sint propria, hoc est, ex natura obiecti accepta, sed ex communi aliquo, non sciatur conclusio per se, sed per accidens: exemplum nobis ait Aristoteles, esse posse modum demonstrandi Brysonis, qui quadraturam circuli (a nemine adhuc scitam) ex communibus demonstrare contendebat: quo autem pacto ex communibus eam demonstraret, vel quam demonstrationem constitueret, non docet Aristoteles: eius tamen interpretes, & in primis D. Thom. quoniam sequuntur ceteri, talem constituisse demonstrationem aiunt. In quolibet genere datur equalis, si datur maius, & minus, sed in genere quadratorum, datur unum aliquod circulo maius, & alterum eo minus (ut constare poterit, si descripto circulo unum quadratum extra ipsum constituamus: & alterum intra latera eiusdem) ergo dabile erit quadratum equalis, nempe cuius costae circulum non excedant, neque ab eo excedantur.

Exemplū.

Refutatio Brysonis.

19.

Ecce ineptam quandam demonstrationem, quia non procedit ex principijs desumptis ex propria natura quadrati, vel circuli, sed ex communibus multis generibus: & (ut verum fateamur) ex falsis, falsa est enim illa maior, ut euidenter probatur in numeris, in quibus datur numerus maior, & minor ternario, vel quinario, quibus tamen nullus datur equalis, sed nec dabilis est: ratio autem, obquam communia principia non vere demonstrant conclusionem particularem alicuius scientiae, ea est, quia si scientia sint ex aequo diuersa, ut supponitur non possunt nisi in aliqua ratione accidentali convenire: unde si ex communibus procedat demonstratio, non potest procedere ex his, quae sunt per se, sed ex principijs ab accidenti desumptis; ac propterea non poterit tradere propter quid conclusionis, quinimo cum ex accidentali sint ratione desumpta, contingentia ex se erunt, quibus non repugnabit subesse falsum.

Illatio.

Unde inserit Aristoteles, demonstrationem potissimam ex principijs propriis, ac proximis, hoc est, ex propria quidditate, & essentia subiecti, de quo passio demonstratur, acceptis procedere oportere, ut propter quid sciamus conclusionis: ex a quo exempli, si demonstrare volumus de triangulo,

gulo, quod tres habeat angulos duobus rectis equalis, ex proprijs principijs trianguli causam tradentes, propterquam talis passio ei inest, nobis erit procedendum: & si volumus de homine demonstrare, quod capax sit disciplina, ex proprio principio causam proximam, ob quam talis passio ei conuenit, nempe ex eo, quod est animal rationale, non ex communibus, ne ratiocinationem quandam accidentalem, vel contingentem, hoc est, per medium accidentale, vel contingens procedentem pro vera demonstratione constituamus; & hoc est, quod sibi voluit Aristoteles obscuris illis verbis: Quare si per se, & illud inest, cui inest, necesse est medium in eadem cognatione esse; vel ut alia habet translatio, in eadem propinquitate. Quasi dicat, si passio, quae demonstratur inesse alicui subiecto, vere ac per se inest, demonstrabitur inesse per medium eiusdem cognationis, vel propinquitatis, hoc est, ex propria eiusdem subiecti essentia desumptum, vel ex alia passione, non minus propria, nec minus ei propinqua.

Verba obscura Arist. illustrantur.

Obiectio.

Solutio.

Eadem solutio applicatur.

16.

Quod si quisquam opponat (ait Aristoteles) scientiam subalternatam, & subalternatam eiusdem principijs videntes, ut Perspectivam, & Geometriam, Musicam, & Arithmetica[m], etenim in Perspectiva probatur passio lineae per principia Geometria ei applicata; & in Musica modo simili passio numeri per principia Arithmetica; quod videtur esse ex communibus, & non ex proprijs procedere.

Respondet, non mirum esse, si ex communibus principijs illae scientiae procedant, quae in proprijs subiectis communicant.

Et est egregia solutio argumenti, quia (ut nuper dicebamus) propria principia, & per se cuiuslibet scientiae ex propria quidditate, & essentia subiecti accepta esse debent, si ergo commune aliquo modo subiectum habent, necesse est quodam etiam modo communibus videntur principijs: sed adhuc in his vniuersalis servatur regula; nam licet communia sint principia, per quae probatur conclusio subalternata, accepta nihilominus per communicationem a subalternante; unde fit, ut quem admodum passio, quae probatur de visibili in perspectiva, ad lineam primo pertinet, & passio de sonore in musica ad numerum; pari ratione principium, per quod probatur eiusdem Geometriae, eiusdem item Arithmeticae proprium est, per applicationem tamen fit commune scientijs inferioribus. Itaque propter quid

conclusionis inferioris scientia ad superiorem pertinet, quemadmodum passio, quae probatur ei est propria: inferior autem scientia solum cognoscit, quod vera sit, ac per se conclusio, non reddens causam, nisi in quantum a superiori ei communicatur. Ex quibus habetur propriam subiecti passionem (adhuc in his scientijs) ex proprijs principijs eiusdem demonstrari, quanquam inferiori communicatis; ex qua communicatione non amittunt propriam, atque intrinsecam rationem, neque communia sunt, quemadmodum communia sunt principia diuersarum scientiarum ex aliquo communi accidenti desumpta; sed potius (si proprie loquendum est) cum propria sint, ac tanquam propria permaneant semper, quia ex proprijs, atque intrinsecis subiecti desumuntur, communicantur alteri.

Quomodo per vniuersalissimam principia probetur prima principia Geometria non probantur a tiam probetur prima principia.

Eiusmodi autem principia propria, ex quibus quaelibet scientia procedere debet, non probantur ab ea, siquidem prima sunt, & intra latitudinem subiecti indemonstrabilia; ut prima principia Geometria non probantur a tiam probetur prima principia. nec prima Arithmetica ab Arithmetico, qui ut tales non cognouerunt priora; nec in his particularibus materijs lineae, & numeri dari possunt: probari nihilominus aliquomodo possibile est per communia, non quidem ab his scientijs, quia iam non ex proprijs procederent; sed ab aliqua vniuersalissima, cuius subiectum quemadmodum vniuersalissimum est obiecta particularium scientiarum comprehendens; sic principia habet vniuersalissima, quibus modo quodam principia earum inmittuntur; quam scientiam propterea vocat Aristoteles, quasi omnium dominam, & Reginam, probatque talem esse appellandam tanquam omnium absolutissimam.

Ratio pro dictorum.

Cuius haec est ratio, quia scire est rem per causam cognoscere; ergo quo scientia per nobiliores causas procedit, eo nobilior erit; vniuersalissima autem scientia procedit ex nobilissimis causis, nempe ex primis, quae sic sunt causae, ut non sint effectus, ergo est absolutissima.

18.

Quanam sit scientia haec non exprimit Aristoteles, sed communis interpretum consensus Metaphysicam docet denotatam esse ab eo; nec cerè aliam intelligere poterit, quia haec sola est de vniuersalissimo agens subiecti genere, nempe de ente ab omni materia abstractante, comprehendenteque sub se causam primam, Deum videlicet, atque cetera intelligentias, sub quo

Quae sit solutissima.

sub quo etiam militat cunctarum obiecta scientiarum, de quibus enuntiat, ad eandem pertinet aliarum scientiarum principijs firmitatem praestare: quo autem pacto id efficiat? an scientiae particulares ei subaltermentur? an demum omnes certitudine vincat? suis locis relinquenda sunt.

3. Memb. seu con. cap. 19

Tertia conclusio, non solum scientia quolibet, vel demonstratio ex proprijs principijs procedere debet, sed nec demonstrare nisi proprias conclusiones; mutua est enim correspondentia inter conclusiones, & principia, cum illa ex his procedant, unde si verum est scientiam quolibet non demonstrare conclusionem, nisi ex proprijs, atque intrinsicis principijs; non minus erit certum non demonstrare nisi proprias conclusiones; eiusmodi enim, & non aliae ex talibus principijs deduci possunt; nam ex veris non nisi vera, ex necessarijs non nisi necessaria, ex his, quae sunt per se, ac propriae non nisi conclusiones per se, ac propriae procedunt: tales autem sunt, quae conveniunt subiecto ex propria natura, & conditione, atque in quantum tale est: conclusiones vero, quae ei ex communibus insunt, alijs scientijs demonstrandas relinquunt, gratia exempli, scientia de homine solum demonstrat, quae ei conveniunt ex eo, quod rationalis sit, nempe esse disciplinae capacem, admiratum, & risibilem; quod vero coloratus sit, quod localiter moveatur, & his similia alijs scientijs relinquuntur.

4. Mem. seu con. c. 20

1. Ratio. num.

Exemplum producit Aristoteles in Geometria, quae solum de lineis ostendit, quae eis ex propria conditione conveniunt, ut quod angulos efficiant, quod figuras componant; rectam vero lineam esse pulcherrimam, aut circulari contrariam alijs relinquunt probandum.

Ultima conclusio est demonstrationem esse perpetuam, & incorruptibilem, non solum ex parte principiorum, sed etiam conclusio-

2. at Rio cum nota

num. Probat primum, quia demonstratio procedit ex universalibus principijs, hoc est, ex his, quae sunt de omni, per se, & secundum quod ipsum: talia autem necessariam important connexionem predicatorum cum subiectis; quia in eis non accipiuntur extrema secundum actualem existentiam, nec pro aliqua temporis differentia ea coniungit copula, sed prout eorum natura postulat, quae cum invariabilis sit, invariabilis etiam harum propositionum est veritas; atque perpetua. Probat deinde ex parte conclusionum, & ut ratio eius percipiatur melius, distinguendum

est corruptibile in per se, & per accidens; corruptibile per se est, quod ex natura propria corruptibile pendet ab actuali existentia, talia sunt accidentia, talia item singularia; illa etenim non dicuntur esse nisi subiectis inherant, haud dubium quin actu existentibus; nam inherentia existentiam presupponit, sed nec singularia sunt, nisi quando actu existant. Adam enim modo non est, neque Antichristus, quia ille extitit iam; hic vero nondum habet existentiam: corruptibile autem per accidens illud dicitur, quod ex propria natura non est corruptioni obnoxium, sed in corruptibile, atque perpetuum; quanquam aliqua eius ratio quasi accidentalis corrumpatur, ratione cuius, & illud per accidens corrumpi dicitur; & sic se habent universalia predicata, quae per se conveniunt subiectis, ut hominem esse rationalem, disciplinae capacem &c. nam ex propria conditione non subduntur corruptioni, sed semper eodem modo conveniunt subiectis verumtamen, quia in singularibus existunt, & existentia quodammodo eis accidentaliter convenit, hoc est, ex modo se habendi: idem extinctis singularibus perire dicuntur ex parte huius accidentis, atque adeo per accidens.

Qua supposita distinctione affirmat Aristoteles scientiam, vel demonstrationem non scientiam non esse de corruptibilibus per se, sed solum per esse de corruptibilibus, nec de singularibus per se esse, sed solum de universalibus incorruptibilibus, & perpetuis; nec enim singulares conclusiones per se primo demonstrantur, sed mediate, quatenus demonstrata conclusione universalis eis applicatur, ut si demonstrato de homine, quod sit disciplinae capacem, sic applicetur Petro, vel Ioanni, omnis homo est capax disciplinae; Petrus est homo, ergo est capax disciplinae; unde talis applicatio non est demonstratio proprie, & simpliciter; sed aliquando, & sic, hoc est pro aliquo determinato tempore, ut dum Petrus est, conveniet ei esse disciplinae capacem.

Sequella.

Hoc autem postremum, nempe demonstrationem per se non esse nisi de universalibus conclusionibus, sequitur evidenter ex primo; nam si principia demonstrationis universalia esse oportet, ergo & conclusionem, vixit in virtute principiorum contentam; in virtute enim principiorum universalium non continetur per se nisi universalis conclusio; singularis vero quasi per accidens, ut si forte existeret in singularibus universalia contingat; aqualem

lem enim habet unumque certitudinem, nempe demonstrationem non esse nisi ex universalibus principijs, nec de conclusionibus nisi unumque salubus.

Corollarium Arist.

Propterea bene intulit Aristoteles, quod si conclusio corruptibilis sit, hoc est, accidentalis, vel singularis, necesse est alterum premissarum corruptibilem esse, hoc est, accidentalem, vel singularem; accidentalem quidem, ut si ita procedamus, quisquis disputat loquitur, omnis homo disputat, ergo animus homo loquitur; singularem vero, ut omne animal rationale est capax disciplinae, Petrus est animal rationale, ergo est capax disciplinae.

Definitio de univertalibus.

Ratio huius corollarii manifesta est; quia quem admodum ex utraque premissa vera, & necessaria non nisi vera deducitur, ac necessaria conclusio; pari ratione ex utraque universaliter incorruptibili, & perpetua, non nisi universaliter perpetua & incorruptibilis: unde quemadmodum sequitur evidenter, si conclusio falsa est, vel non necessaria aliquam premissarum similem esse; pari ratione conclusione existente singulari, & non perpetua talis esse oportere ex premissis aliqua.

Subdit deinde Aristoteles eodem modo rem se habere circa definitionem, ac circa demonstrationem, ita ut nec definitio per se sit de caducis rebus, aut singularibus, sed de universalibus, atque perpetuis; nec enim Petrus, vel Ioannes per se definiuntur, sed homo, cuius definitio eis, dum existant, applicatur; & huius rei gratia videns Plato singularia esse, quaecumque sunt in rerum natura, posuit Ideas universales, de quibus scientia, demonstratio, ac definitio per se dari possent; Aristoteles vero minime necessarium esse iudicavit rem adeo impossibilem excogitari; sed universalia in singularibus posuit pro scientijs, demonstrationibus, ac definitionibus tradendis: ita tamen ut his pereuntibus predicatorum necessaria connectio permaneat semper obiectivae in intellectu, circa quam non minus, quam antea versantur.

Ratio.

Probat autem definitionem non esse per se nisi de universalibus & perpetuis, quia definitio, vel est demonstrationis principium, vel conclusio, aut certe integra demonstratio positione differentis: esse principium notum est in communis demonstratione: esse conclusionem non solum in demonstratione, quia; sed etiam in demonstratione potissima, qua unam definitionem per alteram in diverso casu genere prioris demonstramus; gratia exempli, omnis syllogismus faciens se ire procedit ex veris, primis, notioribus, certisque conclusionibus; omnis demon-

stratio est syllogismus scire faciens, ergo ex praedictis procedit. Ecce conclusio est definitio demonstrationis cap. 2. designata.

Quid autem sibi velit Aristoteles, dum ait definitionem esse demonstrationem positione differentem non est certum apud interpretes; sed duplex assertur ex positio non nihil diversa, utraque tamen satis probabilis. Priorem attulit Commentator. 1. lib. de anima commento. 12. ubi distinguit triplicem definitionem, unam subiectivam, alteram passionis, & tertiam ex utraque constitutam, ut si de homine sit sermo, definitio eius est animal rationale; passionis vero esse capax disciplinae, & ex utraque constituitur tertiam dicimus enim hominem esse animal rationale disciplinae capax; & hanc vocat Aristoteles demonstrationem positione differentem, quia totum continet, quod integra demonstratio modo, & figura exceptis; sensus est ergo definitionem esse demonstrationem positione differentem, hoc est, non dispositam in modo, & figura.

Posterior expositio est D. Thomae. quam tradiderunt etiam Philoponus. in expositionibus huius loci, & Thomae hemistius cap. 13. suae paraphrasis; & videtur magis ad mentem Aristotelis; aiunt enim definitionem triplicem esse materiale, & formalem, quae aliquando cum finali coincidit, ut exemplo ire constat, quae materialiter definitio explicata est accessio sanguinis circa cor; formaliter vero, vel finali, appetitus vindictae; tertiam vero ex utraque compositam, ut si dicamus iram esse sanguinis feruescentiam circa cor ob vindictae appetitum; nunc ergo cum formalis, vel finalis definitio prior sit simpliciter materiali, haec per illam a priori demonstratur, & conclusionis locum habet, illa principij, sed quam ex utraque componimus, integram continet demonstrationem excepta dispositione in modo, & figura; ac propterea merito appellatur ab Aristotele demonstratio positione differentis.

Si autem opponat quis defectum lunae, quem eclipsis nomine solemus appellare, ad demonstrationem, ac definitionem pertinere; demonstramus enim nunc eclipsari, quia terra interponitur, & per eandem interpositionem defimus eclipsim singularem quidem effectum, & statim pereuntem.

Respondet bene Aristoteles, non ut singularem huius lunae, & nunc convenientis, sed ad universalem, & per se causam comparatum distinguere, ac demonstrare; sicut demonstrabilis est interitus per irregularitatem, & effectus quisque procedens a causa per se, non quidem ab hac individuali, vel

Q. 2. nunc.

... ad causam conditionis producen-
te effectum, quomodo in tali reperitur di-
stinctione.

... Aristoteles, quam sit diffi-
cile scire, quamlibet conclusionem; nam si ex pro-
priis principiis procedere necesse est, ut perfecte
sciamus, cum propria principia non sit facile in-
venire, nec facile erit talem scientiam compa-
rare: alioquin verò, ob quam difficile est pro-
pria invenire principia, adhibuit Philoponus
in huius loci expositionibus dicens, quia propria
cuiusque rei essentiam, à qua accipiuntur, diffi-
cile est cognoscere.

DEMONSTRATIVA RVM
scientiarum principia nonnulla esse commu-
nia, nonnulla propria: quæque ea sint, & quo
pacto præcognoscantur: pariter, &
reliqua demonstrationem
ingredientia.

CAPIT. OCTAVVM.

DICO autem principia in vnoquo-
que genere hæc; quæ quod sunt, nõ
contingit monstrare, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

Intentu. **I**N calce precedentis capituli indicare cepit
Aristoteles, quam sit difficile scientiam
cuiuslibet conclusionis notitiam comparare,
propterea quod difficile sit nosse, quando ex
propriis principiis eam demonstrantes proceda-
mus: huic autem difficultati occurrere volens,
de variis demonstrationis principiis disserit in
præsenti capite, quod longissimum est, & ex par-
te difficile, & ideo maioris distinctionis gratia,
in quinque membra diuidendū: in primis enim
explicata communi ratione principiorum diui-
duntur in simplicia, atque complexa: deinceps
vniuersis principiorum complexorum recensitis
generibus, quonam pacto inter se se distinguan-
tur ostenditur. Tertio aduersus Platonem statui-
tur vniuersalitatē principiorum, ac demonstra-
tionis, non cogere separatas à singularibus for-
mas, vel Ideas ponere vniuersales, circa quas
versentur; sed sufficere, ut vniuersalia prædica-
ta in ipsis met singularibus, de quibus enun-
tiantur, existant. Quarto de principiis commu-
nissimis separatim indicatur, quando, & quo-
modo ingredientur demonstrationem: ac tan-

Diuisio
in 5 mem-
bra.

dem in eis communicare plures scientias, &
demonstrationes, sed peculiare esse Dialecticæ,
& Metaphysicæ ex communibus procedere,
his designatis, in quibus conueniunt, & sepa-
rantur.

Illud est principium in qualibet scientia (ait
Aristoteles) quod in ea non demonstratur, sed
præsupponitur: hoc simplex illud sit, vel comple-
xum; exempla in solis simplicibus producit; ut
in Geometria principia sunt linea, & puncta, in
Arithmetica unitates, & numeri; eiusmodi
enim non demonstrantur, sed præsupponuntur:
sicque in cæteris scientiis est accipiendum; nam
subiectum esse, & quid sit, nulla demonstrat:
de complexis etiam tantundem erit secundum
proportionem censendum; ita ut quæ à nulla
scientia demonstrantur, sed à cunctis tanquam
per se nota præsupponuntur, communia sint prin-
cipia: & quæ scientia particularis in propria
materia præsupponit, particularia. Singularium
denique demonstrationum præmissa discun-
tur principia, quia in eis non demonstrantur;
quæ verò singula scientia demonstrant, princi-
piata, vel demonstrata; ut si de simplicibus lo-
quamur, passiones, seu quæstia: eiusmodi enim
de subiectis demonstrantur: si verò de complexis,
omnes conclusiones.

Conueniunt simplicia, & complexa prin-
cipia, ex vna parte cum principiatis, in vno,
& separantur in alio; in eo quidem conue-
niunt, quod de vniuersis præsupponere sem-
per oportet quid significant: nam vocum signi-
ficatione ignorata neutra cognoscere possumus:
est autem discrimen, quod de principiis sup-
ponendum est, quod sint, hoc est, si simplicia,
quod habent esse, si complexa, quod sint vera;
de principiatis verò vniuersis demonstramus,
passionem videlicet inesse subiecto, & veram
esse conclusionem, ut lineam esse rectam, &
triangulum habere tres angulos aequales duo-
bus rectis.

Principia duplicia sunt, communia, & pro-
pria: communia, quæ nulli sunt scientiæ pro-
pria, sed particulares transcendunt, ut si ab æ-
qualibus æqualia demas, quæ remanent sunt
æqualia; commune est Geometria, & Arith-
metica; propria verò, quæ vni scientiæ adæquan-
tur, ut propria Geometriæ sunt, lineam esse ma-
gnitudinem indivisibilem versus longitudinem;
& lineam rectam, cuius medium non exit ab
extremis; exemplum etiam in simplicibus de-
signat, sed propriis dumtaxat, non communibus;
nam subiectum (quod simplex principium est) nul-
lum datur commune, sed propria sunt vniuersa,
circa

Primum
memb.

2.

In quo cõ
ueniant,
aut diri-
mât prin-
cipia, &
Principia
a.

3.

Quot sint
principia

4.

circa quæ versantur scientia, ut intelligamus
eiusmodi principiorum diuisionem, quantum ad
vtrumque membrum, solum in complexis locum
habere: in simplicibus verò quantum ad vnum
dumtaxat: vnde sit, in complete de complexis
si tractata: simplicibus verò non nisi in comple-
te conueniat: est itaque exemplum de subie-
cto, de quo (ait) supponere scientiam esse, &
esse hoc: quasi dicat, quod nomen significet, &
vniuersalitatē esse; quibus sufficenter expli-
cata esse principia docet, cum in scientia non sit
aliud præter hæc tria, subiectum (quod simplex
principium est) dignitates, quæ sunt principia
complexa, sub quibus non modo communia, sed
particularia cuiuslibet scientiæ, ac demonstratio-
nis principia comprehendit: & passionem, sub
qua conclusionem, quæ cum passione conuenit in
eo, quod vtraque principiatum est.

Nota.

5.

Secundū diuidit in secunda parte principia complexa
memb. di relictis simplicibus, in dignitates, suppositiones,
nisi prin petitiones, quæstiones, & terminos, quibus illud
cipior. cõ- commune est, ut sit per se nota, cum & hoc spe-
plexorū. cter ad rationem principii; distinguitur autem in
duobus dignitas à cæteris, quia hæc omnino in-
demonstrabilis; cætera verò in alia saltem scien-
tia demonstrari non repugnat, vel certe in ea-
dem per diuersum genus causa: præterea dig-
nitas est principium, non solum per se notum,
sed quoad omnes notum, ita ut nulla probatio-
ne indigeat, ut à cunctis recipiatur, tale est,
quodlibet est, vel non est: nam licet ab aliquo
non statim recipiatur, quin potius aduersus ve-
ritatem eius instetur, id profecto (ait Aristote-
les) voce dumtaxat continget, intellectu verò
impossibile est: etenim cum vniuersalissima sit
eius veritas, & quasi lux se ipsam manife-
stans, non potest ab intellectu negari, quauquam
voce negetur; quemadmodum voce negare quis
poterit diem esse, dum sol lucet, minime tamen
intellectu, cum iste non possit his veritatibus dis-
sentire: alia autem tria genera principiorum non
sunt re distincta, sed sola ratione, nempe suppo-
sitiio, petitiio, & quæstio, quibus illud con-

mune est, ut ex se sint per se nota, hoc est, in
particulari scientia indemonstrabilia, ac præter-
rea, ut à demonstratore ut non demonstrata
accipiantur: distinguntur tamen ratione inter
se se, hoc fere modo: nam si à discipulo admit-
tantur tanquam vera, dicuntur suppositiones,
quia ex communi consensu vniuersæ supponun-
tur; si verò discens non sit eiusdem opinionis, nec
contrariæ, hoc est, nec vera esse credat, nec fal-
sa, ut contingere potest, oportet demonstratorem
ab eo petere, an sint vera? & ut alia admitti-
re velit; & ex hoc dicuntur petitiones, seu in-
terrogationes: si verò contrariæ opinionis sit,
id est, falsa esse credat, tunc in quæstionem erunt
vocanda: & idcirco quæstiones appellabun-
tur.

Vnde merito D. Thom. hanc principiorum
distinctionem relatiuam appellat: nam cum ex
se à dignitatibus distinguitur principium non
omnibus patens; eiusmodi autem triplicem de-
nominationem, suppositionis, petitionis, & quæ-
stionis per respectum ad respondentem, vel ad
discipulum suscipit, in quantum tribus modis se
habere potest.

D. Thom.

7.

Termini demum, id est, definitiones pestre-
mum principiorum genus constituunt à reliquis
in duobus distinctum: nam suppositiones, ac pro-
inde petitiones, & quæstiones in propositioni-
bus sunt, id est, sunt propositiones, quæ aliquid
esse, vel non esse enuntiant, verumque, vel fal-
sum continent: definitiones verò nihil tale, sed
solum intelligere oportet, quasi dicat, non perti-
nent ad intellectum componentem, vel diuidentem,
sed ad simplicem: simplex autem intellectio,
non est suppositio, nisi aliquis audire, vel gustare
suppositionem appellare velit: par enim ra-
tio est de operatione sensus, & simplici intelle-
ctus, quantum ad hoc, quod neutra dicit esse,
vel non esse, neutra vnum de alio enuntiat, neu-
tra demum veritatem, vel falsitatem continet;
ideo neutra pertingit rationem suppositionis. Vn-
de infertur suppositiones tales esse, ex quibus
conclusio deducitur, cui intellectus propter eas
assentitur: definitiones verò ex se id non habere,
nisi ex ea, ac definito propositio fiat; tunc
enim suppositio erit: cæterum, eiusmodi vniuersa-
lis dumtaxat est suppositionis ratio, non forma-
lis, ut capit. 2. ex sententia D. Thomæ at-
tulimus.

Quid sint
termini,
& quomo-
do differ-
rant à sup-
positione.

Primū dif-
crimen.

8.

Si autem aliquis (ait Aristoteles) obicit
suppositionem non semper esse veram, atque ad eam
non esse principium; quia aliquando demon-
stratores videntur falsis suppositionibus, ut con-
stat de Geometria supponente lineam esse vnius
pedis

Obiecto.

pedis, cum tamen sit maior, & rectam esse, quam in palure describit, cum tamen sit curua.

Solutio.

Respondetur. Geometram, & quocumque aliu demorstratorem nihil de singularibus ostendere, sed vniuersales conclusiones ex vniuersalibus principiis, vel suppositionibus veris: vultur autem quibusdam singularibus tanquam vniuersalium exemplis, de quibus inter disputantes conuenit sic se habere, licet forsitan alio modo se habeant, quod omnino impertinens est ad veritatem suppositionum, & demonstrationum consistentiam.

Secundū discrimē inter suppositionē & terminum.

Secundum discrimen inter suppositionem, & terminum ex primo oritur: nam suppositio vniuersalis est, vel particularis: definitio verò, cum non sit propositio, horum modorum incapax est, esse enim vniuersalem, vel particularem proprietatem propositio est, cuius subiectum aliquo signo vniuersali, vel particulari afficitur, ac de eo sic affecto enuntiatur predicatum: definitio autem subiecto caret, ac predicato, ac propterea vniuersalis, vel particularis non appellatur.

Tertium membr. ad uerius Platonem.

Ex his, quæ cap. præsentis, ac præcedenti dicitur Aristoteles, constat principia demonstrationis vniuersalia esse, ac perpetue veritatis: demonstrationemque ex eis procedentem, non nisi de vniuersalibus, ac perpetuis esse, atque ad cognitionem scientiam, quæ assensus conclusionis est: unde elicitur plane res esse vniuersales, quæ prædictorum sunt obiecta: cum circa singularia versari (vixit in continuo motu existenti) repugnet: cui si addideris in rerum natura nihil esse præter singularia, inserre poteris ponendas esse vniuersales naturas extra singularia, quæ sint principiorum, demonstrationis, & scientia obiecta.

Qua ratione ductus Plato formas posuit separatas, ex quarum impressione producerentur singularia; quas proinde vniuersales appellandas censuit, ita ut una pro cunctis daretur hominibus, pro leonibus altera sicque pro cæteris individuis cuiuslibet speciei.

Positio Platonis impugnat.

Positionem hanc (sive de mente Platonis fuerit, vel et ab Aristotele imposta) multis sive doctrina locis tanquam rationi aduersam efficaciter impugnat; & cap. præsentis argumento, ex quo deducitur, occurrere intendens, ait: res quidem vniuersales ponendas esse plane conuincere, non tamen à singularibus separatas, sed in eisdemmet existentes; etenim cum singularia cuiuslibet speciei, in ipsamet specifica ratione hominis, equi, vel leonis similia sunt, abstrahi-

bilis est ab eis communis ratio (realis quidem) quam de cunctis enuntiat intellectus in his propositionibus, & similibus, Petrus est homo, Ioannes est homo, iste, & ille equus designatus sunt equi; & cum repugnet predicatum vere, & realiter dici de subiecto, quin in eodem vere, & realiter sit, pugnat plane cum ratione naturæ vniuersales à propriis singularibus, de quibus enuntiantur, esse realiter si paratas: neque id est vlllo modo necessarium, ut demonstratio, cuiusque principia, vel etiam scientia conclusionis, circa vniuersalia, & perpetua versentur, sed sat est circa predicata vniuersalia in singularibus existentia, ab eisque sola ratione separata, quibus cunctis prædicatorum connectio permanet obiectiue in intellectu, quam principia demonstrationis, eiusque conclusio important, sicque demonstratio, & scientia sunt perpetua.

Explicatis principiis, tam communibus, quæ appellantur dignitates, quam particularibus, quæ appellantur suppositiones, & terminus, & terminus; necesse est intelligere, quis sit eorum usus in demonstrationibus; & quidem de particularibus notum id est, cum demonstrationem componant, conclusionemque proxime inferant; de solis dignitatibus ignotum hucusque est, an eis sic demonstratoria ars utatur, ut demonstrationem ingrediatur? vel solum deseruiant ad roboranda particularia principia, quorum veritas aliquo modo videtur eis inniti?

Hoc igitur docere volens Aristoteles, in quarta capituli parte assumit vniuersalissimam, de quibus difficultus est, quoniam pacto demonstrationem ingredi valeant, ut quod de his constitutum fuerit, facile applicetur cæteris: eiusmodi autem sunt: Negatiuum, de nullo verum est affirmare, & negare simul; affirmatiuum; de quolibet affirmare, vel negare verum est: duo enim hæc vniuersalissima omnium, ac certissima esse principia, docet plane idem Aristoteles. 4. metaphysic. de negatiuo quidem cap. 2. text. 9. hisce verbis: Nos autem nunc accepimus, tanquam impossibile sit de eodem simul esse, & non esse, & per hoc monstrauimus, quod certissimum hoc cunctorum principiorum est, &c. De affirmatiuo vero cap. 5. text. 26. sic loquens. At verò neque inter contradictionē possibile est quidquid mediū esse, sed necesse est dicere, aut negare vnumquodque de vno. &c. Est autem non solum obscurissimus locus iste, cuius expositionem agredemur, sed

Quartum membr. c. quomodo ars demonstratiua tractatur principis.

12.

13.

pene

pene in intelligibilis, ut omnes fere interpretes fatentur, quia verbis quasi intercisis continetur in cunctis translationibus, & quæ vix aut certe nullo modo intelligibilem sensum reddere possunt: & idcirco affirmant, non tam verba spectanda esse, quam sensum, quem tenere voluit Aristoteles, & quem exhibuisset textus, si integer, vel ordinatus esset.

Ad explanationem illius i. nota.

Vt igitur rem obscurissimam (quantum possibile est) manifestam efficiamus, adnotare oportebit eiusmodi principia, & similia in propriis terminis non posse ingredi demonstrationem, de quo dubitauit nemo: nam cum vniuersalissima sint, non possunt conclusionem inferre scientificam (quæ circa particulare obiectum versatur semper) nisi determinentur ad aliquam materiam particularem; quæ supposita determinatione procedit Aristoteles hos terminos assumens ad demonstrationem constituendam, nempe animal, hominē, & Calliam, pro medio quidem hominem, pro maiori extremitate animal, & pro minori Calliam.

Secunda nota.

Observandum est secundo, non posse ex his principiis adhuc ad peculiarem materiam accommodatis demonstrationem fieri, sub forma intergra affirmationis, & negationis; sed utendum est terminis finitis, & infinitis, vicem affirmationis, & negationis tenentibus, ut propositiones demonstratiua constituentur.

Explicatur locus de principio negatiuo 15.

Quibus præmissis de principio negatiuo statuit Aristoteles, non ingredi demonstrationem bisce verbes: Nulla autem demonstratio sumit fieri non posse, ut simul idem affirmetur, atque negetur, nisi fuerit opus, ut hoc etiam pacto demonstraretur conclusio.

Ratio Aristotel.

Idque hac ratione probat: si esset ad constituendam demonstrationem assumptibile, vel assumptetur ex parte maioris extremitatis comparatione medi, vel ex parte medi comparatione minoris extremitatis, vel demum ex parte solius extremitatis minoris; sed quoniam modo sumptum inutile est, ergo nullo modo assumendum: evidens est antecedens: nam cum solum sint tres termini in syllogismo demonstratiuo, tribus distaxat modis assumi poterit; minorem verò probat ex parte solius maioris extremitatis respectu medi, eandem esse rationem de aliis modis pro certo ducens in his tribus terminis, animal, homine, & Callia, ex quibus sic erit constituenda demonstratio: omnis homo est animal, & non est non animal, Callias est homo, ergo Callias est animal, & non est non animal. In qua licet vera sint maior, & conclusio, quibus

negatio simul cum affirmatione adiungitur: legitima item sit consecutio, ex ætate demonstratio: nihil tamen ad veritatem propositionum, vel demonstrationis vim operatur conuinctio negationis cum affirmatione quia si semel verum est omnem hominem esse animal, impertinens est non esse non animal, ut subsumpta minor est non esse non animal, ut subsumpta minor est non esse non animal, & si in conclusione semel verum est Calliam esse animal ex virtute præmissarum absque negatione in maiori addita superuacanea erit eadem negatio, dum dicimus eum esse animal, & non esse non animal.

Ponitur etiam negatio ex parte medi.

Et modo simili se res habet, dum assumitur negatio cum affirmatione ex parte medi hoc pacto: omnis homo, & non homo est animal, Callias est homo, & non homo, ergo Callias est animal; etenim si semel omnis homo est animal, & Callias sit homo: etiam si aliud ab homine sit animal, vel non sit animal, atque etiam si Callias non sit non homo, euidenter elicietur esse animal.

Cuius ea est ratio (inquit Aristoteles) quia cum maior extremitas possit esse superior medio, & re vera sit in producto exemplo, non solum de medio ipso, sed de aliis enuntiabile est: ideo absque eiusdem medi præiudicio enuntiaripotest, unde sit, impertinens esse de aliis enuntiare, ut vere enuntietur de eo, quod solum ad demonstrationis veritatem exigatur; & hoc est, quod sibi voluit Aristoteles illis verbis: Quare si neque medium, & idem, & non idem esse ad conclusionem nihil differt, quasi dicat, nihil refert, si sub sola affirmatione, vel etiam sub negatione accipiatur ad inferendam conclusionem.

17.

Vnum dumtaxat discrimen reperies inter modum assumendi negatiuum principium ex parte maioris extremitatis, & medi, quod dum ex parte illius assumitur, vera est utraque præmissa: dum verò ex parte medi falsa, unde falsam etiam inferet conclusionem, id tamē nihil refert: nam vis demonstrationis in eo consistit, ut cum omnis homo sit animal, & Callias sit homo, necessario eliciatur esse animal; quemadmodum enim in maiori impertinens est aliud ab homine esse animal, vel non esse animal, dummodo omnis homo animal sit, cum non minus in vno, quam in alio casu colligeretur euidenter conclusio: pari ratione in minori impertinens est, Calliam esse non hominem, dummodo homo sit, cuius virtute colligitur esse animal: ideo enim additur hoc in minori, quia in maiori additum est non hominem esse animal: unde sicut superuacanea est negationis additio in maiori, sic in minori.

Quod sit discrimē, quādo negatio ponitur ex parte maioris extremitatis vel medi.

Q 4

Exem-

18.

Exemplum tandem accipiendi principium ex parte minoris extremitatis erit, si sic procedamus, omnis homo est animal, Callias, & non Callias est homo, ergo Callias, & non Callias est animal; quod clarius ostendit superfluitatem eius in usu demonstrandi, quandoquidem non minus elicietur evidenter Calliam esse animal, ex eo quod solus ipse sit homo, quam si aliud etiam ab eo homo sit, superuacanea igitur est talis additio negationis.

Dubium.

Id solum dubij superesse poterat, videlicet si Aristoteles omnino negat assumptibile esse in demonstratione negatiuum principium, de eadem re non contingit idem simul affirmari, & negari, quid sibi volunt illa verba statim subiuncta? Nisi fuerit opus, ut hoc etiam pacto demonstraretur conclusio: videntur profecto significare in aliquo casu assumi posse quod absque contradictione non admittitur, cum vniuersaliter exclusum sit a demonstratione.

Prima solutio.

Quidam omnino negant usum aliquem eius in demonstrationibus esse, nihil de predicto verbo Aristotelis (quod oppositum plane importare videtur) curantes; quam sententiam Magister Sotus, & alij D. Thom. attribuerunt: eamque sustineri posse idem Sotus affirmat, maxime iuxta Boetij translationem.

Refutatio cum vera solutione.

19.

Sed nescio profecto, quo pacto, cum nos ex Boetij translatione relata verba desumpsimus aequalem acceptionem importaria; quare dicendum id sine dubio voluisse Aristotelem, quod Philoponus in huius loci expositione bene adnotauit, videlicet inutile esse principium hoc ad demonstrationem secundum se sumptum; inintellectum: ceterum ex ignorantia procedere possit, ut quispiam in quibusdam casibus putaret possibile esse, ut opposita de eodem affirmantur, ut de elementis, quod corruptibilia simul, & incorruptibilia sunt, ex eo quod secundum partem quodlibet corrumpitur, non secundum totum: de corpore item celesti, quod simul in loco sit, & non sit in loco, quia secundum partes locum habet, non secundum totum: denique animam rationalem immortalem simul, & mortalem, perpetuam, & non perpetuam esse, quia secundum intellectiuam partem perpetua est, minime secundum sensiuam corpori communem.

Quem certe convincere possemus hoc principio in demonstratione sic assumpto: omnis forma habens operationem independentem a corpore est perpetua, & non est perpetua, anima rationalis talem habet operationem, ergo est perpetua, & non est perpetua.

Huius solutioni aliam non contemendam adinungere possumus, nempe in demonstratione ostensua nullum esse huius principij usum; bene tamen in ea, qua vocamus ad impossibile, quod pluribus verum videtur (ut in dubijs circa textum agendis videbimus.) Quod si ita est, non erit a mente Aristotelis aliena expositio, si dicatur id solum negasse in demonstratione ostensua, cuius frequentior est usus: non in ea, quam vocamus ad impossibile, ad quam aliud principium affirmatiuum pertinere arbitratur.

At D. Thom. usum eius negare duntaxat voluit in demonstratione, iuxta propriam naturam considerata, ac respectu intellectus bene dispositi, cui notissimum est, non posse idem simul affirmari, & negari de eodem; vel certe in demonstratione ostensua, non in ea, qua est ad impossibile.

De vniuersalissimo principio affirmatiuo statuit deinde Aristoteles, quoniam pacto demonstrationi deseruiat, iuxta D. Thom. expositionem, quam fere omnes sequuntur, ut magis litera consentaneam, potius quam Philoponi contendentiis idem negatiuum principium velle Aristotelem accommodare demonstrationi ad impossibile.

Docet igitur usum affirmatiui esse in demonstratione ad impossibile, non quidem in propriis terminis, sed ad peculiarem materiam contrahitur autem ad materiam particularem per negationem, & affirmationem, qua vititur, ut ad Geometriam per commensurabile, & incommensurabile; ad Philosophiam per mobile, & immobile, sicque de ceteris.

Quo supposito demonstratio duplex est, ostensua, & ad impossibile, quemadmodum de syllogismo. 1. lib. priorum dicitur: ostensua demonstratio est, per quam aliquam conclusionem positue ex principiis ostendimus: ut si communiuiamur exemplo: omne animal rationale est risibile: omnis homo est animal rationale; ergo omnis homo est risibilis: demonstratio vero ad impossibile, quasi negatiua est, per quam probamus aliquam propositionem esse veram demonstrando falsitatem suam contradictoria, vel falsam demonstrando veram; ut si neges hanc, homo est risibilis, proba esse veram ostendens contradictorium eius esse falsum, simul cum eo assumens aliam propositionem veram, & ex vtraque inferens falsam per necessariam consecutionem hoc modo: nullus homo est risibilis, omne rationale est risibile, ergo nullum rationale est homo: syllogismus constat in cessare, cuius conclusio est falsa, ergo aliqua premissarum, non minor, ergo maior,

Alia solutio.

Add. Thom.

20.

Duplex demonstratio.

21.

Quintum mod. cap.

ior, qua cum sit contradictoria illius, quam dixisti esse falsam, necesse est veram esse fatearis. In postrema tandem capituli parte docet Aristoteles, in communissimis principiis omnes scientias communicare: quod ut clarius explicetur,

Diuisio principio

diuidenda sunt principia communia in tria genera: nera; quaedam enim sunt cunctis scientiis communia, id est, quae omnes possunt ex aequo participare, qualia sunt duo illa a nobis nuper explicata, quibus principia particularia omnium scientiarum, atque etiam omnes demonstrationes innotuntur; & iuxta praedictos modos eis libere uti potest in suis demonstrationibus qualibet scientia ad propriam materiam determinatis: alia sunt communia non omnibus scientiis, sed quibusdam; ut sunt illa, totum est manus sua parte: si ab aequalibus aequalia demas, quae remanent, sunt aequalia: quibus utuntur Mathematica disciplinae, praesertim Geometria, & Arithmetica: alia denique non multis scientiis communia sunt, sed multis demonstrationibus eiusdem, & talia sunt subiectorum definitiones: Aristoteles ergo de communibus primo, & secundo modo non loquitur, sed solum de vniuersalissimis, constat id ex verbis eius sic enim ait: Communiant autem omnes scientiae sibi inuicem, secundum communia: communia autem dico, quibus utuntur, tanquam ex his demonstrantes, sed non de quibus monstrant, neque quod monstrant: hoc est, non in conclusionibus, nec in propriis principiis, sed in communissimis duntaxat; nam in his, quae quibusdam communia,

22.

Aristot.

Quae scientiae quaedam communicabunt, non omnes. Duae tamen esse ait, quibus ex propria conditione conuenit ex communibus procedere, quia circa communissima versantur obiecta, mathematica videlicet, & dialectica: illa etenim circa ens reale, haec vero circa ens rationis: procedit autem ex communibus vtraque, quia Metaphysica multa probat de ente per communes causas: principia item aliarum scientiarum aliquando per communia probat, cuius exemplum designare possumus in illo vniuersali, omne totum est manus sua parte, quod ita probat, omne continens est manus contento, omne totum continet quamlibet partem simul cum aliis, ergo qualibet manus erit: Dialecticus etiam multa ex communibus probat: gratia exempli, odium esse in parte concupiscibili tanquam in subiecto, vel principio, hoc modo: ubi est vnum contrarium, ibi erit & alterum, sed amor est in parte concupiscibili, ergo & odium eius contrarium.

Diuerso autem modo vtraque ex communibus

bus procedit (ait D. Thom.) Metaphysica quidem per modum demonstrationis: Dialectica vero per modum probabilis argumentationis; immo enim Dialectica est, de quolibet propositio, & probabiliter disputare: sed vniuersaliorum admetaphysicam esse Dialecticam docet Aristoteles, in aliis scientiis, tum etiam Metaphysicis; aliis quidem, quia non est vnius generis definitio; quod discerni a principibus. men duobus exponitur modis. Primo, quasi velit dicere Aristoteles, non habere peculiare genus obiecti, uti habent reliqua scientiae, sed circa vniuersalissimum versari, nempe circa modum sciendi, argumentationem, vel ens rationis, quae per omnes materias particularium scientiarum suo modo diffunduntur: vel secundo, quia pars Topica, pro qua videtur Dialecticam modo sumere, non habet materiam determinatam, sed per omnes probabiliter disputando vagatur.

A Metaphysica etiam simul cum ceteris separatur, quia qualibet earum alteram partem contradictionis determinat, quam demonstrare nititur, non enim vtraque pars demonstrabilis est, at Dialectica neutram determinat, sed circa vtramque probabiliter disputando versatur, vtramque topicè probare contendit: & hinc est, quod solus Dialecticus interrogatione vtriusque partis utitur: demonstrantis namque officium, non est sic interrogare, cum ad vnam partem ostendendam determinetur; neque enim vtraque demonstrabilis est: ad Dialecticum vero, ut pote probabiliter disputantem, interrogare spectat, ut in his ait Aristoteles, quae de syllogismo sunt, admonitum est.

24.

QUESTIO VNICA.

An principia vniuersalissima ingrediuntur demonstrationem.

QUIBUSMODI principia duo sunt, affirmatiuum, & negatiuum: affirmatiuum est, de eadem re necessesse est affirmare, vel negare: negatiuum, de eadem re non contingit simul affirmare, & negare: quae aliis verbis a Simulstis proferuntur: primum quidem, duas contradictorias esse simul veras non contingere: secundum, nec etiam possibile esse, ut sint simul falsa: eiusmodi autem principia vniuersalissima.

lissimavocatur ducta similitudine ex cau-
 sis vniuersalibus, quae per particulares,
 & proximas determinata varios produ-
 cunt effectus: sic igitur vniuersalissima
 principia determinata per particularia
 generant diuersas conclusiones: vnde pro-
 pter effectus diuersitatem merito dicun-
 tur ab Aristotele communia secundum
 analogiam, de quibus aliqua ex parte do-
 cuit, quoniam pacto ingrediantur demon-
 stratione: quae ratio nihilominus sub vni-
 uersali forma proposita non modicam
 difficultatem habet.

Nota.

Quam ut aperire incipiamus, adno-
 tandum est duplicem esse demonstratio-
 nem, ostensiuam vnam, quae ex positua
 principiorum virtute conclusionem ef-
 ferit: Alteram, quam vocant ad impos-
 sibile, per quam euidenter infertur con-
 clusio, vel cogitur respondens, si eam
 adhuc negare velit, aliquod plane im-
 possibile admittere: exemplum vtriuf-
 que in superioribus attulimus, & in or-
 dine ad quamlibet harum demonstratio-
 num specialem habet difficultatem con-
 trouersia.

Prima sen-
 tentia Ca-
 iet.

Cui ut respondeat Caietanus cap. 12.
 dub. 1. & 2. Geminam praemittit distin-
 ctionem; prima principia vniuersalissi-
 ma (ait) duobus accipiuntur modis, vel
 in propriis terminis (vt in principio que-
 stionis proposita sunt) vel contracta ad
 particularem materiam, vt si dicamus,
 moueri aliquid simul, & non moueri non
 contingere; moueri, vel non moueri ne-
 cessarium esse: rursus siue in propriis ter-
 minis, vel contracta accipiuntur, duobus
 aliis sumuntur modis, in actu signato,
 vel exercito: in actu quidem signato, ea
 accipere non est aliud, quam secundum
 propriam rationem formalem, vel vt ta-
 lia sunt, non vt sunt in vfu, vel exerci-
 tio: hoc modo accipiuntur, dum dicimus
 de eadem re simul affirmare, vel negare
 non contingit; moueri, vel non moueri,
 idem corpus necessarium est: & in actu
 exercito, dum significantur officij prin-
 cipiorum exercere, vt si dicamus, omnis
 homo est animal, & non est non animal,
 vel quid simile.

Prima as-
 sertio pro
 1. sententia.

His praemissis distinctionibus propria
 sententiam his assertionibus explicat.
 Prima, vtrumque principium, tam in
 propriis terminis, quam contractum, si

accipiatur in actu signato, ingreditur de-
 monstrationem ostensiuam.

Denegatio
 probatur. 1.

De negatio probatur his duobus exem-
 plis: idem simul esse, & non esse repug-
 nat, materiam esse sine forma est idem
 simul esse, & non esse; ergo materiam es-
 se sine forma repugnat; idem simul esse, &
 non esse repugnat, idem corpus moue-
 ueri simul, & non moueri, est simul
 esse, & non esse motum; ergo idem cor-
 pus moueri simul, & non moueri repu-
 gnat.

4.

De affirmatio vero facile esse (ait) De as-
 sertio. 2.
 cuicumque perito exempla afferre: pos-
 sumus autem eiusmodi designare; neces-
 se est idem corpus esse, vel non esse al-
 bum, sed corpus caeleste aliquod corpus
 est, ergo necesse erit esse, vel non esse al-
 bum. Ecce quo pacto in his exemplis
 vtrumque principium in propriis termi-
 nis, atque etiam ad materiam particula-
 rem contractum, ingreditur demonstra-
 tionem.

Secunda assertio: si accipiatur in actu
 exercito, neutrum ingreditur demonstra-
 tionem ostensiuam.

Secunda
 assertio.

Hanc asserit esse expressam senten-
 tiam Aristotelis, qui de his principijs
 agens in ordine ad vsum demonstratio-
 nis, quod idem est, ac in actu exercito ea
 accipere, negauit plane eorum vsum in
 demonstratione ostensiuam esse, id
 que de negatio confirmauit exemplis,
 in textus elucidatione commemoratis;
 de affirmatio nec expresse asseruit, nec
 probauit, quia manifestum id efficiebat
 maxima vtriufque similitudo.

Ab aucto-
 ritate Aris-
 tot. Probat.

5.

Tertia assertio; demonstratio ad im-
 possibile vtroque principio in actu sig-
 nato vtitur, siue in propriis terminis, vel
 etiam ad particularem materiam con-
 tracto.

Tertia as-
 sertio.

Probatur haec, quia conclusionem vtro-
 que modo probare possumus: nempe re-
 pondentem conuincendo, vt eam admit-
 tat, vel eandem rem, nec esse nec non es-
 se, aut certe esse, & non esse simul.

Eius ratio.

Assertio vltima; ex his duobus prin-
 cipijs in actu exercito sumptis, affirma-
 tio vtitur demonstratio ad impossibili-
 le; negatio vero nullo modo.

Quarta as-
 sertio.

6.

Probat vtramque partem: primo ex
 verbis Aristotelis, qui de negatio lo-
 quens ait: Simul affirmare, & negare, neque
 vna

Ab aucto-
 ritate. 2.

vna

vna demonstratio accipit: loquens autem de
 affirmatio: Omne autem affirmare, aut ne-
 gare, quae est ad impossibile demonstratio, acci-
 pitur: vnde ex ipso sermonis stylo (ait Ca-
 ietan.) plane insinuat aliquid conuenire
 vni, quod non quadrat alteri, scilicet as-
 sumi in demonstratione, quae est ad im-
 possibile.

Secundo ra-
 tione.

7.

Deinde ratione: quia vtraque demon-
 stratio, tam ad impossibile, quam osten-
 siua abhorret superfluitatem; sed hac so-
 la de causa reicit Aristoteles negatiuum
 ab vfu ostensiuae demonstrationis; quia
 superuacanea est negatio, cum ex sola af-
 firmatione non minus efficaciter conclu-
 sio inferatur: eandem ergo ob causam rei-
 ciendum est a demonstratione ad impos-
 sibile: quae tamen in affirmatio locum
 non habet, vt exemplis potest manife-
 stum fieri.

Impugnatur sententia Caietani, & statui-
 tur vera.

Refutatio
 huius sen-
 tentiae.

Hæc tamen sententia singularis
 est, & Aristoteli plane contraria;
 quantum pertinet ad demonstra-
 tionem ostensiuam; singularis qui-
 dem, quia antiqui omnes interpretes cum
 D. Thom. quem sequuntur moderni,
 abique vlla exceptione, vel distinctione,
 negant talem vsum principiorum in eius-
 modi demonstratione, quod proculdubio
 magno est argumento, id negasse omni-
 no Aristotelem.

In solutio-
 nem Caiet.

8.

Aristot.

D Thom.

Nec satisfacit solutio Caietani, quod
 tam Aristoteles, quam D. Thom. loquan-
 tur de his principijs in actu exercito, &
 non in actu signato; cum verba vtriufque
 expressissima sint de his in actu signato:
 nam Aristoteles sic loquitur: Non contin-
 gere autem simul affirmare, & negare, neque
 vna recipit demonstratio, &c. Verba autem
 D. Thom. hæc sunt. Manifestum est, quod
 demonstrationes non vtuntur hoc principio, sci-
 licet quod affirmatio, & negatio non sint simul
 vera, neque ex parte predicati, neque ex parte
 subiecti, &c.

Probatur a
 ratione
 sententia.

9.

Et ratio ipsa omnem eorum vsum pla-
 ne interdicit: nam hæc principia in actu
 exercito, & si signato accepta eundem sen-
 sum, eandemque veritatem continent; &
 si qua ratione pariora sunt, formalisque
 significantur, maxime dum accipiuntur

in actu signato (vt Caietan. ipse fatetur)
 pugnat igitur cum eorum conditione, hoc
 modo apta esse ad demonstrationem osten-
 siuam, si in actu exercito inepta sunt.

Confirmat.

Et confirmatur; quia in actu exercito
 accipi (supra vniuersalissimam eorum ra-
 tionem non addit nisi ordinem ad vsum,
 ex qua repugnat inepta ad eundem vsum
 demonstrationis fieri.

Secunda ra-
 tio.

Secundo, in actu exercito idem inepta
 dicuntur esse, quia nihil ad vim demon-
 strationis operatur negatio addita afir-
 mationi; sed etiam additur, dum accipiun-
 tur in actu signato; ergo non habebunt
 sic accepta minorem ineptitudinem.

Ad test. A-
 rist.

Sensit igitur absque dubio Aristote-
 les, inutilem esse omnino eorum vsum,
 quamuis, vt clarius id exempla ostende-
 rent, in eisdem principijs sub exercitij for-
 ma designati producta ab eo fuerint: imò
 vt arbitror, quia demonstratio ostensiuæ
 ex his fieri non potest, si in actu signato
 accipiantur: vnde nec superuacaneum es-
 se eorum vsum ostendi: nisi sub alia for-
 ma ea accipias.

10.

Ad exemp-
 de negatio
 principio.

Etenim licet exempla Caietan. primo
 aspectu appareant ostensiuæ demonstra-
 tiones: si tamen attentius considerentur,
 non sunt nisi ad impossibile; probatur
 enim ex eis materiam non posse sine for-
 ma existere; vel idem corpus simul mo-
 ueri, & non moueri; quia ex vtroque in-
 fertur illud impossibile, quod est idem
 simul esse, & non esse. Patebit etiam id
 clarius, si consideremus tales conclusio-
 nes, nec extra natura motus, vel matetie
 demonstrari; aut ex principijs ex eis de-
 sumptis; sed neque ex alijs posituis, per
 que vniuersalissima principia contrahantur
 (quod omnino necessarium esse ad
 ostensiuam demonstrationem superius
 vidimus) nisi ex sola impossibilitate, qua
 affirmatio, & negatio non possunt simul
 de eodem verificari, ad quam reuocaretur,
 qui eas negaret.

11.

Ad illud
 de affirmat.

Neque aliud exemplum de vfu prin-
 cipij affirmatiui ostensiuæ demonstratio
 est, sed quaedam expositoria inductio,
 sub eodem principio facta, quam de-
 centum solemus vocare: vt si dicamus,
 de eadem re necesse est affirmare, vel
 negare; ergo de Petro cum sit aliquid,
 atque etiam de Paulo, & sic de singulis
 entibus; & si eiusmodi argumentationes
 appellentur

appellatur demonstrationes ostensivae, euidenter sequitur contra Caiet. vsum principij affirmatiui in actu exercito sumpti, vtilem esse in ostensivae demonstratione, vt si sic procedamus: necesse est omne coloratum esse album, vel non esse album; sed corpus mixtum est coloratum, ergo necesse est esse album, vel non esse album: in tali enim genere argumentandi principio affirmatiuo in actu exercito vtimur, quemadmodum dum dicimus omnem hominem esse animal, & non esse non animal: quod Caiet. ipse nullo modo negare potest.

Refutatur etiam quantum ad vtilitatem. asserti.

Quantum ad vsum etiam horum principiorum, in demonstratione ad impossibile nostra sententia contraria est etiam Caietan. nempe vtriusq; principij vsum siue in actu signato, vel exercito sumpti vtilem esse.

Prima ratio.

Quod efficaciter probamus, quia non minus demonstrare conclusionem possumus ad hoc impossibile eam negantem deducentes, vt admittat idem simul esse, & non esse, quod est duo contradictoria simul esse vera, tam virtute principij negatiui, quam virtute affirmatiui, vt admittat idem nec esse, nec non esse, vel quod idem est, duo contradictoria simul falsas; ergo hoc sit demonstratione ad impossibile reducere, sequitur vtrumq; ad eam pertinere; antecedens probatur hoc exemplo, si quis affirmet hanc propositionem esse veram, omne animal est homo, hoc modo ducetur ad impossibile virtute negatiui principij, omnis homo est risibilis, aliquod animal non est risibile, ergo aliquod animal non est homo. Constat syllogismus in baroco; & antecedens pro vtraque parte verum est, ergo & consequens, quod est contradictorium alterius, quae concedebatur vera; neganda igitur est, vel illud admittendum impossibile, quod de eodem simul verum sit affirmare, & negare, vel quod duo contradictoria simul stent in veritate, quod idem est.

Secunda ratio.

Ecce quo pacto euidens est vsum negatiui principij in demonstratione ad impossibile; & certe euidens erat, quod cum vtrumque principium vniuersalem veritatem contineat, si virtute vnius probari potest conclusio per deductionem ad suum oppositum, tanquam ad manifestum im-

possibile, etiam virtute alterius tantumdem fieri poterit: & si eiusmodi principia aequalia sunt apud Caietan. in actu signato, sumpta in ordine ad hoc genus demonstrandi, aequalia esse oportebit in actu exercito; cum consideratio haec solum addat supra alteram, ordinem ad vsum, vel exercitum.

Demum: si ob aliquam rationem excludere oporteret negatiuum a demonstratione ducente ad impossibile, maxime ob redundantiam (vt admittit Caietanus) & necessario admittendum est, cum non ob aliam excludatur ab ostensivae; sed in vsum demonstrationis ad impossibile nulla esse potest similis redundantia, cum non accipiatur in ea principium hoc tanquam praemissa, vel conclusio, sed propter impossibilitatem sui oppositi, ad quod respondens ducitur, operetur; ergo non superest ratio illud excludendi; & certe si negatiuum ob redundantiam excludit Caietan. cur affirmatiuum admittit? cum similis sit de vtroque ratio, vt constat in demonstratione ostensivae, a qua aequaliter ob eam vtrumque excluditur: oporteret sine dubio ostendere vnum esse superfluum, & non alterum, quod impossibile est.

Aristoteles autem, quemadmodum de negatiuo solum expressit, atque probauit excludendum esse a demonstratione ostensivae, ex quo satis erat manifestum affirmatiuum etiam excludi, & idem nihil de illo expressit: pari ratione admissio affirmatiui ad demonstrationem ducentem ad impossibile, notum satis erat negatiuum etiam admittendum esse; propterea non fuit necessarium id exprimere. Vel dicat nobis Caietanus, vbi, & quando asseruerit Aristoteles idem principium negatiuum, in actu signato sumptum admittendum esse? Nullibi certe; non ergo potest iuxta mentem Aristotelis illud admittere, nisi forte propter similitudinem affirmatiui expresse admissi; ex hac igitur & nos illud in actu exercito sumptum admittendum censemus. Argumentum autem

Caietan. propriam sententiam confirmantes solui-

mus.

Tertia ratio.

15.

Ad Arist.

16.

QV AE

INFERROGATIONES
 quae propriae, & quae sunt scientiales. Mathematicarum scientiarum commendatio; & quo pacto syllogismus ampliari possit assumendo, & indirectum, & multum.

CAPVT NONVM.

SI verò idem est interrogatio syllogistica, & propositio contradictionis, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

Intetum cap.

EXPEDITIS, quae ad principia demonstrationis, tam propinqua, quam communia spectant; supererat ostendere, sint ne propriae in qualibet scientia interrogationes, responsiones, ac disputationes scientiales? Nam interrogationes, & responsiones sola forma a principijs, & conclusionibus demonstrationis distinguuntur, & hoc est, quod praestat Aristoteles cap. praesenti, vt absoluta sit tractatio propositionum, ex quibus demonstratio constituitur.

Totius capituli trimembri diuisione.

Est autem totius capituli trimembri diuisione: vnam primum decernit Aristoteles, proprias habere singulas scientias interrogationes, responsiones, & disputationes, ostendens simul quae sint illae. deinde docet esse etiam proprias interrogationes scientiarum, secundum ignorantiam. Postremo, esse proprias deceptiones, quoniam a Dialectis diuersas, & quoniam via eis occurrendum sit.

Primum mebr. cap.

Qualibet scientia (ait Aristoteles) proprias interrogationes habet. Probatur aperte: nam interrogatio idem est secundum substantiam cum propositione sola forma ab ea differens; quia propositio aliquid affirmat, vel negat; interrogatio nihil affirmat, sed quasi sciscitatur, an affirmatum sit, vel negandum: vnde sine mendacio, aut veritate profertur, quod non habet propositio: gratia exempli, interrogatio est, an homo sit admiratiuus? Propositio, homo est admiratiuus; sed ita est (ait Aristoteles) quod qualibet scientia habet propositiones proprias, ex quibus demonstrationes in ea fiunt; eadem igitur erunt interrogationes propriae sola forma variata: nam idem ipsum, quod ad interrogationem factam respondetur, tanquam praemissa accipitur in syllogismo, vel tanquam conclusio per eum probatur: vnde infert Aristoteles, quasi exemplum designans,

non esse qualibet interrogationem Geometricam, vel Medicinalem, sed Philosophicam esse posse, vel alterius scientiae propriae.

Si autem quisquam scire velit, quoniam sint quae sint eiusmodi interrogationes cuiuslibet scientiae interrogatae esse docet in Geometria, gratia exempli, quae rationes eius sunt circa proprium eius obiectum, vel certe iuslibet circa obiectum scientiae ei subalternatae, quae vo scientiae? catur Per speculatiua: quemadmodum enim subalternae, & subalternatae scientiae in obiecto communicaunt, & eius ratione in principijs, pariter in interrogationibus, quae sola forma affirmationis, & negationis a principijs distinguuntur: scilicet, de ceteris scientiis accipiendum est.

Est autem duplex interrogatio generis in Interrogationis circa conclusiones; quae in eo separantur, quod genus duorum, quasi dicat Aristoteles, conclusiones solae a priori ostendi, minime principia; sed vniuersale praecipuum scientiarum esse, nullum scientem, vt talem, sua principia a priori probare; vt Geometria principia Geometriae non probat, nec Philosophus principia Philosophiae, vt talem vero addidit; quia in quantum vna scientia aliquo modo cum alia communicat, & aliquid eius principium probare poterit; vt quia Geometria communicat cum prima Philosophia, possibile erit Geometriae non vt talem, sed vt primum Philosophum, aliquid principium Geometricum monstrare.

Ex quibus infert non contingere quoniamlibet Primū illatam.

que cuiuslibet scientiae esse de quolibet interrogato respondere; sed Geometriae solum de his, quae Geometriae sunt interrogare licet, ad quem solum de questionibus Geometricis spectat respondere: nam cum interrogatio, & responsio relative dicantur, ad eandem scientiam referuntur: & quia ex interrogatio, & responsione constat disputatio, sequitur, secundo, proprias esse singularum scientiarum disputationes, quemadmodum propriae sunt interrogationes, & responsiones: vnde fit, vt si quisquam cum Geometria disputet de rebus Geometricis, bene procedat disputatio; si vero ad alia a Geometricis aliena diuertat, male: sequuntur enim duo incommoda: primum, quod sic inepte disputans non poterit quidpiam per se conuincere, sed ad summum per accidens, si forte contingat Geometriae esse musicum, vel alterius scientiae peritum, ad quam disputatio dilabitur. Postremum, quia non erit possibile ex principijs illius scientiae, an bene, vel male disputetur, discernere: vtrumque certum

Secundū illatum.

5.

niur

nitur in eo, qui Geometram interrogat de rebus musicis non enim poterit eum per se de aliquo convincere, sed solum per accidens, si contingat esse musicae peritum; nec ex principijs Geometriae indicari poterit, an bene disputet, vel male.

2. Memb. cap. Triplex quaest.

In secunda parte capituli Philosophus proprius etiam ignorantias, ac deceptiones contingere in quacumque scientia: id autem praestat triplicem quaestunculam proponens, sigillatimque solvens.

1. quaestiu cula.

Prima, an quemadmodum proprias habet interrogaciones Geometria, sic etiam aliae sint non Geometricae, & quemadmodum proprie sunt philosophicae, sic etiam sint aliae non philosophicae.

2. quaestiu cula.

Secunda quaestio, an interrogaciones, quae sunt secundum ignorantiam Geometriae, possint Geometriae per negationem saltem attribui? & sic vocari non Geometricae, si quo de ceteris, quae sunt secundum ignorantiam aliarum scientiarum; quod est querere, an quemadmodum quae sunt secundum notitiam scientiae eius dicuntur proprie positivae? modo simili quae sunt secundum ignorantiam proprie dicantur negativae: vocatur autem interrogatio secundum ignorantiam alicuius scientiae, quae sit contra eiusdem scientiae veritatem; ut si quisquam interroget, an moueri possint quae habent naturam? interrogatio erit secundum ignorantiam philosophicae; quia contra veritatem philosophicam est, cuius principium est naturam esse principium motus.

3. quaestiu

Tertia quaestio, an syllogismus ignorantiae, qui aliquando fit in scientijs procedat ex oppositis illius scientiae? hoc est ex falsis vel peccet in forma? ideo paralogismus appelletur, id est, apprensus syllogismus.

Quomodo intelligatur hac quaestio.

Quam quaestionem sic oportet intelligere: duobus modis decipi contingit per aliquem syllogismum: uno quando peccat in forma, alio in materia, procedes quidem ex falsis, debitam nihilominus syllogismi formam retinens: & iste appellatur simpliciter syllogismus, quia talis dicitur, cui non deest forma: qui vero in forma peccat non nisi secundum quid, & hic est paralogismus, id est, solum secundum apparentiam syllogismum vocari: nunc igitur interrogat, an in syllogismo, qui est secundum ignorantiam alicuius scientiae primus defectus, vel secundus committatur? qui autem syllogismus secundum ignorantiam appelletur mox explicabitur.

Solutio. 1. quaestiu.

Solum primam quaestionem dicens, esse quidem quemadmodum Geometricas, vel Philosophicas interrogaciones, alias non Geometricas, vel non Philosophicas, quales sunt, quae omnino fiunt de his, quae ad aliam artem, vel scientiam per-

tinent, ut non Geometrica interrogatio dicitur, quae sit in musica; non Philosophica, quae in Arithmetica.

Et ut vniuersalis praescribatur regula, qua-

libet interrogatio propria vniuersae scientiae aliena est respectu alterius, ut Philosophica est non Geometrica, & e converso Geometrica non Philosophica: exemplum producit D. Thom. in musica, ut si quisquam interroget, an tonus possit dividui in duos semitonos equales? talis interrogatio est omnino non Geometrica.

Ut secundam quaestionem soluat adnotat ignorantiam duplicem esse: una est pura negationis, in eo solum consistens, quod est non habere talem scientiam, vel talem rei notitiam. Alia dicitur prae dispositionis, non solum negationem, sed contrariam dispositionem importans similis scientiae, vel notitiae.

Iuxta quam distinctionem distinguenda est interrogatio alicuius scientiae ex ignorantia procedens: nam una est pura negationis: altera prae dispositionis; & ad rem venientes, interrogatio a Geometria, hoc est, non Geometrica, vel interrogatio non Philosophica ex ignorantia pura negationis procedes dicitur ea, quae nullo modo spectat ad Geometriam, sed est musicae, vel alterius artis propriae: ex ignorantia prae dispositionis, quae ex his procedit, quae sunt contra veritatem Geometriae; quemadmodum aut Arithmetica, vel in hiis hinc hoc est, sine rhythmo, vel tono dicitur duobus modis, vel quod omnino sono caret, vel quod praeuim habet sonum; prioris exemplum est interrogatio Musicae, quae nihil habet Geometriae: posterioris vero ea, quae contra veritatem est Geometriae; ut si quisquam interroget, an lineae parallelae subeant hoc est, concurrant, quod plane aduersatur Geometriae; cui Geometricum principium sit lineae parallelae esse eque distantes, vel non concurrentes. Et ex hoc textu desumpsere morales Philosophi, ac Theologi distinctionem ignorantiae in eam, quae est pura negationis, & prae dispositionis.

Ex his autem duabus interrogacionibus magis posterior ad Geometriam per ignorantiam pertinet, quam prior, quae nihil praeter negationem Geometriae habet: imo si proprie loquendum est, non est magis non Geometrica, quam non Philosophica, ut de interrogacione Musicae patet: posterior vero, quamquam in forma deficiat, ut potest contra veritatem scientiae facta; est tamen de materia Geometrica, ideo per modum primationis ei propria dicitur: & hoc est, quod vult Aristoteles dicens esse non Geometricam per prae dispositionem. Itaque solatio secundae quaestiu consistit

consistit in hoc, quod quemadmodum sunt interrogaciones positivae, cum subiecta scientia propria: sic etiam sunt propriae ex ignorantia, quae cuiuslibet scientiae quasi negative attribuantur: ex quibus magis sunt propriae, quae ex ignorantia prae dispositionis, quam pura negationis procedunt.

3. Quaest. solutio.

Solutio tertiae quaestiu, & quae sequuntur usque ad finem capituli obscurissima sunt, & pene inintelligibilia apud Aristoteli propter expositionum varietatem, quae adeo magna est, ut nullus ferè expositorum cum altero conueniat; dabimus tamen operam, ut aliquid ex singulis accipientes sensum Aristotelis intelligibilem reddamus.

Et in primis vno verbo ostendere oportet, quid dixerit respondeat Aristoteles huic tertiae quaestiu; ut quoniam pacto littera ordinanda sit, quae habeant consecutionem, quae in ea docentur, constare possint in hoc enim praestando expositionis huius loci difficultas est posita.

Ad formam igitur quaestiu respondet Aristoteles; syllogismum ignorantiae in demonstratiuis scientijs non posse peccare in forma, atque adeo nec paralogismum vocari; sed ex parte solius materiae, quod ex falsis propositionibus procedat.

1. Probat Arist.

Nota

Probat primum, illud praesupponens, quod in libris elenchorum, imò in materia syllogismorum notum est, videlicet duobus modis contingere syllogismum peccare in forma: primo quidem per fallaciam in dictione, hoc est, in ipsisterminis: gratia exempli, quando medium equiuocè tenetur in praemissis, ut si sic procedamus, omnis canis est animal, sydus canis est, ergo est animal: alio modo contingit per fallaciam extra dictionem, gratia exempli, si in secunda figura ex praemissis affirmatiuis procedatur; tunc enim medio non distributo ex praemissis, veris falsam conclusionem inferri contingit; ut si dicat, omnis homo est animal, omnis equus est animal, ergo omnis equus est homo: his suppositis sic arguit Aristoteles: in processu demonstratiuo non contingit paralogismus ex fallacia in dictione, nec extra dictionem, ergo nullo modo: quod non contingat per fallaciam in dictione probat in exemplo positio de medio equiuoco (eadem est enim ratio de ceteris eiusmodi peccatis) processus demonstratiuis talis est, ut maior extremitas, quae est praedicatum maioris, dicitur de medio vniuersaliter sumpto: & hoc etiam de minori extremitate scripta vniuersaliter, vniuersalitas naq; directae, & demonstratiuae propositionis non se tenet ex parte praedicati sed subiecti: ut regulae sumularum plane docent vnde sequitur praedicatum in praemissis demonstratiouis de

13

14

11

omni subiecto dicit, quod ex alio etiam precepto constat, videlicet propositiones demonstratiuas esse de omni, sed dum medium tenetur equiuocè impossibile est ipsum de minori extremitate vniuersaliter enuntiar, nec de ipsa maiore extremitate; cum ex eo equiuocatio contingat, quod medium ia maiori pro vno, in minori pro alio significato accipitur, ut designat nuper indicat exemplum; vnde prouenit, ut nec propositionem de omni constituat; ergo defectus iste in processu demonstratiuo locum non habet.

Probat secundo, vel certe praedictam rationem confirmat discrimine inter demonstratiuum, & Dialecticum processum apposite; etenim Dialectica ex probabilibus ex vna parte procedens, quae non sunt manifesta; & ex alia sermone, atque orationem considerans, hoc est, uerba, & verba, circa quae equiuocationes contingunt, quibus medianibus de vniuersis rebus disputatione instituit, magis equiuocationibus iudicanda est, quam demonstratiua ars, quae ex euentibus procedit cuius exemplum esse potest in circulo (ait Aristoteles) equiuoce significare figuram, & quoddam poematis genus; fiet igitur circa eum paralogismus, si ita procedamus, omnis circulus est figura, Homericum poema circulus vocatur, erit ergo figura: in processu autem demonstratiuo non habere locum probat Aristoteles tali similitudine: si circulus describeretur, ut à mathematico de eo differente in aliqua materia describi solet, equiuocationem nullam admitteret ob rei euentiam; sed demonstratiua ars ex his procedit, quae sic sunt euentia respectu intellectus, quemadmodum descriptus circulus, vel cetera, quae videntur, respectu sensus, ergo nullus in ea equiuocationi datur locus, nec proinde accidere paralogismus ex tali defectu possibile erit.

Ceterum, quantum non continet in processu demonstratiuo paralogismus similis, ad arte nihilominus demonstratiuam spectare suo modo potest aduersus eum instantiam afferre; id è modum praescribit, quo afferenda sit instantia autem appellatur propositio, ex qua inferitur, oppositum, & quam probare falsam in paralogismo intendimus, ut si quisquam hinc paralogismum constituat; nulla virtus est qualitas omnis virtus virtus est, ergo nulla virtus est qualitas; afferre instantiam possumus per hanc propositionem, omnis habitus est qualitas, ex qua hoc modo inferitur opposita maior; omnis habitus est qualitas, omnis virtus est habitus, ergo omnis virtus est qualitas.

Docet tamen Aristoteles, quod si per demonstrationem in vniuersali, & non in particulari afferenda est instantia, hoc

2. Probat

15

16

Perquam

11

loc

hoc est enim, quod ait: Non oportet autem instantiam in ipsum ferre, si sit propositio induciva, id est, non propositionem, ex qua inducitur procedere solet, singularem videlicet, vel particularem iuxta rationem diversam inductionum; sed per propositionem universalem.

Ratio.

Cuius ea est certa ratio, quia tam in Dialecticis quam in demonstrativis instantia accipitur tanquam propositio, vel premissa syllogismi, per quam oppositam concludimus; sed syllogismus demonstrativus procedit ex universalibus, cum procedat ex propositionibus de omni; ergo non nisi per universalem propositionem instantia in demonstrativis afferenda est.

Excluditur paralogismus.

Excludit deinde paralogismum contingente ex fallacia extra dictionem; & dicitur exemplo cuiusdam syllogismi in secunda figura ex affirmativis constituti, qualem ait constituere solitum Philosophum quendam Canem nomine in hisce terminis. Quod in multiplicata proportione, vel analogia fit, celeriter generatur, ignis celeriter generatur, ergo ignis in multiplicata proportione fit: fieri autem in multiplicata proportione, vel analogia (quod idem est) non est aliud, quam in maiori quantitate generari, quam sit ea, in qua corpus, ex quo generatur, consistit, quod de igne certissimum est, cum sit corpus omnium subtilissimum, proindeque minorem molem, quam cetera ad sui consistentiam possit, usque adeo, ut dum ex aqua gignitur, ex uno aqua pugillo decem ignis generentur (ut bene Aristoteles. 2. lib. de ortu. & interitu, text. 24.

[18]

Ecce iam hoc explicato paralogismum designatum, quem Canens construerebat, manifestum, qui viris que inharentiam accipiebat (ait Aristoteles) id est, viramque premissam affirmantem in secunda figura, & pro medio id, quod in utraque premissa predicatum est; hoc est enim quod subiecto inheret, nempe celeriter igne generari, ad probandum in multiplicata analogia fieri (ut vidimus). Huius autem paralogismi peccatum satis est in eisdem terminis manifestum, cum instantia statim de aqua afferre possumus, quae ex aere nimium condensato celeriter gignitur; non tamen in multiplicata analogia, sed in minori & eodem modo syllogizare dicentes, quod sit in multiplicata proportione, celeriter generatur, aqua celeriter generatur, ergo sit in multiplicata proportione; & dabitur antecedens verum pro utraque premissa, & consequens falsum. Constaret autem syllogismus (ait Aristoteles) hoc est, debitam haberet formam, si eductio assumeretur pro medio, fieri in multiplicata pro-

Arist.

29

portione, & fieret in prima figura hoc modo, omne quod celeriter generatur, sit in multiplicata proportione, ignis celeriter generatur, ergo sit in multiplicata proportione, nam licet maior falsa sit, nihil ad formam syllogismi refert. Addit autem Aristoteles predictum syllogismi defectum, qui fallacia consequentis vocari solet, contingere in terminis, qui non convertuntur; si vero convertantur, cessare. Cuius ea est ratio, quia syllogismus ex puris affirmativis in secunda figura argumentum est a superiori ad inferius affirmativum, ut si dicamus, omnis homo est animal, omnis equus est animal, ergo omnis equus est homo; cessabit autem inconueniens hoc, si convertantur termini, ut si dicas omne animal rationale est risibile, omnis homo est risibilis, ergo omnis homo est animal rationale. Unde infert in potissimis demonstrationibus, non accidere similem defectum; quia in terminis convertibilibus sunt, nam vel demonstrantur passiones de subiecto, vel effectus de propria causa, vel una ratio posterior, sed adequata de priori; contingit autem in ratiocinationibus Dialecticis, quia cum ex probabilibus procedant quibus cumque, saepe contingit terminos non converti. Addit autem duplicem aliam rationem differentiam inter processum scientificum, & Dialecticum, ratione cuius similes syllogismorum deceptiones contingunt in hoc, minime in illo, prior est; nam si necessarium esset veram conclusionem non nisi ex veris premissis syllogizari, facile esset conclusionem cuiuslibet syllogismi in veras premissas absque deceptione resolvere; esset enim reciproca consecutio a premissis ad conclusionem secundum veritatem, ut si vera sint premissa, vera erit conclusio; & si vera conclusio, vera erit premissa; sed cum ex falsis premissis liceat syllogizare veram conclusionem, difficilis est resolutio conclusionis in veras premissas sine deceptione: at in processu scientifico difficultate caret talis resolutio, & sine deceptione fit; quia nunquam ex falsis syllogizatur verum; sed semper ex veris premissis demonstratur vera conclusio, legitimaque consecutio est a veritate premissarum ad veritatem conclusionis, atque etiam eductio. Posterior ratio; quia in processu Dialectico per varia media indeterminata, ac numero penne infinita syllogizatur conclusio, ac propterea nimis est difficilis resolutio, nec sine deceptione facile potest fieri; processus vero demonstrativus determinatus est, ex medio determinato conclusio ostendens, & tam facile resolvitur; augentur quidem

partem. Nota.

Nota. Alio modo (ait Aristoteles) augentur quasi ad latum, cum aliquam rationem superiorem de inferioribus per varia media demonstramus, ut numerum visum, id est abstractum ab inferioribus, & non limitatum ad aliquam speciem de ternario per impari rationem, de quaternario per parem; hoc modo, omnis impar est numerus, ternarius est impar, ergo est numerus; & rursus, omnis par est numerus, quaternarius est par, ergo est numerus; & aliquam etiam superiorem passionem de speciebus inferioribus, ut sensibile de homine per rationale, de equo per dimmibile.

1. Ratio.

2. Ratio.

3. Ratio.

Nota.

Nota. Et ex his habetur plena solutio propositae questionis, nempe syllogismum ignorantie in processu demonstrativo non posse peccare in forma, quod est, non posse paralogismum accidere, quem tamen saepe contingere in Dialectico notum est; solum ergo peccare potest ex parte materiae ex falsis propositionibus procedens, & aliquando falsam conclusionem inferens, quam sub forma interrogationis prolatam vocamus interrogationem Geometricam, vel Aphileosophicam, id est, harum scientiarum, vel alteri propriam per negationem, ut si quis circa materiam Geometria hoc modo procedat, omnes lineae parallelae concurrunt. A. & B. sunt lineae parallelae, ergo concurrunt; hanc conclusionem si ita proferas, an lineae parallelae concurrant? efficitur interrogationem Geometria propriam per ignorantiam pravae dispositionis (ut respondens secundae questionis docuit Aristoteles. (?)

1. Ratio.

2. Ratio.

2. Ratio.

2. Ratio.

3. Ratio.

Nota.

DE DEMONSTRATIONUM quod, & propter quid speciebus, ac differentijs.

CAPUT DECIMUM.

Quod verò differt, & propter quid scire, primum quidem in eadē scientia, & in hac dupliciter, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

Potissima demonstrationis hucusque explicata natura (quam propter quid vocamus) cap. Illum alium sciendi modum, de quo se dicitur pestica promiserat Aristoteles cap. 2. explicat in presenti, nempe demonstrationem quod est, vel quia est, propriam eius conditionem duplici discrimine inter utraque designato aperiens. Continetur autem duplici parte unumquemque caput; in prima docet, quo pacto distinguantur, dum eas in eadem scientia consideramus in secundam; sic considerentur in diversis.

Intentio

Divisio in duas partes.

1. pars ca.

Separantur igitur scire, quia, & propter, atque adeo demonstrationes ipsae in eadem scientia, ex duobus; ex primo quidem; nam demonstratio propter quid procedit per causam proximam, at demonstratio quia, & si aliquando per causam, non tamen proximam, sed remotam; propterea demonstratio propter quid semper causam conclusionis offert; quia, verò saepe ab effectu procedit; etenim cum ex notioribus ad ignota semper scientes procedamus, non semper causa nobis per se ipsam innotescit, sed aliquando per effectum, experientia, vel inductione evidentem notum; processus igitur ab effectu ad causam modus sciendi a posteriori, vel quia, seu quod est, vocatur ab Aristotele; propterea quod rem esse talem nobis manifestat, non propter quid talis sit.

1. exmp. de demonstratione quia.

Cuius duo offert exempla, primum, quo cognoscimus astra quaedam non longè distare, quia experientia nonimus non micare, vel non scintillare; scintillare enim effectus est longioris distantiae; unde negatio talis effectus eiusdem corporis propinquitatem indicat; talis itaque ex hoc effectu demonstratio constitui potest: stelae non scintillantes sunt prope nos, planetae non scintillant, ergo sunt prope nos; cuiusmodi vocatur demonstratio, quia, cum non causam ostendat, sed ex effectu potius causam ostendat. Exemplum etiam in elementis designat, ut

R. si m. s.

Nota.

24

Plena solutio questionis.

25

si maius extremum, quod est esse propè, sit. A. medium. B. minus extremum. C. sic dicemus, omne A. est. B. omne. C. est. B. ergo omne. C. est. A.

2. Exemp.

Aliud etiam exemplum erit in terminis significatiuis si luna esse rotundam ostendamus per incrementa, hoc est quia incrementum luminis circulariter suscipit, dum a sole illuminatur. sic procedentes, quidquid circulariter illuminatur necesse est corpus rotundum esse. Luna circulariter suscipit incrementum lucis, dum illuminatur a sole; ergo corpus rotundum est.

Duplex effectus.

Distinguit autem duplicem effectum; alius est enim cum causa conuertibilis, quem idè adæquatam appellare possumus, quia ab omni, & sola tali causa procedit, ut visibilitas respectu rationis; aliter cum causa non conuertitur, sed inferior est, ut motu progressiuo moueri respectu animalis; nonnulla enim sunt animalia, quibus talis motus minimè conuenit: & ab viroque effectum (ait Aristoteles) potest procedere demonstratio, quia, ab effectu adæquato, ut ostendunt exempla de aëre, ac luna incrementis; ab inadæquato, ut si dicamus, quidquid mouetur motu progressiuo est animal, leotali motu mouetur, ergo est animal.

Doctrina inter adæquatam, & di locū habet, nempe, quia, & propter quid; inadæquatam ut, postquam causas ex eis ostendimus, possumus rursus ab eisdem causis procedentes eodem effectu demonstrare, quod fiet maioris extremitate in medium conuersa; ut si in eisdem exemplis dicamus, stellæ, quæ sunt propè nos, non scintillant; planeta sunt propè nos, ergo non scintillant; etenim non scintillare effectus est propè existendi; & quidem adæquatius, quia cum tali causa conuertitur: & modo sim. li, quidquid rotundum est, incrementa suscipit in modum circuli, luna est corpus rotundum, ergo ita crescit, dum illuminatur a sole. In effectis verò inadæquatis solum habet locum cum alter modus demonstrandi; nam cum causa non conuertatur cum effectu, nec demonstratio, quia, ex eo procedens conuertitur potest indemonstrationem propter quid; cum non liceat maius extremum in medium conuertere; non enim dicimus, quidquid est animal motu progressiuo mouetur; & hoc sibi voluit Aristoteles illis verbis: In quibus autem media non conuertatur, & est notius, quod non est causa, ipsum quidem, quod monstratur; ipsum autem propter quid non; media namque causam, & effectum vocat; nam

illa est medium in demonstratione propter quid, iste indemonstratione quia.

Producit deinde exemplum de demonstratione quia, à causa remota procedente, in veritate quidem ordine, nam cum prius de hac locutus fuerit, exemplum posteriori loco apposuit (ait ergo: In quibus medium extra ponitur, & tenim in his ipsius quod; & non ipsius propter quid, est demonstratio, quæ verbis diuersis exponuntur modis à diuersis interpretibus, quos idè non refero; quia propria eorum expositio ex subiectis statim verbis plane colligitur; subdit namque Aristoteles, Non enim dicitur causa, ut propter quid non respirat paries, quoniam non animal; &c. Quasi dicat, eiusmodi non esse causam simpliciter; nam cum effectum positum non inferat, nec positum in eum influit; sed modo quodam improprio causa dicitur; quia negatio eius negationem effectus remota quadam consecutione inferre probatur, cum dicimus, quidquid respicit est animal, paries non est animal, ergo non respicit; si enim non esse animal vera esset causa non respirandi, oporteret, ut esse animal esset etiam causa respirandi; quod tamen falsum esse ostendunt multa, quæ cum vera animalia sint, respiratione carent, ut exploratum est de piscibus; in veris namque causis (ait Aristoteles) si affirmatio est causa affirmationis, negatio quoque causa negationis erit. ut si humorum incommensuratio causa est non sanitatis, eorundem commensuratio vera causa sanitatis erit. Ex his satis liquet germanus sensus illorum verborum: In quibus medium extra ponitur, est enim talis, in quibus causa (hæc namque medium est in his demonstrationibus) extra rationem effectus posita est, cum non sit vera causa in effectum directè influens demonstratur quia, non propter quid; vera etenim causa, ut potè in effectum directè influens intra poni dicitur; quia intra ambitum virtutis eius continetur effectus; unde quasi per intrinsecum medium ex ea demonstratur: in eiusmodi autem remotis causis non ita contingit, sed quasi ab extrinseco respiciuntur ab effectis, quasi ab extrinseco eos inferunt, idè quasi media extra posita merito ab Aristotele vocantur.

Exemp. de- monstratio ne, quia, à causa re- mota.

5

Expositio Aristotel.

6

Fieri autem similes demonstrationes non in prima, sed in secunda figura deinde docet; 2. figura cuius eam videtur rationem reddere; quia fiant similes eiusmodi cause remota comparantur his, les demonstrationes est, superioribus prædicatis, quæ subiecta superant,

7

perant, quale est animal respectu equi, vel leonis; si autem medium superius sit extremitatibus, non potest syllogismus effici in prima figura, in qua medium oportet esse subiectum maioris, quæ pacto si disponatur, falsam propositionem constituit, ut si dicas, quidquid est animal respicit, vel quidpiam simile; & longè minus fieri potest in tertia, in qua sic medium disponitur, ut sit vtriusque præmissæ subiectum; unde fit, ut in sola secunda figura similis demonstratio fieri possit.

Exemp.

Exemplum in elementis apponit Aristoteles dicens, ut si A. sit medium loco animalis B. maius extremum loco respirationis; & C. minus vicem parietis gerens, dicemus omne A. est. B. nullum C. est. B. ergo nullum. C. est. A. & in eisdem terminis significatiuis; quidquid respicit est animal, paries non est animal, ergo paries non respicit.

8.

Ratio Tho.

Aliam rationem non contemnendam addidit D. Tho. ad probandum in prima figura non posse similes demonstrationes fieri; quia necesse est medium, quod est causa ipsa remota, coniungi maiori extremo in vna præmissarum, & remoueri à minori in altera, ut sic possit maius extremum separari à minori in conclusione, ut in eodem exemplo Aristotelis necesse est animal coniungi cum respiratione, & separari à pariete, ut possit in conclusione eadem respiratione de eodem pariete negari; necesse est ergo maiorem præmissam esse affirmantem, negantem verò maiorem, at in prima figura minori existente negantia non constat syllogismus; ergo nec demonstratio.

Conclusio 1. partis.

9

Duobus modis distinguitur scientia.

Concludit Aristoteles hanc partem prioris dicens, eiusmodi causas, vel media nimis distare, hoc est, remotissima esse ab effectis; & affert exemplum ex dicto quodam Anarchysidis antiquissimi philopoli, qui cū Scythia esset, & Athenis degeret, occurrentibus seminis, ac præ uinio vino saltantibus, vel cantantibus, sciscitatus à quibusdam, essent ne similes saltatrices, vel modulatrices in Scythiæ respondisse fertur, non esse vites, remotissimam causam reddens; nam proximior esset vinum, & immediata prorsus ebrietas ex vno pronemens.

In secunda parte prædictas demonstrationes differre docet in diuersis scientijs; scientias autem diuersas esse duobus modis contingere; nam vel talem ordinem inter se habent, ut vna collocetur sub altera; & eiusmodi vocantur subalternæ, non secus ac propositio vniuersalis, & particularis ex eisdem terminis compositæ; vniuersalis namque subalternans vocatur particu-

laris subalternata; pariter in his scientijs intelligendum est, nam illa, quæ subaltera collocatur, subalternata dicitur; hæc vero, sub qua posita est subalternans; multa harum scientiarum exempla assignat Aristoteles, ut perspectiua (ait) subalternatur Geometriæ; & perspectiua illa pars naturalis Philosophiæ, quæ vocatur scientia de Irides; quæ 3. lib. meteororum collocat Aristoteles; Musica, sine Harmonica subalternatur Geometriæ. Scientia machinarum extruendarum subditur stereometriæ, quæ agit de mensuris solidorum corporum; scientia demum de his, quæ apparent, hoc est, Nautica, vel nautalis considerans apparentia signa serenitatis, vel tempestatis subalternatur Astrologiæ astrorum situs, ac motus spectanti.

10

Arist.

Nota

11.

Ceterum, ut harum scientiarum conditionem ut cumque percipiamus, varias appellationes, quibus eis tribuit Aristoteles, considerare oportet; sic differre inferiorem à superiori, quasi hæc rem à materia abstractentem consideret, abstractentem quidem non omnino; quia non potest eâ extra omnem materiam contemplari, sed verè in materia existentem, non tamen prout in materia est; quod alijs verbis dicitur, abstractere à materia singulari, vel sensibili, non tamen ab vniuersali ratione materia seu à materia intelligibili; illa verò eandem rem prout in materia; gratia exempli, Geometriæ agit de linea, quam non potest nisi in materia considerare, cum accidens sit corporeum, non spirituale; non tamen eodem templatur materiam rationem eius, nempe quod sit lignea, vel argentea, aut alio modo sensibilis; Perspectiua verò eandem contemplatur lineam ad sensibilem materiam contraxit, nempe in quantum pertinet ad visum; eius namque obiectum est visualis linea. Itaque subalternans scientia quasi de forma à materia abstractente agit; subalternata eandem formam applicat ad materiam, sensibilemque in sua consideratione reddit. Et quia principia scientiarum (ut superius vidimus) accipiuntur ex natura obiecti; principia subalternantis scientiæ vocantur formalia, subalternata verò sensibilia; quia eadem principia scientiæ subalternantis ad materiam sensibilem applicat. Propterea etiam subalternantes scientias vocat Aristoteles Mathematicas, seu formales; subalternatas verò sensibiles, quas dicit formis vti, hoc est, formalibus principijs à subalternantibus acceptis, atque ad sensibilem materiam applicatis.

Ex quibus procedit, ut à subalternantibus differant subalternata secundam substantiam, R. 2 id est,

ideft, fecundum applicationem ad materiam; nomine enim fubftantia materiam fepè intelligit Aristoteles, non solum præfenti loco, sed multis alijs.

Arist.

13

Perè uniuocas demum esse docet eiusmodi scientias; quod diuersis modis à diuersis interpretibus exponitur; sed si verba Aristotelis expendimus, ipse se exponit sic loquens. Ferè autem uniuocas sunt nonnullæ istarum sciètiarum, vt Astrologia, & quæ Mathematica, & quæ Nautica, & quæ Harmonica, & Mathematica, & quæ secundum auditum, &c. Quasi dicat, sub eodem nomine fepè vtamque comprehendit; nam vtamque Astrologiam appellare consueuimus, & superiorum, quæ de Astrorum situ, & motu est; & inferiorum, quæ feruntatis, & tempestatis signa considerat. Harmonica item, seu Musica vocatur non solum subalternata, sed etiam subalternans; hæc quidem quasi Musica speculatiua: illa verò quasi practica. Nec tamen in omnibus ita contingit, sed quedam sunt non uniuoca, hoc est, non eodem nomine nuncupata sed diuersis.

D. Tho. Toletus.

14

Hanc expositionem vt luer. & v. idè consonam attulit D. T. ho. quam & amplectitur Doctor Toletus. Nunc igitur in eiusmodi subalternis scientijs differre ostendit scire quia & propter quid; atque aded demonstrationes; nam ad inferiorè, seu sensibilem pertinet scire quia; ad superiorè, v. l. Mathematicam scire propter quid, cuius exemplum ponit in Geometria, & Perspectiua: hæc enim demonstrat rem à longè visam minorem apparere, quam si propè videatur propter quod quod sub minori angulo mouet potentiam; sub minori vtro ad maiorem distantiam; sed quare angulus magis distans acutior sit, atque adeo minor, vt sit quidem Perspectiuus ostendit tamen Geometria, ac propter quod ille dicitur scire quia, cum fiat ita esse, quod res à longè sub minori angulo videatur; Geometria v. r. propter quid, eo quod eiusdem conclusionis causam ostendat.

1. obiect.

15

Si autem aliquis opponat, non posse in a distinctum qui quia, & propter quid in his scientijs; nã qui scit propter quid necesse est etiam scire quia; quemadmodum qui scit causam, necesse est scire effectum; vnde inferre licebit vt vnumq; pertinere ad eandem scientiam.

Solutio.

Respondet non esse id necessarium, sed fepè contingere, vt quisiã causam cognoscens ignoret effectum; quia uescit causam applicare ad eius illationem, quemadmodum aut contingere solet, aliquè cognoscere propositionem vniuersalè multis eius singularibus ignoratis, vt omne mu-

lam esse ferilem, non tamen hanc, vel illã; quia cum non occurrant cognitioni, non applicat vniuersalem cognitionem ad eiusmodi singularias; cum ergo ita contingat in scientijs superioribus, quas necesse est ad materiam sensibile applicare, vt per causas cognoscantur sensibiles effectus; sic per se loquendo scire, quia, non ad superiorè, sed ad solam inferiorè spectare; quemadmodum scire propter quid ad solam superiorè spectat.

1. obiect.

16

Ei si rursus ex opposito obijciatur, ad subalternatam aliquando pertinere propter quid; nam Perspectiua Geometria subalternatur, & tamen reddidit causam eius, quod scitur, in scientia de Iride; hæc enim scit solares radios in nube sic disposita refractos esse causam Iridis; cuius rationem à priori reddidit Perspectiuus; ergo non solum scire, quia, minus est subalternata scientia, sed etiam scire propter quid; quare non separabuntur semper in diuersis scientijs subalternis.

Respondet Aristoteles semper separari nam Solutio.

17

si aliquando contingit subalternatam tradere propter quid, non in quantum talis id præstat; sed in quantum ad aliam scientiam inferiorè; atque aded sibi subalternatam comparari, vt in eodem exemplo perspectiua notum est; quemadmodum enim subalternatur Geometria, sic etiam habet scientiam de Iride sibi subalternatam: vt inferior igitur solum tradit, quia, propter quid verò vt superior: addit tamen Aristoteles, Perspectiuum eius, quod scitur in scientia de Iride, propter quid tradere simpliciter, aut secundum Mathematicam; quia aliquando ex principijs Geometriae, quæ ad scientiam de Iride spectant, probantur.

18

Docet tandem etiam in diuersis scientijs, & non subalternis distinguere quia, & propter quid; cum contingat in vna aliqua ex his scientijs eandem esse aliquam propositionem, cuius causam non reddidit ipsa, sed altera; ad illam igitur pertinebit scire quia, ad hanc propter quid; gratia exemplis Medicina, & Geometria diuerse sunt scientia, & non subalternata, & tamen huius propositionis, vulnera rotunda, seu circularia difficilius curantur, quam oblonga, euidenter notæ in Medicina, causam à priori tradit Geometria; quia latera circuli, vtpote magis distantia, difficilius coniunguntur, ad illam igitur spectabit, quia, ad hanc propter quid eiusdem propositionis; idè in his etiam distinguere, quia, & propter quid necesse est.

(8)

CIR-

CIRCA EXPLICATIVUM textum notabilia.

NOTABILE I.

De nomine demonstrationis; quia.

Nota vnde dicitur de demonstracione quia, adnotandum est non appellari tale iuxta vocabuli proprietatem; nam, vox, quia, vera causam denotat, & quæ similitudo demonstrationi non procedere certum est; talis ergo dicitur voce, quia, non desumpta pro particula causali; sed prout id ratiõ significat, quod est rem ita se habere, vel talem esse, ac si dicitur demonstracionem ab effectu procedentem id solum inferre, quod talis sit res, videlicet, quod homo sit rationalis, vel quid simile non designata vera causa; vnde licet antiqua translatio Boetij (quam sequimur) demonstracionem ab effectu, vel causa remota procedentem, quia, appellat; Arg. propilus proprius translatiões eã vocant demonstracionem, quod hoc est, quam licet Aristoteles non deseruerit; ex differentiis tamen ab eo designatis inter ipsam, ac demonstracionem propter quid, nã erit difficile sic eam describere. Demonstratio, quia, est euidentis syllogismus procedens expr. antijs necessarijs causam remotã, vel effectum per se conclusionis continentibus.

Definitio demonstracionis quia.

20.

Cur planetæ irrantes dicantur.

NOTABILE II.

Circa exemplum de stellis non micantibus.

Tatuens Aristoteles discrimen inter demonstrationem, quia, & propter quid in eadem scientia, quod illa ab effectu, hæc à causa procedat, exemplum protulit de planetis, quos idcirco propè nos existere à posteriori probat, quia non micant, vel non scintillant; quod vt intelligamus melius, obseruandum est secundo, planetas, stellas in primis irrantes vocari; quia cum proprijs motibus ab Occidenti in Oriens moueantur, vni propria corpora, quorum partes sunt à motu primi mobilis, qui est ab Oriente in Occidens aberrant: dicuntur etiam irantes, vt ab eis distinguantur, quæ firmamento adhaerent, ac propterea fixæ vocantur: & regulares etiam dici possunt, quia vnico illo, ac regularissimo motu mouentur, cum tamen duplicem, ac di-

uersum, imò & oppositum habeant planetæ, naturalem quidem ab occidenti in orientem, & præternaturam ab orienti in occidentem (quæ raptus vocant) quia à primo mobili rapiuntur. Sed quid sit eos non micare, vel non scintillare, re explicare oportet, & quidem per positiuum effectum, cuius negatio est scintillare. Scintillare igitur, vel micare non est aliquis motus astrorum, sed sola eius apparentia; nec enim censendum est motum aliquem trepidationis habere; sed propterea micare, vel scintillare dicuntur quia cum procul sint à nobis, nã potest debilis noster visus firmiter ea aspiceret; vnde non habens fixum aspectum, quasi trepidare, vel micare laudum corpus indicat, ac propterea talis motus, nec verus est, nec ex parte obiecti se tenet, sed ex imperfectione potentia apparet; & ex eius apparentia iudicamus procul à nobis esse scillas fixas, ex negatione verò eiusdem propè esse planetas, quos cum firmiter visus aspiciat, non indicat similem motum habere; & eiusmodi negatione similitudinem positiuè effectus habente visus est Aristoteles, vt exemplum demonstrationis, quia, ab effecta procedentis afferret.

QUESTIO I. An demonstratio, quod est, procedat à causa remota?

MANIFESTA est in hac sententia Aristotelis; sed quæ statur ab eodem alio loco, & rationi videtur contraria; ostendo primum ex cap. 1. vbi docuit demonstracionem propter quid, ex primis procedere, vel certe ex his, quæ per prima fidè habent; quasi dicat ex proximis causis, atque immediatis, vel ex remotis, quæ ad proximas reduci possunt, quod vt exemplo confirmemus, à causa remota procedit hæc demonstratio. Omne animal rationale est risibile, omnis homo est animal rationale; ergo omnis homo est risibilis; proximior namque causa risibilitatis est admiratio, & post eã capacitas disciplinæ; & nihilominus similes demonstraciones sunt propter quid, quantuquã à causa remota procedant, quia ad proximam reducibili; ergo quæcumque aliã demonstratio causam continens, licet remotã, propter quid censenda erit, non quia.

Pro parte negatiua ex Aristotele primu argumetur.

R 3 Quod

Secunda va-
tione pro-
batur.

Quod secundo probari potest; nam
causa remota vera causa est; ergo de-
monstratio ab ea procedens veram cau-
sam conclusionis reddit; sed demonstratio
reddens causam est propter quid, ut fa-
cile ex eius definitione ostenditur, in qua
ex causis debere procedere ostenditur
non explicata propria, vel remota; ergo
satis erit ex quacumque procedat, ut pro-
pter quid censatur. Postremo, demonstratio
propter quid differt a demonstratione
quia, eo quod illa procedit a priori, a po-
steriori hęc, sed omnis demonstratio pro-
cedens a quacumque causa procedit a prio-
ri, ergo est propter quid, sicut omnis demō-
stratio procedens a posteriori est demō-
stratio quia, pugnat igitur cum natura
demonstrationis a causa quacumque pro-
cedenti esse demonstrationem quia.

Quotuplex
sit eius, tam
proxima,
quam remo-
ta.

Duplex cau-
sa proxima,
& remota.

3.

Alia causa
rum diuisio

Alia.

4.

Pro huius dubij solutione diuersas
causas proximas, & remotas explicare
oportebit, ut de quanam illarum intel-
ligat Aristoteles, dum docet demonstra-
tionem, quod hoc est, procedere a causa
remota. Duplex est causa proxima, a
qua effectus absque ullo medio proce-
dit, quemadmodum ignis est causa ca-
loris: & remota, quę non attingit ef-
fectum nisi mediante alia, quemadmo-
dum in exemplo eiusdem Aristotelis
vites sunt causa saltandi, vel canendi vi-
no mediante: & ex proxima causa cer-
tum est nunquam procedere demonstra-
tione quia; sed semper propter quid; si er-
go ex causa procedit, remota illa erit:
sed vtraque causa, tam proxima, quam
remota, duplex est, vna adæquata, a qua
sola, semperque effectus procedit: vnde
fit, ut cum eo conuertatur, ut idem ra-
tionale causa remota est risibilis, adæ-
quata tamen; quia neque ab alia proce-
dit, neque ab ea vnquam procedere de-
finit, idem ad conuertentiam dicuntur:
ignis verò causa caloris est inadæqua-
ta, cum non solum ab eo, sed etiam a so-
le procedat; inadæquata etiā (siue proxi-
ma sit illa, vel remota) vna est superior,
inferior altera; superior est, a qua proce-
dit effectus, non tamen ab omni ea, sed
ab aliqua, ut esse animal est causa supe-
rior progressiui motus, qui non conue-
nit cunctis animalibus, sed quibusdam:
inferior est, a qua procedit effectus, non
tamen solum ab ea, sed etiam ab alia, ut

calor ab igne, & etiam a sole: vnde com-
mune est in adæquatis causis non con-
uerti cū suis effectibus, & quod de cau-
sis dicimus, de effectibus secundum propor-
tionem intelligendum est, nam cum sint
relatiua, quot modis vnum dicitur, tot
etiam aliud.

Illud autem est discriminis inter tria
hęc causarum, & effectuum genera ad de-
monstrationem comparatas quod in cau-
sis, & effectibus adæquatis, vtraque demō-
stratio locum habet quia, & propter quid,
& quilibet in aliam conuertibilis est,
videlicet propter quid in demonstratione
quia, & rursus quia in demonstrationem
propter quid. Itaque si a tali causa proxi-
ma, vel remota demonstratio procedat
propter quid, erit conuertibilis in demō-
strationem quia: talis autem mutua con-
uersio fit per solam conuersionem ma-
ioris extremitatis in medium, vel mediij
in maiorem extremitatem, ut hoc exem-
plo ostenditur; omne animal rationale
est risibile; omnis homo est animal ratio-
nale, ergo omnis homo est risibilis. Ecce
demonstrationem propter quid, quam in
demonstratione quia, vertere possumus
maiori extremitate sic in medium con-
uersa. Omne risibile est animal ratio-
nale, omnis homo est risibilis, ergo omnis
homo est animal rationale: & rursus ex
hac eadem demonstratione quia fit prop-
ter quid medio in maiore extremitate mu-
tato, ut prima demonstratio ostendit.

In causis verò, & effectibus inadæquatis
atque proximis sola demonstratio propter
quid, vel sola demonstratio quia locum ha-
bet: nam si causa sit inferior, demonstra-
tio propter quid constituitur, non quia: & si
sit superior, solum quia, non propter quid:
exemplū prioris esse potest, quidquid
est animal viuit, omnis homo est animal
ergo omnis homo viuit; non enim conuer-
ti potest in demonstrationem quia, cum
neque effectus cum causa conuertatur; fal-
sum est enim dicere, quidquid viuit est
animal: exemplum posterioris, quidquid
mouetur motu progressiuo est animal,
omnis homo mouetur motu progressi-
uo, ergo omnis homo est animal; quam
demonstrationem non licebit in propter
quid vertere; nec enim dicere possumus,
quidquid est animal mouetur motu pro-
gressiuo.

Causę

Causę in-
adæquata,
quę demon-
strationem
conferunt si
sunt inferio-
res.

Exemplum.

7.

Demonstra-
tio quędam.

8.

Quid si cau-
sa sit supe-
rior?

Causę verò remotę, & in adæquata,
si inferiores sint, hoc est, ex quibus effe-
ctus sequitur, quamquā nō ex eis solis,
nec ex eis proxime, sed etiam ex aliis,
conferunt si necessariam cum suis effectibus connec-
tionem habeant, demonstrationem pro-
pter quid constituere possunt, atque etiā
demonstrationem quia, quamquam non
per conuersionem vnus in alteram, quę
admodum in causis adæquatis ostensum
est, quod in exemplo ab Aristotele al-
lato probare possumus. Vites namque
remota causa latitię sunt, quam me-
dio vino ex eis procedente operantur,
& cum lætitię sit causa saltandi, ex con-
sequenti eiusdem effectus causa sunt re-
mota, sed inadæquata inferior; quia læ-
titię, & saltandi exercitium ex aliis etiā
causis euenire potest: sic igitur demon-
strationem propter quid, in eadem causa
constituere possumus. Vbi sunt vites læ-
titię est, & aliquando exercitium sal-
tandi, sed in Hispania sunt vites, ergo
& lætitię erit, & quandoque saltandi
exercitium. Hęc tamen demonstratio
nequit in demonstrationem quia con-
uerti: non enim dicemus, vbi lætitię
est, atque saltandi exercitium viget,
sunt vites. Cum vterque iste effectus ex
aliis possit causis euenire: atque ad e-
ciam vbi non sunt vites adesse. Quod
vsque adeò verum est, ut nunquam in
his causis demonstratio quia constitui
possit ab effectu positiuo ad causam,
quia cum ea non conuertitur, ac propte-
rea nulla propositio vniuersalis, in qua
causa enuntietur de effectu, vera esse po-
test, sed constat demonstrationem ex
vtraque præmissa vera, & vniuersali ali-
qua procedere, ergo nequit positiuam de-
monstrationem ab effectu in his causis cō-
stitui, sed bene potest ab effectu per ne-
gationem procedere. Ut si dicamus: vbi
non est lætitię non est vinum, nec sunt sal-
tatrices, sed ab hac, vel illa prouincia læ-
titię abest, ergo nec vites, nec vinum erunt.
Sed nec demonstratio hęc negatiua in de-
monstrationem propter quid negatiua ver-
ti potest; quia cum inferior sit causa, ab
alia potest effectus procedere; vnde ex
eius negatione non bene infertur negati-
o effectus. Si verò causa remota, & ina-
dæquata superior sit, ex qua nimirum ef-
fectus sequatur, non quidē ex omni ea,

9.

sed ex aliqua, tunc demonstratio quia cō-
stitui potest procedens ab effectu ad ta-
lem causam: affirmatiue quidem, non
negatiue, ut in animali, & inspiratione
ostendere possumus. Est enim illud cau-
sa huius effectus inadæquata in primis,
& superior, quia ex animali respiratio se-
quitur, non tamē ex omni, sed ex aliquo,
videlicet ex habente pulmonem, & ex
hoc quidem tanquā ex proxima, & adæ-
quata causa, bene ergo constituitur de-
monstratio, quia, a respiratione, ad ani-
mal, affirmatiue quidem, ut si dicamus:
quidquid respirat est animal, omnis ho-
mo respirat, ergo omnis homo est ani-
mal. Negatiue autē nullo modo, quia cū
inferior sit effectus comparatione cau-
sę, & ab inferiori ad superius negatiue
non sit bona consecutio, non infertur be-
ne talis causa ex tali effectu per proces-
sum negatiuum, non est enim verum:
quidquid non respirat, non esse animal,
quare nequit demonstratio ex aliqua vni-
uersali præmissa, vera procedere per viā
negationis, nec proinde demonstratio
extrui, quę ex aliqua præmissa vniuersa-
li, vera, ac necessaria procedere debet.

A tali vero causa remota superiori ad
effectum non potest demonstratio affir-
matiua procedere: vnde per viam affir-
mationis nec potest procedere demon-
stratio propter quid, cuius ratio conuincēs
desumitur ex natura eiusdem causę, quę
cum sit inadæquata, & superior, non in-
fert secundum se effectum: non enim se-
quitur, est animal, ergo respirat: quare
nec demonstratio extrui potest, in qua
effectus de ea concludatur. Et si dixeris
habere saltem necessariam connexionē
cum effectu, non per se solam, sed cū cau-
sa proxima coniunctā; vnde quia a prio-
ri infertur, omne animal habens pulmo-
nē respirat, omnis homo est animal ha-
bens pulmonem, ergo omnis homo respi-
rat. Respondeo verū esse, sed ex hoc non
sequi, quod remota causa secundum se
inferat effectum, sed ratione proxima;
& adæquata, cui coniungitur: ex qua,
& cuius virtute necessario infertur, si
vero per viam negationis procedatur, Ad nega-
tionem cau-
sę superioris negatio effectus, ex se superio-
ratiōe superioris prædicati, vis negatiua
ex cuius negatione sequitur negatio effectus.

R 4

infe-

Probatur exemplis.

inferioris: ut ex negatione animalis negatio hominis, ex quo intelligitur, non tanquam causam inferre effectum, cum eodem modo inferatur ex negatione cuiusque alterius superioris, quod non est causa, ut his exemplis fit manifestum: quidquid respirat est animal, paries non est animal, ergo paries non respirat, & rursum, quidquid est rationale, est animal, paries non est animal, ergo paries non est rationalis. Ecce ubi animal, licet non sit causa rationalis, per viam tamen negationis infert negationem eius in lapide, non secus atque animal infert negationem respirationis in eodem lapide, non ergo tanquam causa concurrat, sed tanquam superius predicatum, ex cuius negatione sequitur necessario negatio inferioris: probatur plane consecutio: quia eodem modo id praestaret, licet non esset causa, cum id praestent alia predicata superiora, quae causa non sunt.

Corollaria superioris doctrinae, quibus contraria dirimitur.

Primum illatum.

II.

Probatur.

Secundum illatum.

Ratio.

10.

Nota.

EX tota hac causarum doctrina inferitur primo, demonstrationem procedentem a quacunque vera causa, ut tali concurrente, siue sit proxima, vel remota, adaequata, vel inadaequata, esse propter quid, & non quia, corollarium hoc probant efficaciter argumenta in principio posita, quorum vis hoc solo verbo ostenditur, omnis causa ut causa concurrens est prior effectu, rationemque emanationis eius ostendit, ergo omnis demonstratio procedens a causa, ut tali, procedit a priori, & vere est demonstratio propter quid.

Secundo sequitur. Remotam causam, inadaequatam, ac superiorē effectu, non posse constituere demonstrationem propter quid, quod sic probo. Demonstratio propter quid debet procedere a causa, ut causa, alioqui non erit a priori, sed eiusmodi causa per viam affirmationis non necessario infert effectum, ut vidimus, ergo nequit effectus per eam a priori demonstrari; sed nec per viam negationis infertur ex eius negatione, tanquam ex causa negatio effectus, propter duo: primum, quia negatio non nisi impro-

prisima ratione potest esse causa alterius negationis, nam causa, & effectus positivas rationes important, per quas illa habet in illuxum in effectum, & ab ea procedit iste: secundum, quia negatio huius causa, ut negatio causa est, non necessario infert negationem effectus, ut effectus est, sed solum, ut est negatio superioris predicati, quod aperte probatur est in aliis predicatis superioribus, in quibus non interuenit ratio causa, vel causalitas: ex quo intulimus, quod etiam si causa non esset, inferret eodem modo effectum: nihil ergo in demonstratione operatur tanquam causa, nec villo modo a priori infert effectum; quare nec ex ea potest extrui demonstratio propter quid. Sed in ordine ad demonstrationem materiali dicitur modo vocari potest causa in hoc sensu, quia id, quod causa remota, & inadaequata est per modum negationis, infert negationem effectus, non quidem secundum formalem rationem causa, sed in quantum superius est predicatum, ex cuius negatione in quibuscunque terminis sequitur negatio inferioris, & ex consequenti negatio effectus ex eo tanquam ex causa illati.

Tertio sequitur. Aristotelem; dum demonstrationem a causa remota, non propter quid, sed quia esse docuit, non de ceteris causis proximis, vel remotis adaequatis, vel inadaequatis loqui, sed de sola remota, superiori, & inadaequata: quod in primis ostendo ex verbis ipsius, quae ita habet e. presenti. *Assimilatur autem tales causa his, quae secundum excessum dicuntur, &c.* hoc est, superioribus predicatis, nam dicitur unum de altero secundum excessum solis predicatis superioribus conuenit, quae inferiora propterea excedunt, quod de illis, & aliis enuntiantur, ut animal de homine, atque etiam de equo, & leone, ac propterea de singulis secundum excessum: ita exponit D. Thom. lectio. 9. horum commentariorum, non procul a fine. Deinde ratione, nam cetera causa (ut vidimus) etiam per viam affirmationis a priori demonstrant suos effectus, ergo demonstrationibus propter quid, non quia; quare de illis vera esse nequit doctrina Aristotelis, sed sola causa remota, inadaequata, & superior non infert necessario effectum per viam affirmationis,

13.

Tertium illatum.

14.

Aristotel.

D. Thom.

Ratio.

QUESTIO II.

De quibusnam intelligatur causis Aristotelicum theoremata, si affirmatio est causa affirmacionis, negatio erit causa negacionis.

nis, nec per viam negationis negatione eiusdem effectus tanquam causa, sed secundum communem rationem superioris predicati: quare de hac sola asserere potuit, quod non constituat demonstrationem, propter quid, sed solum, quia, nam si ita se res habet (ut ostendi) quod non infert necessario effectum, etiam per viam negationis tanquam causa, sequitur talem demonstrationem non tradere propter quid eius, sed solum ostendere, quod hoc est (ut verbis eiusdem Aristotelis utar) quod proprium est demonstrationis, quia quam idcirco Aristoteles vocavit demonstrationem, quia hoc est, eo quod non exhibet propter quid conclusionis: sed solum ita esse ostendit, nullam causam eius reddens.

Fit satis argumentis oppositis.

Respd. ad Aristot.

16.

Ad alia argum.

NEC Aristoteles sibi contrarius est, ut contendit allatum a nobis testimonium, non enim remotam causam quancunque exclusit a demonstratione propter quid constituenda, sed solum inadaequatam, & superiorē, quae ad demonstrationem comparata, sic a ratione causa degenerat, ut nec per viam affirmationis, nec negationis effectum necessario inferat, vel negationem eius, sed solum ut superius predicatum, ex cuius negatione infertur negatio inferioris, atque effectus eius: solum ergo de causa habet materialem rationem, & propterea negatio eius non exhibet propter quid inferioris effectus, sed solum quia hoc est, iure ergo demonstrationem ab ea procedentem a demonstrationibus propter quid depulit Aristoteles, & inter demonstrationes quia enumeravit. Argumenta etiam praestata, probant quidem de ceteris causis, tam proximis, quam remotis, atque etiam in adaequatis demonstrationem propter quid, constituere; nequaquam de hac, cum non tanquam causa ad demonstrationem concurrat.

FALSA in primis videtur in litera Aristotelis propositio, de quibusnam causis intelligatur, ut ex verbis eius colligitur, sic enim loquitur: *Ut propter quid non respirat paries, quoniam non animal; si enim hoc non respirandi causa est, oporteret animal esse causam respirandi, ut si negatio causa est ipsius non esse, affirmatio causa est ipsius esse, &c.* Non est enim bona similis consecutio, negatio animalis infert negationem respirationis; ergo affirmatio, nempe esse animal, inferre debet positivum effectum respirationis; nec enim incunctatim sequitur aliquid respirare eo ipso, quod animal sit, cum multa sint animalia, quae tali carent operatione: unde etiam inferre licebit, non esse uniuersaliter verum, quod si negatio unius infert negationem alterius, affirmatio eiusdem inferat affirmationem. Quod multis exemplis probari potest: bona est enim consecutio, non mouetur, ergo non currit; mala vero mouetur, ergo currit.

Et si dicatur de adaequatis causis id intelligere Aristotem, statim probo oppositum; nam negatio animalis (de qua loquitur) non est adaequata causa non respirandi, sed superior; ergo non de solis adaequatis talem protulit propositionem.

Quod si ita est, falsitas eius secundo ostenditur: negatio animalis est causa negationis progressiui motus: nam si aliquid non sit animal, nec motu progressiuo mouebitur; & tamen affirmatio, non est causa affirmationis; nec enim necessarium est tali motu moueri, si sit animal.

Caetanus cap. praesenti, dum in explicationem huius propositionis incurseret, illud esse apprime obseruandum do-

cuit circa sensum illius, nempe aliud esse longe diuersum dicere, si affirmatio est causa affirmationis, negatio erit causa negationis; & si affirmatio infert affirmationem, negatio quoque negationem inferre debet: primum namque verum esse affirmat, postremum plane falsum, & multorum paralogismorum appositione, antecedentis ad positionem consequentis, & a destructione consequentis ad destructionem antecedentis fundamentum: vnde neque hoc secundum ab Aristotele vnquam fuisse prolatum, sed primum dicitur: quod de causis propriis intelligendum esse docet.

Prima conclusio.

10.

Aristotel.

Albertus Magnus.

Paulus Venetus.

Sotus.

P. Toletus.

Caietanus.

Probatur ratione.

21.

Secunda conclusio contra Caietanus.

Caietanus.

Præcedens questio diuersa causarum genera, ex quibus demonstratio procedere potest, distinxit: propositio autem Aristotelis, cuius sensum inuestigamus, non potest de vniuersis intelligi, sed solum de adæquatis proximis, vel remotis, vt ex verbis eiusdem plane colligitur, que ita habent. Si negatio est causa ipsius non esse, affirmatio causa est ipsius esse, quemadmodum si hoc quod est incommensurabilis esse calida, & frigida eius, quod est non sanum esse; hoc quod est commensurabilis esse eius, quod est sanum esse, &c. Causa enim adæquata sanitatis est commensuratio humorum, & infirmitatis eorundem disproportionis; & de his solum intelligi docent Albertus Magnus, & postea tract. 2. cap. 6. Paulus Venetus in expositionibus huius capituli, ibidem Magister Sotus D. Toletus, & Caietanus, vbi supra, quos ceteri sequuntur exponentes.

Et probatur euidenti ratione; nam si inadæquata sit causa superior, vel inferior, cum effectu non recipitur, ergo non erit necessaria consequentia ab vno ad alterum affirmatiue, & negatiue; ignis enim causa caloris est, sed inadæquata; quia potest a sole etiam procedere, idem non bene inferitur, si esse ignem est causa, vt sit calor, non esse ignem causam esse, vt calor non sit; potest namque esse calor etiam non existente igne: pariterque de cæteris causis inadæquatis censendum est.

Dicimus secundò aduersus Caietanus, de eisdem causis, & in eodem sensu verum esse, si affirmatio infert affirmationem, negationem quoque negationem inferre.

Et enim cum causa adæquata conuertatur cum proprio effectu, mutuo se ponunt, & auferunt; sequitur quidem euidenter, si rationale est, esse risibile, & si non est rationale, risibile quoque non esse; e conuerso etiam sequitur, si risibile est, rationale esse, & si non est risibile, nec esse rationale: nec veritas hæc paralogismorum fundamentum esse potest, (quod Caiet. timuit) nisi promiscue in quibuscunque causis, vel terminis accipiatur; quemadmodum enim propositio Aristotelis, si affirmatio est causa affirmationis, negatio erit causa negationis, non est vera, si de causis quibuslibet accipiatur, vera semper est, & necessaria si de solis adæquatis, pari ratione secunda de mutua illatione in eodem sensu, & cum eadem limitatione, vera absque dubio erit.

Nota.

Sed vtrumque sic oportet accipere (vt bene adnotauit Paulus Venetus vbi supra) vt seruetur idem genus contradietoris oppositionis: nam si contradietio mutetur in contrarietatem, minus bona erit consequentia; sequitur enim, si esse albedinem est causa dilgregandi visum, non esse eiusdem esse causam non dilgregandi; non tamen quod causa congregandi sit.

Ad 1. arg.

Ad primum argumentum dicimus, non de aliis, quam de adæquatis causis acceptam esse ab Aristotele, etiam in eodem exemplo animalis, & respirationis: nam et si animal non sit adæquata causa talis effectus, & propterea positio eius non inferat respirationem; sed si verum esset negationem animalis esse veram causam negationis eiusdem effectus, pariter verum esset affirmationem esse causam affirmationis; & vere animal esset adæquata causa respirationis; sed quemadmodum de vera causa negatiua, consequentia non est bona; quia negatio animalis non est vera causa, non respirandi; pari ratione affirmatiua vitiosa erit: & hinc deducitur Aristotelem in solis adæquatis causis fuisse locutum; exemplum autem de animali, & respiratione non absolute, sed conditionaliter acceptum, vel ex suppositione, quod negatio esset vera causa negationis.

Ad 2. arg.

Ex quibus etiam soluitur secundum argumentum de inadæquata procedens animal

animal namque non est adæquata causa progressionis, cum non pauca sint animalia, tali motu carentia; & vt regulam vniuersalem arguendi a positione antecedentis ad positionem consequentis, & a destructione consequentis ad destructionem antecedentis prescribamus; dicimus in terminis conuertibilibus, quales sunt causa adæquata, & eius effectus; vtrumque arguendi modum legitimum esse; in superioribus vero, atque inferioribus, vel certe in causis, & effectibus in adæquatis, non bene inferitur, si positio antecedentis infert positionem consequentis, consequentis destructionem antecedentis eiusdem destructionem inferre; neque vnquam licebit tali modo arguendi vti.

QUESTIO III.

Sit ne sufficiens diuisio demonstrationis in propter quid, & quod hoc est?

Prima sententia Auerrois.

Triagenera demonstrationum.

Caiet. expo sitio.

25.

Commentator Auerroes in prologo Physicorum, & lib. 2. comment. 22. tria genera demonstrationum posuit, videlicet, quia, & propter quid, & demonstrationem (quã vocat) simpliciter: quã sit autem eiusmodi demonstratio simpliciter, ex alio loco eiusdem commentatoris lib. 2. de celo, comment. 37. exponit Caiet. c. presenti hoc idem dubium agitans: duplicem ait esse demonstrationem a causa procedentem, vnam, qua demonstramus solã causam rei præsupposita euidenti notitia, quod talis sit; gratia exempli, per experientiam nouimus lunam eclipsari, & hac notitia præsupposita causam per demonstrationem ostendimus, videlicet interpositionem terræ inter solem, & lunam: itaque eiusmodi demonstratio non conuincit rem ita esse, vel subiecto inesse, cum notum iam sit, sed propter quid sit, vel insit: & hæc demonstratio vocatur propter quid, ex vnico fine, cuius gratia affertur, qua (inquit) Philosophia vtitur semper, tanquã notius præsupponens rem esse, vel inesse subiecto ex demonstratione, quia, ab effe-

tu per experientiam noto procedente. Alia est demonstratio a priori ostendens vtrumque, nempe rem esse, vel subiecto inesse, & propter quid sit, vel insit; vt quãuis audierim triangulum habere tres angulos equales duobus rectis, nescior tamẽ ita esse, quia similis effectus, vel proprietates non cognoscitur esse, vel triangulo inesse per experientiam: dum ergo illud a priori demonstrato, vtramque cognitionem per demonstrationem comparo, videlicet, talem proprietatem inesse, & propter quid insit; & hæc est perfectissima demonstratio a priori, qua vtuntur Mathematici a sensibilibus abstrahentes, & quam merito vocamus demonstrationem simpliciter.

Approbatio Caietani.

Nec ergo superfluum fuit Commentator, tria genera demonstrationum enumerans (ait Caiet.) neque Aristoteles duotantum; sed quod iste implicite docuit, explicatius ille tradidit; sub vno namque membro demonstrationis, propter quid, & vtramque a causa procedentem comprehendit Arist. quas maioris distinctionis gratia Commentator separauit.

27.

Sed adhuc præter hæc tria demonstrationum genera videtur esse alia, nempe demonstrationem a signo; cum per signum nobis euidenter notum ostendimus rem ita se habere, vt lunam eclipsari, quia videmus lumen amittere; demonstratio nem item ad impossibile, de qua paulò inferius loquitur Aristoteles, vt dũ sic demonstramus, ignem esse attractiuum, si ignis non esset attractiuus non esset calidus: consequens est falsum, ergo & antecedens: demonstrationem demũ, quã sit inter prædicata quidditatiua superiora, & inferiora, vt si dicamus omne animal est substantia, omnis homo est animal; ergo omnis homo est substantia: his igitur insufficientiã arguitur bimembris diuisio demonstrationis ab Aristotele tradita.

Secunda sententia.

28.

Eam nihilominus sufficientem esse arbitramur (vt bene Doctor Toletus in expositionibus huius cap. circa text. 9.) ita vt nec addenda sit demonstratio simpliciter, vt voluerunt Auerroes, & Caietanus nec pro cæteris demonstrationibus alia membra sint multiplicanda; sed demonstrationem, propter quid, sufficere pro cunctis a causa adæquata procedentibus; & demon-

Tertia sententia Auerrois.

demonstrationem, quia, pro his, quae procedunt a signo, ab effectu, vel a causa remota, seu inadaequata.

Impugnatur alia sententia.

Prima sententia refutatur.

29.

ET ut probare incipiamus id a demonstratione simpliciter, quam primi addiderunt, saltum est fundamentum Caiet. ex quo eas conatur distinguere, videlicet demonstrationem propter quid, non tradere evidentem notitiam eius, quod est re esse, vel subiecto inesse, sed solum propter quid evenit licet talis notitia per experientiam, vel ab effectu comparata aliquando praesupponatur; nihilominus demonstratio propter quid eandem sub nouo modo tradit; ut dum experientia novimus Lunam eclipsari, & rursus per interpositionem terrae idem ostendimus, non solum cognitionem causae de nouo acquirimus, sed eius quod est rem ita se habere; & quidem longè perfectiorem experimentali, quod perfectius est id a priori, quae a posteriori cognoscere.

Prima ratio.

30.

Probatur evidenter; nam si talis demonstratio, propter quid, similem notitiam experimentalem non praesupponeret, vel ei traderetur, qui eclipsam Lunae non solum per experientiam cognouit; certissimè est utramque notitiam generare, & eius quod est rem ita se habere, & propter quid ita se habeat (ut Caiet. ipse fatetur in Mathematicis, ubi non praesupponitur experimentalis notitia conclusionis) utramque; igitur notitiam absque dubio tradit semper demonstratio propter quid, quae experimentalis, vel ab effectu praesupposita non impedit, sed duplex habetur diuersa formaliter per diuersam viam, & medium, ut non minus efficaciter probat secunda ratio.

Secunda ratio.

Si quispiam per demonstrationem propter quid comparat notitiam evidentem huius conclusionis, homo est admiratiuus, priusquam experientia fiat ei manifesta; certum est utrumque cognoscere, videlicet talem proprietatem inesse homini, & propter quid ei insit, nempe, quia disciplinae capax est; & si rursus experimentalem eiusdem notitiam assequatur, necesse erit in casu fateri duplicem notitiam secundum rationem habere di-

stinctam, eius quod est rem ita esse, vel inesse subiecto, in quantum per diuersam viam, & medium eam comparauit; pari ergo ratione censendum erit, quando experimentalis praesupponitur, nam cum diuersae sint secundum rationem, vna altera non impedit: vnde sequitur quilibet demonstrationem, propter quid, esse demonstrationem simpliciter, atque etiam e conuertio; ac propterea nunquam eas separauit Aristoteles, nec separandae sunt, cum penitus coincidunt.

31.

Ceterae autem demonstrationes sufficienter comprehenduntur sub eadem sententia, quia, & propter quid; nam demonstratio a signo eadem prorsus est cum demonstratione ab effectu; cum signum, vel effectus sit eiusdem rei, de qua aliquid demonstramus, vel ratio posterior effectus locum tenens.

In secundae sententiam

Circa demonstrationem verò ad impossibile Magister Sotus q. vnica huius cap. quae est 7. in ordine docet reduci ad alterum membrum diuisionis, nam vel a causa virtualiter procedit, & tunc refertur ad demonstrationem propter quid; vel ab effectu, & reducitur ad demonstrationem, quia.

Circa demonstrationem ad impossibile sententia Soti verba.

32.

Cuius tamen sententiam refutare videtur M. Oña. q. 1. cap. 11. art. 3. non longe a principio, ea quidem ratione; quia semper talis modus demonstrandi pro antecedenti accipit aliquod absurdum, quod sequeretur, si propositio, quae probare intendimus, non admitratur tanquam necessaria; vnde fit ab effectu procedere semper; & propterea ad solam demonstrationem, quod hoc est, referendam esse.

Male refutatur ab Oña.

Trivola tamen est haec ratio, ideo nihil probat aduersus Sotum, cuius sententia vera est, & sequenda: negari enim non potest talem demonstrationem causam aliquando continere, ex eaque effectum probare, ut docet haec demonstratio, si homo non esset capax disciplinae, non esset rationalis; sed consequens est falsum, ergo antecedens; cuius talis est sensus, si homo non esset capax disciplinae, non esset rationalis; sed verum est esse rationale, ergo & esse disciplinae capax; ergo aliquando referenda est ad demonstrationem propter quid; quod si aliquando nec effectum, neque causam virtualiter contineat, ut contingit, quando solum

33.

Improbatur ratio Oña.

solum inferuntur dux contradictoriae simul vere, vel quid simile: tunc certe ad demonstrationem, quia, ex modo procedendi reducitur; quia illatum inconueniens modum effectus habet; cum causam rei non exhibeat, sed solum ostendat rem ita esse, quod proprium est demonstrationis, quia: saepe tamen simile absurdum non inferitur, sed falsitas antecedentis, ex falsitate consequentis; si ergo hoc causam contineat, effectum vero illud, non potest ad demonstrationem propter quid, non reduci.

De tertia demonstratione inter quidditatiua praedicata

34.

Quae autem inter praedicata superiora, & inferiora quidditatiua sit ad demonstrationem, quia, ex causa inadaequata procedentem reducitur; quia cum non tradat veram causam, non potest esse propter quid; & cum superiora praedicata respectu inferiorum inadaequatam rationem, & remotam contineant, merito demonstrationem, quia, vel ei saltim valde similem constituere censetur (ut bene D. Toletus ubi supra) ex quibus satis liquet, bimembrem diuisionem ab Aristotele traditam sufficientem esse.

QUESTIO III.

An demonstratio sit genus ad demonstrationem, propter quid, & quod hoc est, comparata, vel quid analogum?

Expositio tibi.

35.

APPROBATA diuisione demonstrationis tanquam sufficienti, merito instituitur controversia secunda, de qualitate diuisionis, an videlicet tanquam genus quoddam in duas sit species diuisum, vel certe, ut analogum in diuersa membra analogata.

Sotus.

De solo autem nomine quaestionem non esse, ut voluit M. Sotus. q. 1. huius cap. quem nonnulli ex modernis sequuntur, sed de re, & quidem non facilem, eiusdem quaestionis discursus docebit.

Prima sententia, eiusque argumenta referuntur.

PRO ea parte, quae tenet solam demonstrationem, propter quid, tale esse simpliciter, demonstrationem verò, quod hoc est, non nisi secundum quid, ideoque analogam esse diuisionem, referuntur multi a M. Oña, ex antiquioribus interpretibus; Niphus, Philoponus, Themistius, & Alexander, sed confuse admodum, & absque locorum designatione, vnde statim eosdem ferme pro opposita parte, quod tanquam genus diuisum sit in diuersas species re tulit, quos ego consulens, vnum dumtaxat, vel alterum inuenio sic loquentem, videlicet Themistium in sua paraphrasi super 1. lib. poster. cap. 7. ubi ita ait: Quod si ex prioribus secundum nos demonstratio aliqua necitur, ut demonstratio appellari possit, non tamen simpliciter, sed secundum nos demonstratio fuerit, &c. Et Paulus Venerius in commentariis huius capituli: Sicut demonstratio, netus, quia, est demonstratio secundum quid, & non demonstratio simpliciter, ita facit scire secundum quid, & non simpliciter, &c.

Prima sententia.

Oña.

36.

Themistius

Paulus Venerius

Et videntur id ex sententia Philosophi tenere: nam cap. 1. huius libri talem definitionem demonstrationis designauit, quae soli demonstrationi, propter quid, accommodari potest iuxta communem expositorum consensum; at si demonstratio in communi vniuoca esset, & genus ad utraque comparata, in genere atque dubio eam explicaret, ut sic vnica definitione vtriusque naturae aperiret; sentit ergo analogum quidpiam esse, cuius principalem analogatum definire voluit, ex quo non esset difficile minus principale cognoscere: vnde distinguens ibidem priora, & notiora, ex quibus demonstratio vtraque procedit; docuit, priora secundum naturam, cuiusmodi sunt causa, ex quibus demonstratio propter quid procedit, esse priora simpliciter; priora vero, & notiora quoad nos, cuiusmodi sunt sensui propinqua, seu effectus, ex quibus est demonstratio, quia, hoc est, priora & notiora esse tantum quoad nos; & ex hoc discrimine euidenter inferitur sensibile, ita se habere demonstrationes ipsas, ut propter quid sit talis simpliciter; quia vero secundum quid, ideo non genus, sed analogam esse communem demonstrationem.

Ab authoritate Aristoteli probatur.

37.

Sed rationibus confirmari potest: nam rationibus non scitur simpliciter ignorata eius natura

natura, & essentia; sed habita demonstratione, quia, ignoramus adhuc naturam, & essentiam rei; ergo non facit scire simpliciter; nec proinde simpliciter appellanda est demonstratio: probatur minor, quia demonstratio, quia, solum ostendit rem esse, non quid, vel qualis sit, & idcirco vocatur demonstratio quia hoc est.

Confirm.

Et confirmari potest, quia de primis principiis non datur scientia, sed ex sola terminorum expositione cognoscuntur; sed per demonstrationem, quia, probantur prima principia, ut dum hominem esse rationalem ex admiratione, aut risibilitate a posteriori ostendimus; ergo non generat scientiam, sed aliquam notitiam probabilis valde a scientia degenerantem.

Argum.

Secundo; demonstratio, quia, innititur experientia, cui facile potest subesse falsum, cum per nositiam sensuum (qui falluntur saepe) comparanda sit; innititur etiam inductioni, quae non est argumentum necessarium, sed probabile, quod ideo decipere potest; ergo non procedit ex principiis simpliciter necessariis; nec proinde argumentum necessarium ex parte praemissarum esse potest, quod utique ad rationem demonstrationis simpliciter necessarium est.

39.

Vlt. argum.

Postremo; demonstratio, quia, & propter quid ita se habent, quod una in aliam conuerti potest, quando ex causis, atque effectis adaequatis procedunt (ut cap. praesenti, non solum docet Aristoteles, sed exemplis confirmat) sed una species non potest in alteram conuerti, ergo non distinguuntur specie eiusmodi demonstrationes.

Solutio communis.

Nec satisfacet communis solutio distinguens materialem, & formalem conuersionem, affirmansque materialem esse possibilem inter species diuersas, & tale esse, quae inter has demonstrationes contingit: unde ea solum ratione, quae unus numerus sit ex altero, una demonstratio ex altera fieri potest: quae tamen conuersione formaliter est impossibilis.

In solutio nem communem.

Haec (inquam) solutio non satisfacet argumento: nam conuersione unius in alteram contingit ex parte principiorum per conuersionem, videlicet, maioris extremitatis in medium (ut textum elucidantes ostendimus); sed principia pertinent ad rationem formalem demonstrationis, cum sint formalis ratio assentiendi conclusioni; ergo formalis est conuersione unius in

alteram, atque adeo impossibilis inter species diuersas.

Secunda, & uerior sententia proponitur.

OPPOSITA sententia tenet se habere quasi species eiusdem generis; pro qua moderni referunt D. Thomam, in commentariis huius cap. sed nec verbum apud eum inuenies in fauorem unius, vel alterius sententiae: nam contrauersia haec, & sequentes solum a modernis interpretibus excitantur: Ammonius tamem in expositionibus. 1. lib. de anima. tex. 11 & 14. hanc partem tenere videtur, sed expressius M. Sotus ubi supra. P. Toletus in commentariis huius cap. M. Oña 1. post. cap. 11. q. 1. art. 1. & cum his omnes fere, qui Aristotelem viua voce interpretantur, cui ut probabiliori subtribimus; eam in primis ex doctrina Aristotelis capite praesenti colligentes.

Secunda et vera sententia.

Ammonius. Flandria. Sotus. Toletus. Oña.

Nam si verum est has demonstrationes in eadem, atque diuersis scientiis differre, & quidem ex parte principiorum; quia principia unius continent causam conclusionis, alterius vero non nisi effectum, vel causam remotam, atque in adaequatis; sequitur plane sentire Aristotelem talem differentiam esse specificam, cum principia sint rationes formales assentiendi conclusioni, & ex quibus debito modo ordinatis demonstratio constituitur.

Ab authoritate Aristotelis.

42.

Et ratione probatur, definitio essentialis demonstrationis propter quid, in 2. c. tradita, videlicet, quod ex primis, veris, causisque conclusionis procedat, non potest accommodari demonstrationi, quod hoc est, ergo alia erit diuersa definitione explicanda, diuersa principia, ex quibus procedit, continent (ut in annotationibus huius capituli indicamus) sed quae diuersas habent definitiones distinguuntur specie; ergo sic se habebunt eiusmodi demonstrationes.

Prima ratio.

Secundo; demonstratio, quod hoc est, generat assensum certum, atque euidenter simpliciter; estque syllogismus evidens a probabili, & sophistico specie diuersus, ergo constituit speciem syllogismi demonstratiui, cum non sit altera species sub genere syllogismi praeter has tres; erit ergo demonstratio simpliciter, quan-

Secunda ratio.

43.

quamquam longe imperfectior, quam demonstratio, propter quid: eiusmodi autem maior, vel minor perfectio essentialis ex parte differentiarum se tenet, ideo non tollit specificam distinctionem; cum notum sit, & ex doctrina Aristotelis acceptum, species esse numeris similes, qui ex additione unitatis variantur, & pariter species cuiuslibet generis ex additione perfectioris differentiae.

Tertia ratio.

Probatur tandem, quia principia demonstrationis propter quid, innituntur lumini naturali, cum ad habitum principiorum spectent: principia vero demonstrationis, quia, innituntur experientiae; continent igitur veritatem specie distinctam, non secus ac principia, & conclusiones ad diuersos habitus pertinentes.

Satis fit oppositis argumentis.

Ad testim. Aristotelis.

Argumenta autem opposita parum probant; solam namque demonstrationem, propter quid, tanquam specie huius generis precipuam definire voluit Aristoteles. cap. 2. cuius etiam principia, ac partes hucusque explicuit; quia haec sola est potissimum instrumentum sciendi: demonstratio autem, quod hoc est, minus principale. Quod non probat communem demonstrationem esse analogam, sed genus in species diuersae perfectionis diuisum: priora autem ex natura rei, ex quibus demonstratio propter quid procedit, talia dicuntur simpliciter, hoc est perfecte; priora vero quo ad nos imperfecte; & in hoc sensu non simpliciter, sed secundum quid, nihilominus specie quandam prioritatis, licet imperfectam, continent, & quidem sufficientem, ut demonstratio, quia, species sit imperfecta sui generis; cum ad communem, ac genericam rationem demonstrationis satis sit ex prioribus, & notioribus quomodocumque procedere; ex hoc enim scire facit simpliciter.

Ad primam argument.

Ad primam rationem dicimus essentialitatem rei non esse cognoscibilem per demonstrationem, propter quid, sed per se cognosci per habitum principiorum, quae ab ea accipitur: ut hominem esse animal rationale, expositis terminis per habitum principiorum cognoscimus: per demonstrationem autem, quod hoc est, cognosci,

44.

45.

mus a posteriori essentialitatem ex aliqua eius proprietate, ut rationalitatem ex admiratione, vel risibilitate: & per demonstrationem, propter quid, aliquam proprietatem ex eadem rei essentialitatem, tanquam ex causa; sed utrumque est scire simpliciter, licet hoc perfectius. Quod autem dicitur principia non posse per scientiam cognosci, distinctionem petit, nam per scientiam perfectam; vel a priori, verum est; negandum tamen de imperfecta, qualis habetur per demonstrationem, quia.

Ad secundum argum.

Secunda ratio soluitur hac distinctione: experientia duplex est (ut colligitur ex doctrina Aristotelis. 1. lib. post. cap. vlt.) singularis una, quae habetur per notitiam alicuius sensus; vniuersalis altera, quam ex multis experientis colligimus, cui innituntur principia demonstrationis, quia: eiusmodi autem ad intellectum pertinet, certa, atque euidentis notitia est rei necessaria, & vniuersalis, cui non potest subesse falsum, licet alicui notitiae sensitiuae, (quam vocamus singularis experientiam) possit aliquando falsum subesse: & licet vniuersale experimentum per inductionem habeatur: inductio tamen circa materiam necessariam nec fallit, nec fallere potest, quamquam ex propria conditione a materia necessaria, & contingenti abstractiens non sit argumentum necessarium.

46.

Ad vltimum argum.

Postremum argumentum sufficienter soluit communis solutio si probe intelligatur: admittimus namque ex parte principiorum contingere reciprocam conuersionem unius demonstrationis in alteram; sed adhuc esse materialem; quia principia utriusque demonstrationis duobus modis considerari possunt, vno in quantum ex eisdem terminis conuertibilibus constant; alio in quantum sic disposita, ut medium sit causa, vel effectus; & prima consideratio absque dubio est materialis, secunda formalis; cum medium esse causam, vel effectum, diuersam rationem assentiendi formalem operetur: quod vero termini conuertibiles sint, & non diuersi, non excedit rationem propositionum materialem: unde cum ex hac parte conuersione unius in alteram contingat, merito censetur materialis: res sit manifesta in numeris: nam tres veritates materia ternarij sunt, sed tres tantum, ita ut

47.

48.

ut

vt tertia sit vltima, primam, & secundam præsupponens, formaliter eū constituūt; & cum tribus primo modo consideratis possit addi quarta, quæ sit vltima, tertius materialiter in quaternariū cōuertitur: at tribus sic se habentibus, vt tertia sit vltima, non potest quidquam addi, cum eo ipso, quod alia additur, sic se habere desinant: & hoc est, externario formaliter considerato non posse quaternariū fieri: modo simili principia vnus demonstrationis materialiter accipiuntur, in quantum ex his terminis cōuertibilibus componuntur: formaliter in quantum sic dispositis, vt causa, vel effectus sit medium: & sub priori consideratione locum habet cōuersio, quia vtraque modo disponi possunt; minime sub posteriori, cum notum sit vnam dispositionem, cum altera pugnare, & idē eū ea permanere non posse.

Resolutio questionis. Est itaque resolutio huius questionis demonstrationē, quia, & propter quid, non solum circa diuersas conclusiones, vel obiecta specie distingui, sed etiam circa idem obiectum, eandemque conclusionem.

An sint atome, vel subalterna species demonstrationes. Et si quispiam dubitet, an qualibet harum demonstrationū sit species atomæ, vel subalterna in eadem scientia quamlibet esse atomæ (speciem: siquidem omnes demonstrationes, propter quid, eiusdem scientiæ innotuntur eisdē principiis, à quibus species demonstrationis desumitur; & modo simili omnes demonstrationes, quia: si vero accipiantur circa obiecta diuersa, vel in diuersis scientiis, specie abque dubio distinguuntur demonstrationes, propter quid, vnus scientiæ à demonstrationibus, propter quid, alterius; & suo etiā modo demonstrationes, quia: estq; aperta ratio diuersitas principiorum vtriusque scientiæ; vnde fit, vt sub hac consideratione quilibet sit species subalterna.

49.

QUESTIO V.

Sint ne assensus demonstrationis, quia, & propter quid, specie distincti circa eandem conclusionem.

ASSENSVS conclusionis acutus quidam intellectus est, quo iudicat veram esse propter præmissas, quæ si adæquata eius causam contineant, assensus erit propter quid; si inadæquatam, vel effectū, erit quia: id igitur petit titulus questionis, aut iudicium, vel assensus, quæ habemus per demonstrationem propter quid, specie distinguatur ab eo, qui habetur per demonstrationē, quia: & quidē circa eandem conclusionem materialē, vel obiectum: nam circa diuersam exploratū est esse diuersos secundū speciem. Itaque hoc est, quod petitur, an assensus huius conclusionis, homo est admiratiuus, per propriam causam rationalitatis habitus, specie distinguatur ab assensu eiusdem genito ex effectu risibilitatis: non secus ac de demonstrationibus superioribus controuersia definitum est.

Magister Sotus eadem q. 1. huius capituli; etiam si inter demonstrationes specificam admittat differentiam, assensus tamen eiusdem speciei esse docet, & solum differre penes maiorem, vel minorem claritatem: nam assensus (inquit) quæ experientia gignit, clarior est genito per demonstrationem propter quid.

Probat primo, quia principia demonstrationis specie distinguuntur à conclusionibus; ergo sunt causa eius æquiuocati: non secus ac sol causa est æquiuoca caloris; sed idem effectus potest à causis æquiuocis specie diuersis procedere, vt constat de caloribus eiusdem speciei à sole, & igne procedentibus, ergo pari ratione ab his demonstrationibus, quatenuslibet specie diuersis, procedere poterūt assensus eiusdem speciei: vnde non erit necessarium eos specie distinguere.

Probat secundo, nam assensus, quem habemus de eclipsi lune ipsam aspicientes, non videtur specie differre ab eodē per propriam causam interpositionis terre habitus: eadē igitur erit ratio de quibusuis aliis, antecedens probatur: nam uterque assensus euidentis est: si ergo differūt specie, sequitur in eodē intellectu simul esse posse duos assensus euidentes, specieque diuersos eiusdem conclusionis, quod valde absurdum est, ac superfluum, cum vnus sufficiat.

Et confirmari potest hæc sententia, quia

Explicatio tituli.

50.

Prima sententia Soti.

51.

1. Argumentum.

2. Argumentum.

52.

Confirmatio.

quia distinctio assensus specifica, quem admodum cæterorum actuum intellectus ab obiecto sumenda est: ergo circa idem obiectum repugnat differre specie assensus, non minus, quā circa idē coloratum, aut visibile duos actus videndi.

Vera sententia proponitur, & satis sit opposita.

Secunda sententia opposita vera.

Ab authoritate D. Thom. probatur.

53.

1. Ratio.

54.

Confirmatio.

2. Ratio.

55.

OPPOSITA nihilominus sententiam, quod cuiusmodi assensus diuerse sint speciei, supposita demonstrationem, à quibus gignuntur specie à distinctione, efficaciter elicio ex doctrina D. Thom. 1. 2. q. 3. art. 4. vbi virtutes infusas ad adquirentiam etiam circa eadē obiecta specie distingui docet; quia ex propria conuentione à diuersis causis procedunt, infuse quidem à Deo Optime supernaturaliter infundente, adquirenti à naturali lumine humanæ rationis: vnde diuersum modū operandi habent; nam illæ iuxta præscriptam Diuinæ regulæ operantur, istæ verò iuxta præscriptū rationis humanæ, vt de temperantia infusa, & adquirentia manifestum est: sed eodē modo se habet assensus demonstrationis; quia, & propter quid, circa idem obiectū, vtpote à diuersis causis geniti, diuersas namq; secundū speciem esse demonstrationes, à quibus gignuntur, probatū à nobis est, & à M. Soto admissum.

Probat deinde ratione: nam assensus intellectus etiam circa idem materiale obiectum distinguuntur specie per diuersam rationem obiectiuam assentiendi; probatur euidenter in assensu scientifico, & opinatiuo huius conclusionis; homo est risibilis, specie planè diuersis; atque etiam in assensu huius conclusionis, terra est rotunda, per mediū Phisicū, & Mathematicū adquirenti.

Cuius rationis illud est pulchrū fundamentū: quia ratio assentiendi est quasi formale obiectum assensus, non secus ac ratio videndi obiectiua est formale obiectum visionis; sed rationes formales assentiendi horū assensuum, nempe demonstrationes, & earum principia distinguuntur specie, ergo etiam ipsi.

Secundò; claritas, & euidentia horum assensuum diuersissima est: nam assensus demonstrationis propter quid, habet cla-

ritatem ex habitu principiorum, qui altioris longè ordinis est ab euidentia experimētali, à qua deriuatur assensus demonstrationis; quia; cuius principia non sunt ex terminis nota; sed soli experientia innituntur.

Tandem assensus isti non minus diuersas definitiones fortuntur, quā demonstrationes, ex quibus generantur; nā vnus est ex propria, atque intima causa rei habitus, alius verò non nisi ab effectu per experientiam noto, qui est quasi extrinseca causa; ergo non minus quā demonstrationes essentialiter separandi sunt.

Nec fundamentum M. Soti, solidum esse potest, cū valde diuersa sit ratio de calore respectu solis, & ignis, ac de hitice assensibus; calor enim non procedit ex aliqua ex his causis adæquata, sed in differenter ab vna, vel altera: cum tamē quilibet horum assensuum à sua demonstratione, tanquā à causa adæquata dependeat; nec enim ab vna, vel altera produci potest; sed assensus propter quid, à tali demonstratione, & nullo penitus modo à demonstratione, quia, pariter etiā assensus demonstrationis, quia; ab eadē sola producitur: est autē vniuersalis regula, ac certissima, non posse eundē effectum à multis adæquatis causis secundum speciem diuersis prodire, cum causa qualibet cū suo effectu adæquato ad cōuertentiam dicatur, vtpote ab omni, & sola procedens: vnde non bene intulit M. Sotus in 1. argument. ex eo quod demonstratio est causa æquiuoca conclusionis; assensus eiusdē speciei posse ex demonstrationibus secundū specie diuersis generari; & si æquiuoca sit causa demonstratio, adæquata tamen, ac propterea cū ratione pugnat demonstrationes diuersas non generare assensus diuersos.

Eius etiam argumentū secundum factis friuolum est, cū nihil penitus repugnet duos assensus euidentes circa eandē conclusionem materiale simul esse posse in eodē intellectu, si ita diuersi sint, vt nullam oppositionē habeant, vt probat euidenter exemplū nuper à nobis productum illius conclusionis, terra est rotunda, cuius assensum habere vnus, & idem intellectus simul potest, per diuersa media, Phisicū, & Mathematicū; in quo casu non poterit negare Sotus assensum

Vltima ratio.

Ad fund. Soti.

56.

Ad 2. arg.

57.

S

dupli-

duplicem secundum speciem distinctum simul reperiri, nec enim opponuntur, quia ambo sunt evidentes, nec rursus, quia a causa, & effectu procedunt unde sit diuersos quidem esse, minime oppositos: sola autem diuersitas nunquam intulit incompossibilitatem.

Ad confir.

Sed nec confirmatio a nobis addita intentu Soti probat, duplex siquidem obiectum a cunctis distinguitur, materiale, & formale: materiale in assensibus est propositio ipsa, cui intellectus assentitur iudicans esse vera: formale vero ratio propter quam ei assentitur; qua distinctione suspensa dicimus, non ab obiecto materiali sumendum esse specificam distinctionem horu assensuum, sed a formali; quod est ratio assentiendi, que cu diuersa sit secundum speciem (vt iam ostendimus) eorundem etiam assensuum specificam differentiam conuincit.

QUESTIO VI.

An eiusmodi assensus generent habitus scientia specie distinctos.

Explicatio simili.

59.

TALIS est ordo inter hac tria, videlicet de demonstrationem, assensuum scientificum, & habitum scientia: vt per demonstrationem producat assensus, & iste inducat habitum scientificum eiusdem conclusionis, vel obiecti: quatinus igitur, an quemadmodum demonstratio, quia, & propter quid, circa idem obiectum, nempe hominem, generant assensum scientificum specie diuersum: pari ratione generentur ex ipsis demonstrationibus, atque assensibus habitus scientia diuersi: hatque, vt is, qui prius cognouit hominem esse rationale ex effectibus risibilitatis, & admirationis: post vero cognoscit esse admiratum, & risibile ex propria causa rationalitatis, diuersum scientie habitum assentiat: vel que prius comparauit per demonstrationem, quia, potestiat demonstrationem, propter quid aut quod idem est, an qui prius experientia cognouit hominem esse risibilem, & postea per rationalita-

tem diuersum scientie habitum, quia, & propter quid, assensus sit, vel vnum dum taxat magis perfectum?

Vtraque pars pro se habet efficacissima argumenta: negatiua quidem tenens eundem habitum vtrumque assensum genere: nam plus requiritur ad specificam distinctionem potentiarum, quam habituum: cuius ea est ratio, quia maiore extensionem, maioremque ambitum habet potentia, quam habitus; vt maior extensio proprii obiecti testatur: vnusquisque siquidem est obiectum potentia, qua habitus, obiectum intellectus, qua habitus Diulectica, seu Philosophia: vnde in eadem potentia intellectiua multi resider habitus, quoru obiecta sub proprio illius continentur; ergo plus erit requisitum ad specificam distinctionem habituum, quam actuum; quia longe maior est extensio habitus, cum plures sint actus elicit ab eodem, maioremque ambitum habeat eius obiectum, qua obiectum actus: minus igitur efficax argumentum erit distinctio assensuum, ac demonstrationu ad distinctionem habituum conuincendam; & quanquam illam admittamus, non erit necessarium hanc ponere praesertim circa idem materiale obiectum.

Secundo, quia si ponatur, incunctanter, sequitur cuiuslibet scientie per causam, & effectum, a priori, & a posteriori comparabilis duplicem esse ponendum habitum, & re ipsa vera duplicem assequi, qui vtroque modo ea assequitur: duplicem itaque, Philosophiam naturalem, & moralem duplicem, quod nouum est, & inauditum, idque absurdum praesertim, vt nulla harum scientiarum sit simplex, sed multiplex qualitas.

Postremo si tales multiplicentur habitus pro diuersitate assensuum, ac demonstrationu circa idem obiectum, sequitur plane nunquam differre has demonstrationes, hos assensus in eadem scientia, sed semper in diuersis: nam si diuersos habitus constituunt, ergo diuersas scientias, ad quas pertinebunt semper: ad eandem vero nunquam: consequens autem doctrinae Aristot. expresse aduersatur, cuius primu Theorema fuit, demonstrationem, quia, & propter quid, scire quia, & propter quid, in eadem scientia esse diuersas; quia vnum procedit a causa, ab effectu, vel causa remota alterum.

Ideo

2. Argum. 61.

Vltim. arg.

62.

Patroni.

Ideo hanc partem amplectuntur ex modernis non pauci ponentes, eiusmodi assensus licet diuersos non multiplicare habitus, sed esse inadaequatos respectu eiusdem scientia, vel intra latitudinem eiusdem obiecti, circa quod versantur; non secus ac multi actus, & habitus eiusdem potentia inadaequati sunt, ac propterea ab ea elici, & haberi possunt: multi etiam sunt actus ab eadem virtute elicti, qui propterea inadaequati censentur, vt dilectio Dei, & proximi diuersi actus sunt charitatis Theologicę virtutis, que tamen non est multiplex, sed vnus habitus, atque vna virtus (vt docet D. Tho. 2. 2. q. 23. art. 5.) pariter ergo de assensibus, quia, & propter quid, iudicandum est, neutrum veritati circa rationem adaequatam eiusdem obiecti, sed intra latitudinem eius contineri: ac propterea non diuersos, sed eundem gignere habitum, in quibuslibet scientiis vtraque via comparatis.

D. Thom.

63.

Secunda sententia affirmatiua. 1. Ratio.

Rationes, quibus affirmatiua pars (qua alij magis probant) sulcitur, non sunt minus efficaces: nam assensus, quia, & propter quid, distinguuntur specie propter diuersitate demonstrationu, ex quibus generantur; sed ab eisdem assensibus generantur habitus, ergo non minus erunt diuersi secundum speciem circa idem materiale obiectum.

In solutio nem.

64.

Nec satis sit argumento, dum dicitur esse actus, vel causas inadaequatas: nam multi actus sub quocumque habitu, aut etiam potentia, id circo inadaequati dicuntur, quia sub eadem ratione formali obiectiua eidem habitui, vel potentia adaequata versantur, solu ex materiali obiecto quasi partiali, & inadaequato distincti, vt testantur visio albi, & nigri respectu potentia visiva, dilectio Dei, & proximi respectu habitus charitatis: eadem est enim obiectiua ratio visibilis, sub qua vterque color videtur, eadem diuina bonitas, sub qua Deus diligitur, & proximus: vnde neque actus videndi, nec intelligendi specie distinguntur etiam inadaequata, sed eiusdem prorsus speciei sunt: at assensus demonstrationis, quia, & propter quid, circa idem materiale obiectum specie distinguntur ex diuersa ratione formali assentiendi obiectiua (vt vidimus) ergo non possunt esse inadaequati eiusdem habitus, sed vnusquisque suum per se

habitum specie distinctum producat; nec oppositum reperitur vnquam, vt idem habitus diuersos habeat actus secundum speciem ex diuersa ratione formali obiectiua.

Secundo, distinctio scientiaru specificca ex diuersitate principioru accipienda est (vt suo loco ostendemus) sed assensus quia, & propter quid, generantur ex diuersis principijs, a quibus constituuntur demonstrationes ipsę: diuersa enim principia sunt causam, & effectum continentia; ergo necesse est scientias, vel habitus distingui specie.

Et confirmatur, quia assensus scientificus, & opinatiuus circa idem materiale obiectum distinguntur specie, propter diuersam rationem assentiendi obiectiua, nempe demonstrationem, & topicum syllogismum, & hac distinctio cogit habitus scientia, & opinionis, ab eisdem genitos essentialiter separare, ergo separandi erunt necessario habitus scientie, quia, & propter quid, ex eadem distinctione specificca assensuum, ac demonstrationum.

Vera sententia proponitur, & Argumentis oppositis respondetur.

NOTRA sententia est, hos assensus generare habitus scientie specie distinctos circa idem obiectum materiale (vt ponit secunda sententia) ita vt cuiuslibet scientie vtraque via acquisita duplex sit ponendus habitus.

Cuius hac est potissima ratio, & cui innituntur omnes, quae pro secunda opinione afferuntur. Id est discriminis inventio obiecti materiali, & formali obiectum cuiuslibet scientie, quod materiale plures continet partes, quibus vnitatem praestat formale, sub quo vniuntur, vt in Diulectica, & Philosophia notum est: nam multa entia rationis, valdeque diuersa ad illa pertinent, multa entia naturalia, vel modilia ad istam: at obiectum formale, vel ratio, sub qua considerantur, non solum est vna, sed simplicissima, cum ab ea vltima differentia scientia accipiantur; ab ea enim habet scientia, quod sit vna, non vnitatem generica, sed specificca, & atomica, ab ea quod sit vnus habitus,

S. & vna

2. Ratio.

65.

Confirmati.

66.

& vna simplex qualitas: vnde fit, vt quæ admodum a tota differentia sic est conceptus simpliciter simplex, vt non sit ex multis partialibus cõposita: simili modo ratio formalis obiectiua habitus, vel sciẽtiæ, à qua specifica eius differentia accipitur, simplicissima esse debet, ita vt nullam cõpositionem, vel diuisionem partium admittat.

Cui si addideris assensus quia, & propter quid diuersam rationẽ formalem obiectiuam habere, à qua specificat, inuenies diuersam fore etiã in habitibus generis, non partialẽ, & inadæquatã; quia tunc efficeretur ex vtraq; vna totalis cõposita, quod non patitur vltimum specificans, ergo totalẽ, & adæquatam, à qua specificã distinctionẽ habere necesse est. Huius doctrinæ appositissimũ exemplũ afferre possumus in potentia visiva, cuius materiale obiectum est color, plures absq; dubio, ac diuersas habens partes, nempe plures colores sub se contentos, qui vnitate obiectiuã accipiunt à ratione formali, sub qua videntur, hæc est visibilitas adẽd simplex, vt non patiatur vllam diuisionẽ in alias rationes partiales diuersas: nã si hoc admittatur, statim sequitur tales rationes nõ esse formales, sed materiales, cũ ab alia capiant vnitatem: præter quã, quod talis ratio superior non est villo modo possibilis, nec excogitabilis: eodem igitur modo de ratione obiectiua scientifici habitus sententiã dũ est: vnde paritione inferre licebit, contradictionẽ implicare, eundem habitum scientiæ plures habere actus, vel assensus inadæquata specie distinctos.

Ad primũ argumentũ.

69.

Primum argumentũ ex similitudine potentia, & habitus procedens, in eadẽ similitudine deficit: habet quidem potentia maiorem ambitũ, vel extensionem, non solũ materiale, sed formalem: nã cum plurium habitũ subiectũ sit, per quos circa diuersa obiecta operatur, necesse est habeat rationẽ formalem obiectiuam vniuersalissimam, & cõprehendentem speciales eorundem habituum: ac actus, & habitus ab eadẽ ratione formali obiectiua specificantur, quam diuerso modo respiciunt, & ex tali modo respiciendi sortiuntur genericã, vel specificã distinctionem: maior ergo extensio habitus solũ est considerabilis circa

materia obiecta, ex quorum diuersitate multiplicantur actus; nam formalis eadẽ est: cũ extra eandem rationem formalem obiectiuam neuter extendatur.

Negandum est igitur ad formã argumenti, plus exigi ad multiplicationẽ habitus, quam ad actus, si de multiplicatione specificã (de qua nunc loquimur) sermo est, et si quantũ ad materiale, vel numericã plus exigatur, quæ ad præsentẽ considerationem impertinens est: nec est par ratio de potentia, & habitu (vt dicebã) nam cũ potentia ex propria conditione sit virtus operandi per plures habitus vniuersaliter obiectũ, non solũ materiale, sed formale sortitur: vnde non multiplicatur multiplicatis habitibus, qui circa peculiaria obiecta sub proprio cõtenta versantur. Ex quibus intelligitur, quã efficax sit argumentũ ex distinctione actũ à specificã desumptũ ad multiplicationẽ habitũ conuincendã.

Quod vero multiplex sit ponendus habitus in his scientiis, quæ à priori, & à posteriori sunt adquisibiles, nec nouum videri debet, nec simplicitati scientiæ aduersum (vt intendit secundũ argumentum) etenim cũ de scientiis specialibus loquimur, Dialectica, vel Philosophia, (gratia exempli) nõ dicimus esse plures; quia de perfectis, vel propter quid sermo intelligitur, vel certe sub eodem nomine vtraq; cõprehenditur, & singulari voce designatur: quemadmodũ in cõmuni vtu loquẽdi nõ ponimus nisi quatuor virtutes Cardinales: cũ tamen duplex sub qualibet earũ sit specie distincta, duplex fortitudo, &c. Nec nouũ hoc videtur Theologiæ peritis: ergo nec nouum videri debet duplicem esse Philosophiam in eo, qui vtraq; via eam assecutus est, à causa, & effectu. Quod vero simplicitati nõ repugnet, optius est: nã dum dicitur quamlibet scientiam esse simplicem qualitatẽ, de singulis his habitibus accipitur, videlicet de Philosophiæ habitu à priori cõparato, vel de eo, quem à posteriori assequimur; neuter enim composita qualitas est.

Postremum argumentum primo aspectu difficilius apparet; si tamen intentum Aristot. diligentius consideremus, videbimus profecto non esse do-

Respons.

70.

Ad secundũ argumentũ.

71.

Ad vltimũ argumentũ.

72.

Actiã

ctinæ eius contrarium ponere distinctos habitus scientiæ, quia, & propter quid, circa idem materiale obiectum; nã dum scire, quia, & propter quid, differre in eadem scientia docet, atq; ex consequenti demonstrationes, nõ accipit eandem scientiã pro vnico habitu per causam, vel ab effectu adquisito circa idẽ obiectum, sed pro tota latitudine scientificæ cognitionis eiusdem rei, quam nomine vnus scientiæ cõnunis modus loquendi intelligere cõsuevit: quem sensum tenuisse Aristot. cõfirmat discrimẽ aliud, statim designatũ inter easdem demonstrationes in diuersis scientiis, tam subalternis, quam disparatis: siue enim subalterne, vel disparatæ sint, pro notitia diuersarũ rerum accipiuntur; ergo eandem scientiam pro notitia integra eiusdem rei accipit discrimẽ prius, sub qua vterq; modus sciendi à priori, & posteriori, vterq; habitus ab eis genitus comprehenditur ab Aristotele.

73.

QUESTIO VII.

In ordine, & primade scientiarũ subalternatione, quid nam sit vnã scientiã, esse alteri subalternatã, & antalis subalternatio sit possibilis?

Prior questionis pars tractatur.

Expositio titulis.

NON omnino contentiant interpretes Aristot. in designandis conditionibus ad subalternationem scientiarum requisitis, sed ab his plures, pauciores ab illis enumerantur, & quã hi necessariam arbitrantur, illi vt minus necessariam reiciunt: nos vero eas dumtaxat recẽsentes, quas & plures probant, & harũ scientiarum conditio postulat, ad vnã, vel alteram claritatis gratia reduci posse ostendimus, ab hac distinctione exordium sumẽtes. Scientias esse subalternas, vel subordinatas non est aliud, quam vnã sub altera collocari: quot modis ergo cõtingit, vnã collocari sub altera, tot modis cõtingit

esse ei subalternatam: est autem duplex modus, cõmuns, & particularis; cõmuni modo, atque improprio vna scientia dicitur esse subaltera; ex quacunque parte ei interior sit, siue ex parte finis, in quantum finis vnus sub fine alterius collocatur, & hoc dupliciter, practice, vel speculative solum: practice quidem, quãdo ea, quæ agit, de superiori fine, habet imperium in inferiorẽ, eique præcipit, vt in agendo ad superiorẽ finem se accõmodet, quo pacto frænificã ars subalternatur equestri, equestris militari, & hæc politica: speculative verò, quãdo vna superiorẽ finem cõtemplatur, nullum habens imperium in eã, quæ agit de inferiori, quo pacto moralis Philosophia subalternatur naturali: agit enim hæc de suprema hominis operatione, nempe intellectuã, in qua beatitudo consistit: illa verò de his, quæ cuiq; agenda sunt, vt bene, beateque viuãt.

Quotplex modus subalternatio contingat.

74.

Alio modo contingit vnã esse alteri inferiorem ex parte principiorum; quãdo principia eius, vel saltem aliquod ab ea demonstratur aliquo modo, videlicet, ostensue, aut saltem per impossibile; sic subalternatur Medicina Geometriæ, à qua illud eius principium demonstratur, circulare vulnus difficilius curatur quã longum: ostensue quidẽ: quia latera circuli, vt pote plus distantia, difficilius cõiunguntur: Geometria itẽ subalternatur Arithmetica, à qua illud eius principium demonstratur ad impossibile; diametrum non esse cõmensurabilem costæ, quia sequeretur vnitate esse cõmensurabile numero: quemadmodum enim excedit numerus vnitatem, sic secundũ proportionem diameter costam.

Tertio accipitur cõmuns modus subalternationis ex parte subiecti, quo pacto illa scientia dicitur alteri subalternata, cuius subiectum vno, vel alio modo inferius est subiecto illius, hoc est, quidditatiue, aut accidentaliter; hoc modo quælibet pars Philosophiæ, vel Dialecticæ, toti scientiæ subalternata dicitur, quia eius subiectũ, sub totali collocatur quidditatiue, vt syllogismus, vel demonstratio sub ente rationis.

Ceterum, isti tres modi, vt pote cõmunes, nimis improprie censentur, quibus ne ad subproinde omisis ad propriam subalternationem

S ; tionem

ne a variis authoribus assignate.

76.

tionem explicandam propterandum est. Cuius plures designantur conditiones adiuveris interpretibus, videlicet, Alberto Magno, tract. 2. de vii principiorum cap. 7. Paulo Veneto, & Lobanensibus in expositionibus huius capituli, quas Caietanus tract. de scientiarum subalternatione ad quinque retulit: primam esse ait, ut subiectum unius subalterius subiectum contentum sit; secundam, quod differentiam accidentalem supra illud addat, talem quidem, ut extra eius naturam sit: tertiam, quod non sit eius passio: quartam, quod inferior scientia per se a superiori dependeat: postremam, quod illius principia ab ista probentur a priori: quibus conditionibus concurrentibus, veram, ac propriam subalternationem inter scientias intercedet.

Omnes conditiones referuntur ad pauciores.

77.

Ceterum, ut vno verbo rem absoluamus, ad unquam conditionem ex parte obiecti omnes referre possumus. Quatuor sunt in qualibet scientia, obiectum, principia, passiones, & conclusiones; & ab obiecto, tanquam a capite totius scientia, a quo species eius desumitur, emanant cetera, de passionibus notum est, atque etiam de principiis, quae ex eius natura desumuntur, ac demum de conclusionibus in virtute principiorum contentis.

Ab obiecto & principiis scientiae sumitur.

Duo sunt in qualibet scientia, a quibus ratio eius intrinseca, vel species sumitur, videlicet obiectum, & principia: nam conclusiones, & passiones, quae in eis probantur, ad haec reducuntur; conclusiones quidem ad principia, in quorum virtute continentur, & a quibus per demonstrationem deriuantur; passiones ad subiectum, a quo emanant, ac de quo probatur. Subalternatio igitur scientiarum propria solum ex his duobus accipienda est, quemadmodum intrinseca eorum conditio: nam cetera extrinseca sunt, idem extrinseca sunt ceterae conditiones. Ceterum, cum principia accipiuntur ex natura subiecti, ut saepe a nobis ostensum est, tota subalternatio scientiarum ad subiecta refertur, ex quibus plane deducitur subalternatio ex parte principiorum, ut euidenter ostenditur.

Duobus modis potest subiectum

Subiectum autem scientiae duobus modis potest esse alteri inferius, aut quiddam addens essentiali differentiam

supra ipsum, quemadmodum species se habet respectu generis, ut homo respectu animalis, & hoc non sufficit ad propriam subalternationem propter duo.

Primum, quia subiecta scientiae subalternantis, & subalternatae debent esse distincta, quemadmodum scientiae ipsae ex propria conditione distinguuntur; sed species non est aliud simpliciter a genere, sed ex eo per differentiam contracto. Primum. Primum non sufficit ad propriam subalternationem.

Secundum, quia genus suo ambitu comprehendit species, quae ab eo nequaquam abstrahi possunt, si completere considerentur; ergo ratio obiectiva, sub qua considerabile est genus, comprehendit rationes particulares specierum: principia item ex natura generis desumpta comprehendunt particularia specierum, in quibus intrinsece claudi necesse est; & ob defectum distinctionis non possunt probari particularia principia specierum ex principiis genericis, sed dicuntur haec ad illa necessario praesupponi; ergo nec scientia de speciebus scientiae de genere proprie subalternatur.

Secundo modo subiectum unius scientiae inferius altero esse contingit, quasi illud per differentiam, vel rationem accidentalem de terminans, quo pacto albedo determinat corpus.

Ceterum talis determinatio accidentalis duplex est, communis vna, particularis altera: communem determinationem facit quodlibet particulare accidens additum subiecto, cui nullum accidentaliter trahat ad propriam speciem; & haec non satis est ad subalternationem scientiarum; si enim sufficeret, tot essent scientiae distinctae ac subalternatae, quae sunt accidentia diuersa subiectis inharentia; quod plane absurdum est.

Specialis determinatio accidentalis est ea, quae subiectum determinat ad particularem materiam scibilem, hoc est, cognoscibilem per determinatam scientiam distinctam ab ea, per quam secundum se sumptum cognoscitur subiectum. Exemplum rem ostendit; numerus secundum se est obiectum Arithmeticae, contrahitur autem per sonorum, tanquam per accidentalem differentiam (nam rem vera eius accidens est) sic autem contrahitur, ut

79.

Quid species dicitur communitio accidentalis.

80.

ad specialem materiam determinetur, specialem rationem scibilis habentem, & distinctam a ratione scibilis, quam habet numerus secundum se consideratus; unde fit, ut specialia ei correspondant principia ab eadem ratione desumpta, subordinata tamen principiis superioris scientiae, non secus ac obiectum, a quo accipiuntur, subordinatum est: esse autem subordinatum, non est aliud, quam per eadem esse demonstrabilia; nam si omnino essent per se nota, nullam ab eis dependentiam haberent; & hoc est, quod passim dicitur, principia scientiae subalternatae esse quasi conclusiones scientiae subalternantis; & ex opposito conclusiones huius esse principia inferioris, & se habere ad illam, sicut habitus principiorum se habet ad scientiam.

Ratio.

Ratio autem, ob quam determinatio ad talem materiam propriam habeat, ac distinctam rationem scibilis ab obiecto, cui conditio determinans additur, ea est, quia scientiae (ut suo dicitur loco) per diuersam rationem abstrahendi a materia distinguuntur: determinatio autem ad materiam minorem importat abstractionem, ac propterea distinctum obiectum scientiae, scientiamque distinctam constituit, alteri tamen subordinatam. Et eadem ratio ostendit perfectiorem esse subalternantem, quam subalternatam scientiam, utpote magis abstrahentem a materia. Ostendit praeterea iure Aristotelis subalternatas scientias vocare sensibiles, & materiales, subalternantes vero formales, ut textum elucidantes attingere coepimus.

Albertus Magnus.

Itaque obiectum scientiae subalternatae debet esse inferius obiecto subalternantis, per accidentalem differentiam tali modo illud determinantem; & hoc est, quod voluit Albertus Magnus. 1. lib. post. tract. 2. de usu principiorum cap. 7. quem sequuntur alij, dum oportere ait, ut illud, quod scientia subalternata addit supra obiectum subalternantis, contrahat illud ad rem alterius naturae, & generis, hoc est, ad aliam rationem scibilis distinctam: nam si talem distinctionem non habeat, nec valebit distinctam scientiam constitueres; & rursum, quod idem additum non sit procedens a natura obiecti superioris scientiae, sed prorsus ex-

81.

tra rationem eius: nam si esset passio ab eo emanans, non efficeret distinctam scientiam, cum exploratum sit, subiectum, & passiones ad eandem scientiam spectare.

A subiecto autem accipiuntur principia: unde fit, ut si subiectum inferioris scientiae contentum sit sub subiecto superioris, principia etiam sub principiis contineantur, ab eis intrinsece dependant, & a priori demonstrantur.

Conditio igitur unica de differentia accidentali contrahente subiectum superioris ad specialem materiam scibilem, utpote vniuersas claudens, sufficiens est pro cunctis a Caietano, & ceteris multiplicatis.

Si autem quispiam dubitet, an necesse sit vniuersa principia subalternatae scientiae subordinari principiis subalternantis, esseque per eadem demonstrabilia?

Respondet Cardin. Tolotus cap. 7. q. 1. non procul a fine, non esse necessarium, sed sufficere aliqua.

Cuius sententiam propterea non probamus; quia licet ad communem, impropriamque subalternationem sufficiat vnum vel alterum principium demonstrari: ad specialem tamen, ac propriam vniuersa probari debet; cuius ea est (nisi ego fallor) euidentis ratio; quia principia omnia cuiuslibet scientiae fundantur in natura subiecti, ab eaque accipiuntur; sed subiectum scientiae subalternatae ex propria natura, atque ad eam omnem ex parte subditur subiecto subalternantis, quod contrahitur; ergo principia eius omnia ex parte erunt subdita principiis eiusdem: vel si aliquod non subderetur, profecto tale non esset ex natura obiecti inferioris desumptum; nec proinde eidem scientiae proprium, sed extraneum: omnia igitur nullo excepto a principiis superioris dependent, a quibus a priori probantur, quod in decursu huius tractatus clarius ostenditur.

Ex quibus intelligitur, quid sit vna scientiam esse alteri subalternata, quod primo postulabat titulus quaestionis.

Posterior pars examinatur.

SUPEREST tamen secundum an eius modi subalternatio sit possibilis: facit autem rem dubiam hoc argumentum.

82.

Dubium.

84.

Responsio Cardin. Toloti.

Refutatio cum vera responsione.

Pro parte
negativa
mum argu-
mentum.

26.

cum. Obiectum inferioris scientiæ ad-
dit accidentalem quandam conditionem
supra obiectum superioris, ergo est ens
per accidens, sed de ente per accidens non
datur scientia; ergo non erit scientia ea,
quæ inferior vocatur, nec proinde subal-
ternata, nec subalternatio possibilis. Pro-
batur prima conclusio, cui innituntur
ceteræ: accidentalis conditio, quam ad-
dit inferior, est ens in actu, est etiã acci-
dentalis forma, quæ cum subiecto supe-
rioris, cui adiungitur, constituit obiectum
inferioris; sed ex duplici ente in actu, ex
subiecto, & accidentali forma resultat
vnum per accidens; ergo huiusmodi est il-
lud, quod ex subiecto superioris, & ad-
iuncta conditione resultat, vt numerus
sonorus resultat ex numero, qui est ens
actu, & sonoritate, quæ est actualis for-
ma ei coniuncta; ens per accidens erit,
circa quod nulla verfabitur scientia.

2. Argum.

Secundo; ex rebus diuersorum gene-
rum nõ potest vnum per se coalescere,
vt ex substantia, & qualitate, vel quan-
titate; quia vnum genus non coniungi-
tur per se, sed per accidens alteri, sed sub-
iectum inferioris scientiæ constat ex re-
bus diuersorum generum, vt numerus
sonorus ex numero spectante ad quan-
titem, & sonoro ad qualitatem; ergo
erit absque dubio vnum per accidens.

3. Argum.

37.

Sed iam quod esset vnum per se non
posset constituere subalternatam scien-
tiam: nam numerus sonorus constat du-
plici parte per se spectante ad diuersam
scientiam, numerus namque per se con-
sideratur ab Arithmetico, sonorus à na-
turali; cum sit obiectum auditus, de quo
ex professo differit Aristot. 2. lib. de ani-
ma: ergo Musica duabus subalternabi-
tur, scientiis, si vere subalternata cen-
setur Arithmetice, & Philosophicæ: nam
cum non sit maior ratio, quare potius
vni, quam alteri, vtrique profecto, vel
neutri: primum est impossibile, quemad-
modum impossibile est vnum ex æquo
duobus subici; ergo non erit subalter-
nata: & cum simile argumentum fieri
de qualibet ex his inferioribus scientiis
possit, impossibilis erit subalternatio
scientiarum.

Pro affirmati-
onis parte
vera sententia.

Quibus tamẽ non obstantibus res est
certa, quod vna scientia subalternatur
alteri seruata conditione à nobis possi-

ta: nam & Aristoteles expresse docuit
demonstrationem quia, & propter quid,
differre in diuersis scientiis subalternis;
tanquam certum igitur præsupponit sub-
alternationem scientiarum esse possi-
bilem.

Quam veritatem communis omnium
interpretum consensus recipit, & confir-
mat euidentis ratio: nam inferior scientia
illa dicitur, quæ magis est determinata;
superior, quæ vniuersalior est, à qua, si
prior suorum principiorum euidentiam me-
dicat, profecto ei subdita dicitur, atque
ad eam vere subalternata: hoc autem reperi-
ri in Musica, & Arithmetica, in Geome-
tria, & Perspectiua, alijsq; simili modo
se habentibus, certissimum est; ergo vera
reperiatur inter eas subalternatio.

Prædicta obiecta diluuntur.

TO T A huius rei difficultas posi-
ta est in soluendis obiectiõibus
propositis, prima præsertim, & se-
cunda, circa quarum solutionem tres inue-
nio diuersas sententias.

Primam retulit Paulus Sonzinas. 4.
metaph. q. 9. eorum, qui contendunt mi-
nime pugnare cum natura scientiæ cir-
ca obiectum, quod sit ens per accidens,
versari; sed in his subalternatis scientiis
necessario admittendum esse: nam cum
sint quasi medix inter duas extremas, vt
Musica inter Arithmetice, & Natura-
lem, necesse est vtriusque conditionem
participent, necesse rursum ex duplici ra-
tione diuersa, & actuali earum obiecta coa-
lescere, atq; adeo esse entia per accidens.

Hanc tamen merito expellit idẽ Son-
zinas, vt pote doctrinæ Aristot. & scien-
tiarum naturæ aduersam: Aristot. namq;
6. metaph. tex. 4. hisce verbis docet de
ente per accidens non esse scientiam:
Cum itaque ens multipliciter dicatur, primo de
eo, quod secundum accidens est, dicendum, quod
nulla circa illud speculatio est, &c. Ad quali-
bet etiã scientiã per se pertinet demon-
strare passiones de subiecto per definiti-
onem, tanquam per proprium mediũ,
sed ens per accidens non habet vnã
definitionem: quæ admodum neq; vnã
essentiam; ergo nec demonstrabilis est
aliqua passio de eo.

Et confirmatur; quia cum passiones
prodeant

Ratione præ-
batur. 88.

Circa soluti-
onem ar-
gumentorũ
tres senten-
tiæ.

Prima sen-
tentia.

89.

Refutatio
primæ sen-
tentia. Ex Arist.

Ratione pri-
mæ.

90.

Confirm.

Secunda va-
rio.

Secunda sen-
tentia Son-
zinas.

91.

Eius fund.

Aristot.

92.

Refutatio
secundæ sen-
tentia.

93.

prodeant ab essentia, & essentia non sit
per se vna, neque vnã aliquam passio-
nem habere poterit demonstrabilem.

Secundo; passio, quæ demonstratur de
subiecto est vna per se, ergo causa per
quam subiecto inest, de eoque demonstra-
tur, debet esse per se vna; sed talis causa
est ipsiusmet subiecti essentia, quæ nõ est
vna per se, ergo nec mediũ demonstratio-
nis erit.

Hac exclusã sententiã propriam sta-
tuit Sonzinas, tanquam certum funda-
mentum præsupponens accidentalem
differentiam, quam inferior scientia ad-
dit supra subiectum superioris, non esse
commune accidens, vel, vt verbis eius
vtamur, non esse accidens per accidens,
sed accidens per se, quod propria passio
vocatur, accidentalis autem differentia
dicitur respectu eius, cui additur; quia
extra rationem eius est; sed cum sit pro-
pria passio, vnum per se eũ eo constituit.

Ede autem propriam passionem pro-
bat in Geometria, & Perspectiua, illius
enim obiectum est, quantum, absolute
consideratum, huius quantum visibile:
visibilitas autem propria passio quanti-
tatis est, quia inter communia sensi-
bilia enumeratur ab Aristotele, mag-
nitude. 2. lib. de anima, tex. 63. cum etiã,
quia in quantum consideratur coloris cõ-
nũta per se est visibilis: & par est ratio
de numero sonoro in musica. Itaque eũ
subiectum scientiæ subalternatæ com-
positum sit ex subiecto subalternatis, &
propria passione ei superaddita, non est
per accidens, sed per se vnum.

Hanc sententiã reuertit Caietanus
cap. præsentis, tract. de scientiarum subal-
ternatione propter duo.

Primum; quia fallum est differentiã
additam subiecto subalternantis esse
propriam eius passionem: nam vel com-
paratur talis differentia ad illud, vt sub-
iectum subalternantis est, vel vt iam cõ-
tractum; & hoc secundo modo non cõ-
parari luce clarius est, cum sit differen-
tia determinatiua eius ad materiam sen-
sibilem; sed dum iam contractum acci-
pitur determinabile non est, sed deter-
minatum; ergo comparatio respectu il-
lius est, in quantum in sua vniuersalita-
te consideratur: & certe respectu illius,
vt iam determinati; nec propria passio

esse potest, nec commune accidens, sed
de intrinseco conceptu: gratia exempli,
visuale est differentia addita lineæ, per
quã determinatur ad materiam sensibi-
lem: determinatur autẽ secundum se sum-
pta, & vt obiectum Geometriæ, est, nõ cer-
te, vt iam cum eodem visualem coniuncta
accipitur; iam est enim determinata, si
ita accipitur; & si visuale cõparetur ad
lineã vt visuale, aperte falsum est dice-
re, quod sit accidens eius, vel propria pas-
sio, sed absque dubio ad intrinsecã ratio-
nem eius pertinet: quid enim magis in-
trinsecũ esse potest lineæ visualem, quam
visuale ipsum? superest igitur compara-
ri ad lineã secundum se sumptã, & vt est
obiectum Geometriæ (vt sic enim ei addi-
tũ dicitur) sed lineæ, vt lineã est, non po-
test esse propria passio dimanãs ab eius
essentia; nã lineã in quantum a Geometria
cõsideratur, quantitas Mathematica est ab-
strahens à ratione sensibilibus, sentitur au-
tem, vt est in corpore naturali, & ea er-
go sub priori consideratione non potest
emanare visibilitas.

Et in hoc deprehenditur falsum aliud
Sonzinatis fundamẽtũ, videlicet lineã,
cũ sit magnitudo, esse inter communia
sensibilia numerandã ex mente Aristo-
telis, dũ enim Aristoteles quantitatẽ, vel
magnitudinẽ inter cõmunia sensibilia re-
censet, nõ accipit eã sub consideratione
Mathematica (sub qua certe à ratione se-
nsibilitatis abstrahit) sed sub cõsideratio-
ne naturali, in quantum naturalẽ substantiã,
ei usq; accidentia extẽdit: est autẽ certis-
simũ Arithmetice subiectũ esse sub illa
abstractione, cũ Arithmetica ex Mathe-
maticis disciplinis vnã sit, vanũ est igitur
credere per visuale hoc modo deter-
minari tãquam per propriã passionem
vt obiectum Perspectiue esse possit.

Accedit illud, quod in cõstitis scientiis
necessariũ est, videlicet subiectũ; & pro-
priã passionẽ ad eãdẽ scientiã pertinere: si
ergo cõditio addita obiecto subalternã-
tis propria passio eius est, vt visuale res-
pectu lineæ, ad eãdem Geometriã referẽ-
da erit, & non ad Perspectiuam.

Sed iam quod Sonzinas daremus vi-
suale esse propriã passionẽ lineæ, solu-
tio eius falsitatis, atq; insufficiẽtiæ eui-
dẽter arguitur; falsum est enim ex sub-
iecto, & accidenti proprio fieri vnum per se,

96.

cum non minus sint duo entia in actu, quam subiectum, & comune accidens; gratia exempli, ex coniunctione risibilitatis cum homine concretum accidentale resultat, non secus, atque ex coniunctione albedinis cum eodem; ergo vnu per accidens ex forma accidentali, & subiecto, cum vtrumque sit ens actu; quod enim a subiecto emanet forma, non tollit accidentalem coniunctionem duorum entium in actu, ex qua repugnat vnum per se coalescere: vnde fit, vt cum tota vis argumenti in eo posita sit, quod ex differentia addita subiecto superioris scientia, atque ex subiecto ipso fiat vnu per accidens, de quo non datur scientia, non soluatuf sufficienter ex eo, quod talis differentia sit propria passio eiusdem subiecti, cui additur; sed excogitare oportet modum aliquem sic considerandi vtrumque, vt per se vniantur, & per se vnu ex tali coniunctione resultat, quod obiectum scientia subalternata esse possit. Quem attigisse videtur Caietanus in eodem tractatu, sed obicure aded, vt difficile sit eum percipere.

Tertia sententia Caietani vera.

97.

Nota pro eius intelligentia.

Pro eius igitur clariori notitia obseruandum est, non semel contingere, quae in vno genere, vel ordine vniantur per accidens, & per accidens vnu efficiunt, in altero vniri per se, & vnum per se efficere; exemplo nobis esse possunt artificialia, ad quorum constitutionem multa entia naturalia in actu concurrunt, vt lignum, ac ferrum, quae si in hoc genere spectentur, non possunt nisi per accidens vniri, & vnum per accidens constituere: considerata tamen sub eadem artificiali forma constituunt vnum per se, videlicet vnam cathedram, vel scamnum: ita ergo res se habet in his, quae concurrunt ad obiectum scientia subalternata: nam si in esse naturae ea consideres, dices absque dubio per accidens conuenire, ided non nisi vnum per accidens ex vtroque fieri; si vero in esse scibili, vnum per se: numerus, & sonorus visuale, & linea per accidens vniantur in esse naturae, non secus ac subiectum, & accidens in quacunque alia materia; per accidens etiam vnum constituunt, ac propterea accidentalis conditio vocatur vnu respectu alterius: at in esse scibili, videlicet vt a Musica, & Perspectiua per se

98.

considerantur, efficiunt vnum quid per se: per accidens contingit numero secundum se considerato esse in sonis, vel sonoro vniri: ceterum ad efficiendam debitam consonantiam in ordine ad auditum per se concurrunt, per se vniantur, vnum per se ex vtroque coalescit: ita enim consonantiam talem causam per se petit, nempe numerum in sonis, vel sonum in numeris: linea etiam per accidens contingit esse visuale, quemadmodum esse coloratam: ceterum ad talem proportionem constituendam in ordine ad visum per se coniungitur cum tali proprietate, & proprietate ipsa per se coniungitur tali subiecto: constat autem sub his rationibus considerari a Perspectiua & Musica: nam haec non considerat numerum secundum se ad Arithmeticam spectantem, nec sonorum ad Philosophiam, sed vtrumque in quantum simul cum altero concurret ad debitam harmoniam, vel consonantiam efficiendam in ordine ad auditum: pariter etiam Perspectiua nec lineam per se (quae proprium est obiectum Geometriae) nec visuale (quod Philosophia considerationis est) per se contemplatur; sed vtrumque in quantum simul cum altero talem proportionem causat in ordine ad visum: vnde fit, vt quae per accidens conuenirent, per accidensque vnum efficiunt sub priori consideratione spectata; per se conueniant, & per se vnum efficiant sub posteriori, & vna, eademque definitione explicari possint.

99.

100.

Ad argumentum propositum.

Et haec distinctio sic explicata plene satisfacet argumento propositum: admittimus enim ad formam illius respondentem, accidentalem conditionem, quam addit subiectum scientia subalternata, vnum per accidens efficere cum subiecto scientia subalternantis, si vtrumque secundum se accipiatur: at in quantum considerantur ab eadem scientia subalternata vnum per se, ideoque vnu eius per se obiectum efficiunt, inferius quidem obiecto scientia subalternantis, a quo vnitatem accipit ipsa scientia, vereque subordinata, ac subalternata est superiori. Eadem etiam solutione satisfactum est argumento secundo.

Ad secundum.

Tertia

Ad tertium argumentum prima sententia.

101.

Eius ratio.

TERTIVM argumentum quoddam, quos Sonzinas ibidem reuoluit, in eam compulit sententiam, vt posuerint quamlibet inferioris scientiam, non vni duntaxat, sed duabus subalternari: nam cum duplici constet parte earum subiectum ad scientias diuersas spectante: vt obiectum Perspectiuae linea ad Geometriam, & visuale ad Philosophiam, ratione vnus partis subalternatur vni, & ratione alterius alteri.

Idque probant ex eius principiis: principium est enim Perspectiuae visionem secundum lineam rectam esse perfectissimam, quod ab vtroque, nempe Geometria, & naturali, a priori probatur: a Geometria quidem, quia linea recta est brevissimum, atque perfectissimum a naturali vero, quia agens naturale, quanto magis est passio approximatum, tanto agit perfectius; ex quibus euidenter elicitur, obiectum visibile mouens visum secundum lineam rectam perfectissimam causare visionem; ab vtraque igitur scientia probato principio, ad vtramque etiam obiecto secundum diuersam partem spectante, vtrique subalternata erit scientia sub diuersa consideratione, quasi partiali subalternatione.

Refutatio illius.

102.

Ratio.

Hunc modum dicendi nullus, que viderim, admittit, ided tanquam singularis, & conditioni subalternatae scientiae minus consentaneus repellendus est (vt bene Sonzinas vbi supra.)

Potissima autem ratio falsitatem eius ostendens, haec est: accidentalis conditio, quam addit subiectum scientiae inferioris, duobus modis considerabilis est; vno quidem secundum se: alio vt coniuncta subiecto superioris: & sub consideratione priori non pertinet ad scientiam subalternatam, sed ad Philosophiam, sub posteriori vero subiectum subalternantis contrahens, subalternata scientiam constituit: gratia exempli; sonorus ex se Philosophicae considerationis est, pertinet ad obiectum auditus, non Musicae, nisi vt coniunctus numero, quo pacto debitam consonantiam, vel harmoniam efficit: vnde fit, eiusmodi accidentales differentias, videlicet visualitatem, & sonoritatem, materiali duntaxat consideratione ad Philosophiam spectare, non certe

103.

103.

in quantum clauditur sub obiecto subalternatarum scientiarum; quo tamen pacto coniunguntur linea, & numero, videlicet, vt debitam consonantiam efficiunt in ordine ad auditum, vel talem proportionem in ordine ad visum: ideoque eiusmodi scientiae per se, & formaliter subduntur Mathematicis, cum Philosophia vero materiale duntaxat cognitionem habent.

Ex quo etiam inferitur aliud summopere in hac re considerandum, videlicet earum principia a Mathematicis quidem a priori demonstrari, minime a Philosophia; sed id solum cognitionis habere cum naturalibus principis, vt aliquando vnum, vel alterum necessario praesupponant; & ita se res habet in exemplo argumenti: nam illud principium, visio facta secundum lineam rectam est perfectissima, praesupponit quidem id, quod per se notum est in Philosophia, nempe agens naturale fortius agere in proximum, quam in distans; sed a priori probatur a Geometria, quia linea recta est perfectissima.

Accedit principaliter, atque formaliter esse in obiecto inferioris scientiae obiectum superioris, cum magis sit a materia abstractum; superadditam vero conditionem, vt pote materialem, atque sensibilem, minus principalem, ex parte cuius magnam contrahit imperfectiorem scientiam. Et hinc etiam fit, ad Mathematicam, vt pote formalem, potius pertinere principia harum scientiarum a priori demonstrare, quam ad Philosophiam, quae cum materialis sit, non tam causam rei, quam effectum ostendit. Ex quibus solutum est argumentum.

QVAESTIO VIII.

An subalternata scientia sine subalternante existens sit vera scientia, vel solus opinio.

Praesupponit titulus quaestiones subalternatam scientiam posse sine subalternante existere, quod citra controuersiam est; cum experientia doceamur,

104. Illatum & solutio argumenti.

104.

105.

105.

Explicatio tituli.

mut, plures esse Muscæ peritos ignorātes Arithmeticā; alios etiam Geometriā ignoros, quos nō latet Perspectivā: quærit autem an in his, qui superiori carent, veram habeat rationem scientiæ inferior, vel opinio, solum censenda sit?

Prima sententia. Negativam partem, tenet Paulus Solinas. 4. metā eadem q. 9. quem moderatior. in sequuntur non pauci in scriptis huius capituli.

1. Argum. Quorum omnium ratio hæc est, vt scientiā alicuius cōclusionis habeamus, necesse est principia, per quæ demonstratur, euidenter nosse, ex terminis quidem si sint penitus indemonstrabilia, vel si demonstrari adhuc possunt, per reductionem ad primā: cui ehm talem reductionem ignorat, nō habebit scientiā notitiā cōclusionis, vt docuit plane Aristot. cap. 1. dicens, non scire quithorum, hoc est, mediatorum principiorū demonstrationem non habet; sed ille, qui habet subalternatam sine subalternante, nescit principia reducere vsque ad primā indemonstrabilia, cū talis reductio fiat a superiori scientiā; ergo neque habebit scientiā cōclusionum, sed probabilē dumtaxat notitiā.

2. Argum. Secundō, notitiā cōclusionis habetur ex præmissis, tanquam ex causis; sed causa nō operatur ultra suā perfectionem, ergo impossibile est cōclusionem esse certiorē præmissis; sed qui solam habet subalternatā scientiā, nō habet certum assensum principiorum, sed creditum fide humana, propter auctoritatem docentis, vel habentis scientiā subalternantem; ergo nec maiorem certitudinē cōclusionis habebit ea, quæ ex fide humana deduci potest; sed ex fide humana, etiam per euidentem consequentiam, non deducitur nisi opinio; ergo non habebit certum assensum cōclusionum, sed opinatum, cui non repugnat subesse falsum.

2. Sentent. Oppositam nihilominus partem tuetur nonnulli tenentes adhuc subalternatam sine subalternante esse veram scientiā licet imperfectam; idque probare nituntur.

1. Ratio. Primō, Theologia acquisita ex principis fidei est certa notitia, atque ad eō scientiā, quamquam imperfecta propter euidentiam defectum: talis est, quam

habemus huius cōclusionis, Christus est risibilis, per hanc demonstrationem: omnis homo est risibilis, Christus est homo, ergo Christus est risibilis, sed eiusmodi Theologia imperfecta subalternatur scientiā Beatorum, quibus euidenter sunt nota principia fidei: & tamen sine tali scientiā superiori existens non est opinio, sed scientiā; ergo talis erit quæcunque subalternata etiam, a subalternante præmissa.

2. Ratio. Secundo, si vera scientiā deficeret, maxime quia non habet certitudinem principiorum, sed assensum fidei humanam: hæc autem ratio est insufficientis, ergo ea non obstante vera scientiā sententia erit: probatur minor: plura sunt, quæ sola auctoritate dicentium habentur, & nihilominus certa, vt quod Roma lit, quod Philippus sit Rex: nullus enim similes propositiones in dubium reuocauit: cuius ea est ratio, quia multorum, & euidentium testimonio roborantur: satis est ergo a vidente aliquid esse testificatum, vt pro certo habeatur, sed principia scientiæ subalternatæ, etiam si non reducuntur ad primā, accipiuntur ab eo, qui nouit ea per certam demonstrationem reducere, atque ad eō a vidente in suis principis, id ergo satis erit, vt certa de eis notitiā habeatur: cōclusiones igitur ex tali notitiā principiorum deductæ per euidentem syllogismum certæ, atq; scientiā notitiā generabunt.

1. Assertio. Pro huius quæstionis solutione obseruandum est, subalternatā scientiā duobus modis posse a subalternante præcindi: primo quidē, ita vt principia eius sola auctoritate superioris sciētis habeatur: altero ita, vt per experientiam nota sint; & iuxta hanc distinctionē duabus assertionibus explicatur nostra sententia.

2. Assertio. Prior est; subalternata scientiā sine subalternante existens; iuxta primum modum non est vera scientiā, sed solum opinio; hanc efficaciter probant argumenta prioris sententiæ. Secunda: si principia eius per experientiam sint nota, vera erit scientiā, quamquam imperfecta, imperfectam autem dicimus nō solū ab intrinseco, quia ex se materiam sensibilem respicit, quā proinde imperfectionē habet, etiā si cū subalternante sit continuata, sed etiam

ex ea

108.

Vnicum notabil.

109.

ex ea parte, qua principia eius non nisi a posteriori cognoscuntur.

Ratio. Quod autem vera sit scientiā, euidenter probatur: nā experientia, certa, atq; euidentia facit principia, ex principis autem euidentibus per euidentē syllogismum eliciuntur euidentes cōclusiones; tales igitur erunt similis scientiæ subalternatæ, etiā sine subalternante existētis. *Ad argumētum.* Argumētā prioris sententiæ intentū quidē probant iuxta sensum primæ nostræ assertionis: nihil tamen contra secundam, nam data principia scientiæ subalternatæ per experientiam cognoscuntur, certa sunt, nec pendent ex fide humana; ideoque certam cōclusionem, ac scientiā generare possunt.

Secunda autē sententiā intendens scientiā adhuc esse, dum eius principia soli humane fidei innituntur, plane falsa est, cuius argumenta parum probant.

Argumenta. Damus enim primo, Theologiam, modo acquisitā ex principis fidei esse scientiā imperfectā: an vero subalternata sit scientiā Beatorum, præsentem considerationem excedit: sed eo etiā admisso longē diuersam habet rationē, a quæcunq; alia subalternata scientiā, a subalternante præcisa: nam principia Theologia, quæ sunt articuli fidei, accipiuntur quidem per auctoritatem, non tantē humanam, sed diuinam ipsiusmet Dei reuelantis, quæ certissimā cognitionem operatur in intellectu credentis: & eiusmodi certa cognitio principiorum licet obcura, per euidentem consecutionem generat certam cōclusionē, quamquā ineuidentem: talis igitur cognitio scientiæ ea erit, vt ostēdit conclusio illa, Christus est risibilis: principia autē cuiuslibet alterius subalternatæ scientiæ per solā auctoritatē humanā accepta certitudine carent, idē non valent certū assensum cōclusionis generare, sed opinionem.

Nec refert ab eo esse accepta, qui ea euidenter cognoscit; cū auctoritas vidētis, si humana sit, nō possit nisi humanā fidem generare; cuius ea est certa ratio; quia, & si euident sit notitiā principiorū in superiori sciēte, ad inferiorē tamen, eū videlicet, qui scientiā habet subalternatā a subalternante præcisam, per medium fallibile peruenit humane auctoritatis: mediū autem fallibile, ex qualibet

etiā euidenti notitiā procedens, nō potest certā notitiā cōclusionis generare.

Probatur manifeste in cōclusionē, ex principis euidenter notis per argumentū probabile deducta, quæ nō potest esse certa, sed fallibilis; quia ex medio assentiēdi, vel cognoscendi sortitur cōditionē assensus autem illius propositionis, Roma est, in eo, qui Romā non vidit, etiam est ex intrinseca cōditionē incertus: multiplex autē testimoniū, & longa assentiēdi consuetudo dubium abstulit; quod tamen per accidens cōtingit: vnde sit, per se loquendo nunquā posse auctoritatē humanā certum generare assensum, nec proinde talē, ex quo certa, aut scientiā notitiā cōclusionis deduci possit.

QUESTIO IX.

An scientiā subalternata intraproprios limites demonstrat propter quid, vel solū quod hoc est.

DVPLICEM statum, vel cōditionem habere contingit subalternatam scientiā: nam vel est cū subalternante cōtinuata, quā continuatio nem propria eius natura postulat; vel ab ea præcisa, vt cōtrouersia præterita dicebamus: & quidē si præcisa sit, citra dubium est, nō demonstrare propter quid; vel enim principia eius per solā dicētis auctoritatē accipiuntur, & tunc nō est scientiā; vel per experientiam sunt nota, & cū experimentalis notitiā sit ex effectu, nō potest generare scientiā, propter quid: si vero cum superiori continuata sit, quo pacto naturalem, ac sibi debitum habet statum, atque ad eō perfectionem possibilem: tunc procedit quæstio, an reddat propter quid suarū cōclusionum, & quidē intra proprios limites accepta: nā auxilio superioris scientiæ vere demonstrat propter quid, quod nō est aliud, quā subalternantē id præstare: accipitur autē intra proprios limites, in quantum vsq; ad principia propria se extēdit, & nō amplius: gratia exēpli; per spec-

Explicatio tituli.

113

114

tius dicit, res ad maiorem distantiam minores apparere, quia sub minori videtur angulo, cuius causam non amplius reddere nouit: nam quod minor sit, vel acutior angulus quo magis protrahitur (hæc est enim illius causa) ad Geometriam pertinet: hoc est igitur, quod titulus questionis petit, an Perspectiua, & qualibet alia subalternata scientia, intra suorum principiorum ambitum demonstraret, propter quid, vel solum quod hoc est?

Sententia affirmans proponitur, & suadetur.

Albert. sent. affirm. 114.

Affirmatiuam partem tenuisse videtur Albertus Mag. tract. 1. de visu princip. cap. 7. ubi sic distinguit modum demonstrandi subalternatis, & subalternata scientia, ut Geometrica, & Perspectiua, Arithmetica, & Musica: quæ eda (ait) sunt passionis conuenientes quantitati secundum se, lineæ videlicet, aut numero, & eiusmodi demonstrat a priori Geometra, vel Arithmetica ex propriis principiis: alia sunt conuenientes lineæ, ut visuæ, vel numero, ut sonoro, quas non possunt prædicti demonstrare; quia passionis istæ concipiunt materiam sensibilem, à qua Geometra, & Arithmetica abstrahunt, ac propterea extra ambitum talium scientiarum, ad quas demonstrandas non possunt se extendere, sed à propriis scientiis subalternatis a priori demonstrantur: hæc igitur videtur esse sententia huius Doctoris, quod quilibet harum scientiarum demonstrat, propter quid, ita ut subalternata scientia non reddat causam alicuius conclusionis subalternata.

M. Sotus.

115.

Eandem tenet M. Sotus. q. 1. huius cap. in solut. ad 6. secundum hanc limitationem, videlicet subalternatam scientiam intra latitudinem suorum principiorum demonstrare, propter quid, non quidem primam causam suarum conclusionum tradens, cum hoc sit subalternatis officium; sed bene proximam, ad quam principia eius sese extendunt; hoc namque fat est, ut simpliciter dicatur demonstrare propter quid: quem sensum desumpsisse, videtur ex Paulo Veneto in expositionibus huius capituli.

1. Argum.

Eamque probat; quia subalternata scientia, ut Musica, duobus modis considera-

tur, in quantum speculatiua, vel practica; appellatur practica in quantum adquiretur canendi exercitio; & hoc modo sumpta ab experientia probat suas conclusiones, ut quod Diapete est bona consonantia, quia bene consonat auribus, &c. Speculatiua vero dicitur, in quantum cum superiori continuata causam conclusionum reddit usque ad certum limitem, à quo incipit subalternata deferens eius principia usque ad prima omnino in denotabilia: & sic perficitur totus processus utriusque scientia. Vnde inferitur, subalternatam non demonstrare propter quid, usque ad primam causam simpliciter bene tamen usque ad primam causam sui ordinis; ut exemplum à nobis nuper productum ostendit: nam hæc demonstratio, propter quid est res que videtur sub minori angulo apparere minor, quæ à longe videtur sub minori angulo videtur, ergo minor apparere; & tamen pertinet ad solam Perspectiuam, cum nihil in ea Geometricum audiatur; ergo intra proprium ambitum habet demonstrationes propter quid.

116.

Et confirmatur quia si solus Geometra demonstraret a priori conclusiones Perspectiua, & solus Arithmeticus conclusiones Musica, solus ille Perspectiuus, & solus ille Musicus appellaretur, cum à conclusionibus demonstratis denominationem accipiant, sciens, & scientia: quæ plane absurda sunt; ergo necessario dicendum est, quamlibet subalternatam scientiam cum subalternante continuatam demonstrare, propter quid, intra proprios limites.

Confirmas.

117.

Huic argumento duo alia adiungimus in confirmationem eiusdem sententiæ. Primum est, ac in ordine secundum si subalternata scientia non demonstraret propter quid, maxime quia materiam sensibilem respicit, ex quo videtur ab effectu, & non à causa procedere (nam ex ea parte, qua obiectum subalternatis participat, non potest deficere à perfectione scientia redeentis, propter quid, suarum conclusionum) sed hæc est ratio insufficiens, nam quæ scientia magis sensibilis esse potest, quæ Philosophia naturalis; sed hæc demonstrat, propter quid, ut ostendit hæc demonstratio; quidquid habet naturam est ens mobile, sed celum habet naturam, ergo est ens mobile; ergo non minus subalternata scientia intra

2. Argum.

3. Argum.

118.

intra proprium ambitum demonstrabit propter quid; & certe si solū demonstraret, quod hoc est, imperfectionissima esset. Postremum quia si scientia subalternata, non demonstraret propter quid, idem esset quia non demonstrat usque ad primam causam, sed tradens proximam relinquit primam à subalternante tradendam; at subalternans non potest reddere primam; ergo ad solam subalternatam omnino pertinet suarum conclusionum causam reddere. Probatur minor: nam si subalternans reddat causam principiorum subalternata, erunt eiusmodi principia conclusiones illius, hoc est impossibile, ergo & illud. Probatur iterum minor, subalternata scientia concernit materiam sensibilem; ergo eius principia in eadem erunt materia constituta: at subalternans abstrahit à tali materia, atque ex consequenti eius principia, impossibile est ergo medium superioris scientia, vel principium proportionatum esse ad probandum principium inferioris: gratia exempli, dicit Medicus, circulare vulnus difficilius sanatur, quod non videtur posse à Geometra probari, ut voluit Aristotel. siquidem Geometria abstrahit à corpore naturali, atque adeo ab humano, quod in quantum sanabile proprium est Medicinae obiectum: quo igitur pacto principia Geometriæ eodem modo abstracta descendere poterunt ad probandum simile principium in materia sensibili contentum? & similis erit repugnantia in subalternatis scientiis respectu inferiorum, ad quas proinde spectare necesse est, propter quid, suarum conclusionum tradere.

Alberti sententia. aut. non placet.

120.

Hæc tamen sententia in eo sensu, in quo eam videtur defendere Albertus, plane aduersatur doctrinae Aristot. & veritati; cum limitatione vero, quam Paulus Venetus, & M. Sotus adiciunt, non est ita certum utrumque habere, valde tamen probabile.

Vera sententia ponitur, & probatur.

DE O nostra sententia est subalternatam scientiam, ut talem, neque absolute, neque intra proprios limites demonstrare, propter quid, suarum conclusionum, sed id præstare à subalternante, à qua omnino

accipit propter quid.

Ita sentiunt ceteri interpretes Aristot. D. Thom. in his commentariis lect. 23. Sonzinas. 4. meth. q. 9. Caiet. c. present. tract. de scientiarum subalternatione circa finem. Copulata Lobanienis inter explicandas conditiones, ad subalternationem scientiarum requisitas, D. Toletus in expositione text. Aristot. in eandemque videtur inclinare Scotus. 3. q. prologi circa finem, ubi vniuersaliter docet sic habere subalternantem, & subalternatam scientiam, ut ubi hæc incipit, illa desinat, quod est dicere, vltimas illius conclusiones esse prima huius principia. Durandus item 1. q. prologi num. 52. ubi solum tribuit subalternatis scientiis demonstrationem, quia.

Copulata Loban.

D. Toletus.

Scotus.

Durandus.

Ex Arist. probatur.

121.

Et in primis; quod ad subalternantem scientiam spectet propter quid, ad subalternatam, quia, docet expresse Aristot. in principio huius capituli differentiam statuens inter demonstrationem, propter quid, & quod hoc est, in diuersis scientiis subalternis, ita ut ad subalternantem spectet demonstratio propter quid, ad subalternatam vero, quia, quod discrimen stare non potest cum sententia Alberti affirmantis, æqualiter utramque demonstrare propter quid suarum conclusionum.

Et rursus, ad particularem modum, & conditionem harum scientiarum descendens Aristot. testatur subalternatam scientiam (quam vocat sensibilem) non tradere propter quid, suarum conclusionum, sed solum, quia; subalternantem vero (quam vocat Mathematicam) demonstrare propter quid, hisce verbis: *Hic enim ipsum quidem quod sensiuum est scire, ipsum vero propter quid Mathematicorum: hi namque habent causarum demonstrationem, &c.*

Exemplum

Et probatur euidenti exemplo Perspectiua, & Geometrica; principium est enim Perspectiua res ad maiorem distantiam sub minori angulo videri, ac propterea apparere minores, cuius propter quid reddit Geometra dicens, angulum, quo plus protrahitur, acutior esse, hoc est enim esse minorem.

122.

Ex quibus etiam sequitur aduersus Paulum Venetum, & Sotum, adhuc intra proprios limites, non demonstrare propter quid subalternatam scientiam: nam si eo distinguuntur demonstratio, quia, & propter

propter quid in his scientiis, quod illa pertinet ad subalternatam: hæc vero ad subalternantem, cum istæ scientiæ intra proprios limites considerata distinguatur: fiet absque dubio inferiorem intra proprios limites non demonstrare propter quid: si enim semel id admittatur, cessabit prædictum discrimen inter demonstrationes designatum; que modo dum cessabit, si admittamus subalternantem demonstrare, quia.

123.

Sic igitur loquendum nobis est, si mentem Aristot. teneamus, ut non solum unius, vel alterius principij subalternatæ scientiæ, propter quid, tradat subalternans, sed omnium: nam unum, vel alterum etiã disparata scientia à priori demonstrat: ut in fine capituli docet Aristot. de Geometria à priori demonstrante illud principium Medicinæ, circulare vulnus difficilius sanatur; quia circulus latera habet maxime distantia.

Prima 124-
tio.

Idq; efficaciter probatur ratione: nam ex natura, & conditione obiecti cuiuslibet scientiæ accipiuntur omnia eius principia (ut superius ostendimus) sed obiectum scientiæ subalternatæ continetur sub obiecto subalternantis, illudq; intrinsece claudit; ergo principia principis sunt inferiora, ab eisq; dependentia, sed superior scientiæ, utpote abstractior, continet causam inferioris, ergo ex propria conditione subalternatæ scientiæ est, non reddere primam causam suarum conclusionum, sed proximam dumtaxat, quam continet propria eius principia, quæ probanda à priori relinquunt, vel usq; ad prima indemonstrabilia reducenda scientiæ superiori.

Secunda 124-
tio.

Quod autem hoc non sufficiat, ut subalternata intra proprios limites dicatur proprias conclusiones scire, vel demonstrare à priori, probat ultima ratio: ut aliquis scire dicatur à priori aliquam conclusionem, necesse est eam demonstrare, non solum ex principis proximis, sed ut eiusmodi principia proxima noverit usque ad prima omnino indemonstrabilia reducere, ut docuit expresse Aristot. c. 2. illis verbis. Ex

Aristot.

primis autem indemonstrabilibus quoniam non sciet, non habens demonstrationem ipsorum. &c. Sed scientia subalternata nescit reducere propria principia, per quæ demonstrat proprias conclusiones, usq; ad prima omnino indemonstrabilia, imo nec scire in-

tra proprios limites potest; quod tamen præstat subalternans, ergo non scit eas à priori; sed talem notitiam accipit à subalternante.

Opposita argumenta, & quadam obiectiones solvuntur.

QUO autem pacto id fiat, vel possibile sit, explicare oportebit, ut ab ultimo, magisq; difficili argumenta solvere incipiamus: est igitur obserandum, necessarium esse ad demonstrandam quamlibet conclusionem medium coniungi, cum extremitatibus in præmissis, ut extremitates coniungantur inter sese in conclusione: præmissa enim conflantur ex medio, & extremitatibus: ex solis autem extremitatibus conclusio, ut communis demonstratio testatur: omne animal rationale est capax disciplina, omnis homo est animal rationale; ecce medium cum extremitatibus coniunctum; & ex vi talis coniunctionis coniunguntur extremitates inter se se, dum in conclusione infertur, ergo omnis homo est capax disciplina.

Notabil. 1.
ad solutionem
argumenti.

125.

Secundo, tanquam certum præmittendum est, medium in demonstratione propter quid (de qua loquimur) causam conclusionis continere, non quancumque, sed adequatam, atq; adeo cum extremitatibus convertibilem, ut eadē demonstratio ostendit: unde fit, ut si subalternans scientia debet reddere propter quid principiorum inferioris, non possit id præstare per medium proprium nudè acceptum, vel (ut proprius loquamur) in propria abstractione consideratum: nam quo pacto medium abstrahens à materia poterit esse causa adequata, & convertibilis respectu passionis, vel proprietatis materiam sensibilem concernentis? Concerit autem materiam sensibilem quodlibet principium subalternatæ, ergo non potest demonstrari à priori per medium subalternantis, ut à materia abstrahentis; sed oportet, ut accipiatur tanquam determinatum ad materiam sensibilem, oportet ut accipiatur coniunctum cum extremitatibus principij subalternatæ componentibus: & iste est modus, quo continuatur scientia subalternans cum subalternata, dum ad probanda eius principia descendit; continuari enim non est aliud, quam

2. Notab.

126.

127.

quam multa in uno aliquo communi termino uniri, medio igitur superioris scientiæ cum extremitatibus, ex quibus principium inferioris conflatur coniuncto, fit continuatio, & talis continuatio limitatio quædam est eiusdem medij: ex tali autem limitatione, vel terminatione æquale redditur medium cum extremitatibus convertibile; ex eadem etiã resultant principia quali mixta ex materia utriusque scientiæ, ex medio quidem (superioris, & extremitatibus inferioris); & ex his principijs tanquam ex causa adequata infertur a priori conclusio, quæ est principium scientiæ subalternatæ: & quoniam medium in principis contentum est causa, ideo vere, & proprie attribuitur propter quid superiori scientiæ, cuius est proprium, non inferiori, licet ab ea determinetur.

128.

Rem manifestam efficiet hoc exemplum, quo demonstratur à priori principium subalternatæ scientiæ per medium subalternantis; principium est hoc; res alonge videtur sub minori angulo: demonstratur autem sic, res quæ videtur sub angulo magis protracto, videtur sub angulo minori (nam angulus magis protractus acutior est, atque adeo minor) sed res alonge videtur sub angulo magis protracto, ergo sub angulo minori: ecce tibi medium Geometricum, nempe angulum magis protractum esse minorem, quod non posset principium illud demonstrare, nisi coniungeretur cum extremitatibus Perpectivæ, nempe cum visione rei à longè: ecce rursus medium cum eisdem extremitatibus coniunctum fit adequatum, atque convertibile, ut possit per ipsum demonstrari tale principium inferioris scientiæ, tanquam per causam adequatam. Idem ostendit exemplum in argumento desumptum illius conclusionis Medicinæ: circulare vulnus tardius sanatur, per medium Geometricum hoc modo demonstrabilis: vulnus, cuius latera difficilius coniunguntur difficilius sanatur, sed circularis vulneris latera coniunguntur difficilius, ergo difficilius sanatur; & rursus hoc principium sic potest demonstrari, ut plenius res intelligatur: latera maxime distantia difficilius coniunguntur; sed latera circularis vulneris maxime distant ergo difficilius coniunguntur.

ad 1. arg.

Ad primum autem argumentum dici

mus, processum subalternatæ scientiæ in demonstrandis suis conclusionibus usque ad prima principia sui ordinis non habere vim demonstrativam nisi virtute, aut ope subalternantis inde incipientis, ubi illa definit, quæ necessitate nulla conclusio scitaciter à subalternante scire pro propria principia verè demonstrabilia usque ad indemonstrabilia referre: nec enim scit, qui horum demonstrationem non habet (ut docuit Aristoteles) unde negandum est demonstrationem in argumento desumptam verè esse, si ex sola virtute subalternatæ scientiæ consideretur; sed probabilè duntaxat argumentum; cum nota sit nec expressis procedere, nec ex his, quæ per prima fidem habet; etenim fidem habere per prima, non est ex eius virtute, sed subalternantis, ideo hæc sola reddit eorum propter quid.

130.

131.

2. obiecto.

131.

ad 1. arg.

Ultimum argumentum deficit non afferens veram causam, sed apparet, nec enim negamus subalternatam scientiam demonstrare propter quid, eo quod sensibile sit, vel sensibile respiciat materiam; & quia inferior est alteriusq; subdita, aqua principia eius essentialiter dependet, & à priori demonstrantur; ex hac enim intrinseca imperfectione habet non posse proprias conclusiones deferre usque ad principia indemonstrabilia, quod apprimè necessarium est, ut eas dicatur à priori demonstrare.

Posset tamē quispiam opponere adversus nostram sententiam, subalternatam scientiam ex propria virtute demonstrare proprias conclusiones, si non usque ad prima simpliciter; bene tamen usque ad prima principia intra suum obiectum, & ambitum indemonstrabilia; quod profecto sufficere videtur, ut dicatur habere veras demonstrationes propter quid, licet non adeo perfectas, ut superior scientia usque ad prima omnino, indemonstrabilia eadem referens.

Respondetur minimè id sufficere, nam principia subalternatæ scientiæ non sunt exterminis nota, sed verè conclusiones demonstrabiles, quas demonstrare nec scit ipsa, nec scire intra proprios limites valere; unde infertur, non esse sibi evidentia, nec certa; quæ enim evidentè cognoscimus (seclusa experientia) vel exterminis per habitum principiorum, vel per demonstrationem ex eis accipimus: præfata autem principia non sunt exterminis nota, sed verè demonstrabilia, cuius de-

132.

T mos-

monstratio non haberetur, ergo non sunt ab eadem scientia euidenter intra proprios limites cogoscibilia; nec refert esse in suo ordine. indemonstrabilia: duobus namque contingit modis indemonstrabilem esse aliquam propositionem, vel ex propria conditione, vel respectu alicuius nescientis eam demonstrare; & si primo modo demonstrabilis sit, erit etiam ex propriis terminis per habitum principiorum cognoscibilis; si secundo sola fides vel opinio de ea habebitur, atque adeo de conclusionibus ex ea deductis, & iuxta hunc modum indemonstrabilia sunt principia subalternata scientia intra proprios limites considerata, non iuxta primum; quia propter non erit aliqua conclusio ex eis demonstrabilis. Negan dum igitur est ad formam argumenti sufficere sic esse indemonstrabilia, ut per se nota vel certa dicantur adhuc secundum quid vel in tali ordine; nam cum vere sint demonstrabilia, quae demonstrare nescit subalternata scientia praecise considerata, nullam possunt certitudinem habere, nec certas pro inde conclusiones reddere ex eis elicitas.

133

Obi.

Si autem veritas ad huc ex his fieri, ut subalternata scientia intra proprium ambitum considerata, ad huc in quantum cum subalternante continuatur, non sit vera scientia; unde etiam vniuersaliter inferre licebit nullam subalternatam esse veram scientiam, sed fidem humanam, vel opinionem; siquidem ex propria virtute non valet proprias conclusiones reducere vsque ad principia simpliciter indemonstrabilia; quod pro se eto intolerabile ab surdum est, cum ab Aristotele & omnibus subalternans & subalternata ponantur duae scientiae distinctae, & si distinctae sunt, erit qualibet ut distincta ab alia, vera scientia; atque adeo intra proprium ambitum considerata, nam ex propriis distinguuntur.

Solutio.

134

Responderetur subalternatam & subalternatam scientiam non tam distinguendo modo, quo distinguuntur duae scientiae, quam ut distinguuntur habitus principiorum & scientia intra eandem materiam; nam subalternata similitudinem scientiae tenet, principiorum subalternans, conclusiones illius a priori probans: inter scientiam autem, eiusque principia haec

inviolabiliter obseruantur, primum, ut conclusio non sit vere scientifica, nisi cum principijs, ex quibus deriuatur copulata vel continuata; nam cum propter principia ei assentiat intellectus, si ab eis eam separaueris vel certe sicut cum eis conuinctam non acceperis, non habebit euidenciam nec certitudinem scientiae. Ita que si habitum scientiae intra proprios limites consideramus, hoc est sine ordine ad habitum principiorum, non erit vera scientia, cum ex eo certitudinem, atque euidenciam mendicet, imò nec propter quid suarum conclusionum reddere potest, nisi simul cum habitu principiorum recipiatur, ratione cuius id praestit, quod potius est, eum de principiorum habitum praestare, quam scientiam, cum principia ipsa causam conclusionis contineant, ac reddant.

145

Iuxta hanc igitur similitudinem sentiendum est de subalternante, & subalternata scientia; hanc imprimis ab illa praecitam non esse veram scientiam ut quae praecedenti statuta est, sed nec intra proprios limites consideratam, hoc est sine ordine ad subalternantem, cum ex ea certitudinem & euidenciam propria principia mendicent, & longè minus propter quid suarum conclusionum reddere, aut veras demonstrationes propter quid habere censendum est, nisi ope, aut virtute subalternantis, à qua principia eius vsque ad prima indemonstrabilia referuntur, quod luce clarius ostendit ad solam subalternantem pertinere propter quid conclusionum subalternatae tradere; quemadmodum ad habitum principiorum tradere propter quid scientificarum conclusionum.

Quid sentiendum de subalternante & subalternata scientia.

Hisque plenè satisfactum est obiectioni propositae, satisque subalternarum scientiarum natura, ac conditio, & modus se habendi explicatus.

PRIMAM FIGURAM MAXIME SCIENTIAE ESSE ACCOMMODATAM.

CAP. VNDECIMUM.

Figurarum autem maximè scientialis est prima, Mathematicae namque scientiae per has demonstrationes ferunt, &c. EXPO-

EXPOSITIO TEXTVS.

Intercum cap.

Apud hoc quasi appendix est praecedentis, in quo, cum docuisset Aristoteles demonstrationem, quia, à causa remota procedentem non posse fieri nisi in secunda figura, ratio ipsa postulabat, ut formam syllogisticam praescriberet demonstrationibus capitulis statuentis, in qua figura sint constituendae, & hoc est primum, quod praestat triplici ratione confirmans; deinde rationem propositionis negatiuae immediatae affert; nam licet cap. 2. vniuersalem definitionem immediatae propositionis tradidisset, solum immediatae affirmatiuae eam hucusque accommodauit; ut igitur completa esset praecipua pars posterioristica artis, oportebat principia negatiuae demonstrationis tradere, quae sunt propositiones immediatae negatiuae; & hac duplici parte continetur totum caput.

Diuisio in caput. in duo membra.

v. pars capit.

Prima ratio.

Secunda ratio.

Statuit ergo primo, maxime accommodatam esse demonstrationibus primam figuram syllogisticam; quod probat triplici ratione.

Quarum prima est quasi inductiua ex singularum scientiarum propter quid demonstrationis in discursu collecta: scientia propter quid demonstrans sunt ceteris perfectiores, sed eiusmodi utuntur in suis demonstrationibus prima figura, par ergo de ceteris ratio erit: exempla in Mathematicis disciplinis perfectum demonstrandi modum habentibus producit, Geometria videlicet, & Arithmetica, ut parem esse de cunctis alijs rationem intelligamus: ut plurimum autem docet, has omnes scientias in prima figura proprias demonstrationes constituere; quia aliquando iuxta causarum, & effectuum conditionem contingit non esse id possibile, sed secunda figura necessario vitandam; id tamè per quam rarum esse.

Secunda ratio talis est; quod quid est rei, quod definitionem eius vocamus, principem locum in demonstrationibus tenet; sed scientiam eius non nisi prima figura mediante assequimur; ergo hac est nobis potissime vitandum in demonstrationibus: minorem probat; definitio enuntiat de definito affirmatiue, cum eius naturam positiuam explicet, & vniuersaliter, cum nec de vno aliquo singulari tradatur, sed communem omnium essentiam continet; secunda autem figura non est apta ad affirmatiuum syllogismum construendum, cum nihil in ea ex vtraque affirmatiuae praemissa eliciatur; quemadmodum

nec tertia ad syllogismum vniuersalem; ergo sola prima scientie de quidditate rei assequenda deseruit.

Postrema, in demonstrationibus constituendis Tertia & tertia figura ope indigent prima: tertia haec autem sibi sufficiens est; ergo eius est praecipuus usus in demonstratoria arte: maiorem probat, quia per primam figuram densantur, & arguentur alie, quaeque ad immediata perueniuntur.

Quid autem per densationem, & augmentum intelligat, non est inter expositores ceetum. Philoponus enim ad modum, quo secunda, & tertia figura reducuntur ad primam, quantum ad formam concludendi, ut euidenter sit, utrumque refert dicens, densationem rei proprietatem materialem esse, ut constat in congelatione aquae, vel lactis coagulatione, quae per materis coagulationem sunt: at augmentum formam potius respicit, ut plane docet Aristoteles, 1. lib. de artu, & interitu cap. 5. Statuens secundum

Quid intelligat per densationem, & augmentum. Prima expositio Philoponi.

Aristot.

partes rei formales fieri; nunc ergo cum predicatum in propositione sit quasi forma, subiectum quasi materia, & secunda figura reducatur ad primam, praedicatorum praemissa mutato in subiectum (erat enim medium in vtraque predicatione) consequens est, eadem reductionem condensationem quandam esse sortiri autem figuram eius medium in vtraque praemissa subiectum esse ad primam reducitur permutationem subiecti in praedictum, atque adeo per augmentum: & hanc expositionem sequitur Aegidius in commentarijs huius loci.

Aegidius

P. T. dicitur ad reductionem etiam earundem figurarum ad primam secundum formam, densationem, & augmentum, ut alii, licet alio modo; ait enim, dum secunda, & tertia reducuntur ad primam, quasi densationem contingere, siquidem plures earum modi ad eundem primè referuntur; coarctantur igitur ex hac parte, sed ex altera arguentur, in quantum plures sunt modi harum figurarum, si eos cum modis primae figure, ad quos referuntur, coniunxeris, quam si solos acceperis.

Prima expositio Cardinalis Tolcti.

Ceterum, cum Aristoteles de eiusmodi figuris syllogisticis non loquatur sub ea consideratione, qua posteriores referuntur ad primam secundum formam concludendi (crusmodi enim consideratio prioristica est) sed in quantum demonstratio prioristica est) sed in quantum verba eius statim subiicienda plane restantur) placet profecto expositio D. Thom. in his commentarijs lectione vigesima sexta, & Themijs

3. D. Thom. & Themijs

in sua paraphrasi super. 1. lib. poster. cap. 31. ubi sic exponunt: Secundam & tertiam figuram prima indigere (ait Aristoteles) quia per eam deservantur, & augentur quousque ad immediata veniant (hac enim sunt verba Aristotelis) quasi dicat, ad perfectam scientiam rei habendam necesse est mediatas premissas demonstrationis ad immediatas reducere; sed secunda & tertia figura non possunt id usquequaque prestare absque prima adminiculo; ergo minus sunt scientis accomodatae: probatur minor, secunda figura non valet affirmatiuam propositionem concludere; ergo nec valebit affirmatiuas premissas mediatas ad immediatas referre: tertia vero non concludit uniuersalem; ergo nec premissas uniuersales reducere poterit: ad affirmatiuas igitur, & uniuersales premissas (quae potissima sunt in his demonstrationibus) reducendas indigent prima figura uniuersas referre, quae proinde nullo modo eis indiget; ergo eius erit principalis usus in arte demonstratoria.

Secunda pars capit explicatur.

Quatuor modi propositionu negatiua rum.

In secunda parte capit explicare contentit, quae sint propositiones immediatae negatiuae; quod ut praestet, negatiuas mediatas exponit prius, ex quibus facilius cognoscitur immediatarum ratio. Quatuor modis possunt se habere negatiuae propositiones; nam vel predicatum continetur sub aliquo toto, hoc est, sub aliquo uniuersali predicato quidditatio; subiectum vero sub nullo: aut ex opposito subiectum continetur, minime predicatum: vel tertio, tam subiectum, quam predicatum; aut demum, nec predicatum, nec subiectum; uno enim ex his modis se habere necesse est propositiones negatiuas demonstrationi deservientes: & quidem si duobus primis modis se habeant tales propositiones, non sunt immediatae, sed demonstrabiles per idemmet superius predicatum, sub quo subiectum, vel predicatum continetur affirmatum de contento, negatum de altero; gratia exempli, haec propositio, qualitas non est homo, talis est cuius predicatum continetur sub animali, subiectum vero sub nullo, & demonstratur per idem animal, affirmatum de homine negatum de qualitate, in secunda figura hoc modo: omnis homo est animal, nulla qualitas est animal, ergo nulla qualitas est homo: rursus, homo non est qualitas, cuius subiectum est sub eodem animali, & predicatum sub nullo per idemmet animal in eodem modo, & figura sic demonstratur, nulla qualitas est animal, omnis homo est

animal, ergo nullus homo est qualitas: propositio vero tertio modo se habens eiusmodi esse potest, nullus homo est albedo, cuius predicatum sub colore, subiectum vero sub animali continetur; quae mediata probatur, cum demonstrari utroque modo possit, videlicet per illud superius, sub quo continetur predicatum; affirmatum de eo, negatum de subiecto; vel per aliud, sub quo continetur subiectum negatum de predicato affirmatum de eodem subiecto, primo modo demonstratur sic; omnis albedo est color, nullus homo est color, ergo nullus homo est albedo; secundo vero, nulla albedo est animal, omnis homo est animal, ergo nullus homo est albedo.

Exemplum.

Ostendit vera esse quae dicta sunt circa hos tres modos, videlicet possibile esse, dum subiectum sub aliquo toto continetur, predicatum non esse sub eodem; atque ex opposito subiectum non contineri sub eo toto, sub quo continetur predicatum; idque exemplo duorum predicamentorum; quae coordinationes diuersas vocat, ut si una coordinatio sit A. c. d. & sit predicamentum substantia; & altera B. E. F. & sit predicamentum qualitas; tunc sic arguitur: predicamenta sunt impermixta, ita ut quod est in uno predicamento non enuntietur de eo, quod est in alio; cuius ea est ratio: quia sunt primo diuersa; bene ergo sequitur, predicatum cuius propositionis continetur sub aliquo genere unius coordinationis; ergo subiectum eiusdem non est sub eodem genere, idque de eo genere sub quo continetur subiectum censendum est; nam sub eo non erit predicatum.

10

Superest illa propositio, cuius neutrum extremum sub aliquo toto, vel superiori predicato continetur, & talis est, in qua unum superius genus negatur de altero, ut substantia non est quantitas, qualitas non est relatio, & similes; nam suprema genera sub nullo altero continentur genere, nec sub aliquo predicato superiori uniuoco; ens enim, quod de uniuersis predicatur, analogum est, & transcendens; tales igitur propositiones immediatas esse statuit Aristoteles; quia cum extrema nihil commune habeant, nec vllum aliud predicatum se superius, nec dabile est medium, per quod demonstraretur unum ab altero remoueri: medium namque de altero saltem extremorum debet enuntiarri in syllogismo, nam negari de utroque repugnat, cum ex negatiuis premissis inutilis fiat syllogismus; sed nullum est predicatum, quod de hisce supremis generibus

Quae propositio negatiua sunt

11

neribus enuntietur, ergo nullum erit medium remouendi unum ab altero, sed quodlibet se ipso ab alio remotum est; ergo negatiuam propositionem immediatam constituentem.

Arist.

12

Probat Aristoteles illud antecedens, quod necesse sit medium de altero extremo affirmari in premissis; nam vel syllogismus fit in prima figura, & tunc minor saltem affirmatiua debet esse, in qua medium de minori extremo affirmabitur; vel in secunda, quae nec ex puris affirmatiuis, nec ex puris negatiuis constare potest; quapropter unam saltem affirmatiuam premissam habere necesse est, in qua medium, quod vtriusque praemissa est predicatum, affirmabitur de altero extremorum; si ergo tale predicatum dabile non est, quod de aliquo extremorum enuntietur, sequitur plane, nec medium esse possibile, per quod similes propositiones demonstrantur, quod idem est, ac esse immediatas.

De tertia autem figura mentionem non fecit Aristoteles; quia ad demonstrationem uniuersalem (de qua loquitur) minime apta est.

QVOT, QVIBVSVE MODIS SYLLOGISTICIS tum in immediatis, tum in mediatis propositionibus ignorantia dispositionis, & quomodo ignorantia negationis exoritur.

CAPVT DVO DECIMVM.

Ignorantia vero, quae non secundum negationem, sed secundum dispositionem dicitur, est quidem deceptio, quae per syllogismum fit, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

Intetum cap. Arist.

Ignorantia duplex negationis, & dispositionis.

AD eandem scientiam, vel disciplinam opposita pertinere docuit plane Aristoteles sectione problematum, scilicet problemate. 7. & idcirco bis, quae ad scientiam, & modos, quibus eam comparamus, tradidit, de ignorantia & modis, quibus eam incurrimus, merito agit. Est autem ignorantia duplex, negationis, & dispositionis; negationis dicitur pura negatio scientiae in eo consistens, quod est, numquam habuisse alicuius rei notitiam, quo pacto pueri nondum rationis usum attingentes dicuntur ignorantiam rerum habere, quas numquam didicerunt: ignorantia vero dispositionis oppositam dispositionem scientiae importat, hoc est, cognitionem veritati

contrariam, quam appellamus errorem; & haec ignorantia est duplex, una simplex, quae sine discursu incurritur, ex falsa quidem auctoritate, vel experientia duplex, exemplo, vel consuetudine, quibus deceptus simplex & quisiuam oppositum veritati opinatur, ut si fallax composita, cui sensus experimento deceptus alicuius opinatur solem minorem esse terrae: altera est ignorantia dispositionis per discursum contracta, tunc currens, quando syllogismo aliquo decepti opinamur oppositum veritati. Sed haec adhuc est duplex, quae admodum duo sunt in syllogismo, scilicet de adas, forma, & materia; forma dispositionem in modo, & figura importat: materia veritatem propositionum: si ergo quisiuam syllogismo peccante in forma deceptus opinatur aliquid oppositum veritati, incurrit ignorantiam dispositionis veritati in communi oppositam, eiusmodi non est praesentis considerationis, sed pertinet ad lib. Elementorum, ubi de apparenti syllogismo agit: alia est ignorantia opposita veritati necessaria per demonstrationem conquistam, & haec pertinet ad propositum, quam adhuc paritur Aristoteles in eam, quae opponitur veritati principiorum, & conclusionum; nam utramque contingit per syllogismum incurri.

Composita & per discursu.

2.

Exclusa igitur ignorantia simplici, non potest veritati demonstratiuae non opposita, & ideo non pertinente ad praesens institutum; exclusa etiam agat Arist. ignorantia contracta per apparentem syllogismum tanquam aliena ab hoc tractatu, de triplici alia agit Aristoteles tribus capitibus, de opposita veritati principiorum in praesenti, de opposita conclusionibus in sequenti, & de ignorantia negationis cap. 14.

3

His igitur divisionibus distincta ignorantia Trigemina agreditur Aristoteles explanationem eius, quae licet per syllogismum incurratur principiorum veritati opponitur, ac tandem eam exponit, quae tribus diuisis explicatur.

Sed cum ex principijs quaedam sint negatiua, alia affirmatiua, prius agit de ignorantia opposita negatiuis; deinde de ea, quae affirmatiuis opponitur. Ignorantiam oppositam negatiuis incurrimus, quando fallaci syllogismo decepti opinamur oppositas affirmatiuas veras, quod solum in prima figura potest contingere; & solum in primo eius modo, nam in tertia figura non concluditur propositio uniuersalis neque in secunda affirmatiua, neque in tribus reliquis modis primis uniuersalis affirmatiua, sed solum in Barbara; ut si aliquis circa hoc negatiuum principium erraret, substantia non est quantitas, putans per

talem syllogismum uniuersalem affirmatiuam oppositam sic inferri, omnis linea est quantitas, omnis substantia est linea, ergo omnis substantia est quantitas. Exempla producit Aristoteles in clementis, quibus obscurissima redditur doctrina, id est in terminis significatiuis profertur da a nobis deinceps erunt, ut facilius capi possint.

Duobus modis contingit ignorantia negatiui principij a. Modo.

5

Duobus autem modis docet id posse fieri, vno quidem, ita ut vtraque praemissa sit falsa, & idem in vtraque contingat deceptio, quod fiet, si pro medio accipiat terminus, de quo non dicitur predicatum, & qui non dicitur de subiecto; si enim tale sit, cum in maiori dicatur de medio extremitas maior, quae est predicatum conclusionis, & in minori idem medium enuntietur de minori extremitate, fiet necessarium, ut ambae praemissae sint falsae, ut in eodem exemplo ostendi potest: si deceptus quispiam putet hanc falsam esse, substantia non est quantitas, putans se eam deducere albedine pro medio accepta, de qua nec dicitur quantitas, nec albedo ipsa de substantia; tunc in vtraque decipietur praemissa falsa: si pro cedens, omnis albedo est quantitas, omnis substantia est albedo, ergo omnis substantia est quantitas: contrariè autem sumendo, ait Aristoteles id fieri, quia predicatum affirmatur de tali medio uniuersaliter, de quo verè negari debuisset; & medium ipsum affirmatur de subiecto, de quo negari deberet uniuersaliter.

Ratio.

Quod autem sic se habere possit medium ad subiectum, & predicatum talis principij negatiui, de quo est ignorantia, probat planè Aristoteles, quia cum vtrunque sit supremum genus sui predicamenti, nec de subiecto poterit affirmari medium, cum nullum superius predicatum habere possit de se uniuersaliter enuntiatum; nec predicatum necesse est enuntiare de eodem medio, cum non sit transcendens, sed determinata quaedam ratio de suis duntaxat inferioribus enuntiatibus, de substantia namque nullum potest predicatum enuntiare, nec necesse est quæritatem enuntiare de quocumque, sed multa sunt, de quibus minime predicatur; tale ergo medium possibile est, quod cum nulla extremitate cohereret, sed cum vtraque falsam propositionem constitueret.

a. Modo.

7

Alio modo similem ignorantiam contingere posse docet ex vna duntaxat praemissarum falsa, altera autem vera, non tamen minori, nam hanc esse falsam necessariam est, quia necesse est affirmatiuam esse, & talem, in qua de minori extremitate predicetur uniuersaliter medium,

sed minor extremitas praedicta conclusionis est genus supremum, de quo nihil uniuersaliter predicatur, ergo talis minor non potest non esse falsa; exemplum idem est; nam si quispiam erret circa illam uniuersalem negatiuam immediatam, nulla substantia est quantitas, eo deceptus syllogismo, quo putat se tanquam veram inferre uniuersalem affirmatiuam ei oppositam, videlicet, omnem substantiam esse quantitatem; quodcumque medium assumat, necesse est illud in minori predicari de minori extremitate nempe substantia, de qua nihil uniuersaliter predicatur, cum sit supremum genus; unde falsa semper propositio erit.

Sed maiorem veram esse probat hac ratione, obscura quidem, sed hoc modo intelligenda, atque formanda; in propositione negatiua immediata predicatum individuum, hoc est, immediatè negatur de subiecto, ut in hac, nulla quantitas est substantia; si ergo accipiamus sub predicato eodem, nempe sub substantia, medium aliquod de quo immediatè predicetur, videlicet, corpus, de eo quidem enuntietur verè substantia, non tamen quantitas, cum uniuersaliter verum sit, quoties unum aliquod de duobus immediatè dicitur, repugnare, ut duo illa inter se affirmantur, siue de vtroque immediatè dicitur affirmatiue de vno, negatiue de altero: tunc ergo maior vera esse poterit minori existente falsa; ut si negatiua immediata, circa quam deceptio contingit (quia contraria eius uniuersalis affirmatiua existimatur illata per syllogismum ut vera) sit, nulla quantitas est substantia; & accipiat pro medio incorpoream, de quo immediatè affirmatur substantia, & constituitur talis syllogismus, quem demonstratiuum reputat deceptus homo: omne incorporeum est substantia, omnis quantitas est incorporea, ergo omnis quantitas est substantia; & tunc apparet substantiam de quantitate, & incorporeo immediatè predicari, de illa quidem negatiue, de hoc affirmatiue; unde insertur bene non affirmari inter se; atque adeo non posse minorem non esse falsam, & posse maiorem esse veram.

Docet deinceps Aristoteles, possibilem etiam esse minori existente falsa veram esse maiorem, etiam si accipiamus medium, de quo dicitur predicatum negatiue, sed non immediatè, ut si assumpto homine sic procedamus. Omnis homo est substantia, omnis quantitas est homo, ergo omnis quantitas est substantia; intelligendum tamen est

Quomodo maior sit vera & non minor praemissa.

8

Nota

10

est non esse hoc verum ex vi illius regulae immediate praedicationis eiusdem praedicti de duobus subiectis, sed ex eo, quod in maiori affirmatur superius de suo inferiori licet immediato, quod pro medio assumitur; in minori idem medium affirmatur de subiecto nempe quantitate, quae cum sit supremum genus, non potest veram propositionem constituere.

Et his concludit se sufficienter dixisse de ignorantia negatiuae immediatae, quae contingit, quando per syllogismum inferitur inquam veram circa, ac necessariam uniuersalem affirmatiuam ei oppositam postea: unum autem dicendum superesse ait de affirmatiua.

De ignorantia affirmatiuae tunc eueniente, quando negatiua ei oppositam tanquam veram se inferre arbitratur quispiam; quod cum non solum in prima, sed etiam in secunda figura possit fieri, prius agendum esse ait de modo, quo in prima, deinde de modo, quo in secunda contingit.

Fit in. i. & i. figura.

Quomodo fiat in prima figura.

Tunc contingit ignorantia dispositionis circa immediatam propositionem affirmatiuam in prima figura, quando deceptus aliquis per syllogismum inferat negatiuam ei contrariam tanquam veram; quod duobus modis euenire potest; primo ita, ut ex vtraque praemissa falsa procedat, idque fiet, si pro medio accipit aliquid, de quo predicatum eiusdem negatiuae, quam inferat, dicitur, ut si affirmatiua, circa quam decipitur, sit omnis homo est animal, & negatiua, quam inferat, nullus homo est animal, assumpto leone, vel equo pro medio, ex vtraque falsa sic procedet, nullus leo est animal, omnis homo est leo, ergo nullus homo est animal; maior etenim falsa est, quia superius de inferiori negat; minor verò ex uniuersali illa regula nuper ab Aristotele tradita, quod si unum predicatum immediatè dicitur de duobus, duo illa inter se se non contingit affirmari: dicitur autè animal de homine, & leone, ergo neuter de altero affirmabitur.

Probat deinde non esse necessarium vtramque praemissam esse falsam, sed posse vnam esse veram; & primo id de maiori ostendit, quia predicatum eius, cum non sit transcendens, sed determinatum, non enuntiat de omnibus, ergo aliquid accipere possumus e medio, de quo non dicitur, atque adeo de quo illud negare sit verum; sed ad inferendam conclusionem negatiuam in prima figura necesse est maiorem syllogismi esse etiam negatiuam, in qua predicatum negatur de medio; vera igitur maior esse poterit: quod constabit, si lapidem pro medio accipiamus sic dicentes, nullus lapis est animal, omnis

nis homo est lapis, ergo nullus homo est animal. Maiori autem vera existente necesse est minorem esse falsam ait Aristoteles, probatque dupliciter; primo, quia repugnat planè, dum unum aliquid predicatum affirmatur de vno, & negatur de altero; duo illa inter se se predicari; scilicet, sed in casu praedictam conclusionem inferendae negatur de medio, nempe lapide, & affirmatur de minori extremitate, scilicet, homine; ergo repugnat duo hac in minori coherere; alioquin stare simul in veritate poterunt duo contradictoria; si enim vera sit minor illius syllogismi omnis homo est lapis, sic inferre licebit in Darij, contradictorium maioris negatiuae, omnis homo est animal, lapis est homo, ergo lapis est animal.

Probat secundo, quia si maiori vera existente minor etiam vera sit, pugnat planè cum ratione conclusionem esse falsam, ubi necessitas illationis praesupponitur.

Quod verò ex opposito non repugnet maiorem esse falsam & minorem veram, constabit inquit Aristoteles, si tale medium accipiat, sub quo sit predicatum negatiua propositionis inferendae, & quod sit superius subiecto eiusdem; tunc enim negatiua maior falsa erit, in qua negabitur idem predicatum de medio assumpto; & minor affirmatiua vera, in qua idem assumptum medium affirmabitur de subiecto, quod sub se continet; constat virumque si corpus pro medio accipiat ad inferendam hanc negatiuam immediatam, nullum viuens est animal; etenim corpus superius est animali, & sub eodem viuens continetur tanquam pars sub toto; sic igitur dicemus, nullum corpus est viuens, omne animal est corpus, ergo nullum animal est viuens.

Transit deinde Aristoteles ad secundam figuram docens, tantundem in ea posse contingere, sed duobus modis, videlicet, ex vtraque praemissa falsa procedendo, vel ex altera tantum; sed adhuc prior modus duplicem habet sensum, in quantum praemissas esse falsas duobus modis potest intelligi; nam vel in totum falsae sunt, vel tantum ex aliqua parte: & quidem omni ex parte esse falsas impossibile esse vult; idque obscura quadam ratione probat.

Quam ut capiamus, obseruandum in primis est, sermonem esse de propositionibus uniuersalibus affirmatiuis, & negatiuis, ex quibus uniuersalis item propositio immediata concludi potest; negatiua quidem opposita affirmatiuae immediatae, circa quam est ignorantia dispositionis.

Maiori vera esse minorem necesse est. Prima ratio.

14

Secunda ratio.

Contra maiorem esse falsam minorem necesse est.

15

Nota quid de secunda figura.

16

Nota

2. Nota.

Secundo observare oportet syllogismum in secunda figura (de quo nunc loquitur Aristoteles) nec utraque praemissa negativa, nec utraque affirmativa constare; sed affirmativa, & negativa sic dispositis, ut medius terminus unusque predicatum sit.

3. Nota.

Postremo, quanquam una singularis falsa sufficiat falsam simpliciter reddere universalem propositionem, eam nihilominus in totum falsam vocamus, si omnes eius singulares tales sint, & eiusmodi est haec, omnis homo est lapis: ex parte vero falsa dicitur, si non omnes falsas habeat, sed unam, vel plures, ut nullum animal est brutum.

17

Ratio Aristot.

Nunc igitur impossibile reputat Aristoteles deceptionem contingere circa universalem affirmativam veram, atque immediatam, ex eo quod deceptus quispiam negativam ei oppositam, ac verè falsam veram inferat in secunda figura ex utraque praemissa omni ex parte falsas, & probat hac ratione, quia si utraque praemissa omni ex parte falsa sit, sequitur evidenter contrarias praemissas esse in totum veras, ex quibus in alio syllogismo inferatur eadem negativa conclusio falsa tanquam vera, exemplum in terminis significantibus non datur, quia res est impossibile, idem in elementis erit producendum, in quibus efficacia Aristotelica rationis eorum potest; sit igitur universalis affirmativa vera, & immediata, circa quam deceptio contingit, omne A. est B. & negativa ei opposita, quae inferitur in primo modo secunda figura tanquam vera, cum tamen verè sit falsa, nulla A. est B. ex praemissis in totum falsis, videlicet nullum B. est C. omne A. est C. accipio nunc praemissas contrarias in totum veras, omne B. est C. & nullum A. est C. ex quibus inferri in Camestres, nullum A. est B. veram quidem ex suppositione; nam ex veris praemissis non nisi vera conclusio inferatur in necessaria consecutione; erit igitur eadem conclusio vera & falsa, quod repugnat; & modo simili si praemissae sint in totum falsae in Camestres, ex contrariis in totum veris deduci potest in Cesare vera conclusio, quae falsa praesupponitur.

18

Fundamentum rationis tuae ratio nis.

Fundamentum huius Aristotelicae rationis dace mus ad impossibile, est alia ratio positiva ex ipsa rei natura desumpta, quae talis est: propositio affirmativa immediata, circa quam est deceptio, consistit ex predicato sine medio inhaerente subiecto tanquam superiori, vel aequali, cuius contraria negativa falsa tanquam vera deducta per syllogismum debet eisdem terminis consistere, ut omnis homo est animal, nullus homo

19

est animal; ad inferendam igitur hanc negativam ex praemissis in totum falsis in Cesare, vel Camestres, qui sunt modi inferentes universalem propositionem, oportet tale medium accipere, quod in totum removeatur à predicato, & in totum conveniat subiecto, vel ex opposito in totum conveniat predicato, & removeatur à subiecto; primam namque conditionem habere necesse est ad inferendum eam in Camestres, & postremam in Cesare; sed tale medium est impossibile, nam id quod à superiori, vel aequali predicato immediatè propositionis affirmantis removeatur, non potest in totum convenire subiecto, imò neque in parte; ut quod removeatur ab animali, vel rationali repugnat convenire homini; & rursus, quod omnino removeatur ab inferiori, vel aequali non potest omni ex parte convenire superiori, vel alteri aequali; brutum namque, quod in totum ab homine removeatur, non potest omni animali convenire, cum homini (qui est quoddam animal) non conveniat; verè igitur est impossibile propositionem universalem negantem affirmativa oppositam inferri in secunda figura ex praemissis in totum falsis; & hinc procedunt absurda ab Aristotele illata, si quispiam contenderit eam inferre.

Sed ex praemissis falsis quidem sed non in totum bene potest deduci negativa immediata affirmativa opposita, si tunc si accipiamus medium, quod iam à subiecto, quam à predicato eius removeatur, licet non in totum; exempli causa, si negativa sit eiusmodi nullum animal est vivens; accipiendum est pro medio brutum, & sic inferenda in Cesare, nullum vivens est brutum; in omne animal est brutum, ergo nullum animal est vivens: ecce utraque praemissam habentem non nullas singulares veras, & quasdam alias falsas, quod est non esse in totum, sed ex parte falsas.

Cum probasset Aristoteles ex utraque praemissa non in totum, sed in parte falsa posse deceptionem contingere; probat demum possibile etiam id esse, ex altera tantum falsa, & quidem indifferentem, maiori videlicet, aut minori; & cum duo sint modi duntaxat secunda figura inferentes universalem conclusionem negantem, Cesare, & Camestres, probat primo de secundo, deinde de primo, sed prius ostendit fieri posse ex maiori vera, & minori falsa, si accipiamus medium superius predicato eius, ut si propositio inferenda sit haec, nullum animal est vivens; assumendum erit corpus, ac dicendum, omne vivens est corpus, nullum animal est corpus, ergo nullum animal est vivens. Ex maiori verò falsa, & minori vera fiet, si accipiamus medium inferius

20

21

22

inferius quidem verè esse predicati, sed quod nulli in se subiecto, eiusmodi esse praevidetur plantas dicentis, omne vivens est planta, nullum animal est planta, ergo nullum animal est vivens.

In Cesare quomodo fiat de monstratio.

In Cesare vero fiet quidem ex maiori vera, & minori falsa, si medium accipiamus à predicato, atque subiecto extraneum, eritque in eodem exemplo lapis, nullum vivens est lapis, omne animal est lapis, ergo nullum animal est vivens; si vero accipiamus medium conveniens omni subiecto, & alicui duntaxat predicato, tunc fiet syllogismus ex maiori falsa, & minori vera, ut si medium sit sensibile dicemus, nullum vivens est sensibile, omne animal est sensibile, ergo nullum animal est vivens. Ex quibus constat (ait Aristoteles) similem deceptionem contingere posse ex utraque praemissa falsa, & ex alicra tantum.

23

DE IGNORANTIA IN PROPOSITIONIBUS MEDIATIS.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

IN His verò, quae infunt non indivi- duae, aut non infunt, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

Intentu.

POST Explicationem ignorantiae circa immediatas propositiones tanquam priores, circumveniendi oratione sequitur explicatio eiusdem circa mediatas tanquam posteriores; quam praestat Aristoteles cap. presenti in tribus membris distincto; nam primum exponit ignorantiam affirmativarum propositionum per negativas falsas syllogismo prima figura pro veris inductas; secundo per syllogismum secunda figura, & tertium de ignorantia negativarum dicitur, quae falsa reputantur negatiis oppositis per syllogismum in prima figura illatis.

I

Diuisio in membris.

Nota.

Primum mentem Aristotelis facilius assequatur, declarare oportebit, quid intelligat per medium proprium, quid per medium alicuius coordinationis, & quid per medium extraneum, quae demum per syllogismum deceptionis & contradictionis; huius enim terminorum significatio non parum manebit ad capiendam ibidem ab Aristotele proposita.

Quid sit

Quid sit autem per quod duntaxat proprium vocat Aristoteles illud, per quod duntaxat proprium propositio affirmativa non duntaxat dicitur, quae duntaxat dicitur, ut si quis deceptus circa falsam demonstratur, ut si quis deceptus circa

hanc propositionem, omnis homo est risibilis, putans se tanquam veram inferre oppositam, nempe nullus homo est risibilis, medium proprium erit rationale, per quod affirmativa demonstratur medio syllogismo veritatis, & negativa per syllogismum deceptionis sic inferatur, nullum animal rationale est risibile, omnis homo est animal rationale, ergo nullus homo est risibilis.

Medium extraneum dicitur, de quo vel non enuntiatur predicatum eiusdem affirmativa propositionis, vel de subiecto non enuntiatur ipsum; qualia erunt respectu eiusdem propositionis, omnis homo est risibilis, lapis, vel lignum, aut quid simile.

Per medium autem alterius coordinationis non intelligit Aristoteles alterius predicamenti, cum notum sit rem unius predicamenti non predicari per se de alterius, si formaliter, vel in abstracto accipiantur; ac propterea non esse medium per se demonstrandi aliquid de ea; sed alterius coordinationis vocat (inquit D. Th. categorumque interpretum sensum) illud, quod nec proprium est, nec extraneum, sed proprio simile, & idcirco quasi medium inter utrumque extremum tenens; & tale erit, per quod à posteriori saltem demonstrabilis esset eadem propositio, quod alterius coordinationis iure vocatur, quia non tanquam propria causa, nec à priori eam demonstrat; eiusmodi erit risibile ad demonstrandam hanc propositionem, homo est admirativus, atque etiam ad concludendam oppositam, nullus homo est admirativus, per syllogismum ignorantiae, quem deceptionis vocat Aristoteles, quia contrariam propositionem ei, circa quam decipimur, concludit, in quo ignorantia deceptionis, vel praevae dispositionis consistit; exempli gratia, si deceptio contingat circa hanc propositionem, omnis homo est admirativus, quam propterea falsam quis credit, quia deceptus putat negativam contrariam se inferre tanquam veram per talem syllogismum, nullum risibile est admirativum, omnis homo est risibilis, ergo nullus homo est admirativus; deceptionis appellabitur, quia vera causa deceptionis est, quem etiam contradictionis vocat Aristoteles; quia conclusio per eum opposita ei, circa quam decipitur, concluditur, vel probatur.

Quibus praelibatis primum Theorema Aristotelicum est deceptio circa propositiones mediatas affirmativas per negativarum oppositarum illationem in prima figura tribus modis contingere potest, quemadmodum triplex est medium inferendi negativas oppositas, proprium videlicet alterius coordinationis, & extraneum &

Quid extraneum;

Quid alterius coordinationis.

3

4

Theore.

5

quidem

quidem si proprium est medium, non possunt ex utraque premissa falsa inferri, sed necessario ex maiori falsa, & minori vera; eodemque modo contingit, dum medium nec proprium est, nec extraneum, sed alterius coordinationis: at si extraneum sit, & ex utraque falsa, & ex altera indifferenter, maiori videlicet, aut minori.

Probatur primū in Theorema utroque probatum.

Probatur Aristoteles primum; quia medium proprium idem est in utroque syllogismo veritatis, quo probatur affirmativa v. r. a. & deceptio nis, quo probatur negativa opposita, & falsa; ut si, syllogismus prima figuræ non potest habere minorem negativam, erit igitur affirmativa semper, sed in minori predicatur medium de minori extremitate; ergo talem semper oportebit minorem esse, in qua medium proprium enuntietur de minori extremitate, quam necesse erit esse veram; ut exemplum nuper designatum ostendit; nam medium proprium demonstrandi visibilitatem de homine est rationalitas, & eodem viitur, qui deceptus probare contendit negativam ei oppositam, nullus homo est visibilis: minor ergo talis syllogismi eadem erit, ac in syllogismo veritatis, videlicet, omnis homo est rationalis; maior vero non potest esse eadem, sed contraria, hoc est, mutata in contrariam negativam, quemadmodum contraria negativa probanda est; constat enim in vno duntaxat modo concludi posse universalem negativam affirmativam universali contrariam, nempe in Celarem hoc modo; nullum rationale est visibile, omnis homo est rationalis, ergo nullus homo est visibilis; ex quibus planè deducitur non posse vira que premissam esse falsam.

Secundū probatur.

Probatur secundum, tantundem videlicet contingere, si per medium alterius coordinationis eadem negativa universalis probetur, nam quævis non sit proprium, aptum tamen ad illam concludendam; unde eadem erit minor, ac in syllogismo veritatis, ut si eiusmodi sit syllogismus veritatis ad concludendam hanc universalem affirmativam: omnis homo est admirativus, omne visibile est admirativum, omnis homo est visibilis, ergo omnis homo est admirativus; erit syllogismus deceptionis, nullum visibile est admirativum, omnis homo est visibilis, ergo nullus homo est admirativus; ecce quo pacto, cum idem sit medium, necesse est in prima figura eandem esse minorem affirmativam quidem, & idè veram; maiorem vero falsam, quia contrariam maiori ex syllogismo veritatis, quemadmodum conclusio conclusioni contraria inferenda est.

Tertium probatur.

Tertium denique probat, quod si medium sit extraneum ex utraque in primis falsa premissa

inferri possit negativa universalis, atque ex altera etiam indifferenter maiori, vel minori: ex utraque quidem si medium tale sit, de quo universaliter dicatur predicatum, ipsum vero de nullo dicatur subiecto; tunc enim maior negativa erit falsa, atque etiam affirmativa minor, ut si conclusio inferenda sit, nullus homo est sensibilis, assumendum erit pro medio irrationale, & dicendum, nullum irrationale est sensibile, omnis homo est irrationalis, ergo nullus homo est sensibilis; ex maiori autem vera, & minori falsa inferitur, si accipiat medium, de quo non dicatur predicatum; negativa enim maior in Celarem, vera erit, minor vero falsa; nam si de tali medio non dicitur predicatum, extraneum etiam à subiecto erit, cum quo falsam minorem constituet; tale medium erit planta ad eandem propositionem inferendam, nulla planta est sensibilis, omnis homo est planta, ergo nullus homo est sensibilis.

Consilio prætermisisse videtur Aristoteles alium medium inferendi eandem propositionem ex maiori falsa, & minori vera, quia notissimus erat, dum medium proprium accipitur, de quo predicatur universaliter predicatum, atque etià de subiecto ipsum; quare necesse erit maiorem negativam esse falsam, & affirmativam veram, ita fiet, si animal accipientes dicamus, nullum animal est sensibile, omnis homo est animal, ergo nullus homo est sensibilis.

Theorema secundum statuit modum deceptionis circa easdem propositiones mediatas affirmativas per illationem negativarum contrariarum in secunda figura: & est eiusmodi; propositio negativa mediata affirmativæ contraria inferri potest in secunda figura ex utraque falsa premissa non in totum, sed in parte, potest etiam ex altera premissa falsa indifferenter maiori, vel minori.

Ostendit primum eodem pacto, quo superius de propositionibus immediatis; nam cum propositio affirmativa mediata talis sit, in qua predicatum universaliter de subiecto enuntiat, ut premissa inferentes negativam in secunda figura in totum sint falsa, necesse erit tale esse futurum medium, quod de vno extremorum universaliter dicatur, de altero vero negetur etià universaliter (viri; sique enim premissa predicatum esse debet) quod planè repugnat; nam cum predicatum universaliter continueatur in subiecto vere propositionis, circa quam decipimur, si medium de eodem predicato negatur proorsus, non poterit de subiecto proorsus affirmari; ut quod à sensibili in totum remonetur, non enuntiabi-

2. Theorema continens duo.

Primum probatur.

tur universaliter de homine.

Ex utraque autem in parte falsa exploratum est posse inferri, si tale accipiat medium, quod ex parte competat utriusque extremo eiusdem propositionis, & ex parte etiam ab utroque remoueat, ut si propositio sit nullum animal est corpus, accipiendum erit brutum, dicendumque nullum corpus est brutum, omne animal est brutum, ergo nullum animal est corpus. in Celarem: in Camestres vero sic, omne corpus est brutum, nullum animal est brutum, ergo nullum animal est corpus; constat enim in his duntaxat modis secundæ figuræ posse negativam universalem inferri.

Secundū probatur.

Ex altera autem falsa, maiori, vel minori deduci poterit, si accipiat medium utriusque extremo conveniens; tunc enim negativa erit falsa, que maior est in Celarem, & minor affirmativa vera; & in Camestres maior affirmativa vera, & minor negativa falsa; sume tibi ad inferendam hanc propositionem, nullum animal est corpus, pro medio substantiam, & utrumque præstabis, primum quidem dicens, nullum corpus est substantia, omne animal est substantia, ergo nullum animal est corpus, postremum vero sic, omne corpus est substantia, nullum animal est substantia, ergo nullum animal est corpus.

3. Theorema continens duo.

Theorema postremum de ignorantia circa negativas, quarum affirmativa contraria per syllogismum inferuntur, legem constituit non dissimilem ab ea, que de negativis lata est, videlicet, si medium sit proprium, vel alterius coordinationis, minime ex utraque falsa inferri, sed neque indifferenter ex alterutra; quia necesse est minorem esse veram, & in Celarem solum ex maiori falsa: at si sit extraneum, ex utraque falsa, & ex alterutra indifferenter.

Nota.

Ut autem facilius utrumque intelligatur; illud est tanquam certum præmittendum, affirmativam universalem nec in secunda figura, neque intertia inferri posse, sed solum in prima; nec tamen in quolibet eiusmodi, sed in primo duntaxat.

Primum probatur.

Nunc igitur probat primum Aristoteles; nam cum medium proprium idem sit in syllogismo veritatis, per quem demonstratur negativa mediata, circa quam contingit deceptio, atque etiam in syllogismo deceptionis, per quem deceptus putat se tanquam veram inferre affirmativam falsam; sequitur evidenter minorem utriusque syllogismi eandem esse, in qua medium de minori extremo universaliter predicatur, atque ad id non minus veram in vno, quam in altero syllogismo (affirmativam namque minorem, &

universalem petit primus modus huius figuræ, affirmativam quidem ex ipsius figuræ conditione, universalem propter conditionem modi; idèque iudicium servandum est de medio alterius coordinationis, cum similem habeat conditionem; unde sequitur, neque vtramque premissam falsam esse posse, neque minorem, sed solam maiorem.

Secundū probatur.

Quod vero, dum medium est extraneum, & utramque falsam, & alteram indifferenter esse contingat, probat; nam si medium assumatur, cui nullomodo predicatum insit, & quod nulli insit subiecto, cum oporteat ambas esse affirmantes falsa erunt, ut si inferenda sit hæc propositio, omnis homo est brutum, & assumatur lapis, dicemus, omnis lapis est brutum, omnis homo est lapis, ergo omnis homo est brutum: maior erit vera, & minor falsa, si accipiat medium, de quo enuntietur predicatum, ut quod de nullo dicitur subiecto, ut si in eodem exemplo accipias pro medio equum, dices, omnis equus est brutum, omnis homo est equus, ergo omnis homo est brutum: ex opposito denique maior erit falsa, minor vera, si medium non sit sub prædicatione, & dicatur de omni subiecto; ut si ad inferendam eandem propositionem, omnis homo est brutum, accipiat corpus, sic dicitur, omne corpus est brutum, omnis homo est corpus, ergo omnis homo est brutum.

Quibus absolutis caput quoque absolvens Aristoteles ad ignorantiam dispositionis per syllogismum contractam circa immediatas propositiones, atque etiam circa demonstrabiles sufficienter esse explicatam.

DE IGNORANTIA PURÆ NEGATIONIS.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

Planum autem est, & quod si quis sensus defecerit, necesse & scientiam aliquam deficere, quam impossibile est accipere, &c.

EXPOSITIO TEXTVS.

CAPUT Hoc brevissimū est, nulla egens intentionem, in quo de ignorantia pura & negationis differens Aristoteles, causam illius tradit, quemadmodū superioribus capitibus causas ignorantie prave dispositionis attulit; idque vnicuique præstat conclusionem, vnicuique ratione eam confirmans. Conclusio

Conclusio
vnica.

Conclusio talis est, deficiente sensu aliquo ne-
cesse est deficere scientiam obiecti illius; ut si
alicui deest sensus visus, necesse est colorum
scientiam ei deesse; atque adeo ignorantiam ne-
gationis habere talis obiecti.

Vnica ra-
tio.

Probat ab Aristotele hac ratione; vna de
duabus vijs comparamus nobis scientiam, de-
monstratione, vel inductione; sed neutra ha-
rum habetur circa obiectum sensibile, cuius sen-
sus deficit; ergo eo ipso necesse est scientiam defi-
cere. Probat minore, primo de demonstratione,
deinde de inductione; demonstratio versa-
tur circa vniuersalia (vt sapè in superioribus
ostensum est) sed vniuersalia non cognoscuntur
à nobis per intellectum nisi medijs sensibus; er-
go his deficientibus scientia deficiet, & deficien-
te quolibet particularis scientia obiecti eius-
dem; minore huius secundi syllogismi iterum
probat argumento à maioribus, si scientie aliqua à
sensu non dependerent, maxime Mathematica
disciplina, de quibus proferre solemus, quod à
materia sensibili abstrahant; sed adhuc ista pen-
dent à sensibus; nam & si lineam, vel nume-
rum in vniuersali contemplantur, non possunt
eiusmodi obiecta manifesta facere, nisi in qui-
busdam singularibus sensibus ostenderit; ac-
cipe hęc principia Geometriae, à quolibet pun-
cto in quodlibet punctum possumus lineam du-
cere; & dato quolibet puncto possumus supra il-
lud, ac super centrum circulum constituere, &
intelliges nota esse nobis in vniuersali, ex eo
quod videmus in multis singularibus sic rem se
habere; pendet igitur horum principiorum cog-
nitio ex notitia sensus; atque adeo conclu-
sionum harum scientiarum, quae ex eis dedu-
cuntur; ergo multo magis dependebunt alia
scientiae minus à materia abstrahentes: quae
propter necesse est deficiente sensu proprio defi-
cere.

Probat de inductione, cuius propria ratio est
vniuersale ex singularibus sensu perceptis col-
ligere; cessante igitur sensu cessabit singularium
illius obiecti perceptio, cessabit inductio, cessat
notitia talis obiecti per inductionem com-
parabilis.

QVAESTIO VNICA.

An deficiente aliquo sensu pos-
sibile sit de obiecto eius scien-
tiam acquirere?

NON est aded patens veritas Ari-
stotelicae conclusionis, quin no-
uo indigeat examine; ideoque
sub eadem forma a nobis exa-

Quomodo
intelligen-
dus titulus
quaestionis.

minanda proponitur: & quaestionis titu-
lus duplici parte continetur; prior defe-
ctum sensus praesupponit, posterior eo
praesupposito possibilitatem quaerit co-
parandi scientiam talis obiecti; gratia
exempli, si alicui deest sensus visus, com-
parare nihilominus possit scientiam de
coloribus, aut luce.

Et quantum ad partem priorem, duo-
bus modis potest deficere alicui sensus
(vt bene adnotat D. Thom. lect. 20 horum
commentariorum) primo ita, vt postquam
eo usus est, amittat: secundo, vt a natu-
ra eo careat: & si primo modo contingat
defectus, circa dubium est possibilem esse
scientiam talis obiecti, vt si quis visum,
quod habuit, amitteret, posset iam scien-
tiam colorum habere visu illius compa-
ratam, quam absque dubio non amitte-
ret: solum ergo procedit controuersia, si
secundo modo defectus accidat, an tali
defectu praesupposito scientia sit possi-
bilis? & quidem circa sensibile proprium
eiusdem sensus deficientis, vt circa co-
lores, si visus deficiat, circa odores, si ol-
factus, sicque de ceteris; nam de sensibi-
libus communibus, vt de magnitudine,
& motu, circa dubium est non deficere
scientiam deficiente quolibet sensu par-
ticulari: nam cum percipiuntur a cunctis
sensibus, non pendet eorum scientia ab
aliquo particulari.

Merito demum titulus quaestionis in-
quirat, an de tali obiecto proprio possi-
mus scientiam acquirere, vt intelliga-
mus sermonem non esse de scientia in-
fusa a Deo, cuius species, cum a rebus
ipsis, vel obiectis, non accipiuntur, nec a
sensibus dependent, sed a solo Deo Op-
tim. immediate eas simul cum habitu
scientiae infundente: talis ergo scientia
non deficeret cunctis etiam sensibus de-
ficientibus, quin potius usus illius ad-
huc permanere posset: talis fuit scientia,
quam Deus Optim. primis parentibus
in iudicio, talis etiam, quam Salemoni de-
dit: nec solum talis, sed longè perfectior,
quam a primo instanti conceptionis Chri-
sti Sanctissima eius anima habuit: bene
ergo inquiratur, an possit is, cui aliquis
sensus

Nota ex
D. Thom.

sensus deficit, scientiam de propriis sen-
sibilibus talis sensus naturali modo ad-
quirere: quia non apparet qua via possi-
bile hoc sit.

Duae sententiae in hac re traduntur.

Prima sen-
tentia affir-
mativa.

DVPLICEM nihilominus sen-
tentiam in fauorem affirmatiuae
partis retulit D. Tho. loco nuper
indicato, quas affirmat exclude-
re voluisse Aristotelem, vnam Plato-
nis ponentis species intelligibiles in in-
tellectu nostro fieri posse per Idæarum
impressionem, quibus medijs rerum ef-
fentias cognoscere possumus; & si mo-
dus iste opinandi esset possibilis, cessaret
profecto necessitas sensus ad coparan-
dam scientiam, eoque proinde deficien-
te possemus eas adquirere.

Refutatio
ab Aristot.

Huius positionis Platonicae meminit
Aristot. i. lib. metaph. text. 49. vbi cum sen-
tentiam eius de Idæis retulisset à text. 25.
inter alias rationes, quibus eam sequen-
tibus textibus refutauit, hanc demum ar-
tulit de impossibilitate coparandi scien-
tiam deficiente sensu hisce verbis. Item
quorum sensus est, ea quomodo quis nosset sen-
sum non habens, at qui oportet, siquidem eade
cunctorum elementa sunt, ex quibus sicuti co-
positae voces ex proprijs sunt elementis.

Secunda sen-
tentia.

Secundam positionem aliorum fuisse te-
statur D. Tho. possibile esse substantia-
rum separatarum nos scientiam acquirere
absque sensuum adminiculo: nam cum ma-
teria careant, non subditur sensibus earum
notitiam; unde possibile erit talium quid-
dam cognoscere sensu deficiente.

I. Argum.

Et vere inesse videtur, quia notitiam,
quam de his habemus, nunquam per sen-
sus adquisiuimus.

II. Argum.

Eccc quo pacto duae istae sententiae di-
uersis vijs necessitatem sensus viden-
tur tollere, quod & nos hisce argumen-
tis confirmare possumus.

III. Argum.

Vniuersalissima scientiarum principia,
vt quodlibet est, vel non est, totum est
maius sua parte, cognoscuntur expositis
terminis, absque aliqua demonstratione,
vel inductione singularium per lumen na-
turale intellectus; par igitur ratio erit
de ceteris, nullum siquidem per scientiam co-
gnoscibile est ex propria conditione;
& inductione opus non est ad cogno-
scenda eiusmodi principia Mathematica

carum scientiarum; à quolibet puncto, in
quodlibet punctum possumus lineam du-
cere; & super quodlibet punctum possu-
mus circulum constituit, imò nec ad co-
gnoscendum hoc principium Philosophiae,
natura est principium morus, & quietis:
his autem cognitio possumus etiam absque
alicuius singularis sensibilis notitia co-
clusiones in eis contentas demonstrare,
cum demonstratio circa rerum quiddita-
tes versetur, ad singularia minime de-
scendens; scientia igitur à notitia sensuum
non pendet: unde sensu adhuc deficien-
te possibilis erit.

Secundo; visu adhuc deficiente duae
superfunt viae, quibus colorum scientiam
coparare possit caecus, vna est per pro-
pria eorum causam, videlicet per primas
qualitates, ex quarum comixtione procedunt,
videlicet calorem, frigiditatem, hu-
morem, ac siccitatem, quas per sensum ta-
ctus valebit percipere, demonstrationes,
& inductiones ex eisdem constituere, sci-
entiamque naturam habere. Alia est via au-
ditus, quae proprium etiam sensum scientiae
posuerunt omnes, quo percipere potest,
quae à Magistro de natura colorum docentur,
videlicet quod sit qualitas passibili-
lis talis naturae, de albedine quod color
perfectissimus maximam participationem
lucis habet, qualitas passibilis, ac eius se-
sus, quem visum appellamus, disgregatiua.

Et confirmatur; quia etiam si alicui de-
est olfactus, poterit per alios sensus odo-
rabilium scientiam hoc discursu coparare:
video vultures à longe moueri ad mortuam
carnem, quam nunquam viderunt, nec teti-
gerunt, nec gustu, vel auditu perceperunt,
de odoranda, alio igitur sensu quin-
to, quem olfactum vocant, & cuius pro-
prium obiectum sunt odores.

Postremo de Deo Opt. cognoscimus
esse vnum, esse infinitum: de Angelis quod
sint substantiae spirituales, incorruptibiles,
& perpetuae, circa quas discurrere
per inductionem possumus ostendentes
Michaelem esse spiritum, & Gabrielem, col-
ligentesque vniuersalem propositionem, quod
omnis Angelus sit spiritus, idque absque
alicuius sensus operatione, cum singularia
haec sensibus minime subiiciantur: scien-
tificam item notitiam habemus de ma-
teria, quod sit potentia, de forma quod sit
actus,

Argum.

7.

Confirmat.

8.

3. Argum.

9.

actus, quas non sentimus; ex quibus plane infertur, adhuc deficiente sensu possibile esse scientiam de eius obiecto, ac propterea talem defectum non necessario inferre defectum scientiae (vt voluit Aristot.) cuius sententia non videtur hac in parte probanda.

Vera sententia refertur, & explicatur: solummodo argumenta.

Vera sententia.

QUIBUS tamen non obstantibus probandam existimamus, sed oportebit prius quibusdam adnotatis eam explicare, vt veritas (quam absque dubio continet) eluceat magis.

Primo nota de qua sententia loquitur Aristot.

Adnotandum est primo Aristot. hac in parte sermonem instituisse de scientia reru proposita tu presenti intellectus in corpore existentis, cuius obiectu proprium est ens materiale, vel sensibile mediis sensibilibus (speciebus perceptis, de quo loquitur plane idem Aristot. 3. lib. de anima tex. 38. vbi statuit nihil esse a nobis intelligibile, nisi mediis sensibilibus formis, huiusce verbis: Quonia autem neque res ulla praeter magnitudines, vt videntur sensibilia separata, in formis sensibilibus intelligibilia sunt, & quae in abstractione dicuntur, & quaecumque sensibilibus habitus, & passionis sunt, & ob hoc quae non sentiunt aliquid, nihil verum addiscit, nec intelligit. Vnde fit, vt quaecumque intellectus pro hoc statu de spiritualibus intelligit, mediis sensibilibus, & non aliter percipiat, & hac doctrinam tanquam veram, & necessariam recipiunt Peripatetici omnes: vnde fit, vt eo modo cum ea ab intellectu cognoscantur, quo sub sensu cadere possunt, & iuxta diuersum modum sensitiue cognitionis esse etiam modum intellectus. Cadunt autem primo sub sensum aliqua directe, & per se, qualia sunt accidentia corporalia, & horum ratione substantiae, quae eis subiacent, ex quibus quaedam solum secundum partes, vt mons aureus, quae monte, & auro perceptis fingimus; alia per sibi similia, vt dum urbem vnquam non vidimus ex aliis similibus, a nobis exploratis cognoscimus: alia demum secundum se non cadunt sub sensu, sed a natura reru sensibilibus eleuantur, qualia sunt Deus Opt. & Angeli, habent nihilominus quosdam effectus extrinsecos sensibus subiectos, per quos ab intellectu

10.

Aristot.

11.

Quotupliciter res cadunt sub sensum.

12.

percipiuntur, vt motu, & alios similes; per se igitur quemadmodum non subiiciuntur sensibus, sic non percipiuntur ab intellectu nostro, sed quasi per accidens; vno quidem e duobus modis, per excessum, vel negationem reru sensibiliu, quo pacto intelligimus, Deum non esse quid corporeum sicut ea, quae sentimus, sed quid aliud corporu perfectione excedens; nec finitu, sed illimitatu habens esse; vel etiam per positiuos effectus, quod in creaturis producit, vt per motu corporeum, quae sensu percipimus, per nouum esse, quod creaturis comunicat, intelligimus esse primum motore, a quo omnes motus pendunt, & primam causam, vel fontem totius esse: eisdemque modis negationis, & motus pauca quaedam de substantiaru separatarum natura cognoscimus.

Adnotandum est secundo, duobus modis esse scientiam a nobis comparabilem, via inuentionis, aut doctrinae, primo modum scientias comparatur primi, qui eas inuenere: secundo, qui alioru magisterio eas acceperunt; & siue hoc, vel illo modo acquirantur, dupliciter eas habere contingit, distincte quidem, vel per proprios reru conceptus; quo pacto sub scientiam nostram cadere possunt omnes res sensibiles, vt de homine cognoscimus esse, quid sit, quas habeat passiones, & quibus mediis de essentia per demonstrationem probantur; alio modo per conceptus communes, non pertingentes propriam naturam, vel proprietates reru, sed confuse dumtaxat representantes: & hoc modo Deum, & Angelos, ceterasque res spirituales in statu presenti cognoscimus; de Deo enim Optimo, assequimur quod sit, quod sit vnus, quod infinitus, atque aeternus, quod actus purus corpore, vel materia carens, sed quid Deus sit, quid etiam horum attributoru, vel proprietatu quae libet, non attingimus, quod necessarium esset, vt scientiam de eo, per proprios conceptus haberemus: per communes ergo dumtaxat eum cognoscimus, & quasi confusa quadam, atque imperfecta scientia.

His praelibatis quaestioni satisfaciunt sequentes assertiones; quarum prima est; cum sensibus deficientibus impossibile est aliquam scientiam de nouo comparare, nec per viam inuentionis, vel doctrinae, nec per proprios, vel communes conceptus.

Quibus modis comparatur scientia

13.

14.

Assertio 1.

De

Eius ratio.

De hac nullus vnquam dubitauit: nam si verum est obiectum nostri intellectus, pro hoc statu esse quidditatem rei sensibili, nec quidquam percipere posse, nisi per sensuum ministeriu; his penitus deficientibus, cessabit quoque intellectus ab operatione; vsque adeo, vt non solum non possit nouam alicuius rei cognitionem acquirere, sed neque iam acquisita vti: vnde si alicui postquam scientiam, sibi comparauit, omnes sensus externi, atque interni deficient, non possit aliquem eius usum habere, siquidem vsus scientiae a phantasmatibus dependet (vt Aristot. docuit loco superius memorato) & experientia ipsa testatur; sed doctrina huius capitis non est adeo vniuersalis, idcirco ad eam per secundam assertionem descendamus oportet.

15.

2. Assertio.

Assertio secunda est, deficiente aliquo sensu, bene potest quispiam per viam doctrinae scientiam comparare de propriis sensibilibus illius, non solum per communes, sed per proprios conceptus.

Eius ratio.

Probatum plane; quia edoctus a magistro, nosse poterit colorem esse qualitatem passibilem talis speciei ex tali mixtione primaru procedente: albedinem esse colorem digregatiuum visus; vitumque esse sensum horum colorum perceptiuum: lucem quandam simplicem qualitatem, ratione cuius percipi colores possunt, esseque caloris causatiuam; & his similia, quorum certe notitia per tale viam habita ab operatione visus minime pendet.

16.

3. Assertio.

Assertio postrema; sensu deficiente, non est possibile scientiam acquirere, de eius obiecto propria inuentione, ac per conceptus proprios, seu distinctos; sed solum per communes, vel confusos.

Ratio prima pars assertionis ex Aristot.

Prima pars huius assertionis est expressa sententia Aristotelis cap. praesentis, quae vt minimum intelligenda est de impossibilitate acquirendi scientiam distinctam talis obiecti, per viam inuentionis, vt bene Paul. Venetus in comment. huius cap. vbi vtramque assertionem nostram, secundam, & tertiam, valde probat: nam ceteri interpretes nullum ferme verbum de controuersia hac fecerunt.

Eius arg.

Et probatur efficaci ratione: nam deficiente visu (gratia exempli) impossibile est percipere naturam coloris, nisi per similitudinem, vel dissimilitudinem aliaru reru, quas per alios sensus percipimus,

vel certe per effectus communes, quo pacto Deum Opt. & Angelos cognoscimus; talis autem notitia non attingit propriam rei naturam, nec proprietates, sed communia quaedam: posset namque per negationem alioru sensuum elicere caecus quantum aliquid esse ponendum, qui circa obiecta aliorum sensuum non versetur: vnde aliud etiam esse proprium sensibile ponendum praeter quatuor; sed quidnam illud sit, quamve naturam, & proprietates habeat, haudquaquam nosse poterit: vnde nec distinctam eius habere notitiam; & in hoc sensu accipiendum est vulgatum illud passim vsurpatum, caecus non iudicat de coloribus; quam propria inuentione distinctam eius notitiam comparare minime possit.

17.

Et hoc est, quod secunda pars eiusdem assertionis affirmat, quam efficaciter probat secundum argumentum, eiusque confirmatio, cui doctrina Aristot. nullo modo contradicit: satis est enim eum, cui aliquis sensus a natiuitate deficeret, non posse propria inuentione scientiam de obiecto illius distinctam comparare, vt absoluta locutione verum sit deficiente scientiam alicuius obiecti sensu, per quem percipitur, deficiente. Et certe de distincti obiecti notitia loquitur Aristot. dum impossibile docet, ostendit plane eius ratio, non per scientiam comparandam esse per demonstrationem, vel per inductionem, cuius principia ostenduntur: talis namque demonstratio, & talia principia distinctam rei notitiam praebent. Ostendit etiam proprium eius institutum, quod non est aliud (vt superius adnotauimus) quam naturam, & proprietates potissimam demonstrationis, ac perfectam scientiam tradere, quod si ita est euidenter sequitur de ignorantia opposita tali demonstrationi, talique scientiam nunc agere: ac propterea merito docet defectum alicuius sensus necessario inferre ignorantiam puram negationis perfectae, ac distinctae scientiae propria inuentione comparabilis de obiecto talis sensus, non negans confusam quandam eius notitiam esse ad quibuslibet ceterorum sensuum admitticulo.

Secunda pars assertio nis probatur ratione

18.

19.

Ad primum argumentum dicendum est, illa ad huc a sensibus dependere; etiam quia terminorum notitiam, non nisi hac via capere possumus: tum etiam quia aliquando explicatione, vel ostensione indiget, vt eorum

Ad primum argumentum.

rum

rum veritas capiatur: ostenditur autem; vel explicatur exéplis, & inductionibus; unde fit, horū etiā notitiā deficere sensibus omnino deficientibus; & quāquam circa rerū quidditates demonstratio vertetur, materialū tamē, & sensibiliū, quæ hō percipiuntur nisi mediis singularibus per sensū perceptis, quare negadū est demonstrationes nostras à sensuum notitia, vel operatione non dependere.

Ad 1. arg.

Secundū argumentū aliquale colorū notitiā cōparare posse cōcū per primas qualitates rāquā per causā cōiūnit, non tamē distinctā, sed per cōmunes, atq; cōfufos cōceptus; quēmadmodū prius ipse qualitates in quātū colorū sunt causæ, cōfufisē rātū possēt cognosci, ut postrema nostra assertio ostendit; pēdēnāq; distinctā ex propriis sensibilibus speciebus, quibus mediātibus natura coloris; quemadmodū aliorū sensibiliū percipiuntur; sensu igitur visus deficiente solū per similitudinē, vel negationē, vel certe per cōmune causā cōditionē, perciperētur; vnde cōfufus esset eorū notitia, quā solū probat cōfirmatio eiusdē argumētū, posse per aliorū sensuum discursum acquiri; & id quidē de propria inuēitione intelligimus, de qua acipiēda est doctrina Aristotelis; nā per viā doctrinæ possēt absque dubio distinctā cōparare sciētiā (vt secunda assertio nostra docuit) quāquam nō ita perfectā, ac per propriū sensum.

Ad conf.

31

Ad ult. ar.

Vltimum argumentū aliquale etiā sciētiā de Deo, & Angelis comparari à nobis probat, nō tamē distinctā, sed cōfufam per cōmunes cōceptus propriā eorū naturā minime attingētes; & hāc adhuc imperfectā nō acquirimus absq; sensuū adminiculo; nā cū eiusmodi substantiæ corpore careāt, non subdūtur directē, & per se intellectuæ cognitioni nostræ, cuius propriū obiectum pro statu præsentis est quidditas rei corporeæ, vel materialis; sed per extrinsecos, atq; corporeos effectus, per motū videlicet, & similes; vnde si sensus omnino deficerēt, nullū penitus notitiā harū rerū possemus cōparare, sed nec iam cōparata vti (vt primam nostrā assertionē cōfirmātes ostendimus) & ex discursu per inductionē factā circa easdē substantias non possumus maiorem notitiā, quam per eosdē effectus acquirere, quin potius inductio quælibet

notitiæ per effectus acquiritur; unde non potest esse distinctior, aut perfectior.

SYLLOGISMVM OMNEM EX tribus constare terminis, maiori, minori, ac medio, & hos in infinitum, tam in propositionibus affirmatiuis, quam negatiuis abire non posse.

CAPVT DECIMVM QVINTVM.

Est autē omnis syllogismus per tres terminos, & qui quidem monstrare potest, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

His, quæ pertinent ad naturam demonstrationis, tam ex parte propositionum, ex quibus conficitur, quam ex parte formæ syllogisticæ, modi videlicet, atque figuræ, in quibus disponuntur, expeditis; docendum superest, quoniam pacto mediatas præmissas reducere ad immediatas oporteat; hæc est enim resolutio posterior, à qua opus hoc denominationem accepit. Notumque est ex definitione demonstrationis præmissas eius futuras esse propositiones immediatas, aut principia indemonstrabilia; vel certè talia, quæ adhuc reduci à demonstratore valeant; non enim scire potest, qui mediatarum propositionum demonstrationem non habuerit, per quæ usque ad indemonstrabilia easdem referat; hanc igitur resolutionem, hunc vè modum reducendi præmissas in infinitum non procedere ostendit Aristoteles in his quatuor capitibus usque ad 18. quæ non tam multa capita censi debent, quam multa partes eiusdem; cap. autem. 19. qualis sit.

Intentum capitis.

1.

Diuisio eiusdem.

2.

Prima suppositio.

Hoc igitur decimo quinto duo præmittit ad intēti finē valde necessaria, scilicet tres suppositiones, quibus expositis proponit tres quæstiones tribus sequentibus capitibus soluendas.

Prima suppositio pertinet ad vniuersalem formam syllogisticam in libris priorum traditā, & est talis: omnis syllogismus conficitur ex tribus terminis; nam si in quatuor constituitur, manifestum patitur defectum, vt ibidem ostenditur: ex duobus vero nequaquam constitui potest, nam vt vnus probetur de altero in conclusione medium designare oportet, ratione cuius de eo enuntietur; medium autem aliud est ab extremis: vnde insertur necessario, ex tribus syllogismus conficitur, ita vt

neque

Exempla

neque ex pluribus, neque ex paucioribus. In vtroque syllogismo rem facit manifestam, affirmatio videlicet, & negatio; in affirmatio namque vnū extremum alteri inherere in conclusione conueniens, quod substantia homini medio animandi: in negatio vērō vānū remoueri ab altero per medium conueniens quidē positivæ vni extremo, & repugnans alteri (ex puris enim negatiuis non constat vltus syllogismus) vt si probare velimus hominem non esse lapidem, oportebit medium terminum talem accipere, qui homini conueniens lapidi repugnet, & eiusmodi erit animal, dicemusque, nullum animal est lapis, omnis homo est animal, ergo nullus homo est lapis.

Ex his autem tribus terminis præmissas effici, pro quibus syllogismus supponit, ostendit, quia si demonstratiuus fuerit, præmissæ eius appellabuntur suppositiones, vel principia per se nota, vel certe talia, quæ ad per se nota reduci per demonstrationes valent, in quorum reductione non continet in infinitum abire.

2. Suppositio.

Secunda suppositio est, duplicem esse resolutionem, dialecticam videlicet, & demonstratiuum, quemadmodum duplex est syllogismus, dialecticus & demonstratiuus, omnis namque resolutio per syllogismos fit, quibus præmissæ usque ad immediatā deferuntur principia; quam delationem resolutionem merito vocamus: dialecticam resolutionem est delatio præmissarum syllogismi probabilis usque ad maxime probabilis: demonstratiua usque ad verè immediatā, in eo enim distinguntur processus dialecticus, & demonstratiuus, quod ille ex probabilibus, iste ex veris est; vnde fit, dialecticum ad ea, quæ immediatā videntur duntaxat, præmissas syllogismi referre, licet vere medium habeant: demonstratiuum vero ad verè immediatā; stare enim potest præmissas re ipsa medium admittere, videri autem pluribus, vel sapientibus medio vacare; & tunc intra ordinem probabilium immediatæ consuebuntur adeoque dialecticum processum terminabunt: satque erit ad eas referri conclusionem, vt eius assensus probabilis habeatur: vt autem verè scientificus, necessario requiritur ad præmissas usque re ipsa immediatas conclusionem deferri.

3. Suppositio.

Vnde insertur suppositio tertia demonstratiuam vtram non ex quibuscumque propositionibus veris procedere, sed ex his, quæ veritatem per se habent, quibus duo genera propositionum per accidens opponuntur; vnū est eorum, in quibus predicatum non solum re ip-

Ja, sed ex modo se habendi accidentaliter conuenit subiecto, quod semper euenit, dum subiectum de accidenti enuntiat, vt si dicamus album esse lignum, vel hominem; & has vocat Aristoteles prædicationes secundum accidens, vel non secundum se; quia prædicatum non secundum se, sed secundum alterum conuenit subiecto, nimirum lignum albo ratione eius, cui albedo accidit; contingit namque aliquid, cui accidit albedo, esse lignum: aliud est accidentalium propositionum genus, in quibus licet prædicatum re ipsa sit accidens subiecti, non tamen habet modum accidentalem respectu illius, quia non ratione alterius, sed ratione sui conuenit, vt hominem esse album, quas vocat propositiones secundum se; quia prædicatum non conuenit subiecto secundum alterum, sed proximè, atque formaliter ei inheret: itaque propositiones primi generis duplici de causa sunt accidentales, & idē vocari possunt quasi accidentales per accidens: propositiones vero secundi generis non nisi vnica ratione, & idcirco non accidentales per accidens, sed accidentales secundum se, quas huius rei gratia attulit, atque distinguit Aristoteles, vt intelligamus processum demonstratiuum ab vtriusque abstinere, & ex his propositionibus procedere, quæ nec sunt accidentales secundum se, nec per accidens, sed omnino per se (vt bene D. Thom. in his comment. lect. 31.

Expeditis suppositionibus tres alias quæstiones exciuit Aristoteles in secunda parte capituli iuxta numerum terminorum, mediū videlicet, & extremitatum: & versatur prima circa extremitatem minorem, an videlicet dato aliquo subiecto vltimo, quod de nullo alio enuntiable sit, dentur infinita prædicata eo superiora, debito ordine de eo enuntiable; primū, videlicet immediate, de quo immediate etiam dicatur aliud, & de hoc aliud in infinitum? vel certè talis prædicatorum ascensus ad vltimum aliquod terminetur, de quo non dicatur aliud? vt si homo sit vltimum subiectum, de quo proximè enuntietur animal, & de animali viuens, de viuente corpus, de corpore substantia, in qua talis ascensus terminatur, cum substantia sit vltimum prædicatum, de quo nullum iam vniuoce enuntiable est.

1. quæst. 1. p. cap.

2. quæst.

vel

vel cordis talis descensus a primo predicato in inferiora subiecta ad ultimum terminetur, quod de alio subiecto minime dicatur, ut in eodem exemplo constitutum descensus a substantia per corpus, vivens, & animal in hominem terminatur tanquam in ultimum subiectum, sub quo non est aliud universale subiectum. Itaque inter hanc secundam questionem, & primam illud est discriminis, quod prima quaerit, an a primo subiecto numerus praedicatorum sursum in infinitum ascendat? secunda vero, an a supremo predicato numerus subiectorum deorsum in infinitum descendat?

3. Questio

10

Tertia, ac postrema questio circa medium versatur, quaerens, an determinatis extremis, hoc est, an dato ultimo subiecto, & supremo predicato, infinita media assumi possint inter illa? quod idem est, ac si quisquam sciscitaretur, an demonstrationes sursum, & deorsum in infinitum procedant, vel certe versus utramque differentiam positionis suam terminum habeant? constat enim extremitates per medium coniungi in demonstratione; revocatur autem indubium, an ultimum subiectum, & supremum predicatum per infinita media, vel determinata coniungantur? siue a primo subiecto processus incipiat, & in ultimum terminetur predicatum; seu ex opposito, a supremo predicato incipiens in ultimum subiectum; si enim termino careat utramque partem versus omnium erit demonstratio; & si ex utraque terminetur non demonstrabuntur omnia, sed in aliquo erit sistendum, cuius non sit demonstratio, sed per se notum principium indicatum sit.

12

Eiusmodi autem quaestiones locum habere docet non solum in affirmatiuis, sed in negatiuis demonstrationibus; cuius aperta est ratio, nam quemadmodum extremitates in affirmatiua coniunguntur per medium positivum utriusque extremo conveniens; pari ratione in negatiua unum remouetur ab altero per medium positivum cui conveniens, ab altero vero remotum, ut bonum non esse lapidem demonstramus per animal cum bonum coniunctum, a lapide vero remotum: ab affirmatiua vero, & negatiua demonstratione solum ea est excipienda, quae in reciprocis, vel convertibilibus terminis constituitur, quales sunt propriae differentiae, & passionis, quae de subiectis enuntiantur, ac de eisdem subiecta; ut respectu hominis rationale, capax disciplinae, admiratum, & risibile, quae esto infinita essent, nullum datur supremum predicatum, nec ultimum subiectum, sed promiscue praedicantur, & subijciuntur, ita ut quocum

que accepto de reliquis praedicetur. & de ipso reliquo duntaxat excepto, quod passiones praedicantur de subiecto tanquam accidentia, hoc vero de passionibus, ut substantias quasi dicat, illae quidem tanquam accidentales formae, ac propterea praedicatione directa; subiectum vero tanquam praedicamentum, hoc est, tanquam substantia, a qua oriuntur, & cui inhaerent: nisi velimus tale discrimen non inter passiones, & subiectum constitui ab Aristotele; sed inter passiones ex una parte, & definitionem ex altera utrisque tamen cum subiecto comparatis, ita ut discrimen non sit in modo praedicandi directe, sed accidentali, vel substantiali; sensusque sit, inter passiones, ac definitionem, quae recipiuntur cum subiecto, discrimen esse, quod illa praedicantur de subiecto accidentaliter, non quidem ut communi, sed ut propria accidentia; definitio vero tanquam praedicamentum, id est, substantialiter; nam cum praedicamentum sit praedicamentum substantia, pro eo duntaxat nomen praedicamentum (tanquam analogum) per se sumptum supponit.

QVOD EXTREMIS FINITIS existentibus media non possint esse infinita.

CAPVT DECIMUM SEXTVM.

QVod igitur intermedia non continent infinita esse, si deorsum stent praedicamenta, manifestum, &c.

EXPOSITIO TEXTVS.

Inchoatum cap. praecedenti discursum profertur Aristoteles in praesenti, quod nos continuata serè expositione interpretantes in duas partes dividimus: in priori unam statuit conclusionem Aristoteles, quae ostendit tertiam questionem propositam esse impossibilem, eaque unica ratione confirmat; in posteriori quidam tacite obiectioni respondet.

Conclusio talis est: extremis finitis existentibus, nempe ultimo subiecto, ac supremo predicato, repugnat media esse infinita, atque adeo demonstrationes in infinitum procedere; sed necesse erit media sicut extrema esse finita, & ex consequenti demonstrationes statum habere in aliquo indemonstrabili.

Confirmationi huius conclusionis praemittit Aristoteles explicationem utriusque processus sursum, & deorsum, hoc est, a primo subiecto usque

Intentum

Diuisio membri.

1. Memb.

usque ad ultimum praedicatum, & ab hoc versus usque ad primum deorsum processum sursum in eorum a partibus utriusque ad universalia, quod satis utramque ostendit; non enim superius ascendimus, a minus utriusque ad magis universalia tendimus, quo usque ad universalia si non a universalia in praedicatum, quod appellamus supremum, quo est in superiora sursum per eadem, eo sunt in universalia: processus deorsum vocatur, cum eadem usque ab universaliibus ad particularia proceditur, quo est in inferiora sunt praedicata eo sunt contractiora, minus utriusque ad particularia, id est, particularis iste processus, & quasi motus deorsum appellatur.

Probatio

Quibus exp. sic taliter probat intentam conclusionem, si inter supra et infra praedicatum, & ultimum subiectum infinita intercedunt media, siue ab illo incipias, ut ad hoc peruenias, vel ab isto in illud tendas, ad utrumque pervenire poteris. Probat ut videtur, quia infinitum non est pertractabile, sed a quocumque processu incipias, oportet infinita pertractare, ut perveniamus ad alterum, repugnabit igitur ad illud accedere, utque adeo conclusionem unius extremi cum altero per talia media ostenderet; quod si non sit scopus totius deo demonstratoris artis, non videtur necesse demonstrationis officium sequitur plane demonstrationem, ac demonstratio non potest esse impossibilem: relinquatur ergo inter extrema finita nequaquam esse posse infinita media, siue sursum, siue deorsum procedatur, sed media sicut extrema finita esse.

2. Memb.

Respondet Aristoteles quidam obiectioni in extrema parte capituli, quae talis est: possit inter extrema finita, uti nunc videlicet subiectum, & supremum predicatum, esse quidem infinita media non tamen omnia contigua, hoc est, immediata se invicem, quae medium repugnat, ex quo videri posset aliter non esse impossibilem, uti nunc videtur, sed posse quae inter ab utroque ad aliud extremum pervenire, probaturque uti aliter contingit: si recte demonstrationes in infinitum non procedere.

Obiectio

1. Memb.

Per autem talis huius obiectioni ait Aristoteles: si quis remus nihil referre, quod media sunt, vel contigua, si modo infinita sunt, nam ut ab uno in alio ex remum quis tractare necesse est per singula media quae non debent haberi in ratione, sed infinita non contigua, uti videtur, quod nec possibile est ab uno ad aliud pervenire extremum, adeoque nec omnino potest in hoc capitulo procedant demonstrationes, nec demonstrabilem esse illam conclusionem extremam.

QVOD SI PRAEDICATIONES affirmatiuae sint finitae sursum, & deorsum, impossibile sit demonstrari negatiuas in infinitum procedere.

CAPVT DECIMUM SEPTIMUM.

PLANum autem, & in privativa demonstratione, quod stabit, si quidem in praedicatiua statum ad utraque, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

Postquam Philosophus ostendit inter extrema finita non dari infinita media, idcirco demonstrandi viam statum in extremis habere, ad quae per media finita pervenitur, siue motu sursum a primo subiecto ad supremum usque praedicatum procedamus, vel motu deorsum a supremo predicato ad ultimum usque subiectum: ad particularia descendens negatiua, atque affirmatiua demonstrationum, probare nunc intendit negatiuas demonstrationes in infinitum non procedere, si ita est, quod affirmatiua praedicata, vel propositiones sint finitae, tanquam motu sursum, quam deorsum. Affirmatiua autem praedicata sunt, quae a primo subiecto accipiuntur usque ad supremum praedicatum de eodem primo subiecto, atque inter media affirmatiua in motu sursum, atque deorsum, quae sub praedicatione supremo accipiuntur usque ad ultimum subiectum; eiusmodi enim subiecta sunt respectu superiorum, & respectu inferiorum praedicata, quae de eisdem affirmantur; ab eis exemplum videtur usque in hominem, & substantia; nam praedicata, quae de homine tanquam de primo subiecto, ac de intermediis usque ad substantiam affirmantur, finita sunt, videlicet animal, vivens, & corpus: & versus subiecta, quae a substantia usque ad hominem accipiuntur, & videlicet sunt praedicata, quae de subiectis affirmantur, etiam sunt finita, cum sint eadem diverso modo accepta: sit propterea ergo, quod eiusmodi praedicata, & subiecta, ex quibus affirmatiua constituantur demonstrationes, finita sunt, docet Aristoteles finitas esse negatiuas demonstrationes inter eadem extrema: hoc est primum quod capitulum praestat, ut in omnibus figuris primas videlicet secundae, & tertiae exemplari quadam inductione probans: tandem in alio capitulo facit quendam obiectionem proponit, ac diluit.

Conclusio igitur talis est: propositio quod affirmatiua praedicata finita sunt, tanquam motu sursum

Intentum

1

Diuisio cap. bimemb. 1. Memb.

1. Memb.

furfum, quam deorsum repugnat negatiuas demonstrationes in infinitum tendere, sed necesse est non secus, ac affirmatiuas statum habere in extremis.

Ratio tribus figuris accommodata. Quam in omni figura veram esse ostendit hac unica ratione; negatiua propositio in quacumq; figura potest demonstrari, sed in nulla ex utraq; praemissa negatiua; nam talis syllogismorum dispositio prorsus negatiua inutilis est; necesse est ergo ex altera affirmatiua demonstretur; in prima quidem figura ex minori, cum in ea non admittatur minor negans; in secunda ex maiori, vel minori indifferenter, ut ex minori in Cesare, ex maiori in Camestres; in tertia vero ex sola minori in Felapton, & Bocardo, & Ferison, quantum vniversalis nunquam in hac figura demonstratur: sed affirmatiua praedicata, & praedicationes ex suppositione sunt finitae, ergo necesse est negatiuas etiam demonstrationes certum terminum habere, ita ut vltra illum non procedant. Hanc rationem vnicam esse dicimus, licet eam Aristoteles singulis figuris accommodans quasi triplicem videatur efficere.

Sic igitur accommodatur prima figura; si enim in ea sit demonstranda propositio negatiua, per tale vtrique medium, de quo in maiori negetur extremum maius, & quod in minori affirmetur de extremo etiam minori, sed media, siue praedicata affirmatiua sunt ex suppositione determinata; ergo negatiuas demonstrationes in hac figura (qua sine affirmatiua praemissa non constant) statum habere in eisdem extremis necesse est; res sit manifesta, si demonstranda propositio sit, nullus homo est qualitas medio quidem animali; de quo qualitas vniuersaliter negatur in maiori, & quod de homine affirmatur vniuersaliter in minori, dicemusque, nullum animal est qualitas, omnis homo est animal, ergo nullus homo est qualitas; ex quibus praemissis minor per se nota est; maior vero demonstrabilis, erit autem demonstranda per medium superius animal, quod proinde affirmetur vniuersaliter, & immediate de animali eodem in minori, & de quo qualitas in maiori vniuersaliter negetur; & tale erit viuens, sicque procedemus, nullum viuens est qualitas, omne animal est viuens, ergo nullum animal est qualitas; & si rursus demonstranda maior sit (nam minor indemonstrabilis est) fiet quidem per aliud medium viuente superius, quale est corpus vniuersaliter de viuente in minori enuntiabile, ac de quo qualitas vniuersaliter in maiori negatur, talisque demonstratio fiet, nullum corpus est qualitas, omnis viuens est corpus,

ergo nullum viuens est qualitas; & adhuc maior, quae sola demonstrari potest: sic per substantiam ostenditur, nulla substantia est qualitas, omne corpus est substantia; ergo nullum corpus est qualitas; & ecce tibi demonstrationem negatiua vtraque praemissa per se nota constantem, statumque proinde habentem in supremo praedicatione proxime affirmato de subiecto, constituentemque propositionem affirmatiua immediate, atque indemonstrabilem, ratione cuius non potest vltra procedere.

In media etiam figura non omnino dissimile exemplum de signaue possumus, in qua si demonstranda est negatiua propositio, per medium certum, quod de altera affirmetur extremum maius, vel minus; na de vtraque negari impossibile est: sit igitur negatiua demonstranda, nulla qualitas est homo, medio animali vniuersaliter negato de qualitate, & affirmato vniuersaliter de homine; demonstrabitur autem hoc modo in Camestres, omnis homo est animal nulla qualitas est animal, ergo nulla qualitas est homo; cuius demonstrationis sola minor demonstrari potest, cum per se sit nota maior; erit autem demonstranda per medium superius animal, quod etiam a qualitate vniuersaliter remouetur, animal vero vniuersaliter conueniat, hac ratione: omne animal est viuens, nulla qualitas est viuens, ergo nulla qualitas est animal; cuius minorem sic poteris per corpus ostendere; omne viuens est corpus, nulla qualitas est corpus, ergo nulla qualitas est viuens; & huius demum minor per substantiam sic erit demonstrabilis, omne corpus est substantia, nulla qualitas est substantia, ergo nulla qualitas est corpus; quam demonstrationem omni ex parte esse immediatam constat, statumque habere, supposito quod eum habent affirmatiua propositiones.

In tertia tandem figura eandem rationem conuincere ostendit Philosophus, peculiarem huius figura conditionem praemittens, nempe medium tale esse accipiendum, no quod sit praedicatum in praemissis, sed in vtraque subiectum; unde fit demonstrationes in ea procedere, quasi per motum deorsum, nimirum a supremo praedicatione vsque ad vltimum subiectum; nam in prima, & secunda, cum medium sit in vtraque, vel in altera saltem praedicatione, quasi motu sursum tendimus ab vltimo subiecto ad supremum vsq; praedicationem; tunc ergo si propositio negatiua in tertia sit figurae demonstranda erit quidem per medium, quod vtrique subijciatur extremo, vni quidem affirmatiue, negatiue alteri; si ergo processus affirmatiuarum propositionum a supremo praedicatione vsque,

Nota.

to vsque ad vltimum subiectum non procedit in infinitum, sed statum in eodem vltimo subiecto habet, sequitur euidenter demonstrationes negatiuas in tertia figura in eodem vltimo subiecto statum habere: etenim si absque altera affirmatiua praemissa fieri repugnat, non minus repugnabit vltra statum illius procedere, sed demonstrationem peringentem vltimum subiectum vtraque praemissa indemonstrabili motu deorsum constare necesse est.

Demonstrabitur autem negatiua propositio in hac figura assumpto medio, quod sub vtraque sit extremitate, na ut vna earum de eo affirmetur, & negetur altera, gratia exempli, si propositio negatiua demonstranda sit corpus non est qualitas, medium tale erit accipiendum, quod sit sub corpore quiddam contentum, de quo vniuersaliter idem corpus enuntiabitur, negabitur qualitas, eiusmodi erit viuens, per quod sic demonstrabitur in Felapton, nullum viuens est qualitas, omne viuens est corpus, ergo corpus non est qualitas; & huius quidem demonstrationis sola maior demonstrabilis est, ostendetur autem per medium inferius subiecto, de quo vniuersaliter praedicatum negabitur hoc modo, nullum animal est qualitas, omne animal est viuens, ergo viuens non est qualitas; & si rursus demonstrare velis maiorem huius demonstrationis, accipies hominem, de quo vniuersaliter enuntiatur animal, & a quo vniuersaliter qualitas remouetur, dicesque, nullus homo est qualitas, omnis homo est animal, ergo animal non est qualitas; & hac erit vltima demonstratio, vltra quam descensus procedere nequaquam potest, cum vltimum subiectum vniuersale, de quo praedicatum enuntiatur, sit homo; vltimum item medium in motu deorsum ad demonstrandam propositionem assumptibile; unde fit, hunc esse statum negatiuae demonstrationis, supposito, quod affirmatiua non potest vltius progredi. Ex qua suppositione euidenter probatur, negatiua demonstrationem non procedere deorsum in infinitum; & cum superius ostensum sit, non procedere in infinitum motu sursum, sed in supremum praedicationem sistere, inferre licebit, nec motu sursum, nec deorsum in infinitum abire.

Ad 2. Mebr. cap. Notab. 1. Proponit tandem Aristoteles dubium quoddam ex doctrina huius capitis ortum; quod (ut intelligamus, adnotare oportet, negatiuas propositiones mediatas esse in triplici differentia, quaedam sunt tales ex parte praedicati, quaedam ex parte subiecti, alia ex parte vtriusque: mediatas propositio ex parte praedicati ea est, qua

medium ex parte illius habet, per quod ad immediatam refertur, talis est haec, qualitas non est homo, ad immediatam reducibilis per animal, viuens, corpus, & substantiam; mediatas ex parte subiecti censetur illa, quae modicum habet ex parte illius, per quod ad immediatam reuocatur, qualis est haec, nullus homo est quantitas: ea demum, quae tam ex parte subiecti quam praedicati, demonstrabilis est, mediatas vocatur ex parte vtriusque, ut homo non est color: & quidem mediatas ex parte praedicati reducibilis est per primam figuram; mediatas ex parte subiecti per secundam (ut superius mentem Aristotelis explicantes adnotauimus) mediatas demum ex parte vtriusque per vtramque figuram reducitur; primo namque in immediatas ex parte vnius extremi, deinde ex parte alterius resoluitur, ut sic omni ex parte reducatur.

Secundo adnotandum est, quaedam esse mediatas ex parte superiorum praedicatorum, quae referuntur vsque ad supremum praedicationem per intermedias: aliae sunt mediatas ex parte inferiorum: & quidem priores referuntur vsque ad supremum praedicationem per primam, & secundam figuram; posteriores vsque ad vltimum subiectum per tertiam, ut exemplis ostendimus: aliqua etiam proposito potest esse mediatas, tam versus praedicata superiora vsque ad supremum, quam versus inferiora subiecta vsque ad vltimum; & talis erit reducibilis per omnes figuram, in ordine ad supremum praedicationem per primam, & secundam, in ordine ad vltimum subiectum per tertiam; nota sunt haec ex doctrina huius capitis.

Quibus suppositis dubium eiusmodi est: licet demonstrationes negatiuae, quibus mediatas propositiones ad immediatas referuntur, vnius vel alterius figurae in infinitum non procedant, sed eam possunt reduci per omnes, & per motum sursum, & deorsum, poterant omnes similes quilibet terminum excedere; quod si ita sit, corruet profecto vniuersa doctrina huius capitis, definitio statum habere negatiuas demonstrationes supposito, quod affirmatiuae cum habeant.

Dilat. Aristoteles obiectionem admittens in omnibus figuris posse negatiuas demonstrationes constare, quibus mediatas propositiones ad immediatas referantur; sed adhuc hoc admissis non sequi docet processum infinitum in demonstrationibus vllomodo, cuius ea est ratio; quia demonstrationes cuiuslibet figurae finitae sunt; demonstrationes etiam cuiuslibet motus, sursum videlicet, ac deorsum: finitum autem non

2. Notab.

13

Dubium

Solutio

14

Ratio

V 3 non

non infinites sumptum non potest in infinitum multiplicari; unde fit omnes demonstrationes hinc vel vix, vel modis constructas finitum numerum minime excedere.

QVOD PRAEDICATIONES affirmativae non possunt in infinitum procedere.

CAPUT DECIMUM OCTAVUM.

QVod autem in illis, logice quidem speculantibus, ita manifestum, &c.

EXPOSITIO TEXTVS.

Intentum Aristot. in hoc cap.

Divisio eiusdem in 4. memb.

1. Memb. praedicata substantialia non esse infinita.

2. Memb. praedicata accidentia tripliciter: prima suppositio.

Negativae demonstrationes non abire in infinitum, sed statim habere terminum, quia deorsum in extremis, videlicet in supremo praedicato, ultimoque subiecto, probantur Arist. cap. praecedenti, non quidem absolute sed facta suppositione, quod affirmativa praedicata, & propositiones sic terminantur: id autem stabile, seu firmum non esset, nisi suppositio ipsa probaretur; ea igitur probare intendit capite praesenti in quatuor partes divisio; nam primo in particulari probat praedicata substantialia non esse infinita; secundo ut universalius ostendat non solum propositiones essentialis, aut per se, sed etiam accidentales; & per accidens finitas esse, tres suppositiones praemittit, ac tertio id probat duplici ratione logica, & unica demonstrativa; ex quibus duo tamen corollaria inferuntur. Praedicata substantialia cuiuslibet rei (hinc quae affirmativae propositiones continent) non esse infinita sic probat; quolibet res definitur per substantialia praedicata generis, ac differentiae; igitur eiusmodi praedicata sunt infinita, sequitur plane nullam esse possibilem definitionem, cum non sit possibile ad ultimum praedicatum essentialis pervenire; nam neque infinitum comprehendere omnino potest, nec pertransiri; vel certe si adhuc velis definitionem infinitorum praedicatorum dare, non erit ullomodo cognoscibilis, nec per eam ipsamet rei essentia; quae cum plane absurda sint, sequitur essentialia verum praedicata (ex quibus affirmativa constatur propositiones) minime in infinitum abire.

Ut autem universalius ostendat cunctas praepositiones affirmativas, siue sint accidentales, vel essentialis siue sint per accidens, vel per se statum talis triplex: primam veram triplicem esse; nam vel praedicatum accidens de accidenti, dum dicimus album esse musicum; vel subiectum de accidenti, si dicimus album esse lignum; vel accidens de subiecto, ut al-

bum deligno, vel homine: eiusmodi autem praedicationes valde diversas esse ostendit diversus modus se habendi praedicatorum ad subiecta; nam dum subiectum praedicatur de accidenti, non significatur praedicatum secundum se convenire subiecto, ut dum dicimus album esse lignum, non significamus album secundum se esse subiectum ligno, vel ei subsistere; nam tunc sensus esset, album factum esse lignum, quemadmodum dum dicimus lignum esse album; quia lignum secundum se subsistat albo, verum est lignum fieri, vel factum esse album; & universalius, quodlibet subiectum, quod secundum se suscipit praedicationem accidentis, verum dicitur tale factum, nimirum album, vel nigrum: sed non est verum dicere, quod album factum sit lignum; ergo non est verum dicere, quod ratione sui sit lignum; quod rursus probatur; nam si non est verum dicere album factum esse lignum, ergo non est lignum, nisi dicatur semper fuisse lignum; non est enim tale aliquid ab accidenti aliquo, nisi tale sit factum, vel semper fuerit: constat autem album non semper fuisse lignum, cum aliquando non fuerit simul albedo, & lignum; ergo album non est secundum se lignum, sed ratione alterius, nempe ratione communis contracti ab albedine denominati, cui accidit lignum esse: tantundemque de ea praedicatione iudicandum est, in qua accidens praedicatur de accidenti, ut musicum est album; nec enim musico secundum se albedo convenit, sed ratione illius subiecti materialis a musica denominati, cui contingit inesse musicam; unde non solum accidentaliter convenit musico albedo, sed per accidens; quia casu evenit, quod in eo subiecto secundum se denominato a musica albedo concurreret. Ab his autem duobus generibus accidentalis praedicationis differunt tertium, in quo accidens praedicatur de subiecto, quia praedicatum secundum se inhaeret subiecto, ac proinde de eo dicitur & non ratione alterius, cui accidit; ut dum dicimus lignum esse album, ligno secundum se, hoc est, non ratione alterius, sed sui albedo inhaeret, & si sic loqui liceret, possemus dicere, intra latitudinem accidentalium praedicationum hanc solam esse per se accidentalem; duas vero priores esse accidentales per accidens.

Unde merito inferunt Aristoteles, eam duntaxat esse praedicationem accidentalem simpliciter, reliquas vero non nisi secundum quid.

Merito etiam inferunt secundo, quod si iuxta rerum naturas nomina sunt imponenda, ille in quibus subiectum de accidenti, vel de uno accidenti aliud praedicatur, non sunt appellanda praed-

Illatum Aristot.

praedicationes, vel si appellantur solum secundum quid: sola autem postrema dicenda est praedictio, in qua praedicatum non ratione alterius, sed sui convenit subiecto; ars enim demonstrativa (cuius rationem nunc explicare cōtendimus) talem proprietatem praedicationum non admittit, sed solum vocat praedicationem, in qua unum secundum se convenit alteri, per se, vel accidentaliter. Et haec est prima suppositio.

2. Suppositio de praedicationibus propriis.

7

Secunda loquitur de praedicationibus propriis, quas solum esse docet secundum decem praedicationem; quia quicquid de altero secundum se praedicatur, aut in quod quid est, hoc est, per modum praedicti substantialis de eo dicitur, vel certe per modum qualis, aut quanti, seu alicuius alterius praedicationem; & quidem unius de uno addit Aristoteles; nam si praedictum non sit unum, sed multa, nec dicitur simpliciter quid, quale, vel quantum, unius de praedicationem, sed plurium, reverentiaque erit talis praedictio a demonstrativa arte, ut potest non unius per se, sed per accidens; quemadmodum contra per accidens, quia non unius, sed plurium praedicationum sunt, a scientia, & arte exclusa consentur.

Inter praedicta autem decem praedicationum discrimen statuit Aristoteles; quia dum substantia praedicatur de substantia, essentialis est praedictio, cum significet, quod vere illud est, vel certe quod vere illud aliquid, quasi dicat (ut exponit D. Tho.) vel praedictum importat integram subiecti essentialiam, quale est definitio, vel solum alteram essentialis partem, qualia sunt genus, vel differentia: aut secundum aliam expositionem, quam idem D. Tho. magis esse ad mentem Aristoteles indicat, ita ut diversitas se teneat non tam ex parte praedicatorum, quam ipsiusmet subiecti, quod quandoque est convertibile cum praedictio essentiali, sicut definitum cum definitione; & hoc significatur dum dicitur, quod vere illud est: quandoque vero est pars subiectiva praedicti, sicut homo animalis, idque designatur dum dicitur, aut quod vere illud aliquid, quasi velit dicere subiectum esse aliquando unum aliquod ex multis sub praedictio contentis. Cum vero praedictantur reliqua praedicationem de substantia nulla talis praedictio substantialis est, sed omnes sunt accidentales, cum nec subiectum sit ipsum praedictum, aut aliquid eius substantialiter, aut praedictum sit subiectum, vel aliquid substantiale eiusdem; sed quid extra totam substantiam, vel essentialiam, quod eidem substantiae inhaeret, vel adhaeret; quam differentiam exemplis facit manifestam; nam cum dicimus (aut hominem esse album, accidentale est praedica-

D. Thom.

8

9

tum respectu subiecti, cum nec album sit ipse homo substantialiter, neque aliquid substantiae eius; quemadmodum dum dicimus eundem hominem esse animal, verum enim homo est id, quod vere est animal, aut quia animal ad eius essentialiam pertinet, aut quia pars subiecta eiusdem animalis homo est; sed esto novem praedicationem non praedictur essentialiter de substantia, sed accidentaliter, non tamen accidentaliter per accidens, quemadmodum subiectum de accidenti, vel unum accidens de alio, sed secundum se; quia non ratione alterius ei inhaerent, vel adhaerent, sed ratione sui; unde similes praedicationes simpliciter vocantur tales in ordine accidentalium. Et haec est secunda suppositio.

Adversus quam obijcere aliquis posset (inquit Aristoteles) dum substantiam de substantia praedicamus, vel de substantia accidentia reliquorum praedicationum; nec praedictum esse ipsummet subiectum, nec accidens aliquod subiecto inherens, sed formas quasdam separatas a subiectis, & singularibus, quas Plato Ideas appellabat; ut dum animal de homine praedicatur, non aliqua natura, quae realiter sit ipse homo, vel aliquid ei essentialis, sed separata quaedam forma, ex cuius participatione habet esse viventis, sensibilis, enuntietur: & modo simili in praedicationibus accidentalibus.

Respondet Aristoteles tales Ideas monstrare quaedam esse, aut portenta, vel certe irrationis gratia (ut translatio Argypoli habet) fidium attritiones; quasi impossibile sit, & absurdum satis ponere praedicta esse formas separatas a subiectis; cum evidens sit nihil de altero praedictari, nisi in eo sit, nam vera praedictio id importat, quod est subiectum esse illud, quod per praedictum importatur, nempe animal, vel substantiam, album, vel nigrum; & id quidem formaliter non participativum: quod si ita est, pugnat plane cum natura vera praedictionis formas separatas praedictari, praeterquam quod impossibile sunt, ut alibi ostenditur.

Tertia suppositio est, quod quamquam subiectum, & accidens de se invicem praedictur vera praedicatione, non tamen aequali, hoc est, non propria, & naturali; sed accidens de subiecto, directa, ac naturali praedicatione; subiectum vero de accidenti indirecta, & quasi praeternaturali.

Constat primum veras esse utraque praedictionem, siue album de homine enunties, vel de albo hominem; nam si semel albedo inest homini, non solum erit verum esse album, sed ex consequenti, licet quid ab albedine denominatum esse hominem.

Obiectio

10

Solutio

11

3. Suppositio.

1. Pars suppositio.

12

Quod

3. probat Aristot.

Quod verò non sit utraque propositio propria, & naturalis, sed solum prior, ostendit Aristoteles tali ratione; iuxta naturam prædicationis habet se prædicatum tanquam formam, vel qualitatem subiecti; hoc verò tanquam illius materiam, sed repugnat duo se habere, ut sibi invicem sint forma, vel qualitates; ergò repugnabit ex consequenti, ut eumque de altero naturaliter, ac directe prædicari. Probatur minor; nam ex quo unum est qualitas respectu alterius, hoc alterum se habet respectu illius tanquam subiectum recipiens, & ex consequenti per modum materiam ab eo determinabilis; repugnabit igitur se habere ut formam, vel qualitatem respectu eiusdem, ac propterea, ut naturaliter de eo enuntietur; sed quantum verò non nisi præternaturam enuntietur; hoc est, quod Aristot. voluit illo verbo, qualitatis non esse qualitatis; quasi dicat, illud respectu cuius aliud est qualitas, non se habere respectu eiusdem per modum qualitatis.

Nomine autem qualitatis (ut bene Paulus Venetas in commentarijs huius loci) non significat Aristoteles quantum prædicamentum; sed univocalior est acceptio pro qualibet forma accidentali modo qualitatis habenti respectu subiecti, quod afficit, ac de quo prædicatur; vel si de qualitate proprie loquitur, exemplum in quarto prædicamento producit, quod propriam habet conditionem accidentalis formæ (ut intelligamus rem se habere in cæteris accidentibus).

Et quod de prædicationibus accidentalibus statuitur, de essentialibus est accipiendum secundum proportionem; ita ut mutua sit prædicatio unius substantiæ de altera; non tamen æqualis, hoc est, non naturalis; sed si una prædicatur de altera directe, & naturaliter, altera non prædicetur de eadem nisi prædicatione indirecta, & præternaturam. Itaq; definitio integra generis & differentia per se prædicantur naturaliter de specie, ut animal rationale, & utraque pars per se enuntiantur de homine; homo verò de his non nisi indirecte, & præternaturam, utraq; igitur prædicatio vera est, sed sola prior naturalis, sola prior directa; cuius eadem est ratio, quia integra definitio, & qualibet eius pars modum formæ habet comparatione speciei. Species verò habet similitudinem materiam; prædicabitur ergò illa naturali prædicatione, hæc verò non nisi præternaturam, cum non possit modum formæ habere, ut oportet ad naturalem prædicationem constituendam.

3. Memb. cap. prima ratio.

His suppositionibus præmissis probat Aristoteles intentum, nempe in affirmatiuis propositionibus non esse procedendum in infinitum, & primo quidem rationibus (ut ait) logicis sed

de prædicatis substantialibus ostendit, in quibus processus infinitus tribus modis posset considerari, iuxta triplicem motum, sursum, deorsum, & circumferentem; & de his omnibus probat certum terminum habere; de motu quidem sursum; nam substantia scitur per genus, & differentiam, quæ sunt partes eius essentialis, si ergò in infinitum procedatur sursum, erunt infinita genera eiusdem substantiæ, infinitæque differentiæ, quas impossibile est comprehendere, cum infinitum non sit pertransibile; & hinc fiet nullam substantiam esse per seicentiam cognoscibilem nisi ponamus determinata habere prædicata, quæ comprehendere valeant.

Eademque ratione conuincitur non esse procedendum in infinitum deorsum; nam si prædicata sunt finita, erunt etiam finita subiecta, quæ vicissim etiam sunt prædicata; quare si datur prædicatum supremum in ascensu, dabitur etiam ultimum subiectum in descensu.

Sed esto motus isti recti sursum, & deorsum in infinitum non procedant, posset aliquis credere circumferentem esse infinitum etiam inter subiecta, & prædicata finita per mutua conversionem propositionum; quemadmodum motus circularis infinitus est, etiam si super finitam lineam fiat per continuam corporis deuolutionem; idcirco Aristoteles talem processum circumferentem infinitum esse non posse sic ostendit, ut infinitus sit processus circularis inter prædicata substantialia, necesse est reciproca esse, ita ut ad conuertentiam dicantur superiora cum inferioribus, genera cum speciebus subalternis, & atomis, quod plane est impossibile; esse autem reciprocationem necessariam, ut in infinitum procedatur, euidenter potest sic probari; quia necesse est inferiora prædicata per superiora demonstrari posse, quemadmodum per hæc demonstratur illa, sed hoc est impossibile; quia superiora prædicata per se prædicantur de inferioribus; hæc verò de illis non nisi per accidens, indirecte, & præternaturam; tales enim sunt prædicationes istæ, animal est homo, viuens est animal, & similes; nam ex modo se habendi prædicatorum ad subiecta, plane sunt per accidens (ut docuit Aristoteles); ex propositionibus autem per accidens non constat demonstratio; ergò non potest circulariter procedere inter superiora, & inferiora prædicata.

De prædicatis etiam accidentalibus tantumdem probat, quod nec circularis prædicatio in eis tendere possit in infinitum, neque etiam sursum, vel deorsum, sed omnibus modis finita sit; & quidem de circulari eodem modo, ac de substantialibus prædicatis probatur; nec enim ad conuertentiam

15

16

17

18

Obiectio

19

Solutio.

Ratio Aristot.

20.

uerentiam dicuntur accidens, & subiectum, cum hoc non prædicatur de illo nisi prædicatione per accidens (ut superius ostensum est) & hic modus prædicandi remotissimus sit à demonstratoria arte. Quod vero neque sursum, nec deorsum ostendit; quia accidentia, quæ possunt prædicari de substantia, vel de quibus eadem substantia prædicari potest, finita sunt nouem prædicamentis comprehensa, quorum quodlibet finita genera, species, ac differentias habet; ergò finita erunt tales prædicationes; nam ex finitis prædicatis, atque subiectis non possunt nisi finita prædicationes fieri.

Et si forte quis diceret verum id esse in prædicationibus simplicibus, in quibus unum de vno prædicatur; secus tamen in alijs, in quibus multa de vno, quorum additio in infinitum procedere potest; ut si de homine prædicemus primum albi, deinde album, & mixtum post verò medicum, sicque in infinitum alia accidentia hæc adiunguntur; eadem ratio conuincit oppositum; nam ex finitis subiectis, atque accidentibus non possunt nisi finita additiones, vel combinationes fieri; quemadmodum ex finitis unitatibus quomodocumque variatis, vel dispositis, repugnat numeros infinitos componi. Et hucusque prima ratio logica.

Secunda præsupponit tria; primum, propositio nem mediatam esse demonstrabilem; secundum, non posse cognosci scientificè, quousque demonstraretur. Tertium, nunquam esse per demonstrationem scitam nisi præmissæ demonstrationis scitatur per demonstrationem, vel certe per nobilitatem aliam cognitionem scientificam, qualis erit notitia principiorum non per demonstrationem, sed ex sola cognitione terminorum habita. Hæc autem tria ex superioribus sunt manifesta.

Quibus præmissis talem rationem constituit Aristoteles; mediata conclusio scitur per demonstrationem; tunc ergò, vel præmissæ demonstratio nis, perquam scitur, sunt demonstrabiles, vel ex terminis cognoscuntur; si detur secundum, status demonstrationis erit in principijs, nec ulterius procedendum; si verò demonstrabiles sunt, vel in eadem demonstratione peruenitur ad præmissas indemonstrabiles, in quibus eadem ratione statum habebit demonstratiuis processibus; vel proceditur in infinitum, & sic nunquam præmissæ scientiar; quia infinitum impertransibile est; conclusio autem non scitur nisi scientiar præmissæ, vel nobilitate alia notitia teneantur; ergò nec possibile erit scientia conclusionis; constat autem oppositum, cum multe sint scientiæ; ergò non proceditur in infinitum in prædicatis, vel subiectis, non in propo-

sitionibus, non indemonstrationibus; sed in quibus standum est prædicatis, principijs, ac demonstrationibus, nec ulterius procedendum.

Addit autem Aristoteles ad sciendum simpliciter conclusionem, & non ex aliquibus, aut ex suppositione, necessariū esse statum in prædicatis ponere; quid autem his duobus verbis, ex aliquibus, aut ex suppositione significet? explicat bene D. Tho. primū verbum positum esse docens ad excludendas demonstrationes ad impossibilia, in quibus procedi solet non ex his, quæ verū naturæ habent simpliciter, sed aduersus falsas positiones ex aliquibus datis, ex quibus ad impossibilia admittenda ducuntur auctores earū: ex suppositione verò additur pro demonstrationibus subalternatarū scientiarum, quæ non sunt tales simpliciter, nisi in quantum principia scientiæ subalternantis præsupponunt.

Confirmata propria sententia rationibus logicis eam tandem corroborare nititur ratione analytica, hoc est demonstratiua, quam breuius efficitur, præstare docet, quàm rationes logicas; cuius præterit certè rationem attulit D. Tho. in commentarijs huius loci dicens, logicā integrā designare scientiam, sub qua analytica, ac topica comprehenduntur, ad quæ proinde spectat vniuersalē naturā prædicationis considerare, non solum prædicationes per se continentē, sed accidentales etiā, atque per accidens; unde logicis utēs rationibus Aristoteles probauit in nullo genere prædicationū admittendum esse processum infinitum; analytica autem pars non ex quibuscūq; propositionibus procedit, sed ex his tantum, quæ sunt per se; & idem expeditior via est analytica ad conuincendum, quàm logica, & longè breuior, cum ex paucioribus procedat, atque etiam efficacior, quia solum ex necessarijs.

Ratio igitur demonstratiua talis est. demonstrationes procedunt ex solis propositionibus per se; sed in his, quæ sunt per se, non est abire in infinitum; ergò neque in demonstrationibus; probatur minor, propositiones per se, aut sunt in primo, aut in secundo modo; in primo sunt, quarum prædicata pertinent ad definitionem subiectorum, qualis est hæc, numerus est quantitas, aut multitudo; in secundo, quæ sunt subiecta pertinent ad definitiones prædicatorum, ut si dicamus numerum esse imparem; sed uterque modus per se statum habet, tam sursum, quàm deorsum; ergò necesse est statum habere demonstrationes; ostendit minorem prius in secundo modo, deinde in primo hæc propositio; numerus est impar est in secundo modo; si igitur, ulterius sursum tendamus, ita ut

V 5

aliquid

21

D. Tho.

D. Tho.

22

aliquid aliud predicetur per se in secundo modo de impari, sequitur ipsum impar pertinere ad definitionem eius, atque ad numerum, qui est de ratione eiusdem imparis; sed in predicatis pertinentibus ad definitionem non est abire in infinitum (ut in principio capitis probatum est) quia non posset definitio rem definitam manifestare; siquidem infinitum nec potest comprehendi, nec pertransiri; ergo in propositionibus secundi modi non est admittendus processus infinitus; & etiam si admitteretur non esset ad propositum; quia quaecumque alia predicata essent de ratione imparis consequenter predicarentur de numero, non secus, ac impar de eo predicatur; clauderentur ergo in numero, & numerus ipse ad eorum definitionem perimeret, quod admodum ad definitionem imparis; unde necesse erit mutuo se claudere, atque ad eum ad convertentiam cum eodem numero dici tamquam proprias passionem eius; sed licet in infinitum in eis procederetur, non tamen sursum, vel deorsum, quod modo negare intendimus; sursum namque & deorsum, solum inter superiora, atque inferiora predicata inveniuntur. Probat deinde Aristoteles propositiones primi modi per se non procedere in infinitum; nam quae hoc modo predicantur pertinent ad definitionem; sed predicata, quae definiunt, necesse est esse finitas; nam si infinita essent, nec definitio, nec essentia rei cognoscibilis esset.

4. Mem.

Ex quibus primo infert Aristoteles, quod si predicationes utriusque modi per se statum habent sursum tendendo; cum etiam habebunt tendendo deorsum, cum eadem predicata vicissim etiam subiecta sint; unde sicut datur supremum predicatum, in quo sursum standum est; ita etiam dabitur ultimum subiectum, in quo standum sit deorsum; & si ita se res habet necesse erit etiam demonstrationes statum habere sursum, & deorsum, neque ullomodo in infinitum abire.

26

Infert secundo, necessarium esse ponere quaedam principia demonstrationis prorsus indemonstrabilia, in quibus processus ipse demonstrativus sistat, & non omnium sit demonstratio, ut falso quidam posuere, quorum mentio facta est cap. 9. huius lib. probat evidenter colligi primum ex tradita doctrina; nam si aliqua sunt principia demonstrationis, necesse est esse indemonstrabilia; quia cum demonstratio procedat ex prioribus, si principia demonstrantur, aliquid erit prius principijs, illud nempe, per quod demonstrantur, quod proculdubio cum natura principiorum pugnat; quae talis est, ut sint propositiones medio vacantes, quibus non sint aliae prio-

res (ut cap. 2. ostensum est).

Probat deum evidenter colligi secundum; nempe non omnium esse demonstrationem; nam cum demonstramus, non id assumendo efficiamus, sed intus mittendo, hoc est, non per medium extraneum, sed extremitatibus cognatum, ut hominem esse visibilem demonstramus per animal rationale, medium inter hominem, & visibile; si igitur omnia sunt demonstrabilia, omnia erunt mediata, nihilque proinde immediatum erit; unde fiet tandem inter duo extrema predicatum, videlicet, & subiectum demonstrandae propositionis esse infinita media, quod plane impossibile est, cum evidenter sit probatum, propositiones, tam sursum, quam deorsum terminari.

QUO PACTO MEDIATAE PROPOSITIONES AD IMMEDIATAS DEDUCI POSSINT.

CAPUT DECIMUM NONUM.

Monstratis autem his, manifestum, quod si aliquid idem duobus inquit, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

Presupposito ex capitibus praecedentibus resolutioem conclusionis scientificae in prima & diuisio cap. in. 5. documenta principia non esse infinita, sed certum terminum habere, descendit Aristoteles cap. praesenti ad particularem modum, quo fit, quem ut manifestum efficiat, quinque adhibet documenta, quorum explanatio totius capitis materia, & institutum est, non indigens alia diuisione.

Primum documentum ostendit, quo nam patet. Et propositiones mediatas secundi modi per se reducuntur ad immediatas, estque tale, quando aliquod predicatum commune duobus, vel pluribus convenit, quorum alterum de altero minime predicatur, vel certe non universaliter, & convenit propter aliquod aliud commune predicatum, non proceditur in infinitum, ita ut alteri propter aliud conveniat; nam tunc inter subiectum proprium, proximamque passionem ab eo emanantem essent infinita media contra definita cap. praecedenti; sed pervenitur certe ad unum, cui propter se convenit, & illud est primum principium, in quo reductio statum habet.

Quod exemplis sic illustratur, sensibile convenit homini, & leoni, quae inter se nullomodo predicantur; convenit etiam homini, & masculo, & propter aliud commune, nempe animal; animali autem non

Intentum & diuisio cap. in. 5. documenta

1. documentum.

Exempla

non

non convenit propter aliud commune sed propter se; unde haec propositio homo est sensibilis hoc modo resolvitur in suum principium, omne animal est sensibilis, omnis homo est animal, ergo omnis homo est sensibilis; cuius demonstrationis utraque praemissa est principium per se notum, ad quae resolutio terminatur. Producit Aristoteles exemplum in duabus figuris isosceles, & Scaleni, tanquam in duabus speciebus triangulorum; nam Scaleni est triangulus quadratus tribus inaequalibus lateribus praeditus; isosceles vero duobus angulis aequalibus, & altero inaequali quibus convenit habere tres angulos aequales duobus rectis, non per se primo, sed ratione alicuius communitatis, nempe trianguli; hinc autem ratione figurae habentis angulum extrinsecum aequivalentem duobus oppositis extrinsecis, cui per se primo convenit, & non per aliud commune; unde resolutio huius conclusionis Scaleni habet tres angulos aequales duobus rectis per triangulum pervens, in hoc principio indemonstrabili sistit; omnis figura habens angulum extrinsecum aequivalentem duobus oppositis extrinsecis habet tres angulos aequales duobus rectis.

Obiectio

4

Sed quia posset aliquis aduersus hoc documentum obijcere, talem resolutionem posse in infinitum procedere si fiat per media diversiorum, ut si dicamus homini convenire, quod sit mobilis per corpus, & corpori per colorem, & colorato per albedinem, sicque in infinitum, cum infinita possint extranea excogitari.

Solutio.

2. documentum.

Respondendum est, de medijs eiusdem generis, vel ordinis, quae per se predicantur, documentum intelligi, cum notum sit ex superioribus, de his solum esse demonstrationem non ex medijs extraneis, & per accidens; nec enim contingit bene demonstrantem de genere in genus transire; de eisdem etiam extremis indivisibilibus, hoc est, de eisdem extremis maioribus, & minori, inter quae commune predicatum, ratione cuius maius minori convenit, medium est.

Documentum secundum est, propositio mediatas primi modi ad immediatam est reducibilis per media finita inter subiectum, & predicatum reperta usque ad predicatum supremum, in quo iuxta superius statuta standum est; & tot erunt principia assumptibilia ad reductionem eius, quot fuerint media; ut si propositio mediatas resoluenda sit, homo est substantiva, tria erunt media, animal videlicet, vivens, corpus, tria erunt principia, triplici erit demonstratione utendum, cuius ea est ratio; quia in qualibet demonstratione accipitur una propositio immediata ex assumpto medio, & subiecto pro-

positionis, quae resolvitur, eo immediato constituta; primum principium primae demonstrationis erit, omnis homo est animal, si sic procedamus Omne animal est substantia, omnis homo est animal; ergo omnis homo est substantia; secundum; omne animal est vivens, sic procedendo, omne vivens est substantia, omne animal est vivens, ergo omne animal est substantia. Tertium, omne vivens est corpus, dum sic dicimus, quoniam corpus est substantia, omne vivens est corpus, ergo omne vivens est substantia; & in praemissis huius demonstrationis standum est, tanquam in principijs omnino indemonstrabilibus, quae ex sola notitia terminorum patent, & vocantur ab Aristotele elementa demonstrationis, cum sint prima componentia.

Hoc autem documentum non solum in affirmativis propositionibus, ac demonstrationibus accipiendum esse adnotet Aristoteles, sed etiam in negativis; nam quemadmodum sunt propositiones affirmativae mediatas, & immediata principia, ad quae reducuntur per plura, vel pauciora media inter subiectum, & predicatum reperta, pari ratione sunt mediatas propositiones negantes immediata etiam principia, ad quae reducuntur per plura, vel pauciora media, per totaque principia propositio mediatas negans est; homo non est quantitas, ac mediatas principia negantia per haec media animal, vivens, corpus, & substantia per totidemque principia, ac demonstrationes reducenda, hoc modo; nullum animal est quantitas, omnis homo est animal, ergo nullus homo est quantitas; & rursus, nullum vivens est quantitas, omne animal est vivens, ergo nullum animal est quantitas; & ulterius, nullum corpus est quantitas, omne vivens est corpus, ergo nullum vivens est quantitas. Ac tandem, nulla substantia est quantitas, omne corpus est substantia, ergo nullum corpus est quantitas. Ecce tibi conclusionem mediatam negantem ad principium negativum indemonstrabile reductam, ultra quod nullo modo procedi potest; & hic est generalis modus resolutionis his duobus documentis explicatus.

Tria alia documenta particularem modum eiusdem resolutionis continent. Estque tertium in ordine ad resolvendum quamlibet propositionem affirmativam in prima figura tale medium accipiendum est, quod sit intra, & non extra illius extrema; & eo quidem modo, ut supra minore sit; & infra maiorem extremitatem, & tunc per mediorum considerationem resolutio fit; quasi comprimatur enim media, ac densatur, dum ad pauciora reducuntur, & tandem

17

in propositione immediata resolutio fuit, quam vocat Aristoteles simplicem. Quasi demonstratio elementum simplicem quidem, ut distinguatur a propositione mediata, quae virtualiter saltem non est una simplex, sed multiplex, & quasi composita, in quantum plures virtualiter continet, per quas ad prima principia reducuntur, ut haec, homo est substantia, tot propositiones virtualiter continet, quot media sunt inter eius subiectum, & praedicatum, quibus medijs in principia resolvitur, ut visum est. Indivisibilis etiam, & demonstrationis elementum merito vocatur ducta similitudine ab alijs rerum generibus, in quibus minimum semper datur, vel indivisibile, quod quasi mensura caeterorum illius generis est, in quam tandem resolvuntur, ut in numero unitas, in musica tonus, in ponderibus unitas, & sic in syllogismo demonstratio propositio immediata: illa enim licet verè non sint indivisibilia, accipiuntur ut talia, constat enim in resolutione affirmativae propositionis nuper exposita: nam ad resolvendam hanc, homo est substantia, vti sumus animal, vivens, & corpore, quae respectu hominis superiora sunt praedicata, & respectu substantiae inferiora, proximeque inferiora superioribus subiunguntur in suo gradu, & ordine.

4. Documentum.

Quartum documentum est, propositio negativa, tam in prima, quam in secunda figura (haec enim sola demonstrabilis in secunda figura est) resolvenda est per medium inira, & non extra minorem extremitatem, quasi ducatur per praedicatum non inferius, sed superius minore extremitate, medium enim superius inira illam est, cum quiddam de eadem enuncietur: inferius vero extra esse dicitur, cum inferiora extra rationem superiorum sunt, ut homo, & leo extra rationem animalis: huius documentum aperia est ratio, nam medium in prima figura debet esse universale praedicatum minoris, & in secunda utriusque praemissae universale vel particulare, sed inferius non praedicatur universaliter de superiori, imò nec particulariter per se, sed per accidens, ut homo de animal: nec enim vera est propositio, omne animal est homo, nec per se animal est homo, ergò non potest esse medium conveniens negativae propositionis demonstranda in his figuris praedicatum inferius minore extremitate, sed superius omnino accipiendum est; ut si velimus hanc demonstrare, nullum corpus est quantitas, per utramque figuram, accipiemus pro medio substantiam, sicque dicemus in Celarem: nulla substantia est quantitas, omne corpus est substantia, ergò nullum corpus est quae

titas, & in Celare, nulla quantitas est substantia, omne corpus est substantia, ergò nullum corpus est quantitas, in Fesino etiam particula rem sic demonstrabimus: nulla quantitas est substantia, corpus est substantia, ergò corpus non est quantitas.

De tertia autem figura longe diversa ratio est, ac propterea postremum documentum de ea sola traditur, & est tale, ad demonstrandam affirmativam vel negativam propositionem in tertia figura idem medium sumendum est, & tale, quod sit extra utramque extremitatem affirmativa, & extra minorem negativam, hoc est, quod sit inferius utraque extremitate affirmativa propositionis, & minore extremitate negativa, cuius ea est ratio: quia medium in hac figura utriusque praemissae subiectum est, sed superius non potest universaliter inferiori subijci, nec per se etiam particulari, ut nuper ostendit, ergò nec medium in tertia figura superius extremitatibus esse poterit, sed inferius omnino esse oportebit, ut de eo per se praedicetur extremitates: gratia exempli, si demonstranda sit haec propositio affirmativa, vivens est substantia: accipiendum erit animal, dicendumque in Daris. Omne animal est substantia, animal est vivens, ergò vivens est substantia, & si negativam demonstrare velimus, vivens non est quantitas, idem animal accipies, diceque in Feris, nullum animal est quantitas, animal est vivens, ergò vivens non est quantitas.

DEMONSTRATIONEM UNIVERSALEM PARTICULARI ESSE PRAESTANTIOREM.

CAPIT VIGESIMUM.

Quoniam vero sit demonstratio, haec quidem universaliter, illa vero secundum partem, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

Absolutis omnibus, quae ad principiorum, totiusque demonstrationis naturam pertinent: partitur Aristotelis demonstrationem tribus divisionibus, cuiuslibet membra inter se se comparans, & quod non alio sit perfectius ostendens.

Prima divisio est: demonstratio, una est universalis, particularis altera.

Secunda, una est affirmativa, seu praedicativa, negativa altera.

Ultimum documentum.

14

15

Partitur Arist. de demonstrationem tribus divisionibus.

1. divisio.

Secunda.

Tertia.

Tertia, una est ostensiva, per quam aliquid inesse, vel non inesse probatur: altera ad impossibile, per quam nihil ita esse, vel non esse ostenditur, sed negans aliquid, illud admittere cogitur, vel quidpiam plane absurdum, aut impossibile.

Has tres divisiones discussit Aristoteles huiusmodi capitibus singularum membra conferens, & quasi singulas controversias agens: primam quidem capite praesenti, utra sit perfectior demonstratio universalis, vel particularis: secundam capite statim sequenti, utra sit perfectior affirmativa, vel negativa: tertiam capite 22. utra sit perfectior ostensiva, vel ea quae vocatur ad impossibile.

Trimem- Partitur autem caput hoc in tres partes, in pribris divi- ma argumenta in favorem particularis demon- sio capitis strationis proponit: in secunda eadem soluit, ac tandem in tertia demonstrationem universalem praefert, septem argumentis ostendens nobilitatem esse. Sed priusquam capitis expositione aggrediamur, paucis explicare oportebit quid per demonstrationem universalem; quid per particularem intelligat, ut melius rationes in favorem utriusque proponendas percipiamus. Et in primis per demonstrationem particularem non intelligitur syllogismus constans propositionibus non universalibus, sed particularibus, in definitis, vel singularibus: nam si ex puris particularibus procedat vitiosus erit, si ex singularibus non erit demonstratio, sed expositivus syllogismus, de singularibus namque sicut non datur definitio, nec scientia, sic nec demonstratio, particularem igitur demonstrationem vocat eam, quae licet universalibus constet propositionibus, passio vero, vel effectus, qui per eam demonstratur non de subiecto universalis, & adaequato, sed de aliquo particulari, & inadaequato sub eo contento ostenditur, universalis vero, in qua passio, vel effectus, de universalis, adaequatoque subiecto demonstratur. Libet utriusque exemplum subijcere; universalis demonstratio erit, si habere tres angulos aequales duobus rectis de triangulo, cui adaequate convenit, sic ostendimus: omnis figura habens angulum extrinsecum aequivalentem duobus oppositis intrinsecis habet tres angulos aequales duobus rectis, sed omnis triangulus est huiusmodi, ergò habet tres angulos aequales duobus rectis, quae particularis erit, si eandem proprietatem de isoscele, vel gradato se probemus, omnis triangulus habet tres angulos aequales duobus rectis, sed omnis gradatus est triangulus, ergò habet tres angulos aequales duobus rectis: simile exemplum erit,

Nota.

4

5

si de animali per propriam differentiam nobis incognitam, quae appelletur. B. demonstremus sensibilitatem hoc modo: omne vivens B. est sensibile, omne animal est vivens B. ergò est sensibile, quod si de homine, vel leone ostendatur particularis erit: ut si dicamus, omne animal est sensibile, omnis homo est animal, ergò omnis homo est sensibilis.

Quibus praelibatis principio tribus rationibus contendit probare Aristoteles particularem demonstrationem universali praestare: prima est, illa demonstratio potior est, per quam magis, vel perfectius rem scimus, ut virtus, aut finis demonstrationis evidenter probat, qui alius non est, quam scire rem per causam, & demonstratio, instrumentum, vel medium perveniendi ad hunc finem, quod sibi vult Aristoteles, dum ait virtutem demonstrationis esse scire, vel scientiam generare, sed per demonstrationem particularem magis, vel perfectius res scitur, quam per universalem, nam per particularem scitur in se, scitur distinctius, per universalem non nisi in alio, non nisi confuse, quemadmodum per hanc propositionem singularem, Coriscus est musicus, melius cognoscitur Coriscus musicus, quam per hanc universalem, homo est musicus, ergò particularis est perfectior: sed probat rursus eandem minorem exemplo demonstrationis, etenim si de triangulo probetur, quod tres angulos aequales duobus rectis habeat, universalis erit demonstratio, per quam non scitur proprietas de isoscele in se, sed in alio communi, unde scilicet scietur in universalis, atque in confuso, at si per particularem demonstrationem concludatur de eodem isoscele, scietur quidem in se in particulari, ac distincte, potior ergo erit particularis demonstratio.

Duae sequentes rationes quasi permixtae sunt in textu, minusque distinctae, atque ordinatae, quam par esset, idcirco licet permittentur aliquantum verba, sic ordinanda sunt, ut melius capiantur. Est igitur secunda in ordine, demonstrationes capiunt nobilitatem, quemadmodum scientia ab obiectis circa qua versantur, sed longe nobilior est obiectum particularis demonstrationis, quam universalis, ergò demonstratio quoque nobilior erit: probatur minor, obiectum particularis est res in se existens, nam demonstratio aliquid esse, vel non esse concludit, & existentia particularibus attribuitur, universalis autem demonstratio versatur circa rem universalem, quae nihil est praeter singularia, in quibus subsistit, ut triangulus, figura, & numerus nihil sunt praeter triangulos, figuras, & numeros.

Prima ratio Arist. qua probatur demonstratio nem particularis esse nobilior se nobilior re vniuersali. Prima pars capituli.

Secunda ratio.

veros singulares. in quibus habent esse, ergo nobilitas obicitur in habens particularis demonstrationis nobilitas erit.

Tertia ratio.

Tercio potior est demonstratio, quo minus erroribus subditur, sed talis est particularis, nam per universalem error sepe coniungit, ergo nobilitas ita est. Minus enim ostendit, nam qui in universali demonstrat de re abstracta a singularibus agit, ut de abstracto a numeris, lineis scilicet ad se ipsorum plano, id est, superficie, cum tamen ea re ipsa vera separatim non sit, deceptio enim ergo subditur hoc genus demonstrationis, cum circa rem versetur alio modo, quam se habet, nam re vera ipsi sunt singularibus coniungitur, & ut sic coniuncta consideratur per demonstrationem particularem, ergo magis erit ab erroribus libera, ex quibus intentionem conclusionem ex utraque simul ratione inferri ducens, si universalis est huiusmodi, videlicet secundum quam magis erratur, & de eo est, quod minus est, magis quam particularis, profecto indignior erit universalis.

In secunda parte capituli solvuntur argumenta ad primam.

In secunda parte capituli solvuntur argumenta ad primam. In prima incipit a primo, ubi dicitur, cum in particulari demonstratione, quam in universali reperitur quod non est aliud, quam veritas in particulari demonstrationem argumento eodem probare universalem esse nobilitatem hoc modo. Præstantius est scire rem secundum se, quam secundum aliud, sed qui demonstrat illam proprietatem de Isobelo, nihil de eo scit secundum se, sed secundum aliud, quia habere tres angulos aequales duobus rectis non convenit secundum se Isobelo, sed secundum aliud, videlicet per triangulum, cui adæquata convenit, ac secundum quod ipsum, imo nihil peritus secundum se cognoscit, quia nec triangulum, de quo non demonstrat, nec Isobelo, cui secundum se proprietatem convenit, ac per demonstrationem universalem, licet Isobelo in se non cognoscatur, cognoscitur tamen triangulus, ergo potius erit demonstratio hanc autem solutionem veram esse aut veritas suppositis, quibus innuitur, videlicet triangulum in plus esse, quam Isobelo, de quo simul, & alijs triangulis non æquivoce sed secundum eandem rationem predicatur, quibus etiam communis est proprietatem habere tres angulos aequales duobus rectis, quibus etiam (quæ verissima sunt) convenitur plane eundem, ac per se notitiam de triangulo per universalem demonstrationem, quæ nec de Isobelo, vel alio quopiam tradit particulari.

30

11

Argumento secundo satisfactum ducens, si datur una ratio a nobilitate participata non sunt in æquivalens in quibus præter unum nihil commune datur, sed ut re vocata, talis ratio in singularibus subsistens magis erit, quam ipsa singularia, & eo magis quo interruptibiliter ipsis est. Istaque optima solutio, cum singularia per se corruptantur, unum saltem vero semper salvantur, quandoquidem in singularibus subsistentibus, in quibus subsistunt, succedunt aliis in quibus perpetuo conservantur, & casu quod corruptantur omnia singularia nullis succedentibus (quod naturaliter impossibile est, licet evenire supra naturaliter possum) ad se non per se desinerent universalia, sed per accidens ad singularium definitionem, hæc vero per se vade inferri Aristoteles, quantum ille ratio communes non per se existant extra singularia, non idcirco minus sunt.

Tertio satisfactum.

Deceptionem autem, quam in demonstratione universali contingere intendebat utrumque argumentum, negandam esse dicit, ut si fiat saltem non est enim necessarium, si de universali natura aliquid demonstratur, existere quod a singularibus separata sit, sed cum in eisdem subsistat sola consideratio eam separat, quemadmodum cum de accidentibus secundum propriam essentiam sumptis aliquid demonstratur, non necesse est existimetur verè esse a subiectis separata, et si enim abstractio universalis est, non negativa (ut alibi adnotavimus) in qua nihil profecto deceptionis aut erroris contingit, sed unum consideratur non considerato alio, cui re vera coniungitur, quod si deceptus esset, verè separata esse opinatur, ipse potius causa propria deceptionis est, quam universalis demonstrationis. In epistolis ac silis argumentis in favorem propositionis particularis, probatur iam in extrema parte capituli universalem demonstrationem particularem esse præferendam rationibus septem, quarum prima est. Demonstratio est illegitima si propria rei causam redens potius quam est talis, sed universale circa quod universale ipsa demonstratio versatur, magis est causa passionis, vel proprietatis, quæ præbatur, quam particulare, de quo tandem per particularem probatur demonstrationem, et nobilitati merito causam rei præbatur, nam rem ostendit, cuius in universali per se primo, & adæquate præfatio nascitur. Habere tres angulos aequales duobus rectis triangulo animali, seu plantæ particularibus vero triangulis, vel animalibus, nisi secundum, & non adæquate ex eisdem universalis participatione, ergo universalis demonstrationis

12

13

statio universalis prædictam pro medio affert, magis reddit causam, ideoque præstantior est.

Secunda ratio.

Secunda ratio, tunc maxime, ac perfecte sciendum, cum in resolutione conclusionis ad primam causam devenimus, ultra quam non superest alia querenda, cuius exemplum in causis finalibus produciens, ait, ut si mercator venit pro argento servando, & solvat debitum, proxima adveniens causa argenti est, secunda debiti solutio, prima vero iuste agere, nisi velis universalissimam designare æternæ retributionis, tunc enim perfecte scimus causam adveniens, cum ad hanc primam, universalem, sumamque pervenimus, & eodem modo rem se habere in causis efficientibus, vel cuiuscumque alius generis manifestum est, sed universale, de quo universale demonstratio aliquid concludit, est causa prima, ergo hæc erit exactior demonstratio particulari, quæ inferiorè potius causam tradit: probatur minorè indemonstrationibus. Habere angulos extrinsecos æquales quatuor rebus commentum Isobelo, quia triangulo, & hinc, quia figuræ rectilineæ, & hæc est prima, & adæquata causa talis proprietatis, cui primo inest, & ultra quam non est querenda alia, & est universale, ergo demonstratio, quæ eam tradiderit potissima erit.

14

Tertia ratio.

Tertia ratio, potior est demonstratio, quæ versatur circa obiectum magis demonstrabile, magisque scibile, cum finis demonstrationis sit scire, sed universale est magis demonstrabile, magisque scibile, quam particulare, ergo universalis demonstratio nobilitior: probatur minor, nam obiectum scibile finitum esse debet, cum infinitum non sit scibile, quo ergo aliquid magis a finitum recedit, & ad infinitum accedit, minus scibile erit, sed particularia, cum sint multa, in infinitum tendunt, & multitudo cognitionem impedit universale unum est, hoc igitur erit magis scibile, & universale demonstratio perfectior.

15

4. Ratio.

Ratio quarta, melior est demonstratio, per quam plura cognoscuntur ea per quam pauciora, sed per universale demonstrationem plura cognoscimus, quam per particularem, nam qui universale cognoscit, aliqualem singularium notitiam habet, distinctam quidem eorum, de quibus advertit sub eo contineri, confusam vero de ceteris, at qui cognoscit particularem, non necesse est universale, ut tales illo modo cognoscatur, ergo perfectiorem parit notitiam conclusionis demonstrationis universalis, atque adeo perfectior est.

16

5. Quinta ratio.

Quinta ratio, demonstratio potissima est, quæ

per prima principia conclusionis procedit, ergo inter ceteras potior illa erit, cuius præmissæ magis ad principia accedunt, sed talis est demonstratio universalis, ergo particulari præstat: minor hoc exemplo ostenditur: si propositio demonstranda sit: homo est substantia, multa erunt media usque ad supremum prædicatum, nempe substantiam, quod est primum, ex quibus quædam minus universalis sunt, ut animal, & vivens, quædam magis, ut corpus, quod magis ad primum accedere, cum sit et proximum, apertum est, demonstratio igitur ex eo procedens exactior, nobilitiorque erit. Et in generalis designatur regulæ, quod ex universalioribus prædicatis processerit, eo erit nobilitior. Ex his quinque rationibus, ait, Aristoteles, quædam esse logicas, alias vero magis analyticas, quod exponens D. Thomæ logicas vocare tertiam, & quartam intelligit, propterea quod ex communibus logicæ principijs procedunt, pro medio utique accipiunt, quæ communia sunt omnium cognitioni, magis vero analyticas vocat primam, secundam, & quintam, quia ex principijs demonstrationis proprijs.

17

D. Thomæ

6. Ratio.

Sexta ratio, demonstratio sumit nobilitatem ex principijs, ex quibus procedit, ita ut, quo potiora sunt, eo sit demonstratio nobilitior, sed universale habet nobilitiora principia, quia universale, abstractior, quæ proinde a materia particularis vero principia magis materiam concernunt, vade hæc ab illis continentur, eis etiam cognitio aliquo modo cognoscitur, nam qui universale propositione cognoscit, potentia saltem cognoscit particulares, ut qui novit triangulum habere tres angulos aequales duobus rectis, virtualiter cognoscit eandem proprietatem convenire Isobelo, Gradato, & cæteris, sed qui cognoscit particularem, nec actus, nec potentia universale cognoscit, quam nullo modo continet, ergo universale demonstratio præstat.

18

Hæc sexta ratio considerare videtur cum quarta, nihilominus aliquo modo ab ea distinguitur, ut bene D. Thomæ, quia illa procedit de demonstratione universali, & particulari quantum ad conclusiones, hæc vero quantum ad principia, vel ut Toletus noster non minus bene, illa procedit de re simpliciter universali, & particulari, quæ sunt demonstrationum obiecta, circa quæ versatur, hæc vero de universali complexo, nempe de principio eiusdem demonstrationis.

D. Thomæ

P. Toletus

19

Ultima ratio est, intellectus cognitio præstantior est sensui, quo intellectus sensui præstat, sed circa universale, de quo est universale demonstratio, versatur cognitio intellectu

7. Ratio.

lectura, sensuina circa particulare, quod est obiectum particularis demonstrationis, ergo illa erit longe prestantior.

Hac Aristoteles in toto cap. 10.

DEMONSTRATIONEM AFFIRMATIVAM NEGATIVA DIGNIOREM ESSE, ATQUE AD SCIENTIAM MAGIS IDEONEAM.

CAPUT VIGESIMUM PRIMUM

Quod autem demonstrativa sit dignior privativa, hinc manifestum, &c.

EXPOSITIO TEXTVS.

Secunda diuisio de demonstrationis.

HÆC est secunda diuisio demonstrationis in affirmativam, seu predicativam, qua ex solis propositionibus fit affirmativa, & negativam, qua ex una fit propositione negante, nam ex utraque impossibile est, cum inutilem esse combinationem duarum negantium propositionum ex libris priorum sit manifestum: cuius diuisionis membra conferens Aristoteles sciscitatur, vtra nam dignior sit demonstratio, predicativa, vel privativa: quam quaestionem in favorem affirmativa definit dicens, eam absque dubio digniorem esse; quod multis probat rationibus; & quia licet minus perspicua est, non eodem modo à cunctis ordinatur expostoribus, alij enim, ut Toletus noster ad triplicem rationem, retulit omnes. Antiquiores vero ut D. Tho. quem sequitur Paulus Venetus, quinque distinguunt quorum expositionem magis probat, quia & licet melius ordinat, & clariorem reddit, capit autem abiam diuisionem non postulat.

P. Toletus. D. Thom. & Venetus.

Totius capit. conclusio. Prima ratio.

Est igitur conclusio; affirmativa demonstratio dignior. Probatur primo: illa demonstratio dignior est, quæ ex paucioribus medijs, postulationibus, suppositionibus, aut propositionibus, ceteris paribus, procedit: sed affirmativa procedit ex paucioribus, ergo erit dignior. Tria illa præmissa genera in maiori ponit, nempe postulationes, suppositiones, & propositiones, ut obiter significet diuersas demonstrationes diuersis constare præmissis, nam quædam principijs per se notis formaliter, quæ propositionum nomine designantur, constant; aliæ suppositionibus, hoc est, præmissis demonstrabilibus, sed ex partium concessu admissis, ac suppositis ad inferendam conclusionem, licet eisdem demonstrabilibus, in quibus nascitur, an respondens consentiat; ideoque, ut sensus eius intelligatur, per modum postulationis

nis, vel quaestionis prius illi proponuntur: additur autem in eadem maiori particula, ceteris paribus, significans utramque demonstrationem, affirmativam, quam negativam ex veris, necessarijs, ac per se procedere debere, nam si ab his deficiat, demonstratio non erit: præterea quod utraque procedat ex causis adequatis, nam si altera ex remotis, vel effectibus sit, quamvis ex paucioribus, non erit dignior: ac tandem quod amba sint ex propositionibus medijs eiusdem gradus, hoc est, æque superioribus, vel inferioribus, nam si una ex superioribus, ex inferioribus alia procedat, euidens erit ex paucioribus procedere, dignioremque esse; fors igitur æqualis per omnia esse debet eo excepto, quod affirmativa sit una, negativa alia, ut intelligatur ex hoc solo vnam, vel alteram esse digniorem, hic est enim præcisus, ac formalis sensus quaestionis.

Maiorem sic expositam probat Aristoteles primo: illa demonstratio est dignior, quam magis intellectus apperit, vel inquam magis inclinatur, nam cum obiectum intellectus sit veritas, in nobiliorem veritatem inclinatur magis, quemadmodum voluntas in magis bonum, sed ad demonstrationem ex paucioribus medijs procedentem magis inclinatur intellectus, cum per illam citius, ac velocius sumum finem, nempe veritatem conclusionis assequatur, ergo illa erit potior.

Probat secundo vniuersaliter, hoc est, absque limitatione, quod cetera sint paria, ex parte propositionum in eodem gradu existentium, vel que sint æqualiter nota, imò in notioribus, & in minus notis, in inferioribus, & superioribus hoc modo: sit propositio demonstrabilis per tria media, homo est substantia, videlicet per animal, viues, & corpus, quæ proinde per tres demonstrationes reducitur ad prima principia, tunc secunda demonstratio, quæ fit medio viuenti, potior est prima, quæ fit medio animali, non alia ratione, nisi quia paucioribus medijs indiget, ut ad prima principia resoluat, nempe solo corpore, cum tamè prima corpore, & viuenti indigeat, ergo si affirmativa paucioribus, quam negativa indigerit, dignior erit; quod non solum est manifestum in medijs, & demonstrationibus eiusdem coordinationis, vel Categoriae, sed etiam in his, quæ ad diuersas pertinent; ut si accipiamus hanc propositionem, numerus est diuisibilis, per duo media demonstrabilem, videlicet per quantitatem discretam, & per vniuersalem rationem quantitatis, cum per se primo diuisibilitas inest, eamque conferamus cum illa, homo est substantia, demonstrabile per tria, accipiamus primas demonstrationes, per quas utraq; demonstratur, nempe, omnis quantitas di-

Maiorem arguimèti probat.

creta est diuisibilis, omnis numerus est quantitas discreta, ergo omnis numerus est diuisibilis: & versus, omne animal est substantia, omnis homo est animal, ergo omnis homo est substantia: aper tum est primam esse digniorem non alia de causa, nisi quia paucioribus indiget, ut ad prima deducatur, eadem igitur ratio erit de affirmativa, si paucioribus indigere probetur, & hæc minor primi syllogismi probanda superest, quam sic probat Aristoteles. Demonstratio affirmativa procedit ex propositionibus, vel medijs affirmatiuis, negativa vero ex vtriusque tam affirmatiuis, quàm negatiuis, ergo hæc ex pluribus, illa ex paucioribus, utraq; quidè demonstratio ex tribus procedit terminis, medijs videlicet, & extremitatibus, utraq; ex duabus præmissis, maiori, & minori sed affirmativa solùm assumit ens (inquit Arist.) hoc est, solùm affirmatiuam propositionem, negativa vero ens, & non ens, hoc est, non solùm affirmatiuam, sed etiã negativam: itaq; licet eodè medijs numero utraq; indigeat, sed non totidè se eundè speciem, vel qualitatis, ac speciei sunt, affirmativa vero eiusdem sunt qualitatis, eiusdemq; rationis, quasi dicatur, ad resoluendã utraq; præmissam affirmatiue demonstrationis affirmatiua solùm requiratur media, ad resoluendã vero præmissam negativam non sufficit media affirmatiua, sed diuersisq; qualitatis sunt, nempe affirmatiuam pro vna, negatiuam pro altera, ut utraq; que pluribus medijs, hoc est se eundè qualitate diuersis indiget, indignior est.

Secunda ratio. D. Thom.

Secundã rationem (ut bene D. Tho.) addit Arist. pro confirmatione primæ, cuius minor alicui videri potest non sufficere probata, nempe vtriusq; indigere medijs negatiuis affirmatiuis, & negatiuis, huius enim non reddit rationem Arist. sed quasi improbatũ reliquit, quod ideo secundã ratione obiter probat, nã ut in libris de præmissis negatiuis nullus constat syllogismus, sed ad min⁹ oportet, ut syllogismus coalescat, nã esse affirmatiuam, quod nõ sit in affirmatiuis contingit, cū ex utraq; affirmatiua fiat optim⁹ aptior est igitur affirmatiua propositio ad constituendũ syllogismũ, quã negatiua, & qui ex affirmatiuis fit propositionibus ex hoc solo, ceteris ex parte aliorũ paribus dignior erit, & cum demonstratio sit quidam syllogismus, dignior illa erit, quæ ex affirmatiuis procedit, quã quæ ex altera saltem negatiua.

Tertia ratio.

Tertiam rationem consequenter ait se habere ad primã & secundã, nã si amba augeantur demonstrationes, hoc est, si earum præmissa mediata per intermedias demonstrationes resoluantur in principia, in augmento quidè affirmatiue non requiritur vlla præmissa negatiua, sed affirmatiue

sufficiunt, nã cū conclusio huius demonstrationis affirmatiua sit, nõ potest ex illa negatiua inferri, at in augmento negatiue nõ solùm negatiua requiritur præmissa intermediã, sed etiã affirmatiua: imò ex his plures, ex negatiuis vna duntaxat, si utraq; sit præmissa resoluenda, nã affirmatiua resoluatur per duas affirmatiuas, negatiua per vnam saltè affirmatiuam, cū ex utraq; negatiua nõ possit inferri. Quatuor ergo præmissis eget, tribus affirmatiuis, & vna negatiua, resolutio igitur affirmatiue demonstrationis nõ indiget negatiuis, resolutio vero negatiua affirmatiuis eget, & multis quidem, unde sit hæc esse indignior quæ ab alia necessario dependente, affirmatiua vero, (vtpote sibi sufficientem) digniorem, nam quod per aliud resoluitur, scilicet ab eo accipit, sed negatiua resoluitur per affirmatiuam, ab ea igitur accipit fidem, seu firmitatem, atque certitudinem, & ideo indignior est.

Quarta ratio ex principijs vtriusq; demonstrationis procedit hoc ferme modo: propriũ principium affirmatiue demonstrationis est propositio affirmatiua immediata, & proprium principium demonstrationis negatiue est propositio negatiua immediata, nam licet affirmatiua etiam principio constet, hoc tamen non est sibi proprium, sed cum affirmatiua comune, proprium vero, per quod ab ea separatur, negatiuum est, sed demonstrationũ dignitas accipitur ex principijs, ergo cū dignius sit affirmatiuum, quã negatiuum, vtpote prius, & notius, quã admodũ esse prius est, notius, & nobilius, quã nõ esse, sequitur euidenter digniorẽ loge esse demonstrationem affirmatiuam negatiua.

Rationem postremam vno verbo, quo caput clauditur, tangit Aristoteles dicens: amplius principalior, sine enim nontrante non est priuatiua. Quasi dicat, nobilitas est illud, quod sine altero esse potest, eo quod sine eodem non est, sed affirmatiua demonstratio est sine negatiua, hæc vero nequaquam sine illa, cum nõ sit sine affirmatiua propositione, quæ per affirmatiuam demonstrationem resoluitur; ergo affirmatiua absque dubio principalior est.

Quod si alicui videatur hanc vltimam rationem cum secunda, vel tertia coincidere, in quibus dependentia negatiue demonstrationis ab affirmatiua tangitur. Aduertat necesse est, quod bene Paulus Venetus in huius rationis explicatione, affirmatiuam duo habere, quibus negatiuam superat, vnum, quod efficacior est, cum fidẽ præstet negatiue, aliud quod principalior propter dependentiam, vnde quasi consistentiã vi præbet. Tertia igitur ratio efficaciam tangit, vltima vero solam dependentiam, ex qua maior etiam nobilitas affirmatiua alia via resultat.

10

Quartara tio.

11

Quintara tio.

Obiectio

Solutio. Paulus Venetus.

DEMONSTRATIONEM OSTENSIVAM illam, quae dicitur ad incommodum potiorum esse.

CAPUT VIGESIMUM SECUNDUM.

Quoniam vero praedicativa privativa melius est planum, quod & ad impossibile ducente, oportet autem scire, quae est differentia ipsarum, &c.

EXPOSITIO TEXTVS.

Ultima demonstratio diuisio.

Postrema diuisio demonstrationis est, ostensiuam esse, ducem ad impossibile alteram, ostensiuam est, quae ex principiis ostendit veritatem conclusionis, ad impossibile ducens, non quae ex principiis aliquid ostendit, sed quae negatem propositionem aliquam conuincit, ut eam concedat, vel duas propositiones contrarias, aut contradictorias simul in falsitate, vel veritate stare, vel aliud quidpiam impossibile, ex his autem duabus potiorum esse ostensiuam (quod ostendendum super erat) Probat Aristot. cap. praesenti vnicam rationem, quam ut perficiat, quid sit utraque demonstratio, & quomodo inter se differant explicat praesupponit ac demum rationem ipsam quasi epilogans format, & haec est totius capituli diuisio.

Diuisio cap.

Conclusio totius capituli.

Ratio.

Prima suppositio, ut proberur minor.

Secunda suppositio.

Conclusio atque totius capituli est demonstratio ostensiuam potior est ducente ad impossibile, ratio autem talis est, ex demonstrationibus ostensiuam affirmatiuam esse praestantior probatum est capite praecedenti, sed negatiua, quae indignior est praestantior ducenti ad impossibile, ergo a fortiori dignior erit affirmatiua, ac proude utraque: ut probet minorem, praemittit modum negatiuae ostensiuam, ac ducens ad impossibile, ac vtriusque differentiam explicat ex his quatuor suppositionibus.

Quarta prima est, hoc in primis differre, quod omnino necessarium est, ea vero, quae ad impossibile ducit, concludit manifeste falsum, vel impossibile, ut his exemplis constare potest: ostensiuam enim negatiua (in qua sola exemplum designat Aristot. ut minorem suam rationis, ex directo probet) huiusmodi est; nulla qualitas est quantitas, omnis color est qualitas, ergo nullus color est quantitas, nulla substantia est quantitas, omnis homo est substantia, ergo nullus homo est quantitas; ducens autem ad impossibile, ut si negaueris hanc propositionem, color est discrepantius visus, assumptum contradictorium eius, sicque procedo, nullus color est discrepantius visus, omnis albedo est discrepantius visus, ergo nulla albedo est color, quae conclusio est manifeste impossibilis.

Secunda suppositio, demonstratio ostensiuam, ducens ad impossibile in aliquo conuenit, & in aliquo differunt, conuenit quidem, quia ex simi-

libus terminis sunt in modo, & figura simili disponuntur, ut praedicata exempla docent, sed in eo differunt, quod praemissa demonstrationis ostensiuam cum sint verae, ac necessariae secundum veritatem, quae continentur, notiores sunt conclusionem, at inde demonstratione ad impossibile non sic res se habet, sed cum conclusio sit falsa, & altera praemissarum praestantior illa, nulla albedo est color, quae nullus color est discrepantius visus, quae est praemissa falsa.

Tertia suppositio ex secunda inferitur, demonstratio ostensiuam modo naturali procedit ducens vero ad impossibile, quasi modo natura contrariis, probatur plane, quia naturalis modus procedendi in scientiis est ex prioribus, & notioribus, sed in demonstratione ostensiuam praemissae sunt prioribus, & notiores conclusionem, ergo procedit secundum naturam, sed in demonstratione ducente ad impossibile conclusio prior est, & notior in falsitate altera praemissarum, & huius discriminis ratio est, quia ostensiuam veritate ex veritate probat, ducens ad impossibile falsitatem ex falsitate, illa rursus ex praemissis procedit ad conclusionem, in quam terminatur, haec vero licet a primis etiam ad conclusionem, non tamen terminatur in eam, sed rursus a conclusione procedit ad praemissas, quasi motu reflexo, in quas processus terminatur.

Quarta suppositio est, processus ad impossibile ex ea parte, qua procedimus a destructione conclusionis ad destructionem praemissarum, non syllogisticus, nec destructio conclusionis, sed praemissae, nec destructio praemissarum, sed destructio conclusionis se habet ad destructionem praemissarum, ut totum ad partem, nec ut pars ad totum. Quae suppositio sic explicatur: forma syllogistica petit, ut medium sic disponatur, quod in prima figura sit subiectum maioris, & praedicatum minoris, praedicatum autem habet modum formae vniuersalis, subiectum vero modum materiae, ideo illud quasi totum est, hoc vero quasi pars, quod praecipue cernitur in praedicatis superioribus inferioribusque subiectis, ergo in prima figura habet se ut totum, atque etiam ut pars, in secunda semper, ut totum, cum sit in utraque praemissa praedicatum, in tertia vero semper ut pars, cum sit vtriusque subiectum, destructio autem conclusionis ad destructionem praemissarum in demonstratione ad impossibile, nec ut totum ad partem, nec ut pars ad totum se habet, ut in hoc exemplo cerni potest: si quisquam negauerit hanc propositionem, animal est rationale, & assumptes contradictoria est pro maiori sic procedam, nullum animal est rationale, omnis homo est animal, ergo nullus homo est rationalis, optimus est syllogismus, & conclusio falsa, ergo aliqua praemissarum non minor, ergo maior, quae propter necessesse est veram conueniat, quam prius negauerat, vel duas contradicto-

Tertia suppositio.

Quarta suppositio.

Explicatur praedicta suppositio.

rietas siue falsitas totus hic processus comprehenditur nomine demonstrationis ad impossibile; nempe syllogismus, per quem conclusio falsa inferitur, & vtriusque argumentum a destructione conclusionis ad destructionem praemissarum, & quidem syllogismus quasi motus directus est, posterior vero argumentandi modus quasi reflexus, de quo docet Aristoteles non esse syllogisticum, quia destructio consequentis non se habet ad destructionem antecedentis per modum totius, vel partis, ut se habet medium in forma syllogistica, quod certissimum est, cum nec dispositione medium seruet, nec extremitate, sed syllogismo iam constructo ex falsitate conclusionis falsitas alterius praemissae conueniat.

Corollarium.

7.

Epilogus.

Ex his suppositionibus inferit Aristoteles demonstrationem ostensiuam negatiua dignior esse ea, quae ducit ad impossibile, nam ex his constat vtramque procedere ex non esse: ostensiuam vero procedit ex non esse, hoc est, ex propositione negatiua, tamquam priori, ac notiori, quia ex ea procedit tamquam ex principio ad conclusionem, ducens vero ad impossibile procedit ex conclusione ad praemissas, ergo ex non esse posteriori, quia conclusio posterior est praemissis, modus autem procedendi ex prioribus, & notioribus praestantior est modo procedendi ex posteriori, ergo negatiua demonstratio ostensiuam dignior erit.

Minori argumenti probata caput quasi in modum epilogi claudens Aristoteles integram rationem hoc fere modo repetit. Ostensiuam demonstratio affirmatiua dignior est negatiua, ut superioris capite confirmatum est, negatiua dignior est ea, quae ducit ad impossibile, ergo dignior longe a fortiori erit affirmatiua, si enim vincit vincen-tem te, a fortiori vincam te: unde inferitur euidenter, quamlibet ostensiuam demonstrationem praestare ducenti ad impossibile.

QVAE SCIENTIA CERTIOR, ac prior sit, quae vna, quae ve diuersa inter se scientiae sint, & quod eiusdem plures esse demonstrationes possint.

CAPUT VIGESIMUM TERTIUM. Scientia autem est, & certior, & prior scientia, quae ipsius quod, & propter quid est eadem, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

Scientia finis demonstratio.

Scientiam esse finem, & effectum demonstrationis docuit plane Aristoteles in prima eius definitione dicens, demonstrationem esse syllogismum facientem scire cap. 2. huius libri, bene igitur post naturam demonstrationis explicatam, de scientia, ac de eius essentia differere incipit cap. praesenti, in quo vna scientia quae alia in tribus cop-

rat: primo in certitudine, docens quibus modis, vel rationibus vna scientia sit certior altera. Secundo in veritate, a quo non sit quilibet scientia vna, tradens. Tertio, quantum ad distinctionem, principium scientiarum distinctionem designans, quibus expeditis quodam quasi corollarium inferat ad eam scientiarum unitatem, & distinctionem pertinentem.

Prima conclusio Aristoteli est, tribus modis, vel rationibus vna scientia certitudine superare alteram: prima est quantum ad notitiam, quae de obiecto tradit, nam illa scientia prior est, & notior, siue certior altera, quae simul notitiam propter quid, & quia, sui obiecti tradit, posterior autem, & minus certa, si solum notitiam, quia, hoc enim sibi voluit Aristoteli dicens. Certior autem scientia est, & prior, quaecumque ipsius quia, & propter quid eadem est, sed non est ipsius, quia extra eam, quae est propter quid, hoc est si quis, & propter quid in ea separatur, solum primam notitiam tradens, minus erit certa: exemplum vtriusque habemus in scientiis subalternis, ex quibus inferior (quae subalternata vocatur) solum notitiam, quia, de proprio obiecto tradit non attingens eius propter quid, ut numerum sonorum esse, cui consonantia conuenit, docet Musicas, sed quia principia propria, quarum ratione tales consonantiae conueniunt numero, non affert, solum ostendere dicimus, quia, hoc est re ita esse, vel quod ita se habeat, causa vero non recte, & ideo nec propter quid talis notitia: at superior (quae vocatur subalternata) propter quid etiam tradit, ac propterea certior est, prior, & notior, quia absoluta certitudo scientifica cognitio nis est ea, quae per propria causam rei habetur (ut superius vidimus). Secundum se tenet ex parte subiecti, circa quod versatur scientia, quae certior esse ait, si non sit de subiecto, quae si de subiecto sit, per subiectum intelligens materiae sensibile, ut D. Thom. quae ceteri interpretes sequuntur, exponit, quare sensus est, scientia concernentem sensibilem materiae minus certa esse, certior vero a tali materia abstracta: materiae sensibile respicit naturalis philosophia agens de ente mobili, nam motus commune sensibile est, ut docet Aristoteli 2. lib. de animalibus, sic inquit: communia autem motus, quies, numerus, figura, magnitudo, per se igitur sensibilia sunt haec, &c. ab hac autem abstracta Mathematicae disciplinae, ut Geometriae, & Arithmeticae, & ideo certiores sunt, exemplum producit Aristoteli in eisdem subalternis scientiis, Arithmeticae, & Armonicae, seu Musicae, nam illa de numeris agit ad nullam materiam sensibilem determinatis, haec vero numerum ad sonos applicat, ideo sensibilis vocatur, ratio autem, ob quam minus est certa scientia de re sensibili, ea est, quia sensibilis materia transmutationibus subicitur, &

Diuisio cap.

Prima conclusio Aristotelis.

D. Thom.

Aristot.

ex hoc varietatem patiatur. quapropter minores habent certitudinem sensibilia.

Quae scititia ut certior.

Tertius modis materis certitudinis etiam se tenet ex parte obiecti, nam illa scientia certior est, quae circa simplicius obiectum versatur, quae vero ex appositione, vel additione, est minus certior, & producit exemplum in Arithmetica, & Geometria: unitas namque principium numeri, circa quod Arithmetica versatur, simplicior est, quam Eto principio lineae, quam pro obiecto habet Geometria, quia unitas positione caret in continuo, quemadmodum numerus (ut in predicamento quantitatis adnotatum est) habet tamen positionem punctus non ratione sui, cum sit indivisibilis, nec locum, nec situm per se habens, sed ratione corporis, quod superficiebus, lineis, & punctis terminatur, ratione igitur huius positionis quodam modo copositus dicitur, atque ex consequenti lineae, cuius principium est, & propter talem positionem multis predicatis accidentalibus subditur, quae ex situ, & loco oriuntur, a quibus constat unitatem solui: & si alicui videatur huc tertium modum, vel rationem cum secundo coincidere, cum aliud, quam maiorem, vel minorem abstractionem a materia contingat, aduertat necesse est illud, quod a bene D. Thoma eius exposuit, loci. 41. adhuc esse diuersum, nam secundus modus accipitur ex materia sensibili, & abstractione ab ea, tertius vero inter obiecta a materia sensibili abstractentia versatur, & ex maiori simplicitate accipitur, simplicitas autem alia ratio ab abstractione est, licet ex ea oriatur.

D. Thom.

Secunda assertio.

D. Thom. A. b. & a. liaru ex plicatio.

Secunda assertio de scientiarum unitate loquitur, quae D. Tho. Alb. magus, caterisq. antiquioribus interpretibus exponunt adnotates quatuor esse in qualibet scientia: primum est commune obiectum comprehendens omnia, quae sub tali scientia naturalis ens mobile, & hoc vocat Aristoteles genus scientia unitate habens, non ex ratione materiali, quae solae esse analogae, ut in ente, sed ex formali, sub qua consideratur in scientia: sunt etiam in scientia principia, quae non sunt aliud, quam vniuersales quaedam propositiones per se notae, ac indemonstrabiles, ex quibus demonstrationes componuntur, conclusionesq. derivantur: sunt etiam tertio partes ipsius subiecti essentiales, ut materia, & forma, genus, & differentia, partes item corporis integrantes, si subiectum sit substantia, quae sub communi ratione subiecti (ut dicebatur) comprehenduntur, vel etiam partes subiectivae, ut species, quas commune etiam obiectum comprehendit, quemadmodum in logica species entis rationis, & in philosophia naturali corpora simplicia, & mixta valde diuersa. Postremo sunt passionis ipsius

subiecti, illae in primis quae ei conveniunt adaequate, deinde quae conveniunt speciebus, de quibus per communia principia proprijs accommodata probatur: haec igitur omnia intelligit Aristoteles sub vniuersi generis subiecto: & de partibus quidem notum est, quae sub toto comprehenduntur semper, dum sub ratione, & ambitu totius considerantur: de principijs vero, & passionibus aperte ostenditur, quia principia scientiae ab essentia ipsius subiecti accipiuntur, passionibus vero eandem consequuntur essentiam: & certe si principia continent causam conclusionum, quae passionibus subiecto convenire important, necesse est a propria ipsius natura subiecti (quae vera passionum causa est) accipiuntur: si autem ergo Aristoteles scientiam esse vnam, quae est vniuersi generis subiecti, tantumde assertere voluit, ac si diceret scientiam esse vnam, quae versatur circa subiectum vniuersi naturae, vel rationis, sub qua comprehenduntur omnes eius partes, & a qua accipiuntur principia, quibus medijs demonstrantur passionibus de illo. Scio alium esse modum interpretandi Aristotelem in hac parte, quae Toletus noster sequitur, sed hic certe videtur magis textui quadrare, ut assertio sequens de distinctione scientiarum ostendet.

Quae talis est: diuersitas scientiarum accipitur ex diuersitate principiorum, ita ut illae sint diuersae, quarum principia sic sunt diuersa, ut nec procedant ex eisdem principijs prioribus, nec ex alterutris, id est, nec principia vniuersi ex principijs alterius, cuius sensus principiorum distinctione praemissa elici poterit: etenim principia in duplici sunt differentia, quaedam communissima, quae non ingrediuntur demonstrationes particularium scientiarum, ut de quolibet verum est affirmare, vel negare, & de nullo affirmare, & negare simul verum est; alia sunt cuiuslibet scientiae principia propria, per quae conclusiones particulares demonstrantur: & in quae resoluuntur, nam resolutio particularis conclusionum non tendit ad vniuersalissimam, sed in proprijs sstet, talia sunt, a quolibet puncto in quodlibet punctum possimus lineam ducere, super quolibet data lineam possimus triangulum constitutere, & similia, de quibus plane loquitur Aristoteles, & non de communissimis, ut eius verba non obscure indicat, ut enim: Huius autem est signum, cum ad ea, quae non demonstrantur, ventum fuerit, oportet enim ipsa eodem in genere esse, in quo sunt ea, quae sunt demonstrata, &c. quibus talem rationem simul eiusdem assertionis reddere videtur: principia scientiae ad idem genus obiecti spectant cum passionibus, & conclusionibus per ea demonstratis, nam illa sumuntur ex propria natura subiecti, a qua dimanant passionibus, ergo se ipsis distinguuntur principia

Tertia assertio.

11

capit

capia proxima, ideoque repugabit ex alterutris esse, vel ab eisdem prioribus emanare, nam eo ipso non essent distincta, sed se haberent quasi conclusiones eiusdem scientiae ab eisdem principijs derivatae, cum quibus proinde eandem scientiam, & non diuersam constituerent.

Corollarium.

12

Themist. Tolet. M. Soto.

Docet tandem eandem conclusionem per diuersa media esse aliquando demonstrabilem, non solum eiusdem coordinationis, sed diuersae; eiusdem quidem non tamen coherentia, vel continua, sed quasi discontinua, quod licet varijs exponatur modis, communis tamen expositio est, quam attulit Themistius in sua paraphrasi super 1. libri post. c. 44. & sequuntur Soto D. noster Toletus in commentarijs huius capituli, tamquam certum ducentes in eadem serie per educationali, vel coordinatione plura esse media ad eandem conclusionem demonstrandam, non tamen continua, vel proxima supremo predicato, ad quod reducendum est, immediatum namque vni tantum est, etiam exempli, ad demonstrandam hanc conclusionem, homo est substantia, accipi possunt, animal, & viuens, quae cum substantia non continuatur, nec ei immediata sunt, nunquam immediatum, vel continuum tantum est corpus, hunc igitur esse sensum Aristotelis docent, & mihi videtur satis contextui verborum esse consentaneum.

13

14

Plura etiam diuersae coordinationis media afferri posse ad eandem conclusionem docet, & probat hoc exemplo: si quis vellet hanc conclusionem demonstrare, omnis latans, vel qui latens afficitur, transmutatur, potest uti motu, & quiete, quae diuersa media sunt, motu quidem hoc modo: omne quod mouetur transmutatur, omne latans mouetur, ergo transmutatur; quiete vero sic, omne quiescens transmutatur, omne latans quiescit, ergo omne latans transmutatur; haec autem media non esse adeo diuersa, quin aliquo modo communicent, saltem in tertio aliquo principio quae si superiori, sub quo continentur, docet, quod in eodem exemplo constare potest moueri enim, & quiescere illud habent commune principium, quod est aliter se habere nunc, & prius, nam si omne, quod mouetur, transmutatur, atque etiam omne, quod quiescit, verum erit utrumque, aliter se habere nunc, & prius; quod mouetur quidem ratione diuersarum partium motus, quod quiescit comparando quietem cum motu: nam & si in quiete ipsa eodem modo se habeat nunc, & prius, sed dum quiescere incipit, aliter se habet, ac prius dum mouebatur: hoc igitur erit commune utriusque predicatum, a quo commune etiam principium accipi poterit, per quod utrumque prebetur de eodem subiecto.

FORVM, QVAE FORTUNA EVE niunt, quaeque in sensum functione sunt, non esse scientiam.

CAPVT VIGESIMVM QVARTVM.

Eius vero, quod a fortuna, non est scientia per demonstrationem, neque enim ut necessarium, neque tamquam ut plurimum est, quod est a fortuna, sed quod praeter haec fit, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

Comparatis inter se se scientijs, nunc scitificam cognitionem cum alijs inferioribus comparare incipit Philosophus, & primo cum his, quae casu eueniunt, vel fortuna, deinde cum singularium sensibilibus notitijs: & haec est bimestris huius capituli diuisio geminam comparationem scientiae continens. Primi igitur comparatio est cum casualibus, & fortuitis, quorum cognitionem aut non esse scitificam, nec demonstrationem circa ea versari sed incertam prorsus: probatque hoc argumento; demonstratio, & scientia sunt de necessarijs, vel ex his certe, quae frequenter eueniunt, ut ex utriusque definitione patet; quam demonstratio est syllogismus faciens scire, & scire est rem per causam cognoscere, & quod illud est casu, & impossibile est aliter se habere, necessarias igitur oportet esse praemissas demonstrationis, & ex consequenti conclusionem ex eis allatam, nam in syllogismo demonstratiuo, cuius praemissae sunt causa conclusionis, talis debet esse conclusio, quales ipsae sunt; alioqui si praemissae existenti, nec necessarijs conclusio esset contingens, possit quidem esse falsa; & admissio, quod falsa esset, daretur in consecutione formali, ac necessaria antecedens verum, & consequens falsum, quod cum eius natura aperte pugnat, sed quae casu, vel fortuna contingit, nec sunt necessariae, nec eueniunt semper, sed raro contingunt, ergo eorum non erit scitificam notitia, nec circa haec demonstratio versabitur.

Diuisio capit. in duas partes.

Prima pars cap.

Notata.

Secunda pars cap.

Secundo comparatur scientia cum notitia singularium sensibilibus: statuiturque, eam non esse scitificam, nec per demonstrationem comparabilem. Probaturque hoc modo, demonstratio, & scientia sunt de vniuersalibus, quae non sunt hic, & nunc, sed ubique, ac semper; singularia autem sensibilia cognoscuntur per sensum, cuius notitia non versatur circa vniuersalia, sed circa ea, quae hic, & nunc sunt, & passim esse desunt, ergo nec similis notitia scitifica esse potest, nec per demonstrationem comparari. Confirmat

mae tandem veritatem duobus exemplis. Primum de triangulo singulari, quem etsi videamus tres habere angulos duobus rectis aequales, haud quamquam de eo scientiam habebimus, ut quidam falso putabant, quoniam singularem evidentem notitiam scientiam vocantes, ex enim habita non habetur universalis cognitio trianguli, quae sola scientifica est; cuius illud evidens est signum, quod demonstrationem adhuc quaeremus ad talem notitiam universalem comparandam, adhuc ergo non habemus scientificam notitiam. Exemplum secundum est de eclipsi lunae, nam si supra lunam esset, quam ex obiectu, vel interpositione terrae inter solem, & ipsam eclipsari videremus, adhuc causam in generali nescientes, non dum scientificam habere de eclipsi notitiam; constaret quidem nobis per illam singularem experientiam, terram hic, & nunc interpositam, hanc eclipsim causare, sed sic semper rem se habere, ut ex tali causa semper sequatur talis effectus, (quae proprie scientifica notitia est) non adquirimus, nisi per demonstrationem; non enim ex uno singulari, sed ex multis universalem alicuius notitiam assequimur.

Primum corollarium.

Ex quibus plane intelligitur notitiam rei universalem honorabilior esse cognitione singularium sensitivam, quia est per causam, honorabilior est etiam quacumque alia intellectiva cognitione causam minime continente, si tam de re sit habente causam, nam si talis sit, cuius nulla sit dignabilis causa, qualis est primorum principiorum universalis notitia, dignior profecto erit, quaequam non sit per causam, quacumque scientifica per demonstrationem comparata. Itaque per sensum (ait Aristoteles) non contingit scire, nisi quippiam rebus sensationis nomine notitiam per demonstrationem comparatam designare, metaphorice eam extendens ad quaecumque cognitionem, per quam potentia quaelibet cognoscitiva adhaeret obiecto cognita quasi illud tangens, in qua significatione dicere solemus, intellectum tangere illud, quod clare, & evidenter intelligit, talis autem acceptio sensationis aequivoce est, nunc autem proprie de hisce rebus loquimur. Intelligitur secundo, quod & si notitia singularium sensitivam minime sit scientifica, inveniatur tamen non parum ad scientiam comparandam; sunt enim obiecta quaedam scientia, quae non cognoscuntur per scientiam, cognoscuntur tamen, si viderentur, non quod ea videre sit scire, sed quis per notitiam sensitivam rei singularis, in notitiam intellectivam rei universalis vere scientificam possemus devenire; videnturque ad id ostendendum antiquorum exemplo, qui decepti putaverunt lumen esse

Secundum corollarium.

corpore, & cum eis obiceretur, quod per vitrum transibat, responderunt transire utique non per corporum penetrationem, sed quia minutissima quaedam foramina habet vitrum pororum similitudinem habentia, per quae ingreditur; nunc ergo, ait Aristoteles, si res ita se haberet, ut putabant isti, esset quidem scientia huius, quod per foramina ingrediatur lumen, si haec viderentur; non quia visio esset scientia, sed quia visione foraminum media universalem propositionem colligeret intellectus, nempe omne vitrum ea habere, per ea etiam lumen ingredi semper, cuius notitia esset scientifica; vulgare nihilominus exemplum hoc est, similitudinem generis vitalem, quidem ad rem, de qua agitur, intelligendam, si tamen minime faciens, cum falsum sit.

NON OMNIUM SYLLOGISMORUM eadem esse principia posse.

NON OMNIUM SYLLOGISMORUM eadem esse principia posse.

CAPUT VIGESIMUM QUINTUM.

Adem vero principia omnium esse syllogismorum impossibile, primum quidem logice considerantibus, &c.

EXPOSITIO TEXTVS.

EX Principijs diversis scientiarum diversitatem accipiendam esse docet Aristoteles cap. 2. oportebat autem ostendere diversam esse principia diversarum scientiarum, nam si eadem essent, non distinguerentur scientiae, & hoc est, quod Aristoteles intendit capite praesenti ostendere, cuius sunt tres conclusiones multis argumentis corroboratae, ac tandem tribus respondetur obiectionibus adversum ultimam ab eodem Aristotele excogitatis, ut sic quaedam membrum sit totius capitis divisio.

Triplex potest esse syllogismi consideratio, nunc Divisio vel conclusio falsa constat, & appellatur falsus, cap. aut vera, & vocatur verus: servata tamen in utroque forma syllogistica, vel certe in communis accipitur, prout a vero abstrahit, & falso. Prima igitur conclusio de syllogismo in communis procedit, & est talis; impossibile est omnium syllogismorum eadem esse principia, quam ex communibus etiam syllogismorum probat, ideo logicam dicit esse rationem. Syllogismi quidam sunt veri, quidam falsi, ergo non possunt esse ex eisdem principijs, siquidem vera conclusio ex veris principijs, falsa ex falsis syllogizatur: & si dicatur, ait Aristoteles, ex falsis etiam syllogizari verum,

ut probat syllogismus iste, omne animal est lapis, omnis homo est lapis, ergo omnis homo est animal. Respondet Aristoteles semel hoc contingere, hoc est, primam propositionem falsam ex veris aliquando inferri, si autem praemissis resolutum iterum casus syllogizantes, impossibile erit iterum resolutionis processu amplius ex falsis verum concludere, nam cum praemissae sint falsae, totus ipse syllogismus ex falsis erit praemissus, & conclusiones ex veris autem, nec semel falsum insertur, unde sequitur, ut plurimum principia veriusque diversa esse.

Secunda conclusio.

Secunda conclusio loquitur de syllogismo falso, cuius principia affirmat non esse eadem, sed diversa. Probaturque ex conclusionum diversitate; falsa enim conclusio multiplex, quaedam solus est falsa, altera impossibilis: & falsa diversissima sunt, atque etiam impossibiles; quaedam enim impossibilis est, in qua disparatum de disparato, ut homo est leo, quaedam, in qua unum relatum de altero, ut Pater est filius, altera demum in qua unum contrarium de altero enuntiatur, ut calidum est frigidum, album est nigrum: repugnat autem conclusiones falsas adeo diversas ex eisdem principijs inferri, ergo falsorum syllogismorum principia necesse est esse diversa.

Tertia conclusio.

Tertia conclusio de vero syllogismo est, sub quo demonstratio comprehenditur: impossibile est omnes syllogismos veros eadem habere principia, quam probat quatuor argumentis.

Prima ratio huius conclusio nis.

Et est primum. Aliquorum syllogismorum principia diversissima sunt, ut videtur, nullo modo conveniant, ergo non omnium verorum syllogismorum eadem sunt principia; probatur antecedens, nam unitas est principium discreti & quantitatis punctum continuae, hoc positionem habet, qua caret illa, ergo syllogismi de his agentes non possunt in principijs convenire. Confirmat eandem rationem, nam si horum principia convenirent, uno ex his modis esset, nempe quia utrumque, posset esse alicuius conclusionis probanda maius extremum, vel minus, aut certe medium: his enim duntaxat terminis syllogismus constat, sed hoc est impossibile, cum nulla posset esse conclusio per principia utriusque probanda, quemadmodum nihil eis secundum propriam conditionem acceptis communi esse potest, ergo necesse est diversa esse principia syllogismorum ad aliquid de his indivisibilibus diversis probandum.

Secunda ratio.

Secunda ratio, si eadem essent eundem principia, ea essent proculdubio universalissima, ex quibus omnes syllogismi procederent, videlicet de quolibet affirmare, vel negare verum est, de nullo affirmare simul, & negare verum esse po-

test, sed huiusmodi principia non demonstrant particulares scientiarum conclusiones, nisi determinata ad particulares materias per propria cuiusque scientia principia in tali materia consistunt, quae diversissima proinde sunt, quemadmodum materia, circa quam versatur quaelibet scientia diversa est ab altera, ergo necesse est particularia principia scientiarum esse diversa.

Tertium argumentum acceptum est ex reciproca comparatione principiorum ad conclusiones, & conclusionum ad principia, de quibus praesupponit multa esse, & non multo pauciora, quam conclusiones: multa quidem, quia principia, siue propositiones sunt assumpto termino medio, vel immisso; assumpto quidem propter secundam, & tertiam figuram, in quibus medium, vel superius est extremitatibus, vel inferius; immisso vero propter primam figuram, in qua ter subiectum, & praedicatum quasi immittitur, terminos autem medios, qui assumi possunt, constat esse multos, ergo principia etiam multa sunt, sed non tot, quot sunt conclusiones, licet non multo pauciora, nam & si videri posset multo plura esse, cum semper una praemissa assumantur ad inferendam unam conclusionem, sed neque omnes praemissae, quae assumuntur principia sunt, sed saepe aliterius syllogismi conclusiones, nec semper diversa omnino praemissae in diversis syllogismis, sed aliquando eadem in pluribus reperitur, prout congruit subiecto, & praedicato propositionis syllogizandae; verum est ergo non multo pauciora esse. Praesupponit secundo de conclusionibus esse pene infinitas, cum sit sermo non solum de necessariis, ac per se, sed etiam de contingentibus, ac per accidens, quae etiam ex finitis terminis pene in infinitum multiplicari possunt, siquidem infinitis quidem modis combinari possunt, non secus, ac litterae numero quidem finita infinitas pene dictiones efficere possunt propter infinitos pene modos, quibus coniungi possunt; ex duobus autem praesuppositis hoc argumentum constituit. Principia non sunt multo pauciora, quam conclusiones, sed conclusiones sunt pene infinitae, ergo etiam principia, non sunt ergo omnium syllogismorum eadem, sed diversa, nec proinde omnium demonstrationum, quae syllogismi quidam sunt, sed neque omnium scientiarum.

Postrema ratio est, media syllogismorum, ex quibus propositiones, vel principia constituuntur, non sunt eiusdem rationis, sed quaedam necessaria, alia contingentia, quemadmodum verum non est semper eiusdem conditionis, sed quoddam necessarium, contingens aliud, ergo & principia partim necessaria sunt, partim contingentia, quae

Tertia ratio.

Ultima ratio.

Prima obiectio.

propter nec eade esse possunt omnium syllogismorum. In calce capitis tria obicit Aristoteles circa principiorum diuersitatem iam probatam. Primum est, quia possit aliquis contendere: principia quidem alia esse in Geometria, alia in Musica, alia etiam in Dialectica, & modo simili in qualibet alia scientia, eadem nihilominus esse, & non diuersa, quia singula suis conclusionibus, ad quas eodem modo se habent, eadem sunt.

Responsio.

Respondet Aristoteles, ex hoc non probari, quod eadem sint absolute, & non diuersa, nemo enim ausus est unquam eadem vocare duo aliqua, ex hoc, quod unum quodque sit idem alicui, nam rationale est idem homini, & inanimabile equo, & tamen non inferatur bene inter se non distinguuntur, ergo nec sequitur, quodlibet principia cuiuslibet scientia, sunt eadem suis conclusionibus, ergo & inter se, quia cum diuersa sunt conclusiones, necesse est etiam diuersa esse principia.

Secunda obiectio.

Secundo possit aliquis excogitare eadem esse principia, nam licet multa sint, ex omnibus, & singulis quolibet conclusio inferatur.

Responsio.

Quod insipienter esse excogitatum respondet Aristoteles, nam in doctrinis, hoc est, in Mathematicis disciplinis oppositum constat, in quibus non omnes conclusiones resoluntur in eadem principia, ut quae sunt de proprietatibus numerorum, nequaquam in principia linearum possunt resolui, sicque de singulis facultatibus necessario dicendum est: nam quemadmodum quolibet habet conclusiones proprietates sui obiecti, continentur pari ratione, principia propria ex natura eiusdem obiecti desumpta: iuxta diuersum igitur genus obiecti, circa quod versatur quolibet, est diuersitas conclusionum, ac principiorum. Et nota da est haec solutio: nam ut bene D. Thom. analytica ratio, id est demonstratio, est ad probandum conclusionem principaliter intentam de principiorum diuersitate.

D. Thom.

Postremam obiectioem proponit solutionem precedentis repetens, nam si ex omnibus (ait) non demonstratur quodlibet, neque ex singulis, sed in quavis scientia sunt propria principia, si perest talis modus identitatis, ut dicantur principia propria similia, & quasi cognata esse.

Ultima.

Et ex hoc eiusdem generis respondet Aristoteles impossibile id esse, quia diuersorum generum principia diuersa etiam genere sunt: duplicia etenim sunt principia, alia ex quibus, alia circa quae, ex quibus sunt dignitates, circa quae sunt subiecta scientiarum, de quibus demonstratur passionibus, & conclusionibus, & quidem priora complexa sunt, & communia esse possunt omnibus, vel pluribus scientiis, posteriora vero incomple-

Responsio.

Et ex hoc eiusdem generis respondet Aristoteles impossibile id esse, quia diuersorum generum principia diuersa etiam genere sunt: duplicia etenim sunt principia, alia ex quibus, alia circa quae, ex quibus sunt dignitates, circa quae sunt subiecta scientiarum, de quibus demonstratur passionibus, & conclusionibus, & quidem priora complexa sunt, & communia esse possunt omnibus, vel pluribus scientiis, posteriora vero incomple-

ta, minimeque communia, ut testantur numerus, & magnitudo, circa illam namque versatur Aristoteles. circa hoc Musica, sicque de ceteris subiectis scientiarum accipiendum est, de quibus plane constat esse diuersa. Ex horum diuersitate conuenitur, principia complexa unicuique scientiae propria etiam esse diuersa, nam definitio subiecti principium indemonstrabile est in singulis scientiis, per quam proxime demonstrantur passionibus, ut in scientia de homine animal rationale, per quam demonstrantur de illo capacitatis disciplinae, admiratio, & risibilitas: si ergo tam euidens est principia incomplexa, circa quae, esse diuersa pro diuersis scientiis, non minus erit euidens complexum, ex eius definitione constat, propriumque in qualibet scientia esse diuersum.

Solutio huius dubij est secunda ratio demonstratiua diuersitatem principiorum conuincens.

QVOD SCIENTIAE, ET SCIBIBILE AB OPINIONE, & OPINABILI DISCREPENT.

CAPVT VIGESIMVM SEXTVM.

Scibile autem, & scientia differunt ab opinabili, & opinione, quoniam scientia quidem vniuersalis, &c.

EXPOSITIO TEXTVS.

Separatis a se inuicem scientiis ex principiorum diuersitate, nunc eandem scientiam a ceteris cognitionibus, vel habitibus separat praesertim ab opinione, nam de reliquis habitibus intellectus dicit se non agere, quia ad utramque philosophiam naturalem, & moralem pertinent.

Duo igitur capite praesenti praestat, nam primo discrimen inter scientiam, & opinionem, earumque obiecta constituit. Secundo aduersus statutum discrimen duo obicit, ac soluit. Scientiam ex una parte ab opinione, & scibile ab opinabili ex altera differre docet, quod promiscue de utroque probatur, nam cum scientia a scibili tanquam a proprio obiecto propriam rationem, ac speciem accipiat, ac modo simili opinio ab opinabili, dum ipsarum cognitionum, vel habituum discrimen probatur, consequenter probatur obiecta esse diuersa: & dum obiectorum probatur discrimen, esse quod probatur diuersas esse cognitiones, vel habitus: a priori quidem hoc, a posteriori illud: ratio igitur utrumque probans talis est: scientia est cognitio vniuersalis, quae per necessaria copara-

Diuisio cap. bini & b. ris.

Prima pars cap.

tur ac opinio, nec est circa necessarium, nec per medium necessarium coparatur, ergo longe differunt scientia, & scibile ex una parte ab opinione, & opinabili ex altera: nam scibile est vniuersale, & necessarium, opinabile vero vniuersale non habet, sed particularare, & contingens est: antecedens probatur, quia scientia est de his, quae sunt de omnibus per se, ac secundum quod ipsa sunt, ut superius stabilitum est, ergo est de vniuersalibus: opinio vero nihil tale habet: scientia nempe est de his, quae non possunt aliter se habere, cum scire ita sit definitum: est cognoscere rem per causam, & quod illius est causa, & non contingit aliter se habere: sed necessaria sunt, quae aliter se habere non possunt, ergo erit de necessariis: at opinio ex opposito circa contingentia, & quae aliter se habere possunt, versatur: ergo valde differunt: minorem probat praemittens praeter necessaria esse quaedam alia, vera quidem, sed quae aliter se habere possunt, quasi dicat, quae sic existimantur vera, ut possint esse falsa, & fortasse sunt, circa quae opinioem versari sic ostendit: circa talia non est scientia, non est intellectus, cum ergo sint vera saltem in existimatione, versabitur circa ea opinio, eritque proinde a scientia diuersa: probatur antecedens, nam scientia est de his, quae non possunt aliter se habere, ut probatum est, hoc autem aliter se habere contingit, ergo obiectum scientiae non possunt esse, sed neque intellectus, qui est habitus principiorum: nam iste, & principium scientiae est, & indemonstrabilis quaedam scientia, certa existimatio immediatae propositionis, ex quibus conditionibus euidenter sequitur non versari circa obiectum contingens, & quod aliter se habere potest, sed circa omnino necessarium, nam si principium scientiae est, cum scientia sit de necessariis, multo magis eius principium, si scientia quaedam indemonstrabilis est, hoc est certa notitia, in hac enim conditione cum scientia conuenit: & ideo scientia vocatur per medium, vel demonstrationem minime genita, sed ex sola notitia terminorum, erit ex consequenti de re necessaria melius, quae scientia per demonstrationem comparabilis, & fere hoc idem est certa esse existimatione immediatae propositionis, nec enim possibile est, si ex natura rei loquamur, certam habere notitiam alicuius rei sine medio, nisi res ipsa sit necessaria, nam si contingens est, non erit sine medio per certam notitiam cognoscibilis, cum notitia sine medio habitata natura ipsius rei, de qua habetur, sit conformis: erit igitur notitia eius contingens, & cui aliter se habere non repugnet, quae propria sunt conditiones opinionis, quibus a scientia, & intellectu separatur, cum quibus tamen in eo conuenit: quod

circa verum versatur in existimatione saltem opinatio: erit igitur opinio acceptio immediatae propositionis, & non necessaria, quod immediatae propositio opinio esse non possit: sed ut intelligatur cum intellectu, & scientia, conuenire, cum intellectu quidem, nam quemadmodum dantur propositiones necessariae, quibus intellectus certa cognitione sine medio assentitur ex sola notitia terminorum, pari ratione dantur propositiones contingentes, quibus etiam assentitur sine medio, non quidem assensu necessario, sed probabiliter: cum scientia vero, quia sicut haec est assensus propositionis mediate ad immediatam reducibilis per intermedias demonstrationes, modo simili dantur assensus mediarum propositionum non necessariarum ad immediatas etiam non necessariarum reducibiles: quae ut melius intelligerentur, solam immediatam opinionem voluit definire Aristoteles, ex cuius definitione constat, mediatas etiam opiniones dari, & similem esse opinionum, ac scientiarum processum quantum ad resolutionem mediarum conclusionum in immediatas: sed per ultimam particulam, videlicet, non necessariam, separatur opinio ab utroque habitu principiorum, & scientia, quia isti circa necessaria semper, opinio vero, siue mediata illa sit, siue immediata semper circa contingentia, & quae aliter se habere possunt, ut ratio Aristotelis conuincit.

Quam duplici alio confirmat argumento: primo, ex ipsiusmet vocabuli significatione, nam opinio videtur significare, quid debile, vel incertum, & multa sunt res ex propria conditione debiles, ac imbecilles, quae proinde non sunt per certam, seu firmam notitiam intellectus cognoscibiles, sed per contingentem, cui non repugnat subesse falsum, cum tamen scientia firma si intellectus ad habet, & rei omnino determinatae ad esse.

Secundum argumentum ex communi modo loquendi, & sentiendi desumitur, omnes enim tam sapientes, quam insipientes in suo ordine, & gradu arbitrantur se scire, cum notitiam alicuius rei habent, quam putant aliter se habere non posse, & statim ac intelligunt posse aliter se habere, non se scire, sed opinari dicunt, quod certe euidens signum est scientiam esse cognitionem rei necessariam, & quae aliter se habere non potest, opinionem vero rei contingentis, & cui non repugnat subesse falsum.

Sed aduersus statutum discrimen inter scibile, & opinabile, scientiam, & opinionem duo obicit Aristoteles: primo ad probandum obiecta esse eadem: secundo notitiam ipsam, vel habitum: probatur primum: nam saepe contingit, ut quod unus scit, & opinetur aliter, tunc ergo erit obiectum scientiae, & opi-

Confirmat alijs argumentis.

Secunda pars cap.

Obiectio.

opinionis, idem erunt scibile, & opinabile, non distincta.

Secunda obiectio.

Secundem vero, quia quemadmodum scieris procedit ex immediatis conditionibus ad immediate principia, quae res sunt scire cognitionis, pari ratione qui opinatur ex immediatis ad immediate procedit, cum contingat verum propter alterum opinari, & tandem sicut qui scit, liquet de a causa, aliter vero de effectu procedens, dicitur verum de obiecto scire, quia videlicet, & propter quod, de modo, qui opinatur, quod de a causa, & modo, & effectu procedens, cum nuntiat scire, & opinio in his conditionibus, quae videntur eiusdem scientiae propriae, & cum ex alia parte versentur circa idem obiectum, non videtur esse distincte cognitionis, vel habitus.

Secunda solutio.

Respondet prius posteriori dubitationi dicens, vera esse quae assumit, sed multum adhuc distare inter scientiam, & opinionem, nam scientia ex immediatis ad immediate procedit per media quidem necessaria, & quae aliter se habere non possunt, aliaque existimantur, ut constat, dum per definitionem demonstrat passionem de subiecto, vel definitionem ipsam per passionem, quam subiecto convenire per evidentiam experientiam novit, atque cum opinatur per medium contingens, & cum non repugnat aliter se habere, & quidem si usque ad immediate procedat, dicitur opinari propter quid, si vero in propositionibus mediatis sistat, opinabitur solum, quia, non secus in processu demonstratio contingit, nam scientia, quae re ducit conclusiones usque ad indemonstrabilia principia, propter quid appellatur, atque perfecta, quae vero reducere non novit, imperfecta est, & quia, vocatur. Ecce quo pacto ex parte medij contingens, vel necessarij separantur scientia, & opinio, a qua essentialis distinctio notitiam, & habituum petenda est.

Solutio prioris.

Solvit priorem docens, quoniam modo opinio, & scientia possunt esse de eodem, sicut ut verum sit idem esse scibile, & opinabile, simul autem esse posse ait, non simpliciter, sed modo quodam, non secus ac opinio vera, & falsa, quae non sic admittendum est esse simul, ac dicebat philosophi quidam, cuius mentio fit. 4. metaph. tex. 21. Democritus videlicet, & Empedocles, quorum haec fuit sententia de veritate, ut solum in nostra opinione consisteret, ita ut illud esset verum, quod nobis tale videtur, vel quod verum esse opinamur. Exempli causa, si cibus mihi dulcis videtur, verum est esse dulce, & amarum si amarus videtur, quod valde absurdum esse idem ostendit Aristot. nam inter alia, quae ex eo deducuntur incommoda, illud est satis magnum, nullam esse falsam opinionem, sed omnes

vera opinari, dum ita esse iudicant, quomodo docent, se res habere, quia nulla penitus esse opinionem, sed scientiam esse semper, quod iudicatur, non si regula veritatis est iudicium, non poterit res aliter se habere, quam ut iudicatur, sed cum eadem res simul esse, & non esse talem, manifestam contradictionem involvat: evidenter sequitur ex duobus contrariis opinionibus, unum opinari verum, alterum vero falsum, unde sic, de eodem esse opinari verum, & falsum simpliciter, quod non est a latere, nisi certo quodammodo, hoc est, sub tali distinctione esse idem contingit, vel identitate subiecti, vel rationis, quasi dicat, contingit subiectum esse idem, rationem vero, hoc est, propositionem de eo formatam diversam, & quidem de eodem subiecto possibile est esse verum, & falsam opinionem, ut de Diametro, quod sit commensurabilis esse falsum, erit opinio, vera quod non sit commensurabilis, cum idem sit diameter, de quo utrumque existimatur, de eadem autem ratione, vel propositione, videlicet, quod sit commensurabilis, impossibile est: & pariter ait de scientia, & opinione censendum, nempe de eodem subiecto simul esse posse, non sub eadem ratione, hoc est, non de eadem propositione ad illud pertinente; designatque exemplum in homine, de quo potest quisquam scire, quod sit animal, existimans non posse aliter se habere, quin animal sit: alius vero opinari esse quidem animal, sed ita ut possit aliter se habere, quin animal sit. Ecce quo pacto de eodem animali scientia, & opinio habentur, sed non eadem ratione; & si clarius velis hoc quidem intelligere, de homine potest quisquam scire, quod sit risibilis, opinari vero, quod ab ipsa sua risibilitate distinguitur realiter. Itaque, (ut nostro modo loquendi rem explicemus) de eadem re incomplexa vult Aristoteles esse scientiam, & opinionem, non de eadem re complexa, quam propositionem vocamus, nisi sub hac distinctione, quod a diversis hominibus simul habere possit scientia, & opinio de eadem propositione, non tamen ab eodem: ut poterit unus scire de homine, quod sit risibilis per medium necessarium, alter vero idem opinabitur, si per medium contingens novit, simul autem eundem hominem scire, quod sit risibilis, & hoc idem opinari repugnat, quia si scientiam habet, existimat non posse aliter se habere, quin sit risibilis: si opinionem, existimat simul posse se aliter habere: est autem aperta contradictio, quod si simul ab eodem homine existimetur hoc idem posse aliter se habere, & non posse, non secus ac idem esse, & non esse simul, nam eodem modo verum se habet, eadem oppositione contradictoria opponitur: ex quibus inferitur formaliter solutio prioris dubitatio-

13

14

dubitationis, videlicet scibile, & opinabile subiecto esse idem ratione formali diversa, unde cum scientia, & opinio propriam rationem accipiant ab his obiectis, non materialiter consideratis, sed formaliter, sequitur valde adhuc differre scientiam, & opinionem.

Concludit tandem Aristoteles dicens, se in praesentiarum non agere de habitibus intellectus, nempe de ratione, intellectu, scientia, arte, prudentia atque sapientia, de quibus alijs in locis pertractatur: quidam namque eorum ad naturalem philosophiam pertinent, scilicet intellectus, & ratio, scientia, & sapientia, nam de scientia non agitur in hac parte logica, secundum propriam naturam, nisi in quantum finis est, vel effectus demonstrationis; alia vero ut ars, & prudentia ad philosophiam moralem: quinque autem ex his habitibus ponit Aristot. 6. eth. quae se habent semper ad verum, aut scientiam, sapientiam, prudentiam, & intellectum, duo subiungens, & opinioem. Prima autem quinque semper ad verum se habent, quia important rectitudinem rationis, in qua veritas practica, vel speculativa consistit: ex quibus tria, sapientia, scientia, & intellectus important rectitudinem cognitionis circa necessaria: intellectus circa principia, scientia circa conclusiones sapientia circa altissimas causas earundem conclusionum: prudentia vero, & ars important rectitudinem cognitionis circa contingentia: prudentia vero circa agibilia, id est, circa actus, qui sunt in operante, videlicet amare, odio prosequi, conciliari, eligere, & similes, qui ad mores pertinent, quorum prudentia directiva est, ars vero circa factibilia, id est, circa ea quae operantur in exteriorem materiam, ut secare, dolare, & huiusmodi alia opera, quorum directiva ars est, & hoc satis sit de his habitibus in communi dixisse.

Arist.

15

16

DE SOLERTIA.

CAPITULUM VIGESIMUM SEPTIMUM

Solertia vero est bona quaedam coniectura in non perspecto tempore modi, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

De quo agat Aristot.

Reversissimum est caput hoc, & ultimum huius libri, in quo Aristot. agit de quadam cognitione scientiae, & opinione, simul, quae solertiam vocat, & eam primo definit, deest

notionemque tribus exemplis ostendit: secundo modo procedendi eiusdem a causis medijs ad ultimas usque exponit, exemploque confirmat.

Definitio solertiae.

Definitio talis est: solertia est bona quaedam coniectura in non perspecto tempore medij: tria exempla designat, naturale primum, moralia vero secundum, & tertium: naturale est, ut dum quisquam videns, quod Luna splendorem semper habet ad solem, velociter excogitavit huius causam videlicet id evenire, quia a sole lumen accipit; & si videat pauperem disputantem cum divite, causam huius se cito excogitavit, quia divites pauperi generantur: & hoc est morale primum, quod alij modo apposuerunt dicentes, ut si videat quisquam pauperem domum divitis ingrediatum, statim conijcit huius rei gratia eo se conferre, ut elemosinam accipiat: sed nihil refert, hoc, vel illo modo designetur. Postremum exemplum est, si quis visis duobus amicis statim talis amicitiae causam conijciens dicat, ideo amicos esse, quia alterius sunt inimici, solertiam vero aut causas medias recipere quas ad ultimas usque refert, ut perfecta sit cognitio, idque ostendit. Primum exemplum de luna splendente repetens, ex eo, demonstrationem quaedam propter quid hoc fere modo constituens, omne quod a sole lumen recipit versus solem positum splendescit, sed luna a sole recipit lumen, ergo eregione posita splendorem habet, quod elementis accomodat; splendescere circa solem, quod est maius extremum, sit A. lumen ab eo recipere, quod est luna, medium B. Luna minor extremitas, C. & procedit sic demonstratio, omne B. est A. omne, C. est B. ergo omne, C. est A.

DUBIUM VNICUM.

An solertia sit distincta a scientia, & opinione.

Aliquo modo distingui ab utraque circa dubium est, ut nomen ipsum, propriaque definitio testantur; nam neque scientia, nec opinio solertia nomine nuncupantur, aliud ergo speciale nomen denotat, quo ab eis distingui necesse est, quia quemadmodum nomina imponuntur ad designandas verum notiones, sic specialia nomina ad designandas speciales, & certe cum nomina opinionis, scientiae, ac solertiae non sint synonyma, ut usus docet, necesse est eorum significata esse distincta, quod definitio solertiae ab Aristotele designata testatur.

Sed qualis nam sit distinctio solertiae a duabus

Prima ratio... bus ceteris nullus ostendit interpretum; videtur pro... tur autem essentialis, quia solertia ad prudentiam parte...

D. Thom. 1.2. q. 49. ar. 4. sed prudentia cum sit virtus moralis, distinguitur essentialiter a scientia, & opinione, ergo eodem modo solertia distinguetur; idque ratio confirmat: nam scientia, & opinio non versantur circa media, sed circa conclusiones, quae per media demonstrantur, vel probabiliter syllogizantur, sed solertia, non versatur circa conclusionem, sed eam per experientiam notam praesupponit...

D. Thom.

D. Thom.

Ratio pro altera parte.

Ex altera vero parte videtur non distinguendum continens causam alicuius conclusionis est necessarium, aut contingens, si necessarium evidenter ex eo ostenditur veritas conclusionis per demonstrationem, ut fecit Aristoteles in exemplo lunae versus solem splendescens; ex quo demonstrationem quandam propter quid constituit se vidimus in elucidatione textus, unde non erit distincta a scientia, cuius proprium est propter quid suarum conclusionum reddere medio habitum principiorum, si vero medium sit contingens, cui non repugnat subesse falsum, ut constat in duobus alijs exemplis moralibus, erit opinio, cuius est per medium contingens procedere, ita non erit tertia cognitio, vel habitus praeter scientiam, & opinionem, sed idem cum scientia, dum modo scientifico procedit, vel cum opinione, dum modo opinabili.

Nota.

Pro huius dubij solutione adnotandum est solertiam non solum circa naturalia, & speculativa versari, sed etiam circa moralia, & practica non solum in scientijs, sed etiam in virtutibus, atque artibus, nec solum circa necessaria, sed etiam contingentia; quorum omnium ea est ratio, quia in cunctis reperitur coniectatio medij, quae propria ratio eius est, & cum aliquando non solum viso effectu coniiciat causam, sed hac perspecta effectum non solum a priori, sed a

posteriori procedit, non solum propter quid conclusionis ostendit, sed quia.

Quo prenotato probabilior solutio dubij mihi videtur, solertiam non esse habitum, vel cognitionem specie distinctam a scientia, vel opinione, sed sola distinctione accidentali, ut efficaciter probat argumentum pro secunda parte dubij praecedentis, etenim solertia non solum importat velocem medij coniectationem, sed applicationem simul ad effectum, si contineat causam, vel ad causam, si contineat effectum, unde virtualis saltem demonstratio est, si medium sit necessarium, virtualis etiam syllogismus topicus, si sit contingens; etenim dum quisquam viso splendore lunae versus solem positae coniicit causam talis effectus esse, quod lumen a sole recipiat, virtutem saltem talem demonstrationem constituit. Quidquid a sole lumen recipit versus eum positum splendescit, sed luna recipit lumen a sole, ergo versus illum posita splendescit: talis coniectatio medij, virtualis demonstratio, & scientia, & si medium sit contingens continens quidem causam, quae aliter se habere potest, erit opinio; ut duo illa exempla moralia ostendunt, itaque solertia ex se quandam excellentiam velocitatis importat in coniectando medio, vel causa, quae si circa medium necessarium sit, scientifica appellabitur, si circa contingens opinativa, si circa prudentiam, excellentiam quandam consilij importat, nam consilium, quod est actus prudentiae velox esse se potest ex eo, quod medium statim coniicitur, & ex hac parte perfectus erit, vocabiturque prudens solertia, si vero versetur circa materiam artis, artificiosa: & huc tendunt Aristoteles, & D. Thom. stantes solertiam esse quasi prudentiae partem, in quantum consilium, quod actus prudentiae est, perficere potest; sub hac enim consideratione non distinguitur a prudentia essentialiter, quemadmodum, nec ab arte dum versatur circa materiam eius, neque a scientia, & opinione, in quantum versatur circa medium necessarium, vel contingens.

Quod autem secundo obijciatur, non versari circa conclusionem, sed eam experientia notam praesupponere falsum est, nam licet experimentalem eius notitiam praesupponat, novam tamen cognitionem propter quid ex veloci coniectatione medij parit, quam demonstrativam esse, atque adeo scientificam ostendimus, ac propterea non distingui a scientia, si medium sit necessarium, vel ab opinione, si sit contingens.

Mens An thoris.

10

12

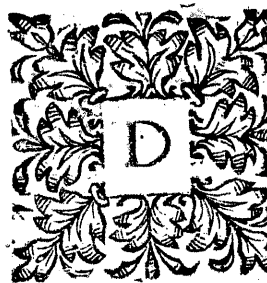
D. Thom.

13

DE

DE POSTERIORI ANALYSI, SEU RESOLUTIONE LIBER SECVNDVS. TOTIVS LIBRI SCOPVS.

Libri scopus.

Demonstrationis naturam, & rationem, tanquam totius operis obiectum, exposuit Arist. toto priorum libro; non solum ex parte conclusionis scientifica, sed principiorum, seu praemissarum: nam ex utriusque ut ex partibus demonstrationis componitur, sed principiorum consideratio universalis fuit: nepe an oporteat esse propositiones necessarias, & per se communes, an propria, &c. Supererat igitur de eisdem principijs investigandum, qualis sit eorum notitia: & cuius sit conditionis habitus, quo mediante eis assentitur intellectus: quo etiam patet media sint assentiendi conclusioni: & hic est totius secundi libri scopus: exacta enim principiorum notitia comparata, omnibus etiam numeris absoluta erit eiusdem demonstrationis cognitio.

GENERALIS EIVSDEM Libri diuifio.

Duo habent demonstrationis principia

PRINCIPIA demonstrationis duo habent; nam medium assentiendi conclusioni sunt, & talis est eorum notitia, ut si ne medio habeatur, hoc enim separatur a notitia conclusionis; quod hoc, ut pote scientificum, per medium habeatur, illa medio careat: unde fit, scitu dignum esse, an habitus, quo medio principijs assentitur intellectus, naturalis sit, hoc est, ab ipsa natura intellectui impressus eo modo, quo passiones proprie dicuntur cum natura hominis congenitae, vel certe actu frequentatione comparemus, non secus ac virtutum,

Scientiarum habitus. Consideratio principiorum, in quantum medium sunt assentiendi conclusioni, communis, & particularis est: prius namque considerantur in quantum medium conclusionis continent, & quia medium assentiendi conclusioni (in demonstratione praesertim potissima) solet esse definitio subiecti, per quam passiones ab eo procedentes demonstrantur; ideo specialis principiorum consideratio est, in quantum definitionem subiecti continent: triumbris igitur est totius libri diuifio, primum membrum generalem considerationem medij continet: secundum specialem definitionis: postremum qualitatem habitus, per quem eis assentimur, & sic dicitur.

IN DISCIPLINIS QUATUOR quaeri solent, & haec omnia medij quaesita sunt, & quid sit huius libri propositum.

CAPVT PRIMVM.

QUAE quaeruntur, sunt aequalia numero ijs, quae cum que scimus, &c. TEXTVS EXPOSITIO.

BREVISSIMUM est primum caput, si illud a secundo separemus, ut separatur iam communis modus exponendi modernorum, in quo numerum demonstrationum quaestionum, vel interrogationum tradit Aristoteles: nam cum huius libri intentum sit medium demonstrationis inuenire, nihilque inuenire conringat, nisi prius quaeratur: propria inueniendi via est quaestio, vel interrogatio.

Intetum cap.

rogatio: merito ergo interrogationum, vel quaestionum numerus primo loco ponitur, ut viam teneamus, per quam mediū inuenire possimus.

Diuisio eiusdem.

Diuiditur autē caput in duas partes; quia primo totae interrogationes docet, quot scita; deinde quatuor esse interrogationes, propriae cuiuscunq; conditione explicans: primū hac ratione explicandū simul, ac probandū est: scire est finis quaest. querimus enim, ut sciamus, & quaestio nō differt a cognitione rei determinata, nisi secundum formā dubitandi, sub qua proponitur: scientes enim sub forma absolutae propositionis dicimus, hominē esse risibile, sed prius quā id sciamus, an sit risibilis, querimus: aqualisigitur est quaestionū, & scitorū numerus. Loquimur autē nunc de scitēria, nō stricte pro sola notitia per demonstratiōem comparata, sed extenso vocabulo ad qualibet verā, quā nō habemus naturaliter, nā circa prima principia omnibus nota, nulla potest interrogatio propria versari.

Quatuor sunt scita

Scita autē quatuor esse, eorūdemq; quaestiones deinde docet, videlicet quia est: propter quid est an res sit, & quid sit: quas eodē ordine exponit dicens primā, & secundā cōpositā esse, atq; in numerū ponere; duas autem reliquas simplices, atq; in numerū nō ponentes: intelligemus autē utriusq; si attendamus quaestione nō esse de incompleto, vel simplici, sed de aliqua cōpositione, in qua veritas, vel falsitas esse potest, si absolute profertur; quāquā sub quaestionis forma nihil verū, vel falsum continet: dum enim absolute profertur hominē esse risibile, verū dicitur, si vero sub forma quaestionis, an risibilis sit, vel secus, minime cōpositio autē, in qua verum potest reperiri, vel falsum, duplex est, una, quae ex solo nomine, & verbo formatur, quales sunt homo est, vel equus est; altera, quae ex tertio etiam adiacente dicitur, hoc est, ex altero, quod de nomine verbo mediate enuntiatur, ut si dicas hominē esse albū, quā propterea propositionē de tertio adiacente vocant: primā vero nō nisi de secundo, quia solū verbū, aut eius significatiō mini eidē verbo supposito adiacet, & quaestio prior ad posteriorē comparata simplex vocatur, quemadmodū enuntiatio ipsa, nā licet cōpositio sit utraq; posterior vero vni cum alio cōponit verbo utroq; copulante, prior vero tali cōpositione caret, verbū cū solo nomine cōtinens, eademq; ratione, ut bene notat D. Tho. lect. i. cōmentariorū: quaestio quia est, & propter quid est, dē cunctis ponere in numerū, quia de cōpositione duorū sunt, hoc est, praedicati cū subiecto mediae copula: quaestiones vero an sit res, & quid sit, non componunt vnum cum altero, idēo simpli-

ces vocantur, & non ponentes in numerum.

Quaestio igitur prima in numerū ponens dicitur, quia est per quā inquirim⁹, qualis sit res; ut si quaramus, an luna deficiat: probat autē talē quaestione querere, qualis sit res; ad signū, nā si respondeas talē rē esse, hoc est, lunā esse defectuosam, vel actu deficere, cessat statim quaestio, & si hoc sciret interrogans, prius quā id sciscitaretur, non interrogaret, ergo absq; dubio est de qualitate rei: quā rationem singulis quaestionibus applicare possumus, ut intelligamus merito tales appellari proprijs nominib⁹, videlicet propter quid an res sit, & quid sit: quia eiusdē habitus cognitionibus cessant, & si prius haberentur, nullus eis daretur locus.

Post quaestione, quia est, sequitur natura ordinē, ut inquiramus, propter quid sit talis, ut si sciamus lunā deficere, vel terrā moueri, statim quaramus causam talis motus, seu defectus, & eiusmodi vocatur quaestio propter quid, etiam in numerum ponens, sicut prima.

Quaestiones in numerū nō ponentes sunt, an sit res, & quid sit: ut si quaramus (ait Arist.) an sit Deus, vel Centaurus, non quidē an sit sapiens ille, vel albus iste, nā talis modus essendi, ad quaestione potius quia est, pertinet, eūdemq; qualitatē spectet, sed an esse habeat, vel nihil sit: cognito autē quod esse habeant, statim querimus, quid nā sint, hoc est, quae nā sit eorū quidditas, vel essentia: ecce tibi quatuor scita de re aliqua, quatuorq; proinde quaestiones: ut si de homine sermo sit, quatuor querere possumus, videlicet, an sit homo: quae sit eius quidditas, vel essentia, qualis itē sit, & propter quid sit talis. Singulis quaestionibus singularia respondent scita, tanquā fines, in quos ordinantur, scimus namq; hominē habere esse substantiale in rerū natura, eius quidditatē esse animal rationale, scimus tertio esse risibile, ac tādē propterea esse risibile, quia est rationale: vnde concludit Arist. tot esse, quae inquirimus, & quae inueniētes scimus, ut illud quod in principio docuit, verisimū esse ostēdat nēpe tot esse quaest. vel quaesita, quot sūt scita.

QVOD OMNIS QVAESTIO FIT MEDIJ.

CAPVT SECVNDVM.

Querimus autem, cum quaramus, quod aut si est simpliciter, an est medium ipse, aut non est, &c.

TEX-

TEXTVS EXPOSITIO.

Intētum cap.

CONTINVATO sermone prosequitur Aristoteles materiam quaestionum cap. 2. ostendens, quod quauquam diuersa sint, omnes tamen ad medium inuestigandum ordinantur, & cum ex sine denominatione accipi soleat, omnes possunt vocari quaestiones medijs: & hac est conclusio totius capituli, ac praecipuum eius intentum, quod probat triplici ratione, ac tandem cuidam tacite obiectioni respondens caput concludit, cuius trimēbris est diuisio.

Diuisio eiusdem.

omnem itaque quaestione medijs esse probat primo exemplari quadam inductione per singulas discurrere: quaestio an sit, & qualis sit, eo rēdunt, ut an sit medium sciscitatur utraque, quo habito, quid nam sit tale medium inquirunt duae reliquae, quid, & propter quid, ergo omnes medium inquirunt, omnesque proinde quaestiones medijs vocari possunt, antecodēs probat de primis, nam quaestio an sit, & qualis sit sciti ex modo differunt, quia prior de esse simpliciter sciscitatur, hoc est, de esse in toto; posterior vero de esse tali, & idēo quasi de esse in parte, nam esse simpliciter vniuersalissimum praedicatum est, & veluti quoddam rotum potestatiuum comprehendit quemlibet modum essendi, aut quodlibet esse particulare, verbi causa, quaestio an sit sciscitatur de homine, an habeat esse; quaestio vero qualis, an risibilis, utraque ergo an sit quatit, sed illa simpliciter, haec vero an sit talis, illa de esse quasi in toto, haec vero quasi in parte. Quod vero de medio utraq; sit probatur; nā habito itā, quod esse habeat, statim inquirimus, quid sit talis esse, quidditas autem, vel essentia, quae per definitionem explicatur, medium est ad probandas passiones de subiecto, cui propter essentiam inhaerent: signum igitur est, quod querentes an sit homo, eotendimus, ut medium inueniamus, cognito etiam qualis sit res, statim inuestigamus mediū propter quid sit talis, ut cognito, quod homo sit risibilis, quaramus propter quidnam talis passio ei conueniat, quod est medium querere: eo igitur quaestio qualis tendebat, ut medium inueniret: duae item aliae quaestiones, quid, & propter quid in eo conueniunt, quod utraque circa quidditatem rei versatur, differunt tamen in modo, quod illa circa quidditatem simpliciter, haec vero circa quidditatem substantiali ratione, nēpe in quātū propter eā tale praedicatum inhaeret subiecto; qui enim inquirat,

Probat. I

3.

10

quid sit homo, quae nam sit eius essentia, vel quidditas sciscitatur, ac dum propter quid sit risibilis, eandem: sed sub contractiori quadam ratione, nempe ut causa, vel medium est, propter quod similis ei passio inhaereat: vnde sit, utramque esse quaestione medijs, cum sit de eadem quidditate, quae vere medium est.

Secunda ratio: causa est medium in demonstratione, cum notū ex definitione eius sit, scire esse rē per causam cognoscere, sed omnis quaestio est de causa, ergo omnis quaestio de medio erit: probat minorem in singulis quaestionibus, & primo in quaestionibus quia, & propter quid in quibus res est manifestior, nam cum quaramus an luna deficiat, virtualiter saltem de causa huius defectus interrogamus, cum experientia compertum sit, cognito defectu statim nos causam inquirere, quae inuenta cessat penitus inquisitio, eam igitur prius querebamus: in quaestione etiam propter quid expertum est, nam statim ac scimus causam esse alicuius effectus, quae nam sit causa interrogamus, quae propter quid illius est, ut si sciamus lunam deficere, talemque defectum aliquam habere causam, statim quaramus, quae nam sit talis causa eclipsidis, nec quiescimus quousque ad interpositionem terra inter solem; ac ipsam peruenimus: in quaestione item an sit, siue de esse substantiali, vel accidentali sit sermo, virtualiter inquirimus causam, ut in prima ratione ostēsum est: in quaestione demum quid sit, sic se rem habere intelligemus, si attendamus quid, & propter quid (quauquam ratione nonnihil diuersa) in idem tendere eadem responsione utriusque fieri satis. Et enim si inquiras, quid sit luna defectus, vel eclipsidis: per interpositionem terra respondebitur; & si propter quid talis defectus luna conueniat: per eandem interpositionem: & si quid sit consonantia, vel concentus scisciteris: Respondebitur tibi esse rationem, vel proportionem numerorum secundum graue, & acutum: & si rursus quaesieris propter quid acutum consonat graui, per eandem numerorum proportionem respondebitur, nempe, quia talis est proportio inter numeros: sed notum est, atque euidenter probatum, quod quaestio propter quid est de causa, ergo tantundem sentiendum est de quaestione quid, atque adeo de cunctis sigillatim quaestionibus, quas etiam de medio esse planē colligitur.

Tertia ratio procedit de medio sensibili: dum enim eiusmodi est, si actu sentiat, hoc est, si per experientiam ex prolaturum sit, nullum locum habebit quaestio: si vero nō cognoscatur,

II. Ratio.

4.

5

III. Ratio.

6

I 2 catur,

catur, per aliquam predictarum questionem inquiratur; exempli causa, de luna inquirimus, an deficiat, nec ne: & rursus si defectum sentiamus causam nescientes, eam statim inquirimus: ceterum si in loco superiori constituti essemus, umbram terra ex interpositione eius causata videntes, omnis questio cessaret: signum igitur evidens est, quamlibet questionem de medio esse, eo si quidem inuento penitus cessat.

Obiectio

Quod si quisquam fortasse obiiciat, sensus dumtaxat singularia percipere, omnem autem questionem de universalibus esse, unde non bene ex singularium noticia probatur, quid sit de natura questionum indicandum.

Solutio.

7

Occurrit Aristot. simili objectioni dicens, ex singularibus per experientiam notis facile universalia colligi: experti itaque per sensum, quod nunc terra inter solem, & lunam interposita, defectus eiusdem luna contingit, plane elidimus sic rem semper se habere, ut quoties hoc modo terra obiicitur, toties luna eclipsetur, sic que de ceteris sensibilibus defectibus intelligendum est: pariterque de singulis questionibus que circa eos versantur: caput igitur concludit Arist. sic loquens: Quodquid est igitur omnia, que quaruntur, medij questio sit, manifestum est.

QVOD DEMONSTRATIO, & definitio non sit eiusdem.

CAPVT QVARTVM.

QVOMODO autem quodquid est monstratur, & quis modus reductionis, & quid est definitio, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

Intetum. cap.

1

HABITO quod de medio sit omnis questio, & rursus medium esse quid, & propter quid: explicandum superest, quo nam pacto, aut qua via unumquod que nobis innotescat, & primo quodquid est: deinde propter quid est, quod formaliter importat causam, ideoque de causarum diuersitate agit postea Aristoteles: sed primis octo capitibus usque ad decimum inuestigare contendit naturam eius quodquid est, per modum disputationis prius, quod quinque prestat capitibus deinde per modum determinationis, quod prestat tribus alijs. Principio proponit quatuor

4. Propositio.

inuestiganda de eo quodquid est: primum autem per demonstrationem ostendatur: secundum si per demonstrationem non ostenditur, quo nam pacto inuestigandum sit, videlicet definitione, aut diuisione, seu quouis alio modo: tertium, quidnam definitio sit, postremum, quorum sit, ex his autem ab eo aut esse incipiendum, quod accomodatius sit ad ceterorum naturam inuestigandam: & eiusmodi esse postremum: quod ceterorum absque dubio fundamentum est: nam si idem sint demonstrabile, ac definibile, ad conuertentiamque dicantur, quodquid est per definitionem explicatum demonstrabile erit, & per demonstrationem inuestigandum: definitio deum idem erit cum demonstratione: merito ergo ab eo incipit Aristoteles, de quo tria disputatio modo concludit, primum non omne demonstrabile esse definibile, secundum, non omne definibile esse demonstrabile: tertium, nullum definibile esse demonstrabile, neque e conuerso vllum demonstrabile esse definibile, certis quibusdam rationibus singula confirmans: ac tandem quatuor ex probatis conclusionibus infert, & hac est totius capituli quadrimbris diuisio.

2

3

I. Pars. Non omnino demonstrabile est definitio.

4

II. Ratio

5

Primum igitur quod querit est, an omnium quorum est demonstratio sit definitio, & respondet, non omnium demonstrabilium esse definitionem, quod probat quadruplici ratione.

Prima: definitio explicat quodquid est eius rei, qua definitur, sed quodquid est predicatur affirmatiue, & vniuersaliter de eo, cuius est, ut animal rationale de homine, ergo definitio eorundem dumtaxat est, qua affirmatiue, & vniuersaliter predicantur, sed demonstratio non solum est affirmatiua, sed etiam negatiua, ut constat de his, que in secunda figura fieri possunt, nec solum est vniuersalis, sed etiam particularis, ut ostendunt, que sunt in tertia, qua non concludit propositionem vniuersalem, ergo non omnium est definitio, quorum est demonstratio, neque omne demonstrabile erit definibile.

Quod si quisquam dicere velit, omne saltem demonstrabile affirmatiue per primam figuram esse definibile, ut habere tres angulos aequales duobus rektis, & similia, que in prima figura demonstrantur, eadem erunt definibilia: probatur secunda ratione adhuc id non esse verum, na cognoscere demonstrabile, ut talis non est aliud, qua habere scientiam de illo, et demonstratio ad scientiam ordinetur, & scire effectus sit illius, si igitur demonstrabile definitio sit erit per definitionem cognoscibile, & sic per eadem defini-

definitionem scibile, sed definitio alicuius haberi potest nondum habita eius demonstratione, ergo habebitur in casu scientia talis demonstrabilis, & non per demonstrationem, quod plane falsum est, cum ex capite secundohabemus scire esse per demonstrationem intelligere, qua si dicatur scientiam alicuius non nisi per demonstrationem comparari.

III. Ratio.

6

Tertia ratio ex inductione procedit: demonstratio est ex his, que per se insunt (ut in primo libro stabilitum est) sed definitio non est eorum, qua alicui insunt per se, vel per accidens, ut inductione potest facile ostendi, quia nullum ex his, que per se, vel per accidens insunt, definitione cognoscimus, ergo non omne demonstrabile est definibile: exempli causa, demonstrantur inesse homini per se capacitas disciplina, & admiratio, quas tamen proprietates definitio eius minime explicat, nec enim animal rationale importat quidpiam inesse homini per se, aut per accidens, sed simpliciter eius quidditatem.

III. Ratio.

7

Postrema definitio versatur circa substantiam rei, quam per proprium genus, ac differentiam explicat: at demonstratio non nisi circa ea, que per se insunt substantia, eam presupponens, ergo neque omne demonstrabile erit definibile.

Secundo queritur, an conuersione sit vera nempe omne definibile esse demonstrabile, & respondet, non omnium, quorum est definitio esse demonstrationem, idque duplici ratione confirmat.

I. Ratio.

8

Quarum prior non est diuersa a secunda, per quam probauit precedentem conclusionem & hoc sibi vult Aristoteles illis verbis: vna quidem iam ratio, & de hac eadem est: vniuersalis, ut in quantum unum est scientia, cum non sciatur nisi per principia vniuersalis, ut esse disciplina capacem, solum quia est animal rationale, & si quodcumque definibile sit demonstrabile, duobus modis sciatur, per definitionem, & demonstrationem, & per sola definitionem sine demonstratione, quod falsum esse probauimus.

II. Ratio

Secundo probatur, nam definitio est primum principium demonstrationis: principia autem non sunt demonstrabilia, nisi infinitum processum in demonstrationibus admittamus, ergo ex hac parte plane sequitur nonnulla esse definibilia, circa que demonstratio non versatur, atque adeo vniuersalem illam propositionem falsam esse, quid quid est definibile est demonstrabile.

Et tandem definibile prorsus a demonstrabili separet, tertiam proponit questionem, an licet vniuersaliter non conuertantur, verum saltem sit de aliquo particulari definitionem, ac demonstrationem esse: & respondet impossibile adhuc id esse, probatque argumentis tribus.

I. Ratio.

10

Et est primus, definitio explicat quidditatem, atque essentiam rei, sed quid res sit, est vnum ex his, que demonstratio presupponit (ut lib. I. & capite constitutum est) ergo circa illud minime versatur, quare repugnat vllum definibile, ut tale, demonstrabile esse.

II. Ratio.

Secundum: per demonstrationem concluditur vnum de altero, videlicet passio de subiecto, aut quid simile: sed definitio non enuntiat vnum de altero, sed simpliciter rei quidditatem, & modo simplici explicat, hoc est, nihil affirmando, vel negando de altero, definitionem namque hominis his duabus vocibus designamus, animal rationale, nulla intercedente copula, qua medianter vna pars de altera enuntiat, vel amba de definito, hoc enim definitionem minime ingreditur, at per demonstrationem visibiliter de homine enuntiar concludimus, ergo cum ratione definibilis pugnat esse formater demonstrabile.

III. Ratio.

11

Postremum ex discrimine inter questionem quid, & quia, superius constituto procedit, na questiones ista valde differunt, sed definitio explicat quid, demonstratio ostendit quia, ergo non minus differunt demonstratio, ac definitio atque adeo demonstrabile, & definibile, sed nullum quid, est quia, cum quid essentia, quia vero accidens importet, nempe esse disciplina capacem, aut visibilem, vel quid simile, ergo neque vllum definibile erit demonstrabile.

Obiectio

12

Sed potest aliquis obiicere, ait Aristoteles, diuersa esse triangulum, & isoscelem, & tamen eandem esse vtriusque scientiam, demonstratur enim de triangulo, quod tres habeat angulos duobus rektis aequales, demonstratur etiam de isoscele, ergo etiam si diuersa sint definibile, & demonstrabile, non omnino repugnet aliquando sic conuenire, ut eadem demonstratione sciantur, vel eadem definitione explicentur.

Solutio.

Respondet id contingere in triangulo, & isoscele, quia se habent sicut rotum, & pars, nam cum triangulus sit genus, isosceles vero species, pars illius subiectiua vocatur iste: & hinc est, quod in eadem scientia communicare possunt: definibile vero, ac demonstrabile sic sunt diuersa, ut vnum non sit pars alterius.

3 propte-

Epilogus

propterea non possunt in eodem modo cognoscendi convenire.

Ex quibus per modum epilogi infert quatuor esse manifesta, primo nec eius omnis demonstrationem esse cuius est definitio; secundum, nec eius omnis definitionem esse, cuius est demonstratio; tertium, nec omnino eiusdem esse definitionem, ac demonstrationem; postremum, demonstrationem, & definitionem omnino diversam esse: ita ut neque unum sit alterum, neque unum sit pars alterius subiectiva, & quidem tria iam probata sunt, postremum autem probatur, quia eodem modo se habent definitio, & demonstratio, ac demonstrabile, & definibile, cum hæc sint quasi illarum obiecta, ex quibus rationem accipiunt, sed obiecta sic se habent, ut neque unum sit alterum, neque pars alterius, ergo modo simili se habent definitio, ac demonstratio, quod usque adeo verum esse ait, ut opposita sint, quod non est accipiendum de propria oppositione, sed de omnimoda diversitate.

SYLLOGISMO DVPLICANTE, similiter, & per divisionem confecto non demonstrari quid est de eo, cuius est.

CAPVT QVARTVM.

IPSIVS vero quid est, est ne syllogismus, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

Modus procedendi.

PRÆMISSA formali distinctione inter demonstrabile, & definibile, & per modum disputationis conclusio, quod nullo modo coincidunt, qua ad postremam ex quatuor questionibus propositis pertinent, quasi ad caput redit Aristoteles ad primam videlicet questionem, an quodquid est cognoscatur per demonstrationem, vel quod idem est, an demonstrabile sit, & quia specialis modus demonstrandi triplex esse potest, reduplicatiuus, diuisiuus, ac definitiuus, tribus his capitibus 4. 5. & 6. per modum disputationis de singulis ostendit non demonstrare, quodquid est, ac tandem cap. 7. quasi per modum epilogi concludit, neque alijs communibus modis esse demonstrabile, atque adeo si nec particularibus, nec com-

munibus nullo modo.

Et quia ex tribus modis particularibus De reduplicatiuus, id est de eo prius agit, si capite presenti, in duas partes diuidendo, si quidem prius quatuor suppositiones pramittit deinde intentum probat, nempe quodquid est non esse demonstrabile ratione unica.

Nota.

Prius quam littera explicationem aggrediamur, aperire oportet, quid per reduplicatiuum syllogismum intelligendum sit: reduplicatio (ut in predicamentis admonere capimus) non est aliud, quam particula quadam ultimam rationem rei, supra quam cadit designans, qualis est in quantum tale, aut secundum quod tale est, aut in eo quodquid est, unde reduplicatiua propositio eiusmodi erit, homo in quantum homo est rationalis, aut homo est animal rationale in eo quodquid est, reduplicatiuus ergo syllogismus, (nisi fallor) non est aliud, quam syllogismus, vel demonstratio constans propositionibus reduplicatiuis, hoc est, quorum predicata conueniant subiectis reduplicatiue, an vero expressa reduplicatio in eis ponenda sit, vel sufficiat predicatum, hoc modo conuenire absque tali expressione, postmodum erit examinandum, & quod nos reduplicatiuum vocamus, alij duplicatum: vel duplicatiuum vocant.

Prima suppositio naturam syllogismi tangit, I. Suppositio in quo semper aliquid de aliquo concluditur per medium, quod verbis solū differt ab eo, quod in superioribus præmissis de eodem, nempe tribus constare terminis, maiori videlicet extremitate, minore, & medio, quod tale absque dubio vocatur, quia extrema ipsa inter se coniungit, coniungere autē nō est aliud, quam efficere, ut maior de minori in conclusione predicetur, & hoc est, syllogismo concludi aliquid de aliquo per medium, id est, quod unum extremum alteri insit propter illud.

II. Suppositio.

secunda suppositio, pertinet ad quodquid est, quod duplicem conditionem habere oportet, priorem quidem, ut sit eiusdem rei, cuius est, hoc est non commune cum alijs, tam quidditas rei, vel essentia propria esse debet, quemadmodum res quolibet particularis est à ceteris distincta: nec tamen sufficit esse propriam, quia multa sunt propria, quæ ad essentiam non pertinent, ut constat de passionibus, ut admiratiuum, & risibile respectu hominis, idcirco posterior conditio est, quod predicetur in quid, ex quibus tertiam inferitur necessario, ut conuertibile sit cum eo cuius est, propriam namque, si proprie accipiatur est, quod soli inest, & conuersim predicatur.

Supponitur 3. quodquid est non esse demonstrabile III. Suppositio.

Le per positio.

le per medium inæquatum, hoc est, non conuertibile cum extremis, videlicet cum eodem, quod quid est, & cuius est, ut quod si demonstratur non nisi per medium conuertibile, cuius duplex est ratio, prior, quia si extremitates syllogismi conuertibiles sint, unam igitur alteri inesse adæquate, & conuertibiliter probabitur in conclusione, sed probatur ei ita inesse per medium, ergo tale esse oportebit, ut cum eisdem conuertatur extremitatibus; exempli causa, si probatur, rationalitatem inesse homini, tale erit ex necessitate medium, quod cum utroque conuertatur: posterior, nam si quod quid est, predicatur conuertibiliter de eo, cuius est, atque adeo vniuersaliter, sequitur euidenter non posse concludi in secunda figura, in qua propositio affirmatiua non syllogizatur: sed neque in tertia, in qua non syllogizatur vniuersalis: relinquatur ergo in prima duntaxat posse demonstrari, in qua medium maioris præmissæ subiectum est, minoris predicatum, unde si in plus sit, erit falsa maior propositio, cum inferius non predicetur vniuersaliter de superiori, ut homo de animali, si vero sit in minus, minor falsa erit eadem ratio, conuertibile ergo esse oportebit.

4. Supp.

Primo supponitur, quod si demonstrabile supponitur quodquid est, non nisi per syllogismum constantem utraq; præmissa in eo quod quid est quasi dicatur, cuius predicatum sit, quod quid est subiecti, nam si utraque non sit talis, vel saltem altera, probabitur, ait, in conclusione, quod quid est, ut cum, conuenire ei, cuius est, non tamen ut eius quidditas, quod profecto necessarium est, ut conuincatur quod, quid est posse formaliter, hoc est, ut tale de eo, cuius est demonstrari; formalis est enim sermo, dum inquirimus, si ne quodquid est demonstrabile: ratio autem fundamentalis huius ex natura demonstratio nis eruenda est, cuius præmissas magis necessarias, magisq; proinde immediatas, atque intrinsecas esse oportet, si ergo conclusio demonstranda est, quodquid est ut tale conuenire ei, cuius est, sequitur saltem futuræ esse præmissas, in quibus extremum maius sit quodquid est medium, & hoc sit etiam quodquid est extremum minoris, vel certe magis intrinsecas, quod minime habebunt, nisi sint in eo quod quid est.

Pars c.

His quatuor præsuppositis probat iam Aristoteles, quod quid est non esse demonstrabile, quia si quisquam illud demonstrare velit de eo, cuius est, non poterit absque vitio petitionis principij, necesse est enim in minori præmissa tanquam per se notum præsupponat illud, quod in conclusione probandum esset: nam si verum est

in eo quodquid est utramq; præmissam esse, id est, quodquid est in eis predicari de eo, cuius est: sequitur in minori prædicari definitionem de definito: minor autem non probatur, sed tantquam certa præsupponitur ad inferendam conclusionem: ergo principium petitur, cum præsupponitur, quod probandum foret: exemplum apponit Aristoteles iuxta Platonis sententiam, qui putabat animam in hoc distinguere à corpore, quod per se ipsam viuat, corpus vero non à se, sed ab aliam causam, anima vero sibi est causa viuendi. Ponebat rursus Plato (ut superius attigimus) numerum esse omnium rerum substantiam, non distinguens inter unum, quod est passio entis, & principium numeri, unde quilibet rem multam in se continentem appellabat numerum, & cum multa in se anima contineat, multos, in quibus gradus essendi, quos comunicat corpori numerus appellabitur substantialiter: aiebat demum Plato, viuere, in motu quodam consistere, nam duobus separatur viuens à non viuente, quia à se mouetur, & sentit, sentire autem quiddam etiam motus est, erit ergo viuere motus quiddam, & si anima à semetipsa viuat, à semetipsa etiam mouebitur, duasq; quasi definitiones habebit, nã erit sibi causa viuendi, atque etiam numerus, se ipsum mouens, nunc ergo si velit quispiam demonstrare, quod anima sit sibi causa viuendi, pro medio assumens quod sit numerus, se ipsum mouens (utrumq; enim apud Platonem ad quod quid erat esse anima pertinet) principium proculdubio petat, necesse est, in minori præsupponit animam esse numerum se ipsum mouentem, quod tamen probandum est non secus, ac esse sibi causam mouendi, nã si unum demonstratur, aliud quod demonstrabile erit, si quidem in anima essentia à priori demonstrabili utrumq; claudatur.

Concludit tandem Aristoteles per modum epilogi, quod si quisquam velit per terminum non conuertibilem demonstrare quodquid est, non tamen eius, de quo demonstrare illud intendit: quia cum proprium eius non sit, neque quodquid est eius vocatur, si vero accipiat terminum conuertibilem, qui sit verum quodquid est eius, putans se demonstrare quodquid est esse, petit principium: exemplum primum erit, si quis ostendat de homine quod sit substantia sensibilis, quia est animal, non demonstrabit quodquid est eius, nam licet definitio illa animalis sola ratione sit distincta à definitione hominis, cum tamen non sit propria, sed ceteris animalibus communis, non vocatur proprie

I 4 quod-

8

Exemplum Arist.

9

Epilogus capitis.

10

quod quid est hominis; exemplum postremi erit, si volens demonstrare propriam definitionem hominis, ut quod sit animal rationis particeps, accipiat animal gressibile, bipes, supposito quod hoc etiam pertinet ad quidditatem eius, principium enim petere necesse est, quia cum eandem quidditatem contineat utrumque, & solum sit in verbis discrimen, praesupponitur in praemissis idem, quod est in conclusione probandum, in quo consistit vitium petitionis principij.

QUOD VIA DIVISIONIS non possit demonstrari quod quid est.

CAPVT QVINTVM.

VERVM enimvero neque per diuisionis via syllogizatur, quemadmodum in resolutione circa figuras dictum est, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

SECUNDVS modus demonstrandi quod quid est, posset esse per viam diuisionis, quem excludere intendit Aristoteles cap. praesenti dicens, & probans impossibile esse per viam diuisionis demonstrari.

Habet autem caput duplicem partem, in quarum prima praedictam conclusionem statuit eamque tribus argumentis confirmans; in secunda objectionem quandam ad easdem rationes infringendas proponit, ac soluit, ex cuius solutione fortius eiusdem conclusionis veritas roboratur.

Conclusio est. Per viam diuisionis non contingit demonstrari, quod quid est, de eo cuius est. Quam ut illustriorem reddamus, paucis explicare oportebit, quid sit processus per viam diuisionis, qui duabus partibus integratur: priori quidem, constituta diuisione a toto diuiso ad membra diuidentia procedenti. Posteriori, ab exclusione vnius membri ad positionem alterius, ut si velimus ostendere hominem esse animal rationale, sic ostendemus: omne animal est rationale, vel irrationale, omnis homo est animal, ergo est rationalis, vel irrationalis, & hac est prior pars; posterior vero ita prosequitur, homo non est irrationalis, ergo est ratio-

Capitis diuifio.

Conclusio.

Nota.

3

nalis. Et cum diuisum sub quouis membro intelligatur, atque accipiat, idem est, ac si dicamus, homo non est animal irrationale, ergo est animal rationale; nunc igitur per talem processum diuisiuium non posse concludi quod quid est, siue definitionis quidditatis significatum docet Aristoteles.

Probatque prima ratione desumpta ex vniuersali forma syllogistica, qua talis est, ut semper ex praemissis positis inferatur conclusio absque interrogatione aliqua, vel consensu respondentis, quasi dicatur in syllogismo nihil interrogamus, neque concessum respondentis spectamus; sed absolutas praemissas in modo, & figura dispositas assumimus, ex quibus conclusionem deducimus, sed in processu diuisiui nihil potest concludi, nisi aliqua interrogatione prauiam, & nisi aliqua praemissa a respondente data, vel concessa, ergo neque quod quid est, nec conclusio altera syllogizatur; & cum demonstratio non sit, ubi non est syllogismus, sequitur plane per talem processum nihil esse demonstrabile.

Probatur minor: nam dum aliquod praedicatum commune accipimus, illud in membra inferiora diuidentes: ut animal in rationale, & irrationale, quasi a respondente petimus, an omne animal sit rationale, vel irrationale, cum non ostendamus sufficientiam huius diuisionis, & nisi id admisserit, non possumus ultra procedere: & eo adhuc admissa, dum rursus ab exclusione vnius membri procedimus ad alterius positionem decentes, non est animal irrationale, ergo est animal rationale; exclusio nem illius membri supponimus, qua probanda est; nam si negatur hominem esse animal rationale, & hoc probandum est per talem processum, negabitur quoque non esse animal irrationale, probandum igitur foret: unde principium petimus probandum, tanquam per se notum praesupponentes, & nisi a respondente admitatur, nequaquam poterit ulterius procedi: nec solum negatio vnius membri probanda praesupponitur, sed etiam positio diuisi: nam si supremum sit praedicatum, repugnat per diuisionem probari, quod reu, de qua aliquid probandum est, conueniat, siquidem ab eo diuisio incipit, & rursus, si probandum est hominem esse substantiam animatam, sensitiuam, rationalem, ex quibus completur quod quid est eius, probanda erit qualibet pars, vel omnes simul, neutra igitur praesupponenda erit: praesupponit praeterea non esse plura membra sub tali diuiso praeter enumerata quod

I. Ratio.

1

2

6

7

D. Tho.

quod probandum esset; in quo valde assimilatur inductioni, ut bene Diuus Thomas, qui in antecedenti praesupponit non esse plura singularia praeter enumerata: denique hominem esse totum hoc, videlicet animal, gressibile, bipes. Nam licet singula partes per se probentur: probandum esset in homine coniungi, quod specialem difficultatem continet, & nisi admittatur, non concluditur quod quid est: hac autem praesupponere non licet absque vitio petitionis principij, a quo ea solum ratione excusatur talis processus, quia ex datis a respondente quantum ad utrumque procedit, & propterea, a vi, & efficacia syllogistica deficit, & multo magis a demonstratiua, cum efficacissimus syllogismus sit demonstratio. Unde infertur, neque, quod quid est, neque aliud quidpiam posse, per viam diuisionis demonstrari, & quoniam multis solet diuisionibus procedi ad ostendendum quod quid est, & paucis aliquando, quemadmodum Aristoteles ipse in praesentiarum duabus dumtaxat utens procedit, idcirco subdit eandem esse rationem, hoc est easdem habere conditiones, atque defectus processum istum, siue multis, vel paucis diuisionibus intentum probare nitamur: sed iam quod a forma syllogistica non deficeret, & aliquam forte conclusionem demonstrare posset, quomodo quod quid est, ut probat secundum, & tertium argumentum.

II. Ratio.

9

secundum quidem, quod tale est: esto per viam diuisionis concluderetur aliquid alicui conuenire, ut homini, quod sit animal gressibile, bipes, nequaquam concludi potest, hoc esse quod quid est eius, neque hoc attingere valet processus iste, cum solum a toto diuiso ad singula membra, & ab vnius negatione ad positionem alterius procedat per simplicem inclusionem, vel conuenientiam, hoc est, ut cum que rei, de qua aliquid probatur conuenire ostendens, non quidditatiue, aut essentialiter, ut eum expendenti facile constare potest.

III. Ratio.

10

Tertium vero, nam, quod quid est, certis, ac determinatis praedicatis constat, quibus neque addere licet, neque aliquid subtrahere, cuius rei gratia Aristoteles definitionem continentem quod quid est, terminum vocauit in Topicis, quia totum quod ad rei quidditatem spectat, continet, & nihil ab ea alienum, sed diuisioni non repugnat aliquid adiungi alienum a quidditate, neque aliquid subtrahi ex his, quae ad quidditatem pertinent, vel etiam communia quadam dumtaxat accipere quid-

ditari non adaequata, sed quae eam excedant, vel supergrediantur, ergo repugnat per viam diuisionis demonstrari quod quid est: probatur minor, nam praceptorum bona diuisionis transgressor non haberetur, qui sic procederet: omne animal est rationale mortale, vel irrationale mortale, ergo est animal rationale mortale. Et probaret nihilominus vitiosa quaedam definitionem, in qua particula mortale redundat, & similis esset ratio, si quis diceret, omne animal est ridens, vel non ridens, omnis homo est animal, ergo omnis homo est animal ridens, vel non ridens, quo argumeto diuisiui probatur quadam diminuta hominis definitio: communissima vero tradere solemus per diuisionem, ut exponit Diuus Thomas, dum ad ultimas differentias non peruenimus, ut si solum probemus hominem esse substantiam animatam, & sensitiuam, ulterius ad proprias, vel atomas differentias non procedentes, tunc enim non probamus quod quid est.

II

D. Tho.

Obiect.

12

Solutio.

13

Obicit Aristoteles in extrema parte capituli aduersus praefatas rationes, & praesertim aduersus ultimam, nam si in processu diuisiui procedatur ex his solis, quae ad rei quidditatem pertinent, ex quibus nullum omittatur, sed a supremo genere usque ad atomas omnes differentias diuisio perueniat, probabitur absque dubio indiuidua rei quidditas: hoc est, particularis, & atomae eius essentia, quam nomine, quod quid est, significamus.

Respondet, quod adhuc si hoc praestetur, nulla conclusio syllogizabitur: quia processus talis non est syllogisticus, sed aliquo modo manifestariius quidditatis, quemadmodum per inductionem singularium ostendi potest quidditas rei vniuersalis, sed nunquam syllogizabitur, quia inductio in multis a forma syllogistica deficit: probat etiam diuisiuium processum etiam ab illis defectibus liberum non esse syllogisticum argumentum hoc: quod ex propria forma, & conditione non tradit propter quid conclusionis, non potest pertingere forma syllogismi, aut demonstrationis, cum illa sit editio syllogismi perfecti propria, sed per viam diuisionis non traditur propter quid, etiamsi aliquid alicui inesse probetur, ergo nec de illo syllogizatur, aut demonstratur. Probatur minor, quia ostendit per viam diuisionis, quod homo sit animal gressibile, bipes, sine penis, vel quid simile, adhuc inquirendum superest, propter quid haec et insit: ergo per tale processum minime traditur: nec solum in hoc

15

defi.

deficit à processu syllogistico, vel demonstrati-
 no diuisio, sed in alijs duobus, quorum primum
 est, quia, & si per diuisionem forte probentur
 singule partes per se conuenire, ut de homine,
 quod sit animal, quod mortale, quod bipes, &
 sine pennis, eorum tamen coniunctio non pro-
 batur, & cum apertum sit partes definitionis
 non designare quod quid est, nisi in quantum
 una alteri coniungitur, sic nunquam posse de-
 monstrari, quid est, per viam diuisionis: secun-
 dum, esto earundem coniunctio ostenderetur, il-
 lud tamen apertum est per diuisionem non co-
 cludi, quod illa, vel alia predicata, qua proba-
 ri possint, ad quodquid est talis rei pertineat,
 vel definitionem eius constituent, sed solum
 quod ei utcumque insint, vel conueniant, ut in
 principio dicebatur, quo deficiente non demon-
 strabitur quodquid est.

DISCEPTATIO, QVOD
 ipsum quid est non monstratur
 definitione, neq; definitione con-
 trarij, neque alio quouis modo.

CAPVT SEXTVM.

SED an ne est demonstrare ipsum
 quid est secundum substantiam, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

Intētū.

TERTIVS modus demonstrandi quod
 quid est posse esse per syllogismum defi-
 nitivum, quem excludere intendit Ari-
 stoteles cap. presenti, per modum dubita-
 tionis proponens prius, sit ne per talem modū
 demonstrabile.

Ratio du-
bitandi.

Et rationem dubitandi, ait, esse, quia ex-
 cogitare quispiam posset per definitionem de-
 finitionis, seu eius quodquid est demonstrabile
 esse idē, quodquid est de eo, cuius est: hoc modo
 definitio quidditativa cuiusq; est ea, qua ge-
 nere, & differentia constat, cum definitioque
 reciprocatur, sed utramque conditionem habet
 animal rationale respectu hominis, ergo hac
 erit propria eius definitio, & significatum eius
 quodquid est, eiusdem.

Solutio.

Respondet nihilominus hanc non esse de-
 monstrationem, sed manifestam petitionē prin-
 cipi, cum in minori presupponatur definitio,
 vel quodquid est de eo, cuius est, in conclusio-

ne probandum.

Secundo probat inutilem esse talem modū
 demonstrandi quodquid est: nam cum quispiā
 aliquam propositionem syllogizare vult: non
 bene procedit, si definitionem ipsiusmet syllo-
 gismi assumpserit ad id praestandum; cum no-
 tum sit, talem definitionem non esse aliquid eo-
 rum, ex quibus particularis syllogismus proce-
 dit, si d ex particularibus praemissis, ex quarū
 terminis syllogizanda conclusio componitur,
 ut si velit syllogizare hanc propositionem, cō-
 trariorū eadem est disciplina, sed contraria
 numerantur inter opposita, ergo eadem erit cō-
 trariorū disciplina. Qui igitur voluerit de-
 monstrare quodquid est hominis, vel alterius
 rei, non bene assumet definitionem eiusdē quod
 quid est, sed particulares praemissas accipiat
 oportet, cum quibus tale quodquid est conne-
 xionem habere possit. Definitio quidem, vel
 quidditas instrumenti, quo utimur ad aliquid
 efficiendum, vel probandum (ait Diu. Thom.
 pulchram huiusce reuerentem reddens) pra-
 habeatur in mente necesse est, ut tam aspicien-
 tes examinare possimus, an tale instrumentū,
 in hac, vel illa materia bene sit constitutum: nō
 secus ac regulas artis praehabere artificem or-
 portet, ad quas aspiciens aliquid particulare
 operatur. Ut qui cultellum efficit, non assumit
 regulam artis tanquam mediū operationis,
 sed certa quadā instrumenta: regulam autem
 in mente praehabet, iuxta quam opere factura
 indicat, an bene sit constitutum. Cum ergo de fi-
 nitio demonstrandi sit, quasi regula demon-
 strationis efficienda, que opus est (ad quod ef-
 ficendum ordinatur demonstratoria ars) sequi-
 tur non posse esse mediū demonstrandi parti-
 cularem definitionem alicuius, sed in eo solum
 casu, quo negaretur hanc, vel illam esse defini-
 tionem alicuius, utendum esset definitione de-
 finitionis, tanquā propriū mediū ad id de-
 monstrandum.

Probat deinde non demonstrari, quodquid
 est, per definitionem proprii contrarij, exem-
 plum designans in doctrina Platonis, qui opi-
 nabatur unum, & bonum eiusdem rationis ef-
 se, quia res quaelibet appetit unitatem, tan-
 quam propriū bonum; & rursus unum idem
 esse, atque indiuisibile, atque adeo bonum cum
 eodem indiuisibili etiam conuerti. Malum au-
 tem cum diuisibili: nunc ergo putare quis pos-
 set, se hoc modo demonstrare quodquid est boni
 per definitionem mali contrarij contraria in-
 sunt, sed bonum, & malum contraria sunt, er-
 go contraria eis conueniunt: tunc ultra, quid-
 ditas

Ratio
probans.

D. Tho.

Probat
suam mē-
tem.

5

ditas mali est esse diuisibile, ergo quidditas bo-
 ni erit esse indiuisibile; hunc autem discursum
 vitiosum esse docet Aristoteles, quia nō minus
 incurrit vitium petitionis principij, quā pra-
 cedens, cum ad probandum quodquid est unius
 contrarij petat sibi dari, quodquid est alterius,
 quod non minus foret probandum, quam reli-
 quum, ut vim haberet argumentum.

Obiectio

Obicit tamen sibi Aristoteles, in qualibet
 exacta demonstratione peti principium, cum
 praemissa non probentur, sed presupponantur,
 qua tamen probanda forent.

Solutio.

Et respondet diuersam longe rationem esse,
 nam in potissima demonstratione diuersa est
 conclusio, & praemissarum notitia: illa ete-
 nim ex terminis cognoscitur absq; ullo medio,
 vel demonstratione: conclusio vero illis medijs
 cognoscitur; idcirco presupponitur illa, & pro-
 batur hac: unde sic probatur conclusio per pra-
 missas, ut praemissa non probentur rursus per
 conclusionem, nisi vitiosum circulum velimus
 incurere: contrariorū autem aqua fors est,
 quantum ad cognitionem quodquid est utrius-
 que, nam si quodquid est boni cognoscibile est
 per quodquid est mali, tanquam per mediū,
 pari ratione quodquid est mali erit cognoscibi-
 le per quodquid est boni, utrumq; igitur quod-
 quid est erit demonstrabile: unde sequitur eui-
 denter neutrum presupponi absq; vitio peti-
 tionis principij, quod plane incurret, qui vo-
 luerit unum demonstrare per alterum: prima
 autem demonstrationis principia, cum nō sint
 per mediū cognoscibilia, absq; vitio presup-
 ponuntur ad demonstrandam conclusionem.

Epilogus

Concludit caput Aristoteles ex dictis col-
 ligens, nec per viam diuisionis, nec definitio-
 nis demonstrabile esse quodquid est: quia licet
 utraq; via ostendat hominem esse animal, &
 gressibile, & bipes, neutra tamen, quod totum
 hoc simul coniunctum ei conueniat, quod oport-
 teret ad demonstrandū quodquid est ex partibus
 coniunctis coalescens: quasi dicatur, quamlibet
 partem per se diuisione, aut definitione ostendi
 posse, sed partes per se non efficere quodquid
 est, nisi coniungantur in unum, unde nec de-
 monstrabitur quodquid est, nisi ut sic coniun-
 ctis demonstrantur, quod non attingunt syllo-
 gismus diuisiuis, ac definitiuus.

Ratio.

Et huius ratio est, quia definitio est unum
 per se (ut habetur 7. Metaph. tex. 42) partes
 autem eius quodquid est separata non efficiūt
 magis per se unum, quam partes unius per ac-
 cidens, ut album, & musicum; unde non magis
 probant diuisio, ac definitio unum per se, quā

unum per accidens, cum solum partes, quasi se-
 iunctas probent. Unde concluditur plane: quod
 quemadmodum, qui probaret hominem esse gra-
 maticum, & musicum, non probaret quodquid
 est eius, etiam si ex utraq; parte coalesceret,
 modo simili probans partes seiunctas eius quod-
 quid est, non ostendit ipsum quodquid est, pra-
 ter partes coniunctionem importans, per quam
 fit per se unum.

EPILOGO OSTENDIT
 quodquid est non posse demon-
 strari.

CAPVT SEPTIMVM.

Quomodo igitur definiens monstra-
 bit substantiam, aut ipsum quid est,
 &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

Cum ostensum per modum dubitatio-
 nis sit superioribus capitib; quodquid
 est non esse demonstrabile ullo demon-
 strationis genere, hoc est, nec duplica-
 tiva, nec diuisiua, aut definitiua demonstratio-
 ne, proprijs ex natura cuiuslibet generis de-
 sumptis rationibus: institutum praesentis est
 rationibus communibus probare, quod per defi-
 nitionem non demonstratur, ita ut ipsamet de-
 finitio ex se sit ostensiuā eius quodquid est, vel
 sui ipsius.

Præstantur autem in toto capite tria, nam
 primo ex superioribus habitis inferitur, nullomodo,
 vel arguendi genere demonstrabile esse quod-
 quid est: deinde triplici ratione ostenditur de-
 finitionem non esse sui ipsius demonstrationē:
 ac tandem (ut omni ex parte hoc idem corro-
 boretur) non solum veram definitionem quid
 rei non demonstrare quodquid est probatur, sed
 nec definitionem nominis; concluditurq; nullo
 prorsus modo demonstrari.

Ex dictis igitur in precedentibus ait Ari-
 stoteles, vniuersalis quadam ratio colligi po-
 test, quasi per modum exemplaris inductionis
 discurrens per vniuersa argumentorum gene-
 ra, probans non esse ullo modo demonstrabile
 quodquid est, neq; enim demonstratione dupli-
 cante, nec diuisiua, vel definitiua, sed neq; in-
 ductione per singularia: (hoc enim aliud ar-
 guendi genus a praedictis distinctum est) nam
 inductio ex singularibus collecta non probat
 quid

8

Institutū
capitis.

1

Diuisio
cap.

2

Illatum
Arist.

4

quid res aliqua sit, sed probat esse, vel esse talem, ut esse in rerum natura hominem, esse item visibilem, grævisibilem, vel bipedem causam autem, vel rationem quodquid est eius non affert: unde nec quid sit demonstrat; nec demum sensu, vel digito, ut aiunt, demonstratur quodquid est: nam sensitiva notitia visus, auditus, aut cuiuslibet alterius exterioris, vel interioris sensus non versatur circa quidditatem rei, sed accidentia eius duntaxat attingere valet, ergo nec demonstrabile erit, quodquid est, per ullam sensitivam notitiam.

Conclusi. Quo præsupposito ad principale institutum accedens Aristoteles hanc statuit conclusionem, definitio explicans quodquid est, non est eiusdem quodquid est, vel sui ipsius demonstratio: quam probat triplici argumento.

1. Arg. Primum est, non potest cognosci quodquid est rei, quin cognoscatur eandem rem esse, sed definitio non ostendit esse hominem, ergo nec potest, quodquid est ostendere: maiore probat, quia ordine natura questio, quid, præsupponit questionem, an sit, ut propria utriusque significatio docet: prius enim est scire, quod res, de qua agimus essentiam habeat, quam propriam eius definitionem, ergo hac non scitur nisi notitia illius precedentis, cuius illud est evidens argumentum, quod de re impossibili, cuius non est ulla essentia, non possumus nosse quid sit, sed solum quid nomen significet, ut de Hypocentauris scimus, quiddam compositum designare ex equo, & homine quemadmodum fingere solent: quid autem sit, hoc est, quæ sit vera eius quidditas, nec novimus, nec nosse possibile est, cum non habeat verum esse: hoc igitur præcognoscere oportet de re ad cognoscendum quodquid est eiusdem. Minorem autem quod eius notitiam definitio non tradat, sic probat: quia quemadmodum una definitio est unius definitibilis, sic una demonstratio unius demonstrabilis, utraque enim circa unum per se versatur, explicans illa, faciens scire hæc, sed re esse, & quodquid est eius sunt diversa scibilia: ergo non possunt per definitionem, vel demonstrationem simul ostendi, quapropter cum ratione pugnet definitio non ostendentem quod res sit, quod quid est, eius ostendere, cum pugnet plane scire nos quod quid est, nescientes rem esse, hoc est veram sententiam habere.

2. Arg. Secundæ ratio est, demonstratio ostendit re esse, vel non esse, hoc aut illud, cum conclusio demonstrationis sit enuntiatio quedam significans aliquid esse, vel non esse aliud, sed esse aliquid non pertinet ad substantiam rei, ut esse

disciplina capacem non pertinet ad substantiam hominis, cum non sit genus, nec differentia, sed definitio continet solam rei quidditatem ex genere, & differentia compositam, nihil de esse, vel non esse exprimens, ergo non potest esse sui ipsius, vel eius quid est, demonstratio, maiorem confirmat exemplo: nam Geometria trianguli significatione præmissa demonstrat, quod sit talis figura tres angulos æquales duobus rectis habens, sicq; cuncti scientes efficiunt: definitio igitur non demonstrans esse, nec quid est demonstrare poterit, nisi scire velis quodquid est rei, ignorato an res sit.

Tertia ratio ex communi omnium more definitivum trahitur: omnes enim intelligunt definitionem non tradere rem esse, nec propter quid sit: imo nec cuius sit ostendere, quæ tamè demonstrationi sunt propria, imo nihil aliud præter hæc demonstratio tradit, sed simplicem rei quidditatem ab his abstractentem explicare, exempli gratia, qui circulum definit dicens esse figuram, in cuius medio est punctum, à quo lineæ vsq; ad circumferentiã ductæ sunt æquales, non dicit circulum esse, vel non esse, aut esse possibilem, nec dicit propter quid sit talis, nec demum esse circuli definitionem: quod patet evidenter, si quis definiat montem aureum, quod sit corpus æneum, in altum, & vsq; quæq; diffusum: non dicit quia est, cum vere sit res impossibilis, nec propter quid est talis, ergo similis est ratio de qualibet definitione in quantum definitio est considerata: cuius illud evidens est signum, quod habita definitione, inquirenda universa hæc restant: accepto enim, quod circulus sit talis illa figura inquirere possumus, an circulus sit, & propter quid sit eiusmodi, & an definitio illa eius sit, vel alterius: eiusmodi igitur non tradit definitio, ac propterea eius quodquid est, vel sui met demonstratio nequaquam esse poterit.

Videtur autem sibi obijcere Aristoteles (ut exponit Alb. Mag. 2. post. rit. 2. cap. 6.) quod quamvis vera hæc sint de definitione quid rei, quæ non demonstrat quod quid est, non tamen de definitione quid nominis explicanti quid nomen significet, quæ videtur semetipsam ostendere.

Respondet tamen nec veram esse definitionem, nec ullum quid est demonstrare, quod probat triplici ratione.

Primo, quia vera definitio daretur de non substantiis, hoc est, de his, quæ nullam habent essentiam, imo de non entibus, & vere impossibilibus, & cum hæc suam nominis explicacionem

3. Arg.

7

Obiectio

Solutio

1. Ratio

2. Ratio. nem habeant. secundo, omnes orationes essent definitiones, cum aliquid explicent, cui nomen imponere possumus, ut opus Homericum Troianam historiam continens vocatur Ilias: & rursus omnes disputantes definitiones semper proferret; definitionibus agerent, siquidem omnes orationes, quas proferunt, alicuius rei significationem explicant, quæ omnia absurda sunt.

3. Ratio. Tandem, quia nulla scientia in suis demonstrationibus talibus definitionibus solæ rei significationem explicantibus utitur, sed veris, & quidditatiis, nulla item scientia tales definitiones conficit, sed eas, quæ rei naturam explicent, quibus medijs passionibus sui subiecti demonstrat: cum tamen ista (ut pote ex placito hominum significantes, non secus, ac nomina, quorum explicant significationem) non possint continere quodquid est alicuius, nec ideo illud ostendere.

Epilog. Universalem colligit epilogum Aristoteles ex his, quæ per modum disputationis in his quinque capitibus tradita sunt: videlicet demonstrationem, ac definitionem, nec idem esse, neq; circa idem sub eadem ratione formali consideratum versari: præterea quodquid est non esse ullo pacto demonstrabile, nec vera demonstratione, ullone syllogismo diuisivo, aut definitiuo, sed nec definitione ipsa ostendi posse.

**DISSOLVTIO DISCE-
ptationis propositæ, quod ipsum
quid est, monstretur per aliud
quid est, & quo pacto ipsius quid
est, sit demonstratio, & definitio.**

CAPVT OCTAVVM.

Iterum autem considerandū, quid horum dicitur bene, & quid non bene, & quid est definitio.

TEXTVS EXPOSITIO.

Intentū. De definitione, & quodquid est, & an sit utrumq; demonstrabile per semet ipsum, vel per aliud mediū quasi questionem discutiens rationibus hinc, inde præiactis egit hucusq; Aristoteles, nunc autem quasi auditis partibus, hoc est, expensis utriusq; rationibus ultimam sententiam ferre incipit, & prius determinat, an definitio de

suo definito, seu quodquid est de eo, cuius est, sit demonstrabile (& intelligit demonstrationem propter quid, nam quod possit ab effectu, vel à posteriori utrumq; ostendi, nunquam fuit in dubium reuocatum) & hoc est presentis capituli institutum, nam quæ ad rationem definitionis præstant, eiusq; partes, ac modum, quo veniatur, dum nos latent, in sequentibus explicatur.

Caput autem licet breuissimum tria continet: nam primo proponit Aristoteles intentū, deinde modum quendam demonstrandi unam definitionem, vel unum quodquid est per aliud ac tandem eundem modum non esse demonstratum, sed logicum docet.

Intentum esse ait, quid bene, quid male inter disputandū assertum sit, deccrneret, & quid tenendum circa propositas questiones, & nunc circa demonstrationem definitionis, aut eius quodquid est.

Conclusio autem disputatæ questionis est, unum quodquid est per aliud esse demonstrabile: modus autem demonstrandi sic exponitur, scire est re per causam cognoscere, ergo scire quid est, erit cognoscere causam essendi eiusdem rei, cuius est, vel causam ipsius quodquid est, ut scire quid sit homo, erit cognoscere causam essendi eiusdem, vel propriam essentiam: causa igitur essendi, vel est eadem ipsi essentia, hoc est, intrinseca, ex qua essentia ipsa constat, ut forma, & materia sunt causæ intrinsecæ essentia hominis, quia ex eis componitur intrinsece, ex his constat eius natura, vel est alia, hoc est, ab ipsa met natura distincta, quales sunt causæ extrinsecæ ut efficiens, & finalis: per intrinsecam causam non potest esse demonstrabilis definitio, vel quodquid est, cum apertum sit medium demonstrationis aliquo modo esse distinctum ab extremis, hoc est, ab eo, quod demonstratur, atque etiam ab eo, de quo demonstratur (nisi velis principium in demonstratione peti) causa autem intrinseca est prorsus eadem cum ipsa met rei quidditate, ergo non erit per illam demonstrabilis absq; manifesta petitione principij: superest ergo per causam alteram, hoc est, per extrinsecam duntaxat demonstrabile esse quodquid est, talis autem causa, aut est demonstrationi apta, vel inepta, inepta dicitur, si non sit necessaria, vel non adæquata, si vero necessaria sit, & adæquata, talis erit, ex qua posita necessario, & universaliter sequatur effectus, & sic erit ad demonstrandum apta, quia medium esse poterit in prima figura, & primo eius modos erit quidem apta, quia propria, nam per communem causam non fit potissima demonstratio,

Diuisio

2

Intentū Arist.

Conclusi.

3

4

rio, sed per adaequantam, & conuertibilem, & per eam demonstrabitur quod quid est: nā quē admodum proprius effectus nō nisi per propriā causam demonstrabilis est: ita quod quid est, cū sit propria rei quidditas, nō nisi per aliud quod quid est, & proprium, hoc est, per propriam causam eiusdem quidditatis demonstrabile erit: exemplo sit res manifesta: quod quid est homo, eiusq; definitio est animal rationale, vel esse ex corpore, & rationali anima constitutum, & eiusmodi duae partes dicuntur causa eadē, quia ex eisdem constat quod quid est: causa autem alia, hoc est, extrinseca erit finis adaequatus, & proprius, cuius rei gratia conditus est, nempe beatitudo, per quam sic poterit demonstrari: quid quid est conditum ad beatitudinem (hoc est ut Deo perfruatur) est animal rationale, nam sola natura, qua rationem, vel intellectū participat, capax beatitudinis est: sed homo est conditus ad beatitudinem, ergo est animal rationale. Ecce quod quid est hominis demonstratum à priori per finem tanquā per causam extrinsecam, propriam tamen, adaequatā, & priorem: hanc tamen non esse demonstrationem asserit in extrema parte capituli, sed logicum quēdam syllogismum, cuius rationem reddit, quia per eam non ostenditur illam esse definitionē, vel quod quid est hominis, aut alterius rei, si de altera demonstraretur propria definitio, sed solū probatur, quod tale predicatum conuenit tali subiecto, nempe animal rationale homini.

CAPVT NONVM.

Quo autem modo cōtingit dicamus, aggrediētes rursus à principio, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

Intentū.

Caput hoc quasi cōtinuatio est præcedētis, ideoq; multi vtrumq; in vnum copulāt, nos vero diuisionem modernorum interpretum sequentes tanquam distinctum elucidabimus. Prosequitur ergo Aristoteles intentum præcedentis, cupiens inuestigare, quonammodo quod quid est, seu definitio (ut talis) in demonstratione cognoscatur; iā quod non sit tanquam conclusio demonstrabilis.

Diuisio cap.

Præstat autem tria, tres in primis suppositiones constituens apprimē necessarias ad id ostendendum, ac tandem in modum epilogi vtriusq; capituli sententiam, & ex ea principalis questionis solutionem colligit.

Prima suppositio est comparatio quadā duarum questionum ex vna parte cum alijs duabus ex altera: quatuor namq; questiones esse superius vidimus, nempe an sit, quid sit, qualis sit, & propter quid sit, & omnes suo modo de medio esse, nunc igitur, ait, quod sicut se habet quia est, & propter quid est, in ordine ad nostram cognitionem, sic se habent, si est, & quid est: consistit autem similitudo in tribus, quorū primum est, quod possumus aliquando cognoscere quia est, nondum cognoscentes propter quid, ut hominem esse risibilem ignorantes causam, quam tamen (cognito quia est) statim inuestigamus, sed aliquando etiam cōtingit, ut vtrūque simul cognoscamus, ut dum traditur nobis demonstratio à priori, simul vtrumq; cognoscimus, etiamsi vtrumq; prius nesciremus: quod notum erit, si ignorantia risibilitatem inesse homini, afferatur communis demonstratio: omne animal rationale est risibile, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est risibilis, per quam simul vtriusq; cognitio traditur, nempe, quod risibilis sit homo, & propter quid, videlicet, quia est animal rationale. Tertium, impossibile esse propter quid alicuius rei cognoscere, quin simul, vel prius cognoscamus quia est, & huius ratio aperta est, nam si propter quid cognoscimus, alicuius certe debet esse, vel non erit propter quid: eodem modo se res habet in alijs duabus questionibus, nempe an sit, & quid sit; quia aliquando cōtingit nos cognoscere rem esse, definitionem eius ignorantes, & tunc scire exoptamus quod quid est eius, aliquando traditur nobis simul vtrumq;: ut si ignorantia eclipsim Luna esse, afferatur ei definitio interpositionis terræ inter solem, & Lunam, eiq; explicetur, simul ei absq; dubio ostendatur possibilem esse eclipsim, siquidem veram definitionem non habet, nisi illud quod possibile est: repugnat deniq; eadem ratione quod quid est cognosci, nisi cognito quod res sit, hoc est, quod sit possibile. Hunc enim esse sensum questionis, an sit, & nō de actuali existentia, superius stabilitum est.

1. Suppositio.

2. Suppositio.

3. Suppositio.

2. Suppositio.

4.

le so-

le sonus, eclipsis aliquid essentiale priuatio luminis, hominis esse animal, & anima se ipsam mouere iuxta Platonis sententiam, sed nihil horum completa essentia est, ideo imperfecte cognoscimus huiusmodi esse, minus tamen, & longe imperfecte, dum ex solo accidenti: nam cum accidens ad esse simpliciter nō pertineat, non simpliciter cognoscimus ex solo eo rem esse, sed confusa quadam ratione, & per extrinsecum, cognoscentes vero aliquid essentiale eius, cum pars sit quadam esse ipsius, longe melius rem esse cognoscimus, sed imperfecte, cum cetera, ex quibus esse completur, ignoremus.

3. Suppositio.

5

Tercia suppositio est, magnum quoddam discrimen esse inter vtrumq; modum cognoscendi, nam per primum non sumus dispositi ad cognoscendum quod quid est: vanum est enim querere, quid est eius, cuius esse nondum cognouimus, sed ex solo accidenti non cognoscimus simpliciter rem esse, cum nihil eius habeamus, ergo nec dispositi sumus ad cognoscendum quid est: bene tamen dum per aliquod essentiale, nā cum illud sit aliquid, eius quod quid est, ex parte iam illud cognoscimus, ac proinde non longe sumus à cognitione eius perfecta, quam dū consequimur: simul etiam perfectam notitiam eius, quod est rem esse, assecuti sumus.

Concl.

6

His suppositionibus præmissis ostendit Aristoteles quonammodo quod quid est in demonstratione cognoscimus: modus autem talis est, ut cū impossibile sit, quid est, querere, vel cognoscere, nisi cognito quod sit, & solum hoc cognoscatur simpliciter ex aliquo essentiali, hoc habito statim inquirimus, an res hoc modo cognita sit, & cum omnis questio sit de medio, vel causa, idem est querere, an sit in his, qua habent causam sui esse, qua potest esse medium ostendendi quod sint, ac si queramus propter quid sint; propter quid autem inuenire, vel designare non est aliud, quam inuenire, vel designare quid, cum notum sit quid in demonstratione esse propter quid; nam duo hac, videlicet quid, & propter quid sola ratione differunt, quidditas enim secundum se sumpta dicitur quid, at in quantum accipitur tanquam medium demonstrationis ad ostendendum, quid subiectum, cuius est, sit, vel aliquam passionem ei conuenire, dicitur propter quid, cum sit causa, propter quam conueniat: dum ergo inquirimus propter quid res sit causam sui esse habens, vel inuenimus mediū, seu causam intrinsecam, aut aliud, quod non est tale, sed accidentalis causa, vel effectus, & si medium primi generis inueniamus, vtrumq; simul reperimus, at

7

que cognoscimus, nempe, quid, & propter quid, unde fit, ut talem possumus demonstrationē ex eo constituere, per quam rem esse demonstrātes, absolutam simul notitiam, atq; formalem assequamur eius, quod quid est, illud cognoscentes, ut tale est, simul cū propter quid; huius rei duo producit exempla Aristoteles ad formam demonstrationis reducta.

I. Exemplum.

Primum est de eclipsi Luna, quam si quis cognouerit esse ex aliquo essentiali, nempe quia cognoscit priuationem luminis in Luna, statim inquirat, an Luna deficiat, vel eclipsetur, hoc est, an aliquam habeat causam eclipsis, propter quam Luna conueniat, & per quam possit de ea ostendi, & si inueniat intrinsecam, videlicet interpositionem terræ, hoc modo eclipsim esse, Lunaq; conuenire demonstrabit in prima figura, accipiens eclipsim pro maiori extremitate, Lunam pro minori, obiectam, vel interpositam terram pro medio, dicitq; dum interponitur terra inter Solem, & Lunam patitur ipsa luminis defectum, sed vere talis interpositio euenit, ergo vere patitur talem defectum, seu vere eclipsatur: ecce quo pacto simul querentes mediū, vel causam, si inueniamus intrinsecam, simul cum propter quid cognoscimus quod quid est, atque etiam consequimur absolutam cognitionem eius, quod est rem esse, nam interpositio terræ est quod quid est eclipsis, est etiam medium probandi eam à priori de Luna: quod est esse propter quid, ac demum per illud cognoscimus perfecte eandem eclipsim esse: idem exemplum ad elementa transferens Aristoteles, ait. Sit defectus, vel eclipsis, in quo est A. hoc est maior extremitas, Luna in quo, C. hoc est, minor extremitas: interpositio terræ inter Solem, & Lunam, in quo B. id est medium, & tunc idem est querere, an deficiat Luna, vel nō, ac si querimus vtrum B. sit, vel non. Hoc est vtrum sit eclipsis, & cum talis questio medium inquirat, idem est etiam, ac querere, vtrum sit aliqua ratio, vel causa eius, id est, an sit oppositio terra, qua inuenta propter quid simul, & quod quid est inuenimus, & hoc est, eclipsis C. hoc est, Luna inesse concludimus B. mediante, tanquam proprio, atq; intrinseco medio, vel causa: at si inquirentes, an sit eclipsis, vel non, causam inueniamus non intrinsecam, & propriam, sed talem, qua vere non est causa, sed effectus, sed si causa sit, solum est accidentalis, vel extrinseca, neq; assequimur propter quid, neq; quid, sed nec absolutam cognitionē eius, quod est rem esse, ut in eodem exemplo deficientis

8

9

Aristot.

10

ficientis Luna ostendi potest.

Quod ut melius intelligamus, advertere oportet, eclipsim Luna hoc modo euenire, ut cum Luna a Sole recipiat lumen, ex ea parte illuminetur, secundum quam ei opposita est: utroque autem astro in oppositione existente interponitur terra, qua, cum Luna ipsa maior sit, umbram efficit, per quam orbem luna attingens, impedit ne lumen a Sole tunc recipiat, cum notum sit opacitatem maioris corporis impedire illuminationem minoris, Luna autem sic eclipsata non causat umbram ad presentiam corporum inferiorum, qua dum ab ea illuminabatur, umbram efficiebant, sine lumine enim repugnat umbram corporis causare, cum umbra proveniat ex eo, quod densitas corporis impedimento est, ne lumen transiens spatium, proxime post corpus ipsum consistens, perfecte illuminetur, privatio autem perfecti luminis umbra vocatur, Lunam igitur non causare umbram inferiorum corporum, quamvis totum caelum serenum sit, non est vera causa eclipsis, sed effectus, unde si pro causa designetur, dum inquirimus, sit ne eclipsis, vel non: neque assequimur propter quid, neque quid ipsius eclipsis, sed solum eclipsim esse, & id quidem imperfecte, quia non ex aliquo intrinseco, sed accidentali: concludit itaque ex his constare, quod quando aliquid alibi inesse cognoscimus, ut Luna eclipsim, & propter quid inquit querimus, idem est querere propter quid inquit, & petere, qua sit res ipsa, qua inest, ut petere propter quid sit eclipsis, non est aliud, quam petere quid sit, videlicet, an sit extinctio luminis (ut non nulli putabant) existimantes a vaporibus humidis, vel magno vento extinguuntur, vel sit conuersio (ut putabant alij, credentes mediam partem luna tenebrosam esse, lucidam alteram, fieri autem eclipsim ex ea, quod media pars lucida aliquando conuertitur ad partem supernam, & tenebrosa versus infimam nostram manet, & ideo non lucet: aut demum fiat per interpositionem terre, ut veritas rei docet: quid quid horum sit eclipsis, dum causa eius queritur, vel propter quid sit, petitur quodquid est eius.

Similiter, cum propter quid sit tonitruum queritur, quid sit queritur, nempe quod sit extinctio, ignis in nube, ut arbitrabatur Empedocles vel coactio ignis exhalationis in nube, ut docet ipsemet Aristoteles 2. lib. Meteorologicarum impressionum text. 5. & hoc est secundum exemplum, & eodem modo ad formam demonstrationis reducendum; ac primum assumendo pro maiori extremitate tonitruum, nubem pro-

minori, & extinctione ignis pro medio, & fiet talis demonstratio, extinctio ignis in nube est tonitruum, ignis modo in nube extinguitur, ergo sit tonitruum, quod si ad elementa applicetur, erit tonitruum A. quod est maior extremitas, proceditur B. est A. hoc est, extinctio ignis est tonitruum, & in nube modo extinctio ignis contingit, ergo est tonitruum, ecce quo pacto idem est querere, an sit tonitruum, & propter quid sit, & cum propter quod sit, quodquid est eiusdem, idem est etiam, ac querere, quid sit, & simul propter quid: unde quodquid est cognoscimus, perfectam etiam notitiam eius, quod est rem esse simul assequentes.

Addit autem Aristoteles, quod si aliud medium huius sit, id ex hisce rationibus erit qua restat.

Quod duobus modis exponitur 1. a D. Th. de definitione passionis, quam in his exemplis videtur desumpsisse Aristoteles: velur passio enim Luna est eclipsis, quare sensus est, quod si aliud medium sit demonstrandi passionem, hoc assumetur ex reliquis rationibus, hoc est, ex definitione minoris extremitatis, qua est eiusdem passionis subiectum, sicq; contingit in eodem exemplo eclipsis, nam quia Luna est corpus aptum sic moueri, ut in oppositione Solis constituarur aliquando, ideo necesse est, quod certis quibusdam temporibus terra obijciatur inter Solem, & ipsam, & huiusmodi terra obiectio, est eclipsis definitio.

Alio modo interpretatur Alb. Mag. (cuius certe expositio non displicet) ad medium accidentale verba referens, quasi dicere voluerit Aristoteles: si huius quod est eclipsim esse, alia causa, vel medium accidentale accipiarur, non reddetur propter quid, neque cognoscetur quid erat esse eclipsis, nec demonstratio erit talis syllogismus, sed eius conditio ex logicis rationibus erit inuestiganda, ita ut solum censatur discursus quidam topicus, atq; probabilis.

Brevi tandem epilogo horum duorum capitulum sententiam claudit Aristoteles, colligens eius quodquid est, non esse syllogismum, vel demonstrationem, ita ut in quantum tale est, de eo, cuius est, syllogizetur, vel demonstretur: nec tamen sine demonstratione cognosci, quia tanquam medium demonstrationis accipitur ut propter quid eius, quod de subiecto demonstratur: unde sit, quodquid est, cuius est altera causa, non nisi per demonstrationem cognosci, siquidem per talem causam demonstrabile est, cum quo tamen vniuersalis veritas stare potest.

Nota.

12

13

II. Exemplum.

14

Expositio. D. Tho.

15

2. Expositio Alb.

Placet.

16

Epilogus

17

test, ut quodquid est non sit demonstrabile, quia nunquam per demonstrationem concludi potest esse quodquid est eius, de quo demonstratur, quanquam demonstratur ei conuenire tanquam necessarium quoddam predicatum, & per se, ut capite procedenti fuit constitutum.

QVAESTIO VNICA.

An definitio, seu Quodquid est sit medium demonstrationis potissima?

Status Quaestiois explicatur.

Causa dubij.

De qua specie demonstrationis sit sermo.

EX vtriusque vocis explicatione in titulo contenta pendet status huius controuersiae, nempe demonstratio nis potissima, ac definitionis.

Potissima in primis demonstratio illa dicitur, quae ex causa rei procedit, ideo ab hac in primis controuersia exclusa cetera setur demonstratio, quia, procedens ab effectu, nec tamen quaecumque demonstratio, propter quid, potissima est, sed ostensiuam, quae ex praemissarum virtute conclusionem ostendit, quo verbo excluditur illa demonstratio, quae ducens ad impossibile veritatem ostendit, cuius modum procedendi copiose tradimus in primo libro, sed neque ostensiuam omnem nisi affirmatiua sit, cum dignitates potissimas non attingat negatiua ob negationis imperfectiorem: ostensiuam igitur oportet esse, & affirmatiuam, nec tamen satis haec sunt, sed vniuersalem esse necesse est: nam particularis ex propria conditione imperfecta est. Ex vniuersalibus demum imperfecta adhuc illa censetur, quae ex mediatis praemissis constat, etiam si ad immediatas reduci a demonstratione valeant: superest ergo eam duntaxat esse potissimam demonstrationem, quae propter quid est, ostensiuam, affirmatiuam, & vniuersalem, procedensque ex praemissis indemonstrabilibus, quas prima principia vocamus, qualis est ea, per quam prima passio subiecti demonstratur per definitionem,

ut si dicas; omne animal rationale est capax disciplinae, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est capax disciplinae, nam quaelibet alia demonstratio, per quam ostenduntur caeterae passiones, ut admiratiuum, aut risibile, aliqua praemissa immediata constat, ac propterea potissima non dicitur.

Definitio etiam multiplex est, cum quid nominis sit vna, solam nominis explicationem continens, quid rei altera, per quam ipsiusmet rei significata natura explanatur; & quidem de priori titulus quaestiois non accipitur, quam licet praenotasse ante demonstrationem oporteat, quia ignorata significatione vocis, haud quaquam rei significata natura percipietur: demonstrationem tamen (quae circa rem ipsam versatur) non ingreditur, nisi sola definitio rei, quam ad huc oportet distinguere in quidditatiuam, & descriptiuam, ex quibus posterior quodquid est minime continens, sed aliquam forte proprietatem rei, excludenda est: supererit ergo prior adhuc duplex, cum duo sint in demonstratione, quorum oportet definitionem cognoscere, nempe subiectum, & passio, quae de illo demonstratur, & de vtraque procedit quaestio: cuius status est, an definitio quiddatiua subiecti sit medium demonstrationis potissima, vel potius quiddatiua passionis, habet enim haec (quamuis per additamentum) quiddatiuam definitionem, ut risibile hominem aptum ad ridendum, sicque de caeteris passionibus.

Two extrema sententiae proponuntur, & suadentur.

QVATVOR Sententias inuenire potui diuersas; extremas duas, & alias duas medias. Extremum primum tenet, definitionem passionis, & non subiecti esse medium demonstrationis potissima: pro quo retulit Doctor Toletus Aegidium, Albert. & Themistium. quos tamen cum Auerro retulit pro opposito Caiet. dubio ultimo huius capituli. Ego vero eos consulens, reperi Albert. Mag. 2. lib. post. tract. 2. de cognitione medij demonstra-

Definitio multiplex

20

I. sent.

Z. tiui,

tiui, capit. 11. prædictum extremum, vt Aegidij proprium referentem, multisque confirmantem rationibus, quod & ipse sequitur sub hac distinctione.

Passio duobus modis demonstratur de subiecto, vno modo per se, & tanquã ens completum, & tunc non per definitionem subiecti, sed per propriam, alio non per se, sed in subiecto accepta tanquam ens incompletum, & tunc non per propriam, sed per definitionem subiecti, tanquam per proprium medium demonstratur, quid autem per passionem acceptam per se, & tanquam ens completum, aut per eandem non per se, sed in subiecto, & tanquam ens incompletum intelligat, non explicat.

1. Arg. prima sententia

Argumenta, quibus fulcitur hæc sententia hæc fere sunt: Primo in eadẽ scientia contingit esse plura obiecta partialia vt in Geometria triangulũ, quadrangulum, & alias figurarum species, conclusiones ergo, quæ de his probantur, in quodquid est eorum vltima resolutione referuntur; vnde sicut sunt plura principia diuersa, quæ & diuersas resolutiones terminant, sic erunt diuersæ, & non vna scientia, vel si adhuc dicamus in quodquid est subiecti referri omnes, & illud est medium omnium demonstrationum, maius absurdum incurrimus admittentes plures demonstrationes vnicum medium habere.

2. Arg.

Secundo potissima demonstratio est ea, quæ ex immediatis procedit, in qua illud est vere medium (quemadmodum in quancumque alia) quod est posterius primo, hoc est maiori extremitate, & prius postremo, hoc est minori: sed demonstratio passionis de subiecto immediatior est per definitionem passionis, quam per ipsammet passionem, nam animal aptũ ad ridendum proximius est homini, quã risibilitas, & insuper definitio passionis est posterior subiecto, & prior passione ipsa, ergo his duabus aptius medium est, quam definitio subiecti.

3. Arg.

Tertiõ, si definitio subiecti esset medium demonstrationis potissimæ, vltima eius resolutio fieret in eam, vltra quam non esset procedendum, consequens est falsum, cum demonstratio perfectissima ad vniuersalia principia referenda sit, ergo definitio subiecti non potest esse po-

34

tissimum medium: & confirmatur, quia definitio subiecti non est res alia ab ipso, vt animal rationale idem est cum homine, ergo non poterit esse medium, nisi velle idem per se ipsum probare, quod graue peccatum est in modo demonstrandi.

4. Arg.

Postremo. Nam potissima demonstratio, ex causa propria, atque intrinseca procedere debet, sed propria causa, & intrinseca passionis, & inhærentiæ eiusdem in subiecto definitio est, nam propterea homo risibilis est, quia est animal aptũ ad ridendum: definitio autem subiecti cum ei sit intrinseca, extrinseca erit respectu passionis, mediumque; proinde extrinsecũ ad eam de subiecto demonstrandam, & ided minus aptum ad potissimã demonstrationem: & confirmatur, quia aptissimum medium demonstrationis illud est, quod simul continet quid, & propter quid: sed definitio passionis vtrumque continet: primum, quia quidditatiua passionis est: secundum, quia causa est propter quam inhæret subiecto, at definitio subiecti, non continet quodquid est passionis, ergo aptissimum potius medium illa erit.

25

2. Sententia tribuitur D. Thom.

Extremum secundum docet solam definitionem subiecti esse medium demonstrationis potissimæ, quod attribuitur D. Thom. in commentarijs huius 2. lib. lect. 1. vbi hæc verba legimus. *Videtur hic Aristoteles dicere, quod definitio passionis sit medium in demonstratione, sed considerandum est, quod definitio passionis perfici non potest, sine definitione subiecti: manifestum est enim, quod principia, quæ continent definitio subiecti, sunt principia passionis, non ergo demonstratio resoluet in primam causam, nisi accipiatur, vt medium demonstrationis definitio subiecti: sic ergo passionem concludere de subiecto per definitionem passionis, & ulterius definitionem passionis concludere de subiecto per definitionem subiecti, &c.*

26

Videtur etiam mens Arist.

Diuum Thomam sequitur Gabriel, quæstione 7. prologi, & videtur extremum hoc in doctrina Aristotelis expressum, non solum capite præsentis vbi docet quodquid est per demonstrationem cognosci, in quantum pro medio demonstrationis accipitur ad probandum idemmet subiectum esse, vt intelligamus de quodquid est subiecti, & non

Alia dua media referuntur sententia.

27

& non passionis verba facere, sed 1. libro de anima, text. 11. vbi sic loquitur. *Videtur autem ipsum quid est cognoscere velle esse ad cognoscendas causas accidentium substantijs, sicut in mathematicis, quid rektum, & quid obliquum, aut quid linea, & planum ad cognoscendum quod rektis trianguli, anguli sunt æquales, omnis enim demonstrationis principium est ipsum quodquid est, &c.*

28

Et 4. lib. Physicorum, text. 31. de natura, & proprietatibus loci differens, ab eius definitione tanquam medio demonstrandi proprietates inchoandũ sibi esse his verbis statuit. *Oporet autem tentare considerationem sic facere, vt ipsum quid est reddatur, vt & quæ dubitantur, soluantur, & quæ videntur inesse loco insint, & amplius ipsa difficultatis, & earum, quæ circa ipsum dubitationum causa erit manifesta, sic enim pulcherrime demonstrabitur vnumquodque, &c.* Tandem expressit. 2. lib. physic. text. 68.

1. Arg.

Huius autem sententiæ duplex est ratio: prior, quia potissima demonstratio ex principijs indemonstrabilibus procedit, hoc est, ex non habentibus causam, per quam demonstretur, sed talis est ea, quæ definitionem subiecti pro medio affinit, & non quæ definitionem passionis, ergo illa definitio, & non hæc potissimum erit medium: probatur minor quia definitio passionis non conuenit essentialiter, neque immediate subiecto vnde non constituit cum eo principium immediatum, sed propositionem certe demonstrabilem per quod quid est eiusdem subiecti, quod proinde vltimum medium esse necesse est.

2. Arg.

Posterior ratio est, quia vltimum medium potissimæ demonstrationis est, in quod resolutio totius demonstratiui processus terminatur, sed huiusmodi est definitio subiecti, & non passionis, ergo illa est medium vltimum: minor est doctrina Aristotelis expressa cap. 20. prioris libri, vbi habere angulos externos æquales quatuor rektis dicit inesse Ilocheli, quia est figura, & hanc esse vltimam causam; figura autem subiectum est, & non passio, censet ergo Aristoteles ad definitionem subiecti terminari resolutionem processus, non ad definitionem passionis.

29

MEDIUM primum inter hæc extrema tenet Caietan. dubio vltimo huius capitis affirmans, nec solam definitionem passionis, nec solam subiecti, sed ex vtraque compleri medium demonstrationis potissimæ continens quid, & propter quid, primæ passionis: vt si velimus demonstrare discursiuum de homine, sic erit accipiendum medium, quasi ex vtraque mixtum: omne animal rationale cognoscens vnum post aliud est discursiuum, omnis homo est animal rationale cognoscens vnum post aliud, ergo est discursiuus.

3. Sent.

30

Cuius hoc videtur esse fundamentum, quia medium potissimæ demonstrationis non solum propter quid, hoc est, causam conclusionis continere debet, sed etiam quid passionis, quæ in conclusione probatur de subiecto, vt capite præfenti docet Aristoteles dicens: *Dum aliquo modo cognoscimus rem esse per aliquid sibi intrinsecum, & quarimus an sit, hoc est, an sit medium demonstrandi perfecte quod sit vel quidpiam aliud de eadem, idem est querere an sit, & querere propter quid sit, atque etiam quid sit.* Nam propter quid sit proprium est, atque intrinsecum (vt oportet ad perfectissimam demonstrationem) quid etiam ipsiusmet passionis, quæ demonstratur, continere debet: sed definitio subiecti, licet causam passionis contineat, & ided propter quid, minime tamen quodquid est eius, necesse est ergo definitionem passionis ei adiungere, vt vtrumque præstet: vnde Diu. Thom. 5. lib. posterior. cap. 1. lectio. 1. ex definitione vtriusque compleri medium demonstrationis his verbis docuit. *De subiecto oportet præcognoscere quid est, & quia est, præsertim cum ex definitione subiecti, & passionis sumatur medium demonstrationis.*

Ratio tertia sententia.

Arist.

31

D. Thom.

Secundum medium posuit P. Tolet. quæ vnica huius capitis, hac vtens distinctione; quæ subiecto conueniunt, sunt in duplici differetia: nam quædam habent aliã causam extra ipsum, propter quã ei conueniunt; alia conueniunt ratione sui, ita vt in ipso sit eorum causa; primi generis sunt

4. Sent. P. Tolet.

sunt ea, quę tanquam exempla suę doctrinę attulit Aristoteles capite pręsenti, & pręcedentibus, videlicet eclipsis Lunę aliam causam extrinsecam habens nimirum terrę interpositionem, ratione cuius Lunę conuenit: & tonitruum, quod non conuenit nubi, vel aeri nisi ratione concussionis ignitę exhalationis, quę propria causa eius est: secundi generis sunt proprietates, vel passiones ab essentia subiecti absque alia causa extrinseca emanantes, vt capacitas disciplinę, admiratio, & risibilitas in homine: habere tres angulos equales duobus rectis in triangulo: ad demonstrandum igitur priora prędicata de subiectis non accipimus pro medio definitionem eorum, sed ipsorummet prędicatorũ, quę sunt quasi passiones, nec enim per definitionem Lunę eclipsim demonstramus, sed per interpositionem terrę, quę est definitio ipsiusmet eclipsis, nec per definitionem aeris, vel nubis tonitruum, sed per concussionem ignitę exhalationis in ea: proprietates vero, aut passiones posteriores non per definitionem earum demonstrantur, sed subiectorum, a quibus emanant, & quibus absq; alia causa extrinseca conueniunt, de quibus ait accipiendã esse sententiam Diu. Thomę, & non de prioribus.

Quaestionem soluunt duę assertiones.

1. *Assertio*

Relatis aliorum sententijs, duabus assertionibus nostram aperimus. Prior assertio est; nõ solum potissimę, sed cuiuscumq; demonstrationis propter quid, definitionem subiecti esse medium formale, vel virtuale.

34 *Probat.*

Quam simul explico, atq; confirmo: nõ vel demonstramus passionem primam de subiecto, vel ceteras; de prima notũ est per definitionem subiecti demonstrari: & tunc definitio medium formale est, quia per se ipsam concurrat ad demonstrandam talem passionem: in demonstratione autem ceterarum, licet non sit formale, est tamen virtuale: nam essentia, quę per definitionem subiecti explicatur, omnium passionum radix, & origo est, a qua prima procedit sine medio,

ex alijs verò vna mediante alia; sed illa, quę mediat, non ratione sui est causa alterius passionis: sed ratione essentię, cuius est virtus: gratia exempli, ab essentia hominis emanat capacitas disciplinę proxime, admiratio ea mediante, quam non producit propria virtute, sed essentię, ita vt prior semper respectu posterioris sit quasi instrumentum essentię ad inferendum alteram, & essentia sit, quę ratione sui illam, ac ceteras infert, vnde fit, in cunctis demonstrationibus esse virtuale medium, cum virtus eius in passione, quę proximum medium est, operetur, quanquam non in cunctis formale, sed solum in ea, quę primam passionem demonstrat, ac propterea sola hæc immediata, atque potissima censetur: & hoc non solum est verum in passionibus a sola essentia prodeuntibus absque alia causa extrinseca, sed etiam in his prędicatis, quę media causa extrinseca, nempe definitione propria, alicui conueniunt, vt in eclipsi, & tonitruo; nam interpositio terrę inter solem, & lunam causa est eclipsis proxima, sed non prima, nam inde procedit, vt interponatur terra (vt bene, D. Thom. in his commentarijs lectione. 7 ad finem) quia Luna est corpus aptum natum sic moueri, vt certis temporibus terra inter ipsam, & solem constituatur, si ergo interpositio eclipsim demonstrat, non id propria virtute præstat, sed virtute eius quodquid est ipsemet Lunę: tandemque de tonitruo censendum est, ideò exhalationis concussionem illud causare, quia nubes corpus est talis naturę, quod exhalatione concussum talem producit sonum: elicitur ergo plane in his adhuc, quodquid est subiecti, virtuale medium demonstrationis esse.

D. Thom.

36

II Asser.

Assertio posterior: in qualibet demonstratione potissima medium est definitio quidditatiua subiecti: adeò vt nulla sit, in qua definitio passionis sit medium, & hæc est expressa sententia Diu. Thom. doctrinę Aristotelis valde consentanea, vt verba vtriusque in secundo extremo a nobis recensita ostendunt, quod sic explicatum libenter amplectimur, & præter rationes in fauorem eius allatas, hæc est efficacissima ex verbis Diu. Thom. deprompta.

37

Hanc tenet Diu. Thom.

Demonstratio, in qua definitio passionis

38

nis pro medio formali accipitur, non est immediata, sed reducibilis ad eam, in qua quodquid est subiecti, vel eius definitio est medium, ergo illa non est potissima, sed hæc, atq; adeò in qualibet demonstratione potissima definitio subiecti, non passionis, medium est: probatur antecedens, nam cetera patet: dum eclipsim ostendimus per propriam definitionem interpositionis terrę, talis definitio adhuc reuocatur ad quodquid est terrę, per quod est demonstrabilis, ergo nõ est demonstratio potissima hæc, sed illa, ad quam est reducibilis, cuius medium est quodquid est subiecti: probatur iterũ antecedens ex his, quę nuper ex doctrina Diu. Thom. attulimus: terrę interpositionis causa est natura eiusdem Lunę, de qua eclipsis demonstratur, ergo interpositio terrę per eam demonstrabitur, & talis demonstratio erit potissima, cuius medium constat non esse quodquid est passionis, sed subiecti: & quod in hoc exemplo cernimus in ceteris, quę ratione causę extrinsece conueniunt, facile cõstabit.

Nota.

39

Pro solutione argumentorum obseruandum est, quod quemadmodum subiectum cuiuslibet scientię est quasi fons, & origo cunctarum passionum, & proprietatum, quę de eo probantur in scientia, pari ratione quodquid est eius, & ideò primum principium, a quo deriuntur omnes conclusiones, & quemadmodum ab eo deriuntur, per viam compositionis, in ipsummet tendunt per viam resolutionis; subiectum autem scientię duplex esse solet in vniuersalibus præsertim scientijs, vt ostendunt Logica, & Philosophia vtraq; naturalis, & moralis, commune, seu adæquatum totius scientię, & particulare vnius, vel alterius partis: commune est in Philosophia ens naturale, particularia sunt cælum, & elementa, & in Geometria triangulus, quadrangulus, & alię figurarum species: & iuxta eandem distinctionem subiectorum distinguntur quodquid est, vel definitiones in communes, & particulares, distinguntur etiam proprietates, distinguntur demum eiusdem scientię partes, vna enim pars Philosophię est, quę agit de ente naturali generabili, atque corruptibili: altera de ingenerabili, quale est corpus cõ-

40

41

leste: & quidem definitio communis subiecti, vel totalis primum principium est vniuersale totius scientię: per quam communes passionis probantur de eodem subiecto communi, atque etiã per applicationem de particularibus vnum obiectum totius scientię cum eo consentientibus propter vnã rationem formalem obiectiuam considerabile a scientia, in qua conueniunt: definitiones autem particularium sunt quasi principia particularia, a quibus deriuntur particulares conclusiones, quemadmodum a particularibus subiectis deriuntur particulares passionis: proportio autẽ hæc inter subiecta, & principia in eo fundatur, quod superius primum librum elucidantes adnotauimus, nempe principia scientiarum a quidditate subiectorum accipi: ex qua etiam inferitur resolutionem particularium conclusionum in particularia principia fieri, sed in ea non terminari: cum particularia principia resoluantur in communia, ad quę tota resolutio partium, ac totius scientię terminatur, innituntur enim particularia communibus, & illorũ causa ab his redditur.

Aliarum opinionum obiecta diluuntur.

EX tota hac doctrina intelligitur nõ esse contra vnitatem scientię (vt tur ad primum argumentum contendebat) quod medium potissimę demonstrationis sit quodquid est subiecti: nam licet multa sint subiecta particularia, & ideò multiplex sit quodquid est, multiplicia etiam principia: omnia tamen innituntur definitioni, seu quodquid est, communis subiecti, in quod suo modo resoluntur tanquam in primum: & ex hac resolutione suam vnitatem scientia accipit (vt superius vidimus) & pari ratione intelligendum est omnium conclusionum eiusdem scientię vnum esse medium, non formale, sed virtuale, nempe quodquid est communis subiecti: nõ formalia multa sunt, cum multiplex sit quodquid est particularium subiectorum singularum partium, & sic soluitur primum argumentum.

42

Secundum autem diluitur hac distinctione, *Resp. ad 2. arg.*

etione, medium duobus modis dicitur; primo, ratione loci, vel situs, quo pacto aquam dicimus esse mediā inter terrā, & aerem, & vtrumque hoc elementum vocamus medium, quia medium locum inter extrema ignis, & terræ occupat, & hæc ratio mediij materialis est, formalis non in situ, vel loco, sed in virtute posita est, in qua acceptione medium vocamus illud, cuius virtute extrema aliqua coniunguntur: quam doctrinam si ad demonstrationem artem applicemus, inueniemus medium demonstrationis esse, quod est ratio, propter quam extremitates in conclusione vniuntur, siue sit posterius primū, & prius postremo, vel utroque prius: & certe in demonstratione potissimā utroque prius est, nempe subiecto, & prima passione, sic ea coniūgēs, vt causa sit propter quam hæc illi inhaereat itaq; ad formam argumēti dicimus materialem rationem mediij esse eam, quam assumit, non formalem; vnde quāuis definitioni passionis conueniat, non bene inferitur esse medium potissimæ demonstrationis.

43

44

ad 3. arg.

Tertio argumento fiet satis, si memoria repetamus doctrinam vniuersalium principiorum 1. lib. a nobis traditam, ad quæ non resoluantur conclusiones particularium scientiarum, nisi forte quadam ratione virtuali, in quantum eis sic inniuntur, vt nisi illa confisterent, stare hæc minime possent, nec ex eis proinde conclusiones deducuntur: formalis autem resolutio in principia particularia sit, quæ ex quodquid est, subiectorum accipiuntur, tanquam in media potissimā demonstrationis. Confirmatio huius argumenti non minus aduersus oppositam sententiam militat, quam aduersus nostram; nā definitio passionis non magis a passione ipsa differt, quam definitio subiecti ab eodem; sed ad formam argumenti respondentem dicimus, sufficere distinctionem rationis, vt demonstratio passionis de subiecto per definitionem non censeatur probatio eiusdē per se ipsum, sed per aliud, distinctum quidem, quantum satis est, vt ostendatur clarius, distinctiusque eandem passionem ei conuenire, quam subiecto, atque aded subiecto per seipsum.

ad 4. arg.

Postremo argumento damus potissi-

mam demonstrationem ex causa propria, atque intrinseca procedere, sed causa intrinseca in hac parte non dicitur ea, quæ passioni essentialis est, sed quæ in ipsamet subiecti natura inuenitur, de quo passio demonstratur: opponitur enim intrinseca causa ei, quæ extra naturam subiecti est, & ab alio ab ea diuersa accipitur, vt per extrinsecam causam demonstrari eclipsim de Luna dicimus, quamuis per propriam eclipsis definitionem ostendatur, quia non demonstratur ex ipsismet Lunæ (cui conuenit) quidditate, sed ex alio extra ipsam consistente, videlicet ex terræ interpositione: huius autem ratio est, quia passio demonstratur inesse subiecto; ergo in ipso debet esse causa inhesionis, vt dicatur intrinseca, non in passione, quæ demonstratur: quare si extra ipsum sit, licet passioni sit intrinseca, respectu tamen demonstrationis extrinseca iudicatur, & si ita res habet, propria erit, atque intrinseca causa definitio subiecti.

46

Solutio confirmat.

47

Confirmationi demum dandum est aptissimum medium esse illud, quod simul continet quid, & propter quid, non tamen eiusdem, sed diuersorum, nempe quid subiecti, & propter quid passionis, quæ re ipsa idem sunt, eadem definitio subiecti sit causa propter quam passio ei conuenit, & in hoc (nisi ego fallor) oppositæ sententiæ deceptio consistit, quod Patroni eius arbitrantur medium demonstrationis, quod est causa, propter quam passionē inesse subiecto probatur, in ipsamet passione, & non in subiecto reperiri; quid, & propter quid eiusdem passionis continere; cum tamē intrinsecā respectu subiecti (cuius quod quid est continere debet) esse oporteat, nam cum esse passionis sit subiecto inesse, a quo emanat causa propria, atque intrinseca suæ passionis, quam demonstratio tradit ex parte eiusdem subiecti accipienda, alioquin, si ex parte passionis accipiatur, cum passio sit quid subiecto extrinsecum, causa quoq; extrinseca erit.

2. Solutio

Secundō etiam respondere possumus, quod etiam si admittatur definitionem passioni esse causam intrinsecam suæ inhesionis, sed nequaquam admittendum est esse primā, quod apprimē

nece-

necessarium est, vt medium demonstrationis potissimæ esse possit: nam quemadmodum probatur a priori passionem inesse subiecto per definitionem subiecti, quod negari nullo modo potest, pari ratione ostenditur a priori per eandem definitionem subiecti, quod definitio passionis ei conueniat, si enim probatur a priori hominem esse discursiuum, quia est animal rationale, probabitur etiam a priori, quod vnum post aliud cognoscat propter eandem causam: & si probatur esse risibilem, quia rationalis est, pari ratione quod sit aptus ad ridendum, tota igitur demonstrationis vis reducitur ad quodquid est subiecti, licet definitione etiam passionis, vel proprietatis aliquando pro medio vtamur, in his præsertim, quibus aliquid conuenit media aliqua causa extrinseca, vt de eclipsi, & tonitruo constat, ac de quibusdam alijs, in quibus aliquo vtimur extrinseco pro medio ad explicandum quodquid est necessario, vt de triangulo probamus per angulum extrinsecum, quod habeat tres angulos æquales duobus rectis, per quem explicatur naturam eius talem esse, cui similis proprietates conuenit, eiusmodi tamē media extrinseca in quodquid est subiecti referuntur tanquam in causam, & propterea illud est medium potissimæ demonstrationis, & huius rei gratia Diu. Thom. ex utroque accipi medium docuit, nempe ex quodquid est passionis, & subiecti, quamuis hoc sit potissimum, in quod tandem illud resoluitur.

49

QVAE DEFINITIONES demonstrari possint, quæ non.

CAPVT DECIMVM.

EST autem horum quidem altera quædam causa, illorum verò non est, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

Intētum cap.

STATVERAT Aristoteles capit. precedenti, quodquid est per demonstrationem accipi, licet non demonstretur, id

est, in demonstratione cognosci tanquam medium eius, quanquam demonstrationis conclusio non sit: tantundemquē de definitione censendum esse: nunc autem docere intendit nō esse id in omni quodquid est, verum, sed in quibusdā accipiendū esse per demonstrationē, in alijs tanquam demonstrationis principium ipsimet demonstrationi præsupponendum.

Diuisio cap.

Habet autem caput tria membra. In primo id docet de quodquid est: in secundo de definitione varios modos definitionis præmittens, ac tandem in modum epilogi colligit, quæ de quodquid est, ac definitione cum demonstratione comparatis, præcedentibus capitibus, vsq; ad præsens docuit.

Duo in primis esse rerum genera docet: vnum eorum, quæ habent causam sui esse, quorum etiam quodquid est habet causam: vt eclipsis Luna, cuius quodquid est causa interpositionis terra habet: & tonitruum causam extinctionis ignis in nube: aliud est eorum, quæ nullam habent causam sui esse: horum enim quodquid est nullam habet causam: intellige vtrumque in eadem scientia, vel in eodem genere, aut modo causandi: vt bene Diu. Thom. talia sunt subiecta omnium scientiarum, quorum exemplum apponit Aristoteles in unitate, quæ subiectum est Arithmetica: horum igitur quodquid est, ait Aristoteles, non accipitur per demonstrationem, neque in ipsamet demonstratione: sed ante illam præsupponitur: aliorum verò in demonstratione accipitur, quando pro medio illud sumimus ad demonstrandum propter quid sint, aut propter quid sint talia, vt dum eclipsim nouimus per priuationem luminis, statim quarimus, an sit, hoc est, an sit causa, vel medium propter quid sit, & accipimus medium, vel causam interpositionis, per quam probamus quod sit a priori: sic igitur se habet quodquid est ad demonstrationem.

D. Tho.

sed vt ostendat, quo nam pacto definitio significans quodquid est se habeat, varios modos definitionum exponit: definiens primo in generali, quid nam definitio sit hoc modo: definitio est oratio eius quodquid est, id est, explicans quodquid est: sed quemadmodum quid, est duplex, nominis, & rei, sic definitio est duplex, quadam nominis, & hac non est aliud, quam oratio explicans, quid nomen significet, vt si dicamus, triangulum esse figuram trium angulorum:

Quotuplex definitio.

2 4 qua

qua habita querimus propter quid sit: id est, querimus quid ipsius rei, quod est propter quid in demonstratione: sed difficile quid inuenitur, nisi sciamus rem esse (ut superius ostensum est) unde fit hoc genus definitionis, ut pote non attingens rei quidditatem, sed ad solam significationem nominis terminatum, non esse ad demonstrationem necessarium, nisi forte quadam ratione remota, in quantum ex nominis significatione quasi per accidens contingit, ut rem esse cognoscamus, ex cuius notitia incitatur ad inuestigandum quod quid est eius, atque etiam propter quid.

Quomodo oratio una.

Et explicet quid sit definitio rei, qua unum quid per se est, praeimit orationem duobus modis posse esse unam, aut que ex multis partibus unum per se constituentibus coalescit, quod est esse per se unam, aut coniunctione, quod est esse secundum quid unam: exemplum huius designatur, ait, quemadmodum Ilias unum est, siquidem Troiana historia multis non solum dictionibus, sed per iudicis, sed clausulis sic coniunctis contexta est: et si quisquam vellet sic definire hominem, quod sit disciplina capax, admiratiuus, et mortalis, oratione una per accidens explicabit eum: alia est oratio per se una, cuius partes non coniunctione aliqua, sed secundum se uniantur, unumque proinde efficiunt, ut genus, et differentia: hoc modo est una oratio illa definitio definitionis, hoc eodem modo est una definitio rei, ut hominis, quod sit animal rationale.

Quomodo sit definitio rei

Sed eiusmodi definitio rei per se una, alia est quid subiecti nullam habens causam, alia quid passionis causam habens: altera propter quid eiusdem passionis: exemplum prima est animal rationale, exemplum secunda erit defectus luminis respectu eclipsis, vel sonus factus in nubibus respectu tonitruum: exemplum vltima sonus in nube factus ex ignis extinctione, vel defectu luminis ex terra interuentu: hac enim causam, seu propter quid eclipsis, vel tonitruum continet: sed potest accipi ut definitio continens quidem causam, non tamen illam reddens, vel in quantum propter quid designans: aliud etenim (inquit Aristoteles) querenti propter quid est tonitruum respondere, quia extinguitur ignis in nube, aliud simpliciter explicare tonitruum, quod sit extinctio ignis in nube: licet enim utrumque, quid, et propter quid contineant, modus tamen valde diuersus est, nam in quantum propter quid tonitruum reddimus, virtualiter demonstramus illud esse per causam extinctionis: unde definitio, in quan-

tum reddit propter quid, demonstratio est positione differens, id est, dispositione in modo, et figura: nam cum tres terminos, ex quibus demonstratio fit, complectatur, non habet syllogisticam dispositionem, vel demonstratio continua dicitur, quia non continet multas propositiones discretas, uti syllogismus, vel demonstratio, sed talis est, ex qua fieri, et distinguere possint: unde virtualis potest demonstratio vocari: at in quantum continet, vel explicat, non reddens definitio est; alia demum est definitio neque reddens, neque continens propter quid, ut si dicamus eclipsim esse defectum luminis in Luna, vel tonitruum esse sonum in nubibus causa tum causam minime designantes, et hac absque dubio est definitio passionis, vel alicuius, quod alteri ad modum passionis attribuimus.

Concl.

Ex triplici definitionum genere explicato colligit Aristoteles, quo nam pacto quodlibet ad demonstrationem spectet, atque definitionem eorum, quae non habent causam, principium demonstrationis esse, definitionem habentium causam, eam tamen non continentem, esse conclusionem demonstrationis, sed quae habent causam, eamque reddunt, nec principia sunt, nec conclusiones, sed demonstrationes positione differentes (ut expositum est)

Epilogus

Epilogo tandem concludit in extrema parte capituli dicens, ex dictis constare, quod nam modo ipsius quod quid est demonstratio sit, et quomodo non, et quorum sit, et quorum non: etenim quod quid est non habens causam, non demonstratur, sed demonstratio in praesupponitur; si causam habeat, demonstrabile est per eam, ut quod quid est eclipsis, eiusque definitio per aliam definitionem causalem (hoc est causam continentem) demonstratur: videlicet per terrae interpositionem, quoniam neque eiusmodi quod quid est, seu definitio, formaliter demonstratur: hoc est, in quantum quod quid est, vel definitio, sed per modum passionis: quemadmodum enim risibile demonstratur in esse homini, sic animal aptum ad ridendum, sed nunquam probatur demonstrationem esse definitionem: unde fit, ut nunquam coincidant demonstrabile, et definibile secundum sensum formalem, sed semper diuersa sint: quamuis conringat eandem rem simul esse demonstrabilem, ac definibilem, et hac est sententia totius capituli.

10

De

DE CAUSARVM DISTINCTIONE, & quae mutuo concurrant, & quae non, & quomodo illarum possit esse demonstratio.

CAPVT VNDECIMVM.

QUONIAM autem scire putamus quando sciamus causam, causae vero quatuor sunt, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

Intetum cap.

OSTENSIO iam capit. precedenti, quo nam modo se habeat quod quid est ad demonstrationem, explicare super est quomodo se habeat propter quid, quod causam conclusionis importat, et hoc est intentum capituli: quod ut consequatur Aristoteles, de diuersis causarum generibus agit, modum, quo in demonstratione accipiantur, exponens: praestat autem tria primum explicitis quatuor causarum generibus docet omnibus uti demonstratorem, et ex omnibus posse conclusionem demonstrare.

Diuisio eiusdem.

Secundo; duo etiam causarum genera diuersa, nempe finale, et materiale concurrere posse ad demonstrandum eundem effectum, vel eandem conclusionem, quibus modis ad conringat: postremum, in causis, quae simul sunt cum effectibus, demonstrationem fieri ab eis posse, non solum in facto esse, sed in fieri, nec solum secundum unam, vel alteram differentiam temporis, sed secundum omnes, praesentis videlicet, praeteriti, atque futuri: trimembris est ergo totius cap. diuisio.

Quadruplex genus causarum.

Quadruplex est genus causae, formalis, materialis, efficientis, et finalis, formalem causam vocat quod quid est, cum forma sit constituens rei essentiam, materiale vero ex necessitate causam, quia ea posita necessario effectus sequitur, ea inquam posita proximi effectus sequitur, cum saepe propter materia necessitate multa fiant: sequitur namque cadaver statim ac homo mortem obit, cicatrix etiam, et alia accidentia similia his, quae praesuerunt praesertim apud Diu. Thom. qui tenet non esse eandem in corrupto, quae praesuerunt in genito: efficiens est, a qua primo operatio incipit, vel (ut aiunt) unde motus. Finalis, cuius rei gratia fiunt om-

D. Tho.

nia, ad demonstrandum autem per quamlibet harum causarum, duplicem propositionem, seu praemissam necessariam esse accipendam docet sic dispositam, ut quod pro medio accipitur, bis repetatur, hoc autem non propter solam formam syllogisticam (ut bene adnotat Diu. Thom.) licet haec esset causa sufficiens, sed etiam propter modum arguendi in causis praesertim materialibus, non enim omnia, quae fiunt ex materia, habent ex ea necessitatem: oportet ergo alteram propositionem accipere, in qua declaratur, quod ex tali materia aliquid ex necessitate sequitur.

Exemplis probatur

Quibus expositis per omnia quatuor genera causarum demonstrare licet aliquem effectum per materialem quidem, cuius exemplum primo affert trianguli in semicirculo descripti cuius angulus sic probatur esse rectus iuxta 5. et 13. propositionem primi Euclidis, accipiendo pro medio, quod sit medietas duorum rectorum: omnis angulus, qui est medietas duorum rectorum, vel aequivalentium duobus rectoribus, est rectus, omnis angulus in circumferentia trianguli super semicirculum descripti est medietas duorum rectorum, aut aequivalentium duobus rectoribus, ergo talis angulus est rectus. Haec autem figuras non oportet nunc ad longum describere, ut vis huius demonstrationis percipiatur, quia hoc solo fine in exemplum affertur, ut intelligamus ex partibus demonstrari totum in genere causae materialis: quo genere licet pro materia physica non utantur Mathematica disciplina in suis demonstrationibus a tali materia abstrahentibus, bene tamen utuntur materia intelligibili, qualis est haec, partium videlicet respectu totius modum materia simile habentium, consulatur tamen Campanus 30. propositione 3. lib. elementorum Euclidis, ubi exemplum huius demonstrationis copiose in propriis figuris, atque elementis explicat.

3

4

Exemplum causae formalis propterea se non afferre, ait Aristoteles, quia praecedentibus capitibus ex professo de definitionibus agit hoc genus causae continentibus.

Pro formali.

Ad causam autem efficientem transit, cuius exemplum sub forma cuiusdam bellicae historiae apponit: refertur enim Athenienses facere cum Excentricis edito Sardes Medorum amicos inuasisse, quod causa fuit, ut medi eisdem Athenienses bello appeterent: sic igitur demonstratio a causa efficiendi constituta erit, praecedenti iniuria pro medio sumpta, quae causa fuit bellum inferendi: qui prius Medos iniuria affecere ab eisdem bello appetuntur, sed

Pro efficiendi.

6

Z 5

sed

Pro finali.

7

I. Probat.

8

Nota.

9

sed Athenienses prius iniuria Medos affe-
re, ergo ab eis appetuntur bello.

Exemplum causa finalis duplex assignat,
primam, ut propter quid ambulat, ut sanus fiat;
secundam, propter quid constituitur domus, ut
conseruetur suppellex: deambulation enim gra-
tia sanitatis consequenda fit, domus vero gra-
tia conseruandi suppellectilem, sic ergo demon-
stratio in utroque fiet sine pro medio accepto;
qui sanitatem consequi vult, deambulat, infir-
mus desiderat sanitatem consequi, ergo tantis
per deambulat, si suppellectilia conseruata sunt,
ergo domum fieri necessarium est.

Hoc autem duplex genus causa, efficien-
tis videlicet, & finalis, adinuicem se demon-
strare docet, ut bene Albert. Magn. 2. post. tra-
ctat. qualiter demonstratio fit in singulis cau-
sis, cap. 3. & P. Tolet. in his commentarijs, &
primo probat efficientem causam demonstrare
finem in eodem exemplo sanitatis, si pro maio-
ri extremo accipiamus sanitatem, vel sanum,
pro minori deambulare, pro medio vero cibos
non imminere in ore ventriculi, id est, digestio
esse, quod vere est causa efficiens sanitatis: sic
sanitatem, qua vere finis est deambulationis,
per efficientem demonstrabimus. Cibos non im-
minere in ore ventriculi, vel digestos esse sanum
est, sed deambulatione efficit cibos non immine-
re, vel diggeri, ergo de ambulare sanum est: si ve-
ro terminos conuerteris, ait Aristoteles, vide-
licet maius extremum in medium, finalem sic
demonstrationem efficiet: cui non imminet
cibi in ore ventriculi, sanitatem assequitur,
sed deambulatione post eam non imminet ci-
bi in ore ventriculi, ergo sanitatem asseque-
tur.

Sed adnotat unum Aristoteles circa hoc
duplex genus causa vicissim se demonstrans,
nam dum causa efficiens demonstrat finalem,
prius habet esse causa efficiens, quam effectus,
qui vere finis est: & probatur per eandem effi-
cientem causam; prius habet esse deambulatione,
aut ciborum digestio, qua fiat sanitas, ab his
enim effectiue producit, at in demonstratio-
ne ex causa finali diuerso modo se res habet,
nam deambulare, qui est effectus per sanitatem
demonstrandus, prius habet esse, & posterius sa-
nitas ipsa, qua causa finalis est, nihilominus
prior est sanitas, mediumque proinde, & causa
demonstrationis esse valet, quia licet posterius
habeat esse in executione, precedit tamen in
intentione operantis. & absolute est prior ordi-
ne intentionis, secundum quem causalitas fi-
nis accipitur, & hac est prima pars capituli.

In secunda constituit Aristoteles Theo-
rema aliud, nempe duplicem causam, ut finale,
& materiale posse simul ad demonstrandum
eundem effectum concurrere, quia ab utraque
simul provenire potest: cuius duplex exemplum
designat ex aliorum Philosophorum placito,
primum de lumine, quod per lucerna forami-
na diffunditur, huius rei gratia, ne in noctis re-
nebris ambulantes lumine ipso offendamur: cau-
sa autem materialis eiusdem diffusionis est;
quod lumen sit subtilissimum corpus in minu-
tiores partes diuisibile, ideo enim per foros il-
los, vel foramina diffundi potest: & ecce tibi
duplicem causam finalem, & materiale eius-
dem effectus: nempe diffusionis luminis, fina-
lem in offensionem pedum, & materiale diui-
sionem luminis in minutiores partes: aliud ex-
emplum est tonitruum, qui iuxta Empedoclis
sententiam fit per extinctionem ignis in nu-
be tanquam per materiale causam, necesse est
enim ignem in aqua extinctum seipere, vel
strepere, causam autem finalem huius strepitus
iuxta Pythagora placitum est, ut pauca, qui
tartareas incolunt regiones: exemplum autem
veritatis esse potest, quod natura acutos fecerit
anteriores dentes huius rei gratia, ut cibos di-
uidant: in quem etiam finem oportuit ex subti-
liori materia esse, hoc autem in omni rerum ge-
nere contingit, videlicet tam in natura con-
stantibus, hoc est, in agentibus ex necessitate
natura operantibus, ac in eorum effectis, quia
in ijs, qua agunt per intelligentiam, hoc est,
ex ductu, & deliberatione rationis, vel intelle-
ctus: in agentibus enim primi ordinis ex neces-
sitate natura, fit opus in tale finem ordinatum, atque
ex tali materia, ut in eodem exemplo dentium
constat, qui ex necessitate natura acuti sunt,
atque ex subtiliore materia propter prafatum
finem diuidendi cibum, natura enim licet ex
necessitate operetur, propter finem tamen ex
instinctu superioris intellectus, a quo in finem
dirigitur: sed dum audis necessitatem natura
operantis, ait Aristoteles, non quamlibet neces-
sitate intelligas, duplex namque est, intrinse-
ca una, que non est aliud, quam naturalis in-
clinatio agentis ad motum, ac terminum eius,
quo pacto dicimus lapidem in centrum ex ne-
cessitate pergere, hoc est, ex naturali inclinatio-
ne ad illum unum finem determinatum: alia
est necessitas extrinseca, ab agente extrinseco
quasi incussa, quam in motu eiusdem lapidis
sursum proiecti cernimus, mouetur enim ex ne-
cessitate, dum projicitur, cum resistere proje-
cti haudquaquam possit, sed extrinseca est ta-
lis

II. Pars cap.

10

11

Empedo

Pythag.

12

13

CAPVT DVODECIMVM.

IN ijs vero, quae non simul sunt, an-
ne sunt in continuo tempore, que m-
admodum videtur nobis alias aliorum
causas esse, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

AGENS Aristoteles precedenti ca-
pite de modo demonstrandi per diuer-
sa genera causarum bimembrem quan-
dam earum diuisionem insinuauit ad
finem eius; nempe earum, quae simul sunt cum
suis effectis, & quae non sunt simul: & cu-
m modo demonstrandi per causas primi generis
exposuisset dicens, demonstrabiles esse effectus
per eas non solum in facto esse, sed etiam in fie-
ri, nec solum secundum unam, vel alteram dif-
ferentiam temporis, sed secundum omnes, quia
si sermonem continuans capite praesenti alte-
rum membrum diuisionis explicare pergit con-
tinens quasdam incompletas causas, quae cum
insufficientes sint, & quasi partiales, non sunt
simul cum effectis, sed quasi causae sine quibus
non est effectus vocari possunt, reperiuntur au-
tem in arte factis praesertim, nam huius gene-
ris est decisio lapidum respectu fundamenti do-
mus, & hoc respectu ipsiusmet domus: sunt au-
tem huius conditiones, ut in effectis quidem
contineantur, sed ea non contineant, ideo ab
effectis ad ipsam procedere demonstrationem
docet, a causis vero non posse, & hoc est institu-
tum capituli, quod exsequitur dubium quoddam
proponens, & tribus assertionibus soluens, ut
bimembris sit etiam diuisio totius capituli: est
autem dubium, an supposito, quod causa, quibus
non coexistunt effectus, non possint eos sibi coe-
xistentes demonstrare, quemadmodum causa si-
mul cum effectis existentes possint saltem in
eodem tempore continuo. P. & si causa nunc est,
necesse sit effectum esse in eodem tempore conti-
nuo eidem instanti, in quo est causa, cuius solu-
tio tribus assertionibus continetur.

Quarum prima est in eiusmodi causis, &
effectis, quae non sunt simul, per causam non de-
monstratur effectus secundum esse, ita ut sic au-
sa nunc est, necesse sit effectum esse in eodem te-
pore continuo, quam probat duplici argumen-
to.

Primo: ex tali causa non sequitur necessa-
rio talis effectus secundum esse, ergo per illam
non

lis necessitas, agens ergo naturale primu-
m necessitatis in suis operationibus seruat
non secundum; in his autem, quae ab intelligen-
tia sunt, qualia sunt opera artis ab intellectu
fabricata, non reperitur ullum necessitatis ge-
nus, neque enim ex necessitate sunt, nec for-
tuito, sed ex directione intellectus semper ope-
rantis propter aliquem finem, quo pacto domus
fabricatur propter vitam, ac suppellectilis conser-
uationem; semper autem propter finem operari,
& nunquam fortuito dicimus in proprijs ope-
ribus artis, quae ab alia causa non possunt pro-
cedere, nam sunt quaedam, quae & ab arte, & a
natura fieri contingit, ut est sanitas, quae non so-
lum ars operatur, sed alia naturalis causa, &
in quantum a natura produci potest, etiam po-
test fortuito fieri, cum praeter intentionem agen-
tis particularis euenit; quae vero a sola arte,
iuxta minime subiaccit, sed solum electioni
operantis, ex cuius arbitrio sunt: itaque in eo,
quod est propter finem operari, conuenit ars cum
natura, separatur autem in duobus; primo in
modo operandi ex necessitate, secundo in eo,
quod propria artis opera neque casum, neque
fortunam admittunt, quibus natura opera sub-
duntur, in quantum praeter intentionem agen-
tis particularis euenire solent.

Vitima pars capi-
tis.

15

16

In extrema parte capituli documentum
aliud statuit Aristoteles, quada diuisione cau-
sarum tacita praesupposita, nempe unam esse
causam, quae simul est cum effectu, ut interposi-
tio terra cum eclipsi, extinctio ignis in nube cum
tonitruo, alteram, quae non est simul, ut gene-
rans non semper est simul cum regegnita, sed Pe-
trus a Ioanne genitus nunc est parente mor-
tuo in his igitur causis, quae simul sunt cum ef-
fectis, demonstrare licet effectum per causam
non solum inferri, sed in facto eius, nec solum
secundum unam, vel alteram differentiam te-
poris, sed secundum omnes: est enim necessaria
consequutio semper, terra interponitur, ergo
eclipsis fit. Interpositio terra est, ergo eclipsis
est, fuit interpositio terra, ergo fuit eclipsis, fu-
tura est interpositio terra, ergo & eclipsis fu-
tura est, sicque de ceteris causis simili condi-
tione censendum est: de causis autem, quae
non sunt simul cum effectis, agit
capite sequenti.
(.?.)

Intertum
capitis.

Diuisio
dubium.

I. assertio

I. Ratio.

non demonstratur effectus secundum esse: legi-
tima est consecutio, cum medium demonstra-
tionis non sit causa contingens, sed necessaria,
antecegens probatur: si ex tali causa ex neces-
sitate sequitur talis effectus, ergo in tempore
finito, vel infinito: per tempus finitum, certum
vel determinatum intelligit, praesens videli-
cet, praeteritum, vel futurum: per infinitum ve-
ro non determinatum ad aliquam ex his diffe-
rentiis, aut partibus earum: nunc ergo, non se-
quitur necessario effectus in tempore finito, ne-
que infinito, ergo per illam non est demonst-
rabilis, probatur minor de tempore finito, quia in
quolibet dato tempore, praesente, praeterito, vel
futuro contingit talem causam esse sine effectu,
lapides enim incisissos esse anno praesentis stat,
ex quibus murus constitui potest, & tamē mu-
rum non esse factum, stat etiam incisissos fuisse,
atque paratos anno praeterito, & murum non
fuisse factum, & paratos fore in futurum, & murum
non fieri de infinito etiam tempore ostenditur, nū-
quam lapides esse incisissos, & paratos, & ex il-
lis nunquam murum esse factum, talis igitur
causa nullo tempore infertur ex necessitate esse
factum, nec poterit per eam demonstrari.

II. Ratio

Probat secundo, quia si causa non est simul
cum suo effectu, ergo stat causam esse factam,
effectum vero futurum, & adhuc non necessario,
unde sequitur, non inferre illum secundum esse,
nam si futurum est, non habet esse, ergo ex cau-
sa existentia non infertur quod ipse fit, nec
proinde poterit esse illius per causam demon-
strari.

II. Affertio.

Secunda assertio, eiusmodi causa non de-
monstrat effectus secundum fieri.

I. Ratio.

Probat primo ex ratione praeterita as-
sertionis: etenim si stat eiusmodi causas esse, cū
nondum sint effectus quocumque tempore fini-
to, vel infinito, stabit profecto causam fieri, cū
nondum fiat effectus, ut lapides incidi, & non
fieri murum, & dolari ligna, cum nondum fiat
domus, quemadmodum ergo causa non infert
effectum secundum esse, pari ratione nec secun-
dum fieri, & utrumque fundamentum est earū
dem causarum insufficientia.

Ad ratio-
nem II.

Nota. I.

Et probet secundo eandem assertionem,
praemittit duo ex philosophia naturali petita,
factis que obscura, quorum primum est, licet ad
fieri sequatur factum esse, non esse necessariū
ut ad factum esse sequatur fieri, sed dari ulti-
mum factum esse, ad quod mobile pervenit, &
ulterius non progreditur, sed sedit ibi tanquā
in extremo termino motus, & hoc ultimum vo-
catur ab Aristotele primum esse in termino

Aristot.

ad quem motus 6. lib. physic. text. 46. evidens
est haec suppositio, quia si post quodlibet factū
esse sequeretur fieri, procederet motus in infini-
tum nullum habens terminum, quod absurdū
est, aliquid ergo datur factū esse, postquod nul-
lum sequitur fieri.

Secunda suppositio non est minus certa, vi-
delicet nullum fieri continuari cum facto esse,
neque ullum factum esse cum altero: vocatur
factum esse, vel mutatum esse in motu illud,
quod est mobile pervenisse ad aliquod ubi, seu
spacium, per quod movetur, si localis sit motus,
vel ad quamlibet partem quantitatis si sit mo-
tus augmenti, aut demum ad aliquem gradū
caloris, si sit alteratio: nam tunc verum est ali-
quam partem spacij quantitatis, vel qualita-
tis adquisisse, atque adeo aliquid iam factum
esse: dicimus ergo eiusmodi factum esse non co-
tinuari cum praecedenti fieri, hoc est, cum par-
te motus praecedenti, per quam factus est, neq-
cum sequenti, per quam ad aliud mutatum, vel
factum esse mobile pervenit, sed neque cum eo-
dem factum esse praecedenti, vel postea ad quisi-
to, probat hanc suppositionem Aristoteles exē-
plo linea, quia sic se habent mutata, vel facta
esse in motu, sicut puncta in linea, sed nullus
punctus continuatur parti lineae praecedenti,
vel subsequenti, neque alteri puncto, ergo nec
factum esse continuatur fieri, vel alteri facto
esse: probatur minor, quia puncta sunt indivisi-
bilia, ergo neque cum partibus, neque inter se
possunt continuari, evidens est haec ultima con-
secutio ex definitione continuorum, continua
sunt, quorum ultima sunt unum, sed indivisi-
bilia primo, & ultimo carent, ergo non possunt
alteri esse continua, nec inter se continuari,
sed quodlibet factum esse, aut mutatum esse in
motu est indivisibile, ergo neque cum parte mo-
tus, neque cum altero facto esse poterit conti-
nuari, sed necesse est quemadmodum inter duo
puncta mediam esse partem lineae, pari ratione
inter quolibet duo facta, vel mutata esse partē
motus intercedere & quamvis proximē sequa-
tur fieri post factum esse, atque etiam antee-
da, nihilominus, quia factum esse est indivisi-
bile sicut punctum, nec potest esse continuum,
neque contiguum cum eo, caret namque ulti-
mo, ratione cuius in rebus divisibilibus (ut in
eisdem partibus motus, quas vocamus quasi
partialia fieri) continuatio fit: & rursus, non
se habent consequenter fieri, & factum esse, quia
non est accipere aliquam partem fieri antee-
dentis, vel consequentis alicui facto esse pro-
ximam, ita ut non sit proximior alia, cū qua-
libet

II. Nota.

8

9

10

11

libet sit divisibilis in infinitum, quemadmodū
in linea non est accipere ullam partem proxi-
mam puncto, quin proximior sit altera in infi-
nitum, unde sequitur nullum factum esse conse-
quenter se habere cum fieri, neque fieri cum fa-
cto esse, sed designato quolibet facto esse, &
quolibet fieri medium esse aliquid inter utru-
que: & cum factum esse sit quasi causa fieri, &
factum esse subsequenter, neutrum potest esse
continuum, vel proximum, sed medium semper
designabile est inter facta esse, atque inter fa-
ctum esse, & fieri. Non possunt commode haec in-
telligi à tyronibus, cum sint philosophica, &
difficilima, sed magna ex parte accipienda sunt
per fidem.

12

II. Ratio.

13

Ceterum eis praemissis secundam rationē
constituit Aristoteles ad probandam assertio-
nem secundam, & est talis: si causam non simul
cum effectu existentem sequitur necessario ef-
fectus, ergo secundum fieri immediate, vel imme-
diatē, hoc est, tempore intercedente, vel in eodē
tempore continuo; primum prohibet suppositio
prior, quia iam post quodlibet factum esse seque-
retur ex necessitate fieri, procederetque in infi-
nitum motus: quod vero sequatur necessario in
tempore continuo prohibetur per suppositionem
posteriorem; nam iam factum esse causa, vel
causam esse factam continuaretur cum fieri ef-
fectus, vel certe cum facto esse, quod
absurdum est, habet ergo intentum huius as-
sertionis, quod ab his causis non possit demon-
stratio procedere ad effectus.

III. Affertio.

tio.

14

Tertia conclusio, in causis non simul existi-
tibus cum effectis, licet demonstratio non pos-
sit à causa procedere, quia non est necessaria co-
secutio ab ipsa ad effectum in esse, neque in fie-
ri, potest tamē procedere ab effectu ad causam,
sed quia haec non est demonstratio à priori, ideo
Aristoteles in principio capituli non vocavit
eam demonstrationem, sed syllogismum: ita ut
verum sit, tales causas nondemonstrare suos ef-
fectus, neque ab illis demonstrari, sed syllogi-
zari per demonstrationem imperfectam à po-
steriori: quod autem à priori causa non inferat
effectum, dupliciter probatur: primo in rebus,
deinde in tempore, in rebus quidem, quia non
sequitur, incisissos esse lapides, ergo iactum est
fundamentum, nec fundamentum iactum est,
ergo structa est domus: non enim posterius in
priori continetur, sed supra illud addit, ut ho-
mo supra animal, hoc supra corpus, & corpus
supra substantiam, ideoque non bene inferuntur
posteriora ex prioribus, non enim sequitur sub-
stantia est, ergo corpus est, neque corpus est, er-

15

go animal, nec demum animal infert esse homi-
nem: in tempore etiam non inferitur futurum
ex praesenti, vel praeterito, nec sequitur, hodie
nus dies est, vel praesens instans est, ergo erit
manē, vel erit tempus post mane praesens.

Illatio.

16

Bene tamen infertur à posteriori, nempe
ex ultimo facto esse, vel effectu causa antee-
dens, & ex hac ultima: ita ut quemadmodum
dū à causis procedimus ad effectus damus primi-
mam causam non habentem priorem per quam
ostendatur, & rursus mediam, quia iam est quasi
effectus prima per eā demonstrabilis, atque adeo
ultimam, quae utriusque effectus est: pari ra-
tione in effectis datur ultimus, ultra quem nō
est alter eum demonstrans, & iste est quasi pri-
mus, & immediatus, per quem syllogizatur
causa media, & per hanc prima: ut in constru-
ctione domus ultimū factum esse, & primum,
seu immediatum, per quod demonstrantur cate-
ra, est constructam esse domum, per quod demō-
stratur causa media, nempe fundamentum pra-
iactum esse, & per hanc ultima, videlicet lapi-
des esse incisissos, & sequitur evidenter, domus
extructa est, ergo fundamentū pra-iactum, fun-
damentum pra-iactum, ergo incisissos lapides: &
huius ratio fundamentalis est, quia posteriora
sunt quasi perfectio priorum, in quibus conti-
nentur, ut in homine continetur animal, in a-
nimali vivens, in vivente corpus, & in corpo-
re substantia: ideo evidens est arguendi ratio
à posterioribus ad priora, homo est, ergo ani-
mal, animal est, ergo vivens est, vivens ergo
corpus, & ex esse corporis evidenter infertur
esse substantiam, in quo genere arguendi po-
tissimum est quasi primum, & immediatum, cū
non sit per aliud se posterius demonstrabile, &
primum quasi postremum, ad quod per medium
devenitur. Et haec est sententia Aristotelis,
quamvis alijs terminis, alioque ordine ab eo
obscure proposita, quem ideo oportuit clarius
exponere, ne res philosophica obscure tradita
in intelligibilis nunc fieret.

17

Obiectio

Sed obiicit sibi Aristoteles dicens, facta
esse sunt infinita in motu, quemadmodum pun-
cta in linea, ergo non datur ultimum factum,
vel mutatum esse, a quo tanquam à primo prin-
cipio huius ordinis incipiat processus demon-
strandi priora: videlicet causas, nam cum infi-
nitatem termino careant, impossibile est habere ul-
timum: & respondet, quod licet in linea dem-
tur infinita puncta sicut dantur infinita par-
tes proportionales, quas copulant, & modo si-
mili in motu infinita mutata esse, quibus copu-
lantur infinita partes proportionales ipsius, ni-
hilo-

Respon-
det.

10

hilominus, cum linea sit quantitas finita, necesse est duo habere extrema puncta, quibus quasi extrinsece terminatur, inter qua sicut sunt in finita partes proportionales intrinsece componentes lineam sub ratione totius integrantur, pari ratione sunt infinita puncta, quibus intrinsece continuantur: itaque indivisibilia infinita sunt sicut non est dare primum, sic etiam non est dare ultimum, quorum infinitatem non tollit primum, vel ultimum punctum extrinsecum, hoc est, extrinsece terminans lineam, ita in motu dicendum est, mutata esse quasi intrinseca, quibus partes eius continuantur, & quibus totus motus sicut est continuus, sic est, unus, infinita esse non secus ac partes proportionales copulatae sunt infinitae; verumtamen cum finitus sit totus motus, necesse est duobus terminis extrinsecis claudatur, quorum primus est ultimum non moueri ipsius mobilis, a quo incipit motus, ultimus vero primum non moueri, quod appellauit Aristoteles. 6. phy sic: primum esse in termino ad quem, quod est ultimum mutatum esse ipsius mobilis, itaque quemadmodum termini extrinseci non obstant infinitati indivisibilium continuantium, & intrinsecorum, ita neque horum infinitas obstat, quindetur ultimum extrinsecum, quod sit principium immediatum arguendi ad posteriora, quanquam in ipsismet continuantibus indivisibilibus non detur primum, neque ultimum: & ad formam obiectionis dicendum est infinita mutata esse motus non habere ultimum eiusdem ordinis, sed diuersi, ultimum videlicet extrinsecum, quo terminatur motus, & prouide, quod cetera presupponit, id est ab hoc ultimo facto esse tanquam a primo; euidentis est consequutio ad priora, qua naturali ordine ei presupponuntur.

Ultima pars capituli.

23

Et ut ultimam manum capiti imponat Aristoteles, docet quod quemadmodum ex his effectis ad causas legitima est arguendi ratio de presenti, & praeterito, dum dicimus domum extructam esse, ergo praiactum fundamentum, praiactum esse fundamentum, ergo in scissos lapides: & rursus domum extrui de presenti, ergo fundamentum esse praiactum, & in scissos lapides, pari ratione de futuro, ut si dicamus, domus erit extructa, ergo iacietur fundamentum, & que adeo incidantur lapides, cuius eadem est ratio, quia etiam infieri futuro erunt infinita facta esse, quibus eius partes copulentur, & tamen erit ultimum factum esse, quod quasi principium immediatum esse possit, ex

quo cetera syllogizentur, nam sicut omnia facta esse de presenti, & praeterito, presupponuntur ultimo, in quo, & a quo continentur, & ideo ex eo euidenter inferuntur, sic etiam in futuris accipiendum est, quapropter non erit minus necessaria ratio syllogizandi praecedentia ex ultimo.

CAPVT DECIMVM tertium.

QVONIAM autem videmus in ijs, quae sunt circulo, generationem quandam esse, contingit hoc esse, & cetera.

TEXTVS EXPOSITIO.

IN causis simul existentibus cum effectis do Intētum. esse effectum per diuersa genera causarum, in ijs autem, quae non simul existunt, effectum non demonstrari per causas, sed ex opposito causam per effectum: nunc de quibusdam alijs, quae non simul existunt, sed successiuo se consequuntur, vicissimque in modum circuli procedunt, agere intendit, ut ostendat utroq; modo demonstrationem procedere, nimirum a causa ad effectum, & rursus ab effectu ad causam, ita ut incipientes a causa per medios effectus, qui sibi inuicem sunt etiam causa, reuertantur ad eandem causam iam rationem effectus habentem, & rursus ab hoc effectu demonstremus similes causas, & sic fiat processus a priori, atque etiam a posteriori, a prima causa, usq; ad ultimum effectum, & ab hoc usque ad primam causam. Caput breue est in duas partes diuisum ab Aristotele, in priori origine circularis processus demonstrationum designat, in posteriori cuidam tacite obiectioni respondet: eiusmodi circulare processum ortu habere ait ab ipsamet natura, ac naturali dispositione corporum, nam cum motus caeli, quo mediante celum ipsum influit in corpora inferiora, circularis sit, ratione cuius sol, ceteraque astra perpetuo uoluntur, sit, ut verum generatio, & corruptio in modum circuli procedat, ita ut completa, & madefacta terra vapores ab ea calore solis extrahantur, qui densati efficiunt nubem, nubes autem in pluiam conuertitur, quae iterum madefacit terram, & hoc est fundamentum, quo ostenditur similem processum circulare constitutum esse in demonstrationibus, quae sic procedunt

procedunt, sicut causa, & effectus in rebus ipsis; nunc igitur ex madefacta terra demonstratur eleuatio vaporum, ex quorum condensatio demonstratur nubes, & ex hac pluuia, in quam conuertitur, per quam demum eadem madefacta terra demonstratur, & ita in modum cuiusdam circuli ab eodem in idem demonstrationes procedunt.

Obiectio

Possit aliquis apponere talem processum aliquando impediri, cum contingere soleat ex madefacta terra non generari vapores, & ex vaporibus non fieri nubes, nec nubes conuerti in aquam alijs causis intermedijs impediens, & ideo similem cursum causarum, & effectuum non esse necessarium, sed contingente, ex quo demonstratio procedere non potest, cum ex necessarijs praemissis, quae aliter se habere non possunt, extruenda sit.

Respondet Arist.

Idem Aristoteles huic tacite obiectioni respondens ait, iuxta conditionem materiae esse necessitatem demonstrationis, ita ut si conclusio semper vera sit, & nunquam deficiens, causa, vel medium omnino necessarium, hoc est, nunquam deficiens, sit assumendum: si vero id solum necessitatis habeat, ut plerumque vera sit causa eiusdem effectus, quam plerumque consequatur, etiam accommodata erit ad demonstrandum effectum.

5

6

7

Probat hoc ultimum argumentum in elementis constitutum: nam si A. dicitur de B. semper, & B. etiam semper de C. dicitur A. de C. semper, & non plerumque, ut supponitur: tota ratio huius est, quia conclusio latet in praemissis tanquam effectus in causa, ex qua necessitate suam mendicatur; unde sit, ut eiusdem necessitatis, & non maioris praemissa sint accipiendae: ex quibus talis conclusio deducatur; nam si omnino necessariae sint nunquam deficientes, nec deficere unquam conclusio poterit, cum non contingat effectum deficere, nisi propter defectum causa. Ad propositum ergo, licet praedictus circulus non sit omnino necessarius, sed iuxta conditionem materiae plerumque sic se habet, non obstat processui demonstratiuo; nam demonstrationes, & forma materiae se se accommodant, quae non in omnibus eandem necessitatem habet, sed maiorem in quibusdam, & in rebus naturalibus minimam; cum naturales causae impediabiles sint a suorum effectuum consequutione, ut experientia nos docet, sufficienter tamen, ut vera sit demonstratio veram scientiam, licet imperfectam, generans.

DE COMPOSITIONE definitionis ex suis partibus, & quando sunt ignotae, quo pacto venentur.

CAPVT DECIMVM quartum.

QVOMODO igitur ipsum quid est in definitione assignatur, & cetera.

TEXTVS EXPOSITIO.

POSTERIORISTICA, seu demonstratoria artis proprium esse definitionis naturam contemplari, quod medium potissima demonstrationis sit, in huius libri prohaemio constitutum est a nobis, idque ab Aristotele huc usque praestitum, in ordine ad demonstrationem ipsam docente, quo nam modo medium sit, & principium eius, atque etiam aliquando conclusio: nunc autem, ut absoluta sit definitionis tractatio, modum, quo inuestiganda sit, per suas partes ostendit, & hoc est praecipuum huius capituli institutum.

Capitis institutum.

1

Diuisio eiusdem.

Primum locus.

2

I. Expositio.

D. Tho.

II. Expositio.

3

sed ut clarius diuisionem eius proponamus adnotandum est, obscuram adeo, & implicatam esse literam Aristotelis, ut in uno, aut duobus locis vix possit percipi, quem sensum tenuerit, vel qua nam mens eius fuerit; & ideo non eodem modo ab interpretibus exponitur: prior locus est in ipso fere capituli principio, ubi primum modum inuestigandi definitionem proponere videtur, assumendo quiddam in praedicata, quorum quodlibet multis commune sit; sed omnium congeries rei, quae definitur, propria, nec tamen in hoc consentiunt omnes, quibusdam solum velle sentiētibus explicare, quae lia esse oporteat praedicata, ex quibus constitueda est definitio, ut eo supposito modum ea inuestigandi per diuisionem doceat. Sic sentit Diu. Thom. quem Paulus Venetus, Sotus, & Caietanus sequuntur, alijs vero placet modum potius inueniendi definitionem speciei a tota constitutere, post modum vero inuestigandi definitionem speciei subalterna, aut intermedijs generis; nam suprema genera definitione carent; hoc modo exponunt Themistius, & Philoponus in suis commentarijs, & Magnus Albertus. 2. lib. post. tract. de venatione definitionis cap. 1. quos sequitur Toletus noster in sua expositione.

Nos

Nos vero, salua utriusque expositionis probabilitate aequali, iuxta posteriorem caput diuidendum, atque elucidandum censemus. quia maiorem videtur lucem afferre ad tenendam mentem Philosophi.

II. Locus est.

Secundus locus est non longe a fine, ubi alium modum inuestigandi definitionem per viam compositionis tradere videtur, quod D. Thome placuit, Caietano, & Magistro Soto, sed Albertus Magnus, quem Paulus Venetus sequitur, methodum potius definiendi proprias passionis tradidisse voluit.

III. expositio eius Patroni.

Sed noster Toletus Themistium, & Philoponum sequutus non modum definiendi noui, aut distincti a precedenti, sed separandi aequiuocum a genere in inuestiganda eius definitione docuisse credit. Et licet neutra harum expositio num a mente Aristotelis aliena videatur, magis tamen verborum contextui quadrat sensus Diui Thome, quem libeter sequutus caput hoc simul cum sequenti, quod quasi fragmentum eius est, & una cum eo necessario explicandū, in quinque membra diuidere placuit maioris definitionis gratia.

Vera expositio, quæst.

In primo methodum definiendi speciem atomam tradit Aristoteles per viam diuisionis: in secundo methodum definiendi genus subalternum, ex utraque colligens utilitatem diuisionis: in tertio duos errores refellit antiquorum philosophorum ponentium quadam tanquam necessario seruanda in inuestiganda definitione generis, quæ minime necessaria sunt; tria ex consequenti præcepta tradens in eisdem definitionibus designandis omnino obseruanda, si errare nolumus. In quarto modum inueniendi definitionem quidditatiuam per modum compositionis ex multorum similitudine docet: ac postremo non esse utendum metaphoris in definitionibus.

I. Membro rum.

Incipit Aristoteles tradere præcepta inueniendi definitionem speciei, inquit, ea esse prædicata querenda, quæ de ipsa prædicantur vniuersaliter, hoc est, de omni sub ea contento, & quæ in plus sint, nempe superiora, sed intra idem genus prædicamentale; nam si extra prædicamentum proprium vagentur, non erunt ad definitionem apta; cum necesse sit analogæ esse, si implus sint, quam supremum genus: quæ propter neque ens, vel quidpiam aliud ei simile aptum esse potest ad constituendam alicuius rei particularis definitionem: si vero in plus sint, quia ad aliud se se extendunt prædicamentum, disparata erunt; vel ad summum accidentali prædicatione enunciantur de re definienda;

ut qualitas de numero, albedo de homine, aut leone: & utroque modo constat non esse ad definitionem quidditatiuam statuendam accommodata: in plus ergo esse oportebit intra idem genus; totque ex his prædicatis oportet accipere, quo usque ad talem eorum congeriem veniamus, ut licet quodlibet per se sumptum in plus sit, sed omnia simul coniuncta soli conueniant. Et producit exemplum in trinitate, vel numero ternario, qui numerus est, & impar, in quibus cum multis sui prædicamenti conuenit, cum quinario, septenario, nonenario, cæterisque imparibus numeris; unde ex solis his duobus non constabit eius definitio, sed aliud est accipiendum, nempe quod primus sit: ex duobus autem dicitur aliquis numerus primus, ex uno quidem, quia non mensuratur per alterius numeri multiplicationem eum adæquantem, sed per multiplicationem solius unitatis: unde quaternarius non dicitur primus, cum binario multiplicato mensuretur: dicuntur autem primi in hac acceptatione non omnes impares, nam nonenarius tribus ternariis mensuratur, sed solum illi, qui uno aliquo repetito non possunt adæquare: ut quinarius, septenarius, & similes. Ex paribus vere numeris solus binarius primus appellatur, nam ceteri omnes mensurantur alijs, ut quaternarius, senarius; ex altera etiam vocatur primus, quia non componitur ex alijs numeris, sed ex unitatibus; quemadmodum enim unitas est principium numerorum, ita compositio ex unitatibus primaria dicitur, secundaria vero ex numeris priorem ex unitatibus præsupponens, quæ necesse est constare numeros alios componentes: sic esse numerum primum ternario competit, sed non soli, cum notum sit binario conuenire: unde uterque dicitur utroque modo primus; si ergo dicamus, ternarium esse numerum imparem utroque modo primum, exactam definitionem ternarii designamus, quia multa assumimus quidditatiua prædicata, quorum singula in plus dicuntur esse, cum alijs conueniant; omnia tamen simul sumpta soli ternario: per diuisionem autem talis definitio elicetur, nam assumentes numerum, sub quo esse constat, eum diuidimus in parem, & imparem, & cum notum sit non esse parem, dicimus esse impari; quem rursus diuidimus in primum, & non primum, & in primum uno, vel alio modo; & excluso membro negativo elicimus ternarium esse utroque modo primum; & omnia prædicata in unum colligentes integram definitionem eius esse, quod sit numerus impar utroque modo primus, ita ut per imparem à binario,

Exemplum.

9

10

11

à binario, cæterisque paribus separetur, & ab imparibus, quia utroque modo primus est, cum reliqui solum sint primi vno modo, ut expositum est.

Ratio probans exemplum.

12

Præbat Aristoteles hanc esse veram, ac propriam ternarii definitionem hoc argumento: eiusmodi prædicata dicuntur vniuersaliter de ternario, ergo quidditatiue, quæ enim tanquam superiora enuntiantur de aliquo, ac de quolibet contento sub eo in re: ita eiusdem prædicamenti linea (hoc est enim vniuersaliter prædicari) quidditatiua sunt prædicata: tunc ultra, prædicantur quidditatiue non tanquam genus, ergo ut definitio, neque enim datur medium; nam differentia licet soli conueniant, non prædicantur quidditatiue, sed essentialiter; ac definitio quidditatiua prædicatum est; quod vero non tanquam genus, liquet, cum genus in plus sit, horum autem prædicatorum congeries soli conueniat: idem est ergo ac fiduciam, soli numero ternario quidditatiue conuenit esse numerum imparem utroque modo primum, ergo prædicta definitio quidditatiua eius est.

VI. Membro.

13

Methodum inueniendi definitionem generis subalterni aliam esse docet in secunda parte capitis, inquit: Oportet autem quando circa totum aliquod, potentiale videlicet, negotietur quispian definire intendens, genus diuidere in diuidua specie prima, id est, in atomas species, ut numerum in trinitatem, & dualitatem, quo præstito conetur singulas species iuxta primam methodum traditam definire; ut si velit definitionem lineæ inuestigare, diuidat eam in proprias species: rectam videlicet, reflexam, & circularem, quas statim definit dicens: Rectam, esse longitudinem sine latitudine, cuius medium non exit ab extremis: circularem, longitudinem sine latitudine, in cuius medio extat punctum, à quo omnes lineæ usque ad circumferentiam productæ sunt æquales.

14

Reflexam, longitudinem sine latitudine, cuius medium ab extremis defleat: sumensque illud, quod in his definitionibus commune est pro differentia, nempe longitudinem sine latitudine, quærat, in quo nam genere, hoc est, prædicamento, resideat linea: quod ex omnibus prædicamentorum proprietatibus, substantia videlicet, quantitatis, qualitatis, & cæterorum suis locis designatis colligere poterit; ut si sit ens per se, in-

tellegit esse in categoria substantia, & si huius mensuratum, esse quantitatem; si ad aliud ordinet relationem, vel ad aliquid: et si speciali ratione modifiet substantiam, erit qualitas, sicque de cæteris. Quo genere cum prædicta differentia assumpto integram definitionem constituet dicens, lineam esse quantitatem continuam sine latitudine longam, communibus etiam proprietatibus prædicamentorum, per quas inuenitur genus, vel categoria propria eius rei, quam definire exoptat, non parum iuuabitur ad inueniendam differentiam eius, atque etiam specierum, in quas diuiditur; & ex quarum definitionibus eam venari debet: cuius eam rationem reddit Aristoteles: quia accidentia eorum, quæ componuntur ex indiuiduis, id est, specierum, quæ componuntur ex generibus (genera enim merito simplicia, seu indiuidua vocat; ex quibus species componuntur) innotescunt absque dubio ex communibus proprietatibus; nam generibus primo conueniunt, & eorum ratione speciebus: quasi dicatur, proprias rerum differentias nobis ignotas venamur per accidentia; vel proprietates, quæ sunt quasi earum signa, vel effectus, tali quidem ordine, ut per communes proprietates generum, quæ ipsi primo conueniunt, & nobis sunt notiores, deuenire in notitiam differentiarum inferiorum, generum, atque specierum possimus; sicque facilius definitionem earundem inuenire: ut si velimus definire animal intelligentes esse ens per se, statim nobis innotescit genus eius esse substantiam; quo habito inquirendum superest, sit ne spiritualis, vel corporea: intellegimus autem esse corpus per eiusdem corporis proprietatem, nempe quia trina dimensionis capax est; & hoc perspecto inquiremus, an sit animatum corpus; vel inanime? & animatum esse intellegimus per motum, qui est accidens corporum viuientium; esse autem sensibile per sensibiles operationis. Ac denique, si de homine fieret inquisitio, propriam eius differentiam cognosceremus ex accidenti proprio illius; nempe ex rationis usu. Ecce qualiter communia accidentia generum, quibus per se primo conueniunt, & eorum ratione speciebus, multum iuuant ad inueniendas proprias differentias generum, ex quibus simul cum supremo genere prædicamentali definimus intermedia, & ex differentijs atomarum specierum per easdem proprietates cognitatas eadem definiunt, proprias

Exemplum.

18

A a

differentias eorum in intermediorum generum inuenimus.

Qui s fit proprius sensus huius loci.

Et iste videtur sensus huic obscurissimo loco accommodatior, in quo exponendo nullus fere interpretum cum altero conuenit, & ex his modis venandi definitiones intermediorum generum; atomarumque specierum per viam diuisionis colligit Aristoteles maximam diuisionis utilitatem, qua aptissimum quoddam medium est ad inuestigandum quodquid est, non quidem per modum syllogismi, vel demonstrationis; nam ut superius constitutum est, cum diuisio presupponat sub communi diuiso continerem, de qua tradenda definitio est, & rursus, quod alterum membrum ei non conueniat, qua probanda forent, & ex his non probatis, sed presuppositis eliciat contineri sub opposito, multum a perfectione syllogistica deficit, & multo magis a demonstratiua, de qua modo sermonem instituumus, quia syllogismus, vel demonstratio nihil probandum tanquam certum presupponere possunt absque vitio petitionis principij; utilis igitur est ad venandum definitionem, vel quodquid est, per modum simplicis inuentionis.

Duo maxime cauenda.

In quo duo summopere cauenda sunt, ne forte aliquis error contingat; unum est, ne indebito modo ordinentur partes definitionis, est enim debitus modus eas ordinandi, ut communius predicatum, quod genericum est, & vniuersalius ponatur in primo loco; in secundo differentia communis, in tertio differentia magis propria; quod intelligendum est, dum definitio per plures differentias designatur. V. G. si hominem definiamus dicentes, esse animal mansuetum, bipes, conuenienter partes ordinabuntur, minus autem bene, si ex opposito minus communes vniuersaliores precedant. Ut si dicamus, hominem esse bipes, mansuetum animal.

Probatur ratione.

Ratio huius documentum accipitur ex natura ipsarum partium; nam genus est quid potentiale, quod per differentias coarctatur, ergo ordine natura differentijs presupponitur, idem enim, quod aliud determinat, vel restringit, quasi supra illud cadere intelligitur; petit ergo natura, atque officium generis, ut in primo loco constituatur, & natura communioris differentia, illud coarctare incipientis in secundo, ac tandem vltimus debetur differentia minus vniuersali contrahenti primam; et si inuerso ordine

19

20

21

collocentur, indebito modo significabitur definitio; significabitur enim actum non cadere supra potentiam, nec proinde eam determinare.

Præterea ex animali, & mansueti, quod est prima differentia, efficitur unum tanquam ex potentia, & actu, quod se habet quasi genus contrahibile per bipedem, ac per specialem differentiam, ergo sicut mansuetum animali additur, post ipsumque collocatur, pari ratione bipes mansueti, atque adeo post ipsum tertio loco constitui debet.

Cauendum secundo est, ut nihil prætermittatur ex ijs, qua pertinent ad quodquid est, vel ex partibus essentialibus; sed quemadmodum ex omnibus differentijs a prima subalterna usque ad propriam eius rei, qua definitur, cum genere coalescit completa definitio speciei, constans vero genere, & propria differentia; ita nulla harum prætermittenda est; sed omnes cum genere collocari debent; alioquin diminuta censetur definitio; talis autem defectus accideret, si aliquis diuidens genus, inadæquata, ac remotas differentias acciperet, proximas, & adæquatas prætermittens: vocantur adæquata differentia, qua totam potentialitatem diuisi ex hauriunt; ita ut nulla sit alia differentia, ad quam se extendat, qua sub eis non comprehendatur; inadæquata, & remota, qua solum est pars alicuius ex adæquatis: ut si quisquam animal diuideret in totalum, hoc est, habens alas pennas non diuisas, sed quasi vnius pennæ, quales vesperilio habet, & pennas diuisas, qualia sunt cetera, minus bene diuideret prætermittens adæquatis, proximisque differentijs, animalis videlicet, volatilis, ac terrestris; sub quarum prima utrumque illud membrum, utraque illa differentia totali, ac pennas diuisi continetur; & si sic diuisio procederet, manca foret, ineptaque ad definitionem inuestigandam.

Sic igitur procedendum erit ad cauendum similem defectum, ut diuidatur semper genus a prima diuisione per proximas, oppositas, adæquatasque differentias: fiet enim, si sic diuisio procedat, ut dum ad propriam perueniat differentiam, nulla ex superioribus prætermissa sit, sed in definitione, quam constituere optamus, collocentur omnes cum genere, ut inuestigantes definitionem hominis, substantiam diuidere oportet in corpoream, & incorpoream, & rursus hanc, in viuentem, & vita

Confirm.

22

II. Cauendum est.

23

III. Mēb.

24

et vita expertem, viuentem, in sensibus prædisam, & eis carentem, & illam tandem in ratione carentem, & ratiocinari aptam, & ita hanc eliciemus definitionem omnes differentias claudentem, homo est substantia animata, sensitiua, rationalis.

Sed hoc non sic est accipiendum, quod omnes differentia eius rei, qua definitur, collocari in definitione debeant; ut quidam turpiter acceperunt, statuentes non posse differentiam alicuius cognosci, nisi distinctè cognoscatur vniuersa, a quibus per eam separatur; ut hominem nunquam cognoscere poteris, nisi omnes rerum species distinctè cognoueris, nec proinde poteris eum exactè definire: quem errorem speusippo Platonis nepoti tribuit Themistius capite. 24. sua Paraphrasis in librum secundum posteriorum, hoc argumento illum confirmanti: res, a qua quippiam non differt, idem est ei; res, a qua distinguitur, alia ab eo est: ergo utramque oportet cognoscere, ut exactè cognoscatur eius differentia; priorem quidem, ut intelligatur ab ea non separari; posteriorem, ut intelligat separationem ab ea: constat autem omnes comprehendendi sub his duabus, ergo necesse erit omnes cognoscere, ut exactè cognoscatur differentia, atque adeo definitio ipsa, cuius altera pars differentia est, nec enim exactè totum cognoscitur, cuius aliqua pars ignoratur. Quod corroborari potest; nam cum differentia importet relationem inter duo, & relatio non cognoscatur sine termino, sequitur plane, quod si relatio differentia terminatur ad omnia, a quibus res per eam separatur, non cognosci nisi omnibus cognitivis.

Probant.

25

26

Refutat. hanc opinio. I.

27

II. Refutat.

28

Duobus nihilominus argumentis refutatur ab Aristotele; primum est, a multis separari rem, qua definitur, per accidentales differentias, ut a cunctis indiuiduis sue speciei, quas non esse necessarium cognoscere ad exactam rei notitiam, vel definitionem in aperto est; cum ea, qua ab accidentibus accipiuntur, extra essentialiam sint non secus ac accidentia ipsa, cognoscibilis ergo essentia erit sine his.

secundum, etsi per differentiam essentialiam a multis separatur, non est necessarium cuncta cognoscere ad differentia cognitionem, nam qui hominem definire cupiens, animal diuidit in rationale, & irrationale, etiamsi irrationale non cognoscat, cognoscere poterit hominem sub rationali contineri; eoque

assumpto cum genere animalis definitionem complere, ergo non est necessarium oppositam differentiam, nec proinde omnia, a quibus per propriam separatur, agnoscere ad cognoscendam differentiam, vel statuendam definitionem. Non est negandum confusam saltem notitiam opposita differentia requiri, cum non bene cognoscatur diuisum, nec diuisio ipsa, nisi utroque membro diuisionis aliquo modo cognito, sed utrumque distinctè cognosci non est certe necessarium, postquam in vniuersali cognoscatur esse adæquata, atque opposita; sed nec oportet omnes terminos relationis cognoscere ad cognoscendam relationem, ut exemplum similitudinis, & paternitatis conuincit: quas exactè cognoscimus vno, vel altero simili: vno, vel altero filio cognito, etiamsi nesciantur alij; cuius ea est ratio, quia in quolibet reperitur essentialis ratio similis, vel filij cunctis tribuens terminorum conditionem: & par est ratio de his, a quibus aliquid differt sub ratione diuersorum; unde vno aliquo distinctè cognito, & confuse ceteris, sufficienter relatio distinctionis cognoscetur, atque adeo differentia, definitio, & rei quidditas.

Sed nec sic est necessarium differentias, per quas genus diuiditur, ad inuestigandam definitionem reflexa quadam notitia cognoscere, ut opus sit interrogare, an totum diuisum contineant, eiusque extensionem exhauriant: vel ad alteram differentiam præter illas, in quas diuiditur, se extendat: ut aliquis errore deceptus posset excogitare; nam si accipiantur prima differentia alicuius generis, hoc est, immediata, atque opposita, necesse est totum diuisum exhaurire; ita ut non sit altera differentia, ad quam possit se extendere sub eis non comprehensa; & si per tales differentias fiat semper diuisio, nihil prætermisum erit ex his, qua ad definitionem, vel quodquid est iure possint spectare.

Duo illa cauenda sunt, duosque hos errores vitare oportet, ut media diuisione possimus, si non demonstrare, aut syllogizare definitionem, at quasi per suppositiones venari, atque inuenire, quod ut debito modo fiat, tria sunt præcepta omnino obseruanda: primum est, ut non accipiantur in diuisione, nisi solum essentialia; nam cum definitio sit quasi terminus essentia, essentialia dumtaxat complectitur, nihilque alienum ab essentialia admittit, accidentia autem aliena sunt

29

30

III. Mēb. brar.

31

sunt ab essentia, ideo à definitione rescanduntur.

II. Præcep.

secundum, ut debito ordine in definitione collocentur, nempe quod ex propria conditione primum est in primo loco, ceteraque consequenter iuxta propriam naturam.

III. Præcep.

Tertium, ut nihil ex his, que pertinent ad quidditatem, præmittatur: hac enim duo præcepta posteriora eadem sunt cum duobus illis, que ad duos illos defectus effugiendos nuper tradita sunt. Sed ut omnia præcepta bene diuidendi in ordine ad finem veniendæ definitionis quasi per modum epilogi in unum colligerentur, repeti oportuit, quemadmodum repetuntur alia, ut intelligatur modus, quo tria hæc præcepta observari poterunt, ac debebunt.

32

Modus autem est, ut ad primum præceptum observandum non accipiantur nisi ea, que prædicantur in eo quodquid est; talis est enim modus prædicandi generis; hoc autem examinandum erit per syllogismos, hoc est, per præcepta, que dantur in Topicis ad determinanda problemata generis, & accidentis, ex his namque constabit exclusio accidentalium prædicatorum, ex illis admissio quidditatiuorum.

Modus ad II. præcep.

observabitur secundum, si primum prædicatum constitutur in primo loco; erit autem primum prædicatum, quod cetera sequitur, & quod cetera non sequuntur, neque ex eo inferuntur; ut vivens primum est respectu animalis, quia omne animal vivens est, non tamen omne vivens est animal, eademque in ceteris ratio erit.

Modus ad III. præcep.

observabitur postremum, non præmittendi aliquam differentiam, si semper proximas, adequatas, atque oppositas accipiamus, tales autem erunt, si genus non contineant, sed simul sumpta cum eo convertantur; & rursus, si divisio procedat usque ad extremas differentias, id est, usque ad indivisibiles in alias essentias, quas propterea atomas vocamus; cuius conditionis esse agnoscemus, si viderimus non esse iam sub eo toto, quod ex divisione relinquitur aliam differentiam assumptibilem: vel si assumatur, non esse ab eo distinctam; ut dum ad hominem perventum sit, novimus non esse iam ullam sub eo differentiam assumptibilem, nam si rationale acceperis, idem est cum eo, & ad convertentiam dicitur, cum tamen oporteat divisivam differentiam inferiorem esse divisio: que si ob-

34

serventur, probat Aristoteles, exactam esse definitionem media divisione adinventam hoc argumento: exacta definitio est, cui nihil deficit ex his, que ad quodquid est pertinent, neque aliquid in ea redundat, sed utramque habebit conditionem, nam nihil accidentale assumptum est propter primum præceptum, sed omnia intrinseca nempe genus, & differentiam, ex differentiis autem non est ulla ommissa propter tertium, ergo suis omnibus erit absoluta numeris.

In extrema parte capituli alium modum venandi definitionem tradit per viam compositionis, aut similitudinis iuxta mentem Divi Thomæ, quam in expositione huius obfussissimi loci sequimur, licet alijs placeat (ut in principio elucidationis admonuimus) tradere velle methodum inveniendi definitionem passionis, aut proprietatis; alij vero neutrum horum, sed tollere equivoconem à modis prædictis inveniendi definitionem per viam divisionis.

Decernit ergo sic esse procedendum, dum aliquid hoc modo definire volumus: ut inspiciamus primo singularia unius speciei, à quibus ratio illius participatur, videamusque, in quo assimilentur; deinde singularia diversa speciei, in quibus etiam consideremus, in quo sint similia; post vero conferamus utramque, attendentes, an licet diversa sint speciei, assimilentur in aliquo, & quidem si similia inveniuntur, illud, in quo similitudo consistit, erit definitio; quam quærimus, si vero non sint in aliquo similia, signum erit non esse unum illud, cuius definitionem investigamus, nec definibile esse unice definitione: & designat exemplum magnanimitatis in communi: quam si definire volumus, spectandi imprimis sunt, qui propter eandem rationem, vel motuum magnanimitatem professi sunt, ut Alcides, id est, Hercules, Ajax, & Alcibiades.

Ajax enim, sive Telamonius à Patre Telamone cognominatus, postquam in Græcorum exercitu, fortitudinis laudem obtinuit, & singulari certamine cum Hectoro congressus est, & victor evasisset, nisi noctis adventu pugna fuisset dirempta; ad extremum, Achille perempto, cum de illius armis cum Ulisse iudicium constituisset, adversarij eloquentia superatus, seipsum occidisse dicitur, quia arma Herculis sibi denegata fuerat: & hunc bello abstulisse propter Ericetidem ab Agamemone raptam. Alcibiades vero cō-

V. Mēb.

36 D. Tho.

Modus procedēdi in definitione.

37

38

tra suos pugnavit, quia propter accusacionem fuit à bello revocatus. Et quidem horum omnium magnanimitas in eo similis invenitur, quod pati iniuriam noluerunt, sed vindictam iniuria illata appetuerunt; deinde alios magnanimitatem professos propter diversam causam considerare oportebit, ut Socratem, atque Lisandrum, qui magnanimi extiterunt, a quo animo non minus adversa, quam prospera admitrentes: & ecce tibi duplices magnanimos ex diversa causa, vel motivo, quos iterum inter se conferre oportebit, spectareque, an in aliquo reperiantur similes: nam si omni proffusus similitudine careant, colligere statim licebit non esse eandem speciem magnanimitatis in eis, nec una proinde specifica definitione definibilem esse magnanimitatem, sed quasi equivoconem esse reputandam, si vero similes esse dicus in eo, quod omnes arbitrantur se dignos magnis, ac propterea illos noluisse iniurias tolerare, ne ei succumberent, hos vero forti animo in adversis tolerandis se gessisse, ne oppressi ab adversa fortuna viderentur; dicet, hanc esse propriam magnanimitatis definitionem, quod altero exemplo magis familiariter ostendere possumus; si quis velit animal definire, consideret prius individua hominis, que eiusdem speciei sunt, ac in rationalitate similia, consideret deinde leones aliterius quidem speciei, sed similes intersese rugibilitate, & rursus hos cum illis conferens attendat, an in ratione aliqua inveniuntur similes: & cum reperiat in utrisque eandem viventis, ac sensibilis naturam, in qua assimilantur, colliget statim definitionem propriam animalis esse vivens sensibile.

39

40

Ratio. I. probans hunc modum.

41

Probat Aristoteles talem modum venandi definitionem per modum compositionis optimum esse duplici ratione; prima, quia communem rationem, in qua particularia conveniunt, quarit, ex eaque definitionem constituit, definitiones autem de communibus traduntur, nam Medicus non considerat sanitatem huius, vel illius oculi singularis, sed oculi in communi, aut certe in specie; ut oculi colerici, vel sanguinei. Secunda ratio est, quia à singularibus ad universalia proceditur iuxta faciliorem modum procedendi in tradendis disciplinis; facilius est enim singularia definire, quam universalia, nam cum hæc minus sint determinata, pluraque suo ambitu comprehendant, magis sunt equivoconibus exposita, idcirco dif-

facilius definiuntur, cum equivoconem unam rationem tollens, non leve impedimentum definitionibus afferre soleat; particularia vero, ut potè magis determinata ad unum, longius ab equivoconibus absunt. Huc accedere ait Aristoteles, quod definitio uti demonstratio ab aliquo evidentiori quasi præsupposito procedit, quod maxime cernitur in modo procedendi à definitione singularium; que evidentior est, eaque quasi præsupposita bene ad venandam definitionem universalis proceditur. P. G. qui vult definitionem similis investigare, prius definire proponit similia in particulari, ut in coloribus, deinde in figuris, ac tandem in vocibus; ut in gravi, & acuto, quorum definitionibus veluti certioribus principijs præsuppositis ad definiendum commune, convenienti ordine procedit.

43

sed ad extremum docet Aristoteles vitium quoddam fugiendum esse in omnibus præfatis modis investigandi definitionem: videlicet ne utamur metaphoris, vitium est enim sic definire hominem quod sit arbor in versa.

Vitium quo dā vitādum.

Rationem autem huius documentum reddi, licet à posteriori, quia maximum est in conveniens uti metaphoris in concertationibus, nam cum metaphora ducatur ex aliqua similitudine, quandam equivoconem speciem se cum affert, cum non oporteat, quod in uno simile est, in ceteris quoque simile esse, & ideo equivoconem constituetur argumentum, nulliusque roboris à similitudine ad proprietatem; quod multis exemplis constare poterit, sed definitio est præcipuum disputationis instrumentum, ergo non oportet in tradendis definitionibus metaphoris uti ne cogamur eisdem uti in disputationibus.

Ratio.

44

QVO PACTO PROBLEmata venentur, tum divisione, tum etiam proportionem.

CAPVT DECIMVM quintum.

AD HOC autem quod habeamus problemata eligere oportet, & definitiones, & divisiones, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

Institutū capit.

CONSTITVTI S modis inuestigan di quodquid est, vel definitionem, quæ medium est, & propter quid potissimæ demonstrationis, per quod passiones demonstrantur de subiecto, ut medioum copiam habeamus ad demonstrandas quascumque passiones de subiectis, tradit Aristoteles modum demonstrandi illas per subiectum ipsum de inferioribus sub eo contentis, idque per viam diuisionis, per quam docuit venari, quodquid est, per definitionem namque cuiuslibet subiecti, siue genus sit, siue atoma species, demonstrantur propria passiones cum eo convertibiles, nam quodquid est subiecti est etiam propter quid talium passionum (ut superius vidimus) tales autem passiones non solum per definitionem, sed per ipsummet subiectum, tanquã per proximam causam demonstrantur de inferioribus, idè subiectum propter quid est earum respectu inferiorum. Supererat igitur, ut medioum copiam haberemus ad demonstrandas non solum passiones adequatas de suis proprijs subiectis, à quibus emanant, sed easdem de cunctis inferioribus, quibus in adæquate conueniunt methodum præscribere, qua possimus id præstare; & hoc est, præcipuum huius capituli institutum.

Circa quod considerare oportet diuerso modo genera, & species sub se habere inferiora, nam inferiora generis sunt species, harum vero indiuidua; de quibus sicut non est definitio, sic non est demonstratio; unde proprietates speciei atoma non proprie demonstrantur de inferioribus, sed per syllogismum quendam expositiuum eis applicantur, at proprietates generis vere, & proprie demonstrantur de inferioribus speciebus, ut si nisi bile de homine, & leone, habere tres angulos aequales duobus rectis de isochele, gradato, cæterisque eiusdem trianguli speciebus; idè Aristoteles non tradit methodum demonstrandi proprietates specierum de indiuiduis, sed generum de speciebus.

Bimembre caput.

Diuisio autem totius capituli bimembris est, nam quoddam in primis documentum tradit Aristoteles ad inueniendum medium demonstrandi proprietatem alicuius communis de inferioribus per viam diuisionis, quod tribus prædicatis communibus applicat: primo generibus, secundo prædicatis communibus innominatis, sed uniuocis, modo genera sint, vel secus: tertio communibus prædi-

catis, non generibus, neque uniuocis, sed analogis: ac random duobus modis contingere docet multa problemata, vel propositiones aliqui diuersas conuenire in eodè medio, per quod demonstrari possint.

Documentum est, ut quoties demonstrare cupimus aliquam proprietatem cum communi prædicato conuertibilem de inferioribus, commune illud prædicatum accipere debemus, illudque diuidere per oppositas differentias proximas, & adæquatas, quemadmodum ad inuestigandum quodquid est, faciendum esse dicebamus. Rursus inspicendum est, quid nam tali prædicato communi in quantum tali conueniat; quid etiam cuiuslibet particulari sub eo contento; nam cum possit contingere hoc idem esse genus, erit etiam proprietates eius demonstrabilis de speciebus inferioribus; & quod inuenimus conuenire communi prædicato, ut tali, erit proprietates, vel ratio de inferioribus demonstrabilis eodem prædicato pro medio assumpto, & modo simili, quod inuenimus conuenire cuiuslibet inferiori, ut tali, erit proprietates demonstrabilis per ipsum de inferioribus speciebus; & sic procedere debet diuisio vsque ad atomas species, quarum proprietates non sunt iam demonstrabiles de inferioribus indiuiduis, ut in principio capituli ad notauimus.

Applicatur in primis documentum hoc generibus, ut si proprietatem animalis de inferioribus demonstrare intendimus, diuidendum in primis erit in rationale, & irrationale, considerandumquè quid ei conueniat, ut tali, nempe somnus, vigilia, motus, & sensus; & eiusmodi erunt proprietates demonstrabiles de inferioribus; & rursus, si aliquod sit genus intermedium animalium irrationale, considerare oportebit, qua ei proprie conueniant, & hæc erunt de suis etiam inferioribus demonstrabilia. Modus autem demonstrandi talis erit, ut animal assumatur pro medio, proprietates demonstranda pro maiori extremitate, & pro minori illa inferiora, de quibus demonstranda est, hoc modo. Omne animal vicissim potest vigilare, atque dormire, omnis leo est animal, ergo omnis leo vicissim potest vigilare, atque dormire, vel etiam sic. Omnis triangulus habet tres angulos aequales duobus rectis; isocheles est triangulus, ergo habet tres angulos aequales duobus rectis.

Applicat secundo idem documentum communi prædicato, cui non est impositum no-

Bimembre.

5

6

Nota. I.

7

8

Nota. II.

9

men, contingere enim plerumquè solet multa in uno aliquo conuenire, & quidem uniuoce, siue talis conuenientia generica sit, vel solum accidentalis, & si velimus ostendere, commune hoc multis particularibus ratione talis conuenientia competere, eadem methodo utendum est; ut communi illo diuiso consideremus, quod nam ei in quantum tali conueniat, & rursus inspiciamus; qua nam sint sub eo contenta, & utrum aliam conuenientiam habeant, ex qua commune prædicatum assumendum sit: & in alia inferiora diuidendum; nam eadem erit de illo ratio, ac de primo: illud igitur, quod communi conuenit, erit proprietates de inferioribus demonstranda. Exemplum esse potest de multis animalibus, quibus commune est cornua habere, & appelletur commune prædicatum ex eo resultans cornigerum, quemadmodum dicimus serpentinatum commune esse auibus; conuenit autem his animalibus, quia cornibus præditis: dentibus in primis mandibula superioris carent, quorum materiam in cornua ipsa natura conuertit, & ex tali carentia prouenit eis non posse cibum, nisi semel, & iterum masticatum bene scindere; quare multis indigentibus, aut ventriculis pro eius conseruatione, uno quidem, pro cibo semel masticato, & nondum ad digestionem bene disposito, quod in aliud tempus disponendum conseruant, & alium habent ad dequouendum dispositum, ut libro. 2. de historia animalium. capite primo. & libro secundo de partibus animalium capite tertio, docet Aristoteles, has igitur proprietates demonstrare licebit de inferioribus; nimirum de bobus, ceruis, cæterisque cornigeris animalibus eodem communi prædicato (ratione cuius eis conueniunt) pro medio assumpto, hoc modo; omne animal cornigerum caret superioribus dentibus, bos est cornigerum animal, ergo eis caret. Et rursus, omne animal cornigerum habet multos ventriculos pro officio ruminandi necessarios, ceruus est animal cornigerum, ergo multos etiam ventriculos habebit.

Nec solum documentum hoc inueniendi propter quid alicuius proprietatis de inferioribus demonstrabilis extenditur ad prædicata generica, vel uniuoca, sed etiam analogæ, nam contingere potest, ut multa alioqui diuersa aliquam similitudinem, vel proportionem habeant in aliquo uniuersaliori, qualem habent substantia, & accidentia in entitate; nam hæc dicuntur entia per simila-

tudinem, vel attributionem ad illam, & rursus, accidentia omnia similia sunt in eo, quod est afficere substantiam secundum proportionem; & ratione utriusquæ prædicati communis conueniunt utriusquæ quedam proprietates: ut entibus unitas, bonitas, & id genus alia transcendentia prædicata, qua de singulis demonstrare licebit, hoc modo.

Omne ens est unum, omnis substantia est ens, ergo omnis substantia est unum: sicquè de cunctis accidentibus secundum proportionem demonstrare possumus eandem proprietatem, ac de eisdem proprietates cæteras, accidenti ut tali attributas; exemplum attulit Aristoteles in prædicato illo analogo, quod ex communibus animalium ossibus, ac sepium, qua etiam sepia appellantur (est enim sepion, vel sepium genus quoddam serpentum) & spinis piscium, qua vsuum similitudinem tenent, alstrahibile est, innominatum penitus, quod ignota quedam proprietates consequuntur, de cunctis demonstrabiles ipsomet communi prædicato analogo medio; ut si fingamus (ait Diuus Thomas) communem proprietatem huius analogi esse operum carnibus; nam sicut ossa habere analogum est de solis communibus animalibus proprie dictum, de cæteris per similitudinem, & proportionem; par ratione carnibus operiri, nam caro in solis etiam eisdem animalibus proprie reperitur; hæc igitur erit de omnibus secundum proportionem demonstrabilis per commune prædicatum analogum.

Docet tandem Aristoteles multa esse problemata, vel propositiones diuersas aliqui secundum speciem, quibus commune est idem propter quid, per quod omnes demonstrari possunt: sed hoc dupliciter: primo, ut cunctis sit ex æquo commune, gratia exempli, per antiparitasim, siue repercussionem demonstrantur Echo, apparentia rerum in speculo, & generatio ridis; nam licet diuersa fiat secundum speciem repercussionis ista (nam Echo fit per repercussionem aeris commoti à corpore sonante ad aliquod corpus concanum; apparitio rerum in speculo per repercussionem immutari medijs ab speciebus intentionalibus ad speculum; Iris vero generatur ex eo; quod radijs solares repercussantur ad vapores humidos: tali modo densatos in nube, conueniunt tantum in communi medio repercussionis, per quod

14

Demonstratio.

15

II. Membrorum.

16

Exempla.

17

La 4 demon-

Exemplum.

11

12

Observa.

13

demonstrantur. Secundo, ita ut non ex aequo conueniat omnibus, sed subordinata sint, & quorum unum reducitur ad alterum; ex quo unum quodammodo medium habere dicuntur; nam ubi unum propter alterum, ubi unum dumtaxat est, ut si quaratur, ait Aristoteles, propter quid Nilus in mensis lunaris declinatione maiores inundationes habeat: rationem reddere possumus, quia in fine mensis frequentiores eueniunt pluuia, quam in principio; & si rursus rationem huius scisciteris? Respondendum est, quia in declinatione mensis luna deficit: habet etenim praedominium supra humores, vel qualitates; & ideo deficiente eius lumine magis commouentur vapores in aere; & tali commotione densantur in nubes, & gignuntur pluuia: ecce quo pacto primum, & secundum problema, licet diuersa media habeat, per qua demonstrantur, subordinata tamen, cum postremum sit ratio, & propter quid prioris, unde quodammodo dicimus idem habere medium, nempe ultimum, ad quod reducitur primum, cum per illud ostendatur.

Ratio.

Nota.

18

QVOMODO CAUSAЕ,
& effectus se habeant inter se, & quo pacto causa venentur, & an vnus effectus plures sint causa.

CAPVT DECIMVM
sexturn.

DE causa vero, & cuius causa dubitaret utique aliquis, an quando est causatum, & causa est, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

Intetum.

EXPOSITA methode inueniendi propter quid, hoc est, medium demonstrationis continens causam conclusionis, ea nunc cum effectu confert Philosophus, ostendens quo nam pacto ad eum se habeat: praestat autem in toto capite quatuor, proponens primo quaestionem: an causa simul sit cum effectu: non tempore, nam de hac simultate iam egerat, sed illatione; ita ut eu necessario inferat, ab eoque vicissim inferatur, qua soluta aliam de unitate eiusdem causa excitat, ac soluit; an videlicet eiusdem effectus plures causas esse con-

Diuisio
ca. in III
partes.

tingat. Tertio, modum cognoscendi causam, & effectum in demonstratione docet; ac tandem dubium quoddam insinuat, ac soluit.

Itaque quaestio prior est: an simul sint, mutuoque se inferant causa, & effectus, & arguitur in fauorem partis affirmatiuae duobus medijs. Primo, quia si non sunt simul causa, & effectus, ut dum folia decidunt, non est defensionis causa, nempe latitudo foliorum, vel dum defectus est luna, non est interpositio terrae, sequeretur plane alias esse horum effectuum causas. Secundo, causa, & effectus vicissim se demonstrant, ergo simul esse necessarium est, cum demonstratio sit consequutio necessaria. Antecedens probatur eiusdem exemplis, nam bene in primis inferitur, omnis arbor folia lata habens paritur eorum defluxum, sed vitis lata sunt folia, ergo suo tempore decidere necesse est: & e conuerso, omnis arbor, cuius folia decidunt, lata decoratur, sed folia vitis decidunt, lata igitur sunt: neque minus est necessaria reciproca consequutio interpositionis, atque defectus; nam si interpositio terra sit, eclipsis quoque erit, & hac existente necesse est eandem esse interpositionem: mutua igitur coexistentiam habent causa, & effectus.

Et si aliquis obijciat aduersus hanc, secundam rationem, causam naturae ordine priorem esse effectui, atque adeo posse per eam demonstrari, sed nequaquam demonstrare illam, cum ex prioribus demonstratio procedat. Respondet, duplicem esse demonstrationis genus, ut capite decimo prioris libri se docuisse meminir: unum a priori, propter quid conclusio nis trades, a posteriori aliud, ne propter quid, sed solum quod est, vel quia est; unde cum in secunda ratione dicitur, vicissim se demonstrare causam, & effectum, non est accipiendum de eodem genere demonstrationis, sed in diuerso, nempe propter quid, quo pacto causa demonstrat effectum, & quod hoc est, quo pacto effectus demonstrat causam: eclipsis itaque interpositionem esse demonstrat, sed interpositio, propter quid eiusdem eclipsis tradit tanquam vera eius causa, cuius illud ait euidenti argumento esse, quod in definitione eclipsis interpositio penitur, dum dicimus, esse luna defectum ex interpositione terrae: eclipsis vero non ponitur in definitione interpositionis.

Proposita nunc quaestioni duabus assertionibus satisfacit, hanc distinctionem effectus, & cause praemittens: est quidam effectus, duplicem habens causam, a qua in differtenter prodire potest, unde cum neutra per se recipio-

I. Pars.
dub. I.

II. Ratio.

3

Obijctio.

Solutio.

4

Satisfit
quast.
duabus
assertio-
nibus.

reciprocatur, ut vituperabile, quod sequitur ex superbia, atque intemperantia, vel ex causa per excessum, nempe prodigalitate, aut per defectum ex auaritia: & quod ex utraque seorsum sumpta inferatur, constat; nam si aliquis superbus est, eo ipso est vituperio dignus; & etiam si sit intemperatus, nec non si prodigus, aut auarus: sed neutra determinate inferit; neque enim sequitur, vituperabilis est iste, ergo superbus, cum possit esse intemperatus; neque sequitur esse intemperatum, prodigum, vel auarum; cum possit esse superbus: alia est causa, ex qua vniuersaliter, adaequate, & primo sequitur effectus, ut ex interpositione terra eclipsis.

Iuxta hoc duplex causarum genus duplicem assertionem statuit, quibus soluit praepositam quaestionem.

I. Assertio. Et est prior: causa primi ordinis non conuertitur cum effectu; nam licet eum inferat, ut superbum esse inferit vituperabilem, non tamen inferitur ab eo.

II. Assertio. Secunda assertio: causa vniuersalis, & adaequata reciprocatur cum effectu, quem semper inferit, ab eoque, vicissim inferitur. Probatur exemplo decisionis foliorum; non quidem ad foliorum latitudinem comparata, cum qua certum est non conuertitur: multa siquidem arbores sunt lata folia habentes, a quibus nunquam decidunt, ut laurus; sed ad densationem succi, vel humoris in ea dem arboribus, vel in eodem arboris genere, ex qua infallibiliter sequitur: cuiuslibet enim arboris, cuius densatur succus, folia decidunt, sed vitis, aut ficus, humorem densatum habet, ergo folium eius deciderit, & e conuerso: arbor, a qua decidunt folia, succum habet densatum: sed a vite, vel ficu decidunt folia, ergo habet succum densatum, in eodem etiam exemplo vituperabilis non comparati ad aliquod speciale vitium, sed ad vniuersalem hanc causam agendi contra rationem, idem cernimus. Quicumque enim contra rationem agit, vituperabilis est; sed quicumque peccat, agit contra rationem: ergo erit vituperio dignus.

2. Pars.
Dubiu 2.

7

Solutio huius primae quaestionis excitat secundam (ut bene adnotauit Caietanus in huius capituli elucidatione:) nam cum effectus distinctus sit, in eum, qui habet multiplicem causam, a qua in solidum prodire potest, quam in adaequatam vocare possumus, & in eum, qui vnam, eandemque habet, a qua vniuersaliter, & primo procedit, quod est esse adaequatam, statim vnitas causa inquirenda est, ut plenius intelligatur, quomodo causa, & effectus se in-

ferat. Ideo quaestionem secundam proponit Aristoteles in 2. parte capituli: an ex unitate causa sequatur semper vnitas effectus, atque etiam e conuerso; ex unitate effectus vnitas causa; cui respondet duplici assertionem.

Prior est; in causis, & effectis per se, vnitas causa inferit vnitatem effectus; & vnitas effectus vnitatem causa: praesupponit assertio hac distinctionem causa in per se, & per accidens: per se vocatur illa, quae ex propria ratione producit effectum; unde ex ea sola sequitur, vel si ex altera, non nisi in quantum participat rationem eius, quod est vniuersaliter ab ea procedere: causa per accidens est in adaequata, ex cuius propria ratione non procedit effectus, sed ex communi cum alijs, vel ex aliquo accidenti, quae etiam vocatur a signo, in quantum causalitatis per se signum est; unde vel non ab omni, vel non a sola procedit. Vtriusque exemplum habemus in vituperabili, cuius causa per se est contra rationem agere: per accidens vero per excessum, vel defectum peccare: ut esse prodigum, vel auarum: est enim per accidens, quod qui agit contra rationem, excidat: cum agere possit deficiens, vel alijs infirmitatis modis. Vocatur etiam a signo, quia excidere, vel deficere signum est eius, quod est agere contra rationem. De causa igitur primi ordinis procedit conclusio affirmans, vnus effectus non posse esse nisi vnica causa: cuius euidentis est ratio, quia causa per se est medium demonstrationis, medium autem est definitio maioris extremi; ut constat in eclipsi quam demonstramus per interpositionem terra: definitio autem est vna: ergo vna erit causa.

Assertio posterior est, in causis per accidens, vel a signo non datur vna causa vnus effectus, sed multiplex, quae etiam ex harum causarum natura, manifesta est: nam si effectus non procedat ex propria earum natura, sed cum ceteris communi, ex multis causis idem procedit effectus, unde non est vnus ex causarum unitate, neque eius vnitas earundem inferit vnitatem, ut designatum exemplum docet. Quibus suppositis ostendere vult modum, quo vtraque causa, qua medium esse potest, proportionatur extremitatibus, & quidem de causa per accidens, ait, per accidens se habere ad maiorem, & minorem extremitatem, quas coniungit: ut si dicamus, musicum edificare, tam causa, quae effectus considerantur per accidens: nam musicus causa per accidens domus est, atque etiam domus ipse effectus per accidens musici: at in causis per se, qualis fuerit habitudo maioris

I. Assertio.

8

9

II. Assertio.

10

extremitatis, quæ est effectus, quem demonstra-
mus ad minorem extremitatem, quæ est id, de
quo demonstratur: talis erit habitudo mediæ
eas coniungentis ad utramque, ita ut si æquius
cum fuerit; hoc est, ex diuersis omnino causis
proueniens, æquiuoca etiam sit causa, vel me-
diæ; si vero maior extremitas sit eiusdẽ ge-
neris cum minori, et causa quoque eiusdem ge-
neris erit, et si analogæ sit utriusque habitu-
do, analogum erit medium. Duo exempla de-
signat, unum de extremis æquiuocis, ut com-
mutabiliter proportionari, air, effectus,
seu passio communis est, et quasi generica, li-
neris, corporibus, numeris, ac temporibus conue-
niens, de quibus per modum, seu causam gene-
ricam probare potest; quid sit autem commuta-
ta proportio, explicauimus in primo libro, quod
ideo non putamus repetendum. Medium autẽ
genericum, à quo tanquam à causa adæquata
procedit, et ratione cuius his omnibus conue-
nit, est quantitas proportionalis.

Primum exemplū.

Exemplū secundū.

Exemplum secundum est de æquiuocis, dici-
tur autem æquiuocus effectus; qui non habet
vnam aliquam causam, sed multiplicem, ac di-
uersam; ad quem propterea de multis demon-
strandum non vnum, sed plura media, atque
diuersa afferuntur: eiusmodi est similitudo, in
coloribus et figuris æquiuoce reperta, ad quæ
demonstrandam de utrisque non vna causa affe-
renda est, sed diuersa, vna videlicet pro figu-
ris, altera pro coloribus; nam causa similitudi-
nis in coloribus accipitur ex eodem modo im-
mutandi visum, nempe disgregando, vel con-
gregando: in figuris vero ex æqualitate angu-
lorum, et laterum; et cum analogæ sint mediæ
inter æquiuocæ, et uniuocæ, effectus analogice
multis attribuitur, causa quoque per se analo-
ga debetur, per quam demonstrandi erunt; ut
si veritatem, vel bonitatem velimus demon-
strare de substantia, et accidenti, quibus ana-
logice conueniunt, assumendum erit ens, quod
medium est, et causa huius proprietatis ana-
logæ, propter quam eisdem attribuitur.

3. Pars.

In tertia parte capituli applicat habitu-
dinem causæ ad effectus secundum consequutio-
nem, et unitatem expositam ad exercitiũ de-
monstrandum, in quo causa medium est coniu-
gendi extremitatem, nempe passionem, quæ
maior extremitas est cum minori, quæ est sub-
iectum, de quo demonstratur, et ait, quod si ac-
cipiamus causam per se, ex qua uniuersaliter
sequitur effectus (quam diximus esse vnã res-
pectu vnus effectus) et comparemus eam cũ
proprio effectus, proprioque subiecto, quæ per eam

coniunguntur, cum utroque conuertitur: si vero
pro subiecto accipiat, non proprium, sed ali-
quod ex inferioribus, non conuertitur cum eo
causa, neque effectus: hoc est, medium, et maior
extremitas, nisi forte acciperis omnia inferio-
ra simul, quasi pro vno subiecto: quia cum pro-
prio æquiualeant, non minus conuertuntur om-
nes termini demonstrationis, quam si propriũ
accepisset, et producit exemplum mathemati-
cum, ut habere angulos externos æquales qua-
tuor rectis est passio superior respectu triangu-
li, et quadranguli, ceterarumque figurarum re-
ctilinearum: vnde si respectu cuiuslibet per se
sumpta accipiat, non conuertitur cum ea
quia tanquam inadæquatam causam, et per
accidens eam sequitur, si vero omnes simul ac-
cipiantur, vel figura rectilinea ut sic, conuer-
sio fiet mediæ cum extremitatibus: huius autẽ
rationem eandem reddit, quæ superius de cau-
sa per se reddiderat. Quia medium, ait, ex-
tremi ratio est primi, quasi dicat: medium
in tali modo demonstrandi est definitio maio-
ris extremitatis; passionis videlicet, aut effe-
ctus, qui demonstratur, quam necesse est cũ pas-
sione ipsa, eiusque adæquato subiecto conuerti: ut
si demonstrare velis, decisionem foliorum per
congelationem humoris, aut succi, quæ quasi
eius definitio est, videbis medium hoc, vel cau-
sam conuerti cum extremitatibus, videlicet
cum spoliatione frondium, et arboribus talis
conditionis, quarum humidum seminis den-
satur.

Eandem rursus doctrinam ad figuras demõ
strandi applicat; docens quanam pacto commu-
nis passio de particularibus in modo, et figu-
ra demonstratur; airque communem passionem,
cui est vnica causa proxima plures simul remo-
tas habentem per illas demonstrari de mul-
tis speciebus diuersorum generum; ut longitu-
dinis vitæ propria causa est bona complexio,
per quam hoc modo demonstratur, omne ani-
mal bonam habens complexionem longitudi-
ne vitæ in suo genere gaudet, Petrus, vel Ioa-
nes talem habet complexionem: ergo longam
vitam habebit, sed effectus iste plures habet,
et remotas causas in diuersis rebus diuersorum
generum: nam alia causa est in quadrupedi-
bus parum humoris colerici, ac fellis habere,
ut in ceruo: in aibus vero multum habere sic-
citatatis, quas remotas causas longitudinis vi-
tæ esse dicimus: quia in tantum sunt causæ, in
quantum efficiunt bonam complexionem, quæ
proxima, et adæquata est, ad quam reducun-
tur; per quamlibet autem harum causarum de-
monstrari

14

15

16

monstrari potest talis effectus de singulis ei-
us generis animalibus, atque etiam de omni-
bus simul, cum quibus conuertitur ipsa causa,
sed diuerso modo; nam de singulis demonstra-
tur tanquam uniuersale simpliciter, cum uniu-
ersale superius sit, sed de omnibus simul tan-
quam uniuersale primum, et quasi adæquatum:
nam predicatum superius ad omnia inferiora
simul sumpta comparatum æquale est, et adæqua-
tum vocari potest.

17

Vltima pars dub.

In extrema parte capituli dubium proponit,
et soluit, quod videtur ex doctrina nuper tra-
dita de comuni passione applicata ad particu-
laria, vel inferiora ortum: est autem dubium: si
passio uniuersalis uniuersali predicato, primo
et uniuersaliter conueniat, inferioribus vero
non primo, sed per intermediæ causas (hoc e-
nim sibi volunt verba illa textus, quod si nõ
statim accedunt ad indiuiduum, et si non
solum vnum, sed plura sunt media, plures
etiam, et causæ sunt) Vocat enim speciem ato-
mam indiuiduum) vtra nam proxima causa ta-
lis passionis, quæ particularibus inesse proba-
tur sit ea, quæ ex parte eiusdem, communis pas-
sionis accipitur, an quæ ex parte subiectorum
particularium? gratia exempli: longitudo vi-
tæ probatur inesse aibus, et quadrupedibus,
et horum generum speciebus per causam eius
uniuersalem, videlicet per bonam complexio-
nem, et per causas particulares, defectum vi-
delicet cholerae, et fellis, aut siccitatis abundã-
tiam (eiusmodi enim ex parte ipsorum subiectõ-
rum potius se tenent, cum particularem eorũ
naturam sequantur) Queritur quæ nam proxi-
ma causa dicenda sit, ad quæ reducitur altera
particularis, vel uniuersalis, et a qua potius
incipere demonstratio debet, ut in alteram te-
dat, incipiet ne à particularibus, ut eas in
uniuersalem referat, sic procedens, ceruus longi-
tudine vitæ gaudet, quia parum habet chole-
rae, et fellis, et rursus, parum habet cholerae, et
fellis, quia bonam complexionem, vel ab uniu-
ersali, ut eam reducat ad particulares, dicẽs;
Cervus longitudine vitæ gaudet propter bo-
nam complexionem; bonam autem complexio-
nem habet, quia parum habet cholerae, ac fel-
lis. Respondet Aristoteles particularem potius
causam ex parte subiectorum desumptam vo-
cari proximam, ad quam uniuersalis est referẽ-
da, dum de particularibus demonstratur com-
munis passio, cuius ea est ratio: quia magis est
intrinsecum, magis proprium, et proximum,
quod ex propria subiectorum natura accipitur
quàm quod ex parte eiusdem communis pro-

18

19

Solutio dubij.

20

prietatis.
Concludit tandem Aristoteles caput, quod
si sub forma brevis Epilogi colligens uniuersa
quæ de natura syllogismi, demonstrationis, et
scientiæ docuit, in libris priorum ac posteriori-
bus: hisce verbis: At enim de ratiocinatione
quidem demonstratione quid nõ vtrũ
que sit, et quo fit modo: satis iam patuit,
et simul etiam demonstratiua scientiæ,
est enim idem.

QVOMODO PRIN-
cipia cognoscantur, et quis prin-
cipiorum sit habitus.

CAPVT DECIMVM
septimum.

DE principijs vero, et quomodo fiũt
nota, et quis cognoscens habitus,
hinc est planum addubitantibus pri-
mum, et c.

TEXTVS EXPOSITIO.

CAPVT hoc uniuersum posteriori si-
cut opus claudit, in quo Aristoteles,
postquam omnia, quæ ad demonstratio-
nem, eiusque structuram pertinet, tra-
didit; de principiorum notitia differit: docue-
rat capitibus precedentibus, quanam via in-
uestiganda sint quid et propter quid, ex
quibus principia demonstrationis constentur,
idque solum supererat intelligendum: quo ge-
nere cognitionis a nobis cognoscantur, præser-
tim uniuersalissima, quæ dignitates vocatur,
atque ex consequenti cetera, quæ sine demon-
stratione accipiuntur: An notitia scientifica,
et scientiæ habitus, vel quouis alius præstat au-
tem in toto capite tria: nam primo ostendit ne-
cessitatem inuestigandi talem principiorum
cognitionem: secundo tres Quæstiones proponit
ac soluit: ac tandem dubium mouet, eique sa-
tis facit.

Intẽtum cap.

Diuisio capit. in tres partes.

Prima pars circitiam.

Triplex questio ponitur.

Necessitatem inuestigandi principiorum no-
ticiam hanc esse testatur, ut cum statutum sit,
quod non contingit aliquid scire, nisi præcog-
noscantur prima principia immediata, necesse
est nosse, an pereundem scientiæ habitum, quo
conclusio cognoscitur, cognoscantur etiam prin-
cipia, vel per alterum diuersæ conditionis.

Quæstiones autem sunt: prima, an omnium
immediatorum principiorum sit eadem cogni-
tio

tio, vel per diuersum genus cognitionis eorum notitiam accipimus.

II. Secunda quasi explicatio prioris est; an per scientificam notitiam omnia immediata principia cognoscantur, vel quaedam tantum, cetera per aliud genus cognitionis.

3 Tertia, An habitus principiorum fiant, aut generentur in nobis, cum prius eos non habuerimus, vel certe a principio sint in nobis: nos tamen lateant, quousque exercitatione cognoscantur? Hac sunt de qualitate, aut modo huius cognitionis scitu digna.

Inuertit ordinem quaestio- num. His quaestionibus non eodem ordine quo proponuntur satisfacit, sed ab ultima incipiens singulas eius partes singulis etiam argumentis impugnat: & primo eam, qua asserit latuisse nos, cum a principio in nobis fuerint, hoc argumento: apertum est notitiam principiorum certiore, atque euidetiore esse notitia conclusionis scientifica, nam cum intellectus assentiatur conclusioni propter principia (ut ca. 2. primi libri fuit constitutum) sequitur euidenter certius, euidentiusque cognoscit; sed habentem notitiam conclusionis latere non potest, cum necesse sit (ut ibidem fuit manifestum) nosse quod impossibile sit aliter se habere: ergo repugnat fortius, quod quispiam notitia principiorum habeat nesciens se eam habere; quod tamen sequitur euidenter, si admittamus adesse a principio tales habitus, sed non cognosci.

Impugnatio alterius partis: nempe quod de nouo fiant in nobis similes habitus, talis est; omnis notitia fit in nobis ex praexistente alia, ut in huius operis initio stabilitum est; sed notitia principiorum non est factibilis ex praexistente: ergo nec de nouo comparabilis. Probat minor: nam cetera nota sunt: praexistens cognitio ex qua fit altera, certior est ea, cum sit eius causa, atque adeo nobilior; sed non est dabilis ulla notitia certior ea, per quam principia cognoscimus: ergo non erit ex praexistenti comparabilis. Infertur ergo ex duobus his argumentis, neque possibile esse habuisse nos a principio talem cognitionem nos latentem, sed nec de nouo fieri, nulla notitia, vel habitu precedente.

Solutio vltimae quaestio- nis. His argumentis hinc inde praiactis, accedit iam ad eiusdem quaestio- nis solutionem, pro qua praemittit tanquam certum, esse in nobis a principio quandam potentiam cognoscitiuam praecedentem principiorum notitiam: ut autem ostendat, qualis sit haec potentia, vel principium cognoscendi, tanquam per se notum praemittit, cum illis animalibus inesse quandam naturalem po-

tentiam ad iudicandum de sentibilibus, non ad quisitam, sed naturalem, qua vocatur sensus; sed triplicem habere gradum in diuersis, iuxta maiorem, vel minorem eorum dignitatem: gradus perfectior huius potentia est in his, in quibus post habitam alicuius notitiam, re etiam sensibili, de qua habetur abeunte, remanet aliqua impressio eiusdem notitiae, ratione cuius iterum cognosci potest, & hoc modo reperitur in animalibus perfectis: in secundo gradu huius potentiae consistunt animalia minus perfecta, in quibus post notitiam remanet eadem impressio non cuiuslibet obiecti sensibilis, sed alicuius vehementioris. Debiliora namque non valent eam relinquere propter debilitatem etiam potentiae: infimum tenet gradum potentiae haec in quibusdam imperfectissimis animalibus carentibus motu progressiuo; qualia sunt, quae perpetuo manent petris affixa: unde praedicta animalia his gradibus distincta sic se habent in usu huius facultatis, ut eam quibus nulla impressio remanet, transacta cognitione non possint ea uti, nisi praesente re sensibili: ea vero, in quibus non remanet talis impressio nisi circa vehementiora sensibilia, non utuntur tali facultate in absentia cuiuscumque sensibilis, sed eiusdem dumtaxat vehementioris: perfectiora demum, in quibus cuiuscumque rei sensata durat impressio, tali facultate uti possunt in absentia cuiuslibet obiecti iam cognitae: eiusmodi autem impressio memoria dicitur, quia est facultas quaedam sensitua perfectior prima, a qua species sensibiles conseruantur, quibus medijs sensibilia semel sensata in absentia iterum percipere potest, qua facultate priuantur omnino imperfectissima animalia: perfectiora solum eam participant circa vehementiora: perfectissima vero memoratiua omnium notitiam habere possunt.

Sed adhuc inter haec aliud ponit discrimen Aristoteles, quantum admodum utendi hac facultate; nam quaedam sunt, in quibus non solum remanet sensibilis notitiarum absentia, sed qua circa eas ratiocinantur medijs speciebus in memoria conseruatis, qualia sunt homines: cetera vero animalia quantumcumque perfecta talem perfectionem discurrendi non perringunt, sed simplici dumtaxat notitia memoratiua gaudent: & ex hac memoratiua perfectione in hominibus reperta conatur Aristoteles modum cognoscendi prima principia aperire: nam ex sensu, hoc est, ex notitia sensitua, per quam semel percipitur obiectum sensibile, fit memoria; id est, remanet impressio eiusdem notitiae

Triplex gradus naturalis potentiae.

Primus. 6

II. 7

III. 8

Secundum discrimen.

8

titia per speciem conseruata in potentia sensitua memoratiua; & rursum, ex memoria iterata, seu repetita circa singularia eiusdem generis, vel speciei fit experimentum; remanente enim impressione multorum singularium sensorum eiusdem naturae iterantur sensationes circa ea, & collatione simul facta ab intellectu eorundem singularium elicitur vniuersalis quaedam cognitio, qua vocatur experimentum, ut ex multis experiencijs, quibus experitur est aliquis; quod talis herba attulit sanitatem Petro, Ioanni, ac Francisco, elicit vniuersalem notitiam eiusdem herbae, quod sanatiua sit: & haec vniuersalis notitia sumitur tanquam principium artis medicinae non per disquisitionem, vel demonstrationem probatum; sed per experientiam, ex multis memorijs circa singularia repetitis acceptum, & eodem modo se res habet circa materiam necessariam scientiarum, quod ex sensatione diuersorum singularium, & memorijs repetitis generatur in intellectu simile experimentum, quod est notitia vniuersalis, quam accipimus tanquam principium, ex quo per demonstrationem elicimus conclusionem: & talis deductio conclusionum est generatio scientiae; & hoc vniuersale experimentum vocat Aristoteles vnum praeter multa, quia consideratur a singularibus abstractum, in quibus re ipsa existit, & ex quibus deductum est; & iste est modus comparandi notitiam principiorum; cuius exemplum desinat in pugnis, quae sunt per reuersionem exercitus iam fugati: dum enim vnus militum reuertitur ad castra firmiter contendens locum non deserere, & huic adiungitur alter; sicque successione quadam quasi reficitur agmen, & fit principium pugnae, pariter in cognitionibus sensituijs contingit; nam memoria vnus particularis adiungitur altera, quibus etiam alia accedunt, & fit principium scientiae, hoc est, vniuersalis quaedam notitia circa materiam necessariam talis obiecti, de quo habetur scientia.

Sed ne forte aliquis crederet eiusmodi vniuersalem notitiam principiorum, quam vocamus experimentum, per solam memoriam sensituiam fieri (ut nonnulli ex antiquioribus Philosophis posuerunt, non discernentes intellectum a sensu) subdit Aristoteles; quod cum sensu simul oportet praesupponere talem naturam animae, quae pati possit; hoc est, quae susceptiua sit cognitionis vniuersalis, quod habet per intellectum possibilem recipiendem speciem sine materia vniuersales naturas representantes, impressas quidem virtute in-

tellectus agentis, qui est altera virtus animae, per quam abstrahuntur a singularibus; & ex his omnibus simul coniuictis cum sensu, & memoria, species sensibilibus ministratibus fit vniuersale experimentum, quod est notitia vniuersalis principiorum, quo autem modo possibile hoc fit, ut ex singularium notitia accipiatur vniuersale experimentum, amplius esse manifestandum ait: nam si accipiantur multa singularia successiue, quae in aliquo vno non distincte vniuersale spectet, vel accidens sit; ut si accipiamus Petrum, Ioannem, ac Franciscum participantes albedinem, quam in eis consideramus, nihil aliud attendentes, hoc vnum in omnibus accipimus, nempe album, quod vniuersale praedicatum est, & si in eisdem consideremus rationalitatem, in qua communicant, nihil cogitantes de singularibus, vel accidentibus, vnum aliquid concipimus, nempe rationale, quod est differentia eorum, per quam separantur a brutis, & hoc est etiam vniuersale, quod ex sensitua notitia elici posse sic ostenditur. Quamquam sensus nihil possint percipere nisi singularia, sed ratio obiectiua, sub qua ea percipiunt, vniuersalis est, ut visus, verbi causa, non percipit nisi singularem colorem, non tamen sub ratione huius coloris; nam si sic eum perciperet, non posset videre nisi hunc colorem, cum euidenter sit, nullam potentiam se extendere ultra rationem formalem, sub qua obiectum percipit: haec namque censetur, adaequata: sensus quidem non fertur in rationem vniuersalem tanquam in obiectum quod, ita ut illam sentiat, aut percipiat; nam hoc solius est intellectus, sed solum obiectum singulare sentit, videt, vel audit; sub ratione tamen vniuersali obiectiua visibilis, vel audibilis, quod est ferri in ratione vniuersalem ut quousque fit, Petrus, vel Ioannem percipere, ut sunt tales homines; & ex tali modo percipiendi deducitur, intellectum posse in eis considerare rationem hominis, non consideratis rationibus huius, vel illius: & hoc est rationem vniuersalem considerare, eamque ex multis diuersorum singularium experiencijs deducere, quod absque dubio non posset (inquit Aristoteles) si sensus ea perciperet sub ratione determinata singulari, ut Petri, aut Ioannis: & quod de singularibus dicimus respectu vniuersalis naturae specificae in eisdem considerata, accipiendum est de speciebus comparatione vniuersalis generici; nam ex consideratione naturalis, vel talis animalis, hominis videlicet,

Quomodo ex singularibus vniuersalia fiant.

12

13

14

aut

aut equi accipimus rationem animalis, quam in eis consideramus, non consideratis proprijs differentijs, rationalis, & irrationalis, per quas distinguitur, & hoc est uniuersale genericum, sicq; ascendendo vsque ad supremum genus predicamenti procedis modus abstrahendi uniuersale predicatum à particularibus sensu perceptis, & cum discursus iste per singularia, ex quibus colligit intellectus uniuersale, intus in anima sit quadam experimentalis inductio, in fert Aristoteles prima principia uniuersalia cognosci a nobis per inductionem.

Secundū illatum. solutio. 1. & 2. quæstionis.

Ex quibus etiam intulit, ut duas priores quæstiones soluere posset: uniuersalem principiorum notitiam ad intellectum pertinere; cuius est uniuersale cognoscere, licet medijs sensibus percipientibus singularia; nam principium scientia uniuersalem cognitionem intellectus denotat; sed circa intellectum, ait, duo esse habituum genera, qui se habent ad verum, quidam veri sunt semper, alijs uero non repugnat subesse falsum, & aliud genus est ad falsum determinatum: primi generis sunt opinio, & fides humana. Postremi, habitus erronei, & quia principia semper sunt uera, non possunt ad ali-

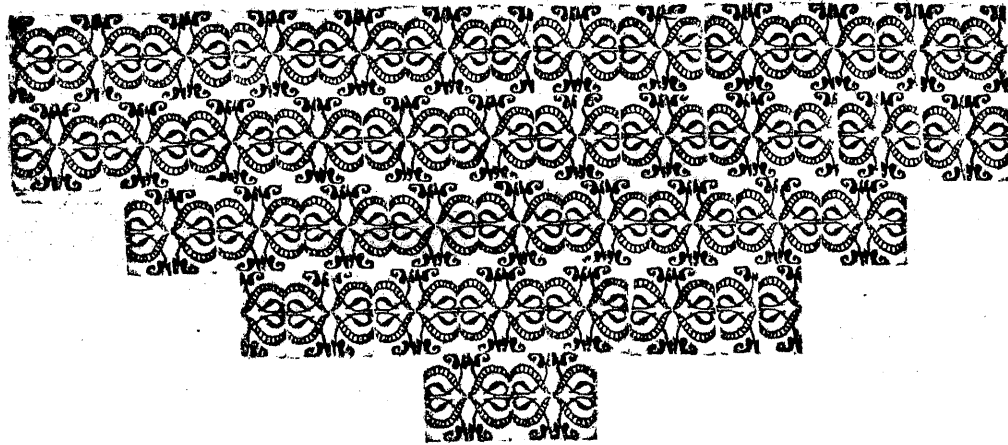
quem ex his pertinere, sed ad ordinem certe eorum, qui ad ueritatem sunt omnino determinati, ita ut repugnet eis subesse falsum, & tales habitus sunt scientia, & intellectus, & de scientia quidem certum esse, ab ea duntaxat cognitione certitudine superari, qua uocatur intellectus tanquam à propria causa: nam conclusioni assentimus per habitum scientia propter notitiam principiorum, ergo absque dubio certior est hæc, quapropter non scientia, sed intellectus. Quod alia rursus ratione confirmat: scientia acquiritur per demonstrationem, sed demonstratio non est principiorum, alioquin in infinitum procederetur, ut superius probatum est: ergo principium scientia nõ potest esse scientia, sed alia cognitio superior, qua uocatur intellectus.

Confirm.

16.

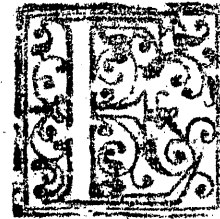
Et ex his habetur solutio utriusque quæstionis: uidelicet nullum principium immediatum uitale, cognosci per scientiam, sed omnia per altiore quendam notitiam, quam uocamus intellectum: & hæc est expositio totius capituli.

(.)

1
GENERALIS DISPUTATIO
 DE HABITIBVS, SEV VIRTVTIBVS
 INTELLECTVALIBVS AD PARTEM
 Posterioriticam spectantibus.

Intentionem.

X virtutibus, siue habitibus intellectualibus tres precipui perficiunt demonstratoriam artem; nempe intellectus, scientia, & sapientia: nam ex parte præmissarum demonstrationem perficit intellectus; ex parte conclusionis habitus scientiæ, & quodammodo ex parte vtriusq; sapientia, quibus annectuntur fides, atq; opinio, non tanquã virtutes intellectuales, sed eis valde similes, ex quibus imperfecta conditione, elucet magis perfectio scientiæ, cæterarumq; virtutum intellectualium: vniuersam autem disputationem in quinque tractatus diuidere placeat; & erit primus de habitibus intellectualibus in generali: secundus de habitu principiorum, qui vocatur intellectus; tertius de scientia: quartus de sapientia; postremus de fide, & opinione: nam ars, & prudentia proprias sedes habent, in quibus earum natura discutietur: singulos autem tractatus in particulares controuersias, vel quæstiones diuidemus.

12.

TRACTATUS
PRIMVS

De habitibus, seu virtutibus intellectualibus in generali.

Nota.

CIRCA vniuersalem habituum intellectualium considerationem tria se se nobis offerunt discussione digna: videlicet an sit habitus intellectualis; quid sit; & quotuplex: hoc est, an sufficiens sit diuisio eius in quinque illa membra ab Arist. enumerata. 6. ethic. cap. 3. nempe intellectum, scientiam, & sapientiam, prudentiam, & artem.

QVÆSTIO I.

An necesse sit habitum intellectualem ponere.

DE habitu intellectualem sciscitatur titulus quæstionis, & non de habitu in communi: quia de eo solo præsens disputatio instituitur; in qua, quid nomine habitus significetur, præmittendum est. Et aliis acceptionibus prætermittis, quas in prædicamentis ex mente Aristot. 5. met. c. 20. tex. 2. retulimus, ea solū, quæ propria est, præsentis instituto deseruit, secundū quam habitum definiit Aristot. eodē loco hinc verbis: *Habitus dicitur dispositio, secundum quam bene, vel male disponitur dispositum: aut secundum se, aut ad aliud.* Et 1. lib. magnorum moralium: *Habitus sunt (inquit) quædam erga hæc habemus bene, vel male.* Et ista autem definitio hanc diuisionem claudit, per quam illust. atur: duplex est habitus; vnus quo subiectum proxime disponitur, vt bene, vel male se habeat secundum naturam, remote verò in ordine ad operationem, cuius natura ipsa principium est: nam bene constituta natura bene se habet ad operandū, & male constituta male se habet: huius generis sunt sanitas, agritudo, pulchritudo, ac deformitas: & habitus huius conditionis designauit Aristot. illa particula *secundum se*: idem namq; est secundum se, ac in propria natura: alius est habitus proxime disponens subiectū, vt bene, vel male se habeat in ordine ad operationem, cuiusmodi sunt habitus virtutum, vt Temperantiæ, & Fortitudinis, & eiusmodi est actus disponens subiectū in ordine ad alterum, hoc est, ad actum, & obiectū: & quidem de primo habitu non procedit præsens controuersia, qui sicut nõ disponit proxime ad operationem, sed ad naturam, non inhaeret potentia, sed substantia, vel naturæ eiusdem subiecti, sed de eo, qui proxime ad

Explicatur titulus quæstionis.

Aristoteles

Quid sit habitus, & quotuplex.

opera

operationem disponens etiam potentia inhaeret, nam intellectus potentia est.

Nullam dari necessitatem habituum probatur.

Q UOD autem non sit necessarius talis habitus his argumentis probatur. Primus intellectus est naturalis quaedam potentia in proprium actum, & obiectum inclinata, ergo de se est determinata circa utrumque, nulloque proinde indigebit determinate, sed habitus huius rei gratia ponitur, ut potentia de se indifferens determinetur ad eliciendum actum, ergo in intellectu non erit necessarius.

1. Argum.

5.

2. Argum.

Secundus habitus ponitur ad superandam difficultatem, quae in eliciendo actu reperitur, vel, quod idem est, ad comparandam facilitatem, & promptitudinem, sed ex parte intellectus non est ulla difficultas, cum obiectum non excedat facultatem potentiae, sed ei sit proportionatum: adquirere aptam facilitatem non potest, cum sit potentia naturalis ad intelligendum, quemadmodum visus videndi nullam facilitatem oculis confert, ergo non magis indigere habitu ad intelligendum intellectus conuincitur, quam ad videndum, oculus.

3. Argum.

6.

Postremo. Quaelibet potentia cognoscitiva constituitur sufficienter in actu primo ad operandum per similitudinem obiecti in ea receptam, quae specie impressam vocamus, a qua sufficienter etiam determinatur, ad operandum circa tale obiectum, ut constat in internis, atque externis sensibus, in quibus nulla alia qualitas, vel habitus praeter speciem sensibilem ponitur: sed intellectus informatur specie intelligibili cuiuslibet obiecti ad operandum circa illud, ergo per illam sufficienter determinatur, & in actu primo efficitur ad percipiendum tale obiectum: non est ergo alia qualitas necessaria praeter speciem, nisi forte hanc velis appellare habitum, & tunc libenter admitteremus esse ponendum, quemadmodum in potentiis sensitivis.

Oppositae ac verae sententiae fundamenta.

Aristotel. Sententia D. Tho. & vniuersae scholae.

H ABITUS nihilominus in potentia intellectiva ponendus esse, non solum vniuersa Peripateticorum schola cum Arist. 1. lib. post. c. 26. & 6. ethic. c. 3. tenuit semper, sed communis consensus

antiquorum scholasticorum cum Magistro in 3. dist. 23. & modernorum, cum D. Tho. 1. 2. q. 49. art. 4. & q. 50. art. etiam 4. Vnde ab hac veritate abique sufficienti ratione, & euidenti recedere non licet: cuius duplex est fundamentum, vnum ex ipsamet potentiae intellectivae conditione desumptum, alterum experientia confirmatum.

Primum tetigit D. Tho. priori loco ex nuper relatis; quod eiusmodi est: operatiua potentia duplex est, vna non solum ad vnum actum determinata, sed ad vnum modum eum eliciendi, ut lapis ad vnum motum deorsum, quae semper eodem modo exequitur, & tales potentiae nullo indigent habitu, quo determinantur ad operandum, vel quo facilius operentur, sed cum naturalis sit omnibus modis earum operatio, nullam facilitatem exercitio comparat; aliae sunt potentiae non solum circa diuersa operari valentes, sed diuersis modis, bene videlicet, vel male: ut voluntas circa bonum, & malum per appetitum, vel fugam: intellectus circa verum, vel falsum per assensum, vel dissentium, per verum assensum, aut erroneum, quae proinde aliquo determinante indigent, ut conuenienti modo operentur, & eiusmodi determinans superadditum potentiae vocatur habitus, cum sit dispositio potentiae ad bene, vel male operandum, & necessario quidem ponendum in quacumque potentia indifferenti ad operandum circa diuersa, vel diuerso modo circa idem: alioquin non consequetur finem, in quem ab ipsa natura ordinatur, qui non est alius, quam debito modo propria exercere operationem, potentiae enim propter actus sunt.

Primum fundamentum, ex D. Tho.

8.

Secundum fundamentum ab experientia.

9.

Secundum fundamentum euidenti experientia roboratur, qua constat praedictas potentias indifferentes continuo operandi exercitio, circa idem obiectum quandam facilitatem comparare, ita ut cum in principio non sine difficultate operentur, facile tandem, propterea, & cum delectatione easdem operationes exequantur. Hanc autem facilitatem non praebent formaliter ipsi actus statim abeuntes, sed quid aliud ab eis in potentia derelictum, quod cum non semper eidem potentiae aduerit, conuincitur aliquid ei superadditum esse per operandi exercitium conquistum, & reale quidem, cum reale modum operandi potentiae tribuat, quod qualitas merito vocatur, & proprie habitus, quando quidem ad nullam aliam speciem qualitatis pertinere potest.

Eno-

Enodatur negatiua sententia argumenta.

Ad 1. ref. pond.

10.

Ad 2. ref. pond.

11.

D. Thom.

Ad formam argum.

12.

Vperest proposita argumenta diluere. Ad primum dicendum est intellectum determinatum esse circa communem rationem sui obiecti, nempe veritatem, in qua naturaliter inclinatur; sed circa particularia obiecta, ac modos operandi bene, vel male, quando habet indifferetiam, ac propterea aliquo determinante indiget, quo inclinatur ad bene, facile, ac proprie operandum, & eiusmodi determinans appellamus habitum.

Secundum argumentum petit discrimen inter potentias animae, nam quae sunt omnino naturales, quae imperio rationis non subduntur, ut nutritiua, & vegetatiua, quae etiam conditione habet externi omnnes sensus: nam & si ex parte organi, ab usu, vel operatione possunt cohiberi, ut si aliquis oculos claudat, vel aures obstruat, obiecto tamen praesente non possunt non operari, neque enim potest quispiam aperitis oculis, obiectoque praesenti visionem suspicere, vel appetitis auribus non audire, & istae potentiae naturaliter prorsus operantes secundum rem, & modum, nec facilitatem comparant, nec illius capaces sunt, nec proinde alicuius habitus, ut bene adnotauit D. Tho. 1. 2. q. 50. art. 3. ad 3. aliae sunt potentiae imperio rationis subditae quantum ad usum, vel exercitium suorum actuum, quia a ratione applicati possunt ad operandum, vel remoueri ab operatione praesente etiam obiecto, de quarum numero sunt intellectus, appetitus sensitivus, & ex potentiis sensitivis nonnullae praesente enim obiecto intellectus, libere possumus eum ab operatione diuertere, ut circa aliud operetur, vel operationem suspiciat, & etiam appetitum sensitivum, ac propterea non solum in voluntate formaliter libera ponantur habitus, sed etiam in his, quae voluntati subduntur.

Nunc ergo ad formam argumenti dicimus, intellectum operatione seu uum indigere ad intelligendum, & ex hac parte aliqua difficultatem habere in suis operationibus, quam per habitum superat, etenim cum sensus sint organici, atque corporeae virtutes, non sine difficultate operantur, & adhuc intellectus ipse ex parte sua, licet positua difficultate careat, negatiuam habet in eo consistentem, quod est non esse

ex se facile, nec promptum ad operandum, sed hanc facilitatem, & promptitudinem, quae est ipsemet habitus, usu, atque exercitatione comparat, & hoc est, quod passim dicimus; habitus frequentis usu acquiri; negandum igitur est sic se habere intellectum in suis operationibus, sicut visum, vel quaelibet alium sensum externum, sed cum rationis imperio subdat, nec ex se facile operetur, facilitatem, habitumve comparat, frequenter circa idem obiectum operans; cuius visus (ut potest omnino naturalis facultas) minime capax est.

Postremum argumentum aliquo alio indigere potentia intellectiva a se distincto admittit, ut fiat in actu, ad operandum, nempe specie ab obiecto impressa, a qua modo quodam determinatur, quod in praesenti consideratione sufficit: An vero species haec proprie sit habitus, vel praeter ipsam aliam sit ponenda qualitas; secunda quaestio in dubio reuocatur, ex cuius decisione plena solutio eiusdem argumenti dependet.

QUESTIO II.

Sit ne habitus specierum intelligibilium congeries, vel altera qualitas ab speciebus distincta.

Intellectum nostrum ex se nudam potentiam esse, atque adeo indeterminatam prorsus ad vnum, vel alterum obiectum percipiendum, determinari autem ab obiectis propriis similitudinibus ei impressis testatur expressè Aristoteles, libro de anima: ubi eum nudam, vel rasam tabulam comparat, in qua nihil depictum est: quodlibet autem obiectum propria similitudine ei imprimit medio agente intellectu, & phantasmate, quod est sensibilis species eiusdem in phantasia residens, per tale autem speciem intelligibile eidem obiecto adiungitur, & cum eadem sit, quasi virtus, & semen obiecti, intellectus eam recipiens fecundus redditur, ad partemque peruenire potest; hoc est, ad actum intelligendi, per quem conceptus rei expressus, & quodammodo formatus, obiectumque intelligitur, vnde vulgatum

Ad vnum

13.

14.

Expositio 13

14.

Aristotel.

D. August. tum illud *D. August.* satis in schola celebratum emanavit: *Ab obiecto, & potentia pariter notata*: ab obiecto quidem mediante specie, & ab intellectu per eam informato: hinc etiam processit communis consensus totius Peripateticæ scholæ ponentis intelligibiles species necessarias ad earum rerum cognitiones, quas per habitus intellectuales cognoscimus, vno excepto Durando, qui temere eas negare aulius est, in 1. dist. 3. q. 6.

Opin. Auzenc. An vero similes species sint habitus intellectuales, vel præter illas alia sit ponenda qualitas, quæ proprie sit habitus, præteritis controversiæ status est: in positio Auzencæ, cuius meminit *D. Thom.* 1. 2. q. de veritate, art. 2. & in 4. dist. 6. q. 1. art. 1. singularis est, & ab schola Philosophorum iam diu relegata, nepe intellectum nostrum per influxum separata cuiuslibet intelligentiæ recipere species, neque eas retinere post intellectum, sed de nouo iterato accipere: ex continua autem receptione facilem reddi ad recipiendum: & hanc passiuam facilitatem esse habitum: cum tamen habitus ex parte potentia sit, teneat, in quantum est principium actuum operationis, eam ad efficiendum actum determinans: vnde friuolum est in sola passiuâ facilitate eum consistere, præter quâ quæ facilitas operari vfu acquiritur, recipiendi minime.

Resolutio. Hac igitur exclusâ positione huius controversiæ decisionem, nec expressam, nec insinuatâ inuenio in doctrina Aristoteli, sed cum habitus intellectuales possint esse verbi de eorum quidditate producta temporibus, aut *D. Tho.* cepit in schola eius agitari, & ex diuersis suorum operum testimoniis opinionum diuersitas inter alumnos eius orta est.

Collectionem specierum intelligibilium esse habitum sententia suadetur.

Secunda sententia. **C**apreolus enim q. 3. prologi sententiarum, cui multa in fauore vtriusque partis retulisset, in eâ partem magis inclinât, quæ docet specierum intelligibilium cogeri esse habitum intellectuale, & non aliâ qualitatem eis superadditam: hæc fuit sententia Nominalium, quâ non solum sequitur, sed egregie declarat, atque confirmat Paulus Sozinas, c. met. q. 9. vbi illud in primis

sonzini.

adnotandum censet, species intelligibiles duplices esse, quales simplices simplici rei quidditate, vel accidentia representantes: quibus mediantibus eâ simplici notitia percipimus, & eiusmodi sunt, quas intellectus agens abstrahit à phantasmatibus, vt species hominis, aut leonis: aliæ sunt species cõpositæ, vel cõplexæ rem cõpositam representantes, quæ ex simplicibus fiunt: informatus enim intellectus speciebus hominis, & risibilis, hanc cõpositionem format, homo est risibilis: quasi ex multis simplicibus vnâ speciẽ cõpositâ constituens: inter vtramque vero illud esse discriminis docet, quod simplex ab intellectu agenti, cõplexæ vero à possibili per apprehensionem, & iudiciũ formatur: vnde infert requiri species simplices ad cõstitutionem habitus, nõ tamẽ esse habitum nisi cõplexas, non quidem cõfusè acceptas, sed ordinatas hoc modo, vt postquã intellectus agens possibili impressit species simplices hominis, rationalis, & capacis disciplinæ, per apprehensionem, iudiciũ, ac discursum, tales ex eis cõpositiones formet, & ad cõstitutionem demonstrationis ordinet; omne animal rationale est capax disciplinæ: omnishomo est animal rationale: ergo omnis homo est capax disciplinæ. & rursus speciebus admiratiui, atque risibilis acceptis, eliciat hominẽ esse admiratiuũ, & risibile, & sic suo ordine per essentia demonstrat primam passionem; & per hanc secundam, & ex hac tertiã, sicque de cæteris; & hoc modo ordinat species cõplexas habitum scientiæ cõstituit: itaque species cõplexæ principiorum, & cõclusionum, quæ per diuersas demonstrationes suo ordine ab eis deriuantur, habitus scientiæ constituunt absque alia qualitate eis superaddita, tantumdemque de cæteris habitibus intellectualibus suo modo iudicandum erit; videlicet importare singulos species cõplexas in recto, & in obliquo ordine, ratione cuius vnũ per se habitum efficiunt.

Hæc ferètiã videtur propria *D. Thom.* multis sue doctrine locis, quibus, tam de generatione habituum intellectualium, quã de augmento loquitur, de generatione quidem loquens q. 10. de veritate art. 2. ait *Anima Christi cognitione, quæ Verbum videt indiget habitu, quod est lumen, ad cognitionem vero creaturarum habuit habitum, qui est collectio*

18.

19.

20.

D. Thom.

Primus locus D. Thom.

collectio

collectio specierum ordinatarum ad cognoscendum, &c. Et in 3. dist. 14. quæst. 1. artic. 3. quæstioncul. 4. *Drusio habituum (ait) in diuersis rebus cognoscendis contingit in nobis, ex hoc quod forma intelligibiles in nobis sunt minime vniuersales: vnde oportet, quod diuersas res per diuersas species cognoscamus, & diuersa species secundum genus faciunt diuersos habitus scientiarum.* Et 1. lib. contra gentes, cap. 56. *Habitus inquit, vel est habitus quedam ad recipiendum species intelligibiles, vel est ordinata congregatio ipsarum specierum intelligibilium existentium in intellectu, non secundum actum completum, sed medio modo inter potentiam, & actum.* Et cum de augmento ageret, 1. 2. quæst. 57. art. 2. hæc scripsit verba. *Scientia potest augeri secundum se ipsam, sicut cum aliquis plures conclusiones Geometricas aduersit, augetur in eo habitus eiusdem scientiæ secundum speciem, &c.* Et clarius 3. par. quæst. 17. artic. 1. *Docet habitum scientiæ augeri, ex eo quod intellectus agens post primas species intelligibiles abstractas à phantasmatibus potest alias, æque alias abstrahere. Quibus in specierum complexarum multiplicatione incrementum habitus ponens, non aliud esse ab eisdem speciebus profiteretur.*

Prima ratio. Ei ratione probatur. Quia nec generatio habitus, nec augmentum eius bene intelligitur, posito quod sit aliqua vna qualitas speciebus superaddita: non generatio, quia non videtur possibile vnâ simplicem qualitatem tot obiecta diuersa, quot sub adæquato eiusdem scientiæ comprehenditur, respicere posse, vel ad eam cognoscendam potentiam inclinare, sed necesse est tot ponere qualitates inclinantes, quot sunt obiecta, & hoc est, quod ponimus dicentes habitum esse ordinatum specierum congeriem: augmentum etiam nõ videtur intelligibile, nisi dicatur per nouam specierum acquisitionem fieri, sic namque bene intelligimus maiorem esse, vel perfectiorem scientiam, quia ad plura obiecta per nouas species cognoscendam extenditur. Eandem autem qualitatem simplicem ad noua obiecta terminari impossibile est: nam vel noua pars ei additur, & tunc non erit eadẽ, vel simplex, sed cõposita: aut non additur, & tunc sine additione non intelligitur, quo pacto noua obiecta respiciat, quare dicendum est collectionem specierum potius,

21.

2. Locus.

3. Locus.

4. Locus.

22.

5. Locus.

Prima ratio.

24.

quam aliam qualitatem superadditam esse habitum.

Vera sententia explicatur.

SECUNDA opinio tenet intellectualem habitum qualitatem esse distinctam, atque superadditam speciebus, per vsum earum acquisitam: hanc sequitur *Henricus Gant.* quodlib. 9. q. 4. & ex discipulis *D. Tho. Ferrar.* 1. lib. contra gent. c. 56. *M. Sorp.* q. 3. proemia li. *Caier.* 1. 2. q. 54. art. 4. & moderni omnes post ipsos, accipientes absque dubio, ex *D. Thom.* qui eodẽ articulo tria de habitu intellectuali docet in corpore: primũ nempe, esse simplicem qualitatem, quod probat ex simplicitate subiecti: nam intellectus nõ est multiplex, sed vna simplex qualitas: ergo talis erit habitus, cum perfectio quælibet suo sit perfectibili proportionata: & quemadmodum intellectus, ait, consideratur ex parte obiectorum, ad quæ se extendit, & ex hac parte quandã habet multipliciter extensiuam: & rursus, vt est in se, quod pacto vna simplex potentia est, & sub vna ratione obiectiua, multa respicit pari ratione habitus ex parte rerum, ad quæ se extendit potentia inclinans, multiplex quodammodo est: sed quia sub vnica ratione obiectiua respicit omnes, in se est vnã qualitas simplex: ex qua distinctione simplicitate habitus clarius infertur hæc verba: *Inde est, quod habitus est qualitas simplex, non cõstituta ex pluribus habitibus, etiã si ad multa se extendat, &c.* Hæc *D. Thom.* ex quibus euidenter deducitur habitum non esse cõgregationem specierum apud ipsum, cum non admittat compositionem, ex multis habitibus partialibus: species enim plures eundem habitum cõponere repugnat, nisi tanquam partes eius integrantes: in solutione ad primũ generationem habitus intellectualis fieri negat per successuã productionem partium, sed vnus, eiusdemque qualitatis simplicis, quã nõ habere statum, & perfectionem habitus docet, quousque frequẽsvsus eã corroborat, atque cõfirmat, ac difficile mobilem à subiecto reddit. Ac tandẽ in solutio, ad 3. de augmento, eiusdem habitus sic loquitur: *Ille qui in aliqua scientia acquirit per demonstrationem scientiam conclusionis vnus, habet quidem*

Vera sententia.

25.

D. Thom.

26.

D. Thom.

27.

D. Thom.

23 habitum,

habitu, sed imperfecte, cum vero acquirit per aliquam demonstrationem scientiam conclusivam alterius, non aggeneratur in eo alius habitus, sed habitus, qui prius fuerat, fit perfectior, utpote ad plura se extendens, &c. Quae absque dubio stare non possunt cum opinione precedenti, de specierum congerie, nam si haec esset habitus, cum successiue acquirantur singulae species, aueretur habitus ipse per aggenerationem multorum habituum partialium, sentit ergo D. Thom. species ad generationem habitus esse omnino necessarias, sed aliam qualitatem per usum earum comparatam vere, & proprie esse habitum: & hanc sententiam tanquam veram, & D. Thomae propriam amplectimur; quam his rationibus confirmare solent.

Prima ratio. Habitus intellectuales non habentur a natura, sed usu, atque exercitatione comparantur (ut communis consensus totius Peripateticæ scholæ tenet) sed species intelligibiles præsupponuntur actibus, ergo repugnat esse habitum. Probat minor, nam intellectus sicut qualibet alia potentia cognoscitiva non operatur, nisi prius ei coniungatur obiectum, ex veriusque etenim conjunctione fit unum principium totale, atque sufficiens actus, sed obiectum coniungitur potentiae mediis speciebus, tanquam virtutibus propriis, ergo prius sunt species ordinatae in intellectu, quam actum intelligendi eliciat, cum ergo habitus generetur per repetitionem actuum, sequitur plane non esse species ordinatas, sed quid posterius per earum usum genitum.

Confirmat. Et confirm. quia intellectus informat species effectiue producit actum, ergo id etiam, quod ex actibus resultat, nempe habitum, qui sicut est effectus potentiae, sic etiam specierum, quibus informatur: diuersa igitur qualitates sunt species ab habitu, sicut causa quilibet ab effectu distinguitur.

Secunda ratio. Secundò. Habitus est qualitas, per quam facile, prompte, & cum delectatione operatur potentia, sed stat intellectum esse informatum speciebus, & adhuc non habere facilitatem ad operandum, cum eam comparet per frequentem usum, ergo facilitas distinctum quid est ab speciebus ordinatis, atque aded habitus ipse, qui ipsamet facilitas est.

30.

Probat tertio. Ex modo augmenti, Tertia ratio seu intentionis eiusdem habitus. Bis facta 110. Quomodo enim augetur qualitas, secundum intentionem, & extensionem: extensio qualitatis fit per informationem diuersarum partium eiusdem subiecti, si corporea sit, nam spiritualis, sicut eius subiectum, partibus caret. Exemplum habemus in calore manus, vel capitis, dum ad manum alteram, vel pedem extenditur, & augmentum hoc fit per additionem nouae partis formae de potentia nouae partis subiecti, & si qualitas spiritualis sit (quales sunt habitus intellectuales de quibus loquimur) augetur secundum extensionem, ex eo quod ad noua obiecta cognoscenda terminatur, intentio autem propria qualitatis est, quando eadem praesistens, & circa eandem partem subiecti perficitur, & in habitibus quando circa unum, idemque obiectum perfectius cognoscendum, hoc est clarius, vel distinctius, vel facilius, iuxta modum concurrere ad eiusdem habitus ad illius cognitionem; sed si habitus sit specierum congeries, poterit quidem secundum extensionem aueri, cum nouis speciebus acquisitis noua cognoscuntur obiecta, nequaquam secundum intentionem: nam species intelligibiles per frequentem usum non perficiuntur, cum sint simplices quaedam obiectorum representationes, non recipientes magis, & minus, nec enim ex usu earum crescit representationis perfectio, sed omnino naturaliter a principio productionis habetur tota, & solum una perfectior altera dicitur, propter maiorem perfectionem causae, a qua producit, obiecti quidem, & luminis, ex quorum influxu imprimitur, non est ergo designabilis modus intentionis intellectualium habituum ab hac sententia, quae ponit esse specierum congeriem, vel multitudinem.

Illud enim, quod Sonzinas vi huius argumenti oppressus admittit, nempe species ipsas intendi per usum, simplicitati, atque indiuisibilitati earum aduersatur, nam cum representatio sit naturalis, & ex simplici comparatione speciei ad obiectum desumpta, non dependet ab usu, nec per illum potest crescere, vel intendi, ponenda est igitur quaedam alia qualitas per usum specierum, vel actuum frequentationem

31.

32.

33.

rationem acquisita, quae vere, & proprie sit habitus, haec autem non est aliud in intellectualibus, & moralibus habitibus, quam facilitas, & promptitudo operandi circa proprium obiectum, quam eorundem actuum repetitio perficit, nam quo magis actus, praesertim intensiores multiplicentur, & facilius redditur potentia, ac promptior ad futuros eliciendos, in quo consistit intentio, vel augmentum habitus.

Primaria ratio. His rationibus unam aliam adiungere placet, non solum praedictam sententiam corroborantem, sed plane ostendentem falsitatem oppositae, est autem talis. Intellectus noster duas fertur operationes, videlicet apprehensionem, & iudicium, postquam enim obiectum per intelligibiles species apprehendit, de veritate illius iudicat, quod est quasi sententiam ferre: itaque iudicium praesupponit apprehensionem, & in utraque apprehensione dependet intellectus ab alio, in apprehensione quidem ab obiecto mouente per species mediis phantasmatis; a quibus abstrahuntur, unde

34.

Aristotel. Aristot. hoc. 2. lib. poster. cap. 14. & 3. lib. de anima cap. 8. Qui non sentit (ait) nihil discernere potest. In iudicio vero pendet intellectus ab apprehensione in genere causa materialis, quia non iudicat, nisi de re, vel materia apprehensa, & quia apprehensio materialis tantum causa iudicij est, non sufficienter determinat intellectum ad iudicandum: in quo noua, & maxima difficultas est, cum multi bene apprehendentes in iudicando errant, requirunt ergo praeiter species, quantumlibet ordinatas, aliquid ex parte ipsiusmet intellectus, a quo per modum efficientis determinetur ad iudicium ferendum, cum ipse indifferens sit ad bene, vel male, facile, vel difficile iudicandum, hoc autem non potest esse obiectum, quod solum concurrat mediante specie ad apprehensionem; & eadem ratione non potest esse species ipsa apprehensioni dante: atque deseruiens, ergo aliud ponendum est, a quo sufficienter determinetur, faciliusque ad iudicandum reddatur, & hoc est proprium munus habitus, in hoc consistit eius necessitas: ex quo etiam deprehenditur falsitas oppositae sententiae, quae, cum ponat

35.

36.

determinatum intellectus pro apprehensione nempe speciem, nullum ponit pro iudicio ferendo, in quo maior est, & noua difficultas, quam non potest vincere species.

Confirmatur denique haec sententia, ex similitudine habituum supernaturalium ad intellectum pertinentium, quales sunt diuina fides, donum scientiae, sapientiae, & intellectus, de quibus certum est in schola Theologorum esse quasdam qualitates ab speciebus distinctas, non solum in hominibus per species a rebus desumptas cognoscentibus, sed etiam in Angelis, quibus a Deo infunduntur. Tandem ergo sentiendum est de habitibus naturalibus, & moralibus, cum vniuersaliter verum sit supernaturalia, quae Deus operatur in anima, naturalibus accommodari.

Soluuntur fundamenta prioris sententiae.

AD solutionem autem argumentorum iam deuenientes, ut germanum sentum D. Thomae eliciamus, & priora testimonia cum posterioribus componamus, obseruandum est, ad quemlibet actum habituum intellectualium quatuor concurrere, duo quidem ex parte ipsius potentiae, & eadem ex parte obiecti, ex parte quidem intellectus concurrunt huius intellectualis ipsius, quod non est aliud, quam virtus percipiendi, ac penetrandi naturam obiecti. Concurrunt etiam facilitas, & promptitudo acquisita per repetitionem actuum, qua informat potentia facile, prompte, & cum delectatione operatur, ex parte autem obiecti concurrunt eius natura formaliter scibilis, vel intelligibilis, certe sub ratione formalis aliorum habituum intellectualium: concurrunt etiam species eiusdem, tanquam virtutes propriae, quibus mediis coniungitur potentiae. Ex his autem quatuor certum est, nec potentiam, neque obiectum esse habitum: de speciebus etiam non minus est, certum maximam cum habitu similitudinem habere, nam cum propria ratio habitus sit esse qualitatem difficile mobilem a subiecto, id habent species, quae postquam semel imprimuntur, difficile, vel nunquam abolentur. Et rursus cum propria conditione

37.

38.

39.

Nec potentia, neque obiectum est habitum.

39.

ditio habitus sit determinare potentiam ad operandum, eandem conditionem tuo modo sortiantur species, quatum quilibet determinat intellectum ad operandum circa obiectum per eam representatum, cum sit de se indifferens ad operandum circa omnia, & propter maximam similitudinem cum habitu in his tribus consistentem reducuntur species intelligibiles ad speciem habitus in predicamento qualitatis. Sed in hoc cernitur maximum discrimen inter vtrumque, quod propriissima conditio habitus est subiectum disponere, vt bene, vel male se habeat in ordine ad aliud, nempe operationem, qua conditione caret absque dubio species, cum apertum sit intellectum eis adhuc informatum posse bene, & male operari, errare enim potest intellectus specie informatus, & aliquando errat. Per habitum vero determinatur ad bene operandum, repugnat enim intellectu ex habitu intellectuali scientie, vel intellectus, vel alterius cuiuspiam male operari, & si operetur ex habitu opposito erroris, repugnat operari bene. Determinatur tursus ad facile, prompte, ac delectabiliter operandum, quod est etiam bene operari, nam difficultas malum quoddam est, itaque species determinat intellectum ad operandum simpliciter, non ad bene, vel male operandum: operari prestant, non tamen bonum vel malum vltimum operationis, & cum vtraque sit essentialis, & propria conditio operari habitus, sequitur euidenter species intelligibiles non esse habitum, sed aliam qualitatem eis superadditam predictas conditiones habentem.

Ceterum, propter maximam similitudinem cum habitu explicatam vocantur species sape habitus, vnde D. Thomas prioribus illis locis (in quibus de natura habitus intellectualis ex professo non differebat) specierum congeriem vocauit habitum, similitudine quidem, non proprietate, quousque exactam de habitu disputationem in posterioribus instituit, tunc enim propriam quidditatem, & essentiam eius discernere ab aliis oportebat, ac distinguere ab speciebus, cum quibus tantam habet similitudinem.

Accedit illud, quod in more positum

est apud Aristotel. & alios grauissimos Doctores, vbi non ex professo, sed cursim de re loquitur, circa quam diuersa opinionones vertantur, modo iuxta hanc, modo iuxta illam loqui, quousque suo loco, ac tempore quaestionem discutiunt, tunc enim propriam sententiam proferrunt, eam a ceteris separantes. Id autem fecisse in hac re D. Thom. euidenter probat testimonium illud, quod nos ex lib. 1. contra gent. in fauorem prioris sententiae retulimus, vbi habitum ait esse, vel passiuam habitatem recipiendi species intelligibiles, quod fuit placitum Auicennae, iam a se refutatum in sententiis, & quaestionibus de veritate, vel specierum congeriem, nihil tunc de habitus essentia determinans, sed determinaturus postea in propriis locis.

Vel demum sentus D. Thom. in prioribus locis causalis est, species namque habitus sunt causa, ideo causaliter vocatur habitus; sed sensus posterioris loci, in quo ad vnguem examinatur propria natura habitus, formalis. Ecce quo pacto diuersa testimonia D. Thom. ad concordiam reuocantur, & ex posterioribus constat propria eius sententia.

Argumenta autem eiusdem sententiae non est difficile soluere, nam generatio habitus, eiusque augmentum longe melius intelliguntur, si ponamus habitum esse qualitatem simplicem, quam compositam ex multis speciebus, generatio quidem, quia vna simplex qualitas producta (vt ex D. Thom. doctrina attulimus) multa potest obiecta respicere, sub vnica formali ratione obiectiua (a qua vnitatem accipit ipse met habitus) comprehensa, quo pacto non multorum, sed vnius obiecti rationem sortiuntur: augmentum etiam non solum intelligitur melius, sed certe iuxta priorem sententiam penitus est intelligibile; nam per nouum specierum aduentum intelligi potest maior extensio habitus ad noua obiecta eis mediantibus cognita. Ceterum, intensio non est intelligibilis, cum non tam in nouis obiectis cognoscendis, quam in eisdem perfectius posita sit: nec species intelligibiles intensiois sunt capaces (vt ostendimus) posita autem vna simplici qualitate speciebus superaddita, quam frequens actuum repetitio perficit

ficit etiam, circa eadem obiecta optimè explicatur intensio habitus in eadem perfectione facilitatis per actus comparata consistens.

QUESTIO III.

Sit ne sufficiens diuisio habitus intellectualis ab Aristotele posita in quinque illa membra, intellectum, sapientiam, scientiam, prudentiam, & artem.

Rationes dubitandi afferuntur.

HANC diuisionem attulit Aristotel. 6. lib. Ethicor. cap. 5. & alia ex parte. 1. lib. Posterior. cap. 26. ad finem, cuius sufficientiam merito in dubium reuocamus, nam praeter hos quinque habitus intellectuales, plures esse videntur ad eos non reducibiles. Et in primis fides humana habitus est, quo assentimus his, quae ab homine fide digno testificantur. Et cum vera prudentia sit fide dignis credere, sequitur fidem humanam esse non solum habitum, sed virtutem intellectualem: tandemque de habitu opinionis, quo probabilibus assentimur, censendum erit: quod autem ad nullum ex quinque referantur, notum erit, si imperfectissimam eorum conditionem perpendamus, quae talis est, vt non repugnet eis subesse falsum, cum tamen quinque illi habitus certi sint, euidentes, atque ad eum semper veri.

Secundo: experimentalis singularium notitia certa, & euidentis est, & tamen non est scientia, neque aliquis alius ex numeratis habitibus. Non scientia, sapientia, aut intellectus, quia isti circa vniuersalia versantur, non ars, vel prudentia, quae licet versentur circa singularia, praeterea tamen, experientia vero speculatiua cognitio est; insufficiens igitur erit ex hac parte diuisio.

Tertio: Tria membra huius diuisionis priora, nempe intellectus, sapientia, & scientia habitus sunt speculatiui, vt docet plane D. Thom. 1. 2. quaest. 57. artic. 2. duo autem posteriora, scilicet prudentia, & ars, practici, cum circa singularia modo, & sine operabili versentur, quo supposito non habebunt in hac diuisione locum scientiae practicae, vt Philosophia moralis, & Medicina ex ea parte, qua scientia practica est, necnon Dialectica, quam inter practicas scientias referunt multamam eiusmodi scientiae non sunt habitus practici, siquidem non versantur circa singularia, vt prudentia, & ars, sed nec speculatiui, cum de operabilibus, & modo operabili tractent, saltem in vniuersali, & ad singulares operationes praestandas, vel dirigendas, tanquam ad proprios ordinentur fines, deficit igitur aliquod membrum huius diuisioni.

Postremo de habitibus supernaturalibus, vt fide diuina, donis intellectualibus, intellectus, sapientiae, & scientiae specialis est difficultas, quos licet Aristoteles non agnouerit, certum tamen est ad hanc diuisionem pertinere, cum sint virtutes intellectuales, vel certe virtutibus intellectualibus altiores, oportebit igitur nonnulla membra ei addere, vt sufficiens reputetur.

Explicatur sufficientia diuisionis, & tria dubia soluantur.

EAM nihilominus tanquam sufficientem recipit D. Thom. in commentariis eiusdem loci, & 1. 2. q. 57. artic. 3. & 4. & cum eo vniuersi interpretes. Cuius sufficientiam vnum tantum certum praesupponit, nempe diuisum eius esse habitum, quo vtens intellectus semper dicit verum, ac si dicamus, quo intellectus omnino determinatur ad verum, is namque solus perfectione virtutis intellectualis pertingit, si Aristoteli credimus, qui virtutem definiens 2. lib. Physic. tex. 11. dicit esse dispositionem perfectam ad optimum, est autem optimum intellectus, verum infallibiliter attingere, a qua perfectione longe absunt suspicio, fides humana, & opinio, quibus non repugnat subesse falsum.

40.

Quare sit pro-
prisima co-
ditio habi-
tus.

Per habitum
determinatur
ad bene operandum,
repugnat enim
intellectui ex habitu
intellectuali scientie,
vel intellectus, vel
alterius cuiuspiam
male operari, & si
operetur ex habitu
opposito erroris,
repugnat operari
bene. Determinatur
tursus ad facile,
prompte, ac delectabiliter
operandum, quod
est etiam bene operari,
nam difficultas
malum quoddam est,
itaque species deter-
minat intellectum ad
operandum simplici-
ter, non ad bene, vel
male operandum:
operari prestant,
non tamen bonum
vel malum vltimum
operationis, & cum
vtraque sit essentialis,
& propria conditio
operari habitus,
sequitur euidenter
species intelligibiles
non esse habitum,
sed aliam qualitatem
eis superadditam
predictas conditiones
habentem.

Quare spe-
cies dicantur
habitibus
D. Thom. 1. 2. q. 57.
artic. 3. & 4.

41.

1. Modo.

43.

D. Thom.

44.

Argumentum
solum

45.

Secundum
argum.

48.

49.

Quartum
argum.

50.

D. Thom.

51.

Aristotel.

a 5

vnde

vnde sit a ratione etiam habitus intelle-
ctualis degenerare, ac propterea a pra-
cedenti divisione merito fuisse ab eodem
Aristotele hisce verbis eiusdem loci de-
pulsas: *Nam existimatione, & opinione fieri po-
test, ut mentiamur.*

Sufficientiam diu-
isionis collig-
it.
D. Thom.

Quo praesupposito sufficientiam diui-
sionis hoc fere modo colligit D. Thom.
ubi supra optimum intellectus est verum
infallibiliter cognoscere; quod vniuer-
sale est, vel singulare: si vniuersale, aut
per se cognoscibile, hoc est, non per me-
dium; sed ex sola notitia terminorum,
pro quo ponitur prima virtus intelle-
ctualis, quam vocamus intellectum, seu
habitu principiorum; vel non est per
se notum, sed per discursum, & tunc, aut
per supremas causas demonstratur, &
ponitur pro eo secunda, quae dicitur sa-
pientia; aut per inferiores, & particula-
res, & ponitur tertia, quam communi no-
mine appellant scientiam: si vero singu-
lare sit, aut agibile est, circa quod agen-
dum, vel dirigendum versantur internae
actiones, & ponitur pro eo prudentia: vel
facibile per operationes externas, &
ponitur ars, nec est alius habitus
perducens intellectum, ad infallibilem
notitiam veritatis praeter hos quinque.

Ad 1. et 2. respond.

Primum arguitur, & secundum argumen-
tum soluitur: primum fundamentum, nec
enim cognitio intellectualis, quae cumque
ad presentem divisionem pertinet, sed
certa solutio, & infallibilis, & quae ratio-
ne habitus intellectualis, virtutis quoque per-
tingit, vnde ex defectu primae conditio-
nis excluduntur illae, quibus solum sub-
esse potest, & ex defectu secundae experi-
mentalis, & ratione virtutis degenerans,
in quantum non nihil habeat similitudinis
cum scientia, ratione cuius ad eam re-
ducere potest.

Ad postremum.

Libet postremum argumentum prius,
quam eorum dimittere, quia prolixior est
huius solutio. Dicendum est, ergo eius-
modi Aristotelicam divisionem solos
habitu intellectuales, qui sunt natura-
les, vel morales virtutes, comprehendere:
cum supernaturales non agnoscunt
ipsae, quas tamen ad praedicta membra
se referre possumus, ut diuina fides, quae
sine aliquo discursu assentitur superna-
turalibus veritatibus, ad intellectum per
similitudinem reducatur; & pariter la-

men Gloria, quo medio simplici intellu-
tu Diuinam essentiam clare videt. Bea-
ti: donum item intellectus diuinas veri-
tates etiam sine discursu penetrans. Do-
na autem sapientiae, & scientiae, ad sapien-
tiam, & scientiam, quas perficiunt.

*Pro solutione tertij dubij notabilia, & solutio
quorundam recentiorum.*

TERTIUM argumentum diffici-
le est: pro cuius solutione illa di-
stinctio practici a quibusdam adhi-
betur, qua distingui solet, in illud,
quod circa singulares actiones, aut ope-
rationes dirigendas, vel efficiendas pro-
xime versatur: quod ideo perfecte pra-
cticum nuncupatur, vel quod idem est
practice practicum, quia praxis singula-
rem operationem sonat, & rursus in aliud
operationem quidem considerans non
singularem, sed in communi, vniuersales
regulas eam efficiendi, vel dirigendi tra-
dens; & hoc est quasi practicum secun-
dum quid. Quae admodum operatio in
communi considerata non vocatur nisi
secundum quid praxis: non enim effici-
citur, aut dirigitur, praxis, aut operatio
nisi in singulari: practicum igitur pri-
mum, quod tale vocatur simpliciter, so-
lum reperitur in prudentia, & arte, quae
circa singulares, & contingentes actio-
nes, vel operationes efficiendas, vel di-
rigendas versantur. Practicum postremum
imperfectum quidem, ac tale, secundum
quid participant scientiae, quas vocare
solemus practicas pro eo, quod circa ob-
iectum operabile versantur, licet in co-
muni consideratum, modo quidem ope-
rabili, cum vniuersales praescribant re-
gulas, iuxta quas singularis operatio
praestanda, aut dirigenda est; & sine de-
mum operandi, si quidem huius rei gra-
tia praescripta tradunt, ut bene fiat, aut
dirigatur.

Adnotant secundo, plus requiri, ut ha-
bitus dicatur simpliciter practicus, quam
ut dicatur scientia simpliciter practica:
cuius ea est ratio; quia habitus non repu-
gnat circa singularia proxime versari,
quod omnino requiritur, ut practicus
simpliciter dicatur: ne pugnet autem scien-
tia, cuius propria cognitio est de vniuer-
salibus.

*Primum no-
tabile.*

58.

59.

*Secundum
notabile.*

57.

58.

salibus agere: nam de singularibus non
est demonstratio; neque definitio, neque
scientia: quod considerans Aristoteles,
duos solum habitus practicos posuit, vi-
delicet prudentiam, & artem; quia his
solis conuenit, circa singulares operatio-
nes proxime versari: vnde fit scientiam
non esse habitum simpliciter practicum,
sed speculatiuum simpliciter, & practi-
cum secundum quid, quia circa praxim
secundum quid versatur, hoc est, circa
operationem dirigendam in vniuersali.
Nihilominus scientia practica simplici-
ter appellanda est: cum habeat omnem
rationem praxis scientiae possibilem, &
ideo sufficientem, ut talis denominetur
simpliciter, quamuis comparata ad pra-
xim denominatam habitum simpliciter
practicum, non sit nisi secundum quid.
Itaque practica vocatur scientia simpli-
citer, quae de re operabili in communi
tractat, modo, atque sine operandi, quia
licet non versetur circa praxim simplici-
ter, hoc est, singulare operationem, ver-
satur tamen circa praxim modo scienti-
ficos, versatur circa praxim simpliciter
comparatione speculatiuarum scien-
tiarum, quarum finis sola veritatis cog-
nitio est, quod satis fuit, ut Aristoteles,
atque eius interpretes, scientias practi-
cas a speculatiuis distinguerent, & intra
latitudinem scientiae, eas vocarent sim-
pliciter practicas, quae ex modo, & sine
tales sunt ad differentiam aliarum, quae
de re quidem operabili tractantes, non
modo, nec sine operandi, sed veritatem
cognoscendi tractant, quas ideo non ni-
si secundum quid practicas appellari
volunt.

Inferunt hi.

60.

Ex quibus inferunt, quod cum duo sint
practici habitus dumtaxat, nempe arte,
& prudentiam, ut voluit Aristoteles, sub
eis non collocantur scientiae practicae,
cum sint habitus simpliciter speculatiui,
sed sub scientia in communi, quae habi-
tus speculatiuus est, sicut intellectus prin-
cipiorum, & sapientia: argumento autem
precedenti a practico scientiae ad pra-
cticum habitus satisfecisse putant dis-
crimen traditum inter scientiam practi-
cam, & practicum habitum, quo ostendi-
tur plus ad praxim habitum, quam scien-
tiae requiritur: vnde ad formam eius admit-
tant, necessariam esse consecutionem

*Solutio eo-
rundem.*

ab inferiori ad superius affirmatiue, &
a superiori ad inferius negatiue; modo
idem sensus seruetur: eundem autem sen-
sam seruari aiunt, si intelligatur, quod
quemadmodum scientiae non sunt direc-
tinae operationum nisi in vniuersali, pa-
ri ratione, neque habitus practici, nisi
circa vniuersalia, vnde vtrumque attri-
buitur eis, eodem modo vtrumque im-
perfecte, imo neutrum simpliciter, sed
vtrumque secundum quid.

Ceterum, quia in diuerso sensu loqui-
mur, cum scientias appellamus practi-
cas eo modo, quo scientia capax est pra-
cticae rationis, & cum habitus vocamus
practicos, eo etiam modo, quo habitus
circa singularia, possunt habere perfe-
ctam, & integram rationem practicae; ni-
hil colligitur in argumentis; nam scien-
tiae practicae sunt quoddam medium in-
ter artem, & prudentiam, ex parte vnus
extremi, & speculatiuas scientias, ex par-
te alterius: ita ut comparatione vnus ex-
tremi dicantur potius habitus cognosci-
tium, quae operatiui, & respectu alterius
practici, & operatiui.

Et sibi statim obiectantes, ex prae-
dicta solutione inferri scientias non esse
practicas simpliciter, sed secundum quid,
utpote rationem practici, non nisi secun-
dum quid participant, quae non valet
constituere habitum simpliciter practi-
cum. Respondent, negandam esse omni-
no consecutionem, quia in eo modo, quo
scientiae esse possunt practicae, aliae sunt
tales per accidens ex fine scientis, aliae
materialiter, & secundum quid ab ob-
iecto operabili, non modo, aut sine ope-
randi considerato: aliae demum formaliter,
& proprie, quae ex propria natura
respiciunt obiectum operabile, & tra-
ctant illud modo operabili, & istae sunt,
& appellantur simpliciter practicae ad
differentiam aliarum, non tamen ad dif-
ferentiam prudentiae, & artis, quarum com-
paratione non sunt practicae simpliciter,
sed secundum quid, & ideo neque habi-
tus simpliciter practici, sed secundum
quid. Ex quibus intelligitur stare posse,
quod in ordine scientiarum quaedam
dicantur simpliciter practicae,
non tamen in ordine
habituum.

61.

Obiectio.

62.

*Respondet
argument.*

63.

Exclu-

Prima ratio.

CVTE satis dicta, sed que falsis innituntur fundamentis, & argumento minime satisfaciunt.

Ostendo primum, nam duplex est fundamentum huius sententiae, primum; nullum dari habitum vere, & simpliciter practicum prater eos, qui circa singularia, & contingentia proxime versantur, artem videlicet, & prudentiam, sed omnes, qui versantur circa vniuersalia etiam operabilia modo, & sine operandi, esse simpliciter speculatiuos: hoc autem esse falsum sic probon: vt scientias practicas interim omittam, de quibus modo est controversia, euidentis est synderesim, quae est habitus, quo assentimur principiis practicis vniuersalibus, vt bonum esse faciendum, fugiendum malum, legem Dei seruandam, & id genus alia, esse in intellectu practico, verique, & simpliciter habitum practicum, (vt communis Doctorum scholasticorum consensus tenet) & in primis D. Thom. multis suae doctrinae locis praesertim i. par. quaest. 79. artic. 13. hisce verbis. Sicut ratio speculatiua ratiocinatur de speculatiuis, ita ratio practica ratiocinatur de operabilibus, oportet igitur naturaliter nobis esse indita, sicut principia speculabilia, ita & principia operabilia. Quae in eodem fundamentum, quod ad eandem potentiam pertinent conclusiones, & principia, ex quibus deriuantur, sed ratio practica ratiocinatur ex his principiis, ergo ad eundem practicum intellectum pertinebunt, sed in intellectu practico non sunt speculatiui, sed practici dumtaxat habitus, ergo synderesis erit habitus simpliciter practicus: & 2. 2. quaest. 47. artic. 6. ad 3. sic se habere docet synderesim ad prudentiam, sicut intellectum principiorum ad scientiam, in eodem igitur intellectu practico collocatur vtraque, vbi Caietan. verba D. Thom. elucidans idem expressisse docet, in haec verba: Propterea tam in intellectu practico, quam speculatiuo alia est virtus respectu principiorum, nempe synderesis, alia respectu conclusionum videlicet prudentia, & scientia. Eandem doctrinam expressius tradidit D. Thom. in 2. dist. 24. quaestione. 2. articulo 3. his verbis. Sicut ratio in speculatiuis deducitur ab aliquibus

Probatnr

46

D. Thom.

67

D. Thom.

66

bus principiis per se notis, quorum habitus intellectus dicitur, ita etiam oportet, quod ratio practica ab aliquibus principiis per se notis deducatur, vt quod est malum, non esse faciendum, praeceptis Dei obediendum fore, & horum quidem habitus est synderesis, unde dicitur, quod synderesis a ratione practica distinguitur, non quidem per substantiam potentiae, sed per habitum, qui est quodammodo innatus menti nostrae, ex ipso lumine intellectus agentis, sicut & habitus principiorum speculatiuorum, &c. Quibus plane distinguit practicum principiorum habitum in intellectu practico residentem (quem vocat synderesim) ab intellectu, qui est habitus speculatiuorum principiorum. Idem sentiant cum D. Tho. ceteri scholastici, in 2. dist. 39. praesertim Scotus, quaest. 1. 9. ad quaestiones istas. Durandus, quaest. 4. num. 11. atque etiam Sonzinas. 6. Metaph. quaest. 5. & Caietan. vt vidimus.

Probatnr (nisi ego fallor) euidenti ratione nam euidentis est conscientiam esse actum, vel habitum practicum, cum sit iudicium particulare dictans, quid hic, & nunc faciendum sit, quid ve fugiendum, factis enim remurmurat, & faciendis contradicit, vt egregie D. Thom. loco nuper citato, sed conscientia est actus proxime ex synderesi procedens, cuius vniuersale iudicium ad particularia applicatur, vt ibidem docet D. Thom. hisce verbis. Habitns ille, ex quo nascitur actus conscientiae, non est habitus separatus a synderesi, quia non alius habitus est principiorum, & conclusionum, qua eliciuntur ab eis, &c. Ergo synderesis ipsa habitus est in intellectu practico residens, cum actus, & habitus a quo elicitur, eiusdem sint potentiae: & cum versetur circa vniuersalia principia practica, euidenter inferrur dari habitum simpliciter practicum prater prudentiam, & artem, qui circa vniuersalia versetur, quamquam verum sit, non esse perfecte practicum, quia sicut perfecta praxis est singularis operatio, sic habitus perfecte practicus solus est ille, qui circa singularem operationem versatur.

Tertio, probatur, quia principia practica diuersissima sunt a speculatiuis, ergo per diuersum habitum eis assentimur, diuersi itaque sunt habitus intellectus principiorum, & synderesis, sed soluta distinguantur per practicum, & speculatiuum

67

2. Ratio.

68

D. Thom.

69

3. Ratio.

latiuum, quemadmodum principia ipsa, ergo necessario dicendum est synderesim esse habitum practicum, quauis circa vniuersalia versetur.

Illata duo, & vera solutio dubij.

Primum illatum.

70

71

Illatum.

Probatnr.

72

Ex eisdem infert non repugnare, quod scientia practica sit etiam habitus simpliciter practicus, quamquam imperfecte, licet versetur circa operabilia in vniuersali, quod ex doctrina Aristot. plane colligitur. 6. Metaph. tex. 1. vbi cum diuisisset facultates in actiuas, factiuas, & speculatiuas, & rursus intellectum in actiuum, cuius principium est electio, & factiuum, cuius principium est ars, atque speculatiuum, qui veritatem simpliciter contempletur, infert Philosophiam naturalem esse scientiam speculatiuam, quia cum non habeat principium in intellectu actiuo electionem, neque in factiuo artem, ad intellectum (speculatiuum pertinere necesse est: quod dicitur, factiuam scientiam ad intellectum factiuum, actiuam ad actiuum, speculatiuam ad speculatiuum spectare: ex quibus plane colligitur ex mente Aristotelis scientias practicas actiuas, vel factiuas, non esse in intellectu speculatiuo, sed practico; alioquin si omnis scientia practica esset in intellectu speculatiuo (vt praedicta sententia ponit) frustra esset eius argumentum. Philosophia est intellectus speculatiuus, ergo est scientia speculatiua: cum in eodem intellectu sint etiam practicae, si autem scientia practica est in intellectu practico, euidenter sequitur practicum esse habitum apud Aristotelem.

Quod satis clare absq; dubio probat argumentum illud a nobis propositum, & ab aduersariis minime solutum: Philosophia, vel Dialectica est scientia practica simpliciter, ergo est habitus simpliciter practicus; ab inferiori ad superius affirmatiue verum si verum est (vt Aristot. & omnes profitentur) practicum esse differentiam essentialem scientiae constituentem eam in ratione scientiae practicae simpliciter, tribuet ergo ei essentialem denominationem sub proprio genere, quod contrahit: sed repugnat

essentialem denominationem conuenire speciei simpliciter, & generi secundum quid, ergo repugnabit esse scientia simpliciter practica, habitum vero practicum non nisi secundum quid, vt euidenter probat hoc exemplum de nominatione albi est specifica sub colorato, ergo repugnat aliquid esse album simpliciter, quin etiam sit simpliciter coloratum: differentia itaque essentialis practicae conueniens scientiae, ex ordine ad proprium obiectum operabile in communi, non potest ei tribuere denominationem practicae simpliciter, quin eandem simpliciter tribuat generi habitus, quod contrahit, neque vnquam aliquis oppositum excogitauit, cum nihil omnino inueniatur in rerum natura, cui specifica denominatio conueniat, & non eodem prorsus modo generica: cuius ea est pulchra ratio, quia natura generica eadem est cum suis speciebus, quas constituit, neque enim natura animalis distincta est ab homine, neque natura coloris ab albedine, vnde fit, nihil prorsus essentialis, vel accidentalis simpliciter, vel secundum quid speciebus attribui, quod non eodem modo attribuatnr generi per differentias earum essentialis contracto, repugnabit ergo scientias vocari simpliciter practicas, & non esse habitus simpliciter practicos.

Infertur denique non minus esse falsum secundum fundamentum praefate sententiae, quod plus requiratur ad rationem habitus practici simpliciter, quam ad rationem scientiae simpliciter practicae, neque vnquam somniauit Aristot. solum habitum, qui circa singularia versatur, esse practicum, quamquam perfecte practicum eum dumtaxat esse voluerit, sed distinguendus est duplex habitus practicus apud ipsum, quemadmodum distinguenda est praxis, quae proprium obiectum est, in praxim perfecte, atque imperfecto modo sumptam. Perfectum modum praxis habet singularis operatio, cum in singulari dirigatur, vel fiat, imperfectum vero, dum in vniuersali consideratur, iuxta vniuersales regulas operandi, vel dirigendi operationes, ex quibus singularis operatio, vel directio provenit, & habitus, qui, circa illam primo modo sumptam versatur, perfecte practicus est, imperfecte vero, qui

Secundum illatum.

Duplex acceptio practicae.

77

qui eandem in vniuersali tractat, modo quidem, & sine operandi, & sub habitu perfecte practico solum numerantur perlectia, & ars, sub imperfecto vero numerantur in primis habitus practicoꝝ principiorum (quem synderesim vocat) deinde omnes scientia practica, quæ ab eo deriuantur per media diuersa.

Ad tertium argumentum in initio possum.

Et iuxta hanc doctrinam ab Arist. D. Thom. caterisque interpretibus approbatam hoc modo soluendum est argumentum in principio positum, vt scientia practica non sub habitibus perfecte practici artis, & prudentia colligamus, sed sub scientia, quæ speculatiuum habitum, & practicum complectitur, sicut scientiam speculatiuam, & practiciam practicum quidem habitum, qui circa operabilia in vniuersali versatur, & ideo imperfecte practica, sed simpliciter & habitum etiam simpliciter, speculatiuum, & sub intellectu, qui est habitus principiorum collocatur etiam habitus speculatiuorum, ac practicoꝝ principioꝝ, qui dicitur synderesis, quem simpliciter esse practicum euidenter probauimus, licet imperfecte, quia circa operabilia in vniuersali versatur, & ita nihil aduersus sufficientiam diuisionis probat argumentum, cum constet nullum esse habitum, aut virtutem intellectualem, cui non sit in ea locus concessus.

Ad tertium testimonium D. Thom.

Testimonium autem D. Thomæ tres priores habitus intellectus, sapientia, & scientia (speculatiuos vocat, quia maiori ex parte speculatiui sunt, nam pauci sunt practici) comparatione speculatiuorum: vel per se speculatiuos vocat respectu prudentia, & artis, nam licet nonnulli sint inter eos practici, imperfecte tamen, & qui comparatione earum speculatiui quodammodo appellari possint.

TRACTATUS SECVNDVS.

De primo habitu, seu virtute intellectuali, quæ vocatur intellectus.

PRIMUM locum inter membra huius diuisionis tenet habitus principiorum, quem sub nomine intellectus designauit Arist. 1. libr.

Intentio, & diuisio ista status.

post 2. 5. & libr. 2. cap. 28. & 6. Ethic. c. 3. ea fortassis de causa, quia nobilior virtus non alto nomine, quam ipsiusmet potentia insigniri debuit, vel certe, quia duplicem modum seruat potentia intellectiua in suis operationibus: aut enim ex aliquibus principijs ratiocinatur, aut discuerit, & ex tali modo operandi vocatur ratio, vel certe simplici quodam intuitu veritatem percipit per solam terminorum notitiam, ex quo vocatur intellectus, & assimilatur valde modo intelligendi Angelorum, & quia principia hoc modo intelligit, merito vocatur intellectus ipsemet habitus, quo ad ea percipienda inclinatur. De quo quatuor se se offerunt discutienda. Primum an sit hoc est, an præter potentiam intellectiuam alia sit ponenda qualitas, aliusve habitus, seu virtus intellectualis, per quam intellectus determinetur, atque inclinetur ad assensum primorum principiorum, vel solus ipse intellectus absque habitus adminiculo valeat talem assensum præstare, vbi etiam explicabitur, quid talis habitus sit, quemve modum operandi habeat, si ponendus sit. Secundum: An iam quod necessario requiratur, ipsamet natura cum tribuerit intellectui, ita vt innatum habeat, vel non nisi proprijs actibus comparatum, quemadmodum intellectus ipse, voluntas, & appetitus per frequentem vsum virtutum moralium habitus sibi comparant; & siue vno, alterove modo habeatur; discutiendum erit tertio, an vnus sufficiat pro vniuersis principijs, vel iuxta eorum diuersitatem necesse sit plures, specique diuersos habitus ponere, non secus ac plures habitus diuersarum scientiarum. Et vt absoluta sit principioꝝ cognitio, in controuersiam demum vocandum erit, an per tales habitus dumtaxat cognoscantur, vel aliquando etiam per inductionem, vt

capite huius operis vltimo docuit Aristoteles.

(?)

QVAES.

QUESTIO I.

An præter potentiam intellectiuam necesse sit habitum ponere ad cognoscenda prima principia.

Explicatio questionis.

PRÆSUPPONIT iam controuersia hæc illud, quod quæst. 2. præcedentis tractatus, aduersus Capreolum, & Sonzinateum statuimus, habitum videlicet intellectualem non esse plurimum specierum intelligibilium collectionem, sed aliam qualitatem speciebus superadditam, de qua inquirimus, an necessario ponenda sit in intellectu, præter principioꝝ species?

Negatiua sententia suadetur.

Prima opinio negatiua.

NEGAVNT quidem præfati authores, cum nullum talem habitum intellectualem admittant, nec solum ipsi, sed ex alijs, qui nobiscum ponunt habitus scientia, sapientia, prudentia, & artis; negant alij qui ponendum esse ad cognoscenda prima principia, sed sufficere sibi intellectum, cuius naturalis inclinatio vocari sæpe solet habitus inditus: sic loquitur M. Sorus. 1. lib. de iustitia, & iure. quæst. 4. artic. 2. non procul à fine agens de lege naturali; & prius talem habitum, tanquam minus necessarium abstulit Durandus in 3. dist. 33. quæst. 1. ad finem, vbi principia ait esse in duplici differentia, quædam sunt prima simpliciter, quæ ex alijs non deducuntur, alia vera ex his deducuntur, tanquam conclusiones, sed ex quibus alia conclusiones deducuntur, quarum respectu principia etiam (suo modo appellatur) pro quibus habitus est necessarius in intellectu, nequaquam pro alijs. Vnde cum posteriora hæc principia simpliciter sint conclusiones, solum habitum scientia agnoscat Durandus, principioꝝ vero omnino negat, naturalem facultatem intellectus pro assensu eorum sufficere arbitratus.

Pro hac etiam sententia referuntur

Nominales; sed probat Doctores isti singulis rationibus suam sententiam, Durandus quidem; quia intellectus mere naturaliter assentitur primis principijs, ita vt proposito obiecto non possit non assentire; quemadmodum oculus obiecto visibili præfenti non potest non videre, sed pro actibus omnino naturalibus, ac necessarijs nullus habitus ponitur, quia habitus debet esse in potentia aliquo modo libera respectu illius actus, pro quo eliciendo ponitur, cum propria sit habitus conditio, vt eo utamur, cum volumus, ergo pro his principijs non solum non requiritur habitus, sed nec possibilis est, cum potentia sufficiat ad assensum eorum præstandum, sicut quæcunque alia naturalis ad proprium actum.

Prima ratio Durandi.

Argumentum Magistri Soti non est multum ab hoc diuersum: Habitum ponuntur in potentijs indifferentibus ad vnũ, quo pacto appetitus sensitiuus per habitum temperantia determinatur ad bonum virtutis, cum possit ad malum in temperantia declinare, sed potentia intellectualem respectu principioꝝ non est indifferens ad actum oppositum, videlicet ad errorem, qui est malum eius, sed naturaliter amplectitur eorum veritatem, ad quam ex propria conditione determinata est, ergo non indiget habitu pro eorum assensu.

Secunda ratio M. Soti.

Et confirmari potest, quia potentijs naturalibus nullam facilitatem præbet frequens suorum actuum vsus: non comparat facilitatem oculus ex frequenti exercitio videndi: non potentia vegetatiua ex consuetudine conuertendi alimentum in substantiam aliti, cuius ea est pulchra ratio; quia facilitas habitus requiritur ad superadam difficultatem ad eliciendum actum, sed potentia naturalis nullam ex se difficultatem sentit in exercitio proprii actus, quem maxima suauitate perficit, cessat igitur in his potentijs (de quarum numero est intellectus respectu primorum principioꝝ) necessitas facilitatis, vel habitus.

Confirmatio.

His argumentis tertium adiungetur placet ex similitudine voluntatis deductum. Sic se habet intellectus ad prima principia, sicut voluntas ad vltimum finem: nam quemadmodum intentio finis est

est primus actus voluntatis circa bonum, quod est proprium obiectum, a quo derivantur omnes electiones mediorum, sic assensus principiorum est primus actus intellectus circa verum, a quo derivantur omnes assensus conclusionum, sed voluntas circa ultimum finem non indiget habitu, quia ad operandum circa proprium obiectum, (ad quod potentia sufficienter est inclinata) non requiritur, ergo neque intellectus ad assensum principiorum aliquo habitu indigebit. Ad hec, in potentijs apprehensivis nullus poluit habitum, sed de se reputatur sufficientes ad apprehendendum quodcumque obiectum, ergo, cum intellectus sit potentia apprehensiva perfectissima, propria virtute poterit apprehendere, & percipere obiectum adeo sibi proportionatum, ac sunt prima principia per se vera, per se necessaria, ac per se intelligibilia, quibus per se, hoc est, sine ullo medio expressis terminis mox assentitur.

Opposita sententia Aristotelis praefertur, & explicatur.

INDIVISIBILIS est sententia Arist. quod praeter potentiam intellectivam ponendum sit habitus principiorum, qui dicitur intellectus, per quem determinetur ad assensum principiorum.

Probat euidenter ex duobus locis superius memoratis, nempe 1. lib. post. c. 26. & 6. Ethic. cap. 3. ubi inter virtutes intellectuales enumerat intellectum, non quidem pro potentia naturali, qua intelligimus, quae longe est a ratione virtutis; nam virtutes potentijs superadduntur, ut ad speciales quosdam actus determinentur, modumque eis ponant, unde, cum in potentijs recipiatur, necesse est qualitates ab eis esse diversas, & secundum speciem, cum diversa sit species qualitatis habitus a naturali potentia; & secundum entitatem realem, cum tota entitas realis potentiae ab ipsa natura fuerit rebus concessa, virtutes autem per frequentem usum comparentur, unde D. Tho. ut euidenter ostenderet, non de potentia intellectiva, sed de habitu principiorum ei superaddito loqui Aristote

le, haec verba scripsit in eiusdem loci commentarijs, *Accipitur autem hic intellectus non pro ipsa intellectiva potentia, sed pro habitu quodam, quo bonum ex virtute luminis intellectus agentis naturaliter cognoscit principia indemonstrabilia.* Quibus etiam proferretur talem habitum, qui sit virtus intellectiva, ponendum esse praeter intellectivam potentiam ad cognoscenda prima principia, sicut ponitur habitus scientiae ad assensum conclusionum: quod etiam professus est postea 1. 2. q. 51. ar. 1. & q. 94. ar. 1. quem hic verbis clausit. *Principia indemonstrabilia in speculativis non sunt ipse habitus principiorum, sed sunt principia, quorum est habitus.* Synderesis etiam ponit D. Thom. intellectum principiorum practitorum in intellectu practico tanquam habitum distinctum, & superadditum ipsimet intellectui practico. in 1. dist. 33. q. 1. ar. 4. his verbis. *Patet quod dicitur differant synderesis, lex naturalis, & conscientia, quia lex naturalis nominat ipsa universalis principia iuris: synderesis vero nominat habitum eorum, seu potentiam cum habitus conscientia vero nominat applicationem quorundam legis naturalis ad aliquid faciendum per modum conclusionis cuiusdam, &c.* Quo etiam modo loquitur in cunctis locis q. ult. praecedentis tractatus inductis in favorem nostrae sententiae ponentis synderesim esse habitum practicum distinctum ab ipso intellectui practico. Eandem amplectuntur sententiam qui sequuntur patroni. Henricus quodlibet. 5. q. 18. Cajetanus 1. 2. q. 51. ar. 1. a tq; ibidem Cordus & 2. 2. q. 47. ar. 6. Ferrariensis 1. contra Genr. cap. 94. Medina 1. 2. q. 49. ar. 2. Viguerius tractatu de habitibus.

Principium fundamentum huius veritatis est communis necessitas ponendi habitum respectu alicuius actus, vel obiecti in potentia indifferenti, nempe ut, cum indifferens sit ad bene, vel male operandum circa illud, per habitum determinetur ad modum operationis, est namque habitus (ut ex Aristotele attulimus) dispositio subiecti, per quam bene, vel male se habet secundum propriam naturam, vel in ordine ad aliud, nempe ad obiectum, vel operationem, sed intellectus circa prima principia indifferens est ad bene, vel male operandum duobus modis; primo, quia circa multa errare potest,

potest, per habitum tamen determinatur ad bene operandum, ita ut a periculo errandi liberetur. Secundo, quia intellectus noster secundum se imperfectus est, & minus quam oportet ad intelligendum quodvis obiectum exeditus: unde experientia saepe nos docuit, in principio difficilem se praebere ad intelligendum uniuersalissimas etiam veritates, difficultas autem intelligendi malum quoddam est, unde ad illam superandam bona quadam inclinatione, bono quodam, atque efficaci determinante indiget, & cuiusmodi est habitus facilitatem ei intelligendi principia conferens.

Confirmatur.

16.

Secunda ratio.

17.

Et confirmari experientia potest, nam per frequentationem actuum experimur intellectum, facilius praestare assensum quibuslibet principijs. Hanc ergo facilitatem (quae vere, & proprie est habitus) & quam prius non habebat, vsu comparat. Secundo probatur, quia assensu principiorum praesupposito, propria virtute assentitur intellectus conclusioni ex eis necessario deductae, cum obiectum scientiae necessarium sit, per principia igitur determinatur ad assensum conclusionis, ad quid ergo indiget habitu scientiae, nisi ut perfecte determinetur ad bene operandum, hoc est sine erroris periculo, ac sine difficultate; vtrumque enim malum quoddam est in operationibus intellectus, sed eadem indiget determinatione ad operandum circa prima principia ad vtrumque malum vitandum (ut ostendimus, ergo non minus indiget habitu intellectus pro principijs, quam habitu scientiae pro conclusionibus.

Natura habitus, qui versatur circa prima principia, exponitur.

18.

Quid obiectum habitus.

Proutquam opposita argumenta diluantur paucis explicare oportebit quod nam sit proprium obiectum huius habitus, quis nam proprius actus, & quis modus tendendi, ex quibus propria eius essentia ab iis accipienda constabit. Proprium obiectum est veritas immediata, hoc est propositio, cuius predicatum absque ullo medio inharet subie-

cto, siue uniuersalissima sit, siue particularis, vtraque enim sub ratione formalis obiectiva huius habitus comprehenditur.

Actum eius duplicem ponunt, apprehensionem videlicet terminorum, & iudicium, quanquam primus, quasi materialis dici possit, formalis secundus, nam apprehensio propter iudicium est, ad quod sua natura ordinatur.

Modus autem tendendi in obiectum, a quo formalis ratio eiusdem habitus accipitur, est per immediatam comparationem ad ipsam veritatem rei, & immediatam euidenciam, & claritatem, ita ut quemadmodum ceteri habitus intellectuales, & uniuersaliter cognitiones quaecumque constituuntur in proprijs rationibus, & separatur ad inuicem, per tale, vel tale medium, rationis videlicet, seu discursus euidentis, aut probabilis, seu etiam auctoritatis, aut testimonij, sic principiorum cognitio, vel habitus talis est in se, a ceterisque separatur, quia ad veritatem proximam comparatur, & actus per se, & immediate euidentis est, & ex his elicitur.

Definitio huius habitus, quae talis esse potest, intellectus est virtus, intellectualis, per quam potentia intellectiva determinatur ad assensum principiorum per se euidentem, facileque eliciendum.

Sed huius facilitatis explicatio desiderari a multis solet intelligere cupientibus, in quo nam consistat? quidam facilius intellectum assentire, vel iudicare, arbitrantur cum habitu, quam sine illo, quia necesse est intellectum sine habitu operantem maiorem conatum ponere ad difficultatem superandam, sed habitu iam adquisito cessat difficultas, cessatque proinde necessitas concurrendi cum tanta intentione: unde facilitas non erit apud hos aliud, quam releuatio quaedam potentiae ab illo maiori conatu adhibendo; efficereque, ut si sola eliciebat actum adhibere conatum, ut quatuor, satis sit ut simul cum habitu concurrere adhibeat conatum, ut duo, quod tali exemplo declarant. Si quispiam difficile sustineat certum pondus adiutus ab alio, illud idem maiori conatu adhibito facile sustinebit, ergo facilitas non est aliud, quam releuatio ab illo maiori concursu adhibendo.

Actus huius habitus.

Modus tendendi in obiectum huius habitus.

19.

Definitio huius habitus.

20.

Resutatur
præcedens
explicatio.

Sed mihi non probatur talis explicatio facilitatis, neque arbitror in eo consistere, quod est potētiam minorem adhibere conatum naturalem ad operandum cum habitu, quam sine illo: nam fieri potest, & aliquando contingit, ut maiori cum conatu concurret potentia habitu informata, quam dum sine illo operatur, & tunc intensius quidem operabitur, atque etiam facilius, cum prius non sine difficultate operaretur, quapropter non releuatur potentia ab intento illo conatu, quem adhibebat sine habitu operans; sed maiorem adhibet, ergo facilitas non consistit in tali releuatione, vel in eo, quod potentia minorem concursum adhibeat: quod visque adeo verum existimo, ut si vnus intellectus sine habitu operans concursum ut quatuor adhibeat, alius verò operans ex habitu æqualem, non minus intensum actum producat ille, quam iste; sed hoc tantum discrimen erit, quod cum ambo eliciant actum æqualis intentionis, cum difficultate ille, cum facilitate iste operetur. Æqualis autem intensio actus probatur, quia substantiam habitus efficit conatus ipsius potentia, habitus verò modum facilitatis præbet, ergo conatus maior efficit substantiam perfectiorem, hoc est, intensiorem, quam non facilem, cum iste sit proprius effectus habitus.

Propria facilitatis explicatio.

Dicendum igitur est, facilitatem non esse aliud, quam modum quandam expeditam efficientem potentiam ad operationem, & cum naturaliter inclinatur potentia in obiectum, expeditio promptitudinem confert, & delectationem: prompta quidem esset potentia ad operandum, circa proprium obiectum, in quod naturaliter inclinatur, & ex naturali inclinatione operans cum delectatione operaretur, sed vtrumque modum impedit difficultas, quam superat habitus, & simul cum facilitate promptitudinem confert, ac delectationem, & sic potentia habitu informata, ac per eum expedita, facile prompte, ac delectabiliter operatur.

(?)

Soluntur argumenta parisi negative.

VNVM argumentum diximus negantes omnino naturaliter intellectum assentire primis principis, sed aliquo modo dependenter à voluntate, ita ut quamuis naturalis sit actus, quantum ad specificationem; quia si elicitur necesse est assensum esse, & repugnat esse dissentium, sed elici potest, ac suspendi etiam obiecto proposito, cum sit in potentate voluntatis, sicut applicare intellectum ad assentiendum, sic etiam distrahere, vel diuertere, ut assensum suspendat, quam libertatem non habent sensus, & ideo neque alius habitus, vel facilitatis capaces sunt: ratio huius differentie est innata nobilitas intellectus, ex qua habet, ut totius libertatis radix, & origo sit, à quo in voluntatem derivatur, quemadmodum libertas formalis à voluntate (cui primo conuenit) in omnes potentias, & primo in intellectum, tanquam in potentiam nobilissimam, ut suo loco dicitur.

25.

26.

Ad secundum;

Argumento etiam Magistri Soti, negandum est intellectum non esse indifferenter circa prima principia, habet enim in differentiam triplicem, prima est ad verum assensum, & erroneum, nam licet errare non possit, circa vniuersalissima quædam cunctis explorata, sed circa minus vniuersalia non repugnat; secunda, quia licet non possit errare, haberet nihilominus in differentiam libertatis per dependentiam à voluntate, quantum ad exercitium actus, quæ sufficeret, ut capax habitus esset; sed habet insuper tertiam ad bene, vel male, hoc est, facile, vel difficile operandum, indiget ergo habitu determinate ad facile, prompte, & cum delectatione operandum, non solum in ordine ad aliqua principia, sed ad omnia: nam in principio, cum aliquo assentitur difficultate cunctis principis, licet minori longe, quam conclusionibus, cum sine villo medio illis assentitur. Et rursus, inter principia cum minori longe difficultate assentitur vniuersalissimis, sed abtque dubio cum aliquo, ad quam superandam necessarius est habitus, minus tamen quam

27.

28.

tamen, quam ad assentiendum principis particularibus, & minus ad assentiendum his quam conclusionibus: in ceteris autē potest naturalibus, de quibus procedit confirmatio, similes indifferentia non reperiuntur, ac propterea alius cuius habitus, vel facilitatis minime capaces sunt.

Ad tertium.

Tertium argumentum diluit discrimen maximum inter intellectum, & voluntatem, quantum ad modum operandi; hæc enim per simplicem inclinationem in obiectum, quasi ipsam ad se rapiens operatur, & quidem ab alio quasi manu ducta, videlicet ab intellectu proponente bonum, quod si vniuersalissimum sit, similitudinem principiorum tenens, absque vlla difficultate trahit ad se voluntatem, ubi autem nulla est difficultas, nec locum habet facilitas, vel habitus, propria autem operatio intellectus est iudicium, & propria virtute ferendum, quod non caret difficultate, neque errandi periculo, ut igitur sine errore, & cum facilitate fiat, necessarius est habitus intellectum ad vtrumque determinans. Quamuis ergo voluntas in ordine ad vltimū finem non egeat habitu, eget profecto intellectus etiam in ordine ad primas veritates propter diuersum modum operandi: quæ de fine naturali, & vniuersali intelligi debent: nam circa finem supernaturalem indiget habitu voluntas, atque etiam circa fines naturales particularem materiam continentem.

30.

QVÆSTIO II.

Sit ne habitus principiorum naturalis intellectui, vel per proprios actus ab eo comparetur.

Explicatio inli questionis.

ABSOLVTIS quæstionibus an sit, & quid sit circa intellectum, petit quæstio præsens modum, quo in nobis fiat, nempe an simul cum ipsa potentia intellectiua in sit anima à primo instanti suæ conditio-

nis, eodem pacto, quo insunt nobis propriæ passiones à primo instanti generationis, in quo eas simul cum essentia, à qua oriuntur, accipimus, vel nudū prorsus intellectum omni habitu, sicut omni specie accipiamus, ita ut non minus de habitibus, quam de speciebus prolata fuerit sententia illa Aristotelis, quod veluti tabula rasa sit, in qua nihil prorsus depictum est, sed quemadmodum de cursu temporis species omnes intelligibiles ei imprimuntur officio, ac beneficio intellectus agētis, pari ratione vltus ei conferat omnes habitus, & præsertim intellectum.

Habitum principiorum esse inditum à natura probatur.

INGERIT autem specialem dubitandi rationem pro affirmatiua parte communis modus loquendi naturalē vocans talem habitum, non solum intellectus ad assentiendum primis principis specularibus, sed synderesis ad assentiendum practicis, & vtrumque posuit naturalem D. Thom. intellectum quidem 1.2. quæst. 49. artic. 1. ad 3. ut ex his verbis licet colligere *Eo quod habitus intellectus inest, quandoque aliquis vti non potest, propter aliquod impedimentum, sicut homo non potest habitu vti scientie propter somnum, & similiter puer non potest vti habitu intellectus principiorum, vel etiam lege naturali, quæ ei habitualiter inest propter defectum ætatis, &c.* Et enim si puero ante vsum rationis talis habitus inest, cum nodum valuerit eum propriis actibus sibi cōparare, habebit à natiuitate simul cum ipsa natura acceptum, & quæst. 1. artic. 1. docet intellectum principiorum esse homini naturalem secundum inchoationem, quid autem sit esse naturalē quo ad inchoationem explicans ait. *Quia naturale est homini cognoscere quid est totum, & quid pars, cognoscere, quod omne totum est maior sua parte, sed quid sit totum, & quid pars cognoscere non potest, nisi per species intelligibiles abstractas à phantasmatibus, &c.* Si ergo apprehensio terminis statim vtitur intellectus habitu principiorum, habebit illū ante omnē actum, atque aded non per actus adquisitū, sed ab ipsa natura cōcessum.

Opinio prima.

D. Thom.

33.

34.

De synderesi vero tantundem sentit in
2. d. 2. 4. quæst. 2. artic. 3. in corpore,
vbi ita ait. *Synderesis à ratione practica di-*
stinguitur, non quidem per substantiam poten-
tiae, sed per habitum, qui est quodammodo imma-
tus menti nostrae ex ipso lumine intell. Eius agē-
tis, sicut & habitus principiorum speculatio-
rum. Et in solutione ad tertium. Habitus
naturalis (inquit) nunquam amittitur, sicut
pater de habitu principiorum speculatio-
rum, quem semper homo retinet, & simile est etiam
de synderesi. Et expressius. 1. par. quæst. 79.
artic. 12. vbi hæc verba legimus. Prin-
cipia operabilia nobis naturaliter indita non
perinent ad specialem potentiam, sed ad specia-
lem habitum naturalem, quem dicimus synde-
resin. Pater ergo quod synderesis nõ est
potentia, sed habitus naturalis.

1. Argum.

Et ratio videtur idem conuincere, nã
talis est processus nostrae cognitionis, vt
omnis doctrina & disciplina fiat ex præ-
existenti alia notitia, vt docuit Aristote-
les in huius operis principio, cum ergo
non sit procedendum in infinitum, de-
uenire oportet ad aliquam notitiam, nõ
iam aduersam, sed naturalem, sed si-
milis est ordo inter actus, & habitus, er-
go sicut in actuali cognitione deuenit
ad naturalem, tanquam omnium pri-
mam, sic etiam in habituali dabitur er-
go naturalis habitus, qui sit principium
primae notitiae, & talis erit intellectus, à
quo procedit notitia primorum princi-
piorum naturalis.

2. Argum.

Secundo: sicut natura non abundat
in superfluis, ita non deficit in necessa-
riis, sed cunctis tribuit, quae necessaria
sunt, non solum ad essendum, sed ad ope-
randum, vt testantur res naturales inten-
sibiles, viuentes, ac sensu præditæ, qui-
bus præbuit simul cū esse naturali prin-
cipia, atque instrumenta operandi iuxta
naturalem inclinationem, quae non mi-
nus homini dedisse credendum est, cum
sit cunctorum viuentium, ac sensibilibus
perfectissimus, & propter quem cetera
omnia naturalia constituit, sed ad intel-
legendum primas veritates non solum
indiget potentia intellectiua, sed habitu
intellectus, vt quæst. præcedenti statu-
tum reliquimus, ergo à principio eum si-
bi natura concessit, quemadmodum An-
gelis à prima conditione infusæ sunt
omnium rerum species ad intelligen-

36.

37.

dum necessaria, & ideo excellenti eorū
naturæ debita.

Propter hæc, & similia amplectuntur
hanc partem Conradus. 1. 2. quæst. 94.
artic. 1. & nouissime M. Bañes. 1. par. 9.
1. artic. 6. notab. 3.

Opinio Caietani medium tenens.

CAIETANVS vero. 1. 2. quæst. 2. Opinio.

31. artic. 1. dub. 1. hanc sententiam
sic voluit temperare, vt neque cū
natura concessus sit eiusmodi har-
bitus, neque per actus acquisitus, sicut
habitus scientiarum, & virtutum, sed
medium quasi teneat inter naturalem,
& acquisitum: nam in principio suæ ge-
nerationis nudum intellectum accipit
homo, non solum speciebus, sed habitibus,
at cum primo peruenit ad vsum ra-
tionis species rerum sibi comparat be-
neficio intellectus agentis eis à phantas-
matibus accipientis, vel abstrahentis: &
cum primum speciebus primarum veri-
tatum informatur, quibus prima princi-
pia apprehendit, fluit statim naturali-
ter ad præsentiam earum habitus intel-
lectus ab ipsamet natura intellectiua
potentiæ, per quem possit de eisdem prin-
cipiis iudicium ferre, itaque neque à nu-
da fluit natura, vt affirmat præfata opi-
nio, nec per actus acquiritur, sed præsen-
tibus speciebus, ante omnem tamen iu-
dicatiuum actum naturaliter emanat,
quod exemplo nutritiuae potentiæ, &
actus eius declarat, nutrire enim, & au-
gere actus naturales sunt potentiæ ve-
getatiuae, in quos tamen videmus non
prodire, nisi præsentibus alimentis deco-
cto, quod quasi obiectum talis virtutis
est, pari ergo ratione existimandum est,
habitum principiorum à natura ipsa in-
tellectus prodire, non statim, sed ad præ-
sentiam obiecti per species representati,
& hoc sibi voluisse D. Tho. in eodem
artic. affirmat, dum ait, habitum princi-
piorum partim esse à natura, partim ab
exteriori principio, quasi dicat à natura
fluere, nõ nisi præsentibus speciebus ab
extrinseco prouenientibus, hoc est, per
operationem intellectus agentis produ-
ctis ex phantasmatibus; in appetitiuis au-
tem potentiis tale principium extrinse-
cum non est, ideo nullus habitus ab eis
fluit

1. Ratio.

38.

39.

D. Thom.

41

Quæstio

fluit naturaliter, se l omnes sibi per pro-
prios actus comparant.

Vera sententia affirmans habitum principiorum
esse acquisitum.

Opinio ve-

40.

Primū san-

41.

Confirmat.

42.

POSTREMA sententia, quæ no-
bis videtur longe probabilior, nul-
lum ponit habitum à natura conce-
sum in intellectu, neque in volun-
tate, vel appetitu, sed omnes acquisitos
per proprios actus potentiarum, idemq;
de intellectu principiorum proficitur: cu-
ius fundamentum est, quia natura non
concedit, nisi ea quæ ad essendum, & ope-
randum simpliciter sunt necessaria, quæ
verò ad melius, vel facilius operandum
propria industria, vel labore comparanda
reliquit, sufficientibus tamē principiis
operandi cōcessis, quibus simpliciter ope-
rari possunt, & per operationes, vel ac-
tus, habitus sibi ad melius, vel facilius
operandum necessarios comparare, &
hac de causa non concessit hominibus
habitus virtutum, quia non requiruntur
ad simpliciter operandum, & per natu-
ralem virtutem potentiari simpliciter
operantium eos acquirere possunt, sed
intellectus principiorum (de quo loqui-
mur) non est necessarius ad simpliciter
operandum circa prima principia, sed suf-
ficit potentia intellectiua, informata
speciebus, ergo non est à natura conce-
sus, sed per actus propria virtute poten-
tiæ elicitos comparabilis. Probatur mi-
nor (nam cetera sunt nota) assensus prin-
cipiorum non excedit virtutem intelle-
ctiuae potentiæ, cum veretur circa obie-
ctum sibi proportionatum, nempe circa
veritates per se euidentes, ergo apprehē-
sis terminis per species intelligibiles po-
terit atque alterius adminiculo eum
producere.

Et confirmatur. Quia non habet mi-
norem proportionem cum intellectu spe-
ciebus principiorum informato primus
assensus principiorum, quam primus as-
sensus scientiæ cum eodem per spe-
cies principiorum determinato, sed pri-
mum assensum scientiæ elicicit intel-
lectus sine habitu scientiæ, quem per
illum sibi comparat, poterit ergo elice-
re primum assensum principiorum, ac per

Secunda.

42

eum sibi habitum intellectus compara-
re, quia propter nõ erit naturalis, sed ad-
quisitus, sicut habitus scientiæ.

Secundo, quia habitus naturales, vel
morales, non ponuntur ad operandum
simpliciter, sed ad talem modum ope-
randi, videlicet facile, prompte, vel cum
delectatione, per potentias enim opera-
ri simpliciter possunt res qualibet, ergo
potentia intellectiua propria virtute po-
terit circa suum obiectum operari, per
habitus vero consequitur perfectionem
operandi, ergo propria virtute poterit
elicere assensum principiorum, simul
cum speciebus ex parte obiecti concu-
rentibus, quia propter non indigebit ha-
bitu naturali, quem ad facile operan-
dum potest per proprios actus sibi ad-
quirere.

Et confirmari potest, quia naturalia
non intenduntur per vsum, vel exerci-
tium operandi: non enim perfectior sit
intellectus, non visus, non quilibet alius
sensus per frequentem vsum sentiendi,
sed experientia nos docet intellectum
faciliorem reddi per continuum vsum
assentiendi primis principiis, ergo signū
est habitum ad ea inclinatem non esse
naturalem, sed per eisdem actus adqui-
situm.

Ita sentit plane Aristoteles cap. vlti-
mo huius operis, vbi de modo, quo in
nobis generetur habitus principiorum
loquens ait: *Neque itaque insunt determi-*
nati habitus, neque ab aliis habitibus sunt no-
tioribus, sed assensu, etc. Quid clarius dici
potuit vt intelligeremus habitum prin-
cipiorum non inesse, hoc est, non esse à
natura, neque ex aliis notioribus fieri
ad instar habitus scientiæ, qui ex alio no-
tiori, videlicet ex intellectu principiorum
generatur, sed per assensum vniuersaliū
veritatū experientia singularium com-
paratum; hic est enim primus assensus,
potens generare habitum saltem quan-
tum ad inchoationem; nam ipsemet post
modum se ipsum perficit per futuros
actus.

In eadem fuit sententia absque du-
bio D. Thomas. 1. 2. questione 33. arti-
cul. 1. docens, habitum principiorum
fieri in nobis ab intellectu agente: ex
pressius tamen eum non esse natura-
lem ostendit, sed ex sensibilibus generari

Secundum
argument.

43.

Confirmat.

44.

Ex Arist.
probat.

45.

Ex D. Tho.

46.

b ; opera-

operatione intellectus agentis media. 1. contra gent. cap. 78. ratione 3. ubi sic legitur. *Habitus principiorum est acceptus a sensibilibus, ut probat Aristot. in 2. posteriorum, & si oportet, quod sit effectus intellectus agentis, cuius est phantasmata, quia sunt intellecta in potentia facere intellecta in actu, &c.* Que verba egregie expendit, ac declarat Ferrar. in eorū commentariis; ad quistū, & non naturalem esse talē habitum sentiēti; ex quibus intelligimus habitū principiorum nō fluere in intellectu ab ipsa met natura animae nuda considerata, si cut fluūt propriae passiōes, vt tenet prima sententia, sed neque ad praesentiam specierum intelligibilium, vt excogitavit Caietan. & licet vtrumq; efficaciter probatū sit testimonio Arist. & D. Tho. libet tamen Caietani sententiā, tanquam nouam, ac singularem nouis etiam rationibus impugnare, atque ostendere, quā sit à mente vtriusque aliena.

Ferrar. 47.

48.

Prima ratio Caietani.

Et in primis ostendō praesentia specierum intelligibilium non esse necessariā ad emanationem habitus naturalem, vnde fiet, vt si naturaliter fluit ab anima in intellectu, proliis sit naturalis, vt proficitur prima sententia iam impugnata. Non minus dependet potentia ab obiecto in sua operatione, quā habitus; ab eodem enim obiecto, tam illa, quā iste specificantur, sed vt potentia fluat ab anima, non est necessaria praesentia obiecti, vel specierum eius, ergo nec erit necessaria, vt habitus naturaliter oriatur, sed si naturaliter fluūt, erit omnino naturalis, sicut intellectus ipse naturaliter inest animae.

Secunda ratio.

49.

Secundos habitus non ponitur ad simpliciter operandū, sed ad operandū proprie, & facile: nam cum actus, & obiectū propriam virtutē potentie non excedat, potest sine habitus adminiculo elicere primū assensum, atq; adeo primā apprehensionē ad assensum requisitā, sed prima apprehensio fit per praesentia specierum, ergo nō necessario fluit habitus ipsius praesentibus, vt voluit Caietan. sed per primū assensum producit, vt proficitur nostra sententia.

Tertia ratio.

Postremo. Idē probare possumus, ex eplum Caietani, vrpote valde dissimile, re futates: anima vegetatiua nō nutrit, neq; augeat, nisi praesente alimēto, quia est ma-

teria, circa quā operatur ad introduciōnem animae, concurrunt namq; alimētum ad tales operationes in genere saltē materialis causa, sed praesentia specierū intelligibilium nullā habet causalitatem, nullū concursum ad emanationē habitus, cuius esse nullo modo ab eis dependet, sed cum posset esse prius, quā operari poterit, etiā esse prius, quā obiectum coniungatur potentiae per praesentia specierum, & longe melius poterit fieri, vel emanare: friuola est ergo, & absq; vllō rationis fundamēto posita talis praesentia, tanquā necessaria, vt fluat habitus; & modus iste emanationis naturali productioni habitū intellectuali aduersatur, nam cū constet ceteros omnes per primū actū generari, nulla necessitas cogit nouū, atque inusitatū modū ponere in generatione huius, de quo loquimur.

50.

Sed quā sit à mente Aristot. & D. Tho. alienus intelliget facile, qui perpenderit verba vtriusq; nuper à nobis relata, aiūt enim primū assensum principiorū experimento saepe fieri, & ex tali assensu generari habitum; quā stare minime possunt cū sententia Caietani ponentis ante omnem assensum, ad solam specierū praesentiam fluere.

Rationes in contrarium adducte solvuntur.

SED vt iam ad solutiōnem argumenti totum deueniamus, explicare oportet, quid habeat speciale intellectus principiorum inter omnes habitus intellectuales, propter quod à D. Thom. & cōmuni modo loquēdi naturalis dicitur, supposito, quod nō simul cum natura cōceditur, sed per actus est cōquisitus.

Nota ex D. Thom.

51.

Exponere hoc cōcepit D. Tho. 2. contra gentes. c. 78. dicens ex sensibilibus fieri, & esse effectū intellectus agentis; perficit autem Ferrar. eius mentem aperiens in cōment. eiusdem cap. hisce verbis. *Adnotandum hic, quod ex verbis D. Tho. apparet habitus primorum principiorum, qui dicuntur naturales, & inesse à natura, non sic dici naturales, & inesse à natura, quasi naturaliter sint cogniti, & ab ipsa naturitate nobis inditi, nā si essent in nobis à generatione, nō adquirentur ex sensibilibus, vt inquit D. Tho. hic: sed dicuntur nobis naturales, quia non causantur ex discursu.*

Ferrar. 52.

discursu, & argumentatione, sed immediate ex intellectu agente, qui quidem intellectus, & nobis inest ab ipsa naturitate, & naturaliter cum phantasmatis terminorum, quae omnibus inueniuntur, ipsos habitus in intellectu possibili operantibus Ferrar. ex quibus hoc discrimē valde notandum colligitur inter intellectum principiorum ex vna parte, & ceteros habitus intellectuales ex altera, quod habitus iste circa primas veritates veritatur, ideo sine medio, sine discursu, per simplex iudicium apprehensione, sola terminorum apprehensione praesupposita; in nobis gignitur, ceteros verò eodem mediante, propria industria, proprio discursu, ac labore adquirimus, itaq; ad generationem huius habitus solum concurrat intellectus agens species terminorum ex sensibilibus abstrahens, easque intellectui possibili imprensens, vt apprehensione terminorum facta statim sequatur iudicium, & assensus intellectus possibilis habitum generans: & cū operatio intellectus agentis sit naturalis, atq; adeo productio specierū, terminorumq; apprehensio, quā statim sine vllō discursu, vel industria intellectus sequitur iudicium, propterea generari naturaliter habitus dicitur ad differentiam ceterorum, qui nō nisi cōquisitis mediis, adpratisq; in formā discursus per vsum artis fiunt.

Discrimen inter intellectum principiorum, & ceteros habitus.

53.

Ratio discriminis.

54.

Accedit alia ratio eiusdem discriminis nō contemnenda, nā assensus principiorum elicitur per immediatā comparisonem luminis intellectus ad veritatem, tanquam ad propriū obiectū, quae cum naturalis sit, naturalis merito vocatur ipse assensus, naturalis vocatur habitus per eum genitus, at ceteri habitus non gignuntur in nobis per immediatam comparationē intellectualis luminis ad veritatem, sed medio discursu; non enim cōparatur intellectus ad veritatem conclusionis nisi media veritate, & assensu principiorū, & medio discursu, seu demonstratione, ex principiis dispositis, & accommodatis constituta, i sed naturalis iure vocatur principiorū habitus, & nomine ipsius potentie intellectus, vel naturalis luminis insignitur.

Solutio lo-corum Thom. 54.

Merito etiā D. Tho. eiusmodi habitū partim à natura, vel principio intrinseco gigni docuit, partim ab extrinseco, cū ad generationem eius praeter operatio-

nem intellectus agentis, & possibilis cōcurrant species tanquam virtutes obiecti, quod vere extrinsecum principium est: merito denique non omnino naturalem vocat, sed quantū ad inchoationē, quia principia eius naturalia sunt, sed per nostrū actum simpliciter generatur, & ex hac parte adquisitū vocari potest. Quod autē affirmat in puero ante vsum rationis reperiri: quantum ad principium etiam, & inchoationem exponendū est: non quantū ad substantiam ipsius habitus: lumen nanque intellectus agentis in puero repperit intellectus principiorū vocari potest, cum sit prima radix, & origo eius, quo tamen nō vitur species abstrahēs, terminos apprehēdens; primūq; assensum principiorum elicēs, per quē habitus secundum substantiam in eo fit rei ob defectum etatis; & tunc esse illorum verborū germanū sensum, probant cetera testimonia à nobis inducta, in quibus hoc modo generari habitum principiorū docuit ex professo D. Thom. & solum esse naturalem, quantum ad inchoationem, in quo sensu in puero esse ante vsum rationis sentit.

Nota.

55.

Ad 2. arg. 1. sent.

56.

Primum argumentum primae sententiae probat quidem in processu scientifico, sicut in quocunque alio intellectu, deueniendum esse ad aliquē primum assensum, ad aliquē primum habitum, qui ex alio non generetur, & talem actum, & habitum esse naturalem, hoc est, non adquisitum per discursum, vel mediū assentiendi, sed per immediatam proportionē luminis naturalis ad primas veritates elicitorum, ac genitum, & talem esse primū assensum principiorū, talem item esse intellectū principiorū admittimus, ad quos totus processus scientificus terminatur; nō tamen est necessariū naturalem esse habitū, hoc est, à natura cōcessum ante omnem eius actū, vt contēdit primā sententia; quia cū non sit simpliciter necessarius ad assentiendum primis principiis, non oportuit vt simul cū natura traderetur; quem per proprios actus poterat ipsa met natura sibi comparare.

Ad secundum.

57.

Secundū argumentū ex nostro fundamento soluitur; etenim si habitus principiorum esset necessarius ad assentiendum simpliciter eisdem principiis, datus

esset homini cum ipsa natura, cui debita sunt principia, atque instrumenta operandi. Ceterum cum non ponatur, nisi ad melius operandum, ut est a nobis constitutum, non oportuit esse congenitum, sed propriis actibus adquirendis relinquendum debuit.

QUESTIO III.

An habitus principiorum sit unus genere, vel specie atoma.

Duplicatio tituli.

58.

Constitutio iam modo, quo intellectus principiorum in nobis sit, de eius unitate, ac distinctione essentiali agere oportet, definireque, an unus sit habitus pro cunctis principiis, quemadmodum una est potentia visiva pro cunctis visibilibus, vel certe diuersi, pro diuersis: similitudine scientiarum, quarum habitus distingui mus, pro diuersitate conclusionum circa diuersam materiam, alium namque pro conclusionibus Philosophicis ponimus, alium pro Mathematicis, &c. Vbi illud est constantis apud omnes, non esse eundem habitum speculabilem principiorum, ac practicum, sed diuersum, illumque vocari intellectum, huc vero synderesim, quos distinctos posuit D. Thom. multis suar doctrinarum locis, sed praesertim 1. p. q. 79. art. 12. Etenim cum Synderesis sine praestituat cunctis virtutibus moralibus, principiumque sit conscientiae, quae est dictamen practicae rationis de proseguendo, vel fugiendo, repugnat esse habitum speculatiuum; & rursus habitus principiorum non habet tantam extensionem a potentia intellectiua, ut possit sub eadem ratione obiectiua vniuersali practicum, & speculatiuum comprehendere, ita ut accidentales sint ei ambae rationes, sed in eas diuiditur tanquam genus in species, & differentias: vtrumque autem habitum comprehendisse Aristoteles sub nomine intellectus in generali diuisione virtutum intellectualiium 6. ethic. cap. 3. posita, circa quam modo

D. Thom.

59.

60.

versamur, testantur vniuersi interpretes eiusdem loci, & ita est, quod licet diuersis nominibus nuncupentur appellationes, tamen intellectus vterque significari potest, cum eodem modo versentur circa propria obiecta, videlicet per simplicem assensum sine discursu.

Totum dissidium in eo est positum, Status quoniam omnium speculabilium principiorum, vnus, idemque sit habitus, alius vero omnium practicum, vel certe pro cuiuslibet scientiae principis, tam speculatiuis, quam practicis ponendus sit diuersus habitus, sicut diuersum ponimus pro earum conclusionibus.

Esse vnum genere suadetur.

Et videtur Aristot. plures posuisse se cap. vltim. huius lib. vbi in plurali numero de eis loquitur dicens: Vtrum habitus eorum non insint, sed fiant, acquiranturque, an vero insint quidem, sed lateant, &c. Sed rationibus probatur esse plures. Habitus scientiarum distinguntur specie, ergo & habitus principiorum. Probatur sequella: scientiae distinguntur per diuersa principia, ut in tractatu sequenti ostenditur, ergo principia diuersa sunt, petunt igitur assensum diuersum secundum speciem, atque adeo diuersum habitum, nam idem habitus non potest habere actus specie distinctos, nec satisfit, si forte dicatur, differre quidem principia diuersarum scientiarum materialiter: nam assensus eorum, in quantum ex terminis habentur, & immediatam veritatem continent, sunt rationes formales assentiendi conclusionibus, ergo ab eis formaliter acceptis sumitur specifica distinctio scientiarum, quare necesse est esse specie diuersos, diuersosque constituere habitus.

Secundo: in hoc distinguntur habitus & potentia, ut docet D. Thomas. 1. 2. q. 54. art. 1. quod haec se habet, sicut materia per diuersas formas determinabilis a diuersis agentibus, vnde a diuersis obiectis, quae diuersa agentia sunt, determinatur per diuersos habitus, qui se habent respectu illius per modum formarum, & ex hoc habent minorem longe extensionem, vel ambitum, quam potentia,

Prima sententia.

Primum argumentum.

61.

Secundum argumentum. D. Thom.

62.

tia, quemadmodum forma magis est determinata, quam materia, nec possunt nisi ad vnum actum secundum speciem sese extendere, quia forma vnus determinati actus rationem habet, constat autem assensus principiorum huius, & illius scientiae specie distingui, ut Philosophiae, & Geometriae, quia diuersam lege certitudinem, & euentiam fortitur ex propria conditione, ergo repugnat sub eodem habitu contineri, sed non minus diuersos postulantur, quam conclusiones earundem.

Tertium argumentum.

64.

Probatur tandem, quia habitus ponuntur in potentiis ad superandam difficultatem in eliciendis actibus circa talia obiecta occurrente, vbi ergo occurrat noua difficultas, ibi erit necessarius nouus, ac distinctus habitus; sed circa materiam diuersarum scientiarum noua occurrat difficultas quantum ad principia, ipsamet experientia testante, nam qui vniam aliquam comparauit scientiam, noua instructione indiget circa principia alterius, quam addiscere parat, noua ei occurrat difficultas in assentiendo principis eius, ac si alteram nunquam didicisset, quia noua sibi videntur omnia, nepe obiectum, principia, & conclusiones, ergo quemadmodum nouum postulat habitum noua difficultas assentiendi conclusionibus, pari ratione nouum postulat noua difficultas circa principia: & si forte dixeris, nouum postulare habitum assentiendi, vrgerit difficultas primi argumenti, quia cum medium assentiendi sint principia, si diuersa sint haec, nouum profecto habitum requirent.

Esse habitum vnum specie probatur.

Secunda sententia.

65. D. Thom.

OPPOSITAM sententiam vnicuique constituentem habitum pro cunctis principiis speculabilibus, alterum pro cunctis practicis, videtur D. Tho. innuere. 1. p. q. 79. art. 12. hinc verbis. Prima autem principia speculabilia nobis naturaliter indita non pertinent ad aliquam specialem potentiam, sed ad quendam specialem habitum, qui dicitur intellectus principiorum, ut patet in 6. ethic. vnde, & principia operabilia nobis naturaliter indita non pertinent ad specialem potentiam, sed ad specialem habitum

tum naturalem, quem dicimus synderesim, &c. Ecce specialem vtrumque habitum vocat, ergo confert esse vni specie atoma.

In hanc etiam partem declinare videtur Caietanus. 2. lib. poster. cap. vltim. dicens Aristotelem connumerasse habitum principiorum in plurali, quoniam speculabilem, & agibilem non sunt eadem principia, quasi dicat, practicum duntaxat, & speculatiuum habitus principiorum separare.

Sed argumentis non infirmis certe fulcitur haec sententia. Primum, quia habitus separantur per diuersam rationem formalem obiectiuam, sicut & actus, sed eadem est haec in assensibus omnium principiorum, ergo non distinguntur specie, nec proinde habitus specie distinctos constituunt. Probatur minor, nam ratio assentiendi cunctis principiis, accipitur per immediatam comparationem intellectus luminis ad eorum veritatem sine vilo medio perceptam, ergo non adest ratio vlla formalis, a qua distingui possunt, sed sub eadem ratione vniuersali obiectiua assentiendi sine medio comprehensa ad eundem habitum erunt omnino referenda. Nec tollit hanc unitatem diuersa materia principiorum, Philosophica videlicet, Mathematica, vel Metaphysica, aut etiam diuersa earundem abstractio: nam vtraque quasi materialiter se habet, ad vniuersalem rationem obiectiuam huius habitus, sub qua fertur in omnia principia.

Secundo, vniuersale principium est in schola receptum, multisque exemplis corroboratum, vnita esse in superioribus, quae in inferioribus reperiuntur dispersa, vel separata; virtus etenim sensitua externa in diuersas potentias sensitivas dispersa inuenitur, cum pro quolibet sensibili proprio, nempe visibili, tangibili, ac ceteris, vnus sensus constituatur, sed in virtute sensitua interna vniuersa haec sensibilia vniantur, siquidem eadem potentia, quam comunem sensum vocamus pro eis sufficit, iudicare valens de diuersis omnium conditionibus: estimatiua etiam vna pro sensatis, & insensatis sensibilibus ponitur, differentiam inter ea sufficienter constituens. Ac demum cum virtus sensitua interna, & externa non nisi singularia sensibilia percipiat,

66.

67.

68.

ciat, unus intellectus satis est ad percipiendum, non solum singularia sensibilia, atque spiritualia, sed etiam vniuersalia ab utroque abstracta, quantumlibet circa diuersas materias, & in diuersis abstractionibus inueniantur, sed similis ratio inuenitur in habitibus, cum quidam sint vniuersaliores ceteris ex propria conditione, ergo non mirum est, si vniuersaliores habeant rationem formalem obiectiuam plura comprehendentem, & sub qua materialiter solum distinguantur; quare respectu alterius inferioris, & limitatæ rationis formaliter sunt diuersa; sic se habet habitus principiorum respectu scientiarum, cuius vniuersalissima ratio est assentiendi immediate quibuscunque veritatibus, hoc modo cognoscibilibus; unde licet principia huius, vel illius scientiæ per comparationem ad earum conclusiones diuersa sint, & ideo tanquam diuersa ratio formalis assentiendi diuersas demonstrationes, diuersos assensus scientificos, diuersos denique habitus constituere valeant, sed comparata ad intellectum, cuius formalis ratio obiectiua assentiendi sine medio omnia comprehendit, quasi materialiter distinguantur, quemadmodum visibile, audibile, & tangibile ad extremam virtutem sensitiuam comparata essentialiter separantur, si vero ad internam sensus communis referantur, cuius vniuersalior est ratio obiectiua, atque latius patens, quasi materialis erit differentia.

70.

Tertia ratio.

71.

Probatur demum; quia habitus principiorum in modo assentiendi similitudinem fidei humane, vel diuinæ tenet; sicut enim diuina fides sine discursu assentitur veritatibus reuelatis, sic habitus principiorum assentitur primis veritatibus, ergo sicut diuersæ propositiones diuersarum materialium, & abstractionum sub eadem ratione formali diuinæ, vel humane testificationis comprehenduntur, & propter vnitatem eius, quam participant, non diuersum, sed eundem fidei habitum constituunt, quasi materialem solum differentiam sub eo habentes, eodem modo de cunctis propositionibus per se notis, vel primis veritatibus, alioquin diuersis, iudicandum est, sub eadem ratione formali immediatæ

veritatis, hoc est, sine medio perceptibilis conuenire, atque adeo sub eodem intellectu principiorum, cuius est propria, contineri, suo qua non formalem, vel essentialem differentiam, sed quasi materialem habere necessum est, ideoque habitus minime separare.

Prior sententia præfertur, quia multiplicem esse habitum principiorum secundum speciem docet.

QUID in hac re satis aneipiti decernendum sit, non est facile iudicare; nec video antiquos, aut modernos expositores Aristotelis verbum de vnitatem, vel distinctione horum habituum facere: nihilominus mihi videtur distinguendos esse secundum speciem, vt prior sententia tenet, quam probabilior em posteriore iudico, vt autem præcipuum eius fundamentum iaciamus, memoria repetendum est discrimen inter potentias habituum capaces ex vna parte, & habitus ipsos ex altera; quod potentia vniuersaliores sunt, maioremque ambitum habent, vt ex eorum rationibus obiectiuis plane colligitur, habitus vero magis ex propria conditione sunt limitatis; vnde eadem potentia specifica plures actus, & habitus specie distinctos habere potest; at vnus habitus nequit ad plures actus specie diuersos se extendere, sed solo numero: gratia exempli; intellectus, qui est potentia cognoscitiua, ad plures habitus extenditur specie distinctos, per quos, actus etiam specie distinctos elicere potest, quia sub vniuersaliori ratione sui obiecti comprehenditur diuersæ rationes obiectiuæ habituum, & actuum; at habitus quisque non nisi ad actus eiusdem speciei extenditur, quia eis commensuratur, & quia ratio eius obiectiua contractior est, circa quam non nisi actus eiusdem conditionis elici possunt, vt ostendit scientificus actus, cuius omnes conclusiones, quas pro actibus habet, eiusdem sunt conditionis essentialis: & doctrina hæc præsertim vera est in habitibus, & actibus humani intellectus in corpore existentis, maioremque limitationem habentis in suo modo operandi, cum in habitibus etiam voluntatis, & appetitus

Difficultas quaestio.

72.

Discrimen inter potentias, & habitus.

73.

Illatio vera sententia.

Primum argumentum vera sententia.

74.

Confirmat.

75.

Probatur secundo.

& appetitus absque vlla limitatione à cunctis admittatur. Ex qua infero habitum principiorum, si vnus est secundum speciem, non posse habere actus, vel assensus specie diuersos, sed eiusdem speciei omnes. Quibus suppositis primū argumentum etnicio ad probandum habitum principiorum non esse vnū, sed plures species diuersos pro diuersis principis. Assensus principiorum Geometriæ, specie distinguuntur ab assensibus principiorum naturalis Philosophiæ, vel Dialecticæ, ergo nequit idem habitus secundum speciem ad utrosque se extendere, sed diuersi ponendi sunt; probatur antecedens: tant ex parte eorundem assensuum, quam rationis formalis assentiendi: nam assensus ipsi diuersi sunt veritates essentialiter, cum circa obiecta valde diuersa, & in materia diuersa constituta versentur; equis enim negare potest distinctam specie veritatem esse hanc, *Natura est principium motus, & quietis, ab illa; à quolibet puncto in quolibet punctum potest linea duci.* Producent igitur assensus specie distinctos in intellectu; & distincti assensus secundum speciem postulant habitus specie distinctos, tales igitur per hos assensus producentur principiorum habitus: quod ex diuerso modo abstrahendi à materia eorundem obiectorum efficaciter ostendi potest, nam vnū abstrahit à materia sensibili, vt Geometricū, aliud vero, vt Philosophicū eam concernit, ergo distinctas veritates, distinctosque specie assensus imprimunt in intellectum, quia repugnat eandem veritatem, eundemque assensum ad eam diuersam abstractionem à materia habere. Quod vero ex ratione assentiendi diuersi sunt assensus, hinc colligitur, nam veritatibus per se notis, quales sunt principiorum, non assentitur intellectus per aliud medium, sed ex immediata noticia terminorum, ergo vnitates ipsæ sibi sunt rationes, ac media assentiendi; hoc est enim principia esse per se nota, vt omnes affirmant, quasi non per aliud medium nota, sed quamlibet esse sibi rationem assentiendi; sed veritates ipsæ sunt specie diuersæ, ergo diuersæ erunt assentiendi rationes, diuersique assensus, & habitus producent. Secundo probatur ex distinctione scientiarum, quas specie distinctas esse ostenduntur non numero, nec specie, sed genere

76.

Dubium 77.

Solutio.

demus tractatu sequenti per diuersa principia, quæ sunt rationes assentiendi conclusionibus; ergo ita arguo: assensus conclusionum distinguuntur specie per diuersas rationes assentiendi, quæ sunt principia, seu assensus eorum; necesse est ergo ponere assensus principiorum specie distinctos, qui sunt rationes assentiendi diuersis conclusionibus; alioquin, si omnes assensus principiorum eiusdem rationis formalis sunt, nequibunt profecto assensus conclusionum specie diuersos ex eis deduci, nam vbi rationes assentiendi eiusdem sunt conditionis, necesse est assensus eiusdem etiam conditionis esse: infero ergo iuxta specificam distinctionem scientiarum, diuersa esse specie principia, atque adeo diuersos assensus, & habitus generare in intellectu. Sed si multiplicandi sunt habitus principiorum pro diuersis principis, dicit aliquis: erunt ne tot habitus principiorum distinguendi, quot habitus scientiæ? Respondeo sic esse multiplicandos, vt pro principiis cuiuslibet scientiæ, vnus sit habitus principiorum constitutus; nam, vel illa principia eiusdem sunt conditionis in se, vel propter dependentiam vnus ab altero, vt de principiis Dialecticæ suo loco ostendimus, quod satis est; vt vnus, idemque habitus possit se ad omnia extendere, vt colligitur ex 1. lib. posterior. cap. 24. pro vniuersalioribus autem principis (quæ dignitates vocauit Aristoteles) si in diuersa materia sint, aut certe diuerso modo à materia abstrahant, etiã sunt multiplicandi habitus secundum speciem, vt probant præfata argumenta: & hic est modus distinguendi horum habituum, quem facile quisque ad particularia principia accommodare potest, & ex eo intelligere, pro quibus sit distinctus habitus ponendus, & qui habitus ad plura se extendant.

Diluantur argumenta posterioris sententia.

NEC difficile est oppositis argumentis obuiam ire: nam D. Thomas in genere loquitur de vtriusque principis, speculatiuis, & practicis, quo pacto singuli habitus eis conceduntur non numero, nec specie, sed genere

78.

generis; non secus ac si dicamus, scientia practica distinctam esse a speculativa, erit generica locutio, ex qua non licebit interire, vnum tantum esse habitum speculativum scientie, vel practicum, quia generica locutio, licet indefinita, vel modum singularis habens, non tollit multitudinem specierum, sub quolibet genere contentam: pariter ergo licet indefinita sit locutio D. Thom. de habitibus principiorum practice, atque speculative, non tollit distinctionem specificam plurium habituum, sub eodem genere contentorum.

Ad 1. arg. 79.

Eadem fere est solutio primi argumenti: nam ratio assentiendi primis principiis eadem est in genere accepta, nempe sine medio, vel per se eis assentire, at in specie diversa est iuxta diversitatem veritatis principiorum, quae sibi est ratio assentiendi: quemadmodum ratio assentiendi conclusionum eadem est in genere, videlicet assensus principiorum, propter quae, eis assentitur intellectus; nihilominus diversa est in specie iuxta diversitatem principiorum specificam. Quod vero additur, non distingui principia formaliter, aut specifica distinctione, ex eo quod sint in hac, vel illa materia, nempe Physica, vel Mathematica, aut ex eo quod diverso modo abstrahant a materia, sed has esse rationes materiales, falsum est, quia materia Physica, vel Mathematica, & diversa abstractio eis adiuncta formale obiectum assensus, & habitus constituunt non minus in principiis, quam in scientiis, ac propterea non minus habitus principiorum specie distincti, quam scientiarum.

Ad consp.

Id autem quod assumit secundum argumentum, nempe unita esse in superioribus, quae in inferioribus reperiuntur dispersa; verum est, quia superiora diversi ordinis ab inferioribus esse presupponit, ut intellectum a sensibus, & sensus internos ab externis, ex hoc enim diversum modum essendi, & operandi habent, & quasi universales causae respectu particularium se habent: quo autem universales sunt res existentes in suo modo essendi, vel operandi, plura in se colligunt sub unitate: quod non est verum in habitibus: nam licet aliquem modum operandi diversum habeant, per actus tamen, & obiecta sic ex propria

Ad 2. arg. 80.

conditione limitantur, ut nequeat vnum, idemque habitus ad plures actus specie diversos se extendere, sunt enim ordinis inferioris respectu potentiarum, inter quas adhuc etiam reperitur discrimen maximum: nam quae inferioris ordinis sunt, ut sensitiuae, etiam limitantur ad actus eiusdem speciei: ita ut specie distinctos habere nequeant, etiam si inter eas quaedam habeant modum operandi, vel attingendi obiectum aliis perfectiorem; cuius exemplum habemus in sensitiuis, ex quibus internae universales obiectum habent, & perfectiorem modum attingendi illud, nihilominus habere non possunt actus specie distinctos, sed id solum conceditur potentiis superioribus, ut intellectui, & voluntati, atque etiam appetitui sensitivo, ob quandam participationem earum. Sic igitur de habitibus iudicandum est, omnes esse eiusdem ordinis, & eiusdem conditionis, quantum ad limitatum modum operandi, cum sint qualitates quadam intellectui, vel voluntati superadditae ad facile eliciendum talem actum circa tale obiectum: unde iuxta distinctionem actuum, & obiectorum multiplicantur: & hanc rationem attulit D. Thom. ad probandam multipliciter habituum in eadem potentia, 1. 2. quaest. 14. articulo 1. iuxta quam non minus oportet habitus principiorum multiplicare, ubi ad sunt principia diversa, diversi que assensus eorum, quam habitus scientiarum, nam limitatio habitui intrinseca, non permittit eidem circa obiecta, & actus specie diversos posse operari: ergo ad formam argumenti admittendum est, unita esse in superioribus, quae in inferioribus sunt dispersa, quia superiora sunt diversi ordinis, habitus vero quantum ad modum operandi limitatum omnes sunt eiusdem ordinis, licet quidam perfectius, quam alij operentur, & universales obiectum habeant: quare eodem modo multiplicantur iuxta diversitatem actuum, & obiectum, explicatam. Sed huic solutioni obstat videtur tertium argumentum, opponens habitum Divinae fidei, atque etiam humanae (si esse mereatur rationem habitus) qui non multiplicatur secundum speciem, sed vnum, idemque ad assentiendum diversis veritatibus

conditione limitantur, ut nequeat vnum, idemque habitus ad plures actus specie diversos se extendere, sunt enim ordinis inferioris respectu potentiarum, inter quas adhuc etiam reperitur discrimen maximum: nam quae inferioris ordinis sunt, ut sensitiuae, etiam limitantur ad actus eiusdem speciei: ita ut specie distinctos habere nequeant, etiam si inter eas quaedam habeant modum operandi, vel attingendi obiectum aliis perfectiorem; cuius exemplum habemus in sensitiuis, ex quibus internae universales obiectum habent, & perfectiorem modum attingendi illud, nihilominus habere non possunt actus specie distinctos, sed id solum conceditur potentiis superioribus, ut intellectui, & voluntati, atque etiam appetitui sensitivo, ob quandam participationem earum. Sic igitur de habitibus iudicandum est, omnes esse eiusdem ordinis, & eiusdem conditionis, quantum ad limitatum modum operandi, cum sint qualitates quadam intellectui, vel voluntati superadditae ad facile eliciendum talem actum circa tale obiectum: unde iuxta distinctionem actuum, & obiectorum multiplicantur: & hanc rationem attulit D. Thom. ad probandam multipliciter habituum in eadem potentia, 1. 2. quaest. 14. articulo 1. iuxta quam non minus oportet habitus principiorum multiplicare, ubi ad sunt principia diversa, diversi que assensus eorum, quam habitus scientiarum, nam limitatio habitui intrinseca, non permittit eidem circa obiecta, & actus specie diversos posse operari: ergo ad formam argumenti admittendum est, unita esse in superioribus, quae in inferioribus sunt dispersa, quia superiora sunt diversi ordinis, habitus vero quantum ad modum operandi limitatum omnes sunt eiusdem ordinis, licet quidam perfectius, quam alij operentur, & universales obiectum habeant: quare eodem modo multiplicantur iuxta diversitatem actuum, & obiectum, explicatam. Sed huic solutioni obstat videtur tertium argumentum, opponens habitum Divinae fidei, atque etiam humanae (si esse mereatur rationem habitus) qui non multiplicatur secundum speciem, sed vnum, idemque ad assentiendum diversis veritatibus

Exemplum

81.

D. Thom. 1. 2.

Ad formam argum. 82.

Ad 3. arg.

extenditur, idque propter vnam, eandemque rationem formalem assentiendi, quae est divinum, vel humanum testimonium. Respondeo peculiariter esse rationem de habitu fidei, propter medium prorsus extraneum assentiendi, quod habet extraneum voco respectu veritatum, quibus per talem habitum assentitur intellectus, nam testimonium, vel auctoritas testificantis, propter quod credimus, non pertinet ad naturam veritatum quae creduntur, imo nec est causa eorum naturalis, vel propria, sed omnibus modis extranea, quare non multiplicatur, nec diversum est iuxta diversitatem veritatum, sed sicut a testifice anteprocedit, ita ab eo capit unitatem: & cum in fide divina sit idem Deus, eademque prima veritas testimonium perhibens, idem est testimonium, eademque proinde ratio formalis credendi, sub qua colliguntur omnes veritates quantumlibet in se diversae; idemque est habitus Divinae fidei ab hac vna ratione assentiendi unitatem specificam accipiens, & pariter in fide humana, nam licet multi sint, ac diversi homines testimonium perhibentes, eorum tamen familiare testimonium eiusdem rationis, & conditionis est, & assensus humanae fidei eiusdem speciei sunt, sicut assensus fidei Divinae, quare idem quoque habitus ponitur secundum speciem, in habitu autem principiorum, & scientiae, diversa est ratio, nam principia intrinsecam habent rationem assentiendi, cum veritas per se nota, quae est obiectum, sibi sit ratio assentiendi, & cum haec sit adeo diversa (ut ostendimus) diversum postulat assensum, diversi quoque proinde habitus: & suo etiam modo in scientia, nam ratio assentiendi conclusionibus sunt principia, a quibus tanquam a causis naturalibus derivantur: pro eorum igitur diversitate, diversi sunt scientifici assensus, diversi quoque habitus producere apti.

Solutio.

Quare Divina fides sit vnum habitus.

Et etiam fides humana.

Non vero habitus principiorum.

QVÆSTIO IIII.

An prima principia cognoscantur per inductionem.

HOC solum discutendum supererat circa modum cognoscendi prima principia, nam si verum est, quod in huius operis initio constituit, atque probavit Aristot. omnem doctrinam, vel disciplinam ex praexistenti alia cognitione fieri, & in processu scientifico status sit in primis principiis, quorum notitia ex aliis principiis non generatur, merito dubitavit in ultimo cap. quo nam modo in nobis prima notitia eorum generetur, ut tali modo explicato finis totius operis initio coniungatur.

Doctrina Aristotelis, & argumenta contra illam.

HUNC autem modum cognoscendi principia ad experientiam reduxit idem Aristot. dicens ex sensu, hoc est, ex sensitiua notitia singulari memoria fieri, & ex multis memoriis, id est notitiis singularibus, in memoria sensitiua reservatis experimentis; quod est quasi notitia quadam universalis ex eius singularibus notitiis collecta, eo modo quo per inductionem solemus universale ex singularibus colligere, eiusmodi autem notitia universalis est cognitio principiorum, exempli gratia ad cognoscendum universale hoc principium, Omne totum est maius sua parte, sic procedimus, ut per sensum cognoscamus, ita se rem habere in hoc, vel illo corpore humano, capite, vel manu maiori, & ex hac notitia sensitiua sit memoria, in quantum in potentia memoratiua reservatur, & multiplicatis similibus notitiis sensitiuis multiplicatur memoria, ex multis autem memoriis colligit intellectus universale notitiam, nempe quod omne totum sit maius sua parte, & haec est prima notitia universalis, per quam proxime generatur habitus principiorum, quem vocamus intellectum: eundem modum repetit multis suae doctrinae locis, sed praeter tim cap. eodem ultimo, ubi re concludens sic ait: Planum itaque, quod nobis prima inductione cognoscere necessarium est, sensus etenim sic universale facit. Et 1. lib. prioris resolutionis cap. 31. Quo circa cuiusque principia tradere experientia est, dico autem exempli causa Astrologiam experientiam Astrologorum scientiae esse.

Videri

Primum ar videtur autem non solum non esse ne-
gumentum cessarium hoc modo principia cognosce
contra Aristotelem. re, sed plane impossibile: probatur pri-
mum, quia naturale lumen intellectus
sibi sufficiens est ad cognoscenda prima
principia, ita vt apprehensis terminis nul-
lo indigeat ad assentiendum, hoc est enim
principia esse primas, & immediatas ve-
ritates, hoc etiam esse per se nota ad dif-
ferentiam scientiarum, quae alia indiget pra-
uia notitia principiorum, ex qua dedu-
catur, hoc demum eorum notitiam habe-
re per immediatam comparationem intel-
lectualis luminis ad veritatem, ergo non
est necessaria inductio, vel experientia
ad primam eorum cognitionem.

Secundum. 88 Probatur secundo, quod impossibile
sit hoc modo generari, quia cognitio
principiorum perfectissima est, scientifi-
cam certitudinem, atque evidentiam vin-
cens, experimentalis vero fallax, cum
saepe deceptio contingat in sensitiua cog-
nitione, per quam acquiritur: decipiuntur
namque sensus etiam circa propria sensibili-
a, vel quia non sunt debite approxima-
ta, vel quia organum non est bene dispo-
situm: alij ve de causis, ergo impossibile
est per experientiam generari cognitio-
nem adeo certam: adde inductionem inter
probabilia argumenta conuenerari saepe
ab Aristotele, per quam repugnat profecto
certam ex singularibus notitiam colligi,
praesertim cum omnia sufficienter enu-
merare (quod requiritur ad illationem
vniuersalis) nunquam fere sit possibile.

Tertium. 89 Postremo multa sunt principia a ma-
teria sensibili abstracta, vt Mathema-
tica, atque Metaphysica, quorum proinde
notitia per experientiam singularium sen-
sibiliu non erit generabilis, & vniuersa-
lissima principia (qualia sunt de quoli-
bet verum est affirmare, aut negare, &
de nullo vtriusque simul verum esse potest) re-
motissima sunt a sensu, quo igitur pacto
possibile erit per singulare sensibiliu
experientiam, vel inductionem primam
eorum notitiam comparare.

Varia sententia referuntur.

Prima sen-
sentia. 90 **A**rgumenta hac in varias sententias
distraxerunt interpretes Aristotelis:
quidam etenim triplicem actum in

cognitione principiorum distinguunt, vi-
delicet simplicem apprehensionem ter-
minorum: & rursus complexam terminos
coniungentem sub forma propositionis,
ac tandem iudicium, quod fert intelle-
ctus de propositione apprehensa, & ex-
perientiam, vel inductionem necessariam
duntaxat esse ad simplicem apprehensio-
nem arbitrantur, ex qua dependent com-
plexa, atque iudicium: si enim decipia-
mur in apprehendendis terminis, bene
componere, aut iudicare non possumus,
& hoc sibi voluisse Aristotelem dicunt,
dum principiorum notitiam per experi-
entiam in nobis fieri docuit; hunc modum
dicendi tenet Ioannes Andreas Scoti se-
cundator. s. l. meta. q. 9.

Cetera vero cap. postremo huius ope
ris, dub. 5. praedictam sententiam tanquam
diminutam reiciens addendum esse ge-
neret experimentum esse necessarium ad
compositam apprehensionem, qua tam-
facta sufficit sibi naturale lumen intel-
lectus ad iudicium ferendum; esse autem
necessarium ad compositam apprehen-
sionem probat: quia haec est, supra quam
proxime cadit iudicium, & assensus,
haec proinde a qua rectitudo illius de-
pendet; nec tamen arbitrat ad quam-
libet apprehensionem compositi neces-
sarias esse apprehensiones singulariu
sensibilium, sed ad primam solummodo
ad generationem habitus concurrentem:
quo genito non erit amplius necessaria
experientia.

Toletus noster cap. eodem. quaest. vni-
ca, duo genera principiorum distinguen-
da censet: nam quaedam communissima
sunt, alia vero particularium scientiaru
propria, ex quibus suas conclusiones de-
monstrant, cuiusmodi sunt definitiones,
aut etiam ea, in quibus vna passio de al-
tera sibi proxima enuntiatur: ad assen-
tiendum igitur primis nullo modo re-
quiri experientiam docet, nam cum no-
tissima sunt, naturale lumen sufficit eis
assensum probare, particularia vero sa-
epe numero sunt nobis ignota, quibus
proinde, vt principio assentiamur, expe-
rientia singulariu indigemus, vt explora-
ta melius eorum conditione naturale lu-
men munus suum exequatur, quod pra-
sertim in principiis scientiaru materiam
sensibilem concernentiu, quales sunt phi-
losophia

Philosophia naturalis, & moralis verum est,
eiusmodi enim maxime ab experientia
pendent, & de his particularibus princi-
piis accipienda sunt, quae Aristoteles tra-
dit de necessitate inductionis ad illa cog-
noscenda, non de communissimis, quae
non alia ratione ab experientia pendent,
nisi in quantum apprehensio terminoru
(qua habita cognoscuntur ab intellectu)
non sine sentiu sit.

Quarta 1. 93 *10. 11.* Vltimam sententiam extremam qui-
dem tenuit P. Fonseca. l. lib. sua metaph.
c. 1. quaest. 4. c. 3. qui duplicem in prin-
cipis habitu a principiorum ponit, appre-
hensiuum, & iudicatum ad vtramque
operationem facile exercendam, nempe
apprehensionem terminorum, ac iudi-
cium, deinde ad apprehensionem simpli-
cem, & compositam non esse necessariu
experimentum docet, sed sufficere ali-
quam sensus apprehensionem multipli-
catam, vel repetitam; ad iudicium autem
ferendum tam de vniuersalissimis prin-
cipiis, quam de particularibus necessa-
rium omnino est.

Probatio pri-
ma prime
partis huius
quarta sen-
tentia ad-
uersus pri-
ma & secun-
dum sente-
ntiam. 94 Probatur prima aduersus primam, &
secundam sententiam: quia experimen-
tum (vt plane docet Aristoteles cap. vlti-
mo huius operis) non ex sola appren-
sione sensitiua terminoru, sed etiam ex
iudicio, vel (vt proprius loquamur) ex
multis simul iudiciis sensitiuae partis
in memoriae situatae reseruatam sit, ex eis
namque elicit intellectus vniuersale iu-
dicium: sed apprehensio simplex, vel co-
posita non pendet ex iudicio, quod natu-
raliter praecedat, ergo neque ab experi-
mento dependere potest.

Secundum
argumentum. 95 Secundo, quia si aliquo experimento
opus esset ad apprehensionem intellecti-
uam terminorum simplicem, vel comple-
xam, maxime illo, quod importat conne-
xionem extremorum in rebus singulari-
bus, vt quod totum sit maius sua parte,
si de hoc principio sit sermo, sed hoc non
est necessarium, nam multi apprehendunt
terminos vniuersalium propositionum,
qui nullum vnquam tulerunt experimen-
tale iudicium de eorum connexionem in
singularibus, vt patet in his, qui au-
diunt huiusmodi propositionem: omnis
Crocodilus mouet superiorem mandibu-
lam, nec tamen vnquam Crocodilum vi-
derunt.

Postremo, quia multae sunt quaestio-
nes, de quibus neutram in partem iudi-
camus, veluti sunt stellae pares, an im-
pares; & similes; pro quarum vtraque par-
te paria sunt momenta rationum, & qua-
rum cum habeamus habitus apprehensi-
uos, nunquam tamen experientiam ha-
buimus, ergo haec non requiritur ad ap-
prehensionem intellectuam, sed sola ap-
prehensio sensibiliis repetita sufficit; nisi
enim in memoria sensitiua extet per mo-
dum habitus notitia alicuius iudicij, aut
plurimum non possumus vti habitu ap-
prehensiuo terminoru, quem circa prin-
cipia, vel conclusiones habemus.

Ad probandum autem secundum, quod
ad generationem iudicij habitus prin-
cipiorum semper sit necessarium experi-
mentum, vtitur testimonio Aristotelis a
nobis in principio quaestionis recensitis,
deinde rationibus. Primo, quia si quis au-
ditis, atque perceptis terminis alicuius
principij, vt quod totum sit maius sua
parte, assensum praebere velit, prius quam
in aliquibus singularibus veritate eius
sit expertus, periculo errandi se exponit,
temeritatique proinde vitium incurrit;
vt igitur cordate assentiat, experien-
tiam expectare oportet, quam idcirco
necessariam esse Aristoteles iudicauit,
vt debito modo procedat intellectus in
prima generatione habitus principio-
rum.

Secundo, quia non contingit transi-
tus ab vno in aliud extremum, nisi per
medium, sed inter iudicium vnius pro-
positionis singularis, & iudicium vni-
uersalis principij medium est experimen-
tum, siquidem singulare iudicium ad
vnum tantum singulare terminatur, vni-
uersale ad omnia experimentum vero,
ex quibusdam collectum est, ergo non
transit intellectus ab illo in hoc extre-
mum, nisi per medium experientiae: &
certe experientia ipsa idem ostendit: ec-
quis enim assentitur his principiis, omne
totum est maius sua parte, si ab aequali-
bus aequalia demas, quae remanent, sunt
aequalia, qui non milles ea, cum puer es-
set, expertus sit in singularibus: de prin-
cipiis autem particularibus scientiarum,
labor ipse ea inueniendi, atque exami-
nandi satis aperte indicat, quanta prius
experientia opus sit, cum a posteriori,
& longa

& longe esse eorum experimento, ac iudicio colligi soleant.

Tertia ratio.

Postremo, quia certitudo abstractiva cognitionis, qualis est notitia vniuersalium indiget examine intuitiuo, quam nos in hac vita sine sensu haudquaquam habere possumus, quod quidem examine, quia Plato cum aliis pluribus philosophis pretermisit, saepe numero in rebus grauissimis hallucinat est plus speculationi, quam rerum experientiae credens.

Plato.

Resolutio Quaestionis.

Prima assertio.

Aditis aliorum sententiis his assertionibus explicamus propriam. Primamque madmodum in scientia non ponitur distinctus habitus pro apprehensione, & iudicio conclusionis, pariter in principiis non est ponendus duplex habitus apprehensiuus, & iudicatiuus, sed vnus pro vtroque actu sufficit: iuxta quam doctrinam hoc modo generatur habitus principiorum, vt primo apprehendantur termini, ex quibus composita apprehensio formatur, supra quam cadit iudicium, & per iudicium generatur habitus apprehensionibus praesuppositis, quae suo modo ad generationem concurrunt, & habitus iste deseruit apprehensioni, ac iudicio.

Prima ratio.

Quod autem non sit ponendus pro apprehensione specialis habitus ex eo probatur, quia apprehensio non est propter se, sed praecise propter iudicium, cuius materia, & quasi obiectum est, ergo ex propria conditione aliquid iudicii est, vnde quauis sit distinctus actus, pro eodem tamen reputatur, atque adeo vnus, idemque habitus ab vtroque generatur, & vtrique deseruit.

Secunda ratio.

Secundo, ad apprehendendum simpliciter non requiritur habitus, sed sufficiunt species intelligibiles, solum ergo necessarius esse potest ad bene apprehendendum, hoc est, ordinate, ac facile, sed apprehensio ordinata non fit nisi propter iudicium, cuius quasi pars materialis est, ergo non producit habitum nisi adueniente iudicio, nec alio indiget habitu ab eo, quod per iudicium producit: sed iste tanquam eidem actui vtrique deseruit: vbi enim vnus praecise propter alterum est,

100

101

ibi vnus etiam quasi pars est alterius, ibi vnus duntaxat esse iudicamus, pro quo vnus habitum ponere sufficit: idque inductione ceteros omnes habitus intellectuales percurrentes confirmari potest. Equis enim duplicem habitum scientiae posuit, apprehensiuum, & iudicatum, duplicem prudentiam, & artem, aut duplicem fidem humanam, vel diuinam: nullus certe, sed omnes intelligunt eundem habitum pro iudicio, & apprehensione sufficere: idem etenim scientiae habitus docet nos principia disponere, & ordinare in modo, & figura, quod ad apprehensionem pertinet, & rursus iudicare de conclusione ex eis illata, sicque de ceteris habitibus intellectu aliter sentire oportet, potius quam ea duplicare sine necessitate.

Quo praesupposito asserit secunda assertio primos assensus principiorum vniuersalium, vel particularium, non indigere experimento, vel inductione singularium, ita vt ei ex propria innitantur conditione.

Quam efficaciter probant tria illa argumenta in principio quaestionis proposita: etenim cum principia sint veritates per se notae, hoc est absque villo medio cognoscibiles, ad quas proxime comparatur lumen naturale, tanquam ad obiectum sibi proportionatum, ei soli innituntur, & non alteri cognitioni praesertim experimentalis, quam ipsamet principia certitudine, atque euidentia facile superant: neque Aristoteles vnquam posuit primam notitiam principiorum per experimentum fieri tanquam per proprium medium, cui innitatur, hoc enim pugnat plane cum simplicitate, ac perfectione eius.

Tertia assertio, ad primam nihilominus principiorum notitiam, tanquam vniuersalium, quam particularium, non solum quantum ad eius apprehensionem simplicem, atque compositam, sed proprius, ac verius, quantum ad iudicium requiritur experimentum, tanquam medium quoddam extrinsecum, & quoad nos tantum necessarium, qui experientia sensuum indigemus ad veritatem principiorum capiendam, licet non sit eadem in cunctis necessitatis causa.

Assertio haec per partes est explicanda simul, & confirmanda: & prima eius pars affirmat, non solum requiri experimentum ad primam notitiam principiorum.

Secunda assertio.

Ratio.

Tertia assertio.

Probatur per huius assertio.

rum

104

rum, quantum ad vtramque eius apprehensionem, sed proprius quantum ad iudicium, quia experimentum iudicium sensuum praesupponit, quemadmodum ipsummet iudicium intellectus ex multis singularibus iudiciis sensuum est collectum, qui iure vocantur memoriae ab Aristotele, quia in memoria sensitiua referuntur: iudicium autem sensus suam etiam apprehensionem sensitiuam singularium praesupponit, quemadmodum iudicium intellectus; vnde fit, experimentum, quod vniuersale iudicium intellectus est, & quasi conclusio inductionis, iudicia etiam sensus requirere simul cum apprehensionibus, ita vt apprehensio singularium sensibiliu pro apprehensione vniuersali, & iudicium singulare pro iudicio vniuersali requiratur: dum autem iudicium sensus audis, non intelligas proprie in sensibus iudicium reperiri (nam solus intellectus proprie iudicat) sed per quandam similitudinem, & analogiam ad iudicium intellectus. Exemplo possumus hanc doctrinam illustrare: vt si quis primum assensum eliciat huius principii vniuersalis, omne totum maius est sua parte, indiget experientia sensuum, hoc est, notitiis quibusdam, per quas sensibus percipiat hoc, & illud totum, & aliquas eorum partes apprehendens simul, & iudicans (eo modo, quo possibile est per sensus iudicare) maius esse quodlibet totum eiusdem suis partibus, ex quibus notitiis in memoria sensitiua referuntur in intellectu apprehendens, & iudicans, vniuersale hoc iudicium elicit, omne totum: maius est sua parte, & tunc simul idemet iudicium per immediatam comparisonem naturalis luminis ad veritatem eius ex terminis cognoscibilem elicit, quod vocamus primum assensum talis principii ex terminis habiti, praecedente tamen experimento: per eundemque assensum generatur habitus principiorum in esse quidem imperfecto, quem vnus postea intendit, ac perficit, sed simpliciter est habitus in eadem prima generatione propter efficaciam causae, quem admodum de habitu scientiae inferius constabit, eiusmodi enim habitus per vnus actum generari in esse simpliciter, licet non in esse perfecto consentemus.

105

106

Secunda

ad primum assensum quorumcumque principiorum suo modo requisitum esse tale experimentum, ac postremo non esse eandem necessitatis causam in omnibus, quas simul explicare, & probare oportebit, cum ex vna alterius veritas dependeat; notum est lumen intellectuale nostrum (vt pote animae informantis, atque existentis in corpore) quasi corpore esse cum eadem anima immersum, & ex hac immersione debile, atque infirmum ad operandum, & minus, quam oporteret expeditum, non enim ita clare, ac perspicue veritatem inspicit, nec facile potest eam percipere, ac lumen intellectus angelici, quod nullo corpore praepeditur, nec retardatur: vnde fit, in principio non posse adeo firmum, stabilemve assensum elicere, neque a periculo errandi liberum: sed duobus iuari debet, altero ex parte obiecti, quo reddatur fortius: altero ex parte ipsiusmet potentiae, quo expeditius: ex parte quidem obiecti iuuabitur, si eandem veritatem principiorum in singularibus sensibilibus experiat, eiusmodi autem experimento notior, atque accommodatior fit, magisque proportionata, quo securius, ac firmiter ei inhaerere possit: ex parte autem potentiae iuuat habitus per primum assensum genitus, quo vnus intellectus torporem excutit, expeditiorque fit ad operandum, ac tandem facile, pro parte, & cum delectatione eiusdem veritatibus assentitur: his autem praesidiis indiget ad primos assensus principiorum, non autem ad scientiam, cum iam sit eisdem assensibus principiorum quasi munitus, ac roboratus, & eiusdem scientiae habitu per primum actum comparato expeditior fiat.

Et rursus alia est ratio huius necessitatis quantum ad vniuersalia principia non praetermittenda, quantumlibet enim vniuersalissima explicatis etiam terminis negari a proteruis possunt, & quauis me non lateat id, quod ab Aristotele dicitur, non posse negari mente etiam ab his, sed sola voce, adhuc tamen, vt voce non negentur, refert multum experimentum singularium sensibiliu: quod etiam voce non potest saepe praepudore negari: oportet autem sapientem paratum esse, sufficienterque instructum, etiam circum-

pars probatur atque etiam terminus.

107

108

Alia ratio ad vniuersalia principia.

109

ca vniuersalissima, principia; quorum veritatem ad sensum, & quasi digito pos- sit ostendere.

Alia ratio pro particularibus pjs

Rationes autem istæ, quibus compro- batur necessarium esse experimentum ad notitiã primã principiorum cõmunes sunt vniuersalibus principiis, & particu- laribus scientiarum, sed pro his est alia specialis, quia multa sunt, quorum veritas, aut nos latet omnino, aut certe confusa solui nonitia cognoscitur, pro quibus explicandis, vel etiam à postero- ri probandis necessaria est experientia singularium, & eiusmodi fere sunt, quæ materiam sensibilem concernunt, vt principia vtriusque philosophiæ natura- lis, & moralis, nec mirum est harum scientiarum principia à posteriori esse probanda ab effectis, cum & conelatio- nes eorundem experientia sæpe innitan- tur, quod non tam ex imperfectione scientiarum euenire credendum est (nam ex propria conditione principiis per se notis constant, ex quibus conclusiones à priori deriuantur) quam nostri intelle- ctus, qui maiori ex parte res philosophi- cas pto hoc statu, non nisi per sensuum experientiam cognoscit.

Ecce

Ecce quo pacto non est eadem causa necessitatis in vtrisque principiis, sed neque in eodem gradu necessarium est experimentum; nam ad communissima principia non est simpliciter necessa- rium, neque vt tale reputatur ab Ari- stotele, sed valde vtile, & (vt aiunt) ad melius esse: quod enim expositis termi- nis naturale lumen sufficiat ad assen- sum eliciendum dubitandum non est, cum id conuincant tria illa argumenta in principio quæstionis à nobis propo- sita, experientia tamen deficiente non erit adeo firmus assensus, nec à periculo erroris liber, quod satis est vt necessa- ria iudicetur iuxta primam necessariã acceptionem pro valde vtili, non iuxta strictiorem alteram pro simpliciter nec- cessario, at respectu particularium prin- cipiorum, non quidem omnium, sed multorum, simpliciter necessaria est ex- perientia, vel inductio, siquidem alia via non constat eorum veritas.

Dubium sit An vero inductio ex propria forma ne inductio sit probabile, vel necessarium argumen- tum ex modo procedendi iudicandum

est, nam si imperfecte fiat, quibusdã em- meritis singularibus, & quidem in ma- teria probabili, vel contingenti, aspec- tum est probabile duntaxat; argumen- tum fore: in quo sensu inter probabilia argumenta refertur aliquando ab Ari- stotele, & in eodem argumentum Rhe- toricum, & quasi à coniectura ductum vocatur: ceterum si pro dignate, ac cer- titudine materis enumeratio fiat sin- gularium non certe omnium, sed quorundam, ex quibus euidenter constat sic rem se habere in ceteris, necessarium est argumentum, quo euidenter proban- tur (licet à posteriori) principia scientiarum non pauca, & sic inductionem accipit. Aristoteles, capit. huius operis postremo dum principia per eam docet esse cognoscenda, & iuxta sensum no- strarum assertionum loquitur. Alber. Magn. de necessitate experimenti. 5. me- taph. tit. 1. cap. 6.

Ex adnotatis igitur pro explanatione, & confirmatione nostrarum assertio- num. soluuntur argumeta à nobis propo- sita pro negatiua parte quæstionis, atq; etiam quæ pro confirmatione proprie sententiæ attulit D. Fonseca, cunctis, namque ea dedimus, quæ aliqua ex parte probare possunt: quod vero in ceteris, quæ probare contendunt, deficiant, quasi digito ostendimus.

Testimonia item Aristotelis sic inter- pretati sumus, vt semper, ac pro cunctis, principis necessarium esse experimen- tum intelligat, non tamen in eodem gra- du pro omnibus, sed pro cunctis valde vtile, & pro multis particularibus sim- pliciter necessarium.

TRACTATUS TER- TIVS.

De secunda virtute intelle- ctuali, quam vocamus scientiam.

SECUNDVM Locum scientiæ Intentum, concedimus, non tam dignitatem eius attendentes (nam sapientia dig- nior est, vt de ea mox differentes vi- debimus)

debimus) quam intimam dependentiam ab habitu principiorum, cuius considera- tionem nuper absoluius: occurrunt autem sex consideranda de scientia, pri- mum pertinent ad necessitatem eius; se- cundum ad quidditatem, nempe an eu- dentia sit ei intrinseca: tertium, & quar- tum ad vnitatem, & distinctionem: quin- tum, & sextum ad obiectum: nonnulla autem ex his suis locis prioris, ac poste- rioris libri discutere optauimus, oport- unius tamen visum nobis fuit vniuer- sa, quæ ad scientiam, ceterosque intel- lectuales habitus pertinent, in hunc locum separare, vt controuersis simul agerentur, singulorum rationes capiantur melius.

QUESTIO I.

An prater habitum principio- rum ponendus sit pro con- clusionibus alter ab eo di- stinctus.

Explicatur quæstio.

Noua videbitur controuersia hæc quia à nemine hucusque videtur in dubium reuocatum, an pro conclusionibus, & principiis mul- tiplicandi sunt in intellectu habitus diuer- si, ita vt intellectus ille, scientiæ vero iste appelleretur. Moderni tamen non vulga- ris authoritatis, & eruditionis dubiam fecerunt, duo genera principiorum cum Aristotele, & vniuersa schola di- stinguentes, vniuersalissima cunctis scientiis præsupposita, vt de quolibet af- firmare, aut negare verum est, & si quæ- sunt alia huius conditionis, quæ digni- tates solent appellari; & particularia singulis scientiis propria, ex quibus pro- xime deducuntur conclusiones, sub no- minibus positionis, & suppositionis de- signata ab Aristotele capite secundo prio- ris libri: huius generis sunt definitiones, ex quibus proprietates obiectorum de- monstrantur, & quædam alia proximam conclusionum causam continentia, vt in Mathematicis disciplinis exploratum

Quid doceat aliqui.

est: & pro vtriusque docent habitum esse ponendum in intellectu, quo sine vilo discursu, sed ex sola terminorum noti- tia eis assentiatur, diuersa tamen ratio- ne, nam pro vniuersalissimis omnino distinctum ab eo, qui pro conclusionibus ponitur, & scientia vocatur, pro particu- laribus vero non distinctum, sed eun- dem, qui postquam assensus principio- rum elicit, ad conclusiones extenditur: itaque pro principiis naturalis philoso- phiæ. v.g. ponitur habitus, quo assensum eorum ex terminis producit intellectus, pro conclusionibus vero eiusdem scientiæ non est multiplicandus alter, quem scientificum vocare solent, sed per eun- dem habitum principiorum eis assenti- tur intellectus, vnde talis habitus licet principiorum sit, extensione fit scienti- ficus, & huius extensionis aliud exem- plum in scientiis satis clarum produ- cunt, in quibus per assensum primæ con- clusionis gignitur habitus, per nouas vero conclusiones superuenientes non multiplicatur alius, iuxta veriorem sen- tentiam statuentem quamlibet scientiam esse vnum simplicem habitum, & vnam simplicem qualitatem, sed idem- met ad earum assensus extenditur; mo- do ergo simili censendum esse aiunt de habitu particularium principiorum, ita vt ad omnes conclusiones eiusdem sci- entia ex eis elicita extendatur, hæc est opinio modernorum.

Quam ex mente Aristot. in primis esse ostendunt, nam. 6. lib. Ethicorum vbi intellectuales enumeravit habitus de sapientia docuit esse scientiam, & intel- lectum simul eorum, quæ honorabilissi- ma sunt, eam vocans scientiam quate- nus est conclusionum, intellectum vero quatenus est principiorum eiusdem fa- cultatis, putat igitur esse eundem ha- bitum circa principia, & conclusiones, magis tamen extensum, cum sapientiam pro vno, eodemque habitu conueneret. Verba autem Aristot. ex cap. eius libri septimo, vbi specialiter de sapientia disse- rit, hæc sunt, sapientem ergo non solum ea scire, quæ ex principis cognoscuntur, sed etiam circa principia dicere vera oportet, quare sapientia intellectus est, & scientia, & (vt caput habens) scientia verum earum, quæ sum- mis afficiuntur honoribus: Quod hac etiam

Fundamen- sum huius sententia. vniuersali ratione se conuincere putant: assensus, quorum vnus presupponit intrinsece alterum, nequeunt diuersos generare habitus, quia diuersi habitus independentes sunt, sed assensus conclusionum intrinsece presupponunt assensum, & habitum principiorum, ergo alium habitum gignere nequeunt; & huius rei est appositissimum exemplum in scientiis praesertim vniuersalioribus, vt in dialectica, ac philosophia naturali, quarum conclusiones diuersae sunt; diuersa est enim conclusio in praedicamentis deducta ab ea, quam in resolutionibus priori, & posteriori deducimus, diuersa quoque, quam philosophus in libris de caelo, & mundo, & in libris de ortu, & interitu colligit, pro quibus non multiplicantur habitus, quia vna presupponit intrinsece alteram, imo in principiis earundem scientiarum res est notissima, cum definitiones vnius partis presupponantur necessario definitionibus alterius, & nihilo minus pro cunctis sufficit idem habitus per assensum primigenitus, & ad assensus posteriorum extensus, ergo par erit ratio de habitu principiorum particularium, quem intrinsece presupponunt conclusiones eiusdem scientiae.

Antiquior schola sententia praefertur, ex doctrina Aristotelis deductur, & corroboratur.

Vera sententia.

HÆC Tamen sententia non vdeo quo pacto cum doctrina Aristotelis coherere possit, eodem namque sexto libro Ethicorum omnes intellectuales habitus ex propriis rationibus separauit, vbi vero de intellectu, qui est habitus principiorum ex professo disseruit, eum non quomodocumque separauit à ceteris, sed cum nullo eorum coincidere docuit hisce verbis ex capite sexto eiusdem libri desumptis: *Intellectus, nec est scientia, nec ars, nec prudentia, scientia, quia ipsum scibile demonstrabile est, ars, & prudentia, quia in his versantur, quae se se aliter habere possunt, at neque sapientia est: est enim sapientis, de quibusdam demonstrationem habere; quod si ea*

Arist.

quibus verum dicimus, & nunquam falsum in his, quae possunt, aut non possunt aliter se habere, & haec sunt scientia, prudentia, sapientia, intellectus: horum autem trium habituum nullus esse potest, atque tres dico, prudentiam, scientiam, sapientiam, restat intellectum esse principiorum. Ex quibus plane inferitur non posse ad conclusiones scientificas se extendere, sed alium omnino habitum pro eis ponere oportebit; nec enim locum habet hac in parte distinctio principiorum vniuersalium, & particularium eiusdem scientiae, qua vtitur praefata sententia, quia Aristoteles aperte distinguit habitum quorumlibet principiorum ab habitu scientiae dicens, intellectum esse eorum, quorum non est demonstratio, scientiam vero scibilem demonstratorum, ergo nec vt particularium principiorum cuiuslibet scientiae est, cum scientia conclusionum confundi permittit: quod rursus ita probo, nam vel principiis particularibus assentitur intellectus ex terminis, aut per demonstrationem à priori, hoc secundum non dabis, alioqui procedendum erit in infinitum, cum particularia principia nequeant per demonstrationem ad vniuersalissimam reuocari, nisi velis ea in demonstratione includere, quod repugnat: necessarium igitur erit primum: ex quo inferitur, assensum eorum gignere habitum, quem Aristoteles vocat intellectum, dum ait non esse eorum, quae demonstrantur, sed talem habitum negat cum scientia coincidere asserens, hanc esse scibilem demonstratorum, ergo opposita sententia, eum cum scientia confundens, per extensionem ad scientificas conclusiones nequit in doctrina Aristoteles sustineri.

Sed rationibus iam ostendo distinctum esse habitum particularium principiorum ab habitu conclusionum, quod tenet communis sententia, & negat opposita: habitus intellectuales sicut ceteri distinguuntur per actus, & obiecta, sed habitus principiorum particularium, & conclusionum habent actus, & obiecta specie diuersa, ergo distinguuntur specie, quare nequibunt in idem coincidere: probatur minor, assensus distinguuntur specie per diuersas rationes formales assentiendi se habentes quasi obiecta

Ratio Aristot.

Ratio prima.

10

formalia; sed diuersae sunt rationes assentiendi in principiis, & conclusionibus: nam illis per se immediate assentitur intellectus, sola notitia terminorum praesupposita, his vero non nisi per medium demonstrationis, ergo diuersi erunt assensus, atque adeo diuersos secundum speciem gignent habitus: de diuersitate autem obiectorum res est notior, cum habitus principiorum circa veritatem per se cognoscibilem versetur, scientia vero circa demonstrabilem. Nec minuetur vis argumenti, si dicatur, habitus separati per actus, & obiecta adaequatas praefatos autem assensus, & obiecta formaliter quidem diuersa esse, inadaequata tamen respectu talis habitus ex principiis geniti, & ad conclusiones extensi, ac propterea non gignere diuersos habitus, sed ad eundem pertinere posse. Hoc inquam non minuit difficultatem argumenti: nam si inadaequata sunt respectu talis habitus, necesse erit aliquam rationem communem adaequatam designare, sub qua comprehendantur, quae adaequata sit habitui, à qua vniuersum specificam capiat, alioqui vnus non erit; sed talis ratio est impossibilis, cum non possit designari alia nisi assensus necessarii, & euidentis, aut necessaria, & euidentis veritas, quae vnum habitum constituere nequit: nisi velis pro cunctis principiis, & conclusionibus eundem ponere habitum, nam sub tali ratione communi assensus, & obiecti principia omnia, & conclusiones comprehenduntur; & vere cum talis ratio diuersos modos assentiendi comprehendat, ex quibus diuersitas habituum intellectualium defumitur, nequit vnum habitum constituere: vt ostendi potest in fide, cuius ratio assentiendi testimonium est. Caterum quia sub testimonio comprehenduntur diuinum, & humanum, diuersi si sunt habitus humanae, ac diuinae fidei; pariter ergo diuersi erunt habitus sub ratione assentiendi necessaria, & euidenti, sub qua comprehenduntur immediata veritas, & per medium demonstrabilis: vnde nequibit habitus ab illa genitus se extendere ad conclusiones.

Occurritur solutioni.

Secunda via.

Quod secundo, nec minus efficaciter probari potest, nam assensus principiorum particularis scientiae praecedit assensus

conclusionum eiusdem, cum isti ex eo gignantur, sed per assensum principiorum, qui sine medio elicitur, gignitur habitus proxima veritatis, hoc est sine medio cognitae, ergo iste habitus solum inclinatur ad talem veritatem cognoscendam, at veritas conclusionum non est huius conditionis, sed medium intrinsece postulans, ergo nequit idem habitus ad illam extendi, sed alterum ab eo diuersum pro eis multiplicare oportebit.

His accedit, tertia ratio, ex necessitate multiplicandi habitus in qualibet potentia accipienda: habitus ponitur in potentia ad superandam difficultatem circa obiectum, occurrentem, vt fatentur omnes, vnde si potentia sit sufficienter ad aliquod obiectum inclinata, non indiget habitu, vt circa illud operetur, vt visus ad videndum colorem, at vbi noua occurrit difficultas, nouo indiget habitu, sed assensum principiorum particularium elicit, habituque ex eo producto, noua restat difficultas circa assensum conclusionum, quam in scientiis perdiscendis non solum omnes ponunt, sed experiantur, ergo ad talem difficultatem superandam distinctus habitus requiritur, qui scientia appellatur. At dices, etiam habita prima conclusione scientifica nouam difficultatem superesse in aliis perdiscendis, ad quam euincendam non indigemus nouo habitu, sed satis est noua extensio praecedentis per assensum primae conquisiti, ergo licet noua super sit difficultas in assentiendis conclusionibus, sufficit pro ea superanda extensio habitus per proprium assensum principiorum geniti, quare non erit necessarium multiplicare alium. Longe tamen diuerso modo res se habet in vno, & altero exemplo, quare non sit satis argumentis, estque ratio discriminis satis clara, nam in assensu conclusionum superuenientium adquisito iam habitu scientiae per primam, noua quidem occurrit difficultas, eiusdem tamen rationis, & speciei: quia eodem prorsus modo, ac medio formali demonstrationis eis assentiendum est, & circa idem obiectum scibile operandum per habitum, & idcirco difficultas superabitur per extensionem eiusdem habitus: quod vsque adeo verum est, vt per habitum superari nequeat.

Tertia ratio

11

14

queat: difficultas vero occurrens circa conclusiones habito principiorum particularium assensu, & comparato per eum habitum, non solum noua est, sed longe diuersæ rationis, quare per extensionem eiusdem habitus non superatur, sed per habitum distinctum: quod ita ostendo, partes graduales intentionis eiusdem speciei habitus, eiusdem speciei sunt cum his quas iam habet habitus, qui intenditur, aut extenditur, ut omnes gradus caloris per extensionem conquisiti, omnes ve partes productæ per extensionem, eiusdem speciei sunt, sed conclusiones sunt diuersæ rationis à principiis etiam propriis eiusdem scientiæ, non solum materialiter ratione, sed formali, & specifica propter medium assentiendi, ergo extensio habitus principiorum ad illas non erit eiusdem, sed diuersæ conditionis formalis, atque specificæ, ac propterea penitus impossibilis, cū ex illa fiat, eundem numero habitum, & in eadem atomia speciei constitutum habere partes intrinsecas diuersæ speciei.

Probatio.

Ultima ratio.

Probatum tandem falsitas eiusdem sententiæ ex assensu Theologico, quem non ad habitum scientiæ, sed diuinæ fidei proxime pertinere consequenter affirmat, habet enim se habitus fidei ad Theologiam nostram in via acquisitam, sicut habitus principiorum ad conclusiones, ac propterea docent pro Theologicis conclusionibus, non esse ponendum vllum habitum, sed ad assensum earum se extendere habitum diuinæ fidei, hoc autem probō esse falsum, quia ratio formalis, & proxima assentiendi in habitu fidei diuinum testimonium est, ita ve non innitatur rationi probabili, aut euidenti, sed conclusionibus Theologis, ut talibus non assentitur proxime intellectus per testimonium, sed demonstratione conuictus fide supposita, ergo non per habitum fidei, sed per alterum diuersæ rationis, quod iterum probari potest, quia conclusio Theologica non habet eandem certitudinem, imo neque eiusdem speciei, cum diuina fide, cui non proxime innititur, sed demonstrationi, & aliquando etiam alteri præmissæ naturalis scientiæ; constat autem minorem longe certitudinem habere medium demonstratiuum, & præmissam na-

turalom, & alterius conditionis, cum naturalis sit hæc, certitudo vero diuinæ fidei supernaturalis, ergo repugnat conclusionibus Theologicis assentire intellectum proxime per habitum fidei, sed præter illum necesse erit pro eis ponere alterum diuersæ speciei, sicut ratio assentiendi, & certitudo earum diuersæ conditionis, atque ordinis est: ut autem de hoc ultimo non dubitetur, sic potest conuinci. Causa assensus Theologici non est assensus fidei diuinæ secundum se, sed in quantum modificatus per demonstrationem: sed hæc est minus certa quam fides: & certitudine naturali (quæ inferioris ordinis est) prædita, ergo nequit habitus fidei assensum Theologicæ conclusionis proxime elicere, sed medio habitu Theologiæ.

117

Probatum te testimonium.

Explicantur fundamenta oppositæ sententiæ.

PRIMUM Fundamentum oppositæ sententiæ accipitur ex quodam testimonio Aristotelis capite septimo, sexti libri Ethicorum, ubi de scientia ait esse intellectum, & scientiam, cum sit idem habitus, quod testimonium præclare exposuit D. Thom. nō solum in commentariis eiusdem capituli, sed. r. 2. quæstione. 77. articulo primo ad secundum, ubi sapientiam proprie sumptam, de qua sermonem ibi instituit Aristoteles, quendam designare habitum docet, vere quidem scientificum, nam circa conclusiones versari docet, sed qui scientias communes, & principiorum habitus excellit: quia non solum de conclusionibus, sed de principiis earum diiudicat, considerat enim ex vna parte altissimas causas, ad quas reducuntur inferiores, ex altera vero vniuersalissimas rationes entis, ut esse, essentiam, totum, partem, ac similia, à quibus principia, & conclusiones particularium scientiarum dependent, quare ab ea quasi stabiliuntur, & formantur, roburque accipiunt, deinceps vero principia particularium scientiarum quodam modo ostendit, ac demonstrat saltem per extrinsecas rationes, vel ad impossibilia

18

19

ducentes

ducentes, eos qui illa negarent, supereminet igitur principiis, & conclusionibus; & ideo tam scientiis, quam principiorum habitu essentialiter perfectior est, ac propterea asseruit Aristoteles, verum dicere non solum circa conclusiones, sed etiam circa principia, esseque intellectum, & scientiam, quod in duplici sensu accipi potest. In primo quidem, ita vt esset vnus quidam habitus, per quem intellectus assentiret principiis, & conclusionibus propriis, in posteriori vero, ita vt solis duntaxat conclusionibus propriis assentiens robur, & firmitatem præstaret non solum conclusionibus, sed etiam principiis aliarum scientiarum, & in hoc sensu accipitur à D. Thoma, & aliis illius loci interpretibus. In priori vero anullo, quem ego viderim. Præterquam à modernis oppositæ sententiæ patronis: & vt exemplum naturalis sapientiæ afferamus, ipsam esse metaphysicam scientiam docuit Aristoteli primo libro metaphysicæ, de qua vera sunt, quæ diximus, sed nihil aduersus communem sententiæ, quam defendimus continent; negandum igitur est, ita docuisse Aristotelem, quod metaphysica sit intellectus, & scientia respectu suorum principiorum, & conclusionum, sed solum respectu principiorum aliarum scientiarum, quorum rationem reddit: & quibus robur, ac firmitatem adiicit, constituit autem membrum distinctum ab intellectu, & scientia in illa diuisione, quia ita est scientia, vt quodammodo sit intellectus omnium principiorum, vnde non est communis scientia, qualis esse censetur illa, quæ constituit alterum membrum, nec est habitus principiorum sicut ille qui constituit aliud, sed eminentiorem quædam rationem super vtrumque habitum sortitur. Et licet daretur sapientiam suorum principiorum, & conclusionum habitum esse, cum hoc ei per excellentiam attribuat Aristoteles, non potest ex hoc testimonio probari, quod cæteris scientiis conueniat, iam enim sapientiæ proprium non esset dicere verum circa principia, & conclusiones, aut esse intellectum, & scientiam: itaque si in hoc sensu verba Aristotelis accipienda forent, potius eis infertur nul-

20

21

lum habitum scientificum esse simul intellectum principiorum, sed solum sapientiam aduersus præfatam sententiam id concedentem cunctis habitibus particularium principiorum.

Ad secundum fundamentum.

Aliud fundamentum intrinsecam dependentiam conclusionum à principiis, & habitus scientiæ ab habitu principiorum obiciebat, quam nec volumus, nec possumus negare, sed id solum quod ex ea infertur, nempe eundem habitum propter eam efficere: etenim cum dependentia hæc diuersam veritatem principiorum, & scientiæ, diuersamque rationem assentiendi non tollat, nec tollere potest distinctionem assensuum, & habituum, quos generant; dependet quidem intrinsece subalternata scientia secundum statum, ac perfectionem scientiæ à subalternante, & secundum obiectum, quod ex obiecto illius conflatur, & secundum principia ab eo probata, & nihilominus distincta scientia ab ea est propter distinctionem obiectorum: dependet item intrinsece causa secunda à prima, quam necessario præsupponit, & sine cuius influxu, nec esse, nec operari potest, nec tamen dependentiæ istæ tollunt eorum distinctionem; ergo licet scientia præsupponat intellectum, ab eoque dependeat, non propterea censetur idē habitus; de conclusionibus vero, ac principiis Dialecticæ, & naturalis Philosphiæ, aliarumque scientiarum, verum est, quod quædam præsupponantur aliis, videlicet conclusio conclusioni, & principium alteri etiam principio; ac propterea pertinet ad eundem habitum scientiæ conclusiones, quia eiusdem conditionis sunt, veritatemque demonstrabilem habent omnes; & pariter principia à cuiuslibet scientia pertinebunt ad eundem habitum principiorum, quia veritate per se, hoc est sine medio cognoscibili prædita sunt, principia vero quæquam præsupponantur conclusionibus; & istæ ab illis dependeant, longe diuersæ conditionis sunt, longeque diuersam veritatem continent, illa quidem per se, aut sine medio cognoscibilem, istæ vero demonstrabilem, quæ circa eundem habitum gignere ne-

22

23

queunt. QVÆS.

QUESTIO. II.

An euidencia sit scientia intrinseca?

Præsupponitur ali qua.

24

Ad quidditatem scientiæ spe- cter controversia hæc, præsupponit absque dubio scientiam esse, & nostris actibus comparari, ut Aristoteles non solum docuit, sed euidenter probavit in huius operis principio aduersus Platonem, cæterisque antiquos philosophos vtrumque negantes quærit autem, an euidencia sit ei essentialis, vel propria passio, seu cõmune accidens, est autem sermo de scientiâ proprie accepta pro habitu cõclusionum, quæ ex certis principiis per demonstrationem deducuntur, ut interim reliquas eius acceptiones, cõmunes, seu improprias omittam.

Explicatur definitio scientiæ, & titulus questionis.

Definitio scientiæ.

25

Arist.

Præquam ad rem veniamus, quia de quidditate scientiæ agitur, definitionem eius afferre oportet, eaque pro regula prædicatorum essentialium assumere; Arist. cap. 2. libri prioris hisce verbis videtur definisse scientiam sub nomine concreto: Scire est rem per causam cognoscere, & quod illius est causa, & non contingit aliter se habere, quæ licet vocis duntaxat significationem videantur explicare, ad normam propriam, ac quidditatiuæ definitionis hoc possunt modo referri: scientia est cognitio vera, & certa rei necessariæ per propriam causam, vbi cognitio ponitur pro genere abstracto, illo verbo cognoscere, ab Aristotele designata: potest autem pro actuali, vel habituali accipi, quoniã per modum actus, & habitus definibilis est scientia, reliquæ particule ponuntur pro differentia, per quas à cæteris habitibus, vel cognitionibus separatur: nã particula, vera, eam separat ab errore, particula, certa, ab opinione, cæterisque cognitionibus, quibus ex propria conditione non repugnat

26

subesse falsum; per rem necessariam, separatur à prudentia, & arte, quæ versantur circa contingentia: particula demum, per causam distinguit scientiam à notitia, aut habitu intellectus, quæ non habetur per medium, aut causam, sed ex sola apprehensione terminorum, siue naturalis, vel supernaturalis sit, vbi clauditur diuina fides, quam per eandem vocem excludere possumus, has autem omnes particulas cæteris verbis suæ definitionis comprehendit, videlicet, rem per causam, & quod illius est causa, & quod non contingit aliter se habere, nam hoc ultimo verbo necessitatem ex parte obiecti tetigit, discursum vero alii, & omnibus simul certitudinem ex parte intellectus, certa namque erit eius notitia, si sit rei necessariæ per propriam causam cognitam, ut talem.

27

Sed an completa sit definitio, vel deficiat adhuc particula, euidens, expresse addenda, & in definitione Aristotelis sub intelligenda, status est præsentis controversiæ; quem ut melius intelligamus tria hæc explanare necessarium est, videlicet certitudinem, necessitatem, acque euidenciam: & à certitudine incipientes sic eam definire solent scholastici Doctores in. 3. dist. 26. præsertim D. Tho. q. 2. art. 4. & D. Bonauent. q. 4. quos Duran. sequitur in. 4. dist. 37. q. 8. est firma adhæsiõ intellectus alicui obiecto absque dubitatione, vel formidine inhærentis: est tamen duplex, apparens, & vera, contingit namque intellectum non habentem firmum, vel infallibile fundamentum, seu principium determinans, sed solum apparens ex propensione, & efficaci applicatione voluntatis tenaciter inhære obiecto, & talis firma adhærentia non vera, sed apparens certitudo est, de qua vulgatum illud ab Arist. 7. ethic. cap. 3. cæterisque sapientissimis philosophis prolatum, & in schola frequenter usurpatum intelligitur: ita firmiter adherent nonnulli suis opinionibus falsis, aut erroribus, sicut alii scientificis veritatibus, quod experientia compertum est in hæreticis, reliquisque proteruis hominibus.

Status que stionis.

28

Quid sit certitudo. D. Thom. Bonan. & alij.

Certitudo duplex altera apparens altera vera.

29

Vera autem certitudo est, qua intellectu solido cuidam, firmoq; fundamento rationis, vel infallibilis auctoritatis inuitis veritati adheret, cuius diuersi sunt gradus

Vera certitudo.

30

quos

quos ad tres nunc referre possumus: primus est Metaphysicæ, vel Mathematicæ veritatis, quæ nullam potentiam mutare posse intelligimus, cum eius oppositum manifestam contradictionem inuoluat, ut Deum esse infinitum, æternum, &c. tria, & quatuor sunt septem.

Secundus gradus est eius, quæ nunquam profus deficit, nec deficere secundam potentiam naturalem, vel ordinatam potest, ut hominẽ esse risibilem, vel grauem lapidẽ: potest enim tales potentias ab eis separare absoluta Dei potentia.

31.

In tertio gradu collocatur certitudo rerum naturalium, quæ ut plurimum deficere non potest, sed raro: & infimum tenet moralis ex eo desumpta, quod secundum cõmunem hominum consuetudinem euenire solet: hoc enim certum moraliter vocamus, & si aliquando contingat oppositum: vnde fit, ut præsentem, & præcedentem gradum sub eodẽ possumus comprehendere, qui fit in ordine tertius, dicentes infimam certitudinem esse rei aliquando deficientis, licet raro, siue ex morali, vel naturali causa proueniat: aliis etiam modis possemus certitudinem diuidere, quas diuisiones suis locis explicandas relinquimus.

Quid sit necessitas.

Aristotel.

Quid sit euidencia.

32.

Necessitas in vniuersali considerata est determinatio ad vnũ, & si sit rei simplicis, vel incõplexæ, erit determinatio ad esse, propositionis vero determinatio ad veritatem, eamque propositionem necessariam vocabimus, quæ ita est vera, ut repugnet esse falsam, in quo sensu scientiam docet Aristot. esse eius, quod impossibile est, aliter se habere: quasi dicat esse obiecti simplicis omnino determinati ad esse, cui repugnat nõ esse, & propositionum, quibus repugnat falsitas: habet autem necessitas eodẽ gradus, ac certitudo, quos idẽ prætermittimus, quia ex eis sunt manifesti.

Euidencia addit supra firmam adhærentiam certitudinis, manifestationem veritatis sub aliquo lumine, quo illustratum obiectum, clarum, atque perspicuum fiat, & sub tali claritate à potentia perceptibile: hanc autem claritatem habent principia scientiæ ex se, quia proxime, & sine vilo medio illustrantur lumine naturali intellectus: conclusiones verò non nisi mediis principiis; vnde principia per

se sunt euidencia, conclusiones non nisi eorum participatione.

Quibus prælibatis sensus nostræ questionis est, an euidencia, hoc est, clara, atque perspicua manifestatio veritatis scientificæ, sub participatione luminis intellectus, quo intellectus assentitur principiis, sit de intrinseca ratione scientiæ.

Sensus questionis.

Propositur, & refellitur sententia Masij, negantis euidenciam esse de essentia scientiæ in communi.

MAGISTER Masius in controversiis. 26. cap. q. 3. concl. 1. & 2. propterea tenet euidenciam non esse scientiæ in communi consideratæ intrinsecam, quia non conuenit subalternatis scientiis, quæ vere scientiæ sunt, quidquid autem alicui inferiori non conuenit, non potest esse superiori intrinsecum, sed quod subalternatis minime conueniat, his argumentis conuincere putat.

Secunda opinio Masij.

33.

Primo ex principiis habitis per fidem non potest inferri euidencia cõclusionis; nam causa non est deterioris conditionis, quam effectus, sed in scientia subalternata principia habentur per fidem, cū habeantur per auctoritatem eius, qui habet scientiam subalternantem, ut docet Aristot. 10. cap. prioris libri, cui vniuersi interpretes consentiunt, ergo scientia subalternata, non solum non habet euidenciam, sed ei plane repugnat.

Primum argumentum.

Secundo, qui habet euidenciam conclusionis, nouit principia eius, vsque ad prima referre, sed scientia subalternata nescit referre sua principia, vsque ad prima, cum munus hoc subalternantis sit scientiæ, ergo non habet euidenciam suarum conclusionum.

Secundum argumentum.

34.

Tertio: cõclusiones Theologiæ ex eo nõ sunt euidentes, quia eliciuntur ex principiis Diuinæ fidei ineuidentibus, & obscuris, sed principia ex quibus subalternata scientia procedit, sunt humanæ fidei, ergo repugnat conclusiones esse euidentes, quare solius scientiæ subalternantis intrinseca est euidencia, nõ scientiæ in communi, cum multis nullo modo conueniat.

Tertium argumentum.

Hæc tamen sententia apertam quandam contradictionem inuoluit: ex qua falsitas

Refutatio.

c 5

35. falsitas eius euidenter deducitur, contradictionis eiusmodi est, quia ex vna parte affirmat multis scientiis non conuenire euidentiam, nempe subalternatis: ex altera vero eis propterea non conuenire, quia principia habent per solam auctoritatem superioris scientis accepta, atque adeo fide humana credita: hęc autem duo plane contraria esse sic probabo. Nam si principia harum scientiarum non sunt euidentia, sed per solam auctoritatem humanam accepta, & per fidem humanam credita, cum hęc sit incerta, & fallibilis, sequitur euidenter incertas esse conclusiones, atque adeo non generare scientiam, sed opinionem, vel humanam fidem, & si ita est, nulla subalternata erit vera scientia: quomodo ergo stare potest, euidentiam non esse scientiæ in cõmuni intrinsecam, quia non omnibus scientiis, nempe subalternatis conuenit.

Primum illatum in contrarietate sententiarum demonstratur. Miror profecto virum non infimæ doctrinæ in tam apertâ contradictionem incidisse: ex qua primo infero falsam esse eius sententiam affirmantem, hac de causâ euidentiam non esse scientiæ intrinsecam, quod rursus probo.

Quia falsum est euidentiam non conuenire subalternatis scientiis, scientia subalternata vt scientia subalternata est, continuatur cum subalternante: sic autem continuata habet principia euidentia, atque adeo conclusiones, ergo euidentia non est eis extranea: probo vtramque partem antecedentis hoc exemplo, si Arithmeticus sit etiam Musicus, habebit vtramque scientiam subalternantem, & subalternatam (nam etiam dum continuatur, sunt specie diuersa, vt cap. 10. lib. prioris ostendi, cum diuersum obiectum in diuersa abstractione, diuersaque principia habeat coniuncta, licet cum principis superioris) & vtramque euidentem, cum principia inferioris vsque ad prima referat, ergo euidentia intrinseca est vtrique, quamquam inferiori non conueniat, nisi ex participatione superioris, cui subordinatur, tunc enim statum scientiæ habet, vt autem ab ea separetur, per solam fidem humanam principia accipit, nequaquam scientia est, sed opinio.

Ex quibus infero secundo, euidentiam

37. cuiilibet scientiæ subalternatæ esse intrinsecam, atque adeo scientiæ, vt à subalternata, & subalternante abstrahit: neque vnquam Aristotel. somniauit, quod scientia subalternata sit vera scientia, vt habet principia per solam auctoritatem superioris accepta, cum id plane sit falsum, & principis eius contrarium: sed subalternatam vocat scientiam, in quantum subalternanti coniungitur, aut ei continuatur, tunc enim principia eius vsque ad prima referuntur, quod apprime necessarium est ad veram scientiam, atque adeo ad veram scientiam subalternatam: & sic sentiunt vniuersi interpretes Aristotelis.

Sed si ita est, dicit aliquis, non habet locum præfens questio, sed certa erit affirmatiua eius pars.

Cui respondemus, locum habere propter Theologiam in via adquisitam, cuius principia non sunt euidentia, sed fide Diuina obscura creditur: vnde si vera scientia sit, fiet scientia in cõmuni consideratæ nõ esse intrinsecam euidentiam.

Sed potest duobus modis considerari Theologia nostra, vno in quantum continuatur cum Theologia Beatorum: hoc est cum clara visione Dei, per quam clare vident in Diuina essentia mysteria fidei, quæ nos credimus, quo pacto principia eius euidentia sunt in lumine superioris scientiæ.

Altero, vt à nobis habetur sine superiori, sub qua consideratione principia eius solùmmodo sunt credita, in quantum accipiuntur per auctoritatem videntis, hoc est, Christi Domini, qui ea reuelauit iuxta illud Ioannis 1. Deum nemo vidit vnquam, vnigenitus, qui est in sinu patris, ipse enarrauit. Et duplex hęc consideratio similis est ei, quam in scientiis subalternatis distinximus: nã perspectiuâ considerauimus, in quantum continuatur cum Geometria, à qua eius principia probantur à priori, & etiam in quantum in aliquo reperiuntur sine superiori per solam auctoritatem principia accipientis, & modo priori diximus, veram esse scientiam, eiusque principia euidentia esse sub lumine superioris, posteriori vero nequaquam, sed opinionem, cū ex fide humana principiorum deriuetur: id tamen discriminis est inter Theologiam, vt est in nobis,

35. bis, & subalternatam, vt est sine subalternante: quod principia illius habentur per infallibilem auctoritatem, ideo licet obscura sint, certiora tamen principis cuiuslibet alterius scientiæ, vnde conclusiones, quæ ex eis deriuantur, infalibilem certitudinem habeant: at principia subalternata, solum habentur per auctoritatem superioris scientis: cui à priori sunt euidentia, qui cum homo sit, & fallibilis eius auctoritas, fides etiam humana, & fallibilis est, notitia principiorum in eo, qui subalternatam habet disiunctam à subalternante, ac propterea conclusiones, ex talibus principis ab eo illatæ in certitudinem opinionis non excedunt.

Theologia prima modo accepta est scientia. An vero Theologia nostra scientia sit, vt continuatur cum visione beatorum, modo non disputamus, sed tanquam certum præsupponimus, quo pacto circa dubium est euidentem esse, sed solum an vt est in nobis à scientia beatorum disiuncta, eiusque principia per diuinum testimonium credita veram habeat rationem scientiæ.

Nota. Circa quod, illud secundo adnotare oportet, quod eius conclusiones, non ex solis principis fidei procedunt, sed maiori ex parte, ex vna præmissa Diuinæ fidei, & altera euidenti, vt syllogismus iste ostendit: duas naturas rationales, vel intellectuales consequuntur dux voluntates, Christus Dominus habet duas naturas tales, ergo habebit etiam duas voluntates: ecce maior syllogismi euidentis, sed minorem sola fide tenemus; vnde fit, nec naturalem esse, nec supernaturalem omnino, sed facultatem ex vtraque mixtam: nam si euidentis naturaliter, est vna præmissarum, & ad principia lumine naturali nota reducibilis, altera vero ad supernaturalem fidem pertinet, vtramque conditionem participabit conelusio, naturalem, & supernaturalem: quarimus ergo, an conclusio sit vere scientifica, & habitus ex ea genitus vera scientia.

Singularis est illorum positio, quam retigit Durand. quæst. 1. prologi. numer. 50. & 53. affirmans conclusiones Theologicas esse euidentes, quia non ex sola fide, sed ex altera præmissa euidenti deriuantur, ergo euidentiam talis præ-

missa participare debent, & non obscuritatem fidei, vel certe non est maior ratio, ob quam obscuræ dicantur ratione vnus præmissa, quam euidentes ratione alterius.

Reticitur autem à Durando ipso, & ceteris scholasticis, tanquam manifeste falsa, hac potissimum ratione: maior extremitas coniungitur minori in conclusione syllogismi ratione mediæ, ergo non potest nobiliori modo coniungi, quam mediæ eidem minori extremitati in minori præmissa, sed medium obscure cõiungitur minori extremitati prædicti syllogismi Theologici, scum hac propositio, Christus habet duas naturas non sit euidentis, sed Diuinæ fidei, ergo obscure coniungitur eidem maiori extremitati in conclusione, asserente Christum habere duas voluntates: implicat ergo contradictionem conclusionem esse euidentem eius syllogismi, cuius altera præmissarum obscura est.

Propositur opinio Durandi negantis Theologiam viatoris esse scientiam.

HAC igitur positione exclusâ, tenentur Durandus Theologiam, vt à nobis viatoribus adquisitam ex principis fidei, non esse veram, ac proprie scientiam, sed æquiuocam. Et si ab eo quaeratur, quemnam habitum in intellectu producant conclusiones eius. Respondet nullum, sed augere habitum Diuinæ fidei, cum sint sicut fides ipsa obscuræ.

Idem visus est sentire Scotus in 4. quæst. prologi, quamuis obscure adeo loquatur, vt vix possit placitum eius ex tota illa quæstione certo colligi: in eandem sententiâ videretur alicui ab ipse Magister Scotus. 1. lib. postet. cap. 2. quæstione 2. in solutione confirmationis septimi argumeti, vbi probans assensum Theologicum non esse euidentem sic arguit: assensus Theologicus inferitur ex articulis fidei, & adhuc non per consequentiam euidentem, (nam qui sequuntur per consequentiam euidentem itidem sunt assensus fidei) ergo Theologia non potest esse clarior, quam assensus fidei, &c. quo argumento profutur

retur assensum deductum, ex principiis fidei per consequentiam evidentem non potest esse scientificum, sed Diuina fidei, deductum vero per consequentiam in euidenti non posse esse, nisi opinionem, ergo Theologia nunquam, & scientia: at in fine solutionis eiusdem confirmationis, quasi dictum corrigens expresse docet eandem Theologiam esse scientiam simpliciter, licet imperfectam propter euidentiæ defectum, hisce verbis: *Sicut in scientiis naturalibus assensus principiorum dicitur intellectus, & assensus conclusionis dicitur scientia, ita & hic assensus principiorum dicitur fides, & Theologia dicitur scientia, non quidem perfectissima sicut scientiæ euidentes, sed quodammodo imperfecte, nihilominus simpliciter est scientia, &c.*

Durandum sequitur Gabriel.

46

Sententia Durandi subscripsit omnino Gabriel. 7. quaestione prologi, vbi cum definiisset Theologiam non esse scientiam ait, si quis, quem habitum, vel actum adquirit studens Theologia? Respondetur, quod Theologus per studium Theologiæ augmentat habitum fidei adquisitæ, si præfuit, aut acquirit, si non præfuit, subscribere etiam Gregorius, & Ioannes Maior. in 5. quaestione eiusdem prologi: & hac nostra tempestate moderni satis docti.

Prima ratio.

47.

Potissima ratio Durandi, ac ceterorum est: scientia vt definit Aristotel. 1. libro posterior. cap. 2. procedit ex veris, primis, notioribus, prioribus, causisque conclusionis; prima autem (vt statim ipsemet exponit) sunt principia per se nota, vel quæ ad talia reduci possunt: sed Theologia non procedit ex principiis per se notis, neque ex his, quæ ad per se nota reducuntur, sed ex propositionibus per solam auctoritatem reuelantis acceptis, ergo non est vere scientia, sed eiusdem rationis cum habitu Diuinæ fidei, qui eidem auctoritati, vel testimonio innititur.

Secunda ratio.

48.

Secundo, id est dicriminis inter intellectum, qui est habitus principiorum, & scientiam, (vt nos ipsi nuper tradidimus) quod habitus ille versatur circa veritatem per se euidentem, scientia vero circa veritatem non per se euidentem, sed in eisdem principiis, ex quibus euidenter deducitur; sed nec fides Diuina, quæ se habet ad Theologiam, tanquam ha-

bitus principiorum, versatur circa veritatem vilo modo euidentem, sed omnino obscuram, nec Theologia proinde circa veritatem euidentem in principiis, ergo non erit vilo modo scientia.

Tertio; vera scientia est virtus intellectualis inter ceteras enumerata ab Aristotel. 6. ethicor. capit. 3. (vt vidimus) sed Theologia non est virtus intellectualis; cum non sit dispositio perfecta ad optimum, non enim perducit intellectum ad euidentiæ conclusionem, quæ est optimum intellectus, ergo nec veram rationem scientiæ habere potest; sed erit fides quædam, vel opinio, sicut de scientia subalternata à subalternante præcisa superius statutum est.

Postremo. Theologia, sicut & fides, versatur circa multa singularia, & contingentia, quæ non possunt esse obiecta scientiarum, cum hæc vniuersalia, & perpetua esse oporteat omnino, ergo non habebit conditiones ad veram scientiam necessario requisitas.

His argumentis conuincere putant prædicti authores Theologiam, ob euidentiæ præsertim defectum, non esse scientiam, pro certo ducentes intrinsicam conditionem cuiuslibet scientiæ esse euidentiæ.

Contraria sententia D. Thom. præfertur, & probatur.

MELIVS tamen sentit D. Th. iuxta dignitatem Theologiæ, quam Sancti Patres sacram doctrinam appellarunt; esse videlicet scientiam simpliciter licet imperfectam. 1. par. quaest. 2. artic. 2. & 2. 2. quaest. 1. artic. 5. ad secundum, quem sequitur vniuersa eius Schola. Capreol. quaest. 1. prologi. Caietan. in commentariis loci prioris, vbi probabilem reputat primam sententiam. Magister Sotus vbi supra. Canus 12. libro de locis. cap. 2. vbi ea egregie exponit, efficaciterque confirmat, & ex antiquioribus scholasticis Richardus in secunda quaestione prologi.

Probaturque à sufficienti diuisione habituum intellectualium posita ab Aristotele. 6. ethic. cap. 3. vbi habitum intelle-

Tertia ratio.

49.

Quarta ratio.

Quarta sententia D. Thom.

50.

Probatur primo.

intellectualem, quo medio intellectus semper dicit verum, diuidit in quinque illa membra, videlicet, intellectum, scientiam, sapientiam, prudentiam, & artem; sed Theologia à nobis adquisita est habitus semper verus, cui omnino repugnat subesse falsum, ergo refertur ad aliquod membrum ex quinque, non est prudentia, neque ars, quæ versantur circa singularia, neque est intellectus, cum per discursum ex principiis fidei deducatur, superest ergo vt sit sapientia, vel scientia, non est sapientia, quia hæc non solum circa conclusiones, sed circa principia omnium scientiarum quodammodo versatur, ergo erit scientia, cum non sit aliud membrum diuisionis, sub quo possit comprehendi, & simpliciter comprehendatur sub diuiso.

Variè occurrit argumentum.

In quo conueniant omnes.

52.

Huic argumento diuersis viis obuiari contendant aduersarij, quas & referre, & refutare oportebit, conuenit autem inter eos ad nullum membrum præfate diuisionis reducendam esse Theologiam nostram, quia solam cognitionem semper veram naturali lumine innitentem pro diuiso assumpsit Aristot. & eam partitus est in diuersos habitus eodè pacto naturales, à quibus Theologia valde differt, cum non innitatur principiis lumine naturali notis, sed supernaturali Diuinæ fidei, & ego quidem ita sentio, Arist. nec cognouisse, nec sub diuisione comprehendere voluisse talem cognitionem, aut habitum ex ea genitum, puto tamè necessarium ad aliquod membrum reducendam esse, cum non supersit aliud genus intellectualium habituum, quo intellectus semper verum dicat præter illa quinque: quod probare contendam relatis aduersariorum sententiis.

Qualis nã sit assensus Theologicus.

Aureoli responsio.

53.

A quibus si quaeris, qualis nã sit assensus Theologicæ conclusionis, & qualè gignat habitum, diuersis modis respondent. Aureolus quidem, quem retulit Ochamus in prologo sententiarum. q. 2. affirmat non esse habitum adhaesiuum, sed declaratum, hoc est, non inclinare intellectum ad assentiendum conclusioni, vel adhaerendum vni parti contradictionis, sed solū ad actum declarandi, & explicandi mysteria fidei: quod vt hoc verbo explicemus, actum huius habitus censet non esse assensum, sed actualem

declarationem alicuius mysterij, idque probat, quia si habitus assentiendi foret, cum non sit scientia esset opinio, quod falsum esse probat, quia ad opinionem pertinet formido oppositæ partis, ab assensu Theologico, si daretur, extraneam cum principiis Diuinæ fidei inniteretur, repugnaret ei subesse falsum.

Displicuit tamen hic modus dicendi Ochamo vbi supra, Gabrieli quaestione 7. prolog. artic. 1. notabil. 2. Gregorio quaestione. 1. artic. 4. conclus. 2. 3. & 4. & Maiori quaest. 4. post medium; & merito: nã conclusiones Theologicæ deducuntur ex duabus præmissis diuinæ fidei, aut ex vna præmissa fidei, & altera naturalis scientiæ dispositis in modo, & figura, qui bus assentitur intellectus: sedposito assensu præmissarum euidetis syllogismi, sequitur necessario assensus conclusionis, ergo Theologia nostra habitus adhaesiuus erit, & non solum declaratiuus, vt verbis, & modo loquendi Aureoli vtamur.

Vim huius rationis exprimit hoc argumentum Theologicum, omnis homo est capax disciplinæ, Christus est homo, ergo erit disciplinæ capax, quod constat esse in secundo modo primæ figuræ, & maiorem eius præmissam euidenti in scientia naturali: minorem vero articulum fidei, quibus proinde Christianus Philosophus assentitur, ergo necessario quoque assentietur conclusioni, haud dubie quin per habitum nostræ Theologiæ ex repetitione similium assensuum genitum.

Propterea Ochamus, Gabriel, Maior, & Gregor. eisdè locis pro certo ducetes Theologiam nostram, non solū esse habitum declaratiuum, quo vtitur Theologus, quando per vnū mysterium fidei, & per vnū scripturæ locum declarat aliud, & hoc exercitio comparat sibi, vel intendit habitum Theologiæ, sed etiã adhaesiuum inclinante intellectum ad assensum conclusionum Theologicarum, asserunt non esse scientiam, neque opinionem, vt dicebat Aureolus, sed fidei adquisitæ, qui per discursus Theologicos denuo acquiritur, atque intenditur: hos tamè authores, non minus à veritate aberrasse existimo, ac Aureolui, quos eadem ferme ratione falsitatis possumus conuincere: nam argumentum Theologicum procedit ex præmissis certissimis, & in syllogismo euidenti dis-

Probatio eius.

Nonnullis id, & merito displicet.

54.

Ratio.

Argumentum Theologicum.

Gabr. Mai. & Gregor. responsio.

55.

Impugnatur.

Ratio.

56.

ti dispositis, vt probat exemplum nuper allatum, ergo assensus conclusionis certus erit, ac necessarius; sed fides acquisita cum sit humana, testimonio etiã humano, ac fallibili innititur, ergo non est certa, sed talis, cui ex proprio medio assentiendi non repugnat subesse falsum: pugnat igitur cū certitudine Theologici assensus, aut habitu, ex eo geniti esse fidem acquisitam: cui accedit quod negans propositionem fidei adquisitione nullam erroris notam incurrit, sed negans conclusionem Theologicam ab errore non liberatur, ergo valde diuersus est assensus Theologiæ, & habitus ab eo genitus, à fide adquisitione.

Confirm.

Canis, & Andr. Vega. Tercio loco refero Magistrum Canum, sexto libro de locis, & Andream Vegam libro 9. super Concilium Tridentinum capite 39. non longe à principio astringentes assensum Theologicum ad fidem Diuinam proxime, atque ex directo pertinere, ita vt statim, ac conclusionem Theologicam percipimus, per habitum Diuinæ fidei inclinemur ad eius assensum, non minus quam ad ea, quæ Ecclesiæ definitione determinata sunt. Videntur autem hi auctores duplicem assensum ponere, circa eandem conclusionem Theologicam: primum, quo intellectus assentitur ei vt per discursum elicitur, qui assensus quasi præiudicatus, ac necessaria conditio est, quæ posita inclinatur habitus fidei Diuinæ ad assensum eiusdem conclusionis, quem statim intellectus elicit. Vniuersaliter namque verum est ad assensum Diuinæ fidei præsupponi humanam, quæ credimus propositionem credendam in scriptura contineri, vel ab Ecclesiâ definitam esse, & argumentum Theologicum, hoc idem præstat, nempe, vt intelligamus conclusionem deductam, in principiis fidei contineri, quo cognito statim prorumpit habitus fidei in assensum eiusdem conclusionis: hæc Canus, & Vega.

Improbatur.

Rationes.

Quæ etiam ita explicata nullo modo probare possum, nam licet eis demus duplicem assensum eiusdem conclusionis, & posteriorem proxime, ac directe elici ab habitu Diuinæ fidei, euidenter in primis sequitur hunc non esse

assensum Theologicum, sed specie ab eo distinctum, quod primo probatur argumento ad hominem. Vos dicitis assensum Theologicum præiudicatum esse respectu assensus fidei, ita vt eo habito inclinatur habitus fidei ad assensum eiusdem conclusionis, ergo assensus fidei non erit, sed conditio ei præsupposita, de qua superest difficultas, quam speciem assensus habear.

Sed probatur secundo ex ipsa rei natura, nam Diuina fides inclinatur ad assensum propter testimonium Dei; sed assensus Theologicus non innititur proxime testimonio, sed euidenti discursui; ergo repugnat quod talis assensus proxime eliciatur à fide Diuina.

Moderni igitur non infamæ notæ distinguendum putant, nam vel assensus Theologicus elicitur ex præmissis humana, seu acquisita fide creditis, vel Diuina, & si ex illis deducatur, erit opinio, vel humana fides, si vero ex his, nec erit assensus Diuinæ fidei, quia non innititur proxime testimonio diuino, sed discursui euidenti ex præmissis fidei confecto, vel ex vna saltem Diuinæ fidei, & altera naturalis scientiæ, nec erit opinio, aut humana fides, nec scientia, sed constituet medium quoddam genus assensus inter fidem Diuinam, humanam, scientiam, & opinionem, quate & medium quoque habitum gignet.

Hunc modum dicendi, in quantum assensum Theologicum cum assensu Diuinæ fidei humanæ, aut opinionis non confundit, vt fecerunt præcedentes iam refutati, verum esse reputamus, quamquam ad eundem habitum Diuinæ fidei pertinere affirmant, sicut conclusiones cuiuslibet scientiæ ad habitum principiorum eiusdem, quod quæstione præcedenti falsum esse ostendimus; non tamen eum probamus, in quantum scientificum esse negat, nam cum argumentum Theologicum euidens sit in forma, & figura dispositum, & procedat ex primis, veris, notioribus, causisque conclusionis certissimis quidem, licet non euidenter, non video qua ratione scientificus esse desinat ob solum defectum euidentiæ, quam licet pro conditione ad scientiam necessaria posuerit Aristot. hoc ideo fecit, quia solam scientiam

Altorum responsum.

59.

Partim probatur.

60.

Partim non probatur.

61.

tiam

tiam cognouit, quæ naturali lumine innititur, si autem Theologicum agnouisset argumentum ceteris conditionibus à se designatis præditum, veram profecto demonstrationem vocasset vocabulo paulo plus extenso, & ex consequenti assensum conclusionis, eius scientificum, habitumque ab eo genitum veram scientiam, & si non adeo perfectam: quod ex similitudine fidei ita ostendo: nam Aristoteles solam fidem cognouit, quæ humano, ac visibili testimonio innititur, & id circo de intrinseca ratione fidei esse putauit, quod fallibilis utriusque ex parte medijs assentiendi non repugnet subesse falsum, vnde inter habitus, quibus intellectus semper dicitur verus eam non enumerauit: vt ex 6. ethicor. cap. 3. constat: vnde si iuxta regulas eius iudicandum esset, assensus, qui innititur inuisibili testimonio, atque etiam infallibili, cui non potest falsum subesse, non esset fides, quod tamen à ratione alienum est: quemadmodum ergo Christiani Philosophi, ac Theologi fidem supernaturalem longe ab humana diuersam agnoscetes vocabulum fidei pluraquam Aristotel. extendunt, quia assensus supernaturalis ex Diuino testimonio ad aliud genus cognitionis pertinere non potest, pari ratione demonstrationis vocabulum scientificum assensum, & habitum scientiæ argumentum Theologicum, sacramque doctrinam per ipsum deductam extendere possunt, ac debent, cum ad aliud genus argumenti, aut cognitionis ex assignatis etiam ab Aristoteli pertinere nequeant. Et extenderunt absque dubio Sancti Patres, Aristotelicas regulas non ignorantes D. Augustinus in primis 14. lib. de Trinitate. cap. 1. vbi postquam dixerat huic scientiæ attribui egregios illos effectus, nempe quod per eam fides saluberrima gignitur, nutritur, defenditur, ac roboratur: hæc verba subiicit. *Hæc scientia non pollet plurimi fideles, quamuis fide polleant plurimi.* Et D. Hieronymus in epistola ad Paulinum. *Discamus (ait) in terris, quorum scientia nobiscum perseueret in caelis.* Constat autem eos non loqui de fide, sed de scientia, quam discursus ex principiis fidei deducit,

Nota.

62.

D. August.

D. Hieron.

63.

eodem modo loquuntur plures alij ex Sanctis Patribus, quos consulto prætermitto.

Sed quod caput est, extendit sacra pagina his præsertim locis. Prouerbior. 15. *Labia sapientum disseminabunt scientiam.* Et Sapient. 7. *Ipse dedit mihi horum, quæ sunt, veram scientiam.* Et cap. 10. de iusto dicitur. *Dedit illi scientiam Sanctorum.* Quæ non de scientia sub vniuersali acceptione intelligantur, vt interpretatur Durandus: quo pacto non solum vera scientia, sed fides, & quælibet alta cognitio vocatur scientia, vt ex alijs scripturæ locis est manifestum: sed sub particulari, & propria, prout à fide distinguitur, vt distinguit plane D. Paulus 1. ad Corinthios 13. *Si habuero prophetiam, & nouerim mysteria omnia, & omnem scientiam, & si habuero fidem, ita vt montes transferam, &c.* Et capiti 12. *Alii datur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ, alteri fides in eodem spiritu.* Et capiti 8. *Abundatis fide, sermone, & scientia* proprie igitur etiam in prioribus locis accipitur scientia prout à fide distincta, iuxta vniuersalem regulam interpretandi scripturam, quæ vbi iuxta propriam verborum significationem intelligi potest, non licet eam diuertere ad metaphoras, vel improprios sensus, ex quibus plane intelligitur, quam sit efficax argumentum à sufficienti diuisione habituum desumptum, cui præfatae solutiones minime satisfaciunt; quamquæ probabilem efficiant sententiam D. Thomæ.

Resolutio quæstionis luculenter explicans eandem sententiam.

HANC sententiam veram quidem, & Theologiæ dignam his assertio nibus modifi candam censeo, vt veritas eius illustrior fiat. Assertio prima est. Theologia à nobis ex principiis fidei conquisita non est scientia perfecta, nec scientiæ statum habet, sed quasi inchoatâ tendens ad perfectionem, velut puer dicitur homo secundum inchoationem non habens hominis statum.

Et huius ratio est. Quia dum diuinas veritates in hac vita per obscuram fidem

Probatur ex scriptura Prouer. 15. Sapient. 7. Et 10. cap.

64.

D. Paulus 1. Corin. 13.

Et cap. 8.

Assertio.

Ratio dei

dei reuelationem accepimus, quasi my-
steris fidei iniciamur, & modo geniti in
vita spiritali dicimur iuxta illud Pau-
li 1. ad Corinthi. 13. *Ex parte enim cognosci-*
mus, & ex parte prophetamus, cum autem ve-
nerit, quod perfectum est, euacuabitur, quod ex
parte est, cum essem paruulus, loquebar ut par-
uulus, sapiebam ut paruulus, cogitabam ut par-
uulus, quando autem factus sum vir euacuatus,
quae erant paruula, videmus nunc per speculum
in enigmate, tunc autem facie ad faciem, nunc
cognosco ex parte, tunc autem cognoscam, sicut &
cognitus sum, &c. Perfecta igitur erit eo-
rundem mysteriorum notitia, dum reue-
lata facie in Diuina essentia clare vide-
mus, quae nunc in enigmate fidei credi-
mus: & tunc habebit Theologia nostra
statum scientiae, quemadmodum habet
scientia subalternata, dum continuatur
cum subalternata: quod enim principiis
obscuris cognitis innitatur, non est ei es-
sentiale, vnde nec diuersa erit essentiali-
ter, dum innitatur clarae eorundem vi-
sioni, quemadmodum vir non est alius es-
sentialiter a se ipso puero. Vnde fit iudi-
candum esse de Theologia quantum ad
statum scientiae, & inchoationem sicut
iudicamus de scientiis subalternatis, qua-
rum similitudine vsus est D. Tho. in pri-
mo testimonio: quemadmodum ergo
scientia subalternata, secundum se sum-
pta continuatur cum subalternante, a qua
principia eius probantur, & ideo ex tali
continuatione habet rationem scientiae,
quia principia eius euidencia sunt in lu-
mine superioris, a qua demonstrantur;
pari ratione Theologia viae quasi conti-
nuatur cum scientia beatorum, quibus
mysteria fidei, quae sunt principia Theo-
logiae, euidenter constant, atque adeo
conclusiones, quas ex eis deducit, & ex
tali continuatione assequitur statum scien-
tiae, quem acquirit in Beatis.

Theologia Sed quantum ad hoc (nisi ego fallor)
nostra, & magnum est etiam discrimen inter sub-
beatorum, non alternantem, & subalternatam ex vna
se habent parte, & Theologiam viae, & patriam ex
omnino sicut altera, quod subalternata semper est
scientia sub scientia specie distincta a subalternante
alternata, etiam si cum ea continetur, cum sit in
& subalter- diuersa abstractione (vt capit. 10. libri
nans. prioris ostendimus) & constat euidenter
in Perspectiuo, Geometrico, vel in
Arithmetico Musico: at Theologia viae,

dum continuatur cum scientia Beato-
rum, eadem cum ea fit: manet enim
non solum specie, sed numero, idem ha-
bitus Theologiae in via acquisitus, dum
ad patriam Theologus uolat, licet non
maneat fides, sed eius loco succedat vi-
sio Patrie, permanere autem non posset
idem numero habitus, imo neque specie,
si ei foret intrinsecum ex fide deduci,
cum constet fidem nec secundum actum,
nec secundum habitum in patria perse-
uerare. Sublatis autem principiis, qui-
bus scientia innititur, & scientiam ipsam
auferrī necesse est; permanentiam autem
voluit absque dubio explicare D. Hie-
ronymus (vt nuper retulimus) dicens.
Discimus in terris, quorum scientia nobiscum
perseueret in caelis. Vnde intelligimus Theo-
logiam nostram fidei tanquam habitum a
principiorum inniti, ex inchoatione habe-
re, & ideo quasi accidentale ei esse, non
secus, ac homini accidentales sunt pueri-
tiae proprietates, sine quibus vir iam fa-
ctus perseuerat.

Ex qua differentia videtur mihi plane
deduci Theologiam viae, non esse subal-
ternatam scientiae beatorum, sed eiusdem
speciei cum ea, in qua plane vertitur, si-
cut puer in virum perfectam aetatis, qua simi-
litudine vsus est ad explicandam rationem
sacre doctrine, quam nos prosequentes,
Theologiam, prout in via a uobis ex
principiis fidei acquisita sic se habere ar-
bitramur, sicut se haberet scientia sub-
alternata sine subalternante existens: cu-
ius tamen principia per infallibilem aucto-
ritatem eius, qui habet subalternantem
credita essent: vt si quispiam Musicae peri-
tus, & Arithmetice ignarus, Musicae prin-
cipia acciperet ab Arithmetico, infalli-
bilem auctoritatem habente, vel certe
per diuinam reuelationem: in quo casu
Musica absque dubio simpliciter esset
scientia, licet imperfecta. Quod probatur:
nam si talis haberet eadem principia
Musicae per experientiam notae, ex qui-
bus conclusiones deduceret (vt contingere
potest) haberet scientiam simpliciter
(vt cap. 10. prioris libri ostendimus) cum
ergo non minus sibi essent certa, quae
per Diuinam reuelationem acciperet;
(licet in euidencia) haberet etiam sim-
pliciter scientiam, quanquam imperfec-
tam.

Secun-

69

Illatum.

170.

A simili.

71.

Secunda as- Secunda assertio, si definitio Aristote-
sertio. lis, & praecipua ab eo tradita de condi-
tionibus demonstrationis, & scientiae
accipiantur iuxta mentem, vel intentio-
nem eius, dum comprehendunt scien-
tias naturales, hoc est, ex principiis lu-
mine naturalis notis deductas, vnde iux-
ta eas sic accipias Theologia nostra non
est vere, & proprie scientia, sed alterius
longe conditionis, vt egregie D. Thom.
in 3. distin. 33. quaest. 1. ar. 2. quaest. 4.

Ratio.

Probatur plane, quia Aristoteles non
cognouit aliam demonstrationem praeter
eam, quae procedit ex principiis per se
notis, vel certe ex his, quae ad per se no-
ta per euidentem consequentiam redu-
cuntur, quales nec sunt demonstra-
tiones Theologicae, nec articuli fidei,
quibus innituntur, solam igitur euiden-
tem scientiam definire voluit, & eius
praecipua tradere.

Reijcitur Nec enim vllum habet fundamentum,
quorundam, quod a quibusdam fingitur in contra-
opinio. rium, nempe Aristotelem constituisse
aliquam scientiam sine euidencia prin-
cipiorum, dum ait demonstrationem
procedere ex primis, aut ex his, quae per
prima fidem acceperunt. 1. Top. cap. 1. &
rursus eum, qui habet scientiam, ma-
gis principiis eius, quam conclusionibus
credere, quibus verbis statuere videtur sa-
tis esse, si principia scientiae credita sint;
praeterea cap. 10. 1. lib. post. videtur con-
cedere veram scientiam esse subalterna-
tam in eo, qui per solam auctoritatem
superioris scientiae principia eius cred-
dit, quae si vera sunt, verum erit Theo-
logiae nostrae iuxta mentem eius, defi-
nitiones, ac praecipua veram esse scien-
tiam.

Ratio.

74

Hoc certe friuolum est, & absque vllo
fundamento constitutum, cum Aristoteles
nullam fidem praeter humanam, & fallibilem
cognouerit, ex qua non nisi fallibiles, atque
incertae conclusiones deduci possunt, non ergo
cognouit scientiam, cum obscuritate certam, sed
dum nomine fidei, ac credulitatis utitur, de
notitia principiorum loquens, vel de reductione
conclusionum ad principia, non proprie fidei accipit
pro notitia, vel cognitione, quae testimonio
iudicis innititur, sed iuxta communem acceptionem
pro euidenti cognitione, qua aliquid credere

nonnumquam dicimur, de subalternatis
autem scientiis solum docet non demon-
strare propter quid, sed solum, quia, quod
ita accipiendum esse docuimus in con-
trouersis illius capituli, vt intra propria
latitudinem non demonstrarent propria prin-
cipia (quod necessarium esset, vt propter
quid conclusionum traderent) sed superiori
scientiae demonstranda relinquatur, solum
de ipsis tradentes, quia, quod adhuc
per verae demonstrationem non praestant, nisi
superiori scientiae instructus sit sciens, vel
per experientiam certe principia nouerit.

Tertia asser-
tio.

Tertia assertio affirmat Theologiam
nostram esse scientiam simpliciter, cui
definitio, atque praecipua Aristotelis ac-
comodari possunt; sunt namque Theo-
logicae demonstrationes euidentes syllogismi
ex veris, primis, prioribus, causis-
que conclusionis procedentes; nam prima
appellari possunt mysteria fidei, ex qui-
bus tanquam ex principiis deducuntur
conclusiones, cum sint veritates, quibus
sine discursu per solam auctoritatem re-
uelantis, atque adeo quasi ex terminis
assentimur; vnde suo modo appellari pos-
sunt principia per se nota, hoc est, non
ex aliis deriuata, quae cum causam pro-
ximam conclusionum contineant, prio-
ra, & notiora iure vocantur, & cum haec
sit posterior definitio demonstrationis,
ex ea inferitur prima, videlicet esse syl-
logismos scire facientes, & ex vtraque
definitio scientiae, scire est rem per cau-
sam cognoscere, & quod illius est cau-
sa, & non contingit aliter se habere.

75

76

Quarta as-
sertio.

Ex his tribus assertionibus colligitur
vltima ex directo satisfaciens quaestio-
ni, quae talis est: de ratione scientiae in
communi sumptae, hoc est, abstrahentis
a naturali, vel quae ex principiis super-
naturalibus deducitur, non est euiden-
tia, quanquam intrinseca sit scientiae
naturali, quam definiuit Aristoteles, &
cuius praecipua tradit.

77

Huius assertionis vtramque partem
satis efficaciter probat doctrina totius
quaestionis: etenim si verum est intrin-
secum esse scientiam naturalem, vt ex prin-
cipiis lumine naturali notis deriuetur,
cum eiusmodi sint ab intrinseco euiden-
tia, eandem euidenciam participabit scien-
tia: hanc autem solam ab Aristotele ex
intentione definitam esse aperte ex
d verbis

verbis ipsius ostendimus.

Ratio.

Et rursus, si vera, ac propria ratio scientia licet imperfecta saluatur in ea, quae ex certissimis, licet inevidentibus principiis vera causam conclusionis reddentibus procedit, euidenter inferitur, communem rationem scientiae simplici ter ab euidencia, atque ineuidencia abstrahere, atque adeo non pertinere ad rationem eius intrinsecam euidenciam; sed definiendam esse, sicut in principio quaestionis definita est, euidencia in definitione minime posita: ceterum si eam duntaxat scientiam, quam Aristoteles ex intentione tradere voluit definiamus, addenda est praefata, definitio euidencia, dicendumque scientiam esse habitum certum, atque euidencem rei necessariae per demonstrationem.

Soluuntur argumenta adducta pro sententia Durandi.

Respondetur ad primum argumentum.

79

NUNC Autem argumenta pro sententia Durandi proposita solueda sunt, & primo occurrimus admittentes Theologiam non procedere ex principiis per se notis lumine naturali, ideo non esse scientiam talem, qualem Aristoteles definire voluit, sed satis esse, ut ex certissimis quanquam obscuris procedat, ut simpliciter sit scientia, & non fides, ut contendit Durandus. fides namque soli auctoritati innititur, & Theologia non innititur auctoritati proxime, sed euidenti discursui: unde euidens est etiam conclusionem Theologicam non pertinere ad fidem, sed ad alium habitum certum per demonstrationem genitum, qui non potest esse alius, ac scientia.

Ad 2.

Modo simili soluitur secundum, cum procedat ex conditionibus scientiae ab Aristotele traditis, quae ad naturalem (quam ipse solum agnouit) coarctantur, qualis non est Theologia, sed ex naturali, & supernaturali principio mixta, certissimis quidem, licet non omnino euidentibus, quod satis est, ut sit simpliciter scientia, quanuis ob defectum euidenciae imperfecta.

Ad 3.

Ad 3. negamus Theologiam non esse virtutem intellectualem, nam licet non

faciat optimum omnino actum, facit tamen optimum, qui haberi potest in via, circa conclusiones ex certissimis principiis per euidencem syllogismum deductas, & cum sit habitus, per quem intellectus semper dicit verum, satis est, ut sit virtus intellectualis simpliciter, licet imperfecta, non secus, ac subalternata scientia a subalternante distincta, cuius principia per experientiam sunt nota, vera scientia est, sed imperfecta, cuius principia non probentur a priori, nec deducantur ad prima: nec tamen est virtus intellectualis perfecta, quia non facit ultimum simpliciter, sed optimum, quod potest in illo scilicet tu semper tamen dices verum.

81

Ad ultimum

Ad ultimum respondetur, singularia, & contingentia reperiri in fide, & ex consequenti in Theologia, sed cum ex diuina reuelatione habeantur, certissima sunt, quod in naturalibus non est finale, nam cum causa contingentium non sit per lumen naturale certo cognoscibilis, nec certa notitia eorum haberi potest, vel aliorum, quae ex eis deducuntur: diuina autem reuelatio procedit ab eo, qui causas eorundem infallibiliter nouit, & singularia omnia sibi praesentia ab aeterno prospexit, ideo quadam ex eis sic cognitio possunt euidenter deduci, quod facit Theologia: sed praecipua eius conditio est, quod ex vniuersalibus principiis procedit ea alicui singulari applicas, nempe Deo optimo, vel Christo domino, qui maiorem longe perpetuitatem, quam vniuersalia (circa quae versantur naturales scientiae) habet: & similis est ratio de aliis singularibus a Deo optimo vel Christo institutis, qualia sunt Sacramenta: ex quibus, ut stant sub diuina reuelatione, quadam proprietates, vel effectus per euidencem syllogismum deduci possunt, generantem absque dubio scientificam notitiam.

82

QUESTIO III.

Habeant ne scientia unitatem, & quae nam illa sit.

POST Quidditatem, & simplicitatem scientiae unitas, ac distinctio

eius exquirenda est, & prius unitas, quam distinctio, quemadmodum prius est aliquid esse in se vnum, quam ab aliis distinctam, quanquam in unitate aliquid distinctiois necessario admisceatur, & in distinctioe quoque aliquid unitatis, unde necesse est secundam hanc, & tertiam quaestionem sequentem quodammodo esse permixtas.

83

Varia sententia inter se, & Aristotelis opposita referuntur.

Prima sententia.

84

CIRCA Unitatem scientiarum diuersas, imo extremas sententias, reperio; quidam in primis tantam esse volunt unitatem, ut principiorum omnium, & conclusionum vna sit scientia: distinguunt isti habitum principiorum, & conclusionum, imo plures habitus pro diuersis conclusionibus, sed ex veritate habitibus eandem constare scientiam arbitrantur, & ideo vnam esse scientiam cunctorum principiorum, & conclusionum, quae ex eis deducuntur per diuersas demonstrationes. Huius positionis meminit Durandus quaest. 4. prologi num. 7. quam magna ex parte ex mente Ochae probauit Gabriel. q. 3. eiusdem prologi tenens cum eo aliquando posse eundem habitum scientiae veritari circa principia, & conclusiones.

Prima ratio.

Cuius haec est ratio, quia tota demonstratio ex principiis, & conclusione est vna quadam propositio hypothetica, ergo per vnum actum intellectus ei assentimus, sed vnus actus, vel assensus vnum generat habitum, ergo vnus habitus sufficit pro conclusione, & principiis.

Secundaria ratio.

85

Et probari potest secundo, quia vnico actu scientiae assentimur conclusioni propter principia, ergo simul assentimur conclusioni, & principiis, & non per diuersos actus, atque adeo nec per diuersos habitus in ea intendit intellectus, vbi enim vnus propter alterum est, ibi non duo, sed vnum duntaxat esse iudicamus: vnus ergo obiecti rationem habent principia, & conclusiones, ergo vnus actus, & habitus pro omnibus debet poni: & esto ponerentur diuersi, tanquam partes certe eiusdem se haberet, quemadmodum principia, & conclusio

tres propositiones distinctae sunt, sed quasi partes eiusdem demonstrationis propter ordinem compositionis, quem inter se se habent, talis igitur erit ordo inter actus, & habitus idcirco modum vnus totalis habebunt ex diuersis partibus compositi.

Secunda sententia.

86

Alii vero habitum principiorum, & conclusionum distinguunt vniam duntaxat scientiam pro cunctis rebus posuerunt, quemadmodum vnus est habitus omnium principiorum: eiusmodi autem vna scientia est, quae de eorum vniuersalissimo differit, & quam nos Metaphysicam appellamus, composita quidem ex multis habitibus partialibus pro diuersitate particularium scibilium, ac principiorum, diuersas autem scientias a philosophis fuisse separatas, aiunt, non ex earum natura, sed propter commoditatem nostram, quo enim distinctius de diuersis rebus differitur, eo melius earum rationes a nobis capiuntur.

Fundamentum huius opinionis Durandi.

Huius positionis meminit etiam Durandus quaest. 4. prologi, cuius etiam potissimum fundamentum hisce verbis innouauit: Omnes scientiae conueniunt inter se in formali modo tendendi in obiecta sua, quia omnis tendit in suum obiectum sine formidine, & necessario, propter quod differentia, quam habent scientiae ex parte obiectorum, non est adeo formalis, aliam tamen habere non possunt, & ideo dicitur differre formaliter per sua obiecta, quae tamen differentia magis assimilatur differentiae vniuersalem in modo sub suo toto, quam differentiae specierum sub genere, & istud sit dictum gratis de differentia habituum ad praebendum alijs occasionem amplius cogitandi, &c. ex quibus hoc argumentum deducitur ad probandam talem veritatem. Distinctio essentialis scientiarum accipitur ex modo tendendi in obiectum, sed iste in omnibus est idem, ergo omnes sunt vna scientia totalis, probatur minor, quia omnes tendunt in obiecta cum certitudine, & euidencia.

87

Ex eo deducitur prima ratio.

Secundo probatur, ideo fides est vna, quia sub eadem ratione formali diuina auctoritatis creduntur omnia, sed vniuersis conclusionibus assentitur intellectus per idem medium demonstrationis, ergo omnes sunt eiusdem speciei, quae ex medio assentiendi accipiunt, pertinebunt ergo omnes ad eundem habitum;

88

nam sicut actus ex medio capiunt specie, sic habitus ex actibus, & quod demonstrationes, vel principia sint in diuersis materiis, vel diuerso modo ab eis dem abstractant, solum erit differentia materialis.

Tertia ratio Arist.

Tertio eadem est scientia de genere, ac speciebus, vt docet plane Aristotelis lib. 1. post cap: 8. & 10. eadē Geometria agit de triangulo, de Ilochele, gradato; & ceteris, eadem de animali, homine, leone, & equo: vnde ad eandem scientiam pertinere docet agere de vniuersa lrisimo ente, ac de generibus, & speciebus eius. 4. Metaph. tex. 2. hisce verbis: Quare entis quoque quot species sunt, & species specierum, speculari vnus scientia genere est: sed omnia obiecta scientiarum sunt species quaedam entis, ergo ad eandem scientiam vniuersalem rationem entis consideratam pertinebunt, & hæc vna scientia sufficiens erit pro cunctis obiectis particularibus, cuius quasi partes erunt speciales scientiæ, ea considerates.

Huius opinionis sectatores.

Hanc tenere positionem Crasus, vt Cicero retulit. 4. lib. de oratore, & Antonius Mirandulanus, lib. 13. de euerfione singularis certaminis lect. 6. & 7.

Tertia sententia.

Ex opposito vero affirmat omnium Nominalium turba, non solum esse plures scientias, sed tot, quot sunt demonstrationes, & conclusiones, ita vt vnus sit habitus scientiæ de homine pro demonstratione ostendente primam passionē, alius pro ostendente secundam, sicq; de cæteris, fauet huic positioni Scotus in 3. dist. 25. q. 2. §. ad secundum quaesitū, vbi hæc verba scribit: Si alia explicita in scientia considerentur sub propriis rationibus in se non autem, vt continentur in aliquo vno primo subiecto, forte tot sunt habitus, quot conclusiones distincte specie sunt demonstratae.

Prima ratio.

Fundamentum eius viderur attigisse Gabriel vbi supra in hæc verba: Semper habitus proportionatur actibus, ex quibus generatur secundum identitatem, & diuersitatem, ita quod semper tanta est identitas, & diuersitas in habitibus, quanto in actibus, ex quibus generantur, vel augentur, &c. quibus potissimā etiā rationem, cui eadē sententia innititur insinuat, nā proximū distinctiuū habitū sunt actus, sicut distinctiuū actū obiecta, sed cōclusio per quā demonstratur prima passio distinguitur specie ab

ca, per quā demonstratur secunda, quæ admodum passionēs ipsæ distinguuntur specie, vt capacitas disciplinæ ab admiratione, & hæc à risibilitate, ergo & habitus cuiuslibet cōclusionis erit diuersus.

Confirmat.

Et confirmatur, quia plus differunt assensus diuersarum conclusionum, quā eiusdē in diuersis intellectibus, vel in eodē diuersis temporibus multiplicati, sed assensus eiusdē cōclusionis distinguuntur numero, ergo diuersæ conclusiones distinguuntur specie: nam cum non sit medium inter differentiam numericam, & specificam, quæcumque maior numerica specifica erit, generabunt, ergo diuersos habitus scientiæ, quia quælibet per se habet virtutem producendi habitum.

92

Secundo, generalis est oppositorum regula, quod si aliquid alicui opponitur cum omnibus, quæ sunt eiusdē speciei, habet eandem oppositionem: frigidū opponitur calido, & ideo omnibus calidis propter specificā identitatem: sed cōtin git sepe numero errorem opponi alicui cōclusioni, & non alteri, ergo nō erunt eiusdē, sed diuersæ speciei: probatur minor, quia bene potest quispiā errare circa vnā conclusionem philosophiæ, nō circa alias, & talis error non omnibus, sed ei soli erit oppositus: vnde infertur specifica earum differentia, atque habituum, quos in intellectu generant, pro hac sententia.

Secundaria ratio.

Vera sententia Aristotelis explicatur.

Media incedit via Arist. inter præfata extrema, & cum eo vniuersa Peripateticorū schola, separas in primis intellectū, quæ vocat habitū principiorum, à scientia, quæ est habitus cōclusionū: deinde diuersas scientias, non solum practicas, quæ versantur circa operabilia, & speculatiuas circa speculabilia, sed diuersas etiā speculatiuas, & diuersas quoque practicas, & id quidē multis sive doctrinæ locis, sed præsertim. 6. lib. Metaph. tex. 2. vbi postquā practicas à speculatiuis separauit, tria speculatiuarū genera distinguit iuxta triplicē modū abstractendi à materia hisce verbis: Quare tria vniuersa speculatiua Philosophiæ, Mathematica, Naturalis, Theo

4. Sententia Arist.

93

Arist.

94.

64

gia. Et adhuc sub his generibus diuersas reparat species, tex. 3. sic inueniens: Non enim est vna species, neque in scientiis Mathematicis etiam, sed Geometria, & Astrologia sunt alicuius nature, &c. r. etiam libro de posteriori resolutione cap. præfestim. 8. & 23: non solum diuersas esse scientias ita tuit; sed radicē, ac fundamentū necessariz separationis tradit sic loquens: omnis enim demonstratio scientiæ circa tria est, & quæcumque esse ponuntur, hæc autē sunt: genus, cuius per se passionū est speculatiua, & cōmuni; quæ dicitur dignitates, ex quibus primo demonstrant, & certum passionēs, quarum quædam significat vnaquæque accipi, &c. Verba sunt. 8. capitis, ad cuius finē hæc etiam subiungit: Communiant autē omnes scientiæ sibi inuicē secundū cōmuniā autē dico, quibus vniuersis, tanquam ex his demonstrantes, sed non de quibus monstrant, neque quod monstrant, &c. & cap. 23: scientiarū etiam distinctiua clarius designas ait: Altera vero scientia est ab altera, quarumque principia, neque ex eis de; neque altera sunt; huius autē signum, eum ad indemonstrabilia venerit, oportet enim ipsam eodem genere esse cum his, quæ demonstrantur.

Prima ratio.

Ex quibus testimonio tale huius sententiam fundamentum elicitur: tribus cōtinetur completa ratio scientiæ subiecto videlicet, quod appellamus scibile, circa quod tanquam circa scopum versatur, passionibus naturam eius consequentibus, ac de eo demonstrabilibus; & principiis, ex quibus demonstrationes constituuntur, eadē passionēs de eodē subiecto ostendentes, & nihil aliud præter hæc reperitur, quod ad substantiam scientiæ spectare possit, sed tria hæc valde diuersa sunt in diuersis rerū generibus, ergo scientias essentialiter distinguunt. Probatur minor, diuersa subiecta sunt ens naturale, linea, & numerus, ex quibus diuersæ valde passionēs procedunt; & longē ab his diuersa sunt entia omnino immaterialia, motulque expertia, vt Deus optimus, ac substantiæ separatae, quibus diuersa attributa, ac proprietates cōueniunt; lineæ etenim, & numeri proprietates sensibilem materiā, vel motum non concernunt, cū tamē motus proprietates sit entis naturalis ex materia, formaq; intrinsece cōpositi. & separatae substantiæ, sicut horū omnino expertes sunt, sic proprietatibus, atq; attri

96

97

butis spiritualibus decorantur: vnde fir, principia ex eorundem subiectorū natura desumpta non minus esse diuersa: cōsidera oblecto Mathematica principia in primis vniuersalia; vt si ab aequalibus æqualia demas, quæ remanet sunt æqualia, & super quamlibet datam lineam licet triangulum cōstitueret: & rursum specialia, vt definitiones, lineæ, & numeri, & inuenies valde diuersa esse à definitionibus naturæ, & motus, quæ propria sunt principia Philosophiæ Naturalis, ac demū principia Metaphysiæ, cuius est considerate separata à materia, vniuersaliora sunt; & longē ab vtrisque diuersa; ex subiecto autem diuerso, quod est diuersum scibile, à quo diuersæ procedant passionēs, ex diuersis item principiis diuersæ conclusiones deducuntur, & ex eis diuersi habitus generantur.

Secundaria ratio.

Accedit secundæ ratio ex virtutum similitudine desumpta, quæ ex diuersis bonis rectæ rationi contentaneis distinguuntur specie, sed sic se habet scibile respectu intellectus, sicut bonum rationis respectu voluntatis, ergo nō minus scientias distinguit specie, præsertim cum sint virtutes intellectuales, quibus perficitur intellectus, quemadmodum virtutibus moralibus perficitur voluntas, quæ etiam est vniuersalis potentia, habens pro obiecto ad æquato totam latitudinē boni, quemadmodum intellectus totam latitudinē veri, parigitur ratio debet esse de distinctione habituum, & virtutum vtriusque potentie.

98

Postrema ratio (nisi ego fallor) duarū præcedentium fundamentū est, colligiturque ex propria conditione scientifici habitus, quæ ponit D. Tho. 1. 2. q. 54. art. 1. vbi intellectum ait esse potentiam passiuā, quæ cōparatur ad actum vnius speciei, sicut materia ad formam vnā, vnde sicut hæc determinatur ad formam vnius speciei à tali agente, & ab alio diuerso determinatur ad formam alterius speciei; sic intellectus determinatur à tali agente, quod est obiectum, ad actum talis speciei, & à diuersis obiectis determinatur ad diuersos actus, sed habitus sunt quædam formæ inherentes potentie per modum dispositionis determinantes eam ad talem actum, quemadmodum dispositiones determinant materiam ad talem

Vltima ratio.

D. Thom.

99

d; talem

talem formam; ergo quemadmodum diuersa sunt dispositiones inductae a diuersis agentibus pro diuersis formis, & non vna pro omnibus: pari ratione sunt diuersi habitus, quibus intellectus disponitur ad actus scientiae diuersos iuxta agentia diuersa, quae sunt diuersa obiecta, vel scibilia.

Confirmatio.

Et confirmatur haec ratio, quia habitus intellectuales sunt quasi radii quidam lucis ab intellectuali lumine ordine quodam deriuati: ita ut quo proximius deriuantur, eo sint perfectiores, atque adeo vniuersaliores: vnde fit, ut intellectus principiorum, qui sine medio aliquo ab eo procedit, & sine medio etiam in proprium fertur obiectum, vniuersalior sit, scientiae vero ab eo iam procedentes magis a primo lumine elongantur, quasi radii magis distantes, vnde minoris virtutis, atque extensionis sunt ad illustrandum obiecta, quae proinde minus longe vniuersalia esse necesse est: & habitus ipse scientificus contractior, ita ut non valeat vnus ad scibilia: omnia se extendere, sed pro diuersis scibilibus separentur diuersi habitus, quemadmodum in vniuersis rerum generibus, quae magis distant a primo principio imperfectiora sunt, magisque inter se se diuisa: considera virtutem sensitiuam cognoscitivam, & videbis quomodo minus materialem, & magis ad immaterialitatem intellectus accedentem perfectiorem esse, maiorisque proinde extensionis, & idcirco magis vnitam: quo autem magis ab eadem immaterialitate elongatur, debilior, imperfectior, contractior est, magisque diuisa: vna phantasia, vel imaginaria obiecta omnia diuersarum potentiarum inferiorum percipere valet, nempe cogitativae, memorativae, sensus communis, &c. Vnus sensus communis obiecta omnia exteriorum sensuum: sed iam sensitivam virtutem exteriorem in quinque potentias diuisam cernimus: sic igitur de scientiis iam longe quasi a fonte distantibus necessario dicendum est, minorem extensionem habere, maioremque proinde distinctionem postulare.

De habitu principiorum

De habitu autem principiorum luce clarior est sententia Aristotelis, quod

a scientiis distinguatur, cum sit earum causa: etenim principia, quibus per talem habitum assentimus, ratio formalis sunt, propter quam assentimur conclusioni, ergo eorum habitus tanquam necessario praesuppositus distinctus est a scientiis. Adde hunc habitum inclinante ad assentiendum principiis sine medio, nam obiectum eius veritas est immediata, habitus autem scientiae inclinatur ad assentiendum eis mediatis: haec igitur ratio conuincit distinctionem specificam horum habituum, sicut praecedens realem distinctionem.

Neque argumenta primae positionis probare possunt eorum vnitatem, nam ad formam primi dicendum est, partes cuiuslibet demonstrationis duobus modis esse considerabiles: vno prout sunt tres propositiones necessariae, in modo, & figura dispositae, & iuxta praeccepta demonstratoriae artis compositum quoddam artificiatum constituentes, quod vocatur demonstratio, & iuxta hanc considerationem modum vnus habent principia, & conclusio, ad eundemque habitum Logicae docentis pertinent, cuius est usus in omnibus scientiis: alio modo considerantur, ut principia continent veritatem immediatam, cui intellectus ex terminis assentitur, conclusio vero mediatam, cui assentitur propter eadem principia, quo pacto diuersorum habituum obiecta, & actus sunt, intellectus videlicet, & talis, aut talis scientiae, iuxta materiam, in qua inveniuntur: tres itaque habitus concurrunt ad demonstrationes singulas cuiuslibet scientiae: Logicae in primis, quo utimur ad eam fabricandam, habitus intellectus, qui principiorum, & particularis scientiae, iuxta materiam, ex qua fabricata est, ut Philosophiae, vel Metaphysicae, qua distinctione percepta facile intelligitur compositionem demonstrationis ex tribus propositionibus non tollere distinctionem particularium habituum principiorum, & conclusionis, ad quos iuxta determinatam materiam (in qua reperiuntur) pertinent.

Secundum etiam argumentum diluatur alia distinctio: principia demonstrationis

clara sententia Arist.

102

Respondetur ad primum primae sententiae arg.

103

104

Ad 2. arg.

strationis duobus modis accipimus, ut quod videlicet, & ut quae: ut quod considerantur, quatenus eis sine medio assentitur intellectus, ut quo vero, in quantum assensus eorum sine medio iam ab intellectu productus est ratio formalis, propter quam assentitur conclusioni; & sub consideratione priori euidens est non pertinere ad habitum scientiae; cuius assensum omnibus modis praecedunt, & per modum formalis obiecti producant; sed ad propriam certe, quem vocamus intellectus; bene, tamen sub posteriori, quia ratio formalis obiectiva ad eundem actum, & habitum pertinet cum obiecto, quod, ex utroque siquidem vnum totale efficitur specificans actum, & habitum: exemplum vtriusque habemus in luce, quae accepta, ut quod, mouet visum, obiectum est per se vnus actus videndi, ceterum ut est ratio illuminatiua coloris ad alium pertinet actum distinctum, quae color ipse illuminatus terminat, itaque eodem assensu, eodemque habitu scientiae fertur intellectus in conclusionem propter principia, ad quae principia ipsa pertinet, ut sunt propter quid conclusionis, at secundum se accepta ad alium distinctum scientificum praecedentem, & producentem.

Exemp.

Soluuntur fundamenta aliarum opinionum.

Respondetur ad primum secundae.

106

Ad 2. arg.

107

Primum argumentum secundae positionis solum probat eundem esse modum generale procedendi omnium scientiarum, certum, & euidens, speciale tamen valde diuersum, quemadmodum principia, ex quibus procedunt, diuersa sunt, diuersa autem principia diuersos assensus conclusionum generant, & isti diuersos habitus scientiae non solum partialiter, sed totaliter, cum multa sint principia, quae neque ex aliis, neque ex alterutris sunt, vnde nullo modo conueniunt cum aliis, sed omnino diuersa sunt, ut docuit Aristoteles, atque ex consequenti conclusiones generant diuersos, diuersaque habitus scientiarum. De fide autem diuersa est ratio, cuius medium assentiendi extrinsecum est, id est, non de sumptum a natura credibilium, nepe dicentis testimonium, & idcirco id est respectu omnium cuiuscumque sunt conditionis: medium autem scientiarum intrinsecum est, in quo tanquam in causa propria, &

proxima continentur assensus conclusionum, & a quo etiam deriuatur: vnde fit, iuxta diuersam naturam obiecti, & assensus scientifici, diuersa esse principia, a quibus tanquam a medio formali assentiendi, specie, vnitatem, & distinctionem capiunt, ut questione sequenti fiet manifestum.

Solutionem terti argumenti questione praecedenti attingere coepimus adnotantes non esse vsquequaque verum eandem esse scientiam de genere, atque speciebus, vel de communi, & particularibus sub eo contentis, nisi cum hac limitatione, videlicet in quantum habent eandem rationem scibilibus cum eo, hoc est, in quantum cadunt sub eadem ratione formale obiectiua sed in quantum habent diuersam, per diuersa principia cognoscibilia suat, diuersumque postulat habitum scientiae: vtrumque cernimus in diuersis exemplis, nam in generibus proximis fere semper contingit eandem esse rationem formalem scibilibus absolute, sub qua tam genus, quam species continentur: constat in animali, figura, & numero, vnde eadem est scientia de animali, homine, leone, & boue, eadem de numero, ac de ternario, & quaternario, eadem de figura, triangulo, & quadrangulo, Isocele, & gradato; in obiectis autem vniuersalissimis, qualia sunt ens, & ens naturale, non sic, cum multa non solum specie, sed praedicamento diuersa comprehendat, sub ente comprehenditur ens mobile, linea, & numerus, quorum diuersissima est ratio scibilibus ab vniuersalissima entis, haec namque a materia omnino abstrahit, cum spiritus lia comprehendat, at ens naturale materia sensibile ab intrinseco concernit, linea, & numerus saltem intelligibile: vnde fit, diuersa principia ab eis procedere, a quibus etiam diuersae conclusiones, & scientiae, diuersae, in quantum, ex aequo, & non sicut diuersae partes eiusdem totius, quia in nullo conueniunt (ut vidimus) negandum est ergo eandem semper esse scientiam de vniuersali obiecto, ac de particularibus sub eo contentis, ac proinde, quod vna sit omnium rerum, nec pro simplice habitu, nec pro composito ex multis partibus.

Ad vltim.

108

109

110

QUESTIO III.

A quo scientiarum vnitatem.

atque distinctio accipien-
dasit.

Titulus que
habetur.

111

SI Ita est, ut quaestione precedenti
fuit constitutum, quod scientiarum
vnitas non est omnimoda, ita ut vni-
ca sit omnium rerum scientia, sed
nec tanta distinctio, ut pro singulis con-
clusionibus singuli habitus scientiarum
ponendi sint: oportebit indiuisibilem
(ut ita loquamur) metam statuere, qua
vnitas, & distinctio sic attingant, ut non
transgrediantur, atque ita fiat, ut certo
sciamus, quae nam scientiae sint distin-
ctae, & quae sub vnitate comprehendan-
tur, & eiusmodi constitutum, ac di-
stinctiuum quaerit titulus quaestionis.

Triplex vni-
tas ac di-
stinctio sci-
entiarum.

112

Qua meta ut notior e efficiam, triplex
vnitas, ac distinctio scientiarum distin-
guenda est: possunt namque distingui
scientiae sicut res quaelibet numero, spe-
cie, & genere, & quidem de distinctio-
ne numerica dissidium nullum est inter
Doctores cunctis affirmantibus a subie-
cto esse accipiendam, non secus, atque
in ceteris accidentibus, ita ut vna nu-
mero sit scientia, quae in eodem est in-
tellectu, distincta vero, quae in diuer-
sis inhaerent: distincta numero est Dia-
lectica Petri ab ea, quam Ioannes ad-
quisiuit, sicut diuersa numero albedo
vtrique inest: controuersia igitur non
procedit de hac vnitate materiali, sed
de formali generica, aut specifica, & de
hac praesertim vltima, quae sola talis sim-
pliciter vocatur: distincta etenim for-
maliter communi totius scholae voce di-
cuntur, quae specie distinguuntur, & vnu
simpliciter vnitate formali, si eandem
specificam essentiam participant, solum
secundum quid, quae eiusdem generis
sunt: constitutum igitur, ac distin-
ctiuum scientiarum secundum speciem
primo inuestigamus, consequenter ge-
nericum, quia vtrumque suo modo ne-
cessarium est.

Nota.

113

Vnum est in doctrina Aristotelis cer-
tum, (quod ab vniuersis opinantibus reci-
pitur) videlicet scientiarum vnitatem,
atque distinctionem genericam, & spe-
cificam ex diuerso actu, & obiecto se-
cundum genus, vel speciem accipiendam
esse, non secus, ac vnitatem, & distin-
ctionem potentiarum: de vtrisque eam

potentis scilicet, & habitus acci-
pitur ab vniuersis interpretibus illud,
quod habetur primo libro de anima tex.
10. & libro 2. tex 33. vbi de potentis ani-
mae actus Aristoteles, prius de acti-
bus, atque obiectis eorum statuendum
sibi, tanquam de prioribus, a quibus es-
sentialem rationem accipiunt, hisce ver-
bis decernit: *Si autem oportet dicere quid
vnumquodque ipsarum, ut quid intellectuum,
aut sensuum, aut vegetarum, prius adhuc
dicendum, quid sit intelligere, & quid sit sentire:
prioribus enim potentis actus, & operationes secun-
da ratione sunt, si autem sic, his autem adhuc prio-
ra obiecta oportet considerare, de illis primu vi-
que oportebit determinare propter eandem cau-
sam, ut de alimento, & sensibili, & intelligen-
bili, &c. quae elucidans D. Thom. quae sit
2. de virtutibus, art. 4. ita ait: *Vnitatem
eiusdem et potentia, vel habitus ex obiecto con-
sideranda est: & hoc ideo, quia potentia hoc
ipsum quod est, dicitur in ordine ad possibile,
quod est eius obiectum, & sic ratio, & species
potentia ex obiecto accipitur, & similiter est
de habitu, qui nihil est aliud, quam quaedam
dispositio potentia perfecta ad suu obiectu, &c.**

Arist.

114

D. Thom.

Notabilia ad explicandam quaestionis difficul-
tatem, & diuersitatem opi-
nionum.

Notabilia.

115

SE Hinc ortum habuit opinio-
diuersitas, quia non ex eodem prin-
cipio, sed ex diuerso posuerunt di-
uersi interpretes Aristotelis accipien-
dam esse distinctionem actuum, & obie-
ctorum, & ex consequenti habituum,
atque scientiarum.

Quidam enim non ex alio, sed ex pro-
pria eius natura, & conditione.

Quorum sententiam ut intelligamus
obseruandum est: primo tria esse consi-
deranda in obiecto alicuius potentiae, vel
habitus, primum id, quod pure materia-
le est, secundo formam, quam in eo per-
cipit potentia ipsa, vel habitus, tertio
rationem sub qua percipitur, ut in ob-
iecto potentiae visus consideramus in
primis hoc, vel illud corpus, quod me-
dio colore ei inhaerente percipitur, ut
lignum, aut parietem, quibus inhaeret
albedo: deinde consideramus eandem
albedinem, quam percipit, ac tandem
rationem visibilitatis ex eius natura or-
tam,

Tria consi-
deranda in
obiecto po-
tentiae pri-
mum nota-
bile.

116.

tam, per quam ad potentiam ordinatur,
habet namque albedo, & quilibet alius
color virtutem immutandi visum, per
species intentionales, quas ei imprimere
potest, quae virtus visibilitas appellatur:
subiectum igitur vocamus obiectum pu-
re materiale, & quasi per accidens, cum
sit quasi materia accidentis sensibilis,
quae per accidens se habet ad sensationem
eius, accidentale est enim, ut albedo vi-
deatur, quod in ligno, aut pariete sit, seu
in quocunque alio subiecto, cum non
alio, sed eodem modo videatur in vno,
atque in altero, albedinem autem ipsam, quae
videtur in subiecto, appellamus obiectum
formale, quod, seu rationem, quae perci-
pitur a potentia: visibilitatem vero ra-
tionem, sub qua percipitur, & a qua co-
stituitur in esse subiecti, & albedinem
ipsam, ut visibilem, obiectum in ratione
obiecti.

Secundum
notabil. D.
Thom.

117.

Secundo obseruandum est ex doctri-
na D. Thom. opuscul. 70. super librum
Boetij de Trinitate. quaest. 5. artic. 1. vbi
de speculatiuis scientiis agit: speculabi-
li secundum quod est obiectum specu-
latiuae scientiae duo conuenire, vnum ex
parte eiusdem potentiae intellectiuae, al-
terum ex parte habitus scientiae, per qua
consideratur: ex parte quidem intelle-
ctus competit ei, quod sit immateriale,
hoc est, quod modo immateriali super
immaterialem speciem percipitur, nec
enim potentia obiectum percipere va-
let, nisi modo sibi proportionato: ex par-
te autem scientiae competit ei, quod sit
necessarium, non potens aliter se habe-
re, atque ad eum motui, vel mutationi mi-
nime subditum: nam quod mutationi
subditur, indifferens est ad esse, & non
esse; unde colligit D. Thomas, obiectum
scientiae a motu, & materia esse abstra-
ctum, eiusmodi autem abstractioni tri-
plicem gradum distinguit Aristoteles. 6.
Metaphysic. tex. 2. & 3. iuxta triplicem
gradum materiae, alia enim est materia
singularis, ut carnes istae, & ista ossa Pe-
tri accidentibus singularibus, ac sensi-
bilibus subiecta: alia non singularis, sed
a praedicta singularitate sensibili abstra-
cta, quae proinde sensibilis vocatur, quia
qualitatibus sensibilibus vestita, licet
in communi, conciperetur, ut caro, os,
nerui, &c. tertius gradus non sensibi-
lis, sed intelligibilis materiae vocatur,

Aristotel.
pote tripli-
cem gradu
abstraccio-
nis.

118.

quia conceptus materiae, vel materia-
lis accidentis est, non tamen ut sensi-
bilibus accidentibus vestita, aut con-
iuncta, ut dum quantitatem continuam,
vel discretam, hoc est, lineam, vel nume-
rum concipimus, conceptum forma-
mus, nec singularem, nec sensibilem ma-
teriam concernentem, bene tamen in-
telligibilem, nam & si linea, & nume-
rus accidentia sint vere materialia, ve-
reque corpori qualitatibus sensibilibus
affecto inhaerentia, solum ut materialia
considerantur, ac si posteriorem condi-
tionem non haberent: iuxta hos itaque
tres gradus materiae tribus modis con-
tingit obiectum scientiae a materia ab-
strahere, primo a singulari quidem,
quam eocernere idcirco repugnat, quia
singulare sensibile definitionis, demon-
strationis, aut scientiae obiectum, haud
quaquam esse potest, sed vniuersale om-
nino esse oportet, atque ad eum a singu-
laritate materiali abstractum: secundo a
materia sensibili, quia & si vere sit res
accidentibus coniuncta sensibilibus, non
concipitur ut talis, sed solum ut corpo-
rea, vel materialis, ac si talem coniun-
ctionem cum sensibilibus non habe-
ret. Tertius gradus abstractionis est ab
omni materia, tam intelligibili, quam
sensibili, a qua abstrahere re ipsa con-
tingit, vel sola consideratione. Primo mo-
do abstrahunt Deus Optimus, & Ange-
li, atque etiam anima rationalis secun-
dum substantiam considerata. Secundo
modo abstrahit ab omni materia con-
ceptus communis spirituum, & corpo-
reus rebus, qualis est vniuersalissi-
mus entis in decem praedicamenta di-
uisibilis, & iuxta triplicem hunc gra-
dum abstractionis a materiae scientiam
speculatiuam triplicem separat Aristo-
teles: naturalem a materia singulari ab-
strahentem, sed concernentem sensibi-
lem: Mathematicam ab vtraque quidem
abstrahentem, sed concernentem intelli-
gibilem: & primam Philosophiam, seu
Metaphysicam prorsus a materia ab-
tractam.

119.

120.

Triplicem hanc diuisionem gradualē ma-
teriae abstractionis ab ea, atque scientiarum
recepit semper vniuersa Peripateticorum
schola, earundem scientiarum experi-
mento confirmatam: etenim si ad natu-
ralē Philosophiam oculos conuertamus,
d s videbi-

Approbatio
triplicis gra-
dus abstra-
ctionis.

121.

videbimus materiam cum motu, ceterisque sensibilibus accidentibus contemplante: si ad Mathematicas disciplinas, Geometricam de diversis figuris, angulis, ac proportionibus, Arithmetica de numeris, eorundemque proportionibus differentes, quae omnia licet vere sint sensibilibus coniuncta, sic profecto considerantur, ac si essent ab eisdem penitus separata, materialiter nihilominus conditione habentia: si denique ad Metaphysicam, negare non possumus ex ea parte, ab omni gradu materiam realiter abstrahere, qua separatas contemplatur intelligentias, ex altera, quae communissimam rationem entis, scilicet secundum considerationem: quemadmodum enim, qui animal definit, ac considerat, ut equo, ac leoni commune, ab utroque abstrahere dicitur, quia in tali consideratione speciales eorum differentiae, ac rationes actu non clauduntur, pari ratione, qui communissimam rationem entis, ut corporeis, atque spiritualibus rebus communem contemplatur, nihil profecto de materia sensibili, vel intelligibili, ut reali, considerat: quavis aliquando sint res vere materiales.

Explicatur, et probatur sententia Pauli Sonziniatis, de ratione formali obiecti in esse rei.

Prima opinio Sonziniatis.

EX horum notabilium doctrina primam sententiam sic explicat eius Patrum, duplex est ratio obiectiva, per quam res aliqua pertinet ad scientiam, una circa quam versatur scientia, quae propterea vocare solent rationem, quae talis est mobilitas, vel motus in Philosophia naturali, linea in Geometria, in Arithmetica numerus, & in Metaphysica entitas: altera est ratio non considerata a scientia, sed sub qua consideratur praefata ratio, quae atque ad obiectum ipsum, circa quod scientia versatur: quae ideo dicitur ratio obiectiva, sub qua, & haec est, quae constituit obiectum in esse obiecti, quam aiunt esse abstractionem a materia, nunc ergo ratio est, quae separare scientias volunt non rationem, sub qua, vel (quod idem est) obiectum in esse rei, non in esse obiecti: itaque Metaphysica non distinguitur a Mathematicis, vel naturali Philosophia per entitatem, ut omnino abstrahentem a materia, sed per solam entitatem, tanquam per rationem formalem, quae nec Philosophia per entitatem concernent materiam sen-

sibilem, sed per mobilitatem, vel motum secundum se sumptum, sicque de Mathematicis disciplinis, ceterisque specialibus scientiis censendum est, tot videlicet esse specie distinctas, quot sunt rationes formales diversae, quae considerantur, ita tamen, ut quae ad eandem referuntur, vel sub ea comprehenduntur, sub eadem etiam comprehendantur scientia.

Huius sententiae fauet Scotus in 3. dist. 35. q. 2. ad secundum quaesitum, ubi haec verba scribit. *Quilibet habitus intellectualis, habet unitatem, ex unitate sui primi obiecti, in quo habitus virtualiter continetur, sicut in sua causa partiali, sicut Geometria dicitur unus habitus ex unitate lineae, &c.* Fauet etiam Durandus in 3. q. prologi, non longe a principio: ubi ait scientias proprie distinctas a suis obiectis, de quibus sunt, distinctionem accipere: adscribitur etiam Nominalibus, sed ea explicat, sequitur, & confirmat Paulus Sonzinas. 6. metaph. q. 8. conclus. 3. cuius haec sunt verba. *Vnitatis specifica scientiarum non sumitur ex formali ratione obiecti, in quantum est obiectum, sed ex ea, quae sibi convenit in quantum est res quaedam, &c.* Et magna etiam ex parte D. Tolet. 1. lib. poster. q. unica conclusione secunda affirmante scientias specie distinguat, quae de diversis rebus sunt cum eadem abstractione, vel de eadem re sub abstractione diversa.

Fauet etiam in primis huius opinioni triplex testimonium Aristotelis: quorum primum habetur 1. lib. posterio. c. 23. hisce verbis. *Vna autem scientia est, quae est unius generis, quaecumque, ex primis componuntur, & partes sunt, aut passionibus horum per se, &c.* Vnius autem generis subiectum vocatur absque dubio ratio una formalis, quam participant uniuersa, quae in scientia considerantur, & ab eius unitate sortitur scientia ipsa unitatem, ac distinctionem specificam.

Secundum testimonium habetur. 3. lib. de anima text. 38. ubi iuxta rerum consideratarum diuisionem secari docet scientias, & sensus in haec verba. *Secundum autem scientia, & sensus in res, quae quidem potentia est in eas, quae sunt potentia, quae vero actu in eas, quae sunt actu.* Secari autem idem est, ac distingui, sentit ergo Aristoteles rationem formalem consideratam seclufa quacumque abstractione a materia distinguere scientias.

Postremum testimonium continetur. 4. lib. metaph. in princip. Metaphysicam tanquam uniuersalem scientiam distinguens a particularibus,

Patrum Scotus.

Durand.

115.

Sonzin.

P. Tolet.

Confirmat. 1. testimon. Aristotel.

116.

Probatur 2. testimonio Aristot.

Probatur 3. testimonio.

Opinio Capreoli, & aliorum sumens unitatem seu unitatem a diuerso modo abstrahendi a materia.

D. Thom.

Prima ratio Sonzini.

118.

Secunda ratio.

Tertia ratio.

119.

laribus, hac sola ratione, quia uniuersalissimam rationem entis contemplatur, cum tamen particulares circa aliquam eius partem, nempe circa aliquam particularem entitatem versentur, ut Grammatica, ait, circa voces, sicque de reliquis. Quod testimonium exposuit D. Thom. in tauo rem eiusdem sententiae, ex sola rerum diuersitate, nulla profus mentione abstractionis facta distinguens scientias.

Sed asseramus iam rationes eiusdem Sonziniatis, quibus eam confirmat: diuersae scientiae, ait, secundum speciem conueniunt in eadem ratione formali obiecti, in quantum est obiectum, hoc est, in eadem abstractione a materia, ergo ex ea non distinguuntur specie: probatur antecedens in Arithmetica, & Geometria specie diuersis, & eodem modo abstrahentibus a materia sensibili: atque etiam in scientia librorum de caelo, ac de generatione, quarum utraque concernit materiam sensibilem, & motum.

Et ex hac prima ratione colligit secundam. Scientiae distinguuntur ex ratione formali obiecti, ut cum Aristoteles. farentur omnes, non ex ratione formali, sub qua, ut probat ratio praecedens, ergo ex ratione formali, quae, nam praeter has non est alia ratio obiectiva.

Probat tertio: nam cum demonstratio generet scientiam, ab eodem erit accipienda distinctio specifica scientiarum, a quo sumitur specifica distinctio demonstrationum: sed demonstrationes distinguuntur specie per diuersa principia, ex quibus scientifica deducitur conclusio, ergo ab eisdem erit accipienda distinctio scientiarum. Tunc ultra: diuersa principia oriuntur ex diuersa ratione formali obiecti, quae consideratur, ergo haec est, quae primo distinguit scientias: probatur vltimum antecedens, quia ratio formalis obiecti est ipsa eius quidditas, ipsaque eius definitio, quae primum principium est, per quod demonstrantur passionibus de subiecto: & certe a ratione formali obiecti, quae consideratur, oriuntur passionibus, ut ab entitate unitas, & bonitas, a rationalitate capacitas disciplinae, admiratio, & risibilitas, haec igitur, & non alia est formale obiectum distinguens scientias.

(?)

Opinio secunda ex diametro pugnat cum prima statuens, non turbe re ad distinctionem scientiarum specificam diuersam rationem formalem, quae, nisi accedat diuersa ratio, sub qua, constituit eandem in ratione formali obiecti sensibilibus, quae proinde, si diuersa sit, diuersum obiectum sensibile constituet, etiam si eadem sit ratio, quae consideratur: hanc autem rationem, sub qua, affirmat esse abstractionem a materia, sicut praecedens opinio: unde infert, diuersas esse scientias, iuxta diuersam abstractionem a materia, diuersa est Metaphysica a Philosophia naturali, quia ab omni materia abstrahit, & haec a Mathematicis disciplinis, quia materiam sensibilem concernit.

Huius sententiae sunt Capreolus. q. 3. prolog. concl. 2. & 3. Dege. Hispanensis. ibi. art. 1. & 3. notab. 5. & 6. Caiet. 1. li. poster. c. 22. q. 1. & 1. p. q. 1. art. 3. Sot. ite. q. 3. procc. miali. 1. lib. poster. c. 25. q. unica, & 1. Physicorum. q. 2. Tabellus. 6. metaph. q. 7. Patres de eum Conimbricenses in procc. physicorum. q. 1. art. 3. & 4. & aliqua ex parte P. Toletus ubi supra in quantum abstractionem a materia concurrere docet ad scientiarum distinctionem: pro eadem suo modo refertur a quibusdam Sonzinas. 6. metaph. q. 8. sed quam longe sit ab ea, oppositam expresse tenens, iam vidimus.

Aduersus praedicta proponitur obiectio.

Ceterum quia statim posset quis aduersus hanc sententiam obiicere, tres dumtaxat esse scientias specie distinctas, cum triplex sit solum abstractio a materia, nempe Metaphysica, naturalem Philosophiam, & Mathematicam, quae una erit, Geometriam, & Arithmetica sub unitate comprehendens, siquidem una est earum abstractio a materia sensibili, quod multis modis falsum ostendi potest.

Occurrunt Patres Conimbricenses huius obiectio dicentes, esse quidem tres gradus generales scientiarum iuxta triplicem gradum abstractionis etiam generalis, sed alias esse speciales abstractiones, ut in Mathematicis

Secunda opinio.

110.

Huius sententiae Patrum.

Dege. Caietan. Sot.

P. Conimbr. P. Tolet.

111. Sonzini.

Solutio.

112.

113.

eis disciplinis reperitur abstractio à materia sensibili, quæ Geometria continet, & maior alia, nempe à materia intelligibili, in qua constituitur Arithmetica: nam proportionum numerorum, non solum in rebus corporeis, sed etiam in spiritualibus reperitur, ergo scientia, quæ eas contemplatur, non solum à materia sensibili, sed etiam intelligibili abstracta de quibus alij id falsè verum esse docet intra latitudinè abstracti à materia sensibili magis abstracte Arithmetica: nam cum numerus fiat ex diuisione continui tanquam ex materia, abstracta ab eiusdem continui materialitate: scientiæ ite mediæ inter purè Mathematicas, & naturalem Philosophiã, in mediã etia abstractione versantur, ut Perspectiua, & Musica; nam ex ea parte, quæ obiectu subalternatè scientiæ claudunt, à materia sensibili abstrahere necesse est, ex ea verò, quæ sensibile conditione ei adiungunt, sensibile etia materiã concernunt.

133.

Aliorum solutio.

Quibus addunt alij, qui naturalem Philosophiam in plures scientias fecant, nempe in scientiã de ortu, & interitu, de cœlo, & mundo, & de anima, quilibet hanc diuerso modo concernere materiã sensibilem: minus namque scientia de anima, tali materiæ immateria est, magis scientia de cœlo, & vtraque materialior scientia de generatione: & ex diuersa participacione istius gradus generalis concernentis materiam sensibilem diuersas rationes scibiles habere easu obiecta, sufficientes distinguere scientias, atque, ita fit, ut in quibuscunq; diuersis scientiis, diuersa quodam modo abstractio à materia reperitur.

134.

Fundamenta eiusdem sententiæ afferuntur.

Patet primo Testimonio Aristot.

Quibus expositis primum fundamentum huius sententiæ est celebre illud Aristot. testimonium. 6. meta. tex. 2. & 3. eos gradus abstractionis distinguens: & iuxta illud scientias, quod vsq; ad eò efficax est, ut hanc sententiã distinguente scientias iuxta diuersum modum abstractendi à materia primùm in scholâ inuexit: se videatur, fauet etiam eidem sententiæ D. Tho. eodem gradus, eandemque distinctionem scientiarum penes illos approbans multis suæ doctrinæ locis, præsertim opusc. illo. 70. & 1. lib. physic. lect. 1.

Et D. Tho.

135.

Prima ratio

Sed rationibus non infirmis probatur.

Primo, quo scientia abstractior est, certior est, atque euidetior, ergo distincta specie ab ea, quæ minus abstractit, unde diuersa abstractio constituet diuersam scientiam: antecedens reperitur expressum apud Aristot. 1. lib. poster. c. 13. in princip. vbi sic loquitur. *Scientia autem est certior, & prior scientiis, quæ ipsius quod, & propter quid est, & quæ non de subiecto est ea, quæ de subiecto est.* Scientiã autem de subiecto vocat (vbi in expositionibus eius idè capituli adnotauimus) eam, quæ materiã sensibilem concernit, scientiam autem non de subiecto, quæ à tali materia abstractit, ut etiam exemplum de Arithmetica, & Musica statim subiunctum ostendit: illa enim, utpote abstractior, certitudine Musicam superat materiã sensibili immerfam: probatur idem antecedens euidetiori ratione; nam quo scientia abstractior est, minus subditur mutationibus, ergo habet, obiectum magis immutabile, magisque proinde certum, ac necessarium.

Aristot.

135.

Secunda ratio.

Secundo, scientia capit speciem ab obiecto formali, quemadmodum potentia, sed obiectum formale scientiæ est scibile, sub ratione formali scibilis, à quo ergo constituitur obiectum in esse scibilis, ab eo constituetur scientia, in esse talis scientiæ à cæteris distinctæ, sed eiusmodi est abstractio à materia, hæc igitur tribuet unitatè, ac distinctione specificam scientiis: probatur minor (nam cætera satis constat) intellectus est potentia immaterialis, ergo immateriale quoque debet esse eius obiectum, ex modo factè, quo ab ea percipitur: scibile igitur aliquid est in quantum immateriale, & rursus in quantum incorruptibile, atque perpetuum, sed omnes has condiciones sortitur, in quantum à materia abstractum, ut constat, ergo per abstractionem à materia tribuit speciem scientiæ, & per diuersam abstractionem vnã scientiam distinguet ab altera.

Tertia opinio sumens unitatem obiecti scientiæ ab obiecto formali in esse scibilis.

Tertia sententia concurrere quidem diuersam abstractionem ad distinctionem scientiarum specificam arbitrat, ut præcedens posuit, sed non esse rationem formalem distinguentem, nisi addatur diuersum lumen, à quo illustratum obiectum constituitur in ratione

Tertia sententia.

138.

ratione formali scibilis, & si diuersum sit lumen, diuersa erit ratio scibilis, diuersaque proinde constituetur scientia, itaque obiectum sub tali abstractione consistens, in quantum tali illustratur lumine, constituit talem scientiam, ac distinguit ab aliis, quia sub tali lumine cognosci est ratio, sub qua, obiectiua: distinguuntur autem lumina iuxta diuersos gradus abstractionis, ita ut illud obiectum, quod concernit materiã sensibile, sub lumine exteriorum sensuum cognoscatur, à quibus initium sumit scientifica rerum sensibilibus notitia, & hoc appellat lumen Physicum, sub quo cognoscuntur obiectum materiã sensibilem concernens, naturalem scientiam constituit, ac distinguit à cæteris: obiectum autem abstractum à materia omnibus modis, soli lumini intellectuali (quod Metaphysicum vocant) innititur, idè huic scientiæ speciem cõfert, & ab aliis separat: illud dè m, quod à materia sensibili abstractum intelligibilem concernit, innititur lumini interiori sensus, videlicet imaginatiuæ potentiz, quod Mathematicum vocatur: nam constitutio, ac proportio figurarum, & numerorum à Mathematicis disciplinis considerata ex interiorum sensuum viribus potius, quam ab exterioribus profecta est: merito ergo sub tali lumine illustratum obiectum Mathematicis disciplinis speciè tribuere dicitur.

139.

140.

Bañes. Zumel.

Hanc sententiã sic explicatam primus inuenisse dicitur M. Bañes. 1. p. q. 1. artic. 3. quem sequitur ibidem Zumel, quæst. 2. notabil. 2.

Vnicum fundamentum huius tertie sententiæ.

Fundamentum huius sententiæ.

141.

CVIUS illud (nisi ego fallor) potissimum fundamentum est, quod obiectum in tantum est cognoscibile, in quantum aliquo lumine illustratur, cum cognitio quælibet quasi quædam illuminatio sit: ergo in tantum erit scibile, in quantum lumine scientifico illustratur: lumen autem intellectuale scientifico generale cum sit, diuerso modo obiectum illustrat, atque in esse scibilis constituit per comparationem ad sensum, quorum ministerio iuuatur, quo ergo obiectum magis, vel minus sensibi-

libus permixtum est, perfectius, vel minus perfecte illustratur, perfectioremque rationem scibilis consequitur, vel minus perfectam, ac de primo ad vltimum nobiliorem, vel minus nobilem constituit scientiam: & si omnino sit à sensibilibus abstractum, perfectissimam, qualis est Metaphysica: valde igitur consentaneum est scientiarum naturæ, ut à nobis sensuum ministerio comparatur, specie distinguatur per diuersa lumina sic explicata.

Vltima, & vera sententia unitatem scientiæ, petens ex diuersitate principiorum.

POSTREMA tandem sententia tenet scientias distinguatur specie per diuersa principia, quæ sic explicanda est. Principia scientiæ duplicia sunt, in complexa quidem, atque intrinseca, cuiusmodi sunt partes subiecti essentialis, ex quibus componitur, ut materia, & forma, seu genus, & differentia, quibus carebit, si sit omnino simplex, sicut Deus Optimus. alia sunt principia complexa, & quasi extrinseca, in hoc sensu, quod non pertinent ad quod quid est subiecti, sed sunt propositiones per se notæ, & quasi primæ veritates, in quibus continentur conclusiones, & à quibus per demonstrationes deriuatur, & ab his principiis accipitur distinctio scientiarum iuxta hanc sententiã, non à primis, nam idem esset ab eis distinguatur, atque ab obiecto materiali, siue à ratione formali, quæ consideratur in scientia, hæc namque essentia ipsius subiecti est, cuius intrinseca principia sunt partes essentialis. Itaque illæ censentur distinctæ scientiæ secundum speciem, quarum sunt distincta principia, ut Metaphysica distincta à naturali propter principia vtriusque diuersa.

Hæc est expressa sententia D. Tho. 2. lib. poster. lect. 41. & 1. 2. quæst. 54. art. 2. ad 2. vbi ita loquitur. *Tota virtus demonstrationis, quæ est syllogismus sciens scire, dependet ex medio, & ideo diuersa media sunt sicut diuersa principia actiua, secundum quæ habent scientiæ diuersificantur, &c.* Quem sequuntur Ferrar. 2. contra gentes, cap. 4. & Paulus Venetus tractatu de syllogismo demonstratiuo. cap. 12. pro hac etiam sententia referuntur Scotus, Durand.

Quarta sententia, & vera.

142.

143.

Expressa D. Tho. mens.

144.

rand. & Gabriel, cū ceteris Nominalibus in prologo sententiarum, quast. 3. & 8. sed quam longe sint ab ea, videbit, qui eos his locis consuluerit: quid autem Scotus, & Durandus de hac re aliis in locis senserint, in fauorem profecto primæ opinionis eam referentes attulimus.

Aristotel.

Reputatur in primis hic modus distinguendi scientias ab Aristotele inuentus, atque expressus, §. lib. posterior, cap. 23, text. 43, ubi de unitate, ac distinctione scientiarum ex professo differens duas præscribit regulas, utranque cognoscendi, priorem quidem pro unitate, hæc verbis contentam. *Vna autem scientia est, quæ est vnus generis, quæcumque ex primis componuntur, & partes sunt, aut passiones horum per se, &c.* Posteriores vero pro distinctione sic habentem. *Altera vero scientia est ab altera, quarumcunque principia, neque ex eisdem, neque altera ex alteris sunt: huius autem signum, cum ad indemonstrabilia venerit, oportet enim ipsa in eodem genere esse cum his, quæ demonstrantur, signum autem, & huius, cum ea, quæ monstrantur per ipsa, in eodem genere sunt, & cognata, &c.* Ex his duabus regulis, non minus certe difficilimis intellectu, quæ veris, hausit D. Tho. propriam sententiam, quam non solum ut probabilem, sed tanquam veram amplectimur, germanum in primis vtriusque regulæ sensum ex his, quæ D. Tho. in eandem explanationem attulit lect. 41.

146.

D. Thom.

cōuentariorum elicientes: ait autem sic. *Sciendum est, quod materialis diuersitas obiecti non diuersificat habitum, sed solum formalis: cū ergo scibile sit proprium obiectum scientiæ, non diuersificabuntur scientiæ secundum diuersitatem materialem scibilium, sed secundum diuersitatem eorum formalem: sicut autem formalis ratio visibilis sumitur ex lumine, per quod color videtur: ita formalis ratio scibilis accipitur secundum principia, ex quibus aliquid scitur, & idcirco quantumcunq; sint aliqua scibilia diuersa per suam naturam, dummodo per eadem principia sciuntur, pertinent ad vnā scientiam, quia non erunt ita diuersa, in quantum sunt scibilia: sunt enim per sua principia scibilia, sicut patet, quod voces humanæ multū differunt secundum suam naturam à sonis inanimatorum corporū, sed quia secundum eadem principia attenduntur consonantia in vocibus humanis, & sonis inanimatorum corporū, eadem est scientia Mathematica, quæ*

147.

de virisq; considerat, si verò sint aliqua eadem secundum naturam, & tamen per diuersa principia considerentur, manifestum est, quod ad diuersas scientias pertinent, sicut corpus Mathematicum non est separatum subiecto à corpore naturali: quia tamen corpus Mathematicum cognoscitur per principia quantitatis, corpus autem naturale per principia motus, non est eadem scientia Geometria, & naturalis: patet ergo, quod ad diuersificandum scientias sufficit diuersitas principiorum, quæ comitatur diuersitas generis scibilis, ad hoc autem, quod sit vna scientia simpliciter vtrunq; requiritur, & unitas subiecti, & principiorum, &c. Hæc D. Tho. pro scientiarum distinctione.

148.

149.

Triplex conditio, ut aliquid sit vnum genus subiecti.

ED pro unitate docuit Aristot. vnā esse scientiā, quæ est vnus generis subiecti, ut autem explicet, quid sit vnum genus subiecti, adnotat secundo triplicem conditionem posuisse, quæ necesse est concurrere, ut aliquid tale dicatur.

Prima.

Prima est: ut habeat aliqua priora, per quæ aliquid de eo demonstrari possit: quasi dicatur, quod talis sit conditionis, ut ab eius essentia aliqua principia accipi possint priora eis, quæ de eo demonstranda sunt: cuius conditionis talē rationem attulit D. Tho. quia processus noster scientificus, quidam motus rationis est ex prioribus, & notioribus procedens ad posteriora, & minus nota ostendenda.

150.

Secunda.

Secunda conditio est, ut habeat partes, essentielles quidē ut materiam, & formā vel saltē subiectiuas, nā aliquando cōtingit simplex aded esse obiectum scientiæ, ut neq; ex materia, & forma, neq; ex genere, & differentia sit compositum. ut de vniuersalissimo ente patet, sed tunc habet partes subiectiuas, id est, per inferiora, ratio eius participatur: & ex hac duplici conditioe satis aperte colligitur loqui Aristotel. de sola scientia à nobis aduersa, & rerum quidem aliquo ex his modo compositarum: nam substantiæ separate veram de se ipsis scientiam habent, & non per discursum ex cōmunibus principis procedentem, sed per quandam simplicem, atque intuitiuam notitiam, per quam vnico quasi intuitu,

151.

tuitu, essentiam, & proprietates, vel attributa cognoscunt, & quidem valde similem visioni nostræ corporea, quæ simplex est etiam, atque intuitiuā notitia rei visibilis, ex vniuersalioribus, vel prioribus principis minime procedens.

Tertia.

Posterior conditio est, & ad quam totus processus scientificus terminatur, quod subiectum scientiæ passiones, vel proprietates habeat à propria essentia emanantes, eaque proinde posteriores, ac de se per propria, & vniuersaliora principia demonstrabiles: neque enim alio modo comprehensiuam alicuius rei notitiam assequimur, nisi his proprietatibus hoc modo à priori cognitis, res igitur cum his tribus conditionibus desumpra vnus generis scibilis vocatur ab Aristotele, non quod vere genus sit prædicabile, cum sæpe numero in atoma specie reperiantur, sed per similitudinem ad genus prædicamentale, quod quasi caput est, à quo tota ipsa coordinatio prædicamentalis deriuatur, ut substantia, quantitas, &c. & pariter ab obiecto secundum essentiam desumuntur principia, deriuantur passiones certo quodam ordine, prima videlicet proximè, & ea mediante secunda, vsq; ad vltimam, vnde ex subiecto principis, & passionibus fit quædam coordinatio scientifica prædicamentali similis, cuius caput, videlicet subiectū, iure vocatur genus scibile, licet aliquando sit atoma species, quem admodum caput prædicamenti genus prædicamentale, ex cuius unitate, tanquā ex obiecto formali, unitas scientiæ desumitur, & quia formalem rationē scibilis habet ex principis, per quæ notitia scientifica cognoscitur, merito ex principiorū diuersitate scientias distingui specie docuit Aristotel. quæ si diuersa fuerint, diuersa erit essentia rei saltē formaliter, à qua desumuntur diuersæ passiones demonstrabiles, atq; adeo diuersum genus scibilis, ut bene etiam adnotauit D. Tho.

152.

153.

Quomodo concurrat abstractio ad unitatem scientiæ.

Abstractio autem à materia, tanquā conditio necessaria cōcurrit ad constitutionē obiecti formalis constituentis, ac distinguētis scientias: non

secus, ac apprehensio finis, tanquam necessaria conditio requiritur ad obiectū, atque actus voluntatis, & quemadmodum ex diuerso modo apprehēdendi finem variatur bonitas obiecti, ratio, atq; essentia actus voluntatis, cuius nihilominus unitas, ac distinctio specifica nō ex apprehensione, sed ex apprehensa bonitate accipitur: pari ratione variata abstractione variantur principia, & passiones, variatur res ipsa, secundum formale rationem scibilis, ac deniq; scientia ipsa, cuius nihilominus unitatem, ac distinctionem specificam non ex abstractione, sed ex formali ratione, atque unitate obiecti scibilis desumpserit Aristoteles, & D. Thom.

154.

155.

Explicatur dubium quoddam.

Quod autem dicimus, variata abstractione variari scientiam, de gradu essentiali, seu formali eiuſdem abstractionis, non accidentali, accipiendum est: gradū autem essentialē vocamus triplicem, illum, quem Aristotel. constituit abstrahendi à materia singulari, sensibili, & intelligibili, quia vere est triplex diuersus modus formalis abstractionis: accidentalem vero quamlibet maiorem, vel minorem abstractionem intra latitudinem singulorum graduum, cōtingit enim intra latitudinem abstrahendi à sola materia singulari, & concernenti sensibilem, aliquid esse magis, vel minus abstractum, ut inter partes Philosophiæ in isto gradu abstractionis constitutas, quodammodo magis abstrahit tractatus de anima, quā de celo, & iste magis quam tractatus de orru, & interitu, cū minus materialia sint cœlestia corpora, quam corruptibilia: sed non propterea diuersas scientias, vel habitus etiā partiales constituunt, ut quæstione sequenti ostendetur, cum obiectum totius Philosophiæ, sub quo continentur, unitatem specificā atomam habeat in genere scibilis, & huius ratio manifesta est. Quasi cū magis, & minus in rebus latitudinem gradualē habentibus, non variat speciem, pari ratione neque intra latitudinem eiuſdem gradus rationem formalem abstractionis, vel modi abstrahendi nō variat magis, vel minus abstrahere, sed accidentalis dūtaxat differentia est, per omnia similis ei, quam efficit magis, & minus intra latitudinem albedinis: vnde fit, talem

156.

157.

talem differentiā abstractionis accidentalem non posse distinguere essentialiter scientias, etiam si dicatur per diuersam abstractionem separari.

Corollarium.

158.

Hinc est quod Geometria, & Arithmetica, Perspectiua, & Musica, nō sunt diuersæ scientiæ, propter aliquam maiorem abstractionem à materia (si eam habent) nam gradualis hæc differentia, cum reperiatur intra eundem modum formalem abstrahendi à materia sensibili, vel certe intra eundem modū formalem abstractionis mediæ, quem posteriores scientiæ participant, nō variat speciem, vel modum essentialem abstrahendi, atque adeo nec scientias ipsas essentialiter distinctas ostendit: sed ex eo distinguuntur, quia sub eodem modo formali abstractionis diuersa principia habent, à quibus diuersum genus scibilis fortiuntur obiecta, vnde fit, vt quando dicimus variato modo formali abstrahendi variari quoque scientiam, non sit in eodem sensu accipiendum, vt dum non variatur, non distinguatur scientiæ, hoc enim plane falsum esset, cum sufficiat principiorum diuersitas adhuc sub eodem gradu abstractionis scientias essentialiter separare: eodem namque modo à materia abstrahunt naturalis Philosophia, & Theorica, Medicina eodem itē moralis Philosophia, de quarum essentiali distinctione nemo dubitat.

159.

Resolutio questionis duplici assertione statuitur, & stabilitur.

Resolutio difficultatis. Prima assertio.

EX vniuersa hac doctrina iuxta mentem Aristotelis, & D. Thom. exposita deducitur duplex assertio propositæ questionis satisfaciens. Prior est per diuersos gradus formalis abstractionis à materia, separantur gradus essentialis scientiarum, in quo sensu posset dici genericam distinctionem scientiarum sumi à diuersis abstractionibus.

Secunda assertio.

160.

Posterior. Proprie loquendo, nec genere, nec specie distinguuntur scientiæ per diuersas abstractiones, aut per diuersa lumina, aut diuersa obiecta in esse rei, sed per diuersa principia, vel quod idem est, per diuersum genus sub-

iecti, vt eisdem verbis Aristotelis vramur.

Assertio prima quantum ad vtramque partem satis est apud Aristotelem, & vniuersam eius scholam manifesta. Aristoteles enim 6. Metaphys. tex. 2. per diuersos modos abstrahendi à materia triplicem gradū speculatiuæ scientiæ separauit, sub quorum primo collocauit Metaphysicam tanto vniuersaliorē ceteris, quanto abstractiorem à materia: sub secundo Mathematicam, in Arithmetica, & Geometriam diuisam; ac sub tertio naturalem Philosophiam, ad hos autem tres gradus ceteræ omnes referuntur speculatiuæ scientiæ: nam ad Metaphysicam reducitur Dialectica modo simili à materia abstrahens: licet enim circa omniū scientiarum materiam uagetur, in quantum vocatur vtens, sed in quantum docens est (quo pacto propriissime est scientia) propriam habet materiam, videlicet operationes intellectus, quas ordinat, ac dirigit, & quarum naturam simul speculatur, & ex conditione priorū vere, & proprie est scientia practica: ex posteriori vere speculatiua, sed vtrumque habet sub quadam ratione superiori, atque eminenti (vt suo loco stabilitum reliquimus) ad naturalem Philosophiam refertur Medicina Theorica eodem modo abstrahens à materia singulari, & concernens sensibilem: atque etiam medicæ scientiæ ex ea parte, qua obiecta Mathematicarum disciplinarum determinant ad materiam sensibilem, vt Perspectiua, & Musica, & si quæ sunt aliæ his similes, quæ ex parte etiam reduci possunt ad eandem Mathematicas, in quantum earum obiecta claudunt: & quia gradus isti scientiarum generales sunt, sub quibus non repugnat diuersas scientias speciales contineri, in hoc sensu dici posset per diuersam abstractionem à materia genere distinguere scientias.

Probatum prima assertio ex Aristotele.

161.

162.

Quid non distinguantur scientiæ nec genere, nec specie per abstractionem prolem reputamus.

Sed quod proprie loquendo, nec genere, nec specie distinguantur scientiæ per diuersum modum abstrahendi à materia (quod primo affirmat assertio posterior) probatur de distinctione generica (quam plane in scientiis impossibilem reputamus) nam genere distinguntur

164

tur diuersa genera diuersorum, vel eiusdem prædicamenti in varias species per differentias essentialis diuisa; sed nulla datur scientia, nullusvè habitus, qui in plures distinctos specie diuidatur: ergo nulla datur scientia genere vna, nec proinde genere distincta ab alijs. Probatum minor, quia & si materiale obiectum scientiæ genus esse possit, vel quid generibus vniuersalibus, vt constat de ente; & ente mobili, formaliter tamen consideratum, vel in esse scibilis, quo pacto vnitatem, ac distinctionem ei conferre potest, specificam habet, atomamvè vnitatem; à qua necesse est vnam esse scientiam etiam vnitatem speciei atomæ: quælibet enim scientia, quantumlibet vniuersalis, determinata, atque specialia habet principia, & in alia minimè diuisibilia, ex quibus specialia inferuntur conclusiones, & à quibus cum materiale obiectum accipiat rationem formalem scibilis, necesse est specificam, & non genericam accipere vnitatem, & eandem conferri ipsimet scientiæ: & vtram in pauca cōferamus, si quælibet scientia quantumlibet vniuersalis est vna vnitatem speciei atomæ, & repugnat esse vnā vnitatem genericam, pugnabit profecto cum scientiarum natura, & vnitatem dari scientias genere distinctas, quanquam sub diuersis gradibus generalibus collocentur: & ratio hæc non solum probat impossibile esse dari vnam scientiam genere in plures alias specie totali diuisam, quod necesse esset, vt vna genere simplicitervocaretur: sed nec in plures species partiales, quarum ratione diceretur vna genere secundum quid, nam principiorum, & obiecti scibilis formalis, & specifica vnitatem prorsus tollit distinctionem specificam partium, vt copiosius ostendimus quæstione præcedenti. 3.

Probatum scientias non distinguere per abstractionem.

165

SED iam quod talis vnitatem scientiarum generica daretur: probatur efficaciter non distinguere scientias genere per diuersam abstractionem à materia: quia abstractio à materia non est formalis ratio obiectiua, quæ, neque sub

qua, non quæ, cum nec sit res considerata scientia, nec de qua probantur passionem, sed de entitate, de linea, & numero: nec etiam, sub qua, nam quemadmodum ratio sub qua obiecti intellectus est intelligibilitas, & visus visibilitas: sic ratio sub qua obiecti scientiæ est scibilitas (vt sic liceat loqui) sed res non est formaliter scibilis per talem abstractionem à materia (licet hæc tanquam conditio requiratur) sed in quantum sub talibus principijs cognoscitur, vt bene adnotauit D. Thom. ex mente Aristotelis, ergo ab eis, & non à tali abstractione accipit rationem formalem, sub qua, obiectiuiam, atq; specificantem scientiam.

166

Et eadem ratio efficaciter probat specificam distinctionem scientiarum esse ex diuersa abstractione à materia accipiendam: quod est secundum infra conclusione assertum, & probatur.

Scientias non distinguere per abstractionem prolem reputamus.

Secundò, quia sub eodem gradu abstractionis reperitur diuersitas scientiarum specifica, ergo abstractio non separat scientias essentialiter. Probatum antecedens: quia sub infimo gradu reperitur, naturalis, & moralis Philosophia, & medicina; sub eodem etiam gradu abstractionis à materia sensibili Geometria, & arithmetica, & sub abstractione media Perspectiua, & Musica: quod enim hac in parte affirmant patroni secundæ opinionis, videlicet scientias purè Mathematicas, quales sunt Geometria, & Arithmetica: diuerso modo abstrahere à materia, nam Geometria, solum abstrahit à materia sensibili, Arithmetica vero à materia intelligibili, quia proportiones numerorum considerat; quæ non solum in numero magnitudinum, sed etiam rerum spiritualium reperiuntur: Aristoteli in primis contrarium est, qui vtramque Mathematicam in secundo gradu abstractionis à materia sensibili collocat, in quo etiam vniuersa schola eas collocat. Deinde aduersatur rationi, quia si Arithmetica non solum à materia sensibili abstraheret, sed etiam à materia intelligibili, in eodem gradu abstractionis, ac Metaphysica constitueretur; & si verum est, specificam distinctionem scientiarum ex diuersa abstractione à materia accipiendam

Occurritur solutio in contrariis.

piendam esse, vt profitetur eadem sententia, sequitur planè non distinguitur specie Arithmetica à Metaphysica, cum idem sit modus abstrahendi à materia vtriusque scientiæ, supremus videlicet, à materia sensibili, & intelligibili, quod patet esse falsum.

Nec soluitur argumentum, si dicatur, adhuc in his aliqualem diuersitatem inueniri, quia intra latitudinem abstractionis à materia sensibili abstractior est numerus, vt pote à materialitate continui, ex quo fit, abstrahens, & intra latitudinè mediæ abstractionis abstractior est numerus sonorus, quam visualis linea.

Hæc inquam solutio non satisfacit, primo quia in primis tribus scientijs, vtraque videlicet philosophia, & Medicina, non est talis differentia, sed neque in scientijs medijs, nam & si numerus secundum se abstrahat à materia sensibili, vt sonoro coniunctus (quo pacto Musicæ obiectum est) nullo modo abstrahit, sed eam omnino concernit; linea etiam secundum se abstrahit, at vt coniuncta pertinens ad Perceptiuam, concernit quemadmodum animal secundum se abstrahit ab homine, equo, & leone, sed vt coniunctum differentijs minimè, in Metaphysica vero magis abstrahunt à materia Deus Opt. & Angeli etiam vt à nobis intelliguntur per similitudinem rerum materialium, quam res aliæ, quæ vere sunt materiales, quia de illis adhuc hoc modo consideratis proprium conceptum immaterialitatis formamus: de Deo Opt. concipimus esse actum purum, esse immutabilem, atque æternum, vnde vtroque modo dicuntur à materia abstrahere, re, & ratione, cætera vero, quæ ab eadem scientia considerantur, sola ratione, si quidem re ipsa materialia sunt, & tamen nullus distinxit vnam Metaphysicam pro illis, alteram pro his, etiam secundum speciem partialem diuersam, cuius ea profecto ratio est tam in his, quam in cæteris, quia magis, vel minus abstrahere intra latitudinem eiusdem gradus non variat modum formalem abstractionis: quemadmodum magis, & minus in quibuscumque rebus gradualem latitudinem admittentibus non variat speciem, ergo nec constituit distinctum obiectum formale, sed accidentaliter solum

diuersum: cum tamen communi omnium concessu firmatum sit, tales scientias specie differre, & certe maior illa abstractio numeri, quia ex diuisione continui fieri solet, non pertinet ad numerum, vt numerus est, cum constet non quolibet numerum fieri ex diuisione continui, & licet omnibus conueniret numeris, materialis est, & ideo impertinens ad scientiarum distinctionem.

Probatum tandem eadem pars, nam euidenter est sub quocumque gradu abstractionis à materia contineri principia scientiæ, conclusiones scientificas, atque etiam opiniones: & tamen sunt diuersi habitus, quod stare non posset, si specificæ differentia esset à tali modo abstrahendi à materia accipienda: nullus enim habitus potest cum altero in differentia essentiali communicare, nec vna scientia cum altera, nec scientia cum opinione, vel habitu principiorum.

Distinctionem specificam scientiarum non esse sumendam penes diuersa lumina interiorum, aut exteriorum sensuum, neque ab obiecto materiali.

TERTIVM, quod eadem assertio affirmat, est distinctionem scientiarum specificam non esse à diuersis luminibus, intellectualem, imaginatiuam, ac exteriorum sensuum demendam, vt contendit secunda opinio.

Et probatur primo. Quia quod obiectum nostræ scientiæ lumini sensus innitatur, vel secus, conditio solum est ex parte obiecti se tenens, non ratio formalis constituens ipsam in esse scibili, vel talis scibilis: & quidem remota in quantum per noticiam sensuum cognoscuntur singularia sensibilia, à quibus abstrahitur vniuersale, circa quod versatur proximè scientia, ergo non distinguuntur scientiæ ex his luminibus: probatur euidenter antecedens, quia nullus sensus externus, vel internus percipit vniuersalia, neque vlla proinde scientia versatur proximè circa obiectum, vt sensatum: ergo neque ab eo genus scientiæ, vel eius species accipitur. & li-

167

168

Quomodo Deum concipiamus.

169

& licet versaretur, non haberet formalem rationem scibilis ab eo, vt tali: sed à principiis, per quæ demonstrantur conclusiones de eo: vnde quauis conditio esset, non ratio specificans actum scientiæ, vel habitum, & hæc ratio vniuersaliter probat de omnibus scientiis.

Secunda ratio.

127

Tertia ratio.

Quarta ratio.

173

Non summi Quartum, quod conclusio nostra assertio affirmat, est vnitatem, ac distinctionem scientiarum non esse accipiendam ab obiectis materialibus, seu ab vnitatem, vel di-

stinctione, quæ eis conuenit vt res quædam sunt, vt prima opinio contendebat. *materialis.*

Probatum quarta pars nostra conclusionis.

PROBATVR Primo, quia idem est modus vnitatis, ac distinctionis scientiarum, ac potentialiarum, vt in huius controuersia principio ex communi omnium concessu præmissimus: est enim habitus quasi facultas quædam, aut potentia eliciendi actum: sed nec intellectiua potentia, nec sensitua capiunt speciem ab obiecto materiali, vel ratione formali obiectiua, quæ percipiunt, sed omnes à ratione, sub qua patet in potentia visua (vt interim omit tam cæteras) cuius vnitatis, vel distinctio non à colore, vt qualitas passibilis est, accipitur: nam si ita esset, quemadmodum sunt diuersæ passibiles qualitates sub colore, vt albedo, & nigredo, essent diuersæ potentie visuæ: & rursum, quemadmodum distinguuntur specie: sic visiones earum distinguerentur: nec possent proinde ad eandem potentiam visuam pertinere: sed à ratione, sub qua, visibilitatis cunctis coloribus, ac luci communis vna potentia specialis vocatur à cæteris distincta: pari ergo ratione scientiæ non à ratione formali obiecti, quam considerant, sed à ratione sub qua, scibilitatis (vt sic loqui liceat) plures rationes formales consideratas, plura vel materialia obiecta sub se comprehendente, vnitatem, ac distinctionem specificam capient.

Secundo, quia circa idem materiale obiectum, vel circa eandem rationem eius formalem consideratam versantur diuersæ scientiæ, & ex opposito circa diuersas scientia eadem: ergo non erit sufficiens distinctiuum scientiarum: probatur primum, nam circa rotunditatem terræ versatur naturalis scientia, illam per principia motus ostendens, atque etiam Astrologia eandem probas, quia per interpositionem eius circulariter eclipsatur luna: secundum probat exemplum nuper designatum de potentia visua, quæ vna cum sit, rationem coloris, & lucis percipit sub vnitatem visibilitatis.

Quinta ratio.

174

175

Secunda ratio.

176

Ultima sententia uberius explicatur, & confirmatur.

Corras sententia confirm.

177

Prime ratio.

OSTREMVM Denique, in quo consistit sententia Aristotelis, D. Thom. & nostra, nempe ab unitate, vel diuersitate principiorum unitatem, ac distinctionem scientiarum sumenda fore, probare iam rationibus oportebit.

Sit ergo prima, potentia fortuntur unitatem, ac distinctionem ex formali obiecto, intellectus ex intelligibili, visus ex visibili, sicq; de ceteris: ergo scientia ex obiecto formali scibili, sed rationem formalem scibilis habet obiectum ex principiis, per quae de eo demonstratur passiones in scientia, ergo ab eis capiet unitatem, & distinctionem: probatur minor, (nam cetera satis constant) per principia demonstrantur passiones de subiecto, ergo per principia sciuntur, per quae proinde subiectum idem denominabitur formaliter scibile.

Secunda ratio.

178

Secunda. Potentia, habitus, ac scientia capiunt unitatem, ac distinctionem ex actibus, vt ex mente Aristotelis (qua sequuntur omnes) attulimus: sed actus scientiarum distinguuntur specie ex diuersis principiis; ergo & habitus: minorem euidenter ostendit; actus scientiarum sunt conclusiones demonstrationum, earum ve assensus, sed assensus capiunt unitatem, ac distinctionem ex principiis tanquam ex medio formali assentiendi, vt constat: ergo ex eisdem distinguuntur habitus scientiarum, quos diuersi assensus pariunt.

Confirmat.

179

Et confirmatur, nam per principia non solum separatur scientia inter se se, sed a ceteris habitibus intellectualibus; imo a quacumque noticia actuali, vel habituali intellectus, vt opinionis, & fidei: ab intellectu quidem principiorum separantur, quia per principia, tanquam per medium formale assentiendi, versantur circa obiecta scibilia, cum tamen habitus principiorum sine illo medio procedat: a sapientia etiam, quia haec non solum circa conclusiones per principia, sed circa principia versatur, scientia vero solum conclusiones ex prin-

ciis deducit: a prudentia, & arte, quae circa singulares conclusiones versantur: scientia vero vniuersales conclusiones, ac necessarias ex vniuersalibus, ac necessariis principiis ostendit; a fide demum, & opinione, quia medium formale assentiendi in vtraque tale est, cui non repugnat subesse falsum: & si diuina sit fides, testimonium Dei infallibile: scientia autem per principia, tanquam per medium non solum necessarium, cui repugnat subesse falsum, sed euidens, ac per se, procedit: sed nihil aliud sic separat scientias a cunctis intellectualibus cognitionibus, non obiectum materiale, non abstractio a materia cum intra eandem contineantur non solum diuersa scientia, sed habitus principiorum, conclusionum, & opinionum eiusdem, ergo sola principia, vel formale obiectum scibile ab eis, vt tale constitutum sufficiens erit scientiarum distinctiuum.

Probatum tandem, quia certitudo, & euidentia, sunt scientiae intrinseca, ergo a quo scientia habet vtramq; ab eodem capiet unitatem, ac distinctionem specificam, (sed a principiis habet quae libet scientia euidentiam, & certitudinem; & ex principiis euidentioribus, ac certioribus vna scientia est euidentior altera essentialiter, atque certior: vt ostendunt Mathematicae disciplinae, quarum demonstrationes sunt certiores ob certiora principia, ergo ab his desumenda erit unitas scientiarum, atque distinctio. Adde principia esse propter quae assentitur intellectus conclusionibus, quo circa totam euidentiam, ac certitudinem ab eis participabant, distinguunturque per diuersa principia, sicut diuersam certitudinem & euidentiam.

Sed qualia esse oporteat principia, vt scientias separat, paucis explicare oportebit: vt melius nostra sententia intelligatur.

Duplicem conditionem designat Aristoteles omnino necessariam, & verbis illis ex capit. 21. primi libri Posteriorum nuper a nobis relatis contentam: prior est, vt ita sint diuersa, quod ex eisdem principiis communibus non deriuentur: quam conditionem exposuit bene Paulus Venerus tractatu de syllogismo

180

181

182

183

184

185

gismo demonstratio, cap. 12. distinguens principia in communia, seu dignitates, quae extra scientiam vagantur, vel in particularia huius, vel illius generis: affirmantq; non de illis communissimis accipiendam esse. sed de particularibus: nam ex communissimis dignitatibus principia omnium scientiarum dependent, in hoc igitur sensu praefatam conditionem accipere oportet, vt principia particularia, quibus separantur scientiae, sic diuersa sint, vt non deriuentur, vel dependeant ex aliis prioribus in eodem genere scibilis, ratione cuius scientia de triangulo non distinguitur a scientia de quadrato: nam licet per distincta principia demonstrantur passiones vtriusq; per proprias videlicet definitiones, vel quid simile, deriuantur tamen ex communibus principiis figurae, vnde ad eandem scientiam Geometriae pertinet consideratio vtriusque figurae particularis cum consideratione figurae communis.

Secunda.

Secunda consideratio est, vt principia eiusdem rei scibilis non deriuentur, vel dependeant ex principiis alterius rei scibilis: quae de causa scientia de Isochelo non est distincta a scientia de triangulo, quia principia illius ex principiis huius deriuantur.

Conditio haec cum duplici limitatione debet intelligi. Prior est, vt proxima sit dependentia, vel deriuatio non remota, nam si remota sufficeret, Metaphysica comprehenderet omnes scientias, ex cuius principiis earum principia dependent: sed quia remota quaedam dependentia est, cum per eam non demonstratur, idcirco distincta sunt: proxime autem deriuantur principia Isochelis ex principiis trianguli, & ideo non efficiunt diuersam scientiam.

Posterior limitatio est, vt totalis sit deriuatio, vel omnimoda dependentia: ita vt nullum sit principium vnius, quod ex principiis alterius non dependeat, vt cernimus in eodem exemplo Isochelis, aut gradati, quorum principia omnino dependent ex principiis trianguli: ceterum si partialis sit dependentia, ita vt principia ex parte dependeant ex principiis vnius scientiae, & ex parte ex principiis alterius, vel certe vnum principium ab vna scientia, & aliud ab altera, non

fatis erit, vt sub aliqua earum comprehendatur: sed tertia quaedam scientia, quasi ex vtraque mixta erit, quemadmodum medius color vtroque extremo participans, ab eoque dependens, specie distinctus est: & ita teres habet in scientiis subalternatis. Perspectiua, & Musica: quarum conclusiones, & principia partim a scientia subalternante pure Mathematica, partim a Philosophia Naturalis dependent, cum non nisi ex vtriusque principis simul in demonstratione dispositis inferantur, vnde ex parte probantur principia Perspectiuae, ac propterea cum neutra coincidunt: sed mediae quaedam scientiae vocantur specie distinctae ab extremis, quantum non tanta distinctione, quanta extrema ipsa inter se distinguuntur: nam id, quod alteri subicitur, non omnino digestum ab eo reputatur, cum modo aliquo eius naturae participet. Vel certe principia vnius scientiae non dependere ab aliis oportet intra eandem abstractionem, vt diuersa sint scientiae: nam esto ab aliis deriuentur in diuersa abstractione consistentibus, diuersas scientias nihilominus separabunt, vt constat in scientiis subalternatis, quae diuersae sunt, licet principia subalternata deriuentur ex principiis subalternatis, & huius ratio est, quia licet abstractio a materia non sit ratio formalis obiectiua scientiae, est tamen conditio necessaria, ex cuius variatione variatur obiectum, variatur principia, variantur conclusiones, & scientiae, vnde quantumlibet principia vnius deriuentur ex principiis alterius, diuersam scientiam efficiunt, subordinatam tamen ob eandem deriuationem: vbi autem eadem abstractio est, eandem quoque scientiam principia constituent, si ab aliis dependeat, & haec fuit plane mens Aristotelis in conditione hac posteriori designata.

Ex eadem etiam limitatione inferre licet non satis esse, vt vna scientia cum altera coincidat, quod vnum, vel alterum eius principium ex eius principiis proxime dependeat; non coincidit Medicina cum Geometria, propterea quod vnum illud principium eius, circulare vulnus difficilius curatur, quam longum, per principia Geometriae probetur, nempe quia latera circuli magis distant, sicq; de ceteris

187

Illatum.

188

teris scientiis (quarum principia hac sola ratione dependent à cæteris) iudicandum est. Ex principiis itaque sic diversis, ut duplex explicata conditio præscribit, distinguantur scientiæ.

Nota. Sed cum audis eiusmodi diversa principia separare scientias, non intelligas excludi materiale obiectum, quod pro distinctivo posuit prima sententia, nec abstractionem à materia, quam posuit secunda, nam quodlibet horum suo modo concurrat ad scientiarum distinctionem, materiale quidem obiectum quasi fundamentum primum, abstractio item à materia, ut quadam conditio, nam talia principia non nisi ex natura talis obiecti, taliterque abstrahentis à materia oriuntur.

Prima & secunda sententia falsitas in quo consistat. 187
Sed falsitas utriusque sententiæ consistit in eo, quod unum, vel alterum pro sufficienti distinctivo ponit; cum tamen insufficientis plane sit, & sola diversitas principiorum sufficienter scientias separare essentialiter possit; & rursus cum hoc audis, non accipias tanquam diversum distinctivum principia, & formale obiectum in esse obiecti scibilis, quia re ipsa vere idem prorsus sunt; ut acute satis docent recensita verba D. Thom. nam res, circa quam versatur scientia, habet rationem formalem scibilis, in qua tum per talia principia demonstrantur de ea passionés, cum apertum sit demonstrationem ex principis compositam generare scientiam conclusionis, in qua passio enuntiatur de subiecto: idem est ergo scientiam accipere unitatem, ac distinctionem à principis, & ab obiecto formali scibili, & quia ratio scibilis ex sola diversitate principiorum variatur, ideo Aristoteles ex principis, & non ex alio docuit separari scientias: permanentibus namque eisdem principis, etiam si cætera varientur, eandem scientiam permanere necesse est, & his variatis, etiam si cætera permaneant, materiale videlicet obiectum, abstractio, & lumen sensuum, impossibile est eandem esse scientiam.

Obiectio. Si autem dicat aliquis, principia esse diversa per diversam abstractionem à materia: nam ideo principia Philosophi & diversa sunt à Metaphysicis, & Mathematicis, & hæc inter se, quia diver-

so modo abstrahunt: ideo Metaphysica certissima sunt, quia ab omni materia abstrahunt, & Mathematica naturalibus certiora, quia magis sunt abstracta, hæc demum infimum gradum certitudinis tenent, quia etiam abstractionis: cuius ea est evidens ratio, quia materia mutationibus subiecta est, ergo quo magis obiectum est ei immersum, magis erit mutationibus subiectum, minusque proinde necessarium, minusque certum, cum certum sit, quod eodem modo se habet semper; & necessarium, quod impossibile est aliter se habere: & quo magis à materia elongatur, vel abstractum est, magis erit à mutationibus alienum, magis necessarium, magis certum: & si res ita se habet, non à principis, sed ex diversa abstractione à materia erit accipienda scientiarum unitas, atque distinctio, ex cuius diversitate eorundem principiorum diversitas capienda est.

Respondetur (ut superius admonuimus) abstractionem a materia conditionem esse, sine qua obiectum non erit scibile, cum scientia non sit nisi de universalibus ab individuis conditionibus abstractis: sed non semper necessaria est diversa abstractio, ut scibilia distinguantur, cum sæpe numero contingat diversa esse scibilia sub eadem abstractione (ut vidimus) & quod de scibilibus dicitur, de principis etiam accipiendum est, quorum respectu, non se habet abstractio tanquam formalis ratio distinguens, sed solum ut conditio, & quidem non semper necessaria, cum sub eadem abstractione diversa sint scientiarum principia, ut cernimus in Geometria, & Arithmetica, in Perspectiva, & Musica, in utraque Philosophia, & Medicina; & eisdem exemplis conuincitur maiorem, vel minorem certitudinem principiorum non esse ab abstractione tanquam a ratione formali accipiendam.

Quibus adde si placet, sub eadem abstractione a materia contineri principia, & conclusiones eiusdem scientiæ, & tamé certiora esse principia conclusionibus: sed maior certitudo ex formali ratione eiusdem in firma adhesionem intellectus posita accipienda est: ita ut quemadmodum

189

Solutio.

190

Confirm.

dum certiora sunt principia conclusionibus, quia firmiter eis adhæret intellectus, cum propter se adhæreat, conclusionibus vero propter principia, sic certiora sunt principia unius scientiæ, quæ altentius, quia ex se habent, ut firmiter eis adhæreat intellectus, conditio tamen est maior abstractio à materia. Et quemadmodum in principis verum est abstractionem solum esse conditionem, se ipsis vero distincta esse; pari ratione in scientiis distinctio a principis sumitur, abstractio vero tantum ut conditio deseruit.

Ad formam argumenti. Unde ad formam argumenti negandum est distincta esse principia per diversam abstractionem: nam & si ubi est diversa abstractio, necesse sit diversa esse principia: non sequitur abstractionem esse rationem formalem distinguendi, sed principia se ipsis differunt, in quantum diversa veritate immediatam continent, negandum est etiam propter diversam abstractionem, tanquam rationem formalem esse certiora, vel minus certa, sed ex se id habent, quamquam abstractio etiam tanquam conditio concurrat. Exemplum habemus in actibus voluntatis, & voluntatis: perfectius videtur obiectum debite approximatum, quæ si longe sit positum, imò aliquando videtur sicuti est, vel visus circa eum fallitur propter debitam, vel indebitam approximationem, quæ tamen non est ratio formalis, à qua specificantur visiones, sed solum conditio: ecce igitur solâ conditionem tantopere variantem actus huius potentie: mirum ergo non est, si in proposito non bene inferatur, quo magis à materia obiectum abstractum, diversa sunt, ac certiora principia, ergo abstractio est ratio formalis distinctionis, vel maioris certitudinis satis est enim conditionem esse, ut ea variata varientur principia, atque eorum certitudo, & simile est in actibus voluntatis: nam quo melius bonum cognoscitur, intensius solet diligi, imò si cognoscatur tanquam bonum, diligitur, si ut malum, odio habetur, cum tamen cognitio non sit ratio formalis diligendi, neque odio habendi, sed bonitas, vel malitia apprehensa, apprehensio vero solum conditio. Ex quibus sit, diversa principia, tanquam rationem, sub qua sciuntur conclusiones, scientias separare, nequaquam abstra-

193.

tionem diversam, nisi ut conditionem, & non omnino necessariam (ut constitutum est.)

Dilectum argumentum primæ opinionis.

Super est singularum opinionum argumenta diluere: & ut à primæ ordinis illa testimonio, quæ pro se affert, probat quidem materiale obiectum concurrere ad distinctionem scientiarum, non tamen, quod ut materiale est, vel ut res quædam distinguatur; sed sub ratione scibilis formali, quam habere ostendimus, in quantum sub talibus principis continetur, quo pacto habet rationem unius generis subiecti, unitatem scientiis præbens, ut primum testimonium docet: in quo etiam sensu affirmat Aristot. in secundo, quod scientiæ secantur, sicut res consideratæ, absque dubio sub ratione formali obiecti scibilis, cum non possint alio modo specificare scientias: & dum Metaphysicæ separat postremum testimonium à cæteris scientiis per uniuersalem entitatem, non excludit rationem scibilis etiam uniuersalem, quam habet ex propriis principis uniuersalibus: quemadmodum qui diceret uniuersalem entitatem esse obiectum intellectus, distinguens eum à voluntate, ac cæteris potentis, non tollit veritatem formaliter distinguentem tanquam rationem, sub qua, eiusdem entitatis, & si eam abstuleris, minime poteris eum à voluntate separare, ad quam eandem entitas pertinet, separantur ergo per diversas rationes, sub quibus, veritatem, videlicet, & bonitatem: & modo simili separantur scientiæ per diversas rationes scibiles; quas ex principis habent (ut vidimus.)

Ad primum negandum est diversas scientias conuenire in eadem ratione scibili obiectiua, nam & si in eodem modo formali abstrahendi à materia aliquando conueniant (quod non negamus) non tamé sumitur ratio formalis scibilis à tali abstractione, sed à talibus principis, sub quibus conuenire repugnat. Et pariter neganda est minor secundæ argumenti, quod scientiæ separantur ex ratione formali obiectiua,

Ad testimo-
nia pro pri-
ma opinio-
ne.

194

195.

Ad 1. respo-
det. prima
sententia.

Ad 2. arg.

Quia, quæ, & non ex ratione, sub qua, cum notum sit, illam per hanc extendi, vel contrahi, atque adæquari his, quæ in scientia considerantur.

196.

Ad 3. arg.

Postremo argumento damus libenter duo illa, quæ assumit, videlicet per diuersa principia separari demonstrationes, & rursus diuersa principia emanare ex diuersis rationibus consideratis, vel ex diuersis obiectis materialibus, à quibus emanant passionibus, quæ probantur in scientia: damus etiam consequenter primam radicem distinctionis scientiarum esse materiale obiectum, si tale sit, quod distinctas habeat passiones à cæteris, & distincta etiam principia ab eo orientur, per quæ probari de eo possint, à quibus formalem rationem scibilis sortitur distinctam à cæteris, atque aded distinguere scientias valet, sed hoc non est scientias distinctionem accipere ex materiali obiecto, sed ex formali in ratione scibilis, quam cum ex principiis habeat, id est est etiam, ac per diuersa principia separari.

In quo consistat falsitas primæ sententiæ.

Falsitas igitur oppositæ sententiæ in eo consistit, quod ex materiali obiecto, vt tali, hoc est excludente rationem formalem scibilis, distinguit scientias, veritas autem est concurrere ad unitatem, & distinctionem, tanquam primum fundamentum principiorum, & passionum, & formaliter distinguere, vt sub eis tanquam scibile consideratur: vnde si sub diuersis principiis considerabile sit: diuersas sortitur rationes scibilis, ad diuersasque pertinebit scientias, vt de rotunditate terræ, & id genus aliis vidimus.

Satis sit argumentis secundæ sententiæ.

Impugnatur secundæ opinio.

198.

Ad secundam opinionem veniamus ponentem, diuersas abstractiones à materia separare scientias, in qua illud plane falsum inuenio, quod à Patribus Conimbricensis dicitur, Geometriam, & Arithmetica diuerso modo abstrahere à materia: quia illa à materia sensibili, hæc vero etiam ab intelligibili: hoc inquam falsum est, quia Arithmetica non considerat numerum abstractum à qua-

cunque multitudine etiam rerum spiritualium, cum hæc metaphoricam dumtaxat numerationem habeat, sed specialius, prout propriis dumtaxat numeris sub genere quantitatis discretæ, communis est: quemadmodum Geometria de propriis dumtaxat figuris agit, ex diuersis angulis, vel lineis constitutis, in quibus diuersas proportionales considerat, & hoc modo Arithmetica diuersas proportionales quantitatum numeri, sic autem esse limitatum obiectum Arithmetica ad numerum quantitatum docet expresse Aristoteles. 1. lib. posterior. capit. 25. vbi Arithmetica quodam modo simplicior esse Geometria docet, quia punctum, quod est principium lineæ à Geometria consideratur, positionem habet in continuo, qua caret unitas, quæ est numeri principium, circa quem versatur Arithmetica: quod nec verum esset, nec proprie dictum, si Arithmetica de multitudine etiam spiritualium rerum agens à materia sensibili omnino abstraheret: & certe si ita esset, euidenter sequeretur in eodem gradu abstractionis cum Metaphysica contineri, & ex consequenti non esse distincta ab illa scientiam, si per abstractionem diuersæ scientiæ separantur.

199.

Explicatio Aristot.

Aristoteles igitur (vt argumētis eiusdem sententiæ occurramus) triplicem gradum abstractionis à materia distinguit, & secundum eum triplicem gradum vniuersalem scientiarum: sed earum unitatem, ac distinctionem essentialem non ex abstractione, sed ex diuerso genere scibili, ex principiis desumpto, tanquam ex diuerso medio capiendam esse docuit (vt vidimus) quemadmodum in his libris posteriorum in Topicis, & in Sophisticis, triplicem materiam syllogismorum tradidit, necessariam, probabilem, & Sophisticam, ex quibus triplicem syllogismum constituere docuit longe diuersum, demonstratiuum videlicet, Topicū, & Sophisticum, quos tamen absque dubio non distinxit essentialiter per materiā, sed per diuersum medium inferendi conclusionem, per propriā videlicet, vel necessariam causam, aut effectum: per probabilem vltimam derivationem ex præmissis.

200.

sis, & per apparentem dumtaxat, nam cum diuersos secundum speciem generent assensus conclusionum, satis absurdum esset, eos solum materialiter distinguere, (vt suo loco ostendimus) sicut ergo hic de materia syllogismorum, sic ibi de abstractione à materia iudicandum est, vttramque nimirum conditionem esse requisitam, & vt talem separare vniuersales gradus scientiarum, & syllogismorum, & neutram esse formale horum, vel earum distinctiuum, sed diuersum modum inferendi, vel diuersum genus scibilis, ex diuersitate principiorum desumptum, in quo etiam sensu semper D. Thom. accepit eandem diuisionem, vt facile ex eisdem locis doctrinæ eius in argumento memoratis constare poterit.

201.

Ad primam secundæ sententiæ sponda.

Primo argumento satisfacimus, statim post explicationem, & confirmationem nostræ sententiæ, docentes diuersa esse principia, vbi diuersa est abstractio à materia, diuersam etiam certitudinem eorundem principiorum, atque scientiarum, quemadmodum nuper dicebamus diuersos esse syllogismos, pro diuersitate materiæ, eam nihilominus non separare syllogismos, tanquam formale distinctiuum, sed modum inferendi: vnde nec abstractione à materia scientias, sed diuersum genus scibilis ex diuersis principis desumptum.

202.

Ad secundam.

Ad secundum maiori admissa, neganda est minor, quod diuersum genus scibilis sumatur ex diuersa abstractione à materia, cum sit apertum diuersa esse obiecta scibilia, atque aded diuersas scientias eodem modo à materia abstrahentes: sed genus obiecti scibilis (vt docuerunt plane Aristoteles, & D. Thom.) accipitur formaliter ex principiis, (appositis partibus subiecti essentialibus, vel subiectiuis, ac passionibus, quæ de illo mediis principiis probantur: ab hoc igitur (vt voluit Aristoteles) unitas, ac distinctio scientiarum accipienda est, non ex diuersa abstractione à materia, quæ solum est conditio huius distinctionis, & non semper necessaria, etenim quod vniuersale esse oporteat obiectum scientiæ, & ideo perpetuum, atque incorruptibile (vt assumit argumentum) cum singularia sint in continuo motu, non est for-

203.

malis ratio scibilis, sed conditio eius necessaria (vt omnes fateantur.)

Explicatur fundamentum tertie opinionis.

Fundamentum denique tertie opinionis de diuersis luminibus parum roboris habet, cum efficaciter ostensum sit in eius impugnatione, quid remoratum esse, & proinde nihil ad distinctionem scientiarum conferre diuersum lumen externorum, aut internorum sensuum, à quibus obiectum abstrahitur: negandum est ergo in tantum esse obiectum scibile, in quantum hoc, vel illo modo illustratur lumine sensuum, hoc enim ad summum est conditio obiecti intellectus, & scientiæ, sed ratio eius formalis obiectiua; vniuersalior quidem ex principiis sub intellectu lumine proxime contentis capienda est: Discussa unitate, ac distinctione scientiarum in generali, discutienda foret nunc specialis, an videlicet scientia qualibet sit vnus habitus, vna ve simplex qualitas, vel ex multis habitibus composita, ita vt habeat unitatem speciei atomiæ, vel solum genericam; nisi hanc questionem inter proœmiales Dialecticæ copiose agitatâ relinqueremus, quocirca ne eadem bis repetantur, omit tenda erit.

Respon. ad fundamentum tertie opinionis.

204.

QUESTIO V.

An singulare possit esse obiectum scientiæ.

In quo sensu sermo sit de singulari, & scientia eius.

VPICI parte constat titulus questionis, singulari, & scientia, seu obiecto scientiæ, & vttramque explicare oportebit, vt controuersia notior fiat.

Explicatio tituli.

Duobus modis singulare, aut indiuiduum accipitur, in communi, & in particulari,

205.

ulari, quemadmodum prima substantia, suppositum, & persona, in communi accipitur, prout a particularibus abstrahit, & rationem singularitatis multis communem importat, ut si a Petro, Paulo, & Ioanne singularitatem abstrahas, id solum de eis concipiens, quod singulares homines sunt, non conceptis propriis singularitatis propriis nominibus significatis, quemadmodum naturam hominis concipientes in eisdem, communem rationem hominis abstrahimus: alio modo accipitur vox singularis, in particulari, prout singularitatem huius, vel illius determinatam importat, quo pacto determinatum quoddam singulare vocatur Petrus, atque etiam Ioannes: & quidem de singulari primo modo non intelligitur titulus questionis, nam siue primae intentionaliter, vel secundae (ut aiunt) accipiat, utroque modo definibile est, & ab Aristotele, & Porphyrio definitum, ab Aristotele quidem cap. de substantia, ubi primam substantiam, quae idem est ac substantia singularis, ait esse eam, quae nec in subiecto est, nec de subiecto aliquo dicitur, quam etiam sub nomine personae descripsit Boetius, dicens personam esse rationalis naturae individuum substantiam: quam definitionem exponens D. Thom. 1. par. quaest. 29. artic. 1. & quaest. 30. artic. 4. expresse docet personam reali, non huic, vel illi, sed a particularibus abstractae competere individuum secundae intentionaliter sumptum, sed sub conceptu communi descriptum Porphyri. cap. de specie circa finem, dicens esse illud, quod de vno solo enuntiatur, ut Petrus, & quodlibet aliud singulare de se ipso.

Supere est ergo de singulari determinatione controuersiam procedere, ut de Petro, vel Ioanne, sed adhuc hoc modo sumptum multiplex est, substantiale, accidentale, spirituale, & corporeum, corruptibile, & corruptionis expers; & quodlibet horum duorum duobus adhuc modis considerabile est: vel ut communem essentiam genericam, aut specificam participat, vel ut a ceteris per individualem differentiam, seu singularitatem separatur, Petrus (verbi causa) accipitur primo in quantum cum ceteris conuenit hominibus in natura humana, quam om-

nes participant: & secundo in quantum per proprietatem individualement ab eisdem separatur, quod est eum sumere, prout singularis homo est: & in prima acceptione non cadit sub dubium, quod singulare obiectum possit esse scientiae, remotum saltem, & inadaequatum, in quantum communes proprietates speciei possunt de eo consequenter demonstrari, ut capacitas disciplinae, admiratio, & risibilitas, quae adaequate, & proxime demonstrantur de homine, & possunt quasi per applicationem demonstrari de quolibet homine singulari.

In quo sit status controuersiae.

DIFFICULTAS autem in eo posita est, an de Petro, ut singulari homine a ceteris per propria singularitatem distincto, haberi possit scientia, & modo simili de quocunque altero singulari. Vox altera titulo questionis contenta, est scientia, triplicem acceptionem habens, (ut vniuersaliores alias, & minus proprias interim omittamus) nam primo accipitur pro quacumque notitia cuiuslibet alicuius rei intuitiua, vel abstractiua, in qua acceptione euidentis notitia intuitiua Petri, per quam cum praesente intuemur, scientia vocatur, quam alio nomine experimentalem notitiam solemus appellare.

Secunda acceptio prior est pro cuiuslibet alicuius rei per propria causam, & haec est duplex, simplex, vel composita, seu discursiua: simplicem voco, quam habent Deus Optimus, & Angeli, dum proprietatem alicuius rei cognoscunt per essentiam, a qua sit, vnico intuitu vtrumque cognoscentes, & haec est perfecta scientia: alia est composita, seu discursiua, quam cognouit Aristoteles, & de finiuit, cuius partes, & proprietates in toto hoc opere copiose tradidit, quam denique demonstratiua vocauit dicens, scire esse rem per causam cognoscere, & quod illius est causa, & quod impossibile est aliter se habere, & huiusmodi est tertia acceptio scientiae intrinsecam continens imperfectionem, cum importet cognitionem vnus post aliud, a qua non solum

lum Deus Opt. & Max. sed Angeli procul sunt, vnico quasi ictu intellectus essentiae & proprietate penetrantes, humana igitur scientia est in nobis solum hominibus sensuum ministerio, & quadam discursiua, ac successiua morositate res cognoscere tibus reperta.

Sed de scientia ad huc in secunda, & tertia acceptione non est dubium, quin possit versari circa illa singularia, quae simul sunt species, cum veras habeant definitiones, veraque vniuersalia principia, per quae proprietates eorum demonstrari possunt, tales sunt angeli, si verum est vnico sub singulis speciebus esse; vnde non solum a semetipsis, sed a nobis erunt cognoscibiles per veram scientiam.

De quo singulari sit certum esse scientiam.

De puris igitur singularibus dubitari potest, an obiecta scientiarum esse queant? de quibus adhuc est certum simplicem Dei opt. & Angelorum scientiam circa illa versari, quod intelligitur facile, si consideremus, quod quemadmodum natura specifica habet speciales proprietates, ut homo ac risibilitatem ab eius essentia emanantes, pari ratione singularia (perfectae saltem, vel substantialis naturae) habent aliquam proprietatem individualement ab individuali essentia emanantem, cui si addideris simplicem Angelici intellectus intuitum in individualement essentiam simul cum sua proprietate, ut ab ea emanante ferri, fareberis perfectissimam scientiam illius habere, cum perfectissima sit cognitio rei per suam causam talis notitia.

Quaestio. Status igitur praesentis controuersiae ad imperfectam nostram scientiam reuocatur: an videlicet demonstratiua, ac discursiua, qualem cognouit, tradidit, atque explicuit Aristoteles in hoc posterioristico opere circa pure singularia, ac praesertim corruptibilia versari possit, ut circa Petrum, Ioannem, vel Franciscum, ita ut de singulis singularibus quoque, scientias dari possibile sit.

Possedari scientiam de singularibus suaderetur.

NON desunt moderni autores, a quibus pars affirmatiua defendatur, de quorum numero est Mag. Oña in praedicabilibus, cap. de spe-

cie. q. 2. art. 2. vbi eam his argumentis confirmat.

Primo, quodlibet individuum habet proprium praedicatum essentiale praeter communia praedicata speciei, a quo aliqua individualis proprietates emanare potest, quae de illo erit proinde demonstrabilis, & talis demonstratio veram pariet scientiam; antecedens sic probat, Petrus non distinguitur a Paulo solis accidentibus, nam tunc quilibet eorum esset ens per accidens, distinguntur ergo substantia liter, quare necesse est suum habere quolibet substantiale praedicatum praeter genericum, atque specificum, communia, a quo individualis emanabit proprietates, de eodem singulari per tale praedicatum demonstrabilis, quemadmodum proprietates communes demonstrantur per communem essentiam.

Secundo, quodlibet singulare essentialiter est definibile per commune praedicatum specificum, & proprium individualis differentia substantialis est, non accidentalis, ergo per eam simul cum praedicato specifico non minus erit essentialiter definibile quodlibet singulare, quam species per commune praedicatum genericum, propriamque differentiam essentialem, per talem igitur definitionem demonstrabilis erit singularis proprietates de re ipsa singulari, sicut specifica demonstratur de specie per definitionem individui communem.

Confirmari potest tertio, quia singularissima res est Deus Opt. & Christus dominus quoque, in quantum homo, singularis persona est, sed circa Deum Opt. ut principale obiectum versatur Metaphysica, circa Deum, & Christum hominem Theologia, & per veras quidem demonstrationes, ergo non est impossibile de singularibus, ut singularia sunt dari demonstratiua scientiam.

Nihilominus asserunt secundo, individuales differentias, atque etiam individuales proprietates latere nos, & idcirco vix, aut nullo modo dabile esse tales demonstrationes, vel scientias de indiuiduis, & hac de causa Aristoteles saepe negavit de singularibus dari scientiam, & Diu. Thomas, ceterique eius interpretes, quas tamen nunquam reputarunt impossibiles.

212

De quo singulari sit certum esse scientiam.

213

Quaestio. Status.

214

II. Sent.

Possedari scientiam de singularibus suaderetur.

M. Oña. 215

II. Arg.

216

III. Arg.

217

Pera

Vera sententia opposita precedenti statuitur.

Sententia vera.

COMMVNIS tamen philosophorum sententia est, non quod difficile sit singularia definire, vel scientiam illorum habere, ex eo quod in diuiduales differētia, & proprietates sint nobis occultae, sed penitus impossibile, quia earum conditio non est capax definitionis, vel scientiae.

218

Plato.

Ita sensibile Platonem refert Porphyrius capite de specie; qui singularia extra scientiam, & artem esse aiebat; cuius placitum, dum coordinationem praedica mentalem dissoneret Porphyrius ipse, singularia ab ea reijciens approbauit.

I. Ratio ex Arist.

Et Aristoteles 1. libro post. cap. 8. text. 22. hisce verbis docet definibiliano esse. *Semper autem est omnis definitio vniuersalis, non enim alicui oculo dicit salubre medicus, sed aut omne, aut specie determinat, & expressius adhuc. 7. metaphysi. tex. 35. Singulare vero ex vltima materia iam socra tes est, & de ceteris similiter, horum inquam non est definitio, sed intellectio, aut sensu cognoscuntur.*

219

De obiecto autem scientiae scribens, c. 23. eiusdem libri tale ait esse debere; vt ab eo accipi possint vniuersalia principia, per qua probentur passiones in hac verba. *Vna autem scientia, quae est vniuers generis, quacumque ex primis componuntur, & partes sunt, aut passiones horum per se &c.*

Et cap. 24. de singularium sensibilibium notitia loquens docet expresse non posse esse scientificam, quia scientia non est nisi de vniuersalibus, quod adeo verum esse ait, vt etiam si aliquis esset supra lunam videns terram interponi inter solem, & ipsam, adhuc non haberet scientiam eclipsis. Quia & si euidenter cognoscat singularem effectum per propria causam singularem, id nequaquam sufficit, nisi in vniuersali cognoscatur. Verba illius haec sunt: *Sed planum, quod & si esset sentire triangulum, quod duobus rellis aequales habeat angulos, quareremus vtrique demonstrationem, & non quemadmodum dicunt nonnulli sciremus, sentire quidem enim necesse est singulare, scire vero est in cognoscendo vniuersale, quare, & si supra lunam esse mus, vt videremus obiectam terram, non vtri-*

220

que sciremus causam defectus; sentiremus enim nunc, quod deficiat, & non erat sensus ip sius vniuersalis, sed ex eo quod speculamur hoc plerumque contingere, vniuersale vtrique venari demonstrationem habemus, &c.

Et Diuus Thomas in eorundem locorum commentarijs vtrumque etiam cum natura singularis pugnare docet, sed expressius quaestione. 9. de potentia. articulo. 2. ad. 1. vbi ita loquitur: *Illud vero nomen, quod in sua significatione includit determinatum indiuiduationis principium, non est commune, neque definibile, vt Sortes, & Plato, & 1. parte. quaestione. 29. articulo. 1. ad. 5. Hoc singulare, vel illud, inquit, definiri non potest, &c.*

11. Ex auctoritate D. Thom.

221

Et si definitione caret, obiectum scientiae nequaquam esse poterit, cum definitio sit principium scientiae, & haec est communis totius scholae vox, atque sensus.

Rationibus corroboratur eadem sententia.

I. Ratio

SEd rationibus probatur vtrumque, & primo quod singulare non sit proprie definibile vera, ac propria definitione (vt saepe nos docuit Aristoteles) ea solum est, quae ex genere, & differentia componitur, cuius partes sic esse inuestigandas docet. 1. post. a textu. 17. vsque ad 21. vt genus diuidamus in differentias essentielles oppositas, vna vel pluribus diuisionibus, quousque ad atomas differentias peruenit, vt ultra quas non est procedendum, sed ex remotissimo genere adiunctis omnibus differentijs vsque ad vltimum, vel certe ex proximo genere superiores claudente, & atoma differentia constituenda erit definitio, vt in expositionibus huius loci exemplis ostendimus, & 7. metaphysi tex. 41. eundem modum inuestigandi, & constituendi definitionem his verbis repetit: *Oportet autem considerare de his, quae secundum diuisiones sunt, definitionibus, nihil enim aliud in definitione est nisi primum, quod dicitur genus, & differentia &c.* & tex. 35. expresse prohibet ad singularia descendere in inuestiganda definitione addēs singularia iam non esse definibilia. Ecce verba illi valde notanda: *Totius vero vt circuli huius, & singularium alicuius sensibilis, aut intelligibilis, dico autem intelligibiles quidem &*

222

Mathe-

Mathematicos, sensibiles vero, vt aecos, & ligneos) horum inquam non est definitio sed intellectio, & sensu cognoscuntur, &c. at singulare non est per genus, & differentiam definibile, sed ad summum per naturam specificam, & differentiam indiuidualem, ergo non habet propriam definitionem, ac propterea de proprio modo definiendi loquens Aristoteles omnino definiri negat.

Confirmatio

Et confirmatur, quia ex genere, & differentia essentiali proxime, & adaequate species componitur, differentia igitur indiuidualis naturam specificam determinat iam ex genere, & differentia compositam, vnde fit proximè non componi, nisi ex natura specifica, & propria differentia indiuiduali, per quas, & non per genus, & differentiam definibile est, atque adeo non propria definitione.

224

Secundum argumentum euidenter probat falsum esse, quod a Magistro Oña, caeterisque modernis dicitur, videlicet singulare vt tale habere propriam differentiam essentialem distinctam ab specifica, & proprium praedicatum essentialē distinctum a communibus naturae specificae. 1. quidem ex doctrina Aristotelis expresse asserentis (vt vidimus) differētia essentialis ultra atomas non procedere hoc enim sibi vult atoma species, hoc itē atoma differentia, quod penitus indiuisibiles in alias differentias essentielles, hac enim de causa vltima species, & differentia vocantur, ponere ergo aliam differentiam essentialē indiuiduo propriam: non solum impropria, sed planè falsa locutio est.

III. Ratio.

Deinde ratione, quia essentielles differētie in ordine metaphysico non sunt aliud quam obiectiui quidam conceptus ex diuersis gradibus essendi physicis earundē rerum in quibus fundantur desumpti, tot igitur sunt essentielles differentiae, vel essentialia praedicata, & non plura, quot sunt gradus essendi, sistunt in eo, a quo differētia specifica atoma accipitur, ergo sequitur euidenter vltra illam non esse alteram essentialē, ex qua essentialis definitio extrui possit, vel essentialē praedicatū singulari proprium desumi, minor ostenditur in homine, in quo quinque gradus essendi dumtaxat reperies, est enim in primis ens perse existens, hoc est independen-

225

denter a quocumque alio ente creato, & hic est gradus substantiae, & cū sit ex materia, & forma compositus, composita etiam substantia est, item cum eius forma sit vera anima, verusque actus corporis physici, atque organici potentia vitā habentis, corpus physicum erit vita praeditum. Vltius, cum eadem eius anima, non solum vitā, sed sensus principium sit, non solum viuum corpus, sed sentire potens erit; ac demum cum similitudinem angelorum teneat in gradu intelligendi, quem corpori etiam communicat, vere intellectius est homo, sed per discursum, & iste est vltimus gradus essendi, quem habet, ex his igitur quinque gradibus essendi physicis accipit intellectus quinque illa praedicata essentialia, nempe substantiam corpoream, animatam, sensitiuam, & rationalem, genericum quidem primum, & differentialia quatuor, ex quibus quidditatiū eius definitionem extruendam esse docuit Aristoteles, & quod in homine cernimus, idem in quibuscumque alijs speciebus atomis praedicamenti substantiae, ac caeterorum secundum eandem proportionem reperiemus: sequitur ergo euidenter nullum superesse gradum essentialē singulari proprium; nullam essentialē differentiam ei adaequatam, atque propriam, per quam possit quidditatiue, aut essentialiter definiri, sed naturam specificam, vel speciem atomam ad ipsum proprie deriuari: & quasi propriam fieri non per alteram differentiam essentialē cum nulla superfit, sed per modum essendi particularem, & substantialem, quae indiuidualis eius differentia est, a qua praedicatum cuiuslibet indiuiduo proprium accipitur, nullo modo essentialē, nec substantiale naturae, sed modo, atque adeo modale, quod vt bene Caietan. & plures alijs capite de specie non praedicatur de eisdem indiuiduis in quid, sed, in cuiusmodi, (vt sic loqui liceat) nec praedicatur in quale quid, sicut essentialis differentia, sed modo quodam simili ad praedicationem differētie reducibili.

226

227

228

Sed iam secundum ostendere oportet. Singularē non posse esse obiectum scientiae demonstratiuae: se obiectum scientiae prolatum. I. Arg. accipiunt-

accipiuntur principia vniuersalia; ergo nec demonstratio vlla de eo constitui potest: probatur minor, quia ex principijs speciei applicatis ad singularia demonstratur de illis communes proprietates, vt capacitas disciplinæ, admiratio, ac ribilitas de Petro per hæc principia, omnis homo est animal rationale, vel omne animal rationale est capax disciplinæ, sed individualis eius proprietas per hæc principia indemonstrabilis est, cum non magis ex illis proprietas individualis vnius singularis, quã alterius deducatur, quod est nullam determinate deduci: superest ergo per propriam definitionem ex natura specifica, & individuali proprietate extructam demonstrari posse: sed hoc est plane impossibile, nam eiusmodi definitio non est principium vniuersale, sed cũ eodem singulari conuertitur, nec aliud est principium vniuersale, cui possit coniungi, cum non habeat necessariam connexionem, cum principijs vniuersalibus speciei, repugnat ergo talem definitionem singularis esse medium demonstrationis, per quod singularis proprietas ostendatur, repugnatq; ex consequenti demonstratiuam scientiam circa singulare verari.

Nota.

231

In quo deprehenditur manifesta horum modernorum deceptio, qui cum viderent individualem essentiam esse propriam causã individualis proprietatis, per quã à priori posset cognosci, statim intulerunt talem notitiam esse scientificam, quod, & si verũ sit, de simplici, atq; intuitiua scientia, quæ vnico intuitu in essentiam fertur, & proprietatem, sed planè falsum, & impossibile de discursiua, vel demonstratiua à causa vniuersali, vel effectu intrinsece procedente, cognosceret namq; qui si pra lunam esset, terræ interpositionem inter solem, & ipsam, intuens singularem effectum per singularem causam, sed adhuc scientia, illius habere negant Aristoteles, quia eandem causam in vniuersali minime cognosceret: ergo licet cognoscibilis sit singularis proprietas per singularem essentiam, non per demonstratiuam scientiam, quia non est cognitio vniuersalis effectus per vniuersalem causam, in qua consistit demonstratiua scientia.

II. Arg.

Secundò probatur argumẽto (vt aũt) ad hominem: prædicatum illud essentia-

le indiuidui, a quo dimanant individualis proprietates, & per quod demonstrari de eo potest, sibi proprium est, alteri minime conueniens (vt ponit isti) ergo non potest esse medium demonstrationis, cui intrinsecum est vt docet expresse Aristoteles medio vniuersali consistere, ex quo aliquid saltem præmissarum vniuersalis constituitur: nam ex solis terminis singularibus nulla demonstratio imo nullus etiã expostori syllogismus extrui potest: per commune autem prædicatum specificũ, vel indiuiduale in communi acceptũ repugnat talem proprietatem demonstrari etiam adiuncto prædicato singulari proprio, quia ex nullo prædicato communi infertur proprietas singularis determinata, sed solum vaga, vt consideranti facile constabit.

Soluuntur argumenta prioris sententia.

Primo argumẽto occurrimus viam mediã inter duo extrema tenentes: vnum extremum est, indiuidua eiusdem speciei solis accidentalibus differre, quia radicale principium indiuiduationis non est aliud, quam prima materia, quantitate, cæterisque accidentalibus dispositionibus affecta, vel sygillata, in quã forma substantialis per generationem introducit: aliud essentialiter esse diuersa per differentiam indiuidualem (quam essentialem vocat noua hæc modernorum opinio, si opinionis nomen meretur) nos verò neq; accidentalem ponimus indiuidualem differentiam, neq; essentialem, sed modum quandam extra specificam essentiam, per quem substantialiter modaliter determinatur ad hoc, vel illud singulare: nõ secus ac subsistẽtia extra essentiam creatã cum sit, modus est substantialis eandem met naturam determinans, vt in persona, vel supposito constituitur, & nihilominus non potest vocari accidens, sed modus quidam substantialis naturam determinans, pari ergo ratione de differentia indiuiduali censendũ est: vnde fit prædicatũ singulari propriũ nõ esse vilo modo essentiali, nec accidentali, licet sit extra essentiam, sed substantiale modale, quia singulariter esse nõ est gradus naturæ præter specificum, sed modus specificæ naturæ: vnde fit ratione talis

232

Ad I. solutio.

233

234

lis prædicati, seu differentia, nec propriam definitionem habere singularia, nec demonstratiua scientia obiecta esse posse.

Ad formã argument.

235

Ad II. argument.

Admissio igitur ad formam argumenti indiuidua non differre solis accidentalibus, neganda est plane cõsecutio, quod essentialiter differant, sed satis est medio quodam differre nempe substantialiter modaliter.

Ex quibus etiam soluitur secundum argumentum de prædicato essentiali, nõ minus negando, quam essentiali differentia: præter communia namque prædicata solum habent singularia proprium prædicatum, nec essentiali, nec accidentali, sed substantiale modale, quod nec propriam definitionem cum communi specifico componere, nec singulare ipsum demonstratiua scientia obiectum constitutere potest.

Ad III.

236

Vltimum argumentum efficaciter probat de singularissimo Deo Optim. atque etiam de Christo singularissimo homine demonstratiuam haberi scientiam, sed Deus Optim. longe diuersam rationem habet à cæteris singularibus, nam licet nec genus, vel species in eo sint propria summam eius simplicitatem, sed eminenter continet quiddam perfectionis est in generico, & specifico gradu: vnde ab eius essentia quam ad creaturarum similitudinem intelligimus, accipi possunt principia sibi, & creaturis per attributionem communia: habet præterea prædicata sibi propria ad modũ proprietatum, quas attributa vocamus, vt potentiam, sapientiam, immutabilitatem, & æternitatem, licet singulare modum quandã vniuersalem habentes, in quantum sub communi conceptu à nobis concipiuntur, de quibus ita conceptis demonstrationes extruimus, non minus, quam de rebus vniuersalibus, & quibus medijs easdem proprietates de illo demonstramus, & vnam etiam per alteram, vt æternitatem per immutabilitatem. De Christo autem homine vera etiam habetur demonstratiua scientia supernaturalis Theologiæ per applicationem, in quantum communes proprietates humanæ naturæ per principia communia eiusdem de eo demonstrantur, vt quod sit admiratiuus, risibilis, vel quid simile; atque etiam diuina at

237

tribura, quæ ei conueniunt ratione naturæ diuinæ: itaque eiusmodi scientia, in quã tũ de Christo homine differit, quasi mixta censetur, ex scientia de homine, ac de Deo, quemadmodũ Christus ipse in vtraque natura (sed absque vlla earum commixtione) subsistit, & non videtur esse aliud, quam applicatio quædam harũ scientiarum vniuersalium ad hoc singulare, quo pacto etiam admittimus de cæteris singularibus esse scientiam.

238

Q V A E S T I O S E X T A.

An de corruptibilibus, & contingentibus, entibus que per accidens detur scientia.

Sita est, vt Aristoteles demonstratiua præcepta tradens capit. 2. 4. & 7. libro, prioris docuit, quod ex necessarijs propositionibus, ac per se demonstratio extruenda omnino est: speciale habebit difficultatem vtraque controuersia pars, an contingentia, entiaque per accidens obiecta scientiarum esse valeant.

159

Prior controuersia pars, an sit scientia de contingentibus.

AContingentibus igitur exordium cõtrouersia sumendo videtur pars negatiua, ex definitione scientiæ euidenter deduci: nam si scire est rem per causam cognoscere, & quod illius est causa, & impossibile est aliter se habere, sequitur non verari circa contingentia, vel corruptibilia, nam vtraq; aliter se habere possunt, illa quidem per mutationem, hæc vero per omnimodam corruptionem, quod cernens Aristoteles. 1. lib. post. cap. 24. vbi de obiectis scientiarum differbat, fortuita, & quæ casu eueniunt, vel contingentia excludit affirmans, nullam scientiam circa illa verari, capit. etiam. 26. eiusdem libri scientiam ab opinione separans testatur de rebus duratæ necessarijs esse.

240

f 2 Quod

II. Ratio.

Quod valde consonat dignitati scientiæ, ac demonstrationis, per quam producitur, demonstrationis quidem ex veris, primis, notioribus, causisque conclusionis procedentis, hoc est, ex principijs necessarijs, quæ sunt immediate propositiones, unde fit conclusionem eius necessariam esse oportere, sed assensus conclusionis est scientia, ergo etiam pugnat cum natura scientiæ, circa corruptibilia, aut contingentia versari.

Nota.

Ex triplici namque parte contingit corrumpi accidens semel genitum, ex parte causæ deficientis, à qua eius conseruatio dependet, quo pacto lumen in medio productum definit esse per absentiam solis ex parte subiecti, quo deficiente necesse est cuncta accidentia, quæ ei inhærebant, deficere, vt Aristoteles cap. de substantia admonuit dicens, destructis primis substantijs impossibile est quidpiam aliorum remanere: definite esse mortuo homine calor naturalis, & similia, accidentia, quæ ei vt viuenti inhærebant: ac demum à contrario corrumpente, qua ratione frigiditas aquæ corrumpitur per calorem in ea productum à sole, vel igne, sed nullo ex his modis corruptibilis est scientia, ergo ex propria conditione est perpetua, atque adeo circa obiectum necessarium, & perpetuum debet versari: probatur minor, nam causa scientiæ sunt principia necessaria quidem, ac perpetua & ideo certa, vt Aristoteles. 1. post. capit. 2. ad finem asseueranter docuit, necessarium esse, vt aliquis habeat scientiam conclusionis non solum esse firmam in assensu principiorum, sed quod nihil magis falsum esse intelligat, quam illud, quod eis opponitur: subiectum item scientiæ est anima rationalis, cui medio intellectu inhæret, incorruptibilis, ac perpetua ex propria natura: contrario autem caret omnino scientia: aut si velis ei pro contrario errorem designate, impossibile est ab eo corrumpi, cum eius comparatione debilissimus sit, vsque adeo vt in presentia eius subsistere minime possit: etenim si aliquis circa aliquam conclusionem errauerit, licet error ob diuturnam consuetudinem quasi in naturam sit conuersus, vnica oppositæ conclusionis demonstratione superueniente deletur, neque amplius præualere vilo modo aduersus

241

242
Aristot.

243

scientiam potest, & multo minus opinio contraria, quam assensum esse debilissimum nouimus, cui non repugnat subesse falsum.

Contraria sententia præfertur.

HANC partem questionis rerum corruptibilium, & contingentium tetigit Diu. Tho. 1. part. quæst. 86. art. 3. cui his distinctionibus præmissis respondet.

D. Thom.

244

Corruptibilia, & contingentia duobus modis considerari possunt: ex parte materiæ, quæ totius contingentia, & corruptionis radix est: vel ex parte formæ, à qua necessario absque dubio essent, quia cum forma sit actus, ex propria conditione determinatur ad esse: materiæ vero cum sit potentia, quandam habet indifferentiam ad esse, vel non esse, in determinata saltem specie, vel individuo, & cum sit principium indiuiduationis, ex parte eius provenit rebus materialibus quædam possibilitas essendi ante quam sint, & non essendi postquam sunt.

Alia eorum dem diuisio.

245

Sed adhuc possunt duobus modis considerari, in singulari, aut in communi prout à singularibus abstracta; & quidem si primo modo accipiantur, nihil necessitatis habent, sed omnino contingentia sunt, si vero in communi pro quidditatiuis eorum prædicatis, eorundemque connexionibus, vere sunt necessaria, & quibus aliter se habere repugnat: exempli gratia, iste homo singularis, lapis iste, aut lignum modo sunt, & statim esse desinunt, sed essentia hominis, lapidis, vel ligni perpetua est, & connexio prædicatorum eius semper eodem modo se habet: quodlibet ens naturale generationi, & corruptioni obnoxium passim mutatur, motus quisque statim definit esse, sed quidditas entis naturalis, definitio naturæ, & motus res sunt necessaria, & cum scientia naturalis abstrahat à materia singulari, res quidem corruptibiles, & contingentes contemplatur, non tamen sub ratione, aut modo se habendi corruptibili, vel contingi, sed necessario, vt in casu ad huc, & fortuna cernimus: nam quod iste, vel ille terram effodiens thesaurum inueniat, res est fortuita, & omnino per accidens contingit,

246

tingit, de qua proinde scientia non habetur, sed quod fortuna sit causa per accidens in his, quæ agunt propter finem, raroque contingunt, non est contingens, sed necessarium: & quid est magis contingens, quam actus liber voluntatis ad vtrilibet indifferentis, & nihilo minus ratio, vel essentia eiusdem res est necessaria ad scientiam moralem pertinens: nam virtutes, quas moralis Philosophia per se contemplatur, non nisi in actibus liberis voluntatis reperiuntur.

Conclusio
Diu. Tho.

248

De rebus igitur corruptibilibus, & contingentibus in singulari non datur scientia, quia contingentia contingenter sunt (vt sit liceat loqui) bene tamen de eisdem datur in communi consideratis, quia non sunt contingentia contingenter, sed modum necessariorum habent, & hæc est sententia Diu. Thom. quam vt veram amplectimur: sapienter enim protulit Doctor Sanctus eodem loco nihil esse ita contingens, quod sub aliqua consideratione non sit necessarium.

Solutio argumentorum.

I. Argu.
Solutio.

248

Illud autem admittimus (vt argumentis fiat satis) quod in definitione scientiæ dicitur, rem, circa quæ versatur, non posse aliter se habere, à qua conditione quamuis aliena sit res corruptibilis, vel contingens in particulari considerata, sed quidditas eius, & prædicatorum connexio necessaria est, & non potest aliter se habere (vt ostendimus) in quo sensu non negat Aristoteles obiecta scientiarum esse posse, cum ipsemet fortuita, & casualia non solum consideret, sed definiat. 2. libro physic. de causarum per se, & per accidens natura scientifica tractationem instituens. Discrimen etiam inter scientiam, & opinionem ex parte obiectorum admittimus adhuc in rebus corruptibilibus, & contingentibus, quæ vt scientia considerantur, necessaria sunt, & per necessaria principia probantur earum passionem, à quo semper opinio deficit per medium contingens in eisdem procedens.

II. Solutio

Reliquum est (vt argumento de incorruptibilitate scientiæ occurramus) verum esse consentientes, quod in natura scientiæ

omnia illa reperiuntur, ideoque non non posse vilo modo ex directo, & per se corrumpi, posse tamen indirecte, & quasi per accidens, destituta ianuam intellectus errori contrario aperiente, à quo destruat, quod hoc modo fieri non repugnat, licet raro contingat: per diuturnam cessationem ab actu potest contingere; vt quispiam demonstrationis, vel media, quæ ex principijs ordinatis componuntur, obliuioni tradat: nam et si simplices eorum species non corrumpantur, cessat tamen earundem ordinatio, & compositio, memoria ad effectum ordinandi, & componendi demonstrationis ex eis, deficiente, quo præsupposito intellectus multitudine specierum diuersarum quasi obruitur, inter quas locum habere solent species oppositæ opinionis, ex quibus propositiones formantur: eisque nullo iam impediante assentitur intellectus, nam & si permaneat habitus, deest tamen medium, per quod eis facile possit obistere, & habitus sine medio non est nisi quædam veluti mortua qualitas non resistens, neque vllum opponens impedimentum contrarijs actibus: per frequentem igitur vsu falsæ opinionis, aut erroris scientiæ contrarij, destruitur absque dubio habitus scientiæ, quemadmodum ceteri per habitus contrarios, non tamen directe, & per se, quia ex directo non posset error, vel opposita opinio aduersus scientiam præualere, imo nec locum habere in intellectu aliquis eorum actus, vel assensus habitu ipso per medium obistente.

249

250

Ad formam igitur argumenti dicendum est, quod cum scientia per se sit incorruptibilis, & perpetua circa necessarium obiectum, & semper eodem modo se habens versari debet, & talia sunt corruptibilia, & contingentia, in quantum à scientia considerantur, abstracta quidem à materia singulari, quæ totius contingentia, & corruptionis radix est, sed eius modi adhuc in communi considerata definiti potest, atque obiectum scientiæ esse.

Ad formam
argum.

251

f 3

Quid

Quid sit ens per accidens explicatur, & de eo posse dari scientiam suadetur.

De ente per accidens.

Ed ad secundam quæstionis partem iam deueniamus oportet inquirentem an de ente per accidens possit esse scientia.

Vulgata satis in schola est distinctio entis in ens per se, & per accidens tradita ab Aristotele. 6. metaphysi. textus. 5. 6. & 7. ens per se illud dicitur, quod ex rebus per se coheretibus, vel vnum aliquid per se constituentibus coalescit (in solis etiam compositis locum habet distinctio hæc, nam de Deo Optim. qui simplicissimus est, constat esse ens per se) vt ex actu, & potentia substantiali, vel certe ex his, quæ per se ordinantur, si ratione solius ordinis ad vnum aliquid constituendum conueniunt: exemplum primi habes in homine, ac cæteris compositis substantialibus, secundi vero in diuersis rebus ab eadem scientia consideratis sub vna aliqua ratione formali, ad quam ordinantur, vel cuius formalem rationem aliquo modo participant: diuersa sunt prædicamenta substantiæ, & accidentium, & nihilominus ad vnum per se obiectum metaphysicæ pertinent, quia sub vniuersalissimo ente eius obiecto per se ordinantur, substantiæ per se attributo, accidentibus vero per ordinem ad substantiam, ad quæ ordinatur quodlibet iuxta propriam conditionem.

Ens per accidens est illud, quod ex diuersis non per se, sed accidentaliter conuenientibus, vel ordinatis consurgit, accidens non per se inhæret substantiæ, sed accidentaliter, cum sit res diuersi prædicamenti, idè ex utroque non consurgit per se, sed per accidens vnum, quale est homo albus, clarius in homine per accidens concurrunt album, & musicum, & idè ens per accidens est hominem album esse musicum.

De quo sit quæstio.

De ente igitur per se non venit in dubium quod obiectum scientiæ esse possit cum sit causa per se proprietatum, quæ de illo demonstrari in scientia possunt per principia ex propria eius natura desumpta, at de ente per accidens merito dubitatur; nam cū ex diuersis per accidens concurrentibus sit constitutum, non videtur quo pacto vnam habeat essentiam vnica

definitione explicabilem, nec determinatas proprietates, & principia, per quæ de eo possint demonstrari.

Tenent nihilominus affirmatiuam partem nonnulli ex modernis, qui vna voce Aristotelem interpretantur eadem distinctione vtentes, qua nos vsi sumus circa corruptibilia, & contingentia, asseuerantesque de ente per accidens in particulari non dari scientiam, quia neque vna definitione explicatur, neque determinatas habet proprietates, vel principia, ex quibus demonstrantur: cæterum quidditas eius, ac prædicatum essentialium connexiones tales per se sunt, & obiecta scientiarum esse non repugnat.

Probant exemplari quadam inductione, nam de numero, qui est ens per accidens datur Arithmetica, de numero sonoro Musica, de linea visuali Perspectiua, de Republica, quæ non est aliud, quam multorum hominum congeries, Politica, militaris de exercitu, de quatuor qualitatibus bene temperatis physica, aut Medicina; & de integra argumentatione ex aggregatione trium propositionum composita Dialectica, ergo bene poterit esse obiectum scientiæ ens per accidens prædicto modo consideratum.

Negatiua sententia præfertur, & affirmatiua refellitur.

Artem vero negantem definit expressè Aristoteles. 6. libro metaphysi text. 5. 6. & 7. vbi de natura entis per accidens copiose differens, non solum negat de illo dari scientiam, sed ex professo probat: verba autem eius inter alia hæc sunt: Quod autem scientia non est accidentis palam, & rursus sententiam vltimi textus quasi per modum epilogi claudens ait, Quid quidem igitur est accidens, & propter quam causam, & quia scientia non est eius dictum est: & probat duplici argumento.

Primo. Sine ens per accidens fiat ex concursu aliquo ratione temporis, vt quod fuerit hyems sub cane, id est, æstiuum tempus frigidum, ac pluuiosum, siue ratione subiecti, in quo concurrunt duo accidentia, vt in eodè homine album, & Musicum, vel ratione causæ, vt edificator, & Musicus, vel demum ratione effectus, vt quod oblopius, seu coquus obsonium præpara-

1. Opinio.

254

255

Aristotel. sententia.

256

1. Ratio Arist.

257

ret delectabile simul, ac salubre præter eius artem, quocumque; inquam, modo fiat præter communem cursum naturæ contingit; vnde non est necessarium, nec frequenter contingens, de quibus scientia esse potest, sed quasi defectus eius, quod est frequenter euenire, vnde non solum non est obiectum scientificum, sed quasi defectus, vel priuatio eius.

II. Argu.

259

Secundo. Scientia habetur de reali qua, in quantum eius definitio medium est demonstrandi proprietates, vel passionem, ergo nec obiectum scientiæ vilo modo esse potest.

Probatur minorẽ; ens per accidens fit ex aggregatione rerum ad diuersa prædicamenta spectantium, vt homo albus, edificator musicus, ergo non est sub vno, sed multiplici genere, cum ergo ex genere, & differentia definitio sit extruenda, sequitur euidenter non posse vna definitione explicari, quæ sit medium demonstrandi passionem.

1. Solutio quorundam.

260

Aristotelicum hoc argumentum duabus vijs conatur soluere moderni: prior, quæ attinet ad definitionem, posteriori vero ad scientiam: asserunt igitur quantum ad primum vno è duobus modis intelligendum esse Aristotelem, dum ait ens per accidens non esse definibile, ita vt non de omni, sed de aliquo genere eorum loquatur, constat enim quædam eorum definiri, vt numerum, & reliqua in primo argumento enumerata, de quibus proinde Aristoteles ipse varias habuit scientias, quæ idcirco entia per accidens vocantur physice, quia ex illis non fit vnum per se per vniõnem intrinsecam, sicut fit ex materia, & forma, aut ex partibus integrantibus vna quantitas continua: & secundo specialius loquendo intelligi potest de his, quorum extrema nullam habent connexionem inter se, neque efficiunt aliquid vnum, sed omnino per accidens, & impertinenter coniunguntur: vt homo albus, edificator musicus: de quibus bene admitti potest non esse definibilia vilo modo, secus est de alijs aliquo modo efficientibus vnum, vt numero, exercitu, republica, ac cæteris huius conditionis, quorum extrema licet nõ per se vniantur, eo tamen siue concurrunt, vt fiat aliquid vnum, eiusmodi enim vna

aliqua definitione explicari possunt:

Quod vero inferitur ex negatione definitionis negatio scibilitatis (vt sic loquamur) distinctione etiam indiget, nam duplex est definitio; & iuxta eam duplex scientia, exacta quidem ex genere, & differentia, quam habet solum ea res, quæ est per se vna, atque etiam species vnius prædicamenti imperfecta vero altera, quæ solum est descriptio quædam, vel rudis explicatio, tunc vero circa ea solum, quæ primo definiuntur modo, exacta scientia versatur: proprietates demonstrans, vel passionem, per quidditativam definitionem at circæa, quæ imperfecte definiuntur, quæ sunt ex entibus per accidens non paucis, licet ex acta scientia non versetur, nihil prohibet imperfectam versari.

Vtraque tamen solutio nullius momenti est, nec potest nodum argumenti soluere: prima, quia pronuntiatum illud ab Aristotele communitotius scholæ consensu receptum, ens per accidens non est definibile, non de vno, vel altero, sed de omni ente per accidens in quantum tale euidenter accipitur: etenim cum ens per accidens, vt tale, importet aggregationem plurium entium in actu, ex quibus non fit aliquid vnum, vt probant homo albus edificator musicus, & id genus alia, impossibile est vna definitione explicari nõ solum quidditativa, sed nec descriptiva, vel alio modo imperfecta: nam quo pacto potest vna aliqua explicatio dari nisi de vno aliquo, vel ratione vna, cum ergo ens per accidens non sit vnum, sed multa, ac diuersa, non poterit vna definitione explicari.

Et quod rursus de omnibus intelligatur, probatur euidenter (nisi ego fallor) argumento ad hominem: illa omnia, quæ resultant ex multis per se ordinatis ad efficiendum aliquid vnum, qualia sunt, quæ ab aduersarijs in primo argumento enumerantur, non sunt entia per accidens, sed per se in suo ordine, & gradu: de cæteris autem resultantibus ex his, quæ omnino per accidens, & impertinenter concurrunt, fatentur non esse definibilia, ergo vere nullum ens per accidens definiiri potest: probatur antecedens, nam ex multis per se concurrentibus ad constitutionem vnius necesse est vnum per se resultare, sed vnum per se, quod ex multis

II. Solutio.

261

1. Solutio refutarum.

262

Impugnatur adhuc.

torum in concursu resultare potest; duplex est iuxta duplicem modum concurrendi: videlicet unitate naturæ, vel ordinis: illud dicitur vnum unitate naturæ; quod vnam naturam importat ex multis partibus compositam, vt homo, lapis, vel lignum, & quodlibet compositum ex materia, & forma; vñ vero unitate ordinis, quod ex multis non secundum esse, sed per se ordinatis coalescit, quod licet non habeat unitatem naturæ, habet tamē unitatem ordinis sufficientem, vt vnum per se in suo genere appelletur, vnum videlicet per se ordinatū; quod satis est, vt vna definitione explicabile sit: satis etiam vt proprietates habeat illam vnam essentiā consequentes, vt habeat etiam principia, per quæ demonstrari de eo possint.

Deceptio prima sententia.

In hoc igitur decepti inueniuntur priores sententiæ auctores, quod solum vñ per se posuerunt, quod in esse naturæ vnum est, unitatem ordinis non considerantes, ac propterea inter entia per accidens enumerarunt omnia, quæ talia sunt secundum esse, quanquam per se ordinentur: cum tamen vtrumq; modum unitatis per se tanquam necessarium recipiat vniuersa schola, & tanquam sufficientem ad constituendum vnum aliquid per se scibile, ac de finibile: quæ admodum enim non requiritur in obiectis scientiarum eadē necessitas, sed vnum est magis necessariū quā aliud, pari ratione de unitate censendum est, non esse necessarium, vt obiectū summā habeat unitatem: sed satis est, vt in suo genere, vel gradu sit per se vñ unitate naturæ, vel ordinis sufficienti quidē vt vna possit definitione explicari, & cōsiderari ab vna scientia: quam unitatem per se illa omnia habere certissimum est; nam licet multa sint entia in actu secundum esse, quæ ad eorum constitutionem conueniunt: sed in ratione ordinis, quædam se habent, vt potentia per se, ac necessarii alijs præsupposita, alia vt actus, à quo determinantur, vñdē sicut ex potentia, & actu secundum esse naturæ coalescit vnum in esse naturæ; pari ratione ex potentia, & actu in ratione ordinis coalescit vnum unitate ordinis.

Exemplū.

Exemplum numeri pro cunctis sufficiat, cuius unitates licet sint multa entia in actu in genere quantitatis cōtinuæ, sic tamen ordinantur, vt prima, & secūda in

ternario per se præsupponantur tertiæ, à qua etiam per se determinantur ad constituendum talem numerum, qui sub genere quantitatis discretæ, non solum est vnum per se, sed vna species quantitatis ex genere, & differentia composita, cum sit per se quantitas discreta, quæ est genus proximum, & diuisibilis in tres unitates diuisione discreta, quam diuisibilitatem habet pro vera, atq; intrinseca differentia: & ex tali vna essentia resultant proprietates verè de ea demonstrabiles, vt esse parem, aut imparem, esse numerabilem, & similes: ecce quo pacto nullum eorum numerandum est inter entia per accidens, neq; vllum vnquam enumerauit profecto Aristoteles, sed ea solum entia per accidens esse voluit, quæ ex cōcursu multorum; & non ordinatorum resultant, vel (vt proprius loquamur) quæ nō sunt aliud, quam multa absque vllō ordine aggregata.

267

Ex quibus planè intelligitur non minus esse friuolam posteriorem solutionē de scientia, quam verbis ad eō expressis negauit Aristoteles circa entia per accidens versari, licet enim non sit necessariū diffinitionē habere vniuersa obiecta scientiarum, cum sint quædam ad eō vniuersalia, vel simplicia, quæ definitione carent, sed de qualibet re determinata præsupponendum esse docuit Aristoteles, an sit, & quid sit? eiusq; definitionem, aut quidditatum conceptum per se vñ mediū esse, per quod demonstrantur passionēs, cum ergo entia per accidens determinata sint, nō vniuersalissima, nec simplicia, si definitione carent (vt probatū est) obiecta scientiarum nequaquam esse poterunt.

268

2. Solutio impugnatur.

Quod non minus euidenter ostēditur ex principijs, & passionibus, vel proprietatibus: nam si non habent vnam aliquā essentiam, quas possunt habere proprietates demonstrabiles, quæ principia per quæ demonstrantur? cōsidera hominem album, vel ædificatorem musicum, & videbis nullam proprietatem habere, ab homine quidem propter essentia unitatē, & pariter ab albedine fluere proprietates possunt; sed ab vtroq; simul, ex quo non resultat vna aliqua natura, vna ve aliqua essentia, quo pacto vñ aliquod per modum proprietatis emanabit? & si principia

269

270

cipia scientiæ ab essentia subiecti desumuntur, vbi non est vna aliqua essentia, neq; vnum principium ab ea desumi poterit, à qualibet parte accipere principia possumus nequaquam ex aggregato, cū non sit vnum.

271

Nec ex principijs vtriusq; partis demonstrare aliquid de aggregato possumus: nam, quemadmodum partes ipsæ per accidens coniunguntur, pariter etiā principia: ex principijs autem per accidens coniunctis extrui demonstratio minime potest: nam cum principia sint causa per se conclusionis per se debent coniungi in demonstratione ad illam producendam.

Relinquitur ergo verum esse vtrumq; pronuntiatum ab Aristotele, nullum ens per accidens esse definibile, nec obiectū scientiæ; quod cum Diuo Thoma in eiusdem loci Commentarijs recipiunt vniuersi eius interpretes, & communi totius scholæ voce firmatum est, à qua recedere non licet: & argumētum oppositæ sententiæ, inter corroborandam nostram patet solutum esse.

TRACTATUS quartus de Sapientia.

QVAESTIO VNICA.

Quid nam sapientia sit, & quonam modo ab intellectu, scientia, ceterisq; virtutibus intellectualibus distinguatur.

Sapientia dignitas ex Arist.

SAPIENTIAE dignitatem (vt ab ea exordium sumamus) sic extulit Philosophus, vt non solum scientiarum omnium facile principē, sed reginam, ducem, regulam, atque mensuram iure appellandam esse voluerit, cui tanquam ancillæ deseruiunt. 3. Metaph. lib. text. 3. hisce verbis. Ex his itaque, quæ ab antiquis determinata sunt, quæ scientiarum appellanda sit sapientia, rationabile videatur, vnamquamq; ita appellandam esse: verum quatenus principalissima, & honora-

bilissima, & cui ceteras scientias, tanquam ancillas non contradicere docet; illa est ipsius finis, & boni: huius enim causa cetera.

Ex quibus valde à se approbatis sapienter intulit Diu. Thom. 1. 2. quæstio. 57. artic. 2. quod cum scientiæ iuxta diuersam naturam, & conditionem rerum scibilium diuidantur: sapientia tamē nō est nisi vna, & merito quidem nam eminentia intellectualis cognitionis non potest in multis reperiri.

Vt autem absolutissimam eius conditionem perspectam vt cumq; habeamus, tria erant à nobis expedienda, primum, quid nomine sapientiæ intelligendū sit: secundum; quid sit res ipsa tali nomine designata, & tertium (quod ex vtroq; cōstabit) quo nam pacto à ceteris intellectualibus virtutibus distinguatur, intellectu præsertim, & scientia iam explicatis: nam cum sit vnum ex quinque mēbris generalis illius diuisionis positæ ab Aristotele 6 Ethic. cap. 3. & membra cuiuslibet bonæ diuisionis distincta esse oporteat necesse erit sapientiam à ceteris mēbris separare, quod non erit difficile, si se mel propriam eius rationem tenuerimus.

Ab ipsa igitur nominis significatione incipientes multiplicem esse acceptionē sapientiæ affirmamus, vt ex diuersis testimonijs Aristotelis, ac Diu. Thom. planè colligitur.

Quid signi ficetur nomine sapientia.

Accipitur sapientia primo pro omnium pluriumve scientiarum congerie, in quibus excellit quispiam: & iuxta hanc acceptionem multarum scientiarum cognitione instructum hominem solemus vocare sapientem; sic accipitur ab Aristotele 1. lib. Metaph. cap. 2. non longe à principio, vbi talibus conditionibus sapientem præditum fore vult. Primo igitur opinamur sapientem maxime omnia vt possibile est scire, non habentem singulariter eorum scientiam: deinde illum, qui difficiliora, neq; scire facilia homini cognoscere possit, sapientem existimamus, sentire enim omnibus commune est, quamobrem facile, & neutiquam sapiens est: item illum, qui certior, ac magis docere valens, causas reddat, sapientem in omni scientia esse.

Prima acceptio sapientia.

3 Arist.

Secūdo accipitur sapientia pro excellentia cuiuscūq; scientiæ, vel artis, in quo scitu

quemlibet vocamus sapientem; qui non vulgarem alicuius artis peritiam consecutus est; sed ad perfectionis culmen peruenit, vt sapientem Medicum, aut Philosophum.

Arist. Quo pacto accipitur ab Aristotele: 6. lib. Eth. cap. 3. sic incipiente, Sapientiam autem in artibus attribuere illis assueuimus, qui absolutissimi in ipsis sunt. vnde Phidiam sapientem marmorarium, Policletum statuarium sapientem dicimus, nihil aliud hic sapientia nomine, quam artis ipsius virtutem significantes. eiusdem acceptionis meminit D. Thom. 1. p. q. 1. art. 6. sic loquens: Ille sapiens dicitur in vnoquoque genere, qui considerat altissimam causam illius generis, vt in genere artificum, qui disponit formam domus, dicitur sapiens architector respectu inferiorum artificum, qui dolat ligna, vel parant lapides. Eiusmodi tamen conditiones communes sunt, & ex quibus non ducitur quid proprie sapientiae nomine intelligamus.

Accep. 3. Propterea accipitur tertio pro vna aliqua scientia omnium excellentissima, a qua simpliciter denominatur sapiens, qui eam assequutus est, vt docuit planè Aristoteles. 6. lib. Ethic. cap. 7. sic inquit. Caterum esse alios quosdam omnino, & non ex parte sapientes existimamus, neque alia aliqua in re sapientes, quemadmodum inquit Homerus in Margite.

Arist. Is nec fessor erat, nec erat robustus arator, aut alia re aliqua sapiens, si numina diuina concessere.

6 Qua propter exactissimam scientiarum esse sapientiam manifestum est, &c. & quia inter scientias, quas lumine naturali cognouit Aristoteles perfectissima est Metaphysica, idcirco eam non obscure vocat simpliciter sapientiam. 1. lib. Metaph. & cap. non procul a fine dicens. Cuius autem gratia nunc sermonem facimus illud est, quod appellatam sapientiam circa primas causas, & principia omnes arbitrantur versari. Et D. Tho. cui scholastici omnes consentiunt, Theologiam in ordine supernaturali ab solutissimam merito sapientiam appellauit.

Metaphysica est sapientia ex Ar.

Conditio- nes sapien- tia tertio modo sumpta. Ad rationem autem sapientiae hoc modo sumptae tales desiderantur conditiones; prima, vt circa res altissimas, atque vniuersalissimas versetur. Secunda, vt vniuersalissimas causas, atque principia rerum

tradat (particularia namque cuiuslibet obiecti, vel scibilis principia in qualibet scientia particulari traduntur.) Tertia, vt de principiis aliarum scientiarum, atque ex consequenti de conclusionibus iudicet, iuuans ad eorum explanationem, & confirmationem tanquam facultatem habens ea probandi aduersus proterue negantes. Postrema, vt gratia sui ipsius sit, & non alterius: vnde cum scientia practica non sui ipsius, sed operis faciendi, vel dirigendi sit; speculatiua verò non propter alterum, sed propter se, sapientiam speculatiuam, & non practicam esse omnino oportebit, & talem, quae ad alteram scientiam, & facultatem non ordinetur, sed cui deseruiant omnes: has ferè omnes conditiones docuit Aristoteles in veram sapientiam conuenire 1. lib. Metaph. cap. 2. in hæc verba: scientiarum quoque illam, quae gratia sui ipsius, & propter ipsum scire, quae illam, quae aliorum gratia eligenda sit, magis sapientiam esse, & principalem, quam ei subministrantem potius sapientiam esse: non enim, vt sapienti praecipitur, sed vt ille praecipiat, nec vtile ab altero, sed vt ab eo minus sapienti suadeatur decet, &c. & quibusdam interpositis. Talis autem est eius quod maxime scibile, maxime autem scibilia sunt ipsa prima, & causa, propter hæc enim, & ex his cetera cognoscuntur, sed non hæc per subiecta: principalissima autem scientiarum, & principiorum subministrante est, quae cognoscat id, ob quid quodam agendum sit; hoc autem est bonum cuiuscumque, & vniuersaliter, quod in omni natura optimum est: ex his omnibus itaque dictis in eandem scientiam cadit, quod queritur nomen: oportet etenim primorum principiorum, & causarum, eam speculatiuam esse, namque bonum, & cuius gratia vna de causis est: quod autem non factum est etiam ex primis philosophantibus patet, qui propter fugam ignorantiae philosophari sunt: vnde patet, quod causa cognoscendi, & nullius usus gratia ipsum scire prolequebantur, &c.

7 **III** **III**

Arist. Terciam verò, cuius non videtur meminisse Aristoteles tradidit D. Thom. 1. p. q. 1. art. 6. & 1. 2. q. 57. art. 2. quam omnes eius expositores recipiunt, & hoc modo interpretantur: non quidem quod altissima hæc scientia de principiis aliarum sic iudicet, vt per propria illarum media, vel rationes probet, sed per communia, cuius pulchra certe rationem attulit D. Tho. in priori

8 **Arist.** Terciam verò, cuius non videtur meminisse Aristoteles tradidit D. Thom. 1. p. q. 1. art. 6. & 1. 2. q. 57. art. 2. quam omnes eius expositores recipiunt, & hoc modo interpretantur: non quidem quod altissima hæc scientia de principiis aliarum sic iudicet, vt per propria illarum media, vel rationes probet, sed per communia, cuius pulchra certe rationem attulit D. Tho. in priori

9 **10**

Tertium. D. Thom.

11 **12** **13**

in priori loco, quia cum principia aliarum scientiarum sint per se nota, non possunt intra suum genus, vel ordinem probari, sed probantur per sapientiam ex communibus gradibus: gratia exempli, principium illud, omne totum est maius sua parte, per se notum est in Mathematicis disciplinis, quod proinde per medium proprium non potest probari; probatur tamè per communia à Metaphysica hoc modo, quidquid aliud includit, & aliquid amplius, maius est illo, sed totum includit quamlibet partem, ac ceteras, ergo necesse est qualibet maius esse.

11 Præterea sic probari intelligendum est, vt non semper demonstrantur, sed aliquando probabiliter duntaxat, ex quibus concessis ab aduersariis argumento (vt aiunt) ad hominem nec enim probatio ne indigent principia secundum se, cum per se nota sint, ex propriis terminis, sed pro his, qui ea non satis percipiunt, vel percipientes proterue negant.

12 Cernens autem Aristoteles in sola Metaphysica concurrere has omnes conditiones, eam non obscure sapientiam appellasse vidimus. 1. metaph. capit. 1.

13 Et eandem ob causam D. Tho. Sacram Theologiam; & ex his satis constat, quid nominis ipsius sapientiae.

Reliquum est, vt quid rei explicemus, de quo magna est inter viros doctos dissentio quibusdam opinantibus ad eius naturam pertinere non solum conclusionum notitiam sed etiam principiorum.

Quid rei sapientia Quod duplicem sensum habere potest, primum, ita vt sapientia vnus sit habitus qui circa principia versetur, & conclusiones, vel quod idem est circa totam demonstrationem.

13 Secundum non vt vnus sit habitus, sed quid aggregatum ex multis nempe ex habitu principiorum, & conclusionum.

Itaque iuxta primum sensum Metaphysica prout sapientiae nomine insignitur, vnus quidam habitus est, qui versatur circa principia, & conclusiones, vel circa totam demonstrationem in materia constitutam, iuxta secundum vnum quod si coniunctum ex vtroque habitu.

(c.)

Sit ne Metaphysica vnus habitus ad quem pertinet versare circa principia & conclusiones: dua sententia opposita.

I. Opinio Vt hunc igitur duplicem sensum duplex est opinio eorum, qui vtrunque notitiam claudere arbitrantur. prima tenet vnum esse habitum simpliciter, qui in totam fertur demonstrationem per modum vnus obiecti, quam Gabriel ex mente ochami sequutus est in prologo sententiarum. q. 8. & notissime. Mag. Zuzmel. 1. p. q. ar. 6. ad finem.

14 **Probatur ex Arist.** Quam probat ex mente Aristotelis. 6. ethico. capit. 7. vbi ita loquitur. Sapientem igitur non solum ea, quae ex principiis sunt cognoscere, sed etiam circa principia ipsa verum dicere oportet, quare sapientia erit intellectus, & scientia (et paulo infra) quasi re concludens; constat igitur ex his, quae dicta sunt, sapientiam esse rerum praestantissimarum naturam scientiam, & intellectum.

I. Argu. Probat de inde ratione, quia sapientia est membrum quoddam generalis illius diuisionis, qua diuiditur ab Aristotele virtus intellectualis in ipsam, & intellectum, scientiam, prudentiam, & artem, ergo non minus à ceteris membris distincta debet esse, quam cetera membra inter se, at si posueris esse habitum principiorum duntaxat, non poteris eam ab intellectu separare; si vero solas conclusiones respiciat, non separabitur à scientia, ergo necesse est has, & illa, seu integram demonstrationem respicere per modum vnus habitus, vt sic ab vtraque separatur: nec mirum est vtramque rationem respiciendi principia, & conclusiones, in sapientia vniiri, & quasi eminenter contineri, cum sit excellentissimus habitus iuxta vulgatum illud in schola receptum, & multis exemplis confirmatum, quae in inferioribus dispersa sunt, in superioribus reperiuntur unita, sicut cernimus in anima rationali gradus sentiendi, ac vegetandi in inferioribus animabus diuinos sub vnitatem continente.

15

16

17

18

19

ferri in medium, & finem, sicut intellectus eodem actu fertur in conclusiones, & principia, respicit igitur idem habitus sapientiae, utrumque obiectum per modum vnius.

II. Opinio.

Secunda sententia quid coniunctum ex utroque habitu formaliter iuncto asserit esse sapientiam iuxta posteriorem sensum, quam nouissime tenet noster Molina, in commentariis. r. p. q. r. art. 6. cui nonnulli ex modernis interpretibus subscribere, pro se afferentes idem testimonium Aristotelis aperte satis asserentis scientiam, & intellectum claudere.

Ratio.

178

Deinde ratione eam confirmantes, quia sapientia exactissima quaedam cognitio est rerum altissimarum, sed talis non habetur per solum habitum scientiae, nisi accedat intellectus, per quem earundem rerum altissimarum quidditates, quantum fieri potest, cōtēpletur sapiens absque vilo medio, vel causa, ergo utrumque habitum completam sapientiam claudere necesse est: nam per vnum principia, & conclusiones respicientem nō videtur possibile, cum noster intellectus (pro hoc praesertim statu) ita sit limitatus, ut non nisi per plures habitus, principia, & conclusiones respicere valeat, ut circa aliam quantumque materiam cernimus: unde licet sapientiae Angelorum possibile hoc sit, & conueniens, minime tamen nostrae, limitata subiecti capacitate obstat.

Statuitur vera sententia D. Thomae.

III. Opinio.

18

SENTENTIA. D. Thom magis doctrinae Aristotelis, & veritati consentanea (quam noslibenter amplectimur) valde diuersa est ab utraque; tenet namque sapientiam esse vnum habitum absolutissimae scientiae, qui propter excellentiam, & vniuersalitatem sui obiecti, sub quo cōtinetur particularia scientiarum, & propter absolutissimum modum procedendi per altissimas causas, quas proprie contemplatur, non solum versatur circa proprias cōclusiones, eas ex propriis principiis demonstrando, sed etiam circa principia aliarum scientiarum, illa, ubi opus est, explicando, demonstrando, vel probabilius ostendendo, aduersus proteruos ea negantes (vt vidimus.)

Versari itaq; circa principia, nō de pro-

priis intelligēdū est, sed de principiis aliarum scientiarum, vt docet aperte Arist. r. r. metaphysic. summa. 2. cap. 2. (nam liber iste textuali diuisione caret) cuius verba haec sunt: *Cum autem etiam mathematicus proprie specialiter communibus utatur, horum quoque principia speculari, prima philosophia profecto erit: & cap. sequenti principia secundum se omnino in demonstrabilia ad hominem demonstrare metaphysicum docet, hoc est ex concessis, ab aduersario, in quo etiam sensu etiam communissima principia demonstrare docet. r. lib. post. text. 27. hinc verbis: *Et si aliqua vniuersaliter tenet demonstrare communia, ut quod omne asserere, aut negare, aut quod equalia ab equalibus: & quidem non sicut proprii habitus illorum, qui sine medio ea respiciunt, sed per discursum, & ratiocinationem, tanquam scientia non expiis cuiuslibet materiae, in qua apertum est indemonstrabilia esse; sed ex propriis sui obiecti, quae respectu aliarum scientiarum cōmunia sunt: unde fit, propria eius principia, quae vniuersalissima sunt, quasi fundamenta esse, quibus particularia principia scientiarum firmantur, atque consistunt, & cum his modis perfectissimis circa omnia principia sub propriis contenta versetur, continet absque dubio perfectionem intellectus, qui est habitus principiorum non formaliter, cum non modo simplici, hoc est ex terminis circa illa operetur, quo pacto operatur habitus principiorum, sed eminenter sub quadam ratione scientifica superiori, ea quasi per modum conclusionum respiciens, licet non nihil ab eo diuersū, quo respicit proprias, quas ex propriis principiis, atque adeo per modum propriū probat. Principia vero aliarum non per medium, quod respectu earum sit proprium, sed cōmune, quia propter diuerso modo se habet ad principia aliarum scientiarum, ac subalternans ad principia subalternata, quae per proprium, ac proximum medium a priori demonstrat (vt cap. 10. prioris libri copiose ostendimus) defectu cuius licet cōditiones ad subalternationem requisitas haberet metaphysica (quam sapientiae nomine intelligimus) non essent ei omnes scientiae proprie subalternatae (vt suo loco, & tempore explicabitur) sapientia itaque scientia cum sit, circa principia non propria,**

Aristot.

19

20

21

propria, sed aliarum scientiarum versatur ac propterea intellectus quodammodo vocatur, & scientia quodammodo respectu suarum conclusionum.

D. Thom. Caiet. Van.

Haec est igitur sententia D. Tho. quam 6. ethi. lect. 5. ad finem, mentem Aristotelis circa naturam sapientiae exponens, proficitur, & r. 2. q. 57. art. 2. cui videntur subscribere Caiet. r. lib. post. cap. 10. dub. vltimo, & Magister Vanez. r. part. quaest. 1. art. 6.

Probat. I.

22

Probat. efficaciter aduersus primam, & secundam sententiam; ab utraque enim necessario admittendum est virtutem intellectualem in communi diuisam esse ab Aristotele in quatuor speciales virtutes, ergo necessario etiam fatendum est sapientiam esse vnam virtutem specie distinctā a ceteris, si ergo est vna virtus, ergo vnus habitus, ab inferiori ad superius affirmatiue, nam habitus genus virtutis est, falsa est igitur secunda opinio, & menti Aristotelis plane contraria, ponens sapientiam esse multiplicem habitū intellectus, & scientiae, quos formaliter claudere docet per modum vnius coniuncti, vel aggregati. de sapientia item loquens Aristoteles (vt vidimus) docuit expresse altissimam esse scientiam, quod si scientia est repugnat esse intellectum formaliter, cum intellectus sine medio versetur circa proprium obiectum, scientia vero medio discursu: ac tandem cum assensus principiorum sit actus specie diuersus a scientifico sequitur sapientiam duplicem habere actū specie diuersum non materiali, sed formalis, quatenus ab vna virtute: & habitu elici repugnat.

Ostendit falsitas. 2. sententia.

23

Occurrit solutio.

24

Nec satis fit, si dicatur quemlibet esse in adequatum, & ex utroque vnum adequatum fieri, hoc enim impossibile est, nam cum assensus principiorum sine medio sit scientificus vero medijs principiis habeatur, non est dabilis vnus aliquis assensus, vel vna ratio superior utrumque completens, nam vel talis erit sine medio, & non poterit continere scientificum, vel per medium, & non poterit continere assensum principiorum, qui sine medio habetur.

Ostenditur falsitas. 2. opinionis

Et haec ratio plane conuincit, non minus falsam esse primam sententiam ponentem vnam esse virtutem sapientiam, vnumque habitum simplicem, qui circa princi-

pia versatur, & conclusiones, nec enim per vnum simplicem habitum circa utrumque obiectum versari potest, cum assensus principiorum, & conclusionum ex parte medijs sint diuersi, nec possint sub aliquo tertio conuenire, unde licet ponant sapientiam esse vnam virtutem, & vnum habitum distinctum a ceteris, vt ex mente Aristotelis oportet ponere, sed talis modus vnitatis impossibilis est.

25

Prob. II.

Quod probatur. 2. quia quicumque assensus scientificus per demonstrationem genitus deriuatur ex assensu principiorum, tanquam ex propria, ac proxima causa, ergo ex propria ratione ab eo distinguitur, non solum reali, sed specifica distinctione, cum alterius sit conditionis ab eo, pugnat igitur cum natura demonstratiuae scientiae: vt idem actus sit cum assensu principiorum, atque adeo vt idem sit habitus, nam sicut actus se habet ad actum, ita habitus ad habitum, talis enim vnus actus, & habitus, per quem in principia simul, & conclusionem, vel in totam demonstrationem tenderet intellectus, nec esset sine medio, & ita non posset esse intellectus principiorum: nec per medium, & sic non esset scientia, ab utraque autem ratione abstrahere impossibile est, cum nullus sit possibilis, nec excogitabilis euidentis assensus nostri intellectus, qui non sit, vel ex sola terminorum notitia genitus, vel ex principiis per demonstrationem deriuatus; posset quidem vna simplex cognitio circa principia, & conclusiones versari per modum vnius obiecti, si esset simplex, aut sine discursu, qualis est scientia angelorum, si autem discursiua sit, vt nostra, omnino repugnat, nam de intrinseca eius ratione est ex praeuia alia non scientifica tanquam ex causa fieri (vt docuit expresse Aristoteles in huius operis principio) necesse est ergo a notitia principiorum (quam vocamus primam) omnino esse distinctam, atque adeo contradictionem continet a per tam sub eodem habitu (qui sapientia vocatur) utrumque contineri.

26

27

Proponitur iam vera conclusio.

VPE Rest ergo non solum veram, sed necessariam esse sententiam D. Thom. a nobis explicatam, cum nō sit alius

fit alius modus excogitabilis ponendi sapientiam unicam virtutem, atque etiam unicum habitum distinctum a ceteris intellectualibus: modum autem, quo ab intellectu, & scientia distinguitur, egregie tradidit. 1. 2. quaestio. 57. articulo. 2. ad. 2. in hac verba: *Haec tres virtutes non ex aquo distinguuntur ab invicem, sed ordine quodam, sicut accidit in totis potentialibus, quorum una pars est perfectior altera, sicut anima rationalis est perfectior, quam sensibilis, & sensibilis, quam vegetabilis: hoc enim modo scientia dependet ab intellectu sicut a principaliori, & utrumque dependet a sapientia, sicut a principalissimo, quod sub se continet, & intellectum, & scientias, & de conclusionibus scientiarum diiudicatis, & de principiis earum dem, &c.*

28
D. Thom.

simile.

Itaque generalis diuisio virtutum in intellectualium quantum ad haec tria membra similis est ei, qua diuiditur anima in vegetatiuam, sensitiuam, & rationalem, quae dicuntur partes potestatiuae eius: nam anima quasi genus est, & ideo totum quoddam potentiale respectu harum partium quas sub ambitu propriae potestatis continet: constat autem non ex aequo, sed sensitiuam, perfectionem vegetatiuae claudere, & rationalem, perfectionem vtriusque: pariter ergo habitus intellectualis, qui versatur circa vniuersalia, diuiditur in intellectum, scientiam, & sapientiam, quasi totum quoddam potentiale in partes potestatiuas, vel subiectiuas, non quidem ex aequo distinctas, sed quarum una dependet ab alia, quasi perfectionem eius claudente, & vtraque a sapientia tanquam a perfectissimo, perfectionem vtriusque continente: pendet namque vniuersa principia scientiarum, circa quae versatur intellectus a sapientia, per quam modo superius explicato probantur, atque adeo conclusiones earum, quae ex principiis deducuntur: vnde sequitur eandem habere dependentiam vtrumque habitum.

30

Ex quibus intelligitur facile quantum sapientia supra ipsos eleuetur, & supra communem rationem scientiae apertum est, propter altissimas causas, vniuersalissimaeque principia, ex quibus procedit: & quia non solum ad conclusiones, sed ad principia scientiarum propria, & vniuersis communia, quae vniuer-

salissima, & dignitates vocantur, eius virtus extenditur, supra intellectum vero, nam licet simplicior sit modus procedendi huius habitus, qui sine vilo medio percipit veritatem principiorum, sapientia vero discursiua est non solum circa conclusiones, sed etiam circa principia aliena: in hoc tamen multum excellit, quia principia eadem, quibus simpliciter assentitur ille, elucidat haec, firmat, & quasi consistere facit, & vbi opus est, eorum veritatem ostendit, corroborat, confirmat, defendit, atque demonstrat: quod sapienter docuit Diuus Thomas in commentarijs. 6. libri ethicor. lection. 5. ad finem sic inquit: *Quia sapientia est certissima (ut ait philosophus) principia autem demonstrationum sunt certiora conclusionibus, oportet, quod sapiens non solum sciat ea, quae ex principiis demonstrationis concluduntur circa ea, de quibus considerat; sed etiam quod verum dicat circa ipsa principia prima, non quidem, quod demonstret ea, sed in quantum ad sapientes pertinet, notificare communia, puta totum, & partem, aequale, & inaequale, & alia eiusmodi, quibus cognitio principia demonstrationum innotescunt: vnde, & ad huiusmodi sapientem pertinet disputare contra negantes principia, ut patet, in 4. metaphysicor. 8. Haec Diuus Thom. qui dum negat, sapientem demonstrare principia aliarum scientiarum, ex proprijs illius scientiae, vel ordinis intelligendum est: nam ex communibus aliquando demonstrare (ut admonuimus) non est negandum.*

D. Thom.

31

Opposita argumenta solvuntur.

ET ex doctrina tradita solvuntur facile argumenta vtriusque sententiae: testimonium quidem Aristotelis in fauorem primae inductum: cum expositum iam sit, sapientiam versari circa principia omnium scientiarum, & modo quoddam excellentiori, quam intellectus ipse, vnde habitus principiorum iure vocatur ab Aristotele, atque intellectus, & scientia, cum circa proprias conclusiones, quas per altissimas causas demonstrat, absolutissima scientia sit.

Solutioe simoniam Aristot.

32

Primum etiam argumentum solum est, cum ostensum iam sit, quomodo sapientia a ceteris membris diuisionis separatur, praetertim ab intellectu, & scientia: de quibus

de quibus aliqua posset esse difficultas, quibus illud addendum est, quod D. Th. adnotauit opusc. 70. super librum Boetij de Trinitate. q. 5. art. 1. ad 1. nempe Aristotelem. 6. ethicorum de habitibus intellectualibus differuisse, prout sunt virtutes intellectum suis operationibus perficientes, nam virtus est, quae bonum facit habentem, & opus eius reddit bonum.

33

Constat autem sapientiam diuerso modo, ac longe perfectiori perficere intellectum, quam habitum principiorum, & scientiam, & ex consequenti esse virtutem intellectualem ab eis distinctam.

Ad 2. arg.

Secundum argumentum soluit distinctio haec, quae videtur D. Thom. in eodem articulo: finis comparatus ad voluntatem, & principia ad intellectum duobus modis considerantur, aut secundum se, vel in quantum ille est per se appetibilis, & haec per se vera, alio modo ut finis est ratio volendi media, & principia rationes formales assentiendi conclusionibus, quae distinctio alijs verbis explicari solet, finem, & principia considerari ut quod, hoc est, ut id in quod feruntur voluntas, & intellectus, vel ut quo, id est, ut finis est ratio volendi media, & principia assentiendi conclusionibus, & quidem sub consideratione priori repugnat eodem actu ferri voluntatem, in finem, & media, aut intellectum in principia, & conclusiones, sub posteriori vero necessarium est: vnde fit eundem scientiae habitum, imo eundem eius assensum circa principia, & conclusiones versari, circa illas quidem, ut quibus assentitur, circa haec vero non ut quibus assentitur, sed tanquam rationes assentiendi: cuius haec est pulchra ratio, quia ex obiecto quod, & ratione sub qua, vnum totale completum, atque formale fit, circa quod versatur potentia, vel habitus, & a quo speciem capit.

34

Ad formam igitur argumenti admittimus sapientiam versari circa proprias conclusiones, atque etiam circa propria principia, tanquam rationes formales assentiendi considerata, si tamen considerentur secundum se, vel ut quibus assentitur intellectus, repugnat eodem actu percipi, quo percipiuntur conclusiones, imo vilo actu, vel habitu scientiae: nam quilibet assensus scientiae habetur ex principiis, tanquam ex medio, vel causa, a qua

deriuantur, sed assensus principiorum non habetur per medium, neque ex altero tanquam ex causa deriuatur; ergo ad scientiam pertinere aperte repugnat.

Ad 2. partem.

Quod autem additur, vtramque rationem principiorum, & conclusionum in sapientia, tanquam in eminentiori habitu vniuersali in inferioribus scientijs sint dispersae, fundamentum rationis caret, nam licet altior sit sapientia ceteris habitibus intellectualibus, modum nihilominus procedendi scientificum, atque adeo discursiuum vtpote sibi intrinsicum exuere non potest, cui repugnat assentire sine medio, & ex consequenti, quod in actu, vel habitu eius fiat vno vtriusque rationis intellectus, & scientiae.

36

Argumentum secundae opinionis facile soluitur: nam ad sapientiam solum pertinet proprias conclusiones per altissimas causas, & ex vniuersalissimis principijs demonstrare: hoc est enim exactissimam scientiam rerum altissimarum habere, quantum per lumen naturale possibile est: vniuersalissima autem principia, atque earundem rerum quidditates praesupponuntur, quasi fontes, ex quibus conclusiones eadem deriuantur, atque adeo sapientia ipsa in earundem cognitione consistens, itaque perfectior est vtraque cognitio principiorum, & conclusionum, sed haec sola est sapientia, illa quasi sapientiae initium.

Ad arg. secunde sententiae.

37

Quae dicta sunt de dignitate, ac certitudine sapientiae, de eiusque excellentia supra ceteros habitus intellectuales accipienda sunt de eadem secundum se considerata, nam prout est in nobis innumeras contrahit imperfectiones: notum est enim intellectum nostrum pro statu praesenti nec substantias separatas posse quidditatiue cognoscere; sed sub velamine rerum materialium, & per earundem similitudines: nec vniuersalissimas rationes, vel principia vtpote a sensibus remotissima, nisi confuse nimis percipere valet; vnde fit imperfectissimam nunc habere sapientiam.

Institutum huius tractatus.

POSTREMV S
Tractatus de Opinione, &
fide humana.

Quatuor se se offerunt consideranda de opinione. Primum an sit cognitio specie diuersa a fide humana, ubi propria vtriusque; essentia, vel conditio expenditur: secundum, an formido, & pia affectio voluntatis ad eius essentiam, & consequenter humane fidei expectent: tertium, an simul possit esse cum scientia: ac tandem, an possibile sit fidem humanam simul stare cum scientia: quatuor igitur controuersijs præsens tractatus absoluetur.

QVAESTIO PRIMA.

An opinio, & fides humana essentia liter distinguantur.

Natura opinionis, & fidei explicatur.

Vt quaestionis difficultatem aperiamus, propriam rationem opinionis, & humanae fidei exponere oportebit: & ab opinione incipientes certum est non consistere in sola vi, aut potentia imaginandi, ut Platoni placuit Aristot. 3. lib. de anima cap. 3. & 11. testante, sed aliquam absque dubio intellectiuam cognitionem importare non quidem necessariam, sed cui falsum subesse potest, vel ex parte obiecti materialis, circa quod versatur, si sit propositio contingens, vel certe ex parte medijs assentiendi, si sit de re necessaria, ut plane docet Aristoteles 1. lib. post. cap. 23. necesse est enim opinionem, vel de re necessariam per medium probabile, vel contingens esse, aut de re contingenti per medium necessarium, seu etiam contingens: at ex vno vel altero est debilis quadam cognitio, cui non repugnat subesse falsum, quam propterea sapienter Arist. 6. lib. ethic. capit. 3. a diuisione virtutum intellectualium depulit, quia

quemadmodum virtus moralis efficit actum semper bonum, pari ratione intellectualis semper verum: opinio autem aliquid quando est falsa: ob imperfectam item conditionem non pertingit perfectionem habitus, ut bene Magist. Sotus adnotauit in predicamento qualitatis.

Cuius ea est efficax ratio, quia habitus (ut ibidem nos ex doctrina Aristotelis, & D. Tho. attulimus) qualitas est difficile mobilis a subiecto, non quomodocumque, sed ex propria natura hoc est ex propria causa, opinio vero debilem habet causam, nepe medium probabile, unde ex parte eius facile a subiecto expelli potest, quod ergo nimis sit in subiecto radicata ex frequentatione actuum materialium dumtaxat rationem habitus ei confert, non formalem: sed cum sit qualitas ex propria natura facile mobilis a subiecto, sub dispositione collocanda est in predicamento qualitatis.

Est autem duplex opinio, ut aperte colligitur ex doctrina Aristotelis. 1. lib. post. cap. 26. & ratio ipsa conuincit: vna immediate, cui intellectus assentitur non per medium, vel rationem probabilem, sed auditis statim, vel expositis terminis, qualis est assensus huius propositionis, omnis mater diligit filium suum, ac similia, quas ut probabiles iudicemus non rationem ullam, aut argumentum postulamus, sed veritas ipsa probabilis intellectum conuincit, ut probabiliter assentiatur.

Altera est opinio mediata, quae, vel ex hac deducitur, aut ex alia propositione probabili per euidenter, vel probabiliter consecutionem, vel certe ex propositione euidenti per probabilem dumtaxat.

Immediatam opinionem (quam vocare solent primam) descripsit Aristoteles cap. 26. 1. lib. dicens esse acceptionem immediate propositiois, & non necessariam, nam & si necessario probabilis sit, non tamen necessario vera, cum possit esse falsa: nec enim repugnat etiam probabile primum esse falsum: hanc autem solam descripsit, quia facile erat ex eius definitione definitionem alterius elicere, cuius & meminit eodem capite illis verbis. Si quidem per immediatam opinabitur, si autem non per immediatam ipsum, quod solum opinabitur: nam si immediata opinio est illa, quae ex se probabilis est, erit mediata, quae non est se,

Ratio ostendens opinionem non esse habitum

3

Duplex opinio ex Aristot.

4

Alteram mediata.

Immediata definitio ex Aristot.

5

ex se, sed vel per euidenter consecutionem ex probabili, vel per ineuidenter ex euidenti deducitur, itaque quemadmodum assensus euidens intellectus vnus est talis ex se, cui intellectus statim exploratistis terminis praebet assensum, alius, quoniam ex eo per demonstrationem deducitur, & ille vocatur intellectus, iste scientia: pari ratione probabilis, vnus est talis ex se, & qui non habetur per medium, vel discursum, quem vocare licebit primum, & quia si intellectum in suo genere: alius, quem per discursum deducit intellectus, & appellari potest secunda opinio, aut per discursum genita.

Inter vtramque opinionem non videtur ponere essentiale discrimen Magist. Sotus. ubi supra, quasi velit atomam rationem opinionis a ceteris intellectualibus cognitionibus distinctam esse infimam quandam cognitionem, cui non repugnat subesse falsum, siue per solam notitiam terminorum habeatur, siue per discursum, vtraque nimis ratio ei accidentaliter est.

Nihilominus si similitudinem teneamus inter duplicem modum euidenter, & probabilis cognitionis nuper expositam, necessarium censebimus essentialiter differre, nam propterea dicimus euidenter cognitionem principiorum specie esse diuersam a scientifica: quia sine medio illa habetur, haec vero eo mediante: intellectuales namque cognitiones per diuersas rationes formales assentiendi separamus: sed in ordine probabili non minus differunt prima, & secunda opinio per diuersas rationes formales assentiendi ex terminis, aut per discursum, ergo non minus distinguuntur essentialiter.

Quod igitur infirma sit vtraque cognitio, & cui non repugnat subesse falsum, non est atomam ratio opinionis (ut voluit Mag. Sot.) sed generica, sub qua prima, & secunda opinio specie distinguuntur, non secus ac sub euidenti cognitione, cui omnino repugnat subesse falsum, specie differunt cognitio principiorum, & conclusio.

Vnde inferitur per probabilem notitiam ex terminis habitam, ac per discursum diuersos habitus, vel (ut proprius loquamur) diuersas dispositiones similitudinem habituum tenentes generari: nam si assensus, vel actus specie distinguuntur, necesse est habitus (qui ab eis speciem sortiuntur)

Sotus opinio de vtraque opinione.

Refutatur

7

Impugnatur.

8

specie distinguuntur, & ex his constat propria ratio opinionis. Fides humana, ut colligitur ex doctrina D. Thom. 1. 2. q. 2. art. 1. non est aliud, quam cognitio ab humana autoritate, seu testimonio profecta, haec enim tria ait D. Tho. scientia, fides, & opinio, aliquid commune habent, & aliquid etiam proprium, quo separantur, conueniunt namque in ratione assensus, namque libet inclinatur intellectus ad assensum alicuius propositionis: differunt tamen ex modo assentiendi, quia scientia inclinatur intellectum ad assentiendum conclusionibus demonstratis ex ipsa rei euidencia: opinio autem, & fides non ex rei euidencia, sed ex determinatione voluntatis assensum eliciunt: & si in tali modo assentiendi per rationes probabiles proceditur, opinio gignitur: si vero per autoritatem, assensus fidei: diuina quidem, si diuinum fuerit testimonium, humana, si humanum: unde fit, humanam fidem tale esse, cui ex parte medijs assentiendi (quod est humanum testimonium) non repugnat subesse falsum: in quo cum opinione conuenit: unde sapienter D. Tho. 2. 2. q. 4. art. 5. ad. 2. eam a ratione virtutis intellectualis excludit: quemadmodum Aristot. 6. lib. ethico. c. 3. exclusit opinionem, & eadem ratione: quia non semper efficit actum verum, sed aliquando falsum. Quibus expeditis patet iam controuersiae status, an discrimen, quod ex propria conditione opinionis, & humanae fidei colligitur, essentiale sit, seu specificum, vel solum accidentale.

Proponuntur duae sententiae negatiuae.

Tenuit vltimam partem Sotus lib. 1. post. cap. 26. q. vnica, quem sequitur Masius. cotrou. 2. eiusdem ca. sic differre opinionem a fide inquitens, ac idem homo puer a se ipso iam viro: quia si inchoatus est enim, ac tener assensus opinionis, atque adeo infirmus, firmatur autem per fidei digni testimonium, ita ut iam intellectus non fluctuet, sed firmiter adhaereat propositioni probabili.

Quod docuit Aristoteles. 4. libro topicor. capit. 5. loco. 60. & 61. dicens, fidem esse vehementem quandam opinionem, quod si verum est, sequitur primo, vnam praedicari de altera, nempe opinionem de fide: secundo sequitur, sola vehementia,

D. Thom.

9

10

Opinio.

11

Pater ex Arist.

g

mentia,

mentia, vel maiori conatu differre, & ex utroque solum accidentaliter, non enim predicatur de altero, quod essentialiter est ab eo diuersum, nec maior, vel minor conatus essentialiter discrimen inter assensus potest efficere.

Et ratio ipsa ostendit essentialiter non differre, nam veraque cognitio talis est, cui non repugnat subesse falsum, ergo conueniunt in ratione formali, per quam a ceteris cognitionibus intellectualibus separantur, quod ergo medium assentiendi in opinione sit ratio probabilis, & in fide autoritas, materialem dumtaxat, vel accidentalem proculdubio differentiam constituit, si quidem vtrumque medium eiusdem est fallibilis conditionis.

2. Opinio. Quidam autem recentiores, neque omnem fidem humanam ab opinione distinguunt, neque omnem esse eiusdem speciei sentiunt, sed distinctione opus esse arbitrantur, cui hoc notabile premittunt.

Notabile. Fides quacunque his duobus principijs innitur, & quod aliquid dicitur, & quod illud testificans verax est, aut fidedignus, & quanta fuerit horum principiorum certitudo, tanta erit in ipsa fide: ita ut, quo veracior existimatur ille, qui testimonium perhibet, & quo certius constiterit eundem esse, qui testificatur, eo sit certior fides, minus autem certa ex vtriusque, vel alterius minori certitudine contingit autem evidens esse vtrumque principium non solum in fide diuina, sed etiam in humana, ut docet assensus huius propositionis: Roma est, qui innitur his duobus principijs. Innumeri homines nemine discrepante affirmant Romam esse: & rursus, id quod tanta hominum multitudo testificatur evidens est esse verum: tum ex ipsa rei natura, quia audita hac propositione, quod innumeri homines testificantur verum est, statim assensum prebent, significatione eius percepta, tum etiam ratione, nam impossibile est tot conuenire homines ad confingendum mendacium, & longe impossibilius, quod casu, & sine consultatione ad talem effectum illud confingendi concurrant: preterea illud certum, & evidens, cuius oppositum nunquam contingit, sed tale est, quod innumeri homines se vidisse testantur, nunquam enim contingit, quod a cunctis hoc modo affirmatur esse fal-

sum, ergo quoties vtrumque illud principium evidens est, erit etiam certum, & evidens, quod per fidem credimus: unde nunquam aliquis dubitauit de veritate illius propositionis, sed pro certa, atque euidenti a cunctis habetur: quod si vtrunque, vel aliquod incertum sit, incerta erit etiam fides, ut si constet Petrum esse veracem, non tamen evidens sit, hoc, vel illud affirmare, sed probabile, quia a multis dicitur, vel si forte non sit evidens illud esse veracem, sed probabile, certum tamen quod hoc, vel illud affirmet, incerta erit fides, & cui falsum subesse potest, & minus longe certa, si neutrum sit evidens.

Hac igitur distinctione premissa his duabus assertionibus explicantur propria sententiam prior est, quoties vtrumque illud principium, cui fides innitur, certum, atque evidens est, specie distinguitur ab opinione.

Probant primo, quia assensus humanam fidei ex euidentibus principijs causatus, certus, atque evidens est, cui repugnat subesse falsum, sed assensus opinionis ex propria conditione est incertus, atque incertus, & quantum est ex parte medijs, potest esse falsus, ergo absque dubio distinguuntur specie, etenim opinio qualibet, siue ex terminis habeatur, vel per syllogismum euidetem ex probabilibus sit premissis deducta, vel certe per probabile ex euidentibus, talis est, ut ex parte obiecti sit contingens, vel saltem ex medio assentiendi: ex vno igitur, vel altero semper est incerta, atque ineuidens, & cui non repugnat subesse falsum.

Confirmatur ex pronuntiato illo Iacob, cap. 2. epistolae canonice. *Demoni credunt, & contremiscunt.* Quasi dicat, conuictos credere, quia signorum euidencia conuincuntur ad credendum ea, quae innumeri penes homines testificantur, est igitur fides eorum certa, evidens, & necessaria, atque adeo specie distincta a qua cumque alia fide, cuius principia euidencia non sunt, & ab opinione essentialiter incerta.

Assertio secunda, quoties vtrumque illud principium, vel alterum non est certum, & evidens, sed solum probabile, non distinguitur fides specie ab opinione.

Probat 1. quia talis fides innitur opinioni, ab eaque deriuatur, & quidquid habet

bet incertitudinis, & ineuidentie participat, ergo erit essentialiter opinio, antecedes ostendit, quia dum ego credo dictis alicuius, propterea fidem adhibeo, quia probabiliter intelligo esse veracem, vel si evidens hoc mihi est, quia probabiliter credo eum talem rem affirmare: tunc ultra, vel id probabiliter credo per fidem, vel per opinionem. si per opinionem, iam tota fides in opinione fundatur, ab eaque suam probabilitatem mendicat, si vero per fidem, ergo propter alterius testimonium, de quo idem erit argumentum: & procedetur in infinitum, vel deuenire tandem oportebit ad hoc, ut talis fides opinioni innitur, quapropter nunquam erit specie distincta ab opinione.

II. Ratio. Secundo: quia ratio probabilis, & humanum testimonium non variant obiectum in ratione cognoscibilis, ergo neque variabunt cognitionem: probatur antecedens, nam variare obiectum in ratione cognoscibilis est efficere, ut sit magis, vel minus certum, aut clarum, sed tam obscurum est, quod fidedignus testificatur, atque illud, quod ratione probabiliter deducitur, nec magis certum vnum, quam alterum, ergo non sunt assensus distincti specie.

Opposita, & verior sententia D. Thom. explicatur.

III. Sent. Postrema sententia distinguit quamlibet fidem humanam ab opinione, quam absque dubio tenet D. Tho. 1. 2. questio. 2. art. 1. vbi assensum humanam fidei a scientifico separat per incertitudinem, atque ineuidentiam, sed etiam ab opinione, quod hec rationi probabiliter innitur, illa vero fidedigno testimonio, & videtur nobis longe probabilior.

Probat. Primo, quia cognitiones, vel assensus intellectus distinguuntur specie per diuersa media, quae sunt rationes assentiendi formales, & ideo quasi formalia obiecta, vel rationes, sub quibus intellectus assentitur, sed fides humana, & opinio habent media formaliter diuersa, ergo distinguuntur specie: minor evidens est in opinione immediata, cui sine medio assentimur, assensus autem fidei pro medio formali habet humanum testimonium: sed non est minus certa in opinione mediata, quae probabiliter, vel euidenti syllogismo innitur, syllogismus autem vterque medium lon-

ge diuersum est ab autoritate, ergo generat assensum valde diuersum.

Probatur secundo ex fide diuina specie distincta a scientia propter diuersum medium assentiendi diuinae autoritatis, ac de demonstrationis, quod profecto discrimen locum haberet etiam si vtrumque genus cognitionis esset evidens, vel etiam vtrumque obscurum, nam adhuc medium autoritatis diuersum esset a demonstratione. Conuincit exemplum Theologiae, & eiusdem diuinae fidei, nam vtraque cognitio certa est, & obscura, & nihilominus specie distinguuntur, quia medium vnius est discursus, alterius vero simplex testimonium: etenim si conclusio Theologica ex altera premissa diuinae fidei, vel certe ex vtraque deriuetur, non potest alia via ab ipsa met fide separari, nisi ratione discursus, & autoritatis, cum tamen imperfectus sit vterque assensus ratione obscuritatis, perfectus tamen ratione certitudinis. Modo etiam simili separantur habitus principiorum, & conclusionum, quia ille sine medio rationis, iste vero per rationem procedit, cum tamen certus vterque sit, atque evidens, separabuntur ergo eodem pacto opinio, & humana fides, etiam si vtraque sit incerta, & obscura, etiam si talis sit assensus vtriusque, cui non repugnet subesse falsum ex parte medijs assentiendi, ratione cuius diuersa est vtriusque incertitudo, atque ineuidencia, quamuis contingat esse aequalem.

Probatur tandem aduersus primam sententiam, nam saepe contingit humanam fidem minus certam esse, quam opinionem, quia testificans non adeo verax habetur, vel non adeo probabiliter constat autoritate eius confirmatum esse, quod dicitur, cum tamen adsit ratio valde probabilis, per quam ex principio euidenti, vel ex terminis probabiliter deducitur, ergo falsum est humanam fidem ex se certiore, ac firmiorem esse opinione, falsumque proinde essentialiter esse vehementem opinionem, cum constet debile esse aliquando, atque infimum assensum, & opinione infirmiore.

Soluentur fundamenta prime sententiae.

V T autem germanum sententiam illius Arist. axiomatis, fides est vehemens opinio, eliciamus, adnotandum est

1. Assertio

16

1. Ratio

Confirm.

2. Assertio

2. Ratio

24 multiplicem esse acceptionem opinionis & fidei apud Aristotelem, sed (vt interim omittamus ceteras) his duabus frequen-
tius vtitur: vtramq; in communi, & in particulari accipiens: opinionem quidem primo in communi accipit pro assensu, vel cognitione, quomodo cumq; probabili, siue per rationem, vel auctoritatem habeatur, atq; adeo communi ad fidem, & opinionem proprie acceptam, quam sic definit. 1. lib. top. cap. 1. *probabilia autem sunt que videntur omnibus, aut pluribus, aut sapientibus, & his, vel omnibus, vel plurimis, vel maxime familiaribus. Et probatis.* Secundo modo accipitur proprie pro assensu probabiliter exterminis, vel perprobabilem syllogismum habito, in quo sensu de opinione differit, eamque definit. (vt vidimus) cap. 26. 1. lib.

Soluitur testimonium Arist.

25

Fides etiam humana sub quadam ratione communi vsurpatur ab Aristotele: pro certa existimatione, vel certe pro determinata, vt distinguitur ab assensu dubio, dubius enim intellectus ad neutram partem determinatur, sed inter vtramque haret, & similis est ratio de suspitione, si vero ad vnam partem determinetur, siue per assensum euidentem principiorum, aut conclusionum, siue per probabilem, fidem habere dicitur, hoc est, certam, vel determinatam existimationem, in qua acceptione fidem accipit Aristoteles 1. lib. top. cap. 1. asserens prima principia non per alia, sed per semetipsa fidem habere, que vero medium admittunt non per se, sed per prima, ad quae reducuntur, fidem habent, proprie autem accepit fidem, dum dixit esse opinionem vehementem. 4. lib. top. cap. 5. sed opinionem sub ratione communi, quo pacto genus est ad opinionem, & fidem in secunda acceptione consideratas: quod euidenter constare poterit, si contextum eiusdem loci expendamus: de locis namq; arguendi a genere differens illum defectum explicare contendit committi solitum ab his, qui in assignanda de finitione quidditatiua genus pro differentia, & ex opposito differentiam pro genere ponunt: cuius duplex exemplum designat, vnum in passionibus animae, alterum in fide, & opinione, vt si quispiam stuporem definiens diceret esse superabundantiam admirationis, & fidem vehementiam opinionis, cum ex opposito dicen-

Arist.

26

dum sit stuporem esse admirationem superabundantem, & fidem opinionem vehementem, nam admiratio genus est stuporis, & opinio genus fidei, verba Arist. haec sunt. *Amplius aliquoties e conuerso genus quidem, vt differentiam, differentiam autem vt genus assignant, vt stuporem superabundantiam admirationis, & fidem vehementiam opinionis, nam neq; superabundantiam, neque vehementiam genus, sed differentia, videtur enim stupor admiratio esse superabundans, & fides opinio vehemens, quare genus admiratio, & opinio est, superabundantia autem, & vehementia differentia, &c.*

Ex quibus duo euidenter elicio. Primum, opinionem, & fidem non conuerti, nam si opinio genus est fidei, superior ea erit. Secundum, opinionem, hac in parte accipi in communi, prout superior cognitio est respectu fidei, atq; eiusdem opinionis proprie sumptae, non est enim alia cognitio, cui conuenire possit: siquidem principiorum notitia, vel assensui scientifico non quadrat, sed neq; suspitionis, vel assensui dubio: si autem genus est euidenter sequitur fidem, & opinionem specie distinguuntur iuxta proprias acceptiones ex mente Aristotelis.

Sed quorsum dicit aliquis fidem vocat Aristoteles opinionem vehementem? Non alia certe ratione, nisi quia cum maxime assensus eius dependeat ex imperio voluntatis, vt docuit Diu. Thom. 2. 2. quaest. 2. artic. 1. ad 3. vehemens esse solet, dum ex vehementi, aut tenaci affectu voluntatis determinatur intellectus ad credendum: accedit illud, quod sepe solet euenire, nempe multiplicatis testimonijs, vel auctoritatibus humanam fidem adeo in certitudine crescere, vt omne dubium moraliter excludat, ex quo etiam vehemens opinio iure vocatur, opinione sumpta in communi pro genere opinionis, & fidei iuxta proprias acceptiones, vnde fit, testimonium hoc in fauorem primae sententiae oppositum, in proprio sensu acceptum proprius probare essentialiter discrimen inter fidem humanam, & opinionem sub proprijs conceptibus sumptas, quam identitatem.

Sed neq; argumentum eiusdem sententiae identitatem conuincit, nam cum fides, & opinio sint distinctae species cognitionis probabilis, in multis conueniunt, vtraque

1. Illatum

11.

27

que

que enim ex se est incerta, debilis vtraque, & infirma: talisque, cui non repugnat subesse falsum, sed communes istae conditiones ad conuenientiam, vel identitatem genericam pertinent, sub qua specifica distinctio locum habet ex diuerso medio formali assentiendi petita, nempe ex auctoritate, vel testimonio, cui per se innitur fides, & ex ratione probabili, per quam opinio procedit, vel certe ex modo assentiendi ex terminis absque vlla ratione, vel auctoritate, si opinio immediate fuerit.

Soluntur fundamenta secunda sententiae.

Nota.

30

Pro solutione argumentorum secundae opinionis obseruandum est, quod licet duo illa requirantur ad credendum, nempe veracem esse, qui loquitur, & ab eo esse prolatum, quod dicitur, his tamen non innitur fides tanquam medio formali, sed soli auctoritati, & testimonio: quod in vtraque fide diuina, & humana ostendi potest: in diuina quidem, nam valde probabile est verumque illud principium euidenter fuisse Angelis in primo instanti, quo conditi sunt, nempe quod Deus loquebatur, dum mysteria fidei eis reuelabat, & quod adeo verax esset, vt mentiri nullo modo posset: quibus adhuc stantibus veram habuere fidem, non ergo eis tanquam medio formali assentiendi innitatur, sed diuina auctoritati, nam si ex illis procederet, cum euidenter esset, vtrumque, euidenter quoque esset assensus mysteriorum, & ex consequenti non fides, de cuius ratione intrinseca est obscuritas, & cui proinde repugnat euidentia. Non me later communis illa distinctio hac in parte adhibita de euidentia attestantis, vel rei creditae, dicunt enim (& verum est) mysteria Angelis reuelata, si comparatur ad duo illa principia, quae de attestante, hoc est, de eo, qui aliquid testificatur euidenter constant, esse quoque euidentia. Ceterum quia talia principia extrinseca sunt respectu eorundem mysteriorum, non efficiunt euidentiam eorum simpliciter, sed cum illo addito diminute, videlicet in attestante, cum qua stare simul potest, quod in se considerata non nisi obscure cognoscantur ab his, quibus facta est eorum reuelatio, ideo assensus,

quem habuerunt angeli, obscurus fuit intrinsece, & ex proprio medio assentiendi, atque adeo simpliciter euidentis autem non nisi ab extrinseco, & secundum quid euidentia attestantis, eodem modo se res habet in fide humana, dum vtrumque illud principium euidenter est: moraliter quidem euidentia, nam metaphysica (quae sola dicitur simpliciter talis) locum habere non potest in humano testimonio.

Rem efficit manifestam exemplum illud de hac propositione, Roma est, & similibus, quarum fides multorum testimonij constat, & licet de singulis non sit euidenter esse veraces, certo tamen moraliter constat de omnibus simul, quod non mentiantur: vnde fit, euidentes esse tales propositiones euidentia moraliter attestantis, sed obscuras secundum se, & simpliciter, quia in se non constant eis, a quibus creduntur, sed solum per auctoritatem testificantium.

Ex quibus intelligitur, quam falsum sit tales assensus simpliciter euidentes appellare: nam cum essentialiter sint fides, repugnat esse ab intrinseco, ac secundum se euidentes: ad rationem namque cuiuslibet assensus fidei non solum diuinae, sed humanae spectat obscuritas.

Secundo inferitur euidenter esse speciei fidem, dum vtrumque illud principium attestantis euidenter est, atque dum sola opinione tenetur, nam cum fides non innitatur ei tanquam medio assentiendi formali, sed testimonio, & testimonium sit idem, licet magis, aut minus perfecte cognitum, sequitur plane euidenter speciei esse vtrumque assensum ab eadem ratione formali assentiendi, quantum minus sit obscurus, si euidenter sint: nam euidentia attestantis (licet extrinseca) reducat quodammodo in assensum fidei, & ex eadem redundantia assensus humanae fidei, qui ex propria conditione est incertus, ab extrinseco, & secundum quid certus redditur multiplicatis testimonijs.

Inferitur tertio, assensum humanae fidei, dum adhuc duo illa principia euidenter constant specie distinctum esse ab opinione, nam si verum est assensus fidei, & testimonio innitur, tanquam medio intrinseco, non autem euidentia attestantis (quae medium omnino extrinse-

Exemplum.

32

1. Illatum

II. Illatum

33

III. Illatum

34

D. Thom.

35

cum, atque accidentale est, sequitur alterius esse conditionis ab opinione, ut probauimus: quod autem dicitur ex opinione derivari, plane falsum est: nam ut bene Diu. Thom. 2. 2. quest. 2. art. 1. quanuis assensus fidei præsupponat aliquem discursum, vel ratiocinationem circa attestantem, vel circa miracula in confirmationem veritatis credendæ facta: his tamen non innitur, sed soli autoritati: vnde nec per discursum procedit, aut ratiocinationem, sed per simplicem modum assentiendi his, quæ a fide digno dicuntur, quod si per discursum procedatur hoc modo, quæ a fide digno dicuntur sunt vera, hoc affirmat fide dignus, ergo est verum, non erit conclusio talis syllogismi vera fides, sed opinio, vel ad summum conclusio Theologica, si circa mysteria diuinæ fidei versetur, & quanquam ex opinione derivaretur fides, non bene inferat eiusdem fore speciei: nam etiam derivatur conclusio demonstrationis ex principijs, & conclusio Theologica ex articulis fidei, à quibus tamen specie distinguuntur, imò opinio etiam ex fide humana, ut si quispian ex acceptis à fide digno per syllogismum inferat alia: horum namque assensus verè est opinio, quia discursui innitur tanquam medio proximo, cum illorum vera fides testimonio innitur.

III. Illationum. I. argumentum. solutio.

36

Postremo inferitur solutio argumentorum: nam ad primum dicimus, fidem quidem præsupponere opinionem de veracitate attestantis, ac de eius testificatione, ei tamen non innitur tanquam medio assentiendi, sed testimonio, vel autoritati, à qua tanquam à causa formali, & propria accipit, quidquid habet incertæ veritatis.

Solutio. II

37

Secundum argumentum non bene inferret eiusdem esse speciei fidem, & opinionem ex eo, quod vtraque est incerta atque obscura, sufficit enim obscuritatem, & incertitudinem vtriusque ex diuerso medio provenire, ut formaliter censeantur diuersæ, atque adeò assensus ipsi, vel cognitiones, quibus conueniunt, nam quemadmodum non repugnat duas cognitiones certas, atque euidentes specie differre propter medium, vel modum diuersum, pariter non repugnat, duas incertas, atque obscuras, si per diuersa media habeantur, ut in opinione, & fide

contingere ostendimus.

Ut vltimam manum huic controuersie imponamus, appendix quoddam dubium soluendum est, quod à multis hac in parte proponitur, an videlicet dentur opiniones specie diuersæ, vel omnes sint eiusdem rationis; & modo simili de humana fide, an vnica sit, pro quibuscunq; credibilibus, vel pro diuersis diuersa secundum speciem.

Apparet namque neutram esse multiplicandam: nam siue opiniones sint mediatae, vel etiam primæ, sub eadem ratione formali assentiendi conueniunt, illarum enim ratio probabilis discursus est, harum vero probabilitas intrinseca propositionis, in quâ sine medio fertur intellectus: de fide autem magis certum videtur, cum eiusdem rationis sit quodcumq; testimonium humanum, propter quod vniuersis credibilibus assentimus.

Diuerso tamen modo de vtraque statuendum censet, nam opiniones differunt specie absque dubio pro diuersitate rerum, vel obiectorum circa quæ versantur, si sint immediatæ, & si mediatae pro diuersitate principiorum, à quibus per diuersum syllogismum derivantur: gratia exempli, opiniones philosophicæ diuersæ sunt ab opinionibus metaphysicis, sicque de reliquis, quæ circa materiam diuersarum scientiarum admiscuntur.

Probatum euidenter ex similitudine scientiarum, quæ pro diuersitate obiectorum distinguuntur, quanquam in certitudine, euidentia, atque demonstratione conueniant, eiusmodi enim conuenientia generica est, sub qua diuersitas specifica continetur, pariter ergo de opinionibus censendum erit, quanuis sub genere probabilis, ineuidentis, atque incertæ cognitionis omnes conueniant.

Fides autem humana vnica secundum speciem statuit pro diuersis credibilibus: quemadmodum vnica est diuina fides, quia eiusdem rationis sunt humana testimonia, propter quæ credimus: ratio autem discriminis inter opinionem, & fidem ea est, quia opinio derivatur ex principijs probabilibus, aut euidentibus, per euidentem, vel probabilem syllogismum tanquam per medium proprium, atque intrinsecum, vnde cum principia sint diuersa, & ex consequenti syllogismi, necesse

Dubium notandum.

Ratio pro parte negatiua.

38

Conclusio

Ratio.

39

Quid de se de se dicendum.

40

41

se est conclusiones, vel assensus diuersos esse: variato namque medio formali assentiendi necesse est assensum quoque variari: testimonium autem medium quoddam extrinsecum est, & eiusdem rationis, licet vnum sit altero firmitus, quod veracior est, qui aliquid testificatur: vnde fit, eiusdem rationis esse omnes assensus humanæ fidei, sicut & diuinæ, quas tñ testimoniorum diuersitas essentialiter distinctas facit.

QVAESTIO SECVNDA.

Pertineant ne ad rationem intrinsecam opinionis, & humana fidei formido, ac pia affectio voluntatis.

Discrimine inter scientiam, opinionem & fidem.

41

VNUM habet humana fides, & opinio, quo separantur à scientia, videlicet de re contingenti esse, vel necessaria per medium probabile, aut contingens, cui non repugnat subesse falsum: cum tamen scientia non modo de necessarijs sit, sed etiam per necessarium medium: aliud, quo à suspitione, & assensu dubio, & huiusmodi est determinatio ad alteram partem contradictionis: etenim qui aliquid suspicatur, aut de eo dubitat, non habet assensum determinatum vnius partis, sed inter affirmatiuam, & negatiuam hæret: opinans autem, vel humana fide credens vni parti, assentitur, veraque esse iudicat: ceterum cum talis assensus vnius partis non sit certus, sed rationes ad sint in fauorem oppositæ partis etiam probabiles, & humanum testimonium fallabile sit, nõ ita firmus videtur, qui connexum habeat timorem de opposita parte, an videlicet vera sit, & falsa, que reputatur vera: eiusmodi autem timor est, quod formidinis nomine intelligitur in titulo quæstionis.

De quo merito dubitatum est, an sit opinio, & humanæ fidei essentialis, vel accidentalis potius, & sine quo aliquando reperiantur: & hæc est prior pars præsentis controuersie.

An formido pertineat ad rationem fidei, & opinionis variæ sententia.

Mag. Mastius opinionem distinguunt in imperfectam, & perfectam, eam appellans perfectam, que testimonio innitur, & vocatur in schola fides humana, imperfectam vero, que probabilibus rationibus, & appellari solet opinio.

Qua distinctione supposita tenet formidinem nõ pertinere ad rationem humanæ fidei, vel perfectæ opinionis, quia hæc (ait) non solum importat determinatum assensum vnius partis, sed firmum, ac certum, non propter testimonij firmitatem, sed propter determinationem efficacem voluntatis, ratione cuius firmiter etiam intellectus eidem parti adheret: nec solum firmiter, sed tenaciter, ut testatur Aristoteles 6. ethic. cap. 3. docens se penumero euenire, ut firmitus, ac tenacius adhereat nonnulli suis opinionibus falsis, quam sapientes certissimis veritatibus, quod indubitata experientia confirmat, cum videamus impios hæreticos, sumissime adherere erroribus diuinæ veritati contrarijs: ex quibus aperte videtur constare oppositæ partis formidinem longè abesse a perfecta opinione.

Imperfecta tamen, que non autoritati, sed probabili innitur rationi, essentialitèr habet annexam formidinem, sine qua nec reperitur, nec reperiri potest: hoc dicit tenere viros sapientes: Capreo. in 3. dist. 25. q. 1. in solutionibus argumentorum aduersus secundam conclusionem: præsertim in solutione 5. & 6. Caiet. in commentarijs, ca. 26. prioris libri, & quod amplius est, D. Tho. in 3. dist. 23. q. 2. art. 2. q. 1. de veritate, q. 14. art. 1. & 2. q. 2. art. 1. & quidè Cai. videtur in hanc partem inclinare, dub. 1. eiusdè cap. vbi opinionem ait ex parte subiecti habere annexam formidinem, à qua nec D. Thom. longè abesse constabit, si verba illius referamus: sic enim ait in 2. loco. Quandoq; intellectus inclinatur magis ad vnum, quam ad alterum, sed tamen illud inclinans, non sufficere mouet intellectum ad hoc, quod determinet ipsum in vnam partem totaliter, vnde accipit quidè vnam partem, tamen semper dubitat de opposita, & hæc est dispositio opinantis. Locus autem postremus hæc verba continet. Quidam

I. scieria Mastj.

42

Aristot.

43 D. Thom.

44

actus intellectus habent quidem cognitionem informem absque forma assensione, sive in neutram partem declinent: sicut accidit dubitantibus, sive in unam partem magis declinent, sed tenentur aliquo levi signo, sicut accidit suspicanti: sive vni parti adhaereat, tamen cum formidine alterius, quod accidit opinanti, & c. Sed expressius videtur idem sentire. 1. 2. q. 67. art. 3. sic loquens: *Ex parte vero subiecti differunt secundum perfectum, & imperfectum opinio, fides, & scientia: nam de ratione opinionis est, quod accipitur unum cum formidine alterius oppositi, unde non habet firmam inhaesionem, & c.*

I. Ratio.

Sed rationibus agens primo eam confirmat ex recepta definitione opinionis, quod sit assensus obsecurus, incertus, & formidolosus, vt per primam particulam separatur a scientia, per ceteras vero a fide, quae est assensus certus, & sine formidine.

II. Ratio.

Secundo, nam qui opinatur iudicat opinionem, quam ipse sequitur posse esse falsam, cum per argumenta probabilia procedat, quae sepe fallacia euadunt, sed qui iudicat aliquid posse esse falsum, timet, atque formidat de eius veritate, dubitatque, an oppositum sit verum, ergo formido intrinseca erit opinioni: hac partem tenet Durandus in 1. q. prologi.

II. Sententia.

Moderni superius a nobis relati in sua illa sententia persistentes de distinctione fidei, & opinionis, quam praecedenti quaestione retulimus, ac refutauimus, aiunt, quotiescunque humana fides vtriusque principio euidenti innitur, ab opinioneque distinguitur, non habet annexam formidinem, cum sit certus, atque euidentis assensus, qualis est huius propositionis, Roma est, si vero vtrumque, vel alterum principium solum sit probabile, quo casu cum opinione identificatur, annexam habet essentialiter formidinem: sentiunt itaque de ratione opinionis intrinseca esse formidinem, cum praecedenti sententia, quanquam alia via incedant.

Vera sententia statuitur & argumenta opposita diluuntur.

III. Sententia vera.

Communis tamen sententia, quam Magist. Sot. & omnes fere moderni sequuntur, duplicem formidinem distinguit: alia enim est actualis, quam nos in ipso statim quaestionis initio timorem appellauimus, vt magis ratio-

nem eius manifestam efficeremus, alia est aptitudinalis, sive radicalis non in alio timore, vel dubitatione consistens sed in eo solo, quod est medium opinionis, aut eius obiectum incertum esse, atque contingens, & tale, cui non repugnat subesse falsum: & formido haec merito radicalis dicitur, quia radix est, & origo actualis: ex eo enim contingit opinantem actualiter habere timorem de veritate oppositae partes, ac de falsitate eius, quae sequitur, quia vel contingens est, vel per medium probabile, atque contingens ei assentitur.

Nunc ergo actuale formidinem, quam 1. & 2. sententia essentialiter esse annexam opinioni contendunt, extra essentialitatem illius esse docet, radicale vero ei omnino intrinsecam: & hanc reputo non solum probabiliorem, sed veram sententiam; iuxta quam negandum non est aliquando conuenire opinioni actuale formidinem, est enim quasi quoddam eius accidens, quod licet aliquando conueniat, plerumque tamen ab eo absoluitur.

Haec sine dubio est mens Aristot. 7. 1. eth. cap. 3. vbi non de fide, sed de opinione loquebatur, dum verba, quae sequuntur protulit: *Nam si vera opinio, & non scientia sit, ex qua continenter agunt homines, nihil ad rationem id refert; cum nonnulli ex his, qui opinantur, non ambigant, sed certo se scire existiment.*

Quod manifesta experientia conuincitur, ne multae sunt opiniones in philosophia, aut Theologia, communi fere consensu totius scholae approbatae: fortissimisque argumentis intra latitudinem probabilitatis confirmatae, quas sine ulla prorsus formidine, vel timore sequimur, & secuti sunt priores eisdem rationibus susculsi, ergo actualis formido non pertinet ad rationem opinionis intrinsecam.

Et si varios opinandi modos altius perpendamus, videbimus ita esse necessario tenendum; opinio enim non solum versatur circa propositionem contingentem, nec solum circa necessariam, per medium probabile vt tale cognitum, sed etiam per medium probabile reputatum necessarium, vt si quispiam ex praemissis necessarijs per syllogismum probabilem, quem euidentem reputat, conclusionem deducat, verum putat se demonstrationem, & scientiam habere, ergo nulla ei suboritur dubitatio de veritate

47.

Explicit.

48.

Aristot.

Ratione probatur.

49.

de veritate illius, neque vllam penitus formidinem, aut timorem habet, de veritate oppositae: cum tamen non scientificum, sed opinatum duntaxat assensum illius habeat; sequitur ergo formidinem non esse opinionem intrinsecam.

Exemplum.

Simile exemplum afferre possumus in eo, qui ex praemissis necessarijs, & per euidentem syllogismum deducit conclusionem putans vtramque praemissam esse immediatam, cum tamen vere sint per priores alias demonstrabiles ipso nesciente eas ad prima principia referre, talis namque non habet veram scientiam conclusionis, licet se habere existimet, vt docuit expresse Arist. 1. lib. post. capit. 2. dicens: *Non scit, qui demonstrationem horum non habet: hoc est, qui nescit praemissas demonstrabiles vsque ad prima in demonstrabilia referre: solum ergo habet opinionem: quem tamen non formidare, non timere, nec dubitare, de eius falsitate, aut de veritate oppositae luce clarius est: ergo non solum probabilis erit nostra sententia, sed vera, & cui non est difficile occurrere argumentis alterius.*

Arist.

50

Ad testimonia D. Thom.

Nam testimonia D. Thom. eo tendunt, vt discrimen inter scientiam, & opinionem non solum ex parte obiecti contingens, & necessarij, nec solum ex parte medij assentiendi secundum se sumpti statuatur: hoc enim non semper sufficeret: cum contingat quempiam ex praemissis necessarijs, ac per medium vere necessarium, seu demonstratiuum conclusionem deducere: & nihilominus non habere scientiam illius, sed opinionem: ex eo solum quod medium vere necessarium, aut aliquam praemissam vere necessariam probabilem reputat, sed ex parte subiecti, cuius existimatio sufficit conclusionem alioquin scientificam opinatum duntaxat assensum efficere: itaque dum affirmat D. Thom. opinionem, & scientiam non solum ex parte obiecti, & medij differre, sed etiam ex parte subiecti vnam partem accipientis cum formidine alterius, non de actuali formidine loquitur, sed de radicali in eo consistente, quod obiectum opinionis, vel medium vere sit contingens, aut certe ex parte subiecti vni, vel alteri vt tale accipietis, vnde fit, opinionem quasi defectum scientiae merito reputari.

Primum argumentum minus aptam

definitionem opinionis assumit, nam exacta definitio nihil dubium, vel in opinione positum continere debet, sed ex his, quae ab vniuersis tanquam essentialia recipiuntur, constituenda est: cuius ea est euidentis ratio, quia definitio rei, de qua agitur, est quam principium totius disputationis praesupponitur: in ea igitur disputantes conuenire omnino oportet: alioquin nullum firmum argumentum ex ea deduci poterit, de formidine autem non est certum, quod ad essentialitatem opinionis spectet, sed in controuersia vocatum: ergo non est in eius definitione ponenda, praesertim vt ex tali definitione argumentum desumatur ad probandum, quod ei sit intrinseca.

Negamus ergo ad formam argumenti opinionem per formidinem actuale esse definiendam: sed per radicale, quam nullus negat ad eius essentialitatem pertinere, erit autem exacta eius definitio. Opinio est cognitio, vel assensus rei contingentis aut necessariae per medium vere probabile, vel vt tale existimatum genitus: loquimur autem de opinione mediata: nam primam bene descripsit Aristoteles, dicens esse acceptionem immediatam propositio nis, & non necessariam.

Secundum argumentum falsum assumit antecedens, necessarium videlicet esse, vt opinans iudicet eius assensum posse esse falsum: cum euidenter sit a nobis probatum oppositum in eo, qui ex praemissis, quas putat necessarias, & per medium etiam necessarium reputatum, quod tamen necessarium non est, sed probabile, conclusionem infert: talis enim non iudicat assensum, quem de conclusione habet, posse esse falsum, sed vere necessarium, ac scientificum, cum tamen vera sit opinio: sed etiam si verum esset assumptum, non bene ex eo infertur; actuale formidinem esse opinionem intrinsecam: nam est opinans iudicet posse esse falsum eius assensum, rationes tamen adeo efficaces esse solent (adhuc intra latitudinem probabilitatis) vt omnem timorem, vel formidinem depellant: animusque quietum reddant, vt multis experientijs firmatum est.

Quod autem de opinione definitum est, de fide humana secundum proportionem est accipiendum, de qua euidenter us constat, non habere essentialiter annexam actualem

Ad formam arg.

Solutio 2a arg.

53

Quid dicendum de fide.

lem formidinem, vt naturam eius perp̄-
denti facile constare poterit, quæ cum ra-
tionibus, & argumentis probabilibus nõ
innitatur, sed fidedigni testimonio, non
est necessarium, vt ei opponantur aduerse
rationes in fauorem oppositæ partis, pro-
pter quas formidare debeat de falsitate
eius, quod creditur, vel de veritate oppo-
siti, sed quietum plerumq; animũ reddit.

Formido autem radicalis nõ est ei mi-
nus intrinseca, quam opinioni, nam & si
aliquando accidat, vt multiplicatis testi-
monijs certus sit moraliter assensus hu-
manæ fidei, per accidens est: quia si secun-
dum propriam conditionem humanæ au-
toritatis adhuc talis assensus exp̄datur,
incertus est, & cui non repugnat subesse
falsum, in quo consistit radicalis formi-
do. Et hæc de prima quæstionis parte.

*Quomodo voluntatis pia affectio requiratur
ad opinionem, & fidem.*

2. pars quæ-
stionis.

AD secundam veniamus, in qua de
pia voluntatis affectione agendũ
est in ordine ad fidem, & opinio-
nem.

Notab. 1.

Sed prius quam quid nomine piæ affe-
ctionis intelligatur, explicemus, obseruã-
dum est obiecta fidei, & opinionis imper-
fectam rationem veritatis cõtinere, cum
contingentia sint ex se, vel saltem ex par-
te medijs assentiendi, probabilis videlicet
ratiocinationis, aut humanæ autoritatis,
ideoq; intellectum non conuincunt ad as-
sensum eliciendum, sed liberum sibi man-
et assentire, vel non: & cum formalis li-
bertas intellectus à voluntate dep̄deat,
à qua applicatur ad operandum, necesse
est ab ea applicetur, si circa eiusmodi ob-
iecta operaturus sit: itaq; talis applicatio
libera est, & non quomodocumque, nam
etiam ad assensum principiorum, & con-
clusionis demonstratiuæ libera applica-
tio voluntatis est necessaria (vt superius
docuimus,) sed libera est quãtum ad ex-
ercitium, & specificationem, ita vt appli-
care possit voluntas intellectum, vel non
applicare, sed assensum suspendere, &
& insuper ad assentiendum, vel dissentie-
ndum: liberum est enim homini proposito
obiecto opinionis, vel fidei assentire, vel
dissentire, hoc est, verũ esse iudicare, vel

56

falsum: cum tamen assensus principiorũ
solum sit liber quantum ad exercitium,
ita vt licet applicare, vel diuertere intel-
lectum voluntas possit: si tamen eum ap-
plicet, non nisi ad assensum, necesse itaq;
est voluntatem cum intellectu concurrere
ad assensum opinionis, & fidei, vt quod
ex parte obiectorum deficit ad plenẽ de-
terminandum intellectum suppleatur ex
parte voluntatis. Nec solum in fide huma-
na, & opinione necessarium est, sed etiã
in fide diuina supernaturali, cuius obie-
ctum non valet intellectum conuincere;
non quidem defectu necessitatis (nam si
de principali loquamur, quod est Deus
Opt. necessarium est) sed ex imperfecta
propositione, quia in hac vita sub obscũ-
ra reuelatione, & quasi in ænigmate (vt
docuit D. Paul. 1. ad Corint. 13.) credẽdũ
proponitur: eiusmodi autem necessitatẽ
liberi concursus voluntatis disertissimis
verbis explicuit D. Thom. 2. 2. q. 2. art. 1.
ad 3. sic inquit. *Intellectus credentis de-*
terminatur ad vnum non per rationẽ, sed per
voluntatem, & ideo assensus hic accipitur pro
actu intellectus, secundum quod à voluntate
determinatur ad vnum.

57

D. Thom.

Notab. 2.

Quo præsupposito obseruandum secu-
do est actum voluntatis, per quem volun-
tas intellectu applicat ad assensum opi-
nionis, aut fidei, duplicem esse: vnus est
simplex quædam electio, per quam ratio-
ne, vel autoritate præsuppositis voluntas
eligit potius credere, vel probabiliter as-
sentire quã discredere, vel dissentire, aut
operari circa obiectum harum cognitio-
num, quam operationem suspendere: ita
vt in tali electione non moueatur potius
ex maiori affectu, vel inclinatione ad vnã
partem, quam ad alteram, sed solum ex
maiori, vel minori conuenientia obiecti,
vel certe à propria libertate: alius est ac-
tus electionis quidem liberæ, in quo po-
tius voluntas mouetur ad determinandũ
intellectum ex affectu ad vnã partem,
quam non habet erga alteram: vnde so-
let procedere, quod hanc potius opinio-
nem quispiam sequatur, quam alteram,
quia magis erga patronũ eius afficitur,
& motus voluntatis ex hoc affectu proce-
dens vocari solet pia affectio voluntatis.

58

De vtroq; igitur actu secunda pars
quæstionis sciscitatur, an necessarius
sit ad

fit ad opinionis, vel humanæ fidei assen-
sum.

Responsio.

Et de hoc postremo tanquam de fa-
cilliori respondeo, minimẽ necessarium
esse, sed sufficere cum motum volun-
tatis, quem vocamus electionem, quem
admodum ad alia opera aliarum poten-
tiarum, quæ voluntati subduntur, præsta-
da.

Ratio.

Quod euidenter (nisi ego fallor) pro-
bati potest ratione ab experientia peti-
ta: experimur namque sæp̄ numero nos
eam potius opinionem amplecti, quam
scimus esse sapientis hominis, erga quem
minori propensione voluntatis afficimur,
quam oppositam alterius, in quem ma-
gis propensi sumus, quia rationes illius
efficaciores nobis videntur: ergo pia af-
fectio voluntatis non est necessaria ad as-
sensum opinionis, vel humanæ fidei.

I. opinio.

Sed circa modum necessitatis actus
qualiscumq; liberi, quẽ sufficere dicimus
duo extrema reperio, vnum, quod tan-
quam Scoti proprium retulit Caiet. 1. 2.
quæst. 65. art. 4. videlicet non esse necessa-
rium positiuẽ, sed negatiuẽ, hoc est, actũ
voluntatis non esse necessarium ad deter-
minandum intellectum, sed satis esse vo-
luntatem non repugnare, vel non moue-
ri in contrarium.

60

II. opinio
Caietan.

Aliud extremum est eiusdemmet
Caiet. vsq; adeo esse necessarium positi-
uum actum, vt sufficiens sit determinare
intellectum ad assensum opinionis, aut fi-
dei absque vlla prorsus ratione, vel auto-
ritate: verba eius sic habent: *sicut voluntas*
determinat potentiam rationalem ad alterũ
contrariorum, ad qua neutraliter se habet, vt
dicitur. 9. metaph. sic determinat intellectum
ad alteram partem contradictionis credendã:
Et sicut Medicus ex solo odio determinat ar-
tem ad occidendum infirmum, ita ex solo amo-
re alicuius quantumcunque extranei determi-
natur quis ad credendum id, cuius nullam ha-
bet rationem, &c.

61

Propria sententia media statuitur.

EGo vero media inter vtrumque ex-
tremum via incedendum esse arbi-
tror: dicendumq; nec satis esse volũ-
tatem non repugnare, vel non moue-
re in contrarium, vt determinetur intel-
lectus ad assentiendum, contra Scotum,

nec sic esse requisitum, & sufficientem po-
sitiuum actum, vt absque vllõ rationis,
vel autoritatis pondere possit voluntas
eo mediante determinare intellectum, cõ-
tra Caietanum.

I. pars pro-
batur.

Probatum primum: quia intellectus
non conuincitur ab obiecto fidei, vel opi-
nionis, ergo neque ab eo sufficienter de-
terminatur, à se autem determinari mini-
me potest, cum non sit potentia formaliter
libera, indiget ergo aliquo determinã-
te extrinseco, quod non potest esse nisi so-
la voluntas, à qua ceteræ potentiæ, & in
primis intellectus (vt pote intimius ei cõ-
iunctus) determinantur, determinatio au-
tem voluntatis est quædam eius motio,
nec enim aliquid imperat, vel determi-
nat, nisi mouendo, mouere autem nõ po-
test nisi operando, & operatio est positi-
uus actus, ergo repugnat determinare
intellectum ad assensum, nisi per actum.

62

Probatum secundum: quia contradic-
tionem implicat aliquam potẽtiam op̄-
rari, nisi circa aliquam rationem sui obie-
cti, neque enim visus operatur nisi circa
visibile aliquod: neque auditus nisi circũ
aliquẽ sonum, vbi ergo nulla est ratio
visibilis, vel audibilis eis proposita, non
operabuntur: sed veritas saltem appars
est obiectum intellectus, ergo vbi non est
aliqua veritas, vel eius apparentia, repug-
nat intellectum operari: sed si nulla ad sit
ratio, nullatẽ autoritas, nulla erit appa-
rens veritas, ergo nec poterit intellectus
assensum elicere.

II. pars
I. probatur.

63

Secundo. Fides, & opinio innituntur
testimonio, vel rationi probabili, à qui-
bus earum assensus speciem capiunt, vbi
ergo nullum est autoritatis, vel rationis
momentum, aberit omnino mediũ assen-
tiendi: ergo non minus repugnat dari as-
sensum opinionis, vel fidei sine vlla ratio-
ne, vel autoritate, quam dari assensum
absque ratione formali assentiendi, & ex
consequenti nullius speciei, falsum est er-
go voluntatem posse determinare intel-
lectum non præsupposito aliquo medio
autoritatis, vel rationis.

Probatum

Sed quid dicendum est, vbi ratio, vel
autoritas est æqualis pro hac parte, & op-
posita: aut vbi minor est pro vna, quam
pro altera: poterit ne voluntas in casu de-
terminare intellectum ad tales assensus?

Dubium

64

Respondeo, solutionem huius dubij

ex

ex illa controuersia moralis Theologiae satis difficili dependere, an voluntas possit eligere æquale bonum, vel minus in comparatione maioris, quam tetigit D. Thom. I. 2. quæst. 13. art. 6. ad. 3. & ibidē ab eius expositoribus exproffesso agitur, quam licet in eum locum remittendam censeamus nostra tamen sententia est, liberam esse voluntatem ad eligendum æquale, vel etiam minus bonum in comparatione maioris.

D. Thom.

QVAESTIO TERTIA.
& vltima.

Possit ne opinio de eadem propositione, & in eodem intellectu simul esse cum scientia.

65

Explicata opinionis essentia comparatur modo cum scientia, & inquiritur, an simul cum ea esse possit: de eadem in primis propositione, nam circa eandem rem simpliciter certum est versari vtramq; cognitionem posse: quis enim prohibet circa eandem quantitatem continuam versari Geometricam scientiam, & opinionem simul, an sit re ipsa diuersa à substantia? nec solū de eadē propositione, sed in eodem intellectu inquirimus: nam in diuersis exploratum est, scientiam, & opinionem eiusdem propositionis reperiri, ecquis enim negare poterit vnum posse habere scientiam alicuius propositionis, quam per veram demonstrationem cognoscit, alium vero opinionem, si per probabilem dumtaxat syllogismum eam acceperit? simul denique sciscitatur titulus quæstionis, nam successe siue nihil obstat, quod idem homo de eadem propositione vtramq; cognitionem habeat, possibilis namque casus est, ut quispiam per probabile argumentū cognoscat veritatem alicuius propositionis nunc, post vero in cognitione proficiens per veram demonstrationem: eiusmodi igitur est presentis controuersia status, an scientia, & opinio de eadē propositio

Questionis status.

66

ne, & in eodem intellectu simul possint existere: ita vt vnus, & idē homo scientiam habeat illius per veram demonstrationem, & opinionem simul per dialecticum argumentum: est namque sermo de opinione affirmante eandem propositionem scientificam verē esse, nam opinio negans error esset, de quo in aperto est, non posse simul esse cum scientia.

Quibus expeditis (vt clarius procedamus) adnotandum est, quadruplicem comparationem institui posse inter scientiam, & opinionem: primam, inter earum actus, vel assensus: secundam inter habitus: nam etsi opinio verē, & propriē habitus non sit, quandam habet cum habitu similitudinem, in quantum per repetitionem actū acquiritur in intellectu dispositio quædam permanens habitui similis, de qua idem est iudicium, quantum pertinet ad presens institutum, ac si verē esset habitus: tertiam, inter habitum opinionis, & actum scientiæ: quartam denique inter habitum scientiæ, & actum opinionis: de singulis enim comparationibus specialem habet difficultatem præfens quæstio, & licet non omnes opinantes adeo distinctē loquātur, sed multisubconfusa quadam ratione scientiæ, & opinionis doceant, simul stare posse, vel non posse: ex verbis tamen singulorum licet colligere, quid quisque sentiat, vel in quā partem magis inclinet.

Proponitur sententia Scoti omnino negatiua.

Dvas igitur extremas sententias circa hanc quæstionem reperio, & alteram mediam: negat omnino primum extremum scientiam, & opinionem simul stare posse, siue pro actibus, siue pro habitibus: quod sequuntur Scotus. in. 3. d. 24. quæst. vnica. §. contra hæc primo. Caietan. in commentarijs. 26. c. 2. lib. prioris. dubio vlt. Mag. Sorus. q. vnica eiusdem capituli, quorum sententiam nouissimē amplectitur. Mag. Masius. ibidē quæst. 5.

Et reputatur expressa sententia Aristotelis. cap. 26. primi libri, vbi quæstionē illam in proprijs terminis agitans, an idē possit esse scitum, & opinatum ab eodē, partem negantem determinans, hac potissima ratione confirmat: scibile est, quod non

Nota.

67

I. opinio.

68

non potest aliter se habere, vt ex definitione scientiæ constat: opinabile vero, quod potest aliter se habere, vel secundum se, si sit contingens, vel saltem ex parte medij, videlicet rationis probabilis, si sit necessarium: sed repugnat idem obiectum posse se aliter habere, & non posse; cum contradictoria non vereficerent simul de eodē, ergo repugnat idem esse scibile, & opinabile, seu scitum, & opinatum, sed hæc sunt propria obiecta opinionis, & scientiæ, ergo tā erit impossibile has esse simul respectu eiusdem, quam illa ex mente Aristotelis.

I. argum. de actibus

70

Sed rationibus etiā probatur: primo de actibus, secundo de habitibus: de actibus quidem, nam scientia, & opinio nō pugnant ex parte obiecti, cum obiectum vtriusque possit esse necessarium, neq; ex parte medij, cum contingere possit per idem medium demonstratiuum quem piam assequi scientificam notitiam conclusionis, cuius alter solum probabile acquirat: ex eo solum, quod ille efficaciam demonstrationis percipit, iste probabile dumtaxat argumentum reputat, ergo solum pugnant ex parte subiecti: sed pugnantia ex parte subiecti nequeunt simul in eo reperiri, vt contraria, & priuatiue opposita ostendunt: ergo pugnat aperte cū natura horum actuum, simul in eodem intellectu circa eandem conclusionem existere.

Confirmat.

71

Et confirmatur: quia impossibile est eundem hominem simul iudicare, quod aliquid nō possit se aliter habere, & quod illud idem possit se aliter habere: cū eiusmodi sint contradictoria iudicia, sed id sequitur euidenter, si scientia, & opinio simul dentur in eodē, & circa idē: ergo apertam vtramq; inuoluit contradictionem: probatur minor. nā si habet scientiam conclusionis, iudicat non posse aliter se habere, & si opinionem simul, iudicabit etiam, quod possit aliter se habere cum hoc sit opinioni intrinsecum.

Secundo: scientia, & opinio pugnant tanquam euidens, & ineuidens, cum de intrinseca ratione scientiæ sit euidentia, qua ex propria conditione caret opinio, opponitur ergo priuatiue sicut lunē, & tenebræ; sed priuatiue opposita intrinsecam habent repugnantiam circa idē subiectum: ergo simul in eo esse repugnat: nō est intelligibile eundem hominem simul esse videntem, & cæcum: neque eundem

aerem simul esse illuminatum, & tenebrōsum: ergo non erit intelligibile eundem intellectum simul videre obiectum, & circa illud esse obcæcatum, vel priuatum lumine, per actum scientiæ videt, per actum opinionis eadem euidentia, ac visione priuatur, aperta igitur contradictio est vtrūque simul habere.

Confirmat.

72

Et confirmatur, quia duæ istæ propositiones opponuntur contradictoriē obiectum hoc est euidens, obiectum hoc non est euidens designata eadem propositione, cum sint affirmatio, & negatio eiusdem de eodem: sed si scientia, & opinio secundum actum simul sint in eodem intellectu de eadem propositione, stabunt simul in veritate, ergo cū hoc sit impossibile, erit etiam illud: probatur minor: quia si scientia habetur de tali propositione, vera erit affirmatiua, & si opinio non erit minus vera negatiua, cū nō sit minus intrinseca opinioni ineuidētia, quā scientiæ euidentia. De habitibus etiā ostenditur, primo, nā habitus est propter actum, ex cuius repetitione generatur: habitus item respicit idem obiectum, ac per idem medium, sed in actibus est aperta repugnantia iam probata, ergo eadem erit in habitibus. Secundo, non minus repugnant ex parte subiecti habitus, quā actus, nec minus priuatiue opponuntur, sed propter repugnantiam ex parte subiecti, & priuatiuam oppositionem probatum est simul tatem actuum esse impossibilem, ergo eadem repugnantia probabitur de simultate habituum: vnus est enim certus, & euidens, alter incertus, & ineuidens, vt de actibus conclusum est: & hoc argumēto conuincit solet, q̄ fides diuina nequit in beatis permanere, nec secundū actum, nec secundum habitum, qui priuatiue opponitur ratione obscuritatis visioni Dei intrinsecā habenti claritatē.

I. Argum. de habitibus.

II. Argum.

73

Opposita sententia Durandi proponitur.

Pro altero extremo refero Dur. in. 1. q. prologi à num. 20. vsq; ad 38. vbi duobus modis ait accipi distinctionē scientiæ, & opinionis: vno quidē ex parte conclusionis scite, & opinatæ: ita vt scientia dicatur habitus conclusionis necessariæ, quā impossibile est aliter se habere, & quod de hoc constat sciēti, vt postulat Arist. cap. 2. prioris libri, opinio vero proportionali.

II. opinio.

tionaliter fit habitus conclusionis vere contingētis, & possibilis aliter se habere, vel quæ talis ab opinantē existimatur. sic autem accipiēdo scientiam, & opinionem, impossibile est simul esse in eodem intellectu, ac de eadem conclusione, nec pro actibus, nec pro habitibus.

74

Probatur repugnantiam de actibus, impossibile est contradictoria simul esse vera, sed eandem conclusionem necessariam esse, & contingentem includit contradictionem, scilicet posse aliter se habere, & non posse aliter se habere, & existimare eam non posse aliter se habere, quod fit per scientiam, & posse aliter se habere, quod fit per opinionem, dicit expressam contradictionem in intellectu opinantis simul, & scientis illam, ergo haud quaquā possibile est, & in hoc sensu docuit Aristoteles cap. 26. lib. prioris, quod non contingit eundem hominem simul scire, & opinari eandem conclusionem.

Aristot.

II. Probat.

Probatur secundo de habitibus, nam habitus, qui causantur ex actibus formaliter impossibilibus sunt impossibiles, sed habitus scientiæ, & opinionis sub tali consideratione causantur ex actibus impossibilibus, ergo non sunt minus impossibiles, quam ipsi actus.

II. Distin.

75

Alio modo ait accipitur distinctio opinionis, & scientiæ ex parte mediorum, per quæ procedūt, nam scientia procedit per medium necessarium, opinio per mediū contingens, & hæc distinctio formalior est prima, quia distinctio actuum, & habituum intellectualium immediatius, atque formalius ex medio (quod est quasi formale obiectum) accipitur, quam ex conclusione (quæ est quasi materiale).

Sed adhuc opinio ex parte medij considerata duobus modis haberi potest, primo per medium contingens, aut probabilē ut tale cognitum, aut per medium verē quidem contingens, sed reputatum necessarium, & si per medium prioris conditionis habeatur, non potest esse simul cum scientia, nec pro actu, nec pro habitu.

76

Probatur repugnantiam eidem argumentis, quibus eam probavit iuxta priorem sensum. Si autem opinio habeatur per medium probabilē, sed reputatum necessariū simul esse potest cum scientia, tam pro actu, quam pro habitu, quod sic ait intelligendum esse, ut si possibile sit duos actus

realiter distinctos simul esse in intellectu non repugnet assensus opinionis, & scientiæ tanquam re distinctos simul esse: si vero talis multiplicitas repugnet (quod ipse potius credit) hac sola de causa repugnantiam simul esse actus scientiæ, & opinionis, tanquam re distinctos, non propter aliquam repugnantiam inter eos reperitam, unde fit adhuc in casu, quod multiplicitas actuum repugnet, simul esse posse assensum opinionis, & scientiæ tanquam unum, eundemque realiter, sed qui formaliter fit opinionis, & scientiæ, prout ab utroque habitu procedit.

Probatur nullam continere repugnantiam, quod actus scientiæ, & opinionis sic habitum simul existant: nam duo actus, qui respectu eiusdem conclusionis conformantur, simul esse possunt: at actus scientiæ, & opinionis conformantur respectu eiusdem conclusionis: quia per utrumque iudicatur necessaria, & quod impossibile fit aliter se habere, ergo poterunt esse simul.

Probatur de actibus.

77

Secundo quia tota repugnantia horum assensuum in eo sita est, quod per unum existimatur conclusionem non posse aliter se habere, per alterum aliter se habere posse, sed dum prædicto modo habetur opinio, existimatur non posse aliter se habere, cum medium reputetur necessarium, conuenit igitur in existimatione opinantis cum scientia, & ideo cessat omnino repugnantia, ac propterea simultas redditur possibilis.

Confirmat.

De habitibus vero planē sequitur non esse impossibiles, nam si aliqua esset inter eos repugnantia, ex actibus orta esset per quos generantur, sed in actibus nulla est, ergo nec erit vlla in habitibus.

Probatur de habitibus.

78

Hanc sententiam Durandi sequuntur moderni quidam, quam his ferē rationibus confirmant.

Primo, demonstratio, & syllogismus probabilis possunt applicari ad confirmandā eandē conclusionē, ut expresse docuit D. Tho. & experientia ipsa testatur, quod si fiat assentietur absque dubio intellectus propter utrumque mediū, habebitque prout duplicē assensum, scientificū ex demonstratione, & opinatiū ex syllogismo probabilis: & si dicatur nihil tunc efficere syllogismum dialecticum, non fit satis argumentum: quia ex necessarijs præmissis demon-

I. Ratio huius sententia.

D. Tho.

79

demonstrationis dispositis sequitur tanquam effectus infallibilis conclusio scientifica, atque adeo scientificus assensus: pari ergo ratione ex probabilibus dispositis in syllogismo euidenti sequitur probabilis conclusio, quæ est actus opinionis, si cut ergo repugnat applicari demonstrationem ad aliquam conclusionem, & non sequi assensum eius necessarium: sic repugnat applicari dialecticum syllogismum, & non sequi probabilem, alioquin frustranea esset talis applicatio.

Nec rursus soluitur nodus argumenti si dicatur, aliquid efficere non tamen assensum opinatiū, sed intendere certitudinem scientiæ, cum hoc planē sit impossibile, nam quod incertum est, non potest certitudinem generare, ergo neque eā intendere: item quod imperfectum est in aliquo genere, non potest perficere aliud se perfectius eiusdem generis: sed assensus scientificus perfectior longē est opinatiuo, nequit ergo ab eo perfici, nihil est igitur, quod præstare possit syllogismus dialecticus præter proprium assensum, qui simul erit cum scientifico, imo etsi aliquid aliud præstare posset, non nisi medio assensu proprio, quæ si præmissa non inducunt, nihil in intellectu producere poterūt.

80

II. Argu.

Secundo, scientia, & opinio se habent tanquam perfectum, & imperfectum lumen, ut lumen solis, & candelæ ad illuminandum aerem, sed hæc possunt applicari simul, ita ut quodlibet suum habeat effectum circa eandem partem aeris: ergo pari ratione, si illæ applicentur ad eandem conclusionem, neutra priuatur effectu proprio, sed producent proprios assensus simul in eodem intellectu.

Media sententia præfertur.

III. Sententia.

Medium inter hæc extrema tenet communis sententia scholasticorum, videlicet opinionem, & scientiam esse pro actibus impossibilibus, non vero pro habitibus: quod sequitur Alex. Alensis. 3. p. q. 79. memb. 3. Aristodorus. lib. 3. summæ Theolog. tit. 3. q. 4. D. Bonau. in 3. d. 24. q. 2. Gab. ibid. art. 3. Hiericus quodlib. 8. q. 1. & videtur Aristotel. ac Diu. Thom. consentaneum.

Paget ex Aristot.

Probatur hoc vltimum, quia dū Aristot. c. 26. lib. prioris decernit, & probat

non posse idem scitum esse, & opinatū ab eodem, de solis actibus loquitur, ut verba ipsius, & contextus totius capituli ostendunt, & D. Tho. 1. p. q. 58. art. 7. ad 3. & q. 72. art. 7. ad 1. affirmat medium probabile, & demonstratiuum posse simul concurrere ad eandem conclusionem, sed expressius. 3. p. q. 9. art. 3. ad 2. ubi statuit opinionem ex syllogismo dialectico causatam permanere adueniente scientia eiusdem conclusionis: permanentia autē non conuenit actibus statim transeuntibus, sed habitibus ex propria conditione diuturnis; sentit igitur habitus non esse impossibiles, sed actus.

D. Thom.

82

Sed ratione probatur, nam si quispiam habitum opinionis habeat circa aliquam conclusionem necessariam, quam ex necessarijs etiam principijs intulit, sed per probabilem syllogismum, & tandem demonstrationem eiusdem assequatur, non valebit scientia per talem demonstrationem genita habitum opinionis nimis in subiecto radicum statim corrumpere, etiam si demus esse ei contrariam, quod enim per diuturnam consuetudinem, actuumque repetitionem acquisitum est, non nisi per contrariam expellitur.

I. Ratio.

Nec satis est opponere, quod per primam demonstrationem generetur habitus scientiæ, atque adeo habitus opinionis omnino corrumpatur, nam licet verū hoc sit, quantum ad essentiam habitus propter efficacitatem causæ, cæterum quantum ad modum non est habitus talis scientia, sed quasi inchoatio, ac dispositio eius, quia non est adhuc radicata in subiecto, nec præbet ei facilitatem, & promptitudinem, unde si ex parte subiecti non est habitus, non poterit statim excludere opinionem, quanquam ei contrariam: quousque modum intensio- nis, & radicationis habeat, quam sicut paulatim assequitur, sic expellit sensum habitum oppositum: permanebit igitur habitus opinionis cum scientia per primam demonstrationem adquisitione, cuius illud est euidenti argumentum; quod post aduentum demonstrationis, non minori facilitate assentitur eidem conclusioni is, qui habitum opinionis habebat, quam prius: ergo signum est adhuc durare cum habitu scientiæ, ut docuit Diu. Thom. expresse. 3. par.

Contra sententiam.

83

quæst. 9. art. 3. ad. 1. cuius verba mox referemus.

Solutio Ca
retan.

Vidit hoc argumentum Caiet. in commentarijs eiusdem loci, simulque verba Diu. Thomæ perspexit, & ne videretur ei contrarius negans vtrumque habitum simul reperiri, quandam excogitatus est distinctio: dicens, permanere quidem eundem habitum opinionis, non tamen sub ratione formali opinionis, per quam adquisita scientiæ contrarius est, sed forte in ratione qualitatis, vel cuiuspiam alterius materialis.

Refutatur
1.

Cæterum, quam sit friuola hæc solutio, & planè falsa, quis non videat: etenim habitus opinionis, vel qualitas illa adquisita per frequentationem actuum essentialiter est opinio, non minus quam adquisita qualitas per continas demonstrationes essentialiter scientiæ, sed repugnat hanc permanere, & esse in intellectu quin sub ratione scientiæ permaneat: ergo non minus erit impossibile, quod permaneat qualitas adquisita per assensum opinionis, quin permaneat sub formali ratione opinionis.

Refutatur
ca. II.

Secundo, opinio permanens cum scientia continetur intrinsece sub genere qualitatis: ergo erit etiam sub aliqua specie, non intellectus, non scientiæ, vel sapientiæ, non prudentiæ, vel artis. ergo opinionis, non est enim alia species habitus per syllogismum dialecticum adquisita, necesse est, ergo speciem habeat, atque essentialiter opinionis inclinât ad opinatiuum assensum.

2. Ratio.

Probaturs secundo hæc sententia argumento ex cæteris habitibus quantumcumque contrarijs desumpto; habitus namque intemperantiæ adquisitus non expellitur per vnum, aut alterum actum oppositæ virtutis: sed per continuam repetitionem eius, quemadmodum per continuam repetitionem proprii actus adquisitus est, sed permanet in subiecto quousque nimis sit in eo radicata temperantia, habens modum, atque statum virtutis: sic igitur erit necessario fatendum de scientia post opinionem adquisita, non excludere habitum opinionis, à subiecto quousque in eo fuerit nimis radicata, & id quidè supposito, quod contrarij sint habitus scientiæ, & opinio (cuius oppositum tamen ostendemus inferius) & hæc pro communi sententia.

86

Resolutio quæstionis iuxta communem sententiam.

Recenfitis, atque confirmatis omnium sententijs, tribus assertionibus nostram à communi minimè recedentem explicamus: quibus plenè satisfacimus quæstioni propositæ.

Prima igitur assertio est, non repugnat actum opinionis esse simul cum habitu scientiæ: hanc puto esse indubitabilem, cum in quibuscunq; habitibus acquisitis contrarijs vera sit: constat enim simul cum habitu temperantiæ non semel reperiri vnum, vel alterum actum vitiosum in temperantiæ: ergo licet daremus habitum opinionis, & scientiæ esse contrarios, necessario admittenda esset simultas actus opinionis cum habitu scientiæ.

Secundo. Nam habitibus utimur, cum volumus, ergo habens habitum scientiæ, potest eo non uti pro aliquo tempore, sed dum actu non consideratur medium scientificum, nihil prohibet oblatatione probabili per eam assentiri conclusioni scientificæ, tum ergo simul existet opinatiuus assensus cum habitu scientiæ.

Secunda assertio, possibile est etiam ex opposito simul cum habitu opinionis reperiri actum scientiæ.

De hac etiam dubitare non licet, cum certo constet simul cum habitu vitioso reperiri vnum, vel alterum actum virtutis oppositæ, ut cum habitu intemperantiæ vnum, vel alterum temperantiæ actum, non potest esse maior inter scientiam, & opinionem, quam inter habitus virtutis, & vitiorum: ergo nec maior repugnantia simultatis vnus, vel alterius actus scientiæ cum habitu opinionis: accedit illud, quod in confirmationem communis sententiæ attulimus, videlicet possibile esse eum, qui habet habitum opinionis, scientiam acquirere per primam demonstrationem, per quam non expellitur præexistens habitus, erit ergo simul assensus scientiæ cum eo.

Tertia assertio. Possibile est scientiæ, & opinionem pro habitibus simul esse, sed pro actibus impossibiles sunt.

Vtramque partem huius assertionis tenet communis sententia, quam sequar sumus, & probauimus.

Sed præcipua earum difficultas, ac totius

1. Assertio

1. Ratio.

II. Ratio.

87

2. Assertio.

III. Assertio.

88

totius controuersia in eo sita est, an scientia, & opinio, actus, & habitus oppositos importent: nam primæ sententiæ patroni putant esse habitus contrarios, vel priuatiuè oppositos, quod tanquam fundamentum accipiunt ad sustinendam repugnantiam simultatis: Durand. quoque oppositionem admittit, idèd nunquam concedit opinionem, ut talem cognitam, simul esse posse cum scientia: sed ex nostris etiam non pauci haudquaquam negant, putantes adhuc ea admissa non repugnare habitus, sed solum assensus.

Et quanquam hoc modo defendi posset communis sententia, supposito, quod habitus scientiæ per primum actum compareretur, minime tamen si per repetitionem multorum, quemadmodum cæteri: sed adhuc (supposito quod acquiratur per primum) facilius multo sustinebitur, & notior eius veritas fiet, & difficultas fere vniuersa argumentorum, quibus innituntur reliquæ, euacuabitur: si ostendamus nullam esse oppositionem inter opinionem, & scientiam, siue pro habitibus, vel pro actibus accipiantur: hac enim via eam defendit Diu. Thom.

D. Thom.

3. part. quæstio. 9. artic. 3. ad 2. cuius verba, tanquam fundamentum totius doctrinæ referre placet: habet enim sic: *Opinio ex syllogismo dialectico causata est via ad scientiam, qua per demonstrationem acquiritur: qua tamen adquisita potest remanere cognitio, quæ est per syllogismum dialecticum, quasi consequens scientiam demonstrationem, quæ est per causam; quia ille, qui cognoscit causam, ex hoc etiam potest magis cognoscere signa probabilia, ex quibus procedit dialecticus syllogismus.*

Hæc D. Thom. quæ si rectè expendantur, tria ex eis constare poterunt: primum huiusmodi cognitiones non habere ullam oppositionem: secundo simul esse posse habitus: tertium impossibiles esse assensus: & duo postrema sunt partes nostræ assertionis: primum verò potissimum vtriusque fundamentum.

Primum proficitur Diu. Thom. dum docet opinionem esse dispositionem ad scientiam: dispositio enim similis est formæ introducendæ, cum subiectum capax efficiat eam recipiendi, nec potest villo modo esse contraria, vel opposita:

Opinionem esse dispositionem ad scientiam

90

pugnat enim cum ratione subiectum præparari ad recipiendam formam per dispositionem ei contrariam: nam dispositio contraria potius agit ad expulsionem formæ, quam ad introductionem: non disponit calor subiectum pro forma aquæ introducenda, neque frigus pro forma ignis, sed potius eam expellere contendit.

Quod autem opinio disponat ad scientiam, valde conforme est naturæ eiusdem scientiæ, & intellectus, in quo recipienda est, opinio etenim cum scientia in eo conuenit, quod veram esse conclusionem affirmat: & rursum media vtriusque valde assimilantur; nam quemadmodum demonstratio ex præmissis infert conclusionem, sic etiam syllogismus dialecticus; sed hoc differunt, quod demonstratio firmum, atque stabile medium est, dialecticus syllogismus infirmum, & quod proinde deficere potest: posse autem deficere, & non posse deficere non importat ullam repugnantiam (ut plures decepti arbitratur) sed se habent, ut perfectum, & imperfectum, quod multis exemplis ostendi potest.

Sed appositissimum est voluntas hominis viatoris in gratia existentis, & beati: vterque enim Deum Opt. diligit, sed iste firma quidem, atque stabili dilectione, ac deficere non potente: ille vero infirma, & cui non repugnat deficere, vel ad culpam deflectere, & nihilominus statum isti non sunt oppositi, vel contrarij, sed se habent tanquam inchoatum, & perfectum, quia eundem finem respiciunt: quanquam vnum per omnimodam determinationem ad bonum, alterum verò non nisi cum potentia ad oppositum: ita ergo censendum est de statu opinionis, & scientiæ; iste enim omnimodam determinationem ad veritatem continet; ille verò quanquam veritatem respiciat infirmus est, & ab ea deficere potest: similis est ergo iste statui viatoris hominis, ille vero beati.

Sed ita se habent perfectum, & imperfectum cuiuslibet generis, vel ordinis, ut imperfectum negationem perfectionis importet, & essentialiter quidem si ex propria conditione sit imperfectum, & alterius naturæ à perfecto essentialiter

h 3

di

diuerso, vt se habet opinio respectu scientiæ: vnde ex hoc videntur oppositæ, sed reuera non sunt, quia positivæ rationes vtriusque valde sunt similes, vt ostendimus. Negationem leonis essentialem importat homo, & vniuersaliter species quilibet negationem alterius, sed non propterea dicuntur oppositæ, quantum diuersa sint, quia positivæ rationes non opponuntur.

In quo sensu opinio est incerta

Ecce in quo sensu opinio dicitur incerta, & ineuidens, non per positivam qualitatem, vel rationem certitudinis, vel euidentiæ contrariam, non per priuationem harum perfectionum, cum non sit nata illas habere: nec demum per puram negationem, quod necessario requiritur ad oppositionem contradictoriam, cum rationem habeat positivam, in quo talis negatio perfectionis clauditur: sed per communem rationem, qua imperfectum negationem perfectionis claudit absq; vlla oppositione: solum ergo important perfectum, & imperfectum, atque adeo opinio, & scientia quandam impossibilitatem in duobus consistentem: primò respectu eiusdem formæ, cui simul conuenire repugnat, impossibile est enim dispositionem, & habitum, (vbi essentialiter differunt) eidem qualitati conuenire, atque adeo impossibile est eandem qualitatem esse opinionem, & scientiam. Secundò, respectu eiusdem subiecti, cui simul actu conuenire repugnat: non est possibile idem corpus simul esse perfecte, & imperfecte calidum, perfecte, & imperfecte album, sicq; de ceteris eiusdem conditionis actibus respectu eiusdem subiecti, & cū scientia, & opinio pro habitibus, vel pro actibus accipiantur: pugnat profecto cum natura vtriusq; simul conuenire eidem subiecto secundum actus, vel assensus: nam si intellectus per assensum scientificum omnino determinatur ad veritatem: firmus, ac stabilis in ea est, non potens ab ea deficere: repugnat profecto simul esse nõ omnino determinatum, vel infirmum, ac deficere potentem circa eandem conclusionem, atq; adeo simul habere assensum opinionis.

94

95

Quid arg. conuincat

Et argumentum conuincit profecto contra Durandum omnino esse impossibiles assensus opinionis, & scientiæ circa eandem conclusionem: etiam si as-

sensus opinionis habeatur per medium probabile, sed necessarium reputatum: nam & si hoc modo illam habens putet non posse aliter se habere, verè tamen in eius intellectu assensus opinionis est essentialiter, ergo non omnino determinat, aut conuincit intellectum, nec verè firmum, & stabilem reddit, licet putet se firmum esse: verè igitur est impossibilis cum assensu scientiæ, per quam omnino determinatur, atque conuincitur, & firmam habet, & stabilem conditionem: manifestam enim repugnantiam continet, intellectum circa eandem conclusionem verè esse plenè, & non plenè determinatum: firmam habere adhesionem, ac deficere; non potentem, & infirmam, ac potentem deficere; conuictum esse, & non conuictum, licet in eius apprehensione firma adhesio appareat; falsa enim apprehensio non tollit naturam, & essentiam actus, vel assensus, quemadmodum hæreticus discredens vni articulo fidei, non habet certam fidem aliorum, sed humanam, ac fallibilem, quantum putet se infallibiliter eos credere.

96

97

Hoc arg. impugnat Dur.

Argumentum hoc non est contemnendum, nam (nisi ego fallor) non potest alia via efficaciter impugni sententia Durandi: infirmum est enim argumentum contra ipsum, quod ex contrarietate, vel oppositione scientiæ, & opinionis fit; dum sic dicitur: per scientiam æstimatur non posse aliter se habere conclusionem, & per opinionem posse se aliter habere: sed repugnat simul quempiam existimare, quod possit se aliter habere, & quod non possit: ergo repugnat simul habere assensum opinionis, & scientiæ: facile enim negat Durand. vtramque antecedentis partem quantum ad assensum opinionis, dicens non esse necessarium talem habere existimationem, qui eum habet per medium verè probabile, sed necessarium a se existimatum, conuincendus est igitur ex his, quæ habet essentialiter assensus opinionis, siue habeatur per medium probabile, & tale existimatum, siue existimatum necessarium: siue enim hoc, siue illo modo habeatur, essentialiter est ei nõ plene determinare intellectum, infirmum, & instabilem esse, & cui a veritate deficere non repugnat: implicat autem contradictio-

98

nem

nem eundem intellectum circa eandem conclusionem plene, & non plene determinatum esse: firmum, & non firmum habere assensum: conuictum, & non conuictum simul esse circa eandem veritatem, posse, & non posse ab ea deficere, atque adeo assensum simul opinionis, & scientiæ circa illam habere. Si autem dicatur, repugnare quidem intellectum simul esse plene determinatum, vel conuictum, & non plene determinatum, vel conuictum circa eandem veritatem per idem medium, non tamè per diuersa, qualia sunt demonstratiuum, & probabile. Respondeo, etiã per diuersa media repugnare sicut repugnat simul assentire, & dissentire per diuersa media.

D. Thom.

100

Quomodo non detur repugnantia inter habitus scientiæ, & opinio-

Ratio efficac.

Hinc sequitur communem opinionem defendere longè melius D. Thom. docem scientiam, & opinionem non habere oppositionem, sed differre tanquã perfectum assensum, & imperfectum ex proprijs essentijs, quam cæteros, qui putant propter oppositionem, vel contrarietatem esse impossibiles.

Inter habitus vero non est talis repugnantia, quia modum potius potentiarum & habitatum ad eliciendos actus habent, quam actuum: habitibus autem vti mur, cum volumus, vnde fit, non repugnare simul in eodem intellectu potentias vel habilitates diuersas, quarum vna imperfecta, altera perfecta sit ad eliciendos actus perfectos, atq; imperfectos diuersis temporibus.

Probatur efficaciter. Nam repugnantia habituum accipitur ex actibus, sed nõ repugnant actus perfectus, & imperfectus respectu eiusdem subiecti, nisi pro eodem tempore, ergo nec habitus erunt impossibiles, nisi in quantum repugnat simul operari; sed non est necessarium, vt in eodem subiecto simul existentes operentur simul, ergo non erunt in eodem subiecto impossibiles, sed neq; otiosus erit habitus opinionis: nam præterquam, quod simul potest concurrere cum habitu scientiæ ad eandem conclusionem, in quantum cum eo conuenit (vt inferius explicabitur) contingere potest, eum, qui vtrumq; habet obliuioni tradere mediũ demonstratiuum permanente probabiliter tanquam faciliori, & tunc poterit eo vti ad assentiendum conclusioni, eiusque no-

101

titiam conseruandam.

Exemplū.

Et habemus appositissimum exemplum in cæteris, qualitatibus, quo simul doctrina hæc explicatur, & confirmatur: repugnat enim eandem qualitatem tribuere subiecto esse album, & aliud esse accidentale imperfectius, quod est nõ album, sed non repugnat diuersis qualitatibus vtrumque accipere posse: videlicet ab albedine esse album, & ab alia qualitate non album, sed esse alterius denominationis; qualitas enim tribuens esse, quod non est album, non tollit, nec prohibet, quin possit ab altera qualitate scilicet albedine tribui esse album: pari ergo ratione de scientia, & opinione censendum est, non est enim possibile, quod ab eodem habitu euidens, & ineuidens cognitio tribuatur subiecto circa eandem conclusionem, quia repugnat eundem habitum esse euidens, & ineuidens, non tamen repugnat, quod ab vno habitu tribuatur euidens, & ab altero alia cognitio euidens non pertingens, sed infirmum eiusdem veritatis assensum producat, & talis est opinio, quæ in hoc sensu ineuidens appellatur: sed euidens non tribuens, non prohibet, quin ab altera qualitate, vel habitu perfectiori simul tribuatur, vnde non magis repugnat simul cum habitu scientiæ existere opinionem in eodem subiecto, quam simul cum albedine existere aliam qualitatem minus perfectam, dans ei aliud esse, quod perfectionem albedinis non pertingit, & ideo nõ album potest vocari.

102

103

Ecce quo pacto vera sunt tria illa in testimonio D. Thom. contenta, videlicet opinionem disponere ad scientiam, permanereq; in intellectu secundum habitum eam adueniente, non vt possit simul intellectus vtriusq; assensum habere, cum id plane repugnet propter perfectam, atq; imperfectam vtriusq; rationem, sed bene diuersis temporibus, quod sufficit, vt habitus opinionis permaneat, in quo nulla est repugnantia.

Ratio discriminis.

Cuius ea est discriminis ratio, quia perfectum, & imperfectum secundum actum impossibilia sunt, nequaquam per modum habitus: cum ex habituum similitudine fiat in eodem subiecto simul esse habitatem, seu potentiam eliciendi actum

di actum perfectum, & imperfectum circa eandem conclusionem diuersis temporibus, quod profecto non repugnat.

Obiectio.

Si autem opponatur, non solum diuersis temporibus, sed simul posse uti utroque habitu circa eandem conclusionem, qui illum habuerit, cum non repugnet simul ei assentire per medium necessarium & probabile, praesertim apud D. Thom. id expresse admittentem, quo admissio euidenter inferatur assensum utriusque simul existere, quid enim potest efficere habitus opinionis, simul cum scientia concurrens, nisi opinatum assensum, sicut habitus scientiae assensum scientificum, ex similitudine igitur utriusque habitus in eodem subiecto inferatur. non repugnare actus incidemusque in sententiam Durandi.

104

Solutio.

Respondemus verum esse assumptum, quod utrumque medium concurrat simul ad eandem conclusionem, & ex consequenti uterque habitus, non tamen nisi in eo, quod possunt, hoc est in eo in quo concursus scientiae non impedit concursum opinionis: habent enim eiusmodi habitus media, quibus in obiecta feruntur, & assensus, quos eliciunt, aliquid in quo conueniunt, & aliquid in quo valde differunt: conueniunt namque in genere cognitionis: deinde in eo, quod utrumque fertur in conclusionem veram, imo & necessariam, nam licet possit opinio versari circa contingentem, non tamen simul cum scientia, quae omnino de necessariis est: itaque uterque habitus in casu, utrumque medium, & assensus uterque affirmat veram esse conclusionem, & sub hac ratione nihil prohibet simul concurrere: quid autem simul concurrens cum scientia habitus opinionis efficiat, non eodem modo ab omnibus traditur: nec enim verum esse potest, quod a quibusdam dicitur, & a nobis refutatum est, intendere certitudinem, aut euidenciam scientiae, nam cum ea omnibus modis careat, iuuare ad eius intentionem directe, & per se minime potest; id igitur praestat, ut intellectus eo media te, tanquam faciliore, ac notiori expeditior fiat, atque adeo capacior melius calendi medium demonstratiuum, perfectiusque participandi effectum eius, videlicet certitudinem, atque euidenciam, ita ut assensus scientificus certior, atque euiden-

105

tior producat, quam si solum medium demonstratiuum applicaretur: & quia remouens prohibens, vel tollens impeditur ad principalem effectum concurrere, dici potest habitum opinionis, & medium probabile hoc pacto intendere certitudinem, & euidenciam scientiae, in quantum remotis virtute utriusque impedimentis fortius operatur habitus scientiae, perfectioremque producit assensum, ut autem id praestet, non necesse est proprium assensum producat, quem producere repugnat stante impedimento scientifici assensus.

Satisfit argumentis aliarum opinionum.

Superest aliarum opinionum argumenta diluere, & a testimonio, & ratione Aristotelis in fauorem primae oppositis incipientes, dicimus ex ipsomet verborum contextu, ac modo loquendi constare, de solis actibus, aut assensibus opinionis, & scientiae eum loqui quos impossibiles probare contedit, quod & nos libenter admittimus.

Ac testimonium Aristotelis.

Primum, & secundum argumentum eiusdem sententiae de actibus etiam probare contendunt esse impossibiles, quare ex hac parte pro nostra, & communi sententia faciunt.

Ad 1. & 2. prima sententia.

Hac solum animaduersione indigent, quod aduersus Durandum non conuincunt: qui oppositionem harum cognitionum admittit solum, ubi opinio habetur per medium contingens tale reputatum, sed si habeatur per idem medium reputatum necessarium opponi negat, & merito, cum non reputet tunc opinans conclusionem aliter se habere posse, sed esse necessariam, & non posse se aliter habere; non secus ac per medium necessarium, unde nihil tunc oppositionis reperitur in eius intellectu per utrumque medium assentiente: haec igitur via oppositionis satis inefficax est, & nullius roboris ad conuincendum opinionem, & scientiam pro habitibus, vel actibus esse impossibiles.

Nota.

Duobus alijs argumentis de habitibus procedentibus satisfacit doctrina nuper a nobis tradita, nam repugnantiam actuum ex propria eorum conditione

Ad 1. & 2. eiusdem sententia de habitibus.

108

ditione accipitur, valde diuersa a natura habituum, licet enim ex actibus generentur, genere tamen propter diuersum modum essendi ab eis differre compertum est, repugnantiam igitur actuum concedimus, quia repugnat actum perfectum, atque imperfectum (etiam si sola ratione accidentali incensionis, & remissionis differant) idem subiectum afficere simul, ut calorem intensum, & remissum, maior igitur erit repugnantia inter eosdem actus specie diuersos, quorum vnus ex propria conditione essentiali imperfectus est, perfectus alter, neque ille ad perfectionem huius tendit, aut peruenire potest, & tales sunt assensus opinionis, & scientiae, ab isto enim plene determinatur intellectus, ab illo non plene determinatur, iste eum in veritate firmat, stabilemque efficit, & non potentem deficere, ille infirmum, instabilem, deficereque potentem, non est autem possibile utrumque modum simul habere circa eandem conclusionem, & in hoc sita est repugnantia actuum; habitus vero diuersum modum habent afficiendi subiectum, per modum habilitatis, aut potentiae ad aliciendos actus: aptitudinem autem perfectam, & imperfectam simul habere intellectum ad actum perfectum, & imperfectum eliciendum circa eandem conclusionem repugnet quidem, si necesse esset utrumque simul elicere, & tunc ex repugnantia actuum inferre liceret impossibilitatem habituum, cum euident foret nullam posse haberi operationem in tali subiecto, caeterum cum hoc non sit necessarium, sed liber sit eorum usus, ita ut prohibito possimus, nunc vno eorum uti, post vero altero, non continet vllam repugnantiam simultanea eorum existentia.

109

110 Ratio.

Quod efficaciter probari potest ex natura intellectus, a quo repugnat simul elici eosdem actus opinionis, & scientiae circa eandem conclusionem, caeterum cum non sit necessarium simul utrumque elicere, sed in potestate nostra sit nunc vnum, post vero alterum pro oblata occasione, non repugnat simul habere aptitudinem, vel habilitatem utrumque eliciendi, quam habet essentialem intellectus, in quo proinde non tenet a repugnantia simultatis actuum ad repugnantiam potentialium, vel aptitudinum. Cum ergo habitus opinionis, & scientiae modum habeant habilita-

111

tum, seu potentialium, non licebit ex repugnantia simultatis actuum repugnantiam simultatis eorum inferre.

Sed ad formam argumenti dicendum est: actus impossibiles propter contrarietatem, vel oppositionem generare etiam habitus oppositos: caeterum si non sint impossibiles ratione oppositionis (ut contingere in proposito ostendimus) non erit necessarium impossibiles producere habitus: cuius ea est ratio, quia in composibilitas actuum, non aliunde, quam ex actuali ratione prouenit, quam cum non habeat habitus, sed longe diuersam, neque vllam repugnantiam simultatis continent.

Ad formam argum.

Postremum argumentum oppositionem contrariam, vel priuatiuam habituum, & actuum opinionis, & scientiae assumit ad probandam repugnantiam simultatis, quam nos cum Diu. Thom. omnino negamus: quod enim habitus opinionis inclinatur ad assensum, cui non repugnat subesse falsum, & qui aliter se habere potest: habitus autem scientiae ad actum non potest aliter se habere: non arguit maiorem repugnantiam ea, quae inter habitum, & actum perfectum ex vna parte, & habitum, & actum imperfectum ex altera reperitur: quod autem hac nulla sit oppositio proprie loquendo satis clare ostendimus: licet ex eo opposita appareant, quod imperfectum negationem perfectionis includit: quemadmodum vna quaelibet species absque vlla oppositione importat alterius negationem; affirmatio enim non opponitur contradictorie nisi purae negationi, ubi autem ratio positua in utroque extremo interuenit, non habet locum talis oppositio; de contraria autem, aut priuatiua apertum est in eisdem non reperiri, nam quod euident, & certa sit scientia, opinio incerta, & ineuident ex eadem ratione perfecta, & imperfecta prouenit nullam arguens oppositionem: & quod tandem additur in eodem argumento, eo conuinci, quod diuina fides nequeat simul cum clara visione in beatis permanere, nec secundum actum, nec secundum habitum, absolute negandum est, nam & si de actu fidei repugnare conuincat, nequaquam de habitu, cum non repugnet potestas eliciendi actum impossibilem cum eodem actu, ut ex se est manifestum: habitus autem

Ad vltimum.

112

113

tem quasi potestas sit eliciendi actum. Argumenta Dur. ad triplicem ordinem reuocantur iuxta diuersas considerationes scientiæ, & opinionis; ad primum ordinem ea pertinent, quibus probare contendit ex parte conclusionis acceptas omnino repugnare, siue pro actibus, vel pro habitibus accipiantur: sed hæc fundatur in oppositione harum cognitionum, quam nos minime admittimus, quare eodem prorsus modo soluantur ac præcedentia.

116

Argum. 1 ordinis.

In secundo collocantur duo alia, quibus probat adhuc ex parte medijs consideratas, in quantum opinio habetur per medium probabile tale cognitum, in compossibiles esse pro actibus, vel habitibus, & primum, quod de actibus probare contendit, non est necessarium soluere, cum & nos eosdem putemus incompossibiles: ad repugnantiam vero de habitibus, quæ ex eo colligit, satisfactum est iam inter soluenda argumenta Scoti.

Ad argum. 2 ordinis

117

Argumenta tertij ordinis eo tendunt, ut conuincant, opinionem habitam per medium probabile reputatum necessarium, simul existere secundum actum, & habitum cum scientia: quæ ergo de actibus procedunt, directe aduersus nostram sententiam militant, ideo diluenda sunt.

Circa I. argum. solutionis, Caiet.

Et circa solutionem primi extat sententia Caietan. dub. ult. 26. cap. quem sequitur Mag. Soc. ubi supra; negantis assensum habitum per syllogismum verè probabilem, sed necessarium existimatum esse opinionem (vt arbitratur Durand.) sed ait esse actum procedentem ex ignorantia prauæ dispositionis, quæ parum, vel nihil aberrare distinguitur.

Ratio Cai.

Ratio huius sententiæ est, quia talis assensus ex errore, vel deceptione procedit eius, qui necessarium medium reputat illud, quod vere probabile, seu contingens est.

Impugnatur à Dur.

118

Vidit hanc solutionem Durand. prius quàm à Caietan. adhiberetur, quam hoc argumento impugnauit; non est contra rationem opinionis, quod opinans decipitur circa medium, vel circa conclusionem, cum non repugnet opinioni subesse falsum, quàmuis ergo decipiatur circa medium, necessarium reputans, quod solum probabile est, non tollit talis deceptio, quin assensus conclusionis vere, & propriè opinionis sit.

Nos quoque planè falsum existimamus, quod talis assensus non sit opinio, quod duplici ratione probamus; priori quidem; nam si ex opposito habuerit quispiam syllogismum verè demonstratiuum, putans solum esse probabilem, conclusio non est error, nec procedit ex ignorantia prauæ dispositionis, sed vera opinio ex virtute præmissarum sic dispositarum in existimatione illius; quæ licet falsa sit, non tollit quin assensus conclusionis probabilis inferatur. Ergo nec falsa existimatio eius, qui putat necessarium esse syllogismum, cum solum sit probabilis, tollit, quin suum effectum probabilis conclusionis inferat.

119

Secunda ratio: mediū illud, per quod infertur conclusio, vere est syllogismus probabilis, & licet existimetur necessarius, non amittit suam probabilitatem propter talem existimationem falsam, ergo conclusionem probabilem absque dubio infert, & assensus, quem de tali conclusione format intellectus arguentis, vere probabilis est, vera igitur erit opinio: probatur euidenter antecedens: nam qui existimat aliquam propositionem esse necessariam, (cum solum sit probabilis) veram esse credit, ergo non erit in eius existimatione falsa, quauis falsum sit necessitate ei tribuere, quam non habet, tantundem ergo de medio iudicandum est, nam qui illud necessarium reputat, legitimum credit, ergo non sophisticum, vel deceptorium, quate nec erroneum assensum, vel ex ignorantia prauæ dispositionis procedentem, sed verum generabit, quauis non adeò verum, ut existimatur: itaque sicut maior veritas existimata non tollit minorem, quàm habet propositio necessaria reputata etiã in intellectu decepto: pari ratione maior necessitas medijs probabilis existimata non tollit minorem, quam ex se habet. Quis enim existimabit aliquam propositionem, quam per solam auctoritatè alicuius sancti fide humana credimus, falsam esse in intellectu eius, qui putaret eam esse infallibili certitudine diuinæ fidei? nullus profecto. Quia falsa illa apprehensio, vel attributio infallibilis veritatis non tollit minorem, quam ex se habet in intellectu adhuc decepti hominis, plus veritatis ei tribuentis, quam in se habeat.

Hic

121

Ad I. Durand. arg. 11. ordinis.

122

Ad confir.

123

Hic fortasse rationibus conuictus Cai. prædictam sententiã retractauit 2.2. q. 1. ar. 5. affirmans assensum productum per syllogismum probabilem reputatum necessarium esse opinionem hisce verbis: *si enim conclusio, vel ratio secundum se est impossibilis aliter se habere, & ab hoc non penetratur, quod si talis, opinans est: & similiter si ratio, aut conclusio possibilis est aliter se habere, & iste putat quod impossibile sit aliter se habere, opinans est, &c.*

Supposito igitur quod talis assensus opinionis sit (vt Durand. affirmat) argumentum illius soluimus negantes simul esse posse cum assensu scientiæ, nam licet in apprehensione falsa eius, qui medium probabile, necessarium reputat, conformetur assensus probabilis scientifico, hæc tamen conformitas non tollit eius essentiam, vel naturam verè difformem, vnde fit intellectum non plenè determinare, licet falso existimetur plenè determinatus, si ergo simul sit cum assensu scientiæ, erit simul intellectus plenè, & non plenè determinatus, firmus, & stabilis, infirmus, & instabilis circa eandem conclusionem, & ab eius veritate mutabilis, & immutabilis, quæ cum non tollantur per falsam apprehensionem maiorem necessitatem attribuentem medio ea, quam ex propria conditione habet, & manifestam contineant repugnantiam, fit incompossibiles esse tales assensus opinionis, & scientiæ, non enim cessat repugnantia in ipsa veritate rei, quauis cessare videatur in apprehensione falsa.

Confirmatio eiusdem argumenti facile soluitur, nam repugnantia horum assensuum non consistit in eo, quod existimetur assensus opinionis posse se aliter habere: eiusmodi enim existimatio variari potest, sed in natura eius se habens tantquam quid imperfectum intra idem genus cognitionis respectu assensus scientifici: perfecta autem, & imperfecta notitia eiusdem veritatis nõ possunt stare simul in eodem intellectu, cum aperte repugnet simul esse plenè, & non plenè determinatum circa illam: vnde fit intrinsecã repugnantiam simultatis ex propria vtriusque conditione emanantem non tollit etiam in intellectu falso attribuentè necessitatem medio probabili, falsoque existimante se scire, cum verè opinetur ipso

adhuc Durand. confitente.

Ad ultim.

Argumentum postremum de habitibus procedit, quos contendit simul esse, propterea solutione non indiget, cum & nos (licet alia via incedentes) ita esse sentiamus.

124

Soluenda tamen supersunt argumenta, quibus moderni sententiam Durand. complectentes illam nouissimè confirmant: & primum solutum est à nobis in corpore quæstionis, vbi applicare simul posse medium necessarium, & probabile ad eandem conclusionem admittimus: in casu autem hoc non generare proprium assensum impediens scientifico, quem tamen iuuat in eo, quod potest, & ideo nõ censetur inutilis eius applicatio.

Ad I. mota, quibus moderni sententiam Durand. complectentes illam nouissimè confirmant: & primum solutum est à nobis in corpore quæstionis, vbi applicare simul posse medium necessarium, & probabile ad eandem conclusionem admittimus: in casu autem hoc non generare proprium assensum impediens scientifico, quem tamen iuuat in eo, quod potest, & ideo nõ censetur inutilis eius applicatio.

Ad II. argum.

Ad secundum admittimus se habere opinionem, & scientiam, vt perfectam, & imperfectam cognitionem, non tamè omnino sicut lumen intensum, & remissum: quia hæc eiusdem speciei cum sint, effectum etiam eiusdem rationis habere nata sunt: vnde coniungi possunt ad eundem numero effectum producendum, in qua coniunctione non operatur lumen remissum eo modo, quo operaretur se paratim ab intenso, sed tanquam pars vnius agentis totalis ex vtroque simul concurrente constituti: vnde nec habet effectum cum illa imperfectione remissionis, vt haberet si separatim operaretur, sed perfectum lumen productum ab vtroque proportionaliter ei correspondet: & hinc est, quod simul recipi potest effectus vtriusque in eadem parte medijs, quia per modum vnius, & ideo absque vlla imperfectione recipitur: scientia autem, & opinio se habent vt perfectum, & imperfectum lumen essentialiter diuersa, ita vt perfectio sit intrinseca scientiæ, & imperfectio intrinseca opinionis: vnde prouenit, vt non possint per modum vnius agentis speciei eiusdem coniungi, neque ad vnum numero effectum producendum, ita vt quilibet proprium assensum, vel effectum producat: quia nõ possunt proprium effectum nisi essentialiter distinctum, & cum essentiali perfectione, vel imperfectione annexa producere: repugnat autem sic distinctos simul afficere intellectum circa eandem conclusionem (vt ostendimus) ergo etiam repugnat simul concurrere ad eandem conclusionem; ita vt quilibet habitus proprium eliciat

125

126

127

eliciat assensum, sicut coniunguntur paruum, & magnum luminosum, sed coniunguntur respectu eiusdem conclusionis, in eo, in quo sciētia, nō impedit opinionē, in eo enim se iuvari ab ea permittit, vt remotis impedimentis perfectiorem producat assensum, quam sola produceret.

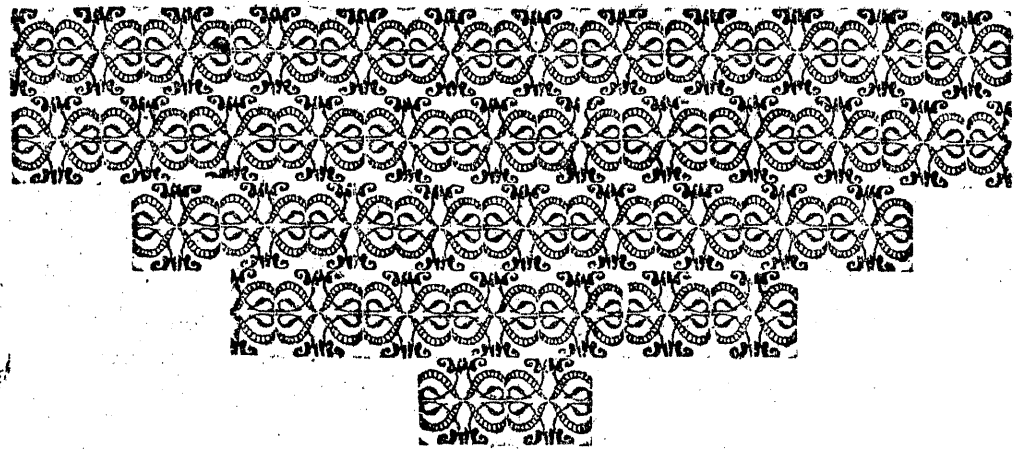
Solent hanc in parte moderni disputare, an scientia simul possit esse cum diuina, & orthodoxa fide, circa eandē propositionem? Ego vero controuersia hanc

verē Theologicam Theologis consulto discutiendam relinquo, cum ex natura diuinæ fidei maximē dependeat. Eam discutit D. Thom. 2. 2. quæst. 1. art. 5. & ibidem illius interpretes: quare nihil iam de vniuerso nostro opere superest disputandum: faxit Deus, vt totus noster qualificū que fuerit labor, in illius cedat honorem, & gloriam, & studiosorum vtilitatem.

(2.)

FINIS.

*Laus Deo, & Augustissima eius Matri
Virgini.*

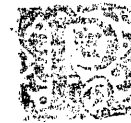
INDEX

INDEX CAPITVM,

DVBIORVM, ET QVÆSTIONVM,

quæ in libris de Interpretatione, & de posteriori resolutione continentur.

Liber Primus Perihermenias.

Proœmium totius operis. col. 1.
Cap. 1. Cum illius expositione. col. 9.

Quæstio. 1. An voces significēt conceptus, & scripturæ voces ad placitum, conceptus vero naturaliter res. col. 17.

Cap. 2. De nomine cum illius expositione. col. 29
Dubium vnicum. An voces equiuocæ sint nomina. col. 34.

Quæstio. 1. An bene definiatur nomen per vocem. col. 34.

Quæstio. 2. An definiatur per illam tanquā per verum genus. col. 39.

Quæstio. 3. An verum sit, nomina significare ad placitum. col. 45.

Quæstio. 4. An verum sit partes nominis separatas non significare. col. 50.

Quæstio. 5. An non est infinitum propterea sit a ratione nominis excludendum, quod tam de his, quæ sunt, quam quæ non sunt, enuncietur. col. 57.

Quæstio. 6. An obliqui casus sint nomina. col. 72.

Cap. 3. De verbo cum illius expositione. col. 77.
Dubium. 1. col. 82.

Dubium. 2. col. 83.

Dubium. 3. col. 86.

Dubium. 4. col. 88.

Quæstio. 1. An verum sit verbum consignificare tempus. col. 89.

Quæstio. 2. Sit ne verbum vera pars propositionis. col. 103.

Quæstio. 3. Possit ne verbum infinitum in propositione collocari. col. 111.

Cap. 4. De enunciatione cum expositione textus col. 119.

Quæstio. 1. An oratio secundum totum sensum arbitrium definiatur. col. 124.

Quæstio. 2. An enunciatio sit ens reale. col. 132.

Quæstio. 3. An definiatur enunciatio per signum, & falsitatem quiddam, col. 137.

Quæstio. 4. An enunciatio mentalis sit vna simplex qualitas. col. 142.

Quæstio. 5. An enunciatio sit genus ad affirmantem, & negantem. col. 154.

Cap. 5. De enunciationis diuisione iuxta quantitatis notas, & de illius oppositione cum expositione textus. col. 174.

Cap. 6. de futuris contingentibus cum expositione illius. col. 188.

Dubium vnicum. An futurum contingens, quando præsens est, adhuc sit contingens. col. 187.

Quæstio vnica. An singulares propositiones de futuris contingentibus habeant determinatam veritatem, vel falsitatem. col. 189.

Liber Secundus Perihermenias.

Proœmium breue. col. 214.

Cap. 1. Cum expositione illius. col. 216.

Cap. 2. Cum eius expositione. col. 227.

Cap. 3. Cum eius expositione. col. 230.

Notabile vnicum. col. 244.

Cap. 4. Cum illius expositione. col. 245.

Notabile vnicum. col. 250.

Liber Primus. De Posteriori Resolutione.

Proœmium totius operis. col. 252.

Cap. 1. Cum illius expositione. col. 278.

Quæstio. 1. An de omni, & sola cognitione intellectiva, accipienda sit vniuersalis propositio Arist. col. 289.

Quæstio. 2. An de subiecto præsupponenda sit actualis existentia. col. 295.

Quæstio. 3. An de subiecto præsupponendum sit quid rei, vel quid nominis. col. 297.

Quæstio. 4. An præcognitiones de passione, subiecto, &c. habeantur ante demonstrationem. col. 303.

Quæstio. 5. An assensus conclusionis fiat ex præexistenti notitia principiorum in Generā causa efficientis. col. 306.

Quæstio. 6. An principia, vel eorum assensus includantur formaliter in conclusione. col. 317.

Quæst.

I N D E X.

Quæstio. 7. An maiori & minori cognitio af-
sensum præbeat intellectus conclusionem in in-
finito. col. 323.
Quæstio. 8. An principis cognitio liberum sit
assensum conclusionem. col. 339.
Cap. 2. Cum eius expositione. col. 339.
Quæstio. 1. An definitio vere sit principium,
quod appellatur positio, distinctum à dig-
nitate. col. 356.
Quæstio. 2. An principia sint veriora conclu-
sione, & una propositio sit verior altera. col.
360.
Quæstio. 3. An semper sit necessarium ut aq;
premissam certiorum esse conclusionem. col. 371.
Quæstio. 4. An scientia semel acquisita pos-
sit à contrario, vel alio modo destrui. col. 380
tertium cap. cum illius expositione. col. 389.
Quæstio. 1. Possit ne euidenter conueni scien-
tias non solum esse possibiles, sed vere ab ho-
minibus comparari. col. 393.
Quæstio. 2. Sit ne circulus quisque vitandus
in demonstratione. col. 400.
Quæstio. 3. Quæplex sit propositio per se nota,
& an omnis immediata sit talis. col. 411.
Cap. 4. & 5. Cum expositione illorum. col. 429
Dubium vnicum. Quem ordinem seruent
inter se modi de omni, per se, & vniuer-
saliter. col. 443.
Quæstio. 1. An hæc prædicatio, homo albus
est animal, & similes sit in. i. modo per se.
col. 444.
Quæstio. 2. Quid nam per terminum vniuer-
saliter significetur. col. 448.
Cap. 5. Cum illius expositione. col. 459.
Quæstio. 1. An omnis demonstratio procedat
ex necessarijs. col. 465.
Quæstio. 2. An necessarium semper habeat
necessarium causam. col. 466.
Quæstio. 3. An per se, & necessarium conuer-
tantur. col. 470.
Quæstio. 4. An quatuor sint cause corruptio-
nis scientie. col. 474.
Cap. 7. Cum eius expositione. col. 482.
Cap. 9. Cum eius expositione. col. 494.
Quæstio vnica. An principia vniuersalissi-
ma meridianum demonstratione. col. 505.
Cap. 5. Et illius expositione. col. 512.
Cap. 10. Et illius expositione. col. 521.
Notabile. De nomine demonstrationis quia.
col. 528.
Quæstio. 1. An demonstratio quod est pro-
cedat à causa remota. col. 529.
Quæstio. 2. De quibus cause intellectus veritas
remota. An. si affirmatio est causa affirma-

tionis, negatio est causa negationis. col. 537
Quæstio. 3. Sit ne sufficiens diuisio demon-
strationis in propter quid, & quod hoc
est. col. 540.
Quæstio. 4. An demonstratio sit genus ad
quia, & propter quid. col. 544.
Quæstio. 5. An assensus demonstrationis quia,
& propter quid differant specie. col. 550.
Quæstio. 6. An eiusmodi assensus generent
habitus diuersæ speciei. col. 554.
Quæstio. 7. Quid nam sit vnam scientiam esse
sub altera nam alteri, & an id sit possibile.
col. 560.
Quæstio. 8. An subalternata sine subalter-
nante sit vera scientia. col. 573.
Quæstio. 9. An subalternata intra proprios li-
mites demonstret propter quid. col. 577.
Cap. 11. Cum expositione textus. col. 587.
Cap. 12. Cum expositione textus. col. 592.
Cap. 13. Cum expositione textus. col. 600.
Cap. 14. Cum expositione textus. col. 601.
Quæstio vnica. An deficiente aliquo sensu
possit de obiecto eius adquiri scientia. col. 608
Cap. 15. Cum eius expositione. col. 615.
Cap. 16. Cum eius expositione. col. 619.
Cap. 17. Cum eius expositione. col. 621.
Cap. 18. Cum eius expositione. col. 626.
Cap. 19. Cum eius expositione. col. 635.
Cap. 20. Cum eius expositione. col. 637.
Cap. 21. Cum eius expositione. col. 644.
Cap. 22. Cum eius expositione. col. 648.
Cap. 23. Cum eius expositione. col. 650.
Cap. 24. Cum eius expositione. col. 655.
Cap. 25. Cum eius expositione. col. 657.
Cap. 26. Cum expositione textus. col. 661.
Cap. 27. Cum illius expositione. col. 666.
Dubium vnicum. An solertia sit distincta à
scientia, & opinione. col. 667.
De posteriori analysi, seu resolutione
liber secundus. Totius libri scopus.
col. 671.
Cap. 1. Cum expositione textus. col. 672.
Cap. 2. Cum expositione textus. col. 674.
Cap. 3. Cum expositione textus. col. 677.
Cap. 4. Cum expositione textus. col. 681.
Cap. 5. Cum expositione textus. col. 685.
Cap. 6. Cum expositione textus. col. 689.
Cap. 7. Cum expositione textus. col. 692.
Cap. 8. Cum expositione textus. col. 695.
Cap. 9. Cum expositione textus. col. 697.
Quæstio vnica. An definitio sit medium pe-
rissimum demonstrationis. col. 703.
Cap. 10. Cum expositione textus. col. 715.
Cap. 11. Cum expositione textus. col. 719.

Cap. 12.

Q V A E S T I O N V M.

Cap. 12. Cum expositione textus. col. 724.
Cap. 13. Cum expositione textus. col. 730.
Cap. 14. Cum expositione textus. col. 732.
Cap. 15. Cum expositione textus. col. 744.
Cap. 16. Cum expositione textus. col. 749.
Cap. 17. Cum expositione textus. col. 756.

Generalis disputatio de habitibus, seu
virtutibus intellectualibus ad partem
posterioris tractatus. col. 1.

Tractatus Primus. De habitibus, seu vir-
tutibus intellectualibus in genere.
ibidem.

Quæstio. 1. An necesse sit habitum intelle-
ctualium ponere. col. 2.

Quæstio. 2. Sit ne habitus specierum cogeries,
vel altera qualitas ab speciebus distincta.
col. 6.

Quæstio. 3. Sit ne sufficiens diuisio habitus in-
tellectualis ab Arist. posita in quinque illa
membra, intellectum, sapientiam, scientiam,
prudentiam & artem. col. 17.

Tractatus Secundus.

De principio, seu virtute intellectuali, quæ vo-
catur intellectus. col. 27.

Quæstio. 1. An præter potentiam intellectu-
nam necesse sit habitum ponere ad cognoscen-
da prima principia. col. 29.

Quæstio. 2. Sit ne habitus principiorum natu-
ralis intellectui, vel per proprios actus ab
eo comparetur. col. 37.

Quæstio. 3. An habitus principiorum sit vnus
genere, vel specie atoma. col. 47.

Quæstio. 4. An prima principia cognoscantur
per inductionem. col. 57.

Tractatus Tertius.

De secunda virtute intellectuali, quam
vocat scientiam. col. 68.

Quæstio. 1. An præter habitum principiorum
ponendus sit pro conclusionibus alter ab eo
distinctus. col. 69.

Quæstio. 2. An euidencia sit scientie intrinse-
ca. col. 79.

Quæstio. 3. Habentne scientie unitatem,
& quæ nam illa sit. col. 100.

Quæstio. 4. A quo scientiarum unitas, atque
distinctio accipienda sit. col. 110.

Quæstio. 5. An singulare possit esse obiectum
scientie. col. 143.

Quæstio. 6. An de corruptilibus, & contin-
gentibus, entibusque per accidens detur scien-
tia. col. 155.

Tractatus Quartus. De Sapientia.

Quæstio vnica, quid nam sapientia sit, &
quo nam modo ab intellectu, scientia, ceteris-
que virtutibus intellectualibus distingua-
tur. col. 166.

Postremus Tractatus. De Fide huma-
na, & opinione.

Quæstio. 1. An opinio, & fides humana essen-
tialiter distinguantur. col. 180.

Quæstio. 2. Pertineant ad rationem intrinse-
cam opinionis, & humanae fidei, formatio, &
pia affectio voluntatis. col. 194.

Quæstio. 3. & vlti. Possit ne opinio de eadem
propositione, & in eodem intellectu simul esse
cum scientia. col. 204.

INDEX RERVM

OMNIUM, QUÆ IN HAC POSTERIORI PARTE CONTINENTUR. LITERA. C. COLUMNAM, LITERA. N. NUMERUM DESIGNAT.

A.

Accidens.

Accidens inseparabile non constituit propositionem necessariam. c. 473. n. 19.
Accidens tripliciter potest corrumpi. c. 381. n. 54 & 55.

Actus.

Unus actus quomodo possit alium efficere. c. 310. n. 41. & sequentibus.

Plures actus esse simul in intellectu non repugnat. c. 312. n. 45. & c. 327. n. 78.

Quomodo idem actus possit esse assensus conclusivus, & principiorum. c. 322. n. 96.

Adiectivum.

An dicatur nomen proprium. c. 75. n. 71. & 72.
Equipollentia.

Vide verbum Enunciatio.

Equiuocus, a, um.

An equiuoca voces sint nomina. c. 34. n. 16.
An conceptus equiuocus sit idem apud omnes.

Vide verbum Conceptus.

Afirmatio.

Afirmatio quot modis dicatur prior negatione. c. 166. n. 69.

Apprehensio.

An composita apprehensio distinguatur à iudicio. c. 143. 144. & 145.

Ars.

Artium quis finis. c. 252. n. 1.

Artificiata.

Quis modus definiendi artificiata. c. 42. n. 21.
Quomodo illorum essentia dicatur naturalis. c. 50. n. 33.

Quomodo illis imposta sint nomina. col. 48. n. 37.

Assensus.

Assensus principiorum quomodo sit causa assensus conclusionis. c. 308. 309. 310. & 311. & 312.

Est etiam causa equiuoca assensus conclusionis. col. 32. n. 47.

Quomodo assensus principiorum includatur in assensu conclusionis. c. 315. v. 9. ad. 320.

Cur assensus conclusivus non sit aggregatus per accidens. c. 323. n. 71.

An sit necessarius assensus conclusionis cognitio

evidenter principijs. col. 331. n. 88. & 89. & col. 333. & sequen.

Ad assensum scientificum an semper requiratur demonstratio. col. 397. n. 10. Assensus demonstrationis quia, & propter quid, differunt specie. col. 552. n. 52. & sequen.
Prædicti assensus generant habitus specie diuersos. col. 557. n. 66.

C.

Causa.

Causa libera adhuc dum operatur in illo instanti simpliciter est libera. c. 189. n. 22.

Causa essendi, & cognoscendi in quo differant. c. 352. & 353. n. 33. & 34.

Causa proxima & remota quatuorplex. c. 530. n. 3. & 4.

Causa inadequata, quam demonstrationem efficiant. c. 531. n. 7. & sequen. Cur non inferat per se talis causa effectum. c. 533. n. 9. & 10.

Causarum genera exponuntur ab Arist. c. 719. cap. 11. per totum.

Quomodo deseruiat ad demonstrationem. c. 724.

Causa & effectus an simul se inferant. c. 759. n. 3. & sequen.

Certitudo.

Certitudo vera quid sit. col. 80. Tractat. n. 29. & 30.

Circulus.

An possit dari circulus inter causam, & effectum. c. 43. n. 19.

Esse vitiosum in quouis genere cause ostenditur. ibidem. n. 22.

Quid sit fieri circulum per eandem viam, & per diuersam. c. 406. n. 30.

Quomodo non sit vitiosus. c. 408. n. 33.

Cognitio.

Cognitio an initium sumat à sensibus, & ob id non possit esse evidens. c. 395. n. 5.

Cognitio evidens duplex. c. 399. n. 14.

Cognitio per experientiam duplex. c. 405. n. 26.

Conceptus.

Conceptus naturaliter significant res. c. 11. n. 5. & c. 24. n. 30. & c. 27. & 28. n. 34. & 36.

Quomodo per voces significantur. c. 26. n. 32. v. 2. de verbum vox.

R E R V M.

An sint idem apud omnes nationes. c. 11. n. 6. & c. 27. n. 33.

An unum conceptum formemus de nomine aliquo. c. 28. n. 35.

Conceptus priores fuerunt quam nomina. c. 37. n. 16.

An in conceptibus denominatio subiecti, prædicti, autecedens, &c. Sit quid reale. c. 133. n. 23. & sequentibus.

Quomodo conceptus distinctus sit prior confuso. c. 424. n. 72.

Conclusio.

Conclusio quomodo cognoscatur ante expressum sui assensum. c. 287. n. 16. Vide verbum assensus.

Quomodo conclusio vera deducta ex falsis præmissis in illis includatur. c. 523. n. 71.

Cognitis præmissis simul tempore cognoscitur conclusio. c. 325. n. 74. & c. 326. n. 76.

An sit eque certa cum præmissis. c. 375. n. 43. Contingens. Contingentia.

Duplex contingentia radix in futuris contingentibus. c. 186. & 187.

Contingens cui necessario opponatur. c. 188. n. 21.

Contingens ex se non potest causare necessariū. col. 470. n. 11.

An de contingentibus possit esse scientia. col. 158. Tractatum. n. 248.

Contradictoria.

Cur contradictoria terminis vniuocis constare debeant. c. 124. n. 10.

Contradictio quid. col. 346. & 347.

Conuersio.

Vide verbum Propositio.

Corruptibile.

Corruptibile per se quomodo distinguatur à corruptibili per accidens. c. 419. n. 21.

An de illo possit esse scientia. c. 158. Tractatum. n. 248.

D.

Definitio.

Definitio an sit enunciatio. c. 122. n. 6.
An sit nobilior demonstratione. c. 255. n. 3.

Definitio rei, & nominis quid sint. c. 298. n. 27.

Quomodo distinguatur à dignitate. c. 352. n. 4. & 5. & c. 359. n. 6. & 7.

An definitio sit diuersus terminus à definito. c. 424. n. 72.

Definitio de vniuocibus est. c. 492. n. 24.
Definitionem esse demonstrationem positionem

differentem exponitur. col. 493. n. 26.

Quæ definitiones possint demonstrari. c. 715. cap. 2. per totum.

Definitio quomodo sit inuestiganda. c. 732. n. 1. & sequentibus.

Demonstratio.

Demonstratio an sit ens reale. c. 136. n. 39. Est obiectum adequatum librorum de posteriori resolutione. c. 256. n. 4.

Demonstratio duplex quia, & propter quid. c. 298. & 299.

Demonstratio propter quid duplex. c. 300. n. 23.

Demonstratio circularis vnde sumatur. c. 406. n. 28.

Demonstratio semper procedit ex notioribus. c. 407. n. 31.

Demonstrationis duplex definitio, & explicatio. c. 341. n. 7. & sequen.

Demonstratio procedit ex his quæ sunt per se. c. 482. n. 2.

An in demonstratione liceat de genere in genus transire. c. 485. n. 8.

Quomodo demonstratio singularibus applicetur. c. 491. n. 22.

Demonstratio alia ostensiva, alia ducens ad impossibile. c. 505. n. 2.

Quæ harum præstantior. c. 648. n. 1. & sequen.

Demonstratio quia, & propter quid, in quo distinguantur. c. 521. n. 1. & 2.

Demonstratio quia definitur. c. 528. n. 19.

Quando in demonstrationem propter quid possit conueniri. c. 531. n. 5. & 6.

Demonstratio procedens à causa an sit aliquando quia. c. 534. n. 11.

Demonstratio dimiditur adæquate in quia, & propter quid. c. 534. n. 28. & vniuoc. c. 547. n. 41.

An omnium, quorum est definitio, sit demonstratio. c. 678. n. 3. & sequen.

Medium potissime demonstrationis est definitio subiecti. c. 709. n. 34. & sequen.

An demonstratio vniuocalis nobilior sit. c. 639. n. 5. & sequen. & c. 640. n. 1. & sequen.

Demonstratio affirmatiua dignior est negatiua. c. 644. n. 2. & sequen.

Dialectica.

Dialectica primas tenet inter liberales artes. c. 253. n. 1.

Dialectica varia nuntia. c. 254. n. 1.

Differentia.

An maior differentia perfectio tollat vniuocationem. c. 157. n. 70. & 71.

Diuisio. Diuisum.

I N D E X.

Quadruplex assignatur diuisio signi. c. 20. & 21
An sit legitimus modus arguendi à diuisis ad
coniuncta, vel decontra. c. 228. & 229.
Doctrina.
Doctrina, & disciplina quid. c. 280. n. 4.

E.

Eclipsis.
Eclipsis quomodo fiat. c. 701. n. 11.
Effectus
Discrimen inter effectum præteritum, præsen-
tem, & futurum in materia contingenti. ca.
209. & 210.

Ens.

Entis passiones qua ratione transcendentia di-
cantur. c. 70. n. 62.
Eus reale, & rationis quid sint. c. 130. n. 27.
De ente per accidens an sit scientia. c. 158. tract.
n. 248. Quid sit tale ens. c. 160. tract. 252.
Enunciatio.

Enunciatio dupliciter potest considerari. c. 3. n. 3.
Enunciatio diuisiua. c. 169. n. 75.
Enunciatio, & propositio an sint idem. c. 6. n. 7.
Enunciatio paries diuersæ. c. 9. n. 2. & c. 32.
n. 6.

Enunciatio definitio exponitur. c. 122. n. 6.
Enunciatio mentalis, & vocalis in quo diffe-
rent. c. 134. 135. n. 36.
Quomodo in illis sit veritas. c. 135. n. 37.
Enunciatio vocalis, & scripta an sint rationis
entia. c. 131. n. 29. & c. 136. n. 33.

Mentalis est ens reale. c. 131. n. 30.
An eadem enunciatio de vera in falsam muta-
ri possit. c. 138. & 139. & c. 168. n. 74.
An sit de essentia enunciationis verum, vel fal-
sum significare. c. 138. 139. & 149.

Enunciatio essentialis. c. 140. n. 46.
Enunciatio formalis, & obiectiua explicantur.
c. 146. n. 51.
An enunciatio sit simplex qualitas. c. 148. 149.
& 150.

An sit composita qualitas. c. 147. vsque ad. c. 152
An enunciatio sit genus ad affirmantem, & ne-
gantem. c. 165. & 166.
Enunciatio affirmatiua quot modis dicatur
prior, quam negatiua. c. 166. n. 69.

Quomodo enunciatio diuidatur in categoricam,
& hypotheticam. c. 170. n. 76. & c. 171. n. 78.
Enunciatio hypothetica quomodo componatur ex
categorica. c. 171. n. 80.

Quomodo differat inter se. c. 172. n. 81. & c. 173
& 174.
Enunciationis materia triplex. Vide verbum
Propositio.

Enunciations de secundo adiacenti, & de ter-
tio qua. c. 217. & 218.
Enunciatio infinita qua. c. 217. n. 5.
Enunciatio indefinita qua. c. 179. n. 12. & c. 219
n. 10. & 11.

Varia enunciationum combinationes. c. 218. &
c. 222.
Enunciatio angularis quid. c. 221. & 222.
Quomodo in enunciatione est ponenda negatio.
c. 224. 225. & 226.

Quæ sit enunciatio simplex, vel composita. c. 227
& 228.
Composita duplex. c. 230. n. 2.
Enunciations modales quomodo opponantur.
c. 231. 232. 233. 235. vsque ad 239.

Differentia inter simplicem, & modalem enun-
ciationem. c. 232. n. 7. & 8.
Quadruplex enunciationum species. c. 233. n. 11
& sequentibus.
Enunciatio contradictionis quid. c. 346. n. 20.

Error.

Error quomodo scientiam corrumpat. Vide ver-
bum scientia. In quo differat ab opinione
falsa. c. 386. n. 64.
An sit in predicamento qualitatis. c. 387. n. 66

Euidencia.

Euidencia quid sit. c. 81. Tractatum. n. 32.
An sit de essentia scientia. c. 85. Tract. n. 35.
& 36.
Ex.
Particula, ex, multiplicem habitudinem causa
denotat. c. 306. n. 35.

F.

Facilitas.
Facilitas ad operandum quid. c. 35. Tractatum
n. 23. & 24.
Fides.
An fides diuina, vel humana sit cognitio discer-
sua. c. 292. n. 8.

Fides distinguitur essentialiter ab opinione. c.
293. n. 8. & c. 186. Tractatum. n. 19.
Fidei assensus qua ratione dicatur liber. c. 338.
n. 109.

Fides humana quid. c. 183. Tract. n. 9.
Formido.
Formido duplex. c. 197. Tractatum. n. 47.
An pertineat ad rationem fidei humanæ. c. 199.
Tract. n. 53. & sequen.

An sit de essentia opinionis. c. 197. Tractat. n.
48. & sequen.
Fortuitus, a, um.
De Fortuitis, & casualibus non est scientia. c.
655. n. 1. & 2.

Geni-

R E R V M.

G.

Gemitus.
Gemitus hominum, & brutorum an spectent
ad libram de interpretatione. c. 3. n. 2.

Genus.

Quomodo intelligatur illud axioma. In quoli-
bet genere oportet, vt datur vnum
primū, quod sit mensura ceterorū.
c. 167. n. 70.

An qua conueniunt vniocæ sub genere supe-
riori, etiam conueniant sub inferiori. c. 173.
n. 81.
H.
Habitus.

Habitus quid sit, & quomplex. c. 2. Tract. n. 3.
Habitus datur in intellectu. c. 3. Tract. n. 6. & 7
Non est congeries specierum, sed qualitas ad
dua. c. 10. n. 35. Tract.
Quomodo intendatur, & extendatur. c. 12. Tract.
n. 30. & 31.

Habitus scientia, & opinionis simul esse circa
eandem propositionem non repugnat. c. 218.
Tract. n. 100.
I.

Idea.

Ideas quorsum finxit Plato. c. 498. n. 10.
Ignorantia
Ignorantia negationis, & dispositionis præue.
c. 515. n. 9. & c. 592. n. 1.
Imaginatio.

An imaginatio habeat virtutem conficiendi
vnam speciem ex multis. c. 150. n. 59.
Individuum.
An differentia individualis sit de essentia indi-
uidui. c. 150. Tract. n. 224.

Infinitum.

Infinitum nomen, infinitum verbum. Vide ver-
bum nomen, verbum.
Intellectus.
Intellectus. 1. & 2. operatio in quo differant. c.
142. & 143.

Actionum intellectus duplex terminus. c. 146.
n. 51.
Intellectus eminentia supra alias potentias. c.
153. n. 62.

Discrimen intellectus humani, & Angelici in
cognoscendo. c. 147. n. 53.
Quomodo intellectus simul feratur in principia,
& conclusionē. c. 317. n. 59. & c. 319. n. 62.
Cur in Deum quasi naturaliter feratur. c. 334.
n. 96.

Quomodo pendeat à sensibus. c. 399. n. 13. & 14

Intellectus, id est, habitus principiorum ponendus
est. c. 31. Tract. n. 10.
Quæ sit illius natura. c. 33. Tract. n. 18.
Non est à natura inditus, sed acquisitus per
actus. c. 41. Tract. n. 40.

Non est vnus secundum speciem, sed multiplex.
c. 52. Tract. n. 72.
Interpretatio.
Interpretationis nomen quibus proprie conue-
niat. c. 3. n. 2. & 3.

Interrogatio.
Interrogatio duplex. c. 513. n. 4.
Iudicium.
An iudicium à composita apprehensione distin-
guatur. c. 143. n. 49.

An sit simplex qualitas, vel composita. c. 147.
148. 149. 150. 151. & 152.

L.

Libertas.
Quid sit libertas quoad specificationem, & exer-
citiū: & qua nam contrarietatis, & contra-
dictionis. c. 329. n. 82. & sequen.
Logica.

Vide verbum Dialectica.

M.

Materia.
Materia propositionum. Vide verbum Propo-
sitio.
Medium.

Medium duplex, & predicationis, & demons-
trationis. c. 428. n. 79. & 80.
Ad demonstrandam proprietatem quod sit me-
dium sumendum. c. 745. n. 5.
Medium potissima demonstrationis. c. 709. n.
34. & sequen.

Medium syllogismi duplex. c. 311. n. 66.
Metaphysica.
Metaphysica dicitur absolutissima scientia. c.
489. n. 17. & 18. Est sapientia absolute. c. 167
& sequen. Tract.

Modi per se, de omni, &
vniuersaliter.
Modi quatuor per se assignantur, & explican-
tur. c. 431.

Quomodo illis in demonstratione utamur. c. 433.
n. 13.
Non esse plures, neque pauciores probatur. c.
440. n. 30. & sequen.
Modi de omni, per se, & vniuersaliter quomodo
teneant ordinem. c. 444. n. 38.

¶ 4

Necessa-

N.

Necessarium.

Necessarium duplex. c. 188. n. 23. & c. 466. n. 4
An repugnet esse aliquid simul contingens, & necessarium. c. 189. n. 23. & c. 211. & 212. n. 69
Necessarium simpliciter, & absolute in quo differunt. c. 211. & 212.
An sit legitima consequentia: necessarium est, ergo possibile est. c. 239. n. 28.
Necessarium quoad exercitium, & specificatio nem quid. c. 329. n. 82.
Necessarium semper habet causam necessariam c. 470. n. 11.
Necessarium cum per se, & omni conuertitur. c. 471. n. 15. & sequen.

Negatio.

Negatio negans, & infinitas. c. 59. n. 43. & 46
Discrimen inter illas. c. 112. 114. & 117.
Quomodo negatio afficiat verbum. Vide verbum.
Quot modis dicatur prior affirmatione. c. 166. n. 69.
Vni negationi vna tantum affirmatio opponitur. c. 179. n. 13.
Negatio an in principio propositionis ponatur. c. 224. & 225.
An possit esse sine nomine, & verbo. c. 225. n. 28.

Nomen.

Nominis definitio explicatur. c. 50. & 51. n. 3. 4. & 5.
Nomen in vocibus tantum proprie reperitur. c. 36. & 37.
Nomen exacte definitur per vocem. c. 38. n. 15. & c. 39. n. 17. *An sit vox illius genus.* c. 43. n. 23.
Cur nomen, & verbum de genere artificiorum dicantur. c. 41. & 42.
Nominis forma sit & materia que. c. 41. n. 20
An significet ad placitum. c. 45. n. 26. & c. 47. & 48.
Quid esset, si nomen cadere ad propria significatione. c. 52. n. 35. & c. 56. n. 42.
Significatio nominis an sit composita. c. 52. n. 36.
Quomodo nominis significatio cu composita sit, illi vnus simplex conceptus respondeat. c. 55. n. 39.
An nomen infinitum a ratione nominis sit excludendum. c. 57. n. 43. & c. 59. n. 47.
An significet quid determinatum. c. 31. n. 5.
Que sit illius propria ratio. c. 59. n. 45. & 46.
Quomodo de alijs predicetur. c. 58. n. 45. & c. 61. & 62.

De quibus predicetur nomen infinitum. c. 65. vsque ad. 68.
Nomina transcendencia an possint infinitari. c. 68. n. 60. & c. 70. n. 62. & c. 71. n. 63. & 64.
An nomen infinitum sit absolutum, vel connotatum. c. 71. & 72.
Quomodo de entibus, & non entibus dicatur. c. 71. n. 64. & c. 72. & 73. n. 66.
Cur dicatur innominatum. c. 217. n. 3.
Nominis propria ratio an obliquis conueniat. Vide obliqui.
An alicui nomini conueniat significare cum tempore. col. 90. n. 24. c. & 91. 102. & 103. n. 43. & 44.

O.

Obiectum.

Obiectum scientia duplex. c. 478. n. 32.
Quomodo de obiecto scientia presupponatur quid sit. c. 277. n. 33.
Tria in obiecto potentia, vel habitus considerantur. c. 111. Tract. n. 115. & 116.

Obliqui.

An obliqui casus sint nomina. c. 73. vsque ad 77. & c. 35. n. 8.
An per se constituent enunciationem. c. 74. 75. & 76.
Quomodo differant a recto. c. 77. n. 72.

Opinio.

Opinio an semper fiat ex preexistenti cognitione. c. 291. n. 5.
Quomodo opinionis assensus sit liber. c. 338. n. 109.
Opinio quid sit. c. 199. Tract. n. 52.
Quotplex sit. c. 181. Tract. n. 3. & 4.
An distinguatur a fide humana. c. 293. n. 8. & c. 186. n. 19.
An dentur opinioniones speciei diuersa. c. 193. Tract. n. 38. & 39.
An possit de eadem propositione opinio esse simul cum scientia. c. 213. Tract. n. 86. & seq.

Oppositio.

Oppositionis definitio. c. 124. n. 9. & c. 174. n. 1
Oppositio contraria quid. c. 175. n. 4.
Oppositio subcontraria quid. c. 176. n. 5.
Oppositio contradictoria quid sit. c. 178. n. 10.
Oppositionis contrariae regule, & subcontrariae, & contradictoriae. c. 178. n. 10. & 11. & c. 179. n. 12.
Vide verbum enunciatio ad modales oppositiones.

Oratio.

Orationis definitio exponitur. c. 119. & 120. n. 1
An

An significet vt instrumentum naturale. c. 120 & 121.
Orationis diuisiones. c. 121. n. 4. & 5.
Quae orationes verum, vel falsum dicant. ibi.
Oratio genus est enunciationis. c. 122. n. 6.
Quomodo definita sit ab Arist. c. 125. & 126.
Quomodo illius partes separatim significant, non vt affirmatio, & negatio, sed vt dictio. c. 128. n. 23.
Cur de genere artificiorum sit. c. 41. & 42. n. 22.

P.

Participium.

An participia cum tempore significant. c. 96. n. 34. & c. 94. n. 30.
Est quid medium inter nomē, & verbum. c. 95. & 96.

Passio.

Passionum nomine quid intelligat Arist. c. 11. & c. 13. & c. 22. n. 25.

Per se.

Quot sint modi per se. Vide verbum modus.
Passio enunciat de subiecto in secundo modo per se. c. 434. n. 15.
Particula per se, quid significet. c. 441. n. 31.
Homo albus est animal an sit in primo modo dicendi per se. c. 446. n. 5.
Per se intentum varie sumitur. c. 469. n. 20.
Per se cum necessario conuertitur. c. 471. n. 15 & sequen. *In quo differat ab vniuersalitate.* c. 435. n. 17.

Positio.

Positionis duplex membrum. c. 349. n. 2

Possibile.

Possibile quid sit, & varie illius acceptiones. c. 239. vsque ad. 241.

Posterior. Posterius.

Posterioris resolutionis libri alios excellent. c. 258. n. 7.
Pars posterioristica etiam agit de forma syllogismi. c. 259. n. 8.
Posteriorum finis, & utilitas. c. 262. n. 12.
De illorum inscriptione. c. 267. n. 19.

Potentia.

Potentia an per presentiam actus tollatur. c. 244. n. 32. & c. 244. n. 42.
Potentiae naturaliter operantes cur non sint capaces habituum. c. 335. n. 100.
Potentia naturalis duplex. c. 336. n. 102.
Quae potentia subdantur voluntatis imperio. c. 337. n. 104. & 105.
An potentia intra latitudinem sui obiecti habeat aliquid per se. c. 358. n. 11.

Præcognitio. Præcognosco.

Præcognitio quid sit, & quid proprie dicatur præcognosco. c. 303. n. 29. & 30.
Quot sint præcognitiones, & præcognita, & quot modis sumantur. c. 305. n. 33.
Quid præcognoscatur de passione. c. 283. n. 8. & 7.
Quid præcognoscatur de principio. c. 283. n. 9.
Quid de subiecto ibidem. c. 298. n. 20. & c. 300. 301. & 302.
Quae prius cognoscantur ex propositionibus. c. 274. n. 10. vsque ad. 15.
Quid præcognoscatur ante demonstrationem, & de quibus. c. 305. & 306.

Prædicatum.

Prædicatum in propositione an se habeat vt forma. c. 108. & 109.
Cur in propositionibus contrarijs non possit distribui. c. 177. n. 9.
Prædicatum quomodo claudatur in subiecto. c. 417. n. 57.
Prædicatum enunciari de quolibet contento sub subiecto duplicem sensum habere potest. c. 439. n. 27.

Premissa.

Premissa alia demonstrabiles, alia indemonstrabiles. c. 371. n. 35.
Vtraque premissa est certior conclusione. c. 373. vsque ad. 375.

Præsupponenda.

Præsupponenda duo. c. 282. n. 7.

Principium.

Principium indemonstrabile quid. c. 345. n. 17.
Principium quod dicitur positio, & quod dicitur dignitas, quid. c. 347. n. 22. & 23.
An prima principia sint per se nota. c. 398. n. 17.
Quomodo per vniuersalissimam scientiam probentur. c. 489. n. 17.
Principium quid sit in quavis scientia. c. 495. Quot sint. c. 495. n. 3.
De principio negatiuo locus difficilis exponitur c. 500. n. 13. & sequen.
Principia vniuersalissima quot. c. 505. n. 1.
Non ingrediuntur demonstrationem. c. 508. 509. 510. & 511.
Principia quomodo cognoscantur, & quis eorum sit habitus. c. 756. cap. 17. per totum.
An prima principia cognoscantur per inductionem. c. 63. Tract. n. 99. & sequen.

Propter.

Exponitur axioma Arist. Propter quod vnū quodque tale, & illud magis. c. 377. vsque ad. 379.

Prinatio.

Quomodo

Quomodo privatio possit intendi per se ab aliqua causa. c. 468. n. 8.
 Prius.
 Quot modis contingat unum esse altero prius. c. 166. n. 70.
 Probabile.
 Probabile quid sit. c. 188. Tract. n. 24.
 Propositio.
 Propositio in communis ex quibus componatur. c. 38. n. 16.
 Discrimen inter propositiones de finito, & infinito predicato. c. 65. n. 55.
 Propositio, alia absoluitur a tempore, alia non. c. 16. n. 16. & c. 67. n. 57. & c. 100. 101. & 102.
 In conversione propositionum an verbum variatur. vide verbum.
 Propositionem infinitam repugnat dari. c. 115. & 116. An eadem possit de vera in falsam mutari. c. 138. & 139.
 Propositionum oppositarum leges. c. 178. & 179
 Propositiones indefinitae, quae. c. 179. n. 12. & 13
 Propositionum materia triplex, & quomodo sint propositiones ex illa. c. 180. & 181.
 Contingentis propositio divisio. c. 281. n. 3.
 Propositionis de futuro duplex genus. c. 200 n. 41.
 Quid sit habere determinatam veritatem. ibidem. n. 40. & 41.
 Propositiones singulares contingentes de futuro habere determinatam veritatem, vel falsitatem ostenditur. c. 192. vsq; ad. 197. & a c. 202 vsque ad. 204.
 Propositiones de praeterito, & futuro per quid reguntur ad veritatem. c. 194 & 195.
 Quando propositio de futuro contingenti dicitur habere determinatam veritatem, vel falsitatem. c. 203. n. 44. & c. 194. & 195.
 Quomodo sint conformes rei significata. c. 308. n. 54.
 Propositio immediata quid. c. 345. & c. 355. & 356.
 Propositio alia dialectica, alia demonstrativa. c. 346. n. 19.
 Propositio mentalis formaliter est vera. c. 367.
 Quomodo una propositio sit magis falsa, quam alia. c. 370.
 Propositio per se nota duplex. c. 412. n. 40. & 41. & c. 418. n. 59. & 60.
 Illius definitio. c. 416. n. 50. & c. 422. n. 67.
 Quomodo in propositione per se nota predicatum claudatur in subiecto. c. 426. n. 77.
 Unde sit illius ratio sumenda. c. 428. n. 80.
 Dicitur propositio cum immediata esse verum. c. 430. n. 80.

Propositio in quo differat ab interrogatione c. 512. n. 2.

Q

Qualitas.
 Qualitas quomodo intendat. 1. & extendatur. c. 12. Tract. n. 30. & 31.
 Quaestio.

Quatuor quaeestionum genera, & quae dicantur ponere in numerum. c. 675. n. 6 & seq.
 Omnis quaestio est de medio. c. 675. n. 1. seq.

R

Res.
 Res quomodo significantur per voces. c. 24. & 25. 11. & 16.
 Quomodo significantur per conceptus. Vide verbum Conceptus.

Rebus naturalibus a quo imposita sunt nomina c. 47. & 48.

Resolutio.

Resolutio alia realis, alia rationis. c. 163. n. 13.
 Resolutio logica an sit realis. c. 266. n. 17.

S

Sapientia.
 Sapientiae acceptiones. c. 167. Tract. n. 3.
 Illius conditiones. c. 168. Tract. n. 6.
 Sapientia est unus habitus scientiae absolutissima. c. 172. Tract. n. 18. & sequen.
 Illius dignitas supra alios habitus. c. 166. Tract. n. 1. & sequen.

Scientia.
 Scientia finis est demonstrationis. c. 279. n. 22 & c. 650.
 Scientia Angelorum an ex praesistenti fiat cognitione. c. 290. n. 3.
 An scientia errorem in instanti expellat, vel quomodo. c. 326. n. 77.
 Scientia an habeat contrarium. c. 384 & 385.
 Quomodo corrumpatur ab errore. c. 385. n. 62. & 63. & c. 476.
 An possit esse sine demonstratione. c. 394. n. 30 & sequen.
 Scientia impossibilitatem auferat fidem. c. 397. n. 20.
 Quae demonstret scientia de obiecto proprio. c. 499. n. 19.
 An sit scientia de corruptibili per accidentem. c. 490. 491. n. 20. & 22.
 An quilibet scientia propria habeat speciem. c. 512. n. 2. & sequen.

Scriptura.
 Quomodo se habeat scriptura in ordine ad veritatem, vel falsitatem. c. 12. n. 7.
 Quid significet. Vide vox.
 Quomodo differat in significando a conceptibus. c. 14. & 15.
 An scripturae sint signa rerum, & quomodo. c. 25. n. 30. & 31.
 Illarum necessitas vnde. c. 25. n. 31.

Significatio.
 Quomodo voces significant conceptus, & res. c. 11. 12. 24. & 25.
 Quid sit significare tempus, & consignificare. c. 91. n. 25 & 26. & c. 94. & seq.
 Quot modis contingat significare cum tempore. c. 91. n. 25.

Signum.
 Signum proprium, & improprium quid. c. 20. n. 21.
 Signum naturale, & ad placitum, & ex consuetudine, quid sint. ibidem.
 Signum internum, & externum. ibidem.
 Signum manifestativum. ibidem. n. 23.

Solentia.
 An solentia distinguatur a scientia, & opinione. c. 669. n. 10.

Sonus.
 Soni definitio. c. 41. n. 20.

Species.
 Species, & individua quomodo conveniant in ratione predicabilis. c. 73. n. 82.
 Specierum intelligibilium ordinatio vnde. c. 481. n. 38.

Scientiae definitio exponitur. c. 79. Tract. n. 25.
 An de singulari possit esse scientia. c. 113. Tract. n. 119. Et clarus. c. 151. n. 228.

An scientia possit esse simul cum opinione circa eadem propositionem. c. 213. Tract. n. 86. & seq.
 Scientiae unitas vnde sumatur. c. 121. Tract. n. 142. & sequen.

Scientiae distinctio vnde sumatur. c. 121. Tract. n. 142. & sequen.
 Subalternantis, & subalternatae scientiae obiectum. c. 564. n. 81.

Quomodo subalternata sine subalternante sit vera scientia. c. 571. n. 109. & sequen.
 Quomodo deficiente sensu aliquo possit esse scientia de illius obiecto. c. 611. n. 14.

Quot modis una scientia sit certior alia. c. 650 & 651. Scio.

Qua ratione multa de nouo sciamus. c. 288. n. 17.
 Scire quot requirat condiciones. c. 340. n. 4.

Scriptura.
 Quomodo se habeat scriptura in ordine ad veritatem, vel falsitatem. c. 12. n. 7.
 Quid significet. Vide vox.

Quomodo differat in significando a conceptibus. c. 14. & 15.
 An scripturae sint signa rerum, & quomodo. c. 25. n. 30. & 31.

Illarum necessitas vnde. c. 25. n. 31.
 Significatio.
 Quomodo voces significant conceptus, & res. c. 11. 12. 24. & 25.

Quid sit significare tempus, & consignificare. c. 91. n. 25 & 26. & c. 94. & seq.
 Quot modis contingat significare cum tempore. c. 91. n. 25.

Signum.
 Signum proprium, & improprium quid. c. 20. n. 21.

Signum naturale, & ad placitum, & ex consuetudine, quid sint. ibidem.
 Signum internum, & externum. ibidem.
 Signum manifestativum. ibidem. n. 23.

Solentia.
 An solentia distinguatur a scientia, & opinione. c. 669. n. 10.

Sonus.
 Soni definitio. c. 41. n. 20.

Species.
 Species, & individua quomodo conveniant in ratione predicabilis. c. 73. n. 82.
 Specierum intelligibilium ordinatio vnde. c. 481. n. 38.

Stupor.
 Stupor quid sit. c. 189. Tract. n. 10.
 Substantivum.

An substantivus verba sint partes enunciationis. c. 107. n. 50.
 Quomodo variant extrema. c. 109. & 110.
 An substantivum verbum possit infinitari. c. 119. n. 68.

Syllogismus.
 Ex quibus propositionibus componatur syllogismus. c. 5. n. 6.
 An syllogismus sit ens reale, vel rationis. e. 136 n. 3.

Quadruplex illius consideratio. c. 254. n. 1.
 Syllogismus demonstrativus, Topicus, & Sophisticus specie differunt. c. 259. n. 8. & c. 517 & 519. n. 22.

Syllogismus est compositum artificiale. c. 260. n. 9.
 Aliqui syllogismi non sunt vere demonstrationes. c. 438. & 439.

An syllogismus qui in materia tantum, vel forma peccat, talis simpliciter dicatur. c. 514. n. 7
 Dupliciter in forma peccare potest. c. 516. n. 15.

Quis defectus syllogismi fallacia consequentis dicatur. c. 518. n. 19. & sequen.
 Adversus syllogismum paralogismum quomodo a demonstratore afferenda est instantia. c. 517. & 518. n. 16. & 17.

Syllogismus reduplicativus quid. c. 682. n. 2. & 3.
 Alia syllogismi triplex consideratio. c. 657. n. 2.
 Syndetesis.

Syndetesis distinguitur ab habitu principiorum. c. 47. Tract. n. 58. & 59.

T.
 Tempus.
 Cur tempus praesens solum tempus simpliciter dicatur. c. 16. & 17. n. 17.

Terminus.
 Termini ratio univocalior est ratione nominis. c. 38. n. 16.

Theologia.
 Theologia an sit vera scientia simpliciter. c. 88. Tract. n. 70. & seq. & c. 94. n. 65. & seq.

Topicus.
 Topica pars inveniuntur dicitur, & quare. c. 270 n. 13.

Totum.
 Totum aliud homogeneum, aliud eterogeneum. c. 53. n. 17.

Omne totum est perfectum, quomodo sit, semper verum. c. 127. n. 22.
 Transcendens,
 An transcendentia possint infinitari. c. 68. n. 60. vsque ad. c. 72.

I N D E X

V.

Verbum

Verbi definitio, & explicatio. c. 77. n. 13.
 An per cuiuscunque verbi additionem verum,
 vel falsum significetur. c. 15. n. 13.
 Aliquando verbum in vi nominis accipitur. c.
 1. n. 8.
 Verbum non semper actionem, vel passionem sig-
 nificat. c. 84. n. 14.
 In quibus verbum cum nomine conveniat. c. 80
 n. 6. & 7.
 Cur dicatur semper esse eorum, quae de altero
 praedicantur, nota. c. 79. n. 4. & c. 85. n. 13.
 Quae definitionis verbi particula participia, &
 verba aliorum modorum ab indicativo sejun-
 gat à ratione verbi. c. 79. n. 5.
 Quomodo verbum significet cum tempore. c. 95
 & 97. & 102.
 Quomodo verbum extrema uniat. c. 100. n. 40
 & c. 101. n. 41.
 Quomodo absoluitur à tempore in propositioni-
 bus aeternae veritatis. c. 102. & 101. n. 42.
 An verbum possit non significare tempus.
 c. 98. n. 37.
 Verbum est quasi forma enunciationis. c. 106.
 n. 48. & col. 108. & 109.
 Quomodo uniat extrema in propositione de se-
 cundo, & de tertio adiacenti. c. 106. n. 49.
 An verbum sit pars propositionis. c. 103. vsque
 ad. III.
 An in universione propositionum verbum va-
 rietur. c. 110. n. 54.
 Verbum infinitum datur. c. 111. n. 56. & c. 113.
 & 114.
 Qua ratione non possit in enunciatione infinita
 ri. c. 115. n. 61.
 An negatio possit cadere supra verbi significa-
 tionem, quam illius compositio negetur. c. 114.
 & 115.
 Quomodo verbum in propositione sit infinitum.
 c. 115. & 116. n. 62.
 Quid à verbo remoueat negatio, negatè, vel in-
 finitè sumptè. c. 117. & 118. n. 64. & 65.
 An verbum substantiuum possit infinitari. c.
 119. n. 68.

Veritas. Verum.

Veritas quomodo sit in enunciatione mentali,
 vocali, & scripta. c. 135. n. 37.
 Veritas, vel falsitas praedictis enunciationibus
 est analoga. c. 140. n. 44.

An detur medium inter veritatem, & falsita-
 tem. c. 184. n. 9. & 10.
 Veritas determinat à quid sit. c. 200. n. n. 40. &
 41.

Veritas simplex, & composita quid. 360 & 361
 Veritatis definitio. c. 364. n. 14.
 Verum, aut falsum significare, an sit simplex pra-
 dicatum. c. 139. n. 43.
 An id sit propria enunciationis passio. c. 138.
 139. & 140.
 Verum potest colligi ex falso. c. 430. & 431.

Vniuersale.

Cur Arist. vniuersale definiuit per aptitudi-
 dinem praedicandi. c. 175. n. 2.

Vniuersaliter.

Ut aliquid de aliquo vniuersaliter dicatur,
 quid requiratur. c. 434. & 451.
 Dici vniuersaliter, & per se in quo differant.
 c. 435. n. 17.
 Regula ad cognoscendum quando dicatur vni-
 de alio vniuersaliter. c. 438. n. 24.
 Quae praedicata dicantur vniuersaliter de sub-
 iectis. c. 455. n. 25. & sequen.
 Vniuersaliter, primo, & secundum quod ipsum,
 idem significant. c. 453. n. 22.

Voluntas.

Voluntas duobus modis necessitatur ad operan-
 dum. c. 329. n. 83.
 Voluntas libera quoad significationem, & exer-
 citium quid. c. 329. & 330. n. 83. & 84.
 Cur in Deum natura impetu feratur. c. 334. n. 96
 An voluntatis pia affectio sit necessaria ad fidem
 humanam. c. 202. Tract. n. 61. & seq.

Vox.

Vocis definitio. c. 30. n. 1.
 Vocis diuisio. c. 41. n. 20.
 Quomodo se habeant voces in ordine ad verita-
 tem, vel falsitatem. c. 12. n. 7. & 8.
 Voces quomodo significant conceptus. c. 23. n. 27
 Quomodo significant res. c. 23. n. 28.
 Voces an significant res, & conceptus ad plac-
 tum. c. 24. & 25. n. 30. & c. 29. n. 37.
 An voces habeant aliquid naturalis significa-
 tionis. c. 28. n. 36. & c. 29. n. 37.
 Voces quomodo formentur. c. 25. n. 30.
 Vocum necessitas vnde. c. 17. n. 17. & c. 25. n. 31
 Discrimen inter voces humanas, & brutorum.
 c. 27. n. 33.
 An per vnā vocem simplicem verum, vel fal-
 sum significetur aliquando. c. 15. n. 14.
 Vox an sit genus nominis, vel verbi, & quomo-
 do. c. 43. n. 23.